

ILLVSTRISSIMI VIRI
PETRI DE MARCA

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS
DISSERTATIONVM

DE CONCORDIA
SACERDOTII ET IMPERII

S E V

DE LIBERTATIBVS

ECCLESIAE GALLICANAE

LIBRI OCTO.

QVIBVS ACCESSERVNT EIVSDEM AVCTORIS

DISSERTATIONES ECCLESIASTICAE
VARII ARGVMENTI.

Nec non IVSTI HENNINGII BOEHMERI Selectae observationes.
libros de Concordia illustrantes.

In hac novissima editione adiiciuntur CARMINI FIMIANI *Adnotationes in*
PETRI DE MARCA *Concordiam & Opuscula*, atque
Animadversiones in selectas BOEHMERI Observationes.

TOMVS TERTIVS.

N E A P O L I
APVD VINCENTIVM VRSINVM MDCCLXXL
SVMTIBVS FRANCISCI ORIAE.

SUPERIORVM FACVLTAETE.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1000 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
U.S.A.

DE CONCORDIA SACERDOTII ET IMPERII ,

S E V

DE LIBERTATIBVS ECCLESIAE GALlicanae DISSERTATIONVM LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

De distributione Ecclesiarum ab Apostolico iure fluente
generatim, & speciatim de origine Ecclesiarum
metropolitanarum.

S Y N O P S I S.

I. Agitur in hoc libro de auctoritate Conciliorum provincialium & nationalium. Dissertatio isthaec bifariam dividitur. Primum ergo agitur de ordinationibus Episcoporum. Tum de administrationibus.

II. In Ecclesia unicuique est episcopatus, cuius portio unicuique Episcopo commissa est. Genuinus Cypriani sensus indicatus.

III. Portionum distributio fluxit a iure Apostolico. Probatum ex Actis Apostolorum. Praescripta ab iis forma regiminis sub unius praesidentis. Retenta nimirum civili imperii dispositione in distribuendis provinciis.

IV. Probatum auctoritate sanctorum Petri & Pauli. Iudaei, Hellenistae & Graecianei dicti. Eorum Patriarcha Babylonae

A 2

lone

DE CONCORDIA SACERDOTII

lone debebat. Inde scripta prima epistola canonica B. Petri; cuius auctoritate, probatur Ecclesiae in provincias facta distributio ab Apostolis. Quod etiam probatur ex variis locis D. Pauli.

V. Exponitur consilium Apostolorum in constituendis Episcopis metropoleon. Ad eos perinet ordinatio Episcoporum provinciae. Probatur ex Paulo, Hieronymo & Chrysostomo.

VI. Asiae proconsularis metropolis Ephesus. Provincia ecclesiastica fuit ipsis Apostolorum temporibus; ex Apocalypsi Ioannis, ex D. Paulo, ac etiam ex Actis Apostolorum.

VII. Nobile argumentum metropolitici iuris exstat in epistola ad Corinthios. Achaia iam aetate Pauli provincia ecclesiastica erat, metropolis Corinthus. Ecclesiae Apostolicae magnae apud veteres auctoritatis. Praeclara Augustini regula.

VIII. Investigatur ratio, quae Apostolos

impulit ad sequendum exemplum imperii in instituendis Metropolitibus. Ea petitur ex Concilio Antiocheno. Hierosolyma subiecta Episcopo Caesareae Palaestinae. De patriarchatu Hierosolymitano.

IX. Veteres tamen hanc provinciarum divisionem vetustae consuetudini tribuerunt. De iure metropolitico trium praecipuarum metropoleon, Romanae, Alexandrinae & Antiochenae.

X. Obicitur, divisionem, quae deprehenditur in subscriptionibus veterum Conciliorum, ei similem esse, quae ab Imperatore Constantino peracta est.

XI. Respondetur, innovationem quidem circa provincias evenisse post Apostolorum tempora, sed quae tamen illam metropoleon institutionem non abolevit. Sectis videlicet provinciis in plures provincias.

XII. Nova provinciarum divisio introducta a Constantino sub nomine Dioeceseon.

I. T statum politicae ecclesiasticae istius regni intelligamus; necessarium est, ut agamus de auctoritate Conciliorum provincialium & nationalium, in quibus causas tractari mos fuit. Quia vero res, quae in his synodis agitabantur, aut ordinationes respiciebant aut administrationem, ut Concilii Constantiensis verbo utamur, id est, aut episcopatum, monasteriorum aliorumque beneficiorum provisionem, aut iurisdictionem contentiosam, & decreta canonica, dissertationem istam in duas partes distribuam: quarum prima aget de ordinationibus, secunda autem de administrationibus. At enim quoniam ad plenam huius materiae cognitionem perveniri non potest, nisi prius perspecta fuerit origo divisionis provinciarum, quid mihi in mentem venerit, exponam, velut in argumento difficili & obscuro, cuique multum inest curiosae eruditionis.

II. Sicut Ecclesiae corpus unum est, divisum in plurima membra per universum orbem, ita unicus est in ea episcopatus, qui ubique diffusus est in concordia plurium Episcoporum: qui si tamquam corpus aliquod consideretur, episcopatum integrum tenent in solidum. Portio tamen quaedam gregis unicuique Episcopo tributa est, ut eam ducat & gubernet singulariter, secundum caritatem nihilominus & communionem, quae universo corpori debetur (i): ne si unitas relin-

(i) Cyprian. lib. 3. epist. 13. lib. 4. epist. 2. & 3. & libro de unitate Ec-

quatur, Episcopus ille, qui abcefferit a corpore, arefcatur velut rivus, qui ab origine sua deflexerit, & in modum rami a trunco & radice recifi marcefcatur. Ea eft doctrina, quam D. Cyprianus in diverfis epifto-
larum fuarum locis docet; cuius genuinum fenfum exposui, quem alii in diverfum traxerunt, prout varii fuerunt affectus eorum, qui loca illa protulerunt.

III. Haec portionum diftributio, quae diverfis Epifcopis commiffae funt, fluxit a iure Apoftolico. Etenim quando Apoftoli fundabant Ecclefias, tametsi Epifcopo ordinato conferrent cum im-
pofitione manuum omnem potestatem & ordinis & iurisdictionis, tamen ei locum assignabant, ubi munus fuum imple-
ret. Satis manifefte id fcriptum eft cap. XX. Actuum, ubi legimus, Spiritum fan-
ctum conftituiffe Presbyteros, five Epifcopos, ad regendam gregis certam portionem : *in quo vos Spiritus sanctus posuit Epifcopos regere Ecclefiam Dei.* Sed quoniam Ecclefia regenda eft iuxta unitatem, neceffarium fuit
inftitui ab Apoftolis modum quemdam communionis inter Epif-
cos, fecundum exemplum a Chrifto datum in inftitutione collegii Apoftolici, quod univerfum Ecclefiae corpus repraeftentabat; ideoque
praeftribenda fuit ab iis forma regiminis, aristocratici nimirum, ita, ut unus praefideret. Praeclara funt in hanc rem verba fan-
cti Leonis Papae (2). *Inter beatiffimos Apoftolos in fimilitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis; & quum omnium par effet electio, uni tamen datum est, ut ceteris praeemineret. De qua forma Epifcoporum etiam orta est distinctio; & magna dispositione provisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia, & rursus quidam in maioribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent amplio-
rem, per quos ad beatam Petri sedem universalis Ecclesiae cura conflueret.* Obfervatum id ab Apoftolis in infantia Ecclefiae: qui fapienter in
Ecclefia retinuerunt civilem imperii Romani difpofitionem, in quo Dei religio facilius fufcepta eft, quam apud gentes barbaras; adeo
ut, quum imperii corpus in provincias tributum effet, orbem quoque & ipfi ecclefiafticum in provincias partiti fint (3). Rursum quum in
imperio provinciae contributae effent cuidam civitati primariae, quae metropolis dicebatur, apud quam magiftratus fubiectorum cauffas iu-
dicabant, & quo propterea populi frequentius conveniebant, quod fingulari quodam iure ceterae civitates a matrici penderent, Apoftoli
itidem Epifcos in civitatibus conftituerunt, eo videlicet ordine, ut penderent ab Epifcopo in metropoli five urbe primaria collocato.
Haec eft mea fententia circa conftitutionem metropoleon; quam quum aliqui Petro & Ecclefiae Romanae acceptam referri debere cenfeant, alii ex iure divino defcendiffe, quidam tamen ad vetuftam Ecclefiae
con-

(2) S. Leo. epist. 88.

(3) Vide fupra lib. 1. cap. 3. §. 2.

consuetudinem referunt. Temperamenti loco esse potest vera sententia, nimirum, consilium illud generale distribuendi episcopatus in provincias & metropoles ex traditione Apostolica esse, cuius clara documenta exstent in sacra scriptura, sed executionem & in tot provincias sectionem ex consuetudine ecclesiastica fluxisse.

IV. Igitur duo quaedam docui, desumpta ex ipsis sacrae scripturae verbis. Ac primum quidem scripsi, Apostolos orbem ecclesiasticum in provincias distribuisse ad exemplum dispositionis civilis, quae per illas tempestates vigeat in imperio. Sententiam illam luculenter probamus auctoritate sanctorum Petri & Pauli: quorum primus, quum destinatus fuisset ad erudiendos Iudaeos, iamque in Iudaea Evangelium praedicasset, curam suam convertit ad Iudaeos, tum primae dispersionis, tum secundae, quos Hellenistas aut Graecanicos ideo vocari mos erat, quod dispersi essent in provinciis Graecorum sive gentilium. Abiit itaque Alexandriam, quae Aegypti metropolis erat, & in qua habitabant Iudaei secundae dispersionis; institutoque illic Episcopo Marco Evangelista, Antiochiam profectus est, atque hinc Babylonem, ubi degebat hereditarius Patriarcha Iudaeorum primae dispersionis. Ea in urbe constitutus scripsit epistolam primam canonicam, ut patet ex subscriptione, quae sic habet: *Salutat vos Ecclesia, quae est Babylone*. Tamen enim veteres existimaverint, D. Petrum vocabulo Babylonis significasse urbem Romam, probabilis est Scaligeri coniectura, qui ex ipsa Babylone scriptam a Petro putat epistolam hanc ad Iudaeos dispersos, qui habitabant in provinciis, quarum synagogae pendebant a Patriarcha Babylonico. Vt cumque se res habeat, constat, eam esse datam ad novos Christianos dispersionis provinciarum Ponti, Galatiae, Cappadociae, Bithyniae & Asiae (4), id est, Christianis totidem provinciarum imperii Romani. Patet igitur, principem Apostolorum Christianos per provincias compellasse; atque id eo magis placet, quod distributio illa in his regionibus perseveraverit primis Ecclesiae saeculis. Quippe semper habuimus provinciam Bithyniam, in qua Nicomedia metropolis, provinciam Cappadociam, cuius metropolis erat Caesarea, provinciam Ponti & metropolim eius Amaseam, provinciam denique Asiae proconsularis, cuius metropolis fuit Ephesus. Nam, quod ad Galatiam attinet, quae provincia Romana erat, cuius metropolis Ancyra, sanctus Paulus in universum scribit ad Ecclesias Galatiae (5). Hinc itaque factum, ut ob epistolam illam ad Galatas & per consequentiam ad cives metropolitanae civitatis Ancyrae a Paulo scriptam urbis illius Ecclesia Apostolica dicatur a veteribus; quemadmodum legimus in epistola Papae Iulii ad Orientales, quae exstat apud Athanasium. In diversis quin etiam locis

(4) Petri ep. I. c. 13.

Cor. cap. 16. meminit collectarum, quae

(5) Paulus epist. ad Galat. c. 1. & 1. sunt in Ecclesiis Galatiae.

locis epistolarum D. Paulli deprehenditur distributio Ecclesiarum in provincias, veluti Ecclesiarum Macedoniae & Ecclesiarum Asiae, & quod magis notandum est, in epistola ad Romanos, provinciarum Macedoniae & Achaiae nomine comprehenduntur Ecclesiae illarum provinciarum (6).

V. Superest nunc, ut probemus aliam observationem, nimirum Apostolos, quum Ecclesias distribuerent in provincias, in animo habuisse, ut in iis corpus Episcoporum statueretur sub praesidentia Episcopi metropoleos. Evidens eius rei argumentum existat in epistola Paulli ad Titum (7); ubi scribit, se illum reliquisse Cretae, ut constitueret Presbyteros per civitates. Ecce Metropolitanam institutionem. Atque is quidem habet auctoritatem ordinandi Presbyteros, id est, Episcopos, iuxta interpretationem ipsiusmet Paulli in versiculo sequenti, sancti Hieronymi, sancti Ioannis Chrysostomi, & aliorum veterum, ita tamen, ut eos ordinet in unaquaque urbe *κατα πόλιν*. Ecce integrum consilium politiae ecclesiasticae. Episcopi in urbibus provinciae; qui ab uno quodam Episcopo ordinantur, quamvis cum confortio suorum collegarum, *per impositionem manuum presbyterii*. Universi quidem Episcopi manus imponunt Episcopo: sed uni tantum competit ius tribuendi vlm ordinationi, veluti Tito apud Cretam, & ad exemplum illius, unicuique Metropolitano in sua provincia. Creta porro provincia erat imperii Romani; cuius metropolis erat Gortyna, quae praerogativam illam semper in Ecclesia servavit.

VI. Asia proconsularis, quae vigesima tantum pars erat eius, quam Strabo & Geographi nuncupant Asiam minorem, provincia item imperii erat; cuius metropolis erat Ephesus, ut habetur apud Vlpianum (8). Illic Apostoli constituerant corpus Episcoporum in modum provinciae; quemadmodum colligitur ex capite primo Apocalypseos, ubi litterae scriptae sunt septem Angelis vel septem Episcopis Asiae (9), quorum unus erat Ephesus. Haud absimili instituto Paullus instruens Asianos epistolam suam scribit ad Ephesios, quae Asiae metropolis est, ut adnotat sanctus Ioannes Chrysostomus in suis ad epistolam illam commentariis. Sed & in Actis legimus (10), Apostolum Ephesum commoratum esse per biennium, atque illic erudiisse in fide Iudaeos & gentiles Asiae; adeo, ut Demetrius aurifex, instituta adversus illum accusatione, asseveraverit, eum innumeram hominum multitudinem in errorem traxisse, non solum ex civibus Ephesi, sed & ex Asia

(6) 2. Cor. cap. 8. & 1. Cor. cap. 15. Róm. cap. 15. 26. Probaverunt Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Ierusalem.

(7) Epist. ad Tit. cap. 1. Reliqui te Cretae, ut constituas per civitates Presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

(8) L. 4. ff. de offic. Procons.

(9) Apoc. c. 1. Mitte septem Ecclesiis, quae sunt in Asia, Epheso & Smyrnae, & Pergamo, & Thyatirae, & Sardis, & Philadelphiae, & Laodiciae.

(10) Act. c. 9. & 20.

Asia universa. Recte itaque Paullus apud Miletum consistens, convocatis Presbyteris Ephesi, dixit: *Vos scitis, quia a prima die, qua ingressus sum in Asiam, & cetera, quae sequuntur.*

VII. Nobile argumentum metropolitici iuris a Paulo observati colligitur ex epistola eius ad Corinthios. Vrbs illa metropolis erat Achaiae, ut Florus adnotavit (11). Ideo igitur Paullus epistolam suam ad Corinthios scribit (12), non solum pro illis, sed etiam pro fratribus, qui sunt in Achaia. Typus heic est provinciae ecclesiasticae sub sua metropoli constitutae ad exemplum imperii; isque ordo in Achaia viguit, Corinthusque semper habita est metropolis ecclesiastica Achaiae, quamdiu Christi nomen illic in honore fuit. Neque dubito, quin vel unicum illud exemplum sufficiat ad ostendendum, divisionem provinciarum ex institutione Apostolica esse. Sed tamen praeterea epistola eiusdem Pauli ad Thessalonicenses scripta est pro illis & pro fratribus (13), qui sunt in Macedonia, quod urbs illa esset metropolis civilis Macedoniae. Affirmare igitur licet, sic Christianorum curam gessisse Apostolum, tamquam iam in corpus provinciae distributorum sub metropoli Thessalonicensi, quae dignitatem suam retinuit in latereculo Ecclesiae (14). Non me latet, Ecclesias illas, de quibus sermonem institui, magnae apud priscos auctoritatis fuisse; ob hoc, quod essent Apostolicae, hoc est, ab Apostolis fundatae: apud quas existimaverunt verae fidei traditionem fuisse conservatam. Sed aliud mihi nunc onus incumbit; neque aliud in praesentiarum ostendere cupio, quam, id fuisse Apostolorum consilium, ut Ecclesias in provincias secarent. Consilium illud non latuit Tertullianum; qui in libro de praescriptionibus haereticos ad traditionem Apostolicarum Ecclesiarum vocans, haec ait: *Proxima est tibi Achaia, habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiae adiaceres, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est.* Episcopum Carthaginis fuisse caput provinciarum Africae & Numidiae, & Galliarum Hispaniarumque Episcopos in provincias fuisse distributos, legimus apud Cyprianum. Quare secundum propositam ab Augustino regulam affirmare oportet, id ex traditione Apostolica esse, quod ab initio Ecclesiae observatum, a nullo tamen generali Concilio praescriptum fuit.

VIII. Quae ratio Apostolos impulerit ad imitandum in sua illa provinciarum institutione exemplum imperii, praeclare admodum explicavit synodus Antiochena: quae Metropolitanos ait institutos esse in

(11) Florus lib. 2. cap. 16.

(13) Ep. 1. ad Thessalon. c. 4.

(12) 2. Cor. cap. 1. *Ecclesiae Dei, quae est Corinthi, cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaia.*

(14) Vide infra lib. 7. cap. 4. §. 7. 8. & c. 16. §. 6. & seqq.

in civitate, quae provinciae caput erat, quoniam in illam omnes confluunt pro negotiorum suorum utilitatibus (15): *Propter quod ad metropolim omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrunt.* Opportunitas itaque & commoditas populorum effecit, ut in Ecclesia ratio haberetur dignitatis; quam civitas illa obtinebat in imperio. Atque in ea parte adeo religiosi fuere veteres, ut, tametsi magna esset eorum reverentia erga urbem Hierosolymorum, (quae metropolis fidei erat, ut cum Cyrillo loquar, & ubi sanctus Iacobus Apostolus episcopatus munia exercuerat, quamobrem eorum Episcopus eo in honore erat, ut primum post Episcopos Romae, Alexandriae & Antiochiae locum teneret) nihilominus, quantum ad iurisdictionem, subiectus erat Episcopo civitatis Caesareae Palaestinae, ut constat ex canone septimo synodi Nicaenae. Neque obscura huius institutionis ratio est. Nam Caesarea provinciae illius caput & metropolis erat, iam inde a temporibus Vespasiani (16): qui post excisa Hierosolyma proconsulatum Iudaeae transfulerat Caesaream, ut in Constitutione Novella CIII. Imp. Iustiniani adnotatum est. Nam si translatio illa facta non fuit statim post relegationem Archelai Regis Iudaeorum, in cuius contumeliam regnum illud publicatum, fisco imperii additum est, qui fieri potuit, ut Proconsul, spretis Hierosolymis, apud Caesaream urbem maritimam moraretur? quod ex Actis Apostolorum liquet. Episcopus sane Hierosolymitanus semper subiectus fuit Episcopo Caesareae, donec Hierosolymorum episcopatus in patriarchatum erectus est auctoritate rescriptorum Imper. Theodosii; tributis videlicet huic novo patriarchatui provinciis Phoeniciae, Arabiae & Palaestinae a patriarchatu Antiocheno resectis. Sed quum huic institutioni intercessissent Patriarchae Antiocheni, certamini illi finem fecere conventiones inter Iuvenalem Episcopum Hierosolymorum & Maximum Antiochenum initae; quibus placuit, ut Phoeniciae duae & Arabia Maximo redderentur, tres vero Palaestinae ad Dioecesim Episcopi Hierosolymitani pertinerent. Conventiones illas approbavit synodus Chalcedonensis & iudices item imperiales (17).

Hoc Metropolitanorum in primariis provinciarum urbibus constituendorum consilium secutus est Isidorus Mercator in sua collectione; in quam etiam sententiam iverunt Ioannes VIII. Leo IX. & Gregorius VII. Pontifices Romani (18) & Gratianus in Decreto dist. LXXX. & XCIX.

IX. Enimvero licet, ut ego quidem existimo, formam distribuendarum provinciarum & Metropolitanorum instituendorum Apostoli tra-

Tom. III.

B

di-

(15) Concil. Antioch. c. 9.

(18) Ioan. VIII. ep. 95. Leo IX. ep.

(16) Tacit. lib. II. hist. ait; Caesaream esse Iudaeae caput.

4. Greg. VII. lib. 6. ep. 35. & in Tractatu.

(17) Concil. Chalced. act. VII.

diderint, quia tamen id nusquam in sacris scripturis praeceptum est; & praeterea executio, & singularis institutio processu dein temporis facta est Episcoporum cura, qui Ecclesiis Apostolicis praesidebant fundatis ab Apostolicis, duo quaedam notatu valde digna contigere. Primum enim inde factum est, ut veteres hanc provinciarum divisionem non ipsis Apostolis, sed patribus & vetustae consuetudini tribuerint. Vnde pariter factum, ut Episcopi magnarum urbium, quum Episcopos ad novas provincias fundandas mitterent, eximium quoddam ius in ceteras Ecclesias sibi reservaverint (19); quod ei privilegio respondebat, quo ratione originis potiuntur erga colonias a se deductas eae urbes, quae inde *Matres* appellantur a veteribus. Ius autem illud situm erat in quodam veluti obsequio & reverentia; quae validiora erant vel remissiora inter Ecclesias iuxta uniuscuiusque possessionem, quam servari praecipit Concilium Nicaenum canone sexto.

Episcopi trium magnarum urbium imperii Romani, Romae videlicet, Alexandriae & Antiochiae, iure illo singulari potiebantur in pleraque provincias, ut ceteris praeminerent. Episcopus enim Romanus Episcopos instituit in Italia, Galliis, Hispaniis, Africa & insulis. Quam ob rem provinciarum illarum Episcopi suum caput esse Romanum fatebantur, ut scribit Innocentius primus in epistola ad Decentium Eugubinum. Ob eandem causam Aegyptus Episcopum Alexandriae velut Patriarcham suum agnoscebat, & provinciae Dioeceseos Orientalis Antiochenum. Praeterea ceterae Ecclesiae Apostolicae, tametsi ab eorum Episcoporum patriarchatu non penderent, magnos illis honores habebant, contemplatione dignitatis urbium, in quibus illi erant instituti, & ob reverentiam Petri episcopatus eorum institutoris. Nam Roma erat orbis domina; Alexandria secunda Romani imperii civitas, eo quod Aegyptiaci regni caput esset, Antiochia vero tertia, quod Regina Orientis esset, in eaque Reges Seleucidarum sedes fixissent, ut testantur Strabo, Herodianus, alique veteres.

X. Attamen dissimulanda non est insignis difficultas, quae nostram hanc opinionem de distributione provinciarum ab Apostolis facta impugnare videtur, eo videlicet argumento, quod divisio, quae comprehenditur in subscriptionibus Concilii Nicaeni, Ephesini, & Chalcedonensis omnino similis est ei, quae ab Imperatore Constantino peracta est in imperio, ita, ut & provinciae & Dioeceseos ecclesiasticae, id est, magna illa provinciarum inter se coniunctarum corpora, similes sint iis, quas Constantinus in imperio instituit, quando creavit Praefectos praetorio & eorum Vicarios. Vnde factum, ut Concilium Constantinopolitanum trium Dioeceseon, *Asianae*, *Ponticae* & *Thracicae* mentionem faciat, praeter Dioeceseos Orientis & Aegypti.

Occi-

(19) Vide lib. 1. cap. 3. §. 5.

Occidens insuper duas in Italia Dioeceses habebat, unam in Gallis, aliam in Hispania, aliam item in Africa, ac demum in Illyrico unam.

XI. Adversus haec argumenta excipi potest, post Apostolorum tempora innovationem quamdam circa provincias evenisse: quae tamen veterem illam metropoleon institutionem non abolevit, sed auxit, eamque illustriorem fecit. Primum enim provinciae, quae immensum patebant, in duas vel tres in laterculo Ecclesiae sectae sunt post Apostolorum tempora, quum id in imperio factum fuisset ab Imperatoribus pro utilitate reipublicae. Exempli causa, Africa, quae ab uno tantum Metropolitano regebatur, id est, Episcopo Carthaginis, divisa est in sex provincias ecclesiasticas. Galatia, quae vivente Paulo una tantum provincia fuit, in primam dein & secundam secta est in imperio & in Ecclesia: quod evenit etiam Cappadociae, & Ponto. Idem quoque factitatum in Gallia; quae quum ab Augusto divisa esset in partes quatuor, in plures dein ab Hadriano secta est, diu tamen ante, quam Dei religio per omnem Galliam suscepta esset.

XII. Excipi dein potest, novum diversarum provinciarum simul con-
iunctarum corpus a Constantino introductum esse sub nomine Dioece-
seon, eique formulae se addixisse patres Constantinopolitanos in
administranda Ecclesia; ut patet ex canone secundo Concilii Constan-
tinopolitani & ex Socrate (20), qui Imperatorem approbasse hanc
provinciarum ecclesiasticarum unionem; exstatque eius de ea re lex
in Codice Theodosiano (21). Quin & Theodoretus hanc divisionem
Dioeceseon Concilio Constantinopolitano tribuit in epistola ad Flavianum.
Ea tamen cautio adhibita est in illa provinciarum unionem,
quae Dioeceseim conficiebant, ne quid decideret de iuribus provin-
ciarum a Concilio Nicaeno confirmatis; iis tantum exceptis, quae
infra explicabo.

C A P V T II.

De auctoritate metropolitanorum in Synodis, & hanc primo genere,
propter electiones coactarum, ubi de antiquo iure
eligendi potissima capita eruantur.

S Y N O P S I S.

I. Concilia quaedam provincialia fortuito
congregabantur, videlicet pro peragendis
electionibus & ordinationibus Episcoporum.
Alia vero certa erant & canonum decre-
tis statuta, in quibus causae ecclesiasticae
definiebantur.

II. Primum illud conventuum genus Con-
cilium est; ex Hincmaro, & Concilio An-

B 2

219

(20) Socrates lib. 5. cap. 8.

(21) I. 3. Cod. Theodof. de fide Cathol.

riocheno. In Conciliis huiusmodi electiones discutebantur, non peragebantur.

III. Quod in Oriente obtinuit & in Occidente. Aliter tamen visum quibusdam viris eruditiss, quorum sententia refellitur.

IV. Episcopi, ante Concilium Nicaenum, cleri ac plebis suffragio eligebantur; ex Cypriano, Concilio Nicaeno, Constantino Imperatore, & aliis.

V. Confirmatio electionis pertinebat ad Metropolitanum & ad Episcopos provinciales. Suffragium fraternitatis & iudicium Episcoporum, apud Cyprianum, explicantur. Usus ille descendit de traditione divina & Apostolica observatione, ex Cypriano.

VI. Eadem consuetudo vigeat etiam post Concilium Nicaenum. Probatur ex Concilio Chalcedonensi, & ex Iustiniano. Genuinus sensus canonis XIII. Laodiceni explicatur.

VII. Graecis tandem placitum, ut Episcoporum electiones a solis provinciae Episcopis fierent. Ita visum patribus secundae synodi Nicaenae. Detegitur hallucinatio Zonarae, Balsamoni & Matthaei Blastaris. Vox *χρηστωριος* apud auctores ecclesiasticos significat semper ordinationem.

VIII. Robustius laicos ab electionibus Episcoporum removit octava synodus, cuius ea de re canon exstat in versione Anastasii.

IX. In Occidente seso laici exclusi sunt ab electionibus Episcoporum. Ius illud translatum ad Canonicos Ecclesiarum cathedralium sub finem saeculi duodecimi. Reges tamen Francorum fruebantur quibusdam privilegiis, quae explicantur.

X. Ex iis, quae dicta sunt, deprehenditur verus sensus Concilii Nicaeni primi. Dionysius Exiguus *χαριστωριος* vertit ordinationem.

XI. Electio Episcopi approbari debet ab Episcopis provinciae. Ordinatio autem a tribus saltem Episcopis est peragenda. Confirmatio, siue *το κωπος*, pertinet ad Metropolitanum. In dissidio obtinere debet sententia plurimorum.

XII. Decretum electionis scripto fiebat. Iudicium, & dein ordinatio, ad Metropolitanum & Episcopos comprovinciales pertinent. Probatur multis auctoritatibus.

XIII. Divisis eligentium votis, arbitrium discordiae referendum est ad Metropolitanum; cuius iudicio is praeferrere debet, qui maioribus & studiis iuvatur & meritis, ut inquit Leo primus.

XIV. Forma electionum praescripta a Iustiniano. Non licebat appellare a confirmatione electionis. Solum adversus confirmationem datam remedium erat ordinati depositio.

I. **P**ost explicatam Metropolitanarum institutionem superest, ut eorum auctoritatem consideremus, ac praeterea eam, quae provincialibus synodis competeat. Ac primo quidem adnotandum est, duo fuisse genera Conciliorum. Nam quaedam fortuito congregabantur, nullo temporis ordine servato, sed prout occasio ferret, videlicet pro peragendis electionibus & ordinationibus Episcoporum. Alia certa erant & canonum decretis statuta bis in anno, aut saltem semel; & in iis causae ecclesiasticae litesque civiles & criminales cleri iudicabantur, & provinciae politia ordinabatur.

II. Primum illud conventuum genus quin Concilium vocari debeat, nullus dubito, Hincmarum sequens; quum praesertim Antiochemum Concilium in XIX. canone synodum appellet coetum Episcoporum ad ordinationem congregatorum: *Episcopus praeter synodum & praesentiam Metropolitanam nullatenus ordinetur*. Ea non erat praecipua istius Concilii cura, ut Episcopum eligeret in sede vacante, sed ut exami-

na-

naret, an electio canonica esset, an electus canonicis impedimentis prohiberetur accedere ad episcopatum, ob bigamiam videlicet, aetatis defectum, aut ignorantiam, & utrum accusatio aliqua adversus eum instituta esset. Et si nihil horum obstitit, ordinatio peragebatur.

III. Synodus ergo illa, ut dixi, non ob id praecipue cogebatur, neque in Occidente, neque in Oriente, ut electionem celebraret. Verum huic meae scriptioni refragantur eruditorum virorum sententiae, quibus persuasum est, eam fuisse Ecclesiarum Orientalium consuetudinem, ut nullum electionis Episcoporum genus apud eas viguerit, quam eius, quae fiebat ab Episcopis; exclusa prorsus electione cleri & populi, quae in solo Occidente usurpabatur. Ea est opinio Clar. V. Iacobi Sirmondi & aliorum quorundam; qui eam se colligere existimant ex canone IV. Synodi Nicaenae, XIII. Laodicensi, & ex commentariis Zonarae & Balsamonis, qui canones illos ita interpretantur. Attamen ab ea sententia discedere cogor, quod videam, Orientales usurpasse electiones a clero & a populo factas ante & post habita illa Concilia; quae & Conciliorum Nicaeni & Chalcedonensis auctoritate & Principum legibus firmatae sunt.

IV. Haud sane destinatum mihi est agere hoc loco de electionibus; nihilque aliud in praesentiarum promere placet, quam novam rationem, necessariam tamen, ad interpretandos canones Nicaenum & Laodicenum, quum ii fundamentum & basis esse debeant earum rerum, quae dicturi sumus de auctoritate Metropolitanis & Episcoporum comprovincialium in peragendis ordinationibus. Auctoritas illa in eo versatur, non ut electio ab illis celebretur, sed, ut eam approbent aut repudient, prout consentanea fuerit aut contraria canonibus, (quod a canonici iuris interpretibus vocatur ius confirmandi electionem,) utque dein electi ordinationem aut consecrationem peragant. Certum itaque est, Episcopos ante Concilium Nicaenum electos fuisse *cleri ac plebis suffragio*, ut loquitur Cyprianus (1). Idipsum verbis minime ambiguis docet Nicaena synodus, quae sibi ipsi repugnare non potest, in epistola ad Episcopos Aegypti scripta, quae exstat apud Theodoretum (2); cui consentiunt Constantinus Imperator ad populum Antiochenum (3) scribens & Athanasii apologia variis in locis (4).

V. At confirmatio electionis ad Metropolitanum praecipue spectabat, & ad Episcopos comprovinciales, qui ob eam rem congregati erant, sive quum electio celebrabatur, vel postquam ea facta, decretum eius ad Metropolitanum fuerat delatum. Clerum ac populum suffragia sua conferre consuevisse, Episcoposque eodem tempore iudicium suum tulisse, testis est Cyprianus, de Sabino Episcopo scribens

(1) Cypr. lib. 1. ep. 3. & 4.

58. 59. 60.

(2) Theodor. lib. 1. cap. 9.

(4) Athan. Apol. 2. in litteris Synodi Ale-

(3) Enlieb. lib. 3. de vita Constant. c.

xand. & Iulii, & in epistola ad Orthodoxos.

bens (5): *Ut de universae fraternitatis suffragio & de Episcoporum, qui in praesentia convenerant, iudicio episcopatus ei deferretur.* Quo in loco Cypriani id accurate considerandum est, eum distinguere ius suffragii, quod fraternitati competit, id est, clero & populo, a iudicio, quod Episcopis tribuit, id est, examine electionis & confirmatione. Usus autem illum *de traditione divina & Apostolica observatione descendisse* pronuntiat. Quare antiquus auctor constitutionum Apostolicarum praecipit (6), ut is, qui electus fuerit a populo, Episcopis praesentetur, & ut is, qui primus est inter eos, diligenter inquirat de omnibus iis, quae necessaria sunt, ut ei manus imponantur.

VI. Post Concilium Nicaenum clerus & populus intererant electionibus. Clarissima huius sententiae argumenta exstant in Concilio Chalcedonensi; quod electionis Metropolitanorum, in quibus praecipuo quodam & eximio iure interesse possunt Episcopi, formulam praescribens decernit, ut fiant decreto clericorum metropoleos, possessorum, & clarissimorum virorum, & Episcoporum provinciae; quibus ius praecipuum competeat, quod ageretur de electione Metropolitanorum (7). *Decreto facto a clericis uniuscuiusque metropolis, & possessoribus, atque clarissimis viris, super hac & a reverendissimis Episcopis provinciae.* In actione XI. eiusdem Concilii Stephanus Episcopus Ephesinus probare volens, se canonice vocatum esse ad metropolim Ephesinam, ait, se a quadraginta Episcopis Asiae ordinatum fuisse cum decreto & consensu praecipuorum & clarissimorum civium urbis totiusque cleri (8). *Me quadraginta Episcopi Asiani suffragio clarissimorum & primatum & totius reverendissimi cleri & omnis civitatis ordinaverunt.* Clerum & populum interfuisse electionibus Episcoporum post tempora Concilii Nicaeni, probatur etiam ex Iustiniano (9); qui discretis verbis praecipit, ut Episcopus eligatur *per clericos & primates, proprios eius metropolis, cuius futurus est Episcopus*, & ut decretum ad Metropolitanum perferatur, ab eo examinandum (10). Ex hac lege colligitur genuinus sensus canonis XIII. synodi Laodicenae: *Quod non sit permittendum urbis, electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promovendi.* Lex enim conservans, secundum canones, ius suffragii civibus honoratis, sive primatibus civitatis, ut illa loquitur, plane ostendit, ab eo iure vi canonis excludi plebeculam. Prohibitio enim haec non extenditur ad *honoratos & ordinem*, ut Latini vocant, vel, ut cum Graecis loquamur, ad *κατηχουμένους, λογιώδεις, πρωτοὺς*; sed propter eos tantum lata est, quos canon ille *οὐς ὁχλὸς* nuncupat, quos vero Dionysius vertit *urbis*.

VII. Fa-

(5) Cyprian. lib. 1. epist. 4.

(6) Constit. Apostol. lib. 8. cap. 4. &

de προπρίτοις καὶ λογίοις.

(7) Concil. Chalcedon. Act. 16.

(8) Concil. Chalcedon. Act. XI.

(9) Novella 123. c. 1. & Novell. 137. c. 2. & l. 42. C. de Episc. & Cleric.

(10) Vide lib. 2. c. 6. §. 2. & seqq.

VII. Fatendum tamen est, Graecis tandem placitum, ut & ipsi magistratus a iure eligendorum Episcoporum arcerentur, quos a solis provinciae Episcopis eligi satius esse existimarunt. Ita visum patribus Nicaenae synodi secundae (11): qui tamen, ne huius novae institutionis auctores esse viderentur, eius originem prorsus importune arcessunt a canone quarto synodi Nicaenae l. 1. praetextu quorundam verborum huius canonis, quae ambigua esse videntur. Decretum hoc prompta reverentia susceperunt universae Orientis Ecclesiae. Hinc orta est hallucinatio Zonaræ, Balsamonis, & Matthæi Blastaris; qui saeculi sui morem prae oculis habentes, secuti auctoritatem septimae synodi, crediderunt, eadem ratione explicandum esse canonem Concilii primi Nicaeni. Atque id eo facilius sibi persuaserunt, quod existimaverint vocem *χρηστικῶς*, quae in canone quarto Nicaeno habetur, accipi posse, quasi significet electionem, cum eo sensu reperiatur apud Demosthenem & alios auctor prophanos. Apud auctores tamen ecclesiasticos vox illa semper significat ordinationem, quemadmodum a Frontone Ducaco adnotatum est in Notis ad opera Chrysostomi.

VIII. Laicos ab electionibus Episcoporum robustius removit octava synodus, secuta exemplum septimae: cuius canon habetur in versione Anastasii Bibliothecarii, tametsi inter Graecos canones non reperiatur (12): *Promotiones atque consecrationes Episcoporum, concordans prioribus Conciliis, electione ac decreto Episcoporum collegii fieri sancta haec & universalis synodus definit & statuit; atque iure promulgat, neminem laicorum principum vel potentum semex inferere electioni vel promotioni Patriarchae, vel Metropolitae, aut cuiuslibet Episcopi; ne videlicet inordinata hinc & incongrua fiat confusio vel contentio; praesertim quum nullam in talibus potestatem quamquam potestativorum vel ceterorum laicorum habere conveniat, sed potius silere ac attendere sibi usquequo regulariter a collegio ecclesiastico suscipiat finem electio futuri Pontificis.*

IX. Quod attinet ad Ecclesias Occidentis, diutius illae ius electionum permiscere clero & laicis, atque ipsi etiam plebeculae, & ipsis etiam Gregorii VII. temporibus, id est, saeculo undecimo; ut patet ex eius epistolis (13). Sed fine saeculi duodecimi clerus & populus paulatim ius electionum transmiserunt ad Canonicos Ecclesiarum cathedralium; quos in eo iure confirmarunt Pontificum Romanorum variae & multiplices constitutiones, quae habentur editae in libris Decretalium, in Clementinis, & inter Extravagantes. Reges nihilominus Francorum privilegiis quibusdam fruebantur, sive integrae nominationis, sive necessitatis obtinendi eorum consensum in perso-

nam,

(11) Concil. Nic. 2. can. 3.

lib. 2. ep. 50. lib. 5. ep. 3. 5. 8. 11.

(12) Synod. octava can. 23.

lib. 6. ep. 21. lib. 8. ep. 1. 3. 18. 19.

(13) Gregor. VII. lib. 1. ep. 35. 36.

20. lib. 9. ep. 18.

nam electi. Populus enim diutius ius suum in Gallia retinuit, quam alibi. Certe aevo D. Bernardi, hoc est, duodecimo saeculo, electiones Episcoporum Cabilonensis & Gebennensis factae sunt cum consensu populi (14); tamen apud Senones, & in aliis quibusdam Ecclesiis, eas clerus perageret cum consensu monachorum dioeceseos (15).

X. Ex iis, quae supra dicta sunt, discimus, canonem quartum Concilii Nicaeni primi non tribuere Episcopis ius electionis, sed consensus tantum aut confirmationis, & auctoritatem ordinationis.

Interpretationi huic meae favet versio Dionysii Exigui, qui *χριστονομία* heic vertit *ordinationem*, non autem *electionem*, quam Concilium iam antea factam esse volebat iuxta usum perpetuum Ecclesiae: *Episcopum convenit maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipsum convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum, quae geruntur, per unamquamque provinciam Metropolitano tribuatur Episcopo.* Canonem hunc sequuntur & interpretantur Concilium Africanum can. XIII. & Antiochenum can. XIX. quod addit, Metropolitanum ea de causa coepiscopos suos convocare.

XI. Itaque tres ex iis canonibus regulae colliguntur. Prima est, debere Episcopos provinciae illius, in qua ordinandus est Episcopus, eius electionem approbare eique consensus suos adhibere, viva scilicet voce, si praesentes fuerint; aut per litteras, si eos abesse contingat. Secunda, ordinationem a tribus saltem Episcopis esse peragendam. Tertia, firmitatem eorum omnium, id est, confirmationem, sive *το κρυπτόν*, ut loquitur Concilium, pertinere ad Metropolitanum. Regula prima & tertia explicantur in canone sexto Nicaeno, ubi statuitur, eum pro Episcopo habendum non esse, qui absque consensu Metropolitanus fuerit ordinatus. Unde patet, magni momenti visam esse veteribus auctoritatem Metropolitanam. Attamen si ille aut alius quispiam Episcopus pertinacia potius, quam ratione pugnaret adversus communem sententiam collegarum suorum, ita tamen, ut repugnantium numerus duos vel tres non excedat statuit Concilium, obtinere debere sententiam plurimorum. *Obtimeat*, inquit, *sententia plurimorum.*

XII. Decretum electionis scripto fiebat, ut constat ex epistolis Papae Leonis I. in actione XVI. Concilii Chalcedonensis descriptis & ex pluribus aliis auctoritatibus. Examen, discussio, iudicium, & determinatio ad Metropolitanum & ad Episcopos comprovinciales pertinent

(14) S. Bern. ep. 13. 27.

(15) Idem ep. 202. 275. 282. 329. &c

lib. 3. de Confid. cap. 2.

nent secundum antiquos canones. *Iudicium* id, aut *confirmatio electionis*, dicitur in canone XXVII. Concilii Antiocheni: *Servetur autem ius ecclesiasticum, id continens, oportere non aliter fieri, nisi cum synodo & iudicio Episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent, cum, qui dignus exstiterit, promovere.* Quod autem hoc loco nominatur *iudicium Episcoporum*, in canone XIX. eiusdem Concilii dicitur *decretum ordinarium*; ubi etiam admonetur, necessariam esse auctoritatem Metropolitanam. Disciplina eadem deprehenditur in canone XII. Laodiceo Concilii, quod etiam iudicii vocem in eadem causa usurpet: *Vt Episcopi iudicio Metropolitanorum & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt, provshantur ad ecclesiasticam potestatem.* Magnam Orientalibus illis Conciliis lucem adferunt canones Occidentis, qui iudicium difficultatum in electionibus contingentium Episcopis permittunt. Canon XL. Concilii III. Carthaginensis, qui est quinquagesimus in Codice canonum Ecclesiae Africanae, statuit, ut, si qua contradictio fuerit oborta adversus personam electi, ab Episcopis, qui ordinationem peracturi sunt, iudicetur; quem locum, ut & plerosque alios canones & hanc materiam spectantes, in Decretum suum retulit Gratianus.

XIII. Quod si in plures personas divisa fuerint eligentium vota, censuit Leo (15), arbitrium discordiae huius referendum esse ad Metropolitanum; cuius iudicio is praeferrí debeat, in quem maior eligentium pars consenserit, habita ratione meritorum eius. *Quum ergo, inquit (16), de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus praeferatur, quem cleri plebisque consensus concorditer postularit; ita ut, si in aliam forte personam partium se vota diviserint, Metropolitanus iudicio is alteri praeferatur, qui maioribus & studiis iuvatur & meritis.*

XIV. Iustinianus Imper. quum formam electionum in Novellis constitutionibus praescripserit (17), ea videlicet ratione, ut clerici & cives honorati trium personarum electionem scripto facere teneantur, edicit, ut decretum electionis istiusmodi ad Metropolitanum & ad eius synodum deferatur, ut unus e tribus deligatur. Quod si accusatio quaecumque adversus electum instituta fuerit, eam Metropolitanus intra trium mensium spatium iudicare debet, ut deinceps ordinatio peragi possit; hoc tamen addito, ut tota culpa in Metropolitanum reicienda sit, si ea facta fuerit contra canones. Non licebat igitur appellare a confirmatione electionis; nullaque alia ratio suppeteat ad infringendum confirmationis decretum, quam ut Episcopus recens ordinatus depositionis poena plecteretur, si iusta aliqua causa subesset.

Tom. III.

C

CA.

(15) Dist. 23. cap. *Nulla Revocandum*. Sol. & ad Gratian. d. 63. c. 11.

(16) Leo I. in Epist. ad Anastas. Thes. (17) Nov. 123. & 137.

CAPUT III.

De antiquo iure metropolitico in Gallia circa electionem, & consecrationem Praelatorum.

SYNOPSIS.

I. In Gallia, iudicium electionis & ordinationis pertinebat ad Metropolitanum & ad Episcopos provinciae, ex Leone I.

II. Et ex Concilio Arelatensi secundo. Regis consensum necessarium esse decernit Concilium Aurelianense V.

III. Eadem forma observata est sub secunda Regum nostrorum dynastia. Aevo Caroli Magni omnes Metropolitanus vocabantur Apostolici. Abstulit sequens aetas ab illa simplicitate. Prisci eligendorum Episcoporum mores approbati in Capitularibus.

IV. Sede vacante, clerus a Rege postulabat licentiam eligendi. Scribebat etiam ad Metropolitanum, qui secundum Regis voluntatem Episcopum visitatorem delegabat in Ecclesia vacante. Qui cleri vocabulo comprehendantur. Quae fuerint Visitatoris partes. Electionum ritus.

V. Si electores scienter elegissent indignum, electio devolvebatur ad Metropolitanum & ad Episcopos provinciae.

VI. Hincmarus explicatus. Forma examinis electionis.

VII. Vicarii Episcoporum absentium exhibebant vicem eorum cum litteris tractatoris. Variae tractatuarum species.

VIII. Si nihil canonicum obstabat, Metropolitanus ordinabat electum; ac dein illi litteras tribuebat, quibus fidem faceret ordinationis. In earum locum succedere Bulae Pontificiae.

IX. Sub tertia Regum nostrorum dynastia, vetus electionum forma servata est, ut patet ex Ivone Carnotensi. Eius aetate introduci in Ecclesiam coepere appellationes a confirmatione electionum.

X. In Gallia consecratio Episcoporum fiebat a Metropolitanis & Episcopis comprovincialibus, absque auctoritate summi Pontificis, nisi Metropolitanus electum ordinare recusaret. Quo casu, appellabatur ad summum Pontificem. Suspendis Metropolitanis, Legati sedis Apostolicae ad se trahere conabantur consecrationes Episcoporum. Ivo tamen negat, id iustum esse.

XI. Viguit eadem regula in universo Occidente, etiam sub Gregorio VII.

XII. Duodecimo saeculo introducta appellatio ad Apostolicam sedem. Consecratio tamen Metropolitanis & duobus Episcopis comprovincialibus relicta. Gregorius VII. recusat consecrare quemdam Episcopum, donec constiterit, eum a iurisdictione Metropolitanis sui esse exemptum. Nihil huic Metropolitanorum iuri adversum reperitur in Decreto aut Decretalibus.

XIII. Episcopi ordinati scripto tradebant professionem fidei, sed nullam Episcopis obedientiam promittebant. Ea nova est, & aevo Leonis I. inventa. Inquiritur in originem subsequentium sponsonum. Discrimen professionis, quae Regi praestatur & Metropolitanis.

XIV. Magnam fuisse professionis vim, quae Metropolitanis fiebat, ostendit Ivo. Quid mediae aetatis Pontifices circa haec decreverint.

ADDITIO. Ad se tandem traxerunt confirmationes & consecrationes Episcoporum, a quibus iuramentum fidelitatis exigebant. Unde factum, ut illud Metropolitanis praestare recusarent suffraganei. Quorum temeritatem repressit Clemens VI.

I. Praxis illa, quae per universam Ecclesiam vigeat, qua iudicium electionis & ordinationis permittitur Metropolitanis & co-

coëpiscopis eius ; prorsus obtinebat in Galliis ; adeoque certa res est ac tam claris argumentis constans , ut a congerendis hoc loci innumeris testimoniis abstinendum censëam , paucis contentus . Totam hanc materiam paucis verbis complexus est Leo I. in epistola ad Rusticum Episcopum Narbonensem : *Nulla ratio finit , ut inter Episcopos habeantur , qui nec a clericis sunt electi , nec a plebibus experti , nec a provincialibus Episcopis cum iudicio Metropolitanis consecrati . Vbi vides , Leonem aequè ac canones supra laudatos , iudicii vocabulum usurpare , ut electionis confirmationem significet .*

II. Concilia Gallicana vim disciplinae huius constantissime retinuerunt . Omnium antiquissime de ea re sancivit Concilium Arelatense secundum habitum circa annum CCCXLV. in cuius canone quinto haec leguntur : *Episcopum sine Metropolitano , vel epistola Metropolitanis , vel tribus comprovincialibus , non liceat ordinare ; ita ut alii comprovinciales admoneantur , ut se suo responso consensisse significant . Quod si inter partes aliqua nata fuerit dubitatio , maiori numero Metropolitanus in electione consentiat .* Morem illum suis decretis confirmarunt Concilia Arvernense (1) & Aurelianense quintum , quod Regis consensum electioni cleri & plebis connectit , ut necessarium ; potestatemque Metropolitano facit vices suas uni ex coëpiscopis suis delegandi ad consecrationem impertiendam (2) : *Quum voluntate Regis , iuxta electionem cleri ac plebis , sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum , a Metropolitano , vel quem in vice sua praemiseric , cum comprovincialibus Pontifex consecratur .* Exstant praeterea quamplures aliae synodi , quae docent electiones olim sub prima Regum nostrorum dynastia fuisse confirmatas a Metropolitano & comprovincialibus Episcopis , quorum etiam ministerio manus imponebantur Episcopis .

III. Sub Carolo dein Magno & Ludovico Pio forma eadem observata est . Quippe tum post electionem cleri & populi , ut docet Alcuinus , decretum electionis ad Metropolitanum deferrebat , ut electum consecraret . *Quum Episcopus civitatis , inquit Alcuinus (3) , fuerit defunctus , eligitur alius a clero seu populo ; fitque decretum ab illis ; & veniunt ad APOSTOLICVM cum suo electo , deferente secum suggestionem , hoc est , rogatorias litteras , ut eis consecrèt Episcopum .* Ceterum heic observandus est modus loquendi illarum tempestatum , quibus licebat Metropolitano tribuere titulum Apostolici : cuius moris initia referenda sunt ad tempora Gregorii Turonensis . Sequens aetas abstinuit ab illa simplicitate ; & deinceps Apostolici titulus soli Romano Pontifici tributus est ab auctoribus (4) .

Canon XII. Concilii Laodicensis , quem supra adduximus , vim legis in Gallia obtinuit , postquam in Regum nostrorum Capitulis descriptum

C. 2.

(1) Concil. Arvern. an. 545. can. 2.

(3) Alcuinus de divinis offic. cap. 36.

(2) Concil. Aurelian. V. an. 549. can. 107.

(4) Vide notas ad Agobardum pag. 115.

est. Idem dicendum est de Canone Carthaginiensi, qui praescribit modum examinandae contradictionis obortae adversus personam electi. Supremum autem harum rerum iudicium illic tribuitur Archiepiscopo, ut eadem Capitula regia loquuntur, & Episcopis comprovincialibus.

Perpicua est in hoc negotio synodi Trullensis apud Saponarias congregatae sententia, quae ad Britonum Episcopos scribens, ait, consecrationem Episcopi ab iis peragi canonice non posse absque praesentia aut consensu Herardi Turonorum Archiepiscopi: *Ita, ut praeter eius praesentiam aut consensum nullus canonice possit ordinari Episcopus.*

Sed inutile foret diutius immorari in recensendis testimoniis, quibus haec opinio fulciatur, quum existent formulae, quae tum in usu erant, editae cum operibus Hincmari & in calce tomi secundi Conciliorum Galliae. Formulae porro illae melius docent priscum morem, quam nuda & simplex canonum lectio. Usus enim praesens facilius eis genuinum eorum sensum indicabat, quam facere possit nostro saeculo improba lectio usu destituta.

IV. Sede igitur vacante, clerus civitatis Regem admonebat eam vacare, quo libertatem eligendi ab eo impetraret. Litterae praeterea scribebantur ad Metropolitanum pro eadem causa: qui precibus itidem suis Regem adibat, simulque poscebat uti Rex patefaceret, quemnam Episcopum delegari cuperet Visitatorem in Ecclesia vacante. Origo huius instituti, nimirum, ut Episcopus quidam ad Ecclesiam vacantem dirigatur, qui electionem quantocius fieri procuraret, petenda est a Concilio Africano, ubi Episcopi illi vocantur *Intereeffores* (5), quos vero sanctus Gregorius *Visitatores* nominat. Data eligendi licentia, clerus & populus illius Ecclesiae conveniebant ad celebrandam electionem. Cleri autem vocabulo comprehenduntur, non solum clerici civitatis, id est, Canonici Ecclesiae cathedralis, & Rectores parocciarum civitatis, sed etiam clerici monasteriorum, & Presbyteri rusticanarum parocciarum, qui vicarios suos mittebant cum litteris, quae consensus suos testarentur ac illorum, qui in eorum parocciis habitabant (6). Cives quoque & nobiles laici civitatis in hoc coetu praesentes esse debebant. Unde eruitur interpretatio horum vocabulorum, alioqui obscurorum, quae leguntur in decretis Gaelestini & Leonis Pontificum Romanorum; qui ad hoc, ut electio legitima censeretur, volunt, ut in eam consentiant *vota civium, desideria populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum, ordinis consensus,* id

(5) Cod. Canon. Eccles. Afric. cap. 74.

(6) Hincmar. in form. 11. *Quae electio non tantum a civitatis clericis erat agenda, verum & de omnibus monasteriis ipsius parochiae, & rusticanarum parochiarum*

Presbyteris occurrant Vicarii, commemorantibus, secum concordiae vota ferentes. Sed & laici nobiles ac cives adesse debebant. Quoniam ab omnibus debet eligi, cui debet ab omnibus obediri.

id est, consensus cleri & populi totius dioeceseos, qui heic describitur secundum varias hominum conditiones. Visitator a Metropolitano delegatus orationem ad eos habebat, & eoram legi iubebat canones & decreta Pontificum Romanorum, in quibus forma electionum continetur, & cuiusmodi homo debeat esse is, qui eligendus est. Post factam electionem praesente Visitatore, decretum eius scripto tradebatur, & ab omnibus electoribus subscribebatur; ac deinde, die a Metropolitano indicta, ad eum deferbatur a certo electorum numero, qui fidem facerent eorum, quae acta erant; & Metropolitani praesentiae sistere se debebat electus, pro examine. Interim apud Regem id agebatur, ut ipse consensum suum praestaret in gratiam electi. Metropolitani datis ad comprovinciales Episcopos, ad electum, & vicarios electorum litteris, utroque ad diem, quam edicebat, & ad certum locum evocabat ad examinandum decretum & virtutes electi. Quod si in varias personas se vota partium divisissent, Metropolitani, cum praeferebat, qui maioribus studiis iuvabatur & meritis, id est, eum, quem maior pars elegerat, & qui capax in primis videbatur. Dein electum examinabat, ut intelligeret, an aliquo impedimento canonico prohiberetur eius ordinatio, utrum ea doctrina praeditus esset, quae Episcopo necessaria est, & utrum in professione fidei catholicae crederet. Si quod in eo impedimentum reperiretur, electio repudiabatur & electores iuebantur novam electionem celebrare, ut patet ex formula secunda.

V. At si electores scienter & de industria virum elegissent, qui secundum canones aliquo impedimento teneretur, eis poena imponebatur ob contemptum canonum; & Metropolitani eo casu electionem celebrabat cum Episcopis comprovincialibus. Iudicium autem illud circa vitium electi fiebat a Metropolitano & Episcopis, ut patet ex Hincmaro in formula quarta: *Si personam a sacris canonibus deviam scienter nobis adduxeritis, non solum ex ea Pontificem non habebitis, verum etiam pro illicita electione, ut contemptores canonum, iudicium incurretis; sed & nostro ac coepiscoporum iudicio refutata rationabiliter electione vestra incongrua, talem secundum Laodicensis canones studebimus eligere, qui vestris vitiosis voluntatibus non valeat consentire.*

VI. Cavendum igitur est ab eodem Hincmaro adversus Hincmarum Laudunensem Episcopum scribente; qui describens specialia Metropolitani iura circa electiones ait: *In Remensi provincia si fuerit defunctus Episcopus, ego, & non tu, Visitatorem ipsi viduatae designabo Ecclesiae, & electionem cum decreto canonico praecipiam fieri. Et si in partes se eligentium vota dividerint, meum, & non tuum, erit eligere, qui maioribus ad ordinandum studiis iuvetur & meritis.* Vera quidem haec citra omnem controversiam. Sed id, quod postea sequitur, explicatione indiget: *Et meum est, inquit, ordinandum examina-*

re, non tuum. Significat solius Metropolitanus esse, electum interrogare, neque id licere Episcopis comprovincialibus ullo modo. Examen nihilominus illud fit a Metropolitano coram Episcopis comprovincialibus, ut videre est in examine Episcopi Catalaunensis, quod in formula XI. descriptum est. *Anno ab Incarnatione Domini DCCCLXVIII. convenientibus apud Carisiacum in Ecclesia pro examinatione Willeberti Presbyteri, qui futurus erat Catalaunensis Episcopus, Hincmaro dioecesis Remensium Archiepiscopo, item Hincmaro Laudunensium Episcopo, Hedone Belgivacorum Episcopo, cum Legatis Hrotadi, Erpomi, Hilmeradi, Raginelmi, & Ioannis eiusdem dioecesis coepiscoporum vicem eorumdem patrum suorum cum tractoriis, sicut regulae praecipiunt, exhibentibus, & quamplurimis Abbatibus, Canonicis, Monachis, Presbyteris, Diaconibus, atque Subdiaconibus.*

VII. Legati sive Vicarii Episcoporum absentium exhibebant vicem eorum cum litteris tractoriis. Sic illa aetas vocabat litteras, quibus Episcopi committebant suas vices iis, quos ad synodos mittebant, ut patet ex hoc loco & ex formula XIV. quae continet tractoriam, quam Prudentius Tricassium Episcopus per vicarium suum mittit ad celebrandam electionem Episcopi Parisiensis. In collectione tamen canonum Africanorum can. LXXVI. *tractoriae* sive *tractatoriae* dicuntur litterae, quibus Metropolitanus Episcopos comprovinciales invitat ad synodum.

VIII. Itaque si nihil canonicum obstaret, Metropolitanus cum coepiscopis suis ordinabat electum; ac dein illi litteras tribuebat, quibus fidem faceret ordinationis, aliasque insuper ad clerum & populum Ecclesiae, cui ordinatus erat Episcopus, iuxta canones Africanos, qui ordinatos ab Episcopis iubent accipere litteras ab ordinatoribus suis (7): *Deinde placuit, ut quicumque deinceps ab Episcopis ordinantur per provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum subscriptas, continentibus Consulem & diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.* Harum litterarum formulae exstant in formulis XV. & XVI. in quarum locum substitutae sunt Bullae summorum Pontificum.

IX. Sub tertia Regum nostrorum dynastia vetus confirmationis electionum institutum perseveravit in Gallia: ubi electiones fiebant a clero & populo, & a Metropolitano confirmabantur; vel, si forte contradictio quaedam oborta esset, examinabantur a Metropolitano cum consilio Episcoporum comprovincialium, qui dein consecrationis munus electo impertiebant. Hunc saeculi sui morem fuisse docet Ivo Carnotensis Episcopus in epistola CXXXVIII. *Electiōni Domni Fulconis vel alterius assensum non dabimus, nisi quem aut cleri plebisque consensus elegerit, aut Metropolitanus iudicium cum conniventia suffraganeorum,*

(7) Cod. can. Eccl. afric. c. 89.

rum, habita legitima discussione, probaverit. Vides itaque heic electionem Episcopi Parisiensis a clero & populo esse peractam, & discussionem oppositionum reservatam Metropolitano & Episcopis comprovincialibus. Idem Ivo evocatus ab Archiepiscopo Senonensi ad iudicium huius causae respondit, se fortassis iturum ad eum; sed si id fieri non possit, totque praeterea Episcopi absint, ut ea legitime definiri non valeat, suadet, ut aut eam in aliud tempus differat, aut ad sedem Apostolicam contententes remittat; quo Fulco ire decreverat, sive rata sive irrita censeretur eius electio (8). *Si autem aliqua praepediente ratione venire non potero, neque tot de collegis conveniant, qui ad tanti negotii definitionem sufficiant, aut in aliud tempus rem differte, aut ad sedem Apostolicam utramque partem remittite, ad quam iturus est Dominus Fulco, sive rata sive irrita fiat eius electio.* Locus porro hic docet, iam tum, scilicet a sexcentis ferme annis, coepisse in Ecclesiam invehi appellationes a confirmatione electionum. Saeculo duodecimo iudicium controversiarum, quae in huiusmodi electionibus suboriebantur, pertinebat ad Metropolitanum & comprovinciales Episcopos, ut ad Remensem Archiepiscopum scribit Innocentius III. (9).

X. Consecratio autem Episcoporum fiebat in Gallia a Metropolitano & comprovincialibus Episcopis; nec quidquam in eas iuris compete-
bat Episcopo Romano aut eius Legatis. Attamen si Metropolitanus electum ordinare recusabat, electores appellabant Pontificem Romanum; ut factum est a Carnotensibus, qui ab Urbano II. postularunt, ut Ivonem, qui in locum Gofridi ab episcopatu depositi electus erat, consecrare dignaretur: qui quum Senonensis Archiepiscopi contradictionem iniustam esse agnovisset, Ivonem manibus propriis consecravit (10). Legati quin etiam Romanae sedis contendebant, consecrationem Episcopi ad se pertinere, quoties Metropolitano provinciae interdictum erat, ne quid episcopalis operis ageret; quod vulgo *suspensionem* ab episcopalibus functionibus vocant (11). Ivo tamen negat, id iustum esse, tamen in eo casu Legatis concedat confirmationem electionis; ceterum consecrationem, etiam in eo casu, ad Episcopos provinciae pertinere (12). Sane ipse cum collegis suis Sancionem Episcopum Aurelianensem consecravit, quod Archiepiscopo Senonensi interdictum esset, ne Metropolitanam munia exerceret.

XI. Ea tamen non erat Ecclesiae Gallicanae privata consuetudo, quum eius usus in universo Occidente tum temporis obtineret. Quippe saeculo undecimo Concilium Romanum sub Gregorio VII. habitum anno MLXXX. statuit, ut defuncto pastore alicuius Ecclesiae Visitor

(8) Ivo ep. 139.

Archiep. ep. 2. inter epistolas Ivonis.

(9) Innoc. III. lib. II. ep. 152.

(11) Ivo epist. 61.

(10) Urbani II. ad Richer. Senon.

(12) Idem ep. 54.

tor Episcopus ad eam dirigatur, sive a Papa in sua provincia; seu a Metropolitanis in suis quoque provinciis; cuius instantia clerus & populus celebrent canonicè electionem alterius Episcopi quam deinde confirmari oporteat a Metropolitano. Quod si is fortean eligeretur, qui idoneus non esset, Concilium electores, qui ad pravam electionem declinaverint, eligendi potestate privat pro hac vice. Quod ab Hincmaro adnotatum supra vidimus; & repetitum est in Concilio Lateranensi cap. *Quia propter*. De elect.

XII. Duodecimum saeculum conservavit Metropolitanis auctoritatem examinandi electiones, eas confirmandi, & controversias circa haec obortas iudicandi; ut patet ex variis Decretalium locis, quae laudantur in ora huius paginae (13). Appellatio tamen ad sedem Apostolicam introducta est. In quo magna vis illata est vetustis canonibus. Consecratio tamen Metropolitano & duobus Episcopis comprovincialibus, modo consensu absentium non destituerentur, relicta est à Leone IX. & Gregorio VII. (14) qui Episcopos, qui pertinent ad consecrationem Papae, distinguit ab iis, qui pertinent ad consecrationem aliorum Metropolitanorum: in qua re adeo religiosum se praebeuit, ut Episcopum quemdam consecrare recusaverit, donec sibi constaret, eum a iurisdictione Metropolitanæ sui esse exemptum. Constantissimum est hoc Metropolitanorum ius; neque aliquid in Decreto Gratiani aut in Decretalibus invenitur ei adversum, nisi ob negligentiam Metropolitanæ, aut si canonicis censuris teneatur.

XIII. Episcopi autem, postquam consecrati fuerant, scripto tradebant professionem fidei; sed nullam Episcopis obedientiam promittebant, nisi verbis generalibus conceptam, scilicet observaturos se, quae canonibus praescripta essent. Praxim enim illam, quae reverentiam quamdam & obedientiam Metropolitano praestandam esse edicit, novam esse colligitur ex epistola Leonis I. ad Anastasium Thessalonicensem: in qua eum obiurgat, quod ab Episcopo Attico *chartulano de obedientiae sponsione* exegerat conferri. *Legebatur*, inquit Leo, *in litteris tuis, quod frater Atticus chartulano de obedientiae sponsione conscripserat, in qua signum prodebat in iuriae*. Locus hic relatus est in libris Decretalium; ubi glossa laborat in conciliatione eius cum quibusdam aliis capitibus, sponsonem illam scripto tradi praecipientibus. Qua difficultate ut se expediat, Atticum ait clericum fuisse, cui animarum cura non erat commissa. Vera tamen solutio haec est; anno nimirum CCCCL. id est, sub tempora Leonis primi sponsones illas, sive *iuramenta fidelitatis*, ut sequens aetas vocavit, nondum fuisse receptas in usum. Invaluerunt postea, adeo, ut in professione fidei,

(13) Cap. *Quia diligentia*. cap. *Innotuit*. cap. *Quum dilectus*. De elect. cap. *Quum olim*. De translat. Episc.

(14) Leo IX. ep. 3. 4. Gregor. VII. Lib. 6. post. ep. 50. Lib. 9. ep. 24.

dei, quam Episcopi in consecratione mittebant, mentio in primis fieret Metropolitanis, cui pollicebantur, se ei obedientiam & reverentiam in canonibus & decretis sedis Apostolicae contentam conservaturos, & insuper privilegia, quae secundum eosdem canones & decreta Metropolitanis debebantur, nulla prorsus mentione facta sedis Apostolicae. Origo huius consuetudinis exstat in libello quorundam Episcoporum Aquileiensium oblato Imperatori Mauritio circa annum DXC. qui aiunt, se tempore ordinationis suae cautionem scriptis emittere, qua sponderent, se studiose servaturos fidem ordinatoris sui & fidem integram reipublicae. Itaque haec illorum professio fidei continebat, secuturos se exemplum & auctoritatem Metropolitanis in damnandis haeresibus & pro canonum executione, ac praeterea servaturos integram fidem, quae reipublicae id est, Imperatoribus, debetur (15): *Sugerimus, pie dominator, quia tempore ordinationis nostrae unusquisque sacerdos in sancta sede Aquileiensi cautionem scriptis emittrimus studiose de fide ordinatoris nostri, & nos fidem integram sanctae rei publicae servaturos.*

Formula professionis fidei Adalberti Morinensis Episcopi, quam ante consecrationem Hincmaro Metropolitano suo tradidit, docet, illum promississe, se observaturum canones usu receptos & privilegium Metropolitanis: *Privilegio etiam metropolis Remorum Ecclesiae, ac eius Praesulis secundum sacrosanctos Conciliorum canones & decreta sedis Apostolicae in sacris canonibus & legibus promulgata pro scire & posse absque dolo & simulatione vel incohibita & pertinaci contradictione me obediturum profiteor.*

Professio Hincmari Laudunensis Episcopi continet iuramentum fidelitatis ab eo Regi praestitum; cui se obediturum promittit, *sicut homo seniori suo*. Deinde promittit, se privilegio Hincmari Metropolitanis Ecclesiae Remensis obediturum secundum canones. Sed heic adnotandum est discrimen, quod intercedit inter utramque professionem; quum prima contineat fidem, quae domino debetur a vasallo, altera vero obedientiam canonicam.

XIV. Quae porro esset professionis illius vis, ostendit Ivo Carnotensis Archiepiscopi Senonensis suffraganeus. Hugo Lugdunensis Archiepiscopus & Ecclesiae Romanae Legatus eum evocaverat ad ordinationem Episcopi Nivernensis; quam Hugo peragere destinaverat omisso Archiepiscopo Senonensi, ad cuius metropolim pertinet Ecclesia Nivernensis. Respondit Ivo, timere se, ne si ad eam consecrationem accederet, reus fieret violatae sponsionis, quam sedi metropolitanae fecerat, id est, sponsionis a se factae eo tempore, quo fuerat ordinatus (16): *Timentes rei fieri sponsionis, quam metropolitanam sedi fecimus. Quem morem ea tempestate ubique obtinuisse, scribit idem*

Tom. III.

D

Ivo

(15) Ap. Baron. ad an. 550. §. 42.

(16) Ivo epist. 62.

Ivo in epist. LXXIII. *Reliqui Pontifices ante consecrationem examinantur, omnem veterum morum honestatem & debitam obedientiam se exhibituros suis ordinatioribus pollicentur.*

At Gregorius IX. Pontifex Romanus decrevit, ut Metropolitani & suffraganeis suis idem iuramentum fidelitatis & obedientiae canonicae exigant, quod Pontifici Romano praestatur ab iis Episcopis, qui immediate pertinent ad eius consecrationem; neque ipse aut alii Pontifices contendebant, ut Episcopi inferioris ordinis ullam fedi Apostolicae professionem fidei facerent.

(*) In eo tamen mire lascivit sequens aetas ob reservationes Ecclesiarum cathedralium a summis Pontificibus introductas, de quibus agitur in capite IX. huius libri. Hinc factum, ut, quum Episcopi auctoritate summi Pontificis infcio Metropolitano consecrarentur, iuramentum fidelitatis exhibere Metropolitanis recusarent, eo praetextu, quod ipsi Episcopi non fuerant per eorum Capitula electi, nec per Archiepiscopum suum Metropolitanum confirmati, seu etiam consecrati; sed solum per sanctam sedem Apostolicam promoti, ac de eius mandato in Curia Romana vel extra munus consecrationis receperant; cui sanctae sedi Apostolicae iuramentum praestiterant; ut scribit Petrus de Iudicia Archiepiscopus Narbonensis. Aegre ferebat hanc contumeliam sibi ac suae fedi illatam idem Petrus. Itaque de ea re conquestus apud Clementem IV. avunculum suum, ad quem Episcopi illi rebelles appellaverant, iniuriam illam ultus est. Tandem, Deo disponente, inquit ille, *proposito negotio in Consistorio, sententiam reportavi, & declarationem seu determinationem ad perpetuam rei memoriam pro me & aliis omnibus subditos habentibus obtinui: quam hic inferui, ut omnibus clarius pateat, & nullus amodo dubitare habeat in praedictis.*

DECLARATIO.

CLEMENS Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Romanus Pontifex obtinens super universas orbis Ecclesias divina institutione primatum, circa ipsarum iurium conservationem more benevoli patris libenter intendit, sic eis, quum expedit, praeficiendo Praelatos, ut per hoc iuri alterius nullatenus derogetur. Quum itaque, sicut multorum insinuatio ad Apostolatus nostri deduxit auditum, nonnulli revocare conentur in dubium, utrum Episcopi seu alii Praelati sedi Apostolicae non immediate subiecti, qui per sedem eandem ad cathedralium Ecclesiarum vel quarumcumque dignitatum regimina pro tempore promouentur, munusque consecrationis seu benedictionis a nobis, seu de mandato nostro in Romana Curia, seu extra susci-

(*) Additio Baluzii.

fascipiunt, ac fidelitatis debita nobis & eidem sedi praestant solitum iuramentum, suis Metropolitanis teneantur, seu Praeclatis aliis, quibus immediate subsunt, aliud consuetum iuramentum praestare, Nos, volentes cuiuslibet haesitationis scrupulum in praemissis auferre, Episcopos & Praeclatos alios supradictos per sedem eandem ad huiusmodi regimina iam promotos, & quos in posterum promoveri contingeret, auctoritate praesentium declaramus, ad omnia illa suis Metropolitanis, seu Praeclatis aliis immediate superioribus omnino teneri, ad quae tenerentur, si non per dictam sedem vel de mandato ipsius sedis ad huiusmodi regimina promoti, nec iuramentum huiusmodi per eos nobis vel eidem sedi praestitum existisset. Nulli ergo &c. nostrae declarationis & constitutionis infringere &c. Datum Avinionae Kalendis Octobris, pontificatus nostri anno octavo.

Hanc constitutionem postea Urbanus V. ad preces Gaffredi Archiepiscopi Tolosani renovavit anno MCCCCLXX. XII. Kal. Decembris (1). Illam vero observatam fuisse in provincia Rotomagensi docet Aegydius Bellamera (2).

Addit Petrus Archiepiscopus: *Qua declaratione facta & bullata, ut est moris, Episcopi, qui prius contradixerant, statim venerunt ad praedictam nostram sanctam Narbonensem Ecclesiam pro dicto iuramento praestando: a quibus ipsum iuramentum recipi secundum sollemnitatem praecedentem, nihil de contingentibus omitrendo. Ceterum ea Petri Narbonensis Archiepiscopi narratio exstat integra in veteri codice MS. Ecclesiae Narbonensis.*

C A P V T IV.

De electione & consecratione Metropolitanorum.

S Y N O P S I S.

I. Metropolitanorum electio pertinebat ad Episcopos comprovinciales cum consensu cleri & populi.

II. Ita electi Stephanus Episcopus Ephesus, Flavianus Antiochenus, & Nestorius Constantinopolitanus.

III. Eadem forma praescripta est in Concilio Gallicanis. Aliud tamen obtinuit aetate Hincmari.

IV. Ordinationes Metropolitanorum pertinebant ad Patriarchas. Quod probatur ex Concilio Chalcedonensi & Innocentio primo.

V. Metropolitanam tamen Constantiae Cypri ordinatio relicta est synodo provinciae, & vetita Patriarchae Antiochenae, decreto Concilii Ephesini.

VI. Quaeritur, an ordinationes omnium Metropolitanorum pertineant ad summum Pontificem tamquam Patriarcham Occidentis. Concluditur, ad eum pertinere ordinationem Metropolitanorum, qui Dioeceses Urbicariae finibus continentur. Discrimen Episcopi Romani cum ceteris Patriarchis.

VII. Metropolitanorum Italiae ordinationes fiebant absque auctoritate summi Pon-

D 2

siff-

(17) Odor. Raynald. an. 1370.

(18) Bellamera conf. 31.

ificis. Ordinatio Metropolitae Aquileiensis pertinebat ad Episcopum Mediolanensem, Primatis vero Mediolanensis ordinatio ad Episcopum Aquileiensem. Aevo tamen D. Gregorii necessarius erat summi Pontificis consensus pro ordinatione Episcopi Mediolanensis & Salonitani.

VIII. Provinciae, quae extra Italiam erant, Metropolitanos suos ordinabant absque auctoritate aut consensu Episcopi Romani. Exemplum in Africa, in Hispania, Dardania, ceterisque provinciis Illyrico vicinis.

IX. Ecclesia Gallicana eodem iure usa, quae Metropolitanos suos non alibi ordinari permisit, quam in synodo provinciae; nisi si apud quasdam provincias aliud ob-

tineret. Notatus interpres Graecus canonis VI. Sardicensis. Remensis & Trevirensis Ecclesiae sorores dictae ab Hincmaro.

X. Sub secunda Regum nostrorum dynastia vetus consuetudo valuit. Probatur ex Hincmaro, qui hinc concludit, Metropolitanos Galliarum esse Primates. Duo Primatum genera. Pallii genium.

XI. Acriter eum morem retinere contendit Ivo Carnotensis. Decretalium libri conservaverunt Episcopis comprovincialibus ordinationem Metropolitanorum. Quae paullo post eis adempta est.

ADDITIO. Aevo Guillelmi de Monte-lauduno Archiepiscopi consecrabantur sola summi Pontificis auctoritate. Recensentur lucubrationes huius viri.

I. **M**Aioris haud dubie momenti erant Metropolitanorum electiones & ordinationes, quam ceterorum Episcoporum; ideoque maiorem curam desiderabant. In electionibus sane, Episcopi integro suffragii iure fruebantur, & ea quidem auctoritate, quam in ceterorum collegarum suorum electionibus non usurpabant; ob id videlicet, quod quum a Metropolitano pendere deberent, ipsorum valde intererat, cuiusmodi homo ad eam dignitatem vocaretur. Praeclare itaque Leo: *Metropolitano defuncto, quum in locum eius alius fuerit subrogandus, provinciales Episcopi ad civitatem metropolitanam convenire debebunt; ut omnium Clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex Presbyteris eiusdem Ecclesiae vel ex Diaconibus optimus eligatur.* Hunc Leonis locum imitatus est Isidorus Mercator in supposititia epistola Aniceti, quae a Gratiano relata est (2).

II. Secundum rationem a Leone prolatam recte in actione XI. Concilii Chalcedonensis pronuntiavit Anatolius Patriarcha CP. electionem Metropolitanorum Ephesini ab iis omnibus celebrandam esse, qui ab eo regendi erant. *Dabitur autem Ephesiorum metropoli Episcopus ab omnibus, qui pascendi sunt, eligendus.* Quare Stephanus civitatis illius Episcopus aiebat, se electum fuisse ab Episcopis Asiae & a clero & civibus honoratis Ephesi. Patres quin etiam secundae synodi oecumenicae, quae Constantinopoli habita est, recte adnotant in epistola synodica Flavianum Episcopum Antiochenum electum fuisse suffragiis Episcoporum comprovincialium & totius Dioeceseos orientalis, & concordibus etiam suffragiis Ecclesiae Antiochenae, id est; cum consensu cleri & populi specialis dioeceseos Antiochenae (3). In eadem syno-

(1) Leo I. ep. 88. Dist. 63. c. 19.

(2) Dist. 64. c. 4.

(3) Vide supra lib. 5. cap. 20. §. 8. & cap. 21. §. 5. & seqq.

nodica epistola habetur, Nectarium Episcopum CP. electum fuisse ab Episcopis illius synodi, cum suffragiis clericorum & civium, praesente Imperatore.

III. Ob eam causam Concilia Gallicana iubent, ut Metropolitanus eligatur ab Episcopis provinciae & a clero ac populo civitatis, in qua ordinandus est Metropolitanus. *In ordinandis Metropolitanis Episcopis* (4) *antiquam institutionis formulam renovamus, quam per incuriam omnimodis videmus amissam. Itaque Metropolitanus Episcopus a comprovincialibus Episcopis, clericis, vel populis electus, congregatis in unum omnibus comprovincialibus Episcopis ordinetur.*

Disertior est sententia Concilii Aurelianensis III. habiti anno DXXXVIII. ubi indicatur discrimen, quod intercedebat inter electiones Episcoporum & Metropolitanorum. Praecipit namque, ut Metropolitanum Episcopi comprovinciales eligant cum consensu cleri & civium. Comprovincialium autem Episcoporum electionem a clero & populo fieri iubet cum consensu Metropolitanus. Quod discrimen cum aliqui non satis expendissent, irritum labore conati sunt conciliare canones, quorum sententiae videbantur esse diversae in materia electionum (5). *Metropolitanus a comprovincialibus Episcopis, sicut decreta sedis Apostolicae continent, cum consensu cleri vel civium eligatur: quia aequum est, sicut ipsa sedes Apostolica dixit, ut qui praeposendus est omnibus, ab omnibus eligatur. De comprovincialibus vero ordinandis cum consensu Metropolitanus, cleri, & civium iuxta priorum canonum statuta, electio & voluntas requiratur.* Apud Hincmarum tamen & in antiquis formulis legimus electiones Metropolitanorum factas esse a clero tantum & populo civitatis, absque Episcoporum suffragio.

IV. Ordinationes autem sive consecrationes Metropolitanarum pertinebant ad Patriarchas; ut patet ex actione XVI. Chalcedonensis synodi, quae sedem Constantinopolitanam evehens ad honorem patriarchatus, & Dioecesim eius synodumque patriarchalem componens ex provinciis Pontica, Asiana & Thracica, novo quidem Patriarchae concedit ordinationes Metropolitanorum harum Dioeceseon, non tamen Episcoporum, quos a suis Metropolitanis ordinari debere censet. Sed ordinationem celebrare debet Episcopus CP. postquam decretum electionis ad eum fuerit delatum; eiusque arbitrio relinquitur personam electam evocare Constantinopolim, illic ordinandam aut consensum suum dare, ut ibi ordinetur, ubi electio celebrata est, κατ' ἐκτίρωσιν αὐτοῦ. Id ipsum probatur ex epistola Innocentii I. ad Alexandrum Episcopum Antiochenum, in qua sic scriptum est: *Metropolitanos auctoritate ordinas singulari.* Patriarcha vero Aegypti non solum Metropolita-

(4) Concil. Aurel. II, can. 7.

(5) Concil. Aurelian. III, can. 3.

litanos Aegyptiacae Dioeceseos ordinabat, sed etiam omnes Episcopos a suo patriarchatu pendentes; ut constat ex epistola synodica Concilii Nicaeni, quae exstat apud Theodoretum (6), & ex epistolis Synesii ad Theophilum Episcopum Alexandrinum. Idem ius sedi suae asserere tentavit Alexander Episcopus Antiochenus, id est, ius ordinandi non solum Metropolitanos, sed etiam reliquos Episcopos sedi suae subiectos. Desiderium eius approbavit Innocentius I. ad eius consulta respondens; eo tamen adhibito temperamento, quoad ordinationem Episcoporum secundi gradus, ut vicinos quidem ad se accerfat, longe tamen positos in provinciis consentiat ordinari. *Ceteros non sine permissu conscientiae tuae sinas Episcopos procreari. In quibus hunc modum recte servabis, ut longe positos litteris datis ordinari censeas ab iis, qui nunc eos suo tantum ordinant arbitratu; vicinos autem, si aestimas, ad manus impositionem tuae gratiae statuas pervenire.*

V. In Concilio tanten Ephesino conquerentibus Episcopis Cyprii, metropolis illius insulae, tametsi intra patriarchatus Antiocheni limites contineretur, retinuit priscum morem, secundum Apostolicos canones & Nicaenos; id est, ordinatio Episcopi Constantiae, qui Cypri Metropolitanus erat, relicta est synodo illius provinciae, & vetita Patriarchae Antiocheno. Constitutio illa manavit in omnes provincias Ecclesiae, quibus sua libertas conservata est secundum canones; addito, ne Episcopi quidquam audeant in provinciis, quae ab eis ex veteri consuetudine non pendebant: *ne patrum canones praetereantur, neve sub sacerdotii praetextu mundanae potestatis fastus irrepat; ne clam paulatim libertas amittatur, quam nobis donavit sanguine suo Dominus noster Iesus Christus omnium hominum liberator.*

VI. Posset tentari ex iis, quae supra dicta sunt, ordinationem omnium Metropolitanorum Occidentis pertinere ad Romanum Pontificem, qui Patriarcha est Occidentis; quum praesertim Episcoporum Alexandriae & Antiochiae auctoritatem Nicaena synodus constituat ad exemplum Episcopi urbis Romae. Equidem id necessario consequitur ex iis, quae dicta sunt; sed ita tamen, ut auctoritas illa ordinandorum Metropolitanorum coërceatur intra limites synodi patriarchalis ordinariae Episcopi Romani, id est, de Metropolitanis tantum accipiat, qui Dioeceseos Urbicariae finibus continentur. Quapropter Iustinianus formam praescribens synodorum, quae a Patriarchis convocari debent, ait disertis verbis, ad illas convenire debere Episcopos, qui pertinent ad eorum ordinationem (7). Vnde sequitur, idem prorsus significari, si quis dicatur ad synodum Patriarchae cuiuspiam aut ad eius ordinationem pertinere. In quibusdam porro ceteri Patriarchae cum Romano componi possunt, in quibusdam discrepant. Alexandrinus enim & Antiochenus unicam tantum Dioecesim ecclesiam

(6) Theodoret. lib. 1. hist. eccles. c. 9.

(7) Nov. 423. & 1376.

sacram obtinebant ex decem Metropolitanis constatam ; quamquam
 postea Constantinopolitano tributae sunt tres Dioeceses , in quibus
 XXVII. Metropolitanis numerabantur . At Episcopi Romani cura , prae-
 ter patriarchatum ordinarium , qui saltem ex Dioecesi Urbicaria de-
 cemque Metropolitanis constabat , porrigebatur in reliquas omnes Oc-
 cidentis metropoles , quae sexagenarium numerum egrediebantur . Ma-
 ioris itaque Italiae partis Metropolitanis a summo Pontifice ordina-
 bantur in ipsa Vrbe ; aut postquam Episcoporum comprovincialium
 consensus electionem firmaverat , ii permisso eius ordinationem Me-
 tropolitani celebrabant . Sed in Dioecesi Urbicaria receptum erat , ut
 Episcopi aliis Metropolitanis subiecti ab eo consecrarentur . In quo
 similis est Episcopo Alexandriae , iuxta Concilium Nicaenum . Cete-
 rum id a nemine ante me observatum fuerat .

VII. Ambrosii sane Mediolanensis Episcopi electio & ordinatio ,
 quae facta est a synodo totius Italiae , decreto Imperatoris Valenti-
 niani coacta (8) , evincit , nihil iuris per illas tempestates Romano
 Pontifici competitivisse in ordinatione Metropolitanis Mediolanensis , a
 qua manus abstinuit per multum aevi , fero usurpata eius ordinatio-
 ne (9) . Colligi id abunde potest ex epistola Pelagii I. anno DLV. in
 sede Petri praesidentis (10) : qui docens , Episcopos Aquileiensem &
 Mediolanensem consuevisse invicem sibi manus imponere , quando al-
 terutra harum sedium pastore proprio viduata erat , insinuare tamen
 nititur , hanc consuetudinem introductam esse vitandis sumtibus , qui
 electo incumberent , si Romam pro ordinatione accedere cogeretur ;
 quum vera huius instituti ratio in eo consistat , quod , quum Mediola-
 num esset caput Dioeceseos Italicae , ut constat ex Concilio Aquilei-
 ensi , ordinatio Metropolitanis Aquileiensis ad Episcopum Mediola-
 nensem optimo iure pertinebat , Primatis vero Mediolanensis ordina-
 tio ad Aquileiensem Episcopum , quod primus esset inter Metropolita-
 nos synodi generalis Dioeceseos Italicae . Ex epistola tamen qua-
 dam Gregorii I. colligitur , iam aevo eius , id est , LVIII. annis post
 Pelagium , invaluisse , ut necessarius esset summi Pontificis consensus
 ad hoc , ut Episcopis provinciae Mediolanensis libera esset ordinatio
 Metropolitanis . Verba eius minime ambigua sunt ad Exarchum Ita-
 liae scribentis de electione Episcopi Mediolanensis . Ait enim , se ,
 ut consuetudinem servet , missurum esse ministrum Ecclesiae Roma-
 nae , qui electum ab Episcopis comprovincialibus , sicut vetus mos
 exigit , cum assensu quoque Pontificis Romani faciat consecrari . Di-
 stinguunt autem illic accurate ius canonicum Episcoporum comprovin-
 cialium , quod veteri mori adscribit , ab Ecclesiae Romanae possessione ,
 quam simpliciter consuetudinem appellat , absque ullo epitheto ;
 quae

(8) Vide supra lib. I. cap. 7. §. 3.

(10) 24. q. 1. cap. 33. *Pudenda* .

(9) Vide supra lib. 5. cap. 55. §. 4.

quae consuetudo haud dubie introducta erat post schisma Ecclesiarum Mediolanensis & Aquileiensis. *Necesse fuit pro servanda consuetudine*, inquit Gregorius (11), *militem Ecclesiae nostrae dirigere, qui eum, in quo omnium voluntates atque consensum concorditer convenire cognoverit a suis Episcopis, sicut vetus mos exigit, cum nostro tamen assensu, faciat consecrari*. Idem ad Ioannem Subdiaconum, cui harum rerum executionem commisit, scribens ita loquitur (12): *Tunc eum a propriis Episcopis, sicut antiquitatis mos exigit, cum nostrae auctoritatis assensu facias consecrari: quatenus huiusmodi servata consuetudine, & Apostolica sedes proprium vigorem retineat, & a se concessa aliis sua iura non minuat*. Idem ius in Ecclesia Salonitana, quae Dalmatiae metropolis erat, usurpabat Gregorius, ut refertur apud Gratianum (13).

VIII. At provinciae, quae extra Italiam erant, Metropolitanos haud dubie suos ordinabant absque auctoritate Episcopi Romani & absque consensu eius. In Africa quippe unaquaeque provincia ordinationes suas celebrabat, ut videre est in canonibus Conciliorum Africanorum & apud Augustinum. Hic enim respondens Donatistis, qui Caeciliani Episcopi Carthaginensis ordinationem non esse legitimam affirmabant, eo praetextu, quod, quum totius Africae Primas esset, debuerat ordinari a Primate Numidia aut ab alio quodam Primate, quod factum non fuerat, ait, hanc esse consuetudinem Ecclesiae, non ut Primatem Carthagini ordinet aliquis Episcopus Metropolitanus, sed propinquiores Episcopi; sicut nec Ecclesiae Romanae antistitem ordinat aliquis Episcopus Metropolitanus, sed Episcopus Ostiensis (14): *Quod non expectaverit Caecilianus, ut princeps a principe ordinaretur, quum aliud habeat Ecclesiae consuetudo, ut non Numidia, sed propinquiores Episcopi, Episcopum Ecclesiae Carthagini ordinent; sicut nec Ecclesiae Romanae ordinat aliquis Episcopus Metropolitanus, sed de proximo Ostiensis Episcopus*.

Eodem iure utebantur Ecclesiae Hispaniarum, ut discimus ex Concilio IV. Toletano, quod anno DCXXXIII. habitum est (14). *Episcopus* (15), inquit, *comprovincialis ibi consecrandus est, ubi Metropolitanus elegerit. Metropolitanus autem non nisi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus*.

Dardania quoque, & ceterae provinciae Illyrico contiguae, iure eodem communi utebantur aetate Gelasii Pontificis Romani, ut ipse testatur ad eorum Episcopos scribens: *Caritatem vestram*, inquit (16), *duximus instruendam, ut vos omnes in commune fratres, sive per*
Dard.

(11) S. Greg. lib. 2. ind. 11. ep. 31. dist. 3. cap. 5.

(12) Ibid. ep. 30.

(13) Dist. 63. cap. *Salonitanae*.

(14) Augustinus in Brevic. Collat. & Illyr. apud Gratian. dist. 64. c. *Quia*.

(15) Concil. Tolet. IV. c. 18.

(16) Gelas. epist. ad Episc. Dardan.

Dardaniam, sive per quamcumque contiguam provinciam constituti, qui vos sub Metropolitanis vestris esse meministis, & ab eisdem substituti decedentes, sicut vetus consuetudo deposcit, unanimiter statuatis antistites. Et vicissim si Metropolitanus humanae conditionis sorte decesserit, a comprovincialibus Episcopis, sicut forma transmissit, sacrari modis omnibus censeatis, nec quemquam sibi, quod vobis antiqua dispositione concessum est, patiamini vendicare.

IX. Ecclesiae etiam Gallicanae libertas ea erat, ut canonum praescriptis inhaereret, Metropolitanosque suos non alibi fineret ordinari, quam in synodo provinciae; nisi si apud quasdam Ecclesias hic mos inoleverat, ut Episcopus Metropolitanus a propinquiori Metropolitano acciperet manus impositionem. Sed novam illam consuetudinem abolevit synodus Aurelianensis secunda; quae *antiquam constitutionis formulam* renovavit, statuens, ut Metropolitanus ab Episcopis comprovincialibus ordinetur, cuius synodi verba supra relata sunt in §. III. huius capituli. At Concilium Aurelianense III. quinquennio post celebratum, id est, anno quingentesimo trigesimo octavo, repudiato canone illo prioris synodi, novam consuetudinem revocavit, qua receptum erat, Metropolitanos a Metropolitanis ordinari: *De Metropolitanorum vero ordinationibus id placuit, ut Metropolitanis a Metropolitanis, omnibus, si fieri potest, praesentibus comprovincialibus, ordinentur; ita, ut ipsi Metropolitano ordinandi privilegium maneat, quem ordinationis consuetudo requirit.* Quae institutio aliqua in re similis est versioni Graecae canonis sexti Sardicensis, quo sancitum est, ut Episcopi vicinae provinciae invitentur ad ordinationem Metropolitanam alienae provinciae: *Χρη δε η μετακλησθαι η αυς απο της πλησιοχωρη επαρχιας επισκοπους προς τω κατασκιν ου της μητροπολης επισκοπου.* Attamen fatendum est, interpretem Graecum non cepisse sententiam huius canonis, qui in contextu Latino nullam huius rei mentionem facit. Hincmarus in synodo Metensi (17), quae propter Caroli Calvi in regno Lotharii coronationem coacta est, adnotavit, Remensem & Trevirenses Ecclesias commissis sibi Ecclesiis velut sorores & *comprovinciales* haberi, sive in ordinationibus peragendis, sive pro iudiciis caussarum ecclesiasticarum, sicut antiqua demonstrat consuetudo.

X. Sub secunda Regum nostrorum dynastia vetus consuetudo valuit, nempe, ut Metropolitanis ab Episcopis comprovincialibus ordinerentur. Hunc saeculi sui usum fuisse docet Hincmarus; qui praeterea probat, Galliarum Metropolitanis ius illud competitivisse secundum canones Nicaenos, Antiochenos & Africanos, & ob id ipsum Primates esse (18). Nam duo Primatum genera agnoscit; quorum quidam iidem

Tom. III.

E

sunt

(17) Synodus illa edita est inter Capitula Caroli Calvi, & Tom. 1. oper. Hincmari.

(18) Vide Marcum in libro de Primatibus §. 24.

sunt cum Patriarchis, alii vero Metropolitani, quod discrimen hausit ex versione Concilii Chalcedonensis a Dionysio Exiguo confecta, & ex canonibus item Africanis. De Primatibus autem secundi generis sic loquitur Hincmarus (19): *Sed & quidam Archiepiscopi vel Metropolitani Primates provinciarum multis in sacris canonibus inveniuntur, illi videlicet, qui in loco defunctorum ab Episcopis uniuscuiusque provinciae sine interrogatione alterius Primatis praevalent ordinari, & ex antiquae consuetudinis lege a sede Apostolica Pallii solent genio insigniri, & in loco decedentium Episcoporum, sine consensu vel licentia Primatis alterius, in sua provincia quique possunt Episcopos ordinare.* Hanc loquendi formam, id est, *Pallii genium*, mutuatus est Hincmarus ex epistolis sancti Gregorii, qui, de Siagrio Augustodunensi Episcopo loquens, ait, ipsum petiisse pallium *pro genio & honore suae Ecclesiae* (20).

XI. Aetate Ivonis Carnotensis Hugo Lugdunensis Archiepiscopus sibi, tamquam Primati, deberi professionem obedientiae, contendebat ab electo Senonensi ante quam consecraretur; suumque hoc consilium fulcire nitebatur auctoritate sedis Apostolicae, quaungebatur. Rescripsit Ivo, consecrationem Metropolitani Senonensis pertinere ad Episcopos comprovinciales, neque expectandum esse, ut electus faciat prius professionem canonicam Primati Lugdunensi, quum id canonibus sit contrarium. Deinde addit (21): *Quum ergo tam ista, quam alia generalia instituta tam absolute consecrationem Metropolitanorum contineant, miramur, cur privatis legibus & novis traditionibus veteres traditiones & consuetudines removere contenditis, praecipiendo, ut Senonensis electus ante consecrationem suam vobis praesentetur, & iure primatus vestri subiectionem & obedientiam profiteatur.* Tum ait, se nihil prorsus heic remissurum esse ex iure Ecclesiarum suae provinciae; & si contra tetenderit Hugo, comminatur, se ab eius communione discessurum: *De tantillo iure, quod habent Ecclesiae nostrae, nec volumus, nec debemus cedere.* Infra. *Si autem petitionibus nostris non acquieveritis, & aliquod schisma inde fuerit exortum, secure dicam, neque iniquitas mea, neque peccatum meum, neque vos poteritis dicere, vobis non fuisse praedictum.*

Ordinationem porro Archiepiscopi comprovincialibus Episcopis conservaverunt libri Decretalium, ut videre est in responsis Lucii III. in cap. *Si Archiepiscopus*. De tempore ordinandorum.

(*) Attamen immutato paullo post hoc iure Archiepiscoporum consecratio paulatim adempta est Episcopis comprovincialibus & summo Pon-

(19) Hincmar. in Opusc. c. 17. & in ziac. 1. ad Hadrianum II.
ep. 6. c. 5.

(20) S. Gregor. lib. 7. ep. 121. Vide etiam epistolam Synodicam Concilii Du-

(21) Ivo. epist. 60.

(*) Additio Baluzii.

Pontifici servata, ut omnibus est notissimum. Sed tamen praetermitti non debet insignis locus viri illa aetate celeberrimi Guillelmi de Montelauduno, iuris canonici Professoris in Academia Tolosana, qui vivebat anno millesimo trecentesimo quadragesimo sexto. Is ergo in libro sacramentali, *Rubrica de ordine episcopali* Tit. X. sic ait: *Quis consecrat Episcopum? Dic, quod Archiepiscopus cum suis suffraganeis de re. or. nec Episcopi. Sed quis Archiepiscopum vel superiores? Dic, quod de iure communi omnes Episcopi debent consentire, & tres illum consecrare, supra eod tit. Si Archiepiscopus 63. dist. per ambitionem. Papa tamen iam praescripsit contrarium, cuius auctoritate tantum hodie consecrantur, ut 24. q. 2. Pudenda. & 51. dist. cap. fin.* Liber ille sacramentalis Guillelmi de Montelauduno exstat MS. in bibliotheca Ecclesiae Helenensis, unde locum hunc a me describi Marca iussit anno MDCLX. quum apud Ruscinonenses degeret pro figendis regnorum limitibus in Pyrenaeo. Eiusdem libri duo manuscripta exemplaria exstant in bibliotheca monasterii Rivipullensis apud Catalanos, aliud in archivo Ecclesiae Narbonensis, aliud in bibliotheca Regis Christianissimi, quinque vero in Colbertina. Ceterum Guillelmi huius lucubrationes frequenter laudant Richardus Archiepiscopus Armachanus in tractatu MS. *De audientia confessionum*, itemque Franciscanus quidam, qui ea tempestate adversus huncce Richardi tractatum scripsit, Bernardus Lauretus Praeses Tolosanus in tractatu de potestate saeculari in Ecclesiasticos, Arnulphus Ruzaeus in tractatu iuris Regaliae, Philippus Probus in tractatu item iuris Regaliae, Glossator libri sexti Decretalium, aliique. Quoniam vero nullus hactenus, quod sciam, eius viri opera recensuit, utar hac occasione, ut ea promam, quae mihi comperta sunt. Scripsit itaque Guillelmus de Montelauduno, praeter librum sacramentalem, lecturam in librum Sextum Decretalium, quam laudant Ruzaeus & Probus, ad quam Apostillas seu Additiones scripsit Blasius Aurioli Doctor Tolosanus. Scripsit praeterea Apparatum constitutionum Clementis V. qui frequenter item laudatur a Ruzaeo & Aufrerio in repetitionibus ad Clementinas. Huius autem Apparatus tria manuscripta exemplaria exstant in bibliotheca monasterii sancti Sergii Andegavensis, aliud in bibliotheca monasterii sancti Albini Andegavensis, duo in Colbertina. In eodem codice sancti Albini exstat Apparatus eiusdem Guillelmi *super Extravagantes Domini Ioannis Papae XXII.* qui laudatur etiam a Ruzaeo & Probo. Eiusdem operis duo exemplaria MSS. exstant in eadem bibliotheca Colbertina. Scripsit etiam Guillelmus iste tractatum de Cardinalibus, qui laudatur ab Aegidio le Maistre in tractatu de Regalibus cap. VII. Quaedam porro eius lectiones in aliquot iuris canonici posterioris capita editae sunt in voluminibus repetitionum iuris canonici.

Quod Metropolitanì extra specialem Dioecesim Episcopi Romani olim ab eo confirmati haud fuerint, ostenditur.

SYNOPSIS.

I. Quaeritur an Metropolitanì, qui summi Pontificis auctoritate consecrati non erant, eius confirmationem obtinere tenerentur post consecrationem. Quaestio haec proposita est a Glossatore Decreti; cui haeret aqua. Episcopi specialis Dioeceseos Ecclesiae Romanae confirmabantur a summo Pontifice. Diversum prorsus obtinebat quoad alios.

II. Obiicitur, Patriarchas antiquitus ea necessitate obstrictos fuisse, ut tenerentur ad obtinendam confirmationem suam a summo Pontifice. Potiori iure id observandum esse, quoad Metropolitanos.

III. Opponitur deinde exemplum Ecclesiae Thessalonicensis, ad cuius Episcopum relationem de ordinatione sua mittere tenebantur Metropolitanì Illyrici Orientalis. Hoc ex eo profectum, quod Episcopus Thessalonicensis ius patriarchium obtineret in Illyrico.

IV. Tum adducitur exemplum Episcoporum Gallicanorum, qui Hincmari Remensis ordinationem confirmari petunt a Sergio. Sed id trahi non potest in consequentiam, quum ob gravem causam ita fieri oportuerit, ad infringendos nimirum conatus Ebbonis.

I Hic sese offert quaestio magni momenti, habita ratione argumentorum, quae inde deduci possunt; nimirum an Metropolitanì, qui neque a summo Pontifice, neque ex mandato eius consecrati erant, eius confirmationem obtinere tenerentur post consecrationem. Difficultatem hanc proponit Glossa in cap. *Quia igitur*. dist. 63. Verum quum decisio huius quaestionis molestum haberet auctorem huius glossae, eo confugit, ut diceret, plures esse Archiepiscopos, qui a summo Pontifice non confirmantur, sed tantum recipiunt Pallium. Erudita quidem & vera est haec opinio. Attamen explicatione indiget & testimoniis scriptorum, quibus fulciri possit. Episcopi namque specialis Dioeceseos Ecclesiae Romanae distinguendi sunt a reliquis Episcopis Occidentis, qui ad eam Dioecesim non pertinebant. Illi a summo Pontifice confirmabantur, cuius consensus accedebat ante vel post consecrationem. At ceteri neque ab eo confirmabantur, neque consecrabantur; fruebanturque privilegiis, quae Nicaena synodus decrevit Metropolitanis esse servanda, & ea libertate, quam eis Ephesinum Concilium praecipit conservari.

II. Ac mihi quidem in hanc quaestionem accurate inquirenti visum est, tria potissimum adversus hanc regulam posse opponi; measque esse partes duxi, ut palam promerem, quae mihi in mentem circa haec venerunt, quibus difficultates illas complanari posse existimo. Primum ergo dici potest (id quod illustrissimus Cardinalis Baronius, iique, qui de fidei controversiis tractant, persuadere conantur)

tur) Patriarchas antiquitus ea necessitate obstrictos fuisse; ut tenerentur ad obtinendam confirmationem suam a summo Pontifice. Quod se probare existimant auctoritate Leonis I. qui rogante Theodosio Imperatore confirmavit electionem Anatolii Constantinopolitani (1). Adducunt etiam auctoritatem Papae Simplicii, qui confirmationem Patriarchae Alexandrini recusavit (2), & alia his similia argumenta. Quum itaque eo iure erga Patriarchas uteretur Episcopus Romanus, dubitari non potest, quin potiore iure Metropolitani teneantur ad obtinendam eius confirmationem.

Quod ad Patriarchas attinet, responderi potest, confirmationem illam non esse signum iurisdictionis, sed tantum susceptionis in communionem & testimonium, quo constabat, summum Pontificem consentire consecrationi iam peractae (3), quod Cyprianus de episcopatu Papae Cornelii loquens (4), his verbis explicat, ut dicat, eius electionem consensione Cypriani & reliquorum Episcoporum esse firmatam. Quippe usu receptum erat per illas tempestates, ut Patriarchae, & ipse etiam Romanus Pontifex recens electus, litteras de sua ordinatione mitterent; quibus addebatur professio fidei in synodicis eorum epistolis conscripta. Quum itaque Papae Urbis redditae essent relationes, quae harum ordinationum gesta continerent, is litteras communicatorias scribebat ad Patriarchas, nisi admonitus fuisset, exstare aliquod impedimentum canonicum in persona electi. Quo casu communionem ei suam ad tempus denegabat; ut factum est a Simplicio in causa Patriarchae Alexandrini recens electi.

III. Adduci deinde potest adversus regulam a nobis propositam exemplum Ecclesiae Thessalonicensis, quae eo iure fruebatur, ut Metropolitani Illyrici Orientalis tenerentur ad Episcopum Thessalonicensem mittere relationem de sua ordinatione (5). Quippe temporibus Hormisdæ summi Pontificis Dorotheus Episcopus Thessalonicensis acriter ultus est iniuriam sedi suae factam ab Episcopo Metropolitano Nicopoleos in Epiro, qui officium illud omiserat post consecrationem suam (6). Dorothei facinus illud improbavit Hormisdæ, eo praetextu, quod quum Episcopus Thessalonicensis se abstinuisset ab Ecclesiae Romanae communionem, Nicopolitanus omiserat veterem consuetudinem, ut sedis Apostolicae communionem promereretur, non autem, ut consuetudinem violaret. *Obrulit nobis*, inquit Hormisdæ (7), *epistolam Ioannis Episcopi sui, & aliam synodi subiacentis Ecclesiae Nicopolitanae, quae queruntur ab Episcopo Thessalonicensi excitate adversus* se

(1) Leo epist. 35. & 57.

(2) Symplicius ep. 171.

(3) Vide supra lib. 5. cap. 21. §. 10.

(4) Cyprianus ep. 52. Vide supra lib. 5. §. 35. §. 13.

(5) Vide epistolam Xissi Papae ad Synodum Thessalonicensem inter acta Synodi Romanae sub Bonifacio II.

(6) Vide supra lib. 5. c. 25. §. 7. & seqq.

(7) Hormisdæ ep. 17.

se tam principales quam iudiciarias potestates concussionibus & dispendiis se vehementer affligi, propter hoc, quia de ordinatione sua ad Episcopum relationem secundum prisca exempla non miserit. Item in epistola XXII. *Non igitur consuetudo est neglecta, sed vitata contagia.* Telum hoc repelli potest nullo negotio, si privatam Episcopi Thessalonicensis consuetudinem spectemus, qui ius exarchicum sive patriarchicum obtinebat in Dioecesi Illyricianam. Antiquitus itaque ius illud ei competebat, ut Metropolitanus suae Dioeceseos ab eo ordinarentur, aut, de consensu eius, ab Episcopis comprovincialibus. Ita enim ad Anastasium Thessalonicensem rescripsit Leo primus: *De cuius nomine ad tuam notitiam provinciales referant sacerdotes, impleturi vota poscentium, quum, quod ipsis placuit, tibi placuisse cognoverint.* Ius autem illud ad Episcopum Thessalonicensem spectabat secundum veterem Ecclesiae suae consuetudinem, non vero ratione vicariatus sibi a summis Pontificibus concessi in his regionibus. Vicariatu enim illo non tam nova auctoritas tribuebatur Ecclesiae Thessalonicensi, quam cumulatio iuris, quemadmodum alibi accurate explicato. Ius illud nihilominus aliquantulum infregerat consuetudo contraria a temporibus Hormisdæ, id est, octoginta annis post Leonem. Moris quippe in posterum non fuit, ut ab Episcopo Thessalonicensi peteretur libertas ordinandi Metropolitanum; cui satis esse putabant, si de ordinatione ad eum referretur. Illud tamen trahi non debet in consequentiam, quoad Metropolitanos, qui tali consuetudini non erant subiecti.

IV. Tertio opponi posset Concilium Sueffionense habitum anno DCCCLIII. in quo Hincmarus Remensis Archiepiscopus, ut probaret, electionem & ordinationem suam canonice celebratam esse, ostendit epistolam ab Episcopis Gallicanis ad Sergium Papam scriptam pro confirmatione ordinationis Hincmari (8): *Porrexit etiam epistolam totius Galliae Episcoporum subter scriptam ad Apostolicam sedem pro confirmatione ipsius ordinationis.* Sed non inde sequitur, ius illud ordinarium fuisse in Gallia, ut necessaria esset summi Pontificis confirmatio pro ordinatione Metropolitanæ. At in causa Hincmari necessarium fuit hoc obsequii & reverentiae genus. Ebbo Remensis Archiepiscopus, in cuius cathedra sedebat Hincmarus, adhuc vivebat; & licet ab episcopatu deiectus fuisset, semper tamen sperabat, eam Ecclesiam sibi restitutum iri, adeo, ut post depositionem ei reddita fuerit auctoritate Lotharii Imperatoris. Nihilominus eam postea reliquit; neque intercessit ordinationi duorum Archiepiscoporum, qui post abdicationem eius eam per XXVII. menses obtinuerunt, nec aliquid turbatum adversus illos excitavit. Quam ob rem synodus nationalis Belvacensis sancivit, ut Episcopus in Ecclesia Remensi ordina-

re-

(8) Concil. Sueffion. tract. 3. tom. 3. Concilior. Galliae.

retur (9). Hincmarus igitur cleri ac populi civitatis suffragiis electus, in synodo ordinatus est ab Episcopis comprovincialibus; quam ordinationem regio diplomate confirmavit Carolus Calvus. Episcopi vero Gallicani litteras ad Sergium Papam scripsere, ut iudicium eorum & ordinationem dein peractam a sede Apostolica approbari peterent. Quod ea de causa factum est, ut omnis Ebboni via praecluderetur, quo minus summi Pontificis auctoritate causa eius retractaretur; id enim ab eo tentari intelligebant, quod & aliquot post annis obtinuit, sed prorsus inutiliter. Approbatio igitur illa, quam a Sergio Papa postulabant Episcopi, necessaria erat pro ordinatione Hincmari & ad infringendos conatus Ebbonis, non autem ad hoc tantum, ut Metropolitani ordinatio confirmaretur a sede Apostolica. Sane ordinationem illam Leoni IV. placuisse & ab eo approbatam esse, docet Hincmarus in schedula a se porrecta Concilio Sueffionensi III. ann. DCCCLXVI ubi etiam scribit Pallii usum sibi a Leone concessum.

C A P V T VI.

De Pallii antiqua forma & origine.

S Y N O P S I S.

- I. De Pallio dato Metropolitanis. Eius concessio paulatim infregit eorum lebertatem & synodorum provincialium, & synodorum provincialium auctoritatem. Origo eius satis vetusta. Ea tamen, quae hodie usurpantur, antiquitati prorsus ignota fuisse. Discrimen antiqui & novius.
- II. Pallium olim longe aliud erat, quam illud, quo hodie utimur. Erat autem genus quoddam imperatorii indumenti. Ante Zachariae Pontificis tempora non tribuebatur universis Galliarum Metropolitanis.
- III. Descriptio Pallii hodierni & antiqui. Vetus a Latinis constanter appellatum est Pallium; a Graecis vero *omophorion* & *omophorion*. Omophorii vox ambigua. Quippe interdum significat vestem laneam, quam Episcopi deserebant extra sacrificii tempora.
- IV. Alias Omophorion accipitur pro indumento Patriarcharum. Eius descriptio. Augusta erat haec vestis. Ex Pelagio I. & Gregorio Magno.
- V. Pallium illud erat vere pallium, non autem exigua fascia; ut patet ex Liberato & Ioanne Diacono.
- VI. Pallii usus Patriarchis permissus ab
- Imperatoribus. Id Ecclesia Romana fateatur. De donatione Constantini.
- VII. Explicuntur verba donationis. Card. Baronius notatus. Phrygium est ornamentum capitis, quod mitram vocamus. Lorum non est Pallium. Lora, id est, fasciae. Tunicae dilores & trilores apud Fl. Vopiscum.
- VIII. Chlamys, id est, Pallium imperiale. Cujusmodi illud fuerit. Pelagius I. & sanctus Gregorius illustrati.
- IX. De Sacco, Stichario & Phenolio. Saccum omnium optime referebat Pallium Latinorum. Forma eius describitur, ex Balsamone, & Gregorio Chomateno.
- X. Pallium esse beneficium Imperatorum, probatur etiam ex Liberato. Pallium Arelatensibus Episcopis tributum cum consensu Imperatorum. Gregorio tamen primo sufficere visus est consensus Regis Childberti. Necessitas illa consensus Imperatoris honorificentissima est pro summo Pontifice.
- XI. Baronius notatus, qui Pallium ait esse indumentum ecclesiasticum. Aetate Theodosii Pallium non erat in usu apud Ecclesiam. Anastasius Bibliothecarius notatus.

Post

(9) Conc. Belvac. an. 845.

DE CONCORDIA SACERDOTII

I. **P**ost explicatam superiori capite priorem Glossae observationem, superest, ut ad secundam veniamus. Quum itaque ibi scriptum sit nonnullos esse Metropolitanos, qui non confirmantur a Papa, sed tamen ab eo Pallium accipiunt, observationes & ipse meas circa hanc materiam proponam; quae magni est momenti, ob argumenta, quae inde peti possunt.

Optabant sane olim summi Pontifices, ut omnes Metropolitanis, qui ad eorum patriarchatum pertinebant, aliquod confirmationis genus a sede Apostolica acciperent. Verum quia ubique receptum erat, consecrationes fieri posse extra Italiam absque eorum consensu, vim ei legi palam adferre noluerunt; sed Metropolitanos rei cuiusdam novae miraculo velut obstupescerunt; quae in initio magnifica, paulatim tamen antiquam eorum libertatem per cuniculos infregit, & synodorum provincialium auctoritatem pessumdedit. De Pallii usu loquor, cuius origo quum sit satis vetusta, effectus tamen eius & cetera, quae nunc usurpantur, antiquitati prorsus ignota fuere. Quippe Galliarum Metropolitanis statim post ordinationem suam exercebant functiones sui muneris, iuxta canones antiquos. At ius novum eos prohibet quidquam pontificalis officii attingere, donec a sede Apostolica missum ad eos fuerit Pallium de corpore beati Petri sumtum.

II. Quum materia isthaec digna sit eruditorum hominum curiositate, dicam primum, quid ipse sentiam de origine Pallii, tum aperiam, quo primum tempore necessitas eius introducta sit. At mihi quidem tria praecipue notatu digna observasse videor. Primum initio Pallium alia prorsus forma compositum fuisse, quam illud, quod hodie in usu habetur. Secundum, (quod nonnulli viri eruditi subodorati sunt, neque tamen satis probavere (1)) Pallium antiquitus fuisse genus quoddam imperatorii indumenti, cuius usum Imperatores permiscere Patriarchis, a quibus dein communicatum est cum Metropolitanis. Tertium, illud non fuisse tributum universis Galliarum Metropolitanis ante tempora Zachariae Pontificis Romani, id est, ante annum circiter septingentesimum quadragesimum quartum.

III. Igitur in antecessum statuere debemus, Pallium hodiernum nihil aliud esse, quam fasciam laneam candidam, in modum circuli contextam, quae super humeros imponitur: ex quo circulo impendit pectori fascia similis, & alia ex adverso inter humeros demittitur; utraque habens crucem rubeam, praeter eas, quae in ipso circulo exstant super humeros. Pallium autem illud alligatur ope trium acicularum aurearum sive spinularum. Ita enim Pallium describunt Honorius Augustodunensis, Hugo a sancto Victore, & Innocentius tertius, qui aciculas illas vocant spinulas (2). Priscum vero Pallium indu-

(1) M. Ant. de Dominis.

fac cap. 63.

(2) Innoc. III. lib. 1. de myster. Mis-

indumentum erat praeclarissimum & fulgens, quod ad terram demittebatur. Quod me facilius probaturum esse confido, si prius explicavero varia nomina indumenti huius apud veteres. Apud Latinos quidem Pallium constanter appellatum est; apud Graecos vero ὀμφορίον, hoc est, *superhumeralis*, ὀμολιον. Omophorii tamen vox ambigua est. Quippe interdum significat vestem quamdam laneam, quam Episcopi ut plurimum humeris suis imponebant extra sacrificii tempora, saltem apud Orientales, aliquo modo similem ei (*) Palliolo, quo hodie utuntur Episcopi nostrates. Omophorii huius mentionem facit Isidorus Pelusiota (3) qui adnotat, ideo laneum illud esse, ut ostendatur, quantum regis sibi commissi curam gerere debeant Episcopi. Effigiem eius exhibet vetus numisma Imperatoris Theodosii apud Fulvium Ursinum; in quo beati Apostoli Philippus & Ioannes habitu Episcoporum repraesentantur, capite raso, & cum Palliolo illo crucibus ornato & ad pectus usque pertingente; posito volumine quodam in manu dextra, & cruce in sinistra.

IV. Alias Omophorion accipitur pro indumento Patriarcharum, quod Latini Pallium appellant. Hoc autem indumentum usque ad talos demittebatur. Descriptionis huius probatio sumitur ex Zonara: qui in vita Constantini Copronymi ait, Anastasium insistentem vestigiis Germani Patriarchae Omophorion eius calcasse, ut cum admoneret, ne festinaret. Sane vox ipsa Pallii evincit, illud fuisse indumentum integrum, non autem fasciolas aliquot laneas; ut probatur ex Pelagio & Gregorio I. Pontificibus Romanis, qui docent, illud fuisse vestem augustam, quae haud vulgari more ornaret eum, qui ea utebatur (4). Pelagii enim primi verba haec sunt ad Sapaudum Arclatensem Episcopum scribentis: *Pallium dirigentes; ut in tanti loci fastigio constitutus, praeclaro quoque habitu decoreris*. Gregorius vero Pallium esse dicit, *habitus exterioris clariorem cultum, indumenti munificentiam*, ad Syagrium Augustodunensem scribens (5); quem statim admonet, necesse esse, *ut cultui vestium actionis quoque ornamenta convenient*. Et lib IV. epist. LIV. scribens ad Marinianum Ravennatensem Episcopum, eadem cum meminisse monet his verbis: *Sic eris alterno invicem detore conspicuus, si ad huiusmodi corporis habitum mentis quoque bona convenient*. Quae loca manifeste probant, Pallium fuisse indumentum praeclarissimum, non vero fasciolas solum laneas.

V. Sed praeterea Pallium illud fuisse vere pallium, hoc est, aliud, quam exiguam fasciam, colligi potest ex iis, quae refert Liberatus in capite XVIII. Breviarii, scilicet, sententiam damnationis a Felice Papa latam adversus Acacium Patriarcham Constantinopolitanum,

Tom. III.

F

quam

(*) Gallice *Garnail*, Italice *Mozzaeta*.

(4) Vide supra lib. 5. cap. 36. §. 4.

(3) Isidor. Pelus. lib. 1. ep. 136.

(5) Gregor. lib. 7. epist. 112.

quam is recipere noluerat, Pallio eius alligatam fuisse a quodam monacho, quum Acacius ad celebranda sacra ingrederetur. *Ira, ut cogerentur*, inquit, *qui eas*, (id est, Felicis litteras adversus Acacium) *detulerunt, per quemdam monachum Achimotensem ipsum chartam damnationis, dum ingrederetur ad celebranda sacra, suspendere in eius Pallio, & discedere*. Quibus addi potest locus Ioannis Diaconi ex vita sancti Gregorii, cuius auctoritas efficiet, ne temerarius esse videar in hac sententia proferenda; simulque ostendet, iam eius aevo discrimen ingens fuisse inter Pallium veterum & illud, quod eius tempore in usu erat. Affirmat enim, beatum Gregorium in veteribus picturis videri indutum Pallio ex bysso candente contexto & nullis acubus perforato, quod in morem vestis humeros eius operiebat. *Pallium eius*, inquit (6), *bysso candente contextum, nullis acubus perforatum; sic ipsum circa scapulas devolutum fuisse, non autem confixum, sicut vetustissimis musivis vel picturis ostenditur*.

VI. Alterum, quod mihi observasse videor notatu dignum, nempe Pallium esse genus quoddam imperatorii indumenti, cuius usum Imperatores permiscere Patriarchis, videri prima fronte posset audaciae plenum, nisi fideiussore optimos darem. Ecclesia namque Romana ita esse fatetur, quae Constantini donationem, ubi scriptum est, Pallium Romano Pontifici tributum beneficio istius Imperatoris, Decreto Gratiani insertam suscepit. Assentior sane viris eruditis, qui donationem illam falsi arguunt, eo in primis argumento, quod a Constantino facta esse dicatur. Fatendum est nihilominus, vetus esse monumentum illud, & antecedere tempora Caroli Calvi, contra quam visum est iis, qui antiquitatem ei maximam tribuere se existimant, quum iam in rerum natura fuerit aevo Hadriani I. & Caroli Magni, ut ostendi supra lib. III. cap. XII. Sufficit in praesentiarum, quod donatio illa, cuius auctoritas semper viguit in Ecclesia Romana, donec techna isthæc detecta est, originem Pallii tribuit Imperatoribus. Id enim probat, eam octingentos per annos invaluisse opinionem, & ob hoc ipsum non posse argui novitatis.

VII. Arte tamen quadam & industria opus est, ut Pallium in hac donatione deprehendi possit. Silvestro enim Pontifici omnium indumentorum imperialium usum permittit his verbis: *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque Phrygium, nec non superhumeralia, videlicet lorum, quod imperiale circumdare assolet collum, verum etiam & chlamydem purpuream, atque tunicaem coccineam*. Illustrissimus Cardinalis Baronius existimat, heic Phrygium accipi debere pro Pallio, in quo eum sua decepit industria. Phrygium enim nihil aliud est, quam illud capitis ornamentum, quod mitram vocamus, superiore sui parte clausum, in parte vero inferiore circulum

F. 2

ha-

(6) Ioannes Diacon. in vita S. Gregor. lib. 4. cap. 80.

ET IMPERII. LIB. VI. CAP. VI.

habens aureum in modum coronae. Mitram illam Bonifacius VIII. altero circulo aureo auxit, & Urbanus V. tertio, eodem prorsus modo dispositis, quo hodie videmus in Tiara summi Pontificis. Phrygium esse illud mitrae genus, docent ipsa donationis verba, quae sic habent: *Phrygium candido nitore splendidum, eius sacratissimo vertici nostris manibus imposuimus*; tum etiam Glossae Isidori, & vetus interpres Vaticanus, qui Phrygium aiunt esse mitram (7). Quibus addi debet locus Sugerii in vita Ludovici Grossi; ubi ait, capiti Innocentii secundi impositum fuisse Phrygium, quod Sugerius vocat *imperiale ornamentum*. Innocentius quoque III. in sermone de sancto Silvestro, eandem explicationem adhibet, dicens, Papam loco regii diadematis uti Phrygio, alludens haud dubie ad donationem illam Constantini, in qua haec leguntur: *Pro diademate regio utitur auri-phrygio circulari* (8). Balsamo, etsi lorum confudit cum Phrygio, utrumque tamen pro tegumento capitis usurpat (9).

Superhumeralē vero, sive *Lorum*, quod deinde in ea donatione legitur, existimant vulgo accipi debere pro Pallio. Igitur, quia haec opinio potest decipere incautos, dicam libere, quid mihi in mentem venerit; hoc uno in antecessum monito, sententiam meam inniti auctoritate scriptorum historiae angustae, apud quos vera lori significatio exstat. Lora ergo fascias aureas recte dixerimus, aut purpureas, sive praetextas tunicae cuidam aut Pallio alligatas & connexas. Vnde apud Flavium Vopiscum legimus (10), *Tunicas purpureas rectas dilores & trilores*, id est, tunicas purpureas, quibus duo vel tria lora praetexta erant alligata.

VIII. Donatio igitur illa duo quaedam docet, Constantinum videlicet dedisse *lorum* sive fascias, quibus indumentum eius ornabatur, & *chlamydem*, id est, Pallium imperiale (11). Vnde colligi non absurde potest, Pallii vocabulum olim fuisse complexum & Pallium ipsum regium integrum & fascias sive lora, quibus illud erat ornatum. Quapropter mirum videri non debet, si Pelagius primus & sanctus Gregorius tantopere commendant pulchritudinem & splendorem huius Pallii, quod ad humum usque demittebatur, ut ostendi superius: quia non solum ex loris constabat, sed etiam ex Pallio regio, ut notavit Balsamo Meditatione prima. Vnde fit, inquit, ut sanctissimi Patriarchae, qui sanctarum Ecclesiarum Dei capitis vicem implent, saccos induant, tunicasque fluviis ac triangulis & penulas multis crucibus depictas. In responsione ad XXXVII. interrogationem Marci

(7) Glossae Isidori. Phrygium mitra. Vatican. Interpres Phrygium mitra.

(8) Vid. etiam Chronicon Maurigniac. pag. 379. Anacletum 2. apud Baron. ad an. 1130. §. 37. & Saresber. lib. 8. Policr. c. 23.

(9) Balsamo ad tit. 3. Nomoc. c. 1. & Meditatione 1.

(10) Flavius Vopiscus in D. Aureliano. (11) Chlamydem esse Pallium patet ex his, quae supra dicta sunt lib. 5. cap. 32. §. 16.

Patriarchae Alexandrini ait, indumentum, cui *Sacco* & *Polyphauro* nomen est, in quo depictae sunt cruces, indumentum esse, quo Patriarchae ornantur ad differentiam reliquorum Episcoporum: *Eos enim hisce decorari placuit.*

IX. Igitur tria haec, *Saccus*, *Sticharium*, & *Phenolium*, non erant eiusdem coloris, & ad varios usus porrigebantur. Quippe *Sticharium* & *Phenolium* interdum purpurea erant, non undis, non crucibus onusta; & nullo alio in usu erant quam in officiis, ieiuniis & funeribus. Aliquando autem candida erant, undis quoque & crucibus onusta; eorumque usus usurpabatur cum sacco. Saccus porro necessario candidus esse debuit, cui haec insuper necessitas adstricta erat, ut eo uti Metropolitani non possent, nisi in tribus diebus solemnium festorum, id est, Paschae, Pentecostes, & Natalis Domini, ut observavit Demetrius Chomatenus Bulgariae Archiepiscopus in responsione ad secundam interrogationem Cabasilae. Vnde colligi videtur, saccum omnium optime referre Pallium Latinorum, quum in solemnibus tantum festis diebus usurpari potuerit a Metropolitanis, velut Pallium. Ceterum, quod attinet ad molem & formam sacci, eam colligere possumus ex verbis Balsamonis, qui Meditatione prima ait, saccum significare vestem opprobrii, quae Christo imposita est. Quum autem Demetrius Chomatenus non docuerit, eum fuisse coloris albi, patet, eius descriptionem congruere cum ea, quam Ioannes Diaconus exhibet in vita sancti Gregorii, quum ait, Gregorii Pallium ex bysso candente contextum fuisse in veteribus picturis.

X. Sed praeter illam Ecclesiae Romanae confessionem, quae ostingentis abhinc annis agnovit, Pallium, quo Romani Pontifices utuntur, Imperatorum esse beneficium, suppetunt etiam gravissima huius rei argumenta, quibus contradici non posse existimo. Legimus enim apud Liberatum Diaconum in cap. XXI. Breviarii, Anthimum Patriarcham Constantinopolitanum a sede sua deiectum Pallium Imperatori Iustiniano reddidisse. *Anthimus*, inquit, *videns, se sede pulsum, Pallium, quod habuit, Imperatoribus reddidit*, id est, Iustiniano coniugique eius Theodoraе. Nihil dici potuit apertius. Reddere enim ad eum refertur, a quo res quaecumque accepta est. Sed ne quis huius argumenti vim eludere se posse putet eo praetextu, quod, quum Anthimus Iustiniani & Theodoraе suffragatione ad hanc sedem promotus esset, Pallium ob hoc eis reddere voluerit, addam & argumentum aliud ex eadem antiquitate petitum. Episcopus Arelatensis nova quadam & peculiari dignitatis praerogativa ~~ausus~~ ^{audax} erat beneficio Zosimi summi Pontificis anno quadringentesimo decimo septimo (12). Eam deinde auxit & Symmachus anno DXIV. sedis Apostolicae vicariatu per Gallias & Hispanias eidem Episcopo concessio (13). Auxilius

(12) Vide supra lib. 5. cap. 30. §. 3. 5. cap. 35. §. 9.

(13) Symmach. ep. XI. Vide supra lib.

nus ad hanc cathedram evectus anno DXLIII. praeter vicariatum Papae Vigili, Pallio etiam insigniri cupit: quod Pontifex distulit, donec ab Imperatore Iustiniano probatum foret (14). Huius autem dilationis hanc reddit rationem (15): *Ut & vobis gratior praestitorum causa reddatur, dum, quae postulatis, cum consensu Christianissimi Principis referuntur, & nos honorem fidei eius servasse cum competenti reverentia iudicemur*, id est, fidem servasse Imperatori cum reverentia debita. Et biennio post, quum Episcopo illi morem gessisset, secundum desiderium Childeberti Regis, eum hortatur, ut preces ad Deum fundat pro Iustiniano & Theodora, qui, annitente Belisario, consenserant, ut Auxanio vicariatus ille tribueretur, utque Pallium ad eum mitteretur: *qui pro his vestrae caritati mandandis praebere consensum*, inquit Vigilius Papa in epistola secunda ad Auxanium. Auxanio vero defuncto, successorem eius Aurelianum eodem honore prosecutus est Vigilius, ut Regis Childeberti votis obsequeretur (16); sed epistola ad Aurelianum scripta iussit, ut Belisario grates ageret, qui & laborem & sumtus itineris, quod Aureliani tabellarius ad Iustinianum instituerat, sua cura abstulerat, & consensum Principis obtinuerat pro hoc beneficio. Gregorius tamen primus & vicariatum & Pallii usum continuavit anno DXCV. Virgilio Arelatensi Episcopo, non expectato consensu Imperatoris Orientis (17), sufficere videlicet ratus consensum Childeberti Regis Franciae, quod usu iam receptum esset, ut Pallium tribueretur Episcopis Arelatensibus. At sequenti anno, quum Regina Brunehildis optasset, ut Syagrius Episcopus Augustodunensis Pallio honestaretur, non refragatus est Pontifex, sed tamen non ante concessit, quam consultus Imperator per Gregorii Diaconum in CP. urbe commorantem respondit sibi placere, ut ita fiat. Syagrio, inquit (18), *Pallium dirigere secundum postulationem vestram volumus. Propter quod & serenissimi Domini Imperatoris, quantum nobis Diaconus noster, qui apud eum responsa Ecclesiae faciebat, innuit, prona voluntas est, & concedi hoc omnino desiderat*. Hic nunc interrogo, quae tandem ratio excogitari possit, quae ostendatur necessitas consensus Imperatoris, ut Syagrio Pallium absque vicariatu concedi possit, & Auxanio Aurelianoque cum vicariatu coniunctum? Sane nullam aliam reperiri posse arbitror, quam ius illud, quod sibi Imperatores retinuerant in concessione horum indumentorum: quae quum imperialia essent, & summo Pontifici ceterisque Patriarchis concessa ab Imperatoribus, vulgari non poterant absque eorum consensu: multo minus absque eodem consensu tribui poterant Episcopis Gallicanis; qui quum Regis Francorum imperio subiecti essent, auctoritatem Imperatoris non agnoscebant. Iadumenta quidem imperialia cum

Rege

(14) Vide supra lib. 5. cap. 36. §. 2.

(15) Vigil. ep. 1. ad Auxan.

(16) Vigil. epist. 3.

(17) Gregor. lib. 4. epist. 53.

(18) Greg. I. lib. 7. epist. 5.

Rege Lazorum communicata sunt, sed a Iustiniano, ut Procopius scribit. Leges vero laesam maiestatem pronuntiant, si quis utatur vestibus imperialibus. Par igitur erat, ut summus Pontifex Imperatorum consensu non destitueretur, quam Episcopis Gallicanis honorem illum recenter tribuebat. Ceterum necessitas illa consensus Imperatoris, ex dignitate Pallii petita, honorificentior haud dubie est pro sede Apostolica, quam si quis eam arceat ab insita quibusdam opinione, non licere videlicet summo Pontifici gratificari cuipiam Episcopo absque consensu Imperatoris. Exstat in hanc sententiam locus singularis apud sanctum Gregorium (18), qui Imperatorem rogat, ut Anastasius Patriarcha Antiochenus, qui sede sua pulsus erat, apud sedem Apostolicam commorari possit ac dignitatem suam retinere, *concesso usque Pallii*. Cur autem beneficium hoc ab Imperatore postulet Gregorius, nulla alia ratio esse potest, quam quod Patriarcha ille Pallium ab Imperatoris munificentia habebat.

XI. Hieronymus Rubeus in historia Ravennatum edidit rescriptum quoddam sub nomine Imp. Theodosii; quo Princeps ille anno CDXXXII. plurimas civitates subiicit metropoli Ravennateni, Palliique usum Episcopo eius concedit. Verum rescriptum illud omnino supposititium est & egregie confutatum ab illustrissimo Cardinale Baronio, ipsa Latini sermonis spurcitie omnem eius auctoritatem elevante apud eruditos. In eo tamen cogor a Baronio dissentiri, quod enixe contendat, Pallium Episcopo tribui non posse ab Imperatore, eo quod indumentum sit ecclesiasticum. Nam praeterea suspicor, Pallium aetate Theodosii non fuisse in usu apud Ecclesiam. Neque mihi admodum placet, quod scribat Anastasius, Marcum Papam Episcopo Ostiensi concessisse, ut Pallio uti possit in consecratione summi Pontificis.

C A P V T VII.

De Pallii usu primitus Vicariis sedis Romanae concessio & necessitate postea Metropolitanis recipiendi Pallium, & professionem fidelitatis & obedientiae edendi imposita.

S Y N O P S I S.

I. Ante annum sexcentisimum Pallium nemini antistitem Gallicanorum tributum est, praeter Arelatensem, qui Vicarius erat sedis Apostolicae.

II. In Concilio Matisconensi statutum est, ne Archiepiscopi Missam celebrent absque Pallio. Quod intelligendum est de

Pallio Gallicano, non autem de Romano, id quod pluribus argumentis probatur.

III. Aevo divi Gregorii Pallia utebantur praecipui Metropolitae, qui ad Romam Episcopi consecrationem pertinebant, vel Vicarii sedis Apostolicae. An Gregorius confirmaverit ordinationem Leandri Hispalensis.

IV. Pri-

(19) Gregor. lib. 1. epist. 27.

IV. *Primus omnium Bonifacius Moguntinus induxit necessitatem Pallii Romani. Quoniam consilio id factum. Eo traxit Episcopos, specie honoris. Cuiusmodi fuerit Pallium per illas tempestates. Pallium est discretio inter Archiepiscopum & eius suffraganeos, ex Alcuino. Datur propter Apostolicam vicem, ex Rabano. Quo unico astu infracta est auctoritas Metropolitanorum. Verba Hincmari Remensis referuntur, notatu digna.*

V. *Necessitas obtinendi Pallii decreta in octava synodo. Patriarchae Orientis Pallium ad Metropolitanos mittebant, sicut summus Pontifex in Occidente. Balsamo illustratus. An Metropolitanus Orientis deponeret Pallium ante consecrationem corporis Christi.*

VI. *Cum Pallio novae conditionis a sum-*

mis Pontificibus imponere Metropolitanis, nimirum, ut subiectionem & obedientiam Apostolicae sedi pollicerentur. Novi huiusce iuris repertor Bonifacius Moguntinus. Quae antea esset Metropolitanorum professio. Veteres professionum formulae.

VII. *Sub Gregorio VII. professio illa versa est in iuramentum fidelitatis.*

VIII. *Ea postrema formula vim iuris communis obtinuit; quae Principum iura atrociter violavit. Ita visum Ungaris anno millesimo centesimo secundo.*

IX. *Metropolitanis veritae consecrationes Episcoporum & synodorum celebrationes, donec Pallium acceperint. Primus ita pronuntiavit Nicolaus I. cuius sententia vim legis obtinuit apud posteros. Ius illud confirmaverunt quamplurimae Decretales.*

I. **N**Vno examinanda est tertia observatio nostra, quam capite superiori protulimus, nimirum, an omnibus Galliarum Metropolitanis antiquitus positum in usu fuerit, ut Pallium a Romana sede acciperent. Ac primum quidem quaestio haec inutilis esse videbitur ei, qui Vigilii Papae litteras legerit, quum in eis scriptum sit, Pallium Episcopo Arelatensi Auxanio concessum esse ob vicariatum sedis Apostolicae, atque adeo ad illum non pertinuisse iure proprio, eo quod Metropolitanus esset. Quibus addi potest necessarium fuisse, ut de eo ad Principem referretur, ut consensus eius haberi posset. Vnde patet manifeste, datum id extra ordinem & ex privilegio, neque tribui potuisse, quin eodem tempore vicariatus tribueretur. *Et quia, inquit Vigiliius in epistola prima ad Auxanium, digna credimus ratione compleri, ut agenti vices nostras Pallii non desit ornatus.* Id ipsum probatur ex epistola Pelagii primi ad Sapaudum Episcopum Arelatensem scripta anno DLVII. quo eum instituit Vicarium: *Pariter etiam Pallium dirigentes; ut in tanta loci fastigio constitutus, praeclaro quoque habitu decoreris.* Itaque institutum illud Pontificum Romanorum, ut ad neminem Episcoporum Gallicanorum mitterent Pallium, praeterquam ad Arelatensem, ut ea arte vicariam eius dignitatem in sublime evehent, eumque ab omnibus aliis Episcopis distinguerent, duravit usque ad tempora beati Gregorii Papae, id est, usque ad annum sexcentesium.

II. Non levis tamen difficultas adversus haec insurgit ex Concilio Matisconensi primo petita (1); in quo sancitum est, ut nullus Archiepiscopus praesumat Missam celebrare absque Pallio. Sed animadver-

(1) Conc. Matiscon I. an. 581.

tendum est, Pallium istud non esse Romanum, non solum ob eam rationem, quam statim proposui, illud eo tempore nulli alii Episcopo communicatum fuisse praeter Arelatensem, sed etiam, quod Romani usus non erat licitus praeterquam in festis solemnibus, ut constat ex Gregorio (2), qui hunc etiam fuisse morem Metropolitanorum Orientis docet. At in canone isto Matisconensi statuitur, ut Archiepiscopi Pallio utantur, quoties sacrum Missae sacrificium celebrabunt (3). Indefinita enim haec locutio eam vim habet, ut vicem suppleat universalis propositionis: *Ut Archiepiscopus sine Pallio Missas dicere non praesumat*. Pallium itaque Archiepiscoporum Galliae diversum erat a Romano, quantum ad ornamentum & fastum; ac fortassis loco carebat, id est, iis fasciis, quae in indumentis imperialibus ornandi causa insuebantur, ut in donatione Constantini legitur: *Lorum, quod imperiale circumdare assolet collum*. Inde haud dubie factum est, ut ego quidem existimo, ut sequentis aetatis Pontifices, quum Pallio Metropolitanos ornare destinassent, Pallium integrum non miserint, sed tantum fascias illas, quae nunc usurpantur, & illis quidem deinceps habitum honorem, sed Pallium ipsum evulvisse paullatim, atque ob hoc ipsum apud omnes fuisse vulgatum. Forma porro eius, ut indicare videntur veterum Pontificum imagines, prorsus referebat indumenta illa, quae nunc Cappas, aut Pluvialia vocamus (4).

III. Aevo divi Gregorii invaluerat, ut Romanus Pontifex Pallio ornaret praecipuos Metropolitanos, qui ad eius consecrationem pertinebant, aut eos, quibus vices suas in provinciis committebat. Primi generis fuere Episcopi Ravennates in Italia, Syracusani in Sicilia, Calaritani in Sardinia, Salonitanus in Dalmatia, & Corinthius in Achaia; secundi vero, Archiepiscopus Thessalonicensis, & Iustinianae primae sive Bulgariae Metropolitae; & in Galliis Arelatensis (5). Leandrum insuper Episcopum Hispalensem in Hispania Gregorius Pallio ornavit, rogante Recaredo Rege. Quod non ita accipi velim, ut ea ratione Gregorius Leandri ordinationem confirmasse dicatur, quum ea ante multos annos peracta fuerit, sed, ut suam & sedis Apostolicae in eum benevolentiam illi ostenderet novo hoc honore tributo. Ob eandem vero causam eodem honore profectus est Syagrius Augustodunensem Episcopum, qui praecipua apud Reges Francorum gratia vivebat.

IV. Mansere in eo statu Galliarum Episcopi, quoad Pallium, donec Bonifacius in Galliam Germaniamque a Zacharia Pontifice missus est. Hic enim an. DCCXLII. synodum coëgit, in qua decretum est, ut omnes deinceps viverent in unitate & subiectione Ecclesiae Ro-

(2) Gregor. lib. 4. epist. 14.

(3) Conc. Matiscon. I. c. 6.

(4) Vide supra lib. 5. cap. 52. §. 17. & seq. & alibi.

(5) Gregor. lib. 2. ep. 54. lib. 4. epist.

14. & 15. lib. 5. ep. 8. lib. 7. ep. 125.

Romanae & (*) Vicarii beati Petri, & ut Metropolitanis a sede Romana Pallium quaerent, & per omnia canonice obsequerentur praeceptis sancti Petri. *Decrevimus*, inquit Bonifacius (6), *in nostro synodali conventu & confessi sumus fidem catholicam & unitatem & subiectionem Romanae Ecclesiae sine tenuis servare, sancto Petro & Vicario eius velle subisci, Metropolitanos Pallia ab illa sede quaerere, & per omnia, praecepta sancti Petri canonice sequi*. Huc usque enim Metropolitanis Galliarum Pallio tantum Gallicano usi fuerant. At Bonifacius eos coëgit illud a Romana sede quaerere, ut ea ratione illos magis obnoxios esse faceret ei sedi, ac praecipuo quodam iure Episcopo Romano subiiceret. At illi, quibus unicus metus erat, ne novitate illa adgerentur ad insolitam quamdam reverentiam in sedem Apostolicam, ac ne insuper exciderent ab ea auctoritate, quam canones tribuunt Metropolitanis, in ambiguo fuere, an promissis stare deberent. Certe licet Bonifacius, cumque eo Princeps Carlomannus, tria Pallia a Pontifice Zacharia postulassent pro Archiepiscopis Ecclesiarum Rotomagensis, Remensis & Senonensis; ab ea petitione cessavit paullo post; qua de re apud ipsum conquestus est Zacharias (7) anno septingentesimo quadragesimo quarto. Bonifacius vero ad eum rescripsit, Francos in hoc esse, ut propediem promissorum fidem violent; *De eo, quod iam praeterito tempore de Archiepiscopis, & de Palliis a Romana Ecclesia petendis iuxta promissa Francorum, sanctitati vestrae notum feci, indulgentiam Apostolicae sedis flagito: quia quod promiserunt, tardantes non impleverunt; & ventilatur, & quid inde perficere velint, ignoratur*. Verum quum illis ostensum fuisset, Pallium non ob aliud Archiepiscopis tribui, quam ut hoc exteriori signo a suffraganeis suis distinguantur, & ut eo admoneantur, teneri se ad vitam severiorem & sanctiorem & continendos in officio subiectos, amplexi sunt honorem oblatum, ut constat ex Capitularibus Caroli Magni (8): *Dignum est, ut Metropolitanus, qui est Pallio sublimatus, honoretur*. Pallium autem per illas tempestates eius formae erat, cuiusmodi nostra tempestate videmus; ut constat ex Alcuino, huius aevi scriptore, qui illud confert cum Rationali, quod Pontifex Iudaeorum in pectore gestabat; aitque insuper, illud a sede Apostolica dari Metropolitanis, ut distinguantur a ceteris Episcopis (8). *Pro Rationali*, inquit, *nunc sumus Pontifices, quos Archiepiscopos dicimus, Pallio utuntur, quod a summa sede Apostolica dante accipiunt*. Infra: *Pallium nihil est aliud, nisi discretio inter Archiepiscopum & eius suffraganeos*. Brevem eius descriptionem inivit Rabanus Maurus, quae Pallio aevi nostri congruit; ideoque ab Archiepisc-

Tom. III.

G

fco

(*) Id est, Romani Pontificis, qui vulgo vocatur Vicarius B. Petri.

(6) Bonif. epist. 105.

(7) Zachar. ep. 5.

(8) Capitul. lib. 6. c. 79.

(9) Alcuinus in libro de divia. offic.

scopis deferri scribit, ut ostendant, se Vicarios esse Apostolicae sedis. *Super haec omnia*, inquit Rabanus (10), *summo Pontifici propter Apostolicam vicem Pallii honor decernitur*, quod genus indumenti crucis signaculum purpureo colore exprimit, ut ipso indutus Pontifex a tergo & pectore crucem habeat. Ceterum haec Rabani verba sunt notatu valde digna, quum ex eis disci possit, cur tanta summorum Pontificum cura fuerit in mittendis Palliis ad Archiepiscopos Gallicanos, nimirum, ut ius metropoliticum, quod ad illos pertinebat secundum canones, arcessi crederetur a vicariatu sedis Apostolicae. *Propter Apostolicam vicem Pallii honor decernitur*. Sapienter itaque Hincmarus Remensis Archiepiscopus, artium & temperamentorum Romanae curiae callentissimus, quum ei Nicolaus primus exprobrasset privilegia a Benedicto Papa concessa, inter quae illud in primis eminebat, ut Pallium deferre posset *ad quotidianum usum*, respondit, privilegia illa nihil sibi novi iuris tribuere, praeter id, quod prisci canones tribuunt Metropolitanis, attamen se nova haec decreta expetiisse, eo quod, quum Ecclesia Remensis sita esset in confinio duorum regnorum, iis privilegiis indigebat, ut terrorem iniiceret quibusdam hominibus carnalibus & animalibus, apud quos veteres constitutiones canonicae evilerant (11): *Privilegia autem sedis Apostolicae non ideo petii, ut mihi non sufficeret, quod sacri canones & decreta sedis Romanae Pontificum cuique metropoli sedi concedunt . . . ut, quia veteres constitutiones iam quasi pro vili apud quosdam habentur, his novis decretis carnales & animales homines territi quiddam reverentius agerent contra Ecclesiam mihi commissam*.

V. Necessitas tamen obtinendi Pallii decreta est in octava synodo oecumenica, quae Constantinopoli celebrata est anno DCCCLXXII. sub Hadriano secundo: in qua statutum est, debere Metropolitanos confirmationem a Patriarcha suo recipere, sive per impositionem manuum, sive per concessionem Pallii (12). *Ita ut earum* (id est, sedium Patriarchalium) *Praesules universorum Metropolitanorum, qui ab ipsis promoventur, & sive per manus impositionem, sive per Pallii dationem, episcopalis dignitatis firmitatem accipiunt &c.* Canon ille non exstat in editione Graeca huius Concilii, sed tantum in versione Anastasii. Ex ea autem id colligitur, consuevisse Patriarchas Orientis Pallium ad Metropolitanos mittere, quemadmodum a summo Pontifice fiebat in Occidente. Quare non frustra observatum est superius, auctoritate sancti Gregorii Metropolitanos Orientis usum Pallii habuisse; quod confirmatur ex responsione Demetrii Chomateni, qui eo uti licitum non esse ait, nisi in festis Paschatis, Pentecostes & Na-

(10) Rab. lib. 1. de Instit. Cleric. c. 23.

(11) Hincmar. ep. 36. ad Nicol. Vide Anastasium.

supr. lib. 5. c. 1. §. 8. & lib. 5. c. 39. §. 5.

(12) Concil. VIII. can. 17. apud

& Natalis Domini. Ceterum haec Demetrii observatio lucem affe-
ret Balsamoni sribenti Saccum, Sticharium, & Phenolium indumen-
ta esse, quibus uti licet solis Patriarchis. Quod intelligendum est de
usu ordinario & quotidiano; quum alias Metropolitanis non conceda-
tur, nisi ex privilegio, & pro certis tantum anni diebus. In Conci-
lii namque octavi canone XXVII. prohibetur Metropolitanis, ne
quotidie Pallio utantur in sacrificiis vel in ceteris functionibus ec-
clesiasticis. *Omni tempore divini officii*, inquit canon, *vel alius ec-*
clesiastici ministerii. Ex eo tamen colligi non potest, non licere Me-
tropolitanis uti Pallio omni tempore divini sacrificii, aut vi horum
canonum ad eius depositionem ante consecrationem; quod tamen eru-
ditissimo viro hac nostra aetate placuisse video. Illa quidem senten-
tia locum habet quoad Omophorion ordinarium, quod Episcopi fe-
rebant, ut ceteras vestes vulgatas aevo Isidori Pelusiota, qui docet,
Episcopos illud deponere consuevisse post recitatum Evangelium (13).
Consuetudo autem illa rationi prorsus consentanea erat: quia, quum
liturgia post Evangelium inchoaretur, sumenda erant indumenta pro-
pria ad celebrandum sacrificium (14).

VI. Post devoratam ab Europae Metropolitanis Pallii accipiendi
necessitatem, quae a Concilio octavo firmata est canone, novas dein
conditiones sibi a summis Pontificibus impositas coacti sunt amplecti.
Primum enim eo res devenit, ut coacti sint scripto polliceri subiectio-
nem & obedientiam Apostolicae fedi & per omnia, praecepta eius
canonice sequi. Novi huius iuris repertor fuit Bonifacius Moguntinus
in synodo ab eo celebrata anno DCCXLII. ut discimus ex eius epi-
stola ad Gudbertum (14). Antea enim Metropolitanis nulla alia lege
tenebantur, quam ut fidei suae professionem emitterent & observatio-
nem canonum comprovincialibus Episcopis pollicerentur in sua con-
secratione. Nullam porro obedientiae sponsonem faciebant: quam
adeo alienam a prisco more censebat Leo primus, ut ad Anastasium
Thessalonicensem Episcopum scribens in causa Attici Episcopi, a
quo Anastasius similem sponsonem exegerat, dixerit in ea signum
iniuriae contineri. At post Bonifacium nova clausula huic professioni
addita est, qua videlicet subiectionem & obedientiam Romano Epi-
scopo promitti invaluit, ut videre est in veteri formula, quae Caroli
Calvi aetate in usu erat (15): *Beato vero Petro & Vicario eius debi-*
tam subiectionem & obedientiam, suffraganeis vero nostris adiutorium
me exhibiturum profiteor. Illa nihilominus obedientia ad observatio-
nem canonum coercetur; id est, promittunt Metropolitanis, se sum-
mo Pontifici obedituros iuxta canones, hoc est, quoties iussa eius

G. 2.

ca.

(13) Isidor. Pelus. lib. 1. ep. 136.

(15) S. Bonifacius epist. 105.

(14) Vide Habertum part. 2. observ.
3. ad Pontificale Eccles. Graecae.(16) Form. XIII. in Append. tom. II.
Concil. Gallic.

canonum statutis innitentur; *Per omnia, praecepta Petri canonice sequi*. Hanc enim esse horum verborum vim, docet ipse Zacharias Papa ad Bonifacium scribens: *Nec enim, inquit (17), ab hac Apostolica sede illa diriguntur, quae contraria esse patrum sive canonum statutis inveniantur*. Bonifacius vero, qui sponfionis huius vim intelligebat, eandem in propria causa adhibuit clausulam, quum eam sponfionem Zachariae faceret pro archiepiscopatu Moguntino: *Sicut praedecessorum vestrorum pro auctoritate sancti Petri servi devoti, & subditi obedientes, & subditi sub iure canonico*; inquit ille in epistola 132. ad Zachariam.

VII. Gregorius VII. formulam veterem auxit quibusdam clausulis, quae illam obedientiae sponfionem prorsus convertunt in iuramentum fidelitatis, quod vasallus domino suo praestare tenetur. Huius iuramenti formula exstat in eo, quod Patriarcha Aquileiensis eidem Pontifici praestitit in synodo Romana anni MLXXIX. (18) in quo vetus quidem clausula obedientiae canonicae omissa non est, *canonice obediam*, sed insuper fidelitatem his verbis pollicetur, quibus eam vasallus domino suo polliceretur: *Non ero in consilio neque in facto, ut vitam aut membra aut Papatum perdant, aut capti sint mala captione*. Praeterea promittit, se conservaturum *regulas sanctorum Patrum*, ut habet vera lectio huius loci.

VIII. Ceterum ea formula vim iuris communis obtinuit, & in libris Decretalium descripta est (19). Adeo autem Principum iura violavit haec formula, ut, quum Gregorius summo iure usurpasset dominationem in omnes Metropolitanos, in alia deinde synodo prohibuerit, ne quis Episcopus homagium Regibus praestaret; quod a successoribus eius Urbano II. & Paschali II. confirmatum est. Attamen quum Gregorius VII. non ignoraret canones octavae synodi, quibus utitur adversus investituras Principum, potuit animadvertere, canonem octavum eiusdem synodi prohibere, ne Patriarchae ab Episcopis aliam sponfionem exigerent, quam eam, quae fieri consueverat, nimirum illos veram fidem servaturos. Occasio huius prohibitionis nata est ex eo, quod Patriarchae CP. novam consuetudinem invexerant *ad propriam tutelam*, ut promissa scripto acciperent ab Episcopis, quos ordinabant. *Quoniam legitimi Patriarchae, inquit canon VIII. Concilii octavi, a sacerdotali catalogo propriae manus scripta facere ad propriam tutelam favoremque summi & quasi stabilitatem exigunt & compellunt, visum est sanctae huic & universali synodo, nequaquam id. ex hoc a quopiam fieri; excepto eo, quod secundum formam & consuetudinem pro sincera fide nostra tempore consecrationis Episcoporum exigitur*. Formula professionis fidei Metropo-

(17) Zachar. epist. 1. ad Bonif.

(18) Gregor. VII. lib. 6. post epist. 17.

(19) Cap. 4. de iureiur.

litanorum Orientis, qua pollicentur, se observaturos canones & pacem ecclesiasticam, & in omnibus sequi auctoritatem sui Patriarchae, exstat in libro sexto Iuris Graeco-Romani. Sane nova haec iuramenti praestatio visa est admodum dura Hungaris anno MCII. quam non esse consentaneam canonibus asserbant; adeo, ut *Rex & regni Magnates* prohibuerint, ne Metropolitani iuramentum illud praestarent, eo praetextu, quod ad officium illud non adigerentur auctoritate Conciliorum (19). Ad quae Paschalis II. reposuit, Ecclesiam Romanam non subiici decretis Conciliorum, quibus ipsa addit auctoritatem. At Secretarius eius mirabilis technae artifex fuit, ut tenebras offunderet oculis Hungarorum, nimirum, quatuor Concilia harum rerum formam praescripisse. *Quibus tamen, inquit, quatuor Conciliorum decretis dandi Pallii modus praefixus est, & professionis vel obedientiae ordo sancitus est.* Epistolam illam edidit illustrissimus Cardinalis Baronijs tomo XII. annalium ecclesiasticorum (20).

IX. In ea porro epistola deprehenditur aliud ius novum, a consuetudine introductum, non licere nimirum Metropolitanis Episcopos consecrare aut synodos celebrare, antequam Pallium acceperint; *iuxta sedis Apostolicae & totius Ecclesiae consuetudinem, ante acceptum Pallium Metropolitanis minime licet aut Episcopos consecrare aut synodum celebrare.* Primus, mea quidem sententia, effatum illud pronuntiavit Nicolaus primus: qui respondens ad consulta Bulgarorum, permittit Episcopis comprovincialibus, ut Metropolitanum instituere possint (21): *Sane interim in throno non sedentem, & praeter corpus Christi non consecrantem, priusquam Pallium a sede Romana recipiat, sicut Galliarum omnes & Germaniae & aliarum regionum Archiepiscopi agere comprobantur.* Et ille quidem nullo decreto vetuit, Metropolitanos attingere functiones suas, donec Pallium recepissent; mens tamen eius locum legis habuit apud eius successores, qui hoc pacto vim auctoritatis Episcoporum comprovincialium infregerunt, ut eos arctiori vinculo cogerent ad conservandam cum capite suo communionem. Decretales dein plurimae ius illud confirmarunt (22), quod haud dubie per consequentiam necessariam firmari potest auctoritate canonis XVII. Concilii octavi oecumenici: in quo scriptum est, necesse esse, ad hoc, ut Metropolitanus esse possit in possessione integra iuris metropolitici, ut aut a Patriarcha sit consecratus, aut Pallium ab eo acceperit.

CA-

(20) Vide supra lib. 5. c. 48. §. 3.

(22) Nicol. I. ad Conf. Bulg. c. 73.

(21) Baron. an. 1102. unde sumtum est c. 4. de elect.

(23) Cap. 28. & 44. de elect. & c. 5. de consecr. Eccles.

De iure antiquo metropolitico circa translationes Episcoporum, olim Pontificis consensum non requirentes, ut & de coadiutoribus cum futura successione substitutis.

SYNOPSIS.

I. Soli Episcopo Romano competere ius separandi coniugium Episcopi & Ecclesiae, pronuntiavit Innocentius III.

II. Migrationes a civitate in civitatem vetitae antiquitus. Eam ob causam Eusebius Caesariensis recusat episcopatum Antiochenum.

III. Eae prohibitiones locum habent, quando Episcopi, avaritia aut ambitione inflammati, aliam invadunt. At si Ecclesiae utilitas id fieri postulet, tum vero vetitae non sunt. Ad synodum provinciae pertinet cognitio huius utilitatis. Probat ex Concilio IV. Carthaginensi.

IV. Pelagius II. recte explicat casus, in quibus vetitae aut licitae sunt translationes, ad eas autem peragendas necessarium non esse consensum sedis Apostolicae, sed tantum auctoritatem Metropolitanam.

V. Varia huius rei vocabula apud Graecos. Translatio autem & migratio apud eos permittuntur, ex auctoritate tamen synodi provinciae. Invasio vero prohibetur.

VI. Cessiones episcopatum olim vetitae erant. Probat ex Cyrillo Alexandrino. Emergunt tamen interdum occasiones, in quibus discedendum est a summo illo iure. Probat ex synodo Paphlagoniae, & ex Concilio Ephesino, & ex Constantinopolitano sub Photio. Item ex Pelagio, Gregorio Magno, & aliis.

VII. Renuntiationes admittere poterant Metropolitanam. Innocentius III. id ius re-

servavit Apostolicae sedi. Hilgodus Suesionensis renuntiavit episcopatu, & in monasterium secessit, infcio prorsus summo Pontifice.

VIII. Per eas tempestates resignationes non poterant fieri in favorem. Quippe verum erat, ne Episcopi sibi deligerent successores. Augustinus tamen Valerio Hipponensi datus est coepiscopus. Cur Augustinus dicat, violatos in hoc facto fuisse canones Nicaenos. Ipse ver. successorem sibi constituit Heraclium.

IX. Consuetudo haec viam aperiebat ad successionem hereditariam in Ecclesiis. Quod improbat Hilarius Papa.

X. Quandonam substitutiones illae tolerandae sint, aut legitimae.

XI. An soli Pontifici Romano liceat coadiutores dare cum futura successione. In illud competere synodo provinciae, probatur exemplo Augustini & auctoritate Concilii Meldensis.

XII. Abbates, etiam exempti, ordinabantur a suis Episcopis. Probat ex privilegio, quod monasterio Corbeiensis concessit Episcopus Ambianensis.

XIII. Idem usus vigeat aetate Ivonis Carnotensis. Sed Episcopis professio obedientiae non faciebat Abbates exempti, aut sedi Apostolicae immediate subiecti. Iure novo exempti a summo Pontifice confirmari debent.

I. Nunc quoniam accurate expendimus ordinem consecrationis Episcoporum, tria notatu digna esse arbitror, quae contingere possunt in his occasionibus, nimirum cessiones sive renuntiationes, quas nos episcopatum resignationes vocamus, translationes, & Coadiutorum institutiones cum futurae successionis reservatione.

Inno-

Innocentius III. in decretali epistola pronuntiavit, soli Pontifici Romano ex iure divino competere auctoritatem separandi coniugium spirituale, quod ab Episcopo cum sua Ecclesia contractum est; sive illud fiat per viam cessionis, translationis, aut depositionis. Quia vero in libro septimo, in quo agitur de depositione Episcoporum, ostensurus sum, hanc Innocentii propositionem, saltem quoad depositionem, antiquis canonibus & decretis summorum Pontificum esse contrariam, satis erit hoc loco, si eandem curam adhibeam quoad cessiones & translationes.

II. Primum omnium satis constat, migrationes ab Ecclesiis sive sedibus ad alias gravibus poenis intentatis prohibitas esse a canonibus, quum in canone Nicaeno XV. ita legatur: *De civitate in civitatem non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transferatur*: quod in Conciliis quoque Antiocheno & Sardicensi confirmatum est (1). Iulius vero Episcopus Romanus in epistola ad Orientales, quae exstat apud Athanasium, Eusebianis exprobrat, quod Ecclesias suas deferrent, ut ad alias commodiores migrarent. Eusebius Caesareae Episcopus Ecclesiae Antiochenae cathedram recusavit, quae ei a clero illius civitatis offerebatur; quoniam id canonibus contrarium existisset, si Caesareensem Ecclesiam pro Antiochena dimisisset (2). Quin & Romana synodus sub Damaso celebrata eos communione privat, qui ab una Ecclesia in aliam migraverint, donec ad primam redierint. Concilium Carthaginense can. 48. damnat in universum translationes; quas in synodo quoque generali Capuensi damnatas fuisse pronuntiat: *quod vram, inquit, in Capuensi plenaria synodo videtur statutum*. Ceterum hoc disciplinae caput suo etiam suffragio comprobant Leo I. in epistola ad Anastasium Thessalonicensem, Hilarus in epistola ad Ascanium cap. XXV. & synodus Meldensis canone trigesimo.

III. Igitur eae prohibitiones locum habent, quando Episcopi avaritia aut ambitione inflammati Ecclesias suas absque superiorum suorum auctoritate dimittunt & aliam sedem invadunt. At si Ecclesiae utilitas postulet, ut translationes fiant ab uno episcopatu in alium, tum vero vetitae non sunt (3). Quinimmo saepissime sic usurpatum est in Ecclesia; ut ex diversis translationum exemplis a Socrate allatis colligitur (4), & ex Theodoro (5).

Ad Metropolitanum autem & Episcoporum comprovincialium cognitionem spectat, an ex translatione huiusmodi emeritura sit utilitas Ecclesiae; & eo casu translationem Episcoporum decernere possunt. Diserta prorsus in eam rem sunt verba Concilii Carthagin. IV. can. XXVII.

(1) Conc. Antioch. can. 21. Sardic. can. 1. & 2.

(2) Euseb. de vita Constant. lib. 3. c. 59. Theod. lib. 5. c. 11.

(3) Vide supra lib. 5. cap. 27. §. 4. & cap. 34. §. 6.

(4) Socrat. lib. 7. c. 35. & 39.

(5) Theodor. lib. 5. c. 4. & 8.

XXVII. *Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sane si utilitas Ecclesiae fiendum poposcerit, decreto pro ea clericorum & laicorum Episcopis porrecto, in praesentia synodi transferatur, nihilominus alio in locum eius subrogato. Qui locus a Gratiano relatus est 7. q. 1. c. Episcopus.*

IV. Consuluerat Pelagium secundum Benignus Archiepiscopus, an secundum canones licitae forent Episcoporum translationes, & utrum peragi possent auctoritate Metropolitanorum, an vero necessarium esset Apostolicae sedis potestatem implorare. *Exigit ergo dilectio tua, inquit Pelagius ad Benignum scribens (6), consulta sedis Apostolicae, si licitum foret, Episcopum transire de civitate in civitatem, dum quidam canones, ut tibi viderur, hoc fieri prohibeant. Infra: Quidam dicant, hoc fieri licere, nisi consensum Apostolicae sedis habuisses. Primae ergo inquisitioni aperte & dilucide respondet Pelagius, canones interpretando. Quod in canonibus legitur, inquit, non debere Episcopum de civitate ad civitatem transire vel transferri, non de hoc dicitur, qui aut vi expulsi, aut necessitate coacti, aut auctoritate maiorum hoc agunt, sed de iis, qui avaritiae ardore inflammati sponte sua profiliunt, & potius ambitioni quam utilitati Ecclesiae servire, & qui, ut dominationem agant, insistere cupiunt. Hanc autem interpretationem probat exemplis veterum & variis argumentis. Secundae vero inquisitioni, an videlicet consensus sedis Apostolicae necessarius sit, ut translationes fieri possint, respondet ingenue, dicens Metropolitanum, qui ius habet ordinandi Episcopos, eisque titulos & Ecclesias assignandi, posse etiam, si necessitas cogat aut utilitas, eos mutare ac transferre: Quia sicut potestatem habes Episcopos & sacerdotes regulariter titolare & ordinare, ita, ut praedictum est, causa necessitatis aut utilitatis habes & mutare ac de titulo transferre, licet de minori ad maiorem urbem mutandus sit.*

V. Iuris canonici interpretes Graeci eandem distinctionem adhibent, & eam his vocabulis exprimunt, μεταδοσις, μεταβασις, επιβασις, id est, translatio, migratio & invasio. Harum primam permittit canon XIV, Apostolicus, eo quod pro Ecclesiae utilitate fiat, non Episcopi translati motu, sed plurimorum Episcoporum iudicio: ἐκ αὐτῶν ἰαντε ἀλλὰ κερσε πολλῶν ἐπισκοπῶν. Secundam quoque permittit canon XVI. Antiochenus, quum Episcopus sede sua pulsus, quae ab ethnicis aut haereticis occupatur, in Ecclesia vacante functiones Episcopi exercet: sed tamen migrationem illam fieri debere in synodo provinciae praecipit idem canon Antiochenus: μὴτε διαγνωστικῆς τελεαὶ σιωπῶν. At invasio prorsus vetita est. Invasio autem dicitur, quum Episcopus sponte sua ab una Ecclesia in aliam migrat, vel ad eam transfertur absque ulla Ecclesiae utilitate.

(6) Haec epistola falso tribuitur Pelagio.

te. Apud Leunclavium in libro quarto Iuris Graeco-Romani exstat tractatus περί μεταδοσιών, in quo referuntur quamplurima exempla variarum translationum; unde concludit auctor: *Migratio prohibita est, non translatio*: μεταβασις κινωλυσις ἢ μετα ἢ μεταδοσις.

VI. Cessiones vero episcopatum olim vetitae erant, ut disertis verbis docet Cyrillus Alexandrinus in epistola ad Domnum. Ratio inde petitur, quod, si Episcopus suo episcopatu dignus est, in eo permanere debet; sin vero dignus non est, illum quidem deferere tenetur, non tamen per renuntiationem, sed cum causae cognitione, & post sententiam adversus eum pronuntiatam. Negari tamen non potest, quin interdum emergant occasiones, in quibus discedendum est a summo illo iure, videlicet si Episcopus aegrotet, si dura & pertinax plebs in contumacia perseveret, aut si ea sit Episcopi infirmitas, ut negotiorum in dies emergentium nimia frequentia opprimatur, neque omnia exsequi possit. Ultima haec exceptio impulit synodum Pamphyliæ, ut Eustathii Metropolitanæ sui resignationem admitteret; in cuius locum successus est Theodorus. Verum Eustathius apud synodum Ephesinam conquestus est de hac deiectione sua (7); non quod cessionem suam in irritum mitti vellet; sed ut benignitatem synodi huc flecteret, ut & nomen & dignitatem Episcopi retinere posset, id est, honorem & redditus necessarios ad vitam; quod ei concessum quidem est, sed ea lege, ut nullam episcopalis muneris partem attingeret absque consensu Theodori. Praeiudicio synodi Ephesinae, quae renuntiationem episcopatus fieri permittit, fretæ Ecclesiae Orientis & Occidentis Episcoporum resignationes recipere, modo aequitate quadam niterentur. Et Graecorum quidem usus confirmatus est in Concilio CP. sub Photio can. XVI. Occidentis vero praxim suis literis firmarunt Pelagius, Gregorius primus, & alii, quorum auctoritates adducuntur in Decreto Gratiani 7. q. 1. Innocentius autem III. in quadam decretali recenset causas, ad quas resignationes episcopatum admitti possunt (8).

VII. Constat igitur, translationes olim fieri consuevisse auctoritate Metropolitanorum; qui ob eandem rationem admittere etiam poterant renuntiationes, donec novo iure eas Innocentius III. Apostolicæ sedis reservavit. Sane apud Ivonem Carnotensem in ep. LXXXVIII. legimus, Hilgodum Sueffionensem Episcopum renuntiasse suo Episcopatu & in monasterium secessisse, inscio prorsus summo Pontifice (9). Quippe Paschali II. ignotas fuisse causas huius renuntiationis, tametsi diu ante peracta fuisset, probatur ex hac epistola: in qua Ivo (ob

Tom. III.

H

aliam

(7) Epist. synodi Ephes. ad syn. Pamphyl.

(8) Cap. 10. de renuntiatis.

(9) Secessisse Hilgodum ad Maius Monasterium Turonense, abdicato episcopatu,

hicque monachum fuisse, quum synodus Claromontana celebrata est ab Urbano II. scribitur in veteri codice MS. Bibliothecae Seguierianae.

aliam tamen causam, neque enim de hoc agebatur) causas huius renuntiationis & secessionis ab Hilgodo factae aperit eidem Paschali.

VIII. Ceterum resignationes purae esse debebant, non autem in favorem alicuius certae personae; quod secundum canones vetitum esset; ne Episcopi sibi deligerent successores, ut patet ex canone XXIII. Concilii Antiocheni: *Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitae perveniat. Quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse huiusmodi est constitutum.* Ad hunc canonem alludit Theodoretus (10), dum invehitur in Paullinum Episcopum Antiocheum, qui successorem sibi constituerat Evagrium. Exstant tamen exempla in contrarium. Nam Valerius Hipponensis Episcopus Augustinum in Ecclesia sua ordinari Episcopum fecit, ut coadiutor & coepiscopus esset; *ita ut novo more*, inquit Paullinus, *non tam succederet, quam accederet.* Ceterum ordinationem illam probavit cleri & populi consensus & Episcoporum comprovincialium. Canones nihilominus Nicaenos in ea violatos esse fatetur Augustinus (11); non quia ipse successor Valerio destinatus esset, sed quia Episcopus una cum illo fuit. Quippe Concilium illud vetuerat, ne duo Episcopi essent in una Ecclesia. Nam quod spectat ad electionem successoris, nihil in ea reprehendebat, modo fieret cum consensu cleri & plebis, id est, eorum, ad quos ius eligendi pertinebat. Certe ipsemet Augustinus successorem sibi constituit Heraclium in plenario Ecclesiae suae coetu (12); cui electioni ut accederet cleri & populi Hipponensis consensus, effecit, & acta consensus eorum per Notarios excipi iussit. Sed exstant praeterea quamplurima exempla huius praxis.

IX. Fatendum tamen est, plenam periculi fuisse hanc consuetudinem, viamque aperuisse ad successiones hereditarias in Ecclesiis, exclusa prorsus contemplatione virtutum ac meritorum: quo nihil polittiae ecclesiasticae perniciosius contingere poterat. Sapienter itaque Hilarus Papa, qui haec deinceps in Ecclesiis Hispaniarum fieri prohibuit his verbis (13): *Episcopatum, qui non nisi meritis praecedentibus datur, non divinum munus, sed hereditarium putant esse compendium; & credunt sicut res caducas atque mortales, ita sacerdotium velut legatario aut testamentario iure posse dimitti.*

X. Substitutiones illae cum futura successione possunt tolerari, si consensus accedat superioris & eorum, quibus ius eligendi competit. Sed prorsus legitimae sunt, si tanta fuerit Episcopi aegritudo, ut functiones suas exercere non possit, ita, ut coadiutore indigeat. Huic enim coadiutori concedi posse futuram successionem, ut hoc stimulo excitetur ad exsequenda coadiutoris munia, decrevit Gregorius I. ad

Re-

(10) Theodor. lib. 5. cap. 23.

(11) August. ep. 34.

(12) Idem epist. 110.

(13) Synod. Rom. sub Hilario.

Reginam Brunichildem scribens (13): *Si vero nullo tempore ad mentis sanæ redit officium, quaeri persona debet vita & moribus decorata, quæ & animarum curam gerere, & eiusdem Ecclesiæ causas utilitatesque salubri valeat ordinatione disponere; talisque, si superstes fuerit, eius possit loco succedere.*

XI. Quod si quis obiiciat, nemini licere coadiutores dare cum futura successione, præterquam summo Pontifici, opponi poterit exemplum Augustini; ex quo trahi potest argumentum, ius illud Episcopis quoque comprovincialibus competere, si quis Episcopus coadiutorem postulet, & eorum consensus accedat, ad quos electio pertinet. Verum ne negotium illud ab ea antiquitate repetamus, canones quoque Gallicani probant, usum illum esse legitimum & synodum provinciae posse decernere hoc ius futurae successionis in gratiam eximii cuiusdam viri, sive de episcopatu agatur, sive de archiepiscopatu. Legatur canon XLVII. Meldensis Concilii, quod anno DCCCXLV. convenit. *Sed si Episcopus ministerium ecclesiasticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepiscopi hoc, cum voluntate eiusdem Ecclesiæ, maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat. Obsequium vero ad Remp. pertinens qualiter consequatur per tales ex subditis & ecclesiasticis ministris, cum consensu Archiepiscopi, propter pacis caritatisque custodiam, Episcopus ordinet ac disponat, quos succedendi in episcopatu appetitus indebitus non elevet neque venet; nisi ita moratus exstiterit, ut secundum instituta beati Gregorii in libro epistolarum, & humiliter in subditiōe præsit, & post viriliter conveniens sanctis regulis præsit, quia ob hoc in multis Ecclesiis scandalum magnum conspeximus. Sin autem in Archiepiscopo talis necessitas acciderit, similiter ipse consilio cœpiscoporum suorum huiusmodi ordinationem exhibeat.*

XII. Abbates autem, quum antiquitus in Episcoporum potestate consisterent, ab iis quoque ordinabantur post electionem a monachis celebratam. Quod locum habebat etiam quoad monasteria exempta; ut patet ex privilegio immunitatis & libertatis, quod Episcopus Ambianensis cum consilio suorum collegarum concessit monasterio Corbeienfi anno DCXLIV. in gratiam Regis Chlotarii fundatoris eiusdem monasterii. Quippe universa monasterii bona eximens ab Episcoporum potestate, monachorumque correctionem Abbati permittens, sibi tamen ac successoribus suis reservat ordinationem Abbatis: *Quum Abbas fuerit de saeculo isto evocatus, quem unanimiter congregatio ipsius monasterii ex semetipsis bonum & dignum elegerit, data auctoritate a præfato Principe vel eius successoribus, a nobis vel successoribus nostris absque ullo commodo secundum sanctos canones ordinetur.*

XIII. Actate Ivonis Carnotensis Abbates Gallicani confirmabantur

H 2

& be-

(14) Gregor. lib. 17. epist. 3.

& benedicebantur a suis Episcopis, quibus omnem subiectionem & obedientiam promittebant (15). At si Abbates forent exempti & sedi Apostolicae immediate subiecti, benedictionem quidem ab Episcopo suo recipere debebant, non tamen ei professionem obedientiae facere. Nam professio, quam idem Ivo exegerat a Goffrido Abbate Vindocinensi inter ordinationis eius solemnia cassata est ab Urbano secundo, ut scribit ipse Goffridus lib. II. epist. XXVII. Ius autem istud prorsus immutatum est quoad exemptos, qui, ut iure novo praescribitur, a summo Pontifice confirmari debent (16).

C A P V T IX.

De reservationibus & expectativis papalibus noviter introductis, Gallis vehementer illis contradicentibus.

S Y N O P S I S.

I. Proponitur synopsis eorum, quae superioribus capitulis explicata sunt.

II. Libri decretalium invexere ius novum. Recensentur varia innovationum capita.

III. Iura sedis Apostolicae, quoad haec, immensum aucta sunt ope reservationum.

IV. Ecclesia Gallicana invehitur in reservationes & gratias expectativas. Ac remedium adhibet.

V. Ioannes XXIII. ea de causa misit in Gallias Cardinalem Pisanum, qui omnia turbavit. Hinc factum, ut renovata sint decreta Ecclesiae Gallicanae. Quae Legatos mittit ad Concilium Constantiense; quibus mandatum est, ut ab eo peterent confirmationem deliberationum Ecclesiae Gallicanae. Sed eorum petitionem eludere Concilium & Martinus quintus.

VI. Edictum anni 1418. est magni momenti. Quippe latum post electionem Martini V. Eo abolentur reservationes & gratiae expectativae; iusque commune revocatur.

VII. Idipsum statuit Carolus VII. Et Concilium Basileense. Appellationes tamen

reservantur sedi Apostolicae.

VIII. Ecclesia Gallicana amplexa est decreta Concilii Basileensis. Pragmatica sanctio ob id edita Avarici Biturigum ann. 1438.

IX. Quid in Decretis Basileensibus immutatum ab Ecclesia Gallicana, quae existimavit, licere Principibus preces adhibere in electionibus Episcoporum.

X. Pragmatica sanctio abolita diplomate Ludovici XI. Sed revocata, ob intercessionem Parlamenti Parisiensis. Abolita rursus auctoritate Concordatorum. Discrimen inter Pragmaticam & Concordata. Eorum publicationi intercedunt Clerus & Parlamentum.

XI. Maior regno utilitas emergit ex Concordatis, quam ex Pragmatica sanctione.

XII. Ius commune antiquum in edicto Caroli VI. intelligendum de iure Decretorum & Decretalium. Idem dicendum de Pragmatica sanctione B. Ludovici.

XIII. Rursus de discrimine, quod intercedit inter Pragmaticam & Concordata.

I. Ex

(15) Ivo ep. 73. & 88.

(16) V. Gloss. Pragmat. Sanct. tit.

De elect. Verbo Pertinet.

I. **E**X iis, quae supra dicta sunt, colligere quis potest, synodos provinciarum, quae propter ordinationes Episcoporum conveniebant, auctoritate Metropolitanorum fuisse congregatas, tum eis competitivisse examen decreti electionis factae ab electoribus, sive a clero & populo facta fuerit secundum canonicas sanctiones, sive a Rege, sive tandem a solis Capitulis, confirmationem praeterea Episcoporum pertinuisse ad Metropolitanum, Metropolitanum vero ad Episcopos comprovinciales. Sed & illud adnotatum est, contradictiones, quae oriebantur in electionibus, iudicari solitas suprema Metropolitanum cum suis coepiscopis auctoritate, & synodos consuevisse admittere resignationes, translationes, & coadiutores cum futura successione.

II. Libri decretalium ius novum nobis invexere (1). Primum enim electiones ad triturae forensis leges revocatae sunt. Namquam adversus veterem disciplinam decretum fuisset, electionem ius quoddam acquirere electo, quod *ius ad rem* vocari invaluit; hinc factum, ut, quoties vota eligentium in duas partes se diviserant, aut varietas opinionum sive nullitas quaequam incidisset, litis istius iudicium ad Metropolitanum pertineret, qui tamen eam definire non posset, nisi post contestationem (2). Tum appellationes ad sedem Apostolicam introductae sunt, ingentium sumtuum & incredibilium morarum materia. Secundo, si electores essent negligentes, aut si scienter aliquam personam incapacem elegerant, vel aliquid eorum omisissent, quae necessaria sunt ad hoc, ut electio rite celebrata dici possit, tum vero iure eligendi privabantur, & integra episcopatus collatio ad summum Pontificem devolvebatur. Et haec est una ex reservationibus, quae sunt in corpore iuris. Tertio, Metropolitanis interdictum est universis functionibus episcopalibus, donec Pallium receperint; praeter iuramentum fidelitatis ei simile, quod vasallus domino suo praestare tenetur, quod una cum formula introductum est. Quarto, sedi Apostolicae reservatum est ius admittendi cessiones episcopatum decernendique translationes & coadiutorias cum futura successione.

III. Sed iura illa immensum auxit Bonifacius VIII. qui sedi Apostolicae reservavit provisionem Ecclesiarum, quae in curia Romana vacarent, sive illae cathedrales essent, sive abbatiales, aut alius generis (3). Sequentes autem Pontifices fuere paullo audaciores, quum eidem sedi specialibus primum rescriptis, tum in regulis Cancellariae, reservarunt provisionem omnium Ecclesiarum cathedralium & aliorum beneficiorum, quibus provideri consueverat per electionem, per universum orbem Christianum. Vnde factum, ut provisio Papae in bullis eius contenta vim obtineat electionis & confirmationis. Nam quoad

con-

(1) Vide lib. 3. c. 6. §. 4.

(2) C. *Quamquam*, de elect. in VI.

& cap. *Quia propter eod. tit.*

(3) C. *Si eo tempore*. De elect. in sexto.

consecrationem, eam committit tribus Episcopis in partibus, nulla facta mentione Metropolitani.

IV. Tantum veteris consuetudinis contemptum ferre non potuit Ecclesia Gallicana libertatis suae conservandae avidissima. Nam licet Benedicto XIII. in schismate adhaereret, noluit tamen committere, ut in eius gratiam ruere pateretur caussa publicam religionis. Atque, ut malo illi canonice remedium adhiberi posset, Carolus VI. conventum Ecclesiae Gallicanae coëgit Parisiis anno MCCCCVI. exeunte, in quo Advocatus Regius repraesentavit confusionem ab aliquot annis introductam a summis Pontificibus circa provisionem Praelatorum & aliorum beneficiorum ob reservationes & gratias expectativas, quae electiones adimebant Capitulis & collationes ordinariis in contemptum decretorum Conciliorum generalium, unde sequebantur immensa damna & perniciēs irreparabilis; quorum capita singillatim recensuit (4). Itaque in eo Concilio nationali decretum est, ut deinceps obtineret forma in statutis Conciliorum generalium & decretis sanctorum Patrum praescripta tam in provisionibus Ecclesiarum cathedralium & collegialium; quam aliorum beneficiorum saecularium & regularium, quibus per electionem consueverat provideri, nimirum, ut electionum iura ubique obtinerent. Quoad alia vero beneficia, statuerunt, ut iis provideretur per collationem, praesentationem & institutionem ab iis, quibus ius illud competebat ex iure communi, privilegio, aut consuetudine. Reservationes autem a summo Pontifice aut eius auctoritate factas, gratias item expectativas, in universum sustulerunt, donec aliter statueretur in Concilio generali legitime celebrando, cuius ordinationi se Gallicana Ecclesia submitit. Statim vero Regem adeunt, orantque, ut deliberationem hanc gratam ratamque habere velit, & ut eos, quantum in ipso erat, priscoe libertati iurisque communis dispositioni restitueret quoad capita illa, eosque in ea libertate conservaret, amotis prorsus omnibus impedimentis. Rex vero, ex sententia Consilii sui, deliberationem illam, utpote decretis Conciliorum generalium consentaneam, ratam habens, decrevit, quantum in ipso erat, ut Ecclesiae & personae ecclesiasticae regni huius restituerentur, quoad hoc, & conservarentur in sua antiqua libertate & in dispositione iuris communis. Mandat curiae Parlamenti, Ballivis, Seneschallis, & aliis officiariis, ut secundum formam superius praescriptam personas ecclesiasticas frui faciant iure electionis, collationis & praesentationis, & ut contradictiones omnes amoveant, & contravenientes puniant, cuiuscumque qualitatis & conditionis existant.

V. Sed persuasio, quae in Gallia invaluerat, futurum ut Pontifex, audita hac deliberatione, sponte sua his malis mederetur, edicti huius publicationem differri suavit per biennium, id est, a die XVIII.

Fe-

(4) Tit. 22. libert. Eccl. Gallic. num. 9.

Februarii anni MCCCCVI. usque ad decimam quintam Maii anni MCCCCVIII. (5). Eo enim die Princeps Parlamenti curiam ingressus edictum illud se praesente publicari iussit; cuius tamen executio dilata fuit ob spem, quam praeceperant, fore ut brevi Concilium generale celebraretur. Interim Papa Ioannes XXIII. ad summum pontificatum euectus missa ad eum amplissima legatione sollicitatus est, ut tot malis remedium adhiberet. Ipse vero se ea de causa misurum esse Cardinalem Pisanum pollicitus est; qui quum in Gallias pervenisset, edictorum executionem impedire potius conatus est, quam mederi malis, quibus Ecclesia Gallicana misere opprimebatur. Quod Regem impulit, ut litteras ad Parlamentum scriberet anno MCDXIII. quibus consilium eius exquirebat circa ea, quae fieri conveniebat in hoc negotio. Parlamentum vero respondit, edictum anni MCDVI. executioni mandandum esse; quam sententiam Princeps amplexus est. Eius tamen executio retardata est arte quorundam e Consilio regio, ob privatam suam utilitatem. Interim Constantiense Concilium generale convocatum est: quo Clerus Gallicanus Parisiis iussu regio congregatus anno MCDXIV. legatos sive deputatos misit, quibus inter cetera mandatum est, ut a Concilio peterent confirmationem deliberationum Ecclesiae Gallicanae circa provisiones beneficiorum. Sed quantumvis id urgerent deputati, nihil obtinere potuerunt a Concilio; quod negotii huius discussionem decrevit non attingere, nisi post electionem Papae, ut constat ex sessione quadragesima. Martinus vero V. in Concilio electus silentio transmisit negotium Ecclesiae Gallicanae. Igitur anno MCCCCXVII. mense Novembri congregati iussu regio Episcopi, gentes Consilii Regis & curia Parlamenti, decreverunt, ut edictum anni MCCCCVI. circa provisionem beneficiorum executioni mandaretur.

VI. Deliberationem hanc secutum est aliud edictum regium publicatum die xiiii. Aprilis MCDXVIII., quod magni momenti est. Decretum quippe non est pendente schismate, quo Ecclesia laborabat, sed post depositionem trium contendentium de pontificatu, & post electionem Martini quinti. Praeterea nihil illic decernitur per provisionem, ut vocant, id est, donec Concilium generale celebretur; sed lex regia fertur, quae prorsus observari debeat, lata postquam Concilium Constantiense & summus Pontifex ius reddere recusarunt Ecclesiae Gallicanae. Nam in diplomate regio continetur Regem frequentibus omnium ordinum regni conquestionibus coactum esse, ut susciperet curam conservandarum libertatum Ecclesiae, atque ob hanc causam, imperandi executionem eorum, quae decreta fuerant anno MCCCCVI. quam retardaverat ob spem, quam conceperat, futurum; ut Concilia Pisanum & Constantiense finem tandem aliquem adferrent

tot

(5) Tit. 22, libert. EccL. Gallic. num. 14.

tot ingentibus malis, praesertim quum nonnulli Archiepiscopi & Episcopi facile adduci non possent, ut electiones confirmarent, quae consequenter post edicta illa celebrarentur. Itaque iubet, ut Ecclesiae & personae ecclesiasticae huius regni restituantur in perpetuum suis antiquis franchisiis & libertatibus. Tum, ut Ecclesiis cathedralibus & collegialibus ac beneficiis electivis saecularibus & regularibus provideatur per electiones Capitulorum, conventuum, & collegiorum, sive per postulationes canonice factas, cum confirmatione superiorum. Aliis vero beneficiis, quibus per electionem provideri non consueverat, provideri mandat per praesentationes, collationes & institutiones ordinariorum, *secundum antiqua iura communia Conciliaque generalia*, non obstantibus quibuscumque reservationibus, gratiis expectativis, & contrariis quibuscumque. Huius autem edicti executionem imperat curiae Parlamenti aliisque officiariis (6).

VII. Edicta illa confirmavit Carolus VII. statim atque in folio regali sublimatus est, diplomate dato anno MCDXXII. quo iubet, ut electiones & aliae beneficiorum provisiones fiant secundum ius commune & antiquum. Interim Concilium Basileense celebratum est, in quo veritae sunt omnes beneficiorum reservationes generales & speciales, quae deinceps a summis Pontificibus fieri possent, electionesque restituntur. Duobus id decretis sancitum (7); quorum unum factum est anno MCDXXXIII. die xiiii. Iulii, aliud vero MCDXXXVI. mense Martio. His igitur decretis electiones restituntur, & confirmationes ad ius commune revocantur; id est, statuitur, ut Episcopus confirmet eos, qui sibi subiecti sunt, Archiepiscopus Episcopos, & summus Pontifex Archiepiscopum, sive per viam confirmationis, sive mittendo Pallium, & ut insuper Episcopi & Abbates exempti ab eo confirmentur: quod ita statuitur, ut nullum per hoc praecudicium generetur appellationibus ad Apostolicam sedem a iudiciis confirmationis per ordinarios latis, quas Romae agitari placuit. Iam cum edictis regiis abolitae sint reservationes, decreto quoque Concilii Basileensis abolentur; exceptis tamen iis, *quae sunt in corpore iuris clausae*, id est, quum electores secundum sententiam summi Pontificis privantur iure suffragii, ob hoc, quod indignum elegerint, vel quum beneficia vacant in curia Romana, aut quando agitur de translatione Episcopi. Praeterea in eo decreto excipiuntur terrae patrimonii Ecclesiae, quarum provisionem Pontifex, si ita ei videbitur, sibi reservare poterit. Exstat etiam aliud eiusdem Concilii decretum, quo gratiae expectativae prohibentur quoad beneficia non electiva, quo libere & canonice fiat collatio ab ordinariis; servatis tantum summo Pontifici mandatis Apostolicis pro unico beneficio, si collatores habebant ius

(6) Num. 17. d. tit.

(7) Concil. Basil. sess. 21. & 23.

ius disponendi de decem beneficiis; si vero triginta pertinerent ad eorum collationem, duo Papae reservarentur.

VIII. Ecclesia Gallicana Avarici Biturigum congregata iussu Caroli VII. anno MCDXXXVIII. amplexa est decreta illius Concilii, & in primis haec duo, quae reservationes, & gratias expectativas abolent, libertatemque electionum & collationum reducunt. Quod Princeps edicto confirmavit, quod vulgo dicitur *Pragmatica sanctio*, (usitato Codicis vocabulo, ubi rescripta Imperatorum ad componendas provincias missa dicuntur *Pragmatica forma* aut *sanctio*) eiusque executionem commisit curiae Parlamenti.

IX. At Ecclesia Gallicana his decretis modum adhibuit in duobus capitibus. Primum enim decernit, ut consecrandus ad suum superiorem immediatum remittatur a summo Pontifice *pro munere consecrationis*, ut eum consecret *ipsius Papae auctoritate*; nisi si confirmatus sit in comitatu curiae papalis, & illic consecrari aut benedici cupiat. Nam in eo casu volunt, ut personae consecratae seu benedictae remittantur ad suum superiorem immediatum, ut obedientiae iuramentum ei praestent. Quoniam vero Ecclesia Gallicana leges dare non poterat summo Pontifici, poenas illi intentant, qui, quum Romae consecratus non fuerit, consecrari se vigore commissionis Apostolicae cupierit ab alio, quam a suo superiore immediato: cui sic conanti multa quadringentorum scutorum dicta est, cuius media pars ordinario cederet, reliquum vero fabricae Ecclesiae. Tum illud quoque modificatum & inflexum, quod a Concilio decretum fuerat, nempe quod Concilium hortaretur Reges & Principes, ne libertatem electionum turbarent precibus aut minis, electoribus sub poena excommunicationis inhibendo, ne harum precum aut minarum rationem habeant. Ecclesia itaque Gallicana existimat, licere Regi ac Principibus preces adhibere, modo vis absit, in gratiam eorum, quorum virtutem, & merita in Remp. ornari cupient.

X. Pragmatica sanctio aliquot per annos obtinuit, invita licet ac contradicente Romana curia: quae sub Pio II. tam frequentes preces adhibuit apud Ludovicum XI. ut animum eius eo flexerint, ut diploma daret, quo Pragmatica illa aboleretur. Intercessit tamen Curia Parlamenti Parisiensis: cuius oratio ad Principem (id vulgo nostrates vocant *Remonstrances*) eius ponderis fuit anno MCCCCLXI. ut Pragmaticae usus fuerit revocatus & in consuetudinem abierit: transmissis prorsus declarationibus Sixti IV. & deinceps Iulii II. in Concilio Lateranensi, ubi abrogata est haec sanctio. Verum quum Gallia contra niteretur, Rex Franciscus I. & Leo X. inivere *Concordata*, quae Pragmaticam quidem abolent; sed leges tamen ad sananda haec mala praescribunt, quae prorsus similes sunt iis, quae in Pragmatica sanctione continebantur; si electiones excipias, quae mutantur in

nominationem regiam quoad beneficia, quibus per electionem provideri solebat. At clerus, qui se iure electionis privatum esse aegre ferebat, viriliter intercessit publicationi huius Concordati, & ad futurum Concilium generale provocavit; quod eius consilium approbavit curia Parlamenti, quae tam subitam mutationem, quae magni momenti erat, concoquere statim non poterat.

XI. Ego vero contendo, Concordata maiorem utilitatem regno attulisse, quam Pragmatica sanctio adferret. Illa quidem conservabat antiquos canones & Regum edicta pro restituendo iure electionum adversus reservationes summorum Pontificum; sed supremam auctoritatem pro confirmatione electionum non restituebat synodis provinciarum, aut Metropolitanis. Contra contententium arbitrio relinquebat libertatem eundi Romam, ut illic proponerent nullitates & vitia electionum; & summo Pontifici concedebat ius providendi beneficiis, quorum causa lis erat instituta, si persona electa reperiretur incapax; id quod saepe eveniebat. Praeterea Metropolitanos compellebat ad recipiendam a Papa confirmationem vel Pallium; sine quo nullam functionum metropoliticarum partem attingere poterant, ex iure tunc recepto. Ecclesia ergo Gallicana misere lacerabatur ob consecrationes, nisi summus Pontifex his statutis consentiret, auctoritatemque adderet electionibus. Sane quamplures Archiepiscopi recusabant consecrare Episcopos absque illa cautione, ut patet ex edicto anni MCCCCXVIII.

XII. Carolus VI. prima fronte videtur robustius aliquid & excelsius cogitasse, quam Concilium Basileense, quum edicto suo restituerit Ecclesias regni sui in franchisias & libertates suas secundum antiqua iura communia Conciliaque generalia. Affirmare tamen licet, in edicto illo ius commune antiquum non aliud intelligi, quam ius, quod in Decreto Gratiani & in Decretalibus continetur; ut opponatur videlicet novo, quod recenter introductum erat in gratiam reservationum. Quin etiam Conciliorum generalium auctoritas in edicto illo proponitur. Quod intelligendum est ex sententia doctorum hominum illius aevi. Hi enim Conciliorum generalium nomine comprehendebant ea, quae anno praeterito recensita erant a Concilio Constantiensi in formula professionis fidei, quae summo Pontifici eligendo praescribatur, octo nimirum oecumenica, & Concilia generalia Lateranense, Lugdunense & Viennense. Vnde sequitur, hoc edictum, quum fortius ac vehementius invehatur adversus iniustum ius reservationum & gratiarum expectatarum, ut necessitatem electionum & collationum probat, sic eo recidere, ut necessariam esse agnoscat Romani Pontificis auctoritatem pro confirmatione Metropolitanorum. Eadem quoque fuit mens Beati Ludovici, quum anno MCCLXVIII. in Pragmatica constitutione sua iuberet, ut electiones ad praelaturas & collationes

beneficiorum fierent *secundum dispositionem, ordinationem & determinationem iuris communis, sacrorum Ecclesiae Dei canonum, atque institutorum antiquorum sanctorum Patrum*. Difficillimum quippe erat, ut summo Pontifici ius adimeretur iudicandi lites in electionibus obortas; nec facile erat praeterea cum privare iure confirmandi Metropolitanos, sive per concessionem Pallii, aut alio modo; quandoquidem Concilium CP. octavum oecumenicum, quod in Occidente receptum erat, ius illud patriarchicum confirmaverat.

XIII. Vnde constat, Pragmaticam sanctionem, quae pravam reservationum consuetudinem tollebat, invitis iis, quorum intererat, Gallos tamen in pari confusione reliquisse quoad statum hierarchicum Ecclesiae, eo, quod summi Pontifices recusarent confirmationem electionum Metropolitanorum, & in aliis praeterea articulis acquiescere nollent. Quo fiebat, ut, quum in speciem bono reformationis frueremur, schismatis malo laboraremus, licet nulla nostra culpa esset. Animorum concordiam revocavere Concordata, quae reservationum abusum prorsus sustulerunt. Electiones sane Capitulorum ambitu fiebant, eisque per saepe vim inferebant Regum preces a Pragmatica sanctione approbatae (8); adeo, ut Guillelmus Benedicti, celeberrimus illa aetate Iurisconsultus (9), affirmet preces illas habuisse & habere debuisse vim imperii apud Canonicos electores. Concordata igitur abolent electiones, & in earum locum substituunt ius nominationis, quod Regi tribuunt; exemplo petito a Regibus primae stirpis, qui iure illo utebantur cum consensu cleri; quod ius viam praeccludit ambitioni & simoniae, quae exercebatur ad emenda suffragia Canonici. Attamen nominationis ius sic conceditur Principi, ut ad summum Pontificem pertineat confirmatio electionum, qua poteratur absque ulla controversia ante Pragmaticam sanctionem editam (10). Verum incommodum hoc compensatur ingenti commodo, quum hoc pacto finis impositus sit litibus, quas in Romana curia contestari receptum erat sumptibus immensis, ut electionum nullitas discuteretur. Quo fiebat, ut partes contendentes ad inopiam redigerentur, regno incommoda importarentur, & Ecclesiae ob id diu vacarent.

CA.

(8) Tacitus: *Preces erant, sed quibus contradici non posset*. Ausonius: *Et quod est potentissimum imperandi genus, rogabat, quae iubere poterat*.

(9) Guil. Bened. in c. Raynut. in verbo *Et ux. nom. Adeluf. decis. 2. §. 82.*

(10) *Vide lib. 4. cap. 19. §. 2.*

CAPUT X.

De origine Annatarum ex veteri more recipiendi aliquid pro ordinatione deducta.

SYNOPSIS.

I. Inquirendum in origines annatarum.

II. Earum origo, avaritia. In Concilio Chalcedonensi vetitum, ne Episcopi aut clerici pretio ordinentur. Ordinatio ea tempestate comprehendebat impositionem manuum & beneficii provisionem. Invenimus deinde, ut pecunia daretur post ordinationem. Cui fraudi resistit Gennadius Episcopus CP. qui hanc ait esse mentem Concilii Chalcedonensis, ut nec ante nec post ordinationem pecunia detur.

III. Avo Iustiniani dabatur ab Episcopis quaedam pecuniae summa pro inthronizatione. Ea videtur dedisse originem taxationibus cancellariae. Dabatur autem Archiepiscopo & Archidiacono ordinatores.

IV. Quibusnam personis pecunia istaec distribui debeat. Reiecta Gothofredi coniectura. Explicatur, cui usur esset illa petuita, ex ipsis Novellae CXXIII. verbis. Enthronisticorum & Annatarum discrimen?

V. In iis praescribendis emicat Principis auctoritas. Inquiritur consilium Iustiniani, quum hanc Novellam conderet. Laudata & approbata a Gregorio Magno.

VI. Episcopi aliquam pecuniae summam accipiebant ab Episcopis a se consecratis. Quod dinceps fieri praebet eadem Novella. Permittit, ut clerici ordinati & in Ecclesia intitulati ministris ordinationis solvant salaria consueta, modo ea non excedant redditus unius anni. Ea salaria vo-

cantur emphastica vel insinuativa. Novella LVI. explicatur.

VII. Isaacius Comnenus Imperator praescribit iura, quae Episcopis competunt propter ordinationem clericorum.

VIII. Gregorius magnus in synodo Romana decrevit, ne quid unquam de ordinationibus accipiat.

IX. Curat autem, ut decretum illud per omnes provincias observetur. Ordinationes, quae pretio constant, haeresim simoniacam vocat.

X. In Oriente deinde vetitum, ne Episcopus ordinator iura enthronistica verteret in suos usus.

XI. Zacharias Papa censet, veram simoniam committi, si quis pecuniam accipiat ratione Pallii.

XII. Concilium Parisiense sub Ludovico Pio, simoniae crimen in Ecclesia Romana amputari postulat.

XIII. Nondum desierat aetate Ivonis Carnotensis.

XIV. Durandus Mimatensis graviter invenitur in morem recipiendi pecunias pro ordinatione Episcoporum, idque simoniacam haeresim vocat.

XV. Has solutiones immoderatas olim fuisse, patet ex Horwedo. Redius, ut plurimum annuus ei rei destinabatur. Laudata auctoritas Ostiensis.

I. **E**Xcipi potest adversus nostram sententiam, annatarum usum esse abrogatum auctoritate Pragmaticae sanctionis, sed iterum introductum per Concordata. Ut intelligatur, quanta sit vis huius objectionis, materia isthaec accurate tractanda est; praesertim quum de ordinationibus agamus, ad quas annatae pertinent. Verum, ut materia haec melius intelligi possit, inquirendum videtur in origines annatarum, sed ita, ut eodem tempore adnotemus, quid turbatum

va-

variis saeculis excitaverint ii, qui eas aut similia iura introducere (1).

II. Avaritiam huius mali originem esse non ambigo; quod saeculo quarto coepit invalescere, sed damnationis sententia perculsum est in Concilio Chalcedonensi (2). Antoninus Episcopus Ephesi venundabat ordinationes Episcoporum secundum valorem annuum reddituum Ecclesiae (3), *pro modo reddituum*, ut ait Palladius in vita Chrysostomi. Sanctus Ioannes Chrysostomus Concilium Ephesi coëgit: in quo abusus ille damnatus est, quod contrarius esset expressis verbis sacrae scripturae. Episcopi vero sic ordinati depositionis poenam subiere, tamen si dicerent, se pecuniam dedisse secundum consuetudinem. Pecuniam tamen suam repetere ab heredibus Antonini, qui lite pendente excefferat e vita, permissum illis fuit. Corruptio illa impulit synodum Chalcedonensem, ut depositionis poenam eis intentaret, qui pretio ordinarent Episcopos, aliosve clericos, aut ministros in Ecclesia constituerent; quod avaritia sua eos impelleret ad vendendam gratiam, *την ἀπράτον χάριν*, id est, id quod gratis debet dari (4). Ceterum adnotandum est, ea tempestate ordinationes ita peragi solitas, ut eodem tempore, quo quis ordinabatur, certae cuiusdam Ecclesiae assignaretur; quo fit, ut ordinatio comprehenderet & manuum impositionem & beneficii provisionem. Paulo post hanc prohibitionem fraudibus & dolis agi coeptum est adversus eam, data videlicet pecunia post ordinationem. Vivebat tum, id est, ad annum CDLXIX. sub Leone Imperatore, Gennadius Episcopus Constantinopolitanus, qui fortiter resistit huic fraudi, ac poenas a Concilio Chalcedonensi decretas intendit, iniecto anathemate. Decretum eius, quod in synodo patriarchali CP. repertum est (5), argumentum damnandi hunc abusum sumit ex verbis Christi, qui Apostolis suis praecepit, ut, quod gratis acceperant, gratis darent. Addit, mandatum illud ad Episcopos porrigi. Porro oportere illud exsequi simpliciter & ad litteram, non autem eludere sophisticis argutiis, ut fiebat, ne in opus plenum alcae & periculi se darent praecipites. Verba enim, inquit, evidentissima sunt, nec diversas explicationes admittunt. Vnde concludit, non licere pecuniam dare neque ante ordinationem, nec postquam ea peracta est, eamque esse mentem Concilii Chalcedonensis: *sed nec ante tempus ordinationis, nec post, dare concedit*. Abrogat autem contrariam consuetudinem, quae paullatim recepta erat in provincia Galatiae: *ὅδε πρὸς τὴν κατὰ τῆς χειροτονίας, ὅδε κατὰ τὸν καιρὸν αὐτὸν τῆς χειροτονίας ὑπὲρ τῆς χειροτονίας διδοσθαι χρημάτων συγχρηρῶν*.

III. Aevo Iustiniani & octuaginta annis post Gennadium invaluerat consuetudo, quam princeps ille Novella constitutione firmavit

(1) Vide Cassiodor. lib. 9. Variar. ep. 15.

(2) Vide lib. 8. cap. 13. §. 5.

(3) Vide Photium in Biblioth. cap. 96.

(4) Concil. Chalced. can. 2.

(5) Lib. 3. Iuris Graeco-Romani.

vit (6); ex qua videntur traxisse originem taxationes cancellariae; nimirum ut Episcopi, postquam consecrati fuerant, pro inthronizatione sua certam pecuniae summam darent, quae in hac constitutione praescribitur. Pontifex Romanus, ceterique Patriarchae, ac Metropolitani, & Episcopi consueverant eam pecuniae summam tradere Archipresbytero & Archidiacono ordinatoris, ut eorum cura distribueretur iis, qui illam accipere debebant secundum consuetudinem; ea tamen conditione adiecta, ut, si quis aliquid ultra acciperet, in triplo componeret Ecclesiae. Taxatio autem illa modum non excedit. Quippe ea, quae solvenda incumbit Episcopo Romano & ceteris quatuor Patriarchis, quae haud dubie omnium maior est, coërcetur ad viginti libras auri, id est, ad mille quadraginta scuta, nisi consuetudo obtineat, ut minor ab eis summa exigatur. Aliae infra mediocritatem consistunt; quarum nonnullae ad duo vel trecenta scuta porriguntur, quaedam ad quinquaginta.

IV. Quaeri solet, quibusnam personis pecunia isthaec distribui debeat. Gothofredus in Notis ad hanc Novellam suspicatur, eam debuisse impendi in utilitatem Ecclesiae & alimoniam pauperum; quum mos ille obtineret, ut traderetur Archipresbytero & Archidiacono, quibus ea cura incumberebat. Sed coniecturis opus non est, ubi legis verba aperta sunt. Illa quippe docet, partem eius pecuniae distribui solitam Episcopis, qui in consecratione aderant, aliam vero clericis & notariis, qui in ea ordinatione ministrabant & diplomata conficiebant. Primum illud a Iustiniano vocatur *inthronisticum*, quod Iulianus Antecessor vertit *cathedraticum*. Aliud vero dicitur *ovvndaa* vel *consuetudo*. Haec vocabula indicant praetextum, quo illi utebantur, ut pecuniam illam reciperent. Nimirum ab Episcopis accipiebatur pro inthronistico & cathedratico, quod nos installationem vocamus, non autem pro consecratione; a clericis vero pro ministerio suo in consecratione, & pro salario expeditionum. Nam ea pars pecuniae, quae decidebat Episcopis, eo praetextu accipi potuit, quo sumtibus itineris consuleretur. Quippe ex diversis provinciae locis congregandi erant; & mora facienda erat pro examine electionum ac consecratione. At istud congiarii genus & modicum subsidium, quae a Iustiniano probantur, multum aberant ab annatis, quae ad immensam pecuniae vim porriguntur, & aliunde officiariis curiae Romanae donantur pro confirmatione electionis, quum cathedratica illa a Iustiniano probata tribuerentur ad levandos sumtus, qui incumberebant Episcopis, qui celebrabant ordinationem.

V. Sed in hoc negotio in primis observanda est Principis auctoritas, quae in hac constitutione emicat; qui salariis & congiariis modum praescribit ab Episcopis Ecclesiarum, quae in imperio sunt, per-

perfolvendis. In quo illud quoque animadvertendum est, cum duabus de causis, quae pertinent ad iurisdictionem saecularem, quaeque duobus verbis in hac Novella explicantur, potuisse hanc legem condere pro taxatione illa. Prima ratio petitur ex eo, quod cavendum est, ne redditus Ecclesiarum alieno aere praegraventur; quod contrahi necessum esset, si solutiones illae modum excederent. Secunda vero, ne sacerdotia fiant venalia; quod Principis officium sit punire crimina, exempli causa simoniam, & eius effectus impedire: *Igitur iubemus, haec omnibus modis observari; ut non ex talibus occasionibus Ecclesiae debitis praegraventur, & sacerdotia venalia fiant.* Ceterum ea constitutio eo maioris momenti est, quod Ecclesiam quoque Romanam, ut ceteras complectitur; praesertim quum a beato Gregorio laudetur & approbetur, quamvis aliam ob causam (7).

VI. Aliam quoque pravam consuetudinem invexerant Episcopi, nimirum, ut aliquam pecuniae summam acciperent ab Episcopis a se consecratis. Id deinceps fieri prohibet eadem Novella constitutio Iulianiani (8): quae tamen permittit, ut clerici ordinati & in Ecclesia intitulati solvant salaria consueta iis, qui in huiusmodi ordinationibus ministrant; ea tamen lege, ne illa excedant redditum unius anni: *Unius anni diaria non excedentes pecunias praestet*, ut interpretatur Iulianus; quod non excedebat centum aut centum quinquaginta libras Turonenses. Quippe ea tempestate clericis assignati non erant certi redditus; sed eis quaedam redditus portio, velut pro salario, praebebatur e publico. Vnde sequitur, id trahi non posse in consequentiam quoad annatas episcopatum aut monasteriorum, quae ad immensam pecuniarum vim assurgunt. Sane Iustinianus non concessit, ut redditus unius anni persolverentur pro magnis illis beneficiis, sed aliqua tantum pecuniae summa, quae infra mediocritatem subsistit, eique modus impositus est in capite tertio huius Novellae; adeo, ut episcopatus, quorum annui redditus non excedunt duas libras auri, hoc est, centum quadraginta quatuor scuta, liberi omnino censeantur ab omni solutione. Salaria a clericis persolvenda vocantur *emphanistica*, vel *insinuativa*, quasi diceret, pecunia debita pro insinuatione & descriptione clerici in libris & matricula Ecclesiae. Consuetudinem illam in magna Ecclesia CP. tolerat Iustinianus, sed in ceteris eam prohibet (9). Quod non ita intelligendum est, ac si generalis esset illa prohibitio & ad omnes Ecclesias patriarchatus porrigeretur: id enim contrarium esset rebus constitutis in Novella CXXIII. Intelligendum est igitur de privatis Ecclesiis urbis Constantinopolitanae, id est, ut Iuliani verbis utar (10), de *oratoriis* aut *facellis*: *Si quis in Constantinopolitana civitate clericus sit, emphanistica praestet, quae ex consue-*

(7) Gregor. I. lib. 11. ep. 54.

(8) Nov. 123. cap. 16.

(9) Nov. 56.

(10) Iulian. N. 191.

suetudine praestari oportet. Sin autem alterius oratorii clericus fuerit, nihil ab eo emphanicorum nomine exigatur.

VII. Isaacius Comnenus Imperator, qui anno MLVIII. imperabat in Oriente, praescribit secundum formam antiquam iura, quae Episcopis competunt propter ordinationem clericorum (11); quae non excedunt septem aureos nummos pro universis ordinibus usque ad presbyteratum inclusive: quod ius vocatur *συνήθεια*, id est, *consuetudines*, non autem *canonicum*, quod in hac Novella significat tributum, quod unaquaeque dioeceseos paroecia pendit Episcopo proprio, sive illud sit pecunia, sive segetes. Tributum vero illud non erat in usu aetate Balsamonis, ut notat ipse Balsamo in responsione sua ad LVII. interrogationem Marci Alexandrini; ubi ait, Episcopos nihil aliud accipere consuevisse a populis, quam id, quod ultro offerebatur: *ἀρκυμάδα ἢ συνήθειαν ἢ προαιρετικῶν δίδωσαν.*

VIII. Tributa ergo illa Principis auctoritate & consuetudine firmata obtinuerant citra cuiuslibet calumniam, donec sanctus Gregorius congregato Romae Concilio anno DXCV. nihil unquam de ordinationibus dandum esse constituit *ex traditione chartarum* (12), id est, pro expeditione litterarum ordinationis. Quippe interpretans synodum Chalcedonensem, cuius verba eo tantum tendere videntur, ut prohibeant emtionem suffragiorum pro electione & ordinatione, significat eius synodi canone in universum prohiberi, ut ne quid unquam accipiat iuris aut emolumentorum, non pro expeditione litterarum, aut concessione Pallii, neque etiam ob eam causam, quae praetexti solet vocabulo *pastelli*, seu convivii. Huius autem constitutionis hanc rationem reddit, quia, si Episcopus manum suam, quam super ordinati caput imponit, vendere non debet, ita nec Diaconus vocem suam, quam adhibet in lectione evangelii, neque Notarius calamus, quo utitur ad scribendas litteras confirmationis, venundare debet. Prohibet insuper, ne ordinatus aliquid det pro ordinatione, Pallio, litteris aut convivio. Si tamen post ordinationem acceptasque litteras & Pallium, proprio motu, & irrequisitus, aliquid, gratiae tantummodo causa, clero dare voluerit, licitum id esse ait, modo id non fiat ex conventionem, quae praecesserit. Decretum igitur illud prorsus damnat annatas. Refertur autem apud Gratianum (13). Sic autem habet: *Antiquam patrum regulam sequens nihil unquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex datione Pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit appellatione pastelli. Quia enim ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, evangelicam lectionem minister legit, confirmationis*

an-

(11) Lib. 2. Iuris Graeco-Rom. & apud Balsamonem tit. 1. Nomocan. c. 34.

(12) Apud S. Gregor. lib. 4. ep. 51.

(13) Dist. 100. c. Novit. & 1. q. 2. c. Sicut Episcopum.

autem eius epistolam notarius scribit, sicut Pontificem non decet manum, quam imponit, vendere, ita minister vel notarius non debet in ordinatione eius vocem suam vel calamus venundare. Pro ordinatione vero vel Pallio seu chartis atque pastello eundem, qui ordinandus vel ordinatus est, omnino aliquid dare prohibeo. Ex quibus praedictis rebus si quis hinc aliquid commodi appellatione enigere vel deferre forte praesumserit, in districto Dei omnipotentis examine reatus subiacebit. Is autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque petitus, post acceptas chartas & Pallium aliquid cui-libet ex clero, gratiae tantummodo causa, dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus: quia eius oblatio nullam culpae maculam ingerit, quae ex accipientis ambitu non processit.

IX. Post constitutionem illam in Concilio Romano factam sanctissimus hic Pontifex cupiit, ut prava isthaec consuetudo, quae in universo Occidente vigeat, prorsus evelleretur. Hanc ob rem urgentissimas epistolas scripsit ad regem Childebertum & ad Metropolitanum Arelatensem pro Episcopis Galliarum & Germaniarum, ad Reginam item Brunichildem, ad Reges Theodoricum & Theodebertum, & ad Episcopos Galliarum, ad Metropolitanum Corinthiacum, & ad Episcopos provinciae Hellados sive Graeciae, ad Episcopos Epiri sive Albaniae, ad Hefychium Patriarcham Hierosolymitanum, & ad Eulogium Patriarcham Alexandrinum (14). Hanc autem curam post Concilium celebratum suscepisse Gregorium, patet ex notis annorum in calce epistolarum positis, tum etiam ex verbis epistolae ad Ioannem Episcopum Corinthiacum scriptae, ubi sanctus Gregorius ait, abolitam fuisse in eo Concilio consuetudinem accipiendi aliquod lucrum pro Pallio. Vnde concludit non debere Metropolitanum illum ullum commodum (15), id est, aliquam utilitatem aut lucrum percipere ex ordinationibus.

Ceterum idem Gregorius in his epistolis velut fundamentum istius prohibitionis laudat praeceptum Iesu Christi, qui apud Matthaeum ait in capite XIX. *Gratis accepistis, gratis date*. Item exemplum Domini nostri, quando eiecit e templo eos, qui vendebant columbas (16), & sententiam a Sancto Petro pronuntiatam adversus Simonem magum, qui dona Spiritus sancti emere volebat (17). Quibus auctoritatibus fretus non dubitat dicere; quia cum, quem quis cum pretia ordinat, provehendo agit, ut haereticus fiat; & illas ordinationes, quae pretio constant, haeresim simoniacam vocat.

X. Praejudicium illud a Sancto Gregorio factum eius momenti visum.

Tom. III.

K

sum

(14) Gregorius lib. 4. ep. 51. 52. 55. 56. lib. 5. ep. 7. lib. 7. ep. 5. 113. 114. lib. 9. ep. 40. 51. 53. & 54. lib. 11. ep. 46.

(15) 1. q. 1. De Ordinationibus.

(16) Luc. XIX.

(17) Act. VIII.

sum est in Oriente, ut, licet Metropolitani non cessarent a recipiendis iuribus entronisticis, quae Iustiniani auctoritate firmata erant; decretum tamen fuerit, ne Episcopus ordinator ea verteret in suos usus, sed pauperibus clericis distribueret pro eorum alimonia. Prohibitio autem illa descripta est in articulo X. instructionum, quas Patriarcha tempore ordinationis suae dabat Metropolitanis (18): *Statuimus, ut inthronismus, quem vocant, non ei, qui ordinat Episcopum, (absit, ut hoc fiat) sed pauperioribus clericis vel alio quodam ecclesiastico munere fungentibus, ratione facultatum ecclesiasticarum habita, detur. Quippe si locuples sit Episcopus, nequaquam prohibemus, quominus in eos, qui ministeriis ecclesiasticis inserviunt, & inopem vitam traducunt, velut ex beneficentia, munuscula quaedam conferantur.*

XI. Laudabilis illa consuetudo, ut nihil accipi debeat neque pro Pallio neque pro litteris confirmationis, vigeat etiamnum Romae anno DCCXLIV. ut patet ex responsione Papae Zachariae ad Bonifacium sedis Apostolicae Legatum, qui ad eum scripserat, probra adversus Ecclesiae Romanae clericos palam ingeri, quod pretia ex iis rebus acciperent. Gravem ex hoc sibi contumeliam generari censet Zacharias, atque insuper fatetur, veram simoniam committi, si quis pretium aliquod accipiat ratione Pallii (19): *Quasi nos corruptores simus canonum, inquit, & patrum rescindere traditiones quaeramus, ac per hoc, quod absit, cum nostris clericis in simoniacam haeresim incidamus, accipientes, & compellentes, ut hi, quibus Pallia tribuimus, nobis praemia largiantur, expetentes ab illis pecunias. Infra: Fastidiosum a nobis & iniuriosum suscipitur, dum illud nobis ingeritur, quod nos omnino detestamur. Absit enim a nobis & a nostris clericis, ut donum, quod per Spiritus sancti gratiam suscepimus, pretio venundemus.*

XII. Sed non semper Romanae curiae clerici manus suas abstinuerunt ab hoc turpi commercio. Nam non toto post Zachariam saeculo revocarunt consuetudinem a Gregorio & Zacharia damnatam. Vnde ortae querelae Parisiensis Concilii iussu Imperatorum Ludovici Pii eiusque filii Lotharii congregati anno DCCCXXIX. quod quum abusus quamplurimos corrigere vellet in Ecclesiam Gallicanam inectos, & in primis simoniae crimen, ait, necessarium esse, ut auctoritate imperiali, cum consensu Episcoporum, amputetur in Ecclesia Romana; quoniam, aegro capite, membra vigorem suum obtinere non possunt. *Quae etiam, inquit (20), Deo odibilis pestis primum necesse est, ut imperiali auctoritate & potestate, cum consensu venerabilium*

Sa-

(18) Lib. VI. Iuris Graeco-Rom.

(19) Zachar. ep. 5. ad Bonifac.

(20) Concil. Paris. lib. 1. cap. 11.

Sacerdotum, & a Romana Ecclesia amputetur: quoniam si caput languerit, membra intactum vigeant necesse est ()*.

XIII. Morbus hic in Romana curia perseverabat, ac vigeat anno MXC. ut docent epistolae Ivonis Carnotensis, ex quibus discimus, simoniam illam in eo stetisse, quod Episcopi & Abbates cogebantur dare pecunias pro sua consecratione aut benedictione. Quippe respondens Richardo Legato Apostolico, qui Ivoni exprobraverat, eum connivere cuidam pravae consuetudini Ecclesiae Carnotensis, ubi Decanus & Canonici quamdam pecuniae summam recipiebant in receptione novorum Canonorum, ait, Capitulum Carnotense se tueri consuetudine Ecclesiae Romanae: *Romanae Ecclesiae consuetudine se defendunt, in qua dicunt Cubicularios & ministros sacri palatii multa exigere a consecratis Episcopis vel Abbatibus, quae oblationis vel benedictionis nomine palliantur; quum nec calamus, nec charta gratis ibi, ut aiunt, habeatur*. Porro posteritas ostendit, veram esse prorsus vaticinationem Ivonis: qui loquens alicubi de prava hac Curiae Romanae consuetudine, ait, imperium cupiditatis exstingui non posse, donec mundi deflagratio consequatur & pacatum regnum caritas obtineat: *Nec in diebus malis regnare desinet cupiditas, donec finito mundi termino pacatum regnum accipiat caritas. Semper abundabit palea, donec ventiletur area*.

XIV. Sub Clemente deinde quinto vivebat magnus ille Iurisconsultus Guillelmus Durandus Episcopus Mimatenensis; auctor libri, qui

K 2

Spe-

(*) Tanta praeis illis temporibus infederat Romanis Pontificibus cura, pravam illam consuetudinem abolendi, qua receptum erat, pecuniam dari pro ordinatione Episcoporum ac reliquorum e' clero, ut etiam quadringentis ferme post Gregorium magnum annis Benedictus Papa Concilium Romae celebraverit ea de causa, praesente Ottone Imperatore, verbisque sancti Gregorii usus sit ad prohibendum hoc malum. Tempus illius Concilii non est adnotatum in codice Cozanensis monasterii, unde illud describi curaverat illustrissimus Archiepiscopus. Verum quum eius publicandi cura delegeretur Mironi Episcopo, Gerundensi nimirum, isque circa annum DCCCCLXXIII. ad eam cathedram vocatus ab Aymerico Narbonensi Archiepiscopo consecratus sit iussu Benedicti Papae, par est existimare, synodum illam esse revocandam ad annum DCCCCLXXIII. quo Romanum Con-

cilium a Benedicto VII. celebratum est ad discutiendam causam Gisleleri Episcopi Magdeburgensis, qui malis, ut aliqui aiebant, artibus ad eam sedem pervenerat, Quae res dare potuit occasionem decernendi poenas adversus eos, qui pecuniam pro ordinatione aut accipiunt aut tribuunt. Eo autem anno Ottonem II. existisse Romae ac sine anni illic obiisse satis constat. Vtcumque se res habeat, certum est, eam synodum, si non eo anno, saltem per illas tempestates fuisse celebratam. Quum autem nondum edita fuerit, visum est, eam addere in calce huius capituli. Ceterum, ut hoc quoque dicamus, Miro Episcopus Gerundensis ex illustri genere ortus erat, filius nimirum Comitum Bisuldunensis. Unde & ipse se frequenter in veteribus Actis inscribit Comitem & Episcopum. Fuisse autem virum magnae dignationis patet ex veteribus actis illius aevi.

Speculum Iuris inscribitur, unde *Speculatoris* nomen indeptus est (21): Huic ergo quum a Clemente praeceptum fuisset, ut in aliquot capita coniceret ea, quae reformatione digna esse iudicaret, ut in Concilio generali, quod ille Pontifex Viennae in Gallia congregavit anno MCCCXI. proponerentur examinanda, ille ipse Guillelmus ea tempestate composuit librum *De modo generalis Concilii celebrandi*, in quo non omisit commemorare corruptelam malae consuetudinis, quae in Romana curia vigeat, nimirum, ut pecunia ab iis acciperetur, quibus consecrationis aut benedictionis munus conferebatur, quae deinde dividebatur inter Papam & Cardinales. Id autem damnat ut simoniacum. Nec legitimam esse putat distinctionem, quam Romani adhibebant ad exemplum Galatarum aeo Patriarchae Gennadii, se nimirum pretium accipere post consecrationem, non autem ante, quasi Concilia nihil aliud prohibuissent, quam ne pecunia daretur ad emenda suffragia. Durandi autem verba sunt magni momenti. Nam post laudatum canonem secundum Concilii Chalcedonensis, post adducta aliquot loca ex Decreto Gratiani, & titulum Decretalium, in quo simonia damnatur, addit (22): *Quum illa, in quibus agitur de simonia, in novo & veteri testamento, in Conciliis a sanctis patribus & Romanis Pontificibus damnata, non servantur, & maxime in curia Romana, in qua etiam coetus Dominorum Cardinalium vult habere una cum Domino Papa certam portionem a Praeclatis, qui promoven- tur ibidem, videretur super hoc maxime providendum. Nam haec haeresis maxime corrumpit Ecclesiam universalem & universos popu- los, & provisae remedia iam pro nihilo reputantur, quum in curia Romana publice contrarium fiat, ac si non esset peccatum, committere simoniam, vel si dare vel accipere post non esset idem, sicut dare vel accipere ante, l. q. 1. Eos c. Si quis praebendas &c. Si quis obie- cerit, & end. caus. q. 3. c. Salvator. (*)*

XV. Pe-

(21) Liber de modo generalis Con-
cilii celebrandi non est Speculatoris, sed
nepotis eius.

(22) Durand. parte 2. de modo cele-
brandi Conc. gener. rubr. 20.

ADDITIO STEPHANI BALUZII.

(*) Aliud testimonium eiusdem omni-
no temporis heic addere visum
est, nimirum ex libello de recuperatione
terrae sanctae, ut habet titulus in editio-
ne Bongarsii, tum oblato Regi Angliae

Eduardo a Patrono causarum ecclesiasti-
carum Ducatus Aquitaniae. Is monita
praescribens ad Eduardum, ut ea monstra-
ret, quae Rex emendari procurare debe-
bat in futuro Viennensi Concilio, haec
inter cetera ait in capite XVII. Consi-
deret etiam, qualiter ubique terrarum Ec-
clesiae Romanae subiectarum clamatur, quum
aliquis de simonia arguitur. Nonne videtis,
qualiter Dominus Papa & Cardinales mu-
nera recipiunt ab ipsis, quibus beneficia
conferuntur, praesertim ab illis, quibus de
praelationibus providetur. Qualiter illis per
suas

XV. Pecuniae, quae Romanae Curiae solvebantur ab Episcopis pro consecratione, summam satis magnam conficiebant. Legitur quippe apud Rogerium de Hoveden, historiae Anglicanae scriptorem, Episcopum Cenomanensem circa annum MCXC. dedisse pro sua ordinatione septingentas marchas argenti. Durandus vero adnotat consuevisse sua aetate Papam & Cardinales accipere certam portionem; quae haud dubie exigebatur secundum valorem beneficii, ut aliqua iustitiae species servaretur in hac perturbatione. Reditus ut plurimum annuus ei rei destinabatur; ut docet Ostiensis (23), Durandi magister, qui circa annum MCCLX. florebat. Is ergo scribit magnas tempore Alexandri IV. motas fuisse querelas adversus annatas; quae videlicet annatae constituebant portionem, quam Papa & Cardinales inter se partiebantur, quam vero Episcopus Romae consecratus persolvere tenebatur. Hi tamen fructus primi anni modice taxati fuerunt in libris Cancellariae.

CONCILIUM ROMANUM
SVB BENEDICTO PAPA.

Ex codice MS. monasterii Cuxanensis in Comitatu
Ruscinonensi (24).

Benedictus Episcopus servus servorum Dei. Notum esse volumus omnibus catholicis & orthodoxis Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Regibus, & Principibus, Ducibusque & Comitibus, vel universis in toto orbe terrarum Christo famulantibus, qualiter synodum aggregatum est in Ecclesia beati Petri Apostolorum Principis ante sacratissimum eius corpus una cum Domino Ottone serenissimo Imperatore Augusto spirituali filio nostro, cum nostris suffraganeis Archiepiscopis & Episcopis, Presbyteris & Diaconibus, vel cuncto clero sanctae catholicae & Apostolicae Romanae Ecclesiae. Et ibidem perlecta sunt capitula de sacris canonibus, qualiter liceret Episcopo de (*) sacris ordinibus aliquod praemium

suos mercatores sub gravibus usuris faciunt pecunias, quas ab eis capiunt mutuari, praesertim ab exemptis. Videtis, quod quum duo electi, quorum etiam unus habet ius, venire solent ad curiam, denuum post factas ab ipsis magnas expensas & munera recepta, laboribus & periculis viarum ac curiae sustentis, inducitur uterque & aliquando compellitur aliter renuntiare suo iuri, totum in manibus Domini Papae ponere, & qualiter Papa consuevit alii de Ecclesia

vel monasterio providere, & qualiter consuetum est, quod sic provisos serviat curiae de magna pecunia, aliquando septem, octo, vel decem millibus libris sub gravibus usuris perceptis ab illis, qui publice vocantur Papae mercatores.

(23) Ostiensis in c. Inter cetera. De officio ordinarii.

(24) De tempore huius Concilii vide Additionem ad §. XII. huius capituli.

(*) id est, ecclesiasticis.

mium accipere. Et auxiliante Deo, & annuente ipso Apostolorum principe beatissimo Petro, in eodem loco interdictum est primitus a nostro proprio ore, & postea a cunctis venerabilibus Archiepiscopis & Episcopis in eodem sacratissimo loco residentibus, quod ab ista hora in antea ab ostiario usque ad sacerdotium nullum pretium exinde accepturos esse, sicut in decretis sanctorum patrum continetur. Si quis per pecunias Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, vel quemlibet, qui connumeratur in clero, aut promoverit per pecunias dispensatorem, aut defensorem, vel quemquam, qui subiectus est regulæ, pro suo turpissimo lucro proprii gradus periculo subiacebit (25). Et qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione vel promotione, quæ est pro negotiatione facta, proficiat, sed sit alienus a dignitate vel sollicitudine, quam pecuniis quæsit. Si quis vero mediator tam turpibus & nefandis datis extiterit, siquidem clericus fuerit, deponatur; si vero laicus aut monachus, anathematizetur. Idem in eisdem decretis: Si quis per pecuniam hanc obtineat dignitatem, deiiciatur & ipse & ordinator eius, & a communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon magus a Petro. Verum etiam propter illam pessimam emtionem Hierosolyma capta est: quia ipsi sacerdotes iniqui, qui deberant esse observatores legis & prædicatores, ipsi primi facti fuerant prævaricatores. Denique invenerant sibi quoddam ingenium, ut persuaderent filiis Israël de longinquo venientibus, ut victimas secum non deferrent, sed munera; offerentibusque sibi non, sicut præceptum erat a Domino, immolabant, sed ad hoc sibi reservabant, ut aliis atque aliis venderent, & ad hoc sibi pretium muneris multiplicarent. Nam idem Dominus & Salvator noster Iesus Christus, non per Prophetas, neque per Apostolos, aut per doctores aliquos, sed per se ipsum flagellos de funiculis fecit, & eiecit omnes de templo, boves quoque, & oves, & nummulariorum effudit aes, & mensas nummulariorum subvertit, & his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Domus autem a Salomone ita condita fuerat, ut domus Dei vocaretur, essetque, sicut ipse sapientissimus Rex. * Sed domus negotiationis facta est, quando in ea boves & oves & columbae vendebantur. Unde nos, carissimi fratres & dilectissimi filii, sollicitè vigilare oportet, qui pastorem curam in nostris ovibus exercendam, suscepimus, ne eas lupinis dentibus lacerandas iradamus, & ad ultimum nosmetipsi, qui pastores vocamur, in die tremendi examinis apud pium & benignum iudicem lupi rapaces inveniamur. Pro quibus vestram sanctam fraternitatem rogando, obsecrando, monendo & arguendo mandamus, ut omni occasione postposita, diligenti studio, & maxima sollicitudine ea, quæ vobis agenda transmisisimus, implere studeatis. Nam si quislibet Presbyterorum aut Diacon-

norum gratis donum Spiritus sancti ab (*) Archiepiscopo sive a Metropolitano suo accipere non potuerit, studeat venire ad sanctam matrem Romanam Ecclesiam catholicam, atque Apostolicam, & in eadem episcopalem benedictionem recipiat sine omni simoniaca haeresi. Is autem, qui ordinatus fuerit sine explacito, neque exactus, aut petitus, post acceptas chartas & Pallium offerre aliquid cuilibet ex clero gratiae tantummodo caussa voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus (26); quia eius oblatio nullam culpae maculam ingerit, quae ex accipientis ambitu non processit. Quicumque de sanctis ordinibus hanc nostram viderit epistolam, & verba vel exempla sanctorum Patrum non observaverit, sciat, se non esse connumeratum inter discipulos Domini & Salvatoris nostri Iesu Christi, sed damnatus inter impios, & inter eos, qui dixerunt Domino Deo: Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Hi vero, qui legitime illam custodierint, & pio intuitu observaverint, recipiant partem cum Abraham, Isaac & Iacob in regno caelorum, una cum eodem Domino & Salvatore nostro Iesu Christo, qui nunc & semper vivit & regnat Deus in cuncta saecula saeculorum.

Hanc itaque nostram epistolam iubemus atque praecipimus, ut per manum carissimi confratris nostri Mironis Episcopi cunctis aliis Archiepiscopis & Episcopis deportetur, ut idem ipse per suum laborem & certamen dignam exinde mercedem recipiat, & fructum afferat in poenitentia.

CAPUT XI.

De progressu annatarum, & variis contra eas obluentionibus in Gallia.

SYNOPSIS.

I. Annatae igitur antiquiores sunt aetate Ioannis XXII. qui eas amplificavit & modum earum immutavit.

II. Successores eius legem annatarum sanciverunt esse perpetuam. Porrecta autem ab iis est ad beneficia electiva.

III. Discrimen inter annatas beneficiorum electivorum & non electivorum. Bonifacius VIII. edixit, ne quis Episcoporum aut Abbatum ullam muneris sui partem attingeret, donec bullas accepisset.

IV. Ecclesia Gallicana coepit adversus has novitates mutire sub Carolo VI. Rege, qui remedium adhibere edicto tentavit.

V. Validius tamen remedium adhibendum fuit sub eodem Carolo, qui vetuit, ne

deinceps in regno fierent exactiones annatarum & minorum servitorum.

VI. Ea controversia agitata a deputatis nationis Gallicanae in Concilio Constantiensi, sed irrita sonata.

VII. Quo factum est, ut in conventu habito in Parlamento Parisiensi an. 1417. recitatis his, quae Constantiae acta fuerant, renovatae sint superiores Regis constitutiones, earumque executio imperata.

VIII. Quod confirmatum est a Carolo VII. adiectis poenis adversus rebelles.

IX. Tandem illi contentioni finis impositus est, in Concilio Basiliensi. Confirmationes electionum gratis concedendas decernit, & annatas abolet.

X. Eu-

(*) I. Episcopo.

(26) Ex B. Gregorio lib. 4. cap. 44.

X. *Eugenium IV. rogat per Legatos, ut his decretis consentiat. Ioannis de Bachenstein oratio plena dignitatis; quam Anolinus Rotae Auditor callide elusit.*

XI. *Decretum Basileense adversus annatas amplexa est Ecclesia Gallicana. Tum edita sanctio Pragmatica.*

XII. *Licet autem in Concordatis per*

consequentiam necessariam rescissa sit prohibitio solvendi annatas, earum solutioni Princeps non consensit conceptis verbis.

XIII. *Titulus tamen XLI. Concordatorum favere videtur annatarum exactioni. Attamen validum hinc telum peti potest adversus annatas.*

I. **H**Aec est vera origo annatarum, & quoad rem ipsam, & quoad nomen. Vnde patet, eas antiquiores esse aetate Ioannis XXII. Equidem pontifex ille eas amplificavit, & sub alio nomine, quam consecrationum recepit. Nam priscae Annatae ab iis solummodo exigebantur, qui consecrationis munus in urbe Romana accipiebant. Quod in Episcopis provinciarum procul distitarum tunc tantum eveniebat, quando eorum electiones illic contestabantur: ob quod electus cogeatur eo proficisci, ut ius suum prosequeretur; quo fiebat, ut ibidem consecraretur. Sane si de Metropolitanis Italiae agebatur, necessarium erat eos Romam ire, ubi confirmari debebant aut ordinari. At Ioannes XXII. novum tributi genus invenit (1), quod *Annata* vocatum est, exigendum ex omnibus beneficiis non electivis ad subveniendum necessitatibus Ecclesiae Romanae, atque ob eam causam reservavit usque ad triennium fructus omnium praebendarum, Ecclesiarum parochialium, & capellarum, quae intra illud temporis spatium vacarent, ut patet ex eius constitutione extravaganti.

II. Successores eius annatarum legem conservarunt, perpetuamque esse sanciverunt; hoc addito, ut tributum illud exigeretur ab episcopis & monasteriis non secus ac ab aliis beneficiis. Vnde factum est, ut beneficia electiva, quibus iugum hoc annatarum a Ioanne XXII. impositum non fuerat, quod taxatio Cancellariae locum teneret valoris antiquarum annatarum, quae ex beneficiis illis percipiebantur, novo hoc tributo oppressa sint.

III. Illud tamen discrimen intercedebat, quod fructus aliorum beneficiorum vacantium exigebantur per collectores a sede Apostolica deputatos, & servitia episcopatum & monasteriorum Romae in pecunia numerata solvebantur, aut sub obligatione & hypotheca omnium bonorum mobilium & immobilium Ecclesiae quam provisi faciebant Camerariis Papae sub poena excommunicationis *latae sententiae* (2). Ita enim eos agere necessitas praecipiebat, quod eis litterae Apostolicae non ante tribuerentur, quam solutio facta esset aut obligatio concessa. Magni porro momenti erat haec bullarum retentio ob

(1) Cap. *Quum nonnullae*. De praeb. & dignit. in Extr. comm.

(2) Vide Respons. Nationis Gallic. fa-

ctam Constantiae cap. 13. tit. 22. Libert. Eccles. Gallic.

constitutionem Bonifacii VIII. qui edixit, ne quis Episcoporum, tametsi consecratus, aut Abbatum, tametsi benedictus, ullam muneris sui partem attingeret, donec bullas accepisset (3). Emolumenta porro, quae ex his iuribus proveniebant, multum aucta sunt op̄e reservationum generalium omnium Ecclesiarum cathedralium & monasteriorum, quarum provisio sedi Apostolicae reservata est.

IV. Clerus nationis Gallicanae, Germanicae, Hispanicae & Anglicae impatienter ferebat has novitates. Sed prae ceteris Galliam opprimebant huiusmodi exactiones ob immensum beneficiorum eius numerum; quae tandem, post devoratam multa patientia longam malorum seriem, movere coepit laceritos sub Carolo VI. Rege (4). Subsidio fuit caput quintum Pragmaticae sanctionis beati Ludovici, editae anno MCCCLXVIII. quo omnes Romanae curiae exactiones ex redditibus beneficiorum prohibentur, nisi Regis & Ecclesiae Gallicanae consensus accedat. Prima igitur libertatis adipiscendae spes affulsit sub Carolo VI. qui turbatis rebus mederi tentavit anno MCCCLXXXV. edicto publico. Procurator regius maiestati eius suggessit, collectores Apostolicos recipere fructus & redditus primi anni omnium beneficiorum Galliae, sive per obitum vacarent, sive per resignationem, permutationem, aut alio quovis modo, neque rationem ab illis ullam haberi iuris regaliae ut praesentationis ad Regem pertinentis sive ad alium patronum laicum. Carolus igitur ex sententia Magni sui Consilii praecepit Praeposito Parisiensi, Seneschallis & Ballivis, ut provisos ad praesentationem Regis aut aliorum patronorum laicorum frui facerent fructibus suorum beneficiorum, neve paterentur, molestiam eis quovis praetextu exhiberi a collectoribus.

V. Validius tamen remedium adhiberi necesse fuit anno MCCCXVI. die XVIII. Februarii (5). Clerus enim Gallicanus Parisiis auctoritate regia congregatus in modum Concilii apud Regem disseruit de variis exactionibus, quae mandato summi Pontificis fiebant; cuius auctoritas a Christo instituta fuerat ad aedificationem Ecclesiae, non autem ad destructionem: potestatem eius his limitibus circumscriptam, ut ius suum cuique tribuere teneatur ac iustum iudicium iudicare: unde porro illi auctoritas clero tributa imperandi, cui Dominus pascendum & erudiendum gregem commisit? annon & terrenis Rictis inhicere permisit? Inter has autem exactiones commemorant annatas sive redditus primi anni omnium beneficiorum exigi, annatas porro magnarum dignitatum dividi inter Papam & collegium Cardinalium; non sufficere tamen eam annatam, sed aliam quoque taxationem institutam esse, quae vulgo *minuta servitia* dicitur, pro familiaribus & domesticis Papae; adigi omnes Episcopos ad solutionem horum servitiomm retentione bullarum, sine quibus administrari episcopatus non poterat.

Tom. III.

L

em.

(3) Extrav. *Injunctiones* de elect.

(5) Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic. c. 8.

(4) Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic. c. 7.

(6) Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic. c. 7.

emtionem id beneficii prorsus videri. At Carolus perpendens, regiam potestatem ad hoc esse institutam, ut Ecclesiae patrociniū suscipiat, regnum porro caeleste attolli ope terrestris, quoties Ecclesiae destructores prosteruntur auctoritate Principum, canones statuere, ut auxilium Regis imploretur, quum sublimiores Ecclesiae personae peccant in commoda publica, sanctos praeterea doctores docere; Papae obediendum non esse in iis, quae manifeste perturbant ordinem ecclesiasticum; his de causis ex sententia sui Consilii decernit, ne deinceps exactiones illae obtineant in regno, praecipiendo curiae Parlamenti & aliis officiariis suis, ut constitutionis huius executioni invigilent. Nonnulla huius constitutionis capita perviguere (6). Quo factum est, ut anno MCDXII. Papa miserit in Galliam Archiepiscopum Pisanum, quo curaret, prohibitiones illas in irritum mitti. Verum intercedente academia Parisiensi Consilium regium statuit, ut constitutio Caroli prorsus observaretur. Quod si Legati pontificii quempiam ad solutionem censuris cogere tentarent, appellare se ad futurum Concilium, ut narrat Monstreletus vol. 1. c. LXVII.

VI. Tandem materia isthaec in Concilio Constantiensi proposita est a deputatis nationis Gallicanae. Occasionem illi de ea re differendi sumserunt e re nata (7). Quippe Cardinales Pisanus, Cameracensis, & Florentinus a Concilio delegati sunt una cum Deputatis quinque Nationum, ut in commune consulerent, quid facto opus esset circa reformationem Ecclesiae, tam in capite, quam in membris. Cardinales vero delegati mentionem inter alia iniecerunt annatarum & minorum servitiarum, eaque legitimo iure deberi probare conati sunt. Ac licet maior pars delegatorum existimaret, annatas & servitia illa debere aboleri, Cardinales tamen obstiterunt, ne sententia concluderetur. Deputati itaque Nationis Gallicanae seorsim ob hoc congregati decreverunt, annatas omnino tollendas esse. Ioannes de Scribanis Procurator fiscalis camerae Apostolicae ab hac Gallorum deliberatione appellavit, non quidem ad Concilium, quod heic celebrabatur, sed ad futurum summum Pontificem; cui appellationi nomine collegii Cardinalium adhaesit Ioannes Poncetius. Contentio autem illa effecit, ne Concilium Constantiense definiret hanc quaestionem. Rationes autem, quibus Galli nitebantur, hae in primis fuere. Annatas huiusmodi, a Ioanne XXII. ad certum tempus introductas, quoad Praebendas, Ecclesias parochiales, & Capellas, & ab eius successoribus certis de causis continuatas, exigi potuisse, quamdiu eas clerus, Principes & populus toleravere: at postquam causae tolerandi desierant, veluti peregrinatio transmarina, quod *Passagium transmarinum* vocabant, aut alia quaequam occasio pietatis, solutionem earum iuste

ne-

(6) Vide supra c. IX. huius libri.

lic. Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic. c. 13.

(7) Libellus defensionis Nationis Gal-

negari posse: nam quomodo opponi posset praescriptio aut consuetudo, quum & frequentes ob hoc querelae fuerint & oppositiones: praeterea superiorem non facile praescribere adversus inferiorem.

Quod attinet ad praelaturarum annatas, aiunt, eas in initio nihil aliud fuisse, quam gratuitam oblationem eorum, secundum quos pronuntiatum fuerat in curia Romana, quique electionis suae confirmationem obtinuerant. Canonibus tamen vetitum esse, ne pecunia detur ante vel post promotionem. Quo fit, ut nullum sit statutum, privia legum, consuetudo, praescriptio, aliufve titulus, qui vim addere possit huic praxi, quum simoniaca sit. Nam episcopatum annatas non ob hoc exigi, quod beneficia vacant; sed quia conferuntur. Adde quod pecunia, quam provisi solvunt aut promittunt, ab eis exigitur per violentiam & retentionem bullarum; quo vel unico facinore praescriptio impeditur.

In universum autem loquentes de annatis utriusque speciei, affirmant, neque Papae, neque Romanae Ecclesiae datam esse licentiam imperandi tributa personis ecclesiasticis; idque eo magis obtinere debere, quod Ecclesiae ad inopiam hoc pacto redigantur, & Principes populiue se laedi existiment; quum novitates illae invehantur absque eorum consensu & in iniuriam foundationum ab eis factarum. Adferunt auctoritatem constitutionis regiae editae, ut deinceps via praeccludatur huiuscemodi corruptelis, simoniis, ac perniciet; quam tributa haec inferebant regno Gallico. Addunt insuper, Regem, quum subtilitas Romanae curiae artem extorquendi aurum invenisset, in gravem huius constitutionis iniuriam, Legatos ad Ioannem XXIII. Papam misisse, qui suaderent, ut ei malo remedium adhiberet; ipsum nihilominus silentio transmisisse hanc petitionem: itaque licet Regi liberum foret, statuta circa hanc materiam edere, maluisse tamen praecipere Deputatis, ut negotium istud urgerent apud Concilium Constantiense.

VII. Et Concilium quidem nova tributa prohibuit, quae clero imponebantur per viam decimae, annatae, aut quamlibet aliam. Annatae tamen episcopatum & monasteriorum duravere; quoniam earum solutionem facilem esse faciebat retentio bullarum. Itaque Gallis satisfactum non est: qui, post celebratum Concilium, ad Parlamentum convenire anno MCDXII. mense Martio, ubi congregati fuere Praelati & gentes Magni Consilii Regis & curiae Parlamenti. (8). In eo conventu narratum est, Deputatis cleri Gallicani praeceptum esse, ut apud Concilium urgerent approbationem constitutionum, quae editae fuerant pro abolitione annatarum & reservationum; sed neque Concilium, neque Papam recenter electum, id est, Martinum quintum, ullum his malis remedium adhibere voluisse, neque ipsis providere. Quapropter

L 2

de.

(8) Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic. c. 14.

decretum fuit, ut constitutio diei xviii. Februarii anni MCDVI. executioni mandaretur (9). Dein edicto Principis anni MCDXIII. renovantur prohibitiones in superiori constitutione comprehensae adversus exactiones curiae Romanae; sive fierent praetextu vacationis Ecclesiarum, sive alio colore quaesito. Aliis praeterea litteris delegatur aliquot viris ministerium custodiendi clusas. Suae tamen intentionis esse, ait Princeps, ut summum Pontificem & Romanam Ecclesiam adjuvet in necessitatibus suis, prout occasio tulerit.

VIII. Statim vero atque Carolus VII. in regno patris est institutus, has eius constitutiones confirmavit diplomate dato anno MCDXXII. quo praeterea iussit, ut ex lege ageretur adversus eos, qui contra venirent, non obstantibus bullis Apostolicis aut excommunicationibus, quae harum bullarum auctoritate ferri possent (10). Sed urgentissimis Martini V. precibus victus diploma illud revocavit anno MCCCXXIV. Verum quum revocatio illa facta esset absque deliberatione Consilii, eius executione superfederi placuit propter intercessionem Cousinoti regii in curia Parlamenti Procuratoris.

IX. Tandem ingens illa contentio finita est anno MCDXXXV. in Concilio Basileensi, cuius ob eam rem exstant decreta duo (11). Horum unum pertinet ad ius electionum. Prohibet autem sub finem, ne ii, ad quos electionum confirmationes pertinent, aliquod commodum recipiant ab electis; sive illud nomine subventionis tribui soleat, vel subsidii, gratitudinis, aut alio quocumque colore; non obstantibus omnibus privilegiis & consuetudinibus contrariis. Additur in decreto, curaturos patres, ut ante dissolutionem Concilii omnino debite & congruenter provideatur sustentationi Cardinalium & necessaryorum officialium.

Alterum decretum respicit annatas (12). Prohibet autem, ne deinceps in Romana Ecclesia aut alibi quidquam exigatur ratione bullarum, sigilli, annatarum, communium & minutorum servitiorum, aut alia quavis causa vel occasione, pro electionibus, confirmationibus, consecrationibus, investituris, installationibus, aliisque expeditionibus Ecclesiarum cathedralium & monasteriorum aliorumque Beneficiorum & officiorum ecclesiasticorum quorumcumque, sive pro Pallio praetextu privilegii, consuetudinis, vel cuiusvis statuti, subintentione poenarum adversus simoniacos inflictarum; *solum scriptoribus, abbreviatoribusque, registratoribus litterarum seu minutarum, pro ipsorum labore competenti salario solvendo*, ut Concilium loquitur: *Et si (quod absit) Romanus Pontifex, qui prae ceteris universalium Consiliorum est sequens, custodire canones debet, adversus hanc sanctionem* ali-

(9) Cap. 15. & 16.

(10) Cap. 17. 18. & 19.

(11) Concil. Basil. sess. 12.

(12) Sess. 12.

aliquid faciendo Ecclesiam scandalizet, generali Concilio deferatur. Ceteri vero per suos superiores digna ultione puniantur.

X. Eugenium porro quartum synodus orandum censuit, missis primum duobus Cardinalibus, ut decreta adversus annatas & reservationes edita observaret, deinde alia legatione missa, cuius pars erat Ioannes de Bachenstein Decretorum Doctor, qui omnium nomine Pontificem allocutus est (13). In sua igitur oratione exposuit perniciem, quam adferebat exactio harum annatarum, & magnum Ecclesiae dedecus generari ob earum *sublevationem*, quae canonibus contraria erat; oravitque Pontificem, *quatenus velit, ipsum decretum in sua curia servari & alibi observari facere & custodire*; aiens nihilominus, *sacrum Concilium omnino dispositum esse, & iam laborare per aliquem modum honestiorem summo Pontifici & Cardinalibus talem facere provisionem, de qua sanctitas eius Dominique Cardinales merito poterunt contentari.* Ad quae Antonius Rotae Auditor ab Eugenio missus ad Concilium respondit, (14) mirari se satis non posse, *quod in re tam grandi, irrequisitis, & insciis sanctissimo Domino nostro, atque sacro collegio, tam cito conclusum fuerit negotium annatarum*: quod si unquam in hac materia supersedendum fuit, hoc praecipue tempore supersederi debuerat, quo Romana Ecclesia innumerablem damna passa erat. *Si qui in his praetendebantur abusus, his providendum erat sine privatione substantiae; aut saltem provisio debita simul facienda erat, ut sic iustitia & pax obviarent sibi.* Tum recensitis praesentibus Cardinalium necessitatibus, quibus unica haec vitae sustentatio praesto erat, iniecta quoque mentione ingentium sumtuum, quos summus Pontifex suppeditare tenebatur pro bono Ecclesiae universalis, demum concludit, supersedendum esse in executione huius decreti, *saltem donec aliter fieret sufficiens provisio; de qua provisione sufficeret sanctissimus Dominus noster vult esse bene contentus iuxta desiderium huius sacri Concilii, provisio quod taliter fiat, quod stabilis & firma permaneat.*

XI. Sed quum postea resco devenisset, ut in divortium inter Pontificem & Concilium defineret, Ecclesia Gallicana, Avarici Biturigum congregata, amplexa est decretum hoc Basileensis Concilii adversus annatas, quod Pragmatica Principis sanctione confirmatum est. (15) *Voluit tamen haec congregatio pro instanti necessitate moderni Papae & sacri collegii Dominorum Cardinalium hodie notorie ingruente, quod praefatus summus Pontifex modernus habuit, eius vita durante duntaxat, ex fructibus quarumcumque Ecclesiarum, monasteriorumque, quorumcumque beneficiorum, quae per obitum vacare contingeret, quin-*

tam

(13) Collatio Ioannis de Bachenstein
append. Concil. Basil.

(14) Responsio facta per Dominum An-

tonium, in dicta appendice.

(15) Pragm. Sanct. Tit. IX. de Annatis.

XII. Octavo & septuagesimo anno post Pragmaticam editam inita fuere Concordata. Iis vero cum consensu Francisci I. Regis abolerentur omnes deliberationes Ecclesiae Gallicanae, & per consequentiam necessariam abolita quoque est prohibitio solvendi annatas pro bullis episcopatum & monasteriorum. Sed tamen ei annatarum solutioni Princeps non consensit verbis conceptis. Nullum enim decretum exstat in Concordatis, quo annatarum pro episcopatibus exactio confirmetur. Itaque, quoad annatas, summus Pontifex & Reges nostri nullo iure adstricti sunt, & ad iuris communis observationem redire possunt. Ecclesia ergo Gallicana contendere potest, id quod ab ea tentatum est in Concilio Constantiensi, annatas solvi non posse absque simonia. Summus vero Pontifex reponere potest, inesse sibi auctoritatem ad purgandam simoniam, ac praeterea consuetudinem illam esse praescriptam ob tolerantiam Regum Christianissimorum.

XIII. Vnicus in Concordatis titulus XLI. materiam istam attingit. Statuerat Leo X. ut gratiae & provisiones beneficiorum, etiam cathedralium Ecclesiarum, nullae essent ipso iure, si verus beneficii vacantis valor in litteris apostolicis expressus non fuisset. Sed isthoc titulo modificatus & inflexus est rigor illius statuti quoad Galliam. Permittit quippe, ut impetrantes beneficia petere possint, ut verus valor ipsorum Beneficiorum in eisdem litteris corrigatur, *infra annum a die datae litterarum earundem computandum*; statuitque, ut pro hoc valoris augmento annata solvatur camerae apostolicae. Verum correctiones illae pro expressione valoris necessariae non sunt, nisi, ut eatur obviam periculo secundae impetrationis; quae tamen, modo nihil aliud peccatum esset, non toleraretur in Gallia, quum articulus ille non sit receptus in regno, ut testatur Rebuffus in commentario ad dictum titulum. Contra vero validum hinc telum peti potest adversus annatas. Quippe quum a summo Pontifice non reserventur, nisi in casu expressionis veri valoris beneficiorum, planum est, ex hoc titulo locum non esse solutioni annatarum, quum moris non sit, ut ea valoris expressio fiat.

C A P V T . XII.

De fundamento & iustitia annatarum, & quod in Gallia ex
consensu Regis debeant.

S Y N O P

1. An ii, qui annatarum pecuniam reci-
piant, diu possint simoniaci. Duplex simo-
niac genus. Prior, quæ pretium temporale
recipit pro re facta, iure diuino vetita ;

altera iure ecclesiastico introducta est. Explicatur, in quo ea consistat.

II. Si habeatur ratio prisci moris, pura simonia committitur. At si novi iuris ratio habeatur, annatae liberari possunt a suspicionem simoniae.

III. Pars prior probatur multis auctoritatibus, & ratione. Sententia Panormitani refertur.

IV. Secundum ius novum, annatae liberari possunt a crimine simoniae. Ius illud novum explicatur. Gersonis sententia adducitur.

V. Petrus de Alliaco censet, omnes beneficiatos contribuere debere annatas pro sustentatione Papae.

VI. Remittendum igitur aliquid ex prisca severitate; neque recipienda virorum eruditorum opinio scribentium, exactiorem annatarum esse simoniacam, etiam post Concordata. Si ea valeat, inhumanis & horrenda confusio turbaret Ecclesiam.

VII. Summus Pontifex tributa imperare non potest in Gallia absque consensu Regis & Ecclesiae Gallicanae. Probatur auctoritate Pragmaticae sanctionis beati Ludovici & Concilii Constantiensis.

VIII. Duplex decretum, circa decimas papales in hoc Concilio. Eorum discrimen.

IX. Parisiensis appellavit anno 1491. a

Commissariis exsecutoribus decimae unius anni impositae beneficiatis Galliae. Item Capitulum Paris. an. 1501. & Clerus Hispaniae an. 1523.

X. Quidam, ius percipiendi decimam reddituum ecclesiasticorum Romano Pontifici competere contendunt, ad exemplum Pontificum veteris testamenti. Aliud, sensit Concilium Constantiense. Discriminis autem ratio manifesta est.

XI. Alii ius illud Romano Pontifici asserunt ex eo, quod summam obtineat auctoritatem in bona ecclesiastica. Ea opinio exorta est aetate Bonifacii VIII. & eodem tempore explosa a Ioanne de Parisiis.

XII. Igitur Regi & Episcopis liberum est, quum annatae titulo tantum subsidii debeantur, ei solvendo consensum suum revocare. Aequitati tamen iniuria fieret, si subsidia semel concessa revocarentur.

XIII. Rex prohibere potest, ne nova tributa imperentur personis ecclesiasticis, aut vetera augeantur. Probatur multis auctoritatibus.

XIV. Civilius ageretur, si summus Pontifex rogaretur, ut remittat subsidia veteribus annatis addita. Proponitur exemplum Canuti Regis Anglorum.

XV. Quid in Gallia statutum anno 1532. 1561. & 1587.

I. **P**ostquam aperuimus originem & progressum annatarum, & quibus contradictionibus iactatae fuerint, consequens est, ut examinemus, an pecunia, quae solvitur ob bullas episcopatum, quae vulgo *Annata* dicitur, simoniacos reddat eos, qui eam recipiunt. Sed ante quam ad rem ipsam veniamus, docendum est in antecessum, duos esse genera simoniae. Nam vera simonia in eo consistit, si quis aliquod pretium temporale recipiat pro re quapiam sacra. Hoc genus simoniae iure divino vetitum est, ut constat ex cap. VIII. Actorum: ubi legimus, Simonem magum emere voluisse donum Spiritus sancti, quod per impositionem manuum dabatur. Alterum simoniae genus iure ecclesiastico introductum est. In eam autem inciditur, quando res Dei ministerio consecratae, aut pro sustentatione Presbyterorum dedicatae, venduntur: quae licet non sint res spirituales, aliquid tamen spirituale connexum habent, ut loquuntur canonici iuris interpretes & theologi; id est, considerantur quasi pendentes a functione quadam spirituali. Priscis temporibus, quando videlicet ordinationis vocabulo com-

comprehendebantur impositio manuum & provisio beneficii, inutilis erat illa distinctio: quia is, qui simoniam committebat, in verae simoniae crimen incidebat.

II. Sed ut ad rem redeamus, sic censeo. Si ratio habeatur prisca moris & auctoritatis antiquorum patrum, puram esse simoniam, si quis, etiam post ordinationem, pecuniam recipiat; excepto tamen salario notarii, quod exhiberi debet secundum operam eius. At si novi iuris ratio habeatur, annatae liberari possunt a suspicione simoniae.

III. Pars prior facillime probari potest, adductis auctoritatibus Genadii Patriarchae Constantinopolitani & sancti Gregorii, Iuris Graeco-Romani, Zachariae Pontificis & synodi Parisiensis sub Ludovico Pio, quarum supra facta mentio est. Quibus addi possunt testimonia Doctorum, Guillelmi videlicet Durandi Episcopi Mimatensis & deputatorum nationis Gallicanae in Concilio Constantiensi, quorum loca supra laudata sunt, & determinatio Concilii Basileensis. Ratio huius sententiae hinc petitur, quod, quum pecunia illa detur contemplatione ordinationis, aut ob confirmationem electionis, gratia sancti Spiritus venundatur. Neque admitti potest, ut supra laudati auctores adnotarunt, distinctio illa, an pecunia detur ante vel post ordinationem: tametsi verum sit, mediocrem pecuniae summam accipi potuisse pro iure installationis, iuxta Novellam Iustiniani, nisi id quoque prohibitum esset a sancto Gregorio. Sed adversus hoc excipi potest, ordinationem ab aliquot saeculis separatam esse a provisione beneficii, ideoque praxim illam simoniae criminis damnari non posse. Respondet Panormitanus disputans adversus Papam & Episcopos, qui pecuniam recipiunt pro expediendis titulis beneficiorum, ordinationem conferre potestatem clavium *in habitu*, sed provisionem superioris tribuere exercitium *in actu*, id est, executionem ordinationis (1). *Per ritulum beneficii, inquit, confertur executio ordinis & clavium, non tantum temporalia bona.*

IV. Secundum vero ius novum, quod auctoritatem addidit tributis, quae beneficiorum possessoribus imperantur pro necessitatibus Ecclesiae Romanae & sustentatione Cardinalium, annatae ab episcopatibus exactae liberari quidem possunt a crimine simoniae, sed non a vitio avaritiae. Nam post conditum illud ius curia Romana novo praetextu usa est ad exigendas annatas, impositionis videlicet & subsidii, quum antea id non soletet, nondum videlicet evulgato Ecclesiae Romanae arcano, posse eam tributa imperare singulis Ecclesiis. Porro necessitatem illam contribuendi sumtus Ecclesiae Romanae, quae inferioribus Ecclesiis incumbit, fundamentum esse annatarum, affirmavit Ioannes de Scribanis in Constantiensi Concilio disputans adversus depu-

(1) Panormit. in repet. c. *Extirpanda*. seq. 16. q. 1.
§. *Qui vero* §. *Ecce sufficienter*. cum c.

deputatos nationis Gallicanae, itemque Antonius synodum Basileensem alloquens nomine Eugenii quarti (2). Tanti autem ponderis visa est haec ratio Ioanni Gersoni, qui Constantiae aderat pro natione Gallicana, ut coactus sit excogitare distinctionem quamdam, quae in eius operibus exstat, qua concederet, annatas quidem legitime solvi posse, sed modum eas exigendi non posse tolerari (3). Annatas tolerat titulo subventionis; sed eas simoniae suspitione laborare ait, si possessio aut exercitium beneficii impediatur, donec pecunia fuerit persoluta; id quod fuisse probat in tractatu de simonia. Alibi tamen materiam istam temperat his verbis (4): *Status summi Pontificis & Cardinalium dum recipit & quaerit subventiones consuetas in oblationibus, decimis, vel annatis, & similibus, non debet eo ipso de simoniaca pravitate notari. Nisi forte vitium aliud in executionis modo concurrerit: quod vitium corrigi debet, non exinde status minui, destrui, culpari, vel iuribus aliunde debitis defraudari, sicut ab infirmo morbus tollendus est, non subiectum vel corpus destruendum. Oppositum vero pertinaciter opponens, notando generaliter de simoniaca pravitate totum statum istum, temerarius esset, nec ferendus.*

V. Sane Petrus de Alliaco nullam aliam aetate illa probabilem rationem invenit firmandae annatarum exactioni, quam contributionem pro sustentatione curiae Romanae (5); aequumque esse censuit, ut quomodo Levitae contribuebant decimam suarum decimarum pro summo Pontifice Iudaeorum, sic omnes contribuerent annatas pro sustentatione Papae. *Sicut in veteri testamento, inquit, Levitae tenebantur decimarum decimam dare summo Pontifici, propterea posse iuste decimam omnium beneficiorum exigere, loco vero decimae annatas.*

VI. Quare paullo audacior Gersone censeo, aequum non esse, ut priscam severitatem mordicus teneamus quoad annatas, quas Episcopi solvunt, quum eae obnoxiae sint interpretationi, quae ipsas liberat a vitio simoniae, titulo videlicet subventionis. Modus quippe adigendi ad earum solutionem, retentis videlicet bullis, qui erat lapsus scandali tempore Conciliorum Constantiensis & Basileensis, in consuetudinem versus est absque ulla conquestione Praelatorum aut Principum, qui solutioni huic consenserunt sub titulo subventionis. Ea videlicet ratione tollitur omnis suspicio simoniae; quandoquidem alio titulo reali & legitimo solvuntur, cuius natura mutari non potest ob modum, qui observatur in solutione. Quapropter discedere cogor ab opinione Duareni & Caroli Molinaei scribentium, exactionem anna-

Tom. III.

M

ta-

(2) Supra cap. XI. huius libri.

(3) Gerson de potestate Eccles. confider. 8. & tract. de simonia.

(4) Idem de statu Papae & Cardina-

lium, confid. 5.

(5) Petrus de Alliaco parte 2. de Eccles. auctor. c. 2.

tarum esse simoniacam, etiam post Concordata (6). Nam praeterquam, quod ratio superius adducta liberat Episcopos a suspitione simoniae, necesse est, ut universi pedibus eant in illam sententiam ob rationem, quam additurus sum, quae est maximi momenti. Immanis quippe & horrenda confusio turbaret Ecclesiam, si omnes istae promotiones essent simoniacae. Papa quippe esset irregularis, & Episcopis omnibus interdictum esset functionibus sui ministerii. Neque op-poni posset, Papam, conferendo beneficium, dispensare ab hoc vitio: quia simonia haec, si ulla in eo esset, iuri divino, super quo dispensari non potest, repugnaret, ut supra dixi; & praeterea Papa non posset dispensare super crimine, quod ipse committeret.

VII. Attamen non assentior Petro de Alliaco, neque Ioanni de Scribanis, qui in suam sententiam traxerunt omnes fere huius aetatis iuris canonici interpretes, dum affirmant, summo Pontifici competere ius imperandi tributa clero, & personas ecclesiasticas contribuere debere partem aliquam suorum reddituum pro sustentatione eius. Iamdiu enim quaestio ista definita est in Gallia, ubi pro lege inviolabili habetur, summum Pontificem nullam contributionem imperare posse in bonis ecclesiasticis absque expresso consensu Regis & Ecclesiae Gallicanae. Clara in eam rem sunt verba Pragmaticae sanctionis B. Ludovici (7): *Item exactiones & onera gravissima pecuniarum per curiam Romanam Ecclesiae regni nostri impositas vel imposita, quibus regnum nostrum miserabiliter depauperatum existit, sive etiam imponendas vel imponenda, levare aut colligi nullatenus volumus, nisi dumtaxat pro rationali, pia & urgentissima causa, vel inevitabili necessitate, ac de spontaneo & expresso consensu nostro & ipsius Ecclesiae regni nostri.* Eadem quaestio in gratiam omnium personarum ecclesiasticarum definita est decreto Concilii Constantiensis: *Declarat sancta synodus, non licere summo Pontifici indictiones sive exactiones quascumque supra Ecclesias vel ecclesiasticas personas imponere per modum decimae vel alio quovis modo. Si vero causa necessitatis accideret, propter quam esset eidem debite subveniendum, vocato generali Concilio, secundum quod expediens videbitur & utile, secundum decretum Concilii provideatur eidem.*

VIII. Sed heic observandum est, decretum illud fuisse deliberatum post electionem Martini V. summi Pontificis. Etenim in sessione XL. habita die XXX. Octobris anno MCDXVII. statuitur, ut futurus Pontifex post electionem suam deliberet cum Concilio de reformatione Ecclesiae in capite, & in membris & de curiae etiam Romanae reformatione: propositis qb eam rem XVIII. articulis, quorum postremus agit de decimis. Martinus electus fuit die XI. Novembris, & die

(6) Duarenus lib. 6. cap. 3. de Eccles. minist. Molinæus in comment. ad edictum

contra poenas datas.

(7) Pragmatica B. Ludovici art. 5.

& die XXI. coronatus. Die dein XXI. Martii in sessione XLIII. publicata sunt decreta a summo Pontifice & Concilio statuta circa quosdam articulos ex octodecim propositis, & inter ceteros, circa articulum decimarum papalium. Verum decretum nomine Martini V. editum discrepat aliquantulum a decreto synodi, in eo scilicet, quod respicit auctoritatem imponendi decimas & alia onera. Eam enim ad se trahit Pontifex, Concilium vero sibi arrogat. Quoad effectum tamen utroque decreto idem prorsus statuitur, nimirum onera illa imponi non posse absque consensu Praelatorum. Haec decretorum discrepantia in eadem materia facit, ut credam divisas fuisse sententias summi Pontificis & Concilii, tandemque inter eos ita convenisse, ut utrinque decreta fierent, quibus sua iura summo Pontifici servarentur, & sua item Concilio. Id quod in primis observandum est, neque antea acciderat. Sane praetermitti non debet, decretum Concilii valde periclitatum esse, ac parum abfuisse, quin perierit. Quippe descriptum non est in corpore actorum, sed in calce, post confirmationem constitutionum Friderici II. Imperatoris, pudore videlicet prohibente, ne collectores illud supprimerent. Sed praeterea descriptum est integrum in actis appellationis Universitatis Parisiensis, quorum mentio fit paullo infra.

Verba decreti pontificii omnino ambigua sunt. Nam praecipit, ne decimae & alia onera clero imponantur (8), *nisi de consilio & consensu & subscriptione Cardinalium & Praelatorum, quorum consilium commode haberi poterit*; quae tamen levare non poterunt *specialiter in aliquo regno vel provincia* absque consensu Praelatorum *vel eorum maiori parte*. Deinde vult evitare celebrationem Concilii generalis, sibi reservare potestatem imponendi. Et tamen prohibet, ne exactio fiat in regnis, nisi cum consensu Praelatorum, sperans videlicet, facilius singulos in partes transgressuros, quam si congregarentur. *Per nos autem nullatenus imponantur*, inquit, *generaliter super totum clerum, nisi ex magna & ardua causa & utilitate universalem Ecclesiam concernente, & de consilio & consensu & subscriptione fratrum nostrorum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium & Praelatorum, quorum consilium commode haberi poterit*. Nec *specialiter in aliquo regno vel provincia, inconsultis Praelatis ipsius regni vel provinciae, & ipsis non consentientibus, vel eorum maiori parte; & eo casu per personas ecclesiasticas, & auctoritate Apostolica dumtaxat, leventur*.

IX. Praxis, quae post haec invaluit in Gallia & in Hispania, evincit, regulam illam esse certam. Nam academia Parisiensis appellavit a commissariis exsecutoribus decimae unius anni impositae decreto Papae Innocentii VIII. beneficiatis Galliae anno MCDXCI. cui exigendae praetexebatur bellum adversus Turcas, cuiusque tertia pars deci-

(8) Conc. Constant. sess. 43.

dere debebat camerae Apostolicae, reliquum vero Regi; ab iis inquam commissariis academia Parisiensis appellavit ad Papam & ad futurum Concilium universale (9). Inter fundamenta vero appellationis commemorat duo decreta Concilii Constantiensis supra laudata, id est, decretum nomine Concilii editum, & illud item quod nomine Pontificis conceptum est; quae integra descripta sunt in actis appellationis (10). Anno MDI. Capitulum cathedralis Ecclesiae Parisiensis ab impositione decimae ab Alexandro VI. imperatae appellans ad ipsum melius informatum, ad Concilium universale, Regem Christianissimum, & ad curiam Parliamenti, & ad illum seu illos, ad quos pertinuerit, appellationis suae caput arcessit a libertate Ecclesiae, & ex decreto Concilii Constantiensis, quo decimae impositio reservata est Concilio generali (11). Clerus vero Hispaniae appellans anno MDXXIII. ab impositione quartae partis reddituum beneficiorum Hispaniae, quam Papa Hadrianus VI. imperaverat, adducit constitutionem Papae Martini V. in Concilio Constantiensis editam, nulla prorsus mentione facta decreti nomine Concilii publicati.

X. li, quibus cordi fuere Romanae Ecclesiae negotia, contendunt, ei competere ius percipiendi decimam reddituum ecclesiasticorum, ad exemplum videlicet Pontificum veteris testamenti, quibus Levitae contribuere tenebantur decimam suorum reddituum; adeo ut Petrus de Alliaco in sententiam illam tractus sit, quam amplexi sunt universi Doctores Itali. At decretum Concilii Constantiensis contrariam sententiam confirmavit, ad eruendam ex animis hominum falsam illam doctrinam, petitam ex comparatione Pontificis Iudaeorum cum Pontifice Romano, ut ait Capitulum Parisiense in actis appellationis anni millesimi quingentesimi primi. Discriminis autem ratio manifesta est. Pontifices namque legis Iudaicae nullo alio redditu fruebantur. At disciplina Ecclesiae Christianae alia ratione providit sustentationi sui cleri: distributis videlicet Ecclesiis in dioeceses, ea methodo, ut omnes redditus dioeceseos in potestate essent Episcopi, iuxta canones Antiochiae & Chalcedonis decretaque Pontificum Gelasii & Symmachi. In hac generali institutione portio quoque sua Romanis Pontificibus tributa est in dioecesi Romana: qua portione sibi satisfactum putarunt, nullum praeterea auxilium implorantes, etiam tum, quando solis matronarum oblationibus potiebantur, ut loquar cum Ammiano. Satis quippe id erat, sub paganis Imperatoribus, pro sustentatione cleri Romani & mille quingentorum pauperum; sufficebatque insuper subsidiis, quae a summis Pontificibus mittebantur ad Ecclesias remotas; ut testatur Eusebius lib. IV. cap. XXII. & lib. VI. cap. XXXV. historiae ecclesiasticae. Potentia porro

(9) Tit. 13. Libert. Eccl. Gall. n. 5.

(10) Tit. 22. Libert. Eccl. Gall. n. 29.

(11) Ibidem.

eorum crevit ex redditibus latifundiorum, quae Romanae Ecclesiae in diversis provinciis collata sunt ab Imperatore Constantino & Senatoribus Romanis, quorum numerus ab Anastasio Bibliothecario recensitus est. Tantum autem abest, ut ea patrimonia non sufficerent alendo Episcopo Romano eiusque clero, ut etiam ex iis redditibus prisca Pontifices alerent in provinciis ingentem pauperum numerum, praeter eos, qui eorum quoque cura alebantur in Vrbe, ut constat ex diversis locis epistolarum sancti Gregorii. Quin etiam testatur Papa Martinus in epistola XVI. eos magnifice exercuisse ius hospitii erga peregrinos omnes. Potiori itaque ratione Romana Ecclesia censenda est, hodie possidere ultra id, quod necessarium est summo Pontifici & Ecclesiae capiti alendo, postquam liberalitate Christianissimorum Regum Pipini, Caroli magni & Ludovici Pii locupletata est ob concessum sedi Apostolicae exarchatum Ravennae, ducatum Romanum, itemque Spoletanum, aliaque ingentia patrimonia. Nisi fortassis adversus haec dicatur, Pontificem quidem Romanum ad Principis dignitatem evectum fuisse his donis, sed eodem tempore praebitas novas prodigendi causas. Verum clerus non tenetur in eo agnoscere dignitatem Principis saecularis. Quamquam, si reddituum pontificiorum dispensationi modus adhiberetur, sufficerent haud dubie huic magnificentiae & his sumtibus, neque necessarium esset, subiectos Romanae sedis aut personas ecclesiasticas tributorum onere opprimi.

XI. Quidam ius illud imperandi tributa clero, quod summo Pontifici competere aiunt, ex eo deducunt, quod summam obtineat auctoritatem in bona ecclesiastica; adeo ut, si eis male utatur, peccet quidem graviter, sed tamen dispensationem eorum fore validam. Opinio haec, quae proprietatem bonorum ecclesiasticorum summumque in ea imperium Pontifici Romano asserit, exorta est aevo Bonifacii octavi, auctoribus quibusdam adulatoribus. (12) Sed eodem tempore explosa est a Ioanne de Parisiis: qui bonorum proprietatem ait pertinere ad Christum, administrationem ad Episcopos, dispensationem vero pro bono generali Ecclesiae ad summum Pontificem; adeo, ut decreta eius circa dispensationem horum bonorum nulla sint ipso iure, nisi fiant ob evidentem utilitatem Ecclesiae universalis (13). *Talia bona sunt Ecclesiae, inquit, quantum ad proprietatem; sed Praelatorum, quantum ad dispensationem. Unde patet, quod Papa non potest ad libitum detrabere seu distrabere bona Ecclesiarum, ita, quod quidquid ordinet, de ipsis teneat. Hoc enim esset, si esset dominus. Sed quum sit dispensator bonorum communis, in quo requiritur bona fides, non habet sibi collatam potestatem super ipsis, nisi ad necessitatem vel utilitatem Ecclesiae communis. Infra: Propter quod si aliter pro libito distra-*

(12) Vide Innoc. III. lib. 10. ep. 200. test. reg. & Papali cap. VI.

(13) Ioannes de Paris. in tract. de po-

strahat Papa, & non bona fide, de iure non tenet. Sane modus hic, qui potestati pontificiae praescribitur, prohibet, ne Papa bonis Ecclesiae abuti possit; sed tamen in eo quamdam auctoritatem agnoscit, secundum quam de his constituere possit, quum necessaria occasio ingruerit. Verum heic observandum est, haec scribi a privato Doctore, qui prudentiae temperamentum adferre volebat adversus torrentem novarum opinionum. Fortius aliquid expectari debuit ab Ecclesia in Constantiensi Concilio congregata; quae ius tributa universo clero imperandi pertinere ad solum generale Concilium edixit, non vero ad summum Pontificem. Decretum porro illud inaititur sententiae, quae ait proprietatem bonorum ecclesiasticorum pertinere ad Ecclesiam universalem, sive ad communitatem uniuscuiusque Ecclesiae, dispensationem vero ad unumquemque Episcopum; unde sequatur, eorum, quorum interest, consensum esse necessarium, ut in sumtus extraordinarios, veluti ad subveniendum Ecclesiae Romanae, ea bona convertantur. Sed quaecumque tandem Concilii ratio fuerit, satis est, quod decreto eius potestas Concilio generali reservatur imperandi subsidia, quoties ita Romanae Ecclesiae necessitas postulabit. Ceterum quum materiei istius cognitio necessaria sit & erudita, alibi accurate disseram de auctoritate ecclesiastica saeculari in bona ecclesiastica.

XII. Ex iis, quae supra dicta sunt, potest colligi, quum annatae titulo tantum subsidii debeantur, quod exigere Pontifex non potest absque consensu Regis & Ecclesiae Gallicanae, liberum esse Regi & Episcopis, consensum suum revocare eique tributo finem imponere. Solutio enim illa nihil aliud est, quam donum spontaneum & gratuitum, quod praescriptioni obnoxium esse non potest. Atque id eo maioris est momenti, quod annatae non approbantur conceptis verbis in Concordatis, & tamen diserte vetantur in constitutionibus regni, quae matura deliberatione factae sunt a Carolo VI. Rege annis MCCCXVI. & XVIII. extincto nimirum schismate, & resistente in sede Apostolica Papa Martino quinto. Secundum has constitutiones exactio annatarum prohibita est a Concilio Basileensi; eique prohibitioni Concordata non derogaverunt expresse, quae id solum agunt, ut Pragmatica sanctio aboleatur, quoad horum decretorum Basileensium acceptionem. Itaque acceptatio revocata est, non tamen substantia decretorum. Quamquam videatur aequitati iniuria fieri, si subsidia semel concessa revocentur, nisi manifeste constiterit ingrati crimen esse in summo Pontifice.

XIII. Quidquid sit, Rex, tamquam protector libertatum Ecclesiae Gallicanae, & vi etiam regiae auctoritatis, prohibere potest quaecumque tributa, quae summus Pontifex, sive titulo annatarum, sive alio quolibet modo, imperare vellet personis ecclesiasticis, ac etiam prohibere, ne ea, quorum exactioni consensus iam est adhibitus, augeantur in posterum.

Huius axiomatis probatio pendet ex iis, quae dicta sunt, quorum vis comprehenditur hoc dilemmate. Aut enim annatae accipiuntur contemplatione confirmationis electionis Episcopi, aut titulo subsidii. Primus casus laborat vitio simoniae. Ad Principem autem spectat providere legibus suis, ne Episcopi imperio suo subiecti crimen simoniae committant; adeo, ut de iis redditurus sit rationem, si conniveat. Quare Leo & Iustinianus Imperatores legibus eam suis prohibuerunt sub magnis poenis. (14) Et Gregorius magnus ad Francorum Reges Childebertum, Theodebertum, Theodoricum, ad eorumque successores in eorum personis scripsit, (15) officii eorum esse, ut simoniam in regno suo extirpent, & reddituros eos Deo rationem coniventiae suae. *Hortamur, ut tam detestabile facinus de regno suo excellentia vestra prohiberi praecipiat.* Infra: *Hoc admoneo, quia animam vestram salvam desidero.* Sane Concilium Parisiense Ludovicum Pium monuit, simoniam, quae in Romana Ecclesia vigeat, ab ea amputandam esse *imperiali potestate, cum consensu venerabilium sacerdotum*, id est, adhibito consilio Episcoporum Italiae. Henricus III. Imperator simoniam prohibuit anno MXLVII. edicto lato in plenariis comitiis Galliarum & Germaniae, ut tradit Glaber illius temporis scriptor: (16) *Tunc proposuit edictum omni imperio suo, ut nullus gradus clericorum vel ministerium ecclesiasticum pretio aliquo acquireretur; ac si quis dare vel accipere praesumeret, omni honore destitutus, anathemate multaretur.* Eam quoque suis constitutionibus in Gallia prohibuerunt sanctus Ludovicus aliique Reges.

In secundo casu Principes summam habent auctoritatem impediendi exactiones curiae Romanae in regnis suis; quae adeo perniciosae olim fuere, ut Stephanus Tornacensis, iocose quidem, sed tamen exprobrans, scripserit in epistola CLXV. *Anglico plumbo reguntur Ecclesiae, nudantur Romano* (17). Piaculum esset in Gallia, si quis de hac potestate dubitaret post edicta sancti Ludovici Regumque Philippi Pulcri, Philippi Valesii, Caroli V. VI. & VII. & post varias constitutiones Regum subsequenterum. Quod si nolint eas in universum prohibere, possunt tamen eis modum adhibere; ut quoad enthronistica usurpatum est a Iustiniano (18), & ab Isaacio Comneno quoad iura, quae Presbyteri persolvebant Episcopo, a quo ordinabantur. Quum autem inita sunt Concordata, annatarum & provisionum beneficiorum sumtus reducti sunt ad certum quemdam modum; adeo, ut nisi Romae observetur, Rex possit prohibere, ne nova exactio superponatur.

XIV. Quod si negotium istud paullo liberalius tractare visum fuerit,

(14) L. 32. l. 42. C. de Episc. & cleric.

(15) Gregor. lib. 4. epist. 35. & alibi.

(16) Glaber. lib. 5. c. 2.

(17) Vide Notas Baluzii ad ep. 13.

Lupi Ferrar.

(18) Nov. 123.

rit, rogandus erit summus Pontifex, ut remittat nova illa subsidia veteribus annatis addita, ipseque rationem habebit querelarum, quae fient adversus ministros curiae Romanae. Huius rei exemplum dedit Canutus Rex Anglorum; qui religionis causa Romam petiit, obtinuitque, ut Episcopi Angliae liberi essent a solvendis pecuniis, quae ab eis exigebantur ratione Pallii: (19) *Conquestus iterum sum coram Domino Papa O mihi valde displicere dixi, quod mei Archiepiscopi in tantum angariabantur immensitate pecuniarum, quae ab eis exigebantur, dum pro Pallio accipiundo secundum morem Apostolicam sedem expeterent; decretumque est, ne deinceps fiat.*

XV. At Gallia anno MDXXXII. remedium his malis sibi parare studuit, propositis nimirum & explicatis summo Pontifici incommodis, quae proveniebant ex novis illis & indebitis exactionibus, quae Romanae exigebantur pro expeditione bullarum, praeter annatas, quae modum excedebant, & quarum solutio in necessitatem versa erat; quarum rerum proponendarum cura demandata est illustrissimis Cardinalibus Turnonio & Gramontio (20). Sed in *Instructionibus*, quas vocant, sive mandatis, quae eis data sunt, habetur, Regem rogatum fuisse, ut Ecclesiam Gallicanam congregaret, quo finis imponeretur his rebus honesto prorsus & decoro adversantibus, utque cuncta revocarentur in eum statum, in quo erant antiquitus: noluisse tamen Principem convocare coetum illum, vitandis consequentiis; quia spem conceperat, futurum, ut summus Pontifex toleraturus non fuerit novas illas & indebitas exactiones.

Anno MDLXI. Praeses Ferrerius ad Pium IV. summum Pontificem missus est, ut ei significaret querelas a comitiis Aurelianensibus Regi Carolo IX. propositas adversus annatas & praeventiones (21); rogaretque Pontificem, ut querelarum huiusmodi causam excinderet, quandoquidem annatae illae prohibitae fuerant variis regum praedecessorum eius constitutionibus, velut contrariae libertatibus Ecclesiae Gallicanae; quum praesertim ab academia Parisiensi aliisque regni academiis responsum fuisset, eas exigi non posse absque enormi simonia. Quantum autem ad Concordata, mandatum est Ferrerio, ut differeret, ea per metum magis quam alio modo fuisse recepta, neque aliter publicata fuisse, quam vi necessitatis, ideoque illa officere non posse libertatibus Ecclesiae Gallicanae. Sed nullam video necessitatem, quae cogere possit, ad ea extrema deveniri, ut Concordatorum nullitas allegetur. Quippe nihil vetat, quin valeant, ut supra adnotatum est. Praeterea, si id e republica esse videatur, cessare possumus a solutione annatarum, nulla prorsus a nobis vi facta huic pactioni.

Anno

(19) Willelmus Malmesbut. de Gestis Reg. Anglor. lib. 2. cap. 11. num. 30.

(21) Num. 34.

(20) Tit. 22. Libert. Eccles. Gallic.

Anno MDLXXXVII. Rex Henricus III. Romam misit illustrissimum Cardinalem a Ioyosa Protectoris negotiorum regiae maiestatis officium illic impleturum (22). Ei autem dedit in mandatis, ut se opponeret novis pecuniarum exactionibus, quas Datariae ministri meditantur pro expeditione beneficiorum huius regni. Eodem anno Parliamentum Parisiense decreto vetuit, ne Banquerii & Sollicitatores maiorem pecuniarum summam pro expeditionibus Romanis solverent, quam eam, quae solita erat (23).

C A P V T XIII.

De Synodis provincialibus & iure Metropolitanorum circa illas.

S Y N O P S I S.

I. Duo genera synodorum provincialium. Quae sint provinciales, quae nationales.

II. Convocatio synodi provinciae pertinet ad Metropolitanum. Plenaria est synodus, cui interest Metropolitanus. Concilia plenaria ex orbe universo.

III. Episcopi comprovinciales tenentur convenire ad locum, quem Metropolitanus iusserit. Qui accedere non poterant, vicarios mittebant; qui sententiam nomine eorum promebant, a quibus mittebantur. Panormitanus notatus.

IV. Synodus Agathensis excusat Episcopum, qui ob praeceptionem regiam non adfuerit. Item Emeritensis. Synodus Turonensis II. explicatur, quae excusationem illam admitti prohibet.

V. Canon XX. Antiochenus explicatur ex canone XIII. Concilii Tarracensis. Synodorum provincialium confessus explicatur in Concilio Toletano quarto.

VI. Concilium Emeritense iubet, ne vicariatus ad synodum desur. Diaconis, sed

Presbyteris. Tum ut synodus convocari non possit atque permissione regia. Quod etiam probatur ex Concilio Meldensi.

VII. Concilia provincialia celebranda sunt bis in anno. Discrimen inter synodum Nicaenam & canones apostolicos, qui explicantur. Immutatus ordo vetus a Iustiniano.

VIII. Olim in Gallia synodi illae bis in anno celebrabantur. Secunda synodus Aurelianensis eas semel tantum haberi iubet. Institutum hoc fluxit ab Africanis. Eadem immutatio accidit in Hispania. Quam probat Gregorius magnus.

IX. Lege Capitularium revocati sunt priusci mores. Interrupti iterum ob bella civilia. Concilium Parisiense an. 829. petit a Ludovico Pio, ut synodi bis in anno celebrentur; & synodus Lingonensis a Carolo Calvo. Concilium Lateranense eas semel in anno celebrari iubet. Longius abierunt posteriora Concilia. Canon ultimus synodi Matiscomensis explicatur.

I. **D**Einceps de synodis provincialibus agendum est, quatenus coactae sunt pro causarum iudiciis. Constant autem vel ex Metropolitano cum Episcopis suae provinciae, vel ex Episcopis plurium provinciarum in unum corpus congregatis. Prioris generis synodi vocantur provinciales, aut metropolitanae; posterioris vero, Concilia generalia, universalia, sive regionalia, & post Concilium Constantiense,

Tom. III.

(22) Num. 38.

N

natio-

(23) Num. 39.

nationalia. Antequam autem de istis agamus, breviter ac strictim tractare convenit de synodis primi generis, quae aliarum origo sunt. Apud Cyprianum & Eusebium legimus, viguisse in antiqua Ecclesia Conciliorum provincialium celebrationem; metropoleon institutione ab Apostolis eo consilio facta, ut communio haec inter Episcopos retineretur; cuius tamen certa firmaque constitutio facta est in Concilio Nicaeno. Materia porro ista ad quatuor praecipua capita revocari potest. Primum, ad quem pertineat convocatio harum synodorum. Secundum, quonam tempore celebrari debeant. Tertium, quasnam causas in eis tractare oporteat, & cuius ponderis sint iudicia illic redita. Quartum, ob quam causam desierint haec Concilia celebrari.

II. Conventum a Metropolitano convocandum esse, adeo verum est, ut Episcopi provinciae non possint convenire absque consensu eius, quemadmodum conceptis verbis definiuit Concilium Antiochenum can. XX. ex versione Dionysii Exigui: *Metropolitano provinciales Episcopos admonente Nullis vero liceat apud se celebrare Concilia praeter eos, quibus metropolitana videntur esse iura commissa*; ut vertit Hincmarus, iuxta sensum verborum Graecorum (1). Nam Concilium illud perfectum est, cui Metropolitanus interest, ut, in canone XVI. eiusdem Concilii legitur: *Perfectum vero Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus antistes*. Graecus contextus habet, *τελειται συνόδον*. Ferrandus autem Diaconus Carthaginienſis in Breviario canonum plenariam synodum vertit in illo canone: *Vt synodus plenaria tunc dicatur, quum Episcopus Metropolitanus aderit. Concilium Antiochen. tit. 16*. Recte itaque Augustinus Concilia oecumenica vocat *plenaria Concilia ex orbe universo*, ut ea distinguat a Conciliis metropoliticiſ.

III. Tenentur autem Episcopi convenire ad locum, quem Metropolitanus iusserit sub poena suspensionis a communione; ut statutum est in canone XL. Laodicensi (2), LXXVI. Africano, & XIX. Chalcedonensi. Placuit ea institutio Gallicanis Episcopis, qui eam retinendam esse censent in suis canonibus. Ita enim statutum est in Concilio Arelatensi II. habito circa annum CDXLIV. ubi praeterea decernitur, ut, si quis Episcoporum morbo praepeditus interesse non potuerit, vicarium pro se mittat (3). *Si quis commonitus infirmitatis causa defuerit, personam vice sua dirigat*. Praxis autem illa invaluerat antea; ut colligi potest ex canone XXIX. Concilii primi Arausiaci, quod anno CCCCXLI. habitum est. Licentiam porro illam mittendorum vicariorum amplexae sunt posteriores synodi Galliarum & Hispaniarum; in quibus leguntur subscriptiones Presbyterorum, hoc modo:

(1) Vide Baluzii Notas ad Agobard. *μὴ δὲ ἀνωμαλίαν ἀπολαμβάνουσι, περ ἀσ-
gritudinem*, ut vertit Dionysius.

(2) Concil. Laod. c. 40. *Πλειστοὶ ἐν* (3) Conc. Arelat. 2. c. 18. 19.

do: *Missus a Domino Episcopo, vel Vicarius, aut vices agens.* Dubitandum non est, quin sententiam nomine eorum promerent, a quibus mittebantur, quum id satis constet ex epistola Aviti Episcopi Viennensis ad provinciae suae Episcopos, qua eos invitat, ut ad synodum veniant Epaonensem (4): *Duos Presbyteros magnae ac probabilis vitae mandati instructione firmatos fratribus pro se praesentare procuret. Sed tales dignetur eligere, quos Episcoporum Concilio non minus scientia, quam reverentia iure faciat interesse, cum quibus delectet (*) summos Pontifices conferre sermonem, quos definitiones pro Episcopo suo sanciendas subscribendasque quum fuerit solertia eligi, sit auctoritas legi. Sed istud non extorqueat, nisi summa necessitas.* Qui locus utilis admodum est ad confutandam opinionem Panormitani, qui existimat, Vicarios illos non habuisse ius suffragii in Conciliis provincialibus.

IV. Synodus Agathensis celebrata anno DVI. excusationem, praeter aegritudinem corporis, agnoscit etiam praeceptionem regiam (5): *Postpositis omnibus, excepta gravi infirmitate corporis, aut praeceptione regia, ad constitutum diem adesse non differant.* Vnde Concilium Emeritense habitum anno DCLVI. hausit, quod in canone V. decrevit: *Aut per regiam iussionem iniunctum acceperit aliquid agere, ut sit per quod Concilio non possit interesse.* Concilium Aurelianense III. habitum anno DXXXVIII. eidem poenae subiacere decernit Metropolitanum, qui moram adhibet in congregandis Episcopis, & Episcopos, qui ad synodum accedere recusant, nimirum (6), *ut anno integro Missas facere non praesumant.* Neque eorum excusationem admittit, qui alterius sortis fuerint, id est, alterius portionis regni; quod tunc in tetrarchias divisum erat: *Si absentiam suam divisione sortis crediderint excusandam.* Turonensis secunda synodus anno DLXVII. habita praecipit, ut Metropolitanus locum eligat, ad quem omnes Episcopi accedere teneantur sub poena suspensionis a communione usque ad maiorem synodum, nisi ob infirmitatis certissimae laborem impediuntur; adeoque severe cum iis agit, ut admittendam non esse pronuntiet excusationem, quae impedimentum regionum iussorum praeferret. Quod Agathensi Concilio adversari videretur (7), nisi vera canonis huius sententia spectaretur, quae coërcetur ad celebrationem synodi provincialis: quae celebratio quum decreta sit in canonibus Nicaenis, quorum protectores sunt Principes, aequum non est, ut praetextu constitutionum regiarum Episcopi violent antiquas illas institutiones. Adde, quod decretum illud Concilii Turonensis ea de causa factum est, ut iretur obviam conquisitis Episcoporum ex-

N 2

cu-

(4) Avit. epist. 80.

(*) i. e. Episcopos, ne quis heic aliud somniet.

(5) Concil. Agath. can. 35. qui relatus

est a Gratiano dist. 18. c. Si Episcopus.

(6) Concil. Aurelian. 3. can. 1.

(7) Neque per impedimentum ordinationis regiae debeat a Concilio separari,

cusationibus, qui se regiis negotiis immiscere conabantur, quo abstinere possent ab officio suo. Id ea, inquam, de causa factum, non autem, ut repugnaretur mandatis Principis, quorum executio retardari non potest absque gravi damno rei publicae.

V. Concilium Tarraconense habitum anno DXVII. usui esse potest ad explicandum canonem Antiochenum, quo praecipitur Presbyteris & Diaconis, atque insuper iis, qui se laeos existimant, ut ad synodum veniant (8). Metropolitanus enim ad Episcopos tantum mittit epistolas. Isti vero secum adducere debent, ex praecepto Concilii Tarraconensis, certum Presbyterorum numerum Ecclesiarum suarum cathedralium aliarumque Ecclesiarum dioecesanarum & aliquot insuper saeculares personas: *Epistolae tales per fratres a Metropolitano sunt dirigendae, ut non solum de cathedralibus Ecclesiis Presbyteros, verum etiam de dioecesanis ad Concilium trahant, & aliquos de filiis Ecclesiae saecularibus secum adducere debeant.* Canonem illum non omisere in suis collectionibus Burchardus & Ivo. Eius autem effectus deprehenduntur in Conciliis Galliae & Hispaniae; in quibus videntur Presbyteri cum Episcopis & laicis, & deinde cum Abbatibus. Sed de his agere non est huius loci. Cuiusmodi autem debeat esse confessus horum Conciliorum, nimirum, ut Presbyteri post Episcopos sedeant, & Diaconi stent, qua praeterea ratione in iis tractanda sint negotia, recte explicatum est in canone III. Concilii quarti Toletani habiti anno DCXXXIII.

VI. Sed praetermittere non debeo, Concilium Emeritense, in Lusitania habitum anno DCLXVI. duo decreta edidisse, quae magni momenti esse mihi videntur. Primum enim prohibet, ne Episcopi aegroti vicariatum suum tribuant Diaconis, quibus non licet sedere inter Episcopos; eique rei destinandos praecipit Presbyteros frugi & sapientes. Deinde decernit, synodum provincialem convocari non posse absque permissione regia (9): *Tempore, quo Concilium per Metropolitanum voluntatem & regiam iussione electum fuerit agere.* Et in canone VII. *Comprovinciales Episcopi, dum a suo Metropolitano fuerint admoniti, praesentes esse debeant ad locum temporis debiti. Quae res non extra regiam agitur voluntatem.* Necessariam esse in Gallia Regis permissionem, agnovit etiam Concilium Meldense, habitum anno DCCCXLV. (10). *Ut Principes, iuxta decreta canonum, per singulas provincias saltem bis aut semel in anno a Metropolitanis & dioecesanis Episcopis synodice conveniri concedant.*

VII. Quoad tempus autem celebrationis Conciliorum, canon quintus Concilii Nicaeni praecipit, ut illa bis in anno habeantur: quod

(8) Concil. Antiochen. can. 20. *In ipsis autem Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi & omnes, qui se laeos existimant, ut synodi experiantur examen.*

(9) Concil. Tarracon. can. 13.

(10) Concil. Emerit. can. 5.

(11) Concil. Meld. can. 1.

in canone quoque Apostolico XXXVII. statutum est, & in Antiocheno & Chalcedonenſi Concilio. Discrimen porro reperitur quoad tempus celebrationis. Quippe Nicaena ſynodus primum conventum in quadageſima haberi praecipit, ante Paſcha, ſecundum vero per autumnum. At canon Apoſtolicus, quem ſequitur Antiochenus (12), primum conventum agi iubet quarta ſeptimana Pentecoſtes, id eſt, quarta ſeptimana poſt feſtum Paſchatis. Quippe quinquaginta dies, qui intercedunt a die Paſchatis uſque ad feſtum Pentecoſtes, quod quinquagenarium illum numerum claudit, comprehenduntur vocabulo Pentecoſtes in hoc loco, quemadmodum & in Actis Apoſtolorum, apud Tertullianum, & alibi. Primum igitur conventum quarta ſeptimana poſt feſtum Paſchatis agi iubet canon Apoſtolicus, ſecundum vero menſe Octobri; quod in titulo quoque ſeptimo decretorum Leonis primi Papae ſtatutum reperitur. Verum Novella Iuſtiniani celebrationem horum Conciliorum ſemel tantum in anno fieri conceſſit (13): quod etiam ſecuta eſt ſynodus in Trullo, & ſecunda Nicaena, utraque Graeca (14).

VIII. Similibus mutationibus obnoxium in Gallia fuit illud tempus. Synodus enim Reienſis anno CDXXXIX. & Arauſicana biennio poſt habita ſtatuērunt, ut Concilia illa bis in anno celebrentur. Sed ſynodus ſecunda Aurelianenſis ea ſemel in anno fieri decernit: *Ut Metropolitani ſingulis annis comprovinciales ſuos ad Concilium evocent.* Neque vero exiſtimandum eſt, Gallos huius inſtitutionis formam mutatos eſſe ex Iuſtiniano. Nam praeterquam, quod imperio eius ſubiectioni non erant, obſervandum eſt, Concilium illud fuiſſe habitum anno DXXXIII. quum Novellae Iuſtiniani, quarum auctoritate haec canonum modificatio introducta eſt, anno tantum DXLI. editae fuerint. In ea ergo ſum ſententia, ut exiſtimem, utroſque formam huius inſtitutionis fuiſſe ex canonibus Africanis, qui ſemel in anno ſtatuunt celebranda eſſe Concilia generalia Africae; de quibus agam ſuo loco. Concilium Toletanum III. habitum anno DLXXXIX. hanc temporis praefcriptionem ſecutum eſt cum quadam prudentia. Decrevit namque, ut auctoritas antiquorum canonum, quae bis in anno praecipit Concilia congregari, inviolata permaneat. Et tamen, habita ratione longitudinis itinerum & paupertatis Eccleſiarum Hispaniae, edicit, ut ſemel in anno Episcopi conveniant ad locum, quem Metropolitanus elegerit (15): *Ut ſtante priorum auctoritate canonum, quae bis in anno praecipit congregari Concilia, conſulta itineris ſon.*

(12) Concil. Antiochen. c. 20. Male Gothofredus verba Iuſtiniani in Nov. 137. c. 4. quae ſumta ſunt ex hoc canone Antiocheno, ſic interpretatur, *quarta ſeptimanae*, i. e. die Mercurii, quum legendum

ſit: *Quartae ſeptimanae.*

(13) Nov. 123. & 137.

(14) Synod. in Trullo c. 8. Septima Nic. c. 6.

(15) Concil. Tolet. 3. c. 8.

longitudine & paupertate Ecclesiarum Hispaniae, semel in anno, in locum, quem Metropolitanus elegerit, Episcopi congregentur. Idipsum confirmavit sanctus Gregorius ad Episcopos Galliarum scribens (16): Et quidem, quid de habendo bis in anno Concilio patrum sit regulis statutum, non latet. Sed ne forte aliqua impleri hoc necessitas non permittat, semel tamen in anno sine excusatione aliqua decernimus congregari; ut expectatione Concilii nihil pravam, nihil praesumatur illicitum. Nam plerumque, etsi non amore iustitiae, metu tamen examinis, abstinetur ab hoc, quod omnium notum est posse displicere iudicio.

IX. Antiquum ius restitutum est in Capitularibus: in quibus decretum est, iuxta canones Antiochiae & Chalcedonis, qui illic laudantur, ut Concilia provincialia bis in anno teneantur (17). Et quia tumultus in regno suborti eorum usum interruperant, Concilium Parisiense, habitum anno DCCCXXIX. differuit apud Imperatorem, hinc oriri gravem contemptum auctoritatis episcopalis, quoniam clerici, qui obedire nolebant, ordinariis correctionibus Episcoporum suorum, aures Imperatoris importune pulsabant. Ludovicum autem Pium orant patres, ut eis libertatem concedat bis in anno coeundi iuxta canones, aut saltem semel, ut ius suum cuique tribuere possint (18). Ob id ecclesiasticae utilitati, inquit, magnum dispendium & principalibus auribus insolens impedimentum & multorum impunitas nascitur flagitiorum. Infra: Si haec semel in anno per unamquamque provinciam celebrata fuerint, & honor ecclesiasticus vires ordinis sui obtinebit, & impudentia quorundam superbiorum clericorum, quae passim auctoritate canonica calcata auribus imperialibus molestiam ingerit, cessabit. Tum etiam Presbyteros, Diaconos, eosque qui se laesos existimant, ad Concilium accedere volunt: Ut in ipsis Conciliis adsint Presbyteri & Diaconi & omnes, qui se laesos existimant, & synodi experiantur examen. Quae verba omnino descripta sunt ex canone XX. Antiocheno. Similia a Carolo Calvo postulavit synodus Lingonensis anno DCCCLVIII. Et Concilium quidem Lateranense sub Innocentio III. ea Concilia semel in anno celebrari praecepit. Sed longiorem moram praescripserunt Concilia Basileense & Tridentinum, & Constitutio Blesensis (19); quae unoquoque triennio iubent ea Concilia convocari. Quod spatium definitum est ad exemplum Concilii Matiscenensis secundi. Sed in eo aberratum est, ob hoc videlicet, quod canon ultimus illius synodi explicatus est de Conciliis provincialibus, qui tamen loquitur de Conciliis generalibus Galliae, ut dicam inferius.

(16) Gregor. lib. 7. epist. 110.

(17) Capitul. lib. 3. c. 13.

(18) Concil. Paris. lib. 1. c. 26.

(19) Ordonnance de Blois.

CAPUT XIV.

De suprema Synodorum provincialium decidendi potestate,
& quatenus postea infracta astituta
Pontificum fuerit.

SYNOPSIS.

I. In synodis provincialibus agitabantur causae ecclesiasticae.

II. Maiores causae referebantur ad sedem Apostolicam. Iudicia synodorum provincialium, quae lata erant de disciplina, supremae erant auctoritatis, nec ab eis appellare licebat. Quid placitum Concilio Sardicensi: quod nihil detraxit de suprema Conciliorum provincialium auctoritate, quoad Presbyteros. Canones Sardicenses proferuntur a Zosimo Papa sub titulo Nicaeorum.

III. Hic agendi modus offendit Afros. Status controversiae proponitur. Verus canonicus XVII. Sardicenses sensus adfertur. Explicantur verba epistolae Concilii Afrisani ad Caecelimum. Balsamo notatus.

IV. Concilium Carthaginense vetuit, ne Presbyteri ad transmarina iudicia appellent.

V. Suprema illa potestate fruebantur Concilia provincialia Galliarum. Probatum ex Innocentio primo.

VI. Et ex Concilio Francfordiensi. Cur ad haec Concilia convenire iubeantur Comites.

VII. Conciliorum provincialium suprema potestas confirmata est in Concilio VIII. oecumenico.

VIII. Sub Carolo Calvo primum infracta eorum auctoritas, ob appellationes Presbyterorum ad sedem Apostolicam. Transmarinam iudicium, & transalpinum. Ser-

vandos canones admonet Carolus ad Ioannem VIII. scribens.

IX. Quaedam Ecclesiae consensiebant, Presbyteros damnatos indicari in synodo Romana. Praeclara distinctio Caroli.

X. Ecclesia Gallicana non pertinet ad specialem Dioecesim Romanam. Nicolaus primi plenum calliditate consilium Episcopos Gallicanos ad Concilium Romanum invitantis. Eius consilium eludunt Episcopi Gallicani. Quandoquidem ii teneantur accedere ad Concilium Romanum. Verget iterum Nicolaus, sed irritum conatu. Princeps iure proprio prohibere potest, ne Episcopi regni sui Romam accedant.

XI. Ioannes VIII. Episcopos Gallicos revocat ad observationem priscae consuetudinis. Temperamentum Hadriani II. in causis Presbyterorum. Eorum successores appellationes Presbyterorum admiserunt.

XII. Concilia provincialia possunt condere canones, modo contrarii non sint canonicis Conciliorum generalium. Probatum variis exemplis ex Gallia & Hispania. Item ex auctore apologetici pro Decretis Gregorii septimi.

XIII. Notatus Gratianus; a quo recedit auctor Glossae. Saeculi nostri sententia de auctoritate Conciliorum provincialium. Declarationes Cardinalium pro explicatione Concilii Tridentini non obtinent apud nos.

I. **Q**uaenam materiae tractandae sint in his Conciliis provincialibus, definivit canon quintus Nicaenus, itemque vigesimus Antiochenus. In eum itaque censum referendae sunt causae clericorum & laicorum, qui ab Episcopis suis excommunicati sunt, accusationes adversus Episcopos, difficultates, quae contingebant circa administrationem bonorum ecclesiasticorum, & in universum, omnes con-

troverſiae & dubitationes, quae ad caerimonias ſacrorum, perſonas & res eccleſiaſticas pertinent (1): *Propter utilitates eccleſiaſticas & abſolutionem earum, quae dubitationem controverſiamque recipiunt.* Haec autem omnia unico verbo complectitur Concilium Chalcedonenſe *ἐκ ἀναγκῆς, quae emerſerint*, ut vertit Dionyſius Exiguus, id eſt, negotia, quae incidunt: quod in Novella conſtitutione CXXXVII. explicavit Imperator Juſtinianus (2).

II. Materiae fidei, & maiores dubitationes, quae pertinebant ad aliquod caput diſciplinæ canonicae, quod nondum ſatis explicatum eſſet, referebantur ad Papam in Occidente per conſultationes, ut fuſe diſſerui in diſſertatione de iudiciis canonicis Epiſcoporum. At iudicia in ſynodis illis reddita quoad diſciplinam ſummae erant auctoritatis, ut conſtat ex Concilio Nicaeno, non ſolum quoad correctionem & deſignationem Presbyterorum aliorumque inferioris ordinis clericorum, ſed etiam quoad deſignationem Epiſcoporum. Itaque appellationi locus non erat, nullaque alia antiquitus ratio ſuppeteſcit damnatis, quam ut reſcripto Principis negotium retractaretur in maiore ſynodo; quando videlicet agebatur alicuius Epiſcopi cauſa, aut aliquod negotium magni momenti. Ei auctoritati temperamentum in Occidente adhibuit Sardicenſis ſynodus in gratiam Epiſcoporum gradu ſuo deiectionum; data nimirum licentia appellandi Apoſtolicam ſedem, ut iudicium renovetur in provincia, ſi Romanus Epiſcopus exiſtimaverit renovandum eſſe. Quoad vero Presbyteros & laicos excommunicatos nihil innovatum fuit, quoniam eorum cauſae non erant eius momenti, ut Romanus Pontifex appellari poſſet; ſicut nec in Oriente conceſſa iis erat appellatio ad Patriarchas, ut patet ex canonibus Nicaenis, Antiocheno ſexto, & nono Chalcedonenſi. Concilium inquam Sardicenſe nihil prorsus detraxit de ſuprema Conciliorum provincialium auctoritate quoad Presbyteros. Contra, eam canone XVII. firmavit adverſus iniquas quorundam Epiſcoporum molitiones, qui ferre non poterant Presbyterorum aut Diaconorum deiectionum querelas adverſus ipſos propoſitas apud ceteros Epiſcopos: *Habeat poteſtatem is, qui abiectus eſt, ut Epiſcopos finitimos interpellet, & cauſa eius audiat ac diligentius tractetur, quia non oportet ei negare audientiam roganti. Et ille Epiſcopus, qui iuſte vel iniuſte cum abiectis, patienter accipiat, ut negotium diſcutiatur; ut vel proberetur ſententia eius a plurimis, vel emendetur.* Interim tamen demandanda eſt executioni ſententia Epiſcopi, ut ait canon: *Tamen prius quam omnia diligenter & fideliter examinentur, eum, qui fuerit a communione ſeparatus, ante cognitionem nullus debet praefumere, ut eum communione ſociet.* Huius canonis praeciudicio, quem Legatus Fauſtinus tamquam canonem ſynodi

(1) Concil. Nic. can. 5. Antioch. can. 20. (2) Nov. 137. cap. 4.
 οὗς τῶν ἀμφιβητῶν διαλύσει.

de Nicaenae protulerat, Zosimus firmare conatus est cognitionem a se habitam de accusatione Apiarii Presbyteri Africani a proprio Episcopo deiectioni, existimans videlicet, eum esse canonis illius sensum, ut Presbyteri excommunicati arbitrio relinquat quorundam suam defendendi, ad quos voluerit Episcopos, modo provinciae vicini essent (3); cuiusmodi esse Roma videbatur, habita ratione provinciarum maritimarum Africae.

III. Quapropter canon ille offendit Afros; qui contenderunt, eum non esse recensendum inter canones Nicaenos, ac nihilominus illum causae cognitionem tribuere Episcopis provinciae, non autem aliis, tametsi finitimis. Ita namque explicanda est intercessio Novati Legati Mauritaniae in Concilio Carthaginiensi (4). *Nunc meminimus hoc commonitorio etiam de Presbyteris vel Diaconibus contineri, qualiter audiri ab Episcopis suis vel finitimis debeant; quod in Concilio Nicaeno minime legitur.* Itaque Afri iusserunt consuli authentica canonum Nicaenorum exemplaria, quae Constantinopoli & Alexandriae servabantur. Interim vero praecipunt observari canonem Sardicensem, quoad appellationes Episcoporum ad sedem Apostolicam: in quo morem gerunt votis summi Pontificis. Idipsum de Presbyterorum appellationibus interim observari praecipunt, ea tamen lege adiecta, *ut clericorum causae apud suarum provinciarum Episcopos finiantur.* Igitur, quoad caput istud praeclare providebant suae auctoritati, elusi Romani Pontificis consiliis, sequuti videlicet institutionem Concilii Milevitani, quod appellationes Presbyterorum iudicari decreverat apud Primates provinciarum in Conciliis generalibus Africae. Ceterum hoc Africanorum decretum viam aperuit novo Zosimi beneficio in Apiarium: qui, interim dum authentica Concilii Nicaeni exemplaria conquirebantur, iterum accusatus, ac gradu suo deiectus, Romam appellavit; restitutusque est a summo Pontifice, qui Faustinum Legatum misit in Africam, ut Apiarium loco suo reddi procuraret. Sed repugnantibus Afriis, investigandum Faustino fuit, quonam modo ostenderet, Zosimum in ea causa competentem iudicem fuisse. Neque enim obtendi poterat canon Sardicensis, quem interim observandum esse consenserant Afri; quoniam eam consensui suo conditionem adiecerant, iuxta genuinum canonis sensum, ut appellationem quidem tollerarent ad Episcopos comprovinciales, non autem indefinitam ad Episcopos finitimos. Itaque Faustinus, ut restitui rursus Apiarium suaderet, laudavit privilegia Ecclesiae Romanae, quae in suam communionem receperat Apiarium, ac proinde nihil reliqui esse, quam, ut ab Afriis pariter susciperetur. Synodus tamen huius allocutionis rationem non habuit; quod existimaret, non debuisse Apiarium in communionem recipi a Zosimo post appellationem, tametsi revera Apia-

Tom. III.

(3) Vide lib. 7. c. 15.

(4) Concil. Carthagin. can. 6.

nus probare non potuerit, se appellasse. Contra synodus repetita cognitione adeo eum variis interrogationibus urisit, ut crimen confiteretur. Narratio haec colligitur ex epistola Concilii Africani ad Caelestinum scripta; tametsi quidam conentur contextum eius corrumpere, & alio decorqueant eius sensum; qui nondum sincere explicatus est, neque etiam status controversiae ob canonem Sardicensem motae, qui Presbyterorum causam exsequitur. Nam primum, quantum ostenditur (Paulinus) omni congregationi diversas iniurias ingerendo, quasi Romanae Ecclesiae asserens privilegia, & volens eum (id est, Apollinarium) in communionem suscipi, quem tua sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat; quod minime ratione fieri potest. Versio Graeca canonis Sardicensis (5), quae exstat apud Balsamonem, sincera non est, quum potius sit paraphrasis interpretis, qui sensum aliquem tribuere conatus est verbis a se non intellectis. Voces enim illae, *summos interpellat*, si generaliter accipiantur, confusionem introducere possunt in politiam ecclesiasticam. Quod factum est, ut interpretes crediderit synodum Sardicensem non tribuere Presbyteris licentiam interpellandi Episcopos vicinae provinciae, nisi absente Metropolitano. Ea fuit causa, cur eum in versione sua addiderit contra ipsa verba canonis: de cuius fide dubitari non potest, quum Dionysii versio, & quod in primis observandum est, Concilium Africanum in epistola ad Bonifacium eum nobis exhibeat clausula illa carentem.

IV. Concilium Carthaginense renovavit canonem Milevitanum, edito ne Presbyteri ad transmarina iudicia, id est, Romam, appellarent, sub poena excommunicationis (6). Non provocent ad transmarina iudicia, sed ad primates provinciarum suarum, sicut & de Episcopis super constitutum est. Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, nullo intra Africam ad communionem suscipiatur. Quod sane explicante iidem Afri in epistola ad Caelestinum: Presbyterorum quoque & sequentium clericorum improba refugia, sicut te dignum est, repellas sanctitas tua: quia & nulla patrum definitione hoc Ecclesiae derogatum est Africanae, & decreta Niceni siue inferioris gradus clericos siue ipsos Episcopos suis Metropolitanis aperte commiserunt. Prudentissime enim iustissimeque videntur quaecumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda, nec unicuique provinciae gratiam sancti Spiritus defuturam, . . . maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suae provinciae vel ad unum universale provocare.

V. Suprema illa potestate fruebantur Concilia provincialia Galliarum;

(5) Vetus interpretatio canonis Sardicensis. Ἐχοντες ἐξουσίαν ἐν τοῖς ἐπισκοποῖς τοῖς μητροπολίταις τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας κατὰ

οὕτως: αἱ δὲ οἱ τῆς μητροπολιτικῆς ἐπαρχίας, ἐκ τῶν πλεονεχέων κατὰ τὴν ἐκκλησίαν. (6) Cap. 28. Conc. Africa.

rum, iure tamen consultationis Ecclesiae Romanae servato in maioribus causis, ut constat ex celebri illo loco epistolae Innocentij primi ad Victricium Episcopum Rotomagensem, cuius veram interpretationem investigavi in dissertatione de iudiciis canonicis Episcoporum. Sic igitur scribit Innocentius (7). *Si quae quatuor causae vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortae, ut secundum synodum Nicaenam, congregatis eiusdem provinciae Episcopis, iurgium terminatur. Nec alicui liceat, (sine praedictio tamen Romanae Ecclesiae, qui in omnibus causis debet reverentia custodiri) relictis his sacerdotibus, qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias compellere provincias. Secundum hos canones & decreta veteres synodi Gallicanae praecipunt, ut clerici, qui de Episcopis suis conqueruntur, ad synodum accedant; ut patet ex Concilio Valensi anni CDLXII. Arelatenſi secundo anni CDXLIV. & Aurelianensi III. anni DXXXVIII.*

VI. Aevo Caroli magni Conciliis istiusmodi conservata est suprema potestas in iudicandis Abbatibus, Presbyteris, monachis, aliisque clericis, & laicis excommunicatis (8). Absoluta auctoritas est, id ita consuevisse, quum ita factitatum fuisse doceat Concilium Francofordense generale, habitum anno DCCXIV. cui interfuit legatio Hadrijani I. Papae, & ad quod conveniunt Episcopi Galliarum, Germaniae & Italiae, a Rege evocati. *Statutum est, inquit (9), a Domino Rege & sancta synodo, ut Episcopi iustitias faciant in suis parochiis. Si non obedierit aliqua persona Episcopo suo de Abbatibus, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, monachis, & ceteris clericis, vel etiam aliis in eius parochia, veniant ad Metropolitanum suum, & ille diiudicet causam cum suis suffraganeis. Comes quoque noster veniant ad iudicium Episcoporum. Et si aliquid est, quod Episcopus Metropolitanus non possit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum accusato cum litteris Metropolitanis, ut sciamus veritatem rei.*

Constat igitur, hoc canone nullum appellationis genus relinqui a iudicio Metropolitanis. Excipit solum, ut, si post sententiam synodi supersit adhuc aliqua controversia, accusator & reus adeant Principem cum litteris Metropolitanis; ut Rex cognitionem extrajudicalem causae suscipiat, auctoritatemque suam tribuat pro executione rei iudicatae, aut protectionem suam subditis suis, si contingeret eos opprimi in iniuriam legum & canonum: qua de re alibi accurate dissero (10).

Cum autem Comes, quos hic canon iubet interesse iudicis Episcoporum, ad haec Concilia convenire debeant, docet praefatio Concilii Moguntini iussu Caroli magni habiti anno DCCXIII. *Convenit nobis de nostro communi collegio clericorum sac. latronum reos*

O 2

fa

(7) Innoc. I. *epist. ad Victric.* c. 3.(9) Concil. Francoford. *can. 6.* (11)(8) Vide *cap. 26. §. 2. & 3.*(10) Vide *cap. 25. §. 6. ibid.* (11)

facere turmas, sicut & fecimus. In prima turma confederunt Episcopi legentes utque tractantes sanctum evangelium In alia vero turma confederunt Abbates ac probati monachi In tertia denique turma sederunt Comites & iudices in mundanis legibus deterrantes, vulgi iustitias perquirentes, omniumque adventantium causas diligenter examinantes, modis, quibus poterant, iustitias terminantes. Vnde colligitur, Comites ea de causa ad synodos convenire solitos, ut pro sua virili leges discerent, & ut saeculares causas eorum desirerent, qui undequaque ad conventus huiusmodi accedebant. Praeterea eorum praesentia necessaria erat ad terminandas lites, quae forte exoriebantur inter clericos & laicos, quas ab Episcopo una cum Comite iudicandas esse sancivit canon XXX. Concilii Francofordiensis: Si forte inter clericum & laicum fuerit orta altercatio, Episcopus & Comes simul conveniant, & unanimiter inter eos causam definiant secundum rectitudinem. Praxis autem illa introducta est a Concilio IV. Aurelianensi celebrato anno quingentesimo quadragesimo primo (11). Comites insuper lege Capitularium tenentur adiuvare Episcopos ad iustitias faciendas (12).

Concilium Parisiense habitum anno DCCCXXIX. manifeste probat, viam appellandi ad sedem Apostolicam nondum fuisse apertam per illas tempestates, quum doceat, clericos ab Episcopis suis castigatos querelas suas ad Regem deferre solitos, quando synodi provinciales non habebantur (13).

VII. Suprema Conciliorum provincialium potestas confirmata est disertis verbis in canone XXVI. Concilii octavi oecumenici, quod anno DCCCLXX. in urbe Constantinopolitana habitum est adversus Photium eiusdem urbis Patriarcham, cui praefuerunt Legati Hadriani secundi summi Pontificis. Ac licet Galli Concilium illud non admisissent, summi tamen Pontifices, post suam electionem, eius observationem inreiurando promittebant, non secus ac superiorum septem Conciliorum. Canon ergo ille causas Episcoporum distinguit a causis Presbyterorum & aliorum clericorum; decernitque, ut Episcopi iudicentur in synodo patriarchali. Appellationes autem Presbyterorum a suis Episcopis delectorum a Metropolitano & synodo provinciali praecipit iudicari, ad confirmandum scilicet sine omni suspitione, vel destruendum, per generalem synodum, & multorum sententia, clerici depositionem. Hic autem canon Latine tantum habetur ex versione Anastasii Bibliothecarii, qui synodo intererat, quique synopsis eiusdem canonis consecit verbis ambiguis: Quod clericus depositus, vel iniuriam passus ab Episcopo suo, potestatem habeat recurrere ad maiores Ecclesiae catholicae Principes, id est, ad summos Pontifices. Qui.

(11) Concil. Aurelian. IV. can. 20.

(12) Addit. 1. cap. 34. §. 64.

(13) Concil. Paris. cap. 26.

Quibus vocibus heic significantur Metropolitani, ut patet ex verbis canonis. Generalis autem synodi vocabulo utitur Anastasius ad significandum provinciale Concilium; & ut illud opponat synodo dioeclesanae. VIII. Extremis annis regni Caroli Calvi vis prima illata est auctoritati Conciliorum provincialium. Presbyteri enim depositi & poenitentiae subiecti, qui nec iudicio Episcoporum suorum acquiescere volebant, nec Metropolitanum interpellare, Romam proficiscebantur; illincque litteras canonibus adversas deferebant, in quibus citra ullam causae cognitionem iudicia Episcoporum rescindebantur, & iudices Romam vocabantur, sententiae suae rationes illic allaturi. De hoc enim usu cum Ioanne octavo exostulat Carolus Calvus Imperator in epistola ad eum scripta, cuius auctor est Hincmarus Remensis Archiepiscopus: in qua illud quoque additur, nolle Episcopos agnoscere auctoritatem harum litterarum, quas existimabant concessas fuisse a ministris, commotis videlicet misericordia quadam querentium, neque sibi persuadere posse, eas iussu Pontificis fuisse decretas. *Transalpinarum regionum Presbyteri*, inquit (14), *a suis Episcopis de certis criminibus ab ordine sacerdotali deiectionis & poenitentiae subacti, sine licentia & conscientia Primatum suorum huc venire & hinc epistolas, quae regulis non conveniunt, referre coeperunt. Quas non iussione Apostolica, sed, ut assolet etiam in republica, propter multiplicia reclamatorum negotia, quorumcumque ministrorum pia miseratione factas & nos & illius regionis putant Episcopi* (15). Tum in capitulis XIII. XIV. XV. XVI. & XVII. Imperator probat, debere Presbyteros iudicari ab Episcopis & a synodo provinciae, si querela moveatur; ita namque decretum in Conciliis Nicaeno, Antiocheno, Sardicensi, Constantinopolitano & Chalcedonensi: neque licitam esse provocationem ab eis iudiciis, ut synodus Carthaginiensis disertis verbis definivit dicens: *Transmarinum iudicium non erit ratum*. Quo loco Hincmarus ita adnotat, in gratiam Francorum, quod tantumdem est, *Transalpinum*: & hanc praxim usque ad sua tempora obtinuisse affirmat: *Haec itaque* (inquit ille in capite XIX.) *transalpinis Ecclesiis earumque rectoribus . . . de Presbyterorum ac Diaconorum appellatione, si de iudiciis Episcoporum suorum questi fuerint, ad comprovinciales synodos & diiudicatione regulari eorum in iisdem synodis, ante longissimae aetatis annos usque ad nostra tempora servata, & a decessoribus ac praedecessoribus eorum secuta & exsecuta fuerunt*. Vnde colligit (16), epistolas illas, quas ex Urbe Presbyteri adferrebant,

quam

(14) Hincm. ep. 9. cap. 2.

(15) Vide lib. 4. cap. 6. § 4.

(16) Cap. 20. Ab Episcopis transalpinis Presbyteri regulariter iudicati ad hanc sanctam Romanam sedem insciis suis Episcopis veniunt, & eis epistolas eorum refra-

gantes iudicia deferunt; eosque vel comministros illorum ad hanc sedem ad conquirendum contra eos venire praecipiunt. Quod nullis antiquorum legibus vel patrum regulis decretum fuisse legimus. Cap. 21.

quam canonibus essent contrariae, a sede Apostolica datae non fuisse, quae sibi contraria esse non potest, id est, decreto Papae Gelasii, qui scribit, eam sedem praeter ceteris exsequi rationes Conciliorum: *Quas epistolas sacris regulis obvias nec auctoritate Apostolica fuisse missas, sed compilatas quorumcumque officia credimus. Non enim sibi ipsa sedes Apostolica potest esse contraria vel diversa.* Demum in cap. XXIV. & XXV. Ioannem Pontificem alloquens concludit, auctoritatem pontificiam & imperatoriam potestatem debere sollicitè considerare, quid ab eorum praedecessoribus decretum fuerit circa observationem legum & canonum, eosque inviolabiliter custodire, ut ratum firmumque esse faciant, quidquid ipsi secundum leges & canones statuerint: *Et faciendo, quae legaliter & regulariter gesta sunt, rata esse facimus, quae legaliter & regulariter iusserimus.*

IX. Francorum desiderio opponebatur consuetudo aliarum Ecclesiarum, quae Praesbyteros damnatos consentiebant in synodo Romana, cui Episcopi eorum interessent, iudicari. Excipit Imperator praecclare admodum, disparem esse rationem Episcoporum Romanae urbi vicinorum & eorum, qui trans Alpes essent; illos quippe a Papa consecrari, & ad eius synodum pertinere, quo secundum canones accedere tenentur, ideoque interesse posse examinandis querelis, quas eorum presbyteri proponunt; at transalpinorum aliorumque, qui in longinquis regionibus commorantur, diversam esse causam: canones & decreta Pontificum nihil aliud ab eis exegisse, quam id, quod possibile fuerit, & quod auctoritati canonicae pacique ecclesiasticae consentaneum foret, nunquam adactos transalpinos Episcopos ad iter Romanarum pro quaestionibus Presbyterorum; quamquam fortassis ita usurpatum quandoque fuerit quoad alios, qui ad specialem Episcopi Romani Dioecesim pertinebant (17): *Potest fieri, ut illi, qui in vicinis provinciis sunt huius sanctae Romanae Ecclesiae, quique iuxta sacras regulas ad manus impositionem & ad synodos huc convenire solent, ipsi pro reclamatione contra Presbyterorum suorum ad praefatam examinationem conveniant, sicut sacri canones ac leges praecipiant, ut ad Primatum cuiusque provinciae, qui negotia videntur habere, concurrant, vel ad synodum, qui se laesos existimant, quo non sit difficile testes addibere, invocentur. Transalpinis autem & aliis, qui in similiter longinquis regionibus commorantur, Apostolica sedes & sacrorum canonum promulgatores, loquente in eis sancto Spiritu, quae sunt unicuique provinciae possibilia & auctoritati convenientia atque paci Ecclesiae congruentia retenda & consequenda discretissime praefixerunt.* Infra (18): *Lagnans etiam, quamvis rarissime, praecceptum a sede Apostolica, quosdam de longinquiore parochia specialis Dioeceseos Romani Pontificis, ad cuius sollicitudinem universalis Ecclesia per-*

(17) In dicta epistola Hincmari cap. 21. (18) Cap. 22.

inest, propter contumaces contensiones aliquos inuitatos fuisse. Sed de transalpinis regionibus, quibus decreta privilegia servari debent, tale quid pro Presbyteriorum & Diaconorum appellatione a sede Apostolica praeceptum fuisse non legimus.

X. Exceptio illa, nimirum Ecclesiam Gallicanam non pertinere ad specialem Dioecesim Romanam, id est, neque ad consecrationem Episcopi Romani; nec ad eius synodum, tamen sedem Apostolicam coleret, velut particulare caput Occidentis, & etiam tamquam caput Ecclesiae universae, exceptio inquam illa prorsus legitima erat. Prudenter itaque Nicolaus primus conatus est efficere, ut Episcopi Galliarum ad Concilium Romanum convenirent; ut ea ratione eadem in Gallia & in universo Occidente patriarchalis iurisdictionis amplitudinem constitueret, quam Patriarchae Orientis possidebant in sua quisque Dioecesi. Ii autem Metropolitanos omnes evocabant ad synodum patriarchalem, iuxta canones Constantinopolitanos & Chalcedonenses, Iustinianique Novellas. Ea itaque de causa litteras ad Episcopos Galliarum & Germaniarum scripsit, ut eos ad Concilium Romanum, anno DCCCLXV. celebrandum, evocaret; quae redditae illis fuisse cura Regum Caroli Calvi & Ludovici. At Episcopi, qui Nicolai consilium intellexerant, nihil suo nomine responderunt, sed scribi ad eum procuravere a Regibus suis, qui protectores sunt libertatum Ecclesiae. Igitur Principes scripserunt, non potuisse Episcopos accedere ad Concilium ob brevitatem temporis & ob pericula itinerum, & ob id etiam, quod occupati essent pro tuitione regni adversus piratas. Quibus addunt, nullam esse necessitatem, quae Episcopos cogat Romam mittere, ut Concilio intersint, *Ut Episcopus de regnis vestris Romano miranda necessitas non postulet*, ut ait Nicolaus in sua ad Reges epistola (19), qui ex his verbis colligit, nolle Episcopos mandatis suis obedire. *Sed intelligi datur, eos monitis nostris non velle parere.* Nam Reges tamquam rem certam existimant, Episcopos suos non pertinere ad corpus Concilii Romani, atque ideo non teneri ad illud accedere toties, quoties eos evocari contingit, sed tantum, si ea necessitas incidat, ut Concilium oecumenicum sit celebrandum.

Bilem Nicolai commovit haec responsio; qui repraesentat, communis consensu provideri posse necessitatibus Ecclesiae, si Episcopi venirent ex provinciis ad Concilium Romanum. At diversa ratio prohibebat Reges nostros & Episcopos Galliarum, ne illuc accederent. Quippe illic lex ipsis imposita fuisset, contendissentque Pontifices, canones in eo Concilio conditos executioni demandandos esse extra muros essentem, quam eis decernendis acquirere consensus Episcoporum Gallicanorum. Secus eveniebat, quando Concilia habebantur intra

tra

(19) Nicol. ep. 16. ad Ludv. Germaniae & Carolum Calvum Reges.

tra Gallias. Caussae enim in eis agitabantur ex sententia & consensu Regis & omnium ordinum; & si quid a Roma mittebatur, deliberationi Concilii obnoxium erat. Mitigatus tandem est animus Nicolai quoad iura Regum in Episcopos. Agnoscit enim, eam illis auctoritatem inesse, ut prohibere possiat, ne Episcopi Romam accedant, neque id ullo modo exprobrari posse Episcopis, si obsequio suo prohibitionem exsequantur. Attamen contendit, posse Reges vituperari, si ea auctoritate abutantur. *Quod si qui ex confratribus nostris, Episcopis talia nobis misissent, habueramus, qualiter illos reprehendere & arguere deberemus; excepto si regalem magnitudinem vestram sibi impedire dimissent, in vobis hoc reprehendere & corrigi debere videretur.* Videbimus postea in capite XVI. quid lexennio post in octava synodo tentaverit summus Pontifex adversus iura regni Francici.

XI. Et Ioannes quidem octavus videtur maiorem antiquarum institutionum curam habuisse post acceptam Caroli epistolam, quam decreto Concilii octavi inniti conspiciebat. Quippe Sigebodo Narbonensi Archiepiscopo exprobrat facinus quorundam Episcoporum provinciae Narbonensis, qui Presbyterum quemdam accusatum ad sedem Apostolicam accedere iusserant, interim vero eum suspenderant, ac quibusdam epistimis, id est, poenitentiis, oneraverant, donec aliter summus Pontifex statuisset. Porro ea de causa Presbyterum illum Romani Episcopi iudicio commiserant, quod, ut ait Pontifex, causa dubia esset. Addit vero, recte illos ita agere potuisse, si ea in plenario Concilio (quem loquendi modum hausit e Ferrando Diacono) examinata, constitisset esse difficilem; eo enim in casu consuli potuisse sedem Apostolicam secundum antiquam consuetudinem: *Ut ita facta scripto relatione, inquit (20), si quid dubium sibi seu difficile ingessisse videretur, nostrum super hoc more prisco decretum exposcerent.* Quapropter Ioannes cognitionem illam ab eo Metropolitano suscipi iubet, ut iure proprio eam definiat cum collegis suis: *Ergo saltem nunc fraternitas tua Metropolitana iure posita ex Episcopis sub se decentiam vel vicinorum sex, una cum Episcopo, cuius est iste parasciae, sibi socians, tantum negotium subtili ventilet discussionis ventilabro, & invento, quod iustum est, canonice decernat, & communi fratrum censura definiat.*

Hadrianus secundus Ioannis octavi, decessor quamdam moderationem adhibuerat in causa Herlesfordi Presbyteri, qui provocaverat a iudicio Episcopi sui ad sedem Apostolicam tamquam ad caput omnium Ecclesiarum. Non laudato Carolo Calvo Rege, qui Presbytero illi permiserat iter Romanum, aequum esse censet, ut iniusta sententia ab Episcopo lata in Concilio civitatis irrita esse iubeatur in Concilio provinciali, Hincmari Archiepiscopi auctoritate (21): *Quod praesentem*

Pre-

(20) Apud Iyonem parte 10, c. 26.

(21) Epist. 13. Hadr. ad Carolum Calvum.

Presbyterum Herlesfridum, potestate sui Praefulis plus quam canonica veritate perculsum, ad sedem Apostolicam, utpote caput omnium Ecclesiarum, venire passi estis, bene quidem fecistis. Sed nunc melius faceretis, si, quod in civili Concilio apud suum Episcopum perperam gestum est, in provinciali synodo apud vos rationabiliter & apud fratrem nostrum Hincmarum Archiepiscopum cassaretur. Tum id quoque Regi tribuit, ut eundem Presbyterum procuraret Ecclesiae suae reddi usque ad celebrationem synodi; vel Episcopum cogat Romam mittere Legatum, quo, parte utraque audita, statuatur prout iustum visum fuerit, quemadmodum constat ex epistola Hadriani scripta anno DCCCLXIX. Agnoscit itaque auctoritatem Metropolitani, cui negotium istud iudicandum relinquit; ac tamen indicat, cupere se, ut causa apud sedem Apostolicam iudicetur, si Rex ita pateretur. Eius tamen arbitrio rem integram permittit.

Hadriani & Ioannis successores, ruptis canonum cancellis, appellationes Presbyterorum admisere; adeo ut Gregorius VII. in decretis suis, quae vulgo *Dictatus Papae* dicuntur, hoc quoque praeceperit: *Vt nemo audeat condemnare Apostolicam sedem appellantem.* Quod in ius commune versum est in Decreto Gratiani & in libris Decretalium.

XII. Quæri solet, utrum praeter exercitium illud iurisdictionis Conciliis provincialibus inesset potestas condendi decreta canonica. Et in praxi quidem veteris Ecclesiae dubitari non potest, quin ita fieri posset, modo tamen ea decreta contraria non essent canonibus Conciliorum generalium. Exemplo erunt Concilia Gallicana. Valentina quippe synodus coacta anno CCCLXXIV. cui interfuerunt Episcopi provinciae Viennensis, decreta sua misit ad universos Episcopos Galliarum & Quinque provinciarum. Ita pariter synodus Reicensis in secunda Narbonensi coacta anno CCCCXXXIX. Arausicana prima anno CCCCXLI. Vasensis anno sequenti, Andegavensis in provincia Turonensi anno CCCCLIII. Venetensis in eadem provincia anno CCCCLXV. Arelatensis quarta anno DXXIV. Carpentoratenensis in eadem provincia anno DXXVII. Synodus Arausicana secunda habita anno DXXIX. provincialis item erat; sed tamen canones suos edidit adversus Pelagianos, *iuxta capitula ab Apostolica sede transmissa*; ut adnotatum est in praefatione synodi. Eodem anno Vasensis synodus in eadem provincia suos etiam canones edidit. Synodus Antissiodorensis ab Aunachario Episcopo celebrata anno DXC. cum Abbatibus & Presbyteris suae dioeceseos XLV. canones edidit, tametsi unius Episcopi synodus esset. Concilium Metense habitum anno DCCCLXXXVIII. in quo XIII. canones editi sunt, provinciale item est, celebratum ab Archiepiscopo Treverensi cum suis suffraganeis Episcopis provinciae Belgicae. Concilium Trosleianum prope Augustam Sueffionum convocatum fuit ab

Heriveo Archiepiscopo Remensi, cui interfuerunt Episcopi provinciae Remensis. In eo editi sunt canones quindecim.

Hispanis quoque magni momenti semper visi sunt canones editi in suis Conciliis provincialibus. Argumento erunt Concilium Eliberitanum anno CCCV. coactum, in quo decreti sunt canones octuaginta & eo amplius, Caesaraugustanum in provincia Tarraconensi habitum anno CCCLXXX. Bracarense primum & secundum in Gallaecia habita annis DLXIII. & DLXXII. & Lucensia eiusdem provinciae & eodem ferme tempore celebrata, quae provinciam illam in duas metropoles diviserunt tempore Regum Suevorum, Narbonense habitum anno DLXXXIX. sub Recaredo Rege, qui Narbonensem provinciam obtinebat velut membrum coronae Hispanicae, Hispalense primum anno DXC. & secundum anno DCXVIII. cui praefuit Isidorus Metropolitanus, cuiusque canones referuntur ab Ivone & Gratiano.

Sane adeo verum est & manifestum, inesse Conciliis provincialibus auctoritatem ad condendos canones, ut & ipse auctor apologetici pro decretis Gregorii VII. editis in Concilio Romano anno MLXXIV. tametsi prorsus addictus Gregorio, veritatem illam constituat inter axiomata disciplinae canonicae. Ait enim, decreta Conciliorum oecumenicorum observanda esse velut leges evangelicas, dein rationem etiam habendam canonum in synodis provincialibus editorum, modo contrarii non sint canonibus Conciliorum, quandoquidem eas bis in anno celebrari praecipunt canones Nicaeni, Constantinopolitani & Chalcedonenses (22). *Pater, quod authenticae sanctiones etiam provincialia Concilia fieri praecipunt. Quod in cassum praeciperent, nisi O nos eorumdem Conciliorum probabiles sententias observare decernerent. Unde O in tertio Toletano Concilio universalis decretum est: Qui Concilia orthodoxorum Episcoporum consona sanctissimis quatuor Conciliis non recipit, anathema sit.* Praeclare autem admonet idem auctor, persaepe magnos & egregios viros his Conciliis interfuisse, ac sicut temerarium esset contradicere opinioni illustrium horum virorum, ita tolerandam prorsus non esse eorum contumaciam, qui nolunt obsequi decretis ex sententia multorum sapientium statutis. Ergo, inquit, *multorum sapientium iudicio non acquiescere multo magis est intolerabile, in his dumtaxat capitulis, quae praedictis authenticis statutis non adversantur, sed institutioni Christianae religionis proculdubio suffragantur.*

XIII. Quapropter merito reprehendendus est Gratianus, qui novum ~~int~~ introducere conatus est in Decreto suo, nimirum, posse quidem Concilia haec causas iudicare & criminibus debitas poenas irrogare, non tamen novos canones condere, *non constituere aliquid vel definire*, ut ipse loquitur in dist. XVIII. Itaque auctor glossae eum aper-

(22) Apologet. pro decret. Greg. VII. cap. 2. & 4.

aperte redarguit, qui ita scribit ad hunc locum: *Illud non est verum. Quia Episcopi bene condere possunt canones episcopales, & Archiepiscopus provinciales. Sed de maioribus negotiis non possunt aliquid statuere.* Exceptio illa glossae aperit genuinum sensum capitis Concilia (23), ex quo Gratianus sententiae suae fundamentum mutuatus est, quodque descriptum est ex apologetico Ennodii Ticinensis. Sed caput illud a me explicatum est in dissertatione de iudiciis canonicis Episcoporum.

Sane Doctores nostrae aetatis non contradicunt huic auctoritati Conciliorum provincialium, modo eorum decreta consentanea sint iuri communi, id est, iuri, quod in Decretalibus continetur, iuxta receptum loquendi modum (24). Tamen dissimulandum non est, Cardinales congregationis institutae pro explicatione Concilii Tridentini auctoritatem illam quibusdam limitibus circumscripsisse, vim apertam inferendo verbis decreti Tridentinae synodi, quum declarant, Concilia provincialia publicanda non esse, ante quam sedes Apostolica consueatur (25). *Decreta, quae in Conciliis provincialibus conduuntur, publicari non debent inconsulto Romano Pontifice. Sed Declarationes illae vim legis non obtinent in Gallia.*

CAPUT XV.

Quando & qua occasione Concilia provincialia celebrari desierint?

SYNOPSIS.

I. Concilia provincialia celebrari desierant tempore Concilii Chalcedonensis. Idem de sua aetate testantur Iustinianus, Zonaras, Balsamo, & Matthaeus Blastares.

II. Huius desuetudinis origo debetur institutioni Conciliorum patriarchalium; quae singulis annis celebrabantur; & quibus omnes Metropolitani interesse debebantur. Caeterum Concilii octavi omnino conditus adversus Episcopos Gallicos. Verum Concilium, illud receptum non fuit in Gallia.

III. Diutius Ecclesia Occidentalis retinuit

morem celebrandorum Conciliorum provincialium. Cur tandem ab iis celebrandis abstinuerint Episcopi. Eorum usum restitue tentavit Innocentius III. irrito conatu.

IV. Quid Concilio Basileensi & Tridentino placitum.

V. Editum Blesense praecipit, ut Concilia provincialia tertio quoque anno habeantur. Verum nihil horum observatum est huc usque. Et tamen valde optandum esset, ut celebrandorum Conciliorum provincialium consuetudo revocaretur.

SI quis autem curiose inquirat, quibus tandem de causis celebrari desierint Concilia provincialia, reperiet, morbum hunc in universa Ecclesia, non solum Occidentali, sed etiam Orientali, grassa-

(23) Dist. 17. cap. Concilia.

(24) Azor. Instit. moral. par. 2. lib.

3. c. 47.

(25) Declarationes ad cap. 2. Concil.

Trident. de reform. sess. 24.

fatum esse, atque adeo causam debere esse communem. Adnotatum namque est in canone XIX. synodi Chalcedonenfis, Concilia illa defuisse celebrari per illas tempestates: *Pervenit ad aures nostras, quod in provinciis statuta Episcoporum Concilia minime celebrentur, & ex hoc plurima negantur ecclesiasticarum causarum, quae correctione indigent.* Sed exprobratio illa ab oecumenico Concilio facta, parum profuit. Quippe Iustinianus octuagesimum post annum admonet in Novella CXXXVII. canones, qui praecipunt celebrationem Conciliorum provincialium; observatos non fuisse usque ad aetatem suam (1): *Quando autem, quod in canonibus cautum est, synodis sanctissimorum Episcoporum per singulas provincias congregandis huc usque minime observatum est.* Apud Graecos congregandorum Conciliorum provincialium statuta renovata sunt auctoritate canonum synodi in Trullo & secundae Nicaenae. Attamen Zonaras observavit, ea adeo aetate sua (id est, ad annum MCLXXX.) neglecta fuisse in Oriente, ut nusquam ea Concilia haberentur (2). Quod Balsamo quoque, qui anno MCXC. vivebat, pro aetate sua testatur; & pro sua item Mathaeus Blastares, qui circa annum MCCC. floruit.

II. Ac mihi quidem inquirenti in causas huius desuetudinis, nulla alia occurrit praeter celebrationem Conciliorum patriarchalium, quae singulis annis congregabantur a Patriarcha, cuique interesse debebant Metropolitani iuxta canones Concilii CP. & Novellam constitutionem Iustiniani, qui Metropolitanos istiusmodi brevi descriptione explicat. Episcopi, inquit, qui a Patriarcha ordinantur, & ipsi ius habent alios ordinandi, id est, Metropolitani, ut explicat Photius in Nomocanone. Quapropter tollenda est negatio, quae adiecta est in contextu Novellae, *hi, qui non habent ius alios Episcopos ordinandi; ac prorsus legendum, qui habent ius.* Illud autem incommodum ex eo sequebatur, quod Concilia illa generalia patriarchatus impediabant, ne particulares provinciarum synodi haberentur, ut in Concilio octavo oecumenico propositum est. At synodus octava difficultatem sustulit, iubendo, ut, si utraque Concilia haberi non possint, Metropolitani teneantur praeferre Concilium patriarchale, ad quod accedere teneantur, quum evocati fuerint a Patriarcha; in hoc enim Concilio iudicandas esse omnes causas, non solum unius provinciae, sed etiam totius patriarchatus. Quo unico decreto tacite concessa est libertas abstinendi a celebratione Conciliorum provincialium. Clausulae, quae sequuntur in canone, additae sunt in gratiam Patriarcharum. Quippe iubetur, ut Metropolitani nullam rationem habeant mandatorum Principum, si forte contingeret eos vetari, ne ad synodum Patriarchae accederent. Et quia in Occidente omnes Metropolitani non con-

secre-

(1) Nov. 137. cap. 4.

Canon, V. Nicaen.

(2) Zonaras & Balsamo in comm. ad

secrabantur a Patriarcha, statuitur, ut omnes Metropolitani, qui aut impositionem manuum aut Pallium a Patriarcha acceperint, teneantur accedere ad eius Concilium. Duo illa capita ostendunt, canonem illum adversus Episcopos Gallicanos decretum esse iuxta suggestiones Legatorum pontificiorum. II autem eo consilio illum canonem condi procurarunt, ut a Concilio oecumenico firmata esse videretur Nicolai primi nova molitio sexennio ante prolata. Tum, ut Episcopos Gallicanos hac sententia percelli procurarent: qui, ne ad Concilia ordinaria patriarchatus Romani convenire cogerentur, & ut impositas Episcopis Italiae conditiones detrectarent, eas excusationes adferebant, neque accipere se manuum impositionem ab Episcopo Romano, & praeterea a Principibus impediri, ne ad synodos illas accederent. Convellebat praeterea idem canon aliam consuetudinem Galliae, quoad Concilia generalia regni: qua de re dicetur in alio loco huius dissertationis (3). Verum Concilium illud receptum non fuit in Gallia, ut Ademarus Cabanensis adnotavit, quod quaedam capita edidisset contra antiquos canones, tum pro imaginum adoratione, tum etiam in gratiam summi Pontificis, ut ait hic auctor (4): *In qua synodo de imaginibus adorandis aliter quam orthodoxi Doctores ante definierant, statuerunt; quaedam etiam pro favore Romani Pontificis, qui eorum votis de imaginibus adorandis annuit, quaedam contra antiquos canones & contra decreta patrum, ut, qui ipsam synodum legerit, inveniet.* Itaque ex congregatione Conciliorum patriarchalium consequabatur per consequentiam pene necessariam cessatio Conciliorum provincialium. Sed aliunde eisdem Conciliis ingens perniciēs imminēbat. Quippe appellari poterat ab eorum iudiciis ad Concilium patriarchale; quod etiam per saepe invocabatur, *omisso medio*. Octava synodus huic morbo medicinam adhibere tentavit canone XXVI. quo suprema in Presbyteros iudicia permittuntur synodis Metropolitanorum. Verum transmissa huius canonis observatio effecit, ut synodi provinciales prorsus desierint in Oriente; ut ex Zonarae, Balsamonis & Blitaris testimonio constat.

III. Diutius in Ecclesia Occidentali viguit consuetudo celebrandorum Conciliorum provincialium, quoniam eorum auctoritatem factam testamque esse voluit Occidens usque ad nonum saeculum. Sed statim atque summi Pontifices abolere tentarunt supremam eorum in iudicando potestatem, comminati sunt Episcopi, se ab eis celebrandis; quod inutilia futura sint, abstenturos. Hic est enim sensus Hincmari, Caroli Calvi nomine scribentis ad Ioannem octavum, qui Presbyterorum ab Episcopis suis depositorum & rursus in synodis provincialibus damnatorum appellationes recipiebat (5): *Nihil prodest eos* (id est,

(3) Vide lib. 2. cap. 17. §. 3.

(5) Hincmar. ep. 9. cap. 19. & 20.

(4) Vide Annales S. Bertini ad an. 872. edit. Mogunt.

est, Episcopos) secundum sacros canones & decreta sedis Romanae Pontificum pro accusatis Presbyteris de manifestis criminibus comprouinciales Episcoporum synodos frequentare; sed faciet licenter quisque Presbyterorum quod libet. Vnde si fuerit redargutus, veniat Romam. Et quia pro singulis Presbyteris Episcopi transalpini regulariter iudicatis missos dirigere & actionum documenta scribere non valent, nec testium necessarias personas tunc producere, fiducialiter poterit mentiens quisque innocentiam suam asserere, quum non erit, qui mendacia eius possit refellere. Quum itaque summi Pontifices pertinaciter contendissent, appellari posse ad sedem Apostolicam, non solum a sententiis definitivis, sed etiam ab instructione, ac huiusmodi appellationes reciperent, Episcopi omnem horum Conciliorum curam abiecerunt, quae nihil aliud ipsis adferebant, quam sumtus & dedecus. Eorum usum Innocentium III. decreto Concilii Lateranensis restituere tentavit. Sicut olim, inquit, a sanctis patribus noscitur institutum, Metropolitani singulis annis cum suffraganeis suis provincialia non omittant Concilia celebrare; in quibus de corrigendis excessibus & moribus reformatandis, praesertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum; canonicas regulas, maxime, quae statuta sunt in hoc generali Concilio, relegentes, ut eas faciant observari.

Decretum illud omni effectu caruit, quia remedium non adhibebat malo, quod ortum erat ex cessatione celebrandorum Conciliorum provincialium. Durandus Episcopus Mimatensis, qui centum post annis scribebat, fidem facit huius desuetudinis, deque ea conqueritur (6): Quum in Concilio Nicaeno caveatur, quod per singulas provincias bis in anno Episcoporum Concilium teneatur, ut quae corrigenda & reformatanda in qualibet provincia fuerint, corrigantur & reformentur, & dictum salubre constitutum non seruetur, videretur utile, quod per providentiam Concilii executioni debitae mandaretur.

IV. Synodus Basileensis praecipit, ut ea Concilia celebrentur; quorum praecipuum fructum esse putat inquisitionem vitae, morum & conversationis Episcoporum, lectionem canonum, & ut eorum, qui negliguntur, observatio praescribatur in provincia. Par cura fuit Concilii Tridentini, quod ea Concilia iubet tertio quoque anno celebrari (7).

V. Eorum Conciliorum sanctitati aemulatur edictum Blesense (8): quod praecepit, ut Archiepiscopi synodos suarum provinciarum habeant tertio quoque anno, in quibus provideatur disciplinae, morum correctioni, politioni ecclesiasticae, & institutioni seminariorum & scholarum, secundum formam in sanctis decretis praescriptam. Magistratibus autem adimit potestatem impediendi celebrationem horum

Conc.

(6) Durandus de modo Concilii gen. mat. c. 2.
celebr. Rubr. XI.

(7) Concil. Trid. sess. 24. de Refor-

(8) Ordonnance de Blois article 10. & 24.

Conciliorum. Quod si contingat, a rebus pro disciplina & correctione morum illic decretis appellari tamquam ab abusu, decernit, ut eorum exsecutio retardari non possit praetextu illius appellationis. Verum nihil horum observatum est huc usque; quae tamen prorsus obtinere deberent, rescatis & rescissis iis malis, quae harum synodorum celebrationem interruperunt. Sane res eo temperamento constitui posse videtur, quod nec pontificiam auctoritatem laedat, nec regiam.

CAPUT XVI.

De origine Synodorum nationalium tam in Oriente, quam Occidente.

SYNOPSIS.

I. De Conciliis nationalibus. Inquiritur in eorum originem. De variis Dioecesebus imperii Occidentalis & Orientalis.

II. Earum Dioeceseon administratio explicatur. Origo synodorum nationalium tribuenda est legi Imp. Valentis, Gratiani & Valentiniani. Anianus notatus. Variarum significationes vocis Dioecesis. Πρωτοκλα quid. Eius variae significationes.

III. Lex illa mire placuit personis ecclesiasticis; cuius institutio firmata est canone secundo Concilii Constantinopolitani.

IV. Canon ille antecedit institutionem patriarchatus Constantinopolitani. In eo autem agitur tantum de Dioecesebus imperii Orientalis, nulla prorsus mentione facta Dioeceseon Occidentis.

V. Occidens iam inde a Constantino habuit sua Concilia nationalia. Probatum de Africa.

VI. Dioecesis Illyriciana constituerebat suam synodum. Idem obtinuit in ceteris Dioecesebus Occidentis.

Praeter Concilia provincialia, quae ex provinciae unius Episcopis constabant, alia quoque diu in Gallia perviguere, quae vulgo nationalia vocantur, ex pluribus provinciis conflata. Quippe Ecclesia Gallicana eo iure semper usa est, ut in unum corpus congregari posset, quoties agebatur de negotiis ecclesiasticis statum totius regni contingentibus. Neminem adhuc auctorem legi, qui horum Conciliorum originem adnotaverit. Ea tamen in antiquis Conciliis & in legibus Imperatorum deprehendere licet, si quis hanc curam suscipere velit. Verum, ut id facilius fieri possit, observandum est in antecessum, Imperatorem Constantinum imperii sui administrationem partitum esse sub quatuor Praefectis praetorio in diversa provinciarum corpora, quae in legibus vocantur *Dioeceses*, id est, administrationes, quae suberant speciali administrationi. Vicarii cuiusdam Praefectorum praetorio, vel Proconsulis, aut alius magistratus, cuius splendida esset administratio. Imperium Occidentale comprehendebat septem Dioeceses sive regiones. Sub Praefecto nimirum praetorio Galliarum Dioecesis Gallicana, quae constabat ex XVII. provinciis Galliarum, Dioecesis Britanniarum ex quinque provinciis, Dioecesis Hispaniarum ex septem

septem provinciis. Sub Praefecto praetorio Italiae Dioecesis Africana ex provinciis sex, Dioecesis Italica, cuius caput erat Mediolanum, ex provinciis septem, Dioecesis Romana ex decem provinciis. Sub Praefecto praetorio Illyrici Dioecesis Illyriciana, in qua XVII. provinciae. Imperium vero Orientale comprehendebat Dioecesim Thraciam ex provinciis sex conflatam, in qua Constantinopolis fuit, Dioecesim Ponticam, in qua provinciae undecim, Dioecesim Asianam, in qua provinciae totidem, & Dioecesim Orientalem, ubi Antiochia, in qua provinciae quindecim. Quatuor illae Dioeceses parebant Praefecto praetorio Orientis. Dioecesis vero Aegyptiaca, quae sex provincias complectebatur, suberat Praefecto Augustali. Sed aetate Theodosii senioris huic imperio adiecta est portio quaedam Illyrici; quod ea ratione divisum est in duas Dioeceses, in Illyricum videlicet orientale, cuius metropolis Thessalonica, cui contributae undecim provinciae, & occidentale, cuius caput fuit Sirmium, in eoque sex provinciae, sub Praefecto praetorio Italiae; ut patet ex actis Concilii Aquileiensis.

II. Itaque in unaquaque Dioecesi aderat Vicarius Praefecti praetorio, aut Proconsul, sive alius quispiam magistratus illustris, qui universarum harum provinciarum curam gerebat, & ius apud eas dicebat, iuxta mores illarum tempestatum, in publicis earum provinciarum conventibus, *agendo conventus iuridicos*. Eamdem in Ecclesiam consuetudinem inveni concesserunt Imperatores, id est, ut Episcopi conventus provinciarum & universae Dioeceseos agerent, in quibus causas suas finirent. Eam consuetudinem lege sua, quae exstat in Codice Theodosiano, firmarunt Imp. Valens, Gratianus & Valentinianus. In ea lege Concilia unius regionis seu Dioeceseos, quae nunc rationalia vocantur, conceptis verbis fieri iubentur (1); tametsi interpretatio Aniani, cui perspecta non erat vis vocabuli *Dioeceseos*, procul a sententia legis recedat, quum eam coercere voluerit ad synodos ordinarias Episcoporum. *Qui mos est causarum civilium, iidem in negotiis ecclesiasticis obtinendi sunt; ut, si qua sunt ex quibusdam dissensionibus levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia, locis suis & a suae Dioeceseos synodis audiantur*. Quoniam vero diversitas significationum vocabuli *Dioeceseos*, lectorem remorari posset, monemus, eam appellationem hodie tribui territorio uniuscuiusque episcopatus, exemplo canonum Africanorum, qui eo sensu Dioeceseos vocem usurpant; qui usus ab iis manavit ad synodos Galliarum & Hispaniarum usque ad nostram aetatem. At in legibus Codice Theodosiano comprehensis, in Codice & Novellis Iustiniani, & in canonibus Graecis *Διοικησις* sive *Dioecesis* semper accipitur pro tractu quodam & diversarum provinciarum collectione (2); provincia vero, pro collectione plurimorum episcopatum. Integrum autem episcopatus terri-

(1) L. 23. C. Theodos. de Episcopis.

(2) Vide lib. 3. cap. 1. §. 1.

territorium Graeci vocant *παροικία* sive *paroeciam*, quam vocem Dionysius Exiguus conservavit in sua canonum versione. Vnde factum, ut ea vox, sive *parochia* vitio librariorum, per saepe in canonibus Latinis significet territorium episcopatus; dein vero prorsus versa est ad significandum id, quod nos hodie parochiam vocamus.

III. Lex illa Codicis Theodosiani mire accepta fuit personis ecclesiasticis; qui existimarunt, necessarium in primis esse, ut novus canon conderetur, quo institutio haec singillatim explicaretur. Quamobrem Ecclesiae corpus in Dioeceses distributum est canone secundo Concilii Constantinopolitani, quod anno CCCLXXXI. celebratum est. Hic enim canon supremam integrae uniuscuiusque Dioeceseos synodo auctoritatem tribuit regendi & administrandi omnia negotia ecclesiastica provinciarum, quae continebantur in ea Dioecesi, sub gubernatione tamen Primatis sive Exarchi Dioeceseos; quemadmodum accurate explicui in dissertatione de iudiciis canonicis Episcoporum, & aliquatenus attingi in capite primo huius libri.

IV. Sed duo in primis haec observanda sunt, quae nusquam hactenus explicavi. Primum enim observandum est, canonem illum antecedere institutionem patriarchalis Dioeceseos Constantinopolitanae, quae septuaginta tantum post annis facta est in Concilio Chalcedonensi. Itaque toto illo septuaginta annorum intervallo tres Dioeceseanae synodi in Oriente erant oecumenici Concilii decreto approbatae, Thracica scilicet, Pontica & Asiana, quae nulli Patriarchae parebant; adeoque non erant synodi Patriarchales, sed Dioeceseanae tantum, aut regionales. Nam quoad duas alias Dioeceses imperii Orientalis, Aegyptum videlicet & Orientem proprie dictam, suis illae Patriarchis suberant, Oriens nimirum Antiocheno, & Aegyptus Alexandrino. Ex observatione ista, cuius integras probationes afferam in dissertatione de patriarchatu Constantinopolitano; pendet alterum caput nostrarum observationum, nempe canone secundi Concilii de Dioecesebus tantum imperii Orientalis agi, nulla prorsus mentione facta Dioeceseon Occidentis: quia quum synodus illa ex solius Orientis Episcopis constaret, noluit condere canones pro gubernatione Ecclesiarum Occidentalium. Hinc factum, ut Concilia illa Dioeceseana non adeo illustria sint in Occidente, eaque deprehendere res sit non minimi laboris. Atque id eo magis observare convenit, quod eorum institutio non adeo valuit ac in Oriente, ubi unaquaeque Dioecesis suum Primatem habebat sive Exarchum reliquorum Metropolitanorum, qui post editum illum canonem eos propria auctoritate evocare poterat absque speciali permissione Imperatoris, eodem iure, quo Patriarchae convocare poterant synodos patriarchales.

V. Et in Occidente quidem iam a Constantino deprehenduntur synodi Dioeceseon, sive Concilia regionalia. Sed antiqua eorum forma

Tom. III.

Q

non

non adeo nota est ac Orientalium; si synodos Africanas excipias. Episcopus enim Carthaginis iure suo convocare poterat coetum Concilii generalis totius Africae, quo particulares provinciarum synodi a Primatibus suis congregatae legatos mittebant; quod ea de causa Concilium universale dicebatur; ut patet ex capite XIX. & XX. canonum Africanorum (3). Interdum vero Episcopi, praeter legatos provinciarum, maiorem Episcoporum partem ad synodum evocabant, prout causae gravitas postulabat; ut videre est in epistola Concilii Carthaginienfis ad Bonifacium Papam, quae nomine Episcoporum Africanorum inscripta est: *qui praesentes adfuimus numero CCXVII: ex omni Concilio Africae.*

VI. Ceterae Occidentis Dioeceses eodem modo congregabantur. Sane ex epistola Damasi ad synodum Illyricianam, & ex ea, quam synodus Illyriciana scripsit ad synodum Asianam, quae exstat apud Theodoretum, colligitur, Episcopos huius Dioeceseos Illyricianae constituisse suam synodum. Praeterea in Concilio Ephesino Africa & Illyricum distinguuntur a synodo Occidentali urbis Romae (4). Hispanicas autem provincias ad Concilia nationalia convenire solitas probant acta Concilii primi Toletani, quod anno quadringentesimo celebratum est. Dioecesis Italica, quae septem provincias complectebatur, auctoritati suberat Episcopi Mediolanensis. Dioecesis vero urbicaria, quae ex decem provinciis constabat, ad ordinariam synodum patriarchalem summi Pontificis pertinebat; ad quam etiam, saeculo quinto, pertinebat universa Italia.

C A P V T XVII.

De Synodis Gallicanis, & cuius auctoritate fuerint congregatae.

S Y N O P S I S.

I. Agendum nunc de synodis Gallicanis.

II. Stante imperio Episcopi Galliarum unum synodi corpus constituiebant. Probatur ex Concilio Arrippinensi, Arelatenfi, & aliis.

III. Synodus Galliarum corpus erat separatum a Romana synodo. Viriusque dignitas par visa est Episcopis Illyrici.

IV. Probabile est Metropolitani Treverensis auctoritate convocari sum consuevisse

Concilia nationalia Galliae. In conventibus extraordinariis necessaria erat auctoritas Imperatoris.

V. Convventus Episcoporum Galliae fiebant auctoritate Imperatorum. Probatur ex epistola Maximi Imperatoris ad Siricium Papam & ex Sulpitio Severo.

VI. Episcopus Arelatenfis contendeat, olim ad se pertinere potestatem congregandae synodi generalis Galliarum. Origo huius ambitionis investigatur, Septem provinciae

(1) Vide lib. 5. cap. 3. §. 1.

(4) Concil. Ephes. in epist. ad Theod. Imp.

ciae quatenus.

VII. Quid Patroclo Arelatensi concesserit Papa Zosimus. Eius auctoritatem intendit Imp. Valentinianus.

VIII. Hinc factum, ut Episcopi Arelatenses ad exarchatum Galliarum aspirarent. Eis concessa auctoritas congregandorum Conciliorum ex pluribus provinciis.

IX. Quod Leo primus fieri in posterum vetuit, imminuta admodum dignitate sedis Arelatensis. Constituitur epocha synodi secundae Arelatensis. Post Hilarii Arelatensis

obitum Leo aliquatenus restituit dignitatem illius sedis.

X. Primus omnium Hilarius Papa Arelatensis. Episcopis tribuit potestatem convocandi Concilium Galliarum.

XI. Irruptiones barbarorum in Gallias communicationi Episcoporum obstitere. Explicatus Hilarius Papa.

XII. Diversa regna constituta in Galliis. Quare non poterat congregari corpus Episcoporum Gallicanorum, ob diversitatem regnorum. Probat ex Avito.

L Gendum nunc de synodis Gallicanis, quod eae sint praecipuus huius dissertationis scopus. Verum, ut id ex ordine fiat, considerandi sunt conventus generales Episcoporum Galliae, sive in imperio, sive postquam Franci Gallias occupaverunt, regnumque esse fecerunt. Quoniam vero facies ecclesiasticae politicae multis mutationibus obnoxia fuit sub Regibus nostris, agam primum seorsim de Conciliis generalibus Galliae sub prima dynastia, dein sub secunda & tertia usque ad hanc nostram aetatem; & in primis duo quaedam accurate examinabo, cum eorum circumstantiis, quam videlicet auctoritate Concilia illa congregarentur, quamve illa potestatem haberent quoad materias ecclesiasticas.

II. Stante imperio, Episcopi Galliarum unum synodi corpus constituebant, aequae ac Episcopi aliarum Dioeceseon, de quibus paullo ante sermonem institui. Sane Concilium Agrippinense habitum anno CCCXLVI. adversus Euphratam illius urbis Episcopum, qui illic ob Arianam haeresim damnatus est, constabat ex provinciis Treverensi, Agrippinensi, Moguntina, Remensi, Senonensi, Rotomagensi & Vesonentionensi, ut colligitur ex subscriptionibus Episcoporum. Anno CCCLIII. Episcopi Galliarum congregati sunt in civitate Arelatensi; ubi Paulinus Episcopus Treverensis depositus est quod damnationi Athanasii consentire nolisset (1). Biennio post eodem Episcopi conveniunt apud Biterras; ubi sanctus Hilarius Episcopus Pictaviensis in exilium missus est, factione Saturnini Episcopi Arelatensis. Sulpitius Severus, cui memoriam horum duorum Conciliorum debemus, scribit (2), ea fuisse conflata ex Episcopis Galliarum. Ceterum a nostris sum apud Arelatem ac Biterras oppida Galliarum Concilia fuisse. Anno etiam CCCLXII. corpus Episcoporum Gallicanorum congregatum est in civitate Parisiensi; ubi formula fidei in Ariminensi Concilio proposita, quae usiae sive consubstantialitatis vocabulum suppresserat, revocata est, & Saturninus Arelatensis depositus (3). Certe synodicam suam

(1) Vide Notas Baluzii ad Lupum Ferrar. pag. 486.

(2) Sulpit. Sever. lib. 2.

(3) Hilar. lib. adversus Constantium.

epistolam ad Episcopos Orientales miserunt sub titulo Episcoporum Gallicanorum; ad cuius calcem iis verbis utuntur, quibus testatum voluerunt, auctoritatem suam extendi ad universam Galliam: *Quisque his, quae statuimus, intra Gallias putaverit renitendum, a communione ac sede sacerdotii sit abiiciendus*. Infra: *Saturninum excommunicatum ab omnibus Gallicanis. Episcopis caritas vestra cognoscat*.

III. Magni momenti est istud exemplum. Illustrius tamen est illud, quod sequitur. Constat ex professione fidei synodi Illyricianae, quae exstat apud Theodoretum una cum epistola Valentis Imperatoris ad synodum Dioeceseos Asianae (4), habitam fuisse synodum Romae anno CCCLXIV. itemque aliam eodem tempore in Gallia, quarum fidem amplectuntur Episcopi Illyriciani. Duo quaedam hinc colliguntur, quae scire oporteat. Primum, synodum Galliarum separatam corpus fuisse a Romana synodo. Deinde utriusque synodi rationem habitam ab Episcopis Illyricianis, quasi aequalitas quaedam esset inter eas: *Nos autem non aliter sentimus atque duo Concilia, quorum alterum iam Romae, alterum habetur in Gallia*.

IV. Difficile est pronuntiare, quam auctoritate corpus illud Episcoporum Gallicanorum coiret per illas tempestates. Attamen quoniam civitas Treverensis erat sedes praefecturae Galliarum, ut ex Aufonii Mosella constat, ob quod vocata est *metropolis Galliarum*, ut testatur Athanasius, suspicari fortasse liceret, penes Episcopum illius urbis fuisse auctoritatem primi Metropolitanis, quo nomine ad eum pertinet potestas congregandorum omnium Episcoporum. Affirmare certe licet, Imperatores aut Vicarios Praefecti praetorio Galliarum, qui semel in anno civiles Galliarum conventus agebant, propter negotia publica iuxta formam in legibus praescriptam, conventus quoque Episcoporum permisisse, quos ipsi litteris suis haberi iuebant, quoties rogabantur a Metropolitanis. Quod in Oriente & Occidente obtinebat antequam Concilium CP. habitum anno CCCLXXXI. synodos Dioeceseon vertisset in iurisdictionem ordinariam: quam institutionem ab Imperatore Theodosio confirmari procuravit. Quippe certum est, omnia Concilia, exceptis ordinariis, iussu Imperatorum convocata fuisse, id est, Concilia oecumenica, Concilia uniuscuiusque Dioeceseos, & Concilia extraordinaria ex variis Dioeceseibus composita, tametsi oecumenica non essent. Sane Constantinus Imperator synodum Arelatensem coëgit anno CCCXIV. in causa Donatistarum, qui appellaverant a iudicio, quod Melchiades Papa cum Episcopis collegis suis tulerat secundum Caecilianum Episcopum Carthaginensem. Necessaria illic erat auctoritas Principis; quoniam synodus illa constabat ex legatis Dioeceseon Galliarum, Britanniarum, Hispaniarum, Africae & Italiae; ut patet ex subscriptionibus. Concilium celebratum an-

(4) Theodor., lib. 4. c. 8.

no CCCLXXXI. in civitate Aquileiensi, quae a Dioecesi Italica pendebat, cuius caput erant urbs & Episcopus Mediolanensis, decreto Imperatoris Gratiani convenit, iuxta preces sancti Ambrosii, ad damnandos duos Episcopos Arianos. Ad illud convenerunt aliquot Episcopi Italiae, Pannoniae, quae Illyrici provincia erat, & legati Dioeceseon Galliarum & Africae. Itaque quoniam conventus erat extraordinarius, necessaria fuit auctoritas Imperatoris. Quamobrem recte Ambrosius in actis huius Concilii ait: *Nos in Occidentis partibus constituti convenimus ad Aquileiensem civitatem iuxta Imperatoris praecceptum*. Quin etiam synodica epistola ad Principes missa idipsum testatur: *Gratias agimus vobis, clementissimi Principes, quod & fidei vestrae studium probavistis, qui ad removendas altercationes congregare studuistis sacerdotale Concilium*. Infra: *Omnes prope ex omnibus provinciis Occidentalibus missis adfuere legatis*.

V. Sed quod propius spectat ad res nostras, conventus Episcoporum Galliae agi solitos auctoritate imperatoria probat epistola Maximi Imperatoris, qua Siricio Papae respondet. Conquestus erat ille apud Principem de Agrecio quodam, qui indebite consecutus erat gradum presbyterii. Rescripsit Princeps, se, ut difficultatem illam solvat, congregaturum synodum ex omnibus Galliis, vel ex quinque provinciis tantum, quae tum temporis speciale reipublicae corpus constituiebant in Galliis: *Ceterum de Agrecio, quem indebite ad presbyterii gradum conscendisse commemoras, quid religioni nostrae possunt praestare reverentius, quam ut de hoc ipso, cuiuscumodi esse videatur, catholici iudicent sacerdotes? Quorum conventum ex opportunitate omnium, vel qui intra Gallias, vel qui intra quinque provincias commorantur, in qua elegerint urbe constituam*. Idem Imperator Maximus congregavit Concilium Burdigalense anno CCCLXXXV. adversus haesum Priscilliani (5): ad quod convenerunt Episcopi Galliarum & Hispaniarum, ut Sulpitius Severus testatur.

VI. Episcopus Arelatensis olim contendebat, ad se pertinere potestatem congregandae synodi generalis Galliarum. Sed ambitio eius repressa est a Leone summo Pontifice, qui conatum eius improbavit tamquam ratione destitutum. Et quoniam ius illud sibi rursus vindicare studuerunt Episcopi Arelatenses in prima Regum nostrorum dynastia, cui etiam constituendo auctoritatem suam adhibuerunt summi Pontifices, operae pretium est altius scrutari, quo fundamento ius illud inniteretur; praesertim quum materia haec nondum satis explicata sit. Excisa a Vandalis urbe Treverorum, Honorius Imperator sedem praefecturae Galliarum transtulit Arelatem (6), & Matrem o-

mnium

(5) Huius Concilii Acta existare inter Spicilegii.

schedas Hier. Vignerii affirmat V. C. Lucas Dacherius in praefat. ad Tom. V.

(6) Vide supra lib. 5. cap. 30. §. 7.

mnium Galliarum vocavit, id est, Galliarum metropolim: quo titulo antea honestabatur civitas Treverensis. Alia deinde constitutione (quae edita est a Nicolao Cusano, Scaligero & Sirmondo) decernit, ut conventus ordinarius septem provinciarum in ea urbe habeantur ad ordinandam politiam (7). Corpus illud septem provinciarum constabat, ut fidem faciunt veteres Notitiae, ex provincia Viennensi, Narbonensi prima & secunda, provincia Alpium, Novempopulania, & utraque Aquitania, additis videlicet ad quinque provincias aliis duabus. Quoniam vero dignitas, quae civitatibus competebat in ordine civili facile communicabatur episcopatibus earum urbium, incessit Episcopum Arelatensem ambitio sibi vindicandi titulum primi Metropolitani Galliarum (8).

VII. Sane Patroclus Arelatensis Episcopus eam dignitatem impetrare tentavit a Zosimo Pontifice Romano (9); qui exiguum eius portionem ei concessit, edicto, ne ulla persona ecclesiastica, cuiuscumque gradus ea foret, Romam aliove accederet absque epistola formata Metropolitani Arelatensis, qua testatum universis fieret, quem gradum illa persona obtineret in Ecclesia (10). Eo pacto Zosimus cum eo communicavit unam ex praerogativis, quas Africani canones Metropolitano debere testantur supra Episcopos & clerum provinciae (11). Sed privilegium illum coercitum fuit ad unicum hoc caput iurium metropolitancorum, nulla congregandorum Conciliorum Galliae potestate concessa; ac praeterea Patroclo tantum conceditur, ea ratione, ut ad successores non transmittatur: *meritorum eius speciali contemplatione*, inquit Zosimus. Merito igitur reprehendendi sunt Episcopi provinciae Arelatensis, dum in libello, quem Leoni primo obtulerunt, aiunt, eam auctoritatem sedi Arelatensi competere, quam verbis admodum magnificis explicant contra tenorem rescripti: *Ut omnes Gallias, sibi Apostolicae sedis vice mandata, sub omni ecclesiastica regula contineret*. Imp. Valentinianus III. auctoritatem Patrocli Episcopi Arelatensis intendit, lege data, qua eius iurisdictioni subdidit Episcopos Galliarum, qui Pelagii erroribus adhaererent (12).

VIII. Privilegia isthaec personalia Arelatensibus Episcopis concessa, quae aliunde confirmata fuerant a Zosimo (13), quoad ordinationes Episcoporum provinciae Viennensis & utriusque Narbonensis, tamen deinde Bonifacius Papa ea extendi prohibuit ad primam Narbonensem, viam aperuerunt ambitioni eorum, adeo, ut ad exarchatum Galliarum aspirare ausi sunt. Hanc ob rem Hilarius Arelatensis Episcopus in secunda synodo Arelatensi decerni procuravit, penes Episcopum il-

(7) Vide epist. Marcae ad Henr. Valensium §. 14.

(8) Vide supra lib. 5. cap. 31. §. 1.

(9) Zosim. epist. 51. an. 417.

(10) Vide supra lib. 5. cap. 30. §. 4.

(11) Can. 23. Concil. Afric.

(12) L. 47. Cod. Theod. de Episc.

(13) Zosim. ep. 5. an. 417.

illius urbis futuram potestatem congregandi synodum Galliarum, quoties ita illi visum foret, expedire (14). Hic est enim sensus canonis XVIII. ut eius verba satis indicant: *Ad Arelatensis Episcopi arbitrium synodus congreganda: ad quam urbem ex omnibus mundi partibus, praecipue Gallicanis, sub sancti Martini tempore legimus celebratum fuisse Concilium atque conventum.* Sed in eo capite callide agit hic canon, quum constet, primum illud Concilium Arelatense anno CCCXIV. convocatum fuisse ab Imperatore Constantino. Excipi posset, synodum illam Arelatensem fuisse tantum ex provincia Viennensi, ideoque canonem illum intelligi tantum debere de conventu synodi provincialis, quae arbitrio Arelatensis Episcopi permittitur. Verum aperte constat, eam synodum constituisse ex pluribus provinciis & ex diversis Metropolitanis, de quibus componendis agitur in XLII. & LVI. canonibus. Vnde sequitur, canonem XVIII. voluisse tribuere auctoritatem convocandi synodum plurium provinciarum.

XI. At Leo primus ferre non potuit praesumptionem Hilarii, vultque, ne deinceps synodos ex variis provinciis cogeret. *Suis* (inquit Leo in epist. LXXXIX. ad Episcopos provinciae Viennensis) *unaquaeque provincia sit contenta Conciliis, nec ultra Hilarius audeat conventus indicere synodales.* Sed heic obiter adnotandum est, posse ex iis, quae dicta sunt, constitui epocham Concilii Arelatensis secundi, quae viro clarissimo Sirmondo ignota fuit, eique occasionem dedit scribendi, *exploratum haecenus de tempore huius Concilii nihil esse.* Collocandum est immediate post Concilium Vafense, quod anno CDXLII. celebratum est, & ante annum CDXLV. quo scripta est epistola Leonis adversus Hilarium. Porro Hilario adempta insuper est a Leone dignitas metropolitana, ac Viennensi Episcopo adjudicata (15). Attamen idem Pontifex eandem provinciam, post Hilarii obitum, divisit in duas, relicta Episcopo Viennensi cura quinque civitatum, reliquis autem tributis Ravennio recens ad Episcopatum Arelatensem electo. Ac praeterea, restituendae huic urbi veteris dignitatis cupidus, Ravennio ius quoddam eximium tribuit, quod primo Metropolitano competit, denuntiandi nimirum reliquis Episcopis res in Concilio definitas (16). Eam namque illi curam commisit, missa ad eum celebri illa epistola, qua controversias de mysterio dominicae incarnationis decedit, edicto, ut eam communicaret cum Episcopis Galliarum, qui dein Leoni gratias egerunt.

X. Primus omnium Hilarus Papa Arelatensibus Episcopis ius & auctoritatem tribuit convocandi Concilium Galliarum (17). Anno namque CCCCLXII. iussit, ut Leontius Arelatensis Episcopus synodum ex provinciis, quae congregari possent, convocaret (18). *Per an-*

1105

(14) Vide supra lib. 5. cap. 32. §. 3.

(15) Leo epist. 109.

(16) Idem epist. 110.

(17) Vide supra lib. 5. cap. 34. §. 7.

(18) Hilarus Papa epist. 8.

nos itaque singulos, inquit, ex provinciis, quibus poterit congregari, habeantur episcopale Concilium; ita, ut opportunis locis atque temporibus, secundum dispositionem fratris, & coepiscopi nostri Leonii, cui sollicitudinem in congregandis fratribus delegavimus, Metropolitanis per litteras eius admonitis celebretur.

XI. Ceterum haecenus placuerit examinare, quam auctoritate sub Imperatoribus Romanis convocata fuerint generalia Galliarum Concilia. Quippe irruptiones Francorum, Gotthorum, & Burgundionum, qui maiorem Galliarum partem ab imperio refecerant, multum difficultatis attulere communicationi antistitum, quae aliunde valde erat interrupta, ob hoc, quod auctoritas pontificia ad congregandas synodos esset penes Episcopum Arelatensem Romano imperio subiectum. Recte igitur Papa Hilarus ad Leontium scribit, ut synodum habeat cum Episcopis provinciarum, quae congregari poterunt. Ceterum, ut membrum hoc concludam, aio, synodos generales Galliarum congregari solitas ab Imperatoribus, vel eorum auctoritate, Episcopum vero Arelatensem sibi vindicare voluisse ius illas convocandi, sed a Leone Papa repressum fuisse, Hilarum deinde Episcopo Arelatensi delegasse sollicitudinem congregandi, quos posset, Episcopos, id est, qui a Regibus finerentur accedere ad synodos.

XII. Nam eo tempore Reges Gotthi, partim iure belli, partim ex pactis, occupaverant aliquot provincias; quarum fines ita propagaverunt, ut per illas tempestates possederint utramque Aquitaniam & Novempopulaniam, utramque Narbonensem, & provinciam Alpium. Burgundionibus parebant Lugdunenses, Viennenses & Vesontionenses. Franci vero reliquum Galliarum occupabant. Constat ergo, non potuisse illa tempestate congregari corpus Episcoporum Gallicanorum, ob diversitatem regnorum. Cuius rei illustre testimonium exstat in epistola Aviti Episcopi Viennensis ad Senatores Urbis Romae scripta anno quingentesimo tertio. Primum enim illis significat dolorem, quem conceperat ex iudicio Romae lato adversus Papam Symmachum; tum se apud eos excusat, quod ipse solus inter Episcopos Galliarum hanc epistolam scribat, quod regnorum divisio impediat eorum conventum. Affirmat tamen, litteras ad se ab omnibus collegis suis missas, quibus eum orant, ut scribendae istius epistolae curam in se suscipiat (19): *Vellemus, ut, quae in causa communi supplicari oportet amplitudo vestra congregatorum Galliae Sacerdotum relatione cognosceret. Sed quoniam huius quoque voti compotes reddit provincia praefixis regnorum determinata limitibus, quamprimum supplici prece posco, ne celeberrimo ordini vestro pagina haec aliquod moveat, quasi ab uno dictata, fastidium; quoniam a cunctis Gallicanis fratribus meis ad hoc ipsum non minus per mandata, quam per litteras oneratus, quaecumque a vobis omnes ambimus, unus suggerenda suscepi.*

CA-

(19) Avitus epist. 31.

CAPUT XVIII.

De variis Synodis Gallicanis, provinciis Galliae inter se disruptis, & quod auctoritate regum convocatae fuerint.

SYNOPSIS.

I. Synodus Agathensis constitit ex solis Episcopis regni Gotthorum. Coniectura de Petro Episcopo de Palatio, qui ei synodo subscripsit. Concilium Epaonense ex Episcopis regni Burgundionum.

II. Post excisum regnum Gotthorum prima Francorum synodus fuit Aurelianensis. Ad eius formam celebrata sunt cetera Galliae Concilia. Quinam Episcopi ad eam convenerint.

III. Conventus ille extraordinarius erat; ideoque convocandus a Rege. Itaque a Clodoveo convocatus est.

IV. Post obitum Clodovei regnum eius divisum in tetrarchias. Viriusque Regum portio regnum dicebatur, velut regnum Childeberti. Marcham Childeberti vocat Marii Chronicon. Arvernense Concilium sortem.

V. Varia tum temporis fuere Galliarum Concilia. Quippe interdum constabant ex Episcopis universae Galliae, interdum vero ex Episcopis unius regni. Canon Concilii III. Aurelianensis explicatus.

VI. Concilium Aurelianense secundum congregatum fuit iussu Regum. Explicatur

immutatio, quae in sequentibus Conciliis accidit circa iura regia. Prima omnium synodus Arvernensis imminuere coepit regiam auctoritatem. Apertior fuit audacia sequentium Conciliorum.

VII. Temperamento usa synodus secunda Parisiensis, itemque secunda Turonensis.

VIII. Sequentia Concilia iis verbis usae sunt, quae Regum auctoritati respondent. Evocationis vox explicata.

IX. Concilium Matisconense secundum congregatum est iussu Guntramni Regis. Et interfuerunt omnes Episcopi regni Burgundici. In eo statutum est, ut tertio quoque anno Concilium celebretur una cum dispositione Principis. Vox dispositio explicatur. Conantur partes novam Patriarchae dignitatem tribuere Episcopo Lugdunensi. Synodus Parisiensis quinta convocata est e Rege Clotario. Et Cabilonensis a Clodoveo secundo.

X. Episcopi tenentur accedere ad synodum, quam Rex indixerit. Probatum ex insigni loco Gregorii Turonensis. In litteris tamen convocationis exprimendae erant causae, ob quas conventus precipiebatur.

I. **A**ttamen licet corpus Galliarum in synodo congregari non posset, provinciae, quae uni Regi parebant, synodum componebant absque ulla permissione Episcoporum alienarum provinciarum, ut constat ex synodo Agathensi, quae anno DVI habita est permissu Alarici Regis Wisigothorum, tamen si is Arianus esset: *Quum in nomine Domini, ex permissu Domini nostri gloriosissimi, magnificentissimi, piissimique Regis, in civitate Agathensi sancta synodus convenisset* (1). In subscriptionibus autem leguntur nomina Metropolitanorum Arelatensis, Narbonensis, Burdigalensis, Elusani, Bituricensis & Vercarii Metropolitanorum Turonensis, itemque plurimorum Episcoporum eorum.

Tom. III.

(1) Praefatio Concilii Agath,

R

rum.

rumdem provinciarum, quae regnum Tolosanum constituebant. Nul-
lus porro Episcopus regni Francorum aut Burgundionum ei synodo
interfuit; neque etiam ex Hispania, tametsi magna illius pars Regis
Alarici imperio pareret (2). Suspiciendi tamen locus heic esset, Pe-
trum Episcopum de Palatio, qui synodo huic subscripsit (cuius civi-
tatis vocabulum ad nullam urbem referri potest earum, quae pende-
bant a metropolibus supra memoratis) fuisse ex Hispanis, e (*) *Pa-
lencia* nimirum, sive Palentia, quae civitas erat episcopalis in pro-
vincia Carthaginienſi; qui quum forte Tolosae degeret in comitatu
Alarici, synodo Agathensi potuit interesse.

Synodus Epaonentis, itemque Lugdunensis habitae fuerunt anno
DXVII. ab Episcopis regni Burgundionum; quibus nulli regni Fran-
corum Episcopi adfuere.

II. Quod attinet ad Episcopos, qui Francorum dominationi pa-
rebant, prima eorum synodus fuit Aurelianensis prima; quae ex prae-
cepto Clodovei Regis habita est post excisum regnum Wisigothorum
adiectasque imperio Francico quatuor metropoles ex iis, quas Alari-
cus obtinebat, Turonensem videlicet, Bituricensem, Burdegalem, &
Elusanam sive Novempopulanam. At Narbonensis, excepta civita-
te Tolosana, remansit sub ditione Regum Gotthorum in Hispania,
Arelatenſis vero Theodorico Regi Italiae cessit. Consideranda autem
est in primis diligenter auctoritas huius Concilii, quod paullo post
habitum est quam Clodoveus Christianam religionem suscepisset; quo-
niam ad illius formam cetera Galliae Concilia celebrata sunt, tam
in prima Regum nostrorum dynastia quam in secunda.

Igitur Concilium habitum fuit anno DXI. in civitate Aurelianensi
ab Episcopis provinciarum Galliae, quae Regi Clodoveo parebant.
Nam praeter Metropolitanum Turonensem, Bituricensem, Burdega-
lensem & Elusanum, ac quamplurimos Episcopos earum provincia-
rum, quae recens imperio Clodovei adiectae erant, convenere etiam
Metropolitanus Rotomagensis & quamplurimi Episcopi provinciarum
Senonensis & Remensis. Treverensis tamen, Moguntinus & Colonien-
ſis non adfuere; nisi fortassis hac in parte laborent subscriptiones
Episcoporum.

III. Quoniam vero conventus ille coactus erat ex septem provin-
ciis, ideoque extraordinarius erat, necessarium fuit, ut a Rege con-
vocaretur. Atque id eo magis obtinere debuit, quod nullus Exarchus
aut

(2) Vide supra lib. 5. cap. 35. §. 2. 4.

(*) Hanc coniecturam confirmat vetu-
stissima collectio canonum Hispanica bi-
bliothecae Colbertinae, ubi Concordius
Episcopus Palentinus ita subscribit Con-
cilio Toletano XII. *Concordius Palatinae
ſedis Episcopus haec synodica instituta a*

nobis edita subscripsi. In vetustissima ta-
men editione soliloquiorum sancti Isidori
Episcopi Hispanensis ita scriptum est: *In-
cipit prologus in libro soliloquiorum Isidori
Episcopi Palatinensis urbis.* Sed potior
apud me est auctoritas collectionis Hi-
spanicae.

aut primus Metropolitanus esset in regno; quum Arelatensis, cui ea sollicitudo olim delegata fuerat ab Hilario Papa, Regum Italiae dominationi subiectus esset, qui angulum illum Galliae in regno Italiae annumerabant velut provinciam particularem, ita ut *Gallia provincia* diceretur; quemadmodum apud Gotthos Hispanos provincia Narbonensis vocabatur *provincia Gallia*. Sane praefatio Concilii Aurelianensis docet, illud a Clodoveo Rege convocatum esse: quod in primis quaerebamus.

IV. Post obitum Clodovei regnum eius divisum est in tetrarchias, ita tamen, ut unusquisque liberorum eius retinuerit nomen Regis Francorum. Portiones autem eorum distinguebantur ex nomine Regis, exempli causa regnum *Childeberti*, vel *Clotarii*, ut patet ex epistolis a Vigilio Papa scriptis *ad Episcopos sub regno Childeberti Regis per Gallias constitutos*. Vetus Chronicon Marii uniuscuiusque portionis tractum *marcham* nuncupat, ut *marcham Childeberti*. Id vero sortem nominat Concilium Arvernense habitum anno DXXXVIII. in epistola ad Regem Theodebertum scripta; qua cum Episcopi rogant, ne clerici aut laici, qui sub unius Regum imperio habitant, facultates amittant, quae ipsis competunt in sorte alterius Regis: *Ne dum unius Regis quisque potestati ac dominio subiacet, in alterius sorte positam amitteret facultatem*.

V. Quoniam vero quilibet Regum iura regni sui conservare studebat, hinc factum est, ut Concilia, quae tunc temporis habita sunt, diverse composita sint. Quippe interdum ad ea conveniebant Episcopi ex provinciis omnium regnorum. Verum id ex Regum consensu fiebat; quemadmodum synodus Sardicensis, quae ex Episcopis Orientis & Occidentis constabat, convocata fuit litteris Imperatorum Constantii & Constantis, qui fratres erant. Aliquando vero Concilia ex iis tantum Episcopis constabant, qui in eius Regis imperio habitabant, a quo evocabantur, cuiusmodi sunt omnia fere Concilia Gallicana. Ad hoc autem, ut ea rata essent, necessarium non erat, ut eis Episcopi ex omnibus Galliae provinciis interessent. Nam canon primus Concilii tertii Aurelianensis (3), quo relictuntur excusationes Episcoporum, qui eo praetextu absunt a synodo, quod in alterius Principis sorte seu divisione consistant, intelligendus est de synodo uniuscuiusque Metropolitanis, id est, provinciali, non autem de synodo nationali, ut constat ex verbis canonis.

VI. Concilium Aurelianense secundum congregatum fuit iussu Childeberti, cuiusque fratrum anno DXXXIII. quemadmodum synodus ipsa latetur in praefatione: *Quum ex praeeptione gloriosissimorum Regum in Aurelianensem urbem, de observatione legis catholicae tractaturi,*

R 2

Deo

(3) Concil. Aurel. tertii can. 1. *Qui esse sublatam, si absentiam suam divisione dampn. & hanc excusationem sibi noverint sortis crediderint excusandam.*

Deo auxiliante convenissemus. Vnde patet, patres illius synodi agnoscere, inesse Regi auctoritatem pro convocatione synodi. At sequentia Concilia eam infringere tentarunt, ut suam conservarent integritatem, tribuentia videlicet Regi simplicem consensum, Episcopis vero ius conveniendi. Verum ea praesumptio repressa est, quoties potestate sua uti Reges voluerunt, quam legitimam esse agnovit Gregorius magnus.

Anno DXXXV. habita fuit synodus Arvernensis eorum Episcoporum, qui in regno Theodeberti erant, in regno scilicet Austrasiorum, veluti Treverensis, Agrippinensis, Metensis, Virdunensis, & aliquot Episcoporum regni Burgundionum, quod abolitum anno DXXXIII. inter Reges Francorum fuerat divisum. Synodus illa Arvernensis prima omnium imminuere coepit regiam auctoritatem. Tantum enim abest, ut se coactam fateatur iussu Principis, quemadmodum a duabus synodis superioribus pronuntiatum fuerat, ut etiam dicant Episcopi, se congregatos fuisse a Spiritu sancto cum consensu Regis Theodeberti; multum videlicet recedentes a consuetudine Conciliorum generalium, quorum patres profitebantur, se litteris Imperatorum congregatos fuisse in nomine Spiritus sancti, non autem a Spiritu sancto. *Quum in nomine Domini, inquit Concilium Arvernense in praefatione, congregante sancto Spiritu, consentiente Domino nostro gloriosissimo, piissimoque Rege Theodeberto, in Arverna urbe sancta synodus convenisset.* At Episcopi Concilii tertii Aurelianensis robustius deprimunt auctoritatem regiam. Nullam enim mentionem faciunt consensus regii pro congregandis sacerdotibus; sicut nec Aurelianense quartum, habitum anno DXLI. nec Parisiense tertium anno DLVII. neque demum Lugdunense secundum anno DLXVII. tametsi Gregorius Turonensis in libro V. hist. cap. XX. scribat, illud fuisse coactum iussu Regis Guntchramni. *Congregari synodum ad urbem Lugdunensem iussit.*

VII. Concilium Parisiense secundum, itemque Turonense secundum iis verbis utuntur, quae iura quidem Regum non omnino dissimulant, sed ita enervant atque imminuunt, ut, ni aliunde ratio suppeteret ea restituendi, dimidium regiae auctoritatis periclitari videatur. Nam licet Concilium Aurelianense quintum, habitum anno DXLIX. intra temperamenti cuiusdam cancellos se contineat, dum ait, *Clementissimus Princeps, triumphorum titulis invictissimus, Dominus Childebertus rex, pro amore sacrae fidei & statu religionis, in Aurelianensi urbe congregavit in unum Domini sacerdotes,* synodus tamen Parisiensis secunda, habita anno DLV. quae fuerint in ea convocanda partes Principis, frigide admodum explicat his verbis: *Quum in urbe Parisios ad invitationem Domini Regis gloriosissimi Childeberti venissemus.* Synodus vero Turonensis secunda habita anno DLXVII. nihil heic spectat praeter conniventiam consensumque Principis: *Quapropter Christo au-*
spk

spice in Turonica civitate, Concilio concordante, iuxta conniventiam gloriosissimi Domini Chariberti regis annuentis, coadunati. Sed Episcopi illi multam de se suspicionem iniiciunt in hac caussa. Quippe apertius animi sui sensa exprimentes, non quidem ratione habita Principis tunc regnantis, sed Clodovei primi, qui diu ante mortuus erat, cuiusque res gestae ceteris Principibus exemplo esse debent, non dubitant scribere in canone XXI. illum supplicasse Episcopis, ut ad synodum Aurelianensem convenirent (4). Et tamen epistola synodica illius synodi contrarium evincit, quum in ea patres ingenue fateantur, se iussu Clodovei fuisse congregatos in urbe Aurelianensi.

VIII. At Concilium Matisconense primum & secundum, itemque Valentinum secundum, Parisiense quintum, & Cabilonense iis verbis usa sunt, quae Regum auctoritati respondent; penes quos est ius non solum invitandi Episcopos ad synodum, aut eorum congregationi consentiendi, sed etiam eam iubendi & imperandi. Episcopi Concilii Matisconensis primi, quod habitum est anno quingentesimo octuagesimo primo, fatentur, se congregatos esse *ex evocatione gloriosissimi Domini Gunthramni*. Qui loquendi modus explicat ius & potestatem eius, qui per litteras suas convocat synodum. Sane ius, quod Metropolitano competit, convocandi Concilii Episcoporum suae provinciae, eo vocabulo explicatur in Concilio Aurelianensi tertio can. I. *Ad suam civitatem suos evocet fratres*. Tractus est autem hic loquendi modus ex capite quadragesimo decretorum Papae Leonis, qui ad Episcopum Thessalonicensem Illyrici Exarchum ita scribit: *In evocandis autem a te Episcopis moderatissimum esse te volumus* (5). Quare, quum synodus Matisconensis fateatur, se congregatam esse *ex evocatione regis Gunthramni*, prorsus manifestum est, eam in una conspirare sententiam cum Episcopis synodi Valentinae secundae habitae anno DLXXXIV. qui scribunt, mediocritate suam in urbe Valentina convenisse *iuxta imperium gloriosissimi Gunthramni regis*.

IX. Magni momenti est secunda synodus Matisconensis. Quum regnum Francorum in tres partes divisum est inter filios Caroli, earum unam Gunthramnus sub vocabulo regni Burgundionum tenebat; ceteras, quae Austrasia & Neustria dicebantur, fratres suo iure possidebant. Cupiit autem Gunthramnus, ut omnes regni sui Episcopi simul congregarentur; eamque ob causam eis praecepit, ut ad Matisconensem urbem accederent. Ne quis vero id a me gratis dictum putet, auctorem laudabo Gregorium Turonensem, cuius ea sunt verba in libro VIII. cap. XX. *Episcopi ex iussu regis Gunthramni*

(4) Conc. Turon. 11. c. 21. *In synodo Aurelianensi, quam invitissimus Rex Clodoveus fieri supplicavit.*

(5) Vide supra lib. 3. cap. 26. §. 11. & cap. 27. §. 5.

mini apud Matisconensem urbem collecti sunt. Praefatio vero synodi testatur, ei interfuisse omnes Episcopos, qui in regno Gunthramni erant constituti: *Gaudemus quod omnes Episcopi, qui in regno gloriosi Domini Gunthramni regis episcopali funguntur honore, in uno se conspiciunt coadunati Concilio*. Inter eos autem in primis videre est, Metropolitanos Lugdunensem, Viennensem, Rotomagensem, Burdegalensem, Senonensem, Bituricensem, Vefontionensem, Ebredunensem & Tarantasiensem. Illud Episcoporum corpus iubet in canone ultimo, ut Concilium nationale, quod universale vocat secundum phrasim Africanorum, id est, Concilium ex universis regni provinciis, tertio quoque anno celebretur; ea tamen lege, ut id fiat iussu Principis, qui locum commodum assignabit, situm velut in centro & in medio Episcoporum; *Hoc adimplere sollicitudinis sit Metropolitanus Lugdunensis Episcopi, una cum dispositione magnifici Principis nostri prius definientis locum mediterraneum, ad quem omnes Episcopi sine labore alacres congregentur*. Patres Matisconenses vocabulum dispositionis (quod in legibus Codicis significat edictum) hauserunt ex epistola sancti Leonis ad Pulcheriam, qui eo utitur, ut significet iussa Imperatoris data pro convocatione Concilii. *Ne autem piissimi Principis dispositioni, qua episcopale Concilium voluit congregari, nostra videretur praesentia defuisse, fratres meos Iulianum Episcopum & Renatum Presbyterum & filium meum Hilarum Diaconum misi, qui vicem praesentiae meae implere sufficerent*. Episcopo autem Lugdunensi curam delegant petendi & obtinendi a Principe mandata pro convocatione Concilii universalis; ea videlicet de causa, quod Metropolitanus esset urbis regiae regni Burgundionum, in qua Gunthramnus commorari solebat (6). Quoniam vero Concilium, iuxta Principis desiderium, satagebat ei Episcopo novam Patriarchae dignitatem procurare, quo eum vocabulo honestant in praefatione, placuit, ut ipse regia diplomata pro congreganda synodo mitteret cum suis litteris.

Synodi demum Parisiensis quintae patres, quae anno DCXV. celebrata est, agnoscunt, se congregatos esse *in evocatione gloriosissimi Principis Domini Clotacharii Regis*, cui Neustria & Burgundia parebant. Quin & synodus Cabilonensis habita anno DCL. cui interfuerunt Episcopi Burgundionum & Neustriae, coacta est *tam ex communi omnium voluntate, quam ex revocatione vel ordinatione gloriosissimi Domini Clodovei Regis*, qui duo illa regna possidebat. Et in epistola synodica Concilii patres aiunt: *Quod gloriosus Dominus Clodoveus Rex in urbe Cabilono synodale praecepit esse Concilium*.

X. Sufficiunt, opinor; ista, quae diximus, ut difficilibus & morosis ingeniis persuaderi possit, magnam Regibus auctoritatem competere ad convocanda Concilia; cuius tanta vis est, ut Episcopi te-

neant.

(6) Vide Marcam in libro de Primatibus §. 22.

neantur accedere ad synodum, quam Rex celebrandam indixerit. Necessitatem illam parendi mandatis Principis docet illustris locus apud Gregorium Turonensem. Narrat ille, Childebertum Regem Austrasiorum suis litteris anno DXC. evocasse Episcopos regni sui ad urbem Viridunensem, ut accusatio adversus Aegidium Remensem Archiepiscopum instituta iudicaretur. Ac licet iter illud plurimum incommodi adferret Episcopis, ob intolerabilem hiemis asperitatem, pluvias, & fluminum inundationem, tamen, ut ait Gregorius, praeceptioni regiae obistere nequiverunt. *Rem Episcopos accersiri ad eius examinationem praecepit, scilicet, ut ab initio mensis octavi apud Viridunensem urbem adesse deberent, dirigens epistolas, ut supra diximus, ad omnes regni sui Pontifices, ut medio mense nono ad discutiendum in urbe supradicta adesse deberent. Erant autem pluviae validae & immensae, rigor intolerabilis, dissolutae luto viae, amnes litora excedentes. Sed praeceptioni regiae obistere nequiverunt. Nihilominus dissimulandum non est, difficiles se praebuisse Episcopos, nisi causae conventus, quae notae esse debebant, in litteris convocationis exprimerentur. Nam in eo casu Mapinius Episcopus Remensis ad Nicetium Treverorum Episcopum scribens fatetur, obediendum esse Regi: Quamquam parere nos regiis praeceptis in bonis rebus & conveniat & libeat, (tamen si is ipse Mapinius Tullum accedere recusasset post litteras Principis) indicamus nos litteras filii nostri Regis Theodebaldi excepisse, ut in Tullensium urbe die Calendarum Iuniarum adesse deberem; & nullam causam evocationis declarantes, reciprocante pagina indicavimus, nos illuc accedere non debere, quia causam conditionemque nos constabat ignorare, iteratis scriptis edocuit &c.*

C A P V T XIX.

De iure convocandi Synodos, Primatibus vel Vicariis
Sedis Romanae in Gallia olim competente,
praecedente Regis iussione.

S Y N O P S I S.

I. Gregorius magnus agnoscit auctoritatem Regum Francorum in convocandis Conciliis.

II. Imperatores possidebant auctoritatem convocandi Concilia extraordinaria. Sed id non excluderat litteras Metropolitanorum ad comprovinciales Episcopos, neque Patriarcharum ad Metropolitanos. Probat ex Conciliis Epifino & Chalcedonensi.

III. Acceptis litteris, Metropolitanis congregabant synodos suarum provinciarum, quae Legatis consensus suos dabant. Interdum Imperatores mittebant litteras convocatorias ad Patriarchas, qui dein synodum patriarchalem congregabant. Eo litteris suis evocabant Metropolitanos. Litterae Principum & Metropolitanorum non sunt dissociabiles.

IV. Idem ius obtinebat in Gallia, quam-
diu

diu Conciliorum convocatio penes Reges fuit. Quid si summus Pontifex eam curam ad se traheret? Prudentia Gregorii Magni laudata.

V. Regum in eo auctoritas probatur ex epistola Sigeberti Regis ad Desiderium Episcopum Cadurcensem, quae explicatur.

VI. Hilarus Papa Leonio Arelatenfi Episcopo contulit potestatem convocandi Concilia ex diversis provinciis. Symmachus ultra progressus est.

VII. Vigilus Auxanio Arelatenfi concessit usum Pallii & auctoritatem convocandi synodum omnium Episcoporum Gallicanorum. Ea legatio data precibus Regis Chil-

deberti; in cuius quoque gratiam vicarium suum idem Pontifex contulit Aureliano Auxanii successori. Arelas prima sanctissimarum Galliae Ecclesiarum dicta a Iustiniano.

VIII. Pelagius primus Sapaudo Arelatenfi non tribuit aperte auctoritatem convocandorum Conciliorum. Legatio illa data precibus Regis Childeberti. Ex verbis Pelagii colligitur, non admodum habitos in honore Arelatenfes Episcopos, tametsi Vicarii essent Apostolicae sedis.

IX. Gregorius dignitatem Vicarii tribuens Virgilio Arelatenfi non evagatus est extra veteres fines.

I. **S**ed, ut omnis cavillandi via iis praeccludatur, qui hoc Episcoporum erga Reges obsequium ab adulatione proficisci existimare possent, utar auctoritate Gregorii magni (1): qui, cupiens abolere pravam consuetudinem, quae in regnis Burgundiae, & Austrasiae invaluerat adversus canones, venditionem scilicet ordinationum, synodum haberi ea de causa iussit anno DXCIX. litteris datis ad Syagrium Episcopum Augustodunensem, Aetherium Lugdunensem, Virgilium Arelatensem, & Desiderium Viennensem. Quoniam vero optime noverat, quatenam in Conciliis convocandis esset Principum auctoritas, heic subsistere noluit; sed eandem ob causam litteras ad Reginam Brunichildem, quae Regum avia erat, scripsit, quibus, excellentia eius affectu paterno salutata, petit, ut iussione regia synodum fieri constituat. Et quia Syagrio Augustodunensi Episcopo, intimo Regum amico, sollicitudinem synodi celebrandae delegaverat, Brunichildem orat, ut ei commodas aures praebet supplicanti, eumque ope sua adiuvet ad extirpandum hoc malum (2): *Salutantes excellentiam vestram paterno affectu, petimus, ut de huius pravitatis emendatione Deum vobis placabilem faciatis. Et ut nulla deinceps valeat occasione committi, synodum fieri iussio regia constituat. Infra: Curam vero & sollicitudinem eiusdem synodi, quam fiendam decrevimus, fratri coepiscopo Syagrio, quem vestrum proprium novimus, specialiter delegare curavimus; quem petimus, ut & supplicantem libenter audire & ope iuvare dignemini &c.* Eandem ob causam scribens ad Reges Theodoricum & Theodebertum verbis utitur disertissimis; quae ostendunt, summo Pontifici persuasum fuisse, Regibus competere auctoritatem convocandi synodum (3): *Qua de re, ut magnum*

(1) Gregor. lib. 7. indict. 2. ep. 10. *Fraternitatem vestram auctore Deo volumus synodum congregare.*

(1) Lib. 7. epist. 113.

(3) Lib. 7. epist. 114.

gnum omnipotenti Domino munus valeatis offerre, synodum congregari praecipite.

Et quoniam Concilium illud, quod sanctus Gregorius iustissime expetebat, non statim convocatum fuit, litteras anno DCI. scripsit ad Virgilium Episcopum Arelatensem & Aetherium Lugdunensem, quibus eos hortatus est, ut synodi convocationemurgerent (4). Interim ad Theodoricum Regem Burgundionum scribens illum rursus hortatur, ut synodum congregari iubeat (5): *Iterata vos pro vestra magna mercede adhortatione pulsamus, ut congregari synodum iubeatis.* Item in epistola ad Clotarium Regem (6): *Petimus, ut pro mercede vestra congregari synodum faciatis.* Et ad Reginam Brunichildem (7): *Itaque synodum congregari praecipite.*

II. Posset heic aliquis suspicari quamdam in iis epistolis esse contradictionem, aut saltem aliquatenus imminui auctoritatem regiam, quod Gregorius praecipiat Metropolitanis Arelatensi, Viennensi, & Lugdunensi, & Syagrio Augustodunensi Episcopo, ut synodum congregent. Verum si ratio politicae ecclesiasticae, quae ipsis Imperatorum temporibus in usu erat, expendatur, manifestum erit, mirificam in eo capite fuisse sacerdotii & imperii concordiam, & modum agendi, quo illi utebantur in Gallia, fuisse continuatum aevo beati Gregorii. Imperatores enim, qui citra omnem controversiam possidebant auctoritatem congregandi Concilia extraordinaria, ei tamen eum modum adhibebant, ut mandata eorum non excluderent litteras Metropolitanorum ad Episcopos comprovinciales, neque litteras Patriarcharum ad Metropolitanos, qui post praeceptionem Principis munere suo fungebantur. Nam convocatio illa non exigebat praesentiam omnium Episcoporum tamquam absolute necessariam, sed maioris eorum partis, qui a collegis suis delegabantur; quod alii in provinciis commorari cogerentur, sive pro ecclesiastico ministerio, seu etiam ob infirmam valetudinem. Ita namque fieri consuevisse colligitur ex collatione diversarum epistolarum Imperatorum & Conciliorum. Exemplo sit Concilium Ephesinum oecumenicum tertium, quod litteris Imperatoris Theodosii indictum est ad unumquemque Metropolitanum missis; quibus praecipiebatur, ut Metropolitanus certum Episcoporum numerum ex sua provincia adducerent, rursusque nonnullos illic relinquerent pro ministerio ecclesiastico. Sic enim nos docet Epistola Theodosii ad Cyrillum Episcopum Alexandrinum (8): *Tua pietas . . . operam dabit . . . ut ad Ephesiorum civitatem accurrat, nonnullosque, quos nimirum idoneos iudicabit, sanctissimos provinciae suae*

Tom. III.

S

Epi-

(4) Gregor. lib. 9. ep. 49. *Vt synodus congregari possit, insiste.* Et epist. 50. ad Aetherium: *Affidue instanterque ad congregandam Synodum imminete.*

(5) Lib. 9. ep. 53.

(6) Ibid. ep. 56.

(7) Ibid. ep. 57.

(8) Ephes. Concil. part. I. c. 32.

Episcopos abducat; ita ut neque necessarii sanctissimis ejusdem provinciae Ecclesiis desint, neque ii rursus, qui ad eam rem apti censebuntur, in sacra synodo desiderentur. De indicta autem sanctissima synodo nostra serenitas ad omnes omnino Deo dilectos Episcopos Metropolitanos litteras scripsit. Imperator Marcianus litteras convocatorias Concilii Chalcedonensis misit ad Metropolitanos, iubens, ut cum certo Episcoporum numero ad civitatem Nicaenam accederent (9): Tua sanctitas cum quibus approbaverit Episcopis sub suo sacerdotio constitutis..... ad memoratam Nicaenam civitatem advenire festinet.

III. Acceptis litteris, Metropolitanis congregabant synodos suarum provinciarum, quae legatis consensus suos dabant, ut colligitur ex epistola synodica Concilii CP. oecumenici secundi, in qua patres dicunt, se nullum alium ab Episcopis, qui manserant in provinciis, consensum habere, quam ut Constantinopolim accedant pro celebrando Concilio, ideoque sibi liberum non esse Romam proficisci, quo eos Occidentale Concilium evocabat cum litteris Imperatoris: *De hoc uno Concilio celebrando consensum Episcoporum, qui in provinciis manserant, una nobiscum attulimus.*

Aliquando Imperatores litteras suas Concilii convocatorias mittebant ad Patriarchas; ii vero dein mandata sua ad Metropolitanos, synodumque patriarchalem congregabant, in qua delegabantur cognitores, qui Concilio oecumenico interesse deberent. Hunc ordinem tenuit Theodosius pro congregatione Concilii Ephesini secundi; ut discimus ex eius epistola ad Dioscorum Patriarcham Alexandrinum, quum in eundem modum scripsisset reliquis Patriarchis (10): *Igitur O tua sanctitas, sumtis secum decem reverendissimis Metropolitanis Episcopis, qui sub tua degunt Dioecesi, O aliis similiter decem sanctis Episcopis,..... proximis Calendis Augustis Ephesum metropolim Asiae convenire absque ulla dilatione festinet.*

Patriarchae igitur Metropolitanos convocabant cum litteris suis, quae in Conciliis Africanis vocantur tractoriae, ii vero Episcopos, secundum auctoritatem praeceptionis imperatoriae. Duas illas res mirabili solertia iunxit Concilium CP. secundum oecumenicum in sua epistola synodica; ubi patres aiunt, se a Concilio Occidentali evocatos fuisse Romam cum litteris Imperatoris: *Nos velut membra propria per Deo amantissimi Imperatoris litteras accersivisti.*

Ex iis, quae dicta sunt, manifeste colligitur, litteras Principum & Metropolitanorum non esse dissociabiles, & utrarumque usum obtinuisse in convocandis Conciliis, ita tamen, ut litterae Patriarcharum & Metropolitanorum executioni mandarentur in consequentiam litterarum Principis.

IV. Idem

(9) Epistola Marciani part. 1. Concil. Chalced. num. 56.

(10) Epist. Theodosii ad Dioscorum act. 1. Concil. Chalced.

IV. Idem mos obtinuit in Gallia, quamdiu nulla illic auctoritas fuit praeter regiam, quae superior esset Metropolitanis Galliarum, quaeque convocandorum Conciliorum curam in se traheret, ut constet ex iis, quae huc usque vidimus observata fuisse in celebratione omnium synodorum. Sed quando summus Pontifex, qui Metropolitanorum superior est, cuique ius competit iubendi, ut Concilium nationale habeatur, eorum convocationem faciebat, aequum erat, ut locum illic obtineret, qui dignitati & auctoritati eius debebatur. Gregorius porro magnus, vir non solum ob sanctitatem morum & eruditionem clarus, sed etiam ob prudentiam admirabilem intelligentiamque politiae ecclesiasticae, eo temperamento usus est, quod adhiberi conveniebat ad conservanda iura sedis Apostolicae & Principum. Recensens quippe abusus, qui in Gallia invaluerant adversus canones, iubet, ut Concilium ea de causa habeatur intra Gallias, cuius convocandi sollicitudinem delegat Metropolitanis. Sed eodem tempore cupit & postulat, ut Rex utatur suo iure, nimirum, ut is auctoritate sua synodum haberi praecipiat, litteris ad Metropolitanos missis, vel etiam ad singulos Episcopos, si Regi ita visum fuerit expedire. Metropolitanis vero, post regiam praeceptionem, congregare debebant suas synodos pro celebratione Concilii, mentione insuper facta pontificiae permissionis. Sed in primis observandum est, delegationem illam sancti Gregorii non debuisse mandari executioni, secundum quod ipse praeceperat, donec regia iussio accederet ob eandem causam. Quare Concilium illud, quod summus Pontifex constituerat, habitum non fuit, tametsi ille id vehementer urgeret, quoniam Reges eius congregationem non praeceperunt. Affirmare itaque licet, concursum auctoritatis pontificiae firmasse potestatem Metropolitanorum pro congregatione Conciliorum in ordine ecclesiastico, sed non violasse ius regium, quod versatur in politia exteriori & in protectione Ecclesiae; praesertim quum congregatio ita fieret auctoritate summi Pontificis, ut necessaria esset regia iussio. Contra vero consensus Pontificis non erat necessarius, quando synodus congregabatur auctoritate Principis.

V. Ceterum, ut concludam hoc caput, & ut praeterea testator fiat auctoritas Regum in convocandis Conciliis, addam hoc loco epistolam Sigeberti Regis Austrasiorum scriptam circa annum DCL. ad Desiderium Episcopum Cadurcensem; in qua ei significat, relatum sibi fuisse, Wlfoleudum Episcopum evocasse comprovinciales Episcopos ad Concilium in regno habendum, sed nullam eiusmodi consilii mentionem fecisse apud Regem: cupere se quidem, exemplo Regum decessorum suorum, observare canones ecclesiasticos, attamen ex procerum suorum consilio statuisse tollerandum non esse, ut Episcopi sibi subiecti Concilium ullum in regno celebrent, quin prius ipse admo-

neatur; quod si ostendatur regiae maiestati, congregationem illam utilem futuram, sive pro statu ecclesiastico, sive etiam pro regni utilitate, non denegaturum consensionem suam. Quapropter Desiderio suadet, ne ad synodum illam accedat. Desiderius autem, quum Cadurcorum antistes esset, non pertinebat ad regnum Sigeberti; licet inter intimos esset eius Principis, ut constat ex alia eiusdem Regis ad ipsum epistola. Wlsoleudus vero, qui provinciae suae Episcopos convocaverat, Biturigum antistes erat, quorum metropoli contributa erat Divona Cadurcorum, & ad regnum Burgundiae spectabat, cuius Rex tunc erat Clodoveus secundus. Istius autem Wlsoleudi Episcopi Ecclesiae Bituricensis subscriptio deprehenditur in Concilio Cabilonenfi, quod anno DCL. Rex Clodoveus congregavit. Insolens videri posset huius Metropolitanæ praesumptio, qui Episcopos suffraganeos suos extra provinciam suam evocavit synodali conventui interfuturos, nisi ratio habeatur canonum apostolicorum, Constantinopolitanorum & Antiochenium, qui permittunt Episcopis unius provinciae ad aliam transire, si litteris Metropolitanæ, qui eorum ope indigeat, evocentur. Ex quibus id conficitur, Episcopum Bituricensem ab Episcopis regni Austrasiorum rogatum esse, ut ad quamdam civitatem conveniret, in qua synodus maior haberi posset, existimantes, ita licere fieri secundum canones. Verum iam observavimus, communicationem illam Episcoporum fuisse interruptam ob divisionem regnorum; cui praeterea locus non erat, sicuti nec celebrationi Concilii nationalis unius regni nisi iussio regia praecessisset. Vtriusque horum capitum probatio existat in epistola Sigeberti. Tametsi, eo casu, prohibitio unius ab alio pendeat; id est, si Concilium Episcoporum unius regni haberi non possit, sequitur, Episcopos alterius regni ad illud convenire non posse. Haec sunt verba Sigeberti (11): *Licet statuta canonum & ecclesiasticas regulas, sicut parentes nostri in Dei nomen conservarunt, ita & nos conservare optamus, tamen dum ad nostram antea notitiam non fuit perlatum, sic nobis cum nostris proceribus convenit, ut sine nostra scientia synodale Concilium in regno nostro non agatur, nec ad dictas Kal. Septembris nulla coniunctio sacerdotum ex his, qui ad nostram ditionem pertinere noscuntur, non fiat. Postea vero opportuno tempore, si nobis antea denuntiatur, utrum pro statu ecclesiastico, sive etiam pro qualibet rationabili conditione, conventio esse decreverit, non abstinemus; sic tamen, ut diximus, ut in nostri prius deferatur cognitionem.*

VI. Potestas illa convocandorum in Gallia Conciliorum, qua summi Pontifices fruebantur, exigit, ut paullo altius scrutemur eam, quam pro eadem causa communicabant cum Episcopis Arelatensibus. Hilarus Papa providens dissipationem Galliarum earundemque in di-

versa

(11) Epist. Sigeb. R. ad Desider. Episc. Cadarc.

versa regna sectionem obstituras communicationi Episcoporum inter se, Leontio Arelatenſi Episcopo contulerat facultatem convocandi Concilia huiusmodi ex totidem provinciis quot posset, ut supra vidimus (12). Eam Caesario Arelatenſi continuavit Symmachus anno DXIV. cui praecepit invigilare rebus omnibus, quae ad religionem spectant, non solum in provinciis Galliarum, sed etiam in Hispaniensibus; quoniam ea tempestate provincia Arelatenſis, tametsi esset intra Gallias, imperio parebat Regis Italiae Theodorici, penes quem erat administratio regni Wisigothorum in Hispania. Sed postquam civitas Arelatenſis in ius Francorum cessit, Vigilius Papa aut eius successores nullam Arelatenſibus Episcopis sollicitudinem in Hispanias attribuerunt. Verum Symmachus non eo loci substitit, ut generalem tantum religionis curam Caesario committeret, sed insuper ei auctoritatem tribuit convocandi Concilium Episcoporum, si religio ita posceret, ut in eo controversiae finirentur: quod si tale negotium emerſerit, quod illic difficile fuerit terminari, ad sedem Apostolicam referatur ab Episcopo Arelatenſi. Quoad Episcopos vero ex regionibus Galliarum & Hispaniarum, iubet, ut ii, qui Romam proficisci voluerint, litteras Caesarii secum deferant, ut summus Pontifex agnoscat, quae sit eorum dignitas & utrum eis communionem suam impertiri debeat (13): *Decernimus, ut circa ea, quae tam in Gallia, quam in Hispaniae provinciis de causa religionis emerſerint, solertia tuae fraternitatis invigilet. Et si ratio poposcerit praesentiam sacerdotum, servata consuetudine unusquisque tuae dilectionis admonitus auctoritate conveniat. Et si Dei adiutorio controversia incidens amputari potuerit, ipsius hoc meritis applicemus. Alioquin existens negotii qualitas ad sedem Apostolicam te referente perveniat.* Infra: *Si quis de Gallicana vel Hispana regionibus ecclesiastici ordinis atque officii ad nos venire compulsus fuerit, cum fraternitatis tuae notitia iter peregrinationis arripiat, ut nec honor eius per ignorantiam aliquam contumeliam patiatur, & ambiguitate depulsa, a nobis animo securo in communionis gratiam possit admitti.*

VII. Anno DXLV. Vigilius Papa vicariatum suum per Gallias concessit Auxanio Episcopo Arelatenſi, concesso etiam usu Pallii. Tribuit autem ei potestatem convocandi synodum omnium Episcoporum Gallicanorum; quos adesse iubet sub poena suspensionis, quam synodus adversus eos decerneret, nisi iustam excusationem adferant. Eo tamen casu tenentur mittere vice sua Presbyterum aliquem aut Diaconum, qui eis nuntiet, quae decreta fuerint in illa synodo (14): *Et quia necesse est, ut apertis Deo propitiante temporibus Arelatenſis Episcopo-*

(12) Vide supra cap. 17. §. 10. huius lib. 5. cap. 35. §. 9. libri.

(14) Epistola Vigilii PP. ad Episco-

(13) Symmach. ep. XI. Vide supra pos. Galliae.

scopus nostris vicibus fungatur, quoties iudicaverit expedire, ut pro facienda consolatione communi Episcoporum debeant congregari personae, nullus inobediens eius forte mandatis sit. Sed observandum est, legationem illam Arelatenſi Episcopo fuiſſe conceſſam petente Childeberto Rege. Quippe extraordinariae res huiusmodi, quae novitatem inducunt adverſus canones, obtinere non poſſunt in regno abſque conſenſu regio. Sicut nos, inquit Vigilius ad Auxanium ſcribens, pro tuae pietatis affectu, & pro glorioſiſſimi filii noſtri Regis Childeberti Chriſtiana devotione mandatis, vices noſtras libentiſſima voluntate contulimus. Poſt obitum Auxanii idem Pontifex vicariatum ſuum Aureliano eius ſucceſſori tribuit; ſed id factum in gratiam Regis Childeberti, qui ita fieri optaverat. Adminiſtrationem vicium noſtrarum, inquit (15), fraternitatis vaeſtrae animo libenti committimus;..... quando & ſummi ſacerdotii conſortio vos dignos divina eſſe gratia iudicavit, & glorioſiſſimi Childeberti Francorum Regis Chriſtiana & Deo placita in perhibendo vobis teſtimonio voluntas acceſſit. Inde factum, ut Iuſtinianus in reſcripto ad quintam ſynodum oecumenicam miſſo loquens de hoc Aureliano dicat, eum fuiſſe Episcopum Arelati, quae eſt prima ſanctiſſimarum Galliae Eccleſiarum (16); quod dein repetitum eſt in collatione ſeptima.

VIII. Vicariatum quoque ſuum Sapaudo Arelatenſi tribuit Pelagius primus; cuius tamen auctoritatem ad duo quaedam capita coërcere videtur. Primum quidem, ut primum ubique locum obtineat inter Episcopos, tamquam Legatus, & quadam velut praefectura fungatur in clero, ei tamen aperte non tribuens ius convocandorum Conciliorum (17): *Ut ſedis noſtrae Vicarius conſtitutus, ad inſtar noſtrum in Galliarum partibus primi ſacerdotis locum obtineas.* Alterum eſt, ut ſingulae perſonae eccleſiaſticae Galliarum finibus excedentes, formatas epistolae a Sapaudo accipiant. Ad Regem autem Childebertum ſcribens ait, ſe precibus eius dediffe hanc legationem, *ſecundum petitionem vaeſtram*, inquit (18). Sed magni momenti eſt clauſula, quae ſequitur, quae oſtendit dignitatem illam parum gloriae attuliſſe praedeceſſoribus Sapaudi. Petit enim a Rege, ut, quoniam ipſe optaverat, eius Episcopi dignitatem hoc honore amplificari, non patiatur, eum contemni ab Episcopis Gallicanis aut ab aliis perſonis eccleſiaſticis: *Ne quem per vices noſtras augeri poſtulaſtis, in aliqua parte cuique Gallicanorum ſacerdotum vel cuiuſlibet eccleſiaſtici ordinis perſonae, quod non oportet, contemibilis habeatur.*

Verba illa indicant, Episcopos Arelatenſes, tametſi legationis Apoſto-

(15) Epist. Vigili ad Aurelium Epiſc. Arelat.

(17) Pelagius epist. 6. ad Sapaudum.

(16) Reſcriptum illud exſtat in collat. & ſeqq. 1. quintae Synodi.

(18) Vide ſupra lib. 5. cap. 38. §. 3.

stolicae sedis munere fungerentur, non admodum habitos in honore. Certe nullum regni generale Concilium reperitur ab iis convocatum fuisse, prohibentibus nimirum Regibus ac reliquis Metropolitanis. Quin etiam nulli eorum Conciliorum unquam praefuere. Contra Aurelianus Arelatensis post Sacerdotem Episcopum Lugdunensem subscripsit Concilio quinto Aurelianensi anno quingentesimo quadragesimo nono. Quo fortassis alludit Pelagius, dum Childebertum orat, ne patiatur, Sapaudum sedis Apostolicae Vicarium contemni, ut acciderat praedecessori eius Aureliano. Ceterum ad corrigenda peccata illa Sapaudus, tametsi recenter ordinatus, praefuit Concilio Parisiensi anno DLX. subscripsitque ante Metropolitanos Viennensem, Bituricensem, Burdegalensem, atque etiam Senonensem, quamvis synodus haberetur in provincia Senonensi.

IX. Anno DXCV. Gregorius magnus dignitatem Vicarii continuavit in Virgilio Episcopo Arelatensi, iuxta petitionem Regis Childeberti (19); concessa prorsus illa amplitudine potestatis, quam Virgilius repperat, convocandi nimirum Concilia, in quibus controversiae ecclesiasticae terminarentur. Quod si causa fidei illic ageretur, aut negotia inciderent, quae dubia essent, aut eius momenti, ut in provinciis decidi nequeant, iubet, ut ad sedem Apostolicam referatur. Praeterea illi hoc tribuit, ut personae ecclesiasticae, quae extra Gallias proficisci volent, teneantur ab eo accipere litteras communicatorias. Attamen facile est agnoscere, integram convocandorum Conciliorum auctoritatem non fuisse penes Virgilium; quandoquidem ei sanctus Gregorius tres alios Episcopos adiunxit, ut supra adnotatum est, & a Regibus postulavit, ut synodum intra Gallias haberi iuberent. Nihil igitur Virgilio supererat praeter honorem & amplitudinem Vicarii & quamdam velut generalem praefecturam in Ecclesia Gallicana; de cuius negotiis referebat ad summum Pontificem, quocum particularem communicationem habebat.

C A P V T XX.

De discrimine Synodorum generalium in Dioecesibus Orientis
& Galliis habitarum.

S Y N O P S I S

I. <i>Discrimen synodorum generalium Dioeceseon Orientis & Gallicanarum.</i>	<i>Theodosius Imperator relationes synodicas Illyrici in rebus dubiis tribuit Episcopo Constantinopolitano: quod caruit effectu.</i>
II. <i>Inquiritur in originem synodorum nationalium. Cardinalis Perronius notatus.</i>	III. <i>Photii expositio refutatur, qui omnes</i>

(19) Gregor. lib. 4. epist. 50.

males quaestiones canonicas tribui putat Episcopo Constantinopolitano.

IV. De synodis generalibus Africae. Nicaena Synodus explicata. Dionysius Exiguus emendatus.

V. In Concilio universalis Africae tractabatur de causis communibus. Ceterae

provincialibus synodis relinquebantur discutiendae. Quae sint causae communes.

VI. Variant canones Africani quoad causas Presbyterorum. Conciliantur canones.

VII. A Conciliis universalibus Africae non licebat appellare ad transmarina iudicia, neque etiam a provincialibus.

I. **V**erum, ut perfecte intelligere possimus, quanam esset auctoritas Conciliorum generalium Dioeceseos Gallicanae, non inhaerendum est omnino canoni secundo Concilii CP., qui synodis quinque Dioeceseon Orientis supremam auctoritatem tribuit decernendi de omni re, quae ad disciplinam ecclesiasticam pertinet. Nam duae synodi, Aegyptiaca nimirum & Antiochena, patria chales erant; reliquae vero tres, Pontica, Asiana & Tracica, quae suis quaeque exarchis parebant, attributae sunt iurisdictioni Episcopi CP. ad constituendum Concilium patriarchatus CP. iuxta canonem XXVIII. Concilii Chalcedonensis. Itaque quum illae synodi Dioeceseon suo quaeque Patriarchae subessent, earum auctoritas suprema prorsus esse debuit, neque fieri poterat, ut ab alia quapiam iurisdictione penderent. Concilia autem patriarchalia semel in anno habenda esse sanciverat Iustinianus; eoque accedere Metropolitanis tenebantur loco & die, quem Patriarcha constituisset, iudicaturi in eis quaestiones ad fidem vel ad disciplinam spectantes, sive in prima cognitione adversus Metropolitanos, aut etiam ob appellationes a sententiis Episcoporum. At synodorum Gallicanarum tanta esse auctoritas non potuit, quum patriarchales non essent. Quin immo quum Galliae essent in Occidente, auctoritatem sedis Apostolicae colebant, ad eamque necessario respicere tenebantur. Sed eo temperamento res gerebantur, ut reverentia illa nihil detraheret de suprema Conciliorum potestate in quibusdam capitibus; quemadmodum celebratio Conciliorum universalium regni nihil adimebat de iuribus synodorum provincialium.

II. Utraque harum propositionum plurimum difficultatis habere videtur. Et tamen utraque verissima est. Nam materiae difficiles, quaeque, quum maximi momenti essent, in synodis provincialibus defini nequibant, deliberabantur finiebanturque in synodo uniuscuiusque Dioeceseos. Ius autem illud melius explicari non potest, quam auctoritate legum, quae synodis illis Dioecesanis initium dederunt. Imp. Honorius & Theodosius in rescripto dato ad Philippum Praefectum praetorio Illyrici Orientalis iubent, ut omni innovatione cessante, id est, pervasionibus saecularis iurisdictionis vel etiam synodi Dioecesanae, antiqui canones obtineant in universis provinciis Illyrici (1). Quod si aliquid ambiguum aut dubium emerferit, reservari iu-

(1) L. 45. C. Theodof. de Episc. l. 6. C. de Sacros. Ecclesiis.

iubent iudicio conventus generalis Episcoporum Dioeceseos Illyricianae, quem vocant conventum sacerdotalem: quo etiam nomine dicebantur coetus generales pro rebus politicis congregati. Addunt tamen in gratiam Episcopi Constantinopolitani, ne dubiae causae definiantur eo inconsulto, quoniam privilegiis veteris Romae fruitur (2). *Omni innovatione cessante vetustatem & canones pristinos ecclesiasticos per omnes Illyrici provincias servari praecipimus. Tum* (ita legit Codex Theodosianus) *si quid dubietatis emergerit, id oporteat non absque scientia viri reverendissimi sacrosanctae legis auctoritatis urbis Constantinopolitanae, quae Romae veteris praerogativa laetatur, conventui sacerdotali sanctoque iudicio reservari.* Antiqui canones, de quibus loquitur illa lex, alii non sunt praeter Nicaenos; in quibus statutum est, ut causae ecclesiasticae iudicentur a synodis uniuscuiusque provinciae, omni earum cognitione prorsus interdicta cuilibet alii iurisdictioni ecclesiasticae & saeculari. Hi canones haud dubie violati fuerant in Illyrico, sive a Praefecto praetorio, sive a synodo generali Dioeceseos, quae synodorum particularium iurisdictionem convellebat. Id autem esse verisimile, suadent ea, quae sequuntur. *Tum si quid dubietatis emergerit*; id est, si tunc, quando videlicet particulares provinciae causas tractant secundum canones, incidat aliquod dubium, definiatur in conventu generali Episcoporum universae Dioeceseos. Explicatio illa evertit coniecturam illustrissimi Cardinalis Perronii (3): qui existimat, legem illam fuisse latam a Theodosio per subreptionem Attici Episcopi Constantinopolitani, qui apud Principem conquestus sit de Episcopis Illyrici qui reverentiam Attico denegabant contra antiquam consuetudinem & canones ecclesiasticos, id est, canonem tertium Constantinopolitanum, quo secundus dignitatis gradus Episcopo CP. decernebatur, quod esset nova Roma. Sententia haec adversatur canonem, quem vir illustrissimus laudat; quo nulla iurdictio tribuitur Episcopo Constantinopolitano, sed tantum honoris praerogativa; praesertim quum nulla Dioeceseos Illyrici ac Dioeceseos Illyricianae mentio fiat in hoc canone: quae vel unica allegatio pessumdedisset consilium Attici. Sane eo praecipue tendere videtur sententia legis, ut componat iurisdictiones synodorum provincialium Illyricianae; per occasionem autem Princeps, ornandi Episcopi CP. cupidus, novum ius introducit in eius gratiam, ius nimium relationis. Quod ea in primis de causa fecit, ut communio istius Dioeceseos, etiam quoad res ecclesiasticas, distraheret ab Occidente; a quo avulsa fuerat in dispositione civili, & unita imperio Orientali. Ceterum exemplum illud, e praerogativa veteris Romae petatum, ostendit, relationes causarum difficilium ad sedem Apo-

Tom. III.

T

sto-

(2) Vide supra lib. 4. cap. 2. §. 1. 2. & lib. 5. cap. 24. §. 11.

(3) Ill. Card. Perron. c. 32. Replicae.

stolicam mitti consuevisse a Concilio generali Dioeceseos Illyricianae, vel ab Episcopo Thessalonicensi, qui Exarchus Illyrici Episcopique Romani Vicarius erat. Idipsum probant epistolae Papae Leonis primi ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem; in quibus praecipitur, ut eae relationes fiant, si causa, quae finire non potuit in synodo provinciali, nec in Concilio dein generali potuerit terminari. Vnde praeterea colligitur, clausulam legi Theodosianae insertam in gratiam Episcopi Constantinopolitani irritam fuisse nec executioni mandatam. Sane Concilium Chalcedonense, quum sedem Constantinopolitanam in patriarchatum eveheret, nullam ei potestatem tribuit in provincias Illyrici, quae patriarchatui Romano semper adhaeserunt, donec occasione haeresis Monothelitarum ab eo distractae sunt circa annum septingentesimum (4).

III. Eam legem Photius Patriarcha Constantinopolitanus, dignitatis suae augendae cupidus, alio vertit, vim apertam verbis legis inferens (5). Eius quippe sensum hunc esse ait, canonica iudicia ab Archiepiscopo Constantinopolitano & ab eius synodo definienda esse. *Ὅτι πᾶς ἀναφερόμενος κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀμφισβητήσεις ἐν ὧν Ἰλλυρικῇ ἔδει τιμωροῦναι τὰ ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχιεπ. Κ. πόλεως, καὶ τῆς αὐτῆς συνόδου, ὅτις ἔχει πρῶτον τὰς ἀρχαίας Ρώμης.* Et tamen Imperator iubet, ut iudicia illa ferantur a synodo Illyriciana, cum consilio Episcopi Constantinopolitani. Ea nihilominus lege eiusque explicatione usi sunt Graeci ad distrahendam ab Illyrico Bulgariam, aevo Photii; quae resecta fuit a Dioecesi Romana, & subiecta patriarchatui Constantinopolitano (6).

IV. Sed ut redeamus unde digressi sumus, ad auctoritatem videlicet Conciliorum generalium, necesse est, ut lucem materia haec accipiat a Conciliis Africanis. Canon itaque decimus Africanus docet, Concilium universale Africae semel in anno debere fieri ad definendas causas ecclesiasticas (7), ut Nicaena synodus statuit: *Confirmandum est in hac synodo, ut secundum statuta Nicaena propter causas ecclesiasticas, quae ad perniciem plebium saepe veterascunt, singulis quibusque annis Concilium convocetur: ad quod omnes provincias, quae primas sedes habent, de Conciliis suis binos, aut quantos delegerint, Episcopos mittant; ut congregato conventu, plena possit esse auctoritas.* Vbi observandum est, opportune admodum Afros uti canonibus Nicaenis, ut generalis conventus Africae auctoritatem firmet. Quamvis enim Nicaena synodus, si verba eius recte expendantur, synodi tantum Episcoporum unius provinciae mentionem faciat, quae a Metropolitanò convocetur, attamen evidens est, synodum, quae ex quinque aut sex provinciis convenerit, minoris auctoritatis non futuram ex eo capite, quod & frequentior fuerit & illu-

(4) Vide lib. 1. cap. 5. §. 3.

(5) Phot. tit. IX, Nomoc. cap. 1.

(6) Vide supra lib. 1. cap. 1. §. 5. & 6.

(7) Vide lib. 5. cap. 3. §. 1.

illustrior. Atque adeo Concilium generale Africae spectandum est non secundum ipsa verba canonum Nicaeae, sed iuxta sensum & mentem eorundem canonum. Eidem fundamento innititur secunda synodus oecumenica, quum Dioeceseon corpora constituens ait, hinc eventurum, ut causae ecclesiasticae tractentur in synodis provinciarum secundum Nicaenam synodum. Hinc pariter factum, ut Hincmarus Remensis Archiepiscopus, eorum patrum menti aemulatus, persaepe auctoritatem Conciliorum generalium Ecclesiae Gallicanae deducat a Concilio Nicaeno; quod ea revera sint Concilia provincialia, tametsi ex quibusdam provinciis constituta. Quippe provinciae cuilibet liberum est aliam convocare iuxta canones Apostolicos, Antiochenos & Constantinopolitanos. Zonaras in commentario ad hunc canonem Africanum, qui est XXI. in eius collectione, quum non satis animadverteret, eo loco agi de synodo generali Africae, non autem de synodo unius tantum provinciae, pravam admodum explicationem proposuit, nimirum eo canone iuberi, ut Metropolitanus duos Episcopos ex comprovincialibus suis deleget, qui eius auctoritatem in synodo illa repraesentent, tamquam Vicarii, *προκαταστάται*. Balsamo vero contextum canonis integrum non refert, sed synodum tantum Dionysii Exigui Graece versam; quae docet debere Metropolitanos semel unoquoque anno ad synodum accedere, *προς συνόδον διὰ μητροπολιτικῶν ἐπισκόπων*. Vnde colligendum est, eum canonem intelligi debere de synodo universali, ad quam Metropolitanus adeste tenentur cum legatis suarum provinciarum. Porro ope istius versionis Graecae corrigenda est hoc modo synopsis Dionysiana: *Ut per annos singulos per omnes provincias ad Concilium Metropolitanus conveniant*. Reiciendaque est lectio editionis Parisiensis anni MDCXXXVIII. quae ita habet, *conveniantur*.

V. Concilium autem illud universale Africae nullas alias causas ad suam cognitionem trahebat, quam eas, quae communes erant omni clero Africano; ceteras vero, quae particulares erant, uniuscuiusque provinciae definitioni permittebat. Distinctio illa exstat in canone XCV. collectionis canonum Africanorum: *Placuit, ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas; sed quoties exegerit causa communis, id est, totius Africae, undecumque ad hanc sedem de hac re datae litterae fuerint, congregandam esse synodum in ea provincia, ubi opportunitas persuaerit. Causae autem, quae communes non sunt, in suis provinciis iudicentur*. In eo porro consistit difficultas, quatenam dicerentur causae communes. Balsamo in commentariis ad hunc canonem ait, causas communes esse illas, quae dogmaticae sunt, *δογματικαὶ αἰτίαι*; quas privatis opponit, id est, controversiis, quae inter clericos aut Episcopos emergunt. Verum explicatio haec habet adhuc aliquid difficultatis, eique non con-

nit cum reliquis canonibus Africanis. Certum quidem est, causas dogmaticas, id est, eas, quae fidem respiciunt, primas esse inter communes. Sic Pelagii haeresis damnata est in Concilio Carthaginensi generali: de qua relatum est ad Innocentium primum. Sed aliae quoque causae in eum numerum referuntur, nimirum controversiae, quae circa iurisdictionem accensa est inter Ecclesias Africanas & summos Pontifices, quae in Conciliis universalibus Africae disceptata est. Canones, quorum auctoritate ordinabatur politia ecclesiastica, decernebantur in Conciliis generalibus. In accusationibus vero adversus Episcopos prima causae cognitio, prout reo libebat, ad synodum provinciae deferri poterat, vel ad Concilium universale; ut patet ex can. IX. & LXXVII. Itaque omnes illae causae annumerantur communibus.

VI. Quoad causas vero Presbyterorum variant canones Africani. Quippe canon XXV. ex Concilio Milevitano desumptus, eis liberum esse decernit appellare a iudiciis Episcoporum suorum *ad Africana Concilia, vel ad Primates provinciarum suarum*. Idipsum etiam scribit Concilium Africanum in epistola ad Caelestinum Papam: *Unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suae provinciae vel etiam universale provocare*. Et nihilominus canone XXVIII. prohibentur, ne ad alios appellent, *quam ad Primates suarum provinciarum* (8). Varietas illa explicanda est ope canonis XCV. quo decisio causarum, quae communes non sunt, permittitur synodo uniuscuiusque provinciae, causarum vero communium synodo generali, adeo, ut si iudicium latum adversus Presbyterum aut quemlibet e clero in causam generalem vertatur ob incommoda, quae inde sequi possent, tum appellatio Presbyteri aut clerici iudicari debeat in Concilio generali Africae. Exempli causa si lis moveatur circa caput aliquod nondum satis perspicue explicatum in canonibus, si is, adversus quem accusatio instituta est, vir sit tali dignitate praeditus, ut, si iudicium eius fieret in provinciis, timendum foret, ne tumultus in eis excitarentur, vel si ob illud iudicium oriretur conflictio iurisdictionis, quemadmodum accidit in causa Apiarii Presbyteri, aut tandem ob aliquam aliam causam similem. Tunc enim, ut dixi, appellatio Presbyteri aut clerici iudicanda est in Concilio generali Africae. At si tantum agatur de executione canonum, de quorum sententia dubitari non possit circa negotium noviter emergens, tum appellatio terminanda est in unaquaque provincia, neque licet a Concilio provinciali provocare ad universale. Secundum illam regulam legimus appellationem Palladii laici, qui a Triferio Episcopo suo excommunicatus fuerat, itemque appellationem Exsuperantii Presbyteri, cui interdictum erat functionibus suis ob gravitatem earum fuisse

(8) Vide lib. I. cap. 10. §. 6.

fuisse iudicatas in Concilio Taurinatenſi ex diverſis provinciis congregato (9).

VII. Iudicia vero, quae in Conciliis illis univerſalibus Africae fiebant, vel etiam in ſynodis provincialibus, propter cauſas, quae communes erant, ſuprema prorsus erant, nec ab eis *ad transmarina iudicia*, id eſt, Romam, appellare licebat. *Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communione recipiatur* (10). Adeo certa & inviolabilis erat apud Africanos haec regula, quoad Presbyteros & reliquos e clero, ut ad Caeleſtinum Papam ſcribere non dubitent: *Presbyterorum quoque & ſequentium clericorum improba refugia, ſicut te dignum eſt, repellat ſanctitas tua; quia & nulla patrum definitione hoc Eccleſiae derogatum eſt Africanæ*. Nihilominus, quoad appellationes Episcoporum, Zofimus Papa eiusque ſucceſſores contendunt, apud ſedem Apoſtolicam iudicandum eſſe, an appellatio admitti debeat: quod ſi iuſta fuiſſe appellandi cauſa videretur, ad Episcopum Romanum pertinere ius ſtatuendi ut ea retractetur in provincia. Verum id accurate expendimus in diſſertatione de iudiciis canonicis Episcoporum.

Praeterea Concilia univerſalia Africae condebant canones, qui in auctoritatem recepti ſunt in Eccleſia univerſali.

C A P V T XXI.

De auctoritate & poteſtate conciliorum generalium Gallicanorum,
& de Canonum ibi conditorum valore.

S Y N O P S I S.

I. Concilia generalia Galliarum ſimilia prorsus erant Conciliis Africanis. Maior ſynodus in canone Anajoſheno. Conciliorum Gallicanorum auctoritas explicatur. Verba Hilari Papae referuntur.

II. Receſſit Hilarius ab inſtitutis maiorum, confirmans celebrationem Conciliorum ex diverſis provinciis.

III. Iubet autem, ut per annos ſingulos Concilium generale celebretur. Eo alludit ſynodus Agathenſis. Genuinus ſenſus ſynodi Matisconenſis ſecundae indicatur.

IV. Iubet poſtremo Hilarius, ut regulae,

quae in his Conciliis promulgabuntur, ſint iuxta canonum definitiones. Idem proſciuntur Concilia Gallicana.

V. Inducuntur canones, ad quos alludit Hilarius. De collectione canonum Dionyſii Exigui. Liber Canonum vocatur a Gregorio Turonenſi.

VI. Canones novi ſecundum auctoritatis gradum obtinebant poſt antiquos. Probatum ex Auguſtino & Agobardo.

VII. De collectione canonum Gallicanorum. Vim legis obtinebant in Hispania.

I. **C**oncilia generalia Galliarum eodem nomine nuncupabantur, quo Concilia univerſalia Africae, cuiusdemque erant auctoritatis.

(10) Concil. Taurin. c. 4. 5.

(11) Canon 28. & 125.

tatis . Nam in secunda synodo Matisconensi , quae de huiusmodi Conciliis loquitur , legimus *generale Concilium & universale* (1) , in Turonensi vero , quae anno DLXVII. congregata est , *maior synodus* . Quod imitatum est ex canone XII. Concilii Antiocheni , quod maiorem synodum vocat eam , quae extraordinaria erat , convocata nimirum ab Imperatoribus ad iudicandas appellationes eorum , qui a iudiciis synodi provincialis provocaverant . Concilia isthaec generalia Galliae condere poterant canones & causas iudicare . Canones prohibito condere poterant , modo contrarii non essent canonibus Conciliorum generalium , & definitivo iudicio terminare omnes causas ecclesiasticas , quae synodis provincialibus visae essent difficiles . Quod si generali Concilio tanta esse videretur difficultas , ut solvi non posset , consulenda erat sedes Apostolica . Ea est sententia Hilari Papae in epistola scripta anno CDLXII. ad Episcopos quinque provinciarum Galliae , Viennensis videlicet , Lugdunensis , utriusque Narbonensis , & Alpium Penninarum : cui praeiverat Innocentius primus ad Victorium Episcopum Rotomagensem similia Hilario scribens de auctoritate synodorum provincialium , & maiores causas ad Apostolicam sedem referendas esse . *Ut si quid usquam , inquit Hilarius , vel in ordinandis Episcopis vel Presbyteris aut cuiuslibet loci clericis faciendis contra praecepta Apostolica reperitur admissum , aut in eorum conversatione quidquam reprobatum , communi omnium auctoritate rescetur* . Infra : *Nec cuiquam licebit a regulis evagari , quas sibi iuxta canonum definitiones unita fraternitas in commune praefixerit ; quum , imminente quotannis examine , ita singuli actus suos dirigunt , ut his discussio iudicii optari magis debeat , quam timeri* . In dirimendis sane gravioribus causis , & quae illic non potuerint terminari , *Apostolicae sedis sententia consulatur* .

II. Tria quaedam observanda sunt in hoc decreto . Primum quidem summum illum Pontificem disertis verbis confirmare celebrationem Conciliorum ex diversis provinciis congregatorum , contra quam visum erat praedecessoribus eius Innocentio & Leoni . Hi quippe edixerant , ut unaquaeque provincia suis specialibus Conciliis contenta esset , in quibus causae terminarentur , neque licere ad alias provincias convolare . Quod eo consilio , ut ego quidem existimo , actum est , ut ea arte facilius flecterent provinciales ad consulendam statim Romanam sedem . *Suis unaquaeque provincia sit contenta Conciliis* , inquit Leo . *Nec aliqui liceat* , inquit Innocentius , *ad alias convolare provincias* .

III. Secundum caput in eo constat , quod Concilium illud generale iubetur celebrari semel in anno , *per annos singulos* ; non autem bis , velut synodi provinciales , quod ad formam Concilii universalis Africae

(1) Concil. Matis. 2. c. 9. & 20.

cae institutum est . Ad ea decreta alludit synodus Agathensis, quum praecipit, ut Concilium Episcoporum regni Gotthici; ex quibus illa constabat, renovetur annis singulis, secundum constituta patrum (2): *Synodum etiam iuxta constituta patrum singulis annis placuit congregari*. Falluntur autem, qui in eo canone agi putant de Conciliis provincialibus; nisi ostendant, in praecedentibus canonibus celebrationem eorum Conciliorum semel tantum in anno iussam, quemadmodum LXXI. canon Agathensis supponit. Id quod probari non potest, nisi quoad Concilia generalia, ut dixi. Tempus autem illud ad triennium coërcet canon vigesimus Concilii Matisconensis secundi, perperam a nonnullis intellectus de synodis provincialibus: *Ad synodum post triereticum tempus omnes conveniant*, id est, ex omnibus provinciis, quae tum coiverant.

IV. Tertium caput, quod est magni momenti, consistit in modificatione, quam facit Hilarus, nimirum, ut regulae, quae in his Conciliis promulgabuntur, sint *iuxta Canonum definitiones*. Eadem est sententia Concilii Venetici in epistola synodica: *Ut quae in prioribus patrum statutis videmus omissa, & procedente tempore licentia ex nimia labentis saeculi libertate praesumpta, statutis saluberrimis sanciremus*. Hinc factum, ut praefationes omnium Conciliorum hanc cautionem contineant, velle se canones antiquos renovare & novos condere ad evellenda nova mala. Et in epistola tractoria Aviti Episcopi Viennensis, qua collegas suos evocat ad Concilium Epaonense, legitur, id Concilium ea de causa convocari, ut animi omnium revocentur ad memoriam antiquorum canonum, & ut novi condantur, si res ita ferat (3): *Iustum est, quantum reor, ut constitutis prioribus sub communis praesentiae opportunitate tractatis, nostris simul nobisque, prout ordo collocutionis invenierit, vel insinuemus vetera, vel si necesse est, etiam nostram iungamus*. Eadem fuit sententia Concilii Arvernensis habiti anno DXXXV. cuius ea sunt verba: *Id nobis rationabile visum est, ut, quamvis ecclesiasticae regulae pene omnia comprehendant, tamen quaedam vel adderentur nova, vel repeterentur antiqua*.

V. Canones antiqui, ad quos alludit Hilarus, nulli alii sunt praeter eos, qui continentur in collectione, quae canone primo Concilii Chalcedonensis recepta est, id est, canones Nicaeni, Ancyrani, Neocaesarienses, Gangrenses, Antiocheni, Laodicensi & Constantinopolitani, ne interim Chalcedonenses omittam, quae collectio Latine versata est tempore Concilii Chalcedonensis (4). Sed quoniam translatio ista confusa erat & indigesta, Dionysius Exiguus, natione Scythia, & Abbas apud Romam novam versionem aggressus est aevo Iustiniani Impera-

(2) Can. 71. Conc. Agath.

(3) Avit. ep. 80.

(4) Vide lib. 3. cap. 3. §. 7.

peratoris ; quae statim obviis ulnis excepta est ab Ecclesia Romana , ut testatur Cassiodorus (5) : *Ex Graecis exemplaribus canones ecclesiasticos moribus suis , ut erat planus atque disertus , magna eloquentiae luce composuit ; quod hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana completitur .* Ceterum sufficere visa non est Dionysio collectio canonum Graecorum . Itaque , ut eam integram esse efficeret , canones Sardicenses addidit , & collectionem canonum Africanorum , praeter quinquaginta canones apostolicos , qui prima statim fronte occurrunt apud Dionysium . Constat integra haec collectio ex CCCLXXII. canonibus : quos statim subsequuntur decreta Pontificum Romanorum Siricii , Innocentii , Zosimi , Caelestini , Leonis , Gelasii , & Hilari . Corpus illud canonum & epistolarum decretalium statim in universo Occidente obtinuit ad dirimendas lites ecclesiasticas (6) ; praecipue vero in Gallia , ut patet ex Gregorio Turonensi , qui illud vocat librum canonum .

VI. Ex iis , quae dicta sunt , colligi potest , eam Hilario Papae & Episcopis Gallicanis mentem fuisse , ut debitam antiquis canonibus in veteri collectione comprehensis reverentiam custodirent , & ut suos tantum conderent ad interpretationem & supplementum antiquorum , quibus derogari non poterat . Canones itaque novi secundum auctoritatis gradum obtinebant post antiquos ; quia Concilia regionalia cedere debent Conciliis plenariis Ecclesiae universalis , ut sanctus Augustinus scribit (7) . *Ipsa Concilia , inquit , quae per singulas regiones vel provincias fiunt , plenariorum Conciliorum auctoritati , quae fiunt ex universo orbe Christiano saepe ullis ambagibus cedunt .* Quare Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis praecclare dicebat de canonibus Ecclesiae Gallicanae , canonum Gallicanorum sanctiones non esse passim aequali auctoritate recipiendas (8) , *ut Nicaeni , Chalcedonensis , & ceterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum receptorum ; sed quia congrua veneratione pro causis necessariis , quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur , fides sit eis adhibenda religione debita* (9) . Canones illos vocavi novos post Concilium Vasense anni DXXIX. cuius ea sunt verba ex praefatione : *Et quaecumque omnia , quae a sanctis sacerdotibus vel clericis observari debeant & antiqui & novelli canones continere probentur &c.*

VII. Eorum canonum collectio fiebat , qui conditi erant ab universa Ecclesia Gallicana , vel a quadam eius portione , sive in regno Wisigotthorum , Burgundionum aut Francorum , sive etiam in provincia Gallicana regni Italiae , in qua habitare fuerat synodi Aarau-

(5) Cassiod. c. 23. div. lect.

(6) Vid. supra lib. 3. cap. 4. §. 3.

(7) August. lib. 2. de Bapt. cap. 3.

(8) Agobardus in libro adversus legem Gundobadi cap. 12.

(9) Vide supra lib. 3. cap. 4. §. 6.

fricanæ & alia quædam provincialia ; hique canones recipiebantur ab Episcopis aliarum provinciarum, confecta collectione sub nomine Gallicanorum canonum (10). Id docet epistola encyclica Cæsarii Episcopi Arelatenſis data anno DXXXIV. qui adducit canones a Ioanne secundo Papa missos ad significandam poenam crimini debitam, quod Episcopo Reienſi Contumelioso obiciebatur, qui descripti sunt ex collectione Dionysiana : quibus addit Cæsarius canonem novum Concilii Nicaeni, & dein titulum hunc apponit ; *Incipiunt tituli Canonum Gallicani*. Addit quoque canonem quartum Valentinum, novumque Concilii primi Aurelianensis, tum XXIII. Arausici primi, & XXII. Concilii Epauensis. Demum his verbis epistolam suam concludit: *Ecce manifestissime constat, quia, secundum quod & tituli antiquorum patrum, sed & canones Gallicani continere videntur, clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi, aut ab aliis revicti, ad honorem redire non possunt.*

Ecclesiarum communicatio efficiebat, ut in Hispaniis quoque vim legis obtinerent canones Gallicani (11), ut patet ex Concilio Tarraconensi habito anno DXVII. quod eos recipit, quoad monachorum statum: *Canonum ante omnia Gallicanorum, inquit, de eis constitutione servata.*

C A P V T XXII.

Decreta Conciliorum generalium a Regibus Galliarum confirmanda fuisse ad exemplum Conciliorum œcumenicorum ab Imperatoribus confirmandorum, ostenditur.

S Y N O P S I S.

I. Ad executionem publicam canonum necessaria erat auctoritas regia & tutio. Confirmatio canonum decernenda est a Principe cum cognitione causæ.

II. Imperatores confirmaverunt Concilia œcumenica. Theodosii confirmationem petit secunda synodus œcumenica.

III. Synodus Aurelianensis prima tractavit de titulis a Clodoveo Rege propositis, a quo Episcopi petunt confirmationem canonum. Actum id a Clodoveo ad exemplum Theodosii.

IV. Inſignis est locus e synodo CP. sub Tom. III.

Mena ad probandam in hac materia Principum auctoritatem.

V. Iustinianus Concilio quinto proposuit materiam, quæ tractanda erat.

VI. Synodus Aurelianensis secuta est exemplum veterum Conciliorum. Eam Clodoveus confirmavit, tamen edictum eius non extat. Cur necessaria confirmatio Principum.

VII. Expenditur edictum Clotarii Regis pro confirmatione canonum Concilii Parisiensis quinti. De electionibus Episcoporum. De venia clericorum. De eorum causis.

V

Qui-

(10) Vide lib. 3. cap. 4. §. 6.

(11) Vide Notas Baluzii ad Agobar-

dum pag. 50.

Quinam sint iuniores Ecclesiae. Crimina privilegiata. De statu liberorum. Editum illud decretum est ex sententia & consilio Episcoporum & optimatum regni. Quare summo applausu acceptum est a personis ecclesiasticis. De raptoribus viduarum aut monialium.

iudiciis caussarum.

IX. In Conciliis generalibus tractabantur causae communes, id est, magni momenti. Imperatores dare poterant iudices ecclesiasticos in causa ecclesiastica. Non licebat excedere terminos caussarum in synodo propositarum a Principe. Probatum variis exemplis.

VIII. Post conditos canones agebatur de

I. **S**ed praeter modificationem a me paulo ante explicatam circa convenientiam novorum & antiquorum canonum, necessarium insuper erat, ad executionem eorum publicam, ut Regum nostrorum auctoritate firmarentur (1). Quo in capite ii iure Imperatorum utebantur, quibus successerant in provinciis, quae, cadente imperio, regiae Francorum coronae cesserant (2). Episcopi vero Gallicani eundem ordinem servabant, quem veteres Episcopi in Conciliis universalibus congregati tenuerant, petendo nimirum confirmationem decretorum ab Imperatoribus, sive pro damnatione haereseos, sive etiam pro constitutione disciplinae ecclesiasticae. In quibus tamen discrimen observare licet (3). Nam vis & robur definitionum in materia fidei non pendent ab auctoritate Principum, sed ab ecclesiastica: quae sola potest iudicare de iure, & ad quam pertinet inquirere, an opinio, quae controvertitur, haeretica sit, an orthodoxa; adeo ut, quoad hoc, nullae aliae sint auctoritatis regiae partes, quum decreta de fide confirmat, nisi, ut supremam tuitionem impertiat executioni rerum iudicarum, utque poenis ecclesiasticis addat saeculares, exsilii videlicet, publicationis, & ultimi supplicii. Quantum autem ad canones; quum ii legum loco sint & instituta perpetua, quae spectant ad subditos Principum, sive clericos, sive laicos, novamque politiam introducant in dispositionem civilem, valde interest Principum, ne eorum ante executionem permittant, quam eos consideraverint, ut sciant, an aliquid in eis contineatur, quod laedat utilitatem publicam aut iura & tranquillitatem imperii. Quare confirmatio horum canonum decernenda est a Principe cum cognitione causae; quandoquidem eis vim legis publicae in regno tribuit acceptatio & consensus Principis, tamquam capitis populorum, & confirmatio etiam, tamquam Principis, qui superiorem non agnoscit.

II. Vetus illa consuetudo probari potest tum ex praxi, tum etiam ex edictis Constantini, Theodosii, Marciani & Iustiniani Imperatorum (4): qui confirmaverunt decreta Concilii Nicaeni, Constantinopolitani, Ephesini, Chalcedonensis & Constantinopolitani sub Agapeto & Mena. Verum sufficit, quod ad praesens institutum attinet, epistola synodica Concilii CP. oecumenici secundi ad Theodosium Imper-

(1) Vide lib. 2. cap. 10. & seqq.

(2) Vide lib. 4. cap. 5. §. 1.

(3) Vide lib. 2. cap. 10. §. 8.

(4) Vide lib. 2. cap. 10. §. 9. & seqq.

ratores; in qua patres aiunt, se ex officio teneri ad relationem eorum, quae in synodo gesta sunt, Principi mittendam; adduntque, se damnasse haereses subortas adversus catholicam fidem, ac praeterea quasdam regulas pro disciplina Ecclesiae constituendas decrevisse, quas epistolae adiungunt. Quapropter clementiam Principis orant, ut ea confirmare dignetur. *Rogamus itaque tuam clementiam, ut per litteras quoque tuae pietatis confirmetur Concilii decretum; ut sicuti litteris, quibus nos convocasti, Ecclesiam honore prosecutus es, ita etiam finem eorum, quae decreta sunt, obsignes.*

III. Quoad vero praxim Ecclesiae Gallicanae, illustrius exemplum proferri non potest quam epistola synodica Concilii Aurelianensis primi, quod ceterorum forma & exemplar esse debet. Tractant enim patres de *ritulis*, id est, Capitibus a Rege propositis, cuius iudicio submittunt canones a synodo conditos, quorum confirmationem petunt. *Quia*, inquiunt in epistola ad Clodoveum Regem, *tanta ad religionis catholicae cultum gloriosae fidei cura vos excitat, ut sacerdotalis mentis affectu sacerdotes de rebus necessariis tractaturos in unum colligi iusseritis, secundum voluntatis vestrae consultationem* *O* *ritulos, quos dedistis ea, qua nobis visum est, definitione respondimus; ita ut, si ea, quae nos statuimus, etiam vestro recta esse iudicio comprobantur, tanti consensus Regis ac Domini maiori auctoritate servandam tantorum firmet sententiam sacerdotum.* At non fortuito, aut per occasionem, synodus deliberat de materia a Rege proposita, sed quia inter iura regia & hoc etiam eximium est, ut Conciliorum cognitionem Principes intra certos limites coërceant, servato quoque ordine praescripto. Modus hic agendi deprehenditur in litteris Imperatoris Theodosii pro convocatione Concilii Ephesini primi atque item secundi, in quibus praescribit materias, de quibus tractari oporteat. Praxis autem illius instituti exstat in Chalcedonenfi synodo; quae coacta quidem erat ad definiendam causam fidei; sed quum ad causarum particularium iudicium ventum est, sive adversus Dioscorum, sive aliam ob causam, tum in actis leguntur nonnullorum libelli Marciano Imperatori oblatis petentium, ut eorum causae iudicentur in Concilio una cum rescripto Principis (5).

IV. Singularis est in hac materia auctoritas Concilii CP. sub Mena. Imperator Iustinianus in ea urbe synodum congregaverat an. DXXXVI. ~~et~~ Episcopis quatuor patriarchatum Ecclesiae Orientalis ad iudicandas accusationes, quas adversus Anthimum Episcopum Trapezuntinum proponebat Marianus Archimandrita. Postquam is iudicio synodi deiectus fuit, Episcopi patriarchatus Antiocheni, itemque nonnulli alii Episcopi, monachi, ac clerici enixe & cum acclamationibus extraordinariis a Mena Patriarcha efflagitarunt, ut statim sententiam damna-

(5) Vide lib. 2. cap. 10. §. XI.

tionis & anathema pronuntiaret adversus Severum Episcopum Antiochenum, Petrum Episcopum Apameae, & Zoaram monachum, complices haereseos Anthimi. At Menas, qui videbat, litteras Principis pro convocatione Concilii solius Anthimi mentionem facere, respondet, referendum esse de hac petitione ad Principem. Nam addit ille (6), *nihil eorum, quae in sanctissima Ecclesia moventur, convenit fieri praeter sententiam & iussum ipsius. Rogamus itaque vestram caritatem in praesentiarum quiescere, ut nos tempus accipiamus referre ad pias suas aures ea, quae a vobis exclamata fuerunt.* Tum in actione quinta exstant libelli Iustiniano oblatis ab Episcopis secundae Syriae & ab Archimandritis, quibus eum orant, ut iubeat Menae Patriarchae & synodo ut iudicium peragant adversus illos haereticos. Post quae mandatum Principis exiit; delatum ad synodum *per Theodorum Referendarium, qui detulit pium eius mandatum, quo iubet sanctae vestrae synodo, ut ea omnia discutiat, quae libello continentur, ut aiunt monachi in libello suo ad synodum.*

V. Eo fundamento patres Concilii quinti oecumenici Vigilium Papam per Legatos orarunt, ut ad synodum accederet, simul cum iis tractaturus de tribus capitulis. Materia enim isthaec proposita Concilio fuerat ab Imperatore Iustiniano in litteris convocationis (7). *Adhortantes vero eum (id est, Vigilium) convenire una nobiscum & tractare & disponere de tribus capitulis, de quibus piissimus Imperator nos eiusque beatitudinem in scriptis interrogavit.*

VI. Ex quibus colligi potest, patres Concilii Aurelianensis secutos esse exemplum obsequii Principibus exhibiti ab antiquis Episcopis. Quare dubitandum non est, quin Clodoveus synodum illam confirmaverit, tametsi edictum eius non exstet, quod ea Principes ab Episcopis discere debeant, quae ad doctrinam fidei, vel morum spectant, *ut audiant ex ore patrum, quod sacrum est*, ut ait Concilium quintum Aurelianense in praefatione. Tenentur enim praeterea Principes auctoritate sua exteriori fulcire documenta, quae consentanea sunt sacrae scripturae & traditioni. Canones autem de disciplina conditi confirmari debent pro bono status ecclesiastici, qui regiae protectioni subiacet.

Caremus aliorum Principum edictis pro confirmatione canonum datis; quod sufficere persaepe crederent, si eos verbo firmarent, eorumque executionem permitterent. Attamen non adeo sumus infelices in hac quoque parte, quin supersint illustria aliquot exempla huius moris. Primum enim proferri potest declaratio Episcoporum in urbe Pictaviensi congregatorum anno DXC. ad iudicandam causam monialium Pictaviensium; qui aiunt, causas religionis communicandas esse Regibus regionis, *ut illis quodam modo socientur, & eorum de;*

(6) Aët. IV. Concilii CP. sub Mena. (7) Concil. V. collat. 2.

decreto firmentur (8): *Propitia divinitate piis atque catholicis populo datis Principibus, quibus concessa est regio, rectissime causas suas patefacit religio, intelligens, sacrosancto participante Spiritu, eorum, qui dominantur, se sociari & constabili decreto.*

VII. Edictum Clotarii Regis, quo canones Concilii Parisiensis habiti anno DCXIV. confirmantur, expressius ostendit, non solum Principes confirmasse canones in synodis editos, sed etiam eis addere solitos modificationes, in iis praecipue capitibus, quae vim auctoritatis regiae & iurisdictionis saecularis infringebant. Edixerat Concilium illud in primo canone, Episcopum esse eligendum a Metropolitano & Episcopis comprovincialibus, itemque a clero & populo civitatis: si vero aliquis *potentia* ordinaretur, eius ordinationem fore nullam. Ei canonem, qui novare tentabat adversus antiquos canones & iura regia, modificationem adhibet edictum Clotarii. Quippe iubet, ut electio fiat a clero & populo, non autem a Metropolitano & comprovincialibus Episcopis, a quibus ordinationem peragi praecipit iuxta antiquos canones. Ad conservanda autem iura regia, quorum dignitatem violare velle videtur synodus vocem potentiae usurpando, iubet, ut si electus fuerit dignus, ordinetur secundum mandatum Principis; vel certe, si e palatio eligatur, iuxta merita doctrinamque suam ordinetur. Ceterum ea modificatio iis verbis concepta est, quae simul canonis confirmationem continent. *Ideoque definitionis nostrae est, ut canonum statuta in omnibus conserventur, & quod per tempora ex hoc praetermissum est, vel dehinc perpetualiter observetur; ita, ut Episcopo decedente, in loco ipsius, qui a Metropolitano ordinari debet cum provincialibus, a clero & populo eligatur. Et si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certe si de palatio eligatur, per meritum personae & doctrinae ordinetur.*

Canone tertio prohibetur clericis sub poena depositionis, ne Principem, aut ullam aliam potestatem adeant, omisso proprio Episcopo; nisi si ad eos accedant pro obtinenda venia. Clausula illa duo quaedam significat, veniam scilicet criminis, quoad leges publicas, & postulationem Episcopo faciendam pro indulgentia, remissione aut moderatione poenitentiae. Exemplo esse potest Childebertus, qui Episcoporum clementiam imploravit pro Crodielde & Basina apud Gregorium Turonensem (8), itemque Rex Sigismundus pro Stephano in Concilio Lugdunensi (9). At edictum addit, recipiendum esse clericum ab Episcopo suo, si Principis epistolam ad eum deferat, quacumque tandem de causa Principem imploraverit: *Et si pro qualibet causa Principem expetierit, & cum ipsius Principis epistola ad Episcopum suum fuerit reversus, excusatus recipiatur.* Hac modificatio-

tio-

(8) Greg. Turon. lib. 12. c. 16.

(10) Concil. Lugdun. an. 517.

(9) Greg. Turon. lib. 10. c. 29.

tione edicti Clotarii usus est Carolus Calvus anno DCCCXLIII. in causa Presbyterorum Septimaniae, qui opprimi se a suis Episcopis querebantur (10): *Vt Episcopi nullam inquietudinem, siue exprobrationem Presbyteris aut aperte ingerendo, aut alia qualibet occasione machinando, pro eo, quod se ad nos hac vice reclamare venerunt, inferant; quia longa oppressio huiusmodi itineris eos fecit subire laborem.*

Canon quartus magni momenti est ad extollendam iurisdictionem ecclesiasticam in detrimentum saecularis. Eius haec sunt verba: *Vt nullus iudicum neque Presbyterum neque Diaconum vel clericum ullum aut iuniores Ecclesiae sine scientia Pontificis per se distringat aut damnare praesumat. Quod si fecerit, ab Ecclesia, cui iniuriam fecisse dignoscitur, tamdiu sit sequestratus, quamdiu reatum suum corrigat & emendet.* Quid Episcopi velint, recte explicat hic canon. At edictum causas distinguit, & utriusque iurisdictionis terminos accurate admodum praescribit. Nam discrimen esse docet inter causas civiles & criminales, itemque inter Presbyteros, Diaconos & clericos inferioris ordinis. De causis civilibus clericorum, cuiuscumque ordinis sint, saeculares iudices non posse cognoscere, nisi si causa citra omnem controversiam fuerit evidens & manifesta; exceptis nihilominus Presbyteris & Diaconis, quorum omnes causae civiles ab Episcopis eorum omnino iudicandae sunt: quoad causas vero criminales omnium clericorum, si capitales essent, examinandas esse a iudicibus saecularibus simul cum Episcopis: quod si causa vertatur inter hominem Ecclesiae addictum, cuiusmodi viros iuniores Ecclesiae vocat hic canon, & hominem liberum, iudicandam esse in audientia publica a praeposito Ecclesiae & iudice publico. Haec sunt verba edicti. *Vt nullus iudicum de qualibet ordine clericos de civilibus causis praeter criminalia negotia, per se distringere, aut damnare praesumat, nisi convincitur manifestus; excepto Presbytero, aut Diacono. Qui vero convicti fuerint de crimine capitali, iuxta canones distringantur, & cum Pontificibus examinentur. Quod si causa inter personam publicam, & homines Ecclesiae steterit, pariter ab utraque parte praepositi Ecclesiarum & iudex publicus in audientia publica positi ea debeant iudicare.* Causas criminales iudicibus saecularibus reservaverat Concilium Matisconense primum anno DLXXXI. cuius ea sunt verba in canone septimo: *Absque causa criminali, id est, homicidio, furto, aut maleficio.* Synodus vero Pictaviensis, apud Gregorium Turonensem (11), crimina capitalia his tribus vocabulis comprehendit, *adulterium, homicidium & maleficium.* Verum materia haec non est huius loci. In praesentiarum satis erit adnotare modificationem canonis edicto Clotarii introductam; cui accepta referri debet origo instituti, quo clericos gravium criminum reos, quae nunc *privilegiata* dicuntur,

(10) Capitulare Tol. 1.

(11) Gregor. Turon. lib. 19. cap. 16.

tur, a iudice ecclesiastico & saeculari coniunctim iudicari apud nos invaluit.

Canon quintus Episcoporum iurisdictioni absolute submittit quaestiones de statu & libertate libertorum, adeo, ut Episcopis licere edicatur, eos excommunicatione plectere, qui libertos revocare conarentur ad pristinam servilem conditionem, nisi rationem actus sui reddant Episcopo aut praeposito Ecclesiae. Edictum vero nihil Episcopo tribuit praeter protectionem libertorum, & ut praesens sit in iudicio, quod in ea causa feret iudex publicus: *Libertos a sacerdotibus iuxta textus chartarum ingenuitatis suae defendendos, nec absque praesentia Episcopi aut praepositi Ecclesiae esse iudicandos, vel ad publicum revocandos*. Ceterum huius loci auctoritate modificatus quoque censei potest canon septimus Concilii Matisconensis secundi, quod omnem iudicibus saecularibus cognitionem ademit in hac materia, nisi si Episcopo visum fuerit eos in audientiam accersere.

Si edictum illud exstaret integrum, alias proderet modificationes aut explicationes iurium regionum; & fortassis ob similem diligentiam amissa sunt edicta aliorum Principum. Ex hoc autem edicto colligi potest, Reges confirmasse decreta Conciliorum cum cognitione causae, tum non ita severe accipienda esse verba canonum, quando de iurisdictione saeculari agunt, ut ab iis discedere nefas esse putemus vel transversum unguem; contra aequum esse, ut explicentur ac terminis quibusdam circumscribantur, eaque modificatio adhibeatur, quae legibus antiquis & Principum possessioni congruat, ne regia auctoritas detrimentum patiatur. Ea porro regula in primis uti oportebit, quoad posteriorum saeculorum Concilia, quae maxime tentarunt imminuere regiam potestatem in res & personas ecclesiasticas.

Sed observandum haud dubie est edictum illud Clotarii, quo nonnulla alia capita continentur, latum non esse per vim, sed ex sententia & consilio Episcoporum & optimatum regni, ut ex ipsis edicti verbis constat: *Quicumque vero hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris optimatibus aut fidelibus nostris in synodali Concilio instituimus, temerare presumerit, in ipsum capitali sententia iudicetur; qualiter alii non debeant similia perpetrare. Quam auctoritatem vel edictum perpetuis temporibus valiturum manus nostrae subscriptionibus decrevimus roborandum*. Adeo autem acceptum illud fuit personis ecclesiasticis, ut synodus Remensis congregata anno DCXXX. excommunicationi subdat iudices, qui aut canones ipsos in contemptum huius edicti, aut edictum ipsum violabunt. Solebat enim disciplina illius saeculi, quo poenitentiae publicae in usu erant, eos iudices aliasve personas, ex consensu Regum, excommunicatione plectere, quos eorum edicta poenae capitali subiiciebant. *Iudices*, inquit synodus Remensis, *qui super auctoritate & edicto dominico canonum statuta* con-

contemnent, vel edictum illud dominicum, quod Parisiis factum est, violaverint aut contemserint, placuit eos communione privari. In eiusdem Concilii Remensis canone XXIII. excommunicantur ii, qui viduas vel puellas Domino consecratas rapuerint etiam per auctoritatem regiam. Quod ea de causa praecipitur, quoniam edictum Clotarii irrita esse decernit huiusmodi rescripta, & raptores, qui sibi iungunt moniales, poenae capitali subiicit.

VIII. Postquam canones conditi erant, de causarum iudiciis agebatur. Id docet canon primus Concilii Arvernensis, habiti anno DXXXV, relatus in Decreto Ivonis Carnotensis (13): *In primis placuit, ut quoties secundum statuta parvum sancta synodus congregatur, nullus Episcoporum aliquam prius causam suggerere audeat, quam ea, quae ad emendationem vitae, ad severitatem regulae, ad animae remedia pertinent, finiantur.*

IX. Existimandum est, causas in his Conciliis tractari consuevisse secundum distinctionem in canonibus Africanis prolatam, id est, in eis tractatum non fuisse, nisi de causis communibus & magni momenti, veluti fidei, disciplinae, aut accusationum adversus Episcopos, sive institutae illae essent ob eorum mores, sive etiam ob vitia ordinationum. Iam enim ostendi auctoritate quamplurimum canonum Ecclesiae Gallicanae, causas Presbyterorum & aliorum clericorum, atque etiam causas civiles Episcoporum iudicari solitas in synodis provincialibus citra appellationem. Sed praeter accusationes adversus Episcopos nonnullae etiam causae magni momenti in synodo diversarum provinciarum iudicabantur iussu Principum. Exemplo erit gravis controversia, quae exarsit inter Chrodieldem filiam Chariberti Regis monialem in monasterio beatae Radegundis Pictaviensis & Leuboveram Abbatissam: quae controversia iudicata est in Concilio Pictaviensi ab Episcopis, quos ea de causa congregaverant Guntramnus & Childebertus Reges. In epistola autem sua ad Reges missa, qua eorum sententia continetur, Episcopi consentunt, se congregatos esse ab iis ad iudicium illius causae; neque altius scrutantur, an Regibus liceat iudices ecclesiasticos dare in causa ecclesiastica, quod intelligerent, canonem centesimum quartum Africanum eam auctoritatem agnovisse in Imperatoribus. Igitur iudicium fertur, non solum a Metropolitano provinciae, sed etiam ab Episcopis alienarum provinciarum, ad unicam hanc causam iudicandam congregatis iussu Principum, ad cuius solius cognitionem coërciti sunt. *Et quia, inquit Episcopi, ex iussione potestatis vestrae, quum ad Pictavam civitatem pro conditionibus monasterii sanctae recordationis Radegundis convenimus, ut altercationes inter Abbatissam eiusdem monasterii & monachas ipsis disceptantibus agnoscere deberemus, evocatis partibus*

(13) Ivo par. 5. cap. 1.

¶ In calce autem epistolae, restituta Abbatissa, excommunicatisque Chrodiede & complicibus eius, addunt: *Haec nos pro vestra iussione, quod ad ecclesiasticum spectat ordinem, circumspectis canonibus, absque personarum aliqua acceptione, suggerimus peregrisse.* Venia tamen eis data est, rogante Childeberto Rege, in Concilio, quod eodem anno convenit in civitate Metensi: *Viriisque Rex veniam impertiri deprecatus est; & sic in communionem receptae.*

Examen regulae sancti Columbani, quam multi arguebant superstitionis, peractum est anno DCXXVII. in synodo generali Episcoporum regni Burgundici, quod complectebatur medietatem fere provinciarum Galliae, ab Episcopis a Clotario Rege convocatis, qui statuit, ut synodali examinatione probarentur. Infra: *Tunc emanante regale auctoritate multi iam Burgundiae Episcopi in suburbio Matisconensis urbis conveniunt* (14).

Audoenus Rotomagensis Archiepiscopus narrat in vita sancti Eligii (15), quemdam haereticum Monothelitam e Graecia profugum, in Galliam se contulisse, & apud Augustodunensem urbem clanculum docuisse pravam suam doctrinam, Regemque Clodoveum secundum congregasse Concilium apud urbem Aurelianensem anno DCXLV. in quo haereticus ille damnatus fuit, & pulsus e regno, exempla-que sententiae adversus ipsum latae per singulas civitates commeasse.

Quinquennio post, id est, anno sexcentesimo quadagesimo nono, eam haeresim Martinus Papa primus damnavit in Concilio Romano; cuius acta misit ad Amandum Traiectensem Episcopum, ut eius cura damnatio in eo Concilio decreta firmaretur consensione Episcoporum illarum partium in synodo congregatorum (16). *Atque synodali conventionem omnium fratrum & coepiscoporum nostrorum pariter illarum effecta, secundum tenorem encyclicae a nobis directae scripta una cum subscriptionibus vestris nobismet destinanda concelebrent, confirmantes atque consentientes eis, quae pro orthodoxa fide & destructione haereticorum vesaniae nuper exortae a nobis statuta sunt.*

C A P V T XXIII.

De moribus Hispaniae in convocandis Synodis generalibus.

S Y N O P S I S.

I. Hispania iisdem moribus vivebat, Concilia generalia, eorumque canones con-
gibus Gallia. Reges illic convocabant firmabant. Concilium Toletanum tertium
Tona. III. X con-

(14) Ionas monachus in vita Eustasii, (16) Martinus P. in epist. ad Aman-
 relatus tom. I. Concil. Gall. pag. 477. dum Traiect. Episc.

(15) Vita S. Eligii lib. I. c. 34.

convocatum est a Recaredo Rege ; qui canones eius edicto suo confirmavit . Tum temporis Gallia Narbonensis pertinebat ad regnum Hispaniae . Cinthila Rex confirmavit Concilium Toletanum quintum .

II. Episcopi Hispani distinguebant causas , quae tractandae erant in Concilio

generali ab iis , quae pertinebant ad cognitionem Conciliorum provincialium . Probatur ex Concilio Toletano quarto .

III. Concilium Toletanum octavum iubet , ut diversitas iudiciorum referatur ad Concilium universale Hispaniarum .

I. **V**erum ne quis existimet , Reges nostros excessisse limites auctoritatis suae , quum generalia regni Concilia convocabant , eorumque canones confirmabant , adferam exemplum Hispaniarum , in quas eadem praxis introducta est , statim atque Recaredus Rex , Gotthicae stirpis , eiurato Arianismo , catholicam religionem amplexus est . Isergo Concilium Toletanum tertium congregavit anno DLXXXIX . cui interfuerunt Episcopi sex provinciarum Hispaniae , aut per se , aut per legatos suos , scilicet Toletanae , Hispalensis , Bracarensis , Emeritenfis , Tarraconensis , & Narbonensis , quae tum pertinebat ad regnum Hispaniae . Vnde factum , ut Concilium illud , itemque alia generalia , dicatur *synodus Episcoporum totius Hispaniae & Galliae* . Editi sunt in eo Concilio canones XXIII . quos edicto suo confirmavit Recaredus , eorumque titulos ei inseruit : *Capitula enim , quae nostris sensibus placita , & disciplinae congrua a praesenti conscripta sunt synodo in omni auctoritate sive clericorum , sive laicorum , sive quorumcumque omnium observentur & maneant* . Infra : *Has omnes constitutiones ecclesiasticas , quas summatim breviterque perstrinximus , sicut plenius in canone continentur , manere perenni stabilitate sancimus* . Subscriptio autem eius ita habet : *Flavius Recaredus Rex hanc deliberationem , quam cum sancta definivimus synodo , confirmans subscripsi* . Tum subscribunt Metropolitani , Episcopi , & absentium legati , LXII . numero . Concilium porro Toletanum quintum anno DCXXXVI . edicto suo confirmavit Rex Cinthila .

II. Exemplo Africae & Galliarum , Hispaniarum Episcopi distinguebant causas , quae tractandae erant in Concilio generali ab iis , quae pertinebant ad cognitionem Conciliorum provincialium . Diserte id docet canon tertius Concilii Toletani quarti a Rege Sisenando convocati anno DCXXXIII . cui praefuit Isidorus Hispalensis : *Si causa fidei est , aut quaelibet alia Ecclesiae communis , generalis totius Hispaniae & Galliae synodus convocetur . Si vero nec de fide nec de communi utilitate tractabitur , speciale erit Concilium uniuscuiusque provinciae , ubi Metropolitanus ebergerit peragendum* .

III. In Concilio octavo Toletano habito anno DCLIII . iussu Regis Recesvvinthi , canone XI . nova quaedam causa reservatur Concilio universali , videlicet quum in quaestione quapiam reperitur diversitas iudiciorum : *Vt illic de diversitate iudiciorum protensae lites habeant*

ter-

terminum, ubi Spiritus sanctus universalem condunavit coetum. Dein Concilium iubet, ut universi canones horum Conciliorum, generalia statuta, inviolabiliter observentur.

CAP V T XXIV.

De synodis auctoritate Carlomanni & Pipini
congregatis, & confirmatis.

S Y N O P S I S

I. Ignoratio canonum pessumdedit ecclesiasticam politiam sub finem primae Regum nostrorum dynastiae. Inde factum, ut nonnullae gentes in limite Rheni ad idololatriam converterentur. Ea de causa missus in Germaniam Bonifacius; quem Gregorius secundus Papa commendavit Capto Martello. Oblitterata erat in regno Austrasiorum consuetudo celebrandorum Conciliorum.

II. Carlomannus Dux Francorum convocavit Concilium Liptinense; cuius etiam decreta confirmavit. Bonifacius Missos sancti Petri. Decernit autem Carlomannus iuxta sanctorum canones.

III. Pipinus convocavit synodum Mesensionem; cuius canones editi sunt sub nomine Pipini, quemadmodum Liptinenses sub nomine Carlomanni. Solus Pipinus illic decernit confirmationem canonum cum consilio ceterorum. De appellationibus tamquam ab abusu. Vox illa Vel interdum aequivaleret coniunctioni Et. Servi Dei, id est, Abbates.

IV. Zacharias Papa cuncta confirmavit, quae apud Liptinas & SueSSIONem acta fuerant. Auctoritatem suam vocat com-

monitionem, Principum vero mediationem. Expenduntur verba Zachariae.

V. Pipinus Rex synodum Vernensem congregat. Canone quarto praecipitur, ut bis in anno celebretur synodus, ubicumque Dominus Rex iusserit, in eius praesentia. Prima synodus, regia dicebatur; alia ecclesiastica. Ad primam conveniebant Episcopi & proceres.

VI. Conventus mensis Martii revocatus ad Maium in Concilio Compendiensi. Conventus vocabatur Campus. Emendati annales Francici.

VII. Angli veteres conventus suos mense Maio regi iusserunt. Conventus Francorum interdum vocantur Placitum, Concilium, Conventus, Synodus, & Colloquium. In iis tractabantur causae ecclesiasticae & civiles. Conventus Gentiliacensis examinavit quaestionem de processione Spiritus sancti & de cultu imaginum.

VIII. Secundus conventus constabat solum ex Episcopis, Abbatibus, & Presbyteris. Novas canones ut plurimum non condebat. Sed si quos conderet, ii non ante vim legis obtinebant, quam editio Principis fuisset confirmati.

I. Concilia habita sub secunda Regum nostrorum dynastia abunde probabunt auctoritatem regiam pro convocatione Conciliorum, itemque pro confirmatione aut modificatione canonum.

Turbulenta bella, quae post annum sexcentesium sexagesimum inflammata sunt in regno tantam confusionem attulerunt in politia Ecclesiae Gallicanae, ut canones prorsus ignorarentur; eoque pacto cessatio ab eorum executione aliquatenus excusabatur, ob inscientiam Episcoporum. Hinc factum; ut vita hominum non solum paullo solu-

lucius esset, sed ad superstitiones etiam inclinaret, nonnullique in limite Rheni fluminis ad idololatriam converterentur. Gregorius secundus Pontifex Romanus intelligens, sibi ob dignitatem sedis suae imminere curam universalis Ecclesiae, Legatum in Germaniam misit Bonifacium, ut illic operam daret conversioni paganorum (1); eum porro commendavit Carolo Martello Duci Francorum, qui eum sub sua protectione suscepit anno septingentesimo vigesimo secundo. Optimus ille Episcopus magnos progressus fecit in Germania. Dein Carlomanno Duci Francorum Caroli Martelli filio persuasit, ut synodum congregaret in regno Austrasiae, quod Carlomanno evenerat. Obliterata erat in ea regione Conciliorum celebratio, quum nullum illic habitum fuisset, elapsis iam sexaginta & eo amplius annis; quod nimirum nullus illic fuisset Archiepiscopus, qui eorum convocationem faceret, episcopatus vero dati essent utendi laicis aut personis quidem ecclesiasticis commissi, sed adulteris & dissolutis; ut ad Zachariam Papam scripsit Bonifacius anno septingentesimo quadragesimo tertio (2). Respondet Zacharias, laudare se desiderium Carlomanni, Legatumque iubet celebrare synodum: *Praecipimus, inquit, celebrare synodum* (3).

II. Existimari posset, Bonifacio pontificia praeceptione fulto competitivisse auctoritatem congregandi Concilii Episcoporum Galliae. Verum aetatis illius politia aliud obtinebat, quae nihil de iure Regum detrahi patiebatur in gratiam Ecclesiae Romanae; cui satis concedi videbatur, si Legatus Concilium celebraret cum Episcopis. Quapropter Carlomannus, penes quem erat Regia auctoritas tempore Childerici Regis, Liptinas evocavit Bonifacium Legatum Apostolicae sedis aliosque Episcopos & eorum presbyteros, ut eorum consiliis iuvaretur ad restituendam religionem, quae sub aliis Principibus pessumdata fuerat. Ego, inquit ille in praefatione Concilii Liptinensis, *Carlomannus Dux & Princeps Francorum anno ab incarnatione Domini DCCXLIII. cum consilio servorum Dei & optimatum meorum Episcopos, qui in regno meo sunt, cum Presbyteris ad Concilium & synodum pro timore Christi congregavi, id est, Bonifacium Archiepiscopum &c. ut mihi consilium dedissent, quomodo lex Dei & ecclesiastica religio recuperetur, quae in diebus praeteritorum dissipata corruit.* Inutilis autem futura est opera nostra, si probare velimus, statuta huius Concilii a Principe confirmata fuisse, quum decretum publicatum sit eius nomine, de consilio Episcoporum & optimatum. Canon primus illius Concilii eius est momenti, ut nostram quoque curam requirat. Ait quippe Princeps, se constituisse Episcopos in civitatibus, eisque praeposuisse Bonifacium Archiepiscopum, *qui est Missus S. Petri, bona sua Ecclesiis restituisse, suis redditibus privasse,*

re;

(1) Gregorii epistola ad Carolum Ducem, & epistola Caroli.

(2) Bonif. epist. ad Zachar. c. 2.

(3) Zachar. epist. ad Bonif. c. 2.

regradasse, & ad poenitentiam compulisse falsos Presbyteros, Diaconosque & clericos dissolutos. Tum clausulam addit, quae regulam probat a nobis propositam quoad convocationem Conciliorum & decretorum confirmationem: *Statuimusque, per annos singulos synodum congregari, ut nobis praesentibus canonum decreta & Ecclesiae iura restaurentur, & religio Christiana emendetur.* Deinde in quibusdam capitibus nonnulla iubet de obsequio Presbyterorum erga Episcopos in functionibus ecclesiasticis, castigatione Presbyterorum dissolutorum, & quibusdam aliis rebus (4). Vtitur autem iis verbis, quae Iustinianus frequenter usurpat in Novellis constitutionibus, quaeque in usum hodie recepta sunt in Regum nostrorum constitutionibus: *Decernimus iuxta sanctorum canones.*

III. Pipinus frater Carlomanni Dux & Princeps Francorum, penes quem regia auctoritas erat in regnis Burgundiae & Neustriae, synodum anno sequenti DCCXLIV. congregavit in urbe Sueffionensi ad restituendam disciplinam canonicam in his regionibus. Eodem autem iure in hac synodo usus est, quo frater eius in Austrasia usus erat. Praecipit enim, ut antiqui canones observarentur; & nonnulla statuta edidit cum consilio Episcoporum & optimatum regni pro constituendis Episcopis per civitates, & pro recta gubernatione clericorum, monachorum & laicorum. Hi autem canones sub nomine Pipini eduntur, quemadmodum Liptinenses sub nomine Carlomanni. *Propterea nos, inquit Pipinus, una cum consensu Episcoporum, sive sacerdotum seu servorum Dei, & optimatum meorum consilio, decrevimus, ut annis singulis synodum renovare debeamus.* Reliqui autem canones eodem modo concepti sunt: *constituimus, statuimus, diximus.* Quod non ea mente dictum velim, ut ea explicatione remove velim Episcopos a conditione canonum, aut eorum auctoritatem imminuere; sed ut ostendam, ad Principes pertinere ius consentiendi canonibus eosque auctoritate sua firmandi. Explicatio enim haec, quae statim occurrit, quum sit apertissima, colligitur praeterea ex verbis ultimi canonis; in quo poena decernitur adversus eos, qui canones illos violarent ab Episcopis cum consensu Principis & optimatum decretos. Quo loco iniecta est mentio consensus Principis & consilii eius. Quantum autem ad confirmationem, deprehenditur quidem illa in singulis canonibus, sed Princeps solus eam decernit cum consilio ceterorum. Quibus addo, ultimum illum canonem tribuere Principi, Episcopis & Comitibus, id est, Parlamento Franciae, auctoritatem puniendi violatores horum canonum Sueffionensium: in quo exstat exemplar appellationum tamquam ab abusu, quae nunc apud nos usu quotidiano recipiuntur; qua de re dixi alibi. *Si quis contra hoc decretum, inquit synodus (5), quod XXIII. Episcopi cum aliis sacerdotibus vel*

sen-

(4) Can. 3. 4. 5.

(5) Capitul. lib. 5. tit. 1.

servis Dei una cum consensu Principis Pipini vel optimatum Francorum consilio constituerunt transgredi vel legem irrumpere voluerit vel despexerit, iudicandus sit ab ipso Principe vel Episcopis vel Comitibus, & componat, secundam quod in lege scriptum est, unusquisque iuxta ordinem suum. Vox illa Vel apud mediae aetatis scriptores aequivalet coniunctioni Et. Itaque quum legis in hoc canone vel Episcopis vel Comitibus, intelligendum est & Episcopis & Comitibus. Item sacerdotibus, vel servis Dei, id est, & servis Dei, hoc est, Abbatibus.

IV. At Zacharias Pontifex, quum acta horum Conciliorum ad se a Bonifacio missa recepisset, non damnavit temeritatis auctoritatem a Carlomanno & Pipino usurpatam in his synodis. Contra cuncta, quae in eis statuta fuerant, approbavit. Recte autem auctoritatem suam distinguit ab auctoritate Principum. Quippe suam vocat *commonitionem*, Principum vero *mediationem*. Legato autem suo potestatem tribuit monendi synodum de vitiis, quae in Ecclesia erant. Episcopos autem, Duces & Comites admonet, ut Legati consilia sequantur, eiusque commonitionibus obediant, remediumque una cum Principibus adhibere satagant malis, quae in clero erant. Haec autem consideranda est mira potestatum concordia, quum unusquisque iuxta gradum suum laboraret pro reformatione Ecclesiae. *Referente nobis*, inquit Zacharias, *reverendissimo atque sanctissimo fratre nostro Bonifacio Archiepiscopo*, quod dum synodus aggregata esset in provincia vestra iuxta nostram commonitionem, *mediantibus filiis nostris Pipino & Carlomanno Principibus vestris, peragente etiam vicem nostram Metropolitano Bonifacio*, Dominus illuminasset corda vestra cum Principibus vestris in praedicationem eius, ut omnibus commonitionibus eius obediretis, & falsos & schismaticos & homicidas & fornicarios a vobis expelleretis sacerdotes, omnipotenti Deo gratias egimus &c. Epistola porro illa inscripta est universo clero Ducibusque & Comitibus Franciae, qui suffragia sua contulerant in conditione horum canonum.

V. Praeclara haec initia, pro restituenda disciplina canonica, Pipini auctoritate firmata sunt, postquam unctus est in Regem; tametsi continua bella, quae gessit cum Hunaldo & Waifario Ducibus Aquitaniae, multum incommodaverint pio ac generoso consilio Pipini, pro reformatione Ecclesiae suscepto. Hinc illae querelae Pipini in Concilio generali Vernensi, in quo *universos pene Galliarum Episcopos* congregavit anno DCCLV. nonnullosque in eo canones condidit procuravit, interim valituros, donec revocata pace licitum ei foret cuncta restituere, secundum antiquos canones. Unicuique civitati dari iubetur Episcopus. Tum quibusdam delegatur ministerium Metropolitanorum, donec plenius statui possit. Canon quartus praecipit,

ut

ut unoquoque anno duae synodi celebrentur; prima, mense primo, Kalendis Martiis, *ubicumque Dominus Rex iusserit, in eius praesentia*; secunda vero Kalendis Octobris in urbe Sueffionensi, vel ubi ab Episcopis statutum fuerit in praecedenti Concilio. Heic autem observandum est, primam synodum eam esse, quae *synodus regia* dicebatur, aliam vero *synodum ecclesiasticam*. Prima ergo illa synodus non solum ex Episcopis constabat, sed etiam ex optimatibus & Comitibus regni; in qua omnium suffragiis condebantur statuta ad disponendam politiam ecclesiasticam & civilem, quae postea confirmabantur a Rege. Quod probari potest ex inscriptione Concilii Compendiensis, habiti anno DCCLVII. *quod apud Compendium palatium publicum in generali populi conventu celebratum est*. Cui consentanea sunt verba Eginhardi in annalibus: *ubi tunc populi sui generalem conventum habuit*.

VI. In hoc Concilio Compendiensi mutatum est tempus huius conventus, qui Kalendis Martiis habendus erat iuxta canonem synodi Vernensis. Nam Pipinus eum Kalendis Maii praecepit haberi, ut docet Fredegarius: *Pipinus Aurelianus placitum suum campo Madio, quod ipse primus pro campo Martio pro utilitate Francorum instituit, tenens, multis muneribus a Francis & proceribus dicatus est*. Conventus hoc loco vocatur campus, eo quod in campo ageretur, ut docet Eginhardus (6). Vnde apud Gregorium Turonensem libro II. cap. XXVII. & in antiquis Chronicis vocatur *Campus Martius*. Campus ille Martius in Maium mutatus est a Pipino in hoc Concilio Compendiensi. Quod probatur auctoritate annalium Francicorum ab Andrea Duchesnio editorum, in quibus habetur, conventum, qui mense Martio agi consueverat, haberi deinceps iussum esse mense Maio, idque ita institutum eo tempore, quo Tassilo Dux Baioariae ad Regem Pipinum accessit, eiusque se vasallum professus est. Anno DCCLV. (inquiunt annales Francici (7), *venit Thasilo ad Martis campum. Et mutaverunt Martis campum in mense Maio*. At subiectio Tassilonis facta est in conventu Compendiensi, qui in annum DCCLV. incidit, ut testatur Eginhardus in annalibus. Quare emendandus est error, qui irrepsit in annales Francicos paullo ante laudatos; in quibus scriptum est, Tassilonem accessisse ad Pipinum anno DCCLV. legendumque anno DCCLVII.

VII. Angli veteres, exemplum Francorum secuti, conventus suos, quos Parlamenta vocant, mense Maio agi iusserunt, ut patet ex legibus sancti Edvardi. Conventus autem hic Francicus diverse vocatur in vetustis annalibus, *Placitum* videlicet, *Concilium*, *Conventus*, *Synodus*, & *Colloquium* (8). In eo, ut dixi, tractabantur causae eccle-

(6) Eginh. ad an. 767. *Pipinus conventum more Francico in campo egit*.

(7) Apud Duchesn. Tom. 2. p. 7.

(8) Chron. S. Arnulfi: *Carolus habuit colloquium vel synodum in Wormatia civitate*.

sasticæ & civiles; ut colligere possumus ex canonibus Concilii Compendiensis, & ex quaestionibus propositis in Concilio Gentiliacensi anno septingentesimo sexagesimo septimo. Nam quum Legati Pipini & summi Pontificis ex urbe Constantinopolitana rediissent una cum Legatis Graecorum, Rex congregavit Episcopos, & optimates regni in villa Gentiliacensi, in agro Parisiensi; ubi quaestiones de processione Spiritus Sancti & de cultu imaginum examinatae sunt, ut Eginhardus testatur in annalibus (9). *Rex Pipinus, conventu in Gentiliaco villa congregato, synodum de ipsa quaestione habuit.* Ex epistola vero Pauli Papae ad Pipinum discimus, eam synodum constitisse ex aggregatis sacerdotibus atque optimatibus.

VIII. Secundus vero conventus, a Synodo Vernensi imperatus, consistere debebat ex Metropolitanis, Episcopis, Abbatibus & Presbyteris. Sed novos canones condere non debebat, eamque tantum curam suscipiebat, ut veterum observationi invigilaret & hominum vitia corrigeret. Ita docet canon quintus Concilii Vernensis; in quo statutum est, ut illi, qui monasteriis praesunt, si peccaverint, definitivo decreto corrigantur a Concilio, postquam Episcopi & Metropolitanis irrita opera fuisset. Quod si conventus huiusmodi canones aliquos edebant, ii non ante vim legis obtinebant, quam in regio consilio examinati fuissent & Regis edicto confirmati.

C A P V T XXV.

De Conciliis generalibus sub Carolo Magno habitis, & eorumdem ratione & modo.

S Y N O P S I S.

I. Sub Carolo magno politia ecclesiastica restaurata est. Duplex item conventus unoquoque anno celebrabatur eius aetate. Liber Adalardi De ordine palatii.

II. In his conventibus condebantur statuta de rebus ecclesiasticis & civilibus. Carolus magnus conventui proponebat capitula, de quibus deliberari volebat.

III. Acceptis capitulis, optimates examinabant causas. Principis auctoritas quoad constituta in his conventibus.

IV. Episcopi & Abbates interdum in his conventibus deliberabant seorsim a laicis, interdum coniunctim, pro genere causae, quae tractabantur. Probatum ex Hincmaro.

V. Eginhardi locus ex Annalibus explicatus. Item Capitulare anni 779.

VI. Carolus magnus praecepit quinque Concilia in diversis locis celebrari. Quae fuerint in eis Episcoporum partes, quae Abbatum, ac Comitum. Canones suos a Principe emendari aut confirmari postulant Concilia isthaec. Eos Carolus praesente se examinari iussit in conventu Aquisgranensi; ubi eos confirmavit.

VII. Synodus Francofordiensis congregata est iussu Caroli magni, qui praesuit synodo. Explicatur praesidentia illa. Concilia Gallicana habebantur per illas tempestates in aula palatii.

VIII. In

(9) Eginh. ad an. 767.

VIII. In Concilio Francofordiensi explosa haeresis Felicis Episcopi Vrgellensis. Tum synodus Nicaena secunda repudiatur. Quaestiones illae sola Episcoporum auctoritate definitae sunt. Tassiloni Duci Baiariae venia a Carolo data, nulla Episcoporum mentione facta.

IX. Causae communes in synodis generalibus tractari solitae. Causae vero, quae communes non erant, in provinciis agitantur.

ADDITIO.) Agitur de Concilio

Narbonensi adversus Felicem Vrgellensem, quod iussu Hadriani primi & Caroli magni habitum est. Eius acta referuntur. Tum disputatur de tempore huius Concilii. Reges Francorum Imperatores interdum dicti, tamen imperium Romanum non obtinerent. De limitibus dioeceseos Narbonensis & Helenensis. De Episcopatu Ausonensi & Archiepiscopatu Tarraconensi Confinium Hispaniae, id est, dioecesis Ausonensis.

I. SVb Carolo magno politia ecclesiastica restaurata est iuxta antiquos canones, cura & diligentia huius Principis, qui eos renovari procurabat in generalibus regni conventibus; novosque condidit praecipiebat, si necessitas postularet. Quoniam vero Hincmarus Remensis Archiepiscopus impense laudavit ordinem in his conventibus observatum aevo Caroli magni, brevis eius descriptio ineunda est per aversionem, utilis futura ad recte intelligendum diversa loca synodorum, capitularium, & vetustorum annalium illius aevi (1). Adalardus Abbas Corbeiensis, propinquus & Consiliarius Caroli magni, librum ediderat *De ordine Palatii*, cuius synopsin retulit Hincmarus: in quo aiebat, duos unoquoque anno conventus haberi solitos; quorum unus generalis esset, alter vero particularis (2). Primus constabat ex Episcopis & Abbatibus & Comitibus regni; & in eo disponebatur status politicus in eum annum. Secundus autem constabat ex antiquioribus Episcopis & Comitibus & ex nonnullis etiam ex iis ministris, quorum consiliis Princeps utebatur in republica administranda; in eoque conventu secreto digerebantur ac decernebantur ea, quae proponi & statui debebant in proximo conventu generali. Praeterea conventus ille virorum principum ordinabat negotia, quae per annum incidebant, quaeque differri non poterant, sive pro renovandis induciis, aut ob bellum minime expectatum, aut ob alias similes occasiones.

II. In his conventibus, praecipueque in generalibus, condebantur statuta de rebus ecclesiasticis & civilibus. Rex enim conventui proponebat nonnulla capitula, de quibus deliberari volebat in conventu, ut disertis verbis adnotavit Hincmarus. Heic autem animadvertere potest lector, in usu tunc apud nos fuisse modum agendi, quem Romani Imperatores olim usurpabant, de quo supra disserui (3). Tum etiam revocari potest exemplum Clodovei primi Regis Christianis, qui

Tom. III.

Y

synodo

(1) Vide Notas ad Capitularia p. 1212.

(2) Hincmar. ep. 3. cap. 29. edit. Mongent. bis in anno placita duo tenerentur &c. in quo placito generalitas universorum

maiorum tam clericorum quam laicorum conveniebat.

(3) Supra cap. 22. huius libri.

synodo Aurelianensi dedit *titulos*, id est, capitula, de quibus agi voluit in Concilio. Eundem ordinem sequebatur Carolus magnus. *Max*, inquit Hincmarus in capite XXXIV. eiusdem epistolae, *auctoritate regia per denominata & ordinata capitula, quae vel ab ipso per inspirationem Dei inventa, vel undique sibi nunciata post eorum abscissum, (id est, postremum conventum habitum) praecipue fuerant, eis ad conferendum vel considerandum patefacta sunt.*

III. Acceptis capitulis, optimates examinabant causas: ea tamen ratione, ut penes antiquiores esset maxima in censendo auctoritas, eisque iuniores consensum suum adderent. (4). Iuniores tamen interdum loquebantur, sed ut sensus suos potius promerent, quam ut suffragii ferendi iure uterentur. Discussio isthaec biduum aut triduum durabat; delegato palatinis ministerio, ut Regis responsa super dubiis propositis ad conventum referrent, donec ad eum delata foret deliberatio synodalis. Tunc vero Princeps eam sententiam praeferebat, quam aequiorem existimabat, eamque omnes dein amplectebantur. *Donec*, inquit Hincmarus in cap. XXXIV. eiusdem epistolae, *res singulae ad effectum perductae gloriosi Principis auditui in sacris eius obtutibus exponerentur, & quidquid data a Deo sapientia eius eligeret, omnes sequerentur.*

IV. Attamen quia differentia occurrebat in causis, quarum aliae erant spirituales, aliae vero saeculares, quaedam vero mixtae, discrimine etiam aliquo utebantur in modo deliberandi. Episcopi enim & Abbates seorsim a laicis conveniebant, foris nempe, si caelum serenum esset, alias intra aedes, ita ut unusquisque suam curiam haberet discretam ac separatam ac splendide ornatam & instructam, ad quam summo mane conveniebatur. Comites vero & optimates a reliquis laicis discernebantur *subselliis honorificabiliter praeparatis* (5). Inter deliberandum autem, seorsim interdum promebant sententiam suam, interdum simul congregabantur, prout ipsis videbatur, ut se ad genera causarum accommodarent, quae aut spirituales erant, aut saeculares, aut mixtae: *In eorum manebat potestate, quando simul vel quando separati residerent, prout eos tractandae causae qualitas docebat, sive de spiritualibus, sive de saecularibus, seu etiam commixtis.*

V. Descriptio haec viam aperit ad genuinum manifestumque sensum verborum Eginhardi, cuius scriptio accuratissima est prae omnibus illius aevi annalium scriptoribus. Is ergo scribit, Pipinum Regem, habito conventu generali in Gentiliaco villa, synodum habuisse de quaestione Trinitatis & de cultu imaginum, id est, eum discussioni Episcoporum, qui in conventu generali aderant, commississe quaestionem de rebus spiritualibus. Eadem distinctio adhibenda est verbis Caroli magni ex Capitulari anni DCCLXXIX. dum iubet, ut consti-

(4) Hincmar. cap. 20.

(5) Cap. 35. *ad suam constitutam curiam.*

tutiones patris sui Pipini observentur sive illae, quae in placitis factae sunt, sive in synodis, id est, de causis civilibus, & ecclesiasticis (6); *Capitula vero, quae bonae memoriae genitor noster in suis placitis constituit, & in synodis conservari volumus.* Nam licet animalium scriptores & Pipinus vocem *synodus* usurpaverint pro conventu generali, attamen utriusque distinctio introducta est, postquam canonum auctoritas manifestius invaluit. Verum quia canones de disciplina lati ad rempublicam spectabant, materia haec ab Episcopis simul cum laicis tractabatur, nec aliud Episcopis solis permittebatur, quam quaestiones mere spirituales. Sane Capitulare anni DCCLXXIX. decretum est ex sententia Episcoporum, Abbatum & Comitum, cum consensu Regis: *Congregatis in unum synodali Concilio Episcopis, Abbatibus, virisque illustribus Comitibus, una cum piissimo Domino nostro, secundum Dei voluntatem pro causis opportunis consenserunt.* Post conditos canones, controversiae particularium personarum agitantur; quas Princeps reservabat cognitioni conventus generalis, si forte Comes palatinus eas ob aliquam causam noluerat definire (7).

VI. Docuit nos ergo Hincmarus, ordinem observari solitum illa aetate in conventu generali Galliae ad discutiendas causas canonicas, earumque decisionem ab arbitrio Regis pependisse, qui eam pro libito confirmabat aut retractabat. Idem agendi modus probari etiam potest exemplo valde illustri, quod innititur testimonio omnium Episcoporum Galliae. Carolus magnus, aetate iam provecta, cupiens integre restaurare politiam ecclesiasticam, iussit anno DCCCXIII. ut Episcopi Galliarum conventus ecclesiasticos agerent in quinque locis, id est, apud Arelatensem urbem, Moguntiacensem, Remensem, Turonensem & Cabilonensem (8). At Episcopi, gratias agentes Carolo, quod eos congregari iussisset, quosdam canones condiderunt, postquam causas examinaverant summa cura & diligentia. Concilium enim Moguntinum docet, eos viros, qui in illa synodo aderant, in tres turmas fuisse divisos; quarum primam constituebant Episcopi quae- rentes remedia malorum in sacris scripturis & canonibus, in alia vero turma confedis-
Abbatibus regulam sancti Benedicti legentes atque tractantes diligenter, qualiter monachorum vitam in meliorem statum atque augmentum cum Dei gratia perducere potuissent, in tertia demum Comites, qui in eam curam sedulo incumbabant, ut leges mundanas sive saeculares examinarent, & ius cuique suum tribuerent, vulgi iniustitias perquirentes, omniumque advenientium causas diligenter examinantes, modis quibus poterant iniustitias terminantes. Denique Concilia isthaec, quum intelligerent, quae sint regiae auctoritatis par-

Y 2

tes,

(6) Capitulare anni xi. cap. 12.

(7) Hincmar. c. 33.

(8) Eginhardus ad an. 813. Concilia

quoque iussu eius super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt.

tes, canones ecclesiasticos a se editos tradunt Principi, ut eos emendet, si ei ita visum fuerit; si vero eos aequitate niti existimaverit, confirmet. Obsequio autem illo defunguntur verbis conceptis ad calcem canonum, velut Concilium Arelatense & Turonense; aut in praefatione, velut Moguntinum & Cabilonense. En verba Concilii Arelatensis: *Haec igitur sub brevitate, quae emendatione digna perspeximus, quam brevissime adnotavimus, & Domino Imperatori praesentanda decrevimus, poscentes eius clementiam, ut, si quid hic minus est, eius prudentia suppleatur; si quid secus, quam se ratio habet, eius iudicio emendetur; si quid rationabiliter taxatum est, eius adiutorio divina opitulante clementia perficiatur.* Praefatio autem Concilii Moguntini sic habet: *Quatenus ea, quae paucis perstrinximus capitulis, a vestra auctoritate firmentur, si tamen vestra pietas ita dignum esse iudicaverit; & quidquid in eis emendatione dignum reperitur, vestra magnifica imperialis dignitas inbeat emendare.* Postquam autem canones illorum Conciliorum ad Carolum delati fuere, eos praesente se examinari iussit in conventu generali Aquisgranensi; ubi eos confirmavit, ut vim legum obtinere possent. Ita enim docent annales Eginhardi: *Constitutionum, quae in singulis (id est, synodis) factae sunt, collatio coram Imperatore in illo conventu habita.*

VII. Qui vero scire voluerit, quam cura negotia tractarentur illa aetate, legat canones Concilii Francofordiensis anno DCCXCIV. celebrati. Constabat illud ex Episcopis omnium provinciarum, quae Caroli imperio parebant, ex Gallia nimirum, Germania & Italia; eique praeterea intererant Theophilactus & Stephanus Episcopi, Hadriani primi Papae Legati. Itaque ei synodo interfuit legatio fedis Apostolicae. Convocatio tamen eius facta est iussu Principis. Testis erit Eginhardus, cuius ea sunt verba ad annum DCCXCIV. *Concilium Episcoporum ex omnibus regni provinciis congregavit. Quin & canon primus eiusdem Concilii id aperte profitetur: Coniungentibus, Deo favente, Apostolica auctoritate, atque piissimi Domini nostri Caroli Regis iussione, anno XXVI. principatus sui, cunctis regni Francorum, seu Italiae, Aquitaniae provinciae Episcopis ac sacerdotibus, synodali Concilio, inter quos ipse mirissimus sancto interfuit conventui. Episcopi etiam Italiae, qui huic synodo intererant, in libello suo adversus Elipandum scribunt, eam fuisse congregatam decreto Caroli: Imperii illius decreto per diversas provincias regni eius ditioni subiectas summa celeritate percurrente, multitudo antistitum sacris obtemperando praeceptis in uno collegio aggregata pervenit. Praeterea canon primus docet, ei Concilio interfuisse Carolum. In epistola autem synodica patres aiunt, eum synodo praefuisse. Quod Legatis non adimit ius praesidendi Episcopis; sed ius regium explicat, id est, ius praesidendi universo coetu: Congregatis in unum caritatis conventu,*
ptae.

praecipiente & praesidente piissimo & gloriosissimo Domino nostro Carolo Rege. Effectus autem regiae praesidentiae non in eo solum verfabantur, ut omnibus praeeslet, sed ut ordini iudiciorum interlocutionibus suis immineret. Quum enim allata esset in medium epistola Elipandi Archiepiscopi Toletani, cuius praecipue causa Concilium fuerat congregatum, iussit Carolus, ut publica voce legeretur; & oratione habita de materia fidei, adiecit: Quid vobis videtur? ut adnotant Episcopi Italiae (9). Neque praetermitti debet, eisdem Episcopos scribere Concilium habitum fuisse in aula palatii, iuxta morem illius saeculi; cuius moris fidem facit Concilium Tullense apud Saponarias habitum anno DCCCLIX. Ut in eorum palatiis saltem semel intra biennium generalis Episcoporum conventus agatur.

VIII. Tria quaestionum genera in synodo Francofordiensi agitata fuerunt. Praecipua fuit quaestio fidei, confirmatio nimirum damnationis adversus haeresim Elipandi Archiepiscopi Toletani & Felicis Episcopi Vrgellensis decretae in synodo Romana, itemque in Concilio Ratisbonensi iussu Regis congregato. Asserebant namque Felix & Elipandus, Iesum Christum fuisse filium adoptivum Dei secundum carnem, non autem filium naturalem; quae haeresis damnatur in primo canone. Agitatum insuper est, an secunda synodus Nicaena, quae praeceperat adorationem imaginum, recipienda foret tamquam septima synodus oecumenica. Decretum itaque fuit in canone secundo, synodum illam repudiandam esse & damnandam, reiiciendam quoque adorationem imaginum, eamque servitutem repellendam a Christianis. Quoniam vero quaestiones illae pertinebant ad dogma, sola Episcoporum auctoritate definitae sunt, tametsi Princeps interesset deliberationibus: *Omnes, qui supra sanctissimi patres nostri contradixerunt & eradicandam statuerunt, consentientes condemnaverunt*, inquit canones, qui nullam interim mentionem Principis faciunt in his sententiis damnationis. Sicut e contra, Tassiloni Duci Baioariorum, qui ad synodum accesserat, ut veniam a Carolo peteret, venia data est a Principe solo, nulla synodi mentione facta: *Idcirco Dominus noster misericordia motus praefato Tassiloni gratuito animo & culpas perpetratas indulxit & gratiam suam pleniter concessit*. Decretum etiam de moneta solo Regis nomine publicatum est in canone quinto. At regulae canonicae in hoc Concilio editae conceptae sunt sub nomine Regis & synodi (10): *Statutum est, definitum est, a Domino Rege & a sancta synodo*.

IX. Praeterea ex hoc Concilio discimus causas communes, tractari solitas in synodis generalibus. Nam in ista synodo controversia, quae erat inter Archiepiscopos Viennensem & Arelatensem, iudicata fuit

(9) Vide infra cap. 28. §. ult.

(10) Can. 6. 7.

secundum epistolas veterum Pontificum Romanorum (11); Tarantasiensis vero, Ebredunensis & Aquensis, sedis Apostolicae dispositioni relictae sunt. Accusatio instituta adversus Petrum Episcopum laesae maiestatis reum iudicata est a Domino nostro Rege & a sancta synodo (12). Causa etiam Gerbodi Episcopi in eodem Concilio Francofordiensi examinata est; quumque ordinationem eius perperam factam fuisse constitisset, Metropolitanus & Episcopi comprovinciales iussi sunt eum deponere (13). Canone autem XXXIX. causa Presbyterorum in crimine deprehenso ab accusato e, de quo aliunde non constaret, quam ex affirmatione accusatoris, Episcopo proprio iudicanda committitur; vel si is non possit eam finire, remitti iubetur ad Concilium universale, id est, ad synodum generalem Ecclesiae Gallicanae, quod nimirum materia isthaec magni momenti esset & maxime ambigua in modo agendi. Causae vero, quae communes non erant, in provinciis iudicabantur, iuxta legem Capitularium: Causae, quae communes non sunt, in suis provinciis iudicantur.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

Quum in paragrapho octavo huius capituli agatur de haeresi Felicis Episcopi Vrgellensis, quae damnata est in Concilio Francofordiensi, visum est hic addere Concilium Narbonense pro eadem causa, ut inquirunt acta eius, habitum iussu Hadriani I. & Caroli Regis, quod sic habet.

CONCILIUM NARBONENSE habitum Anno DCCLXXXVIII.

Anno incarnationis dominicae DCCLXXXVIII. indictione XII. gloriosissimo quoque Domino Imperatore Carolo regnante an. XXIII. 5. Kal. Iul. dum pro multis & variis ecclesiasticis negotiis, praesertim pro Felicis Vrgellitanae sedis Episcopi pestifero dogmate, monente per suae auctoritatis litteras Domino Apostolico Adriano, ac Domino Imperatore per Missum suum nomine Desiderium, convenissemus urbem Narbonam intra Basilicam sanctorum Iusti & Pastoris, ego scilicet Danihel, licet indignus atque peccator, gratia tamen Dei sanctae metropolitanae praemissae urbis Episcopus, nec non & Elifantus Arelatensis Episcopus, cum plurimorum collegio venerabilium Episcoporum, una cum auctoritate Domni Apostolici, Missoque praedicto Domni Imperatoris Caroli, inter cetera, quae veraci sermone finem acceperunt, orta est querela coram nobis omnibus de parochia Narbonensi, unde praecipiente Domino Imperatore, subtili examinatione & speciali, ob prolixas altercationes examinari iusserat. De qua Danihel Episcopus per testes idoneos, Iustum scilicet Agathensem, & Witeringum Nemausensem Episcopum, atque Amicum Magalonensem Comitem, ceterosque quamplures, discutiendo elucidans, totum Redenssem pagum super Winedurium (*). Heltnensem Episcopum iustissime evin-

(11) Can. 8.

(12) Can. 9.

(13) Can. 10.

(*) Apud Castellum Hostiensem.

evindicavit, & marginem parochiae Narbonensis ex alia parte usque ad flumen, qui vocatur Orbus, quamdiu vocabulum suum idem comitatus retinet, superius & inferius perduxit, plenissime ratione Volfegarii Episcopi Biterrensis cum praedictis testibus superata. Praeterea idem Danihel Archiepiscopus de Aufonensis parochia rationem adhibens ostendit, quod nullo modo Episcopum ponere illuc potuisset ob paganorum infestationem, & quemadmodum auxiliante Deo per antecessoris sui industriam quondam ibidem haereticis extincta fuerit, & quia eiusdem pagi plebs, sicut quidam ipsorum in praesentia retulerunt, nulli parochiae adhaerere vellent, nisi Narbonensi, ob principalitatem tantae sedis praecipuae. Cuius Archiepiscopi rationem salubrem esse comprobantes, pro praedictis commoditatibus, & ne confinio Hispaniae occasionem tristitiae ingereremus, unanimiter iusto perpendimus examine, ut nulli sedi deinceps sociata habeatur nisi Narbonensi; servata verumtamen auctoritate, si per se Episcopum habere nequiverit. Rogamus igitur cunctos subsequentes nos, & hoc nostrae auctoritatis decreto confirmamus, sancimus, stabilimus, tam de Redensi pago, quam etiam de Aufonensi, sive confinio Narbonensi & Biterrensi, quod est Orbus, ut sicut coram nobis discussum & comprobatum est, ita inconvulsum & incontaminatum nullius contradictione valente in perpetuum permaneat. Si quis vero nostram communem contemnens diffinitionem, per aliquam insidiam aut subreptionem hoc nostrae firmitatis decretum infregerit, aut aliqua machinatione violaverit, si ordine ecclesiastico est adunatus, canonica sententia irrecoverabiliter feriat, sicut temerator tanti Concilii ac decreti. Quod si laica potestas in hoc se per atrocitatis violentiam miscuerit, nisi a temeraria praesumptione se citissime subtraxerit satisfaciendo, quod deliquit, digna ultione totius anathematis sit undique & ubique multatus, Domini nostri Iesu Christi & nostra auctoritate vigente. Ut autem hoc nostrae firmitatis decretum certiore roborationis obtineat vigorem, manus nostrae subscriptione illud roborare studuimus.

In Christi nomine Danihel Dei miseratione sedis Narbonensis metropolitanae Ecclesiae Episcopus huius decreti institutione subscripsi.

Ego Elefantus primae sedis Arelatensis Episcopus confirmavi.

Pesideratus Dientis Episcopus subscripsi.

Ego Salicus Arausensis Episcopus.

Ego Arricho Tolosanae sedis Episcopus confirmavi.

In Dei nomine Donadeus Wappencensis Episcopus.

Ego Francolinus Conferanensis Episcopus subscripsi.

Ego Lupus Cavalionensis Episcopus subscripsi.

Ego Arimundus Veiticensis Episcopus S.

Ego Hiscipio Carcassensis Episcopus subscripsi.

In Christi nomine Magincus Adtenis Episcopus subscripsi.

Witeringus Nemausensis Episcopus confirmavi.

Felix Episcopus Vrgellitanae sedis subscripsi.

Ego Bonitus Valentinae sedis Episcopus S.

Ego Iustus Agathensis Episcopus subscripsi.

Ego Adaulfus Ierundenis Episcopus subscripsi.

In Christi nomine Wenedurius Helenensis Episcopus S.

Ego (*) Se Bareinonensis Episcopus S.

Ego Aubertus Antipolitanae sedis Episcopus subscripsi.

Ego Iohannes Cimelanensis Episcopus S.

Ego Foroiulienis Episcopus S.

Ego Iohannes Madelonensis Episcopus S.

Ego Asinarius Vicuiulienis Episcopus.

Abraham Commenensae sedis Episcopus S.

Ego Amatus, Carpentoratinenis Episcopus S.

Ego Raganbaldus Diaconus, Diniensis vocatus Episcopus S.

Ego Ansebrandus Diaconus ad vicem Landeberti Eglinensium Episcopi S.

Ego Riccimirus indignus Presbyter ad vicem Vulfegarii sedis Biterrensis Episcopi S.

Ego Arricho Cancellarius, ac si indignus Presbyter, hoc decretum scripsi die & anno quo supra.

NOTAE STEPHANI BALVZII.

Acta Concilii Narbonensis sub Carolo magno habiti, quae nunc damus, edita olim fuerunt a clariss. viro Guillelmo Catello Senatore Tolosano ex Characterario Archiepiscopi Narbonensis. Sed tam foedis tamque multis illic mendis fea-
tent, ut dici vix possit. Ego vero ea ante hos quadraginta annos descripsi ex ve-
tu-

(*) Servus Dei.

tutissima membrana, quae aut aetati Caroli suppar est, aut certe non multum remota, quantum colligi potest ex characterum forma & litteris fugientibus. Quamquam autem non dubitem, quin ea acta germana sint, existentque in eis non obscura vestigia prisca moris, dissimulare tamen nolim difficultates, quae in illis occurrunt, quaeque falsi suspicionem nonnullis iniicere possunt. Etenim Concilium illud celebratum dicitur anno DCCLXXXVIII. regni vero Caroli XXIII. Sed si anni eius computentur ab anno DCCLXVIII. quo Pipinus Caroli pater decessit, omnino annus DCCLXXXVIII. erit XX. regni Caroli, contra quam legitur in fronte horum actorum. Itaque aut fatendum est, peccatum heic esse a librario, aut alia numerandi ratio ineunda est. Ac primum quidem omnium constat, Carolum & Carlomanum, Pipini filios, diu ante patris mortem appellatos fuisse Reges Francorum, etiam a Pontificibus Romanis, nimirum ab anno DCCLIV. quo una cum patre uncti sunt in Reges a Stephano Papa. Sed hoc pacto initium regni Caroli in ulteriora, quam par sit, tempora produceretur. Tradunt annales Francorum, Pipinum anno DCCLXIII. vel LXIV. (variant enim heic annales) conventu Wormatiae habito filiis suis, qui iam Reges erant, divisisse comitatus, id est, ut ego quidem existimo, regni divisionem inter filios constituisse. Ac Carolo quidem haud dubie data est Aquitania, Septimania, & ea Hispaniae pars, quae Franco imperio parebat. Tunc vero primum potuere gentes illae annos regni Caroli computare, incipiendo fortassis ab anno sequenti. Atque eo pacto aliquatenus constare posset aera huius Concilii Narbonensis, quae alioqui gravi mendo laborat. Conventus autem ille VVormatiensis post Pascha actus est.

Nam quod ad nomen Imperatoris spectat, quod Carolo tribuitur XIII. annis ante quam Imperator renuntiatus sit, res tanti momenti non est, ut quemquam remorari debeat. Quippe Reges Francorum, quod Romanis Imperatoribus successissent in regno, aliquando vocabantur Imperatores per illas tempestates, tamen si vera imperium Romanum non obtinerent. Exemplo sit Pipinus Rex, qui vocatur Imperator in charta Maurengi pro monasterio Flaviniacensi: *Actum Flaviniaco coenobio anno XVII. Pipini Imperatoris.* Exemplo quoque sit Ludovicus Balbus, Caroli magni pater: qui tamen Imperator nunquam fuit, a Ioanne VIII. Pontifice Romano Imperator vocatur in privilegio, quod Pontifex ille monasterio Trenorchiano concessit anno DCCCLXXVIII. in Concilio Tricassino. Odo vero, is, qui sub Carolo simplice Balbi filio Regem se fecit, Imperator quoque dicitur in litteris Stephani V. summi Pontificis, si tamen litterae illae non sunt supposititiae, & in veteribus actis, quae exstant in archivio monasterii Rivipullensis in Catalonia. Quia & simplex ipse Imperator vocatur in Chartulario Ecclesiae Helenensis lib. IV. charta XXVI. *Facta scriptura donationis sub die XIII. Kalend. Maii anno 1. quod obiit Carolus Imperator filius Ludovici, Christo regnante Rege.* Huius vero filius Ludovicus Transmarinus Imperator etiam vocatur in actis quibusdam veteribus anno DCCCCLXIV. confectis, quae exstant in archivio Ecclesiae Gerundensis: in quibus & illud observandum est, adnotatum illic esse, ea confecta esse imperante Lotario Rege, *anno octavo principatus eiusdem.* Quare mirum videri non debet, quod idem Lotharius Rex Augustum se vocat in diplomate dato anno DCCCCLXXXI. quod exstat in Chartulario monasterii S. Petri Rodensis apud Emporitanos, itemque in privilegio, quod eodem anno concessit monasterio sancti Genesii de Fontanis in comitatu Ruscinonensi. Denique, ne singula commemorem, in Roberto quoque Rege imperatoriam dignitatem inesse agnovit Helgaldus loquens de dedicatione basilicae sancti Aniani Aurelianensis. *Post quae omnia, inquit, cupidus sanctae benedictionis Rex Robertus gloriosus, iussione imperatoria evocavit Archiepiscopos Gauzelinum Bituricensem & Abbatem Floriacensem, Leuthericum Senonensem &c.* Et tamen horum

nemo

nemo fuit Imperator. Ex libello autem sacrosyllabo Episcoporum Italiae, qui ex synodo Francofordiensi per provincias missus est, tentari fortassis posset etiam illa aetate imperatoriam veluti dignitatem in Carolo magno agnovisse Episcopos Italos. Aiunt enim, ut significant, missas esse ab eo Principe litteras ad universos reguorum eius antistites, quibus eos evocabat ad Concilium Francofordiense, *imperii eius decretum* in universas regni provincias missum esse. Atqui Concilium Francofordiense, ut omnes norunt, habitum est anno DCCXCIV. id est, septem annis ante delatum Carolo imperium.

Maior insurgit difficultas ex eo, quod Narbonensis isthaec synodus congregata dicitur praesertim pro Felicis Vrgellisanae sedis Episcopi pestifera dogmate, idque auctoritate pontificia & regia. Quippe Francorum annales tradunt, eius haeresim tertio damnatam esse in Concilio Francofordiensi; quum antea profligata fuisset Romae & in Concilio Ratisbonensi. Quod constare nequit, si revera in hoc Narbonensi Concilio damnata fuit. Nisi si eiuratio a Felice facta Romae coram Hadriano Pontifice distinguatur ab expressa damnatione facta in synodo. Quum enim haereses, iuxta priscum morem, in eis provinciis damnari debeant, ubi ortae sunt, par est existimare, eam sollicitudinem fuisse Archiepiscopo Narbonensi, cuius metropoli tunc temporis subiecta erat civitas Vrgellensis, ut nascenti malo occurreret, cum consilio Episcoporum suorum. Quoniam vero causa gravis erat, Episcopos quoque adesse cupiebat ex aliis provinciis, quod fieri non poterat absque permisso Principis. Quippe huic Concilio Narbonensi interfuerunt Episcopi ex Provinciis Narbonensi, Arelatensi, Viennensi, Aquis, Elufana, & aliis.

In eo autem actum est, inter cetera, de limitibus *parochiae*, id est, dioeceseos Narbonensis, de quibus controvertebatur inter Archiepiscopum Narbonensem & Episcopum Helenensem; ac pagus Redensis adiudicatus est Archiepiscopo Narbonensi. Vnde factum, ut nonnulli frequentium Archiepiscoporum, ne iudicii istius memoria interirer, se Narbonenses & Redenses Archiepiscopos dixerint, eodemque nomine vocentur in Praeceptis Regum Caroli Calvi, Carlomanni, & Caroli simplicis, quae exstant in archivo Archiepiscopi Narbonensis.

Tum retulit Daniel Archiepiscopus Narbonensis, sibi liberum hactenus non fuisse Episcopum instituere in Ecclesia Aufonensi ob *paganorum infestationem*, & quia eiusdem pagi plebs nullum proprium Episcopum habere volebat praeter Archiepiscopum Narbonensem. Quod ut melius intelligatur, res supra repetenda est. Transgressi in Hispaniam Mauri & Sarraceni neque fanis pepercerunt, neque profanis. Hac generali clade perculsa est in primis civitas Aufonensis, atque ipsa Tarraco provinciae caput. Provincia itaque dein subiecta est Metropolitano Narbonensi, tamquam viciniori; & speciali dioecesi Narbonensi adiecta dioecesis Aufonensis, quamvis longo intervallo disiuncta, donec proprium Episcopum habere posset; cuius instituendi quum opportunitas eveniret, delegata cura est Archiepiscopo Narbonensi. Acta haec circa annum DCXC. ut patet ex litteris Urbani II. ad Raynerium Legatum; in quibus scriptum est, Episcopos Tarraconenses metropoli Narbonensi fuisse subiectos iam inde a quadringentis annis. In epistola vero ad Berengarium Episcopum Aufonensem, in Tarraconensem metropolim translatum, data Capuae anno MXCI. Kal. Iulii, ait Tarraconensem urbem ab Agarenis, id est, Sarracenis, dirutam fuisse *transactis iam trecentis nonaginta annis*. Quod confirmari potest ex eo, quod in dissertatione nostra de episcopatu Egarensi adnotavimus Egarensis urbis excidium referendum esse ad annum circiter DCXCIII. post Maurorum in Hispanias adventum. Quoniam vero hic mos obtinebat, ut singuli Episcopi, atque etiam Metropolitani, rationem in synodis redderent rerum a se gestarum, Daniel Narbonensis Archiepiscopus, gnarus consuetudinis, causas attulit, ob quas Episcopus

pum instituere non potuerat in Ecclesia Aufonensi. Itaque edicunt patres, ut in eo statu maneat, donec proprium Episcopum habere possit. Probabile est, easdem causas obtinuisse per multum aevi, ne suus Aufonae Episcopus redderetur, quum ei datus non fuerit antistes, nisi centesimum tandem post annum, hoc est, circa annum octingentesimum octuagesimum octavum. Tunc enim Theodardus Narbonensis Archiepiscopus Gotmarum Aufonensem Episcopum consecravit; ut patet ex Praecepto Odonis Regis, & ex Concilio Barcinonensi habito anno DCCCCVI. in causa Ecclesiae Aufonensis nondum edito. Incessit dein Attonem Episcopum Aufonensem ambitio evehendi sedem suam in metropolitanam, quod unaquaeque provincia suum Metropolitanum habere debeat, nullaue tunc spes affulgeret restituenda Tarraconis. Ergo curante Borrello Comite a Ioanne XIII. summo Pontifice & praerogativam primae sedis nomenque Archiepiscopi impetravit ac Pallium, utque Episcopi provinciae Tarraconensis Episcopo Aufonensi deinceps obedirent tamquam Metropolitanis; decretoque eodem, adductis exemplis ex B. Gregorio, unitae sunt Ecclesiae Aufonensis & Tarraconensis, ut color huic novae institutioni quaereretur. Datae ea de re litterae anno DCCCCLXXI. quae exstant in archivio Archiepiscopi Tarraconensis. Verum quum nova haec Archiepiscopi institutio facta esset invocato & inaudito Archiepiscopo Narbonensi, cuius valde intererat, ambitio illa Attonis caruit effectu. Constat enim, Archiepiscopos Narbonenses diu post haec tempora usos fuisse iure metropolitico in ea provincia citra omnem controversiam. Praeterea Fruia, siue Frugifer, antistes Aufonensis, qui annis DCCCCLXXII. & DCCCCLXXVII. sedebat, se solum vocat Episcopum, non autem Archiepiscopum. Quin & in Concilio Romano celebrato anno DCCCXCVIII. eo inter alia argumento reprobata est Guadaldi Episcopi Aufonensis, qui Fruiano successerat, ordinatio quod ab alio Metropolitanis perfecta esset quam a suo, id est, Narbonensi, ut explicant Gregorii V. litterae nondum editae. At Urbanus secundus episcopalem sedem Tarraconis post longa tempora restituens ann. MLXXXIX. *salvam esse iubet Narbonensis Ecclesiae iustitiam*, id est, ut eius metropoli semper subiecta foret sedes Tarraconensis. Pollicitus tamen est, se antiquam dignitatem metropoliticae tributurum Episcopo Tarraconensi, *si Romani auctoritate privilegii Tarraconensem provinciam canonicè vindicare Narbonensis antistes nequiverit*. Pessumdata fuit hac unica clausula Narbonensis Archiepiscopi auctoritas in provinciam Tarraconensem, Quippe subiectio illa provinciae Tarraconensis facta fuerat Episcoporum decreto & consensu populorum, ac praeterea firmata erat consuetudine. Nulla Romanae sedis inter haec mentio. Itaque quum de privilegio apostolico non constaret, Urbanus biennio post Berengarium Episcopum Aufonensem transtulit ad metropolim Tarraconensem, concessio etiam usu Pallii; eique insuper indulgit, ut Tarraconensem & Aufonensem Ecclesias, quae Ioannis XIII. decreto unitae erant, retineret, *donec auctore Deo ad pristini status plenitudinem Tarraconensis Ecclesia reformetur*. Quoniam vero Archiepiscopus Narbonensis conquerebatur, gravem sibi in eo factam esse iniuriam, Urbanus eum restituit in integrum, litteris datis ad Raynerium Legatum, quae nuper editae a nobis sunt, in quibus haec habentur: *Inter cetera praesudicium sibi factum de Tarraconensium Episcoporum subtractione per Romanam Ecclesiam suppliciter intimavit, quum eos Narbonensis metropolis per annos quodringentos sine alterius Ecclesiae reclamatione possederit. Nostra igitur vice in partibus illis fungens Tarraconensibus Episcopis nostra auctoritate praecipito, ut Narbonensi tamquam proprio Metropolitanis obediant, donec praestante Domino Tarraconensis restitueretur Ecclesia*. Interlocutus est tamen iterum Pontifex in eisdem litteris; ut si Narbonensis Archiepiscopus probare non potuerit, sibi primatum ex privilegio competere in provinciam Tarraconensem, Legatus cum principibus terrae, de restituenda Ecclesia Tarraconensi laboret. *Inter-*

rim

ita tamen Tarraconenses Episcopos ei tamquam Metropolitano proprio obedire præcipio. Obtinuerit id, an non, facile est pronuntiari. Nam Berengarius interfuit Concilio Nemausensi anno MXCVI. initio mensis Iulii tamquam Archiepiscopus Tarraconensis. Et deinceps, citra controversiam, Tarraco suos habuit Archiepiscopos. Haec, quia subobscura erant, visum est, explicari debere; ut vel ex hac unica narratione auctoritas conciliari possit huic Concilio Narbonensi. De subiectione porro Ecclesiae Ausonensis rursus actum est in Concilio Barcinonensi aa. DCCCCVI. & in Concilio habito anno sequenti apud monasterium sancti Tyberii in dioecesi Agathensi.

Confinio Hispaniae) id est, Ecclesiae Ausonensi, quae vicina erat Hispaniae. Quamvis enim certum sit provinciam Tarraconensem ultra Pyrenaeos esse semperque fuisse portionem Hispaniarum, tamen quia tum temporis ea Hispaniae pars Regibus Francorum optimo iure parebat & ad eorum regnum pertinebat, *Marca Hispanica* sive *Limes Hispanicus* dicebatur; quod idem est ac *confinium Hispaniae*. Eisdem fines Francici regni designant litterae Helmeradi Episcopi Helenensis datae Kal. Septembris anno DCCCCX. quae exstant in vetusto Chartulario Ecclesiae Helenensis. In iis enim Helmeradus Monasteriolum donans Ecclesiae suae ait locum illum esse *circa clusas Hispaniae*, in Comitatu Barcinonensi. Ego igitur *exiguus Praeful Helmeradus*, inquit, *in hac ipsa dedicationis die, quam rogata meo sacri peragunt praescripti Episcopi, offero omnipotenti Deo & B. Eulaliae Dominae meae de exiguis facultatibus meis CITRA CLVSAS SPANIAE proprietatis meae, quae Monasteriolum vocant; & coniacet in comitatu Barcinonense in ipsa maritima.* Diu perseveravit apud eas gentes illa regnorum divisio. Exstat quippe in archivo regio Barcinonensi vetus instrumentum, confectum anno septimo regni Philippi I. Regiae Franciae, in quo scriptum est, Arnallum Mironis vendidisse R. Comiti Barcinonensi castrum de Castrolerris, situm videlicet citra Rubricatum, haud procul urbe Ausonensi, quod illi advenerat *per largitionem Dei, qui nobis hoc dedit de potestate Sarracenorum.* Et sunt haec omnia in extremis finibus marchiarum iuxta Hispaniam, id est, in extremis Francici regni finibus, ultra Barcinonem & Ausonam, ad Rubricatum fluvium. Heic enim fuit limes regni Francici, ultra quem Sarraceni habitabant per illas tempestates. Docet illud etiam Witkindus lib. 1. loquens de divisione regni inter filios Ludovici Pii: *Carolo Aquitaniae & Wascanorum cessere regiones, terminum habens ab occidente Barcinonam Hispaniae urbem.* Igitur ultra Rubricatum Hispania erat, si loca quaedam excipias admodum vicina orae fluminis, Monasteriolum videlicet, Minorissam, & quaedam alia finitima; citra vero, *Marca Hispanica*, quae provincia erat regni Francici. In eodem confinio Hispaniae, citra Rubricatum, sita fuit Egara, sedes olim episcopalis, ubi habitum fuit Concilium Egarense anno sexcentesimo decimo quarto.

Desiderium) Missum Imperatoris Caroli, ut diserte illis scriptum est. Itaque multum erravit, qui Tom. VII. Conciliorum pag. 694. adnotavit, illum fuisse Legatum sedis Apostolicae.

Elesantus) Eius mentio est in canone VIII. Concilii Francofordiensis.

Helenensis) id est, Helenensis; hoc enim verum est nomen. Est autem civitas Helenensis in comitatu Ruscionensi sive Rossilionensi, ut sequens aetas vocavit, aedificata in rudibus castris Helenensis; ubi institutus est episcopatus post exitum regnum Tolosanum, ut adnotat illustrissimus Archiepiscopus in libro primo Marcae Hispanicae; de quo libro dictum est in vita eius. Porro hodie vox *Helenensis* mutata est in *Elnensam*. Quod autem ea Ecclesia sita esset in comitatu Rossilionensi, Episcopi Helenenses frequentissime vocantur *Rossilionenses* in actis veteribus. Vnde in Concilio apud Tusiacum anno DCCCLX. legitur *Audesindus Rossilionensis*

sum Episcopus. At Vuedurii, seu Vuinedurii, mentio disertè exstat in *Chatulario Helenensi*, ubi levi mutatione vocatur Vinedarius; diciturque sedisse ante Ramnonem, qui sub Ludovico Pio Helenensis antistes fuit. Vtilis autem esse potest hic locus ad emendandos vulgatos Helenensium Episcoporum catalogos, quum Episcopi, qui sederunt post Vinedurium usque ad Audesindum, illic optime recensiti sint: *Praedecessores Audesindo Episcopo, videlicet Vinedario Episcopo, Ramno Episcopo, Salomone Episcopo, & isto praesente Audesindo &c.* Facta recognitione evacuationis sub die XVI. Kal. Ianuarii, anno XXXVI. regnante Carolo Rege, id est, Carolo Calvo.

Cimelanensis) id est, Cemelenensis, in extrema Alpium maritimarum provincia, sub metropoli Ebredunensi, haud procul Castro Nicaensi. Ei sedi praefuit Valerianus Episcopus; cuius tempore Ecclesiae Cemelenensis & Nicaensis unitae sunt auctoritate sancti Leonis Papae.

Madolonensis) id est, Magalonenfis in prima Narbonensi. Magalona enim & Madalona dicebatur per illas tempestates, ut nullo negotio probari potest. Porro sedes Magalonenfis iamdiu translata est in urbem Montpeliensem.

Viciniensis) id est, Aturrium Episcopus. Sunt autem Aturres in Novempopulis ad Aturrium fluvium, qui postea Adures dici coeperunt. Nomen autem primum populi fuit, non oppidi. Oppidi enim Aturrensium nomen Vicus Iulius; cuius clara existant documenta.

Commenensae) id est, Convenarum in Novempopulis, quorum urbs antiquitus Lugdunum. Ceterum ex hoc loco patet, introduci tum coeptam corruptionem nominis huius civitatis, quae nunc *Comenge* dicitur.

Dunensis) Assentior lubens clarissimo viro Carolo Cointio, qui istuc edidit *Dunensis*. Nullus enim hac aetate fuit Episcopus Dunensis.

Eglinensium) id est, Engolismensium in Aquitania secunda. Eam autem urbem vocat *Egolismam* Eginhartus ad annum DCCLXIX. alii *Egolismam*, nonnulli *Inculismam*, & synodus isthaec Narbonensis *Eglinam*. Mirifica enim fuit illorum temporum audacia in corrumpendis urbium nominibus. Vide Sirmondum in Notis ad Capitula Caroli Calvi p. 29.

C A P V T XXVI.

Synodos Gallicanas reverentiam erga sedem Romanam tempore Caroli M. observasse ostenditur.

S Y N O P S I S.

I. Reverentia Ecclesiae Gallicanae erga Apostolicam sedem.

II. De Presbyteris gravium criminum reis magna olim quaestio fuit, quonam modo iudicandi essent. Consultitur Leo III. Papa. Dein Carolus summo iure decernit secundum responsionem Pontificis. Purgatio canonica indicta Presbyteris suspectis sed non convictis.

III. Unde oriantur suspiciones illae, docet Hincmarus. Difficilis erat accusatio in Presbyterum.

IV. Chorepiscoporum ambitio diu turbavit Ecclesiam Gallicanam. Eos Leo III. a Carolo consultus veniit quidquam muneris episcopalis attingere. Tum edicit, eos esse pellendos in exilium.

V. Ea poena modificata est a synodo & ab Imperatore.

VI. Principes de rebus arduis referunt ad summos Pontifices. Novum non est, decreta curiae Romanae ante in Gallia excuti debere, quam vim legis obtinere possint.

I. Hic

I. **H**ic locus me admonet, ut revocem in memoriam ea, quae supra adnotata sunt, synodos nimirum Gallicanas debitam sedi Apostolicae reverentiam semper retinuisse, non ita tamen, ut a suis iudiciis permiserint provocari, quum appellationes in usum receptae non essent, nisi quoad depositionem Episcoporum, iuxta modificationem a me alibi explicatam. Reverentia igitur synodorum Galliae in eo posita erat, ut consultationes ad summos Pontifices mitterent, quoties inciderent causae dubiae & graves, vel causam eius iudicio prorsus permitterent. Causae ad sedem Apostolicam dimissae exemplum existat in paragrapho ultimo superioris capitis, in causa Metropolitanorum Ebredunensis & Aquensis. Consultationum vero duo illustria exempla existant in libris Capitularium. Primum respicit Presbyteros suspectos, aliud Chorepiscopos.

II. Quoad Presbyteros, constat ex Capitularibus, difficultatem illam diu agitatam esse in synodis Gallicanis, a temporibus Pipini Regis, neque tamen unquam fuisse definitam. Agebatur de Presbyteris gravium criminum reis, sed de quibus nondum satis constabat, ipsi vero negabant. Supra adnotavimus, canone XXXIV. Concilii Francofordiensis, causam Presbyteri horum criminum infamati commissam esse Episcopo eius proprio; vel si is eam finire non posset, non remissam quidem ad synodum provinciae, sed ad Concilium generale seu universale Ecclesiae Gallicanae. Tandem Carolus magnus, cupiens confusioi huiuscemodi modum adhibere, Episcopos aliquot misit ad Leonem tertium Papam, ut cum eo consultarent, quid de his Presbyteris agendum esset. Episcopos vero & regni proceres admonuit, missam a se esse legationem illam, statim autem ut redierit, communicaturum se esse cum omnibus responsa Pontificis (1): *Vnde ad consultandum patrem nostrum Leonem Papam sacerdotes nostros mittimus, & quidquid ab eo vel a suis perceperimus, vobis una cum illis, quos mittimus, renuntiare non tardabimus.* Interim Episcopos & proceres hortatur, ut sedulo negotium illud expendant; ut dein ipse cum illis & cum instructionibus Pontificis decernere possit, quod aequum fuerit visum ad compescendos populorum clamores: *Vos interdum vicissim tractate attentius, quid ex his vobiscum constitua- mus una cum praedicti sancti patris institutionibus, ut murmur cesset populi.* At Leo Pontifex causam definiri iussit in synodo Romana. Quum autem eius responsio ad Carolum allata esset, eam ipse in conventu generali regni considerari praecepit; & cum consilio Episcoporum, consiliariorum, & omnium *fidelium*, sive vasallorum decreta est constitutio de ordine tenendo, quoties huiuscemodi Presbyterorum causae inciderent; quae nomine Imperatoris edita, omnium supra dictorum consensus continet. *Consultu Domni & patris nostri Leonis Apostolici*

cete.

(1) Lib. 5. Capitul. cap. 33.

ceterorumque Romanae Ecclesiae Episcoporum & reliquorum sacerdotum, siue Orientalium & Graecorum Patriarcharum, & multorum sanctorum Episcoporum & sacerdotum, nec non & nostrorum Episcoporum omnium, ceterorumque sacerdotum & Levitarum auctoritate & consensu, atque reliquorum fidelium & cunctorum consiliariorum nostrorum consilio, definitum est. Sane Princeps, Legatos suos pro consultatione ad Leonem mittens, sibi reservaverat auctoritatem discernendi cum sententia Concilii Gallicani, & cum institutionibus Papae, non autem iuxta institutiones. Statutum itaque est consilio omnium, ut, quotiescumque cuicumque sacerdoti crimen imponitur, si ipse accusator talis fuerit, ut recipi debeat, reusque legitimis testimoniis convictus fuerit, canonice diiudicetur: at si accusator satis probare non posset crimen, negotium pariter canonice definiendum: quod si nihilominus criminis perpetrati suspicio gravis inhaereret animis hominum, purgatio canonica indicitur Presbytero; id est, iubetur Presbyter, adhibito tactis Evangelii sacramento tam suo, quam trium, quinque, vel septem, aut eo amplius Presbyterorum, itemque hominum nonnullorum bonae famae, se purgatum populo comprobare, exemplo Leonis Papae (2).

III. Hincmarus in epistola septima accurate explicat hunc agendi modum, ostenditque, suspiciones illas fluxisse ex commercio Presbyterorum cum mulieribus probrosis, vel ex eorumdem cohabitatione cum aliis, neque impositam fuisse accusatori necessitatem convincendi reum cuiuspiam probrosi facinoris. Attamen probatio difficilis erat; quoniam accusatio peragi non poterat ab accusatore, quin eodem tempore septem testes adessent, iis dotibus ornati, quas ab huiusmodi testibus exigunt leges & canones. Quod si praescriptus testium numerus non adesset, vel huiusmodi homines essent, qui secundum canones ad accusationem sacerdotum admitti non possent, multa eis dicebatur. Verum id non tollebat suspicionem populorum. Itaque ea demum dimovebatur, quum Presbyter accusatus se suo & sex Presbyterorum sacramento purgabat iuxta consuetudinem tum receptam. Ea autem a divo Petro arcessebatur: qui quum reprehensus fuisset, quod cum gentibus communicaret, ut accusationem illam purgaret, usus est sex fratrum testimonio: *Venerunt autem mecum & sex fratres isti* (3).

IV. Veniendum nunc ad causam Chorepiscoporum. Saepe in conventibus & synodis regni controversum fuerat, an ordinationes Presbyterorum, Diaconorum & Subdiaconorum a Chorepiscopis peractae, confirmationes baptizatis tributae, benedictiones chrismatis, Ecclesiarum, & virginum ab iis tentatae, vitiosae essent, an canonicae (4)

(2) Vide lib. 1. cap. 21. §. 6. (4) Vide lib. 2. c. 12. §. 7. & c. 13. & 14.

(3) Act. cap. XI.

Carolus censuit, Apostolicam sedem esse consulendam, & inter cetera Arnonis Archiepiscopi ad Leonem tertium delegati mandata hoc etiam caput adiunxit. Respondit Pontifex, secundum canones liberum non esse Chorepiscopis ullam muneris episcopalis partem attingere, atque adeo quidquid ab eis praesumptum fuerat, irritum esse. Tum decernit, Chorepiscopos esse damnandos, id est, deponendos, & in exilium pellendos. Series huius negotii, itemque illius, de quo mox dicebamus circa Presbyteros, magni momenti est ad ostendendum, quonam modo se gererent Galli nostri in recipiendis rescriptis curiae Romanae. Nam post reditum Arnonis Imperator conventum generalem regni Ratisbonae egit, ut Leonis responsio examinaretur.

V. Hic autem agendi modus adeo legitimus erat, ut etiam Leo consenserit, synodum ea de causa celebrari; non, ut illic revocaretur in dubium definitio consentanea canonibus, sed, ut in publico conventu susciperetur haec institutio canonica, eiusque decernendae rationes subducerentur, quo facilius ei assentirentur universi, tum etiam, ut poena depositionis & exilii adversus Chorepiscopos a summo Pontifice decreta temperamento quodam adhibito molliretur. Itaque coacto, ut diximus, conventu generali, modificata est haec poena a synodo & ab Imperatore. Statuerunt enim Chorepiscopis remittendam exilii poenam, & ut gradum Presbyterorum tenerent, existimantes, eam modificationem Leoni acceptam fore (5): *Praedictos autem Chorepiscopos omnes praecepit damnare & in exilio detrudi. Ista vero omnes, maxime regni nobis a Deo commissi Episcopi cum eodem Arnone, permittente praefato Apostolico, mitius tractantes, iam dictos villanos Episcopos inter Presbyteros statuerunt*, inquit Carolus in libro septimo Capitularium. Praeterea in eodem conventu suscepta est responsio Leonis, & singula edicto Imperatoris confirmata sunt (6): *Placuit, sicut Leonis Papae & omnium Episcoporum nostrorum atque reliquorum fidelium generali & synodali consultu decrevimus, ut nullus Chorepiscopus &c.* Ceterum heic observandum est, decretum Papae & definitionem synodi Gallicanae edicto regio Caroli nomine concepto promulgata fuisse; tametsi res esset omnino spiritalis, quum de iure & auctoritate ordinationum ageretur.

VI. Ex his autem duo quaedam colligenda sunt. Primum, Regem de rebus arduis ad summum Pontificem referre consuevisse, atque adeo auctoritatem praesidis synodi exercuisse. Alterum, novum non esse in Gallia, ut decreta curiae Romanae non ante vim legis apud nos habeant, quam Principum rescriptis firmata sint.

CA.

(5) Lib. 7. Capitular. cap. 187.

(6) Lib. 7. Capitular. esp. 328. 329.

CAPUT XXVII.

De Synodis generalibus sub Ludovico Pio habitis & earum forma.

SYNOPSIS.

I. Explicatur modus agendi Ludovici Pii Imperatoris. Quatuor synodos in Gallia haberi praecepit; quarum canones confirmavit, postquam iussu eius examinati fuerint in Concilio Wormatiensi, praesente Legato Gregorii quarti.

II. Eius Legati praesentia necessaria non erat in illo conventu: cui per occasionem interfuit, quum ob alia negotia venisset in Galliam. Probatum ex Eginhardo. Idem dicendum de Legatis, qui synodo Compendiensi interfuerunt anno 757.

III. Nulli canones praesentia Legatorum

de industria missorum firmati reperiuntur praeter Liptinenses & Francofordienses. Cautè itaque legendas Benedictus Levita, qui Capitula Regum ait, maxima ex parte fuisse statuta coram Legatis sedis Apostolicae, qui ea firmarunt auctoritate apostolica.

IV. Attamen Legatorum praesentia nihil detrahit de dignitate Regum nostrorum. Capitulare Lotharii, in quo quamplurima decreta exstant circa disciplinam canonicam. Illud se observare velle proficitur Leo Papa quartus.

I. **E**Vmdem ordinem tenuit Ludovicus Pius Caroli magni filius: Leges enim suas & capitula condebat, tribuendae auctoritati rebus constitutis, in conventibus generalibus; Missosque per saepe suos dirigebat in provincias ad fovendam eorum executionem rebellesque puniendos, ut constat ex epistola ab eo scripta ad Sicharium Burdegalensem Archiepiscopum post habitam synodum Aquisgranensem anno DCCCXVI. & ex Capitulari eius tertio edito anno octingentesimo vigesimo octavo (1). Anno autem sequenti una cum filio suo Lothario praecepit, ut antistites regni in quatuor locis congregarentur, Moguntiae videlicet, Parisiis, Lugduni & Tolosae, tractaturi de rebus ad religionem Christianam morumque emendationem pertinentibus, ac praeterea significaturi, quae virtutum opera incumbant Principibus, Episcopis, & cuiuslibet conditionis hominibus (2). Data ex eo Episcopis Lutetiae congregatis occasio in unum corpus componendi nonnulla documenta valde utilia sub titulo Concilii Parisiensis in tres libros distributi. Horum porro quatuor Conciliorum canones Imperator confirmavit, postquam iussu eius examinati fuerunt in conventu generali apud Wormatiam habito, *Omnium tam Episcoporum quam fidelium laicorum votis convenientibus*, ut ait Hincmarus (3); qui addit Legatum Gregorii quarti summi Pontificis huic Wormatiensi synodo interfuisse.

II. Prae-

(1) Epist. Ludov. ad Sichar. Tom. 2. Concil. Gall. pag. 426. Capitulare III. pag. 463.

(2) Epist. Ludovici & Lotharii, pra-

fixa Concilio Paris. an. 829.

(3) Hincmar. de divortio Lotharii & Thetbergae, in respons. ad interrogat. V.

II. Praesentia huius Legati necessaria non erat in synodo Wormatiensi ad adiungendam auctoritatem canonibus in ea conditis, quum Impp. Carolus magnus & Ludovicus Pius quamplures alias congregari iusserint citra ullius Legati praesentiam; & quum praeterea vetusti Pontifices agnoverint inesse synodis provincialibus auctoritatem condendi canones. Verum quum Legatus ille in comitatu adesset ob nonnulla negotia, placuit eum interesse in deliberationibus caussarum ecclesiasticarum. Docet autem Eginhardus, Legatos ex diversis regionibus, ac nominatim ex urbe Romana, ad hunc conventum Wormatiensem venisse, ut res suas expedirent ac conficerent, quae iuxta usum illius saeculi definiendae erant ex sententia conventus generalis. *Imperator medio Augusto Wormatiam venit, inquit Eginhardus (4), ibique habito generali conventu, & oblata sibi annua dona suscepit, & legationes plurimas, quae tam de Roma & Benevento, quam de aliis longinquis regionibus venerant, & audiuit, & absolvit.* Idem dicendum est de Legatis pontificiis, qui Concilio Compendiensi interfuerunt anno DCCLVII. Georgio nimirum Episcopo Romano, id est, Episcopo provinciae Romanae, & Ioanne Sacellario, quorum mentio exstat in canone IX. illius synodi. Nam missi fuerant a Paulo primo ad Pipinum Regem, ut eum certiore facerent de sua electione, amorisque in Pipinum sui ac totius populi Romani abundantiam illi ostenderent, ut patet ex epistola Pauli Pontificis ad Pipinum.

III. Itaque nullos alios canones praesentia Legatorum de industria missorum firmatos reperio praeter Liptinenses sub Carlomanno editos anno DCCXLIII. & Francofordienfes anno septingentesimo nonagesimo quarto. Quare caute legendus est Benedictus Levita, quum in praefatione ad librum quintum Capitularium ait, ut auctoritatem illis conciliet, ea fuisse maxima ex parte statuta in conventibus, quibus Legati sedis Apostolicae interfuerunt, ea firmantes apostolica auctoritate (5). Id enim intelligendum est de tribus postremis Capitularium libris, ut ipsemet Benedictus scribit in fine ultimi libri.

IV. Tamen illud nihil detrahit de dignitate Regum nostrorum. Contra praedictum illo firmatur ius, in cuius possessione tunc illi erant, convocandi nimirum Concilia, eorumque decreta confirmandi aut modificatione adhibita inflectendi. Lotharius Imperator Capitulare edidit anno DCCCXLVII. quod ex legibus Caroli Magni, Ludovici Pii, Pipini, & ipsius Lotharii constat (6); quod observari iubet per universum imperium, multa eis indicta, qui contra venirent, sive ecclesiastici forent, sive laici: in quo Capitulari quamplurima decreta exstant circa disciplinam canonicam. Tantum autem abest,

Tom. III.

A 2

ut

(4) Eginh. ad an. 829.

(6) Capitulare Lotharii editum a Goltzto tom. 2. Constit. Imperial. pag. 162.

(5) Vide Baluzii praefationem ad Capitularia §. XI. & seqq.

ut Leo quartus ea damnet, tamquam a iudice non competenti edita, ut etiam ad Lotharium scribens profiteatur se observare velle illud Capitulare: *De capitulis vel praeceptis imperialibus vestris nunc & in aevum nos conservaturos modis omnibus profiteamur* (7).

CAPUT XXVIII.

De libertate Conciliorum Gallicanorum sub Carolo Calvo, & quatenus deinceps a Nicolao I. P. R. admodum imminuta sit.

SYNOPSIS

I. Antiqua politia nondum prorsus eversa erat aevi Caroli Calvi. Episcopi tum sacertos movere coeperunt. Eorum tamen decreta in synodis edita non ante valebant, quam in conventu regio approbata fuissent. Probatum exemplo Concilii Meldensis. De nuptiis alienarum sponsarum.

II. Synodus Sueffionensis anni 853. nulum canonem edidit extra materiam a Carolo propositam. Eius canones confirmati sunt apud Vermeriam in generali regni conventu.

III. Sub Carolo Calvo imminui coepta Regum dignitas. Nicolaus primus ad se traxit convocationem Conciliorum absque litteris Principis. Actum id adversus mores antiquos.

IV. Tamen summus Pontifex potest synodum convocare intra Gallias, si id Ecclesiae utilitas postulaverit. Ita sensit synodus Sueffionensis anno 866. adversus Britonum Episcopos scribens.

V. Antea convocatio Concilii generalis ferebat auctoritate Principis, etiam quando summus Pontifex synodum in regno haberi praecipiebat. Probatum auctoritate Gregorii magni & Hincmari.

VI. Nicolaus primus sequi noluit exemplum beati Gregorii. Sua auctoritate eam synodum Sueffionensem celebrari iussit. Quare synodus fatetur, se congregatam fuisse iussu & auctoritate Nicolai, quod etiam agnoscit Carolus ad Nicolaum scribens.

VII. Volfadi Remensis Presbyteri causa

aliam occasionem subministravit infringendae Conciliorum Gallicanorum auctoritati. Synodus Sueffionensis cedit iussis Nicolai. Sed tamen eum haud occulte increpat, graviterque monet, datum esse exemplum perniciosum posteris.

VIII. Volfadus gradui suo restitutus in synodo Sueffionensi, statim fit Archiepiscopus Biturigenensis; inexpectata restitutionis eius confirmatione, quam Rex a summo Pontifice postulaverat. Ex eo tempore summi Pontifices ad se traxerunt iudicia appellationum Episcoporum & Presbyterorum.

IX. Concilium Metense iussu Nicolai congregatum postulante Lothario Rege. Causa enim dubia erat. Agebatur de divortio Lotharii cum Thetberga.

X. Attamen Nicolaus non transmisit prorsus iura regia. Ex facto eius deprehenditur, epistolae Pontificum apud nos obtinere non posse vim legis, donec Regi ostensae fuerint.

XI. Lethale vulnus synodis infixit Nicolaus primus, praecipiens, ut acta synodae Metensis ad se mittantur; ut si iniuste fuerit iudicatum, restaurari iubeat cognitionem.

XII. Nicolaus primus omnium pronuntiavit, neminem posse synodum generalem convocare absque iussione sedis Apostolicae.

XIII. Duo loca male intellecta occasionem praebuerant huic propositioni. Primus petitur ex synodo Romana in causa Symonis Papae. Vera huius synodae mens

EN

(7) Apud Gratian. dist. 10. c. 9. Vide Baluzii praefationem ad Capitularia

§. 21. & seqq.

explicatur.

XIV. Secundus locus eruitur ex epistola Pelagii secundi adversus Ioannem CP. quae explicatur. Canones generales Ecclesiae condi non possunt absque sententia Romani Pontificis.

XV. Verissimum est, Concilia non posse celebrari absque sententia summi Pontificis. Sed regula illa extendi non potest ad Concilia nationalia. Hinc mari praeclarae regulae afferuntur. An generalia regni Concilia haberi possint in palatio.

I. **A**ntiqua politia nondum prorsus everfa erat aetate Caroli Calvi; tamen manifeste appareat, bella civilia, quae vim regiae auctoritatis infringere solent, divisionem item imperii Francorum inter tres fratres, viam aperuisse ad introducendas novitates in hac materia. Nam Episcopi a Rege evocati frequentius quam sub Carolo Magno & Ludovico Pio celebraverunt synodos ex diversis provinciis seorsim a generali regni conventu; in quibus indicabant causas graves, Episcoporum nempe, ac Presbyterorum, & Diaconorum, si res tanti momenti esset; ut constat ex synodis Moguntina, Sueffionensi, Valentinenfi, Tullensibus duabus apud Saponarias & apud Tusiacum, aliisque. Interdum vero ultra progrediebantur. Quippe in synodis illis canones & statuta condebant. Verum ii non ante vim constituti obtinere poterant, quam in conventu regio approbati fuissent. Hinc nata controversia, quae post Concilium Meldense excitata est anno octingentesimo quadragesimo sexto. Nam quum Episcopi illic condidissent LXXIX. canones, iussit Rex, eos ad se deferri, ac dein eos examinari praecepit in conventu generali, habito in villa Sparnaco ad Matronam fluvium; in quo ex procerum regni consilio statutum est, novemdecim tantum ex illis canonibus observandos esse (1): *Ex omnibus illis capitulis haec tantum observanda & complacenda sibi collegerunt, & Episcopis scripta tradiderunt, dicentes, non amplius de eorum capitulis, quam ista & ista velle cum Principe observare.* Ad hanc haud dubie modificationem alludunt Episcopi in canone ultimo huius synodi, qui post decretum Sparnacense additus est ceteris; in quo Regem hortantur, ut saltem observet capitula recenter ab ipso decreta cum Episcopis manuque eius confirmata: *Ut autem capitula, quae Domino mediatore communiter decrevistis, & manu propria confirmastis, pleniter observetis &c.* Praeterea eum orant, ut observari in futurum iubeat poenas, ab iis decretas adversus raptos sponfarum alienarum, utque decretum ea de re suum ceteris canonibus, qui recepti ab eo erant, adderet: *Hoc diploma, si complacet, adnectatur.* Poenae illae anathematis exstant in canone LXVIII. synodi Meldensis, qui octavum & decimum locum occupat inter eos, quos observandos censuit conventus Sparnacensis.

II. Synodus Sueffionensis, quae an. DCCCLIII. congregata est ex

A a 2

quin-

(1) Capitula excerpta in villa Sparnaco, in Capit. Caroli Calvi, & tom. 3. Concil. Galliae pag. 63.

quinque provinciis, reverentius constitit intra limites aequi. Convocata illa fuerat a Carolo Calvo Rege, nullumque canonem condidit extra materiam a Principe propositam. Canones autem eius admissi & confirmati sunt in conventu generali regni, habito apud Vermeriam eodem anno (2): *Sed & capitula, quae synodali consultu Dominus Rex Carolus in Concilio memorato apud Sueffionis civitatem facere proposuit conventu, coram fidelibus suis in eodem palatio Vermeria relegi fecit; & ab omnibus consonanter suscepta sunt & accepta.* Synodus quoque Tullensis ann. DCCCLIX. habita fuit coram Regibus, qui confirmarunt canones in ea conditos. Item Duziacensis habita anno DCCCLXXIV. *nutu divino & sanctione Caroli Regis.*

III. Sub Carolo Calvo introduci coepere ingentes novitates in gratiam sedis Apostolicae & in detrimentum regiae auctoritatis. Etenim Nicolaus primus Pontifex Romanus ad se traxit immediatam convocationem Conciliorum absque litteris Principis. Aliud tamen obtinuerat quoad Concilium Francofordiense; quod auctoritate quidem Pontificis Romani celebratum fuerat coram Legatis eius, sed Caroli magni iussione convocatum, missis quaquaverfum litteris.

IV. Sane diffiteri nolim, inesse summo Pontifici auctoritatem convocandi Concilii intra Gallias, si id Ecclesiae utilitas postulaverit. Neque enim melatet, synodum Sueffionensem, quae anno DCCCLXVI. congregata est, eam auctoritatem agnoscere in sede Apostolica. Scribens enim ad Nicolaum primum adversus Episcopos Britonum, qui obedientiam Metropolitano Turonensi debitam abiecerant, ait, eos nolle prorsus convenire ad generales regni synodos, neque legatos aut litteras mittere, etiam tum quum summus Pontifex earum congregationem fieri praecipiebat ad discutiendas causas emergentes; atque id eo minus ferendum esse, quod Episcopi illi nulla ratione prohiberentur ad eas accedere, non ob pericula in mari, aut propter asperitatem montium, non longo regionum intervallo disiuncti. *Sed neque ad generalitatis nostrae synodum, inquit synodus Sueffionensis, ad Nicolaum Papam scribens, si quando apostolatus vestri auctoritas nostram fraternitatem pro quibuscumque emergentibus vel imminutibus negotiis adgregandam decernit, illorum praesentiam, legatos, litteras, quum infra finem occidentalis Galliae commorentur, & nec iuga montium, nec marinum pelagus, sed neque gravis intercapedo terrarum convolare prohibeat, nostrae unanimitati quemquam habere meruimus.*

V. Itaque illud solum aio, hunc ordinem ad ea usque tempora observatum esse in Gallia, ut Regis auctoritate fieret convocatio Concilii generalis regni, non solum semel in anno, aut quando ita Principi videbatur expedire, sed etiam quando summus Pontifex praecipiebat synodum haberi in regno; cuius celebratio differebatur, donec

(2) Concil. Vermer. §. 3.

nec consensus Principis accederet, eiusque ipse convocationem litteris suis faceret, ut supra probatum est exemplo beati Gregorii. Eadem est sententia Hincmari, tum viventis; qui in epistola sexta docet, Episcopos provinciarum Galliae congregari solitos (3), *si fraterna caritas nos invitaverit, potiusque iussio Apostolicae sedis & praeceptio Domini nostri Caroli Imperatoris Augusti nos ad synodum, sicut praecipunt regulae, vocare decreverit pro talibus, quae forse provinciali nequiverint examine definiri, maxime in causa fidei vel generalis religionis, sicut in Apostolicae sedis Pontificum & in epistolis legimus Augustorum. Quoniam Imperatorum auctoritate convocatas generales synodos & in historiis ecclesiasticis & in epistolis Apostolicae sedis Pontificum reperimus. Et sanctus Gregorius Reges Francorum synodos in Gallicis & Belgicis provinciis convocare saepe commonuit.*

VI. At Nicolaus primus sequi noluit exemplum beati Gregorii; sed sua auctoritate conceptis verbis synodum Sueffionensem celebrari iussit anno DCCCLXVI. locumque & tempus, quo ea habenda esset, praescripsit in epistola scripta ad Archiepiscopos & Episcopos Galliarum. *Praecipimus vos, inquit Nicolaus ad Herardum Turonensem Archiepiscopum scribens, una cum ceteris Archiepiscopis & Episcopis Galliarum & Neustriae &c. apud Sueffonicam urbem pariter convenire.* Attamen litteras quoque ad Carolum Calvum scripsit, quibus eum faceret certiolem constitutionis suae. Sed id factum est ea tantum mente, ut is executionem urgeret auctoritate sua. Hinc factum, ut epistola synodica Concilii Sueffionensis alio verborum sensu concepta sit, quam canon primus Concilii Francofordiensis, quod, ut habet canon, *auctoritate Apostolica & iussione regia congregatum est.* Concilii vero Sueffionensis patres fatentur, se congregatos esse iussu Nicolai, nulla Principis mentione. *Synodus, inquit, Sueffionis habita iussu & auctoritate sanctissimi apostolatus vestri.* Quin & Carolus ipse in epistola ad Nicolaum scripta, quae exstat in actis eiusdem Concilii, agnoscit, eam synodum fuisse convocatam iussu Pontificis: *a synodo praeceptione vestra congregata.*

VII. Occasio celebrandae huius synodi aliam quoque infringendorum canonum causam invexit, quae plurimum detraxit de auctoritate Conciliorum Galliae. Concilium enim illud congregatum fuit ex universis regni provinciis ad examinandam depositionem Volfadi aliorumque clericorum ab Ebbone Archiepiscopo Remensi ordinatorum post depositionem eius & pravam restitutionem, quae multis de causis nulla erat & irrita. Eorum namque ordinationem in dubium revocaverat Hincmarus Archiepiscopus Remensis, Ebbonis successor. Quare illi anno DCCCLIII. querelam ea de re suam detulerunt ad synodum Sueffionensem, permissu Caroli congregatam, qui

locum

(3) Hincmar, ep. 6. c. 37. & 38. edit. Mogunt.

locum ac diem celebrationis indixerat: *Episcopis iuxta instituta canonum synodum celebrare volentibus, annuit idem Rex Carolus, eosque ad urbem Sueffionum X. Calendas Maias convenire praecepit*, ut legitur in praefatione eiusdem synodi. In ea autem declaratum fuit iudicio synodi & iudicium, qui inter adversarios convenerant, horum clericorum ordinationem esse nullam. At Nicolaus, delata ad se eorumdem clericorum querela, tredecim post annis iussit eam causam retractari in Concilio generali Episcoporum Galliae, quos ad eandem urbem Sueffionensem convenire praecepit (4); addito conceptis verbis, quod si clerici depositi a iudicio huius Concilii ad sedem Apostolicam appellarent, eorum causa iudicanda esset apud urbem Romanam, quo Hincmarus ac clerici viarios suos mittere possent. Quo loci animadvertere licet tria atrocia vulnera inflicta esse auctoritati Conciliorum generalium Galliae contra praescripta canonum. Primum enim decernitur revisio causae adversus Presbyteros iudicatae in Concilio congregato ex diversis provinciis; quum tamen, iuxta canones, eorum causae in his Conciliis iudicandae sint definitivo decreto. Tum reis relinquitur potestas appellandi a iudicio post revisionem lato. Istud vero contrarium est legibus & canonibus Sardicensibus, etiamsi de Episcoporum depositione ageretur. Tertio partes Romanam evocantur, id est, Hincmarus Archiepiscopus Remensis; & clerici deiectionis; quum tamen appellationes, etiam Episcoporum, ad provincialia iudicia remitti debeant, iuxta canones Sardicenses. Sane ad vitandam conflictionem iurisdictionis synodus Sueffionensis, sequuta modum ab Hincmaro propositum in schedula ab eo porrecta synodo, ad Nicolaum scripsit (5); se, manente auctoritate iudiciorum secundum canones latorum, consensisse votis pontificiis, id est, ut clerici illi gradibus suis restituantur ex speciali gratia & intuitu misericordiae. Sed addunt patres monitionem, quae magni momenti est, cavere nimirum debere Nicolaum, ne ex hoc synodi obsequio emergat perniciēs disciplinae ecclesiasticae, provideatque, ne exemplum illud trahatur in consequentiam ab iis, qui se deinceps restitui postulabunt.

VIII. Arbitror autem, eo facilius synodum flecti se passam esse in hac causa, quod, ut ego quidem existimo, ita fieri debere convenisset inter Carolum Regem & Hincmarum in gratiam Volfadi. Video quippe, Volfadum illum, qui huiusce controversiae praecipua causa fuit, statim post haec cum consensu synodi a Rege promotum esse ad archiepiscopatum Biturigensem; non expectata etiam restitutionis eius confirmatione, quam Rex a summo Pontifice postulaverat; de qua praecipitatione conqueritur Nicolaus in epistola ad Episcopos synodi Sueffionensis. Itaque sumillimum veri est, eum aemulatione auctorita-

(4) Nicolaus I. in epist. ad Herardum Archiep. Turon.

(5) Epist. synod. Concilii Sueffion.

tis callide tractum in partes, ut eliceretur ab eo consensus pro restitutione Volfadi & aliorum clericorum, quorum depositio, petente Hincmaro, confirmata fuerat a Benedicto Papa. Verum hic agendi modus ingentem rebus nostris perniciem attulit, quam ab eo tempore Romani Pontifices sibi adversus canones & vetustam possessionem vindicaverint, iudicia appellationum, non solum Episcoporum, sed etiam Presbyterorum, ut ostendi in capite decimo quinto huius libri.

IX. Opponi posset, Nicolaum primum propria auctoritate convocasse Concilium Metense ante synodum Sueffionensem, atque adeo existimandum non esse, tum primum imminui coeptam auctoritatem regiam, quum Sueffionica synodus decreto Pontificis convocata est. Sed magnum inter hæc duo Concilia discrimen intercedit. Quippe Metense Concilium celebrari postulaverat Lotharius Rex Austrasiae; qui Nicolaum rogavit, ut illud convocaret, ac Legatos eo suos mitteret, ad iudicandam causam matrimonii sui cum Thetberga coniuge sua (6). Causa enim dubia erat; ob quam synodus Aquisgranensis anno DCCCLX. congregata, cui interfuerant Archiepiscopus Treverensis aliique Episcopi in regno Lotharii constituti, Nicolaum consuluerat (7). Optimo igitur iure poterat non solum decernere celebrationem huius Concilii, sed etiam illud convocare: quoniam Regis Lotharii, ad quem convocatio pertinebat, agitanda illic erat causa: cui rei necesse erat congregare Episcopos ex diversis regnis.

X. Attamen si propius introspeciamus, quem ordinem tenuerit Nicolaus in convocatione huius Concilii, constabit, iura regia non fuisse prorsus transmissa. Quippe Nicolaus Legatos suos mittens, eis litteras dedit ad Episcopos Galliae & Germaniae scriptas, quibus eos evocabat ad urbem Metensem, illic iudicatueros causam Lotharii (8). Verum eam cautionem adhibet quoad Carolum Calvum, ut Legatos velit ad eum accedere, eique *epistolas synodicas*, id est, litteras Concilii convocatorias, ostendere, quae ad Episcopos regni eius scriptae erant, itemque *commonitorium*, id est, mandata Legatis data (9). Tum & illud quoque fieri annuit, ut isthaec omnia cum Episcopis cunctisque aliis communicentur. *Eidem glorioso Regi*, inquit Nicolaus in epistola ad Legatos in Franciam missos (10), *epistolas synodicas, & has, quas vobis nunc dirigimus, pariter cum commonitorio, praesentibus cunctis ostendite*. Ex his autem colligi possunt vestigia prisca moris, quo receptum erat, non posse vim legum apud nos obtinere epistolas Pontificum Romanorum, donec Regi ostensae fuissent.

..... q. IV IV Con

(6) Nic. I. ep. 19. *Regalis excellentia* ad Nicolaum.

vestra nuper apostolatus nostro direxit, ut pro perficienda synodo missos e latere nostro mittere dignaremur.

(8) Nicol. epist. 22.

(9) Vide supra lib. 5. cap. 45. §. 5. 6.

(10) Appendix epistolar. Nicolai Lepz.

(7) Epistola Episcoporum regni Lotharii

Convocatio nihilominus isthaec effectu caruit quoad Francos, habita nimirum synodo Metensi anno DCCCLXIII. a solis Episcopis regni Lotharii & Legatis Nicolai; ut ipse Nicolaus testatur in epistola LVIII. ad Episcopos in regno Ludovici constitutos.

XI. Fatendum tamen est, modum illum mittendorum Legatorum ad convocanda provinciarum Concilia causasque in eis iudicandas placuisse summis Pontificibus, qui ea ratione in se traxerunt omnem auctoritatem, quae penes Episcopos erat. Auctoritas enim Legatorum ad eam formam disposita est, quam Nicolaus instituerat in hac legatione ad synodum Metensem. Ea autem in eo versabatur, ut Legati una cum synodo diiudicarent causam Lotharii causasque ecclesiasticas definirent, quae inciderent; ea tamen lege, ut, si talis controversia oboriretur, quae in synodo terminari non posset, ad sedem Apostolicam referretur (11). Nihil heic novi statutum est; quoniam ea erat portio antiqui iuris, quod Episcopo Romano competeat in Occidente, ut ad eum referendae essent causae ambiguae, quemadmodum ostendi in superioribus libris. At clausula sequens prorsus abolet auctoritatem synodorum, sive pro iudicandis causis, seu etiam pro condendis canonibus. Nam iubet Nicolaus acta synodi ad se mitti; ut, si invenerit, causas secundum aequitatem definitas fuisse, Deo omnipotenti gratias referat; si vero iniuste fuerit iudicatum, restaurari iubeat cognitionem; *ea renovare summopere iubeamus*, inquit Nicolaus in epistola XXIII. ad Episcopos in Concilio Metensi residentes.

XII. Et Legatorum quidem missio magnum praesidium erat ad traducendas ad Apostolicam sedem universas provinciarum causas; sed ostendendum erat, necessariam esse eorum praesentiam in Conciliis. Primus omnium Nicolaus in medium protulit propositionem, unde petita est haec consequentia. Nam in sermone, habito Romae in vigilia Natalis Domini, qui relatus est in Concilio Romano, quod anno DCCCLXV. celebratum est, post iudicatam causam Rothadi Episcopi Sueffionensis, qui depositus fuerat iu synodo generali Silvanestensi, affirmavit, neminem posse synodum generalem convocare absque iussione sedis Apostolicae: *Cuius rei gratia facto Concilio generali, quod sine Apostolicae sedis praecepto nulli fas est vocandi, &c.* Axioma illud, quod extenditur ad omnia Concilia, quae neque episcopalia sunt, neque provincialia, sumtum est ex decretis supposititiis Papae Iulii, quae exstant in collectione Isidori Mercatoris; cuius auctoritatem imminui, ferre non poterat Nicolaus, ut ostendi in cap. V. §. VI. & cap. VI. §. I. libri tertii.

XIII. Certum quidem est, duo loca male intellecta occasionem prae-buisse huic propositioni. Primus est Concilium Romanum tertium sub Symmacho; in cuius actis legitur, quod, quum Theodoricus Rex Ita-

(11) Vide supra lib. 5. cap. 45. §. 3. 4.

liae synodum generalem Italiae convocasset ad iudicandam accusatorem institutam adversus Symmachum; Episcopi provinciarum Liguria, Aemiliae & Venetiarum Romam ad Concilium proficiscentes, ac per Ravennam iter agentes, ubi Rex morabatur, ei suggererunt Symmachum Papam, tametsi reus esset, debuisse convocare Concilium, ipsum, qui dicebatur imperitus, debuisse synodum convocare. Certe exprobratio illa locum habebat quoad Italiam, neque recipienda esset in aliis regnis: quia Concilium patriarchale convocandum est a Patriarcha, & a nullo alio convocari potest secundum canones. Ideoque ad Papam Symmachum, non autem ad Regem spectabat evocatio Episcoporum Italiae, qui per illas tempestates patriarchalem synodum Romanam constituebant.

XIV. Secundus locus eruitur ex epistola Pelagii secundi adversus Ioannem Patriarcham Constantinopolitanum, qui se dicebat Episcopum universalem, eoque titulo, quem indebite usurpabat, Concilium generale in scio Pelagio convocare praesumerat; ad quod non solum Episcopos Orientis invitaverat, sed etiam Occidentales, evocato nimirum Episcopo Thessalonicensi atque Episcopis Graecis, qui ad patriarchatum Romanum spectabant. *Relatum est ad Apostolicam sedem*, inquit Pelagius secundus in epistola octava, quae est ad Episcopos, qui ad synodum Constantinopolim conveniunt, *Ioannem Constantinopolitanum Episcopum universalem se scribere, vosque ex hac sua praesumptione ad synodum convocare generalem, quum generalium synodorum convocandi auctoritas Apostolicae sedi beati Petri sit tradita*. Nullus Pontificum Romanorum ante Pelagium sibi arrogaverat auctoritatem convocandi Concilia. Vt cumque tamen se res habeat, constat, Pelagium eo loco contendere, ad solam sedem Apostolicam pertinere ius convocandi Concilium omnium patriarchatum, exclusis prorsus ab eo iure Episcopo CP. & reliquis Patriarchis. Et haud dubie Ioannes Constantinopolitanus egrediebatur limites suae auctoritatis, quod evocare praesumeret Episcopos, qui erant extra suam Dioecesim, contra canonem secundum Concilii oecumenici secundi. Sed hoc praecipuum ac magnificum pro Pelagio erat, quod in epistola genuina Papae Iulii ad synodum Antiochenam scriptum sit, non quidem competere Romano Pontifici ius convocandi Concilia generalia, quum ea auctoritas pertineret ad Imperatores; sed canones Ecclesiae generales condi non posse absque eius sententia, *ἀνευ τῆς αὐτοῦ ὑπομένης καυομένης ἐκκλησίας* (12). Haec sunt verba Graeca, quae sic versa sunt in historia tripartita: *Non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari*. Unde Papa Pelagius haec verba hausit: *multis denuo Apostolicis & canonicis atque ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari*.

XV. Sed quemadmodum verissimum est, non posse Concilia cele-

Tom. III.

B b

bra

(12) Vide supra lib. 5. cap. 12. §. 1. & addit. ad cap. 14. §. 8.

brari absque sententia Episcopi Romani, ita absurdum est, regulam illam porrigere ad Concilia Dioecesana sive regionalia contra mentem antiquitatis; quod tamen contendit Nicolaus Papa. Equidem collectio canonum, quae ab Adriano primo data est Angilramno Episcopo Metensi, docet, Concilia provincialia pro depositione Episcoporum convocari debere a summo Pontifice. Vnde Ivo & Gratianus occasionem arripuerunt tribuendi soli summo Pontifici auctoritatem convocandi synodos (13). At Hincmarus, qui & decreta supposititia Iulii & capitula Angilramno data viderat, tria quaedam affirmat. Primum, canones Conciliorum servandos prae istis epistolis. Secundum, Metropolitanos, quum Concilia provincialia aut nationalia celebrant, ita agere vi auctoritatis sancti Petri, quae omnibus Apostolis communicata est & Episcopis eorum successoribus. Tertium, verba illarum epistolarum (de quarum fide iam tum dubitabatur, tametsi satis non constaret, eas esse supposititias) intelligi debere de conventu generali Ecclesiae in causa fidei: *Constat ergo de generali fidei causa hoc dixisse Apostolicam sedem* (14). Alibi vero ostendit, Regibus Francorum competere ius convocandi generalia regni Concilia; quasi voluerit opponere doctrinam Galliarum novae Nicolai ambitioni. Probabile est, Legatos Hadriani secundi in octava synodo conatos esse infringere iura Regum nostrorum circa convocationem Conciliorum, quemadmodum diversa alia eorundem iura pulsare tentaverant iuxta propositiones Nicolai primi, ut observavi supra. Verum nihil aliud obtinere potuerunt, quam ut canone septimo decerneretur adversus praxim Galliae, quae volebat, ut generalia regni Concilia haberentur *in palatio*, eam propositionem falsam esse, *Non posse synodum absque principali praesentia celebrari*. Quin etiam pronuntiatum est, non decere prorsus Principes interesse synodis, nisi sint oecumenicae (15).

C A P V T XXIX.

De Legatis perpetuis in Galliam a Pontifice Romano missis ad intervertendam eius libertatem, & eorum diffrentia a Vicariis sedis Apostolicae pristinis.

S Y N O P S I S.

I. Pontifices Romani Legatos perpetuos in Gallia instituere tentarunt, firmandae auctoritati suae. Nihil in antiquitate illa tentatum adversus iura Principum aut Conciliorum.

II. Vicarii sedis Apostolicae Primates & Primicerii dicti ab Hincmaro.

III. Drogonis Episcopi Metensis vicarius effectus caruit, repugnantibus Episcopis Gallicanis. Praesedit Synodo ad Theodis-

(13) Vide lib. 3. cap. 5. §. 4. 5.

(14) Hincm. c. 20. & seqq. Opusculi adversus Hincmarum Laudun.

(15) Vide lib. 2. cap. 17. §. 3. & lib. 6. cap. 25. §. 7.

denis-villam. Datum id nobilitati eius, non autem Legationi.

IV. Cur Episcopi Gallicani huic novae Drogonis dignitati intercesserint. Nimirum ob conditiones in rescripto de legatione eius adiectas prorsus adversas libertati Ecclesiae Gallicanae.

V. Ansegisi Archiepiscopi Senonensis legationem admittere nolunt Episcopi Gallicani; quamvis acriter id urgeret Carolus

Calvus. Hincmarus Remensis nobilem epistolam scripsit adversus ambitum Ansegisi. Rostagni item Arelatensis Archiepiscopi legatio irrita fuit.

VI. Quum Pontifices Romani viderent, Episcopos Gallicanos ferre non posse, ut ius perpetuae praesidentiae Gallicanis Episcopis concederetur, ceteros miserunt. Frodoardus explicatur.

I. **S**ed, ut ad legationes redeamus, quum summi Pontifices intellexerent, initam hoc pacto esse optimam rationem conservandae suae auctoritatis in Gallia, Legatos in ea perpetuos instituere tentarunt; optimumque propterea factu visum est, legationem iis viris tribuere, quorum esset amplissima dignitas, quique praecipua apud Reges auctoritate & gratia florèrent (1). Iam antea in capite vigesimo huius libri examinatus est vicariatus Episcoporum Arelatensium, ostensumque, nullius illum roboris fuisse sub Imperatoribus Romanis, neque etiam sub prima Regum nostrorum dynastia. Sub secunda dein Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus a sede Apostolica missus est ad erudiendos in fide populos Germaniae, idolis additos, & ut Episcopos in Gallia restitui procuraret: qui vicariatuum suum exercuit cum consensu Regum nostrorum & Episcoporum, quorum intererat, nulla iniuria facta iuri Principum aut Conciliorum. Sic enim ad Zachariam Pontificem Romanum scribit idem Bonifacius. *Notum sit paternitati vestrae, quia postquam indigno mihi mandastis, in provincia Francorum, sicut & ipsi rogaverunt sacerdotes, Concilio synodali & conventui praeesse.*

II. Interfecto autem in Frisia Bonifacio ab infidelibus anno DCCLIV. Galliae per nonaginta annos nullum habuere Primatem. Interim iura Metropolitanorum conservata fuere. Ecclesiasticae vero causae definiebantur secundum canones & decreta sedis Apostolicae Pontificum & Principum suorum dispositionem, ut verbis Hincmari utar, qui Apostolicae sedis Vicarium Primatem & Primicerium vocat. *Hactenus, inquit (2), provinciae cisalpinae temporibus Pipini Regis & Caroli ac Ludovici Imperatorum sine hoc Primicerio vel Primare a sede Apostolica delegato annos circiter XXIII. (legendum XCIII. (3)) manserunt; & Metropolitanis singulis suo iure servato, Apostolicae sedis favore & Principum suorum dispositione, secundum sacros canones & decreta eiusdem sedis Pontificum, quaeque fuerunt agenda venerabiles Episcopi per auctoritatem canonum sacrorum & decreta sedis Romanae Pontificum peregunt.*

B b 2

III. Dro-

(1) Vide supra lib. 5. cap. 19. §. 2.

(2) Hincmar. *epist.* 6, c. 29. edit. Mogunt.

(3) Vide supra lib. 5.

III. Drogo Caroli Magni filius ex concubina, & Metensis Episcopus hanc Vicarii dignitatem renovare studens in Gallia, eam a Papa Sergio obtinuit anno octingentesimo quadragesimo quarto (4). Verum obtineri non potuit ab Episcopis Gallicanis, ut liberam ei Vicarii Apostolici auctoritatem permitterent. Et de consensu quidem Regum nepotum suorum primum locum obtinuit in synodo ad Theodonis-villam: verum quum negotium illud propositum fuisset in Concilio Vernensi, pro solo iure praesidendi, *de praelatione reverendissimi Drogonis*, pronuntiatum est in canone XI. de hoc acturos Episcopos in proximo conventu Episcoporum Galliae & Germaniae, in quo inquiri posset, an ei praerogativae consensum suum abhibere velint Metropolitani reliquique antistites. Ipse antecessum tamen synodus ait, quod si dignitas haec alicui committi possit, nihilque arcae ambitionis in ea lateat praeter eam, quae praetenditur, *& non alia, quam quae praetenditur, latet causa*, id est, praesidentiam, videri eum honorem nemini potius tribui posse, quam Drogoni, qui & Episcopis communione sacerdotii sociatus erat, & excellentiae Principum privilegio propinquitatis. Hincmarus autem testatur, ambitionem illam effectu caruisse, ob hoc, quod ii, quorum intererat, consensum ei suum adhibere noluerunt: *Quod affectu ambiit*, inquit Hincmarus in cap. XXX. epistolae paullo ante laudatae, *effectu non habuit: & quod efficaciae usu, non consentientibus, quibus intererat, obtinere non potuit, patientissime, ut eum decuit, toleravit; ne scandalum fratribus consacerdotibus generans, schisma in sanctam Ecclesiam introduceret.*

IV. Ego vero existimo, Episcopos Gallicanos intercessisse huic legationi, non ob causam praesidentiae, quum ei consenserint in Concilio Vernensi contemplatione nobilitatis Drogonis, sed ob conditiones quae in rescripto de legatione eius adiectae erant (5), prorsus adversae libertati Ecclesiae Gallicanae. Vnde nil mirum, si ius sibi reservaverint examinandi, an aliquid occultum in eo esset praeter ius praesidentiae. Atqui si rescriptum legationis eius excutiat, apprehendentur in eo clausulae aliquot, quae derogant auctoritati Conciliorum provincialium & generalium. Primum enim Sergius secundus Papa ei tribuit auctoritatem convocandi nomine Pontificis Concilia generalia: ex quo capite violabatur regia dignitas. Tum iubet, ut quaecumque causae definientur in Conciliis provincialibus, ad eum referantur. Quod si quis nullo discrimine adhibito, sive Episcopus sit, sive clericus, aut laicus, appellaverit Apostolicam sedem, causam eius discutiendam esse coram Vicario & eius synodo. Si vero diversitas opinionum inter Episcopos oriretur, rem mitti debere Ro-

mam

(4) Vide lib. 4. cap. 5. §. 4. lib. 5. cap. 44. §. 7. 8.

(5) Rescriptum Sergii PP. exstat T. 3. Concil. Gall. pag. 2.

mam cum actis synodi & litteris Vicarii. Servato in omnibus primatu Ecclesiae Romanae, & *vigore & exaltatione carissimi ac spiritualis filii nostri Domini Lotharii magni Imperatoris.*

V. Anno DCCCLXVI. legationis dignitas per Gallias & Germanias a Ioanne VIII. concessa est Ansegiso Archiepiscopo Senonensi in gratiam Caroli Calvi Imperatoris (6). At Ioannis litterae miro temperamento conscriptae sunt ac verbis iis conceptae, quae dignitatem canonum ferme illaesam praestant (7). Ansegiso enim vicariatum suum confert, ut eo utatur in convocatione synodorum, & in aliis causis ecclesiasticis, quum Ecclesiae utilitas ita postulaverit. Tum iubet, ut decreta sedis Apostolicae communicentur cum Episcopis ab Ansegiso Vicario: qui, si necessitas ingruat, curabit ad summum Pontificem mittere relationem eorum, quae acta fuerint, ut secundum eius relationem ipse maiores difficilioresque causas definire possit. Singulari porro industria, ut dixi, confectum est rescriptum Pontificis. Illud ab Episcopis in Concilio Pontigonensi eodem anno congregatis suscipi contendit Imperator Carolus, praesentibus Apostolicae sedis Legatis. Verum nihil aliud obtinere ab Episcopis potuit, quam obedituros se iussionibus summi Pontificis, *servato singulis Metropolitanis iure privilegii secundum sacros canones & iuxta decreta sedis Romanae Pontificum ex iisdem sacris canonibus promulgata.* Tametsi autem Imperator & Legati eos urgerent, ut absolute responderent, se obedituros primatui Ansegisi, responsum illud a corpore Episcoporum extorquere non potuerunt. Solus Frotarius Burdegalensis Archiepiscopus, itemque Odo Episcopus Belvacensis desiderio Imperatoris obsequuti sunt. Odo vero legit quaedam capitula *sine conscientia synodi dictata.* Hincmarus Remensis adversus ambitum Ansegisi scripsit celebrem illam epistolam sextam de iuribus Metropolitanorum: in qua protestatur, paucorum consensum in eo Concilio adhibitum, & aliorum silentium (8), *fastu imperialis potentiae contra superscripta sacrorum canonum & Apostolicae sedis Pontificum decreta ex iisdem sacris canonibus promulgata,* nullum detrimentum adferre posse antistitibus Galliarum. Pertinacem autem se in ea epistola praestat adversus praesidentiam ab Ansegiso praetensam, tribus praecipue de causis. Primum, quod ei Pontifex tribuisset ius convocandi Concilia generalia, (quod soli Pontifici competit & Regi, & si provincia finitima ita roget) trahere in partes Principem oblique conatus, ut novae huic dignitati faveret, quae iura regia violabat. Tum, quod eidem Ansegiso praesidentiam concedit; quae tamen secundum canones nulli Metropolitano debetur, nisi iuxta tempus ordinationis. Tandem vero, quod ei auctoritatem tribuit de rebus gravioribus referendi ad sedem Apostoli-

(6) Vide lib. 4. cap. 5. §. 5. 6. 7. Tom. III. Concil. Gall. pag. 422.

(7) Rescriptum Ioannis VIII. existat (8) Hincmar. epist. 6. c. 32.

folieam; quum tamen id ius unicuique Metropolitano competat, iuxta epistolam Innocentii primi ad Victricium Rotomagensem: quod intelligendum est de Conciliis provincialibus. Nam quoad generalia, relationem illam suam faciebant per epistolam synodicam aut regiam.

Ansegisi consilium interrupit obitus Caroli Calvi Imperatoris, qui anno sequenti decessit. Veruntamen Ioannes VIII. Papa, ut possessionem suam retineret, vicariatum suum per Gallias tribuit Rostagno Archiepiscopo Arelatensi (9). Sed ea legatio omni prorsus effectu caruit (10).

VI. Pontifices Romani, quum intelligerent, Metropolitanos ferre nolle uni ex suo corpore conferri ius perpetuae praesidentiae, existimarunt, mittendos esse Legatos in Gallias & in alia regna, cum potestate convocandi Concilia pro necessitate temporum, eisque praesidendi, ac relationem rerum in eis statutarum mittendi ad Apostolicam sedem, ut Romae aut confirmarentur aut retractarentur. Huiusmodi legationem exercuit Robertus Archiepiscopus Treverensis: cui data est potestas praesidendi synodo apud Mosomum in dioecesi Remensi habitae anno DCCCCXLVIII. in causa Archiepiscopi Remensis, ut narrat Frodoardus in Chronico (11); cuius locus explicari non debet de legatione generali, sed de ea tantum, quae concessa erat ad iudicandam appellationem Episcopi iuxta canones Sardicenses: *Mandatum legationis Apostolicae, quam dudum Robertus Archiepiscopus deferente Frederico Praefule Mogonciacensi coram Regibus & Episcopis tam Galliae, quam Germaniae susceperat, & partem iam praecceptionis ipsius exegerat.* Marinus quoque sedis Apostolicae Legatus pro eadem causa venit ad Gallias; & conventui generali Ingilenheimensi praefuit eodem anno, postquam litteras legationis ostenderat. *Missus Apostolicae sedis chartam suae legationis honorifice protulit, inquit Concilium Ingilenheimense in praefatione.* Relationem ille suam ad Agapetum secundum misit de rebus in hac synodo gestis: cuius synodi sententiam Romana confirmavit anno sequenti, ut testatur idem Frodoardus. Ceterum ea ratione causas ad se trahebant Pontifices Romani.

C A P V T XXX.

De Legatorum Pontificiorum auctoritate in convocandis Conciliis
prima causarum cognitione, & condendis canonibus usurpata,
ut & de eorum procuracione & frequentia.

S Y N O P S I S.

1. Sub initia tertiae Regum nostrorum in detrimentum auctoritatis Metropolitano-dynastiae nova politicae forma introducta est, rum & Conciliorum, tum etiam regiae. Quip-

(9) Ioannes VIII. epist. 94. 95.

(10) Vide supra lib. 5. cap. 40. §. 3.

(11) Frodoardus ad an. 948.

Quippe omnes causae pendebant ab arbitrio Legatorum.

II. Canon Sardicenfis satis modeste observatus est, usque ad saeculum decimum. Dein Alexander secundus pronuntiavit, curam universalis Ecclesiae ad se pertinere, ideoque, quum id per se ipse non posset, mittendos, qui vice sua Ecclesias visitarent. Expenditur ea Alexandri sententia. Petrus Damiani Legatus in Gallia.

III. Amatus Episcopus Oloronenfis Legatus in Aquitania. Item Geraldus Cardinalis Ostiensis. Quid Aquitanicae legationis nomine comprehenderetur.

IV. Ad Legatos ea tempestate pertinuit convocatio Conciliorum generalium ex provinciis, quae intra legationis eorum terminos continebantur. Gregorius VII. definivit, Legatos Apostolicae sedis praecedere debere omnes Episcopos. Deponere poterant Episcopos. Eorum suffragium aequiparabatur collectis totius synodi suffragiis.

V. Concilia ab illis convocata constabant ut plurimum ex Episcopis & Abbatibus eorum legationis; eisque interdum intererant optimates. Probatur variis exemplis.

VI. Primam omnium causarum cognitionem ad se trahebant in provinciis. Itaque tantisper Ivo Carnotensis ob eam praesumptionem.

VIII. Canones & statuta in Conciliis condebant pro disciplina ecclesiastica.

VIII. Tum acta Conciliorum suorum mittebant ad Apostolicam sedem. Omissum obsequium illud a Geraldo Episcopo Ostiensis gravem Gregorii VII. reprehensionem adversus ipsum excitavit.

IX. Procuratio Legatorum introducta aetate Alexandri secundi, & frequentia Legatorum sub Gregorio VII. qui Metropolitanos iurando adegit polliceri, se sumtus necessarios Legatis suppeditaturos. Origo huius instituti peti potuit ex litteris Gregorii secundi. Verum quantum absuit sequens aetas a modestia illius saeculi.

X. Procuraciones Legatorum gravissimam in Galliis querelam excitaverunt. Et occasione praebuit auri sacra fames. Episcopi Gallicani Paschalem secundum orant, ut legationem suam tribuat cuidam Episcopo transalpino.

XI. Frequentia Legatorum in fastidium versa. Iudicia lata in synodis Gallicanis interdum Romae cassabantur parte inaudita altera. Unde occasionem sumit Ivo scribendi, inutilem esse Conciliorum celebrationem. Idipsum diu ante senserat Hincmarus.

XII. Ita summi Pontifices cuncta ad se traxerunt. Eo pacto abolita sunt generalia regni Concilia ecclesiastica. Frequentes dein non fuere legationes, nisi ob gravem causam. Concilium Biturigense anni 1226. in quo sessum non fuit quasi in Consilio, sed ut in Consilio. Cur ita factum.

I. **H**Actenus satis aequa lege confiterat ecclesiastica politia. At ex fundamentis, quae iacta sunt desinente secunda Regum nostrorum dynastia (1), consecuta est nova eiusdem politiae forma sub initia tertiae eorum stirpis, in detrimentum Metropolitanorum Conciliorumque provincialium & generalium regni. Quin & eodem tempore valde imminuta est regia auctoritas. Nam Legatorum missiones adeo frequentes erant, & potestas illis ab Apostolica sede concessa tam splendida erat ac magnifica, ut omnes causae ecclesiasticae ab eorum nutu penderent & secundum illorum voluntatem iudicarentur, aut ad Apostolicam sedem remitterentur.

II. Decreverat quidem synodus Sardicenfis, posse Episcopum Romanum, si ita existimaret, Legatum a latere suo in provincias mittere, illic cum Episcopis provinciae iudicaturum revisionem causae Episcopi depositi. Satis modeste observata est haec lex usque ad saeculum

(1) Vide supra lib. 5. cap. 46. §. 1.

lum decimum; nequicquam promovente Nicolao primo, qui confilium iniverat vertendi legationes huiusmodi in consuetudinem ordinariam, eo praetextu, quod, ut recenter inventum fuerat, irrita forent Concilia generalia, quae non cum auctoritate Apostolica sed inhabitata erant. Post annum millesimum necessarium visum non est praetexti ad mittendos Legatos iudicia appellationum. Quippe Alexander II. ius mittendorum Legatorum ex eo capite arcessit circa annum MLXII. quod cura universalis Ecclesiae eum cogat mittere ad vicem suam personas, quae visitent Ecclesias, quum id ipse efficere per se non possit (2). Certum quidem est, ei incumbere sollicitudinem Ecclesiae universalis. At novum est, quum dicitur, ex ea sollicitudine sequi, ut teneatur ad personalem dioeceseon visitationem: id enim ad unumquemque Episcopum pertinet in sua dioecesi. Ministerium autem Romani Pontificis in eo tantum versatur, ut ad eum maiores causae & appellationes referantur; quibus ipse providere tenetur secundum canones. Attamen Alexander II. axioma illud innuens tamquam certum, hinc occasionem sumit probandi necessitatem mittendi in Gallias Petrum Damiani Cardinalem Ostiensem cum dignitate Legati, qui illic personam Pontificis repraesentaret. Epistola Alexandri scripta est ad Archiepiscopos Remensem, Senonensem, Turonensem, Biturigensem, & Burdegalensem: cuius haec sunt verba (3): *Non ignorat sancta vestra fraternitas, dilectissimi, quod ex auctoritate sedis Apostolicae, cui nos indignos clementia divina praefecit, totius universalis Ecclesiae regendus ac disponendus nobis status incumbit. Quoniam igitur pluribus Ecclesiarum negotiis occupati, ad vos ipsi venire non possumus, talem vobis virum destinare curavimus, quo nimirum post nos maior in Ecclesia Romana auctoritas non habetur, Petrum videlicet Damianum Ostiensem Episcopum, qui nimirum est noster oculus & Apostolicae sedis immobile firmamentum. Huic itaque vicem nostram pleno iure commisimus; ut quidquid in illis partibus Deo auxiliante statuerit, ita ratum teneatur ac firmum, ac si specialis nostri examinis fuerit sententia promulgatum.*

III. Legati huiusmodi mittebantur ad diversa regna; & eorum legatio interdum porrigebatur in universum regnum, interdum vero in quasdam tantum provincias (4). Exempli causa, Amatus Episcopus Oloronensis apud Benearnos creatus est Legatus in universa Aquitania anno MLXXIV. eaque legatio complectebatur metropoles Burdegalensem & Auscitanam, atque etiam Turonensem. Eadem legatio commissa est Geraldo Cardinali Ostiensi (5): quae, ut testatur auctor vitae sancti Bernardi, complectebatur quidquid inter Pyrenaeos mon-

(2) Vide supra lib. 5. cap. 47. §. 1. 2.

(3) Alexander II. epist. 10.

(4) Vide supra lib. 5. cap. 46. §. 8. 9.

(5) Vide supra lib. 5. c. 46. §. 3. & seqq.

montes & Ligerim fluvium intercipitur, ut in Notis ad librum primum Goffridi Vindocinensis ostendit Sirmondus.

IV. Eorum vero auctoritas non in eo solum posita erat, ut privatam aliquam causam soli iudicare possent. Magnificum fuit, quod ad eos pertinebat convocatio Conciliorum generalium ex provinciis, quae intra legationis eorum terminos continebantur. Tum vero in synodis praesidebant super universos Metropolitanos, tametsi praerogativam hanc anno DCCCLXVI. Ansegiso Senonensi Archiepiscopo contradixisset Concilium Pontigonense. Sed tempore addito devorata est haec lex a Metropolitanis, postquam Gregorius VII. definivit, Legatos Apostolicae sedis, cuiuscumque tandem gradus ii forent, praecedere in Conciliis debere omnes Episcopos, ut habetur in dictatibus eiusdem Papae: *Quod Legatus eius omnibus Episcopis praesit in Concilio etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare.* Magna autem erat eorum dignatio, quod in provincias accederent cum auctoritate suspendendi & deponendi Metropolitanos & alios Episcopos, quo facilius mandatorum suorum executionem obtinerent, ac votorum suorum compotes fierent; cuius rei exempla exstant quamplurima in epistolis Gregorii VII. & Ivonis Episcopi Carnotensis. Quin etiam sedis Apostolicae iudicio reservare poterant ea, quibus Episcopi consentire nollent in Conciliis; ea Legatis auctoritate concessa, ut unicum eorum suffragium aequipararetur collectis totius synodi suffragiis, divisionemque sententiarum hoc pacto introducerent. Praeceptum id fuerat ad exemplum auctoritatis, quam Leo primus tribuerat Episcopo Thessalonicensi, cui Vicarii sedis Apostolicae dignitatem contulerat in Dioecesi Illyriciana (6): *Si autem in eo, quod cum fratribus tractandum definiendumve credideris, diversa eorum fuerit a tua voluntate sententia, ad nos omnia sub gestorum testificatione ferentur, ut remotis ambiguitatibus, quod Deo placeat, decernatur.*

V. Infinitum esset & inutile persequi omnia Concilia, quae ab huiusmodi Legatis celebrata sunt in Gallia, quorumque mentio exstat in epistolis Gregorii VII. & aliorum Pontificum, apud Ivonem Carnotensem, & Goffridum Vindocinensem. Satis erit adnotasse tria quaedam. Primum, Concilia illa ut plurimum constitisse ex Episcopis & Abbatibus earum regionum, ad quas Legati auctoritas porrigebatur, eisque interdum interfuisse optimates. Diserta in eam rem sunt verba Nicolai monachi Sueffionensis, quum loquitur de Concilio Trecenti, habito a Richardo Episcopo Albanensi Patchalis secundi Legato. *Richardus Cardinalis & Apostolicae sedis Legatus apud Trecentenses celeberrimum habuit conventum Episcoporum, Abbatum, & Galliae procerum,* inquit Nicolaus in vita sancti Godefridi Epi-

Tom. III.

C c

150

(6) Leo in Decret. tit. 41.

scopi Ambianensis lib. I. cap. XXX. At principes illi viri invitabantur ad synodum, postquam eius celebrationi consensus eorum accesserat, ut colligitur ex litteris Amati Episcopi Oloronensis Apostolicae sedis Legati, quibus Archiepiscopo Turonensi Rodulfo praecipit, ut ad synodum Burdegalensem veniat (7): *Noverit vestra caritas, frater dilectissime, nos auctoritate Dei omnipotentis omniumque legationis nostrae Episcoporum, Abbatum, Principum consensu Concilium Burdegalae in octava sancti Michaelis celebrandum constituisse.* In Germania quoque Legati invitabant proceres ad Concilia; quemadmodum factum est anno MCXVI. quum excommunicationis sententia lata est in Henricum Imperatorem, apud Trithemium in Chronico Hirsaugiensi.

VI. Alterum caput notatu dignum hoc est, Legatis infra magnitudinem eorum visum, si de appellationibus tantum cognoscerent in Conciliis. Itaque primam omnium causarum cognitionem ad se trahabant in Conciliis definiendarum, & interdum etiam absque Concilio; sive ageretur de electionibus Episcoporum, deque eorum moribus, sive de simplicibus clericis, aut etiam de titulis beneficiorum, aut laicorum excommunicationibus. Eum ordinem tenuit Cono Episcopus Praenestinus in Concilio Belvacensi anno MCXIV. in quo Thomas de Marla, qui dioeceses Remensem, Laudunensem & Ambianensem vexabat, excommunicatus est, *quum federet Belvaci generali conventu Gallicana Ecclesia*, ut ait Sugerius Abbas. At Ivo Carnotensis gravem adversus Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem & Apostolicae sedis Legatum querelam movit, eo quod primam cognitionem electionis Episcopi Aurelianensis ad se traxisset (8). *Si intra provinciam, inquit, secundum quod instituta maiorum continent, fieret prima discussio, sicut necesse foret, &c.*

VII. Tertium caput nostrarum observationum ita habet, non solum iudicia in his Conciliis tulisse Legatos, sed etiam canones & statuta condidisse pro disciplina ecclesiastica: cuius rei exempla suppetunt. Namque Concilium Pictaviense habitum anno millesimo centesimo a Legatis Paschalis II. decem canones condidit, quorum nonnulli transcripti sunt in Concilio generali, quod Callistus II. celebravit anno MCXXII. in Ecclesia Lateranensi. Aliud quoque Concilium in eadem urbe Pictaviensi celebrare Legati anno MCIX. in quo editi sunt canones sexdecim. In Anglia quoque Legati sedis Apostolicae varia Concilia celebraverunt, in quibus etiam constituti sunt canones; velut in Londinensi habito anno MCXXV. a Ioanne de Crema Legato, qui disciplinam ecclesiasticam restauravit.

VIII. Quoniam autem potestas horum Legatorum non ad hoc tantum

(7) Ap. Simmond. in Notis ad Goffrid. (8) Ivo ep. 68.
Vindoc. lib. 1. ep. 29.

sum instituta erat, ut causas provinciarum definirent, sed, ut in super sedis Apostolicae auctoritatem apud eas retineri procurarent, necessarium erat, ut acta synodorum Romam referrentur, eo magis, quod appellationes & conquestiones adversus illorum iudicia recipiebantur, tametsi interim effectum eorum non impedirent. Officium Legatorum in referendis ad Apostolicam sedem rebus eorum auctoritate decretis recte explicavit Gregorius VII. anno MLXXIV. ad Geraldum Episcopum Ostiensem & Apostolicae sedis in Hispania Legatum scribens, qui peccaverat aliquatenus in hanc regulam (9): *Miramur & multum anxii sumus, quod quum semper consuetum & valde necessarium fuerit, ut, si quando Legatus Apostolicae sedis Concilium in remotis partibus celebraverit, sine mora ad annuntiandum omnia, quae egisset, reverteretur. Infra: Debuerat prudentia tua illum, quem tibi adiuvimus, aut aliquem, qui synodo interfuisset, quique omnia vice tua nobis rationabiliter expedire sciret, ad nos direxisse. (10); quatenus perspectis omnibus, confirmanda confirmaremus, & si qua mutanda viderentur, discreta ratione mutaremus. Infra: Alii iniuste se excommunicatos, alii inordinate depositos, alii immerito interdictos conqueruntur.*

IX. Huiusmodi Legatorum numerus immensum crevit aetate Gregorii VII. quoniam post regulam ab Alexandro II. propositam subtilitas illius saeculi invenit artem extorquendi sumtus Legatis necessarios ab Ecclesiis, quae erant intra limites legationis eorum, exemplo petito a procurationibus, quae debentur Episcopis pro visitatione (11). Praeterea Gregorius novam anno MLXXIX. clausulam adiecit iuramento Metropolitanorum, quando Pallium recipiebant, qua cogebantur ad suppeditandos sumtus necessarios Legatis, quoties per provincias eorum iter agerent ad legationem suam euntes, ut eo pacto certi essent sumtus eisdem Legatis necessarii: *Legatum Romanum eundo & redeundo honorifice tractabo, & in suis necessitatibus adiuvabo* (12). Constat sane, Gregorium II. anno DCCXXII. clericis ac nobilibus laicis commendasse Bonifacium, quem in Germaniam mittebat ad convertendos infideles, eosque hortatum esse, ut sumtus ei alendo suppeditarent (13). Haec sunt Gregorii verba in epistola quarta: *Cui, hortamur ob amorem Domini nostri Iesu Christi & Apostolorum eius reverentiam, ut in omnibus solaria exhibeatis, eumque in nomine Iesu Christi recipiatis, ut scriptum est de suis discipulis: Qui vos recipit, me recipit. Providentes insuper necessaria itineris eius, comitesque tribuentes. Cibum etiam ac potum,*

C c 2

vel

(9) Gregor. VII. lib. 1. ep. 16.

(12) Concil. Rom. an. 1079.

(10) Vide supra lib. 5. cap. 53. §. 2.

(13) Vide supra lib. 5. cap. 43. §. 1.

(11) Vide supra lib. 5. cap. 48. §. 1. & cap. 48. §. 2. seqq. & cap. 51. §. 1. & seqq.

vel si quid egerit, largientes &c. Gregorius inquam secundus chorum ac nobiles laicos hortatus est, ut impendia necessaria Bonifacio praeberent. Verum contributio illa infra mediocritatem subsistebat, quod exigui admodum sumtus sufficerent homini frugaliter viventi & Apostolorum virtutibus aemulanti; ac praeterea contributio illa sponte fiebat. At quum Legati in provincias accederent cum pompa & splendido comitatu, necessarii erant immensi sumtus; adeoque contributio propter illos imperata personas ecclesiasticas opprimebat; quae cogebantur eam pendere pro visitatione, tametsi Legati ad eas non accederent (14). Quare Innocentio III. visum est, ut modus quidam iis rebus adhiberetur, edito in eam rem canone in Concilio Lateranensi anno MCGXV. qui tamen non admodum iniquus est Legatis (15).

X. Hae Legatorum procuraciones gravissimam in Galliis querelam excitaverunt. Etenim Episcopi videntes perpetuam velut reciprocationem Legatorum Roma venientium ac statim abeuntium, ante quam eis licuisset mala provinciarum introspicere, ac per consequentiam antequam iisdem malis remedia adhibuissent (16), quum id, inquam, Episcopi cererent, dicebant, summos Pontifices potius studere augendis suorum fortunis, quam sanandis subiectorum malis. Ita enim ad Paschalem II. scribit Ivo Carnotensis Episcopus (17): *Quum enim a latere vestro mittitis ad nos Cardinales vestros tamquam filios uterinos, quia in transitu apud nos sunt, non tantum non possunt curanda curare, sed nec curanda prospicere. Inde est, quod multi praepositorum facta gladio linguae ferire cupientes dicunt, sedem Apostolicam non subditorum quaerere sanitatem, sed suam aut lateralium suorum quaerere commoditatem.* Et quoniam mos mittendorum Legatorum praevaluerat, Episcopi Gallicani, non spernendam occasionem rati, eum vertere studuerunt in commodum regni. Etenim quemadmodum ducentis ante annis contenderant, ne cuiquam Episcoporum Gallicanorum concederetur legatio sedis Apostolicae, nullusque praeterea perpetuus Legatus mitteretur in Gallias, nunc Paschalem orant, ut legationem suam tribuat Episcopo cuiuspiam transalpino, qui penitus introspicere poterit provinciarum morbos, eisque remedium adhibere per se aut per relationes, ad sedem Apostolicam mittendas. Addunt autem, cupere se in primis, ut ministerium illud delegetur Hugoni Archiepiscopo Lugdunensi, qui praeclare admodum in eo se gesserat sub Gregorio VII. & Urbano II. *Alicui transalpino legationem sedis Apostolicae inungatis, qui & vicinus subrepentia mala cognoscat, & ea vel per se vel per relationem ad sedem Apostolicam maturius curare praevaleat.*

XI. Tandem diversae vexationes, quae regna afflixerunt ob frequen-

(14) Vide supra lib. 5. cap. 51. §. 6.

(16) Vide supra lib. 5. cap. 54.

(15) Cap. *Procuraciones* de censibus.

(17) Ivo ep. 109.

quentiam Legatorum, qui praetextu disciplinae ecclesiasticae saepe numero se negotiis publicis immiscebant, & marsupia sua inflabant, Episcopos & populos in fastidium harum legationum verterunt; ut colligi potest ex Matthaeo Parisio variis in locis. Quod auctum est ob inutilitatem horum sumtuum. Nam iudicia a Legatis lata in synodis regni interdum Romae mittebantur in irritum parte inaudita altera. Hinc illae lacrymae Ivonis Carnotensis ad Paschalem secundum scribentis ob thesaurariam Ecclesiae Cabilonensis, cuius possessione Drogo quidam deturbatus fuerat iudicio Concilii generalis Galliarum apud urbem Pictaviensem habiti a Legatis sedis Apostolicae: *Confirmantibus eisdem Cardinalibus iudicium nostrum*, (inquit Ivo in epist. XCV.) *ex ratione & auctoritate iudicavimus, non fuisse canonicam investituram*. Interim Drogo restitutus fuerat a summo Pontifice, inauditis iis, quorum intererat. Vade occasionem sumit Ivo affirmandi, modum hunc agendi efficere, ut inutilis omnino sit celebratio horum Conciliorum: *Quid etiam ultra valebunt celebranda Concilia, quorum per unius personae delationem irrita fient, quantalibet auctoritate fulta iudicia? Unde rogamus sanctitatem vestram, ut librata consideratione commodorum & incommodorum, quae de eiusmodi perturbatione nasci possunt, saniori sententiae animum accommodetis; ut & iudicia synodalia nonnisi summa ratione cassentur, & mandata Apostolica curiosius observentur*. Eadem Hincmaro mens fuerat ducentis & eo amplius ante Ivonem annis; quam cum indignatione aperit in epistola ad Nicolaum primum scripta, quae exstat apud Flodoardum, occasione Rothadi Episcopi Sueffionensis in generali regni synodo depositi a iudicibus electis; quod iudicium instaurari nihilominus in Concilio Romano volebat Nicolaus (18): *Si de reliquo verba iniquorum praevaluerint adversum nos, sicut iussitant proferentes, non erit necesse de provincialibus synodis, in quibus hactenus laboravimus, magnopere laborare; quippe quoniam erit & lex & spes sibi quisque*. Antea autem dixerat propter appellationes huiusmodi: *Non solum ab ecclesiasticis personis, verum & multo magis a saecularibus, nostra iudicia contemnuntur*. Itaque in animum inducit, monendos a se esse Episcopos, si quid peccent. *Si corrigere se voluerint, inquit, congaudebo. Sin autem, ad vestrum eos iudicium provocabo. Qui si ire voluerint, vestra sancta sapientia, quid inde melius viderit, decernere procurabit. Si autem ire noluerint, facient, quod sibi utile iudicaverint*.

XII. Summi Pontifices, postquam Episcopos Gallicanos eo flexerant, ut appellationes a iudiciis suis patienter ferrent, omnem auctoritatem in se trahere studuerunt, ita, ut eam cum nullo communicarent. Eo pacto Concilia generalia ecclesiastica regni sensim abolita

fue-

(18) Apud Flodoard. lib. 3. hist. Rem. c. 13.

fuere. Frequentiae vero Legatorum haec ratio praescripta est, ut nonnisi ob graves causas accederent ad provincias, sive pro revocanda pace inter Reges Galliarum & Angliae, sive pro bello adversus Albigenfes, seu etiam ob alias similes causas. Huiusmodi legationis illustre exemplum exstat apud Matthaeum Parisium. Narrat ille, Cardinalem Romanum anno MCCXVI. missum esse in Galliam cum auctoritate Legati, ut provideret petitionibus Raymundi ultimi Comitis Tolosatum; cuius bona publicata fuerant ob haeresim Albigenfium, quorum ipse erat fautor. Vnde patet, summum Pontificem extendisse sollicitudinem suam ad res temporales, tamquam connexas spiritualibus, id est, haeresi; quemadmodum observavit Clemens IV. in suis epistolis. Igitur quum Legatus advenisset, Concilium convocavit apud urbem Biturigenfem; ad quod invitavit Regem, Archiepiscopos, Episcopos, & clerum Ecclesiae Gallicanae, atque insuper Comitem Tolosanum (19). In hoc conventu adfuerunt centum Episcopi e novem provinciis; praeter Abbates, Priores & procuratores Capitulorum. Et quia Lugdunensis Archiepiscopus de primo confessu contendeat cum Archiepiscopo Senonensi, Rotomagensis vero cum Biturigenfi, Burdegalensi, Narbonensi, & Auscitano, adnotat Matthaeus Parisius, ad vitandam contentionem confessum illic non fuisse dispositum tamquam in vero Concilio, sed tamquam in conventu & Consilio extraordinario: *Timebatur de discordia. Et ideo non fuit sessum, quasi in Concilio, sed ut in Consilio*. Quum autem controversia moveretur inter Simonem Comitem Montisfortis & Raymundum Comitem Tolosanum, Legatus praecepit Archiepiscopis, ut unusquisque seorsim cum suffraganeis suis sententiam promeret, eamque scripto traderet, quo illam summo Pontifici & Regi Francorum Legatus ostendere posset, excommunicationi interim subdens eos, qui sententiae suae secretum proderent. Vnde colligi potest, vim conventuum ecclesiasticorum Galliae reductam esse ad simplex consilium. *Praecepit Archiepiscopis singulis Legatus cum praesentibus, ut convocatis seorsum unusquisque suffraganeis, cum eis deliberarent super negotio praefato, & traderent Legato consilium suum redactum in scripto. Quo facto, Legatus excommunicavit omnes, qui super hoc sua consilia revelarent, dicens, se ea velle Domino Papae significare & Francorum Regi ostendere.*

CA.

(19) Similis historia habetur supra lib. 5. cap. 56. §. 10.

CAPUT XXXI.

Quod Legati Apostolici in Gallia & aliis regnis nihil absque Regis consensu de iure facere possint, ostenditur, ubi simul canones Concilii Claromontani explicantur.

SYNOPSIS.

I. Legati in se traxerunt omnem auctoritatem Conciliorum ecclesiasticorum. Confirmationem autem canonum summo Pontifici reservaverunt.

II. Non possunt ministerium suum exequi intra Gallias absque consensu Regis. Probat ex Gregorio magno.

III. Ratio huius instituti aperitur. Epistola Concilii Africani ad Caelestinum explicata contra mentem illustrissimi Cardinalis Perronii.

IV. Concilium Sardicense Vicarios Apostolicae sedis adesse finit in synodis provincialibus, si causa Episcopi deiectionis retractanda fuerit. Aliud obtinebat in Africa, cui ignotum erat Concilium Sardicense. Legati in provincias mitti non possunt absque consensu Principum.

V. Idem ius obtinuit olim apud Anglos. Probat ex Rogerio de Hoveden. Prudens Philippi Pulcri Regis ad Bonifacium VIII. responsio.

VI. Si quid Legati temerabant adversus canones & vetustam consuetudinem, inter-

cessione regia rescindebatur. Legati persaepe convellebant dignitatem Episcoporum. Gravis monitio Ivonis Carnotensis ad Hugonem Lugdunensem scribentis.

VII. Episcopi regiam auctoritatem implorabant adversus temeritatem Legatorum. Probat ex Ivone.

VIII. Legatorum facultates examinari debent antequam munere suo fungantur. Probat exemplis.

ADDITIO) Canones quidam Concilii Claromontani sub Urbano secundo nunc primum eduntur. De censu annuo Episcoporum, quem ex altaribus recipere debent. Emendatus & illustratus canon primus Concilii Nemausensis. Illustratus etiam canon quartus Concilii Claromontani. Dedit is originem iuri praesentationis, quo Abbates fruuntur quoad Ecclesias parochiales. De Primatu Lugdunensi. Ei acriter resisterunt Senonenses. De Archiepiscopatu Dolensi. Rursum nonnulli canones Claromontani nunc primum editi.

I. **S**uperest, ut examinemus, an per illas tempestates pessumdata fuerit regia auctoritas, quoad convocationem Conciliorum Gallicanorum, aut promulgationem decretorum pro ordinanda politica ecclesiastica propositorum. Lucem magnam iis, quae dicturi sumus, affert distinctio illa, quam supra attulimus inter synodos ecclesiasticas & regias (1), quae a Pipino Rege introducta fuit, simulque viam aperiet ad perfectam intelligentiam huius difficultatis. Nam synodi ecclesiasticae cognoscebant de litibus & controversiis, quae ad causas communes pertinebant; interdum vero canones condebant, qui tum demum obtinebant vim legis, postquam eos Princeps confirmaverat in synodo regia. At Legati omnem horum Conciliorum auctoritatem in se traxerunt, atque etiam cognitionem causarum, quas

(1) Vide supra cap. 24. huius libri.

quas in Conciliis provincialibus tractari, receptum antea erat. Confirmationem autem canonum summo Pontifici reservaverunt. Quo agendi modo multum imminuta est regia auctoritas. Attamen Principes eam factam tectam conservaverunt in tribus capitibus magni momenti. Primum enim passi non sunt, Legatos absque consensu suo exsequi munia legationis intra Gallias. Tum si quid a Legatis tentabatur adversus canones & vetustam consuetudinem, intercessione regia infringebatur. Demum suae dispositioni conservaverunt convocationem Conciliorum regionum.

II. Primum omnium satis constat, Legatos nullam muneris sui functionem attingere in Gallia potuisse absque petitione aut expresso consensu Regis (2), quum id aperte doceat Gregorius magnus. Iusserat ille synodum in Gallia celebrari ad abolendam simoniam. Verum Episcopi parum erant solliciti de exsequendis iussis eius. Quare Gregorius cupiit, ut Legatus Apostolicae sedis ad Gallias accederet pro executione sui consilii. Quoniam vero iura Principum recte noverat, negotiorum tractationi assuetus, quod responsalem Apostolicae sedis egisset apud Imperatores Constantinopolitanos, Regum Francorum auctoritatem factam tectam integramque esse voluit (3). Itaque anno DCI. summo studio institit apud Reginam Brunichildem, ut ipsa ad scriberet, quatenus, si ita Regina iusserit, Legatum cum consensu auctoritatis regiae in Galliam mittat, cuius industria corruptelae consuetudinis ad regulam dirigerentur in synodo regni (4): *Sed quoniam eos, quorum est locus haec insequi, nec sollicitudo ad requisitionem, nec zelus excitat ad vindictam, scripta ad nos vestra discurrant, ut personam, si praecipitis, cum vestrae auctoritatis assensu transmittamus, quae una cum aliis sacerdotibus haec & subtiliter quaerere & secundum Deum debeat emendare.* At Regina, morem gerens Pontifici, legatos anno sequenti DCII. misit Romam pro variis negotiis, eisque inter cetera mandavit, ut Legatum Apostolicae sedis in Galliam mitti peterent; ut constat ex quadam Gregorii epistola, qua hanc Reginae pietatem mirifice laudat. *Praefati autem viri magnifici filii nostri,* inquit Gregorius ad Reginam Brunichildem scribens (5), *dato capitulari inter cetera petierunt, quod sibi ex vestra perhibuere iussione mandatum, ut talis debeat a nobis in Galliis persona transmitti, quae facta synodo cuncta, quae contra sacratissimos canones perpetrantur omnipotenti Deo auctore possit corrigere.* Verum res ista caruit effectu ob bella apud Gallias suborta. Ceterum ius illud regium confirmari etiam potest ex litteris summorum Pontificum Vigili & Pelagii, quorum verba relata sunt ad calcem capitis decimi noni. Quippe duo illi Pontifices declarant, se vicariatum suum concessisse Episcopis Are-

(2) Vide supra lib. 5. cap. 56. & cap. 58.

(3) Vide lib. 5. cap. 16. §. 6.

(4) S. Greg. lib. 9. epist. 64.

(5) Idem lib. 11. epist. 8.

Arelatenſibus iuxta petitionem Regum, *iuxta petitionem & mandatum*

III. Ratio huius introductionis haud dubie canonica eſt, quandoquidem ſummi Pontifices ſe ad eam accommodant. Peti autem ex eo poteſt, quod extraordinarium in politia eccleſiaſtica eſſet, mitti in provincias Legatum, qui Conciliis provinciarum intereſſet, quemadmodum ad Caeleſtinum Papam ſcribit Concilium Africanum: *Nam, ut aliqui tamquam a ſanctitatis tuae latere mittantur, nulla invenimus patrum ſynodo conſtitutum*. Vnde concludunt, non toleraturam diutius Africam Fauſtini Episcopi ſedis Apoſtolicæ Legati præſentiam. De illo enim intelligi debet hic locus, non autem de Apiario, ut cenſuit illuſtriſſimus Cardinalis Perronius. *Securi ſumus, quod eum, probitate ac moderatione tuae ſanctitatis, ſalva fraterna caritate ulterius Africa minime patietur*.

IV. Fatendum quidem eſt, hanc Africanorum propoſitionem eſſe contrariam Concilio Sardicenſi, quod ſedis Apoſtolicæ Vicarios in ſynodis provinciarum tum adeſſe ſinit, ſi cauſa Episcopi deiectionis retractanda fuerit. Verum Afris ignotum erat iſtud Concilium. Canones autem in eorum ſynodo propoſiti *videlicet* accusati ſunt, ob hoc, quod e ſynodo Nicaena laudarentur, quum revera Nicaeni non eſſent. Interim Africanorum regula certa manet; niſi ſi caſus evenerit in Concilio Sardicenſi notatus. Vnde ſequitur, neceſſarium eſſe, ut ſi ea tempora inciderit, ut neceſſe ſit, hanc diſciplinæ canonicae regulam transgredi, ſuprema protectionis canonum auctoritas, quæ penes Reges eſt, conveniat cum ſuprema executionis auctoritate, quæ ad ſummos Pontifices pertinet, atque adeo non poſſe Legatos mitti in provincias, niſi ita fieri Principes conſentiant ob cauſam aliquam, quæ ad ſtatum Eccleſiæ Gallicanæ pertinet. Equidem Pontifices Romani ſuos Nuntios ſive Apocriſtarios habebant Conſtantinopoli degentes apud Imperatores (6). Verum id habebat ex conſenſu Imperatorum; ac præterea Apocriſtarii illi nullam iuriſdictionem exercebant in vicinis patriarchatibus, niſi ex ſpeciali delegatione Principis. Exemplo ſit Iuſtinianus; qui Pelagium ſedis Apoſtolicæ Apocriſtarium, Euphremium Patriarcham Antiochenum, & Petrum Hieroſolymitanum; ac Hypatium Ephelinum Episcopos delegavit, qui Pallium auferrent Paulo Patriarchæ Alexandrino, qui decreto Principis damnatus erat & in exilium pulſus apud urbem Gazam, quo ſe iudices delegati contulerunt pro executione (7). Verum munus horum Apocriſtariorum ſive Reſponſalium in ſuggeſtionibus poſitum erat, quas Principibus faciebant pro negotiis Eccleſiæ Romanæ & publicis Eccleſiæ Occidentalis (8). Sic ſuum quiſque Patriarcha Apocriſtarium generalem mittebat pro univerſa Dioceſi patriarchali (9); ut conſtat ex ca-

Tom. III.

D d

pite

(6) Vide lib. 5. cap. 17.

(8) Vide lib. 5. cap. 16. §. 5.

(7) Liberatus in Breviario c. 23.

(9) Vide lib. 5. cap. 17. §. 2.

pite tertio Novellae constitutionis sextae Imperatoris Iustiniani, & a nobis supra adnotatum est in cap. XVI. libri quinti, paragrapho quarto.

V. Ius autem illud adeo competit Regibus, ut non solum nostri, sed etiam Angli, illud semper summa cura retinuerint (10). Illustre huius rei argumentum existat, etiam post introductam Legatorum frequentiam. Quum enim anno MCXIX. Callistus Papa & Henricus primus Rex Angliae convenissent apud Gisortium in Normannia, concessit Regi Pontifex, ut antiquae regni eius consuetudines manerent, ac nominatim, ne quis Legatus in Angliam mitteretur, nisi ita fieri Princeps postularet a Pontifice. Diserta sunt in eam rem verba Rogerii de Hoveden in parte priori annalium. *Rex a Papa impetravit, inquit, ut omnes consuetudines, quas pater suus in Anglia & in Normannia habuerat, sibi concederet, & maxime, ut neminem Legati officio in Anglia fungi permetteret, si non ipse, aliqua praecipua querela exigente, quae ab Episcopis regni sui terminari non posset, hoc fieri a Papa postularet.* Reges vero Francorum hunc usum semper retinuisse constat ex ea, quae inter Bonifacium octavum Papam & Philippum Pulcrum Regem suborta est discordia, affirmante Pontifice, misso in Galliam Ioanne Cardinale, posse se libere Legatos & Nuntios ad regna mittere *absque petitione cuiuslibet vel consensu, usu vel consuetudine contrariis nequaquam obstantibus* (11). At Philippi responsio, tametsi multa comitate condita, sartam tectam integramque praestat auctoritatem regiam. Ait enim, non prohibere se, quin Legati, Nuntii, & aliae personae accedant ad Gallias, *nisi sibi & regno sint legitima ratione suspecti, vel alias habeat iustam causam.* Praxis, quae dein obtinuit usque ad haec nostra tempora, praeclare admodum probatur auctoritate actorum, quae edita sunt in capite XXIII. §. 11. Libertatum Ecclesiae Gallicanae.

VI. Nunc veniendum est ad alterum caput nostrarum observationum. Illud autem versatur in iure, quo usos fuisse diximus Reges nostros prohibendi ea, quae a Legatis tentarentur contra canones: quae propositio omnino manifesta est. Legati per saepe convellebant dignitatem Episcoporum, eisque interdum nonnulla praecipiebant, intentata excommunicationis poena, propter causas indifferentes, sive etiam in certis capitibus, quae antiquis canonibus contraria erant. Constat id ex epistolis Ivonis Episcopi Carnotensis, qui alicubi Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem sedis Apostolicae Legatum rogat, ne deinceps novi quidquam praecipiat, adversus canones & ius Episcopis quaesitum; ne si ea imperentur, quae effici non possint, contumaciter eius imperia spernantur. Tum eum monet debere prudentiam eius considerare, quum aliquid in materia levi & indifferenti praecipit, vel quando imminuit aut mutat ea, quae antiquitas sanc-

civit,

(10) Vide supra lib. 5. cap. 56, & 57. (11) Vide supra lib. 5. cap. 56. §. 3.

civit, consuetudo servavit, & patrum auctoritas confirmavit, debere, inquam, prudentiam eius considerare, quamnam institutionem sequi oporteat, quibusve obediendum sit, patribusne, qui adhuc nobis in scriptis suis loquuntur, an Legato, qui nihil aliud praedicat, quam ut eorum vestigia adorentur. *Quum vero ea, inquit (12), quae indifferentes se habent, & in quibus non observatis minime salus periclitatur, vel observatis minime invatur, tam obnixe servanda sancitis, vel quum ea, quae antiquitas sanxit, consuetudo servavit, & venerabilium auctoritas patrum sacrata firmavit, prout vultis, minuitis aut mutatis, attendere debet prudentia vestra, quid saluti eorum, quibus per omnia prodesse debetis, conferatis, vel quorum institutio sit tenenda, vel quibus obedientia potius sit exhibenda, an illis sanctis patribus, qui adhuc nobis in scriptis suis loquuntur, an vobis, quibus nihil aliud est propositum, nisi priorum sequi & honorare vestigia.* Alibi vero apertius eum alloquitur. Significat enim timendum esse, ne Episcopi iugum excutere meditentur, si agnoverint Hugonem cupidine potentiae accensum adimere velle subiectis sua iura. Tum eum admonet, debere potius eum sua cuique iura servare, exemplo beati Petri: qui tametsi Paulo praelatus fuisset, curam Ecclesiae cum eo communicavit; adeo, ut ille Evangelium Iudaeis praedicaverit, hic vero gentibus. *Licet enim, inquit idem Ivo (13), prudentia vestra velit & debeat ministerium suum honorare, reminisci tamen debet, quia cum Petrus Paulo esset praelatus, dederunt tamen sibi invicem dexteras societatis, ut alter in gentibus, alter in circumcisione praedicaret Evangelium. Attendat ergo discretio vestra, utrum hoc ita fieri liceat, & si liceat, utrum expediat; ne forte odisse & detrectare incipiant iugum vestrum, quos vultis habere subiectos, dum, hoc exemplo, suo se intellexerint iure privandos.*

VII. Episcopi, tametsi eo tempore servitutem satis aequo animo tolerarent, concoquere non poterant audaciam Legatorum; cui quodammodo resistebant, quum eorum mandata exsequi recusabant, aut quum admonitionibus suis eos urgebant. Verum quoniam Legati fulmen excommunicationis habebant adversus eos, qui mandatis suis resistere nitebantur, necessarium fuit regiam auctoritatem implorare adversus infractionem canonum & vetustae consuetudinis. Intelligebant quippe Episcopi protectionem canonum & optimarum consuetudinum, quae ad Reges pertinet, in eo praecipue versari, ut eorum temeritatem reprimat, qui suprema auctoritate, quae ad executionem canonum usurpanda est, abutuntur. Probatio huius praxis peti potest ex epistola, quam anno MXCVI. ad Regem Philippum primum scripsit Ivo Carnotensis. Paulo ante Urbanus II. Papa duo Concilia celebraverat, unum apud Clarum montem in Aquitania prima,

D d 2

aliud

(12) Ivo ep. 60.

(13) Ivo ep. 61.

aliud vero apud Nemausum in prima Narbonensi (14). Tum vero Lugdunensis Archiepiscopus Hugo sedis Apostolicae Legatus tertium Concilium eodem anno celebrare constituerat, ad quod Episcopos Gallicanos evocare volebat. *Post duo Concilia hoc anno a Domino Papa celebrata*, inquit Ivo ad Philippum Regem scribens (15), *nunc Legatum eius Lugdunensem Archiepiscopum infra eundem annum tertium generale convocare & ad hoc regni vestri Episcopos invitare*. Eam igitur ob causam consultus Ivo respondit, se nihil accepisse de convocatione huius Concilii, neque per litteras ad se a Legato scriptas, neque per latorem earum; si tamen Hugo faceret eam convocationem, eam institutioni apostolicae consentaneam non fore, neque consuetudini ecclesiasticae; adeo ut, si Legatus Episcopos urgere vellet ultra terminos a patribus constitutos Rex teneatur huiusmodi iniustis oppressionibus resistere cum consilio Episcoporum. *Quod tamen si faceret*, inquit, *non esset haec Apostolica institutio vel ecclesiastica consuetudo*. *Quod si quis eos ultra terminos a patribus constitutos angariare voluerit, vos habito cum eis communi consilio iniustis oppressionibus pro persona vestra resistite; sic, ut, quae Dei sunt, Deo reddant, & quae Caesaris sunt, Caesari reddere non omittant*.

VIII. Reges nostri semper retinuerunt potestatem impediendi executionem constitutionum a Legatis editarum, quoties illae adversari videbantur vetustae consuetudini Galliarum. Verum id ea via tentatum est, quae plurimum haberet humanitatis, minimum morarum, quaeque praeterea valentior erat, quam ea, quae occasiones expectari suadebat, ut conquisito in praesens remedio, earundem constitutionum executio impediretur, id quod aetate Ivonis assolebat. At praesens usus postulat, ut Legatorum facultates examinentur. Si vero aliquid in eis adversum reperiatur libertatibus Ecclesiae Gallicanae, tum Rex declarat, prohibere se executionem facultatum, quoad caput illud adversum libertatibus: id quod vulgo vocant Legati facultates (*) verificare, eisque modificationem adhibere, quae necessaria visa fuerit. Prima omnium modificatio singillatim facta continetur in litteris Regis Francisci primi pro legatione Ludovici de Canosa Episcopi Tricaricensis anno MDXIV. item pro Archiepiscopo Barensi anno MDXXII. & pro Cardinale Farnesio anno MDXXXIX. Dein Reges eam curam delegarunt curiae Parlamenti: quae modificationes tum primum auxit annis MDXLII. & MDXLVII. arrestis latis pro facultatibus Cardinalium Sadoleti & sancti Georgii.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

Duo Concilia generalia ab Urbano secundo celebrata esse in Galliis, adnotat Ivo Carnotensis in loco paullo ante laudato. Claromontanum videlicet, & Nema-

(14) Vide supra lib. 4. cap. 9. §. 4. & lib. 5. cap. 52. §. 3.

(15) Ivo ep. 56.

(*) *Vérifiez les facultez du Legat.*

manifeste, ut explicat illustrissimus Archiepiscopus. Verum non agitur illic de Concilio Claromontano, quod anno superiore habitum fuerat, sed de Turonensi & Nemausensi. Ea tamen vos occasione usi in prima librorum istorum editione canones aliquot Claromontani Concilii heic edidimus, quos in ista quoque exhiberi debere visum est, ne quid deesset ex prima editione.

CONCILIVM CLAROMONTANVM
habitum anno MXCVI.

*Ex pervetusto codice MS. monasterii Anianensis in
dioecesi Monspelienfi, qui nunc exstat in
bibliotheca Colbertina.*

ANno dominicae incarnationis MXCVI. indictione IV. XIV. Kal. Decemb. celebrata est apud Clarummontem Arvernica synodus, praesidente Domino Urbano Papa, confidentibus diversarum provinciarum Archiepiscopis numero XII. cum Episcopis LXXXII. Abbatibus innumeris. Die igitur quarta de laicis quaestio facta est, qui morientibus Episcopis, sive aliis clericis, res defunctorum in vasas Ecclesiae pauperibus subripiebant: contra quos commune Concilii totius anathema prolatum est, Papa ipso huiusmodi promulgante sententiam.

I. Si quis post interdicti praesentis cognitionem Episcoporum, seu Presbyterorum, aut aliorum clericorum res invaserit, usque ad satisfactionem excommunicetur. Episcoporum vero deficientium res per Archipresbyterorum seu Archidiaconorum manus aut secundum mortuorum iudicium pro ipsorum salute in eleemosynas dispensentur, aut successori, qui futurus est, reserventur. Idipsum de Presbyterorum seu clericorum aliorum rebus per Episcopum vel per supradictas personas, aut cui deficientes commiserint, fiat. Si quis autem adversus ista praesumserit, anathema sit.

Factae sunt & in sequentibus diebus quaestiones de clericis, qui per Gallias Archipresbyterorum seu Archidiaconorum & Decanorum dignitatibus utebantur, quum eorum aliqui in primo tantum gradu consisterent. Praeceptum itaque est.

II. Nullus Episcopus in Ecclesia sua, nisi Diaconus sit, Archidiaconum instituere, nec Archipresbyterum aut Decanum, nisi Presbyter sit, ordinare praesumat (*). Quod ut districtius teneatur, auctoritate Apostolica prohibemus & interdicimus.

Quaestum est etiam de Episcopis, qui altaria monasteriis data frequenter redimi pecunia compellebant. Decretum itaque est.

III. Quia quidam simoniacae pravitatis ramus in Galliarum partibus

(*) Ap. Gratian. dist. 60. cap. Nullus Episcopus.

bus iam diutius inolevit, ut Ecclesiae vel decimae, quae vulgari vocabulo apud eos altaria nuncupantur, monasteriis datae, saepius ab Episcopis sub palliata avaritia vendantur, mortuis nimirum seu mutatis clericis, quos personas vocant, nos, auctore Deo, venalitatem omnem tam ex rebus, quam ex ministeriis ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius fieri auctoritate Apostolica prohibemus; sicut etiam praebendas omnes vendandas interdiciamus. Porro quaecumque altaria vel decimas ab annis triginta & supra huiusmodi redemptione monasteria possedisse noscuntur, quiete deinceps & sine molestia qualibet eis possidenda firmamus, salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt.

IV. Sane quia monachorum quidam Episcopis ius suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio Presbyteros collocent, sed Episcopi parochiae curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant; ut eiusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopo rationem reddant, Abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant, & sic cuique sua iura serventur.

V. Confirmata sunt in eodem Concilio capitula superiorum omnium Conciliorum, quae per eundem Papam aut Melphiae, aut Beneventi, aut Troiae, aut Placentiae celebrata sunt.

VI. Depositi sunt propter ordinationem infra annos factam Episcopi duo; sed iidem ipsi totius Concilii precibus in fine synodi restituti, promittentibus omnibus Episcopis, ab huiusmodi ordinatione se ulterius cessaturos.

VII. Lugdunensi Ecclesiae primatus restitutus est super Lugdunensem, Senonensem, Turonensem & Rotomagensem provincias. Turonensi metropoli ceterioris Britanniae restitutio facta est.

VIII. Tunc etiam expeditio facta est, & constituta est equitum & peditum ad Hierusalem & alias Asiae Ecclesias a Sarracenorum potestate eruendas. Et in eorum bonis usque ad reditum pax continua promulgata.

IX. Et quia pleraeque Galliarum regiones alimentorum inopia laborabant, indictum est, treugam usque ad annos tres villanis & mercatoribus esse continuam; Militibus vero a quinta feria usque ad dominicam per singulas hebdomadas observandam, clericis autem & monachis omnibus aequae temporibus, ac perinde peregrinis ad loca sacra tendentibus.

NOTAE STEPHANI BALVZII

in aliquot Canones Concilii Claromontani.

CAn. III.) Repetitus est ad verbum hic canon in Concilio Nemausensi; referturque a Gratiano 1. qu. 3. c. *Quaesitum*. Concilium istud Nemausense publici

blici iuris fecit vir optimus & eruditissimus Dacherius in tomo quarto Spicilegii ex apographo, quod multorum manibus terebatur, & in meas quoque pervenerat. Verum tot mendis scateret apographum illud, ut dici vix possit. Sane graviter peccatum est in hoc canone in his verbis: *salvo utique censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt*. Quo loco deesse aliquid manifestum est, legendumque *salvo utique Episcoporum censu annuo* &c. admonet codex MS. duplex sancti Albini Andegavensis, uterque vetus, itemque Gratianus in dicto cap. *Quaesitum*. Quo etiam modo legi debere docet, praeter auctoritatem horum canonum synodi Claromontanae, Paschalis II. in epistola ad Ivonem Carnotensem & Ranulfum Santonensem Episcopos: quae edita quidem est in Notis ad Goffridum Vindocinensem, sed mutila in hoc loco, ideoque fortassis operae praetium fuerit, eam rursus edi ex pervetusto codice MS. sancti Albini Andegavensis. Vnde colligitur, falli virum eruditissimum Antonium Dadinum Alteferram (*), dum nimis credens Goffrido Vindocinensi, asserere non dubitat, clausulam illam canoni Claromontano fuisse *adiectam commento Episcoporum, qui peccandi titulum & auctoritatem quaerebant*. Haec sunt verba Paschalis.

PASCHALIS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus Episcopis Ivoni Carnotensi & Ranulfo Santonensi salutem & Apostolicam benedictionem. Iuxta sanctorum canonum sanctiones non ignotum esse vobis credimus, quid ultionis maneat ecclesiastico ordinis viros, Apostolicae sedis decreta spernentes. Ipsi enim Arvernensi Concilio affuistis: in quo praesidente praedecessore nostro bonae memoriae Papa Urbano, confidentibus Galliarum Episcopis, decretum est, ut altaria, quae ab annis XXX. & supra sub vicariorum redemptione monasteria possedisse noscuntur, quiete deinceps & sine molestia qualibet monasteriis ipsis firma permaneant. Salvo utique Episcoporum (**) censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt. Vos autem huic simplicitati incongruas duplicitates innectitis, & personarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Vnde oportet nos huiusmodi versutiis sinceritate veritatis Apostolicae obviare. Praecipimus ergo, ut decretum illud omnino integre teneatur, nec super illud quicquam ulterius pro eisdem altaribus exigatis. Sane quod vobis dicimus, ceteris quoque Galliarum Episcopis erga suarum dioecesium monasteria praecipimus observandum. Datum Romae 11. Idus Martii.

Exstant in eodem codice sancti Albini litterae Gaufridi Episcopi Carnotensis Apostolicae sedis Legati, quibus prohibet, ne deinceps Archidiaconus & Decanus Ecclesiae Andegavensis annum censum exigant a monachis sancti Albini pro Ecclesia Legionensi, quae est apud Andegavos, & a monasterio sancti Albini pender. Et haud dubie annuus ille census, quem ii viri exigebant a monachis S. Albini, diversus erat a censu annuo, quem Episcopis conservavit canon Claromontanus. Nam epistola illa Gaufridi in codice sancti Albini descripta est statim post epistolam Paschalis II. Papae.

Gaufridus Dei gratia Carnotensis Episcopus Apostolicae sedis Legatus R. venerabili Andegavensis Ecclesiae Archidiacono & Hu. Decano salutem in Domino. Quod a sanctis patribus inhibuitum est, & a Romanae sedis Pontificibus solemniter sub anathemate condemnatum, nobis aut vobis retractare non licet, nec a quoquam minore debet rescindi. Quapropter eam pravam & antiquam consuetudinem de relevandis post decessum alicuius personae Ecclesiis a beatae memoriae Papa Urbano & eius successore Domino Paschali dudum prorsus abolitam & damnatam innovare vel restituere vel eius aliquam adinvenire compositionem, plane simoniacum est, & haereseos ab omnibus improbandae notam incurrit. Vnde vestrae fraternitati Apostolica auctoritate & nostra per praesentia scripta mandando praecipimus, quatenus abominabilem illam & ignominiosam

con-

(*) Alteferra lib. 4. dissert. iur. canon. cap. 8.

(**) In codice S. Albini scriptum est

supra lineam, manu forteam suppare, sed diversa, synodali.

consuetudinem de annuo censu apud Legionem a fratribus nostris monachis beati Albini exigendo prorsus omittatis, & interdictum, quod in praedicti loci Ecclesiam pro extorquendo huiusmodi censu promulgastis, post acceptas has litteras, sine dilatione solvatis, & ne ulterius ad nos praedicti monachi fatigentur huius rei causa, modis omnibus caveatis. Alioquin flagitii tanti piaculum graviter in vos compellemur ulcisci.

Can. IV.) Repetitus quoque est ad verbum hic canon in eodem Concilio Nemausensi; existatque apud Gratian. 16. qu. 2. c. Sane quia. Refertur autem in epistola Eugenii III. quae nunc primum editur ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis, data ad Tomeriemsem & Crassensem Abbates in prima Narbonensi.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis sancti Poncii & Crassensi Abbatibus salutem & Apostolicam benedictionem. Grave nimis est, sedis Apostolicae mandatis dura oervice resistere & eius constitutiones velle in irritum revocare. Per alia siquidem scripta sollicitudini vestrae mandavimus, ut excommunicatos venerabilis fratris nostri Petri Narbonensis Archiepiscopi nequaquam suscipereis, & de substituendis sacerdotibus in parochialibus vestris Ecclesiis, quas in provincia ipsius habetis, decretum praedecessoris nostri sanctae memoriae Urbani Papae firmiter servareis. Quod nimirum tale est. Sane quia monachorum quidam Episcopis ius suum auferre contendunt, statuentes, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent absque consilio Episcoporum Presbyteros collocent, sed Episcopi parochiae curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant; ut huiusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopis respondeant, Abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant, & sic sua cuique iura serventur. Vos vero, sicut ex iterata ipsius fratris nostri conquisitione accepimus, neque ipsius interdictum neque decretum ipsum servare ullatenus voluistis. Per iterata itaque vobis scripta mandamus & mandando praecipimus, quatenus & a consorcio excommunicatorum memorati fratris nostri omnino abstineatis, & in vestris Ecclesiis, quas in eius episcopatu habetis, absque ipsius consensu Presbyteros minime collectis. Alioquin nos & ipsos Presbyteros excommunicandi & Ecclesias interdicendi ei auctoritatem concessimus. Data Romae apud S. Petrum IV. Idus Maii.

Tum in epistola generali ad universos monachos per episcopatum Narbonensem constitutos eundem canonem, quem ab Urbano secundo in Arvernensi Concilio statutum esse docet, prorsus observari iubet. Editur autem nunc primum ea epistola ex eodem Chartulario.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, & aliis monachis per episcopatum Narbonensem constitutis salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam quidam monachorum Episcopis ius suum auferre contendunt, a venerabilis memoriae Urbano praedecessore nostro in Arvernensi Concilio statutum est, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque consilio Episcoporum Presbyteros collocent, sed Episcopi parochiae curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant, ut huiusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopis rationem reddant Abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subiectionem exhibeant. Quia ergo iustitiae ac rationis ordo suadet, ut, qui a successoribus sua desiderat mandata seu instituta servari, decessoris sui voluntatem & statuta custodiat, per praesentia vobis scripta mandamus, quatenus Presbyteros, quos in parochialibus eius Ecclesiis collocatis venerabili fratri nostro Petro Narbonensi Archiepiscopo praesentetis; ut, si idonei fuerint, animarum curam, sicut statutum est, ab eo suscipiant. Nihilominus quoque vobis praesentium auctoritate mandamus, ut oblationum & decimarum portionem, quae a populo provenit, & secundum statuta canonum ad ius Archiepiscopi spectare dignoscuntur, exceptis his, quae vobis a sede Apostolica specialiter de his indulta sunt, ei absque contradictione aliqua persolvatis. Praeterea quoniam ad aures nostras perlatum est,

est, quod quidam ex vobis parvulos solemniter baptizare, laicis poenitentias & eucharistiam contra suae professionis regulam dare praesumunt, praesentium auctoritate omnimodis prohibemus, ne de cetero id attentare praesumant. Alioquin nos eidem fratri nostro Archiepiscopo vestro potestatem concessimus, ut in huiusmodi praesumptores ecclesiasticae severitatis censuram exercent. Data Romae apud S. Petrum IV. Idus Maii.

Litterae autem ad eisdem Abbates, quarum in priore epistola mentionem fecit Eugenius, sic habent in eodem Chartulario.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei dilectis filiis sancti Poncii & Crassensi Abbatibus salutem & Apostolicam benedictionem. Ex conquisitione venerabilis fratris nostri Petri Narbonensis Archiepiscopi & Canonicorum Ecclesiae suae accepimus, quod in Ecclesiis, quas in eius episcopatu tenetis, Capellanos absque conscientia eorum ponatis, & ab eis excommunicatos in vita & in morte recipitis; quod & rationi contrarium & sanctorum patrum decretis omnino adversum esse dignoscitur. Quia ergo tantae praesumptionis excessum dissimulare non possumus nec debemus, per praesentia vobis scripta mandamus, quatenus eorum excommunicatos de cetero nullatenus recipiatis, & de substituendis Presbyteris in parochialibus vestris Ecclesiis, quas in eodem episcopatu habetis, praedecessoris nostri sanctae memoriae Urbani Papae constitutum firmiter teneatis; ut videlicet vos ipsi Presbyteros eligatis & praedicto Archiepiscopo praesentetis, quibus, si idonei fuerint, animarum curam committere debeat, ut de plebis cura ei respondeant, vobis vero pro rebus temporalibus debitam subiectionem exhibeant. Videte itaque, ut hoc mandatum nostrum ita efficere studeatis, ne iteratus clamor exinde ad aures nostras debeat pervenire. Data Ferentini III. Idus Aprilis.

Maior fuit monachorum Engolismensium reverentia, quam Narbonensium. Quod abunde patebit ex editione actorum, quae existant in Chartulario monasterii sancti Amantii de Buxia in dioecesi Engolismensi.

Quando Aimericus Capellanus Ecclesiae sancti Clementis de Cassanolio perrexit in Ierusalem cum Comite Picavensi, remansit ipsa Ecclesia sine Capellano. Monachus autem sancti Amantii, Iterius nomine, qui obedientiam illam tenebat, venit ad Petrum Episcopum, quaerens ab eo dari sibi aliquem Presbyterum, qui in Ecclesia illa cantaret. Episcopus vero non habens quem mitteret, praedicto monacho Iterio, ut loco Aimerici praefatae Ecclesiae capellaniam teneret, praecepit & facere omnia, quae Presbyter facere in Ecclesia debet, iussit, scilicet Missas celebrare, poenitentias dare, infirmos visitare, mortuos sepelire, & hoc tamdiu, donec ipse Presbyterum per manum suam secundum voluntatem suam mitteret, qui in Ecclesia ipsa cantaret.

Quod autem in hoc Canone Claromontano praecipitur, ut Presbyteri in parochiis monachorum instituti de plebis cura rationem reddant Episcopo, discedere ab hoc loco non possum; quin addam verba Guillelmi Episcopi Cadurcensis, quae accurate docent, quidnam Presbyteris illis incumberet. Instituta erat controversia de Ecclesia sancti Stephani Vairiacensis apud Cadurcos inter Ebalum de Turenna Abbatem Tutelensem & Presbyterum quemdam nomine Petrum. Ea tandem composita est Divonae Cadurcorum anno MCXIII. adiudicata Ecclesia Abbati & monasterio Tutelensi, iussu Gerardi Episcopi Engolismensis sedis Apostolicae Legati, ac consentiente Leodegario Biturigum Archiepiscopo. Ait vero Guillelmus Episcopus Cadurcensis: Haec autem redditio, donatio, atque concessio ita facta est, ut electione & providentia Tutelensis Abbatis & monachorum in saepe dicta Ecclesia sancti Stephani de Vairiaco sacerdos ponatur, sed nobis praesentetur, a nobis curam suscipiat animarum, nobis obedientiam promittat, de (*) synodali censu, & parata nobis respondeat, ad synodum nostram more ecclesiastico & ad Concilium Archidiaconi & ad communionem nostram iuxta consuetudinem Cadurcensis patriae veniat. Hae Guillelmi Cadur-

Tem. III.

E e

dur-

(*) Hic est census annuus Episcopi con- servatus in canone Claromontano.

durcentis Episcopi litterae exstant in Chartulario Ecclesiae Tutelensis. Renovatus autem est hic canon Claromontanus in Concilio Lateranensi sub Callisto II. ut illic adnotabimus. Ceterum heic adnotandum est, huic canoni Claromontano imputandam esse originem iuris, quo hodie utuntur Abbates, quoties beneficia vacant, quibus animarum cura imminet, quaeque ab eorum monasteriis pendent. Destinant enim virum huic ministerio, quem Episcopo praesentant. Tum vero Episcopus eum in beneficio instituit, si idoneus repertus fuerit.

SVÄ IVRA SERVENTVR.) In vetustissima collatione canonum bibliothecae Colbertinae notata num. 4048. post haec verba additur: *Item ibidem. Si vero laici decretis canonicis resistentes Ecclesias violenter tenere praesumerint, ipsi excommunicentur, in Ecclesiis vero illis nullum divinum officium fiat, nullus ibi oret, lumen non ponatur, mortuus non sepeliatur, baptismi tantum gratia ibi non negetur, infirmis remedia poenitentiae & communionis subveniantur.*

CAN. VII.) Decretum Urbani secundi in hac synodo Claromontana editum pro primatu Lugdunensi ex MS. codice Lugdunensi primus in lucem emisit illustrissimus Archiepiscopus, cum eruditissima dissertatione de Primatibus. Hanc dignitatem Gregorius VII. contulit Archiepiscopo Lugdunensi Gebuino, postquam is cum Gregorio redierat in gratiam, ut ipsemet Gebuinus scribit ad Rodulfum Archiepiscopum Turonensem: *Verumtamen sciatis, nos postea Romam perrexisse, & gratiam Domini Apostolici, quam quidam occasione litigii Pictavensis subtraxisse videbantur, pleniter & ut credimus, intractabiliter suscepisse; sicut videre potestis in privilegio nobis ab eo facto, quo confirmat cetera Lugdunensium dignitatum privilegia. Nos enim vobis illud mittimus, quia praecipit Dominus Papa, ut in Ecclesia vestra & in Ecclesiis suffraganeorum vestrorum scriberetur in testimonium. Eas litteras integras nuper dedimus in appendice libri de Primatibus, itemque alias eiusdem Gebuini ad eundem Rodulfum & suffraganeos eius, in quibus eos laudat, quod Ecclesiam Lugdunensem matrem & dominam more bonae sobolis vocarent. Ceterum ei Lugdunensium dignitati acriter resisterunt Senonenses. Exstat autem ea de re gravis epistola a Ludovico VI. Rege Francorum scripta ad Callistum II. Papam, quae edita est in tomo. III. Spicilegii Dachëriani pag. 147. & postea in appendice libri de Primatibus titulo XIV.*

CITERIORIS BRITANNIAE.) Mirum est, quod heic dicitur, Turonensi metropoli factam esse in synodo. Claromontana restitutionem citerioris Britanniae. Nam ea suum Archiepiscopum per multum aevi habuit post hanc synodum, ut adnotatum est in capite XLVI. libri quinti; qua de re nos plura, Deo iuvante, dicemus ad Hildebertum. Sed multa per eas tempestates decernebantur in synodis, quorum usus non adeo facile obtinebat. Exemplo sit vel unicus hic canon Claromontanus. Tamen enim Urbanus provinciam Senonensem subieciisset Lugdunensi, sero id observatum fuit. Quoad vero Britanniam, iam ostendimus sub Innocentio demum tertio eam ad officium rediisse. Et apud Bessy in probationibus historiae Comitum Pictavensium pag. 414. exstant acta quaedam data recenter post Concilium Claromontanum, anno nimirum MXCVI. Indictione IV. VI. Non. Martii, quibus subscribit Rollandus Dolensis Archiepiscopus.

ITEM ALII CANONES CONCILII CLAROMONTANI.

Ex veteri codice MS. illustrissimi viri PETRI DE

MARCA Archiepiscopi Parisiensis.

VUrbanus II. in Concilio Claromontis. Ea, quae a sanctis patribus de simoniâcâ statuta sunt, nos quoque sancti Spiritus iudicio & Apo-

*Q*ue Apostolica auctoritate firmamus. Quidquid igitur in sacris ordinibus vel in ecclesiasticis rebus vel data vel promissa pecunia adquisitum est, nos, irritum esse nullasque vires obtinere, censemus. Si qui tamen a simoniacis non simoniace ordinati sunt, siquidem probare potuerint, se, quum ordinarentur, eos nescisse simoniacos, & si tunc pro catholicis habebantur in Ecclesia, talium ordinationes misericorditer susinemus, si tamen laudabilis eos vita commendat. Qui vero scienter se a simoniacis consecrari imo consecrari permiserint vel passi sunt, eorum consecrationem omnino irritam esse decernimus.

Quicumque sane cupiditate parentum, quum adhuc parvuli essent, Ecclesias vel Ecclesiarum beneficia per pecunias adepti sunt, postquam eas omnino dimiserint, si canonice in eis vivere voluerint, pro misericordia ibidem eos esse concedimus, neque pro hoc facto a sacris ordinibus removemus, si alias digni inveniuntur.

Illi vero, qui per se ipsos, quum iam maioris essent ætatis, nefanda cupiditate ducti, eas emerunt, si in aliis Ecclesiis canonice vivere voluerint, servatis propriis ordinibus pro magna misericordia inibi eos ministrare permittimus. Quod si ad alias fortasse transferri non poterunt, & in eisdem canonice vivere promiserint, minoribus ordinibus contenti, ad sacros ordines non accedant; salva tamen in omnibus Apostolicæ sedis auctoritate. Si qui tamen ante emersionem catholice ordinati sunt, cum ea, quæ emerunt, dimiserint, & vitam canonicam egerint, in suis gradibus permittantur, nisi forte eiusmodi Ecclesia sit ut ibi primum locum debeant obtinere. Primum enim vel singularem vel præposituræ vel officii locum in emtis Ecclesiis eos habere non patimur.

ET INFRA. Quamvis autem misericordiæ intuitu, magnæque necessitate urgente, hanc in sacris ordinibus dispensationem constituerimus, nullum tamen præiudicium sacris canonibus fieri volumus, sed obtineant proprium robur, & cessante necessitate, illud quoque cesset, quod factum est pro necessitate.

ITEM. Istud quoque præcipimus, ut pro chrismate & baptismo & sepultura nihil unquam enigatur.

ITEM POST ALIA. Illud summopere & Apostolicæ auctoritatis privilegio prohibentes, ut nullus in clericali ordine constitutus nullusque monachus episcopatus aut abbatiæ aut cuiuslibet ecclesiasticæ dignitatis investituram de manu laici suscipere audeat. Quod si præsumserint, depositione mulctetur.

Hi canones maxima ex parte sumti sunt ex Concilio Placentino, quod præterito mense Martio Urbanus celebraverat in Longobardia. Repetiti autem fuerunt in hoc Concilio Claromontano; ut fidem facit, præter canones Anianenses supra descriptos, Bertholdus Constantiensis in Chronico: In hac synodo (Claromontana) Dominus Papa eadem statuta, quæ & in præteritis synodo Placentina confirmavit.

Quamquam autem Episcopi & Cardinales huic Concilio interfuerint, longum esset

recensere, neque facile numerus eorum iniri potest. Illustriores nominant monachi Maioris monasterii Turonensis in sua narratione; de qua mentio facta est in capite XLVI. libri quinti.

C A P V T XXXII.

De convocatione Conciliorum Regionum, ab Ecclesiasticis in Gallia distinctorum.

S Y N O P S I S.

- I. De convocatione Conciliorum regionum. Enumeratio eorum, quae supra dicta sunt.
 II. Reges semper retinuerunt convocationem horum Conciliorum. Varia eorum nomina: Curia, Parlamentum, &c.
 III. Conventus habitus propter res ecclesiasticas sub tertia Regum nostrorum dynastia non condebant canones. Ratio huius instituti investigatur. Mansit tamen sua auctoritas Conciliis regis. Probatum ex Glabro.
 IV. Item ex Sugerio. Religiosi viri apud Sugerium, & religiosi laici apud Glabrum. Probatum etiam ex auctore vitae sancti Bernardi, & ex Arnulpho Lexoviensi.

1. **N**unc inspicendum est tertium caput observationum, quas posuimus in capite superiori, convocatio nimirum synodorum regiarum. Iam antea monuimus, eas fuisse distinctas ab ecclesiasticis, ex eo capite, quod istae de causis singularibus cognoscebant; Concilia vero regia causas generales tractabant, quae pertinent ad disciplinam & politiam Ecclesiae & reipublicae; adeo ut, si quaequam synodus ecclesiastica novos canones condidisset, non antè rati erant, quam in Concilio regio examinati & a Principe confirmati fuissent. Adnotavimus supra, eum fuisse morem sub Pipino Rege, Carolo Magno, Ludovico Pio, & Carolo Calvo. Tum etiam observavimus, ea Concilia constituisse non solum ex Episcopis & Abbatibus, sed etiam ex Comitibus & proceribus regni ac regis Consiliariis. Hi vero examinabant, quidquid ad politiam ecclesiasticam pertinebat, Regique significabant, quatenus modificationes adhibendae essent rebus circa eam constitutis.

II. Quamvis Legati in se traxissent curam convocandorum Conciliorum ecclesiasticorum, eorumque inutilitas pervicisset, ut prorsus omitterentur in regno, Reges tamen prorsus retinuerunt convocationem Conciliorum regionum, quorum per illas tempestates valida fuit auctoritas. In secunda dynastia vocabantur *Synodus*, *Conventus*, *Concilium*, *Placitum*, & *Colloquium*; in tertia vero, *Curia*, *Conventus*, *Concilium generale regni* apud Rigordum, & *Parlamentum*. Hincmarus locum, ad quem Episcopi conveniebant, *curiam* vocat. Ivo autem multoties id nomen tribuit conventui agi solito in Natali Domini, aut in Paschate, cui Episcopi & proceres regni intererant; ut in

in epistola CLVIII. *Commonitorias litteras mittatis Archiepiscopis & Episcopis ad curiam, quae habenda est in Natali Domini Sueffionis.* Sugerius vero interpretans vocem *colloquium*, quae Latina est, cum conventum recepto tum Gallico vocabulo *Parlamentum* vocat. *Magnus Parliamentum congregavit*, inquit de Rege Ludovico iuniore loquens. *Ibi Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, & magna pars Baronum Franciae convenerunt.* Vtrumque nomen coniungit Abbas Vrspergensis, ut conventus huiuscemodi significet, *curiale colloquium*. Eo exemplo Franci conventus generales nominaverunt curias Parlamenti; quod nomen retinere corpora eorum iudicum, qui vice sacra iudicant.

III. Ad probandum autem ius, quod Regibus competit in convocandis Conciliis regiis, neque maior neque illustrior auctoritas adferri potest, quam ea, quae exstat apud Abbatem Sugerium, qui tum summae rerum praeerat apud Gallos, pari auctoritate & gratia vigens apud summos Pontifices & Reges Francorum. Hic ergo in vita Ludovici iunioris ait, Regem illum, post ductam Burdegalae anno MCXXXVII. in matrimonium Eleonoram Aquitaniae Ducissam, audita patris morte, Lutetiam remeasse: *quae est*, inquit (1), *regni caput & sedes regia; ubi solent Reges antiquitus conventum Praetorum & Principum (id est, magnatum regni) evocare ad tractandum super statu Ecclesiae & de regni negotiis ordinandum.* Per illas vero tempestates hi, qui conveniebant ad tractandum de rebus ecclesiasticis, nullos canones, nulla edebant statuta, procūl a moribus synodorum, quae sub prima & secunda Regum nostrorum dynastia celebratae sunt. Ea immutatio ex eo profecta est, quod, quum innumeri canones iam conditi essent, necessarium non erat, ut novi conderentur; tum etiam ex eo, quod summi Pontifices, qui antea solebant synodis provinciarum hanc curam relinquere, nondum recepto, ut canones ederentur in Conciliis Romanis, eam auctoritatem ad se traxerunt edicto, ut Legati ad sedem Apostolicam dimitterent cognitionem causarum. Constat quidem, hoc agendi modo ademptum non fuisse Conciliis regiis ius edendorum statutorum, neque Regibus auctoritatem ea confirmandi. Tamen nusquam invenimus, id a quoquam per ea tempora usurpatum. Satis esse existimabant, si fidem & antiquam disciplinam intereratam praestarent adversus novitates, quas nonnulli conabantur introducere, in detrimentum vetustorum canonum. Exempli causa, quum Robertus Rex anno MXVII. admonitus fuisset a Richardo Comite Aurelianensi in ea urbe grassari haeresim quamdam novorum Manichaeorum, eo accessit; habitoque regio conventu Episcoporum, Abbatum, illustriorumque ac religiosorum laicorum, inquiri iussit, quidnam huius impietatis auctores fautoresve essent. Quum autem comper-

(1) Sugerius in Gestis Ludovici VII, cap. 1.

tum fuisset, duos viros praecipuos a clero, Heribertum videlicet & Lisoium, capita esse huius sectae, quum frustra admoniti fuissent, ut insanam illam opinionem deponerent, Rex ex sententia omnium laicorum eos igne cremari iussit, ut testatur Rodolphus Glaber huius temporis scriptor: *Quantoque Aurelianus properans, convocatis plurimis Episcopis & Abbatibus ac religiosis quibusque laicis, acerrime coepit praescrutari, qui essent auctores huius perversi dogmatis.... Dictum est eis, quoniam nisi celerius ad sanam fidei mentem redeant, Regis iussu & universae plebis consensu igne essent proxinus crematuri.* Necessarium autem non erat, ut Romanae sedis sententia expectaretur, tametsi de haeresi ageretur; quoniam ea nova non erat aut dubia, sed vetus haeresis, iam olim aperte damnata in veteribus Conciliis.

IV. At in schismate, quod in Ecclesia Romana emerfit inter Innocentium II. Papam & Petrum Leonis anno MCXXX. Rex Francorum Ludovicus, edoceri cupiens, utrius communionem amplecti deberet, Concilium regium convocavit apud Stampas: ubi congregavit Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & alios viros religiosos, id est, laicos. Electi virtutes potius examinatae sunt, quam ipsa electio. Nam quamvis maior eligentium pars in Petrum Leonis inclinasset, Rex tamen, ex sententia Ecclesiae Gallicanae, Innocentio adhaesit, qui & propriis virtutibus iuvabatur & eorum meritis, a quibus electus erat. Regem porro convocasse hoc Concilium testatur his verbis Sugerius: *Quo Rex, ut erat piissimus Ecclesiae defensor, cito compunctus, Concilium Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum & religionum virorum Stampis convocavit: & eorum consilio magis de persona, quam de electione investigans &c.* Existimandum autem non est, magnates regni non interfuisse huic conventui. Nam praeterquam, quod verba illa Sugerii, *& religionum virorum*, id satis testantur; (iuxta modum loquendi a Glabro usurpatum, qui *religiosos laicos* vocat procures, qui Roberti Regis iussu convenerunt apud urbem Aurelianensem) exstat etiam disertata eius rei probatio apud Bernardum Abbatem Bonae-vallis. Narrat ille in libro secundo de vita sancti Bernardi Claraevallensis Abbatis, sanctum illum ad Concilium illud fuisse evocatum, Regem autem, Episcopos & procures communi consilio integrum hoc negotium eius iudicio prorsus permisisse. Unde patet, magnates regni ei Concilio interfuisse. *Vbi vero ad locum ventum est, inquit, celebrato prius ieiunio, & precibus ad Deum factis, quum de eodem verbo tractaturi Rex & Episcopi cum principibus confedissemus, unam omnium consilium fuit, una sententia, ut negotium Dei famulo imponeretur, & ex ore eius tota causa penderet (*).*

CA

(*) Illustre est in eam rem testimonium temporis adversus Gerardum Episcopum Arnulphi Sagiensis Archidiaconi tum Engolismensem Petri Leonis in Aquitania

CAPUT XXXIII.

De fine Conciliorum regionum, ubi simul ostenditur, etiam laicos censuisse de Politia Ecclesiastica.

SYNOPSIS.

I. Conciliorum regionum praecipua cura erat videre, ne quid detrimenti caperent antiqua Regis & Ecclesiae Gallicanae iura. Procerum praesentia iustam Episcopis causam subministrabat, qua se apud summum Pontificem excusarent, si recederent ab institutis curiae Romanae. Probatum ex Ivone Carnotensi. Episcopi homagium Regi praestare coacti, quamquam aliud statuisent Romani Pontifices.

II. Probatum item ex litteris a clero Gal-

licano ad Bonifacium VIII. scriptis. Ex iis colligitur, non solum Episcopos, sed etiam laicos censuisse de politia ecclesiastica. Tum, Proceres & populum continere solitos in officio clorum.

III. Hunc coactum obtendebant Episcopi Gallicani, quoties Italicas artes eludere destinaverant. Probatum ex iis, quae in urbe Biturigensi contingere anno 1226. apud Matthaeum Parisium.

I. **P**raecipua horum conventuum cura erat videre, ne praetextu novitatum, quae in politiam ecclesiasticam introducebantur, quid detrimenti caperent antiqua Regis & Ecclesiae Gallicanae iura. Ea autem erat temporum illorum cautio, ut, quoniam deliberatio fieri debebat a corpore Concilii, causarum definitio non permitteretur solis Episcopis, quos iam Vaticanum fulmina terruerant, sed magnatum etiam regni sententia adiungeretur, qui personarum ecclesiasticarum corpus compellebant aequitatis rationem habere. Coactus enim ille & efflagitatio laicorum iustam Episcopis causam subministrabat, qua se apud summum Pontificem excusare possent, quum se accommodaverunt ad eorum voluntatem. Sed tamen id aliquo exemplo probandum est. Exstant autem duo valde illustria. Primum petitur ex Ivone Episcopo Carnotensi: qui ad Paschalem II. Papam scribens circa annum MCVIII. narrat, quid actum fuisset in Curia seu Parlamento, quod Rex Philippus primus in festo Natalis Domini habuerat apud urbem Aurelianensem. Agebatur de restitutione Radulphi Archiepiscopi Remensis, eiusque Ecclesiae possessione ab iudicanda Gervasio. Negotium autem illud Ivo valde urgebat apud

Re-

nia Legatum scribentis. Ait ergo Arnulphus: in capite quito: Nuntiatio in Gallicis schismate, dum pro partibus vario serore multi multa loquuntur, fidelisque populus ancipiti raptatur errore, primus Regum catholicus Princeps Rex Francorum Ludovicus occurrit. Is vocatis Episcopis & omnibus, qui probatae religionis in Gal-

liis habebantur, convocato etiam clero re-gnique maioribus, Concilium statuit generale. Tractatus ille Arnulphi Sagien-sis Archidiaconi, qui dein antistes Lexovien-sis fuit, editus est ab amicissimo viro Domno Luca Dacherio monacho Benedictino in tomo secundo Spicilegii veterum scripto-rum pag. 336.

Regem. Is vero consensit, ut Radulfus se sisteret curiae mox habendae, in qua agitari posset hoc negotium cum proceribus regni. *Acquievit tandem precibus nostris*, inquit Ivo, (1) *concessit, ut eum ad curiam suam, quae Aurelianis in Natali Domini congreganda erat, secure adduceremus, & ibi cum eo & cum principibus regni de hoc negotio, quantum fieri posset, salva regni integritate, tractaremus* (2). Verum id, quod sequitur, magni momenti est. Nam Radulfus restitutus quidem est, ut Ivo optaverat, sed ea lege, ut homagium ab omnibus Episcopis praestari solitum Regi praestaret. Gregorius septimus, Urbanus secundus, & Paschalis secundus summi Pontifices prohibuerant in Conciliis Romanis, ne Episcopi homagium praestarent Principibus. At Galli nostri his decretis consensum suum adhibere noluerunt. Vnde intelligere possumus, Concilia regia non cessasse Romanis, quae iura regia infringebant, ac praeterea eadem Concilia adegisse Episcopos regni ad reverentiam erga Principes. *Sed reclamante curia*, inquit Ivo, *plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi praedictus Metropolitanus per manum & sacramentum eam fidelitatem Regi faceret &c. Quod persuadentibus & impellentibus totius curiae optimatibus, etsi propter mandatorum rigorem minus licebat, factum est tamen, quia ecclesiasticae paci & fraternae dilectioni sic expediebat*. Rogat autem Ivo Paschalem Papam, ut factum illud gratum habere velit, quod non alia de causa pravum est, quam quod superiorum prohibitioni contradicat; verum illud esse tolerandum, quod neque reparari possit, neque locus sit ultioni: *Ibi concilii & pietatis studeatis visceribus abundare, ubi fas non est debitam fortitudinem exercere*.

II. Alterum exemplum petitur ex litteris a clero Gallicano ad Bonifacium VIII. Papam scriptis. Docent quippe, Regem Philippum Pulcrum convocasse Episcopos, Abbates, Priores conventuales, Decanos, Praepositos, & procuratores Ecclesiarum cathedralium & collegialium, syndicosque & procuratores urbium & communitatum regni, eos vero, iuxta Principis edictum, Parisios accessisse, & in Ecclesia cathedrali congregatos esse anno MCCCII. die decima mensis Aprilis. In eo conventu, cui Philippus interfuit, oratio Principis per procuratorem eius audita est. Differuit ergo, Archidiaconum Narbonensem Philippo Regi litteras Pontificis reddidisse, in quibus duo quaedam continerentur. Primum, regnum Franciae sedi Apostolicae subiectum esse, etiam quoad temporalia. Secundum, quod nihil aliud erat quam primi exsecutio, praecipere Pontificem omnibus Praelatis, Magistris in theologia & Professoribus utriusque iuris, ut Romam accedant, ad corrigendum excessus & damna, quae Rex, officiales eius, Barones & populi inferebant Ecclesiis & personis ec-

cle-

(1) Ivo epist. 158.

(2) Vide lib. 4. cap. 13. §. 1.

clasticis. Quoniam vero ex illa Episcoporum aliorumque virorum absentia oriretur miserrima totius regni vastitas, unde consequeretur pernicies fidei rarique Sacramentorum usus, praeter immensam vim auri, quae extra regnum ea ratione asportaretur, velle Principem, cum consilio huius conventus, providere, ne quid detrimenti Regi, regno, & Ecclesiae Gallicanae adferant ea, quae a summo Pontifice & Ecclesia Romana tentabantur circa haec, quae supra dicta sunt & alia nonnulla capita. Introductas nempe reservationes beneficiorum, consecrationes Archiepiscoporum & Episcoporum ademptas Episcopis comprovincialibus, beneficia a summo Pontifice conferri alienigenis, qui neque in iis resident, neque ullo munere suo funguntur; super haec, omitti non debere pensiones, novas exactiones, & servitia immoderata, nonnullasque alias novitates, quas Princeps dissimulare ultra non poterat. Tum a Praelatis, Baronibus, ceteris, & ab unoquoque eorum summo studio postulavit, praecipit tamquam dominus, & ut amicus rogavit, ut se consilio & ope sua iuvarent, quemadmodum ad id tenebantur ratione fidei, quam Principi sponderant. Quippe cupere se serio studere conservandae antiquae libertati, honori, & statui regni sui suorumque subditorum, ac praeterea reparandis damnis supra memoratis, ac reformationi regni & Ecclesiae Gallicanae. At Baronibus & syndicis communicatum seorsim de liberantibus in hac materia, una omnium vox fuit, reddere se Principi gratias, quod tam praeclarum consilium suscepisset; vitam porro se ac fortunas suas lubenter oblaturus periculis, ut regium illud consilium ad effectum perducatur. Addunt autem, se novitates illas non toleraturos deinceps, tametsi Princeps eas pati aut dissimulare voluerit. Episcopi vero in epistola sua, quam diximus, ad Bonifacium, aiunt, se conatos esse animos Regis ac Baronum placare ac lenire, ac publice dixisse, eam summo Pontifici mentem non fuisse, ut libertatem regni vel famam Regis violaret. Coactos tamen statim respondere, omni cunctatione remota; adeo, ut publice tunc dictum ad eos fuerit, quod si quis ipsorum contrariam sententiam promeret, haberetur pro inimico Regis & regni. *Ac praedicto*, inquit, *pa-*
renter & publice universis, quod si quis voluntatis contrariae appa-
reret, ex tunc pro inimico Regis & regni notorie habebatur. Quum autem intelligerent, in eo positum esse negotium, ut, si voluntati Regis & Baronum repugnarent, periculum esset, ne laici exuerent reverentiam & obsequium in Ecclesiam Romanam & Gallicanam, necessitate illa adactos respondisse, adiuvaturos se Regem consilio & ope sua pro conservatione personae eius, iuriumque, honorum, ac libertatis regni; eos nimirum Episcopos, qui ducatus, comitatus, baronias, aliave feuda possidebant, iuxta conditiones suorum iuramentorum; alios vero, secundum sponsonem fidei. Regi nihilo-

minus supplicasse, ut pateretur Episcopus ad Bonifacium accedere, quandoquidem Romano Pontifici obedire tenebantur. Regem vero ac Barones respondisse, non permitturos se, ut Episcopi iter illud aggrederentur. Quum itaque manifestum foret, imminere dissidium inter regnum & Ecclesiam Romanam, quum eis minae frequenter proponantur pro captione temporalitatis; resque eo devenerit, ut pro nihilo habeantur excommunicationes, quas ferri circa haec contingeres; orare se Pontificem, ut eam curam his malis adhibeat, quae animorum concordiam possit reducere: tum etiam, ut litteras revocet, quibus eos evocaverat ad Concilium; *vocationis edictum*, ut ajunt Episcopi.

Epistola illa manifeste probat duas observationes a me paullo ante prolatas. Primum quidem, non solum personas ecclesiasticas, sed universum conventum deliberasse de politica ecclesiastica, ad prohibendam novitatis introductionem. Tum, Proceres & populum continere solitos in officio clerum, eisque securitatem addere adversus aulae Romanae terrores.

III. Intelligebant sane personae ecclesiasticae, cum agendi modum plurimum valere apud ingenia curiae Romanae. Itaque quoties privatim eorum intererat, publice protestabantur, non solum non assentiri se summi Pontificis desideriis, sed etiam Regem & Principes palam obfistere, adeo ut minarentur, se vitam ac fortunas suas ea de causa lubenter obiecturos periculo. Illustre huius rei exemplum exstat in conventu Ecclesiae Gallicanae, quem anno MCCXXVI. Avarici Biturigum egit Romanus Cardinalis (3), ut in Hensico III. narrat Matthaeus Parisius. Quum is de negotio Albigensum discessisset, secretis conatibus, quum iam plures ex delegatis recessissent, obtinere tentavit, ut ratio haberetur petitionis, quam Papa faciebat, nimirum ut duarum praebendarum collatio sedi Apostolicae reservaretur, quarum una ad Episcopi aut Abbatis collationem pertineret, alia vero ad Capitulum aut Monasterium. Verum huic petitioni intercesserunt procuratores Capitulorum Ecclesiarum metropolitanarum, afferentes id fieri non posse, quin scandalum ingens excitetur in Ecclesia Gallicana, consensum vero quorundam nullius roboris futurum in causa, quae ad publicam omnium utilitatem spectabat. Addunt autem, Regi & omnibus Principibus destinatum esse, ei petitioni obfistere: *Quum fere omnes maiores, & generaliter omnes subditi, nec non & ipse Rex, & omnes Principes parati sint contradicere & resistere usque ad capitis expositionem & omnis honoris privationem; praesertim quum videatur imminere propter hoc scandalum subversio regni & Ecclesiae generalis.* Infra: *Domine, moveat vos zelus universalis Ecclesiae: quia si omnium esset universalis oppressio, posset*

(3) Vide supra, cap. 12. §. 30.

timere, ne immineret generalis discessio; quod Deus avertat. Verba haec cum indignatione quadam facta Legati consilium interrumpunt: qui palam professus est, se, quum in curia Romana versaretur, nunquam consensisse huiusmodi exactioibus; & haud dubie mandatum illud ad se missum esse: et tamen, ut executioni mandaretur, si Imperii aliorumque regnorum consensus accederet.

C A P V T XXXIV.

De Conciliis Regiis Gallicanis tempore schismatis sub Casolo VI. & conservata per illa Ecclesiastica libertate.

S Y N O P S I S.

I. De Conciliis Ecclesiae Gallicanae tempore schismatis ultimi.

II. In iis nihil reperitur adversum regiae auctoritatis; quae semper tota integra conservata est. Deliberationes Ecclesiae Gallicanae spectantur tantum velut consilium Regi datum. Indigent eius consensu & confirmatione. Debent congruere statutis Conciliorum. Praeclara verba Ioannis Iuvénalis de Ursinis Advocati regii referuntur.

III. Carolus sextus conatur extinguere schisma. Eam ob rem congregavit Concilium Gallicanum; in quo decreta est resscriptio Benedicti XIII. quamvis pollicitus erat.

IV. Ex diversis ordinibus constat esse hanc congregationem, probatur ex institutione Caroli. Cautè itaque intelligendus est Archiepiscopus Remensis, qui solius clari mentionem facit.

V. Ordo observatus in rogandis personarum ecclesiasticarum sententiis, explicatus verbis Ioannis Iuvénalis de Ursinis. Simon Gramaudus Patriarcha Alexandrinus praefuit huic conventui. Ei per legatos praefuisse Regem adnotatum est in vita MS. Caroli sexti.

VI. Legati ad Benedictum missi, qui iuramentum cessionis ei proponerent. Vix callidus

eorum ingenia elusit. Rursum legatio ad eum missa; itaque ad Bonifacium IX. ab Hispaniâ, irritò conatu. Deinde subtractio ab obedientia Benedicti decernitur in Concilio Ecclesiae Gallicanae.

VII. Ei restituitur obedientia, opera Decis Aurelianensis.

VIII. Rursum in congregatione Ecclesiae Gallicanae anno 1406. agitata est materiam cessionis & subtractionis. Quorundam audacia edicto Principis repressa, qui aperte invehebantur in viam cessionis & subtractionis. Tum pronuntiat Concilium, non toleraturos se. tamen reservationes beneficiorum aliare ingenia aulae Romanae. Magni viri interfuerunt huic Concilio.

IX. Anno 1408. decreta est neutralitas, Ecclesia Gallicana modum praescribit tenendum in dispensationibus, iudiciis appellationum, & provisionibus beneficiorum, donec durabit ea neutralitas. Ea statuta confirmata sunt a Principe & a Concilio Pisano.

X. Post extinctum schisma, Carolus sextus Ecclesiam Gallicanam reduxit in suam antiquam libertatem. Magni momenti est eius constitutio.

I. *Sub Carolo sexto, Carolo septimo, & Ludovico duodecimo Concilia Gallicana novam rursus faciem sumfisse videntur. Attamen si res propius introspectiatur, deprehendere licet, id nihil aliud esse, quam continuationem celebrationis Conciliorum regiorum, cum*

accessione quadam exteriori fulgoris, quo dignitas Ecclesiae Gallicanae illustratur. Certe occasiones, quae tunc inciderunt, magni momenti erant, quod ageretur de reformatione Ecclesiae in capite & in membris, adeo, ut ad obtinendum id, quod destinatum erat, necessarium fuerit inveteratis corruptelis opponere consensum universae Ecclesiae Gallicanae, quae eam ob causam omnium oculis proponi debuit, ut amplitudo eius clarius eluceret in conventu generali.

II. Artamen in Conciliis illis, quae ab anno MCCCXCIV. usque ad annum MCCCXL. frequentissima fuerunt, nihil regiae auctoritatis adversum reperitur. Contra in iis deprehenditur integra executio iurium regionum, quae in initio huius libri adnotata sunt, ad Regem nimirum pertinere ius convocandi Ecclesiam Gallicanam, proponendi materiam, quam in conventu agitari voluerit, examinandi res in eo decretas, easque, si visum fuerit, expedire, approbandi, earumque executionem iubendi. Duobus modis fieri potest illud examen, vel cum consilio illustriorum virorum ex tribus regni ordinibus, vel etiam ex sententia minoris numeri. Primi modi exempla superius proposita sunt quoad tempora secundae Regum nostrorum dynastiae & initia tertiae. Vnde factum, ut Hincmarus ad Regem Ludovicum Balbum scribens anno DCCCLXXVII. dicat: *Quia de generalibus Ecclesiae ac regni negotiis sine generali primorum regni consilio & consensu speciale dare consilium nescio, & consensum deliberare non valeo, nec praesumo.* At nunc videbimus Concilium regium ad pauciores esse redactum; quum e contra corpus Ecclesiae firmetur praesentia plurimorum hominum eruditorum, ut in conventibus negotia accuratius expendantur. Nunquam tamen discedere oportet ab hac certissima regula, deliberationes Ecclesiae Gallicanae considerari non posse aliter, quam velut consilium Regi datum, easque executioni non posse mandari absque consensu & confirmatione eius. Praeterea decreta illa rata esse non possunt, si quid statutum fuerit, quoad politiam ecclesiasticam, adversum canonibus Conciliorum generalium in regno susceptorum. Oportet autem, ut eorum sententiae congruant statutis Conciliorum, ita, ut eo tantum tendant, ut aut mentem canonum interpretentur aut extendant. Sed Regum ea semper dignatio fuit, etiam illa aetate, ut ab eis tamquam a capite fluere existimarentur bona consilia; tribuebantque ipsi decretis auctoritatem, executionemque maturabant, pro reformatione politiae ecclesiasticae; conventus vero Ecclesiae Gallicanae, in quibus negotia agitabantur, consilium suum subministrabant. Propositio haec a Ioanne Iuvenale de Vrsinis Advocato regio in curia Parlamenti propugnata fuit in congregatione Ecclesiae Gallicanae, quae anno MCCCXVI. habita est Parisiis. Advocati huius regii verba refert filius eius Ioannes Iuvenalis de Vrsinis Archiepiscopus Remensis in historia Caroli sexti.

Il monstra deux choses. L'une, la puissance du Roy de France, qui est le bras dextre de l'Eglise, & qu'il luy loit & doit assembler les personnes ecclesiastiques de son royaume touchant le faict de l'Eglise, pour avoir Conseil & en iceluy presider comme Chef, quand il en est requis; & sans aucune requeste de personne, si bon luy sembloit; comme au cas, qui s'offroit, ou il avoit esté requis de par l'Université & d'aucuns Prelats & personnes ecclesiastiques. Et que sans supplication de personne, quand il verroit estre expedient, le pourroit faire, & en iceluy conclurre, & faire exécuter ce qui seroit conclu & avisé en iceluy Conseil. Ea vero sic reddi Latine possunt (1): Duo quaedam ostendit, inquit Archiepiscopus Remensis de patre suo loquens: Primum quidem Regi Francorum, qui dextrum Ecclesiae brachium est, cum inesse auctoritatem, ut quoties causa Ecclesiae agitur, si Concilium Ecclesiae Gallicanae ab eo petatur, congregare illud & possit & debeat, in eoque praesidere tamquam caput. Deinde posse Regem illud ipsum, etiam non rogatum, si necessitati eius visum foret, expedire, uti Concilium habeatur. Nunc quidem id fecisse eum iuxta preces academiae Parisiensis & quorundam Praelatorum & personarum ecclesiasticarum. Addidit dein, posse Regem, si eas causas inciderent, propter quas ipse putaret celebrandum esse Concilium, posse inquam illum, etiam nullo rogante, personas ecclesiasticas regni sui evocare, in eo autem Concilio curare, uti decreta condantur, quibus ipse robur & firmitatem auctoritate sua tribuat. Huius regiae auctoritatis clara documenta exstant in modo agendi, qui tunc temporis usurpatus est ad sopiendum diuturnum illud schisma, quod Ecclesiae unitatem scidit per multos annos.

III. Quum Carolus V. Rex Clementi VII. Avenioni sedenti adhaesisset in schismate, filius eius Carolus VI. pariter cum universo regno adhaesit Benedicto XIII. quem post Clementis obitum Cardinales Avenioni commorantes elegerant, postquam eis pollicitus fuisset, amplexurum se omnes vias, quae proponerentur pro unione Ecclesiae, etiam usque ad cessionem sive resignationem papatus inclusive. Summa cura conatus est Carolus ad unitatem revocare contententes, tam eum, qui Romae commorabatur, quam qui Avenioni. Ut autem investigaret, quam in primis ratione id assequi posset, in Concilio generali, sive per viam compromissi, aut cessionis, Concilium congregavit Praelatorum, Capitulorum, nobilium, communitatum, Doctorum in theologia & in utroque rite, aliorumque procerum: qui censuerunt, viam cessionis securiorem esse, brevior, ac omnium maxime honestam & decoram; porro eam fidelium conscientiam in tuto collocaturam, ac schisma prorsus exstincturam.

IV. Ex diversis ordinibus constatam fuisse hanc congregationem, disci-

(1) Hunc locum visum est Latine reddere in hac editione.

discimus ex litteris Caroli sexti, in quibus sic habetur (2): *Convocavimus Concilium Praelatorum, Nobilium, Universitatum, plurimum sacrae paginae & utriusque iuris Doctorum, religiosorumque devotorum, & aliorum procerum regni nostri: intra quos visis diligenter, atque discussis, ac digestis mature pluribus visis, tandem per opinionem ipsius convocati Concilii comperimus assumendam &c.* Quare cum cautione quadam intelligendus est Archiepiscopus Remensis in sua historia; in qua ait, Regem anno MCCCXGIV. congregasse Parisiis Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, monachos, & alias personas ecclesiasticas, ut sententiam eorum exquireret quonam modo se gerere deberet in causa huius schismatis, *pour avoir leurs avis de proceder en cette matiere.* Verba enim haec non excludunt Nobiles aut ceteros, quos Rex evocaverat; tametsi indicant, eos in corpore Ecclesiae Gallicanae constitutos non fuisse, sed in Consilio regio. Unde factum, ut eorum quoque sententiae, aequae ac sententiae Praelatorum, secundum quam subactio huiusmodi decreta est, mentio fiat in decreto anni MCDVI. lato contra epistolam quamdam Academiae Tolosanae: *Praelatos, Universitates, viros devotos, Principes insuper & Duces, Barones, Milites, & cetera Regni & Delphinatus, & utriusque brachii suppositi accitos ad Concilium acciri & congregari feceramus.* Item in litteris Caroli VI. datis anno MCCCXVII. *Avons par plusieurs & diverses années fait assembler pardevant nous en nostre ville de Paris les Prelats, & le Clergé, & plusieurs des Princes de nostre sang, Barons, Universitez des estudes, & autres sages & preud' hommes de nostre Royaume en tres-grand nombre, pour avoir sur ce leurs avis & conseil.* Quae sic latine reddi possunt: *Coram nobis per plures diversosque annos congregari fecimus in civitate nostra Parisiensi Praelatos clericumque & plures ex principibus nostri sanguinis, Barones, Universitates studiorum, & alios sapientes & prudentes viros regni nostri in magno numero, ut super ea re sententias consiliisque eorum iuvaremur.*

V. At ex historia Ioannis Iuvenalis de Vrlinis discimus ordinem observatum in rogandis personarum ecclesiasticarum sententiis; qui melius explicari non potest, quam ipsis verbis auctoris: *Pour demander les opinions, & en faire les relations au Roy, & à son Conseil, fut ordonné Messire Simon de Cramaut Patriarche d'Alexandrie & Evêque de Carcassone, qui estoit un des principaux du Conseil du Roy, & notable Clerc. Les Prelats & autres personnes ecclesiastiques furent tous assemblez au Palais à Paris. Ea vero Latino sermone ita reddi possunt: Ad rogandas autem sententias relationemque de iis ad Regem, & ad Consilium eius faciendam constitutus est Dominus Simon de Cramaudo Patriarcha Alexandrinus & Episcopus Carcassonensis, vir unus e primis in Consilio Regis, & notabilis clericus, id est, plurima*

(2) Tom. 2. Libert. Escl. Gallie, cap. 20. §. 1. 1.

rima rerum ac litterarum peritia clarus. Praelati igitur cum aliis personis ecclesiasticis congregati fuere Parisiis in Palatio. Infra: Le Patriarche leur exposa comme le Roy les avoit mandez pour avoir leur avis & conseil des manieres de proceder, & de trouver la voye d'y parvenir. Lors lesdits Prelats, en gardant les loüables coustumes anciennes, firent une procession par la grande sale du Palais & par la cour pour venir à la Sainte Chapelle; où fut dite une Messe du saint Esprit par un Prelat pour invoquer l'ayde de Dieu, à ce qu'il les voulut inspirer à bien delibeer. Puis s'en retournerent en ladite sale. Et les fit le Patriarche jurer qu'ils diroient leur vraye opinion, sans aucune fiction ny partialité; & demanda a chacun son opinion; dont il y en eut plusieurs belles & hautes. Et finalement tous furent d'opinion, que la voye de cession estoit la plus expediente, imò necessaire à trouver union, & meilleure que la voye de compromis, dont aucuns avoient touché. Laquelle deliberation fut rapportée au Roy, aux Seigneurs du Sang & du Grand Conseil; lesquels & furent tres-contens. Et fut conclu, que ladite voye diligemment se pratiqueroit. Nos ista quoque Latine reddenda esse censuimus in gratiam exterorum, non quidem verbum e verbo reddentes, sed verborum sententiam sequentes: Patriarcha habita ad eos oratione monuit; Regem eos ad se vocasse, ut eorum sententia & consilio inuaretur in investiganda ratione extinguendi schismatis. Tum Praelati, iuncta morem antiquitus observatum, processionem agentes per magnam aulam & cortem Palatii, demum ad sacram capellam venerunt, ubi ab uno ex Praelatis celebrata fuit Missa de Spiritu sancto ad invocandum auxilium divini numinis in capienda maxima deliberatione. His ita peractis, tum demum in eandem aulam rediere. Iureiurando autem eos adiegit Patriarcha promitturos sententiam ex animo, absque ulla fictione, & nullo partium studio. Rogavit deinde uniuscuiusque sententiam. Multa porro & eleganter & docte hac occasione dicta in conventu sunt. Vix tandem omnium vox fuit, viam cessionis magis expedire, imò necessariam esse ad constituendam unionem, & haud dubie meliorem viam compromissi, de qua actum fuerat ab aliquibus. Quam ita constitutum fuisset, eaque sententia ad Regem, ad Principes regii sanguinis, & ad magnum Consilium relata fuisset, summo ab iis applausu excepta est. Itaque decretum fuit, uti via cessionis omnino obrineret. Verum Ioannes Iuvenalis silentio transmittit id, quod auctor MS. vitae Caroli sexti adnotavit, Duces Biturigensem, Burgundum & Aurelianensem huic conventui praefuisse vice Regis.

VI. Anno MCCCXCV. Carolus exsequi volens hanc deliberationem, Duces Biturigum & Burgundiae patruos suos, ac Ducem Aurelianensem fratrem suum ad Benedictum Papam misit, qui ei persuaderent, ut secundum quod ipse pollicitus fuerat, viam cessionis ample-

plecteretur (3). Verum eorum ingenia elusit Benedictus, viam compromissi proponens inter partes, quod negotium istud adeo implicabat, ut finis nunquam sperari posse videretur. Post reditum Legatorum Rex cum consilio alterius congregationis rursus aliquot viros ad Benedictum destinavit, oratum, ut Papatu cederet, si vero is recusaret, finem se schismati imponere curaturum indicarent, prout melius fieri posse existimaret. Eodem vero tempore idem ab Bonifacio IX. Antipapa Romae commorante postulari iussit, quem ob eandem causam urgebant Legati Regum Angliae & Castellae, irrito utrobique conatu, quod uterque Pontificum dignitatem suam retinere destinasset. Quo factum est, ut Carolus Concilium Ecclesiae regni sui Parisiis congregaverit: ad quod accedere Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, procuratores Praelatorum absentium, ac deputati Capitulorum Ecclesiarum cathedralium. In eo conventu Rex praesente se, ac praesentibus etiam Principibus & gentibus Consilii sui, causam hanc examinari orarique iussit utrinque a viris doctis, ad eum modum, quo orari causae solent in curia Parlamenti. Itaque, inquit Carolus, *alternatis diebus in Consilio nostro, modo & forma, quibus audientiae in curia nostra dantur &c.* Dictum itaque est, teneri Regem iuxta sacram scripturam & canones ad adhibendum schismati remedium eiusque extirpationem, una cum ceteris Regibus procurandam. Quoniam vero eius schismatis continuatio imputanda erat Benedicto summo Pontifici, quod viam cessionis a se in electione sua iurata respiceret, subtrahendam illi obedientiam velut schismatico. Itaque Rex se ad sententiam Ecclesiae Gallicanae accommodans decernit, cum consilio Principum regii sanguinis ac nonnullorum aliorum Principum Ecclesiaeque regni sui, se, Ecclesiam, clerum, & populum recedere ab obedientia Benedicti. Iubet autem, ut interim beneficiis provideatur per electiones & collationes. Constitutio illa data fuit Parisiis die XXVII. Iulii MCCCXCVIII. & proposita in Parlamento XXIX. mensis Augusti insequentis. Quoniam vero provisiones beneficiorum aliaeque expeditiones in curia Romana fieri solitae multis difficultatibus implicatae erant, Concilium Ecclesiae Gallicanae nonnulla statuta edidit, ut observarentur. Sed eorum confirmationem postulavit a Rege; qui eam concessit, postquam statuta illa in Consilio regio examinata fuerunt: ut patet ex constitutionibus regiis editis annis MCCCXCIX. & MCCCXVI.

VII. Quum subtractio non succederet ex sententia eorum, qui eius repertoires fuerant, Dux Aurelianensis summa vi tentabat, ut obedientia Benedicto restitueretur (4). Eam ob causam Rex clerum regni

(3) Vide Notas ad Vitas Papar. Avinion. pag. 1011. 1051. 1156. 1167. 1245. 1336. 1339. 1342. 1348. 1351. 1355. 1383. 1386. 1388.

(4) Vita Caroli VI. MS.

gni sui convocavit Lutetiam anno MCCCCIII. quo Benedictus misit duos Cardinales. Negotium agitatum est in Consilio regio, praesente Rege, *in absentia Praelatorum*; in quo decretum fuit, restituendam esse obedientiam Benedicto, iis conditionibus, quae in quadam scheda continebantur; quarum praecipuae fuerunt istae: Cessurum Pontificatu Benedictum, *cedente, decedente, vel eiecto adversario*, provisionesque beneficiorum valituras, quae factae fuerant tempore subtractionis. His actis, Princeps, praesentibus Biturigum & Burgundiae Ducibus, *determinationem* suam per Cancellarium significari iussit conventui Praelatorum: quorum aliqui statim consenserunt regiae constitutioni, alii vero moram sibi dari postularunt ad communicandum cum Episcopis suarum provinciarum. Interim Rex ad se Duces illos accersivit, & ad cathedralem Ecclesiam Parisiensem profectus est: ubi Missa per Cardinalem Praenestinum celebrata, populo significata est voluntas regia, habita in eam rem concione a Petro de Alliaco Episcopo Cameracensi. Attamen constitutio regia modestissimis verbis conscripta est. Declarat enim Rex, se quinquennio ante decrevisse subtractionem cum consilio Praelatorum, Principum, cleri, & magnatum regni. Quum autem sibi affirmatum fuerit a duobus Cardinalibus Papam Benedictum serio amplecti velle viam cessionis, idcirco se, cum consilio & consensu Ducum Biturigensis & Burgundi patrum suorum, fratris sui Ducis Aurelianensis, & patris item sui Ducis Borbonii, cum consilio etiam Praelatorum, academiarumque Parisiensis, Tolosanae, Andegavensis & Mompeliensis, plurimorumque magnatum & nobilium regni decernere subtractionem illam in posterum cessaturam, restitutumque iri Benedicto Papae obedientiam. Ista haec verbis Gallicis explicantur in alia eiusdem Regis constitutione, quae sic habet (5): *Sçavoir faisons que comme à grande & mure deliberation, & par le conseil des Seigneurs de nostre sang & lignage, des Gens de nostre Grand Conseil, des Prelats de sainte Eglise, Université & Clergé de nostre Royaume &c.* Quorum verborum haec est versio: Notum fieri volumus, quoniam post magnam & maturam deliberationem, & in consilio Principum de sanguine & genere nostro, gentium magni nostri Consilii, Praelatorum sanctae Ecclesiae, Universitatum & cleri regni nostri &c.

VIII. Anno MCCCCVL rursus congregata est Ecclesia Gallicana, ac rursus examinata materia cessionis & subtractionis. Iussit autem Rex in suo Consilio, ut de ea in utramque partem disputaretur a duodecim Theologis & Canonistis: inter quos magister Petrus Plaout sacrae theologiae Doctor (*) luculenter ostendit, quanta esset in huiusmodi rebus regia auctoritas, ut inquit Ioannes Iuvenalis de Vr-

Tom. III.

G g

finis.

(5) Tom. 2. Libert. Eccl. Gall. cap. 20. num. 9.

(*) *Monstra bien la puissance du Roy en telles matieres.*

finis. Tandem Concilium Regi supplicavit, ut quorundam audaciam compesceret, qui paullo acerbius invehebantur in viam cessionis paullo ante propositam ad extirpandum schisma, subtractionemque vituperabant, quae facta fuerat. Eam ob rem orarunt regiam maiestatem, ut sub certis poenis prohiberet, ne quis deinceps talia loqueretur, utque decerneret, rata esse & firma, quaecumque acta fuerant tempore subtractionis; quidquid vero secus praesumptum fuerit, in irritum mitteretur. Annuit Princeps postulatis, constitutione data die XIV. Ianuarii MCDVI. in qua continentur iussiones, mandata & prohibitiones, uti Concilium postulaverat (6). Praeterea Concilium pronuntiavit, non toleraturos se deinceps reservationes beneficiorum, gratias expectativas, aliave ingenia aulae Romanae in contemptum veterum Conciliorum a summis Pontificibus introducta. Regem vero rogavit deliberationi huic auctoritatem addere, donec Concilium generale posset haberi. Cui petitioni se Procurator regius adiunxit. Notatu digna sunt verba constitutionis regiae, quae data est anno MCDVI. die XVIII. Februarii (7): *Supplicabant humiliter & devote, quatenus nos ipsorum deliberationi & conclusioni conformiter adhaerentes, ipsas gratas habere, & dictas Ecclesias & viros ecclesiasticos nostrorum Regni & Delphinatus quoad praedicta ad suam libertatem antiquam & iuris communis dispositionem, quantum in nobis est, reducere & in eadem libertate eos conservare & manutenere, omnia in contrarium impedimenta submovendo, dignaremur. Nos igitur attendentes, quod sicut sacerdotes debitores sunt, ut veritatem, quam audiverunt a Deo, libere praedicent, sic Princeps debitor est, ut veritatem, quam audivit a sacerdotibus, probatam quidem Scripturis, defendat fiducialiter & efficaciter consequatur; habita prius deliberatione matura & tractatu diligenti cum pluribus de genere nostro Principibus aliisque viris notabilibus & famosis; dictorum Praelatorum & aliorum virorum ecclesiasticorum & Procuratoris nostri supplicationem & requestam iustam & rationabilem sanctorumque Patrum & Conciliorum generalium decretis conformem reputantes, eam in forma sicut praemittitur de nostra certa sententia duximus admittendam: praedictas deliberationes & conclusiones ratas habentes, dictas Ecclesias & viros ecclesiasticos quoad praedicta ad suam libertatem antiquam & iuris communis dispositionem reducendos esse censuimus, & quantum in nobis est reducimus, eosque in eadem libertate per nos de cetero manuteneri & conservari volumus per praesentes; mandantes & districtius iniungentes dilectis & fidelibus Consiliariis nostris gentibus nostrum praesens tenentibus, & qui in futurum tenebunt Parlamentum &c. Verba ipsa referre volui, quoniam haec est summa congregationis, cui interfuerunt quamplures viri doctissimi, adeo, ut Ioannes Iuvenalis*

(6) Cap. 20. num. 12.

(7) Cap. 22. num. 5.

nalis de Vrsinis affirmet (8), nullos aetate illa in universo orbe Christiano reperiri potuisse viros, qui istos doctrina superarent. Quapropter mirum non est, si causas huius constitutionis sequens aetas descripsit in Pragmatica Sanctione. Ceterum in his verbis constitutionis videmus quidem Ecclesiam Gallicanam decreta sua edere, sed ita tamen, ut ea a Rege confirmari postulet. At parte ex alia Princeps profitetur, se ex officio teneri ad tuitionem veritatis, quam sacerdotes docuerint. Sed tamen observandum est, non ita se agere Principem, quasi ad eum simplex tantum executio pertineat, sed causae etiam cognitionem ad se trahere, ut videat, an ea, quae proponuntur, consentanea sint sacrae scripturae & canonibus antiquorum Conciliorum. Vno verbo, universa examinat in suo Consilio, pronuntiat petitiones aequas esse, Ecclesiam Gallicanam reducit in suam antiquam libertatem quoad provisionem beneficiorum, decernit eam libertatem in posterum obtinere debere, ac consiliariis suis imperat huius constitutionis executioni invigilare. Discrimen illud, quod intercedit inter deliberationes Ecclesiae Gallicanae & regias, pariter observatum est in constitutione edita anno MCDXVIII. in qua Princeps profitetur, recipere se deliberationes Ecclesiae regni sui per modum consilii: *Certas conclusiones per eos electas & tandem nobis ab eisdem per modum consilii relatas suscepissimus, approbassimus, & eas solide tenendas ac inviolabiliter observandas statuissimus.*

IX. Tandem anno MCCCCVIII. decreta est neutralitas, hoc est, decretum, ne alterutri Pontificum obedientia exhiberetur, non ei, qui Avenioni morabatur, neque etiam ei, qui Romae habitabat. Interim Ecclesia Gallicana Parisiis congregata nonnulla statuta condidit, quibus praescripsit ordinem tenendum in dispensationibus, iudiciis appellationum, & provisionibus beneficiorum, praefide Archiepiscopo Senonensi, ob absentiam Patriarchae Alexandrini. Magni momenti est ultima clausula (10): *Haec omnia deliberata sunt, salvis iuribus Coronae Franciae & libertatibus Ecclesiae Gallicanae; salva etiam debita sanctae sedis Apostolicae reverentia & Domino Papae futuro legitimo, clave non errante.* Statuta illa a Rege confirmata fuerunt. Et quamvis eius constitutio de ea re non exstet, huius tamen confirmationis mentio exstat in constitutione diei XVII. Aprilis MCDXVI. itemque in constitutione anni MCDXII. quae ratas esse ac firmas sanciant provisiones factas tempore neutralitatis (11): *A nous, qui sommes Gardien, Protecteur, & Défenseur des Eglises de nosdits Royaume & Dauphiné, & qui les statuts & ordonnances dessusdites faites audit Concile avons ratifiées & approuvées, appartient icellum &*

G g 2

sont

(8) Aussi en toute Chrétienneté on eut num. 16.

bien failly à trouver de plus notables Clercs.

(11) Num. 27:

(10) Cap. 20. Libert. Eccles. Gallic.

tout ce qui s'en est ensuiuy, faire tenir & garder, sans enfreindre, id est: Ad nos, qui sumus Custos, Protector & Defensor Ecclesiarum dictorum nostrorum Regni & Delphinatus, quique statuta & ordinationes supradictas, in dicto Concilio factas ratificavimus & approbavimus, pertinet, ipsas & quicquid ex eis secutum est factas inviolatasque praestare & cavere, ne contra eas veniatur. Concilium generale Pisanum habitum anno MCDIX. ea statuta approbavit; ut constat ex eius decreto, quod exstat in regestis Parlamenti.

X. Exstincto tandem apud Constantiam schismate, ac Martino V. summo Pontifice electo, querelae tamen Gallorum non desiere (12), quia Concilium non decreverat prohibitionem reservationum beneficiorum, neque pecuniarum exactionem vetuerat. Quapropter Rex coactus fuit definitivo decreto providere his rebus. Iam antea quidem anno MCDVI. statuerat ex sententia Concilii regni sui, ut Ecclesia Gallicana reduceretur in suam antiquam libertatem quoad electiones & collationes beneficiorum. Verum id decretum tantum fuerat interim valiturum, donec Concilium generale celebraretur. Sed quum videret nullum a Conciliis Pisano & Constantiensi remedium esse quaesitum, definitive pronuntiat. Reducens autem in perpetuum Ecclesias regni sui in antiquam suam libertatem decernit, ut provisiones beneficiorum fiant secundum antiqua Concilia, abolitis prorsus reservationibus & gratiis expectativis. Tum prohibet exactiones Romanae curiae. Quo loco duo quaedam observanda sunt. Primum, constitutionem illam post exstinctum schisma latam esse, quum data sit anno MCCCCXVIII. Alterum, integrum Ecclesiae Gallicanae Concilium non fuisse convocatum ad tractandum de editione huius constitutionis; quae decreta fuit in Consilio extraordinario Principis, in quo aderant Praelati quamplurimi, nonnulli Consiliarii Parlamenti Parisiensis, ac Doctores. Haec sunt verba Constitutionis: *Praehabita deliberatione matura cum Praelatis quamplurimis & gentibus camerarum dicti nostri Parlamenti aliisque pluribus Doctoribus & Magistris de dicta Universitate Parisiensi, in ingenti numero, in camera dicti nostri Parlamenti de mandato nostro congregatis. Eapropter verba, quae sequuntur, addita sunt ad calcem huius constitutionis: Per Regem, ad relationem magni sui Consilii in camera Parlamenti tunc per Dominum Delphinum Viennensem.*

C A P V T XXXV.

De Conciliis regiis Gallicanis sub Carolo VII. & Ludovico XII.

S Y N O P S I S.

I. Carolus septimus Ecclesiam Gallicanam congregat Avarici Biturigum. In eo conventu examinantur decreta Concilii Basileensis, ac recipiuntur.

II. Publicam eorum acceptationem fieri postulat Ecclesia Gallicana. Tum condita Pragmatica sanctio. In ea emicant clara argumenta regiae auctoritatis.

III. Gallorum Reges in coronatione sua pollicentur Episcopis protectionem & tuitionem iurium Ecclesiae. Intelligendum id

iuxta veteres formulas, quae explicantur. Iusurandum Philippi primi Regis.

IV. Emicat item auctoritas regiae protectionis in congregatione Ecclesiae Gallicanae habita Avarici Biturigum anno 1440.

V. Conventus Turonensis tractavit capitulis a Rege Ludovico XII. propositis anno 1510. de bello inferendo Papae Iulio. Responsa Ecclesiae Gallicanae spectanda sunt tamquam data ab iis, penes quos est auctoritas decernendi.

I. **C**AROLO dein septimo regnante, Concilium Ecclesiae Gallicanae congregatum est Avarici Biturigum anno MCCCCXXXVIII. in eoque ad usum revocatae sunt omnes regulae supra a nobis observatae. Concilium Basileense generale plurima decreta statuerat pro reformatione disciplinae ecclesiasticae, praesertim quoad provisionem beneficiorum & iudicia caussarum. Dein Legatos suos ad Regem & ad Ecclesiam Gallicanam misit oratum, ut ea decreta susciperentur & observarentur in Gallia. Rex vero ex sententia magni sui Consilii convocavit in urbem Biturigensem Archiepiscopos, Episcopos, insignia Capitula, Abbates, Decanos, Praepositos, & alios Praelatos ecclesiasticos, Magistros & Doctores in iure divino & humano, aliosque viros doctos academiarum, aliasque item personas regni & Delphinatus; quos omnes in magno numero congregavit in Capitulo sanctae Capellae Biturigenfis. Congregationi praesidebat Carolus Rex, assidentibus ei primogenito eius filio Ludovico Delphino Viennensi, Duce Borbonio aliisque magnatibus, & viris eruditissimis in rebus ecclesiasticis & saecularibus de magno suo Consilio: *In qua quidem solemni congregatione praesidentes, assistentibus nobis primogenito nostro Ludovico Delphino Viennensi, Duce Borbonio, aliisque magnatibus, proceribus, & viris peritissimis in ecclesiasticis & saecularibus de magno Consilio nostro.* In ea congegatione auditi sunt a Principe Legati Eugenii IV. causam eius orantes, tum etiam Legati synodi Basileensis. Post quae Carolus utrorumque causam se praesente examinare iussit diversos Doctores. Quum autem ea discussa fuisset, ecclesiasticae personae repraesentantes Ecclesiam Gallicanam summa cura apud eum enarraverunt, quanta confusio in politiam ecclesiasticam introducta esset,

esset, cui, ut ipsi existimabant, abunde providerant decreta Concilii Basileensis; itaque consentire se acceptationi horum decretorum, alios quidem prout concepta erant, nonnullos cum modificationibus a se additis: eas porro modificationes non ea mente introductas fuisse, quasi dubitaretur de auctoritate eorum, qui decreta haec condiderant, sed quia existimarunt eas congruere utilitati publicae & consuetudini Ecclesiae Gallicanae.

II. Concilium itaque Biturigense censuit, suscipienda esse decreta illa, orandumque Regem, ut publica eorum acceptatio fieret, atque edicto sive Pragmatica Principis sanctione firmarentur, eorumque executio imperaretur curiae Parlamenti & aliis officiariis. Tum omnes Episcopi & personae ecclesiasticae repraesentantes Ecclesiam Gallicanam humiliter Regi supplicarunt, ut rebus in congregatione decretis regium consensum adhiberet, easque cum effectu protegeret, iubens, ut inviolabiliter observentur. At Princeps de negotio isto deliberari iussit in magno suo Consilio, in quo aderant Principes regii sanguinis, quamplurimi magnates, & viri graves ecclesiastici & saeculares. Considerans autem Carolus, sacerdotes teneri ad praedicandam veritatem, quam a Christo didicerunt, Regem vero ad eiusdem veritatis protectionem teneri, si sacris scripturis congruat; intelligens porro, post maturam deliberationem in Consilio suo habitam, supplicationem ac postulationem cleri iustam esse & rationabilem ac decretis sanctorum patrum consentaneam, praedictas deliberationes ratas habuit, eisque consensum & auctoritatem suam adiunxit, praecipiens, ut eas custodiantur & observentur & inter constitutiones regias describantur. Tum curiae Parlamenti & aliis officiariis praecepit, ut eas inviolabiliter observari facerent a personis ecclesiasticis & saecularibus, gravi poena rebellibus irrogata. Singula, quae hucusque diximus, colliguntur ex edicto, quod Pragmaticam sanctionem vocant. Ex eo enim discimus, Regem convocare Concilium regni sui, eique cum Consilio suo praesidere, causas praesente ac iubente eo tractari, deliberationes Ecclesiae Gallicanae non ante executioni posse mandari, quam Regis edicto firmatae sint, examinari porro debere a Principe in Consilio suo, protectionemque executionis infractionumque castigationem delegari magistratibus regiis. Initio autem edicti Rex declarat, se ex officio, quod ipsi commune est cum universis Principibus, teneri ad conservationem canonum antiquorum patrum, ac praeterea id sibi privatim incumbere ob promissionem sive iusiurandum, quod in coronatione sua iuraverat: quas pariter causas attulerat Carolus VI. in constitutione edita anno MCDVI. de qua superius egimus.

III. Nam Reges nostri in coronatione sua pollicentur, se protectionem & tuitionem suam exhibituros iuribus Ecclesiae conservandis.

Quod

Quod intelligendum est iuxta veteres formulas, in quibus conservatur voluntas Episcoporum, qui petitionem hanc fecerant. Eorum autem mens non ea tantum est, ut bonorum suorum conservationem sibi a Principe promitti velint, aut libertatem celebrandi officia divina, sed praeterea solliciti sunt de conservatione iurium & privilegiorum, quae ad ipsos pertinent secundum canones. Ita enim docet formula iurisiurandi a Philippo primo emissi anno MLIX. quum consecratus est Rex vivente patre. Ea autem his verbis concepta est: *Ego Philippus Deo propitiante mox futurus Rex Francorum in die ordinationis meae promitto coram Deo & sanctis eius, quod unicuique (*) de vobis commissis canonicum privilegium & debitam legem atque iustitiam conservabo & defensionem, quantum potero, adiuvante Domino exhibebo, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo & Ecclesiae sibi commissae per rectum exhibere debet. Populo quoque vobis credito me dispensationem legum in suo iure consistentem nostra auctoritate concessurum.* Formula illa descripta est, usque ad vocem *populo*, ex ea, quam Hincmarus Remensis Archiepiscopus obtulit Ludovico Balbo Caroli Calvi filio anno DCCCLXXVII. quum is apud Compendium coronatus & consecratus fuit; quae exstat in Capitulis Caroli Calvi a Sirmondo editis (1), quamque Reges semper usurpant usque ad tempora Philippi primi. Ac licet dein eius verba fuerint immutata res tamen ipsa mansit. Sicut ante Ludovicum Balbum Reges eandem quidem promissionem faciebant, sed aliis verbis; ut constat ex promissione facta a Carolo Calvo anno DCCCLXIX. quando Rex Metis coronatus est in regno Clotharii: *Sciatis me... unicuique in suo ordine secundum sibi competentes leges tam ecclesiasticas, quam mundanas, legem & iustitiam conservare.*

IV. Alia quoque Ecclesiae Gallicanae congregatio iuxta decretum Caroli VII. habita fuit Avarici Biturigum anno MGDXL. occasione schismatis in Ecclesia vigentis, in qua auctoritas protectionis regiae singulariter emicat (2). Quum synodus Basileensis deposuisset Eugenium IV. & in eius locum substituisset Amedeum Ducem Sabaudiae, qui Felix quintus dictus est, Legati Eugenii & Concilii Basileensis auditi sunt a Rege coram Concilio Ecclesiae Gallicanae, quae nonnullas conclusiones edidit in hac materia. De his ergo quum relatum esset Principi in suo magno Consilio, ipse eas *gratas & acceptas* habuit (3); & secundum eas constitutionem edidit, quae ad Parlamentum missa est. Huius constitutionis sententia haec est. Regem lubenter auditurum Ecclesiam legitime congregatam. Quoniam vero multi viri

(*) Legendum de vobis & Ecclesiis vobis commissis.

(1) Vide appendicem actor. veter. post Lupam Ferrar. tom. VI. VII.

(2) Tom. 2. Libert. Eccles. Gallic. §. 24.

(3) Quas nobis in magno nostro Consilio relatas & per nos debite consideratas, gratas & acceptas habendo &c.

viri sapientes & docti dubitabant, an depositio Eugenii & nova Felicis electio in Concilio Basileensi factae iuste ac canonice decretae fuerint, & utrum Concilium illud sufficienter tunc repraesentaret Ecclesiam universalem, Principem persistere in obedientia Papae Eugenii. Quum autem materia huius causae cognoverit, sive per Concilium oecumenicum, sive per congregationem Ecclesiae Gallicanae, quae frequentior convocabitur cum Ducibus, Baronibus, & affinitibus suis, aut per communem consensum Principum, tum amplexurum eum veritatem catholicam. Accidit autem, ut per ea tempora, interim dum schisma erat inter Papam Eugenium & Concilium Basileense, personarum ecclesiasticarum studia se dividerint, adeo ut nonnulli partes Concilii sequerentur, alii vero Pontificis. Quoniam vero unius partis fautores & adhaerentes excommunicabantur & beneficiis suis privabantur ab alia, unde horrenda confusio emergebat in regno, Carolus, tamen Eugenio adhaereret, propria auctoritate (nulla facta mentione Consilii Ecclesiae Gallicanae, tamen ea adesset in urbe Biturigensi) suspendit citationes, censuras, privationes, & inhabilitationes, sive a Papa sive a Concilio factas; & curiae Parliamenti praecipit, ne pateretur eo praetextu personas ecclesiasticas perturbari in suis beneficiis, ut constat ex constitutione anni MCCCCXL (4)

V. Ecclesia Gallicana congregata Caesaroduni Turonum a Ludovico XII. anno MDX. deliberavit de capitulis a Rege propositis, de necessitate nimirum belli gerendi adversus Iulium II. Papam, ad prohibendas invasiones eius, & de nullitate sententiarum, quas Iulius postea ferre posset (5). Responsa Ecclesiae Gallicanae non spectanda sunt tantum velut responsa Doctorum, qui interrogantur de causa aliqua, quae ad conscientiam pertinet, sed velut responsa data ab iis, penes quos est auctoritas decernendi circa materiam propositam. Quamquam necessaria futura erat auctoritas regia ad publicam eorum executionem.

C A P V T XXXVI.

Quod Princeps solus possit imperare executionem canonum, non expectata sententia Ecclesiae, ostenditur.

S Y N O P S I S.

I. An Princeps imperare possit solus executionem canonum, non expectata etiam sententia Ecclesiae Gallicanae. Id ius competere Principibus probatur variis exemplis Imperatorum Christianorum.

II. In Gallia vero sanctus Ludovicus

eo iure usus est. Quem ob hoc mire laudat Ioannes Iuvenalis de Ursinis.

III. Vivunt adhuc eo iure Reges Francorum. Magni momenti est edictum Caroli sexti latum anno 1418.

L. Quae.

(4) Num. 25.

(5) Num. 28.

I. **Q**uari potest, an ex eo, quod suprema canonum protectio ad Regem pertinet, sequatur, cum iubere posse, ut observentur, non expectata etiam sententia Ecclesiae Gallicanae. Certum quidem est, earum constitutionum observationem fore sanctiorem, si conderentur cum generali cleri consensu; quoniam unusquisque eam rem obtinere modis omnibus cupit, quam ipse suo iudicio comprobaverit. Nihilominus aequè certum est, Regem ex sententia Consilii sui, quod auget aut minuit, prout ei lubet, posse latis edictis decernere, ut canones observentur, ac circumstantias & modos necessarios addere ad faciliorem eorum executionem, sive etiam ad veram eorum mentem explicandam, eosque accommodare ad utilitatem regni. Ad probationem autem huius auctoritatis exstant exempla omnium Imperatorum Christianorum, Constantini videlicet, Valentiniani, utriusque Theodosii, Arcadii & Honorii, Marciani, Leonis, Iustiniani, Heraclii, Leonis Philosophi & Basilii.

II. In Gallia vero, inter Reges tertiae stirpis emicat sanctus Ludovicus; qui propria auctoritate, nulla facta mentione congregationis Ecclesiae Gallicanae, celebre illud edictum tulit anno MCCLXVIII. quo pessumdantur novitates ab Ecclesia Romana per illas tempestates introductae, & Ecclesia Gallicana revocatur ad observationem canonum. Ioannes Iuvenalis de Vrsinis Archiepiscopus Remensis in oratione sua ad Regem Carolum septimum, quae citatur in Notis ad historiam Caroli sexti ab eodem Ioanne conscriptam, laudat hunc Principem ob editam Pragmaticam sanctionem. Dein addit: *Et n^e estes pas le premier Roy, qui a fait telles choses. Car qui bien void l'Histoire de Philippes le Conquerant, il ordonne le mesme. Si fit S. Louis, qui est saint & canonizé. Et faut dire qu'il fit tres bien. Vostre pere & les autres les ont approuvées.* (id est. Neque enim primus es inter Reges, qui istiusmodi constitutionem edideris. Nam & in historia Philippi Augusti legimus, ipsum similiter olim statuisse. Eius vestigia assecutus est & sanctus Ludovicus, qui sanctus est & canonizatus. Affirmare autem decet, illum recte egisse. Pater tuus alique eorum acta probaverunt.)

III. Utuntur adhuc eo iure Reges Christianissimi. Nam licet tomos deliberationum cleri Gallicani recipiant, eae tamen tantum spectantur velut consilium & (*) oratio ad Principem. Dein Rex decernit id, quod lubitum ipsi fuerit, sive respondendo in margine tomi, ut vulgo fieri consuevit; sive etiam per edictum, ut factum est in edicto Melodunensi anno MDLXXIX. & Parisiensi anno millesimo sexcentesimo sexto. Praeterea Reges nostri condunt constitutiones pro ordinanda politia ecclesiastica, ad executionem canonum; neque ullam cuiuslibet coetus sententiam rogant, quam sui Consilii, quod ex

Tom. III.

H h

per-

(*) Remontrances.

personis ecclesiasticis & saecularibus constat. Aevo Caroli VI. quum maxime frequentes erant congregationes Ecclesiae Gallicanae, facile abstinetur a roganda earum sententia. Quare non inutiliter a me observatum est in capite superiori, prohibitionem perpetuam reservationum & gratiarum expectativarum, quae adversus curiam Romanam facta est, decretam fuisse a Rege anno MCDXVIII. cum consensu sui magni Consilii (1), ad quod extraordinarie vocati sunt nonnulli Praelati & Proceres, & officarii Parlamenti, ac plurimi Doctores ex academiis. Ceterum edictum illud ex eo capite magnificum est ad probandam auctoritatem regiam in protectione canonum, quod editum est post schisma tandem extinctum, & postquam his malis remedium adhibere reculaverat Concilium Constantiense, insuper habitis Gallorum postulatis. Porro, quod Ecclesia Gallicana anno MCCCXVI. fieri debere approbaverat, quamdiu schisma duraret, & donec Concilium generale celebraretur, id definitivo decreto Princeps decrevit post extinctionem schismatis.

ADMONITIO STEPHANI BALVZII.

de Libro sequenti.

Editurus rursus librum septimum dissertationum de concordia sacerdotii & imperii, in quo agitur de iudiciis canonicis Episcoporum, putavi, in antecessum praemittenda esse aliquot insignia loca veterum scriptorum, ex quibus constabit, materiam hanc esse difficilem, quod nemo audeat accusare maiorem, quum manifesta crimina in Episcopo vix accipiant fidem, & quia, si convictus fuerit Episcopus, non punitur. Hinc enim fit, ut Episcoporum peccata interdum maneant impunita, tum etiam quia non convenit inter omnes, quatenus iurisdictio sit competens ad ea castiganda.

Ex libello Precum Marcellini & Faustini Presbyterorum pag. 37.

Sed Clementinus, licet non esset Christianus, tamen exhibens reverentiam nomini episcopatus, id eo maxime homine, quem videbat rationabiliter & fideliter obtinere, respondit Osio: Non audeo, inquit, Episcopum in exsilium mittere, quamdiu in Episcopi nomine perseverat.

Sanctus Hieronymus in caput octavum Ecclesiasticis.

Possimus hoc testimonium accipere adversus Episcopos, qui acceperunt in Ecclesia potestatem, & scandalizant eos magis, quos docere & ad meliora debuerant incitare. Hi frequenter post mortem laudantur in Ecclesia, & beati in his, quae non probabiliter fecerant, publice sive a successoribus sive a populis praedicantur. Et hoc itaque vanum est, quia non, ut egerunt, sic audiunt, nec statim corripuntur in peccato suo. Nemo quippe audet accusare maiorem. Propterea quasi sancti & beati & in praeceptis Domini ambulantes augent peccata peccatis. Difficilis est accusatio in Episcopum. Si enim peccaverit, non creditur. Et si convictus fuerit, non punitur.

Cassiodorus Senator lib. 1. Var. epist. IX.

Manifesta crimina in Episcopo vix accipiunt fidem.

Sanctus Gregorius in libro 1. de cura pastoralis cap. 11.

Nemo quippe amplius in Ecclesia nocet, quam qui perverse agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere praesumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. Citatur ex Augustino apud Burchardum lib. 1. cap. 209. sed male, quum sit sancti Gregorii.

IV.

(1) Per Regem ad relationem magni sui Domini Delphinum Viennensem. Consilii in camera Parlamenti renti per

IVSTI HENNINGII BOEHMERI OBSERVATIONES SELECTAE

CVM ANIMADVERSIONIBVS CARMINI FIMIANI

AD LIBRI I. CAPVT I.

OBSERVATIO I.

§. I.

E novo Auctor illustrissimus repetit Ecclesiarum distributionem & subordinationem ab instituto Apostolorum, de qua sententia quid iudicandum sit, iam ad lib. I. obs. VI. brevibus mentem meam aperui, potissimum vero hoc capite id agit, ut originem metropolitano-
De origine metropolitano-
 rorum.

De ori-
 gine me-
 tropoli-
 tano-
 rum.

2. c. 5. n. 15. eum sequi viderur, hoc tamen temperamento adhibito, ut *magis exemplis, quam praecepto metropolitans & primasibus instituendis occasione videantur praeuisse*, & quidem vel ideo, quod in propaganda Ecclesia tantam provinciarum, & metropoleon rationem habuerint (I).

§. II. Enimvero hanc sententiam serius in Ecclesia iam corrupta natam fuisse, In Con-
 vel inde patet, quod in antiquis Conciliis talis Episcoporum subordinatio & pri-
 matus non ab *Apostolico instituto*, sed *mera consuetudine* repetatur. (II) De Synodo Ni-
in Con-
 ciliis
 origo
 metro-
 polita-
 norum a
 consue-
 tudine
 trahitur.

H h 2

caec-

(I) Nemo unus ignorat, quanta animo-
 rum contentione de Metropolitanorum ori-
 gine inter eruditos disceptetur. Eorum or-
 tum ab Apostolis arcessit Petrus de Marca,
 qui suam sic explicat sententiam; nempe
 Apostolos in Tito potissimum & Timotheo
 formam ac specimen quoddam metropoliti-
 cae potestatis edidisse; executionem vero
 & complementum sequentibus saeculis reli-
 quisse. Eandem tuerentur sententiam, ut
 nostros Baronium, Thomassinum, Bacchi-
 num, Schellstratum, Pagium; Alexandrum
 ceterosque miram, viri inter Protestantes
 eruditissimi Vsserius opusc. *de origine Episco-
 por. & Metropolitanor. Beveregius Codic. Ca-
 non. vindicat.* II. 5. & Hammondus *diff.* IV.
*conr. Blondell. cap. 5. & praef. in ep. ad
 Tit.* Ea tamen displicet Dupinio *de antiq.
 Eccles. discipl. diff.* VI. §. 2. ubi argumen-
 ta a Cl. Marca in suam sententiam allata
 elevare conatur, & Caveo *primis. Christia-
 nism. p. 92.* Malunt ii, non multo post A-
 postolorum aetatem ob schismata atque hae-
 reses, & controversias inter Episcopos ena-
 tas cogitarum de uno in unaquaque pro-
 vincia eligendo, a quo oborti casus debui-

rentur, resque omnes ad commune & pu-
 blicum Ecclesiae statum pertinentes dirige-
 rentur. Ad horum partes accedit Boehme-
 rus, ac Marcae sententiam oppugnare ado-
 ritur. Dupinio iam respondit Orlendius *Orb.
 sacri. & profani. part. I. lib. 1. cap. 4.* Boeh-
 merus autem, praeter quam quod dum a
 liena errata castigare studet, in eo ipso non
 semel exerrat, non ea expromit, quae a
 praeclari Antislitis doctrina cordatum quem-
 que dimovere queant, ut in subiectis Ani-
 madversionibus passim dispiciemus.

(II) Vnicum & praecipuum Boehmeria-
 nae pompae ferculum, ac rationum robur,
 & caput, quibus suam ille sententiam ad-
 struit, est, quod Metropolitanorum origo non
 Apostolico instituto, sed moribus adscribi-
 tur in vetustis monumentis, quae incorru-
 ptis, uti Catharus garrit, Ecclesiae saeculis
 edita sunt. Sic moribus Metropolitanorum
 dignitatem indutam, colligit (ut eodem,
 quo ille recenset ordine, rem sistam) ex
 Nicaena Synodo *can. vi.* Leone I. *ep. xxxi.*
ad Anatol. Synodo Ephesina *act. vii.* Ni-
 caena *can. vii.* & Innocentio I. *ep. ad Ale-
 xandr.* Verum enimvero constatum ex his-
 ce

caena constat, quod *can. VI.* morem antiquum circa Ecclesias eminentiores confirmaverit, a quo primatum earum haud repetiisset, si institutum apostolicum in promptu fuisset, quippe quo magis eis prospici potuisset, quam solis moribus antiquis, qui

ce testimoniis argumentum Marcae sententiam non impetit; is enim in re satis implicata & obscura sentit, Apostolos specimen quoddam edidisse distribuendarum provinciarum, & Metropolitanorum institutorum; executionem vero, & peculiares institutiones processu dein temporis factas ab Episcopis, qui Ecclesiis ab ipsis Apostolis conditis praesidebant; indeque factum, ut veteres hanc provinciarum divisionem non ipsis Apostolis, sed patribus & vetustae consuetudini attribuerint. Sed videamus, quanti facienda sint, quae a recentioribus veterum locis desumuntur argumenta. Agmen ducat Nicaeni Concilii canon *vi.* quo cautum, *antiquos mores servari, τα αρχαια ειν πρατατω*, secundum quos Alexandrinus Episcopus *εξουσιαν πολεστην* habeat in Ecclesiis Aegypti, Lybiae, & Pentapoleos Romani Antistitis exemplo, & Antiocheno, ceterarumque provinciarum Metropolitanis *και εν ταις αλλαις επαρχιας sua privilegia servari πρεσβια σωζεσθαι*. Nullius Nicaeni Patres Apostolicae auctoritatis aut legis meminere, sed tantum Metropolitanorum iura ad consuetudinem referunt, & secundum eam constituunt. Quidzum? Propositum non fuit Nicaenisibus Antistitibus in origines privilegiorum, quae Ecclesiae ante hominum memoriam obtinuerant, inquirere; sed ea tantum perlata lege rata iubere, & quidem sub *αρχαιων εθων antiquorum morum* nomine, ut innotesceret, se nihil novi in Ecclesiam induxisse, nec alia singulis Ecclesiis privilegia adseruisse, quam quae maiores ipsorum Ecclesiis concesserant, & tempus, atque usus (*εθος* enim rem tempore & usu confirmatam sonat) rata habuerant. Nihil autem vetat adseverare, *antiquam consuetudinem*, secundum quam Metropolitanorum privilegia ubique gentium servari iubent Nicaeni Patres, ab Apostolis ortam fuisse; quin multa suadent, eam non aliunde, quam ab ipsis Apostolis, proficisci potuisse. Et vero inter omnes convenit, Nicaenum illum canonem, si minus de Patriarchis, de Metropolitanis loqui, nihilque novi in eo constitutum, sed tantum Ecclesiarum privile-

gia, longo diuturnoque tempore atque usa confirmata, fuisse agnita, & perlata generali lege primum roborata: constat item prioribus ante Nicaenam Synodum temporibus Episcopos cuiusque gentis alicui inter se primo paruisse, & eam plerumque fuisse, qui Metropoli eiusdem praeerat, sine quo reliquarum urbium Episcopi nihil maius, sed tantum, quae ad suam cuiusque paroeciam spectabant, facere consueverunt. Discipiamus itaque, num privilegia haec Metropolitanorum Antistitum, quae Nicaena Synodus sub *veterum morum* nomine confirmat, ad Apostolica tempora adscendant. Inde usque a saeculo secundo in omnibus tum cognitis orbis terrarum partibus, hoc est, Asia, Europa, & Africa, Metropoleon & celebriorum urbium Episcopi quendam in Episcopos provinciae suae primatum ac praerogativam habuere, iisque praelati fuerunt. Eiusmodi primatus elucet in Synodis secundo labente saeculo habitis in Asia & Europa de die paschatis celebrandi. Namque Synodo in Palaestina habitae ob eam controversiam Theophilus Caesariensis & Narcissus Hierosolymitanus; Ponticae Palma Amastridis Episcopus; Asianae Polycrates Ephesinus; Romanae Victor I.; Gallicanae Irenaeus Lugdunensis praefuerunt. Vid. Eusebium *H. E. V. 23. & 24.* Singula haec Concilia suos habuere praesides Metropoleon Antistites; siquidem Caesarea Palaestinae; Ephesus Asiae proconsularis; Roma Italiae; Lugdunum Galliae Metropoles erant. Praefuerunt quidem Palaestinae Synodo Theophilus Caesariensis & Narcissus Hierosolymitanus: & primo Caesariensis, dein Hierosolymitanus: ille ut Metropolititanus, hic ut celeberrimae sedis Episcopus, quippe qui habebat *ακλυθια της τιμης*, hoc est, proximum post Caesariensem Metropolitam suum honorem, ut ex Nicaensi canone *vii.* de quo infra. Praefuit Synodo Ponticae Palma *ως αρχαιοτατος, ut antiquissimus* omnium, inquit Eusebius, non ut Metropolitanus; is enim erat Amastridis Episcopus, non Heracleae, quae Ponti Metropolis erat, quaeque tum forte suo carebat Episcopo. Praefuerunt reliqui Epi-

qui plerumque obscuri & incerti sunt, & proinde in Concilio Nicaeno confirmatione indigebant. Ipse Leo I. ut primatum Constantinopolitanum, in Concilio Chalcodonensi *can. XXVIII.* firmatum, everteret, unice in Synodo Nicaena, non apo-

sto.

scopi suae quisque Synodo, tamquam Metropolitani. Praefuit Polycrates omnibus Asiae Episcopis, eosque ad Synodum convocavit, Victore Romano id petente, ac agnoscante in Polycrate Ephesinae Metropoleos Antistite hoc ius convocandi & praefidendi Synodis provinciae; quin & ipsis Asianis Episcopis hoc illius privilegium religiose servantibus. Praesedit tandem Irenaeus Lugdunensis Synodo Gallicanae, ut totius Galliae Metropolitanus; inquit enim Eusebius: *καὶ τῶν κατὰ Γαλλίαν δὲ παροικίων, ὡς Ἐιρηναῖος Ἐπίσκοπος*. Omnes ergo *κατὰ Γαλλίαν παροικίαι*, nulla excepta, Irenaeo suberant. Est autem *παροικία* territorium, quod unusquisque Episcopus gubernat; plurium vero paroeciarum aggregatio *ἐπαρχία* dicitur, Metropolitano subdita. Sed & supra universos per Galliam Episcopos primatum habuisse Irenaeum, idem dillerte tradit Eusebius: *ἐν οἷς* (loquitur de admonitione a pluribus Episcopis ad Victorem missa) *καὶ ὁ Ἐιρηναῖος ἐκ προσώπου αὐτοῦ κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν ἐπιστάτας*. Ex quotum numero Irenaeus in epistola, quam scripsit nomine fratrum (hoc est, Episcoporum) quibus praeerat in Gallia. In Africa etiam iisdem fere temporibus Episcopos Metropoleon *πρωτοὺς* habuisse, liquet ex Agrippino Carthaginensi Episcopo, qui Africanos Praefules ad Synodum convocavit, eique praesedit, teste Cypriano *ep. lxxiii. ad Iubaian.*. Quod idem ab ipso Cypriano deinde factum, multae eius epistolae produnt, praesertim *xlv. lxi. & lxxv.* Hic autem Episcoporum supra alios primatus, quem pro re nata secundo tertioque saeculo Metropoleon Episcopi ubique exercuerunt, non tum primum institutus est, sed iampridem constitutus supponitur. Compertum autem est, Apostolos, virosque Apostolicos peculiarem habuisse civilium Metropoleon rationem, ita ut primaria provinciae Ecclesia haberetur ea, quae in eius Metropoli esset collecta, a qua reliquae inferiorum urbium Ecclesiae & Episcopi penderent, cumque illa concordiam & unitatem colerent. Quam itaque Nicaena Synodus Episcoporum supra alios primatum non

instituerit, sed agnoverit & confirmaverit, ac universalis Ecclesiae usu fuerit subinde receptus, nulla ut provincia esset, in qua non unus Metropoleos Episcopus reliquis praeesset; quum primatum in sua quisque provincia inde a saeculo secundo exercuerit in Asia, Europa, & Africa; quum de prima eius consuetudinis, ubique vigenis, ut scilicet unus in quaque provincia Episcopus & quidem Metropoleos maiorem praereliquis auctoritatem haberet, institutione ac primordiis nihil occurrat in monumentis ante Nicaenam Synodum; quum tandem Apostoli ipsi summam in qualibet provincia Metropoleos rationem habuerint, eorumque exemplo ducti proximi Apostolorum successores primas Episcopo Metropoleos cuiusque provinciae detulerint in Ecclesia procuranda; merito ad Apostolicam institutionem refertur Episcoporum Metropolitanorum supra alios provinciae Episcopos primatus, ex probatissima Augustini regula *lib. iv. contr. Donatist. cap. vi:* *quod universa tenet Ecclesia, nec a Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur*. Profecto Apostoli, si non expresse praeceperunt, ut unus in singulis provinciis Episcopus, nedum is, qui Metropoli praeesset, ceteris praeficeret; luculento tamen exemplo traderunt, honorem Metropoli cuiusque provinciae deferendum, quo proximi Apostolorum successores primatum quemdam Episcopo cuiusque Metropolis attribueri edocti sunt. Itaque ne ambigas, quin generalis Metropolitanorum in provincia sua primatus ab Apostolica traditione manarit; peculiaris vero privilegia, quae Metropoleon Episcopi sibi postea vindicarunt, usu & consuetudine indulta sunt: quo factum, ut maiora aut minora, plura aut pauciora fuerint, seu loci ac temporis ratio postulavit. Qui ipsa veterum monumenta, quibus metropoliticae potestatis origo moribus adscribi videtur, sedulo excutiet, observabit, in omnibus pro certo & concessio sumi, aliqualem Metropolitanorum in alios Episcopos primatum ab Apostolica traditione acceptum, & longa diuturnaue consuetudi-

ne

stolico instituto se fundavit, quum si hoc ipsum tuto allegare potuisset, fortioribus forsam argumentis contra Anatolium pugnasset. In controversia, quae olim inter Episcopum Antiochenum & Cypri Episcopos obtinuit, non aliud fundamentum in Syn-

ae roboratum; peculiariter vero Metropolitano-
rum privilegia inter antiquos Ecclesiae mores referri. His ita constitutis, aio nihil obtrudere, quominus *τα αρχαια εδω* in Nicaeno canone vi. accipias pro traditionibus Apostolicis, diuturno tempore atque usu Ecclesiae confirmatis, & prae locorum ac temporum adiunctis sensim auctis. Conieciuram hanc, praeter haecenus edissera, nonnulla veterum testimonia confirmant. Episcopi Cyprii privilegia Metropolitanis sui vindicarunt adversus Patriarcham Antiochenum, eaque ad Apostolica instituta retulerunt. Ephesini Patres Aet. vii. eorum sententia pronuntiarunt, custodiendum *αρχαιον εθος*, & explicatius *τα εξ αρχης ανωθεν δικαια, ιστα, quae ab initio plantatae Ecclesiae fuerant*. Igitur *αρχαιον εθος* idem sonat ac *το δικαιον εξ αρχης*, hoc est, institutum Apostolicum. Iuvenalis Hierosolymitanus in Synodo Chalcedonensi Aet. iv. contendit, debere sibi ut moderatori & iudici Antiochenum Antislitem subesse, uti iubet *nos ab Apostolico ordine ac traditione profectus*, *εθος εξ αποστολικης εκκλησιας και παραδοσις*. Vides, persuasum Hierosolymitano Antistiti fuisse, Ecclesiarum *πρωτοις* & privilegia Apostolicam habere institutionem, & quod *εξ αποστολικης εκκλησιας και παραδοσις* descendit, *τα εθους* nomine ab eo designari. Tandem Synodus Antiochena can. ix. iubet, Metropoleos Antislitem totius provinciae curam suscipere, ac maiora negotia expedire *κατα τον αρχαιωτερον κρητισαντα* ex *των πατερων ημων κανονα*, secundum antiquiorem, qui obtinuit, Patrum nostrorum *φανοσην*. Habes, a Patribus Antiochenis *αρχαιωτερον πατερων κανονα* dici, quod alias *αρχαιον εθος* adpellatur. Quinam vero iste, *αρχαιωτερος κανον*, nisi canon xxxiv. Apostolicus, ubi idem cavetur, qui sane antiquissimus est? Aut undenam is proficisci potuit, nisi ab ipsis Apostolis, qui summam ac provinciarum Metropoles curam conrulerunt, quod ita facilius propagari, & propagata melius administrari res christiana potuit; ab ipsis namque ceterae provinciae urbes quodammodo pendebant, earumque exemplum sequebantur, & in quibus ma-

ior erat hominum concursus, quod Praefes in iis sedere, omnesque civiles in tota provincia exortas causas iudicare solebat: quam causam exprimit idem Antiochenus canon, qui *κατα τον αρχαιωτερον κανονα* Episcopum Metropoleos in unaquaque provincia tamquam ceterorum caput habendum esse docernit, *δια το εν τη μητροπολει πανταχου συντηρεσθαι παντας τους τα πραγματα εχοντας*, eo quod in Metropolim undequaque concurrant omnes, qui negotia habent. Nullum itaque praesidium Boethiero est in Nicaenensi canone VI. Dum vero a Leone I. opinionis suae firmamenta corrogat, & exerrat, & operam abutitur. Labitur quidem dum affert, Ecclesiae Byzantinae primatum a Chalcedonensi Synodo can. xxviii. fuisse firmatum; non enim Chalcedonenses Patres, sed Anatolius & Byzantini clerici canonem illum condiderunt, egeruntque apud ducentos Episcopos, qui ex sexcentis, quibus Chalcedonensis Synodus constabat, remanserant, ut privilegia CPolitanae Ecclesiae a secunda Synodo oecumenica tributa, confirmarentur, ac dioeceses Thracicam, Asianam, & Ponticam procuraret; idque contra ipsius Synodi mentem, obfistentibus Legatis Pontificiis, dissentientibus Occidentalibus Antistitibus, invitis aut inficiis primariis Orientis Episcopis, suffragiisque Episcoporum per vim extortis: quae omnia fufe probavimus *Animadu. in Observ. ad Conc. I. 1. p. 101.* Quod vero Leo Anatolii CPolitani primatum ambientis adversus Nicaenae Synodi decreta, ipsius Nicaeni Concilii auctoritate refellit; ideo eum negasse diceretur, Metropolitanae dignitatis incunabula Apostolicis institutis deberi? At facile Observator causam intelligere potuisset, cur Leo Byzantinorum clericorum ambitum Nicaenae potissimum Synodi auctoritate reprimendum potaverit; Byzantini enim, qui canonem illum xxviii. condiderunt, adferebant, se *paternas definitiones, ac praesertim Synodi CPolitanae CL. Episcoporum regulam sequi, πανταχυ τοις των αγιων πατερων οροις ετακειν, και των αργιων ανωθεν δεδωτα των γν. διαταξεων επισκοπων*. Ut igitur eorum intendaculum sedatguent Leo,

Synodo Ephesina quaerebatur, quam in more veteri. Sic enim *act.* 70 patres decernunt: Si non est vetus mos, quod Episcopus Antiochenus ordinet in Cypro, sicut docuerunt religiosissimi viri, qui ad Synodum accesserunt, habebunt ius suum intactum & in-

Leo, probaretque Byzantinorum conatum evertere receptas Patrum sanctiones, ac interurbare Ecclesiarum iura & privilegia a Nicaena Synodo probata & confirmata; e te sua consulissime duxit, Nicaenorum praesertim Patrum auctoritate pugnare. Sed ex eodem Leone in ipsis ad Anatolium litteris luculenter adparet, cum originem primatus Ecclesiarum ab Apostolis arcescere: postquam enim edixit, servandas esse Nicaenorum Patrum regulas (can. vi.), ideoque non convellenda provincialium iura Primatum, nec privilegiis antiquitus institutis Metropolitanos antistites fraudandos; continuo subdit: nihil Alexandrinae fedi eius, quam per S. Marcum Evangelistam Petri discipulum inivit, pereat dignitatis. . . Antiochena quoque Ecclesia, in qua primum praedicante Petro Apostolo christianum nomen exortum est, in paternae constitutionis ordine perseveret, & in tertio gradu collocata, numquam se fiat inferior. Ne vero ullas a Leone suppetias quaerat Caussidicus Halensis, ipsum rursus audiat Pontificem ep. lxxxiv: inter beatissimos, inquit, Apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis, & quam omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut ceteris praecederet. De qua forma Episcoporum quoque est orta distinctio, & magna dispositione provisum est, ne omnes omnia sibi vendicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia; & rursus quidam in maioribus urbibus constitui sollicitudinem susceperent ampliores, per quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesiae cura conflueret, & nihil unquam a suo capite dissideret. En, ut diserte tradit Leo, a forma illa per Christum constituta pro Ecclesiae suae regimine, ut nempe Petrus Apostolus, Petrique adeo successor Episcopis praeesset, Apostolos deduxisse regulam constituendi ac perficiendi *ἱεραρχίας* Ecclesiae, instituendo in provinciis Episcopos maioris auctoritatis, qui aliis inferioribus praeesent; ac quosdam in praecipuis urbibus collocando, qui plurium simul provinciarum Antistitibus praesiderent: unde Metropolitanis & Patriarchae orti sunt. Transeo nunc ad Ephesini

Concilii Actionem vii. Ea frustra nititur Observator; quum enim Cyprii Episcopi contenderent, non debere Antiocheno Patriarchae Metropolitanum suum subesse, cuius iura & privilegia ab Apostolicis usque temporibus deducebant, Ephesina Synodus ex eorum sententia definiit. Recurritur quidem in hac Synodo ad *ἀρχαίον ἴδός*, & *ἀρχαίαν συνήθειαν*, & explicatius ad *τὰ ἐξ ἀρχῆς ἀναδεν δίκαια, ἰura, quae ab initio plantatae Ecclesiae fuerant*. Sed quum Cyprii Antistites ab Apostolicis temporibus repeterent privilegia Metropolitanae sui, Patresque Ephesini id ratum habuerint; nihil veras, quominus *τὰ ἀρχαία ἴδν* de Apostolicis moribus seu traditionibus interpretemur; praesertim quod ii *ἐξ ἀρχῆς ab initio* obtinuisse dicantur. Binghami ipsius testimonium Origin. Eccles. II. 16. §. 1. non omittere: certum est, inquit, Episcopus Cyprii in Concilio Ephesino contempsisse, quod metropolitanis sui privilegia eiusdem cum Apostolis aetatis essent. Testimonium porro, quod subditur Concilii Nicaeni can. vii, ad rem non facit; non enim de iure metropolitano ibi agitur, sed de honore quodam metropolitico proximo. Scilicet quum Caesareae ut metropoleos Episcopus Hierosolymitano per plura saecula praepositus fuerit, ac Hierosolyma ipsius Servatoris nostri sedes esset, & hinc religio christiana in universum orbem derivata fuerit, ideoque eius Episcopus honorem prae aliis habuerit; Nicaeni Patres decreverunt Episcopum Aeliae seu Hierosolymorum habere non *ἁπλως* honorem, sed *ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς*, consequentiam honoris, hoc est, proximum post metropolitanum, Caesariensis metropoli propria dignitate servata, *τῇ μητροπολεὶ συζόμενῃ τῷ οὐκ ἐξ ἰσχυρῆς*; & quidem nullum novum constituentes, sed tantum pristinum eius honorem Episcopo Hierosolymitano ratum facientes, illum nempe, quem ex antiqua consuetudine obtinuerat, *ἐκ τῆς συνήθους καὶ κρατικῆς, καὶ παραδοτικῆς ἀρχαίας*, quoniam obtinuit consuetudo, & antiqua traditio. Sed ex ipsa Hierosolymitana Ecclesia argumentum superit adversus Boehmerum. In Synodo Chalcedonensi Act. iv. Iuvenalis Hiero-

et inviolatum, qui sanctis in Cypro praesunt Ecclesiis, secundum canones et veterem consuetudinem. Conquesti enim erant Cypri Episcopi, Antiochenum ius ordinandi ad se rapere attentare praeter canones & consuetudinem, quae iam olim invaluerat, proinde patres Ephesini consuetudinem hanc pro ratione decidendi admittebant, quum forsitan illa gravius pondus habuisset, quae ab Apostolorum instituto deducta esset, si modo in promptu fuisset. Eodem modo Aeliae Episcopo in *can. VII.* Concilii Nicaeni honor quidam confirmatur propter antiquam consuetudinem. Ipse Innocentius I. in *ep. 13.* ad Alexandrum Antiochenum Episcopum, consultus, an *divisis imperiali iudicio provinciis, ut duae metropoles fiant, sic duo metropolitani Episcopi numerari debeant?* respondet, *secundum pristinum provinciarum morem metropolitanos Episcopos numerandos esse:* quae verba satis ostendunt, metropolitanorum primatum

rosolymorum Antistes adseveravit, debere Ioannem Antiochenum Episcopum Hierosolymitano, tamquam moderatori ac iudici suo parere, honoremque deferre, ex Apostolorum institutione ac traditione, *και τῇ ἀποστολικῇ τῆς Ἱεροσολυμῶν ἀγίας τῆς οἰκκλησίας ὑπακοῇ καὶ τιμῇ.* *παρ ὧν μάλιστα ἴθος αὐτῶν τῶν Ἀντιοχείων ἐξ ἀποστολικῆς ἀκολουθίας καὶ παραδόσεως ἰδύσθαι, καὶ παρ αὐτῶν δικάζεσθαι, et Apostolico throno Dei Ecclesiae Hierosolymorum obedire, honoremque deferre, praesertim quam apud hunc thronum Antiochenam sedem ex Apostolico ordine et traditione mos sit dirigi, et apud ipsum iudicari.* Ex hoc loco illud tuto conficitur, persuasum fuisse Hierosolymitano Antistiti, ab Apostolica institutione ac traditione derivandum esse Ecclesiarum prae aliis primatum. De testimonio tandem Innocentii I., quod in suam sententiam urget Observator, ne labores; ex eo enim unum id educitur, non debere duos esse metropolitanos Episcopos in una provincia, quum Imperialium litterarum auctoritate in duas dividitur, quippe quod vetustis regulis opponitur; sed una provincia in duas ab Imperatore partita, primum sibi vindicare Episcopum metropoleos, idque secundum pristinum provinciarum morem, qui procul dubio ab Apostolicis temporibus descendit, qui summam civilium provinciarum metropoleon rationem in fundandis Ecclesiis habuere, ut Animadversione sequenti adstruetur: *nam quod sciscitatis* (et verba sunt Innocentii *ep. xxiv. ad Alexandr. Antiochen.* apud Constant. Collect. epistol. RR. PP. tom. 1. p. 851.) *utrum divisis Imperiali iudicio provinciis, ut duo metropoles fiant, sic duo metropolitani Episcopi debeant nominari; non esse e re visum est,*

ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque aut divisiones pati, quas pro suis causis faciendas duxerit Imperator. Ergo secundum pristinum provinciarum morem Metropolitanos Episcopos convenit numerari. To pristinum provinciarum mos non ab metropoliticae dignitatis originem spectat, sed eo tantum, ut intelligamus, eum, qui urbi provinciae matri praest, metropolitanum esse debere, ex pristino provinciarum more, quem inviolatum custodiri iubet Pontifex. Miram huic rei lucem affert Synodus Chalcedonensis *can. xii.* quo proprii gradus amissione mulcatur, qui praeter ecclesiastica statuta facientes litterarum Imperialium auctoritate in duo provinciam unam dividunt, ita ut ex hoc facto duo Metropolitanii esse videantur in una provincia. Sed & ipse Innocentius non obscure initia patriarchicae, & metropoliticae dignitatis ab Apostolicis temporibus deducit; inquit enim in eadem illa ad Alexandrum epistola, Nicaenam Synodum illaefam servari voluisse prerogativam Antiochenae Ecclesiae non super provinciam unam, sed totam Orientis dioecesim, quae quindecim constabat provinciis, idque non tam pro civitatis magnificentia ei attributum, quam quod prima primi Apostoli sedes esse monstratur, ubi et nomen accepit Religio christiana, et quae conveniens Apostolorum apud se fieri celeberrimum meruit. Nullam itaque iacturam ab iis, quae Boehmerus oggessit, veterum testimoniis patitur exposita Marcae nostri, aliorumque praestantissimorum virorum sententia de Metropolitanorum primordiis; quin potius nonnulla in iisdem illis testimoniis occurrunt, quae Boehmero, aliisque in oppositam causam abeuntibus graviter officiant.

magis deberi mori provinciarum, quam expresso instituto Apostolico. Agnoscit id ipsum Auctor, sed ita respondet, ut dubium hoc plane non evellatur.

§. III. Rationes autem Auctoris nostri non adeo stringentes sunt (III). Supponit, Exam-
Tom. III. I i Apo- nantur

(III) Irruit nunc Observator in Marcae argumenta, nec quidem omnia, sed nonnulla tantum, quibus praestantissimus Antistes operose adstruit, Apostolos ipsos tradidisse formam ac specimen distribuendarum provinciarum, ac Metropoleon in Ecclesia constituendarum, secundum Romani Imperii *typum*; executionem vero Apostolicam huius traditionis, ac singulares multarum Metropoleon institutiones sensim factas ab Episcopis maiorum sedium, ac procedente tempore auctam, & ad perfectionem veluti redactam. Nimirum obicit ille, *Ecclesias esse in rebus publicis*; proinde Apostolos non aliunde, quam a civitatibus designare eas potuisse: tantum abest, ut ab Ecclesiis per Apostolos denominatis a civitatibus inferri possit, iidem propositum fuisse, Ecclesias per provincias, & Metropoles tribuere: deinde mavult, Apostolos in celebrioribus urbibus Ecclesias plantasse non eo consilio, ut inibi Primates & Metropolitanos constituerent, sed quia uberiores ex amplioribus iis civitatibus messem sperare poterant, ad easque scripsisse, quod maior pro plurimis, quam paucioribus cura habenda erat. Sunt haec merae coniecturae, quae non ea vi pollent, ut quaedam Marcae argumenta disiciant. Primum dispiciamus, cuiusmodi illud sit, quod veluti fundamenti loco Censor Halensis posuit, Ecclesias nempe in rebus publicis esse, & quid inde sibi speret. Ecclesias non urbes & provinciae constituunt, sed coetus fidelium, quo nomine non solus populus, sed & Clerus & Episcopus venit; quum Ecclesia nihil aliud sit, quam *plebs Sacerdoti annata*, ut ait Cyprianus *ep. lxxvi.* Exstent quidem oportet urbes & loca, in quibus una conveniant homines; sed non ideo ex his tantum, verum ex pluribus hominibus eandem fidem professentibus sub Episcopo capite suo Ecclesiae coalescunt. Has itaque Ecclesias nominant Apostoli ab urbibus, & quidem Metropolitibus, aut provinciis, ut quemadmodum in civili regimine suum quaeque civitas magistratum, tota vero provincia praesidem in Metropoli degentem habebat; sic & Ecclesiae in iis fundatae praeter pecu-

liares in singulis urbibus Episcopos, unum haberent, qui Episcopis in unaquaque provincia constitutis praesideret, ab eoque ceteri penderent. Civilis itaque provinciarum distributio praecessit ecclesiasticam; atque haec instar illius facta est. Ex hactenus excusso ruinoso fundamento colligit Boehmerus, Apostolos non aliunde, quam a civitatibus designare Ecclesias potuisse. At si haec illis necessitas imponetur, curii Ecclesias nomine provinciarum, in quibus erant, aut primi in provincia Episcopi, qui Metropoli praererat, nominarunt? Petrus primam suam epistolam inscripsit Christianis per provincias Ponti, Galatiae, Cappadociae, Bythiniae, & Asiae. Paulus epistolas dedit vel ad totam in aliqua provincia Ecclesiam, ut ad Romanos & Galatas; vel ad Metropolitam, aut primariam provinciae Ecclesiam, ut ad Corinthios, Ephesios, Colossenses, & Thessalonicenses; vel denique ad primum in provincia Episcopum Metropoli praefectum, ut ad Timotheum & Titum. Ignatius vir Apostolicus Antiochiae Episcopus in *ep. ad Roman.* *le sus in Syria* *Εκκλησίας ποιμένα*, pastorem Ecclesiae, quae est in Syria, appellat, forte quia ad Antiochiam, ut Metropolitam suam, tota Syria spectabat. Porro non diffitemur, Apostolos in celebrioribus civitatibus primum Ecclesias constituisse, ut uberiores Christo messem lucrifacerent, & aequum fuisse, ut saluti plurimorum maiori curae excubarent. Sed dic, fodes, num neglexerunt Apostoli dependentiam & subordinationem inter Ecclesias instituere ad unitatis vinculum artius fovendum, schismata & dissidia praecidenda, & perturbationem omnem amoliendam? Num media posthabuerunt, quae ad religionem facilius citiusque propagandam maxime omnium conducerent? Quanam vero media in hanc rem opportuniore inveniri poterant, quam eas prae ceteris urbes in rebus ecclesiasticis primatu quodam ornare, quae secundum Imperii dispositionem civiles erant provinciarum Metropoles, ad quas undique e provinciis homines confluebant ob civilia negotia? Profecto spectarunt Apostoli in Ec-
clo

rationes Petri de Marea. Apostolos statim de forma regiminis fuisse sollicitos & orbem ecclesiasticum eodem modo divisisse, quo orbis Romanus divisus erat. Equidem hoc negari nequit, Ecclesias esse in rebus publicis, sicuti alia collegia, & ita a civitatibus & rebus publicis denominari, & antiquitus denominatas fuisse; sed id quidem nondum probatum est, quod Ecclesiae a civitatibus olim ab Apostolis eo consilio nominatae fuerint, ut indicium facerent, se ita divisisse orbem ecclesiasticum: quum potius constet, Apostolos Ecclesias non aliunde, quam a civitatibus designare potuisse. Sicuti quando gymnasia aut scholae in diversis civitatibus adornantur, necessario a civitatibus denominari debent, quae denominatio subordinationem inter ipsas scholas non statim infert. Ceterum quod in actis Apostolorum & eorum epistolis non raro mentio fiat metropoleon, & quod in celebrioribus urbibus Ecclesiae principaliter institutae legantur, hoc iterum non eo consilio fit, ut ostendatur, ibidem primates vel metropolitanos fuisse institutos, sed quod maiores Ecclesiae in eiusmodi locis collectae fuerint: quum, quo amplior civitas erat, eo maior & uberior messis speranda, & eo gravior cura sustinenda erat pro salute harum Ecclesiarum. Argumentum inde deductum, quod

An Titus metropolitani fuerit?

clesia propaganda civilem Imperii in certas provincias distributionem, adeo ut maior Metropoleon, quam aliarum cuiusvis provinciae civitatum, rationem habuerint ad Imperii exemplum, a quo idem diligenter observatum advertebant. Nimirum perspiciebant Apostoli hoc modo Ecclesiam & facilius propagari, & propagatam melius administrari potuisse; possibile enim non fuit, ut Apostoli singulas civitates, tanto locorum intervallo a se invicem disunctas, saepe viderent, & caverent, ne fideles in iis constituti vel a religione recederent, vel haereticis pravisque opinionibus corrumperentur. Hinc necessarium duxerunt, in singulis, quas peragabant, provinciis unam eligere civitatem, in quam summam conferrent curam, eique talem praeficerent Episcopum, qui reliquas cuiusque provinciae urbes ipsorum loco inspiceret, & curaret, ut ab Episcopis suis secundum Apostolica praecepta administrarentur, & ut Episcopus in unaquaque civitate constitueretur, simul ac ad fidem conversa esset. Huic autem rei nulla in plerisque provinciis commodior aptiorque inveniri potuit civitas, quam totius provinciae metropolis, utpote a qua ceterae quodammodo penderent, eiusque exemplum sequerentur, in qua etiam maior esset hominum concursus, eo quod Praefes in ea sedere, omnesque civiles in tota provincia exortas causas iudicare solebat. Porro dicat nobis Celsor Halensis, undenam factum, ut a primis usque temporibus civiles Metropoles etiam ecclesiasticae essent, nisi quia iam tum ab Apostolicis temporibus earum Episcopi tamquam Me-

tropolitani habiti fuerunt? Undenam contingit, ut Ecclesiae vel ab ipsis Apostolis fundatae, etsi honorem quemdam, ut Apostolicae, nullum tamen in alias primatum, nisi quatenus Metropoliticae essent Ecclesiae, habuerint, ut ex Hierosolymitana constet Ecclesia. Quamvis enim haec esset sedes ab Apostolis fundata, subiecta tamen fuit Caesareae, quod haec in Ecclesiae & Imperii latereulo Metropolis esset Palaestinae; inque Nicaena Synodo sola *honoris consequentia* Episcopo Hierosolymitano confirmata est, primatus Caesariensis tamquam Metropolitae adservato. Synodus etiam Antiochena *cap. ix.* sciscit, κατὰ τὸν ἀρχαιότατον κανόνα τῶν πατέρων, in quaque provincia metropoleos Antistitem ceteris praeferrere, addita ratione, quod in Metropolim concurrant omnes, qui civilia negotia habent; eam scilicet, ob quam ipsi etiam Apostoli summam Metropoleon prae aliis urbibus curam habuerunt. Synodus Taurinensis *cap. i.* obortam inter Arelatensem & Viennensem Episcopum controversiam sic diremit, ut qui se Metropoli praeesse probaret, is primatum haberet. Sed iam ab eiusmodi pluribus producendis abstinere, etsi *apud ultro* se se gregatim offerant. Qui hactenus edisserit aequa lance perpendet, dubius haerere non poterit, quin doctissimi Marcae coniecturae (quid enim in re implicata & obscura certa quaeris argumenta?) prae iis, quas asserti Observator, probabiliores esse. Coniecturas autem coniecturis opponere, & quidem probabilioribus minus verosimiles, non est aliorum argumenta refellere, sed sibi placere.

quod Titus a Paulo Cretae relictus esset, ut constitueret presbyteros per civitates, admodum leve est (IV). Si eo tempore talis status obtinuisset, qualis post tria fere saecula in Ecclesiis innotuit, aliquid roboris argumento inesset. Paullus Titum metro-

I i 2

poli-

(IV) Quod Cl. de Marca tradit, Apostolos in Tito & Timotheo specimen quoddam metropoliticae potestatis edidisse, id Observator improbat. Sed iisdem, quibus ille, principiis utamur in hac re. Nimirum negavit non multo ante, Metropolitanos ab Apostolis institutos, eo percitus argumento, quod eiusmodi sententia serius iam in corrupta, uti iaciat, Ecclesia innotuerit, assertque testimonia beatis iis saeculis edita ad usque Innocentii I. tempora, hoc est, saeculum quintum. Iam negare Halensis Caussidicus nequit, quin monumenta incorruptorum illorum temporum Marsae sententiae omnino velificentur. A Tito exordiamur. Hunc Paullus Cretensem Antistitem constituit, ut *corrigeret, quae desunt, & constitueret κατὰ πολιν Πρεσβυτερος, per civitates Presbyteros*, hoc est, Episcopos (ut Epiphanius, Hieronymus, Chrysostomus, alique interpretantur), *ad Tit. I. 5.* Hinc veteres prope omnes collegerunt, aliquam in Creta metropolim fuisse, ubi sedem suam fagebat Titus, inque aliis omnibus urbibus, & Ecclesiis Episcopos constituerebat, qui huic exinde, tamquam primo Episcopo seu metropolitano, parebant. Ita sane putavit Eusebius H. E. III. 4. qui Titum *τὸν ἐπὶ Κρήτης Ἐκκλησιῶν ἐπισκοπὴν εἰληχέναι*, Cretensem Ecclesiarum episcopatum accepisse, tradit. Chrysostomus Hom. I. in I. Tit. ait, Apostolum commississe Tito *integram insulam, ὁλοκληρὸν νήσον, & iudicium τοῦ Ἐπισκοπίου, καὶ τούτων Ἐπισκοπῶν χρίσιν*. Theodoretus in *argumento ep. ad Tit.* scribit, eum a Paulo ordinatum Episcopum *τῆς Κρήτης μεγίστης ὕλης, Cretae quae maxima est, τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐπισκοπῆς χειροδουναί, ut ordinaret Episcopos sub se*. Sic & Scholastest: Ἀποστόλος, αἶτ, *Τίτον ἐπέτι κατὰ νῆσον Ἐπισκοπῆς κατελίπει, Ἐπισκοπὴν προτέρων πεινῶν, Ἀποστόλος Τίτον ad constituendos Episcopos reliquit, quoniam eum primum Episcopum creasset*. Hieronymus in Catalogo statuit, Titum Cretae Antistitem fuisse, & ad alias etiam insulas potestatem eius porrigit: *Titus*, inquit, *Episcopus Cretae in eadem & circumiacentibus insulis praedicavit Evangelium Christi*.

Sed & illud adiciam, quod nunc calamum subit, metropolim Cretae fuisse Gortynam, ut ex Dionysii Corinthiorum Episcopi *ἐπιστολῃ* constar, quam *τῇ Ἐκκλησίᾳ παροικῶσι ἐν Γόρτυναι, ἀλλὰ τοῖς λοιποῖς κατὰ Κρήτην παροικίαις, Ecclesiae Gortynam circumiacenti simul cum reliquis per Cretam Dioecesium*, datam ab illo, refert Eusebius H. E. IV. quorum, subdit Eusebius, Philippum Episcopum commendat, *Φιλίππον Ἐπίσκοπον αὐτῶν* (non unius dioeceseos, sed *λοιπῶν παροικῶν Ἐπισκοπῶν*) *ἀποδίδεται*. Habes iam, Titum maximae Cretae urbis prope centum clarae Antistitem fuisse, eundem per universam insulam Episcopos constituisse, qui eius iudicio fuberant, ac omnium Cretensium Ecclesiarum inspectionem habuisse. Ecquis hinc illud saltem non conficiat, Paulo propositum fuisse, dependentiam & subordinationem minorum Ecclesiarum cum maiori, cui Titus praeerat, instituere, specimenque in Tito luculentissimum metropoliticae potestatis dedisset. Quod de Tito, idem de Timotheo dicas. Hunc Paullus Episcopum Ephesi constituit, quae prima erat Asiae proconsularis metropolis, 1. *ad Tim. 1. 3.* Duobus autem de causis Ephesinae Ecclesiae Timotheum affixit, ut haereticis (fortasse Gnoslicis) tum grassantibus obstitere, a quibus non Ephesinae modo Ecclesiae, sed & universae Asiae metuendum, ut ex ipsius Apostoli oratione ad Episcopos habita *Αθω. xx. v. 29.* & ut crearet Episcopos & Diaconos in omnibus urbibus, in quibus illud opus erat: proinde illum docet, quales Episcopos & Diaconos ordinare debeat, *cap. III.*, monetque, ne accusationem contra Presbyterum admittat, nisi sub duobus tribusve testibus, 1. *Tim. v. 19.* Ex his duo collegerunt veteres: primum, Timotheum Ephesino episcopatu fuisse affixum. Eusebius H. E. III. 4. *Τιμόθεος*, inquit, *ὃς μὲν τῆς ἐν Ἐφέσῃ παροικίας ἱερούται πρώτος τὴν ἐπισκοπὴν εἰληχέναι. Timotheus Ecclesiae Ephesinae episcopatum primus accepisse dicitur*. Auctor Constit. Apost. VII. 46. *τῆς δὲ Ἐφέσου Τιμόθεος μὲν ὑπὸ Παύλου, Ephesi Timotheum a Paulo Episcopum ordi-*

politianum Cretensem fecisse dicitur, sed cui tandem sedi perpetuo affixus fuit ? Paulus, Petrus & alii Apostoli etiam per varias civitates presbyteros constituerunt, quis autem inde inferret, eos eo ipso horum presbyterorum fuisse metropolitanos? Presbyteros seu Episcopos, ut & Diaconos (V), novit sacra scriptura, & antiquitas pri-

dinatum ait, five, ut ex Scriptura liquitur Theodoretus, *primum Asianorum Antistitem*. Synodus Chalcedonenſis *Act. xi.* a Timotheo ad sua tempora Ephesinos Episcopos *xxv. i.* recenſet. Anonymus Auctor *vitalis Photii* n. 294. ſcribit, Timotheum a Paulo electum Ephesiorum metropoleos Episcopum, *χρηροτοῦνται τῆς Ἐφῆσαις μετροπολῆς Ἐπίσκοποι*. Alterum eſt, Timotheo demandatam ab Apoſtolo non tantum Ephesinae, ſed & totius Aſianae Eccleſiae curam. Chryſoſtomus *Hom. xv. in 1. Tim. v. 39.* *ὁλον δε ἔστιν ἰντυδῶν ὅτι Ἐκκλησίαν λοιπὸν ἢν ἐμπεισχυμένος ὁ Τιμόθεος, ἢ καὶ ἰδὼς ὁλοκληρὸν το τῆς Ἀσίας, manifestum eſt hinc, quod Timotheo credita fuerit Eccleſia, immo gens fere tota Aſiatica*. Haec omnia ideo paulo ſufius de Tito & Timotheo praemiſimus, ut facile Boehmeri exceptionibus nunc occurratur. Tria ille, quantum intelligere poſſum, excipit. Primum eſt, Titum & Timotheum nulli ſedi perpetuo affixos; alterum, veteres ex ſuis Apoſtolica tempora meritos, & de iis moſe ſui temporis locutos, ut probari ex iis aequetur, aut Titum Cretae, aut Timotheum Aſiae metropolitanam fuiſſe; tertium, alias inferendum eſſe, Apoſtolos fuiſſe metropolitanos provinciarum omnium, in quibus Episcopos ordinarunt. Primum aperte falſum eſt; nam ex Paulo conſtat, eos ſedi quemque ſuae perpetuo affixos, cuius auctoritatem ſecuti ſunt veteres, quos attulimus, Patres. Nec porro video, quid aut Cretenſi Titi, aut Ephesine Timothei Episcopatu officiat, quod illi a ſuis ſedibus quandoque abſuerint, quo Paulo, cui ut Apoſtolo *συνεργῶν* in Evangelio, ut patri obedientiam & *ἀντιπαρρησίαν* debebant, in apoſtolico munere praesto eſſent. Quid enim obſtat, quominus qui ſe Paulo ad alia Eccleſiarum negotia ſe utiles aliquando praeſtuerunt, ad Ephesum tamen, ad Cretam, tamquam ſingularem titulum, & grandem curam ſuam adligarentur; ita ut ab iis Eccleſiis, non niſi a Paulo evocati ad operam aliquam in Evangelio locandam, per aliquod tempus abſcederent? Sic &

Silas unus e Iudaeae Episcopis, poſtea Antiochiam miſſus, Paulo ſe comitem adiunxit. *Act. xv. 40.* Secunda vero exceptio facile eliditur; Patres enim, qui metropolitica quendam dignitatem Tito & Timotheo adſeruerunt, non ſuoſte ingenio, aut ex moribus ſui temporis induciti fuerunt, ſed ex ipſis Apoſtolis in pluribus teſtimoniis id hauſerunt, ut ex dictis liquet. An vero Boehmerum veteribus Patribus auctoritate praeflare exiſtimabimus, ac primaevae Eccleſiae inſtituta e recentiorum rivulis potius, quam ex veterum fontibus hauriemus? Tertium tandem, quod obicitur, leviffimum eſt; quum enim Apoſtoli eminentiori quodam modo omnes episcopatus gradus in ſeipſis complecterentur, ad metropolitanos & Episcopos ordinandos opus non erat, ipſos metropolitanos eſſe earum provinciarum, in quibus Episcopos conſecrabant.

(V) Iterum homo iſſdem repetendis inculcandiſque rebus odioſe moleſtus preſbyteranam *ισοτιμίαν* obrudit hoc loco (quod commentum pluries eius veſtigiiſ inſilentes diſſavimus); duos namque in primitiva Eccleſia ordines ſtatuit, Presbyterorum ſeu Episcoporum, & Diaconorum. Dignum ſane patella operculum, de quo tamen aegre

Speſtatum admiſſi riſum teneatis amici. Tres quidem ordines divinitus inſtituti, ac viciffim inter ſe diſtincti memorantur in ſacris litteris, ac priorum Eccleſiae temporum monumentis Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum. Episcopi pari inter ſe poteſtatis conſortio praediti ſunt, demto Petri ſucceſſore, qui primas inter Antiffites omnes agit. Attamen conſuſionis evitandae gratia, quae in Eccleſiae regimine oborirerur, ſi Episcopi omnes *ἀναρχοι* eſſent; neceſſe fuit, ſubordinationem inter eos inſtituere: quam ab ipſiſ uſque Apoſtolorum temporibus obtinuiſſe, comperimus. Non quidem in priorum trium ſaeculorum monumentis exſtant Metropolitanſ, itemque Archiepifcopi, Exarchi, Patriarchae nomina, quorum nonnulla aevo Nicaenae Synodi, alia ante Synodum Chalcedonenſem

primitivae Ecclesiae, sed de primatibus & metropolitanis altum ubique silentium, de quibus tamen sine dubio mentio iniecta fuisset, si eo tempore cogniti fuissent. Magis Apostoli pietatis culturam promovere intendebant, quam imperium civile in Ecclesiis erigere (VI), ad quod a Salvatore suo haud erant missi. Atque secundum haec cetera Auctoris asserta facile diiudicari possunt, ut speciali examine non indigeant. Conf. Caspar Zieglerus *de Episcop. lib. 1. c. 4. §. 16. seqq.*

C A P U T II.

OBSERVATIO II. ad §. 4. seqq.

QVVM Auctor noster de more & ratione antiqua eligendi Episcopos in hoc capite agat, multumque inde dependeat ad statum Ecclesiae antiquum pernoscentium & confirmandum ea, quae *lib. I. obs. VI. & lib. IV. observ. I. de iure plebis in regimine ecclesiastico dicta sunt*, non intempestivum erit, haec uberius illustrare & simul ostendere, quibus artibus tandem plebs etiam hoc iure privata fuerit (I). De electionibus primitivis Episcoporum. §. II.

sem in ecclesiasticum usum recepta sunt; occurrunt tamen alia nomina, quibus primis iis temporibus designabatur primarius in unaquaque provincia Episcopus, quem liqui caput suum agnoscere debebant, nihilque praeter illius sententiam facere; is enim dicebatur *primae cathedrae Episcopus*, ut in Synodo Illiberitana an. cccv. *can. LVIII.*, *πρωτος primarius*, ut in *canone Apostolico XLIII.*, *κεφαλη caput*, ut in eodem *canone Apostolico XXXVII.* Quid porro de nominibus labores, quum rem ipsam ab ipsis Apostolorum temporibus obtinuisse constet, ut nempe unus in quaque gente Episcopus, & quidem is, qui metropoli eiusdem praesit, primatum ac praerogativam quamdam supra ceteros haberet. Ceterum, si quam haberet vim argumentum a silentio nominis *Metropolitani* petiturum, integrum nobis esset, idem resum in ipsum iaculatorem retorquere; negari enim nequit, si minus ab Apostolorum temporibus, tandem ante Nicaenum Concilium rem ipsam exstitisse, hoc est, ut, qui Metropoli praesisset antistes, is *πρωτος* supra reliquos provinciae Episcopos haberet; & tamen Metropolitani nomen ad eum designandum in nullo ante Nicaenam Synodum monumento offendet.

(VI) Qui sine piaculo hic praetermittam Boehmerianum *επιμαχια*, quo suam adversus Cl. Marcum disputationem concludit? Scribit is, Apostolos *magis* de pietate promovenda, quam civili imperio constituendo sollicitos fuisse. Animadverte, quales, ut

praeter animi sententiam in se ipse incurrit, suae confessione confodit? Si enim Apostoli *magis* promovere pietatem studuerunt, quam civile in Ecclesiis imperium erigere; ergo civile quoddam imperium, ipso met fatente Boehmero, in Ecclesiis constituerunt. Sed hominis crebras & horribiles *επαιτιλογιας* nihil moror. Scitum illud est, Apostolos, etsi numquam de civili imperio in Ecclesiis erigendo cogitarent, sacrum tamen imperium, sive dependentiam & subordinationem inter Episcopos instituisse, quo & Religio facilius per orbem propagaretur, & concordia atque unitas inter Ecclesias arctius foveretur, & omnis *επαιτια* & perturbatio ab Ecclesia amoliretur: ac, si non expresso praecepto, luculento utique exemplo praetivisse, ut Metropolitani instituerentur. Qui maturo iudicio, & aequo animo, quae hactenus a nobis edissera sunt, expendit, id in dubium evocare non poterit.

(I) Per me liceat Boehmero ligna deferre in lucum. Omnium teruntur manibus uberes & adcuratae de electionibus sacrorum Ministrorum pertractationes Morini, Thomassini, Haberti, Hallierii, ac potissimum Marcae, nihil ut addi posse videatur. Attramen pollicetur Halensis Ictus, operam suam uberius in hoc argumenti genere locare, simulque confirmare, quam alibi proposuit *επιμαχια*, de iure plebis in Ecclesiae regimine. Sed plane vereor, ne ex magno montium parturientium crepitu ridiculus emergat mus.

Cui ius eligendi naturaliter ratione in collegio competit. **§. II. Naturale est (II), ut, qui in collegium aliquod cooptatur, electione vel totius collegii, vel qui illud repraesentant, assumatur, ut collegio praesit. Praemittendum vero est, hic potissimum agi de electionibus Episcoporum, qui duplici modo possunt considerari, vel (α) prout collegio presbyterorum praeficiuntur, vel (β) prout simul per consequentiam ad totius Ecclesiae praefecturam & curam deliguntur. Quoad priorem considerationem praenotandum est ex iis, quae ad lib. 1. observat. §. 5. dicta sunt, olim Episcopos a presbyteris non fuisse distinctos, tandem tamen ad evitanda schismata, unum ex presbyteris ceteris tunc praepositum tamquam caput totius collegii presbyterorum, iuxta singularum Ecclesiarum morem, & hoc intuitu aequum erat, ut principaliter a toto illo collegio presbyterorum cooptaretur, in quo tum presbyteri clerici, tum seniores plebis, eam repraesentantes, continebantur. Et haec primaria electio huic collegio merito tribuenda erat. Quoad alteram considerationem ex statu primitivae Ecclesiae iterum praemonendum est, in causis maioribus, totam Ecclesiam respicientibus, plebem haud fuisse exclusam, sed potius desuper consultam, ut sine voluntate eius nihil valide agi potuerit (III). Vid. observ. V. §. 2. ad librum I. Hoc posito aequum & iustum erat, populi quoque consensum in huiusmodi electionibus adhibere, quia utique negotium maximi momenti reputandum est, praeficere Ecclesiae personam, quae tamquam primarium membrum eidem praeesset, & negotia Ecclesiae totius dirigeret. Atque ita cleri & plebis suffragiis Episcopi merito eligendi erant.**

§. III. Atque hanc ipsam rationem eligendi, haecenus tantum ex statu Ecclesiae primitivae desumptam & demonstratam, ipsa Ecclesiae praxi nunc iuvat illustrare. Illustrissimus Auctor noster optime & distincte eandem iam in compendio retulit, quam

(II) Eandem Observator incudem tundit, eademque semper chorda oberrat. Veluti fundamentum iecit, cui totam suae de Episcoporum electione disputationis machinam superstrueret, quod iam millies obtrusit, Ecclesias nempe collegia esse aequalia, eaque a Presbyteris clericis, & Senioribus plebis repraesentari; Episcopos & Presbyteros divina constitutione unum idemque esse; tum ad schismata cavenda *ἐξ ἑκῆς* quamdam uni Presbyterorum nomine Episcopi insignito datam. Hoc innixus praesidio electionem episcopalem dispescit in primariam, quam Collegio Presbyterorum, & secundariam, quam plebi adiudicat. Sunt haec sollemnia Puritanorum commenta, quae semel iterumque discicimus, praesertim *Animadvers. in Observ. ad Concord. l. 2. p. 125. seqq.* in quibus probatum dedimus, Episcopos divino iure & apostolica observatione Presbyteros dignitate auctoritateque antistare; singulares Ecclesias a Praesidibus sacrorum, universam vero ab unitatis centro Romano Antistite exhiberi; Presbyteros a laicis institutione Christi seungi. Nimirum homo Lutheranae sectae ac dogmati innutritus a puero, idem in catholica Ec-

clesia olim factum credidit, quod apud gentes suos, itemque Catharos fieri vidit, apud quos ex sartore, veteramentario, sartore, cetario, aut vili quopiam opifice, confestim imperitiae multitudinis clamore, sit Episcopus, quem *Superintendentem* adpellant; aut *Πρεσβυτερος*, hoc est, Senior, aut antiquus, & momento turbinis exit Marcus Damas.

(III) Qua fronte iacet Catharus, nihil minus sine voluntate consensuque plebis valide agi potuisse in veteri Ecclesia, aut nobis, quasi apertis oculis nihil videremus, sic illudere conetur, ipse norit. Plura passim tradidimus, quae falsae doctrinae castigandae sat essent. Sed quoniam eadem ille nobis saepius occentat, sibi imputet, si saepius refellatur. Primum ab Halensi Caussidico petimus, ut mala fide, ac tergiversatione omissa indicet, undenam hauserit, quod confidenter inculcat; quum enim de moribus veteris Ecclesiae agitur, tantumdem, nec amplius adfirmandum est, quantum ex idoneis scriptoriis colligi potest; nullum vero ludicrae illius fabulae auctorem ac praedem ex omni antiquitatis memoria habet Observator. Deinde eundem arguimus, ut advertat, admissio illo com-

quam Cyprianus passim suo testimonio confirmat. Sic enim *lib. 1. epist. 4. (IV)* modum eligendi ex praxi Ecclesiae describit: Propter quod plebs obsequens praeceptis dominicis *Testimonium*
 & Deum metuens a peccatore praeposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis *Cyprianus*
 sacrificia miscere, quum ipsa (plebs) maxime habeat potestatem (ius) vel eligendi
 dignos sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod & ipsum videmus de divina auctori-
 tate descendere, ut sacerdos plebe praesente sub omnium oculis deligatur, ut dignus at-
 que idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur. Et deinceps: Propter quod dili-
 genter de traditione divina & Apostolica observatione servandum est, & tenendum,
 quod

mento, deterrimum rerum statum in primi-
 tivam Ecclesiam invehi, ἀναρχία, quin &
 ἀναρχία longe deteriorem; summam Ec-
 clesiae regendae potestatem penes plebeculam
 locari; sacrorum Praefides plebi obnoxios fieri:
 quae nemo sanae mentis umquam somnia-
 bit. Constat enim, Christum Ecclesiae col-
 ligendae, ordinandae, erudiendae, & ad-
 ministrandae potestatem Episcopis fecisse, &
 ab his inde usque ab Ecclesiae incunabulis e-
 iusmodi potestatem fuisse exercitam. Et sa-
 pe, sive Presbyteros ceterosque inferiores cle-
 ricos species, sive laicos, tantum abest, ut
 sine eorum voluntate nihil valide effici in
 Ecclesia poterit, quin potius omnes Epi-
 scoporum auctoritatis subsuerint. Ignatius
 ep. ad Smyrnenf. §. 8. omnes hortatur, ut
 Episcopum sequantur, eoque nescio, nihil
 perficiant, quod ad cultum Religionis, re-
 rumque ecclesiasticarum pertinet: πάντες,
 αὐτῷ τῷ Ἐπισκοπῷ ἀκολουθεῖτε, ὡς ὁ Χριστὸς
 ἰησοῦς τῷ πατρὶ. . . μὴδὲν χωρὶς ἐπισκοπῆς
 τι πρῶτον τῶν ἀνγκυρῶν εἰς τὴν ἐκκλη-
 σίαν. Idem ep. ad Polycarp. num. 4. eum
 admonet, ne quid sine ipsius arbitrio fiat:
 μὴδὲν ἀνευ τοῦ γνωμῆς σου γίνεσθαι. Et ep.
 ad Ephes. n. 4: unde decet vos in Episcopi
 sententiam concurrere: quod & facitis. Nam
 memorabile vestrum Presbyterium, dignum
 Deo, ita coaptatum est Episcopo, ut eordae
 circarum. Canon Apostolicus xxxviii. ve-
 tat, Presbyteros & Diaconos sine voluntate
 Episcopi ἀνευ γνωμῆς τῷ Ἐπισκοπῷ quidquam
 perficere. Idem cavet Synodus Laodicaena
 can. lvii. Haec luculenter ostendunt, Epi-
 scopos Ecclesias administrasse, quin Presby-
 teris obnoxii fuerint; his contra praeter il-
 lorum voluntatem ne suo quidem munere
 perfungi licuisse. Quod de Presbyteris, idem
 potiori iure de laicis intelligendum, qui
 omnes Episcoporum regimini & auctorita-
 ti subsunt. Clemens P. ep. 1. ad Corinth.
 n. 57. tradit, oportere plebem Episcopis sub-
 esse: vos ergo, qui seditionis fundamenta iest-

is, subditi estote Presbyteris, & correptionem
 suscipite in poenitentiam; fixantes ge-
 nus cordis vestri, discite subiici, mactate ὑπε-
 τασσέσθαι. Dilerte Ignatius cit. ep. ad Smyr-
 nenf. n. 9. scriptum relinquit: qui clam Epi-
 scopo aliquid agis, Diabolo servis. Praecla-
 re de hac re Cyprianus ep. lxxvi. ad Pu-
 prian: Quum te, inquit, iudicem Dei consti-
 tuas, & Christi, qui dicis ad Apostolos, ac-
 per hoc ad omnes Praepositos, qui Apostolis
 vicaria ordinatione succedunt, qui audit vos,
 me audit, &c. Inde enim schismata, &
 haereses obortae sunt, & oriuntur, dum Epi-
 scopus, qui unus est, & Ecclesiae praest, su-
 perba quorundam praesumptione contemnitur,
 & homo dignatione Dei honoratur, indignus
 ab hominibus iudicatur. Quis enim hic est
 superbiae tumor, quae arrogantia animi, quae
 mentis inflatio, ad cognitionem suam Prae-
 positos & Sacerdotes vocare, ac nisi apud te
 purgati fuerimus, & sententia tua absoluti,
 ecce iam sex annis, nec fraternitas habuerit
 Episcopum, nec plebs Praepositum, nec grex
 Pastorem, nec Ecclesia gubernatorem. Et d.
 168. Loquitur illic Petrus, super quem aedi-
 ficata fuerat Ecclesia, Ecclesiae nomine do-
 cens, & ostendens, quia etsi contumax, &
 superba obaudire volentium multitudo disce-
 dat, Ecclesia tamen a Christo non recedit,
 & illi sunt Ecclesia plebs Sacerdoti adunata,
 & Pastori suo grex adhaerens. Unde scire de-
 bes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam
 in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sunt,
 in Ecclesia non esse. Haec illepidae Boeh-
 meri fabulae securim insigunt. Piger diu-
 tius cum homine eiusmodi confictari, qui
 nudis verbis, non rationum clypeo fultus,
 hostem quaerit, quem debellet. Quare ad
 alia cito gressu properemus.

(IV) Importuno, ac fugitivo loco affer-
 tur celeberrimus Cypriani locus ep. lxxviii.
 Eum nos opportune explicabimus infra An-
 nimadv. vi.

quod & apud nos quoque & fere per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui praepositus ordinatur, Episcopi eiusdem provinciae proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit, & uniuscuiusque actum de eius conversatione perspexit. Patet ex loco adducto, (1) populo ius eligendi olim competuisse & (2) hoc per omnes fere provincias observatum fuisse, (3) hunc morem ab Apostolico exemplo petitum esse, quippe secundum quod plebs nunquam exclusa fuit, (4), immo ius reculandi indignos exercuisse, (5) ordinationem vero a proximis comprovincialibus peractam fuisse. Ceterum quum Episcopus, ut dictum est, tamquam caput toti presbyterorum collegio praeficeretur, inde fiebat, ut cleri potissimae partes in tali electione essent. Quorum referri potest assertum Hieronymi (V): *Alexandriae a Marco Evangelista usque ad Heraclum & Dionysium Episcopos, presbyteri semper unum ex se electum in excelsiori loco collocatum Episcopum nominabant, quomodo si exercitus sibi imperatorem faciat, aut diaconi eligant de se, quem induratum noverint & archidiaconum nuncupent*. Vid. c. legimus 24. d. 93. quod non ita intelligendum, quasi populi nullae in huiusmodi electionibus partes fuerint, sed quod presbyterorum collegium primum quoddam votum in huiusmodi electionibus habuerit, quum sibi directorem & caput quoddam adficeret.

Hieronymi
locus
de electione
cleri.
Quem
modum
plebs in
electionibus
Episcoporum
tenuerit?

§. IV. Sed non opus est, pluribus testimoniis hanc in rem uti, quum per priora saecula ubique illa occurrant. Potissimum adhuc erit excutiendum, quem modum populus tenuerit in electionibus Episcoporum, id quod non satis accurate solet explicari, quum plures nimium populo indulsisse, alii vero inanem electionis figuram

(V) Quenam Hieronymo de episcopatu sententia infederit, iam aperuimus *Animadu. in Observ. ad Concord. l. 2. p. 125. seqq.* Restat, ut eiusdem locum de more eligendi Alexandrini Episcopi a Catharorum praestigiis vindicemus. Refert is *ep. lxxxv. ad Evagr.*, *Alexandriae a Marco Evangelista usque ad Heraclum & Dionysium Episcopos, Presbyteros semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominasse*. Est hercle, cur mireris Boehmeri confidentiam, qui dum pro iure plebis in Antistitum electione pugnat, hoc Hieronymi testimonio utitur, quod plebem aperte excludit, totumque electionis negotium ex Marci institutione unis Presbyteris desert. Sed nihil sibi speret Catharus ab hac Hieronymi narratione, utpote quae incerta & sublesta est, & adeo obscura, nihil ut certi colligi exinde possit. Primum enim, eiusmodi Alexandrinae Ecclesiae consuetudinis nemo Graecorum & Latinorum Patrum meminit ante Hieronymum; non Clemens Alexandrinus, nec Origenes, qui ante Dionysium Alexandriae clauerunt; non Athanasius, neque Theophilus Alexandrini Patriarchae, quibus crebro eius consuetudinis laudandae se se derat occasio; non Episcopi Aegyptii, quod

rum plurimum intererat, cum urgere morem, ut Arianos Athanasii electionem improbantibus refellerent; non denique Cyprianus, qui pluribus locis de electione disserit, eamque ab Episcopis testimonio cleri & populi fieri scribit, ex Apostolica observatione, quae ubique in Ecclesia vigeat. Nec veri speciem praestert, Cyprianum ignorasse celebrem illam Alexandrinorum consuetudinem ab ipso Marco institutam, diuque observatam, praesertim quum non longe Africa ab Aegypto abesset. Vnus Alexandrinae illius consuetudinis meminit Hieronymus saeculi quarti scriptor, & quidem carptim & subobscurum, nec unde eam hausit, aperit. Deinde Hieronymi narrationi graviter obstat communis veteris Ecclesiae disciplina a divina traditione, & Apostolica observatione descendens, quae tum in Africanis Ecclesiis, tum fere per provincias universas observabatur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui Praepositus ordinatur, Episcopi eiusdem provinciae proximi quique conveniant, ut Episcopus deligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit, & uniuscuiusque actum de eius conversatione perspexit, uti Cyprianus loquitur *ep. lxxviii*. Quis vero credat, Marcum Evangelistam consue-

suetudinem Alexandriae instituisse, omnino
 aiam ab ea, quam Apostoli praefetulerunt?
 Aut si Bochmero detur, Alexandriae solos
 Presbyteros ex ipsorum numero Episcopum
 delegisse; adleratur quoque necesse est, di-
 sciplinam ab ea diversam, quam ex obser-
 vatione Apostolica reliquae omnes Eccle-
 siae servabant, diu apud Alexandrinos vi-
 guisse: adeoque, *quid mihi* (Hieronymi
 utar verbis) *profers unius urbis consuetudi-
 nem?* Fidem quoque derogant Hieronymia-
 nae narrationi ipsius Alexandriae Eccle-
 siae monumenta. Quum enim Ariani ele-
 ctionem Athanasii Alexandrini illegitimam
 esse contenderent, obtinentes, populum
 suas in ea partes non habuisse; Patres Syn-
 odi Alexandrinae an. cccxi. coactae in
 Synodica ad omnes Catholicae Ecclesiae Epi-
 scopos, apud Athanas. *Apolog. contr. Ariam.*
 s. 1. *Opp. p.* 128. ad illorum criminationem
 diluendum testantur, Athanasium a
 plebe expetitum, & ab Episcopis consecra-
 tum fuisse: nos autem, aiunt, *cum tota ci-
 vitate, & universa provincia testes sumus,*
totam multitudinem, omnemque Catholicas
Ecclesiae (Alexandriae) populum, quasi
uno corpore, uno animo congregatum, exclama-
masse, vociferatum esse, ac Athanasium suae
Ecclesiae Episcopum petiisse. Hoc publicis vo-
 cis Christum rogabant, hoc nos diebus no-
 ctibusque plurimis facere adiurabant. . . .
Quod autem ex nobis (Episcopis) quam-
plurimi sub omnium conspectu, & omnibus
prae gaudio acclamantibus, ipsum ordinarint,
nos testes sumus, qui ordinavimus. Iam ve-
 ro si ex veteri Alexandriae Ecclesiae con-
 suetudine a Marco instituta, perque duo
 amplius saecula confirmata, nullas populus
 in Antistitis electione partes obtinisset, sed
 tantum Alexandrini Presbyteri, profecto nec
 Ariani, viri erudiri & callidi, obiciissent,
 populum suas in electione Athanasii partes
 non exercuisse; nec Episcopi Aegyptii tan-
 topere adlaborassent in ea calumnia depel-
 lenda, sed potius ostendissent ita factum o-
 portuisse, collaudantes vetustissimum Ale-
 xandrinae Ecclesiae morem, qui xii. Pre-
 sbyteris electionem Alexandrini Episcopi
 defererebat. Rem plane conficit Gregorius
 Nazianzenus *orat. xxi.* qui de hac Atha-
 nasii electione disserens: *sic igitur, ait, as-*
que ob eas causas totius populi suffragiis . . .
 ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟ, ΕΤ SPIΡΙΤΥΑΛΙ ΜΟΔΟ ΑΔ
 ΜΑΡΚΙ ΘΡΟΝΟΝ ΕΒΕΜΙΤΥΡ, ΑΠΟΣΟΛΙΚΗΣ
 ΕΤ ΧΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΥ ΜΑΡΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ
 Tom. III,

diversum. Athanasius ergo Episcopus crea-
 tus est *Apostolico* modo, eo nempe, qui in-
 de usque ab Apostolorum aevo tum in ce-
 teris Ecclesiis, tum in Alexandrina vige-
 bat. Qui enim *Apostolicus* dici potuisset is
 modus, si ab Apostolis repetendus non es-
 set; aut Arianis opponi, si contraria con-
 suetudo Alexandriam fuisset a Marco ita-
 ta? Eiusmodi autem fuit *Apostolicus* iste
 modus, ut petente plebe a multis Episco-
 pis ordinarentur Episcopi: quo pacto A-
 thanasium Alexandriae Antistitem ordina-
 tum, laudata Concilii Alexandrini Synodi-
 ca monstrat. Tandem constitutiones Ale-
 xandrinae Ecclesiae, quas ut Apostolicas
 traditiones Aegyptii receperunt, Episcopum
 eligi statuunt, congregatis vicinis Episco-
 pis, itemque Presbyteris, Diaconis, & po-
 pulo ad testimonium dandum: itaque in e-
 lectione Celadiani, octavi post Marcum E-
 piscopi Alexandrini, & Iuliani undecimi
 Episcopi observatum, testatur Severus A-
 lexandrinus *in vit. Patriarchar. Alexandrin.*
Conf. Echellensem de origin. Eccles. Ale-
xandrin. cap. 2. seqq. Neque Puritani fi-
 dant Eutychio in *Chron.* ubi memo-
 ria prodidit, *Alexandriae institutum hoc de*
Presbyteris, ut scilicet Patriarchas crearent
ex Presbyteris xii., stitisse ad Alexandrum
usque Alexandrinum patriarcham, qui vetuit,
ne deinceps Patriarcham Presbyteri crearent,
& decrevit, ut mortuo Patriarcha conven-
rent Episcopi, qui Patriarcham ordinarint;
 absurdum enim est, niti scriptore hoc Ara-
 be, recenti (anno namque dccccxxxix.
 decessit) inepto, & ex Arabicis malis Lati-
 ne reddito deteriore a Seldeno, partim A-
 rabicae linguae imperitia, partim dolo, ut
 presbyterianam causam tueretur. Quod Eu-
 tychius ait, Patriarcham Alexandrinum
 a xii. Presbyteris electum, id falsi arguunt
 Episcopi Aegyptii Alexandriae congregati,
 Nazianzenus, & Severus Alexandrinus in
 locis supra laudatis, ex quibus innotescit,
 Alexandrinum Episcopum a finitimis Epi-
 scopis testimonio cleri & populi eligi con-
 suevisse. Quod vero ideam subdit, Episco-
 pum Alexandriae a xii. Presbyteris ele-
 ctum ad Alexandrum usque, id quidem
 Hieronymi narrationi directe opponitur.
 Inquit Hieronymus, morem illum *usque*
ad Heraclam & Dionysium stitisse. He-
 raclas Alexandrinus Episcopus undecimo
 Alexandri anno, hoc est, A. C. CCXXXII.
 creatus est, teste Eusebio; Dionysius au-

ram populo reliquisse videantur (VI). Grotius *de imperio summar. potest. circa sacra* c. 10. §. 8. & populo praeter ius *doximas*, seu potestatem allegandi causas, ob quas is, qui proponitur, eligi non debeat, nihil tribuit, quod alias dici solet *votum negati-*

tem A. C. CCLXIV. eandem obtinuit sedem. Quum autem inter utriusque electionem spatium interstit annorum XXXII., sibi non constabit Hieronymus, nisi dicas, Heraclam fuisse ultimum, qui veteri; Dionysium vero primum, qui novo more factus sit Episcopus. Contra Eutychius Alexandrum patriarcham vetuisse tradit, ne deinceps Patriarcham Presbyteri crearent; primus igitur, qui alio more factus est Alexandrinus Episcopus, secundum Eutychium, fuit Alexandri successor Athanasius, qui A. Chr. CCCXXVI. post Nicaenam Synodum creatus est. Igitur inter creationem Heraclae, qui ultimus a Presbyteris factus est, auctore Hieronymo, & consecrationem Athanasii, qui primus ab Episcopis consecratus est, auctore Eutychio, anni ferme centum excurrunt. Nodum hunc vindice dignum dissolvant Puritani, qui spem causae in Hieronymo & Eutychio posuerunt. Iam sentis, nihil incertius Hieronymi & Eutychii narratione, sive de more illo Alexandrini Antistitis eligendi, sive de tempore, quo perduravit. Quid diutius in hac re immoramur? Hieronymus nulla de iure mentione iniecta, de facto tantum loquitur, & quidem tam breviter & obscure, ut vix quid voluerit intelligas: *Presbyteri*, ait, *unum ex se electum in excelsiori gradu collocatum Episcopum nominabant*. Quo iure, quave iniuria Presbyteri id fecerint, non aperit; nec quid aliud fecerint, quam quod Episcopum nominarint, docet. Ait quidem Hieronymus Episcopum ex Presbyteris electum; a Presbyteris autem electum non docet; potuit autem ex Presbyteris ab aliis eligi, vel a populo, vel ab Episcopis aliis; & ab Episcopis quidem, clero & populo annuente, Alexandriae eligi Episcopum consuevisse ex communi Ecclesiarum disciplina ab Apostolica observatione deducta, argumenta a nobis supra prolata conficiunt. Et Ambrosiaster, qui sine dubio auctoritatem Hieronymi secutus est, *Comment. in cap. IV. ep. ad Ephes. scribit, quia coeperunt sequentes Presbyteri (Alexandrini) indigni inveniri ad primatus tenendos, immutatam fuisse rationem, prospiciente Concilio, ut non ORDO, sed meritum*

crearet Episcopum: quae confirmant, adserere Hieronymum noluisse, Alexandrinum Episcopum a Presbyteris olim electum, sed ex ordine Presbyterorum, quicumque tandem essent electores.

(VI) Celebris est controversia, num populi suffragia in Antistitu electionibus fuerint iudicialia, an mere testimonialia. Prius Blondello, Binghamo, Boehmero, aliisque vidum; posterius Marcae, Haberto, quin & Grotio, Stillingfleet, aliisque Protestantibus. Horum sententiam sacrae litterae, ac priorum Ecclesiae temporum monumenta luculenter ostendunt. Nimirum nullus exstat in sacra Scriptura locus, quo plebi tribuatur Praesulum constituendorum potestas, qui profecto exstaret, si eiusmodi ius plebi competere. Contra multa inibi prostant, quae Episcopis potestatem eligendi & constituendi Praesides sacrorum adscribunt. Qui primi Ecclesiam rexerunt, a Christo, non a populo, Apostoli constituti fuerunt. Ioan. VI. *Ego vos duodecim elegi: novi quos elegerim*. Lucas X. 2. *quum praecpta dedisset Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegerat*. Paulus Titum Cretae reliquit, ut constitueret per civitates Presbyteros, hoc est, Episcopos, ad Tit. 1. 5. Ipsi Apostoli, quos regendas Ecclesiae idoneos putabant, successores sibi crearunt, quin populi suffragium exquirerent, ut ipse fatetur Basilius ad A. C. LXXVIII. §. 16. & ad an. LXX. §. 20. Sic Timotheus, Titus, Dionysius Areopagita a Paulo creati sunt Episcopi. Eusebius H. E. III. 4. Linum a Petro Romanum Episcopum electum testatur Iraeneus *advers. haeres. III. 3*. Clementem ab eodem Petro Romanorum, Polycarpum ab Ioanne Smyrnaeorum Episcopum electum, inquit Tertullianus *de praescript. adv. haeres. cap. XXXII*. Ioannes Evangelista Episcopos in Asia creavit. Tertullian. *contr. Marcion. IV. 5*. *Apostoli praedicantes per regiones ac urbes, primitias eorum spiritu quum probassent, in Episcopos & Diaconos eorum, qui credituri erant, constituerunt*, inquit Clemens I. ep. I. ad Corinth. n. 42. Hoc idem effecerunt viri Apostolici, qui Apostolis proxime successerunt.

Ca.

sivum. Sed quia sub hac voce ut plurimum ius quoddam inane comprehendere solet, hinc potius rem ipsam describamus, quam voce hac suspecta utamur. Concludo enim ex locis in §. *antec.* adductis, presbyterorum collegio, ex quo Episcopus eli-

K k 2

gen-

Caius Ecclesiae Romanae Presbyter, Pontificibus Victore & Zephyrino, Episcopus gentium ordinatus est χειροτονηθη και εθρον επισκοπον, ut ait Photius Cod. XLVIII. eique Ecclesiae destinatus, quam sapientia & consilio adepturus esset. Romani Pontifices consecrare Antistites consueverunt, eosque deinde ad gentes Christo lucrificandas mittere, de quibus Innocentius I. ep. ad Decent. Iam vero Episcopi, quos prioribus saeculis Romani Pontifices magno numero ordinarunt, & ad fundandas Ecclesias postea miserunt, non a populo earum Ecclesiarum, quas ipsi plantarunt, electi sunt, nec testimonium & consensus plebis expectatus est: quod confirmat, sacrorum ministrorum electionem ad populum non pertinere. Sed rem luculentissimis vetustissimorum Patrum testimoniis confirmam. Clemens I. cit. ep. ad Corinth. n. 44. : και οι Αποστολοι εμουν εγνωσαν δια τη κυριω ημων Ιησου Χριστου, οτι εις εσαι επι της ονομαστος της επισκοπης, δια ταυτην εν την αιτιαν προ- γωσιν εληφοτες τελειαν, κατεστησαν της προ- αρημενης, και μεταξυ επινομην δεδοκασι, οπως εαν κοιμηθωσιν, διαδεχωνται ετεροι δε- δοκιμασμενοι ανδρες, την λειτουργιαν αυτων. Τας εν κατεσθεντας υπ' εκεινων, η μεταξυ υφ' ετερων ελλογμων ανδρων, συνευδοκησας της εκκλησιας πασης, και λειτουργησαντας αμεμ- πτως τη ποιμνι της Χριστου κατα ταποινοφρ- σινης, ησυχως, και αβασταως, μεμαρτυρημενης σε πολλοις χρονοις υπο παντων, πασης υδ δικαως νομιζομεν αποβαλεσθαι της λειτουργιας. Et Apo- stoli nostri cognoverunt per dominum nostrum Ie- sum Christum, quod futura esset contentio de no- mine episcopatus: ob eam ergo causam, accepta perfecta praecognitione, constituerunt supradictos (Episcopos) & deinceps futurae successionis regulam tradiderunt; ut quum illi decederent, ministerium eorum ac munus alii viri probati exciperent. Qui igitur ab illis, aut deinceps AB ALIIS VIRIS EXIMIIS (hoc est, Episcopis) CON- STITUTI SUNT CONSENTIENTE ECCLESIA V- NIVERSA, & ovis Christi humiliter, quicte, liberaliterque ministrarunt, ac longo tempore praeclarum ab omnibus testimonium reportarunt, hos censemus de officio iniuste deiici. Quan- titis pretii locus hic ostendit, quae fuerint

partes cleri & plebis in Episcoporum electione. Καταστασις constitutio ad Apostolos & Episcopos, συνευδοκησας consensus ad plebem spectabat. Luculentum quoque testi- monium prisca Christianorum moris non longe recedentis ab Apostolica aetate dat Lampridius in vit. Alex. Sever. cap. XLV. ubi, inquit, aliquos voluisset vel rectiores provinciis dare, vel praepositos facere, vel procuratores, id est rationales, ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non probasset, subiret poenam capitis: dicebatque grave esse, quum id Christiani & Iudaei facerent in praedicandis Sacerdotibus, qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunae hominum committerentur & capita. Quemadmodum Imperator Praesidium nomina proponebat populo; sed ipse tamen, quod nemo negat, Praesides eligebat; ita in electione Episcoporum admittebatur quidem plebs ad probanda crimina aut impedimenta, sed ipsi sacrorum Praesides eligebant. Immo nihil opus erat populo proponi Sacerdotes, si a populo essent electi: Origenes Hom. VI. in Levitic. scribit, requiri in ordinando Sacerdote praesentiam populi, ut sciatis omnes & certi sint, quia qui praestantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium, & hoc adstante populo, ne qua postmodum retractatio cuipiam, ne quis scrupulus resideret. En ut populus adstabat tantum & consentiebat, non autem eligebat Episcopum. Tertullianus Apologetic. cap. XXXIV. de Episcopis memoriae prodit: praesident apud nos probati quique Seniores (hoc est, Episcopi) honorem istum non pretio, sed testimonio adopti. Porro populum vera non tulisse suffragia, argumento est, quod iudicio Synodi provinciae poterant excludi. Apposite Basiliius ep. LXII. petere quidem vestrum est, Domini vero (id est, synodi provincialis) designare. Sed quoniam in Cypriano praecipuum popularis electionis praesidium ponunt Adversarii, eius in hac re sententiam diligenter expendamus. Inquit ille ep. LXVIII.

gendus erat, primum competiisse suffragium, hoc sensu, ut unum aliquem ex se futuro episcopatu destinare potuerint, sed non aliter, quam concurrente plebis consensu. Senatus itaque ecclesiasticus presbyterorum *consecravit*, sed plebs *iubebat*, seu

LXVIII. Propter quod diligenter DE TRADITIONE DIVINA, ET APOSTOLICA OBSERVATIONE servandum est, & tenendum, quod apud nos quoque, ET FERRE per universas provincias tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui Praepositi ordinatur, Episcopi eiusdem provinciae proximi quoque conveniant. Et Episcopus deligatur PLEBE PRAESENTE, quae singulorum vitam plenissime novit, nec non uniuscuiusque actum de eius conversatione perspexit. Quod Cyprianus inquit, disciplinam hanc a divina traditione, & apostolica observatione descendere, non ita intelligendum, divino aut apostolico praecepto requiri in Sacerdotum electione praesentiam & testimonium plebis; sed tantum quia Christus & Apostoli exemplis suis regulam hanc tradiderunt. Hinc subdit electionem Eleazari, quae licet Dei iussu a solo Sacerdote Mose fuerit peracta, tamen voluit Deus, eius ad Sacerdotium electionem coram populo fieri: coram omni Synagoga iubet Deus constitui Sacerdotem, idest, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales non nisi SUB POPULI ASSISTENTIS CONSCIENTIA fieri oportere, ut PLEBE PRAESENTE vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicantur, & sic ordinatio iusta & legitima, quae omnium suffragio & iudicio fuerit examinata. Addit & exemplum Apostolorum, qui in electione tum Matthiae, tum septem Diaconorum plebem congregarunt, eiusque audierunt testimonia, ne quis indignus obreperet: quod postea secundum divina magisteria observatur in Actis Apostolorum, quando de ordinando in locum Iudae Episcopo Petrus ad plebem loquitur. . . . Nec hoc in Episcoporum tantum, & Sacerdotum, sed & in Diaconorum ordinationibus observasse Apostolos animadvertimus. . . . quod utique idcirco tam diligenter & caute convocata tota plebe gerebatur, ne quis ad aliud ministerium, vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet. Idem Cyprianus ep. xxxiii. ad Cler. & popul. ostendit, nulla divinae legis necessitate praesentiam & testimonium plebis requiri in Praesulum electionibus; ait enim: in ordinandis clericis, fratres carissimi, solemus vos

amea consulere, & mores ac merita singulorum communi consilio ponderare. Sed expectanda non sunt TESTIMONIA HUMANA, quum praecedunt divina suffragia. Aurelius frater noster illustris adolescens a Domino iam probatus & a Deo vocatus est &c. Deinde pergit, hunc igitur, fratres dilectissimi, a me & a collegis, qui praesentes aderant, ordinatum sciatis. Inquit Cyprianus, solere a se plebem consuli, utpote qui a primordio episcopatus sui stauerat, nihil sine consilio Presbyterorum & Diaconorum, & sine consensu plebis, sua privatim sententia gerere, in Ecclesiae suae regimine, ut ipse fatetur ep. xiv.; plebem autem omnino consulendam esse, non ait. Quin facto ipso contrarium ostendit; nam ipse cum Episcopis Aurelium promoverat, inconsulta plebe, causam interserens, consuli scilicet plebem, ut vitae testimonium praebear; Aurelio autem satis testimonii praebere geminam fidei confessionem, quam divinum suffragium adpellat. Eodem iure se Celerinum virtutibus pariter & moribus gloriosum clero adscripsisse, non humana suffragatione, sed divina dignatione ait ep. xxxix. Frustra duo haec exempla sollicitat Observator, & suo penu promens eiusmodi electiones sine testimonio plebis factas extraordinarias fuisse, atque edita quo tempore Carthaginensis Ecclesiae Episcopo suo in fuga exsistenti carebat: quod ut gratis affirmatur, sic & negatur. Aliis etiam in Africa Episcopis ius fuisse Presbyteros eligendi, probant Aurelii Episcopi verba in Synodo Africana: Episcopus unus esse potest, per quem dignatione divina Presbyteri multi constitui possunt. Nec semper expetita populi testimonia, probat Synodus Carthaginensis III. can. xxii.: ut nullus, ait, ordinetur clericus, nisi probatus vel Episcoporum, vel populi testimonio. Aditus ergo patebat ad clerum vel populi testimonio, vel episcopali examine. Tribuit quidem Cyprianus ep. xlii. populo suffragia, sed in eum finem, ut plebe praesente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicantur, ut ipse explicat cit. ep. lxviii. Quare? Quia plebs singulorum vitam plenissime novit, & uniuscuiusque actus de eius

seu presbyterorum votis applaudebat, & consensum suum interponebat, quo factio demum electio valida erat. Et hoc intuitu Cyprianus populo adscribit (I.) *potestatem eligendi dignos sacerdotes*, seu suffragio suo approbandi, quos dignos a presbyterorum collegio propositos iudicaverat: (II.) *potestatem recusandi indignos*, seu eius votum suum denegandi iis, quos a presbyterorum collegio designatos indignos iudicabant. In similem fere modum procedebatur, ut quidem in statu democratico communibus votis causae maioris momenti expediuntur, nam & hic senatus ad populum referre solet, cuius deinceps est, examine praevio, vel admittere vel reiciere senatus placitum. Et hoc sensu Episcopi electi dicuntur *praesente plebe*, Cyprian. lib. 1. epist. 4. Alibi *suffragio populi*, Id. lib. 1. epist. 3. Alibi *quod plebis iudicio & testimonio comprobatus sit*, Id. lib. 2. epist. 11.

§. V. Equidem Grotius cit. l. §. 10. populum non semper electionibus interfuisse, nec eius consensum praerequisitum fuisse ait, idque probare ex eodem Cypriano l. 2. ep. 5. conatur, aiente: *in ordinandis clericis, fratres carissimi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi consilio ponderare: Sed expectanda non sunt consilia humana, quum praecedunt divina suffragia. Aurelius frater noster, illustris adolescens, a Domino iam probatus & a Deo vocatus est*. Verum ex hoc exemplo nihil solidi evinci posse, existimo. Delituisse adhuc Cyprianum in secessu suo, quum ordinaret Aurelianum, ex eius epistola constat, & quidem illum velut immediate a Deo vocatum esse existimabat, adeoque suffragia humana in tali casu necessaria non esse concludebat, id quod inde colligebat, quia, ut scribit, *bis confessus, & bis confessionis suae victoria gloriosus est, & quando, pergit, vicit, in cursu factus extorris, & quum denuo certamine fortiore pugnavit, triumphator & victor in proelio confessionis exstitit*. Non ergo in genere populi consensum excludebat, sed in tali casu eum minus necessarium esse iudicabat, quum immediate a Deo vocatus & gloriosa sua duplici confessione satis probatus esset, ut supervacuum videretur in eius mores & vitam inquirere. Deinde Aurelius, non Episcopus, sed tantum lector, ordinatus erat, quod facilius absque consensu plebis fieri poterat, quum tantum in causis maioribus, quorum pertinebat Episcopi electio, consensus plebis concurrere debebat. Idem iudicium formandum de electione Celerini lectoris, quod exemplum ibidem adducit Grotius cit. l. nam & hunc Cyprianus alique Episcopi, qui aderant, ordinauerant, de qua ordinatione ita Cyprianus ad Clerum plebemve Carthaginensem lib. 4. epist. 20. scribit: *Exsultate igitur & gaudete nobiscum, lectis litteris, quibus ego & collegae mei, qui praesentes aderant, referimus ad vos Celerinum fratrem nostrum, virtutibus pariter & moribus gloriosum, clero nostro non humana suffragatione, sed divina dignatione coniunctum*. Erant tales electiones extraordinariae, eo tempore factae

conversazione perspexit. Porro non ait a plebe eligendum Episcopum, sed *plebe praesente*, sive *sub populi adstantis consensu*. Quin idipsum, ut scilicet *plebe praesente* Episcopus eligatur, non fuisse catholicae consuetudinis, monstrant ea Cypriani verba ibidem: *apud nos quoque, ET FERE per provincias universas*. Ita *in suffragium* apud Cyprianum nihil est aliud, quam bonum testimonium, manifestatio voluntatis ac desiderii. Hinc cit. ep. xxxiii. *suffragium* quoque vocat divinum testimonium, humano illud opponens: *expectanda*, inquit, *non sunt testimonia humana, ubi praecedunt divina suffragia*. Et ep. lxxviii. commendans

Sabini electionem in Hispania factam loco Basilidis, distinguit in ipsa *suffragium*, & *iudicium*, quorum illud plebi, hoc Episcopis tribuit: quod, ait, *& apud vos factum videmus in Sabini collegae nostri ordinatione; ut de universae fraternitatis SUFFRAGIO, & de Episcoporum, qui in praesentia conveniunt, quippe de eo ad vos litteras fecerunt, IUDICIO Episcopatus ei deferretur*. Haec nebulas dissipant, quas meridiana lucis confundere conatur Observator; simulque probant, quam bene consistat Grotii sententia, populo tribuentis ius *dominatiois*, quod ab electione diversum est.

luc duplex populi circa electiones Episcoporum.

An & qua ratione populus quandoque ab electionibus exclusus fuerit? De electione Aureliani, a Cypriano facta.

De electione Celerini.

factae, ubi Ecclesia Carthaginienſis Epifcopo ſuo, in fuga exiſtenti, orbata erat, qui tamen electionem ordinare debebat, adeoque eo minus in exemplum trahendae, quod in ſtatu extraordinario contingerint.

Illustratur ulterius, populum in electionibus multum valuiſſe. Exemplum factum in electionibus.

§. VI. Ceterum populum in electionibus Epifcoporum plurimum valuiſſe, vel inde ſatis conſtat, quod candidati, qui officio huic intruſi, quam legitimam vocationem exſpectare, in corrupta Eccleſia malebant, ſe plerumque ad popularem auram accommodaverint, & factiones in plebe cauſaverint, ex quo ſaepe turbae inſignes datae ſunt. Sidonius Apollinaris *lib. 4. epist. 25.* refert, electionem in Eccleſia vacante Cabilonenſi factam, ad quam, ut omnia ordinate peragerentur, acceſſerat primas Lugdunenſis. Inveniebat ibi ſtudia populi ſciſſa in tres competitores, quorum hic antiquam natalium praerogativam, reliqua deſtitutus morum dote, ructabar: hic per fragores paraſiticos, culinarum ſuffragio comparatos, Apifianis plauſibus ingerebatur: hic apice votivo ſi potiretur, tacita paſſione promiſerat, eccleſiaſtica plauſibus praediae praedia fore &c. Eccleſia Bituricenſis eadem fata habuit, ubi utriuſque profeſſionis ordinibus quoddam ſacerdotii claſſicum cecinit. Fremit populus per ſtudia diviſus, pauci alteros, multi ſeſe non offerunt ſolum, ſed inferunt. Id. *lib. 7. epist. 5.* Seditioſae contentiones, quae inter Damalum & Vrſicinum Romae ortae ſunt, plenius referuntur ab Ammiano Marcellino *lib. 27.* Plura exempla a me adducta ſunt in diſſ. de iniuſtit. vocat. factae ad clamor. populi, ex quibus ſatis perſpicuum eſt, candidatos plerumque anſam hiſce factionibus dediſſe, atque adeo clerum in culpa fuiſſe (VII), quod tales electiones turbulentae contingerent. Vtut igitur ſub hoc praetextu plebs ab electionibus poſtea excluſa fuerit, quaſi ex huius concurſu ſeditiones & turbae eſſent metuendae, tamen ſemper gravius deliquit clerus, quam plebs incauta, illam ad factiones incitando, quibus alia ratione ſatis praecaveri potuiſſet, niſi clero conducibilis viſum fuiſſet, plebem ab omnibus negotiis eccleſiaſticis plane excluſdere.

Clerus huiusmodi turbis anſam dedit.

CA

(VII) Turbae ac diſſidia, quae ab impetrata & mobili multitudine excitabantur in Epifcoporum electione, effecerunt, ut plebs primum in Oriente, deinde in Occidente ſuffragandi iure excideret. Huius rei cauſam in clerum conſert Obſervator, quaſi is, ſuae velificaturus ambitioni, plebem impulerit ad turbas concitandas. Nimirum plebeculae patronus, & cleri obtreſſator illiberalis perſpectos non habuit multitudinis mores, hoc eſt, imperitiam, mobilitatem, levitatem, vim turbulentam & periculofam, nihil ut populari imperio deterius eſſe poſſit. Sed quam ille calumniam nudis verbis impingit, eandem nos veterum monumentorum pondere deteremus. Baſilius Hom. VIII. in Hexaemer. ait, inopia iudicii plebis multa, eaque maxima in remp. incommoda inſueſſa fuiſſe. Egrege Chryſoſtomus Hom. III. in Ioan. ſcriptum reliquit: quid cenſes eſſe multitudinem? Ignavam ſine dubio &

deſidem eſſe, dices. Sin dixeris, multos eſſe, & in unum coaſtos: ideo maxime contemnendi. Nam ſi ſinguli contemptu digni, plurimi congregati longe magis deſpiciendi erunt. Multorum enim inſipientia, collecta multitudine, augetur. Quapropter ſi ſingulos ſeorſim quis duxerit, emendare poterit, ſimul coaſtos non facile, eo quod inſipientia ſit maior, & illi inſtar pecorum agantur, mutuamque ſequantur ſententiam. Et Ambroſius in Hexaemer. V. XXI. Non imperitiae multitudinis vulgari clamore ſignatur (Rex), quae non merita virtutis expendit; nec publicae utilitatis emolumenta rimatur, ſed mobilitatis nutat incerto. Tandem Hieronymus in Matth. cap. XXI. ſemper, inquit, turba mobilis eſt, nec in propoſita voluntate perſiſtens, atque in morem fluctuum, diverſorumque ventorum buc illucque trahitur. Quem nunc quaſi Prophetam venerantur, & colunt, poſtea contra eum clamant.

§. I. **D**E origine, & usu pallii ita edisserit Auctor (I), ut, quid iis addi possit, In quem vix constet. Illud vero unicum potissimum ab eo observatum est, Pontifices Romanos concessione pallii tandem hunc in finem usos fuisse, quo metropolitano sibi subiugarent & potestatem eorum ab Apostolica sede dependentem facerent (II). Iam ante ipsum hoc docuit Marcus Antonius de Dominis de republ. eccles. lib. 3. c. 11. §. 25. aiens: *tali pallio sibi metropolitanos omnes totius Occidentis subiugare voluerunt. Ex tandem aperte suos vassallos Archiepiscopos omnes talis pallii concessio-*

(I) De pallii metropolitici ortu atque progressu per Orientem ac Occidentem prae-ter Marcam & Baluzium fufe & ornate differuerunt Ruinart. diss. de pallio Archiepiscopali, tom. 2. opp. postumor. Mabillonii p. 399. Garnerius diss. de pallio Episcoporum. Papebrochius in dissertationibus de forma pallii, Io. Gaspar Barthel diatriba de palliuna cum insertis vindictis pallii Herbipolensis, Georgius Pertschius diss. de origine, usu, & auctoritate pallii Archiepiscopalis, alique ferme innumeri. Quid autem spicilegii superfit post messem a tot eruditissimis viris decerpam, non equidem novi. Per me tamen liceat Boehmero nonnulla de hoc argumento confuse more suo refricare, quae lippis ac tonsoribus nota & explorata sunt, ne ullam scilicet in Romanam sedem obloquendi occasionem abs se dimittere patiantur.

(II) Qui in ceteris prope omnibus a Marca dissentit, is nunc illius de pallio metropolitico doctrinae mirifice consentit. Tradit Parisiensis Antistes, pallium fuisse imperatorum indumentum ab ipsis Augustis communicatum Patriarchis, & ab his postea Metropolitanis. Romanos autem Patriarchas, quod exoptarant, ut Metropolitanam confirmationem ab se acciperent, ac obedientiam sibi iureiurando sponderent, id traditione pallii adsecutos. Marcae in hac re intercesserunt Thomassinus discipl. part. I. lib. 2. cap. 53. Lupus de Africanarum Ecclesiarum appellationibus, cap. viii. Nat. Alexander Hist. Eccles. saec. IX. cap. 5. art. 2. §. 4. Garnerius cit. differt. Blanchius de potest. Eccles. lib. III. cap. 2. §. 2. seqq. alique. Nos tria ordine explicabimus I. An pallium ab Imperatore ortum duxerit. II. An pallii datione Romani Pontifices deprefferint Me-

ropolitano, sibi que subegerint. III. Quenam fuerit origo illius effati, pallio transferri plenitudinem potestatis pontificalis. Quod pertinet ad primum, ortum pallii ab Imperatoria munificentia reperit Marca, duobus praecipue argumentis I. Quod olim Romani Pontifices pallium non nisi ex consensu Imperatorum concedere consueverunt, ut ex Vigilio ep. I. ad Auxanum, & Gregorio M. lib. vii. ep. 5. constat. II. Quod Anthimus sede CPolitana pulsus, pallium, quod habuit, Imperatoribus reddidit, teste Liberato Breviar. cap. xxi. At prius argumentum unum id, si recte video, probat, in pallio concedendo Imperatoris adsensum quandoque expetitum, non autem ab imperatore istiusmodi decus profluxisse. Nimirum talem veniam Pontifices non semper experierunt, sed tantum quum tempus posceret. Quum enim Pontifices saeculo vi. & vii. qua tempestate sub Augustis, & Exarchis pene servirent, pallium Episcopis etiam extra Imperii limites positum mitterent; factum est, ut Imperatoris adsensuale decus conferrent, ne ulla inde suspicio existeret affectati aliunde praesidii, maxime quod Imperatores & Exarchi, qui vix Romae dominatum obtinerent, suspiciosiores essent adversus invadentes aliarum gentium Reges. Ita Vigilii Iustiniani, Gregorius Mauricii consensum poposcit: ille enim a Theodora Iustiniani exagitabatur; hic Exarchi calumnias, & Imperatoris convicia patiebatur: ambo animos hominum male in se animatorum ad turbas exacuere noluerunt vel levissima suspicione iniecta societatis cum Regibus Childeberto, Theodorico & Theodeberto inirae: utrique probe norunt, quanta mala ob calumnias simili specie structas.

Sili-

Pallium
fuit me-
dium
subiu-
gandi
metro-
polita-
nos .

cessione declarantur. Idipsum quoque non diffitetur Edmondus Richerius in *hist. Concil. general. lib. 1. c. 12. §. 13.* sed aperte asserit, Pontifices Romanos pallii concessione non modo omnes Ecclesias Occidentis, verum etiam Orientis sibi monarchice subdere voluisse, de quibus arcanis Pontificum *ad lib. V. observ. XXIV.* plenius actum est. Atque his ipsis quidem nunc acquiescere possem, nisi dubiis quibusdam adhuc occurreretur, quae contra Auctorem nostrum mota sunt a Natali Alexandro *tom. VI. hist. eccl. saeculo IX. c. 5. art. 2. §. 4. & Ludovico Thomassino de veter. & nova eccles. discipl. p. 1. l. 2. c. 53. §. ult.* quae brevibus hic removenda sunt.

§. II.

Silverius fuerat perpeffus. Ceterum quum nullum posceret tempus, imperatorum adfensum a Pontificibus in dando pallio haud expetitur rescimus; quin ipse Gregorius antequam fuisset calumniis apud Mauritium impetratus, pallium concesserat Vigilio Arelatenfi, non petita Imperatoris venia, quod Marca noster non diffitetur. Porro etsi datur, Pontifices semper eam veniam postulasse ab Imperatoribus, inde tamen non conficeretur, pallium ab Imperatoribus ortum fuisse. Etiam Episcopi & Abbates diu investiebantur a Principibus per baculum pastorem; nec tamen inde consequitur, pedum fuisse imperatorum decus. Vigilius alique Pontifices saepe Imperatoris adfensum postularunt in creandis Vicariis Apostolicae sedis per provincias Roma diffitas; & tamen nemo dicet, potestatem ab ipsis Pontificibus datam iis Vicariis originem ab Imperatoribus traxisse. Vnde vero imperatorii illius ornatus concessio orientalibus Patriarchis facta habetur, unde Romanis, nisi ex conclamata illa Constantini donatione Silvestro facta? Secundum vero argumentum non obstat. Anthimus Eutychiana labe foedatus an. dxxxv. e sede Trapezuntis ad Byzantinam translatus est ope Theodora Aug. & uxorii Iustiniani adfensu: quum sequenti anno dxxxvi. Agapeus P. apud Imperatorem egisset, ut Eutychianus Episcopus deponeretur, inque exsilium pelleretur, discedens ille, pallium, quod habuit, Imperatoribus (Iustiniano & Theodora coniugi) reddidit. Nunc se se exserit Liberati sententia; quum enim pallium esset Episcopatus insigne, & Anthimus gratia Imperatoris ad thronum Byzantinum evehctus esset, inde extrusus reddidit Imperatoribus signum illius honoris, quem ab ipsis acceperat. Nec vero Liberatus inquit, Anthimum Imperatoribus reddidisse pallium, quod ab iis acceperat, sed pallium restituisse, quod ipse habuit. Et scribere quoque potuisset, Anthimum ab

Imperatoribus pallium accepisse, quum ideo sequeretur, pallium imperiale indumentum fuisse, quod a solo Imperatore concedi poterat; nam quum accepisset ab Imperatoribus sedem Constantinensem, accepit per consequentiam ea omnia, quae tali dignitati coniuncta erant. Ceterum ex ipso Liberato *Breviar. cap. xx.* colligitur, pallium patriarchale ad nullum imperialis indumenti genus referri posse; ait enim, *consuetudinem fuisse Alexandriae, illum, qui defuncto (Patriarchae) succedit, excubias supra corpus defuncti agere, manumque dexteram eius capiti suo imponere, & sepulto manibus suis, accipere collo suo BEATI MARCI PALLIUM, & tunc legitime sedere.* Pallium ergo Alexandrinorum Patriarcharum insigne eorum dignitatis erat, aut dicebatur pallium B. Marci. Romanum quoque pallium ab ipsis Pontificibus dictum pallium B. Petri, ut innotesceret, vestem esse sacrae originis, indicium sacrae dignitatis, & sacris usibus destinatum. Quae quum ita se habeant, in eorum partes concedo, qui pallium communem cum ceteris pontificalibus ornamentis originem habuisse putant: ut enim ministri diversorum ordinum inter se distinguebantur variis ornamentis ipsorum gradui adcommodatis; ita credendum est, Episcopos principum Ecclesiarum, quibus multi alii suberant, signis quibusdam distinctos fuisse, hoc est pallio, quod postea Metropolitanis communicarunt; ipsos vero tamquam *ἀναπαύς* a se adsumsisse. Quare pallium tam antiquum est, quam provinciarum ecclesiasticarum distributio. Omnia vetusta monumenta id suadent. Synodus Oecumenica viii. can. xiv. supponit disciplinam hanc in Concilio Nicaeno I. can. xvii. statutam, dum scilicet, *omnes Metropolitanos convocatos a suis Patriarchis, a quibus accipiunt manuum impositionem, & per pallii dationem episcopalis dignitatis firmitatem accipiunt, concurrere ad eorum Synodum secundum veterem morem institutum in primo Concilio*

De val-
gato p-
fecto,
per pal-
lium
trans-
ferri
plenitu-
dinem
officii
pontifi-
calis.
Pallium
conce-
deba-
tur o-
lim a
Pontifi-
ce in li-
c-
tium
concessi
vicaria-
tus.

§. II. Notum & pervulgatum est, vulgo asserti, per concessionem pallii metropolitani conferri plenitudinem potestatis pontificalis, vel, ut Innocentius III. in Concilio Lateranensi c. 5. loquitur, plenitudinem officii pontificalis, quo ipso aperte indigitatur, Archiepiscopos potestatem suam, quam exercent, unice sedi Romanae acceptam ferre debere, eamque unice inde accipere, quo ipso fit, ut ante acceptionem pallii potestatem nullam in sacris exercere valeant, & sic longe adstrictioris conditionis sint, quam simplices Episcopi, qui post consecrationem illa, quae ordinis sunt, statim, etiam ante confirmationem, peragunt. Primario ergo inquirendum est, unde haec assertio de plenitudine officii pontificalis natales suos habeat.

§. III. Constat ex iis, quae illustrissimus Auctor tradidit, pallii honorem fuisse imperatorium munus singulare, solis patriarchis ab initio indultum, qui illud ipsum aliis communicare non poterant, nisi consensu imperatorum. Et quidem in Occidente primus, cui pallium a Pontifice concessum fuit, est Caesarius Arelatensis, qui illud circa finem sexti saeculi a Symmacho impetravit, id quod Vigilius Papa epist. 7. ad Auxanium Arelatensem indigitat his verbis: *Et quia digna credimus*

Tom. III.

L I

gilio generali. Duo autem potissimum ostendunt, inane commentum esse, nulloque nixum fundamento, iugum hoc Metropolitae imponuisse Pontifices callida & abstrusa dominandi libidine, ut eos subiectiores suae sedi haberent. Primum est, quod initio pallium a Romanis Pontificibus concedi non soleret, nisi solis Apostolicae sedis Vicariis in provinciis Illyrici, Galliarum, & Hispaniarum, in quibus ii Pontificis ipsius vicibus perfungebantur: quae sane concessio erat communicatio quaedam potestatis aut patriarchicae aut pontificiae, qua illi donabantur. Pallium ergo ad augendam amplificandamque potestatem Metropolitano- rum, quibus suas Pontifex vices demandabat, non ad imminuendam pergebat. Secundum vero est, Pontifices nunquam pallium dedisse, nisi Episcopus semel iterumque exorantibus, & sollicitis instantibus Regibus, spectatis illorum meritis. Non igitur illud fuit Pontificum consilium, ut Episcopis novum iugum imponerent; sed ut voluntati Principum, Episcoporumque cupiditati facerent satis, regalique sacerdotii undequaque in Episcopos decora spargerent & ornamenta. Vide ut de hac re, nulla in transversum actus cupiditate, disputat Thomassinus *cir. oper. cap. 53. n. xi.* Quod tandem pertinet ad plenitudinem potestatis pontificalis, quam Pallium continet, nemo unquam ignorat, ante eius receptionem Metropolitae non licere pastoralia munia exercere, nec ipsum nomen sumere Archiepiscopi, utut fuerint consecrati. Diserte inquit Innocentius III. *cap. 3. de auctor. & usu pallii: In pallio pontificalis officii plenitudi-*

nem cum Archiepiscopalis nominis appellatione conferri. Quod non ita accipiendum, quasi pallium ipsum plenitudinem conferat potestatis; sed ita, potestatis in ordinatione receptae exercitum, non nisi pallio accepto, posse explicari. Novum profecto non est, Ecclesiam modum imponere potestati, utut iure divino traditae. Undenam vero profectum sit, ut pallium plenitudinem potestatis contineret, non facile statues. Marca putat tantam pallio virtutem a Pontificibus tributam, ut Metropolitano omnes sibi redderent obnoxios. Contra Thomassinus assiduis Metropolitano- rum moribus factum opinatur, ut plenitudo potestatis pallio tribueretur; ii namque pallii recipiendi cupiditate abrepti, quamvis consecrati, a Pontificalibus abstinebant, atque ita sensim plenitudo potestatis pallio conciliata. Pronior ego sum in coniecturam viri in rebus canonicis acutissimi Dominici Cavallarii *Instit. iuris canon. l. 9. §. 7.* plenitudinem potestatis, pallio intextam a Vicariatu, quem initio pallium deferebat, repetentis. Nimirum, qui Vicariatum sedis Apostolicae in pallio olim accipiebant, saltem Patriarchalia iura pallio referebant accepta, nec ea, nisi pallio impetrato, poterant explicare. Ita plenitudo Patriarchalis potestatis in Metropolitano a pallio derivabatur. Labentibus temporibus, Vicariatu a pallio distracto, plenitudo potestatis in pallio contenta, quae erat Patriarchalis, sic accepta fuit, quasi esset pastoralis. Cui sententiae magis adhaeserunt Pontifices, postquam necessitas petendi pallii Metropolitano omnibus iniecta est.

ratione compleri; ut *agenti vices nostras pallii non desit venustus, usum tibi eius, sicut decessori tuo praedecessor noster sanctae recordationis Symmachus legitur contulisse, B. Petri sancta auctoritate concedimus*. Ex quibus verbis concludi potest, ideo pallium Episcopo Arelateni concessum fuisse, quod esset sedis Apostolicae vicarius, ut, sicuti ipse Pontifex hoc ornatu a reliquis distingueretur, ita quoque eius vicarius hoc caractere repraesentatio ab aliis distingueretur. Sic itaque eo tempore per concessionem pallii simul transfererebatur vicariatus sedis Romanae, seu, quod idem est plenitudo officii pontificalis & character repraesentativus pontificalis auctoritatis. Vtut vero metropolitani proprio iure satis amplam habent potestatem, tamen inter ipsos metropolitanos de praerogativa aemulationes coartae sunt, atque hinc eo facilius vicarium sedis Apostolicae Arelatenses experiebant, quo magis ita inter reliquos ob characterem repraesentativum praeeminerent, sicuti ipsi Episcopo Romano metropolitani facile primas dabant. Atque haec est prima origo assertionis illius decantatae de plenitudine officii pontificalis, quam vicarii propter vicariatum, & huic adiunctum honorem pallii sibi tribuebant. Et hac ratione Gregorius M. lib. 12. indict. 7. epist. 31. Augustino legato suo apud Anglos in haec verba rescribit: *In Galliarum Episcopos nullam tibi AVCTORITATEM (plenitudinem officii pontificalis) tribuimus, quia ab antiquis meorum praedecessorum temporibus pallium (auctoritatem pontificalem) Arelatensis Episcopus accepit, quem nos privare AVCTORITATE praecepta minime debemus. Si ergo contingat, ut fraternitas tua ad Galliarum provincias transeat & aliquid ex AVCTORITATE (Apostolica) agendum fuerit, cum praedicto Arelatensi Episcopo agatur &c.* Quem locum etiam refert Gratianus c. 3. c. 25. q. 2. Idem Gregorius M. praedicto Episcopo Augustino, legato suo, usum quoque ex eadem ratione concesserat, ut patet lib. 12. epistola 15. aiens: *& quia nova Anglorum Ecclesia ad omnipotentis Dei gratiam, eodem Domino largiente, & te laborante perducta est, usum tibi pallii in ea ad sola missarum solennia agenda concedimus, ita ut per loca singula duodecim Episcopos ordines &c.* Idem Ioanni Episcopo primae Iustinianae Illyricae in haec rescribit verba: *Pallium vobis ex more transmisi-mus, & vices vos Apostolicae sedis agere, iterata innovatione decernimus*. Pallium itaque erat signum concessi vicariatus, & inde dependentis auctoritatis pontificalis, quo non indigebant alii metropolitani, qui vicarii tales minime erant, ut interim, quae ad auctoritatem metropolitanam spectarent, omnino expedire possent.

§. IV. Agnoscat hoc ipsum Ludovicus Thomassinus cit. l. c. 54. §. 7. quamquam tres excipiat, qui pallii honorem absque vicariatus praerogativa obtinerent. Inde concludit in antiquitate ecclesiastica versatissimus Samuel Basnage tom. 2. anal. ad ann. 594. §. 10. Pallii missionem non perpetuum fuisse communicati vicariatus indicium, idque probat (1) exemplo Ioannis Corinthii, cui pallii honorem largitus est Gregorius absque vicariatus dignitate. At vero hoc ipsum merito in dubium vocatum est supra a Baluzio lib. 5. cap. 29. §. 11. utut enim disertis verbis vicariatus simul haud collatus fuerit, tamen non erat necesse, verbis id exprimere, quod hoc signo, pallii missione, satis declarabatur. Eo tempore enim conclamationum erat, pallium vicariatum Pontificis Romani denotare, & sic sufficebat, pallium aliquem a Pontifice decorari, ut inde de vicariatu constaret. Patet hoc ipsum ex epist. Gregorii, ad Augustinum scripta & §. antec. relata, qua auctoritatem ei in Gallias denegat, quoniam Arelatensis Pallium accepisset. Nulla ibi fit mentio vicariatus, sed solius pallii, quod indicium vicariatus erat. Et constat ex omni antiquitate, vestimenta officii potestatem denotasse. Idem iudicium formandum est de reliquis exemplis a Basnagio adductis. Nam (2) Syagrio Augustodunensi pallium a Gregorio M. concessum esse constat lib. 7. epist. 113. sed tamen quod ei denegetur vicariatus, nulla ratio est, nisi quod Gregorius verbis id ipsum haud expressit,

Ex hoc
sensu vi-
cariis
per pal-
lium
conces-
sa dice-
batur
plenitu-
do offi-
cii pon-
tificialis.

An pal-
lium ab-
que vi-
cariatus
dignita-
te olim
conces-
sum fue-
rit?
Ioannes
Corin-
thius
pallium
accepit
cum vi-
cariatu.

De vi-
cariatu
Syagrii.

ferit, quod tamen non erat necessesse: (3) Episcopo Messanenſi, & Salonitano itidem pallium a Gregorio datum eſt, & conſequenter quoque iura pallii, quae tunc unice conſiſtebant in vicariatus honore, id quod etiam rationem habet, quum pallium ſolis patriarchis competeret, & ſic quoque non aliis, quam qui eos repraeſentarent.

§. V. Quum itaque alii metropolitani, qui pallii honore non erant decorati, eiſdem cum ceteris praerogativae participes fieri anhelarent, hinc poſtea factum, ut preces eius rei nomine frequenter ad ſedem Romanam dirigerentur. Et huc tendit Gregorii illud in c. 2. d. 100. *Prisca conſuetudo obſtinuit, ut honor pallii, niſi exigentibus cauſarum meritis & ſortitar poſtulantium dori non debeat*. Et ut eo reſtius hoc honore potirentur, Regum interceſſionibus utendum erat, quorum exempla plura adducit Natalis Alexander tom. 6. hiſt. eccl. ad ſaec. 9. c. 5. art. 2. §. 4. Non poterat ſane commodior occaſio aulae Romanae ſeſe offerre, imprudentes metropolitanos, quorum poteſtatem & auctoritatem in primis monarchiae papali haereticus obſtriſſe animadvertibat, ſub iugum mittendi, quam hoc vere palliato honore, quo adducebantur, ut ſponte colla ſua poteſtati Pontificis ſubmitterent. Inepti exiſtimabant, dignitati & auctoritati ſuae aliquid acceſſurum eſſe per honorem pallii, quum tamen in effectu hoc ipſo in totum dependere a Pontifice Romano inciperent, ut quidquid haecenus proprio iure peregerant, in poſterum tamquam miniſtri Pontificis vi pallii accepti expedirent, & ita potiores actus ordinis, quos tamquam metropolitani proprio iure antiquitus exercuerant, non aliter quam in pallio perficere poſſent, cui ex priſcae impoſitione ſua plenitudo officii pontificalis, hoc eſt, auctoritas Pontificis Romani cohaerebat. Satis congrue itaque Auctor iſturiſſimus aſſerit, Pontifices Romanos maximam adhibuiſſe curam, ut Gallicanis Episcopis novam ſervitutem imponerent, quod quidem tamquam falſiſſimum commentum explodit Natalis Alexander cit. l. ſed ex ſatis infirma ratione, quod reges Galliae a ſede Apoſtolica pallium pro ſegni ſui Archiepiscopis frequenter poſtulaverint, & ipſi Archiepiscopi ardentiffimis votis illud expetierint atque flagitarint. Res ipſa negari nequit, ſed conſequentia inde deducta laborat. Solemus avibus & feris beſtiis, in libertate naturali adhuc vagantibus, huiusmodi eſcas proponere, ut artificio quodam illecebroſo ſponte in ſui interitum ruant. Apprime Petronius: *Sicut muta animalia cibo inefcuntur, ſic homines non caperentur, niſi aliquid morderent*. Eadem methodo uſus eſt Pontifex Romanus, qui metropolitanos non aliter, quam honore pallii, inefcari poſſe videbat, & ita artificio hoc efficiebat, ut hoc invitamento ſervitutem ſponte ſubirent. Memor erat Pontifex illius, quod apud Terent. in Adolph. act. 2. ſcen. 2. legitur: *nunquam rem facies, ubi neſcis inefcare homines*. Id ergo unice probant exempla a Natali adducta, Pontifices ab initio non obtruſiſſe pallia Archiepiscopis, quod non neceſſe erat, quum ſponte ſua illa ambirent, non vero, quod non intenderint hac eſca eos ſubingare, cuius contrarium eventus & praefens rerum ſtatus docuit.

§. VI. Superest, ut Thomaffini argumentis quoque ſatisficiamus. Inſtat, (I) Thomaffini argumenta reſolvuntur. ne quidem Gregorii M. tempore Patriarchae Antiocheno licuiſſe ſine pallio pontificalia exercere. Verum illud ipſum Patriarchae Antiocheno nullum praeiudicium adferre potuit, utpote qui pallio utebatur non tamquam vicarius Romani Episcopi. Gravius utique praeiudicium hic mos adferebat metropolitans Occidentaliſ, qui, dum abſque pallio pontificalia agere non poterant, ſed illud prius a Pontifice impetrare debebant, agnoſcere tandem cogebantur, ſe per pallium plenitudinem officii pontificalis, hoc eſt, omnem ſuam poteſtatem, quam olim ſuo iure exercebant, accipere, & ſummum Pontifici acceptam ferre. Pergit (II.) ipſam imperatoris curam ſeſe ad hoc porrexiffe, quae utique ſub iugum aliquod eiſmodi novum mittendis imperii Orientalis Episcopis ſanclata non eſſet. Forſan reſpexit ad exemplum Ia-

De vicariata
Meſſanenſis,
& Salo-
nitani
Episco-
pi.
Metro-
polita-
norum
mutuae
aemula-
tiones
in Pal-
lio im-
petran-
do.
Inde
Pontifi-
ces an-
ſam ſum-
ſerunt,
ſubiu-
gandi
metro-
polita-
nos.

Reſpon-
detur ad
dubia
Natalis
Alexan-
dri.

Thomaſ-
ſini ar-
gumen-
ta reſol-
vuntur.

Arianiani, qui a Pontifice Romano impetravit, ut Archiepiscopus primae Iustinianae vicariatuum sedis Romanae cum pallio obtineret. Sed in hoc exemplo singulares rationes & circumstantiae occurrunt, supra *ad lib. 5. cap. 29. obs. 21.* pluribus exposita, ex quibus proinde nullum argumentum huc trahi potest. Pergit (III.) in sola metropolitani ordinatione vel confirmatione datum olim fuisse pallium, & hinc minime mirum esse, si ea sensim inducta sit consuetudo, ut ne quis pontificali ullo ante consecrationem aut confirmationem munere fungeretur, & semel inducta, etiam tunc obtinuerit, quum iam post consecrationem pallium demum mitteretur, Hic multa cumulat Thomassinus, quae illud non evincunt, quod evincere debebant. Pallium Occidentalibus in ipsa consecratione datum ab initio fuisse, dubium est, quum exempla prima ostendant, post consecrationem demum pallium missum fuisse; neque indigebant metropolitani confirmatione Pontificis, uti Auctor illustrissimus *cap. 5. huius libri* egregie ostendit. Qui itaque pallium accipiebant, ab initio non ipsa consecratione, nec in velleram confirmationis pontificiae illud accipiebant, sed ad vicariatuum sedis Romanae sustinendum. Postquam autem, semel inescatis hoc pallio metropolitani, necessitas eis imponi coepit, pallium a Pontifice accipiendi, simul astutia Romani Episcopi sensim invaluit, ne ante acceptum pallium pontificalia exercerent, quo ipso factum, ut non amplius suam potestatem ex consecratione, sed ex pallii missione consequerentur, & ita in peiorem coniecti fuerint conditionem, quam in qua sunt simplices Episcopi, qui actus ordinis statim post consecrationem peragere possunt. Initat ulterius, (IV.) pallium proprium esse Pontificis ornamentum, nec novum aut mirum videri debere, si ei, qui ordinatus, sine proprio suscepti ordinis habitu, ordinem deinceps exercere non liceat. Fallit vero Thomassinus, existimans, pallium fuisse proprium ordinis suscepti habitum, quum ordinem metropolitanus per consecrationem acceperit, pallium vero tantum suscepti vicariatus indicium fuerit. Idipsum vero ex astutia sedis Romanae factum, quod ex post facto pallio haec virtus adscripta fuerit, quasi iura metropolitana & actus ordinis demum tribueret, qua falsa persuasione semel stabilita, demum factum est, ut metropolitani hoc iugum subire coacti fuerint. Pergit (V.) patriarchis & metropolitani, quum deponuntur, pallium auferri. Sed quid inde scilicet postquam per pallii acceptionem subiugati sunt metropolitani, necesse fuit, post depositionem illud eis auferre, & amissionem pallii simul involvere amissionem dignitatis metropolitanae. Olim non erat sic. De Salonitano Episcopo Gregorius M. *lib. 2. ep. 16. indict. 10.* ita scribit: *quod si facere hoc contumaciter, ut consuevit, sorte distulerit, usum ei pallii, qui ab hac sede concessus est, ex auctoritate sedis Apostolicae contradicens. Quem si, etiam amisso pallio, adhuc in eadem pertinacia perseverare perspexeris, Dominici quoque corporis & sanguinis eandem Antistitem participatione privabis. c. 8. d. 74.* Minatur hic Gregorius Salonitano privationem pallii, seu vicariatus sedis Romanae: at nequitiam iuris metropolitani, quod extra pallium habebat, id quod quidem Pontifici haud erat integrum, quum in deponendis Episcopis & multo magis Archiepiscopis solus Episcopus Romanus nihil absque Concilii auctoritate decernere poterat, uti infra pluribus Auctor illustrissimus ostendit. Illud eidem adimere poterat Gregorius, quod a sede Romana ipsi concessum erat, scilicet pallium, & ei cohaerentem vicariatuum, nequitiam vero dignitatem episcopalem. Neque hanc Gregorii fuisse sententiam, verba sequentia indicant, quibus eidem excommunicationem minorem minatur, si amisso pallio in eadem pertinacia perseveraret. Quomodo vero depositus Episcopus adhuc in contumacia perseverare potest tali, qualis in *cis. loc.* deprehenditur? Non ergo amissio pallii inferebat amissionem dignitatis episcopalis, licet, qui deponeretur, simul pallium amitteret, quum ita simul vicariatu privaretur. Pergit (VI.) & metropolitani olim tandem abstinere a pontificali munere, donec ab imperatore acce-

Pallium
olim
in ipsa
consec-
ratione
non sta-
tim da-
batur.

Pallium
olim
non fuit
ordinis
suscepti
indici-
cium.

Olim
pallii
privatio
non
erat me-
tropoli-
tanae
potesta-
tis pri-
vatio.

acceperunt pallium, idem quoque observari debuisse, ubi a Pontifice illud acceptum est. At idem hic respondeo, quod ad primam objectionem responsum est. Septimum argumentum idem est, quod Natalis Alexander adducit in §. *ante.* iam reiectum, nec novum ab hoc adeo differt, ut proinde ulteriori disquisitione hic superfluum sit.

C A P V T VII.

OBSERVATIO IV. ad §. 4.

Certum est, Bonifacium legatum sedis Romanae primum auctorem in Synodo anno 742. fuisse, ut metropolitani omnes pallium a Pontifice Romano petere necessum haberent. Quo consilio autem id ipsum factum fuerit, non constat. Auctor noster satis probabiliter docet, hoc ideo factum fuisse, ut metropolitanos Galliae iugum Pontificis subire eo facilius adstringeret (1), id quod tamen maxime displicet

Bonifacius metropolitanos ad pallium petendum adstringit, ut eos sedi pallii subiceret.

(1) Doctrinam Marcae ab eruditissimam explosam refrigerare pergit Observator. Tradit ille, Metropolitanos Galliae usos proprio pallio, a Romano prorsus diverso, ad Bonifacium usque Moguntinum Archiepiscopum; hunc vero in Concilio Germanico an. DCCXLI. eos adegisse, ut Francicum pallium deponerent, Romanumque peterent, ut hac veluti compede novae Pontificum servituti illigarentur, quibus coeperunt in susceptione pallii novo cum sacramento obedientiam polliceri: Francos tandem quum statuisset petere a Zacharia P. Metropolitanis tribus Rotomagensi, Remensi, & Senonensi pallia tria, quasi praefagirent animo, quibus se laqueis induerent, petitionem distulisse, idque aegre tulisse Pontificem, nec habuisse Bonifacium, quo apud eum has moras excusaret. Haec speciosa magis sunt, quam vera. Primum nullo idoneo monumento adstruitur, pallium veris Gallicum a Romano diversum fuisse. Nec Marcae quidquam faveat Synodus Matisconensis I. an. DLXXXI. can. vi. decernens, ut Archiepiscopus sine pallio missas dicere non praesumat, non enim canon ait, nullus Archiepiscopus, sed *omnis Archiepiscopus non praesumat* &c. quo nomine *rex* *rex* designatur Arelatenus Metropolitani, qui tamquam Apostolicae sedis Vicarius obtinebat in Gallia cum pallio nomen Archiepiscopi; aevo quippe Concilii Matisconensis nondum invaluit, ut Metropolitanis nomine Archiepiscopi vocarentur. Porro licet aliis Metropolitanis simplicibus concederetur pallio uti in Missa

ceteris tantum sollemnioribus diebus; hic tamen modus definitus non legitur in litteris Pontificum Symmachi, Vigili, & Pelagii, qui Archiepiscopo Arelateni pallium dedere. Tandem pallium illud Gallicum nunquam Episcopi Galliae postularunt, nec exorarunt; quin Siagrius pallii Romani cupidus fuit, ut a ceteris Episcopis distingueretur: quae sane cupiditas eum non pervasisset, si id a Gallico posset habere. Vid. Thomassin. *disciplina. pars. I. lib. 2. cap. 54. n. 8. seq.* & Bona *de reb. liturgic. I. 24.* Dum vero Parisiensis Antistes affirmat, a Bonifacio impolitam Metropolitani Galliae necessitatem petendi pallium ab Apostolica sede, ut eos Pontifici arctius adligaret, acutum non cernit. Quod enim de hac re in Synodo illa, quam Bonifacius coegit, & cui praefuit rogatu Principum Francorum, & auctoritate Zachariae, id decretum est communi Episcoporum, Principum & Optimatum Regni consensu ad restituendam inibi disciplinam penitus collapsam, ut idem testatur Bonifacius *ep. cy. ad Cudbertum*. Et vero pro executione Synodici decreti non unus Bonifacius, sed & Principes Galli tria pallia pro tribus recensitis Episcopis a Zacharia petierunt. Quis vero concoquat, unum Bonifacium, qui in Episcopos Galliae nullam a Pontifice potestatem acceperat, potuisse illos ad ea cogere, ex quibus tantum in eos redundaret detrimenti? Qui posset Bonifacius solus vim adhibere, vel fraudem facere Concilio nationali, quo Regni Optimates & Principes eadem simul in urbem cum Episcopis convenissent? Qui posset

Gallia

cet Thomassino *de vet. & nova eccles. discipl. p. 2. lib. 2. c. 55. §. 4. seqq.* Sed si ferriem rerum considero, Auctoris nostri coniecturae calculum merentur. Scilicet vicariatus abolitus erat, atque simul illud vinculum, quod metropolitano sedis Romanae conglutinaverat, laxatum videbatur. E contrario Bonifacius, quem ad hoc negotium latis aptum & astutum Pontifex iudicabat, variis artibus & Ecclesias Germa-

ma-

Galliarum Reges & Proceres invitos cogere, ut novo illi Episcoporum suorum iugo assentirentur? Qui possent tam ignati rerum suarum esse, tam coeci Principes, ut Bonifacio preces offerrent, ac supplicas ferrent, ut ditioni suae id dedecoris, haec inurerent notam? Tantum vero abest, ut per Romani pallii petitionem novum servitutis iugum Metropolitae Galliarum additum sit, quin potius nova libertas, nova immunitas, privilegium novum iisdem accessit; quod optime idem adstruit Thomassinus *cit. loc. §. 6. seqq.* Quod postremo loco adfertur, Episcopos Galliae metuentes, ne novitate illa adigerentur ad insolitam quamdam reverentiam in sedem Apostolicam, neve exciderent ea auctoritate, quam canones tribuunt Metropolitanis, in ambiguo fuisse, an promissis stare deberent, id facile refellitur. Vult nempe Archiepiscopus noster, Bonifacium una cum Carolomanno tria pallia tribus memoratis Metropolitae exorasse; at destitisse paullo post ab ea petitione: qua de re exposulanti Zachariae sic Bonifacium referipisse, ut culpam conferreret in Gallorum mobilitatem in praestanda fide: Gallos tandem oblatum honorem accepisse, ubi ipsis ostensum fuit, pallium non aliam ob causam concedi, quam ut externo hoc signo Archiepiscopi a suffraganeis distinguerentur, & monerentur vitae sanctioris, ac subditi continerentur in officio. Sed multa hic commenticia obtruduntur. Primum verum non est, Bonifacium post pallia a Pontifice postulara, destitisse a petitione; nam post tria pallia petita unum deinde postulavit, uti constat ex ipsius Zachariae *ep. 10.* qui idcirco miratus est, causamque eius rei a Bonifacio scitatus. Deinde a vero abluat, Bonifacium Pontifici respondentem mutationem hanc adscripisse mori Gallorum facile violandi promissorum fidem; nam ille *indulgentiam Apostolicae sedis fugitavit, quia quod contulerunt (Galli), tardantes non impleverunt; & adhuc differunt & veniunt, quod inde perficere voluerint, ignoratur*, ut ipse loquitur Bonifacius *ep. ad Zachar.* Nec illud

veri speciem praefert, causam huiusce Gallorum dilationis fuisse metum, ne Metropolitani novum subirent iugum, inducta Romani pallii exorandi necessitate; quamvis enim Bonifacius pro duobus e tribus Metropolitae pallium semel iterumque non postulavit; pro eorum tamen uno, hoc est, Grimone Rotomagensi Episcopo petitionem iteravit. Verum etiam non est, dilationem & examen eius, quod Galli promiserant, pertinuisse ad id, quod communi consensu fuerat in Synodo cantum de pallio ab Apostolica sede petendo, & obedientia ei praestanda; spectavit enim constitutionem sedium Metropolitae, & Archiepiscoporum, quos instituere Galli sponponderant: quas quidem sedes quum in Concilio institutas non reperiamus, credibile est, in peculiari tractatu cum Bonifacio, Episcopis & Principibus Francis fuisse constitutas. Unde difficultates in tali negotio exsequendo effecerunt, ut Galli ipsam differret executionem. Ceterum decretum Synodi executioni demandatum fuisse, quoad fieri tum potuit, liquet ex pallio ab Antistite Rotomagensi petito, in quo eae difficultates non occurrerunt, quae in duobus aliis Remensi & Senonensi emerferunt. Sed quod tum distulerunt, executi deinde fuerunt Franci; nam paullo post aevo Hadriani iam constituti erant Metropolitae Remensis & Senonensis; quorum illi precibus Caroli M. Hadrianus; huic instante Carolo Calvo Nicolaus I. pallium concessit, & quidem *secundum consuetudinem*, ut ipse loquitur Nicolaus *ep. xv. ad Tilpinum*. Quod tandem tradit Marca, Gallos, ubi resciverunt pallium nonnisi externum signum esse, quo Archiepiscopi a suffraganeis secernerentur, animum tandem induxisse, ut oblatum sibi decus acciperent, id nullo pacto consistere potest; non enim sponte Gallis oblatum est pallii honos, sed ipsi ad pallium petendum sese obstrinxerunt; & porro constans fuit Apostolicae sedis consuetudo, pallium concedendi post iteratas Episcoporum ac Principum petitiones.

manicas & deinceps Gallicas sedis Romanae funditus subiiciendas assaborabat, idque vi iuramenti praestiti, per quod Gregorius anno 723. ipsum ad hoc obstrinxerat, scilicet ut in omnibus utilitatem & commodum Ecclesiae Romanae promovere deberet. Vi huius iuramenti & praeterea legationis Apostolicae multa singularia in commodum Ecclesiae Romanae egit, & inter alia decantatam illam Synodum anno 742. de qua Auctor hic, coegit, ubi metropolitani necessitas imposita legitur, quaerendi pallium a Pontifice. Mirum hoc cuidam videri posset, qui factum, ut Bonifacius huiusmodi disciplinam incautis metropolitani praescribere potuerit, quum tamen pallii concessio ex solius Pontificis gratia non Bonifacii vel Concilii dispositione dependeret, qui forsitan aegre admitteret, ut communi usu pallii honor ita vilesceret. Ast notae erant Bonifacio artes aulae Romanae, cui hoc medium adstringendi metropolitanos non poterat esse ingratum, uti etiam eventus docuit, quum Zacharias statim promptus fuisse legatur in transmittendis palliis, cognitum habens, hoc modo metropolitanos demum subiici posse.

C A P U T X.

O B S E R V A T I O V.

§. I. **Q**uestio de annatarum origine satis intricata variisque dubiis involuta est, quae meo iudicio inde in primis nata esse videntur, quod res inter se affines non satis sollicitè distinxerint, quae licet in se differant, tamen apud scriptores antiquos non raro sub voce *annatarum* generali venire solent. Et quidem quatuor iura cognata circa hanc materiam deprehendo, quorum tamen diversa est origo & ratio. Huc pertinet (1) *Ius regalarum*. (2) *Deportus*. (3) *Spo-lia*. (4) *Annatarum* strictè dictarum. Ut de horum iurium differentia eo rectius constet, singulorum definitiones prius exponere necessum erit.

§. II. Scilicet *ius regalarum* est *ius regum fruendi redditibus Ecclesiae vacantis & conferendi beneficia, curam animarum non habentia, quae alias ab Episcopo conferri solent, donec novus Episcopus iuramentum fidelitatis praestiterit regi & ab eo investituram bonorum ecclesiasticorum, ceteraque huc necessaria acceperit*. Natalis Alexander tom. 7. *hist. eccl. ad saec. 13. diff. 8. art. 1. §. 1.* (I) Huius iuris potissimum duo allegantur.

(I) De hoc Regaliae iure consule omnino Nat. Alexandrum in *saec. XIII. diff. 8.* & Ant. Charlas in opere inscripto: *Causa Regaliae penitus explicata, seu responsio ad dissertationem Natalis Alexandri de iure Regaliae*. Quod vero spectat ad Regnum nostrum, nemo aut uberius aut adcuratius totum hoc de iure Regaliae argumentum persecutus est Stephano Patritio, in supremis utriusque Regni Curii Consiliario amplissimo, viro scientia & usu omnis publici privati iuris cum paucis comparando, in Consultatione *de usu & auctoritate Regularum Cancellariae Romanae*, quae in luculentissimis Consultationum eius voluminibus de *iure Regis in oeconomia ecclesiastica*, & *iure publico Regni* prostat. Quae vir summus hac de re tradit, velut in au-

cleo exhibebo. Postquam is de iure Regaliae Francicae multa praeclare observasset, quae ipsi Gallorum doctissimi haud olfecerunt, Regaliam Regum nostrorum per ofusas retro aevi temporis caligines, criticae artis facem circumferens, ex probabilibus monumentis feliciter eruit, atque confirmat. Primum observat, ius hoc Regaliae, tamquam primordiale legem latius in Regno nostro patuisse, quam in Gallico. Ad illud refert ius conferendi beneficia omnia quum maiora, tum minora, quocumque modo ac tempore vacarent, quo Reges nostros ab ipsis Regni cubilibus constanter usos ostendit. A Nortmannis exorditur. Nortmannos Reges inde usque a Rogerio I., Monarchiae apud nos conditore, beneficia omnia contulisse, adstruit ex pactis inter Hadrianum

ganantur fundamenta, (1) *Custodia & defensio*, qua quum omnes Ecclesiae in territo-
rio imperantis fruuntur, merito aequum videtur, ut in usus regio aliquid confe-
rant, & publicis utilitatibus prospiciant. (3) *Vacatio feudorum regaliū*. Quum
enim

IV. & Guilelmum I. cognomento *malum*, Rogerii filium & successorem, conven-
tis anno MCLVI. (apud Lunigium Co-
dic. Ital. diplom. tom. II. p. 854.). In
iis pangendis temperamentum hoc adhibi-
tum est, ut Ecclesiae in collationibus, & ele-
ctionibus tribuerentur; quarum illae Regii pa-
tronatus, hae liberae collationis erant. De
Ecclesiis Regii iuris sic cautum: *de Ecclesiis,*
& Monasteriis Terrae nostrae, de quibus Ro-
manae Ecclesiae questio mota fuit, sic fiat:
vos quidem & vestri successores in eis habebitis
ear, quae in veteris Ecclesiis, quae sub nostra
potestate consistunt, solidae sunt accipi, conse-
craciones & benedictiones a Romana Ecclesia;
& debitos insuper & statutos ei consus exol-
vent. Hinc conficit, quantum ad Ecclesias
hac, in quas ob patronatum praesentatio-
nis tantum ius haberi poterat, conservatum
Regibus nostris fuisse ius collationis, quod
non aliunde oriri potuit, quam a veteri
consuetudine Regni, adservato Romanae fe-
di solo consecrationis & benedictionis iu-
re. De aliis vero Ecclesiis liberis, & ad
Regium patronatum non pertinentibus, ita
conventum: *de electionibus quidem ita fiat:*
Clerici conveniant in personam idoneam, &
illam inter se se secretum habebunt, donec
personam illam excellentiae nostrae pronuntient,
& quae persona celsitudini nostrae fuerit de-
signata; si persona illa de proditoribus, aut
inimicis nostris aut heredum nostrorum non
fuerit, aut magnificentiae nostrae non extiterit
odiosa, vel alia in ea causa non fuerit, pro
qua non debemus assentire, assensum praesta-
bimus. Hoc autem temperamentum, quod
ius collationis in omnibus Ecclesiis immi-
nueret, observatum exinde non fuisse, col-
ligit ex veteri canonista Ioanne Serneca in
glossa ad can. *nemini caus.* 16. *quest.* 6. &
pan. concilia §. *hinc etiam in verbo reveren-*
ciae in fin. 17. *dist.* ubi testatur, Apuliae
Reges beneficia Regni conferre. Decessit
autem Serneca an. MCCLX. hoc est, diu post
Concordatum illud initum. Hoc idem confir-
mat auctoritate Baronii ad A. C. MLXXXVII.
operitur, inquit, quod Rogerii huius Regni
primi Regis temporibus non in Sicilia modo,
sed etiam in Apulia, acrisque eius Regni

Provinciis, episcopatus per Reges codicillis
conferrebantur, ut declarat Roberti eiusdem Can-
cellarii exemplum apud Ioannem Sarisburien-
sem lib. VII. Policritic. cap. 17. Fratrem
Comitis Loritelli Ecclesiae Agrigentinae
praefectum a Guilelmo II., cui *Boni* co-
gnomen inditum, reluctantem Capitulo, tra-
dit doctissimus Consiliarius ex Petro Bla-
sensi ep. x. Pergit deinde ad Suevos. Sub
his idem Regaliae ius obtinuisse probat.
Ait, Innocentium III. occasionem nactum
ex baliatu, quem gessit, Friderici II. Re-
gis nostri natu minoris, negasse, se inve-
stituram Regi ei daturum, nisi Capitulis
Regni, quae primordiales erant leges uni-
versae collationis beneficiorum, abrenuncia-
ret. Volebat nimirum Pontifex, ut sede
vacante Capitulum significaret Regi obitum
Episcopi: deinde ipsum Capitulum eligere
personam idoneam, quae *intronizari* non
posset, nisi prius adsensum Regis, & Pon-
tificis confirmationem obtinisset. Innocen-
tio morem fuisse gestum in hac re, ob in-
vestituram & auctoritatem baliatus; Fride-
ricum vero maiorem natu factum, nulla
extortae illius renunciationis ratione habita,
vetera Regni iura de beneficiis omnibus
conferendis tuitum fuisse, iisque constan-
ter usum. Hinc graves exarsisse turbas
inter Pontificem & Regem, teste Fazella
Hist. Sicil. dec. 2. lib. VIII. cap. 2. Eas
autem continuatas sub Gregorio IX. quem,
ut Fridericum electionibus excluderet, pri-
mum coepisse canonicas in Imperio & Si-
cilia electiones suspendere, cathedrales Ec-
clesias sibi reservare, & vacantibus tum se-
dibus praeficere Episcopos Romanae Ec-
clesiae fidos, Friderico autem adversos si-
ne cuiusque electione, tradit post Lupum
in *canon. Concil. tom. III. diss. 3. cap. 8.*
Tum deservescere quodammodo dissensio-
num aestu, Concordatum inter Fridericum
& Gregorium fuisse anno MCCXXX. initum,
quo etiam de collatione beneficiorum actum,
teste Richardo a S. Germano in *Chron. ad*
hunc annum. Et quamvis quid hoc Tra-
ctatu conventum sit, ignoretur; nullum ta-
men vetustis Regni iuribus detrimentum
allatum fuisse suspicatur tum ex Regis stu-
dio

enim bona ecclesiastica feudi iure ad principem supremum pertinebant, & vero per mortem Episcopi vacabant, feuda haec ecclesiastica tam diu redibant ad dominum feudi, donec, Episcopo noviter electo, rursus per investituram conferrentur, & ita per necessariam consequentiam summus princeps, tamquam dominus feudi, vacantis Ecclesiae reditus interim percipiebat, & beneficia, quorum collatio inter fructus reputatur, conferebat, quod pluribus exemplis ex his duobus fundamentis illustrat Natalis Alexander *cit. l. art. 2. & 3.* Tempus vacantiae secundum ius Canonicum restrictum quidem est ad tres menses, sed hoc spatium, iure hoc introducto, longius olim extensum videtur, ut principes summi diutius bonis vacantis Ecclesiae fruerentur, vel licet electus esset novus Episcopus, tamen investitura, quae a manu regia accipienda erat, quodammodo protracta esse videtur, ut vel ad anni spatium reddituum horum proventus filco regio saepe applicarentur. Discimus hoc ipsum ex diplomate Friderici II. anno 1216. *V. Idus Maii Herbipoli dato*, quod exhibet Meibomius *vol. 3. rerum german. pag. 187.* ex quo sequentia huc transferam: *Veterem illam consuetudinem detestantes, quam antecessores nostri Romanorum imperatorum & reges in cathedrales exercuerunt Ecclesias, & abbasias, quae manu re-*

Tom. III.

dio & sedulitate quanta maxima in regiis iuribus custodiendis vindicandisque tum ex eo, quod in tot habitis de iurisdictione controversiis Romani Pontifices numquam ad Concordatum illud provocaverint. Animum postea convertit ad Andegaveses. Sub his eandem viguisse Regiam, testimoniū probat Marini de Caramanico, qui circa tempora Caroli I. claudit, in proemio *Constit. Regni Col. 4. n. 50. & 60.* ubi testatur, Reges nostros & olim beneficia ecclesiastica contulisse, & aëro adhuc suo conferre: & exinde, inquit, probatur plurimum consuetudo Regum, secundum quam Rex confert beneficia ecclesiastica, & habet in ceteris Ecclesiis Regni sui ius investiturae, sicut olim fuit & nōdē est in Regno Siciliae, ut notatur in capitulo quod autem 16. *quaest. 2. in princip. in glossa ordinaria, quae incipit „ hoc „ in 7. quaest. ubi hoc tangitur de Rege Apulo.* Idem tamen Marinus alibi tradere videtur, ius hoc per investituras Andegavensibus Regibus datas sublatum: *Reges Siciliae, ait, contulisse ecclesiastica beneficia, & habuisse ius investiturae in Ecclesiis Regni, licet nōdē per capitula concessiones Regni tollatur.* Duo haec glossographi loca, quae invicem pugnare videntur, conciliat Cl. Senator auctoritate Andree Isernientis, qui sub Ioanna I. ann. MCCCLV. obiit; hic enim scribit, per investituras Andegaveses tantum ademptum Regibus nostris fuisse ius collativum Ecclesiarum cathedralium, quod *Capitula Regni* appellat; sive primordiales Regni leges, non autem ius universalis collationis bene-

M m

gia

ficiorum ecclesiasticorum: attende, quia non per omnia tolluntur illa capitula concessa Regno in investitura per Ecclesiam Romanam facta Regi Carolo I. Regni Siciliae: olim praesentabant, & investiebant de beneficiis ecclesiasticis, & conferebant ea per privilegia papalia, quae possunt hoc concedere laico etiam sine consensu Episcopi dioecesanis, sicut dicit glossa hic allegata 17. *quaest. 7. cap. placuit in princip. & in Capitulo nōmini Regum.* Quod concessit Papa Imperatori de papatu etiam 63. *distinct. Hadrianus, & Capitulo in Synodo, & Capitulo finali.* Vnde & praesentabantur Regibus Siciliae electiones Cathedralium Ecclesiarum, & hoc tollitur per dictum Capitulum omnis insuper Ecclesiae. Addit & Matthaei de Afflicis testimonium, qui sub Ferdinando I. Aragonio clarebat, in proemio ad *Constitut. Neapolit. quaest. 18. n. 6.*: attende, inquit, quia dicit hic Andreas, quod non per omnia tolluntur per Ecclesiam Romanam Regi Carolo I. per Capitula contenta in investitura, Regni privilegia, quae Papa concessit Regibus huius Regni de conferendis beneficiis ecclesiasticis sine consensu Episcopi scilicet, sed per Sedem Apostolicam in dicto Capitulo investiturae fuit sublatum illud videlicet, quia Regibus huius Regni olim praesentabantur electiones Cathedralium Ecclesiarum, & ipse praestabat suum assensum. Ab Andegavensibus ad Aragonios gradum facit. Ne sub his quidem peremptam Regum, nostrorum Regiam in beneficiis conferendis adstruit ex monumentis controversiae inter Ferdinandum I. & Innocentium VIII. institutae, quae

gia porriguntur, quod videlicet decedentibus Episcopis & Praelatis earum, non tam reliquias rerum mobilium eorum consueverunt occupare & convertere in usus proprios occupatos, quam etiam seditus & proventus per totius anni curriculum ita prorsus auferre, ut non possint solvi bona decedentis, nec succedenti praelato necessaria ministrari, forsitan ideo, quod investitura post electionem diutius protraheretur.

Quia ad §. III. Quum itaque non raro contingeret, ut redditus vacantis Ecclesiae per annum integrum annuo fisco regio adscriberentur, inde aliquid simile cum annatis, de saepe quibus hic potissimum disquirendi locus, habuisse videntur; interim tamen sedulo vacabant beneficiis, hinc cavendum, ne in hisce redditibus propterea annatas invenisse nobis & aliis persuadeamus, quae adhuc diversae sunt naturae. Neque enim tantum ad annum, sed etiam ulterius saepe extendebantur horum reddituum perceptiones. Vid. Arnoldus Lubecensis lib. 3. c. 16. Neque tantum Imperatores Germaniae, sed etiam Reges Galliae hunc morem observasse leguntur, ut constat ex Orderico Vitali lib. 10. de Guilielmo Rufo rege Angliae p. 763. ubi ait: *desunctis praesulibus, & archimandritis, satellites regis ecclesiasticas possessiones & omnes gazas invadebant, triennioque seu plus dominio regis omnino mancipabant. Sic nimirum pro cupiditate reddituum, qui re-*

con-
die concessa, sed imo quod olim teste dicta glossella secundum temporum praeceptorum abusum licere oportuit, hodie omni iure vetustum est. Causam vero, cur sub insequentis Regibus Aragoniis ad Fridericum usque Aragonensium ultimum nulla huiusce Regaliae mentio occurrat, repetit Consiliarius Amplissimus a provinciali Regni statu, variisque vicissitudinibus & calamitatibus, quas diu pertulit ob Regum nostrorum absentiam, ac Proregum incuriam, quibus factum est, ut gravis Regiis iuribus iactura fuerit illata. Observat porro istiusmodi Regum nostrorum Regaliae consuetudinem REGNI Marino de Caramanico; CAPITULA REGNI Andreae Iserniensis; & PRIVILEGIA REGNI Marthae de Afflictis dici. Hanc autem consuetudinem, haec Regni privilegia cum ipso Regum nostrorum principatu nata ab Ictis, qui sub Andegavensibus inclauere, ideo concessionibus Pontificum adscribi subdit, quod ii solerent omnia, quae ad oeconomiam ecclesiasticam spectabant, non ad Maiestatis iura, sed Pontificum indulta referre, quo subditi religione ducti arctius continerentur in officio. Tandem statuit praefscribi fundamentali huic Status legi non posse per pacta inter angustias & perturbationes rerum conventa: non potest, (verbis utitur Ferdinandi I.) Regnum servituri submitti, nec alienari possunt deputata dignitati & coronae Regiae Maiestatis. Quinimo quando concessisset, merito potuisset exinde revocari. Cetera huc spectantia ab ipso potius fonte, quam arenti hoc rivulo hauriantur.

quae Mansius edidit in Additionib. ad Baluzii Miscellan. tom. 1. p. 520. Regi inter alia vitio versum, quod beneficia ecclesiastica conferret in Regno suo. Reposuit Rex, homines sui Regni esse sibi notos, & Pontifici & Curiae ignotos, & propterea se velle dare beneficia iis, quos cognoscebat esse idoneos, ut est apud Rainaldum ad an. MCCCCLXXXVII. n. 11. In hac contentione pro Rege scripsit Camillus Scortiatius Regius Consiliarius; pro Pontifice autem magni tum nominis canonista Io. Felinus. Ille mentionem iniicit consuetudinis Regni, a glossa Decreti probatae, qua permittitur Regi Apuliae & Siciliae collatio beneficiorum. Veterem hanc Regni nostri consuetudinem, & canonicas glossae veritatem non negavit Felinus; sed tantum ait, id factum fuisse pro temporum conditione, in qua erat tum Romana Ecclesia bonorum & potentiae inops: illud, ait, quod glossator barbarus de Rege Apulo tangit, ad ea tempora refertur, in quibus tolerabat Ecclesia maiora etiam, quam quod Reges beneficia conferrent. Quinimmo & id ex indulto concedebat, ut Principum favoribus Ecclesia, cui non erat aurum & argentum nec temporale dominium, protegeretur. Verum nota sunt Pontificum & Conciliorum posteriora decreta, quibus aucta, Deo auctore, ecclesiastica ditio-
ne laici omnes ad Ecclesiarum titulos conferendos incapaces effecti sunt, licet nominandi facultas, quam primarias preces appellamus; Imperatori & Principibus de Ecclesia benemeritis honesta moderatione nonnumquam concedatur. Si Rex pro modestia abstinere a collationibus, non dicunt abstinere a re sibi ho-

mandebantur, Ecclesias vacabant, necessariisque carentes pauperibus dominicae oves lupinis moribus patebant. Sed de hoc iure illustissimus auctor lib. VIII. fastus aget.

§. IV. Pergo ad ius deportus, quod vocant, quod fere cum iure regalarum De iure convenit. Conf. Ludovicus Thomassinus de vet. & nova eccl. discipl. p. 3. lib. 2. c. depor-
37. Sicuti enim summi principes beneficiorum vacantium, quae ad suam collationem pertinebant, redditus, quamdiu vacarent, percipiebant, ita quoque Episcopi vel alii praelati beneficiorum vacantium, ad suam collationem pertinentium, fructus sibi vindicabant, quamdiu scilicet beneficia vacarent. De hoc iure egregium testimonium adhuc superest in c. 9. de officio ordinar. in 6. ubi Bonifacius VIII. ita: *praesenti prohibemus edicto, ne Episcopi vel eorum superiores aut abbates, seu quivis alii regulares vel saeculares praelati aut ecclesiasticae quaecumque personae vacantibus dignitatibus, personatibus, prioratibus vel Ecclesiis quibuscumque sibi subiectis seu ad collationem, ordinationem, praesentationem vel custodiam pertinentibus eorundem bona (morientibus eorum rectoribus vel ministris) in ipsis inventa (quae per ius spoliis sibi vindicabant) sive vacationis ipsorum tempore obvientia (quae per ius deportus acquirebant) quae in utilitatem eorum expendi vel futuris debent successoribus fideliter reservari, occupare, aut in usus suos convertere quodammodo praesumant, nisi de speciali privilegio vel consuetudine iam praescripta legitime, seu alia causa rationabili hoc eisdem competere dignoscatur. Patet ex hoc textu, (1) ius spoliis & deportus differre, (2) ius deportus fundatum esse vel in iure conferendi vel custodiendi vacantes Ecclesias; quemadmodum enim praelaturae per investituram a regibus conferebantur, ita a praelatis beneficia minora itidem iure feudi collata esse constat, & sic praebendato mortuo beneficium vacans redibat ad collatorem ordinarium, (3) ius deportus non absolute prohibitum a Bonifacio VIII. sed casum consuetudinis vel privilegii adhuc exceptum esse. Solebant vero ut plurimum eiusmodi redditus per integrum annum reservare, quum alias plene & integre fructus beneficiorum vacantium haud percepissent. Constat id ipsum ex Clem. unde excessib. praelat. ubi Clemens Vita: *Praeterea interdum iniuste abbates, priores ac alios beneficiatos beneficiis suis privant, ut sic fructus beneficiorum illorum percipere valeant primo anno praetextu privilegii, quod asserunt se habere, quod usque ad certum tempus fructus beneficiorum vacantium possint percipere primi anni.* Et ita hoc intuitu annatae etiam dicantur, vid. Carol. du Fresne in glossar. voc. deportus, an vero annatis illis, quas Pontifex hodie percipit, accenseri possint, inferius dicendum erit. Interim quos abusus hic in adducto textu Clemens V. taxavit, ipse in Anglia exercuisse legitur, ubi ex Matthaeo Westmonasteriensi & Walsinghamo in Hypodigmate Neustriae refert Natal. Alexand. rom. VIII. hist. eccl. ad saec. 13. diss. 9. art. 1. §. 8. Illius quidem verba ex eo referre placet: *Clemens V. videns insatiabilem quorundam Episcoporum Angliae avaritiam, importune postulantium, primas vacantes Ecclesias per annum in suis dioecibus sibi concedi, adversusque, quia quod postulat inferior, potest & superior, appropriavit sibi per biennium omnes proventus de primo vacantibus in Anglia, videlicet de primo anno primos fructus, tam de episcopatibus, abbatibus, prioratibus, praebendis, rectoriis & vicariis, quam de ceteris minutis beneficiis.* Sed optime Natalis Alexander cit. l. observat, haec vacantium Ecclesiarum appropriatio quoad redditus annales non fuit perpetua, sed ad breve tempus, non in Ecclesia universa, sed tantum in Anglia; & hinc non recte natales annatarum papalium, proprie dictarum, inde peti possunt. Nam Ioannes XXII. in extravag. 2. de elect. & elect. potest. ius hoc deportus, quod praelatis competeat, restrinxit ad certum modum, & prohibuit, ne fructus integros vacantis beneficii praelati sibi vindicent, quod ius ibidem vocat *Annalia*. Et quamvis anno 1317. fructus primi anni pro necessitatibus Ecclesiae Romanae ad certum tempus sibi reservaverit, & hoc anno 1319. nova constitutione deolarat-*

fus de-
portus
per in-
tegrum
annum
utpluri-
mum
durabat.

Ponti-
fex pos-
tea idem
ius de-
portus
quando-
que ex-
ercuit.

Ab hoc
iure de-
portus,
quod ex-
ercuit
Clem. V.
in An-
glia, non
recte
natales
annata-
rum pe-
tentur.

verit, quae est in *extrav. comm. 11. de praebend. & dignit.* tamen hoc omni ne perpetuum fuit, nec omnia quaecumque beneficia oneravit, unde rursus non repleta annatarum, quae hodie aulæ Romanae solvendae sunt, a Ioanne XXII. petuntur, uti infra planum faciam. Breviter utrumque ius & regalarum & deportus cum annatis similitudinem habent, sed propterea cum illis confundi non debent.

Spolia
Episcoporum.
quid?

§. V. Utrique tam iuri regalarum, quam deportus coniunctum plerumque erat. *ius colligendi spolia* Episcoporum vel aliorum beneficiatorum morientium. Consistebant autem spolia in substantia a beneficiato relicta & ex redditibus ecclesiasticis haecenus acquisita, de qua disponere post mortem haud poterat, quum secundum traditiones ecclesiasticas clerici reddituum non essent domini, sed nudi usufructuarii, *a. 23. & u. l. c. 12. q. 1.* Distinctio huius iuris a deportu iam §. *amtec.* facta, nec ipsum a Bonifacio VIII. absolute sublatum est, uti antea ostensum, quamvis Clemens V. in *constit. un. de excess. praelat.* id ipsum more aliorum Pontificum non adeo probaverit, aiens, quibus (fructibus vacantis beneficii) non contenti equos, boves, thesaurum & alia bona monasteriorum & beneficiorum vacantium illicite occupant, quae essent futuris successoribus reservanda. Sed de his spoliis nihil ulterius hic attinet dicere, quum lib. 8. de illis Auctor noster edisserat, & Ludovicus Thomassinus *p. 3. de ver. & nov. ecl. discipl. lib. 2. c. 53. seqq.* satis distincte hanc materiam enucleaverit.

Quid
sint annatae
proprie
dictae?

§. VI. Pervenio denique ad *Annatas papales*, prout quidem hodie ab aula Romana percipiuntur. Scilicet sicuti in redditibus vacantis Ecclesiae ius regalarum & deportus consistebat, ita annatae proprie dictae a novo praelato tamquam tributum quoddam solvuntur Pontifici Romano, Ecclesia non amplius vacante. Hoc sensu a Carolo du Fresnoie in *glossar. sub voce Annata* definitur, quod sint redditus unius anni, ab eo, qui reus in demortui Episcopi aut abbatis locum succedit, exsolvi summo Pontifici solitus. Id tamen circa hanc definitionem monendum iudico, quod annatae improprie dicantur redditus unius anni, quum ipsi redditus unius anni non solvantur, sed loco eorundem certa quaedam taxa, quae tamen omnes anni fructus non exhaurit.

Differentia
annatarum
a iure regalarum
& deportus
ostenditur.
Annatae
demum
solvuntur,
beneficio
non amplius
vacante.

§. VII. Differunt ergo hae annatae ab haecenus expositis iuribus varia ratione. Nam (1) ius regalarum & deportus, quod etiam aliquando Pontifex exercuit, exercebatur, Ecclesia vacante, & ita redditus Ecclesiae vacantis illi sibi vindicabant, quibus hoc ius competeat, non vero a novo praelato hos redditus exigebant; statim enim ac Ecclesia vacare desinit & ipsi de novo praelato prospectum, hoc ius cessabat. Hoc intuitu saepe vacabant Ecclesiae ad plures annos, ut eo diutius fructus hi, quibus praedicta iura competeant, percipere possent. Sed annatae exiguntur a novo praelato tamquam tributum quoddam ex fructibus primi anni; postquam Ecclesiae iam praepositus & de beneficio investitus est. Hoc ipsum testatur Durandus, qui tempore Clementis V. vixit, in loco ab Auctore illustrissimo adducto in §. 14. ubi ait: *in curia Romana coetus Dominorum Cardinalium vult habere una cum Domino Papa certam portionem a Praelatis, qui promoventur ibidem.* Luculenter id ipsum ostendit Durando fere coaevus Ioannes Andreae in *c. 15. X. de offic. iudic. ordin.* aiens: *Pluries clamavi in tantum, quod de hoc fuit sermo in Concilio Viennensi, quod optarem, quod curia reciperet vicesimam reddituum clericorum totius orbis ad sustentationem Papae & Cardinalium, & nihil exigi posset pro serviciis praelatorum, quas promoveret, exceptis laxatis salariis laborantium, puta scriptorum & similium, & tunc provideret legatis & nuntiis, quos mittit de praedicta quota.* Abstineret autem ab exactione fructuum primi anni exactionibus decimarum & similibus, quae non pullulant. Ostendunt antecedentia, Ioannem Andreae neutiquam loqui de fructibus Ecclesiae vacantis, quippe quos Clemens V. tantum in Anglia, non vero per uni-

versum orbem, & quidem ad breve tempus sibi vindicaverat, uti §. 4. ostensum est, sed de alia exactione, quae a novis praelatis curiae Romanae ratione fructuum primi anni in alium finem praestari debebat. Vterque locus simul ostendit ius de portus & annatas simul, sed diverso tempore & modo a Clemente V. exercitum fuisse; has quidem per universum orbem, illud vero tantum in Anglia; has a novis praelatis solutas fuisse, illud vero fructus vacantis Ecclesiae comprehendisse, has aula Romana primario percipiebat, illud vero ab Episcopis & aliis praelatis exercebatur, uti ipse Clemens V. in *Clem. IV. de excess. praelat.* agnoscit.

§. VIII. Afferit vero praeterea Ioannes Andreae *loc. cit.* provocans ad Hostiensium, quod Episcopi hoc ius annatarum consentur imitari, quod esse non debet. Evidens hoc ipsum redditur ex Concilio Palentino in Hispania an. 1322. sub Ioanne XXII. Clementis V. successore, celebrato, ubi *can. 19.* hac de re ita cautum legitur: *Gratia si non gratis datur & recipitur, gratia non est. Nonnulli vero praelatorum, ut accipimus, cum beneficia conferunt, occasione collationis factae fructus eorumdem beneficiorum aut aliquam ipsorum partem seu summam aliquam pecuniae exigere & retinere praesumunt. Quum igitur corruptelam huiusmodi sacri canones detestentur, iubemus &c.* Nihil aliud nisi annatas hic intelligi, contextus docet, & tamen mirandam, quod annatarum exactio Episcopis prohibita sit, quae tamen iam aetate Clementis V. in usu fuisse, ut paulo ante ex Durando demonstratum est, & ita sub Ioanne XXII. continuasse videntur. Denique distinctius adhuc rem enarrat Odericus Rainaldus in *annal. ecclesiast. ad ann. 1392. num. 1.* aiens: *Ingravescentibus rei pecuniariae difficultatibus ob continuos armorum fragores fanxit, ut redigendorum ex omnibus sacerdotibus, quae a sede Apostolica conferrentur, veltigalium, quae primo labente anno obvenirent, dimidia pars in fiscum pontificium inferretur.* Loquitur praedictus auctor de Bonifacio IX. qui quidem non primitus annatarum rationem invenit, sed potius plenius explicuit & certa lege corroboravit. Tria vero ex praedicto loco annoto, (I) annatas tantum obtinuisse in beneficiis noviter collatis non vacantes, (II) non comprehendisse integros anni primi fructus, uti quidem ius regaliarum & deportus. (III) Annatas solutas fuisse ob collationem beneficiorum. Vtrumque confirmat praeterea Platina in *vita Bonifacii IX. p. 247.* his verbis: *Tum vero Bonifacius sive vice-comitum potentiam veritus, sive augendae ditionis ecclesiasticae cupidus, annatarum usum beneficiis ecclesiasticis primus imposuit, hac conditione, ut, qui beneficium consequeretur, dimidium annui proventus fisco Apostolico persolveret.* Non ergo annatae sunt redditus vacantis Ecclesiae, sed primi anni post provisionem. Parvulus Langius, qui circa annum 1510. floruit, in *Chronico Cuiuzensi*, quod Pistorius publicavit, idem fere repetit, aiens: *Anno Domini 1404. Bonifacius, summus Pontifex, diem clausit extremum, qui primus annatam beneficiis ecclesiasticis imposuit, ut beneficium adeptus dimidium annui proventus Apostolico solveret fisco.* Si ergo beneficium adeptus annatasolvere debet, falsum omnino est, quod solvantur ex redditibus Ecclesiae vacantis.

§. IX. Sed progredior ad aliam differentiam. Nam (IV) in fundamento quoque annatae a iure regaliarum & deportus toto caelo differunt. Fructus Ecclesiae vacantis vel a summis territoriorum dominis, vel ab aliis praelatis percipiebantur, adeo, quod, vacante Ecclesia, beneficium ad eorum collationem spectans, ad eos devolveretur, & sic iure quodam feudi, ut supra dictum est, huius redditus, per annum & ultra perciperentur. Ast annatae Pontifici praestantur propter provisionem seu promotionem, ut instar remunerationis vel honorarii cuiusdam esse videantur. Et hoc intuitu a noviter promotis exsolvi debent, & a pluribus in classem simoniae zelatae sunt, quia pro ipsa promotione solvi videntur, quae omnia plenius illustrantur ex iis, quae illustrissimus Auctor *de origine annatarum* in hunc sensum egregie edidit.

Ius de-
portus
& Anna-
tarum
simul
exerce-
bantur
olim a
pontifi-
ce.
Episco-
pi ius
annata-
rum
quoque
exerce-
re ausi
sunt.
Annatus
propter
collatio-
nem po-
teban-
tur.
Novum
testimo-
nium
quod an-
natae
solvan-
tur ob
colla-
tionem.

pter
provi-
sionem

edisserit, cuius industria aliis in hac materia laborantibus palmam praecepit, quâ confusione nimia haec iura affinia inter se miscuerunt, & solidi nihil in conclusionibus attulerunt, ut ex iis, quae tradit Natalis Alexander & suo modo etiam Ludovicus Thomassinus, videre est. Varia enim attulerunt loca, quae plane ad ius annatarum harum haud spectant, a quibus merito abstinui, quamvis, ut iura haec antiqua eo cautius distinguerentur, necessarium esse duxerim, singulorum naturam separatim tradere.

Illustra-
tur hoc
ex sen-
tentia
cleri
Gallica-
ni in
Conci-
lio Con-
stantien-
si.

Confe-
saria.

§. X. Agnovit hanc differentiam natio Gallicana in responsione, quam in Concilio Constantiensi, non diu post Bonifacii IX., annatas certa lege corroborantis, obitum habito, edidit, quam exhibet Edmundus Richerius in *hist. concil. gener. lib. 2. c. 3. §. 19. p. 197.* ex qua, quae ad hanc materiam illustrandam spectant, excerpte placet. Agitur ibidem de utroque iure, tum percipiendi *reditus beneficii vacantis*, tum etiam *annatarum a noviter promotis solvendarum*, ubi utriusque diversa origo & finis indagatur. In *art. III.* ita referunt deputati Gallicani: *Novis etiam idem de Scribanis dominique Cardinales & ceteri alii, deputatos fuisse certos alios de singulis nationibus ad advisandum de remediis & modo procedendi & providendi in exorbitantiis, exorbitanterque & indebite factis de praeterito in curia Romana per olim Ioannem tunc Papam & alios de tempore suo, inter quos fuit advisatum, quod Ioannes praefatus & curia sua Romana Apostolica & domini Cardinales & eorum collegio Cameratus se gerens a beneficiis praelatorum & praelaturarum vacantibus, & quoties vacabant (etiamsi ter aut pluries vacassent in anno) pro qualibet mutatione tituli voluerunt habere & exigere fructus primi anni beneficii sive praelaturae vacantis & aliquando longe ultra: & quandoque Papa qualibet vice annatas vacantes habebat, & Cardinales nihilominus partem mediam quoque propter vacantias &c.* Hic fit mentio (1) annatarum vacantium, quae commode referri posse videntur ad ius deportus seu redditus vacantis adhuc Ecclesiae percipiendi, (2) mediae vel dimidiae partis, quam Bonifacius IX. pro se & Cardinalibus a noviter promotis exigebat, & proprie annatarum papalium nomine, prout hodie in usu sunt, veniunt. De utroque genere quoque agitur in sequentibus, & quidem de iure percipiendi fructus Ecclesiae vacantis, quod Ioannes XXII. ad tempus sibi reservaverat, ita disponitur in *art. V. Causae vero motivae rationesque & iura recollecta (quantum fieri potuit) ex dictis diversorum, qui in dicta natione deliberaverunt, & quae alias aperta fuerunt, subsequentes exprimuntur: & iuxta Gregorii responsivum oraculum, & Concilii Lateranensis prohibitorium edictum, initium & causam debendi istarum praestationum fructuum primi anni praelaturarum dignitatum vel beneficiorum vacantium (qui asseruntur deberi ab iis, super quos volunt exigere) diligenter inquirentes, privilegio, consuetudine aut praescriptione non posse defendi, certum est: sicut fuit observatum & de non vacantibus in curia, secundum antiqui iuris ordinem, nullum reperiri posse initium, praeterquam reservationem quandam temporalem primo per Ioannem Papam XXII. factam pro certo passagio ultramarino & quibusdam aliis necessitatibus suis, de omnibus dignitatibus & beneficiis exceptis Abbatibus. Ex his verbis apparet, hic potissimum sermonem esse de vacantibus beneficiis, quae tamen non vacant in curia Romana, a quibus annatae proprie dictae exigi haud poterant, & sic praestationes a Ioanne XXII. exactae de huiusmodi beneficiis fuerunt extraordinariae & temporales ad certam causam spectantes, quae quum cessent, has quoque praestationes cessare debere, aiunt deputati Gallicani. De annatis vero proprie dictis, quae solvuntur de beneficiis in curia vacantibus pro provisione, & instar honorarii sunt, egregie philosophantur in *art. VI. De vacantibus vero & fructibus primi anni maiorum praelaturarum, abbatialium videlicet, episcopatum & cetera, nullum aliud initium fuisse invenitur, quam voluntaria & gratuita oblatio quorundam, (qui in discordia electi ad abbatialem vel cathedralen Ecclesiam,**

Vera
Gallico-
rum sen-
tentia
de anno-
tarum
origine.

dum

dum prosequerentur in curia per appellationem ad eam factam) per eum , qui obtinebat finalem victoriam , & promovebatur sive eligebatur . Et talis oblatio & gratuita datio iuxta vulgare Italicum , dicta fuit servitium , & secundum Alemannos propina dicitur & dicta fuerunt servitia communia , quia communiter inter eos dividebantur , eo quod singulos , quibus dare volebat , non convocabat , & singulis dare fuisset nimium onerosum , qui tunc agebant in publico consistorio : sed postmodum deductum est in consistorium secretum , quod tamen fuerat & simoniacum & species mali crudelis , etiam si praetextu consuetudinis . Hoc ipsum ulterius in sequentibus declaratur & iniquitas putativa harum praestationum ostenditur . Patet ex haecenus dictis rursus , deputatos nationis Gallicanae aliud initium agnovisse in iure deportus , & aliud in annatis , a noviter electis solvi solitis . Huc quoque collimat Natalis Alexander vol. 8. hist. eccl. ad saec. XV. & XVI. diff. 9. §. 9. in f. aienis : Hoc annatae genus soli illi persolvebant Episcopi , qui consecrationis munus Romae percipiebant : quod in Episcopis provinciarum dissitarum tunc tantum contingebat , quando circa eorum electiones lis movebatur , ob quam cogebatur electus Romam proficisci , ubi evicta causa , consecrabatur . Sed in artic. VII. fundamentum annatarum accuratius evolvitur his verbis : Tum quia nullo statuto , privilegio , consuetudine , praescriptione aut alio titulo potest induci , quod propter conferre aut consentire promotioni aut electioni alicuius monasterii vel Ecclesiae cathedralis , sive ut praeficiatur administrationi praelaturae , beneficii sive Ecclesiae , aliquid possit vel debeat peti vel exigi , eo quod secundum Apostolicas & canonicas traditiones clarissime foret simoniacum . Tum quia non petuntur , neque exiguntur haec annatae per cameram Apostolicam & dominos Cardinales ex eo , quod vacant , sed quia conferunt , seu quia collationi & promotioni , (quae fit per Papam) assentiuntur . Et hoc est clare secundum canones simoniacum . Tum quia constat , quod propterea exiguntur , quia conferunt seu electioni vel promotioni consentiunt , & **NON QVIA VACANT** , eo quod ab illis , qui promoventur ad praelaturas huiusmodi extra curiam , & per alium , quam per Papam , nihil habent vel exigunt ; & constat etiam ex eo , quod nihil percipiunt in tali exactione , nisi domini Cardinales , qui actu sunt praesentes , & tamen de iure communi omnes Cardinales etiam absentes participarent , si , quia vacant , deberentur vel exigerentur . Habes hic egregia demonstratione fundamentum annatarum papalium , ab illis praestationibus distinctarum , quae ideo , quia Ecclesiae vacant , percipiuntur & ad ius deportus referri debent , quale discrimen sedulo haecenus a me observatum esse iudico . Idem etiam constat ex litteris obligationis , quas desuper in camera Apostolica olim edere noviter promoti cogebantur , quae docent , tributum hoc non ratione fructuum Ecclesiae vacantis solvi , sed ratione fructuum & commodorum in posterum percipiendorum . Formula refertur a deputatis nationis Gallicanae artic. 21. Praeterea quoque constat , annatas toties exigi , quoties unum idemque beneficium vacat , licet vel maxime bis , ter vel ulterius in uno anno vacet ; tamen semper noviter promoti novas annatasolvere debuere , ut conquesta est natio Gallicana in locis supra relatis ; at reditus vacantis beneficii non aliter , quam semel , percipi possunt , & si hoc intuitu solverentur , annatae quoque in eiusmodi casibus semel tantum essent solvendae : quum vero pro provisione & promotione solvantur , haec vero saepius in uno beneficio per unum annum contingere possit , annatarum quoque exactio iteratur .

Fundam
mentum
annata-
rum a
Gallis ex-
ruitur.

Nova
argu-
menta
pro dif-
ferentia
annata-
rum a
reliquis
iuribus .

§. XI. Tempore illius schismatis famosissimi Pontifices suis exactionibus misere lacerabant Ecclesias , & quidem potissimum tribus modis , (I.) spolia defunctorum colligendo , (II.) vacantium beneficiorum fructus sibi reservando , (III.) annatas a beneficiatis exigendo . Idipsum novum argumentum praebet , annatas has , de quibus hic agimus , plane distinctas fuisse ab annuis perceptionibus fructuum

Novum
argu-
mentum
in quo
ostendi-
tur, Pon-

Eccle-

ciſces
olim
cum iu-
re anna-
tarum
etiã
ius de-
portus
exer-
cuiſe.

Eccleſiarum vacantium. Conqueſtus eſt Carolus VI. rex Galliarum in editto, an-
no 1406. die 28. Februar. publice edito de his tribus exactionibus, ubi inter alia
ita loquitur: *Nihilominus tamen aliqui collectores & alii officarii Romanorum Ponti-*
ficum, praefertim Papae moderni ab aliquibus annis citra Eccleſiam & viros eccleſia-
ſticos praefatorum regni & Deſtinatus noſtrorum contra praedicta plurimis, iugibusque
importabilibus ſervitutibus oppreſſerunt & afflixerunt, poſſime (I.) bona praelatorum
& virorum eccleſiaſticorum decederunt, tam regularium, quam ſaecularium, quae ſpolia
defunctorum interdum nuncupantur reſervando & uſurpando: (II.) fructus Eccleſiae, tem-
pore vacationis praelaturarum aut beneficiorum eccleſiaſticorum obvientes, levando aut
sapiendo, &c. (III.) a beneficiatis quibuſcunque primam annuatam expetendo & ex-
torquendo, cuius annatae medietatem quoad maiores dignitates Collegio Cardinalium
conſueverunt assignare & annatam huiusmodi, una cum quadam pecuniae ſumma,
quam vocant minuta ſervitia, & quam pro familiaribus eſſe dicunt, cum exactione
auramenti & ſub poenis periuſi & aliis diverſis poenis & cenſuris haecenus exegerunt.
Nihil clarius & diſtinctius dici potuit, ut annatas a reliquis exactionibus toto caelo
diſtare conſtaret. Integrum edictum Caroli VI. reſert Edmundus Richerius lib. 2. *hiſt.*
Concil. gener. c. 1. §. 6. Eodem anno idem Carolus VI. aliud edictum eundem fere
in ſenſum publicavit, quod itidem Richerius *cir. l.* ſubiungit, quo rariſus haec
tria ſeparantur his verbis: *Quin magis ipſos iugis & ſervitutibus temporalibus, &*
nonnullis defunctorum ſucceſſoribus ſpolia auferendo, ab aliis praelaturarum & benefi-
ciorum eccleſiaſticorum vacantias extorquendo &c. a beneficiatis ſuorum, quae de novo
obſinebant, beneficiorum, primam expetendo & percipiendo annatam &c. officiabat.
Atque ſic exinde conſpicuum redditur, (I.) ſpolia quidem & fructus vacantis
beneficii per collectores Romanos collectos & a Pontifice reſervatos, annatas autem
a beneficiatis ſolutas, & conſequenter non hoc ſed illo tributo ius regaliarum vio-
latum fuiſſe, (II.) annatas, a beneficiatis ſolvi ſolitas, neſtquam a iure rega-
liarum originem traxiſſe, quaſi Pontifex hoc ad ſe traxerit, & inde ius annata-
rum exercuerit, quippe quod diverſi generis eſt.

§. XII. Multum quoque ad horum illuſtrationem conferet, percurrere illa, quae
in ſubſequentibus Conciliis hiſce de exactionibus cautum fuerit. Prima diſpoſitio
hac de re occurrit in Concilio Piſano, anno 1409. habito, in quo ſeſſ. 23. Ale-
xander V. per Archiepiſcopum Piſanum promittit, (I.) *Quod non intendit a modo,*
ut antea, reſervare bona ſeu ſpolia praelatorum & aliorum morientium non praela-
torum. Item (II.) quod non intendit reſervare fructus medii temporis beneficiorum va-
cantium. Remiſit ergo ſpolia fructus beneficiorum vacantium, de annatis autem
reſtituendis nullam Archiepiſcopus praedictus iniicit mentionem, & ſic probabile
eſt, quod illas adhuc exigere voluerit. Neque enim tam de annatis, quam de ſpo-
liis & fructibus vacantium Eccleſiarum querelae & motus audiebantur, quibus vel
regi vel aliis praeiudicium fieri videbatur. Vid. Edmundus Richerius *cir. l. p. 119.*
In Concilio Conſtantiensi, non diu poſt Piſanum celebrato, in ſeſſ. 40. die 30.
Octobr. 1417. habita, plures articuli oblati ſunt, reformationem deſiderantes, in-
ter quos art. 3. eſt de annatis, communibus ſervitiis & minutiis, & art. 11.
tamquam a priori diſtinctus: *de fructibus medii temporis ſcilicet, quo vacant Eccle-*
ſiae. Richerius *l. 2. c. 3. §. 18. p. 186.* Multa poſtmodum circa annatas diſputata
ſunt in hoc Concilio, Gallis acerrime illas impugnantibus; ſed quemadmodum in
Piſano, ita quoque in Conſtantiensi de annatis, ſtrictè dictis, nihil cautum legi-
tur, ſed tantum de art. 11. ſcilicet de fructibus vacantium Eccleſiarum, de qui-
bus ſeſſ. 43. ita diſponitur: *Fructus & proventus Eccleſiarum, monaſteriorum, bene-*
ficiorum, vacationis tempore obvientes, iuris & conſuetudinis vel privilegii diſpoſi-
tioni relinquimus, illoſque nobis vel Apoſtolicae Camerae prohibemus applicari. Quod ſi
ſub hac prohibitione annatae comprehenderentur, non confirmatae in hoc Conci-
lio,

lio, id quod tamen plerique existimant, sed magis reprobatae essent dicendae, quamvis non quidem expresse sint confirmatae, sed tantum non prohibitaе, quia de *aric.* 3. ante adducto, nihil expresse statutum est. Et sic rursus apparet, annatas nullo modo dependere a iure percipiendi fructus beneficii vacantis, quum etiam hi duo articuli inter se satis distincti fuerint a patribus huius Concilii. Rectissime hoc ipsum animadvertit Ludovicus Thomassinus de *vet. & nova Eccles. discipl.* p. 3. l. 2. c. 59. §. 2. aiens: *Segregat hic* (in verbis adductis ex Concilio Constantiensi) *Pontifex fructus temporis, quo vacat beneficium, a fructibus primi anni, quo beneficium iam collatum est. Priores illos repudiat, hos posteriores non relaxat.* Iam addit rationem, quam etiam adduxi ad decretum Concilii Pisani, cur annatis non renuntiaverit, sed tantum vacantiis uti aiunt. *In causa poterat esse, ait, quod iure regalia Galliarum Reges & alii forsan principes aliqui vendicabant sibi fructus vacantium beneficiorum, maxime autem Episcopatum. Renuntiat ergo Pontifex ei iuri, quo cum regibus & summis principibus collidebatur. At hi nihil sibi arrogabant in provetus primi anni cuiuslibet beneficiarii novi.* Concludo itaque, Pontificem annatas exigendo non exercuisse ius regalium, sed quod inique antea sibi adscripserat, in hoc Concilio, principibus, maxime regibus Galliae, restituisse, salvis utique annatis. Sed in Concilio Basileensi, specialius de annatis actum & constitutum est, ne in posterum solverentur. Verum simul *sess.* 12. anno 1433. habita, haec conditio adiecta, ut pro oneribus a Papa sustinendis certa provisiō Pontifici indulgeretur a Concilio, qua non facta, medietatem taxae alias solvi consuetae in posterum novi praelati solverent. Quum autem in eo Concilio Pontifici nulla alia provisiō facta fuerit, annatarum usus per indirectum confirmatus est. Neque contrarium evincitur ex *sess.* 20. ubi annatae simpliciter prohibitaе videntur, quum haec prohibitio utique sub illa limitatione, quae *sess.* 12. adiecta est, intelligi debeat. Loqui autem patres Basileenses de annatis proprie dictis in *sess.* 12. vel inde apparet, quod (I.) in casu non secururae alius provisionis permittant medietatem eius taxae, quae usque nunc ex novi praelati assumptione soluta erat, praestare; nam propter novam provisionem solvuntur annatae, sed hanc tamen limitationem adiiciunt, (II.) ut demum taxam illam solvant *per annum post adeptam pacificam possessionem*, in quo rursus differentia a fructibus vacantis beneficii deprehenditur. Concludo itaque, Pontifici annatas numquam fuisse ademptas, sed tantum fructus beneficiorum vacantium, utpote quos *iure regaliarum* in plerisque beneficiis sibi vindicabant optimo iure imperantes, & adhuc hodie reges Galliae sibi vindicant, salvis annatis, Pontifici debitīs. Et sic in Gallia potissimum haec duo satis distinguuntur, quum fructus vacantis beneficii regio fisco adscribantur, sed annatae a beneficiario Pontifici solvantur.

An in Concilio Basileensi annatae remissae sint?

C A P V T XII.

O B S E R V A T I O VI.

§. I. **A**gitur hic de *fundamento & iustitia annatarum*, quae quidem satis planae sunt, & adhuc solidius a Natali Alexandro *tom. VIII. hist. eccl. diss. 9.* excussa sunt, quum Auctor noster admodum dubitanter de iustitia annatarum loquatur. Dubia quoque, quae iustitiae annatarum obistere poterant, optime resolvit celeberrimus vir, Io. Petr. Ludwig. in *disserat. de iure annat. c. 2.* ut mox iam quidem non sit, haec ulterius illustrare.

§. II. Ceterum, quum principes in terris protestantium hoc iure papali hodie stantur, non intempestivum hic erit, de iustitia annatarum, prout a principibus protestantibus pro-

Tom. III.

N n

pro-

stantes
annatas
exigant.

Primum
funda-
mentum
ex 1. P.

In 1. P.
annatae
non sunt
subla-
tae, sed
tantum
Pontifi-
ci dene-
gatae.

protestantibus exiguntur, paucis edisserere. Equidem constat, quod per concordata nationis Germaniae inter Fridericum III, & Nicolaum V. Pontifici annatae certa ratione per Germaniam concessae fuerint, sed postquam plures protestantium iugo intolerabili Pontificis se subducere coeperunt, merito quoque eidem denegatae sunt annatae, & tandem in 1. P. art. 5. §. 9. id ipsum approbatum. Constat igitur (I.) ex 1. P. Pontifici non amplius annatas deberi, sed totam papalem iurisdictionem esse suspensam in terris protestantium, & tamen totum ius dioecesanum & omnem iurisdictionem ecclesiasticam se intra terminos territorii cuiusque continere debere, 1. P. art. 5. §. 48. Non itaque intentio compascientium fuit eo tempore, annatas in totum abrogare, aut beneficiatis has in terris protestantium remittere, sed tantum prohibere, ne Pontifici, cui omne ius in huiusmodi territoria ademptum est, solverentur. Et quum omne ius dioecesanum se continere debeat intra terminos cuiusque territorii, perspicuum redditur, cui hoc ius per necessariam consequentiam concessum fuerit, principi scilicet, in quem omne ius papale hac ratione translatum est. Neque enim obstat, quod ius annatarum neque ad ius dioecesanum, neque ad iurisdictionem ecclesiasticam, strictè dictam, pertineat, nam (α) in cit. §. 48. de iure dioecelano, quod Episcopi exercent, ut & de eorum iurisdictione non unice agitur, sed verba haec complectuntur *totam iurisdictionem ecclesiasticam cum omnibus suis speciebus*, & ita non tantum *episcopalem*, sed principaliter *papalem* potestatem continent, (β) Pontifex ius annatarum vi summæ potestatis praetensae in omnia exercet beneficia, & haec summa potestas papalis, cum aliis omnibus speciebus suspensa est, & simul cautum, ut intra limites territorii se contineat, hoc est, territoriali superioritati adscripta est. Sic, igitur primus titulus, quo principes nostri ius annatarum exercent, est *pactum publicum* seu *lex fundamentalis imperii*, vi cuius principes nostri eodem iure illas percipiunt, quo olim Papa illas exigebat, fultus itidem pacto publico, cum natione Germanica inito.

Alterum
funda-
mentum
ex iure
supremo
circa sa-
cra de-
ducitur

§. II. Sed praeterea (II.) eo iustior hic titulus pro principibus protestantibus censendus est, quod ius illud, ex quo Pontifex illas ipsas sibi adscripsit, maiori ratione territoriorum dominis adscribi debeat, quippe quod Pontifex inique sibi vindicaverat & haecenus usurpaverat. Plerique, qui annatas defendunt, illas Pontifici deberi aiunt ex iure supremo, quod in omnia beneficia ecclesiastica exercet, propter quod necesse esse concludunt, ut illi ex subiectis ipsi Ecclesiis subveniatur. Vnde etiam titulus *subventionis* ab Auctore nostro, Natali Alexandro, Ludovico Thomassino aliisque potissimum allegari solet, quae subventio Romanae Ecclesiae haud debita foret, nisi summam potestatem circa sacra & beneficia, ex qua necessitas subveniendi deducitur, Pontifici indulgerent. Ex iure publico universali enim constat, quod ad onera publica ferenda hi, qui subsunt, subvenire debeant ei, qui summam potestatem exercet, quum hanc ipsam non aliter, quam subventionem convenienti exercere possit, ut proinde subventio tamquam necessarium consequens summæ potestatis considerari debeat. Iam constat ex historia ecclesiastica, imperantibus olim ius summum circa sacra & Ecclesias competisse & ab illis revera exercitum fuisse, uti Auctor illustrissimus passim quoque docet. Sed indebite variis sub praetextibus Pontifex hoc ipsum ad se traxit, & novam rempubl. in rebus publicis imperantium extruxit, illosque potiori iure suo defraudavit. Postquam vero hanc ipsam potestatem, iure naturali summis principibus debitam, protestantes sibi, reformatione instituta, vindicaverint, maiori fiducia illud ipsum, quod Pontifici *quocumque subventionis titulo* olim indebite ex superstitione solum, & necessitatibus reipublicae subtractum est, sibi attribuant & suo fisco adscribant. Et hoc ipsum suo exemplo approbarunt reges Angliae, qui post reformationem

in regno praedicto institutam, statim annatas in fiscum retulerunt, uti observat celeberrimus Auctor *dissertationis de iure annatar.* supra §. 1. laudatus c. 3. §. 2.

§. III. Neque vero (III) beneficiati de iniuria conqueri possunt, quum illi ad has annatas solvendas ab antiquissimis temporibus teneantur, nec novum iis imponatur tributum, sed magis habent, quod sibi congratulentur, quod iam subsidia huiusmodi illi solvant, cui omni iure illa ipsa debentur. Qui a partibus Pontificis stant, annatas tamquam onus reale agnoscunt, Ecclesiis cohaerens, id quod sane rationem habet, quum solvatur ex fructibus primi anni & ordinarii iuris sit, ut huiusmodi subventiones sint onera fructuum. Nihil ergo iniqui in eo deprehenditur, si onera realia beneficiis cohaerentia exsolvant, praesertim quum nullum titulum allegare possint, per quem ab hoc onere sint Ecclesiae liberatae. Si ergo nullum titulum, aut remissionem allegare queunt, adhuc perpetuo hoc onus beneficiis cohaeret, & consequenter ad ipsum exsolvendum obligantur. Neque allegare pro se possunt regulam vulgatam, quod omnis obligatio intelligatur sub clausula: *rebus sic stantibus*, & quod post reformationem res ecclesiasticae aliam faciem induerint, nam (α) haec regula non tollit onera realia, (β) status ecclesiasticarum rerum non in totum mutatus est, quum illa ipsa beneficia, ex quibus solvi debeant, in suo pristino statu fere in omnibus permanserint, excepto eo, quod aulae Romanae non amplius subsint, sed translatae sint cum omnibus iuribus in potestatem eorum, quibus haec ipsa omni iure debebantur. Sicuti itaque res transit cum suo iure, ita quoque beneficia ecclesiastica in potestatem summorum principum transire debuerunt.

Fundamentum tertium ex obligatione beneficiatorum deducitur.

An per reformationem Beneficiati ab annatis liberati sint?

§. IV. Accedit (IV) haec ratio, quod olim reges, & principes ampliores redditus ex beneficiis ecclesiasticis perceperint, quam quidem hodie ex taxa consueta annatarum percipere valent. Intelligo fructus beneficiorum vacantium, seu decantatum illud *ius regaliarum*, de quo in *praeced. obs.* §. 2. plenius edisserui, quod tamen rursus imperatoribus nostris ex astutia paparum interversum est. Quum vero fundamentum idem adhuc hodie supersit, quo olim imperatores ius hoc exercuerunt, suo utique iure principes facerent, si illud ipsum in praxim revocarent. Quum itaque hos redditus amplissimos olim optimo iure ex ecclesiasticis beneficiis perceperint, non invidendum erit principibus, si hodie annatis contenti sint. Hoc non enim in finem assero, quasi existimem, ius annatarum ex iure regaliarum originem traxisse, sed ut saltem evincam, nihil iniqui in eo latitare, quod principibus nostris ex redditibus ecclesiasticis quid solvatur. Quod si enim, quae plenius ad *observ. praeced.* edisserui, conferantur, constabit, ius annatarum esse novum inventum Pontificum, & a regibus & imperantibus antea haud exercitum, ius regaliarum autem distinctum ab annatis hisce fuisse. Vtut enim vel maxime quandoque fructus beneficiorum vacantium annatae dicti fuerint, tamen haud fuerunt fructus primi anni, quos Pontifex hodie sibi vindicat, uti satis ostensum est. Alia argumenta adducit illustr. Dn. Stryk *de iure papal. princ. evang.* c. 4. §. 8.

Si olim principes redditus vacantis beneficii sibi vindicarunt multo magis annatas sibi vindicare queunt.

C A P V T XIII.

O B S E R V A T I O VII.

HAstenus aliquoties observatum est, Pontifices ius patriarchicum quavis occasione sibi in Occidente arrogasse, uti quidem Patriarchae Orientales in Oriente (I). Quum vero hoc ius in eo quoque conspicuum sit, ut Concilia generalia

Tenta- vit Pon- tifex ius patriar- chicum sibi adde- par-

N n 2

(I) Nimirum unum id restabat, ut qui laudanda omnia carpere, inque deteriorem

partem accipere. solet , is Romanos Pontifices , canonum observantiam urgentes , ac legitima potestate urgentes , tamquam iurium alienorum usurpatores ad supremam usque plagulam traducere pergeret . Obsitrepit Halensis Antecessor , Apostolicae sedis Vicarios ideo a Pontificibus Patriarchatui in Occidente inhiantibus institutos , ut per eos nationalia Concilia cogenter , ac eiusmodi artibus *Exarchorum ius , quibus illud proprium erat , interverterent* : tum in sanctissimum Pontificem Leonem , quod Synodum Hispanorum Episcoporum adversus Priscillianistas indixit , invehitur . Sed quo auctore , quo teste , quibus argumentis haec summis Pontificibus dica scribitur , & invidia conflatur ? Vna nempe obloquendi licentia . Atqui cassa ista sunt & inania . Norunt omnes , qui rationis imperio deferunt , Romanos Pontifices in provinciis Roma diffitis instituisse Vicarios suos non ad evertenda , sed conservanda Metropolitaram iura , provinciarum rationes & canonum disciplinam incolumem tuendam , uti constat ex epistolis prope omnibus Pontificum saeculi quarti , quinti , & sexti datis ad Episcopos Thesalonicensis , Arelatensis , alioque sedis Apostolicae Vicarios . Qua ergo fronte iaciatur , Pontifices ad patriarchicam auctoritatem ubique per Occidentem protendendam , ac labefaciendam Metropolitaram iura Vicarios constituisse ? Quid vero monstri est illud , quod continuo subdit Observator , Pontifices nempe , arrogata sibi cogendorum nationalium Conciliorum per Occidentem potestate , Exarchorum ius perfregisse ? Exarchorum autem nomine , quorum ius congregandae Synodi dioeclesanae a Pontificibus usurpatum nugatur , Patriarchas intelligat necesse est . At quinam Patriarchae in Occidente fuerunt , praeter unum Romanam Antistitem ? Qui ergo concipi potest , Pontifices in Occidente usurpasse Exarchorum ius in nationalibus Synodis cogendis positum ? Iam vero , ut Observatorem Halensem omni praesidio spoliemus , omnemque Pontificibus intentam calumniam obteramus , *Ἐξάρχος Primas aut eius διοικητής est , aut eius ὑπαρχός* , Ille est Patriarcha , cui

nibio

hos, tamquam ministros suos, Concilia cogere possent, quod artificium ibi in primis necessarium erat, ubi Episcoporum maior adhuc libertas videbatur. Alibi saepe tentarunt, directo indicare Concilia. Leo M. cui nihil magis curae fuit, quam potestatem suam & imperium sacrum quovis modo stabilire, maxime hac potestate usus est erga Hispanos. Indixit iisdem Concilium generale anno 447., eoque nomine verbis sat imperiosis ad Episcopos Hispanos scripsit, *epist. 94. c. 17. Dedimus, ait, litteras ad fratres & coepiscopos nostros Tarracenses, Carthaginenses, Lusitanos,* Leo M.
in Hispania
nationale
Concilium
indixit.

atque

ribio iniunxit, ut pontificias epistolas omnibus Episcopis reddi curaret, totumque negotium ad optatum finem perducere. Sed quum ea tempestate sub diversis dominationibus essent Hispanicae illae provinciae, Gallaeciam occupante Rechila Suevorum Rege, ceteris sub Gothorum imperio degentibus, non potuit Leonis desiderio satisfieri; namque Gallaeciae Episcopi cum Episcopis aliarum provinciarum convenire permitti non sunt. Quod iam tum augurabatur Pontifex, quum ad Turibium scribebat: *Si autem, ait, aliquid (quod absit) obstitit, quominus possit celebrari generale Concilium, Gallaciae saltem in unum conveniant Sacerdotes, quibus congregandis fratres nostri Idatius & Ceperius imminabunt, coniuncta cum eis instantia tua.* Post Leonis epistolam a Turibio acceptam plures effluxere menses, priusquam ad singulos Hispaniarum Episcopos litterae Pontificis transmitterentur, ut de hoc negotio deliberarent inter se illarum Ecclesiarum Primates, ac veniam a Principibus ad Concilium plenum cogendum assequi conarentur: quod quum frustra demum tentari a se perspexerunt, renitentibus Principibus, tum de Gallaeciae Synodo habenda Episcopi illius provinciae consilium iniere. Hoc resciscens Leo vel scribente iterum Turibio, vel redeunte nuntio, quem ad quatuor illarum provinciarum Antislites delegarat, ad Synodum Gallaeciae, quae parabatur, aut coacta iam erat, scripsit per Turibium Notarium Romanae sedis. Iam vero mali ambitus & usurpati alieni iuris argueretur Pontifex tam sanctus, qui ad catholicam fidem sanctam rectam evendam Synodum generalem indici voluit? Quod is effecit sollicitudinis instinctu, quam universae Ecclesiae ex divina institutione impendere debebat, id in dilatarandae iurisdictionis studium ab homine audaci & fastidioso traducetur? Cur vero Hispaniarum Antislites Leoni morem gesserunt, eisque in ea re auctoritatem aenoverunt, ac reversi sunt? An pertulissent ii, Leonem

usurpatum in se imperium exercere? Congregati illius Gallaeciae Concilii meminit Lucretius Episcopus in Synodo Bracarensi I. adfirmans Leonem *per Turibium notarium sedis suae ad Synodum Gallaciae contra impiam Priscillianii sectam scripta sua direxisse.* Occasione huius loci quaerunt eruditi, duone, an unicus Turibius fuerit? Baronius unum esse Turibium statuit, qui & Asturicensis Episcopus fuerit, & eodem tempore Notarius sedis Apostolicae. At scire Quesnellus in Leon. *cit. ep. Tillemontius memor. histor. eccles. tom. XV.* alique duos distinguunt Turibios, alterum ad quem Leo scribit, eumque Asturicensem Antislitem; alterum per quem scripsit ad Hispaniae Episcopos, qui Roma missus est a Leone in Hispanias, ut eius litteras deferret. Tres scilicet epistolas a Leone scriptas in causa Priscillianistarum, observant Quesnellus *ibid.*, & Ballerini *fratres diff. de epistolis Leonis deperditis n. 17. 18. & 19 tom. 1. Opp. S. Leon. col. 1444.* Haec autem Leonis epistola ad Gallaeciae Synodum, quae edacis temporis iniuria interciderat, post laudatam ad Turibium epistolam data fuit; nondum enim coacta erat peculiaris Gallaciae Synodus, quum Leo epistolam ad Turibium scripsit, & per Pervincum Turibii Notarium transmisit, teste Idatio ad an. ccccxlvi. quin nec erat congreganda, quum Gallaeci, nisi quid impedimenti opponeretur, una cum aliis Hispanicarum provinciarum Episcopis ad generale Concilium Leonis iussu convenire deberent. Quum autem iidem impediti fuissent a generali Concilio, post acceptatam sorte *Regulam Fidei* ab aliis Hispanis ad Balconium Gallaciae Metropolitanum directam, suae provinciae Synodum habuere, ad quam Leo scripsit. Ex dictis intelligis, nugatoria omnino esse, quae de Turibio illo, cuius in Bracarensi Concilio imicitur mentio, inferit Observator, quem parvo momento huc illuc fluctuans modo inter Vicarios, modo Notarios Sedis Apostolicae refert.

Cur Tu-
ribius
notarius
sedis
Romanæ
vocatus
sit?

atque Gallicos, eisque Concilium Synodi generalis indiximus. Pergit deinceps Adu-
ricensi Episcopo Turibio huius rei curam demandare his verbis: *Ad tuæ dilectionis
solicitudinem pertinebit, ut nostræ ordinationis auctoritas ad prædictarum provinciarum
Episcopos deferatur.* Morem gesserunt Hispani iussis Leonis & Concilium nationale
celebrarunt contra Priscillianistas, quo ipso sane maiestatem sedis Romanæ agno-
verunt, sed suæ libertati inigne detrimentum attulerunt. Fit huius Concilii mentio
in Synodo Bracarensi, anno 563. coacta his verbis: *Eo tempore, quò in his regionibus
nefandissimæ Priscillianæ sectæ venena serpebant, beatissimus Papa urbis Romæ Leo,
qui quadragesimus fere Apostoli Petri successor exstitit, per Turibium, NOTARIUM
SEDIS SVAE, ad Synodum Galliciae contra impiam Priscillianæ hæresis sectam scripta
sua direxit.* Notari hic meretur, quod patres Bracarenses Turibium vocent *notarium sedis
Romanæ*, quo prædicato quid indigitatum fuerit, non satis constat. Si coniecturis
locus est, existimarem, patres credidisse, Turibium fuisse *sedis Romanæ vicarium*,
& ita quoque adductum locum legendum esse. Et hoc ipsum forsitan concluderunt
ex adductis verbis epistolæ Leonis, ubi Turibio in mandatis dat, ut *ordinationis
suae auctoritatem ad Episcopos Hispaniæ deferat*, & in hoc negotio delegatum sedis
Romanæ agat. Nam de proprie dicto notario Episcopi Romani hoc assertum in-
telligi non posse, probabile est, quum nullibi constet, Turibium eiusmodi nota-
rium fuisse. Vel si lectionem vulgatam retinendam quis arbitretur, dici posset,
quod Turibius *notarius* dictus fuerit, quod Leo M. notarios non raro ad Concilia
ablegare sueverit, ut essent ablegati sedis Romanæ. Sic notarium Dulcitium cum
aliis ablegavit ad Concilium Ephesinum II. vid. Leo *epist.* 10. Postea in *epist.* 23.
idem Pontifex & Romana Synodus Constantinopolim duos ablegarunt notarios,
Epiphanium & Dionysium Ecclesiæ Romanæ, qui fidelibus præsidio essent,
eisque contra imminentem hæresim assisterent. Quum ergo Leo per notarios suos
varia expediret negotia contra hæreticos, forsitan hoc sensu quoque Bracarenses
Turibium dixere Leonis notarium. Quidquid sit, satis exinde constat, Synodum
prædictam generalem Leonis iussu coactam fuisse absque auctoritate potestatis
saecularis.

P E R O R A T I O. (I)

Superefflent nunc quidem libri duo, septimus & octavus, quos observationibus
meis

E P I L O G V S.

(I) Haec adversus Halensem Antecesso-
rem hæcenus edissera sint. Hominem ad
sapientum virorum, in quibus scilicet ani-
mi aequitas modestiaeque elucet, nulla in-
fufcata insolentia, iudicium primus adduxi,
qui Christi leges & instituta passim violat;
Maiorum nostrorum doctrinam ex sectæ
suae notionibus meretur; Sacerdotium op-
pugnat, ordines & ministeria confundit;
Ecclesiæ potestatem divinitus collatam im-
petit; Sacerdotii & Imperii iura miscet ac
volvitur; totam denique christianam rem ever-
tere molitur, quæ sine potestate, absque epi-
scopatu, & ordinum ac functionum discrimi-
ne, ut a Christo condita & ordinata est,

consistere nullo pacto potest. Quo in faci-
nore perficiendo pleraque ab Antesignanis
suis confidentissime convertit, quæ iam a
Catholicorum doctissimis elisa & profligata
fuerant; nonnulla ipse commiscuitur, in-
que iis mirifice sibi blanditur; plerumque
adfirmat, quin ullam adferri sui aut pro-
bationem asserat, aut coniecturam; non ra-
ro contraria, pugnantia, & *diversa* dicit,
secumque ipse conflictatur, nihil ut liquidi
ac defaecati ex ipsis sordibus exprimi possit:
& passim quæ ab aliis recte ac vere dicta
sunt, reprehendit. Haec omnia identidem
a me offensa sunt, & ut spero, non ob-
scure, in hoc qualicumque Animadversio-
num specimine, ac lineamentis veluti qui-
busdam, & quilibet illius scripta non cur-

meis illustrare constitueram, sed duabus potissimum ex causis hic subsistendum esse cenui: (1) quia deprehendi, illustrissimum Archiepiscopum satis egregie omnia explicasse, (2) quia illae ipsae observationes, quas antea tradidi, etiam ad hos duos libros illustrandos facere possunt, quae ut aequum lectorem inveniant, exopto.

LI.

sim, sed pedetentim & considerate perlegens, intelligere potest. Mihi quidem unum id propositum fuit, catholicae potissimum doctrinae, in quam homo Lutheranorum factorum vindex immitis occentat, indemnitati consulere: tantum abest, ut bella indicare cogitarim, nullum habitura triumphum, inque aliena depressione, quod hominem plane dedecet, gloriolae laureolam aucupari. Hinc a nonnullis, quae ille oggerit, castigandis consulto abstinui, a quibus nihil orthodoxae doctrinae metuendum; maxime quod vel ex refutatis iam principiis, a quibus illa pendent, vel sua certe levitate corruunt, vel a quopiam vel mediocriter in sacris hisce instituto levi brachio explodi possunt. Accedit ex innumeris Observatoris sordibus vitium maxime familiare, eadem saepius & alieno loco ad nauseam usque repetendi, in quod ne ipse itidem impingerem, satis duxi opportuniorebus quaeque locis excutere, nihil in mole-

stis illius repetitionibus immorandum ratus. De plurimis non pauca sic attigi, ut nonnulla etiam iis, qui spicilegium post messem facere volent, reliquerim. Hanc instituti mei rationem, (ne vitio mihi forte vertatur, quod Boehmeri singula non fuerim confectus, totamque illius *κορυζα* non absterferim) noverit genus quoddam hominum, qui litterulis ad popularem famam inflati, ac opinionem eruditionis non sine publica fraude ambientes in more habent, perversae notae libellum, quem nundinae parturiunt, vix ab se in fronte conspectum, aut emissitius certe oculis lustratum, avidissime amplecti, eoque maiori efferre praeconio, quo maiores catholicae veritati minas intentat; sentiantque aliquando quum ex sedula adcurataque Boehmerianarum observationum lectione, tum ex nostro in eas Animadversionum specimine, quantum illae monstrum portentumque ad christianae rei everfionem ac interitum complectantur.

LIBER SEPTIMVS.

C A P V T P R I M V M.

De iudiciis Ecclesiasticis uniuscuiusque provinciae, eorumque
summa auctoritate.

S Y N O P S I S.

I. *Necessitas agendi de depositione Episcoporum, quod ea materia indiligenter admodum tractata sit, quamvis magni momenti esse videatur.*

II. *Episcopos vetus Ecclesia instituit in principalibus urbibus uniuscuiusque regionis. Rerum omnium confirmatio tributa Episcopo metropolitico, ita tamen, ut eas componeret cum consilio coepiscoporum suorum. Itaque iudicia ecclesiastica uniuscuiusque provinciae erant supremae auctoritatis, nec ab eis provocare licebat.*

III. *Illustre huius instituti exemplum extat apud Cyprianum in causa quorundam clericorum Africanorum. Causa illic audiri debet, ubi crimen est admissum, quod illic commodius haberi possint & accusatores & testes.*

IV. *In causa Basilidis & Martialis Episcoporum Hispaniae consultus Cyprianus respondit, obtinere debere sententiam synodi provinciae Baeticae, quae Episcopos il-*

los deposuerat, & alios in eorum locum substituerat, neque habendam rationem communionis illis a Stephano Papa impensae.

V. *At in causa Marciani Episcopi Arelatenfis, haereseos iam damnatae sectatoris, scribit Cyprianus, eum sententiam accipere debere, non dicere, ac propterea deponendum. Egregia regula a Cypriano proposita, si quis haeresim facere & gregem Christi lacerare tentaverit.*

VI. *Magnifica sunt Cypriani verba ad Stephanum Papam scribentis. Reselluntur Novatores, qui ea in diversum trahunt. Notatur illustrissimus Cardinalis Perronius qui ex hoc Cypriani loco collegit, ius deponenti Episcopos pertinere ad solum Pontificem Romanum.*

VII. *Neccessaria fuit illa loci Cypriani explicatio, ut & nostrorum & adversariorum sententia de hoc loco rectius ad veritatem redigi posset. Referuntur deinde Cypriani verba.*

Inter varias ac multiplices difficultates, quae in explicanda veteri Ecclesiae disciplina occurrunt, nulla indiligentius tractata est, quam ea, quae de Episcoporum depositione agit, quum tamen illa vel inter praecipuas referenda sit. Nam hinc Innocentii III. effatum, qui scribit, materiam hanc iure divino sedi Apostolicae reservatam esse, obstat, ne canonici iuris interpretes, iique, qui aetate nostra de fidei controversiis tractant ad contrarias se cogitationes convertant. Illinc vero laici non accedunt ad investigationem rerum in hac materia definitarum, quod illae nullius sint usus in foro. Attamen multum refert altius scrutari, quae fuerit veteris Ecclesiae praxis; ut noscamus, quatenam iurisdictio sit competens ad castiganda Episcoporum peccata, quae aliquo modo impunita dimittuntur ob confusionem huius controversiae.

II. Ve-

II. Verum ut melius intelligere possimus ordinem iurisdictionis episcopalis, necesse est, ut in antecessum statuamus, Ecclesiam in initio se ad civilem Romani imperii dispositionem accommodasse, Episcoposque propterea constituisse in principalibus urbibus uniuscuiusque regionis, primum vero locum & rerum omnium confirmationem tribuisse Episcopo metropoleos provinciae, cum consilio collegarum suorum. Ordinationes itaque Episcoporum & iudicia ecclesiastica fiebant a synodo cuiusque provinciae, cum auctoritate Metropolitanis, adeo ut non liceret provocare a iudicio lato in synodo provinciae.

III. Illustre huius instituti exemplum existat apud Cyprianum, qui Episcopus Carthaginensis erat & caput provinciae Africanae (1); quae tum, praeter provinciam Carthaginensem, complectebatur etiam Numidiam & duas Mauritanias. *Sed quoniam latius fusa est nostra provincia*, inquit, *habet enim Numidiam & Mauritanias duas sibi cohaerentes* (2). Cyprianus ergo, quum ex sententia Concilii sui a sua communione reiecisset quosdam clericos & quemdam pseudoepiscopum haereticorum, irascitur adversus Cornelium Episcopum Romanum, quod quum illi Romam accessissent, haesitasset aliquantulum Pontifex an eos in communionem suam reciperet. Hanc ob rem Cyprianus apud Cornelium aperte edisserit iura Episcoporum uniuscuiusque provinciae; quae in eo versantur, ut ad eos pertineat discussio iudiciumque caussarum & regimen gregis, rationem administrationis suae Deo reddituros, neque licere Romam aliove appellare; neque enim minorem esse auctoritatem Episcoporum Africanorum, quam reliquorum: damnatos porro, si ad Cyprianum accedere voluerint, auditurum se libenter, & poenitentiam eorum amplexurum, si crimine ullo fuerint involuti. *Post ista*, inquit Cyprianus (3), id est, post damnationem suam & schisma, *navigare audent, & ad Petri cathedram & Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, a profanis & schismaticis litteras ferre*. Infra: *Nam quum statutum sit omnibus nobis & aequum sit pariter ac iustum, ut uniuscuiusque causa illic audiat, ubi est crimen admissum, & singulis pastoribus porro gregis sit adscripta, quam regat unusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus, oportet utique eos, quibus praesumus, non circumcursare nec Episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola & fallaci temeritate collidere; sed agere illic causam suam, ubi & accusatores habere & testes sui criminis possint; nisi si paucis desperatis & perditis minor esse videtur auctoritas Episcoporum in Africa constitutorum, qui iam de illis iudicaverunt*. Infra: *Iam causa eorum cognita est, iam de eis dicta sententia est*. Infra: *Si iudicium nostrum voluerint experiri, veniant. Denique si qua illis excusatio & defensio*

Tom. III.

O O

pot.

(1) Vide lib. 1. cap. 10. §. 2.

(2) Cyprian. lib. 4. epist. 45.

(3) Cyprian. lib. 1. epist. 3.

potest esse, videamus, quem habeant satisfactionis suae sensum, quem afferant poenitentiae fructum.

IV. Ei fundamento nixus idem Cyprianus, ab Episcopis Hispaniae consultus in causa Basilidis & Marialis Episcoporum, qui depositi fuerant ob crimen idololatriae ab Episcopis provinciae Baeticae, (quae tum complectebatur civitates Legionensem, Asturicensem & Emeritensem) quique Stephanum Papam fallentes gestae rei ac tacitae veritatis ignarum, ab eo se in communionem recipi obtinuerant, consultus, inquam, Cyprianus respondit (4), debere Episcopos Hispanos primo iudicio firmiter adhaerere, quandoquidem depositio facta erat ob iustam causam, alique Episcopi ordinati erant ab Episcopis provinciae in loco depositorum.

V. Suprema illa auctoritas Conciliorum provincialium in iudiciis faciendis non impediabat communicationem Episcoporum diversarum provinciarum, qui se mutuo iuvabant adversus hostes Ecclesiae. Sed praecipue emicuit vetustis illis temporibus eximia quaedam ac principalis sollicitudo Ecclesiae Romanae in decernendis cum consilio aliarum synodorum provincialium remediis adversus schismata & haereses. Constat id ex sententia damnationis prolata adversus Novatianum, auctorem schismatis & haereseos Novatianorum: qui damnatus fuit in Synodis Romana, Italica, & Africana, ut scribunt Hieronymus & Eusebius (5) & ab Episcopis totius orbis; *per totum orbem a sacerdotibus Dei abstinere*, ut ait Cyprianus. Marcianus Episcopus Arelatensis se factioni Novatiani adiunxerat. Episcopus Lugdunensis Faustinus & collegae eius, quum intelligerent, suae iurisdictioni non subiacere Marcianum, eo quod in aliena provincia Episcopus esset, in Narbonensi nimirum, Stephanum Papam & Cyprianum per epistolae consuluerunt, quid facto opus esset (6). Agebatur de haeresi iam damnata. Ideoque Cyprianus ait, communem causam esse omnium Episcoporum, neque opponi posse discretionem provinciarum. *Idcirco enim*, inquit (7), *copiosum est corpus sacerdotum concordiae mutuae glutino atque unitatis vinculo copulatum, ut, si quis ex collegio nostro haeresim facere & gregem Christi lacerare & vastare tentaverit, subvertant ceteri, & quasi pastores utiles & misericordes qui oves dominicas in gregem colligant.* Vnde concludit, deponendum esse Marcianum, qui iam ab universis Episcopis damnatus erat, nimirum in persona Novatiani. *Ex quibus quum Marcianus esse coepisset, & se Novatiano coniungens, adversarius misericordiae & pietatis constitisset, sententiam non dicat, sed accipiat; nec sic agat, quasi ipse*

(4) Vide lib. 4. c. 5. §. 10.

(6) Vide lib. 1. cap. 10. §. 8.

(5) Hieron. de scriptor. Eccles. in Cornelio. Euseb. lib. 6. c. 35.

(7) Cyprian. lib. 3. epist. 13.

ipse iudicaverit de collegio sacerdotum, quum ipse sit ab universis sacerdotibus iudicatus.

VI. Quoniam vero Cyprianus in epistola superius laudata agnovit primatum Ecclesiae Romanae, dicens, eam esse Petri cathedram & Ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, hanc primatus praerogativam Stephano Papae conservat, dum eum monet, ut litteras ad Episcopos in Galliis constitutos scribat, ne ulterius Marcianum eo praetextu tolerant, quod nondum Romae, neque apud Africam fuerit damnatus, quum Novatianus, cuius factioni se Marcianus coniunxerat, iam foret excommunicatus. Sed magnificum est, quod Cyprianus Stephanum hortatur, ut litteras *in provinciam*, id est, ad Episcopos provinciae Narbonensis, & *ad plebem Arelate consistentem* dirigat, quae contineant abstentionem sive excommunicationem Marciani, iubeatque, ut alius in locum eius substituatur (8). Iudicium adversus Marcianum ab Episcopis Gallicanis constitutum erat, qui de eo Romanum & Carthaginensem Episcopos monent; isti vero communi consilio respondent, Marcianum esse damnatum. At potestas decernendi & pronuntiandi & plenissima executionis cura Pontifici Romano demandatur. Hoc exemplum imitata sunt Concilia Arelatense anno CCCXIV. & Sardicense anno CCCXLVII. in suis epistolis synodicis ad Silvestrum & Iulium Pontifices Romanos, quibus plenissimam executionis rerum in his Conciliis iudicatarum curam mandaverunt. Porro colligi potest ex verbis Cypriani, praerogativam illam aevo eius in cathedra Petri constitutam fuisse: quod nulla industria novatores elevare possunt. Futilis enim est & Cypriani verbis adversa responsio illa, non deponi a Stephano Marcianum, sed ad plebem Arelate consistentem scribi aequum sibi videri, ut deponatur. At in contrariam partem frequentissime peccat illustrissimus Cardinalis Perronius in sua Replica: qui ex hoc Cypriani loco colligit, ius deponendi Episcopos ad solum Pontificem Romanum pertinere.

VII. Necessarium visum est, hunc Cypriani locum sincere & sedulo excutere, ut intelligi possit, quid magni conferat ad explicandam summi Pontificis auctoritatem. Haeretici enim nihil heic magnificum deprehendunt pro sedis Apostolicae dignitate. Nostri vero in ea epistola exstare putant non obscura argumenta iuris, quod Episcopo Romano quaesitum non erat ante hos octingentos annos. Haec sunt verba Cypriani: *Quapropter facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos, ne ultra Marcianum pervicacem & superbum & divinae pietatis ac fraternae salutis inimicum collegio nostro insultare patiantur, quod necdum a nobis videatur abstentus, qui iampridem iactat & praedicat, quod Novatiano studens & eius pervicaciam sequens a communicatione nostra se se-*

O. O. 2

gro-

(8) Vide epistolam Marcae ad Henr. Valesium §. 16.

gregaverit; quum Novatianus ipse, quem sequitur, olim abstentus & hostis Ecclesiae iudicatus sit. Infra: Dirigantur in provinciam & ad plebem Arelate consistentem a te litterae; quibus, absento Marciano, alius in locum eius substituatur.

C A P V T II.

De supremis Synodorum provincialium iudiciis, & sententiarum in his
latarum retractatione in maioribus synodis auctoritate
Principis suscipienda.

S Y N O P S I S.

I. Supremam Conciliorum provincialium in deponendis Episcopis auctoritatem confirmavit. Nicaena synodus & scripto mandavit. Antea enim consuetudine tantum agebatur.

II. Iudicia Episcoporum eo canone Nicaena contineri, sensit secunda synodus oecumenica. Quid administrationis vocabula intelligant patres Constantinopolitani, qui administrationem sive gubernationem Ecclesiarum unicuique provinciae mandatam dicunt a synodo Nicaena.

III. Africani ad Caelestinum Papam, scribunt, synodum Nicaenam clericos omnes, atque adeo Episcopos, suis Metropolitanis apertissime commississe.

IV. Clericorum omnium causas in synodo provinciae terminandas secundum Nicaenam synodum, scribit etiam Innocentius primus ad Victricium Episcopum Rotomagensem.

V. Episcoporum causas definitivo iudicio terminandas esse, in synodo provinciali censuit Concilium Antiochenum. At si divisaee forent Episcoporum provincialium sententiae, tum iudices alios ex vicina provincia convocandos esse a Metropolitano. Concilium Antiochenum explicatur.

VI. Canon tamen duodecimus eiusdem Concilii detracta videtur de suprema auctoritate Conciliorum provincialium. Permittit enim Episcopis damnatis, ut ad maius Concilium provocent. Proponitur conciliatio huius articuli. De retractatione sive revocatione, quae fiebat rescripta Principis.

Edicta Praefectorum praetorio obnoxia non erant appellationi, sed revisioni tantum.

VII. Implorabantur etiam rescripta Principum adversus suprema synodorum iudicia. Temperamentum huic consuetudini adhibuit canon duodecimus Antiochenus. Ecclesia non existimabat, ius illud Principum esse iniustum.

VIII. Causa Athanasii & Marcelli Ancyran retractata est in Concilio Sardicensi post iudicia diversarum synodorum, permisso Impp. Constantii & Constantis. Probatur ex epistola synodica ad Iulium Papam, quae explicatur.

IX. Photinus haereticus a synodo Sardicensi damnatus Constantii Imperatoris auctoritatem imploravit, ut causam suam retractari obtineret; quod impetratum est, felici eventu pro veritate fidei.

X. Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus in synodo Palaestinae damnatus provocavit ad maiorem synodum absque rescripto Principis: quam novitatem reularguit Socrates. Postea tamen rescriptum Constantii impetravit, cuius auctoritate causa retractata est in Concilio Seleuciensi. Notatus Cardinalis Perronius.

XI. Chrysostomus in synodo ad Querenum depositus, accusationes de integro iudicari in synodo postulat ab Arcadio Imperatore. Et synodus quidem congregata est, sed infelici prorsus exitu.

XII. Arcadius dein & Honorius Impp. vetuerunt, ne Episcopi damnati ad Principes accedant, neve rescripta impetrent. Ex

quo capite probatur etiam Principum auctoritas in decernenda revisione.

Episcopis. Probatur ex Concilio Agrippinensi adversus Euphratam.

XIII. Galli quoque per eas tempestates censuebant, supremam esse synodorum provincialium auctoritatem in deponendis

XIV. Probatur etiam ex Concilio Parisiensi adversus Saturninum Episcopum Arelatensem.

I. **C**onsuetudo illa, quae Conciliis uniuscuiusque provinciae supremam Episcoporum ordinandorum aut deponendorum potestatem tribuit, scripto tradita est & firmata canone quinto Concilii Nicaeni, in quo sic habetur: *De his, qui communione privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine, ab Episcopis per unamquamque provinciam, sententia regularis obtineat, ut hi, qui abiciuntur, ab aliis non recipiantur* Infra: *Placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno Concilia celebrari; ut communiter omnibus simul Episcopis provinciae congregatis discutiantur huiusmodi quaestiones.* Canon ille confirmat auctoritatem cuiusque provinciae in iudicandis definitivo decreto caussis ecclesiasticis, quae ad clericos aut laicos spectant; & per consequentiam, idem ius statuitur quoad correctionem & depositionem Episcoporum, tametsi casus ille disertis verbis non exstet in canone. Sane dubitari non potest, quin hic canonis sensus sit & ea mens, ut in generali hac lege comprehendantur iudicia adversus Episcopos, quum eorum mentionem alias nusquam faciat synodus Nicaena.

II. Praeter argumentum illud exstat aperta & expressa auctoritas Concilii secundi oecumenici, itemque Africani Concilii, & Innocentii primi Papae; quorum ea est sententia, ut iudicia Episcoporum eo canone Nicaeno contineri existiment. Canon quippe secundus Concilii CP. oecumenici aperte testatur administrationem & gubernationem Ecclesiarum hoc canone Nicaeno mandatam esse unicuique provinciae. Administrationis vero vocabulo patres Constantinopolitani comprehendunt iudicia adversus Episcopos aeque ac alia politicae & regiminis ecclesiastici capita, quemadmodum accurate explicabo in capite quinto huius libri.

III. Manifestissima est Concilii Africani sententia ad probandam scriptionem meam. Facile est colligere ex verbis patrum illius Concilii, eos paria sensisse cum Cypriano, quum eadem ferme verba usurpent in causa simili. Sic enim aiunt in epistola ad Caelestinum Papam: *Decreta Nicaena sive inferioris gradus clericos sive ipsos Episcopos suis Metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim iustissimeque viderunt, quaecumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda, nec unicuique provinciae gratiam sancti Spiritus defuturam.*

IV. Eidem interpretationi favet Innocentius primus ad Vietricium Episcopum Rotomagensem scribens, viamque aperit ad veram interpretationem canonis sexti Nicaeni, quem superiori adiungit, ut iura

fedia

sedis Apostolicae conservet, quae confirmantur in hoc canone, ut summus Pontifex utatur secundum vetustam consuetudinem; quae de paulo inferius agam occasione Concilii Sardicensis. Innocentii verba haec sunt in epistola ad Victorium cap. III. *Si quae autem causae vel contentiones inter clericos tam superioris gradus quam etiam inferioris fuerint exortae, placuit, ut secundum Nicaenam synodum, congregatis omnibus eiusdem provinciae Episcopis, iudicium terminetur. Nec alicui liceat (sine praedictio tamen Romanae Ecclesiae, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri) relictis his sacerdotibus, qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nunc divino gubernant, ad alias convolare provincias.*

V. Eadem veritas colligi potest ex canonibus Concilii Antiocheni, quod habitum est anno trecentesimo quadagesimo primo, cuiusque auctoritas recepta fuit in Concilio Chalcedonensi, & dein in Ecclesia universa. Concilium enim illud cupiens prorsus tollere difficultates, quae per saepe occurrebant in executione Concilii Nicaeni quoad depositiones Episcoporum, iis verbis utitur, quae aperte docent definitivum iudicium ad synodum uniuscuiusque provinciae pertinere. Supremae huic auctoritati innititur canon XV. quo definitur, sententiam ex omnium Episcoporum provinciae suffragiis latam rescindi non posse ab aliis Episcopis: *Si quis Episcopus de certis criminibus accusatus condemnatur ab omnibus Episcopis eiusdem provinciae, cunctisque consonanter eandem contra eum formam decreti protulerint, hunc apud alios nullo modo iudicari, sed firmam concordantium Episcoporum provinciae manere sententiam.*

Eam sententiarum convenientiam exigit Concilium Antiochenum, ut eatur obviam querelis eorum, qui iudiciis in synodo factis aegre parebant, quando iudicium sententiae diversae erant, eoque praetextu manebant in suis episcopatibus, favore urbium adiuti, in quibus instituti erant. Casus ergo ille divisionis sententiarum componitur in canone Antiocheno XIV. in quo decretum est, ut Metropolitanus ante ullius sententiae pronuntiationem vicinae provinciae Episcopos convocet, ut una cum iis de accusatione cognoscat, decernatque, quod iustum fuerit. Haec sunt verba canonis: *Si quis Episcopus de certis criminibus iudicetur, & contingat, de eo provinciales Episcopos dissidere, quum indicatus ab aliis innocens creditur, reus ab aliis, pro totius ambiguitatis absolutione sanctae synodo placuit, ut Metropolitanus Episcopus a vicina provincia iudices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per eos simul & per provinciales Episcopos, quod iustum visum fuerit, approbetur.*

Hi canones Antiocheni abunde probant, iudicia Episcoporum fieri olim solita suprema Episcoporum comprovincialium auctoritate, etiam si ob diversitatem sententiarum necesse esset, convocare nonnullos ex
Epi-

Episcopis vicinae provinciae: quod non fiebat ea mente, ut appellatio quaequam aut revisio adversus primum iudicium iudicaretur, quum illud nondum factum esset, & quum e contra illud superfederi debere visum fuerit, postquam unusquisque sententiam promferat. Igitur conventus hic extraordinarius fiebat, ut primum decretum conderetur, cui retractando locus non erat.

VI. Attamen dissimulandum non est, sibi in speciem repugnare Concilium Antiochenum. Quippe hi canones, quos protulimus, iubent, ut iudicia adversus Episcopos facta a synodo provinciae suprema sint, adeo, ut ab iis non liceat provocare. Et tamen canon duodecimus eiusdem Concilii permittit Episcopis damnatis in synodo provinciae, ut ad maius Episcoporum Concilium provocent, in quo rursus iudicium feratur de accusatione. Vnde colligi videtur, idem iudicium esse supremum & appellationi obnoxium. Haec sunt verba canonis duodecimi Antiocheni: *Si quis a proprio Episcopo Presbyter aut Diaconus, aut a synodo fuerit Episcopus forte damnatus, & Imperatoris auribus molestus exstiterit, oportet ad maius Episcoporum converteri Concilium, & quae putaverint habere iusta, plurimis Episcopis suggerant, eorumque discussiones ac iudicia praestolentur. Si vero haec parvipendentes molesti fuerint Imperatori, hos nulla venia dignos esse, nec locum satisfactionis habere, nec spem futurae restitutionis penitus opperiri.*

Conciliatio horum canonum pendet, ut ego quidem existimo, a praxi illarum tempestatum; quae interpretibus Graecis, atque etiam Latinis, ignota fuit. Ea autem versabatur in auctoritate, quam Imperatores possidebant, concedendi videlicet rescripta pro revisione supremorum iudiciorum, sive illa civilia essent, sive ecclesiastica. Nam edicta praefectorum praetorio obnoxia non erant appellationi, sed revisioni tantum, si eam is, qui causa ceciderat, fieri peteret libello in eam rem oblato Imperatori. Diserta sunt verba legis Imp. Diocletiani & Maximiani (1): *Litigantibus in amplissimo praetorianae praefecturae iudicio, si contra ius se laesos affirmant, non provocandi, sed supplicandi licentiam ministramus.* Remedium illud in lege ult. *Cod. de appellat.* & alibi vocatur *retractatio*, vel ἀνα-ἰλησις. Illud litigantibus concessit Imp. Iustinianus in Novella CXIX. cap. V. iubens, ut libellum ea de causa offerant Praefectis praetorio aut eorum Assessoribus; atque eo modo exsolvit illos necessitate implorandi rescriptum Principis, ut antea fiebat, quemadmodum constat ex legibus Codicis (2).

VII. Implorabantur etiam rescripta Principum adversus suprema synodorum iudicia. Cui consuetudini temperamentum adhibet canon duo-

(1) L. 16. C. de sentent. Praef. praet. praet. & l. 5. C. de precib. Imp. offer.

(2) D. l. ult. C. de sentent. Praef.

duodecimus Antiochenus; ut his quidem omnis spes restitutionis adiamatur, qui postquam damnati fuerint, preces Imperatori obtulerint, ut eius auctoritate restituantur, eorum vero causa per revisionem retractetur, qui ab Imperatore obtinuerint, ut novum Concilium habeatur, ad quod maior Episcoporum numerus accedat.

Plurima haud dubie huius iuris imperatorii exempla suppetunt, quae probant, Principes concessisse rescriptis suis retractationem iudiciorum in synodis factorum. Verum omnia recensere inutile fuerit. Quapropter satis erit nonnulla eaque magni momenti adnotare; ex quibus constabit, Ecclesiam non existimasse ius illud fuisse iniustum.

VIII. Primum itaque exemplum petitur a Concilio Sardicensi; quod de iudiciis a synodis Tyria, Antiochena & Constantinopolitana adversus Athanasium Episcopum Alexandrinum & Marcellum Ancyranum latis cognovit permissu Impp. Constantii & Constantis, qui eorum causam retractari concesserant. Ingenue id fatetur ipsa synodus in epistola synodica ad Iulium Papam scripta, quae edita est inter Fragmenta Hilarii: *Tria fuerunt, quae tractanda erant. Nam & ipsi religiosissimi Imperatores permiserunt, ut de integro universa discussa disputarentur, & ante omnia, de sancta fide, & de integritate veritatis, quam violaverunt. Secunda de personis, quas dicebant esse deictas de iniquo iudicio; ut si potuissent probare, iusta fieret confirmatio &c.* Vbi fortasse legendum, *non iniquo iudicio*: Eo Imperatorum permissu se synodus Sardicensis tuebatur adversus Orientalium conquestionem, qui aiebant, iudicia a suis praedecessoribus fato functis facta non posse retractari. *Non erat fas eorum, qui iam cum Deo sunt, sententiam refricare*, ut inquitur Orientales in sua epistola synodica. Ex ea porro epistola colligi potest usus, qui tum apud Episcopos invaluerat, auxilium Principum implorandi adversus iudicia Episcoporum. Nam quum Occidentalibus obtulissent, consensuros se, ut *ex utroque Concilio* legati in Aegyptum mittantur ad noscenda Athanasii crimina, eam conditionem addunt, consentire se damnationi suae, si calumniam ei impactam fuisse constiterit, ac praeterea, ut ipsis pracludatur omnis via implorandi praesidium Imperatorum, aut Concilii, vel etiam cuiuspiam Episcopi. Petunt tamen, ut, si aliter evenerit, eadem conditione teneantur Athanasii fautores. *Si falsa, inquitur, inventa fuerint, quae Concilio nuntiavimus, ipsi damnemur, nec Imperatoribus, nec Concilio, nec cuiquam Episcopo conqueramur.*

IX. Secundum exemplum exstat apud Epiphanium. Scribit enim in haeresi LXXI. (quae est Photinianorum) Photinum a synodo Sardicensi damnatum velut novae haereseos auctorem, Constantii Imperatoris auctoritatem implorasse, ut causam suam retractari obtineret, & ut ostenderet, iniquo se iudicio fuisse depositum. Constantius itaque octo Comites, id est, Consiliarios suos delegavit, qui una cum Con-

cilio

cilio Orientalium, quod anno CCCLVII. congregatum est in urbe Sir-
miensi, causam eius iudicarent, suscepta a Basilio Episcopo Ancy-
rano cura convincendi impietatis & haereseos propositiones Photini.
Huius porro delegationis adeo felix eventus fuit, ut damnatio huius
haeretici illic confirmata fuerit; cuius acta ad Imperatorem missa sunt:
quae item authentica secum detulit Basilius, & Comites item, qui iu-
dicio intererant.

X. Tertium exemplum subministrat Socrates; qui libro II. cap.
XXXIX. scribit Imperatorem Constantium, quum anno CCCLIX.
Concilium Orientalium apud Seleuciam congregasset, diversas ad eos
litteras scripsisse; quum in istis praeciperet, ut primum de causa fi-
dei tractaretur, in aliis vero iuberet, ut causae Episcoporum ante
omnia iudicarentur. At quod in capite sequenti ait Socrates de Cyril-
lo Hierosolymorum Episcopo loquens, nullum dubitandi locum relin-
quit. Fuerat is depositus ab Acacio Episcopo Caesareae Metropolita-
no suo in synodo provinciae Palaestinae; a qua provocavit ad maius
Concilium, oblato iudicibus libello appellationis. Adnotat Socrates,
primum omnium Cyrillum contra consuetudinem & canonem ecclesia-
sticum appellationem usurpasse ad eum morem, qui in foro obtinet:
*τοῦ μὲν ἔν, μοῖος καὶ πρῶτος παρὰ τὸ συνῆδαι τῇ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν Κυβέλλῃ ἰσχυ-
σιν, ἐκκλησίᾳς ὡς ἐν δημοσίων δικαστηρίῳ χρησαμένης.* Vnde colligere possumus,
nondum receptam ea aetate fuisse appellationem a minori synodo ad
maiores, neque a provinciali ad patriarchalem. Nam Concilium
Antiochenum, quod novemdecim ante annis celebratum fuerat, quam
Seleuciense haberetur, non tribuebat facultatem appellandi ab una syn-
odo ad aliam. Unica ei mens fuit praescribere, quandonam deposito
liceret Principis rescriptum ad maius Concilium impetrare ad obti-
nendam revisionem, quae primos iudices non vetabat secundo iudicio
interesse. Nihilominus Cyrillus simpliciter appellavit ad maius Con-
cilium; appellationemque suam primis iudicibus denunciavit, quum mos
postulare videretur, ut rescriptum Principis impetraret. Expostulatio
itaque adversus eum facta ei prorsus similis est, quae adversus eum
fieret, quem Parlamenti consultum damnasset, si is scripto provocaret,
iudicibusque appellationem suam denunciaret; qui potius sibi provide-
re deberet impetratis litteris cancellariae, quas vocant, & proposita
erroris exceptione. At Cyrillus ultra progressus est. Nam praeter in-
novationem ab eo introductam, rescriptum quoque Constantii obtinuit
secundum morem: quo causa eadem retractari iussa in Concilio Se-
leuciensi, cuius auctoritate restitutus est Cyrillus. Hunc autem Socra-
tis locum ea de causa accuratius explicare placuit, quod vir erudi-
tissimus eius sensum non bene ceperit (3), ut neque canonis Antiocheni.

XI. Quartum exemplum peti potest ex damnatione sancti Ioannis

Tom. III.

P p

Chry.

(3) Card. Perrou. c. 35. Replicae.

Chrysoſtomi (4): qui quum in ſynodo ad Quercum, ſuburbium id eſt Chalcedonis, deſiſtus fuiſſet a Theophilo Epifcopo Alexandrino, in exſilium actus eſt ab Imperatore, revocatus tamen ab eo paullo poſt. At is, tametſi revocatus fuiſſet, aegre ferens iudicium adverſum ſe latum, tametſi nullitatibus plenum & erroribus, Arcadii Auguſti praeſidium expetiit, rogans, ut ſynodum congregaret, in qua omnes ac- cuſationes de integro iudicarentur: *Mox obſecrabamus Chriſtianiſſimum Regem, ut Concilium ageret, quo facta haec iuſtificarentur*, ut ipſe ait in epiſtola ad Innocentium. Et Concilium quidem illud convoca- tum eſt, ſed infelici eventu quoad cauſſam magni huius viri.

XII. Praeter ea argumenta validum quoque teſtimonium ad pro- bandam veterem illam Principum auſtoritatem ſumi poteſt ex lege, quae prohibuit, ne deinceps hic mos uſurparetur. Ea exſtat in Codi- ce Theodoſiano, ubi Impp. Arcadius & Honorius edicunt, ut Epi- ſcopi depoſiti in ſynodo collegarum ſuorum pellantur in exſilium, ſi quid adverſus ſententiam in illos latam, aut contra publicam tran- quillitatem tentaverint. Praeterea diſerte damnatis Epifcopis inhi- bent, ne ad Principes accedant, neve reſcripta impetrent; quae nulla eſſe pro- nuntiant iidem Auguſti, ſi eorum Epifcoporum damnatio peracta ſit iuſtam ob cauſſam (5). *Quicumque reſidentibus ſacerdotibus fuerit epi- ſcopali loco detrufus & nomine, ſi aliquid vel contra ſententiam vel contra quietem moliri fuerit deprehenſus, ruruſque ſacerdotium pe- tere, a quo videtur excluſus, procul ab ea urbe, quam indignus infe- cit ſecundum legem divinae memoriae Gratiani centum millibus vitam agat.* Infra: *Sit huiuſmodi perſonis tenore praefentis legis illicitum ſacra noſtra adire ſecreta & impetrare reſcripta. Omnia deiectis per culpam ſacerdotio perſonis, quae impetrata ſunt, infecta permaneant.*

XIII. Manet itaque ſententia a me paullo ante prolata, iudicia nempe in ſynodis provincialibus lata adverſus Epifcopos appellationi obnoxia non fuiſſe ſecundum antiquos canones, tametſi reſiſſioni locus eſſet, ſi ita Princeps reſcripto iuberet. Obtinebat ea conſuetudo non ſolum in Oriente, ſed etiam in Gallia; ut conſtat ex iis, quae Vaerianus Epifcopus Antiſſiodoreniſis diſſeruit in ſynodo Agrippinenſi, quae anno CCCXLVI. habita eſt adverſus Euphratam illius civitatis Epifco- pum. Eum quinque Epifcopi depoſuerant propter haereſim. Primi vero iudices optarunt, ut damnatio ab ipſis decreta confirmaretur & approbaretur a maiori Epifcoporum Gallicanorum numero. Eam ita- que ob cauſſam Metropolitanos octo provinciarum evocarunt ad Co- loniam Agrippinam, Trevereniſem nimirum, Arelatenſem, Lugduniſem, Veſontioneniſem, Moguntinum, Remeniſem, Senonenſem & Ro- tomagenſem; qui eo acceſſerunt *ad poſtulatam fratrum*, ut ipſi aiunt.

In

(4) Vide infra cap. 9. huius libri.

dice cod. Theod. p. 94.

(5) Lex illa Gratiani exſtat in appen-

In eo Concilio Valerianus dixit, validam esse depositionem a quinque illis Episcopis decretam, neque necessarium prorsus fuisse, ut nova haec congregatio fieret. *Valerianus Episcopus dixit: Etsi non omnes conseniores, hic apud Agrippinam Dei voluntate, qui sumus adunati, convenissemus, suffecerat a quinque Episcopis Euphratam blasphemum, quia Christum Deum negat, pro meritis suis sententiarum (*) eodem iure esse depositum.* Infra: *Ideo eundem censeo iuste esse depositum.* Idipsum luculentius probant verba Amandi Episcopi Argentoratensis in eodem Concilio, quae sic habent: *Amandus Episcopus dixit: Siquidem in praesenti, quando Euphrata a quinque Episcopis sententiam accepit, me inter ipsos fateor esse consentaneum, qui epistolis meis ad eundem deponendum consensi, secundum falsam doctrinam ipsius, qui Christum Dominum Deum negat, merito in ipsum sententiam collatam esse constat: ad cuius damnationem consensio.*

XIV. Saturninum Episcopum Arelatensem Gallicani Episcopi in synodo Parisiensi excommunicarunt anno CCCLXII. qui, nulla mentione facta confirmationis a Romano Pontifice decretae, synodicam suam epistolam miserunt ad Episcopos Orientis. Significant, se inter excommunicatos reponere Auxentium & reliquos Episcopos, quos excommunicatos fuisse scripserant Episcopi Orientales; tum denuntiant excommunicatum a se fuisse Saturninum Arelatensem. *Saturninum, qui statutis salubribus impiissime contradixit, secundum fratrum nostrorum geminas iam litteras excommunicatum ab omnibus Gallicanis Episcopis caritas vestra cognoscat; quem & vetera, dissimulata iamdiu licet, crimina & cetera edita epistolis suis novae temeritatis irreligiositas indignum Episcopi nomine esse fecerunt.*

C A P V T III.

De translato iure decernendi revisiones in Episcopum Romanum, ut & de Concilii Sardicenis historia.

S Y N O P S I S.

I. Synodus Sardicensis ius illud imperatorium, nempe decernendi revisiones, transfudit in Episcopum Romanum.

II. Ei synodo occasionem dedit causa Athanasii in synodo Tyria & Antiochena damnati. Attamen Iulius Episcopus Romanus eum in suam communionem recepit, spreto Orientalium intercessione.

III. Quum ex ea contradictione scissima

immineret inter Ecclesias, Imperatores Concilium convocarunt apud Sardicam. Res tamen in divortium abiit, eo praetextu, quod Episcopi Occidentales publice reciperent Episcopos deiectos.

IV. Synodus Sardicensis deiectos sedibus suis restitui postulavit a Constantio; quod ille imperavit. Synodica epistola Concilii Sardicensis nullam mentionem facit cano-

P P 2 nunc

(*) Legendum eoque iure esse depositum.

nam apud Sardicam conditorum.

V. Inquiritur, an Concilium Sardicense sit oecumenicum. Convocatio eius ea mente facta est, ut esset oecumenicum. Verum ob divortium, censeri tantum potest Occidentale: quo modo illud vocant Hilarius & Epiphanius.

VI. Huic Concilio debetur prima origo iuris Summi Pontificis, quoad depositiones Episcoporum. Nihil tamen statuit adversus supremam synodorum provincialium auctoritatem. Concessit enim tantum ius discernendi revisionem. Revisio autem multum differt ab appellatione. Sed hinc nata errandi occasio, quod synodus Sardicensis improprie utatur verbo appellandi & provocandi.

VII. Decernere igitur poterat Episcopus Romanus causae retractationem; remisso videlicet integro iudicio ad Episcopos provinciae, & ad finitimos. Revisio non impediatur, quin sententia depositionis mandaretur executioni.

VIII. Novam esse hanc institutionem, probatur ex Ofio Cordubensi, qui synodo praesidebat.

IX. Perturbatus est ordo canonum Sardicensium.

X. Canon tertius Episcopo Romano tribuit ius discernendi revisionem aut eam denegandi. Quartus vero prohibet, ne quis ordinetur in loco deiecti, donec apud Apostoli-

cam sedem determinatum fuerit, an revisio concedenda sit. Sed non praecipit superse- dendum esse interim depositione.

XI. Septimus edicit, ut, si revisio concedenda sit, Episcopus Romanus det iudices ex vicina provincia, qui causam retractent, cum primis iudicibus. Tum posse illum mittere Legatum, qui synodo praesideat.

XII. Interpretes Graeci non ceperunt sensum horum canonum. Contendunt enim, licere Episcopo damnato rursus appellare a iudicio Episcoporum, quos Pontifex Romanus delegaverit; quod falsum est. Rectum hoc loco vidit Hincmarus.

XIII. Leges civiles prohibent, ne iuxta appellationis causam remittat in provincias; quod fraudi fuit Balsamoni; quum non intelligeret, in Concilio Sardicensi non agi de appellatione, sed tantum de retractatione. Explicantur ambages Balsamonis.

XIV. Explicatio canonum Sardicensium, proposita ab auctore, petita est ex Hincmaro in epistola ad Ioannem VIII. nomine Caroli Calvi scripta.

XV. Canon Sardicensis non vetat, quin damnatus possit etiam implorare auxilium Principis.

XVI. Indicatur discrimen auctoritatis imperatoriae & eius, quae tributa est Episcopo Romano in Concilio Sardicensi.

XVII. Referuntur ipsa verba canonum Sardicensium.

I. **C**ANONE itaque Nicaeno firmata est, uti diximus, suprema synodorum provincialium auctoritas in ferendis iudiciis: quae temperata fuit rescriptis Principum, qui revisiones causarum fieri praecipiebant. Hinc novae regulae data occasio, quam Sardicense Concilium condidit anno CCCXLVII. qua transfusa est in Episcopum Romanum potestas illa, quae Imperatoribus compete- bat, concedendi revisiones huiusmodi; eo tamen adhibito temperamento, quod infra adnotabitur in explicatione canonum huius Concilii, postquam eius celebrandi causas exposuero.

II Ei occasionem ministravit causa sancti Athanasii Episcopi Alexandrini. Quippe eum Episcopi Orientales, qui factionis erant Eusebii Nicomediensis Episcopi, vel quos artificii ille suis incautos decipiebat, in synodis Tyria & Antiochena damnaverant. Contra Iulius Episcopus Romanus in synodo Romana, quae ex Episcopis Italiae constabat, Athanasium recipit in communionem suam, insuper-

ha-

habita intercessione Orientalium, qui Romam miserunt decretum damnationis adversus Athanasium decretae. Haec ergo, ut dixi, occasio fuit celebrandi Concilii.

III. Nam Imperatores Constantius & Constans, cupientes extinguere schisma ea occasione emergens (1), litteris suis Concilium convocarunt apud Sardicam, quae Illyrici civitas erat, in imperio Occidentali sita & in confinio Thraciae, quae ad imperium Orientis pertinebat (2). Convocatum illud fuit ex magnis provinciis utriusque imperii; sed numerus Episcoporum coërcitus est ad octoginta ex unoquoque imperio. Quum Orientales Sardicam convenissent, Occidentalibus se coniungere noluerunt, neque cum eis corpus Concilii constituere, probabili in speciem argumento. Declararunt enim, ferre se non posse, ut Athanasium & Marcellum Ancyranum communionem sua publice honestarent Occidentales, quod de retractanda eorum excommunicatione ageretur, deque eorum depositione a superioribus synodis decreta; cuius iudicii executio retardari non poterat eo praetextu, quod Concilium Romanum eosdem Episcopos in suam communionem suscepisset, quum ea ipsi auctoritas non competeret. *Nos enim omnino illis communicare nolumus, nisi eos, quos damnavimus, proiecissent, & dignum honorem Concilio Orientis tribuerent*, inquit illi in sua epistola synodica. Quoniam vero Occidentales eis morem in hac parte gerere recusabant, arrepta est protinus ab Orientalibus occasio divortii, quod probe intelligerent, fieri non posse, quin calumniae Athanasio impactae detegerentur; ideoque noctu aufugerunt in Thraciae urbem Philippopolim. Illic actiones Concilii sui continuarunt sub nomine Concilii Sardicensis adversus Occidentales; quemadmodum isti Sardicae, quo synodus convocata fuerat, eam continuarunt adversus auctores factionis Orientalium.

IV. Constabat synodus illa Sardicensis ex octuaginta Episcopis Occidentis, ac praeterea ex aliquot Eusebianis, qui, agnoscentes dolos & malam fidem sociorum suorum, secessione ab eis facta, legitimo conveniui adhaeserunt. Haec ergo synodus, quae Sardicae constitit, Athanasium & Marcellum sedibus suis restitui iussit. Restitutionem autem illam scriptis quaquaversum synodicis epistolis significavit Imperatoribus, Iulio Episcopo Romano, Ecclesiae Alexandrinae, & universis Episcopis Ecclesiae catholicae. Constantius a fratre suo Constante & a legatis veri Concilii Sardicensis rogatus rescripto iussit, ut Athanasius, alique Episcopi, qui deiectioni fuerant sedibus suis, restituerentur. Ac licet Constans factione Magnentii tyranni tum occisus fuisset (1), Constantius, tamen inimicis Athanasii aperte faveret, Episcopos tamen sedibus suis reddi procuravit. Interim dum haec agebantur, Athanasius ex urbe Roma in Orientem, ubi Constantius mor-

ra-

(1) Vide supra lib. 2. cap. 15. §. 5.

(2) Sozom. lib. 3. cap. 11.

(1) De caede Constantis apud Helenam, fuso Marce in l. 1. Marce Hispaniae.

rabatur, accedens, indeque Alexandriam profectus, synodicam de restitutione sua epistolam subscribi obtinuit a CCCXLIV. Episcopis ex Oriente aut Occidente. Epistola porro illa nihil aliud continet praeter restitutionem Episcoporum & causas, ob quas eam fieri synodus decreverit, tum depositionem nonnullorum Episcoporum factionis Orientalium, nulla interim mentione facta canonum apud Sardicam conditorum.

V. Historiam Concilii Sardicensis heic per aversionem describendam esse existimavi; quoniam observatio illa, quae verissima est, & colligitur ex variis locis Athanasii & Hilarii, valde conducit ad decidendam celebrem illam controversiam, quam illustrissimi Cardinales Baronius & Perronius summa cura tractant, an videlicet Concilium Sardicense sit oecumenicum (2). Hac vero quaestione semel definita, facilis esse videtur responsio, an. XXI. canones in Sardicensi synodo editi eiusdem auctoritatis sint ac Nicaeni. Cui quaestioni respondendo, convocationem huius Concilii ea mente factam esse, ut Concilium oecumenicum celebraretur, id est, compositum ex legatis omnium Dioeceseon & magnarum provinciarum imperii Orientalis & Occidentalis, intra quorum limites Ecclesia Christiana pene coërebatur. Sed quia divortium ante contigit, quam Concilium foret constitutum ex Episcopis utriusque imperii, res in eo definitae spectari non possunt, nisi tamquam a Concilio Occidentali decretae, quandoquidem decretae sunt absentibus Episcopis Orientalibus. Sane sanctus Hilarius Episcopus Pictaviensis, qui tunc vivebat (3), itemque Epiphanius (4), Concilium illud Sardicense vocant Concilium Occidentalium. Nam quod ad CCCXLIV. Episcopos attinet, referri numerus ille non potest ad eos tantum, qui Concilio interfuerunt, sed etiam ad eos, qui restitutioni Athanasii subscripserunt post celebrationem Concilii.

VI. Huic tamen Concilio debetur prima origo iuris summi Pontificis quoad iudicia canonica Episcoporum. Quamquam si rem propius introspeciamus, neque canonum verba egrediamur, manifestum erit, nihil illic statutum esse adversus supremam synodorum provincialium auctoritatem canone Nicaeno firmatam. Fateor equidem, hactenus universis persuasum fuisse, repertam esse in synodo Sardicensi legem de appellationibus adversus Episcoporum iudicia, easque a summo Pontifice iudicandas esse ex praescripto huius Concilii. Verum ut ab ea persuasionem recedam, facit, quod a me observatum est, nempe ius tantum concedendi revisionem a synodo Sardicensi introductum esse in gratiam sedis Apostolicae & in quoddam velut detrimentum auctoritatis imperatoriae. Haec interpretatio mea est: quam quum aliquot viris doctis aperuisssem, eam illi suffragio suo comprobarunt.

Di-

(2) Vide supra lib. 2. cap. 15. §. 5.

tium.

(3) Hilar. in lib. adversus Constan-

(4) Epiphanius haer. 71.

Discrimen quippe est inter appellationem & revisionem. Illa namque integram causae cognitionem transfert ad iudicem superiorem, qui quaestionem excutit & definit in suo tribunali. At revisio definitivum iudicium relinquit priori iurisdictioni, ea ratione, ut prioribus iudiciis novi etiam adiungantur, ut constet ex quadam constitutione Graeca, quam Cuiacius restituit in suis Observationum libris. Sed huic persuasioni, quam dixi, occasionem dedit ipsa synodus Sardicensis, quae vocibus *appellationi* & *provocandi* improprie utitur, quod retractatio vicem subeat appellationis. Unde factum, ut sequens aetas existimaverit, in his canonibus agi de vera appellatione, iuxta propriam huius vocis significationem.

VII. Attamen ius in ea synodo quaesitum Episcopo Romano diversum prorsus est a iudicio appellationis, quum nihil aliud ei concessum sit, quam ut decernere possit causae retractationem. Quippe synodus statuit, ut, si Episcopus damnatus Pontificem Romanum appellaverit, in potestate eius sit appellationem respuendi, quo pacto sententia Episcoporum provinciae confirmabitur, aut eam admittendi. Quo casu debet Episcopus Romanus iudicium integrum remittere ad Episcopos provinciae & ad finitimos, ut illi causae cognitionem suscipiant praesente Legato summi Pontificis, si is existimaverit mittendum esse. Praeterea appellationis ea vis est, ut priore interim sententia supersedendum sit. Quod aliter obtinet in revisione. Nam confugium illud ad Apostolicam sedem non impediabat, quin interim sententia depositionis executioni mandaretur.

VIII. Huius autem iuris novam esse institutionem, probant verba canonis. *Si placet vobis* (inquit Osius Cordubensis Episcopus, qui synodo praesidebat) *sancti Petri Apostoli memoriam honoremus* (5). Non ait, confirmandam esse antiquam traditionem, quemadmodum fieri consuevit in negotiis, quae renovatione tantum aut explicatione iuris antiqui indigent.

IX. Institutio porro illa continetur in tribus canonibus apud Dionysium Exiguum & apud Cresconium in Breviario canonum, tertio videlicet, quarto & septimo. Transpositi sunt tamen haud dubie hi canones; removendique ab hoc loco sunt quintus & sextus, qui de materia prorsus diversa tractant, ut tertius, quartus & septimus simul collocentur. Quod eo ordine fieri potest, ut ponantur V. VI. & VII. quemadmodum citantur in collectione Ferrandi Diaconi; vel III. IV. & V. ut habet collectio Graeca.

X. Unusquisque eorum canonum, quos ex collectione Dionysiana ab Ecclesia Romana recepta proferam, quiddam speciale continet, quod in aliis non habetur. Quippe tertius iubet, ut, si quispiam Episcopus existimet sibi iustam causam suppetere postulandi, ut negotium retractetur, primi iudices ad Episcopum Romanum scribant, ut, si

re-

(5) Vide supra in addit. ad cap. 16. lib. 2.

retractandi locus erit, is iudices donet; si vero secus ei visum fuerit, res constitutae suum robur obtineant. Itaque hic canon Episcopo Romano tribuit supremam auctoritatem decernendi revisionem aut eam denegandi, dato insuper iure delegandi novos iudices. Canon autem quartus vetat, ne in locum Episcopi deiectionis alius substituatur, donec caussa fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata. Vis pontificiae auctoritatis continetur hoc canone. Eius porro sensus hic est, ut velit non ante ordinari posse Episcopum in loco depositi, quam determinatum fuerit apud Apostolicam sedem, an revisio concedenda sit deiectioni, atque adeo supersedendum esse interim, quoad hoc, executione iudicii facti in provincia. Nihil tamen huiusmodi vetat quoad depositionem damnati, quam nihilominus peragebant, ut ostendam in capite vigesimo primo. Quamquam canon quintus & septimus Concilii Sardicensis id satis manifeste docent.

XI. Septimus ergo canon praescribit ordinem iudiciorum, postquam ab Episcopo Romano concessa fuerit revisio, atque ita agendum esse eo casu, ut summus Pontifex donet iudices ex vicina provincia, qui causam retractent cum prioribus iudicibus: tum, ut Pontifex Legatum quoque mittere possit Concilio praefuturum, si ipsi visum fuerit, aliquem esse mittendum. Revisio haec omnino similis est *propositioni*, quam vocant *erroris* adversus decretum Parlamenti, quae rescripto Principis instituitur: cui definiendae interesse debent priores iudices, itemque par novorum iudicum numerus, ac praeterea duo.

XII. Interpretes Graeci Zonaras & Balsamo, qui commentarios ediderunt in hos canones Sardicenses, itemque Harmenopolus in Epitome canonum genuinum eorum sensum non ceperunt. Contendunt enim, licere Episcopo damnato rursus appellare a iudicio lato ab Episcopis, quos Pontifex Romanus delegaverit. Rationem autem huius opinionis Balsamo petit ex canone quarto; tamen si is additio tantum sit ad tertium, ad supersedendum videlicet executione primae sententiae, ut ipsa canonis verba indicant. Id sane vidit Hincmarus: qui post laudatos canones tertium & septimum synodi Sardicensis, quarti synopsis his verbis expressit (6): *Interim tamen alter Episcopus non ordinetur.* At Zonaras, quem sequitur etiam Balsamo, secundam hanc appellationem institutam putat his verbis septimi canonis: *Quod si is, qui rogat causam suam iterum audiri.* Et tamen certum est, ea verba respicere tantum ad primum iudicium.

XIII. Haeret autem Balsamoni aqua ex eo, quod, quum legibus Principum prohibitum sit, ne iudex appellationis causam remittat in provincias, hi tamen canones decernunt, ut Pontifex Romanus iudices donet in provinciis. Itaque eo confugit, ut dicat, *praesentem canonem esse specialem & ita editum esse propter viae longitudinem,*

& ne

(6) Hincmar. epist. 5. cap. 8.

ne veniantur Episcopi in adeo longinquam & alienam regionem trahendi. At gravius laborat idem Balsamo in explicatione iudicii secundae appellationis, quae rursus committitur iudicibus delegatis ex provincia finitima ei, a cuius iudicio appellatum fuit. Quod adversum est legibus; ideoque Balsamo id dictum esse putat *specialius*; nisi si quis dicere velit, secundos iudices non esse eosdem cum primis. Si autem dixeris, inquit, alios esse Episcopos, qui sententiam tulerint, nihil invenies repugnans. Sed lapsus heic non esset Graecus iste interpres, si animadvertisset, novum illud iudicium institutum non esse ad iudicandam appellationem, sed ad retractandum negotium, neque duas in una eademque causa appellationes introduci ab his canonibus, sed tantum expostulationem.

XIV. Sed illud monendum est, non esse me inventorem huius interpretationis canonum Sardicensium. Eam quippe hausi ex illustri quodam loco Hincmari Remensis Archiepiscopi. Scribit is in epistola ad Ioannem VIII. Papam, quae nomine Caroli Calvi Imperatoris scripta est, auctoritatem a Concilio Nicaeno tributam synodis provincialibus ad iudicandos Episcopos violatam non esse, sed potius confirmatam in synodo Sardicensi, quae praecipit, ut causa Episcopi depositi terminetur in eius provincia, secundum sententiam nimirum eorum Episcoporum, qui ipsum prius iudicaverant, itemque Episcoporum, qui in finitima provincia commorantur, coram Legato summi Pontificis (7): *Cuius sanctae Synodi (Nicaenae) constitutionem Sardicenses canones non convellunt; qui cum Pontificis Romani Vicario vel arbitrio causam Episcopi in provinciali synodo iudicati, etiam Episcoporum arbitrio vel iudicio, qui cum iudicaverunt, cum Episcopis, qui in finitima & propinqua provincia sunt, praecipiant terminari; quatenus sive in manenda sive in immutanda sententia, iuxta canones Nicaenos, commune sit placitum.*

XV. Sane vix credi potest, tam promptos ac faciles fuisse Episcopos, ut statim & absque ulla contradictione consenserint, exui se suprema auctoritate, quam possidebant, ut iudicia sua simplici appellationi submitterent. Facilius eis persuaderi poterat, ut approbarent, tribui Episcopo Romano ius concedendi revisionem adversus eorum iudicia, id est, ius Imperatoribus quaesitum communicari cum Pontifice Romano, eaque ratione paullatim ac sensim sine sensu adimi Imperatoribus. Neque enim Concilium in universum id ius ademit Principibus; ut colligere possumus ex verbis canonis septimi, quae sic habent: *Si appellaverit, qui deiectus est, & confugerit ad Episcopum Ecclesiae Romanae.* Verbis quidem illis conditionalibus datur damnato facultas implorandi auxilium Episcopi Romani. Verum id non impedit, quia etiam possit adire Imperatorem, cuius

Tom. III.

Q q

ius

(7) Epist. Caroli Calvi ad Ioannem VIII, cap. XI.

ius auctoritatem in hac materia satis manifeste agnoscit synodica epistola Concilii Sardicensis paullo ante laudata.

XVI. Magnum tamen discrimen intercedit inter ius, quod Imperatoribus competeat, & illud, quod Romano Pontifici tribuitur. Imperatores enim, quum retractari negotia praecipiebant, maius Concilium congregabant; ad quod evocabant Episcopos ex diversis provinciis, prout eis libuerat. At canones Sardicenses modum adhibent auctoritati Episcopi Romani; cui nihil aliud licere volunt, quam ut novos iudices donet Episcopos ex vicina provincia, qui una cum prioribus iudicibus intersint renovationi Concilii & iudicii. Nam Episcopi provinciales, qui iudicium tulerunt, interesse debent secundo iudicio, ut docet synodus ipsa in canone tertio his verbis, *Concilium renovetur; renovetur iudicium*, itemque in septimo, *renovetur examen*. Vnde nil mirum, si Dionysius Exiguus in lemmae huius canonis retractandi vocabulum usurpat: *De provinciali synodo retractanda per vicarios Episcopi urbis Romae, si ipse decreverit*. Vox autem illa, ut iam adnotatum est, revisioni competit.

XVII. Post explicatam mentem canonum Sardicensium, reliquum est, ut ipsa eorum verba describamus.

Canon III. *Osus Episcopus dixit - - - Quod si aliquis Episcopus iudicatus fuerit in aliqua causa, & putat, se bonam causam habere, ut iterum Concilium renovetur, si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt Iulio Romano Episcopo. Et si iudicaverit, renovandum esse iudicium, renovetur & det iudices. Si autem probaverit, talem causam esse, ut non refricentur ea, quae acta sunt, quae decreverit, confirmata erunt. Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet.*

Can. IV. *Gaudentius Episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiae, quam plenam sanctitate protulisti, ut cum aliquis depositus fuerit eorum Episcoporum iudicio, qui in vicinis locis commorantur, & proclamaverit, agendum sibi negotium in urbe Roma, alter Episcopus in eius cathedra, post appellationem eius, qui videatur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio Episcopi Romani determinata.*

Canon VII. *Osus Episcopus dixit: Placuit autem, ut, si Episcopus accusatus fuerit, & iudicaverint congregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum deiecerint, si appellaverit, qui deiectus est, & confugerit ad Episcopum Romanae Ecclesiae, si iustum putaverit, ut renovetur examen, scribere his Episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnino requirant, & iuncta fidem veritatis definiant. Quod si is, qui rogat, causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit Epi-*

scopum Romanum, ut e latere suo Presbyterum mittat, erit in potestate Episcopi, quid velit, & aestimet. Et si decreverit, mittendos esse, qui praesentes cum Episcopis iudicent, habentes eius auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit, Episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet, quod sapientissimo consilio iudicaverit.

C A P V T IV.

Vtrum canones Sardicenses recepti fuerint per universam Ecclesiam, disquiritur.

S Y N O P S I S.

I. Inquiritur, an canones Sardicenses recepti fuerint per universam Ecclesiam. Probabile non est, tam bonos fuisse Orientales, ut solius Romani Pontificis auctoritatem sua superiorem esse confiterentur. Nam schisma adversus illum recenser fecerant.

II. Contendebant ea tempestate Orientales, res in Oriente iudicatas non posse retractari in Occidente. Probatum ex epistola Concilii Antiocheni ad Iulium. Neque contradicit absolute Iulius; sed factio Athanasii inhaeret. At tamen, nihil adversus statuta Nicaeni Concilii tentari, si quae synodus quaeprimam statuit in posteriore retractentur.

III. Recepit quidem Iulius Athanasium & reliquos Episcopos in suam communionem, non tamen eis Ecclesias suas restituit, nisi per consequentiam. Sozomenus explicatus.

IV. Verba Iulii ac Sozomeni haecenus male intellecta fuerant, ideoque explicanda fuerunt accurate.

V. Orientales Sardicae congregati secessionis suae causas reiiciunt in Occidentales, eo quod illi cognoscere vellent de causis Orientalium. Probatum ex synodica eorum epistola.

VI. Occidentales aliter censebant, quam Orientales. Iulius scripsit depositiones Episcoporum Ecclesiarum Apostolicarum, ac praecipue Alexandrinae, fieri non posse in

Oriente inconsulta sede Romana. Explicantur verba Iulii adversus detortas aliorum interpretationes.

VII. Magna erat per illas tempestates dignatio Ecclesiarum Apostolicarum, ad quarum doctrinam haereticos provocant antiqui patres. Unde fiebat, ut Episcopis illarum Ecclesiarum incumberet necessitas arctissimae communionis.

VIII. Sed praecipue causas Episcoporum Alexandriae ad sedem Apostolicam ante omnia referendas esse, iuxta consuetudinem, contendit Iulius; qui consuetudini tribuit exemplum semel usurpatum. Notatur Cardinalis Perronius, & refutatur.

IX. Orientales iniquo animo ferunt, Maximum Episcopum Constantinopolitanum, a secunda synodo deiectum, Romam esse profectum, ut illic causam suam refricaret procuraret. Itaque soluta tunc est Ecclesiarum communio. Quae res magnam sollicitudinem attulit Occidentalibus. Quid is sibi arrogaverint in causa Maximi.

X. Si canones Sardicenses recepti tum fuissent, inventa erat occasio, qua revocarentur in usum. Sed eorum ne verbum quidem in epistola Occidentalium, qui nihil aliud contendunt, quam ut una cum Orientalibus cognoscere possint de causa Maximi.

XI. Referuntur verba epistolae Concilii Italiae ad Theodosium.

I. **E**xaminandum deinceps nobis incumbit, an canones Sardicenses recepti fuerint per universam Ecclesiam. In antecessum

autem adnotandum est, iniquum omnino visum esse Orientalibus, si Occidentales Episcopi etiam in plenario Concilio tentarent retractare iudicia in synodis Orientalibus facta; quod eo pacto harum synodorum auctoritatem violari manifestum esset (1). Itaque vix credi potest, eos ita comparatos fuisse, ut solius Romani Pontificis auctoritatem sua superiorem esse confiterentur; praesertim quum schisma recenter adversus illum fecissent, eumque ob hoc excommunicassent, quod caput esset eorum, qui leges ecclesiasticas pessumdederant: *Ut ducem & principem malorum, qui primus ianuam communionis sceleratis atque damnatis aperuit, ceterisque aditum fecit ad solvenda iura divina.*

II. Orientales enim, per illas tempestates, regulam hanc certam & indubitata[m] ecclesiasticae disciplinae esse continebant, res in Oriente iudicatas retractari non posse in Occidente, nec e contra. Itaque affirmavit Concilium Antiochenum in epistola ad Iulium Papam: in qua Episcopi adferunt exemplum damnationis Paulli Samosatani ab Episcopis Orientalibus decretae, quam Occidens recepit consensuque suo firmavit absque novo examine; sicut etiam Oriens recepit & approbatione sua confirmavit damnationem a synodo Occidentali decretam adversus Novatum. At Iulius Papa respondens huic epistolae Concilii Antiocheni (2), non contradicit absolute, supremam esse Conciliorum Orientalium auctoritatem, sed Athanasii tantum facto inhaeret explicandoque iudicio, quod adversus eum latum fuerat in synodo Tyria. Ait enim, illud esse irritum, quod adversus Athanasium Presbyterumque eius Macarium testimonia absentibus illis recepta fuerint a iudicibus delegatis apertissimis Athanasii hostibus & ab eo eiuratis; ideoque iudicium illud integrum non fuisse, sed tantum *in moribus*: ex quo sequeretur, illud executioni non esse mandandum. Quum itaque Athanasium in suam communionem suscepit, nihil se canonibus adversum egisse, quoniam sententia excommunicationis nulla erat. Quibus addidit momenta ex visceribus causae petita, falsitatem nimirum accusationis probatam auctoritate actorum, quamplures Orientis Episcopos a communione sua non abstinuisse Athanasium, tametsi damnationis sententia in eum lata fuisset; tum nolle Episcopos Orientales in unum convenire, quamvis per legatos consensissent, ut Papa Iulius universos Episcopos Romam evocaret pro discutienda causa Athanasii. Ait postremo, nihil adversus statuta Nicaeni Concilii tentari, si, quae synodus quaequam statuit, in posteriore retractentur. Alludit autem ad synodum Alexandrinam, cui centum Episcopi interfuerant, in qua damnatus fuit Arius; cuius causa de integro discussa est in Concilio Nicaeno.

III. Sed

(1) Vide lib. 1. cap. 4. §. 1.

(2) Epistola Iulii, apud Athanas. apol. 2.

III. Sed adnotandum est, non dicere Iulium, redditas a se fuisse Ecclesias Athanasio & reliquis Episcopis. Nam ea erat quaestio principalis; quae reservata erat cognitioni synodi, quam Iulius convocaverat rogantibus Orientalium legatis; tametsi negarunt dein Orientales, id se legatis suis dedisse in mandatis. Sane iidem Orientales in sua epistola synodica sub nomine Concilii Sardicensis edita illud tantum conqueruntur, receptos a Iulio in communionem Athanasium & reliquos Episcopos damnatos: *Ad Iulium Romam perrenxit, sed & ad Italiae quosdam ipsius partis Episcopos; quos seducens per epistolarum falsitatem, ab eisdem perfacile in communionem receptus est.* Quare quum legis apud Sozomenum (3), Iulium recepisse in suam communionem Athanasium ac reliquos Episcopos & unicuique eorum Ecclesiam suam reddidisse, ob curam videlicet universalis Ecclesiae, quae ei incumbit propter dignitatem sedis suae, existimare debes, restitutionem illam Ecclesiarum non fuisse factam directe, sed per consequentiam, eo quod Episcopi illi a Iulio in communionem recepti fuerint velut Episcopi huius & huius sedis. *Hominemque non condemnaremus, sed reciperemus, eumque pro Episcopo, quemadmodum est, haberemus,* inquit Iulius in epistola ad Orientales apud Athanasium.

IV. Necessariam esse arbitratus sum discussionem praecipuorum capitum huius epistolae, quod ea, aequae ac verba Sozomeni, perperam haecenus accepta sint ab iis, qui ea laudavero. Contendunt quippe factum Iulii, quod nihil aliud est, quam velut quoddam obsequii genus ad retinendam communionem, a suprema eius iurisdictione profectum esse, atque illum ea auctoritate cassasse iudicia Conciliorum Orientalium.

V. Orientales Sardicae congregati pertinaciter adhaerent sententiae Concilii Antiocheni; causasque secessionis suae reiiciunt in Occidentales, qui adversus veterem Ecclesiae consuetudinem cognoscere vellent de causis Orientalium. Sic enim aiunt in epistola sua synodica, quae habetur in Fragmentis Hilarii: *Hanc novitatem moliebantur inducere, quam horret vetus consuetudo Ecclesiae, ut in Concilio, Orientales Episcopi, quod forte statuissent, ab Episcopis Occidentalibus, refricaretur; similiter quidquid Occidentalium partium Episcopi, ab Orientalibus solveretur. Verum omnium Conciliorum iuste legitimeque actorum decreta firmata maiorum nostrorum gesta consignant. Nam in urbe Roma sub Novato & Sabellio & Valentino haereticis factum Concilium ab Orientalibus confirmatum est; & iterum in Oriente sub Paulo Samosateno quod statutum est, ab omnibus est signatum.*

Sed quaenam fuerit Orientalium mens, manifeste docet epistola Imperatoris Constantii data ad Concilium Ariminense, quod constabat

(3) Sozom. lib. 3. c. 7. Διὰ τὴν αἰτίαν τοῦ θρόνου ἰκασθ' τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ἀποδοκιμα...

bat ex Episcopis Occidentis. *Non enim, inquit, de Orientalibus Episcopis in Concilio vestro paritur ratio aliquid definiri. Proinde super his tantum, quae ad vos pertinere cognoscit gravitas vestra, tractare deberis.* Infra: *Quae quum ita sint, adversus Orientales nihil statuere vos oportet; aut si aliquid volueritis contra eosdem praedictis absentibus definire, id, quod fuerit usurpatum, irritum evanesceat effectu. Non enim illa vires habere poterit definitio, cui nostra statuta testantur iam nunc robur & copiam denegari.*

VL Negari certe non potest, quin aliter ea tempestate visum sit Occidentalibus. Verum longe aberant ab opinione eorum, qui nostra aetate tractarunt de controversiis fidei, qui pronuntiant, appellationes Episcoporum Orientalium iudicandas esse apud urbem Romam a summo Pontifice (4). Nituntur illi, ut ipsi existimant, praedictis epistolae Iulii Papae, quae exstat apud Athanasium, cuius sensum detorquent ad mentem suam, quum tamen ex ea constet, iura sedis Apostolicae temperamento quodam prudenter adhibito per eas tempestates explicari solita. Nihil enim aliud ab Orientalibus exigebant Iulius & Romana synodus, quam ut causae Ecclesiarum Apostolicarum, in primis vero Alexandrinae, quoties de depositione Episcoporum earum sedium ageretur, cum Papa & synodo Romana communicarentur, antequam synodi Orientales cognitionem de iis instituerent, ut communi consensu componi possent magnae Ecclesiae. Quod si post iudicium Orientalium querela manifestae oppressionis deferretur ad synodum Occidentalem, tum retractandum esse negotium in Concilio Occidentalium & Orientalium. Vnde constat, in ea epistola non agi de appellatione, sed de prima tantum causae cognitione, aut revisione, neque excitatam controversiam de omnibus Episcopis, sed de iis tantum, qui Apostolicis Ecclesiis praesiderent, in primis autem de Alexandrino, ac tamen iudicium reddi non debere a solo Episcopo Romano cum Episcopis Occidentalibus, sed ab Episcopis Occidentis & Orientis in unam sententiam conspirantibus. Ista enim colliguntur ex epistola Iulii, qua Orientales obiurgat in causa Athanasii Episcopi Alexandrini & Marcelli Ancyran, quos Orientis Concilia damnaverant inconsulto Episcopo Romano (5). *Oportuit, inquit, scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur. Episcopi enim erant, & non vulgares Ecclesiae, qui ista patiebantur, sed quas ipsi Apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Cur igitur, & in primis de Alexandrina civitate, nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis, hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut postea, quod iustum est, definiri possit? Quapropter si isthic huiusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad nostram Ecclesiam referri oportuit.*

VII. Ma.

(4) Baronius, Bellarminus & Petronius in variis capitibus Replicae.

(5) Vide addit. ad cap. 12. lib. 5.

VII. Magna erat per illas tempestates dignatio Ecclesiarum Apostolicarum, id est, earum Ecclesiarum, quas Apostoli fundaverant, Alexandrinae nimirum, Antiochenae, Ephesinae, Ancyrae, quae metropolis erat Galatiae, Corinthiensis in Achaia, Thessalonicensis in Macedonia, in primis vero Romanae, quam principes Apostolorum sanguine suo consecraverant. Hinc factum, ut, quoties Irenaeus, Tertullianus, Optatus & Augustinus novitatem obiciunt haereticis, adducant discrimen, quod intercedit inter novam eorum doctrinam & traditionem Ecclesiarum Apostolicarum, praecipue autem Romanae; ac praeterea adversus haereticos adferunt successionem personarum & doctrinae illarum Ecclesiarum. Unde fiebat, ut Episcopis illis incumbere necessitas arctissimae communionis, scriptis videlicet ultro citroque communicatoriis epistolis pro conservatione fidei.

VIII. Quamobrem, quum ageretur de causa Athanasii Episcopi Alexandrini & Marcelli Ancyrae in Galatia, quorum Ecclesiae, erant Apostolicae, aequum prorsus videbatur, ut accusatio adversus eos instituta iudicaretur ab Episcopis Occidentis & Orientis. Sed in primis causam Athanasii urget Iulius; adfertque consuetudinem iam introductam, a Dionysio nimirum Episcopo Alexandrino (6), quem quum clerici eius haereticum esse suspicarentur, & ob id querelam adversus eum detulissent ad Apostolicam sedem, ipse accusationem hanc purgavit scripta ad summum Pontificem epistola. Unde concludit Iulius, moriendum se fuisse, si quid suspicionis exortum esset Alexandriae adversus Athanasium. Huc enim tendit oratio Iulii; ius vero suum arcessit a facto Dionysii, Ceterum causam iudicari debere scribit ab omnibus, *καὶ πάντων*, non autem a se solo. Quare merito reprehendendus est illusterrimus Cardinalis Perronius, qui verum Iulii Papae sensum dissimulat in sua Replica; locum vero hunc mutilat, omittens de industria quicquid sequitur post illa verba, *Episcopi enim erant*, quod sequentia parum conducerent ad extollendam summi Pontificis auctoritatem. Tum, praetextu personae obscurae, ex Graeco textu in primis conatur elicere sensum prorsus contrarium destinatis Iulii. His enim significari ait, nihil in causa Athanasii definiri posse, quin prius definitum fuerit ab Ecclesia Romana (7). Haec sunt verba Graeca: *ὡς ἀγνοῦνται οὗτοι τοῦτο ἰδοὺ λέγει, ὡς ἀπορροὴν ὑπαρκομένην ἡμῖν, καὶ οὕτως ἐνδεὲς ἐπισκοπεῖν καὶ δικάζειν*. An ignari estis, inquit Iulius, hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut hinc, quod iustum est, definiri possit? Attamen certum est, nihil aliud ex his verbis elici posse, quam eam esse Ecclesiae Alexandrinae consuetudinem, ut primum ad summum Pontificem scribatur, ut deinde iudicari possit, quod aequum videbitur, id est, communi omnium suffragio, ut antea dixerat (8). Ceterum

heic

(6) Athan. de sentent. Dionysii.

(8) Vide supra lib. 5. cap. 13. §. 1. 2.

(7) Ap. Athanas. apol. 2.

heic observandum est, satis audacter Iulium tribuere consuetudini exemplum semel usurpatum.

IX. Si quis vero in dubium revocare velit interpretationem epistolae Iulii a me propositam, quoad ius, quod sibi vendicabant Occidentales, mea sententia, cedere saltem debet auctoritati Concilii Italici, cui interfuit sanctus Ambrosius Mediolanensis Episcopus. Scribunt huius Concilii Patres in synodica ad Imperatorem Theodosium epistola, Maximum, qui Constantinopoleos Episcopus fuerat ordinatus, quum in synodo Constantinopolitana, quae est secunda universalis, depositus fuisset, captata occasione Concilii generalis, quod Imperatores Romam convocaverant, ad Apostolicam sedem accessisse, ibique exposuisse de sua depositione ac de Nectarii ordinatione in locum suum: attamen Occidentales, tametsi Maximum in suam communionem recepissent, nihil quoad episcopatum decernere voluisse absentibus Episcopis Orientalibus, qui Constantinopoli substiterant pro celebranda synodo. Nos igitur in synodo ea, inquit, quae totius orbis Episcopis videbatur esse praescripta, nihil temere statuendum esse censuimus: angere se nihilominus, quod ex ea causa interrupta esset Ecclesiarum communio; Orientales enim quum intellexissent, Maximum Romam esse profectum, ut illic causam suam reficari procuraret in synodo, ad quam universi orbis Episcopi invitati erant, nolle ad eam accedere (9). Tum adferunt vetustam consuetudinem usurpatam ab Athanasio, Petro Alexandrino, & a plerisque Orientalium Episcopis; qui iudicium expetierant, non solum Ecclesiae Romanae, sed etiam Italiae & totius Occidentis. Unde concludunt Orientales, quum Maximus ad Episcopos Occidentis accesserit, praestolari debuisse eorum sententiam in causa eiusdem Maximi. Ne quis vero existimet, eos solos velle negotium istud terminare, declarant, se nihil aliud cupere, nisi ut haec causa in Concilio iudicetur ab Episcopis Occidentalibus & Orientalibus; ut, ubi una communio est, commune iudicium sit.

X. Quod si tum temporis auctoritas Concilii Sardicensis valuisset, occasio videlicet opportunissima reperta erat, qua revocaretur in usum. Nullam autem eius mentionem faciunt Episcopi Occidentales, nihilque aliud contendunt, quam ut una cum Orientalibus cognoscere possint de causa depositionis Episcopi Constantinopolitani. Eam ob causam Theodosium orant, ut Concilium universale apud urbem Romam celebrari iubeat, eamque sibi videri unicam rationem revocandae communionis inter Occidentales & Orientales (10). Attamen Occidentalibus satisfactum est epistola synodica Orientalium, quam ex Concilio Constantinopolitano scripserunt ad Damasum & ad synodum Romanam: quae Italos orant, non, ut confirment ea, quae in hac synodo Con-

(9) De causa Maximi vide supra lib. 3. cap. 21.

(10) Vide supra lib. 5. cap. 21. §. 9.

Constantinopolitana acta erant, sed ut caritate spirituali ipsis gratulentur propter ordinationes Ecclesiarum Constantinopolitanae, Antiochenae & Hierosolymitanæ, quibus praefecti fuerant Nectarius, Flavianus & Cyrillus.

XI. Nunc referenda sunt verba epistolae Concilii Italiae ad Theodosium, quae edita est a clarissimo viro Iacobo Sirmo in Appendice Codicis Theodosiani. Nam quum cognovissent, ad hoc partium venisse Maximum, inquit Itali, ut causam in synodo ageret suam, quod, etiamsi indictum Concilium non fuisset iure & more maiorum, sicut & sanctae memoriae Athanasius & dudum Petrus Alexandrinae Ecclesiae Episcopi & Orientalium plerique fecerunt, ut ad Ecclesiae Romanae, Italiae & totius Occidentis confugisse iudicium viderentur; quum eum, sicut diximus, experiri velle adversum eos, qui episcopatum eius abauerant, comperissent, praestolari utique etiam nostram super ea sententiam debuerunt (11). Non prerogativam vindicamus evanidis; sed consortium tamen debuit esse communis arbitrii. Infra: Nec quaedam nos angit de domestico studio & ambitione contentio; sed communio soluta & dissociata perturbat. Nec videmus eam posse aliter convenire, nisi aut is reddatur Constantinopoli, qui prior est ordinatus, aut certe super duorum ordinatione sit in urbe Roma nostrum Orientalium iudicium. Neque enim indignum videtur, Auguste, ut Romanae Ecclesiae antistitis finitimarumque & Italicorum Episcoporum debeant subire tractatum, qui unius Achaiae Episcopi ita expectandum esse putaverunt iudicium, ut de Occidentalibus partibus Constantinopolim evocandum putarent. Si quid uni huic reservatum est, quanto magis pluribus reservandum est? Nos autem a beatissimo fratre tuae pietatis admoniti, ut tuae clementiae scriberemus imperio, postulamus, ut, ubi una communio est, commune velit esse iudicium concordantemque consensum.

C A P V T V.

De supremis Synodorum Orientalium iudiciis, & eorum independentia a Pontifice Romano etiam post Synodum Sardicensem.

S Y N O P S I S.

I. Orientales Episcopi nihil Occidentibus licere contendebant circa administrationem & gubernationem Ecclesiarum Orientalium: quod canonis scripto firmarunt in secunda synodo. Huius autem institutionis ratio ea esse debuit, quod supremam esse

contenderent Conciliorum Orientalium auctoritatem.

II. Prudenter se gerunt patres Concilii Constantinopolitani. Iura provinciarum & privilegia illustrissimarum Ecclesiarum conservant. Iudicia porro de disciplina fieri

Tom. III.

R 1

111.

(11) Vide supra lib. 5. cap. 28. §. 4.

rubant *suprema auctoritate synodorum uniuscuiusque dioeceseos*. Enumerantur variae Dioeceses utriusque imperii.

III. Prima criminum Episcoporum cognitio pertinet ad synodum provinciae; secunda vero ad Dioecesanam. Exarchi convocabant synodos Dioecesanas absque permissu Principum.

IV. Ecclesia hoc pacto liberata est a necessitate postulanderum ab Imperatore Conciliorum. Synodi itaque Dioecesanae, quae antea extraordinariae erant, & indigebant subscripto Principis, versae sunt in synodos ordinarias. Huius institutionis, quae nova erat, confirmationem ab Imperatore Theodosio petiit secunda synodus.

V. Excipi potest, canonem Constantinopolitanum non constituere diserte duos gradus iurisdictionis in accusationibus Episcoporum. Solvitur haec obiectio, explicato canone.

VI. Ab una synodo Dioecesana ad aliam provocare non licebat.

VII. Nihil tamen derogatum est iuribus Imperatorum; qui, etiam post hunc canonem editum, Consilia ex diversis Dioecesibus congregarunt ad indicandas Episcoporum causas. At Theodosius Imperator confirmare voluit institutionem synodi Constantinopolitanae, quae supremam potestatem in iudiciis de disciplina servandis tribuebat synodis

uniuscuiusque Dioeceseos.

VIII. Suprema synodorum uniuscuiusque Dioeceseos auctoritas colligitur etiam ex epistola Cyrilli Alexandrini ad Dominum Antiochenum.

IX. Concilium Chalcedonense novam in Oriente distinctionem introduxit. Iubet enim, ut prima de crimine Episcopi cognitio institueretur in synodo provinciali; Metropolitani vero, apud Exarchum Dioeceseos, ant thronum Constantinopolitanum. De dignitate sedis Constantinopolitanae; quae valde amplificata est in hac synodo. Graeco collectio non complectebatur canones Sardicenses, neque etiam Africanos.

X. Distinctionem a Concilio Chalcedonensi introductam amplexus est Iustinianus. Eo vero iure Graeci semper usi sunt.

XI. Ex his, quae dicta sunt, constat, canones Sardicenses nondum receptos fuisse in Oriente. Eos tandem synodus Trullana recipit, sed cum modificatione quidam; tum ut ostenderet auctoritatem, quae summo Pontifici tributa erat in his canonibus a Concilio Sardicensi profecta, non autem a Nicaeno; tum etiam, ut ostenderet, eam restringi ad salum Occidentem.

XII. Eam tamen in universo orbem extendi debere, quoniam debent summi Pontifices.

HAECenus manifeste probavimus, in ea sententia fuisse Occidentales Episcopos, ut existimarent, communibus Orientis & Occidentis suffragiis definiendas esse querelas ab Episcopis illustrissimarum Orientis Ecclesiarum delatas in Occidentem. At isti semper obstinatis animis contenderunt, nihil Occidentalibus Episcopis permittendum esse circa administrationem & gubernationem Ecclesiarum Orientalium. Quae auctoritas, ut valentior esset, eam canone scripto firmarunt in secunda synodo oecumenica, quae prima est Constantinopolitana. Primum enim Orientales Romam accedere noluerunt, tametsi per Imperatoris Theodosii litteras accersiti essent, postquam Constantinopoli in unum conventum esset. Cur autem ita ipsis placitum fuerit, nulla alia probabilis ratio occurrit; quam quod supremam esse contenderent Conciliorum Orientalium auctoritatem. Unde in epistola synodica ad Damasum & ad synodum Occidentalem non dubitant scribere, se anno superiore Concilium generale celebravisse, tametsi illud constaret ex solis Episcopis Orientalibus. Quapropter in

Con-

Concilio Aqueleienti recte dicebat Ambrosius, esse *consuetudinem huiusmodi, ut in Oriente Orientalium esset Concilium, intra Occidentem Occidentalium.*

II. Robustius urget canon secundus Concilii Constantinopolitani, cuius auctoritas ab Ecclesia universa recepta est. Decernit itaque, quonam modo peragenda sint iudicia canonica apud Orientales, sive pro depositione Episcoporum, sive etiam pro reliquis causis, quae incidunt. Ordo autem, quem in his rebus praescribit, plenus prudentiae est, ac mirabili temperamento conditus. Nam primum iura provinciarum & privilegia illustrissimarum Ecclesiarum eo canone conservantur, iuxta canones Nicaenos. Tum Episcopis damnatis nova remedia tribuuntur, multo commodiora & faciliora, quam ea, quae Concilium Antiochenum invenerat, quum se vota iudicum diviserant, sive accedendo ad Imperatores ad obtinendum novum Concilium. Nam in eo Concilio iurisdictionum limites constituuntur iuxta divisionem Dioeceseon imperii, & suprema esse decernitur auctoritas uniuscuiusque Dioeceseos in universis iudiciis de disciplina latas. Dioecesim quum dico, eo sensu eam dictionem usurpo, quem obtinet in legibus Imperatorum & in canonibus huius Concilii Constantinopolitani, scilicet pro tractu quodam & diversarum provinciarum collectione, quae Praefecto praetorio aut eius Vicario parebat in causis civilibus, Exarcho vero in causis ecclesiasticis. Itaque quum imperium Orientis divisum esset illa tempestate in quinque Dioeceses, Aegyptiacam videlicet, Orientalem, Thracicam, Ponticam, & Asianam, Concilium Dioeceses ecclesiasticas partitur in totidem synodos. Ex Notitia porro imperii constat, quinque in Aegypto provincias fuisse, quarum caput erat Alexandria, in Oriente undecim sub Antiocheni civitate, in Ponto decem sub civitate Caesareae Cappadociae; quae urbs regia Ponti fuerat. Asiana, cuius metropolis erat Ephesus, in Asia proconsulari sita, constabat pariter ex undecim provinciis. Thracica vero sex provincias complectebatur, & in his, provinciam Europam, in qua Heraclea metropolis Dioeceseos Thracicae. At Byzantium civitas, quae quondam metropolis fuerat, amissam dignitatem recuperavit; quae in civitatem Heracleensem translata fuerat ab Imperatore Severo post excisum ab eo Byzantium. Amplificata dein fuit eius maiestas post Constantinum magnum, quum felicibus nominis eius auspiciis reaedificata fuisset civitas, in eaque posita sedes imperii Orientalis, ornataque fuit privilegiis antiquae Romae.

III. Dioeceses itaque ecclesiasticae ordinatae sunt ad exemplum dispositionis civilis Dioeceseon; ita, ut prima criminum Episcoporum cognitio pertineret ad synodum provinciae; si vero de iniusto iudicio querela moveretur, deferri illa debebat ad synodum Dioecesanam,

quam Exarchus convocabat absque speciali permisso Imperatoris. Itaque Patriarcha Alexandrinus convocabat synodum Dioeceseos Aegyptiacae, id est, synodum sui patriarchatus. Patriarcha Antiochenus convocabat Dioecesim Orientalem, hoc est, Patriarchatum Orientis. Episcopus vero Caesareae Cappadociae, qui caput erat universae Dioeceseos Ponticae, synodum eius Dioeceseos congregabat, ut constet ex Gregorio Nazianzeno in vita Basilii. Episcopus Ephesinus Asianae Dioeceseos Exarchus erat, synodoque generali eius Dioeceseos praesidebat. Quod attinet ad Dioecesim Thracicam, ea speciali curae Episcopi Constantinopolitani commissae est in hoc Concilio, ut diserte adnotavit Socrates. Sed praeter administrationem illam privilegium honbris ei tributum est post Episcopum Romanum, ante ceteros Exarchos, eo quod Constantinopolis esset nova Roma.

IV. In hac divisione conservata sunt privilegia provinciarum & magnarum Ecclesiarum, quae in Concilio quoque Nicaeno confirmata fuerant, ut inquit patres Constantinopolitani. Omnia haec magnifica esse video pro dignitate Ecclesiae; quae auctoritate huius canonis liberata est a petendis ab Imperatore Conciliis ad iudicandas Episcoporum depositorum querelas, adeo ut synodi Dioecesanæ in synodos ordinarias versae sint, quum antea extraordinariae essent, neque convocari possent absque litteris Imperatoris. Sane quum hi canones novam politiae exterioris formam constituerent in Ecclesia, tametsi in melius mutaretur, Concilium huiusmodi innovationis confirmationem petiit ab Imperatore Theodosio, ut constet ex epistola synodica, non autem a Concilio Romano, tametsi aliam quoque synodicam epistolam ad illud dederit.

V. Video quidem opponi posse adversus haec, quae diximus, quoddam velut silentium huius canonis, qui disertam mentionem non facit horum duorum graduum iurisdictionis in accusationibus Episcoporum, ideoque videri, non introductum fuisse ab hac synodo Constantinopolitana, ut prima harum accusationum cognitio pertineat ad Episcopos provinciae, secunda vero ad synodum generalem Dioeceseos. Sane non diffiteor, quin argumentum illud in speciem sit fortissimum. Contendo tamen, satis mentem suam explicare patres Constantinopolitanos, ex eo capite, quod harum quinque Dioeceseon limites assignent ad tractandas causas ecclesiasticas, & quod nihilominus intactam esse velint synodorum provincialium auctoritatem canone Nicaeno constitutam. Harum autem potestatem hanc esse volunt, ut causas suo iure definiant, ea tamen lege, ut causae, quae synodorum Dioecesanarum cognitioni tributae erant, velut depositiones Episcoporum, in synodo Dioecesana retractentur, in ceteris vero capitibus nihil derogetur supremae provincialium synodorum auctoritati. *Servata vero, inquit canon, quae scripta est de gubernationibus,*

regula, manifestum est, quod illa, quae sunt per unamquamque provinciam, ipsius provinciae synodus dispenset, sicut Nicaeno constat decretum esse Concilio. Hi gradus iurisdictionis luculentius explicantur in canone sexto eiusdem Concilii; qui exstat in collectione Graeca, licet desideretur in Dionysiana: Iubet sancta synodus, primum quidem apud provinciae Episcopos accusationem persequi, & apud eos probare crimina Episcoporum, qui accusatur. Quod si evenerit, ut provinciales Episcopi crimina, quae Episcopo intentata sunt, corrigere non possint, tunc ipsos accedere ad maiorem synodum Dioeceseos illius Episcoporum pro hac causa convocatorum.

VI. Quæri potest, an iudicia sic definirentur in his synodis Dioecesanis, ut locus non fuerit appellationi aut querelae ab una ad aliam. Verum inutilis est haec quaestio, quum institutio illa synodorum Dioecesanarum non ob aliud facta fuerit, quam ut confusione illi iretur obviam; & ut caveretur, ne quis Exarchorum, aut ipsius synodus, causas alienae Dioeceseos ad se traheret, ut diserte scriptum est in initio huius canonis: *Qui sunt super Dioecesim Episcopi nequaquam ad Ecclesias, quae sunt extra terminos sibi praefixos, accedant, nec eas hac praesumptione confundant.* Quæ in hac Dionysii versione vocantur *Episcopi, qui sunt super Dioecesim*, ii in contextu Graeco dicuntur *Επαρχοι της διοικησης*, *Exarchi Dioeceseos*, & in versione Latina *Primates*.

VII. Apertius & luculentius explicatur suprema Conciliorum Dioecesanorum in iudiciis faciendis auctoritas eodem canone sexto; quo decernitur, eos ad accusationem admittendos non esse, qui ad Imperatores vel ad tribunalia magistratuum accederent, vel universalem synodum perturbare conarentur, contemptis universis Dioeceseos Episcopis, *ταυτας ατιμωτας τους της διοικησης ιερωτατους*. Constat sane ex historia ecclesiastica, canones illos (qui ius suum Imperatoribus auferre non poterant, sicut nec volebant, quum nihil in eis contineatur, quod Principes removeat ab hac cura) non obstitisse deinceps, quin Imperatores Concilia ex diversis Dioeceseos congregaverint ad iudicandas Episcoporum causas. Verum nihilominus semper est, eam Concilii Constantinopolitani patribus mentem fuisse, ut perpetuam regulam eederent, quae synodis uniuscuiusque Dioeceseos conservaret supremam potestatem in iudiciis de disciplina ferendis. At Theodosius Imperator institutionem illam approbare noluit, ne iuribus Imperii vulnus inferri consensisse videretur. Vnde factum est, ut ego quidem arbitror, ut quum synodus ab eo petivisset confirmationem suorum canonum, ipse eam concedere noluerit; quod colligi posse existimo ex collectione Graeca a Dionysio Latine versa, in qua omissus est hic canon; tamen postea Graeci eum descripserunt in ultima collectione sua edita in synodo Trullana.

VIII. Eadem synodorum uniuscuiusque Dioeceseos suprema in ferendis

dis iudiciis auctoritas colligitur ex epistola, quam Cyrillus Episcopus Alexandrinus ad Domnum Episcopum Antiochenum scripsit in gratiam Petri Episcopi, quem Domnus inauditum deposuerat, negata etiam licentia defensionis. Is ergo Cyrillum & Proclum Constantinopolitanum adiens, querelam suam ad eos deduxit, oravitque, ut se gratia & favore suo iuvarent apud Domnum. Ea de causa Cyrillus epistolam dedit ad Domnum, quam Graeci posuerunt inter epistolas canonicas. In ea vero Domnum monet, ut senis istius lacrymas temperet, eique defensionis locum praebeat secundum morem, id est, Domino coram & Episcopis, qui ei subsunt; iis tamen exceptis, quos velut suspectos Petrus recusabit, ad vitandam iudicii nullitatem. Vnde discimus, a Patriarchis illis susceptam non fuisse huius Episcopi querelam, ut de ea cognoscerent, sed eam ad synodum patriarchalem Antiochenam dimisisse, illic iudicandam secundum morem.

IX. Concilii Constantinopolitani regulae confirmatae sunt duobus canonibus Concilii Chalcedonenfis oecumenici quarti; quod tamen novam in Oriente distinctionem introduxit, quoad iudicia Episcoporum (1). Distinguit enim inter Episcopum & Metropolitanum. Iubet autem in canonibus IX. & XVII. ut prima de crimine Episcopi cognitio instituat in synodo provinciali, Metropolitanus vero ab Exarcho Dioeceseos, sive Throno Constantinopolitano. Nihil in his canonibus obscurum, si disiunctivae explicationem excipias: *Quod si quis a Metropolitano laeditur, apud Primatem Dioeceseos aut apud Constantinopolitanam sedem iudicetur*. Sed ut vim huius difficultatis facilius assequamur, observandum est, hos duos canones fuisse decretos ante constitutionem patriarchatus Constantinopolitani, & ante quam Pontica & Asiana Dioeceses ei subiicerentur. Id autem non contigit, nisi in actione ultima Concilii, quod Legati Apostolicae sedis ei novitati intercessissent. At canones IX. & XVII. qui sedi Constantinopolitanae tribuunt auctoritatem iudicandi Metropolitanos, nullo refragante decreti sunt, exstantque in collectione Dionysii, sed XXVIII. canon, cui contradicendum est a Legatis, in ea omisus est. Interpretes Graeci Zonaras & Balsamo non agnoverunt istam difficultatem. Quapropter non excurrunt ultra interpretationem, quae statim occurrit, eo nempe canone tributam unicuique Exarcho potestatem iudicandi Metropolitanos, qui ad eius Concilium aut Dioecesim pertinent, exempli causa, sedi Constantinopolitanae tribui ius iudicandi Metropolitanos ad Concilium Constantinopolitanum pertinentes. Superest igitur, ut intelligamus, quinam Metropolitanus ei subiecti essent, antequam Dioeceses Asiana & Pontica ad eius Dioecesim patriarchalem accessissent. Non me latet, ei competitivisse ius praesidendi synodo generali Thraciae; quod sedes Constantinopolitana, quae erat in provincia Europa una ex provinciis Thra-

(1) Vide supra lib. 3. cap. 3. §. 4.

Thraciae, ad honorem secundae sedis evecta, effect. Sed ne quid diffi-
mulem, magnificum prorsus est, quod ex ipsis verbis canonis colligi-
tur. Nam sedi Constantinopolitanae, quae certant Dioecesim patriar-
chalem nullam habebat, tamen praerogativam Patriarcharum obtine-
ret, ius tribuunt iudicandi Metropolitanos totius Orientis; atque id
quidem non post appellationem a iudiciis reliquorum Patriarcharum,
ut placuit Hincmaro (2), sed praeveniendo Patriarchas, ad arbitrium con-
querentium. Patriarcha vero Constantinopolitanus causas illas iudica-
bat in Concilio extraordinario; qua de re nos alibi accurate disserui-
mus. Ceterum Graeca collectio canonum, quae canone primo Conci-
lii Chalcedonensis firmata est, quaeque Latine verba est a Dionysio
Exiguo, non complectebatur canones Sardicenses, neque etiam Afri-
canos, quos a se collectioni Graecae additos fatetur Dionysius. Haec
sunt eius verba in epistola ad Stephanum Episcopum: *Tum Concilio
Chalcedonensis decreta subdentes, in his Graecorum canonum finem esse
declaramus. Ne quid praeterea notitiae vestrae credat velle subtrahere,
statuta quoque Sardicensis Concilii atque Africani, quae Latine sunt
edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta.*

X. Distinctionem a Concilio Chalcedonensi introductam amplexus est
Imperator Iustinianus, qui illam in Novella constitutione CXXIII. cap.
XXII. itemque in CXXXVII. confirmavit. Iubet autem conceptis ver-
bis, ut Episcoporum causas iudicent Metropolitanus & synodus pro-
vinciae; in casu vero appellationis, Patriarcha uniuscuiusque Dioece-
seos. Eidem tribuitur prima cognitio causarum eorum Metropolitanor-
um, qui ad patriarchatum eius spectant, interdicta prius appella-
tione a iudicio Patriarcharum: *Νηκό τις, quae ab eo constituuntur,
valente resistere, ὅταν τις τῶν πατριάρχων προσκολληθῇ ἀπὸ τῶν ἐκείνου ἐκκλησιῶν.* Graeci
semper eo iure usi sunt; ut colligitur ex titulo IX. Nomocanonis Pho-
tii, & ex Zonara & Balsamone in commentariis ad hos canones.

XI. Ex his autem, quae huc usque diximus, constat, canones Sar-
dicenses, qui Pontifici Romano tribuunt potestatem decernendi revi-
sionem in gratiam Episcoporum depositorum, nondum receptos fuisse
in Oriente, neque a Concilio Constantinopolitano, nec a Chalcedonensi,
nec etiam ab Imperatore Iustiniano; quum manifestum sit, Patriarcham
uniuscuiusque Dioeceseos solum iudicare de his depositionibus definiti-
vo decreto, aeque ac de ceteris omnibus causis, quae ad disciplinam
pertinebant. Attamen synodus in Trullo, quae anno DCXCII. congre-
gata est Constantinopoli, in sua collectione describi iussit canones
Sardicenses, & inter hos etiam illos tres, qui ad Episcopi Romani
auctoritatem pertinent. Verum non ea fuit huius synodi mens, ut pro-
pterea iurisdictioni Episcopi Romani submittere voluerit appellationes
Episcoporum, quum in eadem collectione essent canones secundae syn-
odi oecumenicae, atque item quartae, quae unicuique Patriarchae

lib

(2) Hincmar. in opusc. cap. 23.

supremum harum causarum iudicium commiserunt. Nihil ergo aliud voluit Trullana synodus, quam ostendere, quatenam auctoritas Pontifici Romano competat in suo patriarchatu, cuius limitibus circumscribit potestatem ei quaesitam in canonibus Sardicenfibus; tum etiam, ut ostendat, eam auctoritatem illi tributam esse, non a Concilio Nicaeno, sed a Sardicensi. Ea namque est observatio Zonarae ad canonem quintum Sardicensem: *Neque igitur hic canon a Nicaena synodo editus fuit, neque ad ipsum (id est, Romanum Pontificem) provocationes ab omnibus Episcopis, sed ab iis tantummodo, qui eidem subiecti erant, dari oportere decernit.* οὗτοι οὖν τῆς αἰ. Νικαίης συνόδου δόξαν ὁ καὶ τῆς, οὗτοι τὰς αἰ. Σαδικῆς τῶν ἐπισκόπων ἀπεκρίθησαν ἀντὶ, ἀλλὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ.

XII. Verum licet ea Graecis mens esset, ut effectus canonum Sardicensium egredi Occidentem non posset, Pontifices tamen Romani contendebant, eos obtinere debere in universa Ecclesia; ut constat ex epistola Papae Leonis primi inferius laudata, & ex commonitorio Gelasii Papae ad Faustum, cuius verba necessario intelligenda sunt de canonibus Sardicenfibus. *Ipsi sunt canones, inquit Gelasius, qui appellationes totius Ecclesiae ad huius sedis examen deferri voluerunt; ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt, ac per hoc illam data tota Ecclesia iudicare, ipsam ad nullius committere iudicium; nec de eius unquam praeceperunt iudicio iudicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvere, cuius potius decreta sequenda mandaverunt.*

C A P V T VI.

De agnita Pontificis Romani auctoritate summa ab Orientalibus in causis fidei, sed non in causis disciplinam spectantibus.

S Y N O P S I S.

I. Concilia Orientalia poterant tantum decernere de causis disciplinae, ad procurandam executionem canonum. Causas autem fidei vel regulas generales Ecclesiae universae tractare non poterant absque interventu auctoritatis Episcopi Romani.

II. Hunc Romani Episcopi primatum agnoscebant Orientales. Nihil in causis fidei aut de regulis generalibus definiri poterat absque eius sententia. Socrates explicatus.

III. Haec explicari debere visum est, ut quis existimet, tentatum fuisse in superioribus capitulis Romani Pontificis auctoritatem. Episcopi Orientales, qui Romanam sedem appellarent, exagitati fue-

runt propter causam fidei; quo casu poterant Apostolicam sedem appellare.

IV. Eustathius Episcopus Sebastenus depositus ab Arianis litteras a Liberio Papa obtinuit, quarum auctoritate restitutus est in sedem suam. De fide agebatur. Quare magni ponderis fuit epistola illa Liberii.

V. Eutyches non appellavit ad solum Pontificem Romanum. Appellavit enim synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam & Thessalonicensem. Appellatio facta ad Patriarchas censetur etiam facta ad eorum synodos. Cardinalis Petrus refutatus.

I. Au-

I. **A**uctoritas itaque Conciliorum Orientalium his limitibus circumscribi debet, ut decernere tantum potuerint de administrationibus & gubernationibus provinciarum, ut loquuntur canones, id est, de controversiis, quae incidunt in executione canonum, de disciplina ecclesiastica latorum. Nam quoad causas, quae ad fidem spectant aut regulas generales Ecclesiae universae, certum est, eas definiri non potuisse absque interventu auctoritatis Episcopi Romani: quoniam quum cathedra Petri ea sit, ex qua unitas sacerdotalis exorta est, ut loquitur Cyprianus, par erat, ut reliquae Ecclesiae necessitate communionis unirentur cum Ecclesia Romana, eamque colerent tamquam caput & centrum unitatis, ut verbis Optati utamur. Constituto namque capite in Ecclesia, quemadmodum in collegio Apostolico fuerat constitutum, sublatae erant occasiones schismatum & haereseon, ut observavit Hieronymus; quoniam ea ratione constitutus erat thronus, qui radix & origo erat communionis omnium Episcoporum Ecclesiae Dei, unde in omnes venerandae communionis iura dimanant, ut aiebat Concilium Aquileiense generale sub Ambrosio. Huic enim sedi omnes Christiani adhaerebant inter factiones & dissidia aliarum Ecclesiarum, exemplo Hieronymi, qui in trium Patriarcharum schismate, quo Antiochena Ecclesia laborabat, ad Damasum scribens ait: *Beatitudini tuae, id est, cathedrae Petri communione consocior* (1).

II. Hunc Romani Pontificis primatum agnoscebant Orientales; ut constat ex epistola synodica Concilii Chalcedonensis ad Leonem Papam, in qua eum disertis verbis vocant caput universalis Ecclesiae (2). At ex primatu illo ius quoddam eximium sequebatur, quod Romano Pontifici competebat, absque cuius interventu non licebat causas fidei definire, nec generales regulas condere pro Ecclesia universa. Hic enim sensus est eius legis ecclesiasticae, cuius mentionem facit Socrates, quamque Iulius allegabat adversus Orientales, nimirum Ecclesias non posse canonizari absque sententia Episcopi Romani, id est, novas regulas, & canones generales, a quibus aliquid introduceretur adversus vetustam consuetudinem, decerni non posse, quin Romanus Pontifex deliberationi interveniat aut per se, aut per Legatos (3). Huic legi magis obnoxiae erant definitiones in materia fidei. Oriens itaque nullam unquam haeresim damnavit, quin statim decretum ad Apostolicam sedem missum sit & in reliquis provincias. Sic damnationes in synodis Occidentalibus decretae ad synodos Orientalis mittebantur, ut adnotat sanctus Hilarius; ea videlicet mente, ut causae communes, cuiusmodi erat materia fidei, tractarentur ex com-

Tom. III.

S f

mu.

(1) Vide supra lib. 1. cap. 2.

(3) Vide supra lib. 5. cap. 12. §. 1.

(2) Vide supra lib. 5. cap. 10. §. 2. in & in additione.
margine.

muni omnium consensu. Sed magnificum erat pro Romana sede, quod, quum ipsa prima esset, ubi florebat principatus Apostolicæ sedis, ut cum Augustino loquar, eius auctoritas iuncta synodis Occidentalibus magni momenti erat ad commendandam damnationem hæreticorum & anathemata adversus eos decreta, quæ facilius ob hoc ipsum executioni mandabantur: cuius moris clara documenta existant in actis Conciliorum Ephesini & Chalcedonenfis aliorumque posteriorum.

III. Necessarium autem visum est hæc per transennam adnotare; ut si qua forte suspicio in quorundam animis suborta esset adversus ea, quæ superius dicta sunt, quasi illa convellerent reverentiam, quæ sedi Apostolicæ debetur, iis scrupulus omnis eximatur; tum etiam, ut hinc occasionem peteremus heic agendi de quorundam Orientalium Episcoporum in synodis suis depositorum appellationibus ad sedem Romanam. Constat enim, Episcopis illis irrogatas esse iniurias ob causam fidei. Quoniam vero conservatio veræ religionis adversus hæreses præcipue spectabat ad sedem Apostolicam urbis Romæ, hinc factum, ut, quoties Episcopi illi litteras Episcopi Romani in Orientem deferrent, in quibus contineretur, eos in communionem fuisse receptos, sedibus suis restituerentur ab Episcopis catholicis; cuius rei existant exempla valde illustria. Non loquor de Athanasio aliisque Orientis Episcopis, quorum supra mentionem feci, quoniam causa eorum examinata fuit, tamquam ad disciplinam pertineret; tamen fatendum est, habitam quoque fuisse ab Occidentalibus rationem oppressionis, quam Episcopi illi patiebantur ob causam fidei. De Eustathio Sebasteno Episcopo loquor, Flaviano & Theodoro.

IV. Sebastenus ille depositus fuit ab Arianis in Concilio Melitino, quæ civitas est Armeniæ inferioris. Dein catholici Orientis Episcopi Lampsacum convenerunt anno CCCLXIV. ibique synodum celebrant, cui Eustathius interfuit. Quin etiam cum nonnullis Episcopis in Occidentem missus est, cum formulis fidei, quæ decreta erant pro restitutione veræ fidei adversus perturbationem, quam Constantii Imperatoris auctoritas invexerat. Receptus itaque est in communionem ab Episcopo Romano & Occidentalibus; litterasque a Liberio Pontifice obtinuit, quarum auctoritate restitueretur in sedem suam. Quum autem Cappadociam remeasset, litteras illas obtulit synodo Dioeceseos Ponticæ, quæ apud Tyanam habebatur, ad quam synodum pertinebat provincia Armenia secunda; a qua synodo redditus est Ecclesiæ Sebastenæ. Restitutionem illam auctoritate litterarum Episcopi Romani factam fuisse testatur sanctus Basilius in epistola LXXIV. quæ data est ad Episcopos Occidentales. Certum quidem est, Eustathii depositionem irritam & nullam fuisse, eo quod ab hæreticis facta esset, tum etiam ita sensit synodum Lampsacenam, quæ, spreto iudicio illo, Eustathium in suam communionem recepit & syn-

& synodo interesse consensit, ac praeterea in Occidentem miserat legatione functurum pro synodo Lamplacena. Quia tamen suspicio adversus eum orta erat in causa fidei, magni ponderis ad confirmandam executionem rerum decretarum fuit epistola illa Liberii & iussio eius pro restituendo Eustathio data post iudicium synodorum Orientis & Occidentis. Ob hoc igitur synodus Tyanensis, cuius iudicio suberat Eustathius in causa disciplinae, eum insuperhabitis suspicionibus de fide recepit in vim decreti pontificii, tametsi ignoraret, quibus conditionibus eum Liberius recepisset in suam communionem. Haec sunt verba Basilii ex eadem epistola LXXIV. *Quae vero sint illi a beatissimo Episcopo Liberio proposita, & ad quae consenserit, nobis clam est; nisi quod epistolam attulit, per quam restitueretur. Eam ubi Tyanensi synodo exhibuit, in suum locum restitutus est.*

V. Locum inter appellationes ad Episcopum Romanum non tribuo ei, quae sub nomine Eutychetis Archimandritae circumfertur post damnationem eius a Flaviano Episcopo Constantinopolitano peractam, tametsi ea vulgo obtrudatur, quoties controversiae de causis religionis agitantur. Nolim tamen negare, quin Pontificem Romanum appellaverit; sed tamen contendo, non ad solum Romanum Pontificem provocasse. Exemplum hoc variis in locis Replicae suae laudat illustrissimus Cardinalis Perronius, & appellationem illam Eutychetis probare se putat auctoritate epistolae sancti Leonis ad Flavianum. Ait enim Leo, se libellum Eutychetis recepisse; in quo continebatur, eum *evocatum sui praesentiam non denegasse, adeo, ut in ipso iudicio libellum appellationis se asserat obtulisse, nec tamen fuisse susceptum; qua ratione compulsus sit, ut contestatorios libellos in urbe Constantinopolitana proponeret.* Verum quia appellatio illa non dicitur facta esse ad Apostolicam sedem, ut probationem impleat Peronius, addit auctoritatem Flaviani Leonis respondentis, cuius haec sunt verba: *Quia idem Eutyches libellos direxit vobis plenos omni fallacia & calliditate, dicens, iudicii tempore libellos se dedisse appellationis nobis & hic convenienti sancto Concilio & appellasse vestram sanctitatem; quod nequaquam factum est.* Sed ex verbis illis colligi non potest, appellatas non fuisse reliquas sedes (4). Sane dissimulanda non est veritas. Appellavit enim Eutyches synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam & Thessalonicensem, sed clanculum, & in aurem Patricii Florentii, post iudicium factum, & post solutam synodum. Unde colliguntur duae egregiae regulae. Prima, causam fidei, quum communis sit & generalis, iudicandam esse a synodis Ecclesiae universae, praecipue vero a Romana, quae omnium prima est; tum depositionem haeretici, quae sequitur ex decisione

§ 1. 2

fidei,

(4) Vide lib. 4. cap. 4. §. 2.

fidei, definitivo decreto iudicandam esse ab omnibus, si nova sit haeresis, neque hactenus damnata fuerit ab Ecclesia. Secunda vero regula haec est, appellationes factas ad Patriarchas, censeri etiam factas ad eorum synodos, ut constat ex formula appellationis Eutychetis. Non appellavit autem ad synodos Orientis, quod Patriarcha Antiochenus subscripsisset sententiae Flaviani, & quod plures Metropolitanii Dioeceseon Asianae, Ponticae & Thracicae adessent in Concilio Constantinopolitano. Ea vero, quae huc usque dicta sunt de appellatione Eutychetis, desumpta sunt ex actis Concilii Constantinopolitani, habiti iussu Imperatoris Theodosii post damnationem Eutychetis ad convincendas falsitates, quas haereticus ille contendebat admissas esse in actis superioris Concilii. Inter ceteras querelas, Constantinus monachus Eutychetis procurator dixit eum, quum sententia depositionis legeretur, provocasse ad synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam & Thessalonicensem, verum eius appellationem actis non esse insertam. Haec sunt enim Constantini verba in actis huius secundi Concilii Constantinopolitani, quae referuntur in actione prima Concilii Chalcedonensis: ἀνεγινωσκόμενης τῆς καθαιρέσεως ἐπικαλέσατο τὴν ἁγίαν συνόδον αἱ ἁγιοπατρὶς Ἐπισκοπὴ Ρώμης, καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ Θεσσαλονίκης. Tum vero Patricius Florentius dixit Eutychetem, post solutam synodum, sibi in aurem dixisse, provocare se ad synodum Romanam, Aegyptiacam & Hierosolymitanam, deque ea provocatione commonefactum a se esse Flavianum. Nullam synodi Thessalonicensis mentionem facit, quod ea Dioecesis subesset tum temporis patriarchatui Occidentis. Haec sunt verba Florentii in eisdem actis: Διαλυθείσης τῆς συνόδου, εἶπε πρῶτος ἡμεῖς, ἐπικαλούμενος τὴν Ρώμης, καὶ τὴν Αἰγύπτου, καὶ τὴν Ἱεροσολύμων συνόδον.

C A P V T VII.

De appellatione Flaviani Episcopi Constantinopolitani in causa fidei ad Pontificem Romanum, ut & de iudicio appellationis in Concilio oecumenico peragendo.

S Y N O P S I S.

I. Flavianus Episcopus Constantinopolitanus depositus in synodo Ephesina sub Dioscuro. Quum Dioscurus sententiam promeret, recusatus est a Flaviano. Notata Perronii hallucinatio, qui tunc appellatum a Dioscuro fuisse putat conceptis verbis. Recusatio fiebat per modum appellationis, etiam post sententiam definitivam. Appellavit deinde, & qui-

dem ad solum Pontificem Romanum. Ceteri enim Patriarchae aderant in Concilio.

II. Flavianus appellavit ad summum Pontificem, libello contestatorio oblato legatis eius. Valentinianus Imp. ait, causam de integro iudicandam esse a summo Pontifice, quod de causa fidei ageretur, & quod Flavianus ad eum provocasset secundum

dum solemnitatem Conciliorum.

III. Censet tamen idem Valentinianus, eam causam in synodo oecumenica iudicandam esse a summo Pontifice adhibitis suffragiis Episcoporum ex universo orbe.

IV. Haud aliter sensit ipse Leo, ac Romana synodus. Sed tamen intra Italiam convocari Concilium postulant a Theodosio.

V. Causa enim Flaviani connexa erat quaestioni fidei, ut docet idem Leo. Et Valentinianus ait, Flaviani depositionem processisse ex quaestione fidei. Videbat enim, non aliter revisioni consensuros Orientales, quam si fidei negotium retrahendum esse.

diceretur.

VI. Hoc etiam intellexit Leo. Itaque canones Sardicenses laudavit, sub titulo tamen synodi Nicaenae. Emendatus canon quartus Sardicensis, qui gravi mendo labrat.

VII. Quid significet Valentinianus, quum ait, Flavianum appellasse Pontificem Romanum secundum solemnitatem Conciliorum. Reiecta Cardinalis Perronii coniectura. Indicat eum appellasse per libellum, non autem viva voce, aut in aurem, ut Eutycheti contigerat.

I. **V**eniendum nunc ad appellationes Flaviani & Theodoret, quae magni momenti sunt. Damnatus ob novam haeresim Eutiches a Flaviano, impetravit ab Imperatore Theodosio, ut Concilium generale apud Ephesum haberetur, cui Dioscorus Episcopus Alexandrinus praesideret. In eo autem minis actum est apud Episcopos, ut se accommodare cogerentur ad desiderium Dioscori. Itaque Eutychete restituto, Flavianus depositus est in hac synodo, quae vulgo secunda Ephesina dicitur; interdum vero synodus Ephesina sub Dioscoro, aliquando praedatoria synodus, & latrocinium Ephesinum. Sed quum Dioscorus, qui primo loco censebat, sententiam promeret, qua deponendum esse Flavianum pronuntiabat, iste Dioscorum recusavit, (*) Graeco verbo utens, *παρῶνται αὐτῷ*. Legati vero summi Pontificis huic sententiae intercesserunt, Latino verbo usi, *Contradicitur*. Illustrissimus Cardinalis Perronius, adhaerens antiquae versioni huius Concilii, existimat, his omnino verbis Graecis significari *Appello a te*. Unde occasionem sumit suspicandi, corrupta esse acta isthaec, quod verbis tantum generalibus concepta sit haec appellatio, nec ad Papam fiat disertis verbis. Verum necessarium non est, ad haec extrema deveniri: quia, ut dixi, verba Flaviani, desumpta videlicet ex formula iuris (1), nihil aliud significant, quam recusari a se Dioscorum (2).

Quo-

(*) Hanc observationem, quae verissima est, vehementer pro sua temeritate exagitavit Ioannes David in libro de iudiciis canonicis Episcoporum pag. 300. ob id merito reprehensus a Paschasio Quenello. Nam Rusticus Diaconus in annotationibus suis ad hunc locum actorum Concilii Chalcedonensis ait: *Possumus dicere O: Refuto te*. In Concilio Basileensi, quum die octava mensis Septembris anni MCCCCXXV. relegerentur quaedam decreta Concilii Tolerani & Chalcedonen-

sis, ita lectum est ex Chalcedonenli: *Haec est fides patrum. Qui praeter ista sapit, haeticus est. Qui aliter sapit, anathema sit. Appello a te; quasi diceret, Refuto te*. Ita testatur Petrus Brunetus Notarius Concilii Basileensis in libro diurno, quem scripsit de gestis eiusdem Concilii.

(1) L. ult. C. de sententiis l. 16. & 18. C. de iudiciis.

(2) Vide Cuiac. lib. 9. observat. c. 23.

Quoniam vero per illas tempestates recusatio fiebat per modum appellationis, etiam post sententiam definitivam, non autem eo modo, qui introductus dein fuit a Iustiniano, hinc factum, ut Flavianus, Dioscorum recusans, ab eo quidem per consequentiam appellaverit, non tamen conceptis verbis. Nam post habitum tandem Concilium libellum appellationis tradidit Legatis summi Pontificis, sic tamen, ut ad solum Pontificem Romanum provocaverit. Necessitate autem coactus fuit ita agere, eo quod reliqui Patriarchae adessent in Concilio, solusque Romanus deesset; cuius sententia ob hoc ipsum integra erat, tum quod Legati publice contradixissent depositioni Flaviani, tum etiam quod epistola Leonis in causa fidei lecta non fuisset in synodo; tametsi Legati id frequenter petiissent, & decretum ter fuisset a Dioscoro, qui tamen executionis huius decreti curam omnem abiecit. Huius dein repulsae poenas luit, quum ob hanc ipsam causam depositus est in Concilio Chalcedonensi.

II. Flavianum vero ad Leonem Papam provocasse, tradito Legatis libello appellationis, manifeste probatur ex epistola Imperatoris Valentiniani ad Theodosium; ex qua praeterea colliguntur duo capita magni momenti, tum quoad auctoritatem summi Pontificis, tum etiam quoad disciplinam illius aevi. Iam enim supra observavimus in capite sexto huius libri, definitiones fidei non potuisse decerni absque sententia Pontificis Romani. Dioscorus autem in Concilio Ephesino impedivit, ne Leonis epistola legeretur, & per consequentiam impedivit, ne sententia Leonis adversus haeresim Eutychetis publicaretur. Unde concludit Valentinianus, non ob stare synodum Ephesinam, quia necesse sit, ut causa de integro iudicetur a summo Pontifice, etiam quoad depositionem Flaviani, quod de causa fidei ageretur, & quod Flavianus ad eum provocasset iuxta solemnitatem Conciliorum. Haec sunt verba Valentiniani ad Theodosium scribentis (3): *Quam, (id est, fidenter) nos a nostris maioribus traditam debemus cum omni competenti devotione defendere, & dignitatem propriae venerationis beato Petro Apostolo intemeratam & in nostris temporibus conservare: quatenus beatissimus Romanae civitatis Episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat & facultatem de fide & sacerdotibus iudicare. Huius enim rei gratia, secundum solemnitatem Conciliorum & Constantinopolitanus Episcopus eum per libellos appellavit, propter contentionem, quae orta est de fide.*

III. Verum quemadmodum necessitas interventionis summi Pontificis luculenter probatur auctoritate huius epistolae, sic ex iis, quae sequuntur, (quæ tamen locum laudare non consueverunt ii, qui de controversiis scribunt) manifeste patet, necessarium prorsus fuisse, ut quaestio illa fidei a summo Pontifice iudicaretur in Concilio œ-

(3) Epist. Valent. par. i. Concil. Chalced. c. 35.

cumenico, adhibitis suffragiis Episcoporum ex universo orbe. Ait enim Valentinianus: *Hinc itaque postulanti* (id est, Leoni) *et con-*
stanti salutem nostram catholicam annuere non negavi, quatenus ad
tuam mansuetudinem petitionem meam iugiterem; ut praedictus sa-
cerdos congregatis ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus intra Ita-
liam, omni praeiudicio submota, a principio omnem causam, quae
versatur, sollicita probatione cognoscens, sententiam ferat, quam fides
et ratio verae divinitatis expostulat.

IV. Haud aliter sensit ipse Leo ac Romana synodus. Constat quippe, eos causam fidei aut Flaviani, quae cohaerebat quaestioni fidei in Concilio Ephesino pessumdatae, non alibi iudicandam censuisse, quam in Concilio oecumenico ex Episcopis Orientis & Occidentis conftrato, quod tamen intra Italiam convocari a Theodosio cupiebant. Quod liquido patet ex epistola Leonis & synodi Romanae descripta in parte prima Concilii Chalcedonensis. Cui sacramento, inquit (4), id est, verae divinitatis & verae humanitatis in Christo, quia impie nunc a paucis imprudentibus obviatur, omnes partium nostrarum Ecclesiae, omnes mansuetudini vestrae cum gemitibus et lacrimis supplicant sacerdotes, ut quia et nostri fideliter reclamaverunt, et eisdem libellum appellationis Flavianus Episcopus dedit, generalem synodum iubeatis intra Italiam celebrari, quae omnes offensiones ita aut repellat aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium vel in caritate divisum, convenientibus utique Orientalium provinciarum Episcopis.

V. Sed Leonem ea de causa voluisse Flaviani negotium in Concilio generali retractare, quod quaestioni fidei connexum esset, docent haec verba ex eadem epistola: *Talemque ab ipso*, id est, Dioscoro, *prolatam esse sententiam*, ut, dum homo unus, id est, Flavianus, imperitur, in omnem Ecclesiam saeviretur. Quod nostri ab Apostolica sede directi adeo impium et catholicae fidei esse contrarium viderunt, ut ad consentiendum nulla potuerint oppressione compelli. Ob hoc ipsum Valentinianus Imperator in laudata superius epistola ait, depositionem Flaviani processisse ex quaestione fidei, intelligens videlicet Orientales, si ratio haec abesset, non concessuros appellationi Flaviani, neque causae eius revisioni consensuros.

VI. At Leo agnoscens, quanta vis esset huius rationis, epistolae suae inseruit canonem Sardicensem, ut ostenderet, aequum esse post appellationem Flaviani, ut nova synodus Romae haberetur, nihilque interim innovaretur. Canones enim Sardicenses ab annis plus minus triginta in Occidente recepti erant, laudati a Zosimo tamquam a synodo Nicaena petiti. Cuius vestigiis inhaerens Leo illos ex eadem synodo laudat: *Quam autem post appellationem interpositam, inquit, hoc necessario postuletur, canonum Nicaenae habitorem decreta testan-*

(4) Parte 1. Conc. Chalced. c. 10. & 20.

zur, quae a totius mundi sunt sacerdotibus constituta, quaeque subter appensa sunt. Exemplar huius canonis exstat in calce huius epistolae, non quidem inter epistolas Leonis, sed in calce versionis Graecae, quae exstat in actis Concilii Chalcedonenfis; ubi quoque descriptus est canon quartus Sardicensis, paraphrastice tamen, & corruptus a librario. Et corruptionem quidem iam alii deprehenderunt: Nemo tamen haecenus ei medicinam adhibere tentavit. Perturbatus est autem sensus canonis in his praecipue verbis: *Και διαμαρτυρετο ἐν πολλῇ τῶν καίων κληρικῶν πᾶσι τοῖς πράγμασι*. Anxii sunt eruditi in investigando sensu horum verborum, ἐν πολλῇ τῶν καίων, quae nihil significant. Ego vero existimo, legendum esse ἐν πολλῇ τῶν Ῥωμαίων: quae verba quum per abbreviationem scripta essent, erroris occasionem prae buerunt. Atque secundum hanc emendationem sic verti debet hic locus: *Ὁ προαφίστατος ἦν, ἐν τῇ πόλει τῆς Ῥώμης, ἐπεὶ ἐκείνη ἐστὶν ἡ πόλις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐκεῖ ἐστὶν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ ἐκεῖ ἐστὶν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία, καὶ ἐκεῖ ἐστὶν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία*. Canon autem Sardicensis quartus iubet, ne quis in locum Episcopi depositi substituat, priusquam Romanus Episcopus sententiam tulerit. Itaque necessarium est, ut in eo exemplari voces *καὶ ἐκεῖ*, id est, iudices, qui sunt ibi, significant iudices Romanos: quos tamen quum significare non possint, nisi ratione habita verborum, quae praecesserunt, necessaria est emendatio, quam proposuimus, ἐν πολλῇ τῶν Ῥωμαίων.

VIII. Quæri potest, quid intellexerit Imperator Valentinianus, dum scriberet, Flavianum scripto appellasse Pontificem Romanum secundum morem Conciliorum (5). Illustrissimus Cardinalis Perronius hunc esse eorum verborum sensum putat, eam nimirum fuisse synodorum consuetudinem, ut appellationes admitterent ad summum Pontificem; ac statim eam consuetudinem arcessit a canonibus Sardicensibus. Verum verba ipsa aperte repugnant huic interpretationi. Nam quum, ut docet Concilium Africanum, *quaedam canone consent, & quaedam consuetudine*, planum est, Valentinianum, quum Flaviani facinus tribuit consuetudini, eius originem non petere a canonibus Sardicensibus. Praeterea non loquitur in singulari, hanc esse consuetudinem Concilii, sed Conciliorum in plurali; quod coerceri non potest ad solum Sardicense Concilium. Verum itaque sensum indicat vetus versio Concilii Chalcedonenfis, quae habet: *Secundum solemnitatem Conciliorum eum per libellos appellavit*. Verba enim illa, *secundum solemnitatem Conciliorum*, respondent Graecis illis, *κατὰ τὴν εἰδὸς τῶν συνόδων*. Significant autem, Flavianum appellasse, non solum viva voce, & in aurem, ut acciderat Eutycheti, sed *per libellum*, hoc est, scripto, *secundum solemnitatem Conciliorum*, id est, Conciliorum provincialium, a quibus ad

(5) Epist. Valent. ad Theodof. patt. 1. τινὲς τοὺς ἐπισκοπὸς αὐτὸν ἐπικαλεσατο, Cbnc. Chalced. c. 25. πάντα γὰρ χερσὶ κατὰ διὰ λιβελλῶν, ἐνεκα τῆς ἀναγκῆς τῆς φιλο-
τητος αὐτοῦ εἰδος τῶν συνόδων, καὶ ὅτι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας περὶ τῆς πίστεως.

ad synodos superiores appellabatur *per libellum*, id est, libellum appellatorium (6). Tametsi enim iuxta leges liceat appellare viva voce *inter acta*, aut etiam scripto, libello videlicet appellatorio, in quo continebantur nomina eius, qui appellabat, tum etiam alterius partis, & sententia, a qua appellabatur (7); nihilominus secundum morem Conciliorum appellatio fieri debebat servatis scripturae solemnibus, quemadmodum docet hic locus, qui prorsus singularis est; retinuitque in contextu Graeco vocabulum istud Latinum, *libellus*, quod appellationibus proprium est.

CAPUT VIII.

De appellatione Theodoretī Episcopi Cyrensis
ad Pontificem Romanum.

SYNOPSIS.

I. Dioscori saevitia afflixit etiam Theodoretum Episcopum Cyrensem: qui non fuit depositus in secunda synodo Ephesina, ut visum Baronio & Perronio.

II. Damnatus fuit in Concilio Ephesino primo, quod Nestorio favere videretur. Deiectus autem fuit invocatus & inauditus in secundo, in consequentiam sententiae a primo latae.

III. Oppressus Theodoretus Leonem Papam appellavit; a quo receptus est in communionem, atque ea ratione episcopatum suum recepit. Admissus dein ad synodum Chalcedonensem, gravis controversiae occasio fuit; quam ut sedarent iudices, dixerunt,

eum venisse tantum, ut accusatorem. Absoluta ergo non fuit restitutio Theodoretī.

IV. Restitutio haec integra fuit, postquam iudicio synodi & Imperatoris comprobata fuit, post anathema Nestorio dictum a Theodoro.

V. Leo ipse agnoscit definitivum decretum de restitutione Theodoretī debere fieri in synodo.

VI. Agitur de collectione canonum a Theodoro concinnata, in qua additi sunt canones Sardicenses. Avertant illi a collectione, quam Concilium Chalcedonense probavit.

I. **D**ioscori saevitia afflixit etiam Theodoretum Episcopum Cyri in patriarchatu Antiocheno, adeo ut coactus fuerit sedis Apostolicae auctoritatem implorare, ut Ecclesiae suae restitueretur. Existimant Cardinales Baronius & Perronius, Theodoretum a Dioscore depositum esse in Concilio secundo Ephesino. Sed acta huius Concilii probant, institutam in eo accusationem non fuisse adversus Theodoretum, sententiam vero latam esse solum adversus Flavianum & Eusebium Episcopum Dorylaei Eutychetis accusatorem. Sane Leo solius depositionis Flaviani meminit in suis epistolis. Itaque, ut ego quidem existimo, res supra repetenda est.

II. Theodoretus una cum Ioanne Episcopo Antiocheno damnatus
Tom. III. T t fue.

(6) Vide supra cap. 6. §. 5.

(7) L. 1. & 2. ff. de appellat.

fuerat in Concilio primo Ephesino, eo quod scripisset adversus anathematismos Cyrilli & synodi Alexandrinae, atque ideo videretur favore Nestorio. Ac licet concordia rediisset Ecclesiis Alexandriae & Antiochiae, restaurataque esset earum communio, Aegyptii tamen ferre non poterant Theodoretum. Vnde factum, ut Imperator Theodosius, quum convocaret secundam synodum Ephesinam, scripserit ad Dioscorum, nolle se, ut Theodoretus ad eam accedat, nisi ita prius decreverit universa synodus. Quoniam vero deinceps intellexerat, futurum fortassis, ut quamplures Episcopi optarent heic adesse Theodoretum, a quo alienatum se esse ait Princeps, quod in causa fidei scripisset nonnulla Cyrillo contraria, altera epistola Dioscoro Alexandrino, Iuvenali Hierosolymitano, & Thalassio Caesareensi maximam tribuit auctoritatem in causa Theodoreti, & aliis, quae spectant ad cognitionem synodi. Dioscorus, qui tam illustri potestate ornatus erat, Theodoretum non iudicavit in Concilio. Vocandus enim erat ipse, & causa eius examinanda; quum tamen contraria prorsus cura Dioscoro sederit, nimirum ne Theodoretus accerferetur. Itaque Dioscorus eum habens pro damnato in prima synodo Ephesina, tamquam haereseos Nestorii fautorem, declaravit coram synodo, curaturum se, ut Ephesini canones adversus illum custodiantur, eumque velut Nestorianum ab Ecclesia sua expulit. Huc enim alludunt Aegyptii in Concilio Chalcedonensi: *Cyrillum*, inquit, *eiicimus, si Theodoretum acceperimus. Canones istum eiiecerunt*. Vnde constat, verba haec eorumdem Aegyptiorum, *coram universa synodo damnatus est*, significare, eum fuisse damnatum omnis iudiciorum solemnibus, in consequentiam sententiae Concilii primi Ephesini.

III. Oppressus Theodoretus Leonem Papam appellavit. Appellatio autem eius exstat disertis verbis in epistola, quam scripsit ad Leonem, itemque in epistola ad Renatum Diaconum: in quibus explicat fidem suam, ostenditque, se non esse Nestorianum. Eum itaque Leo recepit in suam communionem, ut ait Paschasius Legatus in actione prima Concilii Chalcedonensis, atque ea ratione episcopatum illi suum restituit. Eum porro in actione prima Concilii interesse iusserunt iudices imperiales, ob eam videlicet causam, ut ipsi inquit (1), quod sanctissimus Archiepiscopus Leo ei episcopatum suum reddidisset, & quod divinissimus & piissimus Imperator praecepisset, eum adesse in Concilio. Attamen quoniam Aegyptii, Palaestini & Illyriciani gravissimos tumultus excitabant adversus susceptionem Theodoreti, contra Orientalium, Thracicorum, Ponticorum & Asianorum studiis idem attollebatur, iudices in his angustiis constituti eo confugere coacti sunt, ut dicerent, Theodoretum, tametsi locum suum recepisset au-

(1) Act. 1. Concil. Chalcedonens. ὁ ἀγιωτάτος Λεων, ἰσαδυναρχὶ ἀπικατήσασιν αὐτῇ τῇ ἐπισκοπῇ

auctoritate Leonis, venisse tamen, ut accusatorem tantum, iniurias suas ulturum, & expurgaturum, si quid adversus eum proponeretur: nam uniuscuiusque partis ius integrum esse (2). Vnde colligere licet, absolutam non fuisse restitutionem Theodoretis, sed interim tantum valituram, donec quaestio principalis, ex qua profecta erat eius depositio, retractata fuisset: quod factum est in Concilio Chalcedonenfi.

IV. Hic modus agendi repugnat aliquatenus canonibus Sardicensibus; quibus appellatio quidem ad Episcopum Romanum conceditur, non tamen restitutio ante iudicium. Quare necessaria fuit auctoritas Imperatoris, non solum pro iuvanda executione decreti pontificii, sed etiam, ut iure a praedecessoribus suis ad se transmissio propria auctoritate decerneret. Quoniam tamen, ut dixi, restitutio illa nihil detrimenti afferebat quaestioni principali, Concilium in actione octava retractans causam Theodoretis, ab eo exegit, ut conceptis verbis anathema diceret Nestorio & Eutycheti. Ac res eo processit, ut parum abfuerit, quin is cum ignominia & dedecore pelleretur a synodo, eo quod, quum desiderii patrum statim satisfacere debuisset, damnando aperte & uno verbo haeresim Nestorii, orationem orsus est, ut fidem suam explicaret. Post emissam itaque a Theodoro fidei professionem Paschasius Leonis Papae Legatus dixit: *Hoc iudicio sanctissima & venerandissima synodus, insuper vero & nostra humilitas, reddi ei Ecclesiam propriam definivit*; ea tamen conditione, si in fide constans esset: quod omnium Episcoporum suffragiis comprobatum est, & imperiali auctoritate confirmatum a iudicibus *Gloriosissimi iudices dixerunt: Secundum decretum sancti Concilii Theodoretus sanctissimus Episcopus Ecclesiam civitatis Cyri recipiat*. Mentionem autem hoc loco faciunt decreti Concilii, quod definitivum erat.

V. Quare Leo ipse, tametsi scribat, primam causae Theodoretis cognitionem ad se pertinere, agnoscit tamen, definitivum decretum debere fieri in synodo. Haec sunt eius verba in epistola LXIII. ad Theodoretum, in qua agit de restitutione eius: *Gloriamur in Domino---, qui nullum eos in fratribus detrimentum habere permisit, sed quae nostro prius ministerio definierat, universae fraternitatis irretractabili firmavit assensu, ut vere a se prodiisse ostenderet, quod prius a prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis iudicium recepisset, ut in hoc quoque capiti membra concordent*.

VI. Sed hoc loco observandum est Theodoretum, qui Romanum Episcopum appellaverat, cupientem patrocinari huic sedi, quae restitutionem suam procuraverat, collectioni canonum a se adornatae inseruisse XXI. canones Sardicenses (3). Exstat enim in bibliotheca

T t 2

regia

(2) Φυλακτομεν δηλοσι μετὰ ταῦτα παντός λόγου, καὶ ὑμῖν καὶ ἔκαστῳ.

(3) Vide lib. 3. cap. 3. §. 8.

regia vetus codex MS. Theodoreti nomine insignitus, quo canonum collectio continetur in quinquaginta titulos distributa. Constat autem ex canonibus Nicaenis, Ancyranis, Neocaesariensibus, Sardicensibus, Constantinopolitanis, Ephesinis, & XXVII. Chalcedonensibus, praeter canones Basilii & LXXXV. Apostolicos. In calce huius collectionis exstat collatio Novellarum Iustiniani, quam Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus elaboravit. Sed collectio illa, quum privato Theodoreti usui concinnata esset, confirmata non fuit a Concilio Chalcedonensi. Certum quidem est, Concilium illud in canone primo tribuisse auctoritatem cuidam canonum collectioni, ex qua nonnulli canones laudantur in actis Concilii. Verum ea non complectebatur canones Sardicenses; ut constat ex collectione Latina Dionysii Exigui, quae nihil aliud est, quam versio Graecae collectionis a Concilio Chalcedonensi approbatae, quemadmodum observavimus in capite quinto huius libri.

C A P V T IX.

De appellatione Chrysostomi in causa disciplinam spectante ad Concilium oecumenicum.

S Y N O P S I S.

I. De appellatione sancti Ioannis Chrysostomi Episcopi Constantinopolitani. Eam non iudicavit summus Pontifex, ut vulgo existimant.

II. Chrysostomus vocatus in ius a Theopilo Episcopo Alexandrino eum recusavit. Tum provocavit ad Concilium oecumenicum. Factione quorundam Episcoporum repellitur ab Arcadio Imperatore, qui primam sententiam iubet mandari executioni. De hoc agendi modo expostulat Chrysostomus apud Innocentium Papam, Venerium Episcopum Mediolanensem & Chromatium Aquileiensem. Eum in communionem suam recipit Innocentius. Tum ad extinguendum hoc malum necessariam esse ait universalem synodum, quae coacta non est. Tum solu-

ta communio Ecclesiarum.

III. Itaque Chrysostomi appellatio interposita fuit ad Concilium oecumenicum, & suscepta ab Imperatore, a Summo Pontifice, & ab Episcopis Italis. Censuit Innocentius Papa, appellationem & cetera, quae interim contigere, suspendisse effectum iudicii lati adversus Chrysostomum. Implicata est haec causa ob praecipitem damnationem Chrysostomi factam ante responsionem Episcoporum Occidentalium.

IV. Schisma duravit, donec Orientales Chrysostomi nomen reposuerunt in diptychis Ecclesiae. Explicatus Damasi locus, qui ait sedem Apostolicam, etiam solam, ab solvisse Chrysostomum. Tum vulgata persuasio destruitur.

I. **E**Xempla appellationum supra allata pertinent ad depositiones ob causam fidei decretas. Sed praetermittendum non est exemplum valde illustre, quod ad solam disciplinam pertinet, editum in magno viro ac sanctissimo Ioanne Chrysostomo Episcopo Constantinopolitano. Vulgo scribitur, appellatum ab eo fuisse Innocentium primum Pontificem Romanum, hunc vero cassasse iudicium a synodo

do Orientali latum adversus Chrysostomum. Sed si negotium istud penitus introspectatur, constabit, eam in hac causa fuisse Romani Pontificis auctoritatem, ut egressa non fuerit modum, qui per illas tempestates illi praescriptus erat, sed auctoritatem illum suam totam integram retinuisse; non ita tamen, ut appellationem iudicaverit tamquam devolutam ad Apostolicam sedem, ut vulgo existimant.

II. Dicta Chrysostomo dies est a Theophilo Episcopo Alexandrino & triginta Episcopis Aegyptiacis, a quibus vocatus est in ius apud suburbium quoddam urbis Chalcedonenfis (1). Chrysostomus Theophilum recusavit ob inimicitias capitales; & iudicari se ab eo non posse pronuntiavit, quod iudex esset incompetens. Praeceperat enim canon secundus synodi oecumenicae secundae, ne Aegyptii Episcopi iudicent Thracicos, in quibus erat Constantinopolitanus. Tum provocavit ad Concilium oecumenicum, expurgaturum asseverans, si notitiam criminum & copiam diluendi habuerit (2). At illi, nulla habita ratione appellationis, sententiam depositionis in eum tulerunt. Dein ab Imperatore Arcadio pellitur; sed biduo post revocatur. In Ecclesiam autem regreditur maiori Episcoporum numero stipatus, quam essent illi, a quibus fuerat condemnatus (3). Urget vero celebrationem Concilii, appellationi suae insistens: quae suscipitur ab Imperatore, a quo litterae exeunt pro convocatione Concilii. Interim turbulenti aliquot Episcopi, quibus gratia Imperatricis Eudoxiae praesto erat, pronuntiant, restitui non posse Chrysostomum adversus primam depositionem, quod in Ecclesiam regressus foret inexpectata sententia maioris synodi, contempto videlicet canone duodecimo Antiocheno, cui pravam omnino interpretationem adhibent. Dein ab Arcadio Imperatore obtinent, ut prima sententia custodiatur & publica auctoritate mandetur executioni. De hoc agendi modo expostulat Chrysostomus apud Innocentium Papam, Venerium Episcopum Mediolanensem, & Chromatium Aquileiensem, ut scribit Palladius in vita Chrysostomi. Exstat autem eius epistola ad Innocentium, qua Pontificem rogat, ut insuperhabito iudicio illo, quod omni ex parte irritum est, eum conservet in communione sua & Episcoporum Occidentalium, scribatque in Orientem, haec inique facta non habere robur, sicut neque ex sua natura habent. At Pontifex Chrysostomum recipit in suam communionem. In epistola vero ad clerum & populum Ecclesiae Constantinopolitanae data ait, indignum & intollerabile prorsus videri facinus illud, deiectum per vim Episcopum, non servato iudicii specimine, & adversus canones. Addit, ad sapiendos talium procellarum motus necessarium sibi videri, ut universalis synodus congregetur, quam dudum etiam cogendam esse censuerat.

Eam

(1) Vide supra cap. 2. §. 11.

& epist. Innoc. ad clerum CP.

(2) Epist. Ioannis Chrysost. ad Innoc.

(3) Sozomenus.

Eam ob rem Honorius Imperator Occidentis fratrem suum Arcadium orat, ut Orientales Episcopos congregari iubeat apud Thessalonicam, quae Occidentis urbs erat. Negat Arcadius. Tum Occidentalium & Orientalium Ecclesiarum communio solvitur & dissociatur; quae reintegrari non potest, nisi Orientales in communionem suam recipiant memoriam sancti Ioannis Chrysostomi, qui interim obierat in exilio.

III. Ex hac narratione colligitur, non quidem Chrysostomum provocasse ad summum Pontificem, aut appellationem eius a Papa iudicatam fuisse, sed appellationem, ab eo interpositam ad Concilium oecumenicum, susceptam esse ab Imperatore pro more illius saeculi, ei porro appellationi consensisse Papam & Episcopos Italos, qui cura sua id dein egerunt apud Imperatores, ut Concilium convocaretur. Sed non eo loci substitit Innocentius. Censuit enim cum Episcopis Italici, appellationem interpositam ante depositionem ac postea revocantem & manifestas iudicii huius nullitates iudicii effectum suspendisse; communionemque suam subtraxit Orientalibus, donec illi sententiae suae accederent. Congruit aliquatenus ea historia cum causa Athanasii. Immo validior est causa Chrysostomi, ex eo capite, quod appellatio eius ad futurum Concilium suscepta sit ab Imperatore & a Pontifice Romano. Rursum altera quoque nullitas proferebatur adversus secundam depositionem; quae Occidentalium animos irritavit, qui contumeliam hinc sibi irrogari censuerunt. Theophilus enim Episcopus Alexandrinus & Ioannes Chrysostomus Legatos suos miserunt ad Episcopos Romae & Italiae, ut communi consensu huic perturbationi remedium adhiberi posset. Et tamen inexpectata responsione Episcoporum Occidentalium, qui ab utraque parte per legatos consulti fuerant, praecipitatum in Oriente fuit Chrysostomi iudicium, post quod pulsus est in exilium. Interim synodus Episcoporum Romae & Italiae censuit terminandas esse controversias illas in Concilio generali, nullam vero partium abstinendam esse a communione ante iudicium eiusdem Concilii. Ista haec quidem docet Palladius. Sed praeterea existat Honorii Augusti epistola ad Arcadium fratrem, quae id ipsum docet; cuius verba magni momenti sunt. Sic autem habet: *Erat inter Episcopos causa, quae collato tractatoque consilio deberet absolvi. Missi ad sacerdotes urbis aeternae atque Italiae utraque ex parte Legati. Expectabatur ex omnium, id est, Orientalium & Occidentalium, auctoritate sententia informatura regulam disciplinae. Integrum nempe esse debuerat, nec quidquam novari, dum definitio deliberata procederet; quum interea mirum quoddam praecipitium festinationis exarsit, ut non expectatis litteris sacerdotum, qui fuerant mutua partium legatione consulti, non examinatis rebus, in exilium truderentur Antistites, animadversioni prius addicti, quam sententiam iudicii episcopalis experti. Denique quam immatura illa damnatio fuerit, res proba-*

ba-

lavit. Namque hi, quorum expectabatur auctoritas, pacifica Ioannis Episcopo communione permessa, faciendam concordiam censuerunt, nec quemquam putarunt ante iudicium consortio repellendum. Quid nunc aliud superest, quam ut catholicam fidem schismata in diversum dissociata dilacerent?

IV. Sane schisma inter Ecclesias duravit, donec Episcopi Constantinopolensis & Antiochiae nomen Chrysostomi reposuerunt in diptychis Ecclesiae, id est, in libris, in quibus descripta erant nomina Episcoporum defunctorum; quae in liturgia recitabantur, ut eorum memoriae communicaretur, precesque pro eis fierent (4). Cyrillus Episcopus Alexandrinus, Theophili successor, acriter contendit, id fieri non debere, scripta ad Atticum Episcopum CP. gravissima epistola, qua aiebat, id contra canones esse & adversum auctoritatem iudicii pro depositione lati, neque ea ratione revocandam esse pacem Ecclesiae, ut interim vulnus atrocissimum canonibus infligatur. At tamen rediit Occidentalibus & Orientalibus concordia post restitutione nominis Chrysostomi. Quare non sine causa scribere haec potuit Papa Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniae: *Ioannem Constantinopolitanum synodus etiam catholicorum praesulum certe damnarat; quem simili modo sedes Apostolica, etiam sola, quia non consensit, absolvit.* Quae tamen verba non ita intelligenda sunt, tametsi ea sit multorum persuasio, ut hinc colligi videatur, synodum non esse executoriam absque confirmatione summi Pontificis. Nam nihil aliud hinc erui potest, quam sedem Apostolicam non consensisse executioni huius iudicii adversus Chrysostomum lati, tum quia ipse appellaverat, tum etiam quod irritum prorsus & nullum censendum illud esset; Orientales vero, quum nihil ex obstinata severitate Pontifex Romanus remitteret, necessitate quadam coactos cessisse eius voluntati, ut pacem Ecclesiarum ea occasione interruptam restituerent.

C A P V T X.

De appellatione Ioannis Patriarchae Alexandrini, & de iure Pontificis Romani iudicandi de appellationibus interpositis.

S Y N O P S I S.

I. Ioannes Patriarcha Alexandrinus a Petro Moggo deiectus ad Papam Simplicium appellavit.

II. Summi Pontifices non solum cognoscebant de appellationibus Orientalium, sed etiam primam causae cognitionem in se

trahebant, si de haeresi ageretur. Materia enim fidei est causa communis. Eo iure usus est Caelestinus adversus Nestorium.

III. Si post damnatam haeresim Patriarchae adhaerere haereticis, deponi poterant a summo Pontifice & synodo Romana ab-

que

(4) Vide lib. 3. cap. 7. §. 2.

que Concilio oecumenico. Tunc enim Papa
se praestat executorem sententiae latae ad-
versus haeresim. Probat ex Gelasio.

IV. Gregorius magnus iudicavit appella-
tiones interpositas a sententiis Patriarchae
Constantinopolitani.

I. **M**agni etiam momenti est appellatio Ioannis Patriarchae Alexan-
drini, quem Petrus Moggus haereticus, iubente Imperato-
re Zenone, & consentiente Acacio Episcopo Constantinopolitano,
episcopatu deturbavit. Imploravit deiectus ille auxilium Calendionis
Patriarchae Antiocheni; ex cuius & synodi Orientis sententia Papam
Simplicium appellavit, ut scribit Liberatus Archidiaconus Ecclesiae
Carthaginiensis in capite XVIII. sui breviarii: *Ioannes ingressus est
ad Calendionem Patriarcham; & sumtis ab eo intercessionis synodiscis
litteris, Romanum Pontificem appellavit, sicut fecit & beatus Artha-
nasius: & suasisit scribere pro se Acacio Constantinopolitano.*

II. Non solum autem summi Pontifices cognoscebant de appella-
tionibus Episcoporum & Patriarcharum Orientis, quando agebatur
de fide, sed etiam primam causae cognitionem ad se trahebant, si
forte in haeresim incidissent. Nam quia materia fidei est causa
communis & generalis, quae ad universam Ecclesiam pertinet, ut
supra dixi, necesse est, ut haeresis ab omnibus Episcopis damnetur,
praecipue vero a Romano, qui caput est unitatis, & qui quum pri-
mam sedem obtineat, ferre debet primam sententiam; cuius debet es-
se prima sententia, ut loquitur Facundus Hermianensis. Eoque iure
usus est Caelestinus Papa adversus Nestorium.

III. At si iam haeresis in synodo damnata fuisset, quemadmodum
Eutychiana in Concilio Chalcedonensi, tum, si Patriarchae communio-
nem haereticorum amplectebantur, deponi poterant a summo Ponti-
fice & synodo Romana, neque necessaria erat synodus oecume-
nica. Eo enim casu Papa se tantum praestat executorem senten-
tiae latae adversus auctores haereseos & eorum complices (1). Ei
fundamento innixus Gelasius Papa Acacii Patriarchae Constantinopoli-
tani, qui a Felice Papa deiectus fuerat in synodo Romana, deposi-
tionem tuetur adversus exceptionem Euphemii Patriarchae Consttan-
tinopolitani, qui aiebat, decessorem suum non potuisse damnari ab
uno, id est, a summo Pontifice, absque congregatione synodi. Re-
spondet itaque Gelasius in commonitorio ad Faustum: *In qua, id
est, in synodo Chalcedonensi, per numerosam sententiam sacerdotum
erroris huius auctores constat fuisse damnatos, decessoremque meum
executorem fuisse veteris constituti, non novae constitutionis auctorem.*

IV. Auctoritatem iudicandi de appellationibus interpositis a sen-
tentiis a Patriarcha CP. latis in causa fidei retinuit Gregorius magnus,
cuius rei exempla exstant in causa cuiusdam Presbyteri Chalcedo-
nen-

(1) Vide lib. 4. cap. 17. §. 1.

nenfis, & monachi cuiusdam Lycaoniae, qui a Ioanne Patriarcha Constantinopolitano appellaverant.

CAPUT XI.

Quod sero canones Sardicenses in Occidente etiam recepti fuerint, ostenditur.

SYNOPSIS.

I. Inquiruntur, an canones Sardicenses in Occidente obtinuerint in gratiam Episcoporum deiectionum. Quid Occidentis nomine significetur. Variae Occidentis Dioeceses enumerantur.

II. Sero itaque canones Sardicenses recepti sunt in Occidente. Nam Principes causas retrahere iuebant iure suo; quo eos privare noluit Concilium Sardicense.

III. Ex constitutione Gratiani, qua valde amplificata est auctoritas Episcopi Romani, colligitur, eos canones nondum fuisse receptos in usum.

IV. Ei constitutioni edendae occasionem praebuit Romana synodus, quae aegre ferebat Episcopos in singulis occasionibus accedere ad Imperatores pro impetranda revisione. Ordo itaque iudiciorum nova lege explicatus est a Gratiano, quae plurimum

auctoritatis tribuit Episcopo Romano.

V. Referuntur verba rescripti huius Principis.

VI. Missum est illud in executionem quadriennio post, in causa Priscilliani & sectatorum eius: qui quum damnati fuissent in synodo Caesaraugustana, Romam accesserunt, ut Damasus coram obiecta purgarent. Sed ne in conspectum quidem eius admissi sunt.

VII. Redditi sunt postea Ecclesiis suis a Gratiano. Sed rursus damnati sunt, post mortem Gratiani, studio Ithacii Episcopi.

VIII. Sulpitius Severus aegre fert appellationem Priscilliani non cohibitam fuisse ab Episcopis, qui sententiam adversus eum tulerant. Loquitur autem de appellatione ad Imperatorem. Explicatur locus Sulpitii Severi.

I. SATIS, ut arbitror, Orientem spectavimus. Redeamus itaque ad Occidentem, & videamus, an illic obtinuerint canones Sardicenses in gratiam Episcoporum deiectionum. Occidentis nomine per eas tempestates comprehendebantur universae Ecclesiae, quae tum continebantur intra terminos imperii Occidentalis, a confinio Thraciae usque ad Oceanum. Distinctio illa Orientis & Occidentis introducta fuit in imperio temporibus Vespasiani, tametsi corpus imperii divisum non esset. Sed divisionem illam peregit Diocletianus: cuius exemplum imitatus Constantinus imperium divisit inter filios suos, iis limitibus imperiorum constitutis, qui dein Ecclesiarum quoque limites fuere. Divisus autem erat Occidens, aeque ac Oriens, in tractus & Dioeceses numero septem. In Italia quippe duae Dioeceses erant; quarum una urbi Romanae contributa erat, & decem provincias complectebatur; altera vero, quae constabat ex septem provinciis, civitati Mediolanensi suberat. In Illyrico provinciae erant XVIII. quarum caput erat Sirmium. Quum

Tom. III.

V u

autem

autem divisum illud fuisset in Orientale & Occidentale, Thessalonice constituta est caput Illyrici Orientalis; reliqua vero Illyrici pars Praefecto praetorio Italiae subiecta fuit. Africana Dioecesis sex provincias complectebatur, quarum caput erat Carthago. Dioecesis vero Gallicana ex XVII. provinciis constabat. Britannica quinque provincias numerabat; Hispanica vero sex. Haec in antecessum monenda erant, ut facilius intelligi possent ea, quae haec dicturi sumus.

II. Canones Sardicenses, qui in schismate Ecclesiae conditi fuerant, sero in Occidente recepti sunt: quoniam Imperatores rescriptis suis decernebant celebrationem synodorum ad iudicandas causas Episcoporum, tum etiam rescripta concedebant pro retractatione causarum. Eo autem iure privare Principes noluit synodus Sardicensis; sed tantum in Episcoporum depositorum arbitrio positum esse voluit Episcopum Romanum vel Imperatorem appellare pro obtinenda causae revisione.

III. Confusio, quae in his synodis occurrebat, & lentitudo negotiorum, quas invehabant rescripta Principum, novae constitutionis occasionem praebuerunt, quae ab Imperatore Gratiano edita est iuxta postulata cuiusdam synodi Romanae. Gratianus ergo iurisdictionem ecclesiasticam ordinavit quoad iudicia Episcoporum de haeresi suspectorum; & in ea lege magna ratio habetur summi Pontificis, sed alio prorsus modo, quam eo, qui fuerat praescriptus in synodo Sardicensi. Vnde colligitur, eos canones nondum fuisse receptos in usum. Nam aut eundem ordinem tenuisset Gratianus, aut saltem eorumdem canonum mentionem fecisset.

IV. Synodus Romana congregata anno CCCLXXVIII. ex omnibus Episcopis Italiae oravit Gratianum & Valentinianum Imp. ut constitutionem ea de causa generalem ederent, in eum sensum, quem ipsa suggerabat; ne Episcopi deinceps cogerentur ad Principem accedere in singulis occasionibus. *Quaesumus*, inquit Episcopi, *clementiam vestram, ne rursus in plurimis causis videamur onerosi, ut iubere pietas vestra dignetur*. Itaque rogante synodo, triginta annis post habitum Sardicense Concilium, auctoritate imperiali decretum est, ut Papa Damasus apud Romanam iudicet accusationes cum consilio quinque aut septem Episcoporum, & ut accusati compellantur a Praefectis praetorio, Proconsulibus, aut Vicariis eas Ecclesias dimittere, a quibus deiectioni fuerint, aut Romano se Pontifici sistere ad subeundum iudicium. Si vero accusati consistant in longinquioribus provinciis, omnis eius causae cognitio pertinebit ad Metropolitanum illius provinciae. Sed si accusatus fuerit Metropolitanus, tum is debet necessario Romam venire, illic iudicandus, aut ad Episcopos accedere, quos Papa iudices dederit. At si fortasse Metropolitanus suspectus esset accusatis, tum eis pro libito licebit provocare ad Ro-

manum Pontificem aut ad Concilium quindecim finitimorum Episcoporum. Statuunt autem Imperatores, ut, quidquid a Pontifice Romano, sive a iudicibus ab eo datis, sive a Metropolitano, aut etiam a Concilio quindecim Episcoporum fuerit statutum, prorsus obtineat; adeo, ut in controversiam deduci non possit, etiam praetextu revisionis, aut alio quovis modo.

V. Vir clarissimus Sirmondus epistolam Concilii Romani itemque rescriptum Gratiani edidit in appendice Codicis Theodosiani. Quamquam rescriptum illud editum fuerat a Baronio in tomo quarto annalium, sed minus emendate. Ea autem, quae ex ea constitutione retulimus, habentur in his verbis. *Volumus autem, ut quicumque iudicio Damasi, quod ille cum consilio quinque vel septem habuerit Episcoporum, vel eorum, qui catholici sunt, iudicio vel consilio condemnatus fuerit, si iniuste voluerit Ecclesiam retentare, ut qui evocatus ad sacerdotale iudicium per contumaciam non iuisset, aut ab illustribus viris Praefectis praetorio Galliae atque Italiae, sive a Proconsulibus, vel Vicariis, auctoritate adhibita, ad episcopale iudicium remittatur, ut ad urbem Romam sub prosecutione perveniat. Aut si in longinquioribus partibus alicuius ferocitas talis emergerit, omnis eius causae dictio ad Metropolitae in eadem provincia Episcopi deducatur enamen. Vel si ipse Metropolitanus est, Romam necessario, vel ad eos, quos Romanus Episcopus iudices dederit, sine dilatione contendat. Infra: Quod si vel Metropolitanus Episcopus vel cuiuscumque sacerdotis iniquitas est suspecta aut gravior, ad Romanum Episcopum vel ad Concilium quindecim finitimorum Episcoporum liceat provocare; mox nam, post examen habitum, quod definitum fuerit, integretur.*

VI. Executionis huius rescripti exemplum exstat anno CCCLXXXI. in causa Priscilliani haeretici, hominis Hispani, Instantique Episcopi & Salviani sectatorum eius, qui damnati fuerunt in Concilio Caesaraugustano. Hi ergo, post sententiam synodi, Romam accesserunt, ut Damaso coram obiecta purgarent; sed ne copiam quidem sui facere voluit Pontifex, ut Sulpitius Severus adnotavit in libro secundo historiae sacrae. *Instantius, inquit, Salvianus & Priscillianus Romam profecti, ut apud Damasum Urbis ea tempestate Episcopum obiecta purgarent. Infra: Hi ubi Romam pervenere, Damaso se purgare cupientes, ne in conspectum quidem eius admissi sunt.*

VII. Sed postea rescriptum ab Imperatore Gratiano impetrarunt, quo missa est in irritum sententia adversus eos lata in Concilio Caesaraugustano, Ecclesiisque suis redditae sunt. Post mortem Gratiani, Ithacius Episcopus Hispanus, qui primum iudicium adversus Priscillianum procuraverat, Imperatorem Maximum adiit, qui Gallias, Hispanias, & Britanniam sub imperium acceperat: a quo synodum Burdigalae in Aquitania secunda cogendam impetravit, in qua In-

stantius ab episcopatu suo deiectus est. Priscillianus vero, quum iurisdictionem Episcoporum refugeret, provocavit ad Imperatorem; auditusque apud urbem Treverensem, capite damnatus est a Praefecto praetorio una cum quibusdam sectatoribus suis.

VIII. Sulpitius Severus, cui narrationem hanc debemus, aegre fert, quod Episcopi acquieverint appellationi Priscilliani; quem potius damnare debuerant velut contumacem; vel si ipsi reo suspecti essent, iudicium illud reservare debuerant aliis Episcopis, non autem Imperatori, ut ipse ait; idque eam haud dubie ob causam, quod iudicium de haeresi ad iurisdictionem ecclesiasticam pertineret post editam Gratiani constitutionem. *Priscillianus vero, ne ab Episcopis audiretur, inquit Severus, ad Principem provocavit. Permissumque id nostrorum inconstantia: quia aut sententiam in refragantem ferre debuerant, aut si sibi ipsi suspecti habebantur, aliis Episcopis audientiam reservare, non causam Imperatori de tam manifestis criminibus permittere.* Arbitror autem temperamentum illud a Sulpitio Severo propositum, nimirum, ut rei ad aliud Episcoporum Concilium dimittantur ob suspicionem primorum iudicum, ex rescripto Gratiani petita esse; nisi si id factum est ob receptum ea tempestate morem, ut si forte synodus cuiuspiam suspecta videretur, Princeps reum & actorem ad aliud Concilium dimitteret, quod litteris imperialibus contrahebatur, ut constet ex actis Concilii Berytensis, relatis in actione nona Concilii Chalcedonenfis. Vnde sequi videatur, eam Severo mentem fuisse, ut existimaverit, potuisse Maximum congregare aliam synodum, eo quod Episcopi Burdigalae congregati reo suspecti forent.

C A P V T XII.

Uterius demonstratur, ne quidem aetate Innocentii I. Sardicenses canones fuisse receptos, ubi simul de relationibus ad sedem Romanam agitur.

S Y N O P S I S.

I. Aetate Innocentii primi canones Sardicenses nondum recepti erant. Is enim iura sedis suae arcessit a Concilio Nicaeno.

II. Canon sextus Nicaenus conservavit privilegia Ecclesiae Romanae. Inquiruntur in privilegia illa. Duae Dioeceses Italiae prorsus parebant constitutis Apostolicae sedis. Ceterae vero Occidentis Ecclesiae tenebantur ad eam mittere relationes.

III. Tenebantur ergo referre ad Aposto-

licam sedem de quaestionibus difficilioribus & ambiguis. In quo summus Pontifex utebatur iure quodam imperiali.

IV. Duplex relationum genus in Ecclesia. Vel quando de fide agebatur, vel de quodam disciplinae capite nondum aperte definito in canonibus. Inferioris ordinis Episcopi referre ad Patriarchas debebant de causis fidei. Probat ex Hieronymo.

V. Causae ergo fidei referebantur ex utra-

que

que Ecclesia ad Pontificem Romanum, ut de integro examinarentur in synodo Romana. Relationes Orientis non mittebantur ad Apostolicam sedem, nisi post examen synodi patriarchalis. Relationes vero Occidentis recte ex provinciis ad eam sedem deferrebantur.

VI. Ius illud Apostolicae sedis canonibus & vetustae consuetudini tribuit Innocentius primus. Quoad canones; probatur ex illius

epistola ad Concilium Milevitanum.

VII. Quoad antiquam vero traditionem, eam ille obtendit in epistola ad Concilium Carthaginense. Referuntur verba illius epistolae, & explicantur. Gelasius Papa docet, in causis fidei summam totius iudicii debere Apostolicae sedi. Iustinianus Imperator relationem ad Ioannem secundum Papam misit in causa fidei.

I. **N**ondum etiam recepti erant canones Sardicenses aetate Innocentii primi, id est, ad annum quadringentesimum. Ius enim, quod ille vindicat fedi suae, prorsus petit a canonibus synodi Nicaenae: quorum sensum, quoad iura Romani Pontificis in Occidente, primus ille aperuit in epistola ad Victricium Episcopum Rotomagensis. Quoniam vero hic locus nondum satis explicatus est, ut ego quidem arbitror, ei explicando nostra quoque cura non deerit; praesertim quum res ista pertineat etiam ad materiam, quam tracto, ad depositionem videlicet Episcoporum.

II. Canon sextus Nicaenus privilegia sua, in quorum possessione tunc erat Ecclesia Romana, ei conservavit, aequae ac Ecclesiis Alexandriae & Antiochiae, aliisque, quarum magna dignitas erat. Verum non explicat, quaenam fuerint illa privilegia, aut ad quas provincias porrigerentur. Quinimmo cuncta consuetudini adscribit, quae facile deprehendi non potest in illa antiquitate, eo quod novi canones prorsus mutaverint antiquam formam. Vnde fit, ut hodie multum laboremus in detegendis iuribus illis. Attamen affirmare licet, duas dioeceses Italicas sedis Apostolicae constitutis omnino paruisse per illas tempestates; quod synodum eius patriarchalem constituerunt, ut alibi ostendi. At ceterae Occidentis provinciae tenebantur mittere ad eam relationes, tamquam ad sedem, in qua residebat principatus sedis Apostolicae, & unde fides manaverat in provincias. Roma ergo erat velut matrix fidei. Ecclesiae vero ceterarum Occidentis provinciarum erant velut coloniae quaedam ab ea urbe pendentes; in quo similes erant Ecclesiis Italicis. Hic est sensus epistolae Innocentii primi ad Decentium Episcopum Eugubinum. Praesertim quum sit manifestum inquit, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulasque interiacentes nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Apostolus Petrus aut eius successores constituerunt sacerdotes. Infra: Oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse, non dubium est; ne, dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere.

III. Subiectio illa provinciarum Occidentis, quae ad synodum patriarchalem Romanam non pertinebant, non versabatur tantum in reve-

reverentia quadam & obsequio erga sedem Apostolicam, sed in eo praecipue, quod illae tenerentur referre ad Pontifices Romanos de quaestionibus difficilioribus & ambiguis, quae incidebant. In quo summus Pontifex utebatur iure quodam imperiali, quod probat supremam eius auctoritatem. Frustra enim sunt, qui eam quaerunt in appellationibus Episcoporum, quae in veteri Ecclesia non recipiebantur.

IV. Sed ut melius intelligamus, quid eximium habeat ius illud relationis, observandum est, nomen illud ex iure civili sumtum esse (1) ubi legimus, Praefides provinciarum relationes ad Principem misisse, quando dubiae litis occasio id exlegebat: cuius rei exempla exstant in Codice Theodosiano & Iustiniano. Quem relationum morem a Plinio Secundo, quum ad ordinandam Bithyniam & Pontum a Traiano Principe missus esset, frequenter usurpatum fuisse legimus. In Ecclesia vero duo causarum genera erant, in quibus necessarius erat usus relationum. Nimirum quoties agebatur de fidei controversae capitibus, vel de quopiam dubiae disciplinae capite nondum satis aperte definito in canonibus. Nam quoad materiam fidei, exstat insignis locus apud Hieronymum in epistola LXI. quae data est ad Ioannem Episcopum Hierosolymorum; ex qua patet, eam necessitatem inferioris ordinis Episcopis incubuisse, ut ab iis referendum esset ad Patriarchas de causis fidei. Scribens enim, ut dixi, ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum, cum eo graviter exposulat, quod obortis in Palaestina controversiis de erroribus Origenis, de iis retulisset ad Theophilum Episcopum Alexandrinum, quum potius iuxta Nicaeni canonis praescriptum referre debuisset ad Metropolitanum suum, Episcopum videlicet Caesariensem, aut ad Episcopum Antiochiae, qui Orientis atque adeo Palaestinae Metropolitanus erat. *Antiochiam, inquit, quae est metropolis Orientis, referre debueras.*

V. Causae ergo fidei ad summum Pontificem referebantur post iudicia synodorum provincialium, non solum ex Occidente, sed etiam ex Oriente, ut de integro examinarentur in synodo Romana. Sed illud discrimen intercedebat, quod relationes Orientis non mittebantur ad Apostolicam sedem, nisi postquam examinatae fuerant in synodo patriarchali, quum e contra relationes Occidentis recta ex provinciis ad sedem Romanam commearent. Sic post damnatam Pelagii & Caelestii haeresim Concilium Carthaginense & Milevitanum relationem ad Innocentium primum miserunt anno CCCGII. ut iudicium ab ipsis latum sedis Apostolicae auctoritate firmaretur. Haec sunt verba epistolae Concilii Milevitani ad Innocentium: *Hoc itaque gestum, domine frater, sanctae caritati tuae intimandum duximus, ut statutis nostrae mediocritatis etiam Apostolicae sedis adhiberetur auctoritas.* De relationibus utriusque Concilii habita cognitio est in Concilio Roma-

no.

(1) Vide lib. 1. cap. 10.

no. Sic enim eorum synodicas epistolas vocat Innocentius in epistola XXVII. ad Aurelium Episcopum Carthaginiensem, missa per Iulium Episcopum, quem ad eundem Aurelium redire iussit *cum Apostolicae sedis ad relationem duplicis synodi iudicatis*. Idem quoque relationis vocabulum usurpat ipse Innocentius in epistola ad eundem Aurelium & Augustinum Hipponensem Episcopum, quae est XCVI. inter epistolas Augustini: *Vestris relationibus respondentes rescripsimus*. Itemque in responsione ad Concilium Milevitanum, epistola XCI. inter epistolas eiusdem Augustini: *Fiant enim necesse est cautiores, quum inventores malorum ad duplicis relationem synodi sententiae nostrae statutus viderint ab ecclesiastica communione seiunctos*.

VI. Ius illud Apostolicae sedis, recipiendi nimirum relationes synodorum, canonibus & vetustae consuetudini tribuit idem Innocentius. Nam quoad canones, illos laudat in epistola, quam diximus, ad Concilium Milevitanum, quam iis verbis conceptam esse, ait Augustinus in epistola CVI. quae sedis Apostolicae sacerdotem decebant. Nam postquam synodum illam laudibus prosecutus est, quod eo officio defuncta esset erga sedem Apostolicam, exemplo aliarum provinciarum, addit, Africanos ita agentes canonum constituta servasse, & universo orbi profuisse, quod haeresim damnaverint. *Neque enim, inquit Innocentius, hoc vestram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmastis, scientes, quod per omnes provincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent; praesertim quoribus fidei ratio ventilatur, arbitror, omnes fratres & coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit dilectio vestra, quod per totum possit Ecclesiis omnibus in commune prodesse*. Infra: *Gemino igitur bono caritas vestra fungetur. Nam & canonum potiemini gratia servatorum, & beneficio vestro totus orbis tutabitur*.

VII. Quoad antiquam vero traditionem, disciplinam ecclesiasticam ac decreta patrum, laudantur ab eo isthaec omnia ad asserendum Romanae sedis privilegium in epistola eius ad synodum Carthaginensem, quae est XCII. inter epistolas Augustini. *Antiquae traditionis exempla servantes*, ait idem Innocentius, *& ecclesiasticae memores disciplinae, nostrae religionis vigorem non minus nunc in consulendo, quam antea, quum pronuntiaretis, veneratione firmatis, qui ad nostrum referendum approbavistis esse iudicium, scientes quid Apostolicae sedi debeat; quum omnes hoc loco positi, ipsum sequi desideremus Apostolum, a quo ipse episcopatus & tota auctoritas nominis huius emerfit. Quem sequentes, tam mala iam dammare novimus, quam probare laudanda, vel id vero quod patrum instituta sacerdotali officio custodientes non censetis esse calcanda; quod illi non humana, sed divina dearevere sententia; ut quidquid quamvis de disiunctis remotisque provin-*
ciis

cuius ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad huius sedis notitiam perveniret, ut tota huius auctoritate, iuxta quae fuerit pronuntiatio, firmaretur. Clausula illa generalis, *Quidquid*, coerceri debet ad materiam, qua de agitur, iuxta vulgatam iuris definitionem. Atque adeo restringenda est ad causas fidei, ut docet Innocentius ipse in epistola ad Concilium Milevitanum: *praesertim*, inquit, *quoties fidei ratio ventilatur*. Quare recte Gelasius Papa in commonitorio ad Faustum scripsit principalem auctoritatem, licet non totam, deberi iuxta canones sedi Apostolicae in causa fidei: *Quantum ad religionem pertinet, nonnisi Apostolicae sedi, iuxta canones, debetur summa iudicii totius*. Exstat autem in Codice Iustiniano relatio in causa fidei a Iustiniano Augusto facta ad Ioannem II. Pontificem Romanum (2).

C A P V T XIII.

De relationibus in causis dubiae disciplinae & aliis maioribus ad Pontificem Romanum.

S Y N O P S I S.

I. Reserebatur etiam ad sedem Apostolicam de causis dubiae disciplinae. Ratio huius instituti proponitur, petita ex necessitate communionis cum Ecclesia Romana. Relatio & consultatio promiscue accipiuntur. Probatur multis auctoritatibus.

II. Relationes itaque & consultationes ad Apostolicam sedem mittebantur in capitibus dubiae disciplinae. Quod ostenditur exemplo Himerii Episcopi Tarraconensis, qui Siricius Papam interrogavit de quindecim capitibus disciplinae, quae magni momenti erant.

III. Probatur etiam ex Innocentio primo, qui morem illum arcessit ab institutione maiorum.

IV. Ea autem mens fuit Romanis Pontificibus, quum consultationibus provincialium respondebant, non, ut novas leges praescriberent, sed ut eos revocarent ad observationem canonum & antiquae traditionis. Probatur ex eodem Innocentio & Leone primo.

V. Episcopi adstricti erant ad observationem harum responsionum, quod decisio-

nes essent ex canonibus aut ex traditione petitae. Quare Siricius epistolam suam ad Himerium significari iubet omnibus Episcopis Hispaniarum.

VI. Locus ex epistola Innocentii ad Victorium Rotomagensis explicatus. Synodus illic memorata non est Sardicensis, sed Nicaena. Sardicensis enim nihil statuit de relationibus ad summum Pontificem mittendis in causa fidei.

VII. Canonibus tamen Nicaenis modum quemdam praescribit Innocentius; qui petitus est ex canone sexto eiusdem Concilii Nicaeni. Explicatur locus Innocentii contra pravas aliorum interpretationes, qui de depositionibus Episcoporum tantum heic agi existimant, quod maiores causae ad Apostolicam sedem referri heic iubeantur.

VIII. Quae sint causae maiores. Prius illis temporibus depositiones Episcoporum non reserebantur inter causas maiores; id quod manifestum est, & probatur variis auctoritatibus. Maiores causae, id est, difficiles quaestiones, ex Pelagio II. Papa.

IX. Causae simplicium Presbyterorum

ad

(2) L. Inter claras. C. de sum. Trin.

ad sedem Apostolicam referebantur, quando de fide agebatur. Probatum multis exemplis. Ergo causae quoque Presbyterorum possunt esse maiores.

X. Existimas tamen Hincmarus, Innocentium alludere ad Concilium Sardicense, tametsi solius Nicaeni mentionem faciat.

Relationem autem ad eum casum coarctet, si Episcopi appellaverint. Resellitur Hincmarus multiplicibus argumentis. Siricius & Innocentius nullos canones, praeter Nicaenos, in auctoritatem receperunt. Nullos enim alios canones tunc admittebat Ecclesia Romana.

I. **P**Raeter causas, quae ad fidem pertinebant, relationes etiam fiebant ad sedem Apostolicam in causis dubiis disciplinae canonicae. Ea quippe tempestate Romana Ecclesia ac ceterae Occidentis nulla alia lege tenebantur, quam Nicaenis canonibus & more maiorum; quarum institutionum auctoritas sanctius observabatur in Ecclesia Romana, ubi quoque apertior erat earum sententia. Quare quum provinciis Occidentis ea necessitas incumberet, ut capiti suo consentire deberent tam in capitibus disciplinae, quam fidei, relationes ea de causis suas ac consultationes ad Apostolicam sedem mittebant. Consultationes voco, quod haec duo vocabula promiscue accipiuntur in Digestis, Codice Theodosiano & Iustiniano. Quo exemplo scriptores quoque ecclesiastici promiscue his vocibus uti sunt. Inde factum, ut Hieronymus in epistola ad Ageruchiam, de se loquens, dicat, se apud Damasum operam dedisse, ut Orientis atque Occidentis synodicalis consultationibus responderet. Et Innocentius primus, ad Concilium Milevitanum scribens, huiusmodi relationes *consulta* vocat; ac testatur, eam fuisse unam ex occupationibus ordinariis Apostolicae sedis, ut huiusmodi consultationibus responderet: *Inter ceteras Ecclesiae Romanae curas & Apostolicae sedis occupationes, quibus diversorum consulta fidei ac medica disceptatione tractamus.* Si quis tamen argumentum requirat manifestius ad probandum, voces relationis & consultationis promiscue accipi consuevisse, proferenda sunt verba Siricii Papae in epistola ad Himerium Episcopum Tarraconensem in Hispania citeriori. *Directa, inquit, ad decessorem nostrum sanctae recordationis Damasum sanctitatis tuae relatio me iam in sede ipsius constitutum invenit: quam quum in conventu fratrum sollicitius legeremus &c.* Infra: *ad singula consultationi tuae responsum competens non negamus.* In libris quoque iuris civilis haec voces promiscue etiam accipiuntur (1).

II. Adnotavi supra, mitti solitas ad sedem Apostolicam relationes five consultationes in capitibus dubiae disciplinae. Huius rei exemplum exstat in consultatione Himerii Tarraconensis Metropolitanus ad Damasum Papam missa; qua eum interrogavit de quindecim capitibus disciplinae, quae magni momenti erant, de baptismo nimirum, poenitentia, clericis, eorumque coelibatu, ac de monachis. Siricius

Tom. III

X x

vero,

(1) L. 3. C. de rel.

vero, priscae aetatis Pontifex, qui anno CCCLXXXV. & deinceps sedebat, consultationem illam profectam esse pronuntiat ex mero iure obsequii, quod sedi Apostolicae debetur. Sic enim scribit in calce epistolae ad Himerium: *Ad singulas causas, de quibus ad Romanam Ecclesiam, utpote ad caput tui corporis, retulisti, sufficientia, quantum opinor, responsa reddidimus.*

III. Earum consultationum usus in dubiis disciplinae causis disertis verbis expressus habetur in epistolis Innocentii primi, qui eum arcessit ab institutione maiorum in epistola ad Felicem Episcopum Nucernianum. *Mirari non possumus, inquit, dilectionem tuam sequi instituta maiorum, omniaque, quae possunt aliquam recipere dubitationem, ad nos, quasi ad caput atque ad apicem episcopatus referre, ut consulta videlicet sedes Apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid faciendum pronuntiet.* Excipi posset, Felicem illum Episcopum Nucernianum pertinuisse ad Dioecesim Romanam, quod Nucerniana civitas esset in provincia Capuana. Itaque rei huius probatio aliunde petenda est. Eam autem valde illustrem exhibet altera eiusdem Innocentii epistola, data ad Exuperium Episcopum Tolosanum, a quo consultus fuerat Innocentius. *Et quidem dilectio tua, inquit, institutum sequuta prudentium, ad sedem Apostolicam referre maluit, quid de rebus dubiis custodire deberet potius, quam usurpatione praesumpta, quae sibi viderentur de singulis obtinere.*

IV. Verum illustriora huius moris exempla petenda sunt primum ex epistola Innocentii ad universos Episcopos Macedoniae, in qua missae ab eis relationi de dubiis disciplinae respondet: *ad quam, id est, sedem Apostolicam, relatio quasi ad caput Ecclesiarum missa curabat.* Tum ex eiusdem epistola ad Victricium Episcopum Rotomagensem, qua eius consultationi respondet. Ex ea autem colligitur regula valde illustris, eam nimirum Romanis Episcopis mentem non fuisse, quum responsa dabant post consultationes, ut novas leges his responsis praescriberent, aut nova statuta inveharent, sed tantum, ut Christianorum mentes revocarent ad observationem canonum & antiquae traditionis. *Non quo, ait Innocentius, nova praecepta aliqua imperentur, sed ea, quae per desidiam aliquorum neglecta sunt, ab omnibus observari cupimus, quae tamen Apostolica & patrum constitutione sunt constituta.* Ex eo porro fonte manat, quod Leo primus alicubi scribit, decreta sua ac decessorum suorum ex canonum disciplina esse petita: *de canonum, inquit, sunt promulgata disciplinae.*

V. Responsa tamen illa non ita accipienda sunt, ac si simplicis tantum consilii vicem subirent, sed velut decisiones ex canonibus aut ex traditione petitae, ad quarum observationem Episcopi erant adstricti. Eam ob causam Siricius Himerio mandat, ut responsa sua deferri curet ad Episcopos provinciae Tarraconensis, itemque ad eos, qui

qui in reliquis quatuor Hispaniarum provinciis morabantur, in Carthaginenſi nimirum, quae nunc Toletana dicitur, Baetica ſive Andaluſia, Luſitania, & Gallaecia. *Nunc fraternitatis tuae animum, inquit Siricius, ad ſervandos canones & tenenda decretalia conſtituta magis ac magis incitamus, ut haec, quae ad tua Conſulta reſcripſimus, in omnium cœpiſcoporum noſtrorum perferri facias notionem.*

VI. In eadem Epistoſta Innocentii ad Viſtricium exſtat illius Pontificis perſcriptum deſiderium quoad cauſas Episcoporum, ſed iis verbis, quae moleſtos haecenus habuerunt eruditos. Contendebat quippe Innocentius, maiores cauſas eſſe referendas ad ſedem Apoſtolicam poſt iudicium Episcoporum uniuſcuiusque provinciae, iuxta ſynodi conſtitutum & vetuſtam conſuetudinem. *Si autem, inquit (2), maiores cauſae in medium fuerint devolutae, ad ſedem Apoſtolicam, ſicut ſynodus ſtatuit & vetus conſuetudo exigit, poſt iudicium episcopale referantur.* Ex epistoſta porro Innocentii ad Concilium Milevitanum, in qua contendit, ius relationis in materia fidei ad ſedem Apoſtolicam pertinere iuxta canones, & ex hoc epistoſtae ad Viſtricium loco, qui ſynodo tribuit auctoritatem referendi de cauſis maioribus, ex his, Inquam, locis colligitur, heic agi de cauſis dubiis fidei & diſciplinæ, non autem ſimpliciter de depoſitionibus Episcoporum, aut in univerſum de omnibus cauſis, ut vulgo putant. Synodus vero, cuius hoc loco mentionem facit Innocentius, & canones in epistoſta ad Milevitanum Concilium laudati, omnino ſunt alii praeter Sardicenſes. Synodus enim Sardicenſis nihil ſtatuit de relationibus ad ſummum Pontificem mittendis in materia fidei. Itaque ſynodus illa ab Innocentio laudata non alia eſt, quam Nicaena, cuius ipſe mentionem facit in initio huius capituli tertii (3); ubi ait, cauſas clericorum tam ſuperioris ordinis, quam etiam inferioris terminandas eſſe ſecundum Nicaenam ſynodum ab Episcopis provinciae, adeo, ut non liceat ad alias convolare provincias.

VII. Canonibus tamen Nicaenis modum quemdam praefcribit Innocentius his verbis: *Sine praedjudicio tamen Eccleſiae Romanae, cui in omnibus cauſis debet reverentia cuſtodiri.* Clauſula illa petita eſt ex canone ſexto eiſdem Concilii Nicaeni; quo vetus conſuetudo confirmatur pro conſervatione iurium Patriarcharum & ceterorum Metropolitanorum, praecipue vero pro iuribus Episcopi Romani conſervandis, qui illic expreſſe nominatur. Quare quum Innocentius pronuntiat, ſynodum Nicaenam cauſas clericorum ſuperioris ordinis commiſſiſſe iudicio ſynodorum uniſcuiusque provinciae, recte addit, ſalvā tamen eſſe in omnibus debere reverentiam ſedi Romanae debitam, id eſt, ſervandam eſſe auctoritatem primatus Romani ab eadem Nicaena ſynodo confirmati. Quoniam vero exceptio illa va-

X x 2

ga

(2) Innoc. in ep. ad Viſtric. c. 3.

(3) Vide lib. I. cap. 10. §. 6.

ga est & generalis, & ad causas Episcoporum & reliquorum clericorum porrigitur, (hic est enim genuinus sensus horum verborum *in omnibus causis*) eam Innocentius aperte explicat in iis, quae sequuntur, quae duo quaedam probant, nimirum reverentiam illam versari in iure relationis, & relationem tamen fieri tantum debere in causis maioribus, id est, in controversiis fidei & in dubiis disciplinae causis. Et quia duo illa capita respicere possunt non solum Episcopos, sed etiam reliquos clericos, & laicos, recte scriptum est in initio capituli tertii, servandam esse reverentiam Ecclesiae Romanae debitam, id est, mittendam esse relationem ad Apostolicam sedem *in omnibus causis*, id est, in causis & contentionibus, quae inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortae. Existimo autem, eam explicationem multo meliorem esse ea, quae vulgo huic loco assignitur, verba nempe illa, *in omnibus causis*, nihil aliud significare, quam depositiones Episcoporum, quae dein explicantur, ut aiunt, sub nomine causarum maiorum. Nam interpretatio illa violenta est ac verbis ipsis contraria, quae, ut dixi, complectuntur causas Episcoporum & clericorum, quoties eas contingit esse maiores.

VIII. Ad faciliorem autem intelligentiam huius materiae observandum est, causas maiores sedi Apostolicae reservatas ea tempestate restrictas fuisse ad duo capita superius allata, ad dubia videlicet fidei & disciplinae, tum dispositiones Episcoporum inter causas maiores non fuisse relatas tempore Concilii Nicaeni, neque deinceps per multum aevi. Harum observationum probatio in promptu est & manifesta. Constat enim, depositiones Episcoporum peragi olim solitas unica Episcoporum auctoritate, iuxta canones Nicaenos itemque Sardicenses, qui prorsus obtinuerunt in Occidente usque ad tempora Nicolai primi; adeo ut si appellatio non interponeretur, depositiones illae mandarentur executioni absque auctoritate summi Pontificis. Praeterea Pelagius secundus ad Ioannem Patriarcham CP. scribens circa annum DLXXVIII. locum hunc ex epistola Innocentii laudans & interpretans ait, unamquamque provinciam habere debere suos iudices, Episcopos nimirum, ut in sua quaelibet synodo causas terminet tam Episcoporum quam aliorum clericorum, si appellatio non interponeretur. Tum addit, maiores & difficiles quaestiones referri semper debere ad Apostolicam sedem, sicut synodus statuit & consuetudo exigit. *Maiores vero*, inquit (4), *& difficiles quaestiones, ut sancta synodus statuit & beata consuetudo exigit, ad sedem Apostolicam semper referantur*. Quibus verbis explicat verba Innocentii: *Maiores causas*, id est, *difficiles quaestiones* (5). In eundem sensum Leo primus ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem scribens, tum demum causas Episcoporum referendas esse docet ad Apostolicam sedem, si quid inciderit ad-

(4) Pelag. 2. ep. 8.

(5) Vide Avitum ep. 36.

admodum difficile, ita, ut nec a synodo provinciali definiri potuerit, nec a synodo Illyriciana: Si forte inter ipsos, qui praesunt, de maioribus (quod absit) peccatis causa nascatur, quae provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate Metropolitani curabit instruere; & si coram positis partibus, nec tuo fuerit res sopita iudicio, ad nostram cognitionem, quidquid illud est, transferatur. Sane Vigilius Pontifex Romanus ad Eutherii (*) consulta respondens, ac causas commemorans sedi Apostolicae reservatas, iudicia appellationum piscporum & maiores causas velut quasdam res prorsus diversas recenset. *Omnium appellantium Apostolicam sedem Episcoporum iudicia*, inquit, & *cunctarum maiorum negotia causarum eidem sanctae sedi reservata esse liquet.*

IX. Praeterea causae simplicium Presbyterorum, quando de fide agebatur, ad sedem Apostolicam referebantur, ut patet ex causa Pelagii & Caelestii. Idem constat etiam ex causa Eustathii Diaconi, quem de haeresi suspectum esse censuerant Episcopi Macedoniae: quem tamen gradu suo deicere noluit Innocentius, tametsi ab Episcopis illis fuisset damnatus. Tum etiam proferri potest exemplum Eutychetis Archimandritae Constantinopolitani. Vnde colligitur, causas quoque Presbyterorum posse esse maiores, aequae ac causas Episcoporum.

X. Ea est sententia Hincmari, ut existimet, Innocentium, tametsi Nicaeni Concilii mentionem faciat in initio huius capituli tertiae epistolae ad Victorium, alludere nihilominus ad Concilium Sardicense, quum ait, *ad sedem Apostolicam, sicut synodus statuit, referatur*, ac relationem illam tum demum fieri debere, si Episcopi appellaverint. Haec sunt verba Hincmari (6). *Beatus quoque Innocentius*, inquit, *ad Victorium Rotomagensis Episcopum duo capitula magni Concilii Nicaeni & capitulum Sardicenses Concilii de Episcoporum ad sedem Apostolicam appellatione uno capitulo sagaciter atque patenter explicat.* Haec est sententia Hincmari, ut dixi. Sed multa sunt, quae me ab eo discedere cogunt. Primum enim propositio Innocentii puris & manifestis verbis concepta est, nulla conditione adiecta. Decernit autem, ut ad sedem Apostolicam referatur in omnibus causis maioribus, absque ullo discrimine. Et tamen Hincmarus eas relationes coercet ad solas Episcoporum depositiones, si forte provocaverint. Deinde causae maiores proprie sunt illae, quas commemoravi, non autem iudicia Episcoporum; nisi si in iudiciis illis incideret difficilis quaequam quaestio nondum a canonibus definita, ut adnotavit Hincmarus ipse in epistola ad Nicolaum primum, quae exstat apud Flodoardum, cu-

(*) Eutherii) sive Profuturi Episcopi Bracarensis. Sed hic locus sumtus est ex additamento Pseudo-Isidori. Quippe caput de Primatu Romanae Ecclesiae non

pertinet ad hanc epistolam Vigili, ut monuimus tom. I. novae nostrae collectionis Concilior. pag. 1467.

(6) Hincmar. ep. 9. c. 12. & alibi.

cuiusque infra mentionem faciam in capite XXI. huius libri. Tertio verisimile non est, ut Innocentius alterius Concilii meminisse voluerit in fine capitis, quam cuius mentionem fecit in initio, quin discrimen adnotare etiam voluerit, si ullum fuisset. Demum adnotandum heic est (& haec observatio multum confert ad decisionem propositionis principalis) Siricium & Innocentium nullos canones in auctoritatem recepisse, quam Nicaenos (7). Neuter enim aliorum canonum observationem imperat, quam Nicaenorum; id quod eorum ex epistolis liquet. Quin & Innocentius in epistola ad clerum Constantinopolitanum, quae exstat apud Sozomenum, disertis verbis scribit, nullos esse canones praeter Nicaenos, ad quorum observationem Ecclesia teneatur. *Canonibus porro obsequendum esse scribimus, inquit, qui Nicaenae sunt decreti; quos solos consecrari decet Ecclesiam catholicam & iuxta eos iudicare.* Id ipsum scribit Innocentius in epistola ad Theophilum Episcopum Alexandrinum, quae exstat apud Palladium in vita Chrysostomi; ubi ait, Romanam Ecclesiam nullos canones admittere praeter Nicaenos: *Alios quippe canones Romana non admittit Ecclesia.*

C A P V T XIV.

De relationibus a Conciliis generalibus & nationalibus
ad Pontificem Romanum.

S Y N O P S I S.

I. Relationes etiam a Conciliis generalibus & nationalibus fiebant ad Apostolicam sedem, tamquam ad caput omnium Ecclesiarum, ut eius auctoritate consequeretur executio constitutorum. Neque tamen eorum confirmatio petebatur. Probat ex epistola synodica Concilii Sardicensis.

II. Concilium Arelatense statutorum suorum publicationem delegat Papae Silvestro. Secunda synodus oecumenica relationem ad Damasum Papam misit de rebus in synodo gestis, procul a petitione confir-

mationis.

III. Concilia provincialia Occidentis referebant ad sedem Apostolicam de depositionibus Episcoporum; ne videlicet Episcopus Romanus & reliqui Occidentales deciperentur ab Episcopis deiectis.

IV. Innocentius primus atrox vulnus infixit auctoritati synodi provincialis Macedoniae in causa Bubalii & Tauriani. Conquerentibus autem Episcopis Macedoniae, non attulit Sardicenses canones aut Nicaenos, sed aequitatem.

I. **P**ost explicata duo relationum genera, quae sedi Romanae tribuebant ius cognoscendi de causis provinciarum post iudicia synodorum, superest, ut tertium relationis genus usurpatum fuisse ostendamus, quae ad sedem Apostolicam tamquam ad caput omnium Ecclesiarum fiebat a Concilio generali aut nationali, ut rerum confitu-

(7) Siricius ep. 1. & 3. Innoc. ep. ad Macedoniam, & ad synod. Tolet. Viatic. ad Alexandr. ad Episcopos Ma-

stitutarum exsecutio consequeretur auctoritate Pontificis Romani. Genus illud relationis illustriori exemplo probari non potest, quam ex epistola synodica Concilii Sardicenis, in qua patres fatentur, se relationem illam ad Papam Iulium mittere tamquam ad caput (1); sed ita tamen, ut ab eo non petant confirmationem rerum a se constitutarum, sed tantum, ut certiores de his faciat Episcopos Italiae, Siciliae & Sardiniae (2). *Hoc enim optimum, inquit, & valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est, ad Petri Apostoli sedem, de singulis quibusque provinciis Domini referant sacerdotes. Infra: Tua autem excellens prudentia disponere debet, ut per tua scripta, qui in Sicilia, qui in Sardinia, & in Italia sunt fratres nostri, quae acta sunt & quae definita cognoscant, & ne ignorantes eorum accipiant litteras communicatorias, quos extra episcopatum iusta sententia declaravit.*

II. Concilium Arelatense primum congregatum ex provinciis Occidentis ad Silvestrum Papam retulit de iis, quae in synodo gesta fuerant; non tamen, ut eorum confirmationem petat, sed ut eorum illi publicationem mandet; Imperatorum more Romanorum, qui rescripta sua mittebant ad Praefectos praetorio; vel ad eum modum, qui hodie apud nos obtinet, ut Rex ad curias Parlamenti sua pariter rescripta mittat. *Placuit a te, inquit Patres Concilii Arelatenfis, qui maiores Dioeceses tenes, per te potissimum omnibus insinuari* (3). Sic secunda synodus oecumenica ad Papam Damasum & ad synodum Occidentis retulit de his, quae in synodo gesta fuerant adversus haereses, tum etiam de his, qui de tribus Ecclesiis patriarchalibus decreta fuerant; non quidem, ut ea confirmari petant a Damaso, sed ut ipse de his instruat, patribusque synodi gratuletur. *Quibus rebus, inquit, tamquam legitime & secundum Ecclesiae canones a nobis constitutis obsecramus vestram reverentiam, ut gratuletur: τῶ ὑμῶν συγχαίρειν παρακαλοῦν λαβῆναι.*

III. Concilia provincialia, quorum suprema erat auctoritas quoad depositionem Episcoporum, adeo, ut nondum ea tempestate permessa esset in Occidente provocatio, relationes tamen interdum suas mittebant ad sedem Apostolicam, quibus continebantur ea, quae adversus Episcopum deiectum decreta fuerant. Quod ea de causa fiebat, ne Romanus Pontifex vel reliqui Occidentis Episcopi incauti deciperentur ab Episcopo deposito, recipientes aut ad eum mittentes litteras communicatorias, quarum usus frequentissimus erat per illas tempestates. In quo imitabantur cautionem a Concilio Sardicensi adhibitam, quod Iulium Papam monuit, quoniam Episcopi in Concilio depositi fuissent.

IV. At

(1) Vide supra lib. 1. cap. 10. §. 10.

(3) Locus iste Concilii Arelat. explicatur supra lib. 1. cap. 5. §. 1.

(2) Epist. Synod. Conc. Sardic. ap. Hilar. in Fragm.

IV. At Innocentius primus, audaciae subsidium a dignitate sedis suae petens, atrox vulnus inflixit auctoritati synodi Macedoniae, cuius iudicium retractavit in causa Bubalii & Tauriani ab ea synodo damnatorum. Id aegre tulerunt Episcopi per Macedoniam constituti, qui de ea novitate apud Innocentium questi sunt. Quid faceret summus Pontifex? Erat hic sane locus proferendi auctoritatem canonum Sardicensium, si tunc illi in usu fuissent; nec sane eos omisisset Pontifex. Sed neque Concilium Nicaenum laudavit: quod tamen non omisisset, si canone aliquo synodus illa Romanae sedi ius tribuisset retractandi iudicia provinciarum. At fortassis attulit consuetudinem antecessorum suorum, quemadmodum ab eo usurpatum videmus in plurimis occasionibus? Non ita sane. Solam ergo aequitatem praetendit, aiens, veritatem magis splendescere, quum exagitur, fructumque divinum esse, quum veritas saepe examinatur. Haec enim sunt ipsissima eius verba in epistola septima ad Episcopos per Macedoniam constitutos: *Grave non oportuit videri piissimis mentibus vestris cuiuscumque retractari iudicium; quia veritas exagitata saepius magis splendet in luce, & perniciēs revocata in iudicium gravius & sine illius, qui primus iudicavit, poenitentia condemnatur: Nam fructus divinus est, iustitiam saepius recenseri.*

C A P V T XV.

De fati canonum Sardicensium a temporibus Zosimi in Occidente.

S Y N O P S I S

I. Primus omnium Zosimus canones Sardicenses protulit. Quo consilio id factum. Negant Africani, eos canones Nicaenos esse. Itaque missa legatio Constantinopolim & Alexandriam ad perquirenda vera exemplaria Concilii Nicaeni. Interim tamen servaturos se pollicentur canonem Sardicensem de appellationibus.

II. Ei legi subditas non fuisse provincias, si Italiam excipias, patet ex epistola Concilii Africani ad Bonifacium. Notatus Cardinalis Perronius.

III. Redeuntibus Legatis Africanis, patuit, canonem a Faustino Legato sedis Apostolicae prolatum, non exstare in synodo Nicaena. Parum id profuit. Nam Caelestinus Papa paulo post admisit appellationem Aparii Presbyteri. Irritus tamen

fuit Faustini conatus, qui Aparium in communionem recipi ab Africanis urgebat. Reiecta Cardinalis Perronii sententia in explicatione huius loci. Nolunt Africani Legatum a Pontifice in Africam mitti posse pro arbitrio. Tum aiunt, Africam non passuram ulterius praesentiam Faustini. Indicatur lapsus Cardinalis Perronii.

IV. Repetuntur in avertedione, quaecumque dicta sunt in superioribus paragraphis. Canones Sardicenses ignoti fuerunt Africae & aliis provinciis extra Italiam usque ad tempora Zosimi. Profitentur Africani, nolle se in posterum tolerare appellationes ad sedem Apostolicam.

V. Cessare tamen dein Pontificum Romanorum desideriis, admissis canonibus Sardicensibus. Quoniam tempore id factum.

I. Pri-

I. PRIMUS omnium Zosimus Papa, qui anno quadringentesimo decimo septimo sedebat, canones Sardicenses protulit, contenditque, ut in Occidente vim legis obtinerent. Arbitror autem, eum id consilium cepisse, quod Honorius & Arcadius Imp. paullo ante abiecerant ius concedendi rescripta pro retractando iudicio Episcoporum depositorum, quemadmodum supra ostendi in capite secundo, adductis verbis legis. Existimavit itaque Zosimus, gratum Episcopis futurum, si revisiones non omnino abolerentur, sed contra decernerentur auctoritate sedis Apostolicae. Tentatum id in Africanis ingeniis voluit Pontifex. Itaque anno CCCCXVIII. Faustinum Episcopum Legatum suum misit ad Concilia Africae, qui omni studio in id incumberet, ut Episcopi Africani sinerent Romanam sedem appellari ab Episcopis damnatis. Integra negotii istius series exstat in codice canonum Ecclesiae Africanae; quae in codicem canonum Ecclesiae transcripta est a Dionysio Exiguo, qui sub Imperatore Iustiniano floruit. Datum est in mandatis Legato, ut Episcopos Africanos hortaretur ad observationem septimi canonis Sardicensis, in quo agitur de appellationibus ad sedem Apostolicam, sed ea dignitate, ut canon ille laudetur, quasi ad Nicaenam synodum pertineret (1). Verum Episcopi, qui canonem illum non reperiebant in exemplaribus Concilii Nicaeni a Caeciliano Carthaginensi Episcopo, qui ei synodo interfuerat, in Africam delatis, pronuntiarunt, dubios esse canones a Faustino prolatos. Decreverunt autem, mittendos esse Legatos ad Episcopos Alexandriae & Constantinopoleos, ubi authenticum Concilium Nicaenum esse dicebatur, ut agnosci dein posset, an revera hi canones ad Nicaenam synodum pertinerent. Tum etiam decreverunt, monendum de hoc esse Bonifacium Papam Zosimi successorem, ut & ipse curam quoque suam adhibeat in conquirendis veris exemplaribus Concilii Nicaeni. Pollicentur tamen, obedituros se huic canoni, si constiterit, eum pertinere ad synodum Nicaenam; si vero aliter eveniret, tractaturos dein in sequenti synodo de hoc negotio. Interim statuunt, iuxta quod censerat sanctus Augustinus, ut canon de appellationibus Episcoporum a Faustino propositus executioni mandetur, quemadmodum ipsi anno praeterito scripserant ad Zosimum. *Iam priore anno, inquit (2), etiam litteris nostris ad eundem venerabilis memoriae Zosimum Episcopum datis insinuare curavimus, ut ea servare sine ulla eius iniuria paullisper sineremus usque ad inquisitionem statutorum Concilii Nicaeni.*

II. Attamen in antecessum admonent, Bonifacium intelligere etiam sanctitatem eius, aequum non esse, ut Afri typhum istum patiantur, si constiterit, canones illos abesse a synodo Nicaena; tametsi, ut aiunt, in Italia custodiatur id, quod in canonibus prolatis statutum est.

Tom. III.

Y y

Vnde

(1) Vide lib. 4 cap. 5. §. 9.

cium PP.

(2) Epist. Concil. Afric. ad Bonifa-

Vnde colligi potest, ei legi nondum subiacuissse reliquas provincias. Haec utique usque ad adventum verissimorum exemplarium Nicaeni Concilii inserta gestis sunt: quae etsi quemadmodum ipso, quod apud nos fratres ex Apostolica sede directi allegaverunt, commonitorio continerentur, eoque ordine vel apud vos in Italia custodirentur, nullo modo nos talia, qualia commemorata iam nolumus, vel tolerare cogemur, vel intolerabilia pateremur. Sed credimus, adiuvante misericordia Domini Dei nostri, quod tua sanctitate Romanae Ecclesiae praesidente, non sumus iam istum typhum passuri, & servabuntur erga nos ea, quae nobis etiam non differentibus custodiri debeant, cum fraterna caritate, quae secundum sapientiam atque iustitiam, quam tibi donavit altissimus, etiam ipse perspicis esse servanda, si forte aliter se habent canones Concilii Nicaeni. Hunc locum aliquatenus emendatum proferre placuit, ut manifestior fieret eius sententia; quae alioqui obscura est in editis, vitio interpunctionum. Hinc enim data errandi occasio Cardinali Perronio, qui in cap. LII. Replicaе immensum aberrat a vero sensu huius epistolae, adducta interpretatione, quam fulcire nititur auctoritate versionis Graecae, quae & ipsa quoque multum discrepat a genuino sensu.

III. Effectus legationis ab Africanis in Orientem missae is fuit, ut Cyrillus Episcopus Alexandrinus & Atticus Constantinopolitanus ad Africanos miserint exemplaria viginti canonum Concilii Nicaeni, inter quos non exstabat ille, quem iussu Zosimi Faustinus protulerat. Parum tamen id profuit. Caelestinus enim, Bonifacii successor, haud multo post admisit appellationem Apiarii Presbyteri ab Episcopo suo depositi; eumque restituens, Legatum in Africam pro executione restitutionis misit Faustinum; tametsi appellatio Presbyterorum prohibita fuisset in Conciliis Nicaeno & Sardicensi. Congregata synodo Africana, nullum non lapidem movit Faustinus, ut Apiarium in communionem recipi ab Afris procuraret, *volens eum reddi communioni, Ecclesiae Romanae asserens privilegia*. Quod intelligi debet de Faustino, non autem de Apiario, ut Perronio visum. At Faustinus, tametsi multum moverit, nihil promovit. Contra, quum Concilium cognitionem accusationis in se suscepisset, convictus est Apiarius praesente Faustino. Quapropter patres Caelestino supplicant, ne deinceps facile suscipiat eos, qui ex Africa Romam veniunt, neve in suam communionem admittat eorum excommunicatos, quia hoc etiam Nicaeno Concilio definitum est. Tum etiam orant, ut Presbyterorum improba refugia repellat: *quia, inquit, nulla patrum definitione hoc Ecclesiae derogatum est Africanae*. Addunt autem, synodum Nicaenam Presbyteros & Episcopos commisisse suis Metropolitanis, ut universae eorum causae in provinciis eorum definirentur; ita tamen ut unicuique concessum sit, si iudicio cognitorum se putat offensum,

ad

ad universale Concilium Africae provocare. Causas enim illic serio & diligenter examinandas iri, in plenario videlicet Episcoporum conventu; qui haud dubie veritatem rerum deprehendent, facileque agnoscent, an testimonia vera sint, adductis videlicet coram testibus, qui *ad transmarinum iudicium adduci non possunt*. Reiciunt etiam temperamentum, quod ipsis, ut coniectura suadet, a Faustino propositum fuerat, quo exigebatur eorum consensus pro mittendo Legato ad synodos Africanas: *Nam, ut aliqui tamquam a tuae sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus patrum synodo constitutum*. Orant etiam Caelestinum, ne in posterum clericos Romanos mittat executores; (id enim usurpatum fuerat, misso Faustino, qui communionem Apinario restitui procuraret) *ne simulatum typhum saeculi in Ecclesiam Christi, quae lucem simplicitatis & humilitatis diem Deum videre cupientibus praefert, videamur inducere*. Nam quoad Faustinum, securos se esse aiunt, quod ob probitatem & moderationem summi Pontificis, qui etiam rationem habebit fraternae caritatis, eum ulterius Africa non patietur. De Faustino enim heic loquuntur patres, non autem de Apinario, ut existimat Cardinalis Perronius, vim apertam inferens verbis epistolae ad Caelestinum scriptae.

IV. Ex hac narratione, quae ex fide actorum descripta est, prout exstant in contextu Latino, quem Cardinalis Perronius praetextu emendationis corripit, ex hac, inquam, narratione colligitur, Africae & aliis provinciis, si Italiam excipias, ignotos fuisse canones Sardicenses usque ad tempora Zosimi Papae; tum in usu non fuisse appellationes Episcoporum ad sedem Apostolicam, easque esse contrarias canonibus synodi Nicaenae; demum Episcopos Africanos in ea esse sententia, ut profiteantur, nolle se in posterum tolerare huiusmodi appellationes, licet eis adquevissent, quamdiu obscurum fuit, an canones ab Apostolica sede directi in Nicaena synodo conditi fuissent.

V. Fatendum tamen est, eos tandem cessasse desideriis Pontificum Romanorum, non quidem in isto Concilio, tametsi ita visum Bellarmino, Perronio & Baronio: huic enim sententiae manifeste repugnant eorum oppositiones verbis minime ambiguis conceptae in eorum epistola ad Caelestinum. Cessere ergo tandem ob pertinaciam sedis Apostolicae Pontificum, qui nihil remittere voluerunt ex iure sibi legitime quaesito in Concilio generali Occidentis, Sardicensi nimirum; praesertim quum possessioni eorum consensissent Africani Episcopi, qui ad certum tempus morem gesserant desideriis summorum Pontificum. Subsidio fuit exemplum Galliarum & Hispaniarum, apud quas in usum revocatum est privilegium illud. Tum etiam Novella constitutio Valentiniiani suggerente Leone primo data anno CCCCXLV. quae summo Pontifici supremam auctoritatem tribuit in iudiciis Episcoporum, sive ii Galli sint, aut ex aliis provinciis; quod Africanos coe-

git ad observationem canonum Sardicensium. Praeterea incurſio Vandalorum, qui Ariani erant & in Africa dominabantur, Africanos neceſſitate adigebat ad arctiſſimam unionem cum Eccleſia Romana. Veſtigia tamen quaedam contradictionis exſtant in epiſtolis Papae Leonis in cauſa Lupicini. Sed adqueviſſe eos, conſtat ex Ferrando Diacono Eccleſiae Carthaginienſis, qui ſub Iuſtiniano Imp. floruit; ut patet ex capitibus LIX. & LX. Breviarii canonum eiufdem Ferrandi.

CAPUT XVI.

De ordine iudiciorum Eccleſiaſticorum in Africa.

SYNOPSIS.

I. Inveſtigatur, quamnam ob cauſſam Zoſimus canones Sardicenſes protulerit ſub titulo Concilii Nicaeni. Fieri id ita potuit, quod Innocentius pronuntiaviſſet, Eccleſiam nullis canonibus uti praeterquam Nicaenis; tum etiam, quod Afris nulla ſynodus Sardiceniſis nota erat praeter eam, quae ab Arianiſis habita fuerat. Neceſſarium itaque erat eos Nicaeno Concilio tribui, ut contradictioni Africanorum occurreretur.

II. De ordine iudiciorum in Africa quoad Episcoporum peccata. Iudicabantur a Primatibus & ſynodis ſuarum provinciarum; in caſu vero appellationis, a Concilio univerſali Africae. Africa tum diviſa erat in ſex provincias.

III. Decretum dein, ut duodecim iudices eligerentur a reo & ab accuſatore, ab eorum vero iudicio appellari non poſſe.

IV. Episcopus enim iudicari debet a duodecim Episcopis. Decimum tertium conſtituebat Primas; qui neceſſarius erat. Quare Lucas Patriarcha CP. de poſitionem cuiusdam Episcopi a Metropolitano Cyprio decretam ex eo capite irritam eſſe pronuntiavit, quod ab undecim tantum Episcopis cum Metropolitano peracta fuiſſet. Attamen ex conſenſu partium minor iudicum numerus ſufficere poterat, ex canone Africano XV.

V. In cauſſis Episcoporum ac Presbyterorum non licebat provocare ad iudicia trans-

marina. Maniſeſte id ſcriptum in canone XXVIII. collectionis Africanae, adiecta videlicet clauſula canonis Milevitano. Adverſus hanc clauſulam pugnant acriter Baronius & Perronius: quorum ſententia reſellitur. Africa exiſtimabat Apoſtolicam ſedem appellari non poſſe a iudicibus electis, neque a Concilio univerſali Africae. Placitum etiam id Gallis noſtris aevi Hincmari.

VI. Illuſtriſſimus Cardinalis Perronius exiſtimat, appellationes Episcoporum Africanorum recipi ſolitas ab Apoſtolica ſede ante habita haec Concilia Africana; quod probari putat auctoritate Auguſtini.

VII. Explicatur locus Auguſtini; & oſtenditur, eum male intellectum eſſe a Cardinale Perronio. Neque enim probat, Apoſtolicam ſedem fuiſſe appellatam a Caeciliano Carthaginienſi & collegis eius. De dignitate Eccleſiae Romanae.

VIII. Eccleſiarum Apoſtolicarum dignitas tandem coercita eſt ad patriarchales. Iuſtinianus Imp. decernit, eos eſſe haereticos, qui neque communicant, neque conſentiunt profeſſioni fidei, quae ſummo conſenſu praedicatur a Patriarchis. Rurſum explicatus Auguſtini locus.

IX. Quaeritur, cur Auguſtinus cauſſas Presbyterorum diſtinguat a cauſſis Episcoporum.

I. Quae:

I. **Q**Vaeri potest hoc loco, quamnam ob causam Zosimus protulerit canones Sardicenses sub nomine Concilii Nicaeni, & quoniam per eas tempestates esset in Africa iudiciorum ordo quoad Episcoporum peccata.

Prima harum quaestionum acriter & animose tractatur a novatoribus, qui Zosimum arguunt falsitatis & imposturae. Contra nostri id ex eo profectum aiunt, quod ea tempestate canones Nicaeni & Sardicenses in eodem volumine descripti essent, nullo discrimine adhibito, sub titulo canonum Nicaenorum. Probabilis quidem coniectura, si vetusti codicis auctoritate niteretur; qui (*) nondum emerfit e tenebris. Adde, Nicaenos canones semper in titulo praenotari solitos numero viginti: quo unico argumento prohiberi potuit, ne XXI. canones Sardicenses Nicaenis annumerarentur. Fortassis igitur propius accedemus ad verum, si dicamus Zosimum aliqua necessitate adactum, ut canones Sardicenses sub nomine Concilii Nicaeni laudaret, quod Innocentius primus aperte dixisset, Ecclesiam nullis aliis canonibus uti, praeterquam Nicaenis in iudiciis causarum ecclesiasticarum (1), tum etiam quod Afris nulla synodus Sardicensis nota esset praeter eam, quae ab Arianis habita fuerat, ut in epistola CLXIII. testatur Augustinus (2). Quare necessarium erat, ut Zosimus hos canones Concilio Nicaeno adscriberet, ut contradictioni Africanorum occurreret. Nam quod ad rem ipsam attinet, existimabat haud dubie Zosimus, nullam Africanis iniuriam fieri, qui sedis Apostolicae auctoritati iam tum suberant, si canones Sardicenses pro Nicaenis laudarentur. Quippe Nicaena synodus Ecclesiae Romanae privilegia confirmaverat. Sardicensis vero, quae vere Occidentalis synodus fuit, eadem privilegia primatus Romani explicaverat tantum, quamvis magnifice. Igitur sic accipienda sunt Zosimi verba: Canon Nicaenus, id est, interpretatio canonis Nicaeni. Eosdem canones Sardicenses, ac si Nicaeni essent, ex fide decessoris sui laudavit Leo primus ad Theodosium Imperatorem scribens: qua de re supra dixi in capite VII. §. VI. huius libri.

II. Secunda quaestio facilis est. Nam ex epistola Africani Concilii ad Gaelestinum discimus, eum in Africa morem obtinuisse, ut Episcopi iudicarentur a Primatibus & synodis suarum provinciarum, & in casu provocationis, a Concilio universali totius Africae: *maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suae provinciae vel etiam universale provocare*. Ex canone autem vigesimo codicis canonum Ecclesiae Africanae patet, accusationem adversus Episcopum proponendam esse ab accusatore apud Primatem provinciae: *Quisquis Episcoporum accusatur, ad Primates pro-*

(*) Heic adnotandum est, tum Martini ignotum fuisse codicem Christophori Instelli, quum hic liber septimus scriptus est.

(1) Vide lib. 3. cap. 2. §. 1.

(2) Vide Augustin. lib. 3. contra Creconium cap. 34. & lib. 4. cap. 44.

vinciae ipsius causam deferat accusator. Sed adnotandum est, hoc loco Africam ea tempestate divisam fuisse in sex provincias, Proconsularem nimirum sive Carthaginensem vel Africam proprie dictam, Mauritanias duas, Numidiam, Tripolitanam & Byzacenam. Nam quoad provinciam Tingitanam, illa pertinebat ad Hispanias, tametsi freto ab iis disuncta.

III. Ex eodem canone vigesimo colligitur, permissum fuisse Episcopo accusato arbitrium sistendi se coram Primate, vel primam causae cognitionem deferendi ad Concilium universale Africae, quod ex universis Africanis provinciis congregabatur cura Episcopi Carthaginensis; cui hanc auctoritatem procuraverat dignitas sedis Carthaginensis, ut iure suo & generalia isthaec Concilia convocaret, & in eis praesideret. Quoniam vero frequenter eveniebat, ut appellationes in synodo generali iudicari non possent, decretum fuit, in arbitrio eius, qui provocat, futurum, utrum causam suam a duodecim Episcopis iudicari velit, quorum sex reus eligeret, accusator vero reliquos, ab eorum vero Episcoporum iudicio appellari non posse. Sic enim scriptum est in canone XV. *Sane si ex consensu partium electi fuerint iudices, etiam a pauciori numero, quam constitutum est, non liceat provocari.* Et canone XCVI. collectionis Africanæ: *Si autem fuerit provocatum, eligat, qui provocaverit iudices, & cum eo & ille, contra quem provocaverit, ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.* Item in canone CXXII. *A iudicibus autem, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare.* Institutio illa consentanea erat legibus Romanis, quae edicunt appellari non posse a iudicibus electis.

IV. Constitutum itaque dixi, ut iudices electi forent duodecim, quod canon duodecimus iubeat, Episcopum iudicari a duodecim Episcopis. Et in canone duodecimo collectionis Africanæ scriptum est, Episcopum Maurentium, quum se de obiectis peccatis purgare vellet, septem iudices postulasse, quos nominavit, & in his Xantippum Primatem & Augustinum Episcopum Hipponensem. *Sanctum Concilium concessit iudices postulat. Reliquos autem iudices ad complendum numerum necessarios, eligentibus ipsis senioribus a nova Germania, id est, accusatoribus, senes Xantippus curabit decernere.* Xantippus erat Primas, & decimum tertium iudicem constituebat. Vnde occasionem sumit Lucas Patriarcha CP. mittendi in irritum depositionem cuiusdam Episcopi a Metropolitano Cyprio decretam, quod eam peregifset cum undecim tantum Episcopis, ipse vero, qui Primas erat, duodecimi locum impleret, quum iuxta canones idem praesidere duodecim omnino Episcopis debuisset, ut refert Balsamo (3). Attamen si partes communi consensu minorem iudicum numerum elegissent, de-

cla-

(3) Balsamo in can. 12. Concil. Afric. sub Zosimo.

claravit canon decimus quintus Africanus, vel minorem illum numerum sufficere.

V. Quod si quis quaerat, utrum a sententia iudicum electorum provocare liceret ad summum Pontificem, huic respondeo, non solum causas Presbyterorum, sed etiam Episcoporum, ita in provinciis finiendas fuisse, ut appellari ad transmarina iudicia licitum non esse existimarent Afri, quemadmodum supra ostendimus. Hinc factum, ut, quum illi mentem suam apertius explicare vellent, (nondum enim satis explicatam rebantur in epistola Concilii Africani ad Caelestinum, tamen non admodum obscure scripsissent) quum canonum suorum collectionem adornarent, clausulam addiderunt canoni XXII. Concilii Milevitani, quae vetat, ne ad transmarina iudicia appellent Episcopi, neque etiam Presbyteri; *sicut & de Episcopis saepe constitutum est*, ut inquit canon XXVIII. eiusdem collectionis. Digladiantur autem heic scriptores. Cardinales enim Baronius & Perronius contendunt, eam clausulam esse delendam, pluribus argumentis. Primum enim aiunt, eam non exstare in canonibus Concilii Milevitani. Verum id quidem. Addita enim de industria fuit, quo primum tempore adornata est haec collectio. Itaque spectari debet hic canon tamquam XXVIII. istius collectionis, non autem tamquam XXII. Concilii Milevitani. Deinde aiunt, eo in primis argumento evinci, delendam esse hanc clausulam, quod prohibitio illa nusquam exstet in Conciliis Africanis, quod tamen ut rem certam tradit collector. Gravis sane accusatio, si exstarent canones omnium Conciliorum Africae, nec quidquam simile in eis reperiretur. Verum caremus multis Conciliis Africanis; quibus, si exstarent, maior habenda fides esset, quam iis, qui eorum scriptioni contradicunt. Nam praeterea Concilium Africanum anni CCCCXVIII. aperte pronuntiavit, non toleraturos se appellationes ad sedem Apostolicam, si constiterit, ius illud sedi Romanae tributum non fuisse a synodo Nicaena. Prohibitio autem illa antecedit tempora collectionis canonum Africanorum; quamvis Concilium Milevitanum, in quo addita est haec clausula, sit antiquius illa prohibitione. Constat ergo, in ea sententia fuisse Afros, ut existimaverint, ad Apostolicam sedem provocari non posse a iudicibus electis, neque etiam a Concilio universali Africae. Eo praedictio usi sunt Galli aetate Hincmari, ut ostendam infra cap. XXIII.

VI. Sed dissimulanda non est hoc loco opinio illustrissimi Cardinalis Perronii, existimantis, appellationes Episcoporum Africanorum recipi solitas ab Apostolica sede ante habita haec Concilia Africana; cuius rei probationem petit ex quadam Augustini epistola. Hic enim loquens de Caeciliano Carthaginensi Episcopo & de Episcopis, qui Caeciliani partes fovebant, adversus quos, licet absentes, synodus Donatistarum sententiam damnationis protulerat, ait, eos posse causam

sam suam reservare iudicio aliorum collegarum, praesertim Ecclesiarum Apostolicarum, & ostendere, sententias latas adversus absentes nullius esse roboris: non enim agebatur de Presbyteris aut Diaconis, sed de collegis (4). *Non de presbyteris, inquit, aut Diaconibus, aut inferioris ordinis clericis, sed de collegis agebatur, qui possent aliorum collegarum iudicio, praesertim Apostolicarum Ecclesiarum, causam suam integram reservare; ut contra eos sententiae datae in absentes nullo modo aliquid valerent.* Tum addit, nullius momenti apud Caecilianum esse debere multitudinem inimicorum ipsi insidiantium, quandoquidem communione iunctus erat Ecclesiae Romanae & talis Ecclesiis, unde Evangelii fides fluxerat.

VII. Verum id non probat, provocatum fuisse ad summum Pontificem, sed tantum expositum apud omnes Ecclesias de iniuria Caeciliano irrogata. Nam Augustinus eam cognitionem aliis collegis reservat indefinite, praesertim vero Ecclesiis Apostolicis; inter quas Romana prima erat, non tamen unica. Iam antea in capite quarto huius libri adnotavi, quatenus essent Ecclesiae Apostolicae, & quanta esset earum dignitas. Sapienter porro hic Augustinus mentionem facit Ecclesiarum Apostolicarum in controversia, quae Africam turbabat, divisam in Donatistas schismaticos & in Caecilianum & Ecclesias catholicas ei adhaerentes. Nam ad ostendendum, quinam ex illis schisma facerent, ratio habenda non erat damnationum, quae ab utraque parte in adversarios decernebantur, neque ex eis peti poterat praecudicium bonae causae; sed inspiciendum erat, quinam communione consociati essent Ecclesiae Romanae & ceteris Ecclesiis Apostolicis. Nam regula illa constans est & certa, unitatem consistere in communione Ecclesiarum Apostolicarum; contra, schisma fieri, si quis se ab eis separet. Ita namque observatum est a Pelagio primo, itemque a Pelagio secundo; quorum hic scribit ad Episcopos Istriae, ille vero ad Episcopos Tusciae, qui schisma adversus Romanam Ecclesiam & Orientis Ecclesias fecerant propter tria capitula in Concilio quinto generali damnata: *Vbinam Ecclesia sit constituta, licet ipsius Domini voce in sancto Evangelio sit apertum, quid tamen beatus Augustinus eiusdem memor sententiae definierit, audiamus. In his namque ait esse Dei Ecclesiam constitutam, qui sedibus Apostolicis per successionem praesulum praesidere noscuntur. Et quicumque ab earumdem sedium se communione vel auctoritate suspendiderit, esse in schismate demonstratur.*

VIII. Ecclesiarum Apostolicarum dignitas tandem restricta est ad patriarchales, quod aliae continerentur in Dioecesibus Patriarcharum in Oriente. Nam in Occidente nulla Ecclesia Apostolica fuit praeter Romanam. Quapropter Iustinianus Imperator, in usum revocans regulam ab Augustino propositam, decernit in Novella constitutione

CIX.

(4) Aug. ep. 162.

CIX. eos esse haereticos, qui neque communicant, neque consentiunt professioni fidei, quae summo consensu praedicatur a Patriarchis Occidentis & Romae, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno & Hierosolymitano, & ab Episcopis, qui sunt sub eorum potestate. Optime igitur aiebat Augustinus, posse Caecilianum in hac schismatis causa spernere hostes suos, quum communione iunctus esset Ecclesiae Romanae & ceteris Ecclesiis, unde fluxerat Evangelium, ac posse illum reservare causam integram aliorum collegarum iudicio, praesertim Apostolicarum Ecclesiarum. Ostendit autem id quidem auctoritatem illarum Ecclesiarum, ac praesertim Romanae, pro conservatione unitatis & communionis; sed non probat, appellari posse a iudicio Episcoporum Africanorum ad Romanam sedem vel ad alias Ecclesias Apostolicas in causa disciplinae, quando Episcopi sunt catholici.

IX. Si quis vero quaerat, cur in hac causa schismatis & communionis Augustinus distinguat Presbyteros ab Episcopis, huic respondeo, recte & ex ordine id agi ab Augustino; quoniam Episcopi sunt caput communionis suarum dioeceseon, quam cum aliis Ecclesiis conservant, Presbyterorum vero communio pendet ab Episcoporum suorum communione. Eam ob causam prohibitum erat Presbyteris, ne litteras formatas aut communicatorias darent.

C A P V T XVII.

De iure, quo Bonifacius, Caelestinus & Leo I. usi sunt in iudicandis Episcoporum Gallicanorum causis.

S Y N O P S I S.

I. Bonifacius & Caelestinus, Zosimi successores, canonum Sardicensium executionem quaquaversum introducere tentarunt. Neque tamen Zosimus eorum auctoritate damnavit Proculum Massiliensem, qui se Metropolitanum in provincia Arelatensi institui procuraverat in synodo Taurinatensi. Nam damnatio eius decreta est post promulgatam legem Gratiani. Nondum autem habitum fuerat Concilium Chalcedonense, cuius auctoritate Metropolitanorum iudicia Patriarchis reservata fuerunt.

II. Romanus Pontifex Episcoporum Gallicanorum causas remittebat ad synodos provinciarum. Probatum ex epistola Bonifacii primi ad Episcopos Galliarum in causa Maximi Episcopi Valerini. Sed tamen

Tom. III.

Bonifacius auctoritatem suae sedis conservavit, iubendo, ut acta synodi ad se post iudicium mitterentur.

III. Caelestinus causam Episcopi Massiliensis commisit Episcopis provinciae Viennensis & Narbonensis, id est, finitimae. Causae tamen Danielis, qui in altera earum provinciarum Episcopus fuerat ordinatus, cognitionem ad se traxit ob flagitia in Oriente commissa, de quibus ad Apostolicam sedem retulerant Orientales. Quod ideo explicandum fuit, ne quis hinc colligeret, Romanum Pontificem ad se ea tempestate traxisse primam cognitionem criminum Episcoporum Gallicanorum.

IV. Quid de relationibus & appellationibus senserit Leo primus.

Z z

V. Idem

V. Idem Leo docet, primam causam Metropolitanorum cognitionem insitui posse apud sedem Apostolicam. Probatur exemplo Hilarii Episcopi Arelatensis, qui iure metropolitico privatus a Leone fuit in Concilio Romano. Tum Chelidonii Vefontiensis exemplo, quem eodem decreto Pontifex Ecclesiae suae restituit.

VI. Quum autem intelligeret Leo, difficile fore decreti huius executionem in Gallia, constitutionem a Valentiniano Imp. impetravit, qua imperata executio est. Magni momenti sunt verba Valentiniani; quae expenduntur. Tribunus autem Episcopo Romano potestatem evocandi Romani Episcopos novio.

VII. Consensit etiam Leo, Metropolitanas iudicari non posse absque sententia Episcopi Romani, ut patet ex illius epistola ad Anastasium Thessalonicensem.

VIII. Successores quoque eius incesit eadem curi quoad Gallias.

IX. Consensit insuper Leo, ordinandum non esse Episcopum in loco deiectionis, si is Apostolicam sedem appellaverit, donec causa appellationis fuerit iudicata. Constitutum id fuerat in synodo Sardicensi. Sed quum ea in auctoritatem recepta non esset apud Afros, abstinuit Leo a proferendis his canonibus in causa Lupicini. Ius appellationum in Africam introducere voluit Leo. Sed Afri ei assentiri noluerunt.

I. Post introductos industria Zosimi Papae canones Sardicenses, successores eius Bonifacius & Caelestinus eorum executionem quaquaversum introducere tentarunt, non solum in Africa, sed etiam in reliquis provinciis Occidentis. Ex epistola namque Concilii Carthaginensis ad Bonifacium, quae supra relata est in capite decimo quinto huius libri, patet, eos canones nondum plane receptos alibi fuisse, quam in Italia. Certum quidem est, Zosimum ad se traxisse primam cognitionem causae Proculi Episcopi Massiliensis, rogante Patroclo Arelatensi (1); cuius cura depositus est Proculus a Zosimo, ut patet ex epistolis synodicis ab eo missis ad Episcopos Galliarum, Hispaniae & Africae. Verum ille damnatus fuit Romae post legem Gratiani promulgatam, quae Romani Pontificis iudicio commiserat Metropolitanos, ut supra ostendimus in capite undecimo huius libri. Concilium enim Chalcedonense, cuius auctoritate Metropolitanorum iudicia reservata fuerunt Patriarchis, nondum habitum fuerat. Ceterum Proculus ille per obreptionem in Concilio Taurinatenfi anno CCCXCVII. obtinuerat ius metropoliticum in nonnullis urbibus provinciae Arelatensis, ac dein duos Episcopos ordinaverat contra praescripta canonum.

II. Si querela a quopiam Episcopo deferretur ad Pontificem Romanum, is causae cognitionem non suscipiebat, sed ad synodos provinciarum remittebat iuxta canones Nicaenos. Colligitur id ex epistola Bonifacii primi ad Episcopos Galliarum scripta anno CCCCXIX. in qua asserit, decessores suos constituisse, Maximum Episcopum Valentinum, quem clerici eius accusaverant, iudicandum esse in synodo provinciae, a decessoribus meis provinciali delegata cognitione. Ac licet Maximus detrectaret iudicium Episcoporum provincialium, noluit tamen Pontifex cognoscere de hac causa; sed praesise inhaerens au-

sto.

(1) Zosimus epist. 6. an. 417.

floritati canonum Sardicensium, rursum cognitionem causae remisit ad synodum provinciae, iubens causam illic definiri, tametsi Maximus, cui diem certam dixerat, qua se synodo sistere teneretur, accedere recusaret. *Dilationem quidem dedimus*, inquit Bonifacius, *& decrevimus vestrum intra provinciam debere esse iudicium, & congregari synodum ante diem Calendarum Novembrium.* Quemadmodum autem Bonifacius iurisdictionem Episcoporum provinciae illaesa conservabat, sic iuri quoque prospiciebat sedi suae quaesito per canones Sardicenses; nimirum ut si Maximus se laesum esse existimaret, atque adeo sedis Apostolicae auxilium imploraret, in potestate Papae esset aut primum iudicium confirmare aut revisionem decernere. In hac porro causa Maximus iniuriam sibi illatam esse conquerebatur etiam ante primum iudicium, & summi Pontificis opem efflagitaverat. Itaque Bonifacius merito petere potuit, ut acta synodi ad se post iudicium mitterentur, ob conquestionem sive appellationem, quae praecesserat. *Quidquid autem*, inquit Bonifacius, *vestra caritas de hac causa decernendum esse duxerit, quum ad nos relatum fuerit, nostra, ut concederet, necesse est auctoritate firmeretur.*

III. At Papa Caelestinus causam Episcopi Massiliensis, adversus quem gravis instituta accusatio erat, non solum Episcopis provinciae Narbonensis secundae, in qua sita erat Massilia, commisit, sed etiam Episcopis provinciae finitimae, id est, Viennensis. *Vestro cum audiendum collegio delegamus*, inquit Caelestinus in epistola ad Episcopos per Viennensem & Narbonensem provincias constitutos. Quoad vero Daniele, qui in altera earum provinciarum Episcopus fuerat ordinatus insuperhabita accusatione adversus eum instituta apud sedem Apostolicam, huius causae cognitionem ad se trahit Pontifex, haud iniuria. Hic enim, quum adhuc clericus esset, sacrarum virginum, quarum monasterium tenuerat, pollutus incestu fuerat in Oriente, & post detecta flagitia, in Occidentem migraverat. Tum criminum eius relatio ad Caelestinum, tamquam Occidentis Patriarcham, missa fuerat ab Orientalibus, ut ait Caelestinus: *missa relatione ex Orientalibus ad nos partibus.* Misit vero postea epistolam ad Episcopum Arelatensem, ut Danielent vocaret ad iudicium episcopale. Attamen ille *in pontificii dignitatem hoc tempore, quo ad causam dicendam missis a nobis litteris vocabatur, obrepserit*, inquit Caelestinus. Causam huius retentionis explicandam esse existimavi, ne quis hinc colligeret, Pontificem Romanum ea tempestate ad se traxisse primam cognitionem criminum Episcoporum Gallicanorum. Daniel enim accusabatur de variis criminibus, non in Gallia commissis, sed in Oriente antequam Episcopus fieret; quorum criminum cognitio ad Episcopos Orientis pertinebat, ii vero auctoritatem in eo casu suam ad Caelestinum transfulerant.

IV. Leo autem primus tria quaedam nos docet. Primum enim

ostendit, quonam modo se gerent Romani Pontifices, etiam quoad Gallias, postquam relationes de rebus dubiis ad eos missae fuerant, & post appellationem a iudiciis latis adversus Episcopos, quae aut confirmata fuerant a sede Apostolica aut retractari iussa. Haec sunt eius verba ad Episcopos provinciae Viennensis: *Nobiscum itaque vestra fraternitas recognoscat Apostolicam sedem pro suireverentia a vestrae etiam provinciae sacerdotibus innumeris relationibus esse consultam*, (hoc est antiquum ius, quod a synodo Nicaena arcessit Papa Innocentius) *& per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo poscebat, appellationem caussarum aut retractata aut confirmata fuisse iudicia*. Istud vero ius est a Sardicensi Concilio introductum.

V. Docet deinde Leo primam caussarum Metropolitanorum cognitionem institui posse apud Apostolicam sedem; ut probatur exemplo Hilarii Arelatensis Metropolitanus. Evocatus is fuerat Romam ob multas Episcoporum ordinationes peractas invito clero & populo, quos manu armata instituerat in Ecclesiis (2). Privatus itaque iure metropolitico a Leone fuit in Concilio Romano. Eodem decreto missa est in irritum sententia lata adversus Chelidonium Episcopum, quem Hilarius sacerdotio deiecerat tamquam viduae maritum (3). Verum quum id probare non potuisset Hilarius in Concilio sacerdotum, quod tunc Leo Romae celebrabat, Chelidonium Ecclesiae suae redditus est. Suspiciari heic merito aliquis posset, vim iuri constituto factam a Leone, quod causam Chelidonii Romae iudicaverit, quum eam remittere debuisset ad Episcopos provinciales, ab eis terminandam cum Episcopis provinciae finitimae iuxta canonem Sardicensem. Sed ex eo capite repetenda est Leonis defensio, quod Chelidonii appellatio iuncta esset accusationi adversus Hilarium Arelatensem Episcopum institutae, ac praeterea, quod ipse quoque Metropolitanus Episcopus esset, Vefontionensis nimirum, ut praefert codex monasterii Iurensis a Sirmondo laudatus in Notis ad hanc Leonis epistolam.

VI. Intellexit Leo, difficile in Gallia fore executionem iudicii adversus Hilarium facti, tum ob magnam viri dignationem ex sanctitatis eius opinione profectam, tum etiam ob infractos canones in causa Chelidonii, quae Romae fuerat definita (4). Itaque constitutionem a Valentiniano Aug. impetravit, quae praecipit, ut iudicium illud mandetur executioni. Verum additio, quae sequitur, magni momenti est. Edicto enim perpetuo inter alia decernitur, quod, si aliquis Episcopus Galliarum aut aliarum provinciarum Romam evocatus summi Pontificis iudicio se sistere recuset, adesse cogatur per gubernatorem provinciae: *ita, ut quisquis Episcoporum, inquit Valentinianus, ad iudicium Romani Episcopi evocatus venire neglexerit,*

(2) Vide supra lib. 5. c. 32. §. 4. & seqq. tibus §. 78.

(3) Vide Marcum in libro de Prima-

(4) Vide supra lib. 5. c. 32. §. 4. 7.

per moderatorem eiusdem provinciae adesse cogatur. Rescriptum autem illud non solum ratum esse decernit decretum in causa Chelidonii factum, sed etiam novum ius introducit adversus canones Sardicenses. Episcopo enim Romano tribuit potestatem evocandi Romam Episcopos. Sed Galli existimant, sic obsequendum esse Pontifici, ut interim nihil detraheretur de auctoritate canonum Sardicensium, quemadmodum supra ostensum est.

VII. In alia quoque occasione contendit Leo, Metropolitanos iudicari non posse absque sententia Episcopi Romani. Anastasius Episcopus Thessalonicensis caput erat & primus Metropolitanus Illyrici Orientalis, id est, Macedoniae, Achaiae, Epiri veteris & novae, aliarumque provinciarum; ac praeterea, quo dignitatem muneris sui fortius retineret, vicariatu Papae Leonis ornatus fuerat, ut eius Legatus natus esset in his provinciis. Is ergo ad se manu armata adduci a publicis officiis praefecturae Illyricianae curaverat Atticum veteris Epiri Metropolitanum antistitem. Id atrociter ac vehementer factum; ait Leo, Anastasium obiurgans (5). Dein addit haec verba, quae probant id, quod antea dixi, contendisse nimirum Leonem, Metropolitanos iudicari non posse absque sententia Episcopi Romani. *An forte, inquit (6), aliquod tibi facinus fratris innotuerat, O Metropolitanum Episcopum novi apud te criminis pondus urgebat? At hoc quidem alienum ab illo esse, etiam tu nihil ei obisciendo confirmas. Sed etiamsi quid grave intolerandumque gessisset, nostra erat expectanda censura; ut nihil prius ipse decerneres, quam quid nobis placeret, agnosceres.*

VIII. Successores quoque eius incessit eadem cura quoad Gallias (7). Hinc enim factum, ut Papa Hilarus Hermetem Episcopum Narbonensem suspenderit a iuribus metropolitici anno quadringentesimo sexagesimo secundo. Idem Leontio Episcopo Arelatensi delegavit sollicitudinem castigandi praesumptionem Mamerti Metropolitanus Vienneensis, reservans tamen sedi Apostolicae iudicium, postquam Leontii & synodi relationem receperit. Tum anno CCCCLXIV. post acceptam relationem negotium illud terminavit. Eam autem curam in se traxit Hilarus, quod de Metropolitanis ageretur & de iuribus Ecclesiarum, quibus illi praesidebant.

IX. Tertium caput, quod ex epistolis Papae Leonis colligitur, istud nimirum est, contendisse illum, iuxta canones Sardicenses, damnati Episcopi appellationem a synodo quidem provinciae iudicandam esse, interim tamen alium Episcopum non esse ordinandum in sede deiectionis; ut constet ex epistola ab eo scripta ad Episcopos Mauritaniae Caesariensis, quae provincia est Africae, in causa Lupicini Episcopi. Is, lite pendente, provocaverat ad sedem Apostolicam. Episcopi ta-

men

(5) Vide supra lib. 5. cap. 27. §. 1. & seqq.

(6) Leo I. epist. 84.

(7) Vide supra lib. 5. cap. 34. §. 4. & seqq.

men reum peregerant, in superhabita appellatione, eumque deposuerant, substituto etiam Episcopo in locum eius: quod fieri non potuit, si canonis Sardicensis ratio haberetur. Leo itaque Lupicinum remittit in provinciam, illic iudicandum ab Episcopis provincialibus, quibus superordinationem exprobrat. Sed illud observandum est, religiosum hic fuisse Leonem: qui non est ausus allegare canones Sardicenses, quibus prohibetur, ne pendente appellatione ad sedem Apostolicam alius Episcopus ordinetur in loco deiectionis. Id enim nequaquam omisisset, si tum Sardicensis synodus in auctoritatem recepta fuisset apud Afros. Ergo regulae generali innititur, nimirum neminem iuste damnari posse, nisi praesentem & convictum, aut certe confessum, alium vero in eius loco ordinari non posse, quin prius sedes vacet. Quoniam vero excipi poterat, Lupicinum deservisse vadimonium ac suam praesentiam denegasse, atque ideo secundum canones sententiam damnationis accipere debuisse, occurrit Pontifex huic obiectioni, aiens, eum appellasse, atque adeo non refugisse iudicium. Unde concludit, non debuisse illum excommunicari pendente negotio, ac eam ob causam se ei saepius postulanti communionem reddidisse. Unde etiam colligi potest, ius appellationum in Africam introducere voluisse Leonem, sed Afros ei noluisse prorsus assentiri (8): *Causam quoque Lupicini Episcopi illic iubemus audiri; cui multum & saepius postulanti communionem hac ratione reddidimus, quoniam quum ad nostrum iudicium provocasset, immerito eum pendente negotio a communione videbamus fuisse suspensum. Adiectum etiam illud est, quod huic temere superordinatus esse cognoscitur, qui non debuit ordinari, ante quam Lupicinus in praesenti positus aut confutatus aut certe confessus iustae posset subiaccere sententiae; ut vacantem locum, quemadmodum disciplina ecclesiastica exigit, is, qui consecratur, exciperet.*

C A P V T XVIII.

De iure, quo usi sunt Vigilius, Pelagius II. & Gregorius Magnus in iudicandis causis Episcoporum.

S Y N O P S I S.

- I. Vigilius Papa nihil aliud reservat provinciae deservendas esse docet: nisi & Apostolicae sedi praeter iudicii appellationem. Unde sequitur, eum synodis provincialibus relinquere potestatem deponendi Episcopos absque permissu sedis Apostolicae.
- II. Eadem est mens Pelagii secundi, qui omnium Episcoporum causas in synodo
- III. Primus omnium Gregorius Magnus canonum Constantinopolitanorum & Chalcedonensium instituta, a decessoribus suis non custodita, transtulit ad explicandam sedis suae dignitatem. Hi autem primam de

(8) Leo I. epist. 87. cap. 2.

de crimine Metropolitanam cognitionem Patriarchis reservans. Quae institutio in legem publicam versa est a Iustiniano.

IV. Hinc factum, ut Gregorius Apostolicae sedis iudicet secundum canones ius iudicandi accusationes adversus Metropolitanos institutas. Iudicabat etiam Romae causas Episcoporum, camesi Itali non essent. Probatur exemplo Andreae Episcopi Thebani in Thessalia.

V. Aliquando causae definitionem remittebat in provinciam, misso etiam Legato, iuxta canones Sardicenses. Probatur duobus exemplis.

VI. Aliter se gessit erga Aethiopes, quorum consuetudines illaefas esse concessit, modo fidei contrariae non essent.

VII. Postulabant Aethiopes, ut causae eorum definirentur secundum canones Africanos & Sardicenses. Hi enim iam recepti erant; & vicem tum subibant privilegii, ob Novellam Iustiniani. Nullam eorum causam in urbe Roma iudicavit Gregorius.

VIII. Id unum contendit Gregorius, ut Primas Byzacenus Romam veniret, responsurus de obiectis: quod obtineri non potuit. Itaque eo tractus est Pontifex, ut causae in synodo provinciae iudicari consenserit.

IX. Notatur hallucinatio Cardinalis Per-

ronii, qui ex corrupto Gregorii loco colligit, Episcopum Byzantinum, hoc est, Constantinopolitanum, Romano subiectum fuisse.

X. Ecclesia Hispanica utebatur collectione Martini Bracarensis. Canon autem XIII. iubet, ut causae Episcoporum definiantur in synodis provincialibus; si vero divisa fuerint iudicium vota, tum vocandam esse provinciam finitimam.

XI. In causa Stephani & Ianuarii Episcoporum Hispanorum, qui Romanam sedem appellaverant, Gregorius Ioannem Defensorem in Hispaniam misit, ut solus definitivo decreto cognoscere posset de appellatione. Sedes Apostolica est caput omnium Ecclesiarum.

XII. Hispani, ut appellationes ad Apostolicam sedem abolerent, Episcopo damnat licere voluerunt secundam synodum impetrare ad obtinendam restitutionem suam.

XIII. Ecclesiam Gallicanam Gregorius tractavit ut Africanam.

XIV. Post Gregorii M. tempora Paulus Archiepiscopus Cretae ausus est prohibere, ne ad Visaliam Papam provocaretur.

XV. Appellationum usus obtinebat etiam in Anglia aeo Bedae.

I. Nunc inspicendum est, quatenus mens fuerit Pontificibus subsequenter. Vigilius certe nihil aliud sedi Apostolicae reservat praeter iudicia appellationum. Vnde sequitur, eum Episcopis provincialibus relinquere ius discernendi depositiones collegarum suorum absque permisso sedis Apostolicae, *Omnium*, inquit ille in epistola ad Euthesium, quae anno DXL. data est (1), *appellantium Apostolicam sedem Episcoporum iudicia eidem sanctae sedi reservata esse liquet.*

II. Pelagius vero secundus, qui anno DLXXVII. sedebat, aperte pronuntiat, eam esse certam provinciam, quae constat ex decem vel undecim civitatibus sub uno Rege & totidem inferioribus potestatibus, quoad civilem reipublicae statum; cuius rei exempla hoc aeo exstabant apud Reges Longobardorum & Suevorum in Gallacia: tum quoad spiritualia administranda, eam etiam esse certam provinciam, quae unum Episcopum habet & decem vel undecim Episcopos suffraganeos ad iudicandas causas omnium Episcoporum in plena synodo

(1) Vide supra cap. 13. §. 81.

odo, adeo, ut opus non sit ad alias convolare provincias; nisi si ad maiorem sedem fuerit provocatum, vel si convenire non potuerit inter iudices: quo casu, referendum esse ad maiorem sedem, id est, sedem Apostolicam. Haec sunt verba Pelagii in epistola ad Ioannem Constantinopolitanum: *Scitote, certam provinciam esse, quae habet decem vel undecim civitates & unum Regem & totidem minores potestates sub se, & unum Episcopum aliosque suffragatores decem vel undecim Episcopos iudices, ad quorum iudicium omnes causae Episcoporum & reliquorum sacerdotum ac civitatum causae referantur, ut ab his omnibus iuste consona voce discernantur, nisi ad maiorem auctoritatem fuerit ab his, qui iudicandi sunt, appellatum &c.*

III. Inter omnes vero Pontifices nemo peritior fuit iurium sedis Apostolicae, quoad appellationes, quam Gregorius magnus. Rebus ille gerendis admotus per multos annos, Ecclesiae Orientalis mores inspexerat, quum sedis Apostolicae Apocrisarium ageret Constantinopoli; ideoque melius intellexit, quam decessores sui, quaenam esset secundum canones auctoritas summi Pontificis in patriarchatu Occidentis. Nam Concilium Constantinopolitanum itemque Chalcedonense unicuique Patriarchae eiusque synodo commiserant iudicia appellationum ab Episcopis depositis interpositarum, itemque aliarum causarum ecclesiasticarum, Metropolitanorum vero primam cognitionem. Verum quia versio Latina Dionysii Exigui, qua utebatur Occidentalis Ecclesia, pro his canonum Graecorum vocibus *Exarchus Dioeceseos*, quae Dioeceseos Patriarcham significant, habebat *Primas Dioeceseos*, hinc factum, ut vis huius vocis ignota fuerit Occidenti, creditumque fuerit eam significare Metropolitanum aliquem, qui vicinus esset aut antiquior eo, adversus quem lata sententia erat. Sane Hadrianus I. & Hincmarus Primatem Dioeceseos non alium esse existimant, quam Metropolitanum. Praeterea quum canon Chalcedonensis ei, qui adversus Metropolitanum agit, tribueret arbitrium implorandi opem Exarchi Dioeceseos aut thronum Constantinopolitanum, hanc dignitatem novae Romae collatam concoquere non poterat Ecclesia Romana. Itaque his canonibus uti noluit ad asserendam auctoritatem suam. Nam aliunde possidebat illa ius cognoscendi de appellationibus Episcoporum, quod ipsi tributum fuerat in synodo Sardicensi, itemque ius causas Metropolitanorum definiendi ante omnem appellationem, primo videlicet iudicio, post rescriptum Gratiani. Quo fiebat, ut parum illa sollicita esset de canonibus Chalcedonensibus. At Gregorius magnus eorum praedictio dignitatem suae sedis explicavit, ne quidem nominata synodo Chalcedonensi. Quippe quum animadverteret, veram horum canonum mentem in legem publicam versam esse ab Imperatore Iustiniano in Novella CXXIII. quae praecipit appellationes iudicari a Patriarchis uniuscuiusque Dioeceseos, ab ea arcessit ius illud sedi Romanae quaesitum in Occidente. . . . IV. Hinc

IV. Nunc factum, ut in epistolis suis Apostolicae sedi ius vindicet iudicandi secundum canones accusationes institutas adversus Metropolitanos (2): *si contra Metropolitanum aliquid causae habuerit, ob hoc sedis Apostolicae petat iudicium, quod per canones antiquorum patrum est institutione permixtum*. Legimus vero in regeſto epistolarum eius, eum quandoque apud Romam iudicasse, non solum causas Episcoporum Italiae, sed etiam aliarum provinciarum; interdum vero causas definitionem remisſe in provinciam, misſo etiam Legato, iuxta canones Sardicenses. Primi casus illustre exemplum exſtat in causa Andreae Episcopi Thebani. Fuerat is deſitus, nullo iuris ordine ſervato, ab Episcopo primae Iuſtinianae, qui dein Archiepiſcopus Bulgariae dictus eſt; cuius auctoritas ea tempeſtate porrigebatur ſupra octo Metropolitanos Illyrici Occidentalis iuxta conſtitutionem Iuſtiniani, cui Papa Vigilius conſenſerat. Gregorius ergo appellationem iudicans in ſede ſua, iudicii acta reſcivit, Andreamque reſtituit, Archiepiſcopum vero a communione ſuſpexit ad ſex menſium ſpatium (3).

V. Secundi vero casus exemplum ſubminiſtrat epistoſa XLVII. libri ſecundi. Episcopus urbis Epidauriae, quae nunc Ragusa dicitur, abſque ſynodi congregatione deſitus fuerat ab Episcopo Salonitano Metropolitano provinciae Dalmatiae. Appellatus Gregorius decernit, ut Metropolitanus ſynodum provinciae congreget ad iudicandam accusationem ſecundum canones coram Antonio Subdiacono, cui Papa delegat executionem, ut eius cura cuncta decernantur iuxta leges & canones. In provincia quoque Corinthiaca, ſive Achaia, iudicari iuſſit appellationem Anaſtaſii Episcopi deieſti, miſſo in eam rem Secundo Episcopo, qui ſententiam deſitionis conſirmavit (4).

VI. At licet Gregorius ad ſe traxiſſet ſupremum arbitrium iudicandi appellationes in urbe Roma, aut eas remittendi ad provincias, cum Africanis tamen aliter ſe geſſit, quam cum reliquis provinciis (5). Conſtat enim, eum morem geſſiſſe Episcopis Eccleſiarum Numidiae & Carthaginiſ, qui eum oraverant, ut privilegia & conſuetudines illarum Eccleſiarum illaeſas praefaret, in quarum poſſeſſione erant iam a temporibus beati Petri. Quod eis conceſſit Pontifex, modo ne illae fidei contrariae eſſent. *Petiſtis enim*, inquit Gregorius ad Episcopos Numidiae ſcribens (6), *per Hilarium Chartularium noſtrum a beatae memoriae praedeceſſore noſtro, ut omnes vobis retro temporum conſuetudines ſervarentur, quas a beati Petri Apoſtolorum principis ordinationum initiis haecenus vetuſtas longa ſervavit. Et nos quidem iuxta ſeriem relationis veſtrae conſuetudinem, quae eamen contra fidem catholicam nihil uſurpare dignoſcitur, immorari*

Tom. III.

A. a a

per-

(2) Lib. 7. indiſt. 11. epiſt. 8.

(5) Vide lib. 3. cap. 9. §. 2.

(3) Lib. 2. epiſt. 6.

(6) Lib. 1. epiſt. 75.

(4) Lib. 4. epiſt. 50.

permanere concedimus, siue de primatibus constituendis, siue de ceteris capitulis. Et ad Dominicum Episcopum Carthaginensem (7). De privilegiis vero ecclesiasticis, quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua iura servamus.

VII. Africanorum autem postulata huc inter alia tendebant, ut caussae eorum definirentur secundum antiquos canones Africanos & Sardienses. Hi enim iam recepti erant ab Afris; ut constat ex collectione Ferrandi, quae sexaginta ante Gregorium annis confecta fuerat. Privilegii autem vicem tum subibant ob Novellam Iustiniani, quae altius evehebat dignitatem Patriarcharum, atque adeo Romani Pontificis in Occidente. Ita porro se cum Afris gessit Gregorius, ut nullam eorum causam in urbe Roma iudicaverit. Contra Columbum Episcopum Numidam delegavit, qui curaret, ut singula gererentur secundum canones in synodo provinciae, etiam quoad causam Maximiani Episcopi; quem degradari posse ait, si nocens fuerit, *adunato Episcoporum universali Concilio* (8): quod & ipsum statuit de Petro & Paullino Episcopis (9).

VIII. Id unum ad conservandam auctoritatem suam contendit Gregorius, ut Clementius Primas provinciae Byzaceniae Romam veniret, responsurus de quodam crimine ei obiecto. Quoniam vero eius imperium detrectabat Clementius, Gregorius rescriptum a Principe impetravit. Sic enim testatur ipsemet in epistola LXIV. libri septimi: *In quodam crimine Byzacenus Primas fuerat accusatus; & piissimus Imperator eum iuxta statuta canonica per nos voluit iudicari.* Sed quoniam Theodorus *magister militum*, id est, Gubernator Africae, acceptis decem auri libris, executione huius rescripti imperatorii superfederi iusserat, aliud dein impetravit Gregorius. Postea Primas ille Pontifici significat, velle se subiici Apostolicae sedi; adeoque illum permulsit, ut tandem obtinuerit, causam suam iudicari in Concilio provinciali, iuxta praeceptum Pontificis.

IX. Sed dissimulare hoc loco non possum gravem hallucinationem Cardinalis Perronii aliorumque, qui de controversiis religionis libros scripserunt. Confessionem enim illam Primatis Byzaceni, qui se Romanae sedi subiectum fatetur, tribuunt Ioanni Episcopo Constantino-politano, decepti videlicet affinitate nominis, quod in contextu epistolae scriptum sit corrupte *Byzacenus*; quod ipsi corrigi volunt ac reponi *Byzantinus*, quum tamen certum sit, in usu numquam fuisse, ut Constantinopolitanus Episcopus diceretur Byzantinus: *Nam quod se dicit, inquit Gregorius, sedi Apostolicae subiici, si qua culpa in Episcopis invenitur, nescio quis ei Episcopus subiectus non sit.* Quum vero

(7) Vide Baluzii Notas ad Agobardum pag. 44. & 140.

(8) Lib. 2. epist. 33.

(9) Lib. 5. epist. 36. lib. 10. ep. 22.

vero culpa non exigit, omnes secundum rationem humanitatis aequales sunt. Discrimen tamen magnum est inter utramque. Nam secundum eorum opinionem Patriarcha CP. agnoscit, subiectum se esse Apostolicae sedis quoad correctionem morum; quum Clementius Primas fuerit in Africa, quae in patriarchatu Occidentis constituta erat (10). Et tamen ille obtinuit, causam suam cum auctoritate summi Pontificis iudicari in sua provincia secundum canones.

X. Alium ordinem tenuit idem sanctus Pontifex quoad Hispaniam; ubi disciplina quiddam speciale invexerat in iudiciis Episcoporum. Ecclesiae enim illius nationis utebantur canonibus a Martino Bracarense collectis, itemque iis, qui in synodis Hispanicis concedebantur. Eam collectionem concinnavit Martinus circa annum DLXXI. rogantibus Episcopis provinciae Gallaeciae: in qua canones Graecos in epitomen redactos edidit, quos accommodavit ad usum Hispaniae & ad canones Conciliorum Toletanorum. In canone autem XIII. causam Episcopi definiendam esse ait in synodo provinciali; si vero divisa fuerint iudicum vota, tum vocandam esse provinciam finitimam, iuxta canonem Antiochenum.

XI. Secundum hanc institutionem Stephanus Episcopus, laesae maiestatis reus, iudicatus fuerat & deiectus a synodo provinciae finitimae; Ianuarius vero Episcopus Malacitanus a collegis suis depositus fuerat. Vterque sedem Apostolicam appellavit. Ob hoc itaque Gregorius Ioannem Defensorem Romanae Ecclesiae ministrum in Hispaniam misit cum summa potestate, ita, ut ille solus definitivo decreto cognoscere posset de appellatione, & confirmare eorum depositionem, vel eos restituere, ac praeterea aliquam poenitentiam impingere Episcopis, qui Ianuarium deiecerant, si constaret, ita eos malitiose egisse (11); id quod Defensor exsecutus est quoad Ianuarium. In commonitorio autem, quo petitionibus Episcoporum Hispaniae respondetur, inter alia observatur, Episcopum Stephanum non debuisse iudicari ab Episcopis alieni Concilii. Quod alludit ad canonem XIII. collectionis Martini Bracarenfis. Sed huic eorum desiderio opponitur Novella Iustiniani; quae praecipit, ut causae civiles & criminales Episcoporum a suis Metropolitanis definiantur, & in casu appellationis, a Patriarcha. Si quis vero reponat, inquit Gregorius, Stephanum non habuisse neque Metropolitanum neque Patriarcham, huic dici poterit, eius causam fuisse dirimendam ab Apostolica sede, quae est caput omnium Ecclesiarum. Haec sunt verba Gregorii: *Contra haec si dictum fuerit, quia nec Metropolitanum habuit nec Patriarcham, dicendum est, quia a sede Apostolica, quae omnium Ecclesiarum caput est, causa haec audienda ac dirimenda fuerat; sicut &*

A a a 2

prae-

(10) Gregor. lib. 10. epist. 37. *Vni-*
versis Episcopis Concilii Byzantii.

(11) Gregor. l. 11. epist. 50. 53. 54.

praedictus Episcopus petiisse dignoscitur, qui Episcopos alieni Concilii iudices habuit omnino suspectos.

XII. Suspicionem tamen, Episcopos Hispanos non admodum patienter tulisse iudicia isthaec Romana. Nam appellationis ad Apostolicam sedem removendae causa novam legem introduxerunt in gratiam Episcopi damnati, nimirum, ut ei liceat secundam synodum impetrare ad obtinendam restitutionem suam. Colligitur id ex canone XXVIII. Concilii Toletani IV. habiti anno DCLXVI. cuius haec sunt verba *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, si a gradu suo iniuste deiectus, in secunda synodo innocens reperiatur, non potest esse, quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario de manu Episcopi.*

XIII. Quoad Ecclesiam vero Gallicanam, eam Gregorius haud aliter tractavit, quam Africanam. Iussit enim, ut causae Gallorum in Conciliis Gallicanis definiantur, ut statim ostendam.

XIV. Post Gregorii magni tempora Paulus Archiepiscopus Cretae, quae patriarchatui Occidentis subiecta erat, ausus est prohibere, ne ad Vitalianum Papam provocaretur. Deposuerat is Ioannem Episcopum Lappenensem in ea insula: qui Romam appellans, occasionem dedit synodo, quae anno DCLVIII. congregata est a Papa Vitaliano. Quum recitata fuissent acta, revocata sententia est, tamquam contraria canonibus. Docet autem epistola Vitaliani ad Paulum, eum appellationi cedere noluisse; in quo sane nullo iure nitebatur: *Oportebat, inquit Vitalianus, tuam fraternitatem secundum canonum vigorem tempore, quo se petiit ad nos venire, cum absolvere tuis litteris (id est, ei dare missionem sive litteras dimissorias) quem non solum nolui canonice absolvere ad principis Apostolorum limina, sed magis respondisti ei indecenter, inquiens, quia non competenter quaeris. Quae ergo sancti sanxerunt patres, indecentia sunt?*

XV. Appellationum usus obtinebat etiam in Anglia; ut colligitur ex Beda, qui in lib. V. hist. cap. XX. refert, Wilfridum Eboracensem Archiepiscopum, quum anno DCCV. a synodo depositus fuisset, Ioannem septimum appellasse, Romamque profectum esse, quo etiam accessere accusatores eius, illic autem restitutum fuisse a summo Pontifice; quae restitutio demum peracta est in synodo Anglicana ea de causa congregata.

C A P V T XIX.

De praxi Ecclesiae Gallicanae in peragendis iudiciis Ecclesiasticis sub prima Regum Dynastia.

S Y N O P S I S.

I. Inquiritur, quonam modo se Galli sub prima Regum dynastia gesserint circa de-

depositiones Episcoporum. Canones Sardicenses tum recepti erant in Gallia. Synodus itaque provinciae deponebat Episcopos. In casu appellationis Papa causam retractari iubebat in provincia. Probatur exemplo Contumeliosi Episcopi Reiensis. Depositi tamen peragebatur, tametsi appellatum fuisset.

II. Salonius Episcopus Ebredunensis & Sagittarius Vappincensis, damnati in Concilio Lugdunensi, licentiam appellandi sedem Apostolicam petunt a Rege Guntramno, qui litteras dimissionis illis concessit. Dein restituti sunt decreto Ioannis tertii.

III. Synodus a Rege convocata fuerat; & iudices ecclesiastici ab eo dati: quod Principibus licere, probatur ex canonibus Africanis, & ex Novella constitutione Valentiniani tertii.

IV. Idem probatur ex Iustiniano; qui praeterea iudicium appellationis Principi reservavit; quod Gregorius magnus approbavit.

V. Reges nostri dabant iudices Episcopis. Id vero non displicuit summis Pontificibus.

VI. Salonius itaque & Sagittarius Romanum Episcopum appellarunt iuxta Concilium Sardicense. Attamen regno egredi non sunt ausi absque permisso Principis. Ex quo loco colligitur vetustas huius iuris regii. Redditi sunt Ecclesiis suis a Ioanne tertio.

VII. Sed iidem iterum accusati, rursum deiecti sunt: alii vero in eorum locis ordinati. Unde colligitur, sententias synodorum mitti solitas in executionem absque auctoritate Papae.

VII. Probatur exemplo Saffaraci Episcopi

pi Parisiensis.

IX. Item exemplo Aegidii Remensis Archiepiscopi. Magni praeterea momenti est exemplum illud ad probandam auctoritatem regiam.

X. Probatur etiam exemplo Desiderii Viennensis Archiepiscopi.

XI. Tum etiam Didonis & quorundam aliorum Episcoporum sub Theodorico Rege damnatorum.

XII. Gregorius magnus vicariatuum suum concessit Virgilio Episcopo Arelatensi, edito, ut ille causas Episcoporum indicaret congregatis duodecim Episcopis. Sed difficiles quaestiones ad sedem Apostolicam referri iussit. Episcopi Arelatenses, tametsi Vicarii essent sedis Apostolicae, nullam synodum congregarunt, si Arelatenses excipias.

XIII. Gregorius magnus nihil aliud optat, quam ut Legatus Apostolicae sedis adsit in synodo, quae propter Episcopi peccata fuerit congregata, adeoque non cogitabat de evocandis Romam Episcopis, ut prima illis de crimine eorum cognitio haberetur. Mittere tamen Legatum non vult absque postulatione Principis.

XIV. Tum missa Romam legatio a Principe Legatum in Gallias a Gregorio mitti postulavit: quem Pontifex pollicitus est brevi missurum. Verum oborta tunc bella in regno obstiterunt, ne Legatus ille mitteretur.

XV. Charibertus Rex in irritum misit sententiam depositionis a Leontio Burdegalensi Archiepiscopo latam adversus Emarium Episcopum Santonensem.

Inspectum itaque nunc est, quatenus fuerit Ecclesiae Gallianae praxis in peragendis iudiciis canonicis Episcoporum sub prima Regum nostrorum dynastia. Argumento sequentia erunt, canones Sardicenses in usu tum fuisse apud Gallos. Synodus itaque provinciae deiecit Episcopos. Si vero Pontifex Romanus appellabatur, is retractari causam in provincia iubebat, si ita expedire arbitraretur. Exemplo erit causa Contumeliosi Episcopi Reiensis, quem in plena synodo damnatum Caesarius Arelatensis episcopatu movit. Missa deinde relatio ad Ioannem II. Pontificem Romanum, qui anno DXXXIV. iudicium illud confirmavit litteris datis ad Episcopos Galliae. Attamen

men quoniam Contumeliosus provocaverat ad sedem Apostolicam, Agapetus Papa anno DXXXVI. praecepit, causam eius de integro examinari a iudicibus delegandis in provincia, iuxta canones, Sardicenses nimirum, ut patet ex verbis epistolae Agapeti ad Caesarium Episcopum Arelatensem. *Delegaturi enim, inquit, Deo nostro adiuvante, sumus examen, ut secundum canonum venerabilium constituta sub consideratione iustitiae omnia, quae apud fraternitatem tuam de huiusmodi negotio acta gestave sunt diligentissima investigatione flagitentur.* Infra: *Melius autem fecerat fraternitas tua, si postea quam sedis Apostolicae, appellatione interposita, desideravit examen, circa personam eius a tempore sententiae nihil permisisset imminui, ut esset integrum negotium, quod interposita provocatione quaereretur.* Nam si in executionem mittitur prima sententia, secunda non habet cognitio quod requirat. Ex hac ultima clausula discimus, solitos illa tempestate Episcopos Gallicanos exsequi sententiam depositionis, tametsi ab ea appellatum esset; quamvis aliud obtinere debere censeret summus Pontifex.

II. Verum, ut melius intelligamus praxim eius saeculi, expendenda sunt acta synodi, habitae adversus Salonium Episcopum Ebredunensem & Sagittarium Vappincensem, prout exstant apud Gregorium Turonensem (1). Accusabantur illi de violentia, homicidio, adulterio, & de gravi quodam facinore adversus Episcopum Tricastinensem. Harum rerum certior factus Guntramnus Rex synodum Lugdunensem convocavit anno DLXVII. in qua Episcopi illi suis sedibus privati sunt a Nicetio Patriarcha, id est, Episcopo Lugdunensi & ceteris Episcopis illic congregatis. Il vero quum damnati essent, Regem adeunt, de iniquo iudicio conqueruntur, petuntque licentiam appellandi Papam Romanum. Annuit Princeps, deditque litteras dimissionis. Ioannes dein tertius eos sedibus suis restituit, scripta ob eam rem epistola ad Guntramnum Regem. Disertis haec verbis docet Gregorius Turonensis: *Sibi tradi licentiam, inquit, ut ad Papam urbis Romanae accedere debeant. Rex vero annuens petitionibus eorum, datis epistolis, eos abire permisit. Qui accedentes coram Papa Ioanne, exponunt se nullius rationis existentibus causis dimotos. Ille vero epistolas ad Regem dirigit, in quibus locis suis eosdem restitui iubet. Quod Rex sine mora, castigatis prius illis verbis multis, implevit.*

III. Si quis autem penitus introspiciat negotium istud, intelliget, primo Regem convocasse synodum ad procurandam Episcoporum punitionem: in quo ius imperatorium renovat. Ius autem illud in eo versabatur, ut Principi liceret dare iudices ecclesiasticos in causis Episcoporum & clericorum: quod ius approbatum est in canone Africano centesimo quarto, qui exstat in collectione canonum, quae tum in usum recepta erat in Gallia. Praeterea nota illis erat Valentiniani

III.

(1) Gregor. Turon. lib. 5. Hist. cap. 20.

III. constitutio, quae exstat in codice Theodosiano, qua Patroclum Metropolitanum Arelatensem delegavit anno CCCCXXV. ad iudicandos nonnullos Episcopos Galliarum, qui Pelagii haeresim fovebant. *Diversos vero Episcopos*, inquit (2), *nefarium Pelagiani & Caelestiani dogmatis errorem sequentes, per Patroclum sacrosanctae legis antistitem praecipimus conveniri.*

IV. Sane Novella CXXIII. Imperatoris Iustiniani non solum admittit praxim illam, ut Imperatori liceat cuiuslibet causae cognitionem Episcopo delegare, sed etiam iudicium appellationis Principi reservat in capite quarto. Id autem Gregorius magnus approbat lib. II. epist. VII. in qua mentionem facit accusationis adversus Hadrianum Episcopum Thebanum in Thessalia, cuius cognitionem Mauritius Imperator delegavit Ioanni Metropolitano Larissaeae civitatis, tum etiam iudicii absolutionis ab Imperatore lati post appellationem in gratiam Episcopi damnati.

V. Non displicuit Pontificibus Romanis Regum nostrorum consuetudo, qui iudices dabant Episcopis, modo tales darentur, quibus obici incompetencia non posset. Nam si competentes non essent, tum poterant Pontifices expostulare de hoc facto; quemadmodum usurpatum est a Pelagio primo Papa. Expostulavit is anno DLVII. cum Childeberto Rege, quod causam Sapaudi Metropolitanus Arelatensis & Primatis Galliarum delegasset Episcopo cuidam, qui dignitate inferior erat Sapaudo (3). *In iudicium sequentis civitatis Episcopi*, inquit Pelagius ad Childebertum scribens, *quod nulla ecclesiastica lege vel ratione conceditur, iudicandum iuberetis occurrere; ut ipso de conculcato loci sui praecedendo conquerente, illum, qui usurpavit, necesse sit de illicita praesumptione culpam.* Synodus vero, quae convenit ad iudicandam causam Praetextati Episcopi Rotomagensis a Rege Chilperico convocata fuit (4). Itemque ea a Rege convocata est, in qua Gregorius Turonensis expurgavit calumniam sibi impactam, quasi probrosa adversus Reginam Fredegundem verba dixisset. *Rem arcessitis regni sui Episcopis, causam suffragantem diligenter inquiri* (5).

VII. Rursum ex relatione eorum, quae gesta sunt adversus Salonium & Sagittarium colligitur, reos ab Episcopis fuisse damnatos iuxta auctoritatem, quam ipsis tribuunt canones. Tum deiectos provocasse ad summum Pontificem, quemadmodum constituerat Concilium Sardicense. Attamen egredi regno ausos non esse absque permisso Principis. Ex quo loco colligitur vetustas huius regii iuris, quo Episcopi tenentur ad impetrandam a Rege licentiam exeundi, etiam si Romam pro-

(2) L. 47. C. Theodos. de Episc. & Cler.

(3) Vide supra lib. I. cap. 11. §. 3.

(4) Gregor. Tur. lib. 5. hist. c. 20.

(5) Idem lib. 5. 49.

proficisci velint (6). Abeundi autem potestatem illis facit Guntramnus. Quum vere nullus accusator Romae adesset, qui reos coram convinceret, eos Ioannes III. Pontifex Romanus restitui iussit suis Ecclesiis. In quo nihil iniquum a Pontifice statutum est, quum, ut dixi, nullus Romae adesset, qui accusationem urgeret. Eam tamen legem restitutioni adiecit, ut, si quis eos accusare vellet, expurgare teneretur obiecta. Et haud dubie ea conditio continebatur in litteris, quas Pontifex ad Regem scripsit pro eorum restitutione.

VII. Sed iterum iidem accusati sunt anno quingentesimo septuagesimo nono. Quare Guntramnus Rex Concilium Cabilonense convocavit; in quo deruo examinata sunt vetera crimina, ea tantum mente, ut aliqua illis propterea poenitentia imponeretur. Sed additum est crimen laesae maiestatis. Itaque, ut perfidiae suae poenas darent, episcopatibus suis deiectioni sunt, & in custodiam traditi in Ecclesia sancti Marcelli: ex qua quum evasisent, per diversa loca vagati sunt, donec in sedibus eorum alii antistites ordinati sunt. Eorum fidem facit idem, qui supra Gregorius (7), his verbis: *Illud est additum, quod essent rei maiestatis & patriae proditores. Qua de causa ab episcopatu disincti, in basilicam sancti Marcelli sub custodia derruduntur. Ex qua per fugam elapsi discesserunt, per diversa vagantes, donec in civitatibus eorum alii subrogati sunt.* Vnde colligere debemus sententias in Episcopos latas a synodis mandari solitas executioni, neque necessarium prorsus fuisse, ut de illis referretur ad summos Pontifices.

VIII. Axioma illud confirmari potest variis exemplis. Magni autem momenti est in hoc argumento causa Saffaraci Episcopi Parisiensis: qui quum semel damnatus fuisset, causam suam in secunda synodo retractari impetravit. Illam Chilpericus Rex eam ob rem convocavit Parisiis anno DLV. & in ea depositus est Saffaracus, multorum criminum capitalium reus.

IX. Idem axioma confirmatur etiam alio exemplo valde illustri, cuius narrationem accurate instituit Gregorius Turonensis (8). Aegidius Remensis Metropolitanus laesae maiestatis accusatus est a Rege Guntramno anno quingentesimo nonagesimo. Accusationis peragenda cura a Principe delegata est Ennodio, qui Dux olim fuerat. Rex Episcopos regni sui evocat apud urbem Metensem; ubi reus convictus, crimen suum confessus est, aiens, se reum mortis esse. *At ille confusus ait: Ad sententiam dandam super culpabilem ne moremisi. Nam ego novi me ob crimen maiestatis reum esse mortis.* Iudicio itaque synodi depositus fuit. Quum autem Episcopi vitae gratiam illi

heri

(6) Vide Iuretum in Notis ad ep. 254. Iuvénis Carnot. & Eadmerum in Historia Norw.

(7) Gregor. Tur. lib. 5. c. 27.

(8) Gregor. Tur. lib. 5. c. 19.

feri obtinuissent a Rege, in exilium pulsus est apud Argentoratum; Romulus vero in eius locum substitutus est. *Episcopi obrepta vita, ipsum ab ordine sacerdotali, lectis canonum sanctionibus, removerunt. Qui statim ad Argentoratensem urbem, quam nunc Strassburgum vocant, deductus, exilio condemnatus est. In cuius locum Romulus, filius Lupi Ducis, Episcopus subrogatus est. Ceterum ea depositio eo maioris momenti est, quod adversus Episcopum Metropolitanum decreta est; cui Rex dat iudices non secus ac simplici Episcopo, tametsi cognitio causarum Metropolitanorum pertinere posset ad summum Pontificem. Tum etiam sententia executioni mandatur, nulla prorsus facta relatione ad Apostolicam sedem.*

X. Anno dein sexcentesimo tertio, ut narrat Fredegarius in Chronico, Desiderius Metropolitanus Viennensis, pridem Reginae Brunichildi invidus, in synodo Cabilonensi depositus fuit, & in quamdam insulam proiectus. Domnolus vero in eius locum substitutus est, tametsi nulla super hoc Apostolicae sedis rescripta emanassent. *Anno octavo regni Theodorici, inquit Fredegarius, synodus Cabilono colligitur. Desiderium Episcopum Viennensem deiciunt: & instigante Aridio Lugdunensi Episcopo & Brunichilde, subrogatus est loco ipsius sacerdotali officio Domnolus. Desiderius vero in insulam quamdam exilio detruditur.*

XI. Bella domestica, quae Gallias commoverunt sub Theodorico Rege & Ebroino Maiore domus regiae nonnullos quoque Episcopos in partes traxerunt, reos ob hoc laesae maiestatis. Itaque quum Rex & Ebroinus synodum alicubi convocassent, plures Episcopi in ea deiecti sunt, ac praesertim Dido, qui dein capite plexus est; alii vero in exilium tantum pulsi sunt iussu Principis. Quum vero in partes quoque transgressus fuisset Leodegarius Episcopus Augustodunensis, dimissus non fuit ad iudicium synodi; sed Comiti palatino traditus, eius iussu capitis poenam subiit. Vetus auctor vitae sancti Leodegarii, qui haec omnia edisserit, acerbè invehitur in eos, qui sanctum hunc virum iniquo iudicio morte damnaverunt; sed tamen nullam querelam movet adversus poenam Didoni aliisque Episcopis irrogatam. *Theodoricus Rex, inquit, & Ebroinus synodum in quadam villa regia convocantes, multam Episcoporum turbam adesse fecerunt; ibique inter ceteros Didonem condemnatum ab ipsa synodo, calvaria accepta in capite expulsum segregant a sancta congregatione. Deinde exilio condemnatus, morteque secuta poena capitis exsoluit. Alii porro Episcopi tunc a Rege per Ebroinum in ipsa synodo poenam similem sortiti, perpetuo exilio sunt deportati.*

XII. Recurrit nunc Gregorii magni prudentia, ut se delicatis Gallorum ingeniis accommodaret, interim vero sedis Apostolicae dignitatem retineret: quam prudentiam etiam adhibuerat quoad Aethiopes.

Visum itaque expedire, ut Virgilio Arelatensi Episcopo vicariatum sedis Apostolicae tribueret, edicto, ut causas ille fidei aut Episcoporum iudicaret, congregatis duodecim Episcopis; ea tamen adiecta conditione, ut si causa quaequam difficilis incideret, quae in provincia definiri non posset, ea ad sedem Apostolicam referretur: *Si qua vero, inquit (9), inquisitio de fide vel fortasse aliarum rerum inter Episcopos causa emergerit, quae discerni difficiliter possit, collectis duodecim Episcopis ventiletur atque decidatur. Si autem decidi nequiverit, discussa veritate ad nostrum iudicium referatur.* Attamen licet Episcopi Arelatenses vicariatum Apostolicae sedis accepissent abhinc annis centum & viginti cum auctoritate convocandorum Conciliorum, certum est, eos nullam synodum congregasse, si synodos provinciae Arelatensis excipias. Contra, Regum illae iussu convocatae fuerunt; & iudicia in illis lata sunt adversus Episcopos, nulla mentione facta Episcopi Arelatensis, ut plurimum absentis a Concilio.

XIII. Testatum fecerat Gregorius, velle se, ut Episcoporum & aliorum clericorum Africanorum causae in synodis provincialibus definiantur, delegatione in eam rem data uni ex Episcopis Africanis, Haud absimili consilio vicariatum suum concessit Episcopo Arelatensi, praecipiens item, ut causae Episcoporum ac aliorum clericorum Gallicanorum in provinciis terminentur. Sed aperta rursus in eam rem sunt verba eius ad Reginam Brunichildem scribentis. Neque enim aliud ad commendandam sedis Apostolicae dignitatem exigit, quam, ut Regina approbet, mitti in Galliam Legatum; quod, habita synodo adversus Episcopos impudicitiae reos, poena in eos decerneretur. Satisfieri itaque censebat auctoritati suae, si in synodo adesse fineretur Legatus a Romana sede directus; adeoque non cogitabat de evocandis Romam Episcopis, ut illic prima de criminibus eorum cognitio haberetur. Idipsum Afris significari curaverat Caelestinus; qui eius desiderio cedere noluerunt. Ea porro est ipsamet praerogativa, quae Gratiani rescripto quaesita est Episcopo Romano, ut si de causa agatur Metropolitanus cuiuspiam in longinqua regione positi, possit Pontifex dare iudices, a quorum sententia provocari non possit. Sed in primis observandum est in Gregorio magno obsequium ab eo praestitum regiae auctoritati, dum ita se gerit, ut in Galliam mittere personam nolit cum auctoritate extraordinaria absque postulatione Principis. Ius autem illud usque ad haec tempora conservatum fuit: Pontifices enim Romani Legatos in Galliam mittere non possunt absque consensu Regis (10).

Nunc referenda sunt verba Gregorii ex epistola ad Brunichildem Reginam (11): *Multorum ad nos relatione pervenit ita quosdam*

(9) Gregor. lib. 4. epist. 51.

(10) Vide sup. lib. 5. cap. 56. §. 23.

& cap. 58. §. 2.

(11) Gregor. lib. 9. epist. 64.

sacerdotes in illis partibus impudice ac nequiter conversari, ut & audire nobis opprobrium & lamentabile sit referre. Infra: Sed quoniam eos, quorum est locus haec insequi, nec sollicitudo ad requisitionem nec zelus excitat ad vindictam, (Metropolitanos intelligit) scripta ad nos vestra discurrant, ut personam, si praecepitis, cum vestrae auctoritatis assensu transmittamus; quae una cum aliis sacerdotibus haec & subtiliter quaerere & secundum Deum debeat emendare.

XIV. Morem Pontifici gesserunt Regina Brunichildis & nepos eius Theodoricus Rex; qui duos Legatos Romam misere pro nonnullis negotiis. Inter mandata vero eis data, illud quoque praeceptum est, ut Legatum in Gallias mitti postularent, synodum illie habiturum. Id mire placuit Gregorio, qui pollicitus est, se illum brevi missurum. Verum oborta tunc in regno civilia bella obstiterunt, ne Legatus ille mitteretur. Praefari autem viri magnifici filii nostri, inquit Gregorius ad Brunichildem scribens (12), dato capitulari inter cetera petierunt, quod sibi ex vestra perhibuere iussione mandatum, ut talis debeat a nobis in Galliis persona transmitti, quae facta synodo, cuncta quae contra sanctissimos canones perpetrantur, omnipotentia Deo auctore possit corrigere. Infra: Aperto autem tempore, si Deo plueris, venerandae excellentiae vestrae desideria implere curabimus.

XV. Ceterum omittendum non est hoc loco iudicium latum a Rege Chariberto, qui anno DLXIII. in irritum misit sententiam depositionis, a Leontio Burdigalensi Archiepiscopo & provincialibus Episcopis decretam adversus Emerium Episcopum Santonensem (13). Ad episcopatum ille promotus fuerat iussu Regis Clotarii; qui praeterea tum ab aliis Episcopis ordinari praeceperat, quam a suo Metropolitano, Leontio nimirum. Hic, post decessum Clotarii, Episcopos provinciae suae congregavit in civitate Santonensi: in qua synodo deiectus fuit Emerius. Tum celebrata alterius electio, cuius confirmationem a Chariberto Leontius petiit per legatos. At Charibertus aegre ferens contemptam patris sui Clotarii auctoritatem, deiecto videlicet Emerio ab episcopatu, iniuriam illam ultus est propria auctoritate; missis videlicet in provinciam viris religiosis, qui Emerium restituerent Ecclesiae Santonensi; dicta vero multa mille aureorum Leontio Archiepiscopo, ut temeritatem eius hac poena castigaret; reliquis vero Episcopis multa etiam indicta, sed leviori. Rem narrat Gregorius Turonensis his verbis (14): Directis viris religiosis, Episcopum in loco restituit; dirigens etiam quosdam de Camerariis suis, qui exactis a Leontio Episcopo mille aureis, reliquos iuxta possibili-
sem condemnarent Episcopos. Et sic patris ultus est iniuriam.

CA

(12) Gregor. lib. 11. epist. 8.

(14) Gregor. Turon. lib. 4. cap. 26.

(13) Vide lib. 4. cap. 2. §. 2.

De nova praxi iudiciorum Ecclesiasticorum sub secunda Regum dynastia introducta ex spurii Pontificum Romanorum epistolis ab Isidoro collectis.

SYNOPSIS

I. Sub secunda Regum nostrorum dynastia novum ius introductum est in Ecclesiam Gallicanam. Petiunt illud ex collectione Isidori, quae tum primum prodit.

II. Epistolae veterum Pontificum Romanorum, quae habentur in illa collectione, sunt prorsus apocryphae citra omnem controversiam.

III. Ea collectio tribuitur Isidoro Mercatori. Tribui autem non potest Isidoro Episcopo Hispanensi. Isidorum Episcopum Setubensem eius auctorem facit Chronicon Iuliani Toletani. Sed illud falsi suspicionem laborat.

IV. Eodem tempore emerferunt Capitula Hadriani data Ingilramno Metensi Episcopo.

V. Iure illo novo statuitur, nullum Episcopum posse iudicari, nisi in synodo convocata a summo Pontifice.

VI. Sed ius illud contrarium est antiquis canonibus & decretis Pontificum Romanorum. Huic novitati occasionem dedit Concilium Sardicense. Collectio tamen Hadriani non egreditur alibi limites a synodo Nicaena constitutos.

VII. Appellationem Episcopi damnate iudicandam esse Romae, decernunt Capitula Hadriani. Explicatur canon Sardicensis de appellationibus. Tum indicatur innovatio adversus sententiam eius introducta.

VIII. Praeterea praecipitur, ut si forte reus existimaverit, iudices sibi esse suspectos, in eius arbitrio sit, an velit a Romano Pontifice causam suam iudicari, an vero a Primate Dioeceseos: quod haustum est e canonibus Sardicensibus male intellectis, itemque ex lege Graciani.

IX. Capitula Hadriani & apocryphae Pontificum Romanorum epistolae, tametsi in honore haberentur apud Gallos, vix tamen legis non obtinebant, si constaret, eas canonibus esse adversas. Probat ex Hinemaro.

X. Praeclara sententia Hinemari de auctoritate harum epistolarum. Concilia prae illis servanda.

XI. Canon quintus Sardicensis versus est in legem publicam regni. Probat ex libris Capitularium, & ex Hinemaro.

I. **S**ub secunda Regum nostrorum dynastia novum ius canonicum in Ecclesiam Gallicanam aequae ac in ceteras Occidentis provincias introduci coeptum est, inventis eam in rem supposititiis illis veterum Pontificum Romanorum epistolis, in quibus exstant quamplurima constituta prorsus adversa veterum canonum statutis. Editae illae fuerunt in collectione canonum, quae Isidoro Mercatori vulgo tribuitur, quam Riculphus Episcopus Moguntinus ex Hispania attulit in Galliam. Unde factum, ut in Capitularibus Regum quamplurima loca descripta fuerint ex falsis illis epistolis.

II. Certum quidem est & omnino indubitatum ex sententia omnium virorum eruditorum (1), ac Baronii quoque & Bellarmini Cardina-

(1) Vide Baluzii praefationem ad Ant. Augustinum § 2. & sequentia.

rum, eas epistolas veterum Pontificum, Clementis nimirum, Anteri, Evaristi, Telesphori, Callisti, Iulii, Damasi, & in universum omnes illas, quae tempora Siricii & Innocentii antecedunt, fabricatas fuisse ab hoc Isidoro (2). Quod colligitur non solum ex barbarie sermonis ac inscientia antiquitatis, sed etiam ex magno discrimine, quod intercedit inter disciplinam veteris Ecclesiae & eam, quae in his epistolis continetur. Accedit Dionysii Exigui auctoritas: qui quum in sua collectione canonum addiderit epistolas decretales Pontificum Romanorum, nullam tamen mentionem facit earum, quae in illa Isidoriana continentur. Ac tametsi Leo & Gelasius frequenter laudent epistolas praedecessorum suorum, nullam Isidorianarum mentionem faciunt.

III. Quaerunt anxie viri eruditi, quisnam tandem homo fuerit Isidorus ille Mercator, cui haec compilatio tribuitur. Neque enim tribui potest Isidoro Episcopo Hispalensi, quum eius aetas multum antecedit tempus istius collectionis, tum etiam, quod nitidior sit Isidori filius, quam tota haec epistolarum apocrypharum farrago. Existimabat Blondellus, Isidorum hunc Mercatorem fuisse fratrem Eulogii Cordubensis; qui in Germaniam confugerat, vitandae Saracenorum immanitatis. Verum huic coniecturae repugnat ratio temporum. Isidorus enim ille vivebat anno DCCCL. quum diu ante eam compilationem ex Hispania in Gallias attulisset Riculfus Episcopus Moguntinus. Si fides habenda esset Chronico Iuliani Toletani, quod Parisiis editum est a clarissimo viro Laurentio Ramirezio, non laborandum esset de auctore huius collectionis. Etenim iuxta Chronici illius fidem Isidorus Mercator Episcopus Setubensis (quae civitas nunc Xativa dicitur in Hispania) ope monachi cuiusdam Benedictini operam dedisse dicitur huic compilationi & obiisse anno DCCCV. quum annum aetatis ageret centesimum. Verum Chronicon illud falsi suspitione laborat, uti diximus in capite V. libri III. §. 11.

IV. Eadem tempestate emerfit collectio LXXX. capitulorum (alii tamen LXXII. tantum fuisse dicunt) sub nomine Capitulorum Hadriani Papae, quae data ab eo est Ingilramno Episcopo Metensi anno septingentesimo octuagesimo quinto. Ea autem excerpta est ex antiquis canonibus & genuinis Pontificum Romanorum epistolis, tum etiam ex legibus Codice Theodosiano comprehensis, vel potius ex breviario illarum legum. In his autem capitulis interdum nonnihil additur antiquis canonibus, interdum vero detrahuntur verba magni momenti, prout conducere visum est ad extollendam Romani Pontificis auctoritatem. Attamen tanta horum capitulorum dignatio fuit, ut etiam frequenter descripta fuerint in Regum nostrorum Capitularibus; & iis usus est Isidorus Mercator in adornanda collectione epistolarum apocrypharum, quas diximus.

V. Nunc

(2) Vide lib. 3. cap. 5.

V. Nunc penitus inspiciendum est, quid novi iuris invexerint hae duae collectiones quoad iudicia canonica Episcoporum. Primum enim illic statuitur, nullum Episcopum posse iudicari, nisi in synodo a summo Pontifice convocata: *Nullus Episcopus, nisi canonice vocatus. & in legitima synodo suo tempore apostolica auctoritate convocata, super quibuslibet criminibus pulsatus audiatur vel impetatur.* Haec enim sunt ipsa verba capitis tertii collectionis Hadriani; unde sua exscripsit Isidorus Mercator sub nomine Iulii Papae. Hic autem Hadriani locus laudatur in secunda additione Ludovici Pii cap. XII.

VI. Ius istud novum adversatur canonibus Nicaenis, Antiochenis, Africanis, Sardicenis, & epistolis Innocentii, Leonis, Gregorii, & reliquorum Pontificum Romanorum; qui decernunt, ut prima de criminibus Episcoporum cognitio habeatur a synodo provinciae, quam Metropolitanus convocabit absque auctoritate Pontificis Romani. Occasionem autem huic novae institutioni subministravit Concilium Sardicense, quod Episcopum deponi praecipit in Concilio ex delegatione Pontificis congregando; sed illud decernitur tantum in casu appellationis, ad retractandum primum iudicium. Eo autem consilio conditum est capitulum illud Hadriani, ut tota deiiciendorum Episcoporum auctoritas ad Apostolicam sedem devolvatur, adeo, ut etiam prima causae cognitio instituitur auctoritate Pontificis, & quod iure ordinario competit Episcopis, ex delegatione tantum Pontificis fiat. Attamen in his, quae sequuntur, collectio illa non egreditur limites a synodo Nicaena statutos. Nam in capitulis V. IX. XII. & XX. praecipitur, ut primum iudicium fiat ab Episcopis provinciae: quod in executionem mitti debeat, si Episcopus damnatus Apostolicam sedem non appellaverit. Descriptum autem est istud in additione quarta Ludovici Pii cap. VIII. & in libro VI. Capitulum cap. CCLXXXVII. itemque in libro VII. cap. CCXXXIV. & CCLXXV.

VII. Secundo ingens tentata est innovatio quoad Episcopum depositum provocantem ad Apostolicam sedem. Hunc enim capitulum XX. praecipit a summo Pontifice iudicari: *apud Romanae sedis Pontificem iudicetur.* Tum in XXIII. scriptum est *statuendum, quod ipse censuerit*: quod relatū est in septimo Capitularium libro cap. CCXXXIV. & CCXXXV. In eo autem capite facta est fraus non contemnenda. Quippe id in legem perpetuam versum est, quod antea conditio tantum erat; huius novae institutionis colore quaesito ex canone Sardicensi, cuius tamen brevium tantum refertur, & ipsum procul aberrans a mente canonis. Nam Hadrianus primus in Epitome canonum, quam anno DCCLXXIII. misit ad Carolum magnum, canonis tertii Sardicensis brevium concepit his verbis: *Quod si damnatus appellaverit Romanum Pontificem, id observandum est, quod ipse censuerit.* Et tamen canon ille Sardicensis, tametsi supre-

ma

miam Romano Pontifici auctoritatem tribuat, si Episcopus appellaverit, ea nihilominus mente id constituit, ut ea tantum utatur ad iudicandum, an prima sententia confirmanda sit, an vero decernenda revisio. Quo casu causam remittere debet ad secundam synodum provinciae, misso etiam Legato, si mittendum esse aliquem existimaverit. Porro in Capitulis Hadriani omissa non est haec pars canonis Sardicensis, potestas nimirum decernendi, ut res in synodo iudicatae denuo examinentur: sed disiuncta est illic a materia, de qua agitur, separatimque capitulum constituit. In capitulo enim XLII. exstant verba epitomes Hadriani, sumta ex canone septimo Sardicensi; quae relata etiam sunt in libro VII. Capitul. cap. CCLXVII.

VIII. Tertio praecipitur, ut si forte reus existimaverit, iudices sibi esse suspectos, in eius arbitrio sit, an velit a Romano Pontifice causam suam iudicari, an vero a Primate Dioeceseos; ut patet ex capite XX. huius collectionis, quod relatum est in septimo Capitularium libro capite CCXXXIV. Huic innovationi occasionem praebeuerunt canones Sardicenses male intellecti. Nam nonus & decimus permittunt, ut causa Metropolitanus iudicetur apud Primum Dioeceseos, id est, apud Patriarcham, aut sedem Constantinopolitanam. Itaque collectio ista in diversum trahit mentem horum canonum, edicens, ut Episcopi, quibus Metropolitanus aliive Episcopi suspecti sunt, possint causam suam deferre ad Primum Dioeceseos, id est, iuxta mentem istius collectoris, ad antiquiorem Metropolitanum, aut ad sedem Romanam. Eidem innovationi occasionem quoque praebeuit rescriptum Gratiani Imperatoris supra relatum in capite undecimo huius libri; quo tribuitur Episcopo accusato facultas appellandi ad Concilium quindecim Episcoporum, vel ad Episcopum Romanum, si suspectos sibi esse crediderit aut Metropolitanum aut reliquos iudices. Verum haec lex deinceps obtinere non debet post receptos in auctoritatem canones Sardicenses; qui aliam regulam constituerunt quoad Episcoporum iudicia, appellarique permiserunt a sententiis depositionis decretis in synodis; quum e contra lex Gratiani vetet, ne is appellet a iudicio synodi provincialis, qui se ab ea iudicari consenserit.

IX. Attamen observandum est, honorem quidem habitum huic collectioni Hadriani & falsis Pontificum epistolis, adeo, ut eis frequenter utantur Reges nostri in libris Capitularium; sed nihilominus eas vim legis non obtinuisse apud Gallos, quando constabat, eas esse adversas canonibus. Testatur id Hincmarus Remensis Archiepiscopus in opusculo LV. capitulorum adversus Hincmarum Laudunensem Episcopum sororis filium scribens, qui ea collectione utebatur. Ait enim apertissime Hincmarus de hac collectione Hadriani, eam sibi repugnare in plerisque capitibus, in aliis vero contrariam esse sacris ca-

no-

nonibus (3): *De sententiis vero, inquit, quae dicuntur ex Graecis & Latinis canonibus & synodis Romanis atque decretis Praesulum ac Ducum Romanorum collectae ab Hadriano Papa, & Engelramno Metensium Episcopo datae, quando pro sui negotii causa agebatur, quam dissonae inter se habeantur, qui legit, satis intelligit, & quam diversae a sacris canonibus, & quam discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis iudiciis habeantur. Infra: De istis sententiis plena est terra, scilicet & de libro collectarum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania adlarum Riculfus Moguntinus Episcopus in huiusmodi, sicut & in Capitulis regis studiosus obtinuit, & istas regiones ex illo repleti fecit.*

X. Quid autem de veterum Pontificum epistolis ipse sentiret, apertissime ostendit eodem loco; tamen scribere non audeat, eas esse supposititias. Docet enim ex Innocentii, Leonis & Gelasii receptis decretis, accurate servanda esse ea, quae in canonibus Conciliorum praescribuntur; a quibus tamen discederetur, si varia capita contraversis illis epistolis comprehensa servarentur, quae sunt adversa canonibus; qui posteriores quum sint iis epistolis, illis utpote prioribus derogare censendi sunt. Vnde tandem orationem suam hac definitione concludit, honorem quidem iis epistolis deberi ob dignitatem auctorum, quorum nomina praeferunt, sed Concilia servanda, quorum decreta universalis Ecclesia & sedes Apostolica custodit. *In hac discretionem, inquit (4), ut praemisi ex verbis Gelasii, suscipe ad instructionem illas epistolas, quas beatissimi Papae diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt legendas venerabiliter; & serva sacra Concilia, quae sedes Apostolica & omnis sequitur Ecclesia, inviolabiliter.*

XI. At licet in libris Capitularium descripta fuerint Capitula Hadriani, tamen in eisdem scriptus quoque est canon quintus Sardicenis, ut vim legis in regno obtineat quoad negotia ecclesiastica; eoque solo utebatur Ecclesia Gallicana, ut testatur Hincmarus. Haec sunt verba Capitularium (5). *Vt iudicatus Episcopus ad Apostolicam sedem, si voluerit, appellet. Ex Concilio Sardicensi titulo quinto. Quod si appellaverit, in cathedra ipsius alter non ordinetur:* quae verba transcripta sunt e Breviario Ferrandi Diaconi tit. LIX. & LX. In eisdem Capitularibus descripta est pars illa epistolae Leonis primi ad Episcopos Mauritaniae Caesariensis, qua eorum iudicio committit causam Lupicini Episcopi. In universum autem reliqua capitula sic accipienda sunt, ut istis nequaquam derogetur, quemadmodum probavimus ex Hincmaro. Is autem nomine Caroli Calvi Imperatoris scribens ad Ioannem VIII. Pontificem Romanum, quinam sit canonum Sardicensium sensus, aperit in capite undecimo illius epistolae, cuius verba

supra

(3) Hincmar. in Opusc. cap. 24.

(4) Hincmar. cap. 25.

(5) Lib. 7. Capitul. cap. 323.

supra relata sunt in hoc libro. Tum capite XIX. docet, eam fuisse praxim sui saeculi, eamque semper observatam fuisse in hoc regno. Haec itaque *transalpinis Ecclesiis*, inquit, *earumque rectoribus a sede Apostolica de appellatione Episcoporum ad sedem Apostolicam ante longissimae aetatis annos usque ad nostra tempora servata & a decessoribus ac praedecessoribus eorum secuta & consecuta fuerunt.* Quod eo facilius is credet, qui observaverit, canones Nicaenos, Antiochenos & Sardicenses fuisse descriptos in codice canonum, quo Ecclesia Romana utebatur aevo Caroli magni, quem Hadrianus primus misit ad hunc Principem. In epistola vero, quae praefixa est huic codici, Hadrianus Carolum hortatur ad observationem horum canonum. *A lege nunquam discede*, inquit, *haec observans statuta.* Vnde Leo quartus scribit, Episcopos iudicari secundum regulas a canonibus praescriptas.

CAPUT XXI.

De praxi iudiciorum ecclesiasticorum sub Gregorio IV.

Leone IV. & Nicolao I.

SYNOPSIS.

I. Gregorius quartus causas Episcoporum iudicari iubet a Primate Dioeceseos; sed iudicium tamen peragi prohibet; quod sibi reservat, vel Legatis in provinciam missendis.

II. Leo quartus statuit, Episcopum deponari non posse, nisi a duodecim, nisi si Papam appellaverit. Quo casu nemo potest sententiam pronunciare adversus eum.

III. Hae constitutiones contrariae erant canonibus. Ostenditur autem, in quo adversarentur canonibus.

IV. In Gallia tamen Episcopi deponerentur in synodo provinciali, non invitis Pontificibus Romanis.

V. Probatur ex Nicolao primo, qui ait,

sedem Apostolicam eum habere debere pro damnato, qui iudicio Episcoporum fuerat damnatus. At si deiectus appellaverit Apostolicam sedem, tum recipi eum posse in communionem, postquam causa fuerit examinata in synodo. Referuntur verba Nicolai.

VI. Agnovit Nicolaus, inesse synodi provinciarum legitimam auctoritatem ad deponendos Episcopos, neque necessariam esse delegationem summi Pontificis. Probatur ex epistola eius ad Salomonem Regem Britonum.

VII. In Concilio Triburiensi statutum est, ut Episcopus non nisi a duodecim Episcopis deponatur, nempe in synodo provinciali.

I. Gregorius dein quartus infringere conatus est auctoritatem canonum Sardicensium anno DCCCXXXV. & iudiciorum ordinem praescribere quoad Episcopos, arrepta occasione quadam opportunissima (1). Aldricus Cenomanensis Episcopus ad eum provocaverat ante sententiam Episcoporum provincialium, qui neque litis instructione, neque iudicio supersedere volebant. Praecipit itaque Gregorius

Tom. III.

C c c

rius

(1) Vide Baluzii praefat. ad Anton. Augustin. cap. 7.

rius Pontifex, ut causa eius audiat a Primatu Dioeceseos; sed iudicium tamen peragi prohibet; quod sibi reservat, vel Legatis suis in provinciam mittendis. Constitutio autem haec versa fuit a Gregorio in legem generalem, scripta videlicet epistola ad Episcopos Galliae, Germaniae & Europae, quae exstat integra in secundo tomo Conciliorum Galliae; eius autem excerpta exstant apud Ivonem in Decreto & apud Gratianum 2. quæst. 6. Haec sunt verba Gregorii: *Liceat illi post auditionem Primatum Dioeceseos, si necesse fuerit, nos appellare, & nostra auctoritate, aut ante nos, aut ante Legatos nostro ex latere missos iuxta patrum decreta suas exercere atque finire actiones; nullusque illum ante haec iudicet aut iudicare praesumat.*

II. Eam constitutionem imitatus est Leo quartus anno DCCCXLIX. ad Episcopos Britanniae scribens. Ait enim, Episcopum damnari non posse, nisi a duodecim Episcopis, nisi si Papam appellaverit: quo casu nemo potest sententiam pronuntiare adversus eum. *Si Episcopus, inquit, suam causam in praesentia Romanae sedis Episcopi petierit audiri, nullus super illum finitivam praesumat dare sententiam: sed omnino eam audiri decernimus.* Refertur hic locus a Gratiano 2. q. 4. cap. Nullam. Epistola vero exstat integra in tomo tertio Conciliorum Galliae.

III. Hae duae constitutiones Gregorii quarti & Leonis quarti contrariae erant canonibus in duobus capitibus. Tum ex eo, quod iubent, ut si Episcopus accusatus appellet a synodo provinciae ante iudicium, vel si primam causae suae cognitionem a Romano Pontifice suscipi postulet, litis instructione superledeatur, donec Papa statuerit quid sequendum sit. Tum etiam ex eo, quod arbitrio eius reservant, an Episcopus in urbe Roma iudicandus sit, an vero dimittendus in provinciam, illic iudicandus coram Legatis Apostolicae sedis. Quod sumtum est ex more usurpato a Gregorio magno: qui tamen Gallias & Africam distinguebat ab aliis provinciis, & cum eis diverso prorsus modo se gerebat, quam cum aliis.

IV. Galli tamen ea tempestate contraria Gregorio quarto & Leoni quarto usurpabant quoad ius appellationum. Nam quoad primam causae cognitionem dubium non erat, quin Episcopi ad synodum a Principe evocati possent deponere Episcopum. Quin & ipsi quoque Pontifices novarum, quas diximus, constitutionum auctores, aut eorum successores, nunquam contradixerunt huic auctoritati; tametsi iam tum vulgata essent Hadriani primi Capitula & apocryphae Pontificum Romanorum epistolae ab Isidoro Mercatore collectae. Sane res ista probari potest ex adductis Gregorii quarti & Leonis quarti constitutionibus, qui ei Episcoporum auctoritati non derogant, nisi in casu appellationis. Sed praeterea idipsum probari potest ex duobus locis Nicolai primi valde illustribus.

V. Pri-

V. Primus petitur ex caussa Ebbonis Archiepiscopi Remensis. Anno DCCCXXXV. Ludovicus Pius Imperator synodum apud Theodinisvillam convocavit, cui interfuere octo Archiepiscopi & Episcopi triginta quinque; in qua Ebbo deiectus est. Quippe crimen suum confessus fuerat, partes nimirum Lotharii secutum se esse adversus Ludovicum patrem, istum vero exauctorasse praetextu poenitentiae publicae. Quum autem is post deiectionem suam Romam profectus esset, a Sergio in communionem receptus non est. Vnde Nicolaus sumit occasionem scribendi, sedem Apostolicam eum habere debere pro damnato, qui iudicio Episcoporum fuerat damnatus, iuxta constitutum canonis quinti Nicaeni, quem laudat. At si deiectus appellaverit Apostolicam sedem, tum recipi eum posse in communionem Ecclesiae, postquam caussa fuerit examinata in synodo. Vnde colligitur, appellatione ad Apostolicam sedem suspensum non fuisse effectum sententiae a primis iudicibus latae, quoad depositionem nimirum & privationem communionis episcopalis, tametsi suspenderetur, quoad ordinationem alterius Episcopi in loco deiecti. Magni autem momenti sunt verba Nicolai, quae sic habent in epistola eius ad synodum Sueffionensem: *Porro si quispiam sedem Apostolicam per Sergium sanctae memoriae Papam Ebbonem quondam Archiepiscopum indignum clericali communione sanxisse perhibet, noverit quoniam talem sedes Apostolica debuit Ebbonem, donec synodali eius examine caussa discerneretur, habere, qualem ab aliis habitum non ignorabat. Infra: Donec igitur auctoritate sua super huiusmodi pusillanimitate aut contentione aut alio quolibet vitio examinatio vel diiudicatio proveniret, Apostolica sedes nihil agere debuit, nisi quod egit, videlicet, ut ab aliis abiectum ipsa nequaquam indiscusse susciperet; praecipue, quum praedictus Ebbo, non quasi pro depositione sua queritans, vel legitime restitui volens examine praecedente, sedem Apostolicam appellaverit.... a qua, iam reprobatus ab aliis, merito debuit reprobari, donec suppletum ab ea sese canonice posceret adiuvare.*

VI. Secundum caput, quod ex epistolis Nicolai primi colligitur, hoc est, agnovisse illum, inesse synodis provinciarum legitimam auctoritatem ad deponendos Episcopos, neque necessariam esse delegationem summi Pontificis; quod colligitur ex epistola eius ad Salomonem Regem Britonum scripta. Monet ergo Regem illum depositionem Episcoporum illius provinciae, qui se simoniacos esse confessi erant, & ob hoc ipsum ab aliis Episcopis iubente Salomone depositi fuerant, validam non esse, quod a duodecim Episcopis peracta non esset, ac praeterea quod ei peragenda defuisset Metropolitanus. Addit vero, Leonem quartum & Benedictum tertium praedecessores suos nihil aliud exegisse, ad hoc, ut iudicium adversus Episcopos Britonum rectum esset & legitimum, quam ut duodecim Episcopi adessent in synodo: *Quo-*

rum vestigia & ego quoque secutus eadem censui, immo & censeo, nec ullam posse Episcopos sui honoris suscipere iacturam, quos non constat fuisse a duodecim Episcopis, praesente primamque sententiam Metropolitanis Episcopo obtinente, quum examinarentur, auditos. Verum ea, quae sequuntur, magis urgent. Regi enim imperat, ut Metropolitanum Turonensem conveniat, eiusque iudicium expetat, ac propterea ad synodum mittat Episcopos Britonum, qui sunt Ecclesiae Turonensis suffraganei. Quo casu, nimirum postquam accusati fuerint examinati coram Metropolitanis & integro numero collegarum, id est, duodecim Episcoporum celebrato conventu, & ipsi legitime deponi poterunt, & alii Episcopi in eorum loco ordinari. Quia tamen intelligebat, aegre consensurum Salomonem, ut Episcopi accusati Caesarodunum Turonum mitterentur, quod is eum Metropolitanum Britanniae praesse nollet, Romanum iter aperit, ubi causam ait definitum iri, postquam ibi auditi fuerint, quorum interest. Hanc autem Nicolai epistolam in Decreto suo transcripsit Gratianus 3. q. 6. cap. Haec quippe.

VII. Germanos quoque ipsos incessit cupido retinendi vetustam consuetudinem deponendi Episcopos in suis synodis, ita tamen ut a duodecim Episcopis iudicarentur; ut constat ex canone decimo Concilii Triburiensis, quod anno DCCCXCV. habitum est: *Statutum est in hac sancta & universali synodo, ut nullus Episcopus deponatur, nisi a duodecim Episcopis.*

C A P V T XXII.

De praxi Ecclesiasticorum iudiciorum Gallicanorum, maxime interposita appellatione ante iudicium, sub Hadriano II. Pontifice Romano.

S Y N O P S I S.

I. Episcopi Gallicani contendebant supersedendum non esse depositione, tamen si appellatio interposita esset ante iudicium.

II. Haec Gallicanorum regula probatur ex controversia, quae inter eos & Hadrianum secundum exarsit in causa Hincmarii Episcopi Laudunensis, qui ante iudicium appellavit summum Pontificem, petiisque supersederi iudicio. Notatur auctor tractatus De delicto communi.

III. Id unum contendebat Hadrianus, iudicandam esse appellationem parte utraque audita. Nihil vero aliud prohibet, quam ne quis pendente appellatione ordinetur in hoc delicto.

IV. Synodus Duziacensis ad Hadrianum rescribens se tueretur auctoritate canonum Sardicensium.

V. Si causam retractari iubent Pontifex, existimabant Galli, eam retractari debere in provincia. Cui regulae adhaeret Hadrianus.

VI. Magni momenti est haec Hadriani adhaesio. Quippe canonum Sardicensium & Africanorum auctoritatem inviolatam praestat; ac praeterea duas illas Galliarum regulas, supra propositas, certas esse evincit. Referuntur ipsa Hadriani verba ex epistola ad Carolum Calvum.

VII. Sergius Papa causam Ebbonis Archiepiscopi Remensis retractari iussit in pro-

provincia eorum Legatis sedis Apostolicae. VIII. Vtraque Gallorum regula probatur. Probat ex epistola synodi Tricassinae ad eam auctoritate Hincmari in epistola ad Nicolaum primum.

I. **E**cclēsia Gallicana robuste libertatem suam illa aetate retinuit quoad caput appellationum. Primum enim contendebant Episcopi Gallicani, appellationem interpositam ante iudicium ab Episcopis provinciae latum, non esse eius momenti, ut interim supersedendum foret instructione litis aut pronuntiatione sententiae, & per consequentiam, privatione communionis episcopalis, tametsi alterius Episcopi ordinatione supersederetur.

II. Hanc eorum fuisse regulam, discimus ex controversia, quae inter Hadrianum secundum & Episcopos Gallicanos exarsit in causa Hincmari Episcopi Laudunensis. Depositus is fuit in Concilio Duziacensi decem provinciarum an. DCCCLXXI. tametsi ante iudicium appellasset summum Pontificem, petiissetque ut interim supersederetur iudicio. Ea porro Episcopis illis mens non erat, ut appellationis prosecutionem prohibere voluerint, quemadmodum existimat is, qui tractatum scripsit *De delicto communi*; sed depositionem iudicare volebant pendente appellatione. Sane acta aiunt: *Salvo in omnibus iudicio sedis Apostolicae*. Hadrianus vero eis exprobrat hanc praecipitationem, contenditque, supersederi debuisse instructione litis post appellationem. Depositionem praeterea confirmaturum se negat, donec Hincmarum Laudunensem & accusatorem eius audiverit in plena synodo; *in praesentia nostra*, inquit, *& totius sedis Romanae synodali collegio*. Haec sunt eius verba in epistola XXVII. quae data est ad Episcopos synodi Duziacensis: *Tamen, sicut ipsius Concilii actionibus legitur, quoniam salvo in omnibus iudicio sedis Apostolicae illum ab Episcopis fuisse iudicatum asseritis, nos, non aliqua contra quoslibet commoti invidia, nec alterius culpam in alterum retorquere cupientes, volumus & auctoritate Apostolica, nullius partis favorem aut obsequium, sed rei gestae veritatem magis invenire cupientes, iubemus ipsum Hincmarum Laudunensem Episcopum vestra fretum potentia ad limina sanctorum Apostolorum nostramque venire praesentiam. Quo sane veniente, veniat pariter accusator idoneus, qui nulla possit auctoritate legitima repui. Et tunc in praesentia nostra & totius sedis Romanae synodali collegio causa illius prudenti ventilata examine, ac diligenter inquisita, secundum Deum & sacrorum canonum constitutiones spiritu Dei prolatae sine protelatione aliqua finietur.*

III. Revera tamen latae sententiae connivet Hadrianus, id unum contendens, iudicandam esse appellationem utraque parte audita, nihil vero aliud prohibet, quam ne quis ordinetur in loco deiectionis, donec iudicata fuerit appellatio. Quia quum clamaret in synodo, inquit Hadrianus, *se ad sedem Apostolicam velle incunctanter venire atque*

in praesentia eius pro obiectis sibi ab adversario criminibus respondere; damnationis in eum non erat proferenda sententia. Infra: Vnde quousque causa illius, sicut praetulimus, fuerit iterum refricata atque finita, alter Episcopus in ipsa Laudunensi Ecclesia nullatenus ordinetur.

IV. Huic Hadriani epistolae respondens synodus Duziacensis canonum Sardicensium auctoritate se tuetur; ut patet ex eorum epistola, in qua aiunt abstinere potuisse ab hac excusatione, quam mittunt, si is, qui Hadriano erat ab epistolis, diligenter inspexisset acta synodi in loco, quem indicant. *Nunc nobis non esset necessarium excusare, inquit, si is, quem nobis iussistis rescribere, ad locum in gestorum synodali serie legisset, quod ibi, ante quam damnationis in Hincmarum proferretur sententia, scriptum est ita: (*) Tunc lectae sunt in synodo ab Adalgario Diacono sententiae canonum, ita eo dicente: Sardicenses canones decreverunt, ut si aliquis Episcopus indicatus &c.*

V. Quum itaque Rex Carolus Calvus & Episcopi Gallicani summo opere urgerent observationem canonum Sardicensium, temperamento eo uritur Hadrianus, quo utrorumque iuribus consulitur. Vnde quoque elicienda est secunda Gallorum regula, nimirum in casu appellationis, si summus Pontifex velit causam retractari, iudicandam esse illam in provincia. Cui regulae adhaeret Hadrianus in epistola ad Carolum; in qua mentem ei suam aperit, postquam Episcoporum Gallicanorum ultimas litteras expenderat. Ait ergo aequum esse, ut quandoquidem Laudunensis Episcopus appellavit Apostolicam sedem, spatium habeat accedendi ad eam, ubi ipsi ostendentur epistolae & acta adversus eum missa. Quod si, postquam acta cum eo communicata fuerint, pertinaciter contenderit, se iniuste esse damnatum, tum Papam iussurum, ut causa retractetur in provincia, vel a iudicibus electis, vel a synodo coram Legatis summi Pontificis, ita tamen, ut interim Laudunensis restitui non possit Episcopali ordini.

VI. Hic locus magni momenti est, tum ex eo, quod canonum Sardicensium & Africanorum auctoritatem inviolatam praestat, tum etiam quod duas Gallorum regulas supra propositas certas esse evincit. Haec sunt verba Hadriani. (1): *Sed quia non satis idonea videntur & matura nostris, & huic sanctae sedi condigna, id est, gesta synodalia habita contra Hincmarum, donec ad hanc sanctissimam & Apostolicam, quam appellavit, sedem spatium habeat veniendi, ideo veniat; & ostensis sibi litteris, quas nobis misistis, & libello continenti seriem synodi, libellulo etiam cleri & plebis Laudunensis proclamationem continenti, si adhuc instam putaverit habere proclamationem, asserens, se iniuste damnatum: tum electis iudicibus, non tamen eo prius in gradu restituto, aut ex latere nostro directis Legatis cum au-*

(*) In actis Concilii Duziacensis c. 10. Regem.

(1) Epist. 29. Hadr. II. ad Carolum

Gloria nostra, refricentur quae gesta sunt, & negotia, in qua orsa sunt provincia, canonice terminentur. Quod si venire detrectaverit, clareat, quod idem ipse dederit locum damnationis in semetipsum; nec sacri ordo differendo moram patiatur vel detrimentum.

VII. Ad maiorem autem probationem huius secundae regulae Episcoporum Gallicanorum, causam videlicet in provincia retractandam fuisse, si summus Pontifex appellationem admitteret, adferam exemplum Ebbonis Archiepiscopi Remensis. Fuerat is depositus anno DCCCXXV. ut supra detuli. Undecim vero post annis Imperator Lotharius, odio adversus Carolum Regem fratrem suum, a Sergio Pontifice rescriptum impetravit, quod causa Ebbonis retractari iubebatur: ac tametsi magna esset eius gratia, quod Roma eius imperio pareret, nihil tamen aliud obtinuit, quam, ut negotium in provincia retractaretur coram Legatis, quos Sergius apud urbem Treverensem missurus erat ad Imperatorem. Sane Ebbo dein abstinuit a prosecutione huius negotii. Sed hanc delegationem factam esse, docet epistola synodi Tricassinae ad Nicolaum primum scripta anno DCCCLXVII. qua eum synodus certiore fecit eorum, quae acta fuerant in causa Ebbonis. Lotharius Imperator, inquit synodus, epistolas a Sergio Papa exegit pro refricando iudicio de Ebbonis abiectione, quasi discordia esset in Remensi Ecclesia pro eius ordinatione. Unde idem Papa Domino Carolo, sed & Gunthardo Archiepiscopo, & eidem Hincmaro litteras misit, ut, quum post diem sanctae resurrectionis Missas suos in servitium Imperatoris mitteret, Treviris cum Episcopis ad hanc discordiam sopiendam convenire studerent.

VIII. Ad probandam autem utramque regulam utar etiam testimonio Hincmari ad Nicolaum Papam scribentis. Hinc iuxta Sardicense Concilium, inquit (2), summus primae & sanctae sedis Romanae Pontifex pro examinis renovatione ad se reclamantis & refugientis cum sua clamoratione deiectionis provincialis Episcopi non statim singularitate privilegii & auctoritatis suae restituit, sed remittens eum ad provinciam, ubi causa parrata fuerat, . . . aut finitimis Episcopis dignatur scribere, aut e latere suo mittit, qui habentes eius auctoritatem praesentes cum Episcopis iudicent, & diligenter causam inquisitionem definiant.

(2) Ap. Flodoard. lib. 3. hist. Remens. cap. 13.

C A P V T XXIII.

De praxi Ecclesiae Gallicanae, de non admittenda appellatione a iudicibus electis, sub Nicolao I. ubi simul ex Hincmaro quinque iura Episcoporum Gallicanorum singularia illustrantur.

S Y N O P S I S.

I. Contendebant praeterea Episcopi Gallicani, appellari non posse a iudicibus electis, etiamsi ii electi essent post appellationem. Ei Gallorum desiderio contradixit Nicolaus primus in causa Rothadi Episcopi Sueffionensis. Narratur historia depositionis Rothadi.

II. Deiectionis eius certior factus Nicolaus excoauit, praesertim quod intelligeret, ordinatum fuisse in loco eius Episcopum, spreta appellatione. Itaque ad Hincmarum scripsit, non occultis doloris indicis, adeo ut suspensionem a divinis intentaverit.

III. Synodi acta confirmaturum se negat Nicolaus, donec Rothadus fuisset auditus. Tum irascitur ob depositionem Rothadi peractam post appellationem. Scribendum autem fuisse ad summum Pontificem, tametsi appellatum non fuisset, ut cognosci posset, an is causam retractari vellet; quod contrarium est canonis Sardicensi.

IV. Canones violatos ait ex eo capite, quod Episcopus in loco Rothadi fuerit ordinatus post appellationem. Episcopi vero excipiunt, eum post appellationem expectasse iudicium Episcoporum. Quid dein actum a Nicolao.

V. Temperata fuit exandescencia Nicolai. Postulat, ut aut Episcopi Rothadum restituant, aut aliquos Romam mittant, quos coram iudicio renovari posset apud sedem Apostolicam.

VI. Hinc occasione sumit Hincmarus scribendi celebrem illam epistolam ad Nicolaum; in qua evulgantur quinque arcana Episcoporum Gallicanorum quoad depositionem Episcoporum. Explicantur regulae illae.

VII. Pallium interdum tribuebatur Episcopis, tametsi Metropolitanis non essent. Hi vero contendebant, sibi quoque competere privilegium exemptionis a iurisdictione synodorum. Verum exemptio illa non derogabat auctoritati synodorum. Pallium autem concedi nemini poterat, ob exemptionem illam, absque consensu Regis & Episcoporum Gallicanorum.

VIII. Gregorii igitur quarti & Leonis quarti constitutiones in usum receptae non erant in Gallia, quum id, quod diu ante ab eis constitutum fuerat in gratiam omnium Episcoporum, ab Hadriano tribuatur Actardo Episcopo Nannetensi tamquam privilegium, ratione Pallii.

IX. Magni momenti sunt verba Hincmari, ex quibus quinque illae Gallorum regulae colliguntur.

X. Galli perveraciter contendunt, appellari non posse a iudicibus electis, contendente Nicolao Papa. Mirabile temperamentum Hincmari.

XI. Ruituram prorsus ecclesiasticam disciplinam scribit ad Nicolaum Hincmarus, si sententia adversus Rothadum a iudicibus electis laesa infringatur.

I. **P**Raeter duas regulas Episcoporum Gallicanorum a nobis propositas capite superiori, tertia quoque prorsus animose propugnabatur a nostris; non posse nimirum Episcopum damnatum provocare a iudicibus electis, tametsi ii electi essent post appellationem inter-

positam ad sedem Apostolicam. Sed fatendum est, summos Pontifices se ad hanc regulam non accommodasse, licet alias devorassent. Contra Nicolaus primus ei aperte contradixit in causa Rhotadi Episcopi Sueffionensis. Varia ei crimina obiecta fuerant in synodo habita in Convicino villa propter Silvanectum anno DCCCLXIII. in primis vero depositum ab eo Presbyterum iniuste, dissipata bona Ecclesiae, oppignoratum calicem aureum, spretas Metropolitanas monitiones. Quum autem in eo res esset, ut sententia iamiam in eum ferenda esset, provocavit ad sedem Apostolicam, prorogarique tantisper iudicium obtinuit, donec ipse Romam accessisset. Interim schedulam porrexit nonnullis Episcopis synodi, eorum opera implorans; quam schedulam sic interpretatus est Hincmarus, quasi Rothadus ad iudices electos provocaret. Itaque Rex synodum transtulit ad suburbium Sueffionense; ubi accusator quoque sex Episcopos elegit, quos iudices esse cupiebat. Episcopi vero, ad quos Rothadus scripserat, tum etiam sex, qui ab accusatore electi erant, eum deponunt, ac statim Episcopum alium in loco eius ordinant. Ipse vero in exilium pulsus, in monasterium proiectus est.

II. Deiectionis eius certior factus Papa Nicolaus, excanduit; praesertim quum intelligeret, ordinatum fuisse in loco eius Episcopum, spreta appellatione (1). Statim itaque ad Hincmarum scribit, ut famae & sedis suae Rothadum restituat intra spatium triginta dierum, postquam hanc epistolam receperit; vel si sententiam existimet esse iustam, aut ipse Romam veniat, aut Legatum mittat, ut ius partium agnoscere Pontifex possit. Quod si obedire contemserit Hincmarus, eum Nicolaus a *Missarum solemnibus celebrandis* suspendit.

III. Interim synodi Silvanectensis acta Romam deferuntur ab Odone Episcopo Belvacensi; quae confirmaturum se, negat Pontifex, (id enim postulabatur) donec auditus fuisset Rothadus. In epistola autem scripta ad synodum significat, gravissimam offensionem sibi concitatum esse ex eo, quod Rothadus depositus sit nulla ratione habita appellationis ab eo interpositae ad sedem Apostolicam. Ait vero, secundum canones Sardicenses permissam esse appellationem, ac tamen Rothadus non appellasset, eam tamen iuxta canones illos incubuisse necessitatem, ut ad summum Pontificem scribendum fuerit, quo sciri ac cognosci posset, an is causam retractari vellet ac iudices ea de causa dare. Sed heic obiter adnotandum est, Nicolai mentem in hac ultima clausula contrariam esse canoni Sardicensi, qui necessitatem synodo non imponit mittendi acta ad summum Pontificem, nisi in casu appellationis, ut dein ipse iudicare possit, an iudicium sit renovandum.

IV. In epistola vero XIX. ad Hincmarum manifeste peccatum esse

Tom. III.

D d d

ait

(1) Vide Baluzii praefationem ad Ant. Augustinum cap. 8.

ait ab Episcopis adversus canones, eo quod post appellationem Rothadi alium Episcopum in loco eius ordinaverant. Et quoniam Episcopi excipiebant, eum post appellationem ad sedem Apostolicam Episcoporum iudicium expetiisse, reponit Nicolaus (2), ex Rothadi ore intelligendum esse, quasnam ipsi mens tunc fuerit. Quamobrem eis praecipit, ut duo vel tres ex ipsis veniant ad sedem Apostolicam, vel vicarios suos mittant, Rothadumque adduci faciant, ut partium iura intelligi possint: quod si intra triginta dierum spatium a die receptionis huius epistolae paritum non fuerit, eos suspendere se ait a *Missarum solemnibus celebrandis*. Declarat autem, se, si illi moras nectant, ad Rothadi absolutionem processurum. *Ipsam quidem Rothadum a nobis*, inquit, *Apostolicae sedis more a damnationis vinculo fore solvendum*. Ut autem Episcopos in partes trahat, eorum quoque interesse ait, ut negotium illud ea ratione terminetur: privilegia enim Apostolicae sedis multum valere ad propulsandas iniurias, quas Episcopis forte inferri contingit: quod enim nunc Rothado accidit, posse statim unicuique eorum evenire. Adferam autem ipsa verba Nicolai: *Privilegia sedis Apostolicae regmina sunt, ut ita dicam, totius Ecclesiae catholicae. Privilegia, inquam, huius Ecclesiae munimenta sunt circa omnes impetus pravitatum. Nam quod Rothado hodie contigit, unde scitis, quod cras cuilibet non eveniat vestrum? Sic Apostolus admonet dicens: Qui putat se stare, videat, ne cadat. Quod si contigerit, ut verbis utamur prophetis, ad cuius, rogo, confugietis auxilium?*

V. Ex hac porro epistola constat, temperatam iam tum fuisse ex candescentiam Nicolai; qui paullo commotior Rothadum restitui iussu ferat, scripta ad Hincmarum epistola, quod deici non potuisset pendente appellatione. Nam in posteriore ista ad Episcopos synodi Silvanestensis, quae scripta non est imprudenter, sed post maturam deliberationem, declarat, non cogitare se de restituendo Rothado, nisi postquam constiterit, nolle eos Romam accedere aut vicarios mittere pro retractanda eiusdem Episcopi causa.

Itaque post epistolas Nicolai ad synodum, ad Regem, & ad Hincmarum scriptas, Rothadus monasterio egredi iussus est (3). Papa vero ad eum dein scripsit, ut, si se non existimet habere bonam causam, abstineat a profectione in Urbem: se enim Episcopis scripsisse, gratam sibi fore restitutionem eius, si ipsi ita censuerint, vel aliquos ex ipsis Romam mittant, quibus coram iudicio renovari possit apud sedem Apostolicam.

VI. Hinc occasionem sumit Hincmarus scribendi ad Nicolaum eam epistolam, quae apud Flodoardum exstat in libro III. historiae Remensis cap. XIII. in qua evulgantur quinque arcana Episcoporum

Gal-

(2) Epist. 32. ad Episc. syn. Silvan.

(3) Nicol. epist. 34. ad Rothadum.

Gallicanorum quoad depositiones Episcoporum. Primum enim docet, synodis comprovincialibus iuxta canones Nicaenos & aliorum Conciliorum ac decreta Pontificum Romanorum comperere ius definiendi omnes causas Episcoporum vel clericorum, neque necessarium esse, ut ob eas summus Pontifex adeatur. Tum si quid dubietatis emerferit in iudiciis Episcoporum, id est, si ea causa incidat, quae definita non sit in canonibus, & quae propterea definiri nequeat in synodo unius vel plurium provinciarum, accedendum esse ad divinum oraculum, id est, ad sedem Apostolicam. Tertio Episcopum, postquam depositus fuerit, appellare posse, si velit; Episcopum Ecclesiae Romanae; id est, eius appellationem admitti non posse ante, quam iudicatus sit & a gradu suo deiectus in synodo provinciali, iuxta Concilium Sardicense. Tum vero renovandum esse iudicium, si Romanus Episcopus iusserit renovari. Quarto appellari prorsus non posse a sententia Episcoporum, quos iudices elegerint accusator & reus. Quinto Metropolitanus, qui Pallium a summo Pontifice receperunt, iudicandos non esse ab Episcopis provincialibus absque auctoritate sedis Apostolicae, quemadmodum a Leone Papa decretum est. Axioma illud non receptum erat absolute in Gallia, ut adnotatum est superius, quum relata sunt exempla Metropolitanorum deiectionum. Verumtamen certum est, potuisse Papam, si ita existimaret, sibi reservare iudicium Metropolitanorum; ut supra vidimus factitatum a Caelestino, Leone & Hilario. At Hincmarus, ut satis Pontifici faceret, & ut sibi, qui Metropolitanus erat Remensis, patrocinaretur, regulam illam invehere conatus est.

VII. Interdum autem Episcopis, contemplatione meritorum, Pallium a sede Apostolica tribuebatur, tametsi illi non essent Metropolitanus. Hi vero contendebant, sibi quoque competere privilegium exemptionis a iurisdictione synodorum; ut patet ex Theodulfo Aurelianensi Episcopo, qui sub Ludovico Pio depositus fuit. Ait enim:

Solius illud opus Romani Praefulis exstat,

Cuius ego accepi Pallia sancta manu.

Attamen si penitius introspeciamus privilegium, quod una cum Pallio Hadrianus secundus concessit Aetardo Episcopo Nannetensi anno DCCCLXVIII. facile deprehendemus, illud coerceri ad casum appellationis vel recusationis, exemptionem vero illam non derogare auctoritati synodorum. Praeterea concedi Pallium nemini poterat absque consensu Regis & Episcoporum Galliae, ob exemptionem illam a iurisdictione. Haec sunt Hadriani verba ad eundem Aetardum Episcopum Nannetensem: *Nullus Metropolitanorum antecessorum vel contemporaneorum Episcoporum in controversia criminis, si sedem appellaveris Apostolicam, vel eius speciali experieris audiri vel discuti fortassis examine, praesumat de te proferre non nostro praemisso decreto iudicium;*

D. d. d.

cium; sed Apostolicae sedis tantum reserveris examinandus vel iudicandus incunctanter arbitrio.

VIII. Ceterum ex his Hadriani verbis petitur validissimum argumentum ad probandum, constitutiones Gregorii IV. & Leonis IV. receptas tum non fuisse in Gallia; quum id, quod triginta ante annis constitutum fuerat in gratiam omnium Episcoporum, nimirum, ut si sedem Apostolicam appellaverint, eorum iudicio supersedeatur, nunc ab Hadriano tribuatur Actardo, ut privilegium, contemplatione Pallii.

IX. Magni autem momenti sunt verba Hincmari, ex quibus quinque illae regulae colliguntur, ideoque operae pretium fuerit ea referre (4). I. *Abfit enim a nobis, ut privilegium primae & summae sedis sanctae Romanae Ecclesiae Pontificis pro sic parvo pendamus, ut controversias & iurgia tam superioris quam etiam inferioris ordinis, quae Nicaeni & ceteri sacrorum Conciliorum canones & Innocentii atque aliorum sanctae Romanae sedis Pontificum decreta in synodis provincialibus a Metropolitanis praecipunt terminari, ad vestram summam auctoritatem fatigandam ducamus.* II. *At si forte de Episcopis causa nata fuerit, unde certa & expressa in sacris regulis non habeantur iudicia, & ob id in provinciali vel in comprovinciali nequeat examine definiri, ad divinum oraculum, id est, Apostolicam sedem, nobis inde est recurrendum.* III. *Si etiam de maioribus causis a provinciali Episcopo ad electorum iudicium non fuerit provocatum, IV. & in aliqua causa idem Episcopus fuerit iudicatus, id est, a gradu suo in comprovinciali synodo deiectus; & putat se bonam causam habere, & appellaverit, qui deiectus est, & confugerit ad Episcopum Romanae Ecclesiae, ad illius dispositionem secundum septimum Sardicensis Concilii capitulum renovabitur examen.* V. *Nam de Metropolitano per sacras regulas constituto, qui ex antiqua consuetudine ab Apostolica sede Pallium accipit, sicut Leo ad Anastasium, quod & Nicaenum Concilium innuit, & ceteri Romanae sedis Pontifices in decretis suis ex sacris canonibus monstrant, sedis ipsius Pontificis etiam ante iudicium est sententia praestolanda.*

X. Tanta autem erat Ecclesiae Gallicanae pervicacia quoad quartum caput harum regularum, ut, quum ipsa iuxta canones Africanos contenderet, admittendam non esse appellationem a sententia iudicum electorum, videret tamen Nicolaum multum urgere, ut Rothadus Romam adduceretur, quo Episcopi mitterent vicarios, quos coram causa retrastaretur, ea erat, ut dixi, Episcoporum Gallicanorum in hoc capite pervicacia, ut temperamentum quaesiverint, quo utrorumque iura salva & illibata permanerent. Hincmarus enim scribit, iustum esse, ut Rothadus Romam proficiscatur, quandoquidem ita iubebat summus Pontifex; quum atqueum prorsus sit, ut qui-

libet

(4.) Ap. Flodoard. lib. 3. hist. Rem. cap. 13.

habet Episcopus ab eo vocatus Romam accedat, nisi legitima excusatione praepediatur; tum aequum pariter esse, ut Episcopi illuc mittant vicarios suos, quum id summo Pontifici placeat: in quo satisfacit dignitati sedis Apostolicae. Sed tamen eos limites praescribit potestati suorum vicariorum, ut manifeste appareat, eum providere voluisse, ne quid detrimenti caperent iura canonica Ecclesiae Gallicanae. Neque enim eos mittit ut accusatores, aut ad convincendum Rothadum, sed ut repellant accusationes impactas Episcopis Gallicanis, ac si debitam Apostolicae sedi reverentiam contemnere viderentur repudiata Episcopi illius appellatione; tum etiam ut Nicolao suppliciter significant, iudicatum ab illis fuisse Rothadum, qui ad iudicium electorum provocaverat iuxta canones Africanos & decreta sancti Gregorii. Haec sunt verba Hincmari in epistola ad Nicolaum (5). *Quum eo, id est, Rothado, quia vobis placet, cui cuncta bona placent, mittimus vicarios nostros, non ut accusatores ad conflegendum, sed ut a Rothado atque a vicinis nostris, qui causam pleniter ac veraciter aut nesciunt aut scire non volunt, accusati, quod non in contemptum sedis Apostolicae appellantem Rothadum secundum Sardicenses canones sedem Apostolicam, sed eum, qui ad electorum iudicium de certis capitulis provocavit, iuxta Carthaginenses & Africanos canones ac decreta beati Gregorii, regulariter iudicavimus, vestrae summae auctoritati humiliter intimandum.*

XI. Demum Hincmarus orat Nicolaum, ut rationem habeat canonis Carthaginensis, qui vetat appellari a iudicibus electis, tametsi ii duodecim non essent; quum praesertim in causa Rothadi integer ex consensu partium fuerit iudicum numerus, a quibus dein lata sententia est: quod si ea sententia infringatur, pessumdari hoc unico facinore auctoritatem Metropolitanorum, funditus everti vigorem ecclesiasticae disciplinae, & iudicia synodorum in contemptum abitura, etiam apud laicos: utcumque se res habeat, si post monitiones illas Papa ex speciali gratia & intuitu misericordiae Rothadum restituere velit, nolle se auctoritati eius obistere: malle enim se credere, multa Nicolao revelata esse, quae aliis sunt abscondita & occulta.

CAP V T XXIV.

Probatur ulterius, olim a iudicibus electis appellari non potuisse.

S Y N O P S I S.

1. Rothadus a Nicolao Papa restitutus est in integrum. Intentata autem Hincmarus depon-

(5) Hincmar. T. 2. pag. 247.

depositionis poena, si restitutionis executionem impediatur. Vult tamen, ut si quid Rothado obiicitur, accusatio peragatur apud sedem Apostolicam.

II. Regulam prorsus novam invehere conatur Nicolaus, synodum nempe provincialem non posse deponere Episcopum, etiamsi Apostolicam sedem non appellaveris, expectandaque esse mandata specialia summi Pontificis.

III. Contendebat Nicolaus, iudicia Episcoporum inter maiores causas numerari: quod negabant Galli. Urget Nicolaus, interrogatque, quoniam eandem causae sint maiores, si iudicia Episcoporum in eum censum referenda non sunt.

IV. Non contradicit Nicolaus Gallorum regulae, qui aiebant, provocari non posse a iudicibus electis. Sed oblique agens, ait, ei locum esse non posse in causa Rothadi, illum enim non appellasse iudices electos; quod verum est.

V. Rothadus itaque sedem suam recepit. Sed tamen Galli non discesserunt a regulis suis. Probat ex Hincmaro, qui synodi iudicium contendit non fuisse cassatum, sed Rothado humiliter poscenti veniam ab Apostolica sede datam, synodum vero Gallicanam his decretis peruisse, ut praecipimus antiquae regulae.

VI. Galli optimo iure contendebant, appellari non posse a iudicibus electis. Nicolai tamen desiderium consentaneum prorsus rationi erat. Rothadus enim non appellaverat expresse iudices. Praeterea pendente appellatione nihil tentari debuit inconsulta sede Apostolica.

VII. Certa est regula, appellari non posse a iudicibus electis. Cui & Romani Pontifices assentiuntur. Apud Graecos vetita erat appellatio a sententia iudicum electorum.

VIII. Appellari non posse a iudicibus electis, existimabat aetas divi Bernardi.

I. **R**otham itaque profectus Rothadus Episcopus Sueffionensis iuxta praeceptum Nicolai, illic semestri integrum commoratus est, adventum vicariorum Episcoporum expectans. Sed quum illi se per litteras excusassent, eo praetextu, quod Italia undique obsepta esset armis hostium, significassentque praeterea, impositam sibi non fuisse curam accusandi Rothadum, Nicolaus congregato Romae Concilio anno DCCCLXV. Rothadum in eum statum restituit, in quo erat ante sententiam excommunicationis & depositionis in illum latam. Tum Regem Carolum Calvum orat, ut decreti huius executionem protegat, Episcopumque illum restitui iubeat. Hincmarum vero obiurgans, depositionis poenam intendat, si decreti huius executionem impediatur. Declarat tamen, eam sibi mentem esse, ut, si quid Rothado obiicitur, accusatio institui & peragi possit apud Apostolicam sedem (1).

II. Sed in primis considerata est epistola Nicolai ad Episcopos Gallicanos; in qua rationem reddit eorum, quae a se gesta erant in causa Rothadi. Et tamen quum contemni & atteri turpe ac sordidum arbitraretur, ac ulcisci vellet auctoritatem suam, quam in eo violatam esse existimabat, quod Episcopi deiectioni appellationem admittere iudices nollent, regulam invehere conatur non solum canonibus receptis & decessorum suorum praxi contrariam, sed etiam variis suimet constitutionibus in superioribus epistolis contentis. Itaque regula ab

69

(1) Nicol. ep. 44. ad Carolum.

eo proposita, pompae nimirum plena, est haec, synodum provincialem non posse deponere Episcopum, etiamsi Apostolicam sedem non appellaverit, exspectandaque esse mandata specialia summi Pontificis. Diserta in eam rem sunt verba eius in ea, quam diximus, epistola ad Episcopos Gallicanos: *Esti sedem Apostolicam nullatenus appellasset, contra vos tamen & tanta vos decretalia efferre statuta & Episcopum inconsultis nobis deponere nullo modo debuistis.* Id ipsum antea viva voce dixerat in sermone, quem habuit in Concilio Romano, cuius haec sunt verba: *Quamquam esti nunquam provocasset, nunquam omnino praeter scientiam nostram deponi debuerit: quia sacra statuta & veneranda decreta Episcoporum causas, utpote maiora negotia, nostrae definiendas censurae mandarunt.* Decreta autem, unde ius suum repetit Nicolaus, non alia sunt, quam ea, quae exstant in collectione Isidori Mercatoris; quorum ipse veritatem propugnavit in epistola adversus Hincmarum, qui dixerat, eas epistolas in codicem canonum non esse relatas.

III. Addit autem Nicolaus, maiores causas definiri non posse *sine censura sedis Apostolicae*, ut ait sanctus Leo, & iudicia Episcoporum inter maiora negotia numerari: quod Galli concedere volebant. *Sed dicitis*, inquit, *iudicia Episcoporum non esse maiora negotia.* Nihil autem aliud reponit, quam eas haud dubie causas esse maiores, quod Episcopi primum gradum obtineant in Ecclesia, eorumque iudicia ad se non maiori de causa pertinere, quod etiam causas clericorum inferioris ordinis, *quum tempus vel res exegerit*, iudicare potest, iuxta auctoritatem Innocentii in epistola ad Vietricium, quem laudat, cuiusque nos genuinum sensum aperuimus in capite decimo tertio huius libri. Quoniam vero Hincmarus scripserat ad Nicolaum, causas Metropolitanorum iudicari non posse inconsulta sede Apostolica; ait Nicolaus, nullum se discrimen quoad hoc constituere inter Metropolitanos ac reliquos Episcopos. Demum gravi interrogatione, Gallicanos Episcopos urget Nicolaus, quaeritque, quaenam tandem sint maiora negotia sedi Apostolicae reservata, si iudicia Episcoporum in eum censum referenda non sint; cui interrogationi iam satisfactum est in eodem capite XIII. huius libri.

IV. Quantum autem ad obiectionem Gallorum, qui aiebant, licitum non esse provocare a sententia iudicum electorum, ei non contradicit aperte: sed oblique agens, ostendit, locum ei esse non posse in causa Rothadi; illum enim non appellasse iudices electos. Sane Rothadus nonnullis Episcopis scripserat, ut eorum opem imploraret, non certe in praesens, sed postquam summus Pontifex praecepisset causam retractari in provincia. Interim vero neque numerum iudicum expresserat, neque declaraverat, renuntiare se appellationi ad sedem Apostolicam, quo causam iudicari sineret ab Episcopo.

scopis electis. Contra persistit postea in appellatione, quando damnatus est a praetensis iudicibus. Ait deinde Nicolaus, eum, postquam sedem Apostolicam appellaverat, non potuisse provocare ad auctoritatem Romana minorem & inferiorem. Vnde colligi potest haesuram illi fuisse aquam, nisi appellatio ad sedem Apostolicam antecessisset sententiam iudicum electorum. Demum magna animi perturbatione & indignatione commotus regulam allegat a me prolatam superius in paragrapho secundo huius capituli.

V. Auctoritate itaque huius iudicii Rothadus sedem suam recepit. At Episcopi Gallicani non discesserunt a regulis suis; ut constat ex responsione Hincmari ad Episcopum Laudunensem, qui ei exprobraverat, in irritum ab Apostolica sede missam esse sententiam in Rothadum latam. Ait enim Hincmarus, iudicium synodi, quod latum fuerat & in executionem missum iuxta canones, ab Apostolica sede non fuisse cassatum, sed Rothado humiliter poscenti veniam ab ea sede datam, multis pro eo rogantibus. Papam vero flecti se passum esse, quod Legati Episcoporum, qui causas iudicii lati secum adferebant, Romae se non stitissent, prohibiti nimirum fauces Alpium transire, synodum vero Gallicanam hoc sedis Apostolicae decretum reverenter suscepisse, quemadmodum praescriptum est in antiquis regulis: atque ideo magis obtinere debuisse, quod iam vita excessisset ille, qui in loco deiectionis ordinatus fuerat, & remoto obstaculo, satius fuisse, pacem quam bellum amplecti; praesertim quum frater damnatus ad meliorem frugem se iam recepisset. Haec compendio perstringere placuit, quae fusius exstant apud Hincmarum in capite quinto opusculi LV. capitulorum; in quo haec quoque verba habentur: *Nostrum iudicium per regulas executum sedes Apostolica non cassavit; sed Rothado, qui ad eam fecit confugium, humiliter poscenti, quoniam legati nostri, qui causam eius examinavimus, cum litteris, sicut praecipiunt canones, prius non venerunt clusas, id est, fauces & transitus Alpium, transire prohibiti, solatii benignitatem impendit.*

VI. Quod si mihi sententiam quoque meam proferre liceat inter tantos viros, libere dicam, quid mihi in mentem venerit. Itaque existimo, Gallicanos Episcopos optimo iure contendisse, appellari non posse a iudicibus electis, Nicolai vero desiderium rationi prorsus consentaneum fuisse in hac facti specie. Nam postulatio iudicum electorum, quam isti contendebant factam fuisse a Rothado, non erat expressa, quandoquidem alium sensum recipere poterat. Praeterea appellatio ad sedem Apostolicam, quae facta ante fuerat, cuique synodus Gallicana concesserat, prohibebat quodam modo, ne quid Episcopi definirent inconsulta sede Apostolica; praesertim quum reus in appellatione persistit, quando sententia adversus illum pronuntiata est.

VII. Attamen, ut dixi, consilio Gallorum prorsus favebat regula

ge.

generalis; quae conceptis verbis exstat in canone Carthaginensi; cuius auctoritas recepta erat in Occidente. Quin & Hadrianus ipse in Epitome canonum hunc quoque Carthaginensem descripsit: *Item, ut a iudicibus consensu parrium electis non appellerur*. Sane Ecclesia Gallicana insuperhabuit has ultimas Nicolai epistolas, quae politiam canonicam in regno receptam ex eo capite p̄sumdabant, quod pronuntiarent, nullum Episcopum posse deponi inconſulta ſede Apoſtolica. Itaque perſiſtit eadem Eccleſia in obſervatione trium regularum ſupra adductarum in capitibus XXII. & XXIII. huius libri: quas dein inſeſſatas praestitit Hadrianus ſecundus anno DCCCLXXI. id eſt ſexennio poſt epistoſas Nicolai, adeo, ut etiam cauſſas definiri voluerit *per iudicium electorum*. Graeci vero, in quorum collectione deſcripti ſunt canones Carthaginenſes, nequaquam ambigunt, quin vetita prorsus ſit appellatio a ſententia iudicum electorum; ut obſervant Zonaras, Baſamo & Matthaeus Blaſtares, qui ad confirmandam hanc deciſionem laudant libros Baſilicon.

VIII. Adeo autem invaluerat apud Gallos haec opinio, appellari nimirum non poſſe a ſententia iudicum electorum, ut etiam aevo diſſi Bernardi perſuaſum omnibus fuerit, id non licere. Scribens enim ſanctus ille vir ad Innocentium II. Papam de cauſſa Abailardi, qui ob quaedam doctrinae capita in Concilio Senonenſi damnatus fuerat a iudicibus electis, ait (2): *Appellavit ab electis iudicibus; quod non putamus licere*. Episcopi tamen Gallicani ceſſerunt appellationi, *reverentiae cauſſa*, ut ait idem Bernardus in epistoſa ſequenti. Pace tamen tanti viri dixerim, eo caſu, quod ageretur de fide, debuiffe cauſſam illam per appellationem rei aut relationem iudicum devolvi ad Apoſtolicam ſedem. Difficultas enim haec ad maiora negotia pertinebat.

G A P V T XXV.

De introducta praxi in Gallicanis Eccleſiis adhibendi Pontificis Romani in depositionibus Episcoporum conſenſum poſt tempora Nicolai I.

S Y N O P S I S.

I. Galli tandem cedere Romanis coacti ſunt ſub initia tertiae Regum noſtrorum ſtirpis in cauſſa Arnulphi Remenſis Archiepiscopi. Caſtigatur Cardinalis Perromius, qui heic agi putavit de Arnulpho Episcopo Aurelianenſi.

II. Violatae fidei reus Arnulphus cauſſa

Tom. III.

(2) Bernard. epiſt. 189.

ſam dixit in Concilio Remenſi; ubi proſeſſionem confeſſus coram duodecim iudicibus, deſoſitus eſt a ſynodo.

III. Quaſitum eſt in ſynodo, an compeſens illa eſſet ad iudicandam cauſſam abſque auctoritate ſummi Pontificis. Ad probandam neceſſitatem auctoritatis Roma-

E a c n a d

nae adductae sunt epistolae illae apocryphae Pontificum Romanorum. Pro synodi vero potestate allati canones Africani, Antiocheni, Nicaeni & auctoritas beati Gregorii, tum etiam exempla Aegidii & Ebbonis Archiepiscoporum Remensium.

IV. Receptae tum non erant voluntariae cessiones episcopatum. De formula confessionis Episcoporum reorum. Ea fiebat singillatim apud confessores, in aversione autem apud synodum. Asserentibus autem confessoribus eiusmodi peccatum fuisse admisum, quod poena depositionis plectendum esset, depositio peragebatur.

V. De depositione Ebbonis Archiepiscopi Remensis. Tres Episcopos elegit, qui peccatorum suorum iudices essent. Tum tres rursum Episcopos confessionis suae testes postulavit. Qua peracta, depositus est.

VI. Arnulphus quatuor confessores elegit; eisque crimina sua confessus, sententia synodi damnatus est: quoniam neque Papam appellaverat ante electionem iudicum, neque postquam ii electi erant.

VII. Exemplo Potamii Bracarensis &

Ebbonis Remensis colligit synodus, canonice deponi Arnulphum posse, & alium in loco eius ordinari.

VIII. Arnulphus publice profitetur, violatam a se fuisse fidem Regi debitam. Brocardus Comes petit, ut prodicionis crimen expresse profiteatur. Intercessit Arnulphus Episcopus Aurelianensis, dicens confessionem nemini singillatim fieri debere nisi Presbyteris. Decernitur Arnulphi depositio.

IX. Subscripsit in actis cessionis episcopatus. Indicatur discrimen esse inter resignationes, quae hodie fiunt sine causa, & eas, quae tum fiebant ob crimen.

X. Ioannes XV. Episcopos huius depositionis auctores suspendit a divinis. Gerbertus ait, obsequendum non esse huic suspensioni, quod adversus canones decreta esset.

XI. Arnulphus restitutus est in alia synodo Remensi ob eam solam causam, quod depositus fuisset absque consensu & auctoritate sedis Apostolicae. Probat ex Gerberto.

I. **R**egula a Nicolao primo prolata, nullam nempe depositionem peragi posse absque auctoritate summi Pontificis, retenta fuit in Romana sede: a qua summi Pontifices non facile discedebant, nisi ea inciderent tempora, ut acriter adversum tendentibus concedere cogerentur. Itaque universum orbem huius novae opinionis iugo colla submittere coegerunt, magnis illis nominibus veterum Pontificum ac martyrum munitae, quae exstant in titulis apocrypharum epistolarum ab Isidoro collectarum, quarum auctoritati nemo contradicebat. Gallia quoque ipsa cedere tandem coacta est sub initia tertiae Regum nostrorum stirpis in causa Arnulphi Remensis Archiepiscopi: qui quum Metropolitanus esset, facilius parere potuit auctoritati Romanae. Sed antequam ultra progrediamur, observandus heic est error Cardinalis Perronii, qui Arnulphum hunc Remensem Archiepiscopum confundit cum Arnulpho Episcopo Aurelianensi, eumque nominat Arnulphum Episcopum Aurelianensem: quum tamen certum sit, Archiepiscopum illum causam dixisse ut reum, Episcopum vero Aurelianensem sedisse inter iudices.

II. Ex actis Synodi Remensis, habitae anno DCCCCXCII. colligitur, Arnulphum illum Lotharii Regis filium fuisse ex concubina, Archiepiscopumque Remensem factum fuisse beneficio Hugonis Regis, cui praesliterat iuramentum fidelitatis. Et tamen violata fide da-

ta

ta, portas urbis Remensis avunculo Carolo aperuerat, qui armis regnum repetebat ab Hugone. Eam ob rem Hugo synodum Remensem convocavit: ad quam vocatus Arnulphus, prodicionem suam ac perjurium confessus est coram duodecim Episcopis, quos iudices & confessores suos esse postulavit, indignum se esse aiens episcopatu, eoque spoliari petens. Verbis autem generalibus confessionem suam repetiit in Concilio coram Rege & proceribus. Tum deponitur a synodo; quae pro eo vitam & membra a Rege impetrat.

III. Quaesitum est in synodo, an competens illa esset ad iudicandam hanc causam absque auctoritate summi Pontificis. Ad probandam necessitatem auctoritatis Romanae adductae sunt supposititiae epistolae Iulii, Damasi & aliorum Pontificum. At parte ex alia, duae quaedam dicta sunt (1). Primum, Regem ante hos undecim menses epistolam scripsisse ad Ioannem XV. Papam, qua ad eum deferrebat querelam suam adversus Arnulphum, petebatque *formam iudicii*: in quam etiam sententiam scripserant Episcopi Remenses (2): sed Ioannem nihil hactenus respondisse. Necessitate itaque adactum Regem ad congregandam synodum: quae optimo iure poterat cognoscere de accusatione ista, postquam adeo manifestum erat, Pontificem nolle cognitionem habere: ita quippe sancitum in canonibus, qui totam harum rerum auctoritatem tribuunt synodis provincialibus. Laudantur autem in eam rem canones Africani, itemque Antiocheni, Nicaeni & nonnulla loca ex epistolis beati Gregorii, tum etiam exempla Aegidii & Ebbonis Remensium Archiepiscoporum, & interpretatio, quam Hincmarus adhibuerat canonibus & decretis, quae in hac materia allegantur.

IV. Igitur constituta Concilii potestate, probatur auctoritate Conciliorum Toletanorum prodicionem in Principem crimen esse, quod depositionis poena plecti debet. Ceterum quod spectat ad confessionem Arnulphi, adnotandum est in anteceffum, ut res ista melius intelligatur, receptam tum temporis non fuisse voluntariam cessionem episcopatus sine causa legitima, veluti gravis infirmitatis, aut criminis capitalis, quod depositione puniri mos esset. Quoad crimina vero necessarium erat, ea probari magno testium numero fide dignorum, aut ut ea reus fateretur. Sed valida non erat confessio, nisi secundum praescriptas in iure formulas fieret: quam tamen cautione quadam adhibita fieri necesse erat, si forte crimen capitale esset. Constituerat Leo, sufficere poenitentibus confessionem criminum solis Presbyteris factam, neque necessarium esse, ut ea scripto proderent. Videbat enim, quod, nisi ea necessitate exsolverentur, eorum inimici possent eis creare vitae periculum. Eo exemplo Episcopi ac-

E e e 2

cu-

(1) Vide Baluzii praefat. ad Anton. Augustin. cap. 14.

(2) Concil. Remens. cap. 27.

cusati admittebantur ad confessionem suorum criminum: quam singulatim faciebant, nihil circumstantium omittentes; & id quidem non coram universa synodo, sed apud Episcopos electos, qui ad secretum erant adstricti, tamquam confessores poenitentis. Hunc autem agendi modum ad dignitatem suam vertebat synodus, ad vitandam scilicet appellationem accusati, quod iuxta canones Africanos damnato non liceat ab electis iudicibus provocare. Episcopi vero a reo electi, ab eo assumebantur tamquam iudices, qui iudiciariam eius confessionem excipiebant, quae fundamentum erat sententiae damnationis. Confessio porro illa in averfione scribebatur in actis confessionis episcopatus, quae accusatus scripto dabat. Confessores vero, id est, iudices electi, pronuntiabant crimen illud, quod accusatus fuerat confessus poenam depositionis mereri.

V. Exemplo sit depositio Ebbonis Archiepiscopi Remensis: qui quum anno DCCCXXXV. in synodo apud Theodonis-villam accusatus fuisset a Ludovico Pio Imperatore, tres Episcopos elegit, qui iudices essent suorum peccatorum; coram quibus omnia confessus, remedium poenitentiae ab eis petiit, ut a functione episcopali, cuius se indignum esse agnoscebat, recederet. *Secundum canonicam institutionem elegit sibi, per consensum synodi, Episcopos iudices peccatorum suorum, quos canones electos appellant, de quibus scriptum est in Concilio Africano can. 63. ut ab electis iudicibus provocari non liceat.* Tum tres rursus Episcopos confessionis suae testes postulavit; quam scripto & viva voce per averfionem confirmavit, dicens, se indignum esse episcopatu ob sua crimina. Post quae damnatus fuit ab Episcopis, *dicentibus per ordinem omnibus: Secundum tuam confessionem cessa a ministerio;* ut adnotavit Hincmarus in posteriori opere adversus Gothescalcum cap. XXXVI. Ceterum praeter iudices electos ad confessionem criminum, alii quoque eligi poterant ad ea convincenda, aut pro iudicandis quaestionibus canonicis quum appellabatur a Metropolitano; quemadmodum usurpatum est ab Hincmaro in Concilio Sueffionensi anno DCCCLXIII.

VI. His positis, videmus in actis Arnulphum quatuor Episcopos seu confessores elegisse & una cum iis secessisse *in cryptae secretiorem partem*. Facta autem ab eo confessione prodicionis, confessores evocant alios Episcopos, eisque annuntiant, *Arnulphum cum lacrymis & gemitu sua crimina sub nomine confessionis declarasse, seque a sacerdotali officio, quo hactenus indigne usus fuerat, removeri velle.* Tum eum omnes Episcopi hortantur, sub poena anathematis, ne quid adversus veritatem fateatur. Nihilominus ille in confessione sua perstitit. Praeterea ab eo postulant, ut Abbates & clericos, qui in synodo aderant, evocari sinat, testes futuros eius confessionis, ea tamen cautione, ut iureiurando aut anathemate iniecto adigendi antea sint

sint ad sponfionem silentii : quod impetratum est. His actis, synodus existimat, deponi deinceps Arnulphum posse; quoniam neque Papam appellaverat ante electionem iudicum, quod tamen potuerat, neque postquam ii electi fuerant. Quo sane casu reiicienda prorsus fuisset eius appellatio, quum non liceat appellare a iudicibus electis.

VII. Adfertur exemplum Potamii Archiepiscopi Bracarenfis in Concilio Toletano decimo depositi, postquam impudicitiam suam scripto confessus fuerat; itemque exemplum Ebbonis, qui crimen suum confessus est Episcopis, quos sibi confessores elegerat. Vnde colligit synodus Remensis, canonicè deponi Arnulphum posse, & alium in loco eius ordinari.

VIII. Reges Hugo & Robertus eius filius ad synodum veniunt cum primoribus palatii. Arnulphus introducitur, & publice profiteatur, violatam a se fuisse fidem Regi debitam. Tum Comes Brochardus postulat, ut is expresse fateatur prodicionem, ut alius dein Episcopus canonicè ordinari possit in loco eius. Intercessit Arnulphus Episcopus Aurelianensis, vetus antistes, dicens, confessionem nemini singillatim fieri posse, nisi Presbyteris, satisque esse, si reus crimen suum verbis generalibus publice confiteatur: infidelitatis enim confessionem in aversione factam sufficere ad depositionem: Immo, inquit pater Arnulphus, non eritis hodie pares sacerdotibus, quibus solis pura debetur confessio. Vno verbo, decernitur Arnulphi depositio. Quo facto, se in terram ille in modum crucis prosternens coram Regibus, eis cum lacrymis & singultibus supplicat, ut veniam sibi tribuere velint. Archiepiscopus vero Bituricensis vitam & membra pro Arnulpho nomine totius synodi petit a Regibus: quod ab eorum pietate concessum est.

IX. Arnulphus subscripsit actis suae cessionis secundum formulam ab Ebbone praedecessore suo relictam; cuius haec verba describam, ut appareat discrimen, quod intercedit inter resignationes episcopatum, quae nunc fiunt absque causa, & eas, quae aetate illa fiebant ob crimen. Ego Arnulfus quondam Remorum Archiepiscopus, recognoscens fragilitatem meam & pondera peccatorum meorum, testes confessores meos Siguinum Archiepiscopum (& alios duodecim, quos nominat) constitui mihi iudices delictorum meorum; & puram ipsis confessionem dedi, quaerens remedium poenitendi & salutem animae meae, ut recederem ab officio & ministerio pontificali, quo me recognosco esse indignum, & alienum me reddens pro reatibus meis, in quibus peccasse me, secreto ipsis confessus sum, & de quibus publice arguebar; eo scilicet modo, ut illi sint testes alii succedendi & consecrandi in loco meo, qui digne praeesse & prodesse possit Ecclesiae, cui haftenus indignus praesui. Et ut inde ultra nullam repetitionem aut interpellationem auctoritate canonica facere valeam, manu propria mea subscribens firmavi.

X. At

X. At depositio illa Arnulphi ac Gerberti successoris eius ordinatio offendit Ioannem XV. Papam, qui Episcopos huius rei auctores suspendit a divinis. Gerbertus Senonensi Archiepiscopo Seguino scripsit, obsequendum non esse huic suspensioni, quod adversus canones decreta esset. Hugo vero Rex Ioannem Pontificem orat, ut ea approbet, quae apud Remensem urbem acta fuerant; vel si id non velit, saltem Gratianopolim usque accedat, ut de hoc negotio tractare cum Rege possit viva voce; aut in Galliam veniat, ubi honor ei multus habebitur. Tum addit: *Hoc ex integro affectu dicimus, ut intelligaris & cognoscatis, nos & nostros vestra nolle declinare iudicia.*

XI. Tandem Pontifex Leonem Legatum in Galliam misit, qui una cum Seguino Archiepiscopo Senonensi Concilium anno DCCCCXCV. congregavit in urbe Remensi: cuius Concilii decreto Arnulphus sedi suae restitutus est, eam ob causam solum, quod deponi non potuerit absque consensu & auctoritate sedis Apostolicae (3). Hanc enim fuisse causam eius restitutionis, docent epistolae Gerberti, qui in epistola ad Seguinum ait: *Quomodo ergo nostri aemuli dicunt, quod in Arnulfi deiectione Romani Episcopi iudicium expectandum fuit?* Item in epistola ad Wilderodum Episcopum Argentoratensem: *Aliunt calumniatores nostri, summum sacerdotem Arnulfum a summo sacerdote Romano debuisse tantum diiudicari.*

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

I. **A**rnulphi Remensis Archiepiscopi deiectionem ac deinde restitutionem, quum res sit valde intricata, visum est, heic aliquot observationibus esse explicandam, non quidem in universum, sed tantum in eo capite, quod respicit auctoritatem Episcopi Romani, sine qua non potuisse illam iudicari, adnotavit illustrissimus Archiepiscopus. Huius controversiae mentionem non semel facit Gerbertus in epistola ad Wilderodum; in qua primo disputat de auctoritate Conciliorum nationalium & provincialium, testimoniis ex antiquitate petitis; deinde ostendit, praeteritam non fuisse auctoritatem Romani Pontificis; sed quia ipse interpellatus nihil responderat, post octodecim menses institutum fuisse iudicium, & Arnulfum fuisse depositum secundum canones & servato iuris ordine. Haec sunt praecipua capita epistolae ad Wilderodum. Sed operae pretium est referre loca illa ex ea epistola, in quibus Gerbertus commemorat querelam Romani Pontificis. *Alii Romano Pontifici iniuriam factam videri volunt, inquit, quasi sine auctoritate & sine suis iuribus resumptis deponi non debuerit. Et infra: Et tu dicis Arnulfum incendia, seditiones, traditiones, flagitia, captivitates, suorumque direptiones exercentem, suorum Regum interitus molientem, patriam hostibus prodentem, divina humanaque iura contemnentem, nec communione debuisse privari, nec potestate Principis abiici sine Episcopi Romani iussione. Denique post multa testimonia ex antiquitate sic concludit hanc argumentationem: Sed neque Primati Romano iniuriam illatam, quum per octodecim menses litteris & legatis communitus respondere noluerit. Non enim eius silentium aut dissimulatio vel nova constitutio iam constitutis praedictat legibus. Item infra: Mon-*

(3) Appendix Aimonii lib. 5. cap. 45.

stratum est, ut arbitrator, nullam Romano Pontifici iure factam videri posse iniuriam, nec sine Romanorum Pontificum auctoritate Arnulphum damnatum.

II. Idem Gerbertus postea factus Pontifex Romanus, Arnulphum sedi Remensi sua auctoritate restituens, primo eum legitime depositum fuisse inuit, sed tamen eum Romanae pietatis munere reparat, quia abdicatio eius assensu Romano caruerat. Placet autem referre integram epistolam, prout edita est a clarissimo viro Andrea Duchesnio. Sic autem habet:

Silvester Episcopus servus servorum Dei dilecto in Christo filio Arnulfo sanctae Remensis Ecclesiae Archiepiscopo. Apostolici culminis est, non solum peccantibus consulere, verum etiam lapsos erigere, & propriis privatos gradibus reparatae dignitatis insignibus informare; ut & Petro solvendi libera sit potestas, & Romanae gloriae ubique fulgeat dignitas. Quapropter tibi Arnulfo Remensi Archiepiscopo quibusdam excessibus pontificali honore privato subvenire dignum duximus; ut quia tua abdicatio Romano assensu caruit, Romanae pietatis munere credaris posse reparari. Est enim Petro ea summa facultas, ad quam nulla mortalium equiparari valeat felicitas. Concedimus ergo per huius privilegii nostri statuta, tibi baculo & annulo redditis, archiepiscopali officio fungi & omnibus insignibus, quaecumque ad sanctae metropolim Remensis Ecclesiae pertinent, solito more perfrui. Pallio solemnitatibus statutis utaris, benedictionem Regum Francorum & tibi subiectorum Episcoporum obtineas, & omne magisterium, quod tui antecessores habuisse visi sunt, nostra auctoritate Apostolica geras. Praecipimus etiam, ut nullus mortalium in synodo, aut in quacumque parte, abdicationis tuae crimen tibi quoquo modo opponere praesumat, vel hac occasione in improprietate contra te verba exardescat; sed nostra te utique auctoritas muniat, etiam si conscientiae reatus accurrat. Confirmamus insuper tibi & concedimus archiepiscopatum Remensem in integrum, cum omnibus episcopatibus tibi subiectis, seu cum omnibus monasteriis, plebibus, titulis, & capellis atque cortibus, castellis, villis, casalibus, & cum omnibus rebus ad Ecclesiam Remensem pertinentibus, salvo & inviolabili testamento beati Remigii Francorum Apostoli. Statuentes Apostolica censura, sub divini iudicii obtestatione & anathematis interdictione, ut nulli unquam nostrorum successorum Pontificum vel aliae quaelibet magnae parvaeque personae hoc nostrum privilegium infringere liceat. Si quis vero, quod absit, hoc Romanum decretum violare tentaverit, anathema sit.

III. Ex hac Silvestri epistola colligi potest, non plene restitutum fuisse Arnulphum in synodo, quam in Remensi urbe habuit Leo Romanus Abbas. Quod etiam colligitur ex Aymoino in vita Abbonis Floriacensis cap. XI. & XII. ubi scriptum est, Regem Robertum misisse Romam ad Gregorium quintum Ioannis successorem, quia Arnulfus Remorum Archiepiscopus absque iusta audientia sede sua privatus custodiaeque fuerat mancipatus. Addit deinde Aymoinus: Regressus itaque honorabilis Abbo ad Regem, a quo missus fuerat, cuncta, pro quibus ierat, perfecta nuntiat. Arnulfum Remensem custodia exemptum pontificatus restituit, Pallium illi a Domino Papa directum reddidit.

IV. Puto, Robertum suscepisse tum causam Arnulfi tuendam, ut Romanum Pontificem, cui ea causa valde cordi erat, sibi faventem ac propitium habere posset pro confirmatione matrimonii sui cum Berta. Hanc coniecturam adiuvat epistola CLIX. Gerberti, quae data est ad Adelaidem Reginam: in qua agens de restitutione Arnulfi, his omnino verbis utitur: *Leo Romanus Abbas, ut absolvatur, obviavit, ob confirmandum senioris mei Regis Roberti novum coniugium.* Postea vero quum videret Robertus, rationem sui habitam non fuisse a Gregorio, qui in Concilio Romae celebrato anno DCCCXCVIII. incestas nuptias publice & cum anathe-

mate

mate damnaverat, haud dubie iniuriam suam ultus est in persona Arnulphi, cum rursus pellens sede sua. Itaque opus habuit nova restitutione, quam illi concessit Gerbertus tum Pontifex Romanus. Alioqui inutilis illa fuisset, si iam inde a Gregorii temporibus Arnulphus in sede sua libere resedisset.

V. Robertum in Concilio illo Romano ob nuptias illas excommunicatum fuisse, fidem faciunt canones eiusdem synodi nuper editi a clarissimo viro Domino Luca Dacherio in tomo nono Spicilegii. Haec sunt verba canonis primi & secundi: *Ve Rex Robertus consanguineam suam Bertam, quam contra leges in uxorem duxit, derelinquat & septem annorum poenitentiam agat, secundum praefixos ecclesiasticos gradus iudicatum est. Quod si non fecerit, anathema sit. Idemque de eadem Berta fieri praecceptum est. Herchembaldum Turonensem Archiepiscopum talis coniugii consecratorem cum omnibus Episcopis, qui consentientes interfuerunt his incestis nuptiis Regis & Bertae consanguineae suae, a sacrosancta communione suspendimus, donec ad hanc sanctam sedem Apostolicam veniant satisfacere. Non repugnare illi. Immo Romam ea de causa profecti sunt, ut testatur Leo IX. in epistola ad Henricum Regem Francorum (*). Pater tuus Robertus, inquit, laude & consensu Episcoporum regni tui Bertam matrem Odonis Comitis sibi duxit uxorem. Ob quam rem, quoniam sibi erat carnis affinitate coniuncta, ab antecessore nostro cum Episcopis, qui placito interfuerunt, excommunicari, post ad sedem Apostolicam venientes, cum satisfactione sumpta, poenitentia redierunt ad propria. Vide praefationem tomi noni Spicilegii.*

VI. Itaque, ut ad causam Arnulphi redeamus, sic constituere possumus, depositum illum fuisse in synodo Gallicana absque interventu auctoritatis Romani Pontificis, istum vero illam Gallicanorum Episcoporum audientiam aëgre tulisse, missum deinde Legatum, qui Romanam auctoritatem factam testamque in Gallia praestaret, huius industria restitutum esse Arnulphum, sed nihilo minus in custodia tentum, donec Abbo rediit ex urbe Roma, nondum tamen plenam fuisse restitutionem Arnulphi, quae tunc citra controversiam obtinuit, postquam Gerbertus in sede Romana collocatus fuit. Ceterum istic data occasione admonebo, falso a me creditum fuisse, epistolam Abbonis Abbatis Floriacensis ad L. Abbatem, quae a me edita est in libro primo miscellaneorum, fuisse scriptam ad Abbatem Fuldensem, quam certum est scriptam fuisse ad Leonem Abbatem monasterii sancti Bonifacii in urbe Roma constituti. Quod ea in primis de causa dico, quia temeritas mea in errorem impulit eruditissimum virum Ioannem Mabillonium.

C A P V T XXVI.

De continuata praxi adhibendi Pontificis consensum in depositionibus Episcoporum quoad tempora subsequencia.

S Y N O P S I S

I. Praejudicium in causa Arnulphi factum omnino firmavit possessionem Pontificum Romanorum.

II. Ex eo tempore ius illud sic explicant, quasi suae sedi quaesitum esset iure divino. Probatur ex epistola Leonis IX. ad Episcopos Africanos.

III. Deinceps ergo Episcopi accusati Romanam evocati sunt, & eorum depositio peracta in synodo Romana. Interdum tamen Romani Pontifices ea de causa Legatos mittebant in provincias. Probatur aliquot exemplis.

IV. Gregorius septimus edixit, solum Pont.

(*) Apud Ivonem par. 9. cap. 8.

Pontificem Romanum posse Episcopos deponere vel reconciliare, & Legatum eius adversus eos sententiam depositionis dare posse. Legatis tamen suis imponebat necessitatem mittendi ad sedem Apostolicam relationem rerum gestarum. Appellationes vero depositorum admittebat, quarum iudicium aliquando remittebat ad Legatos.

V. Interdum Episcopis finitimis delegabat curam iudicandi causas Episcoporum; servata tamen auctoritate sua. Delegata cognitione adversus Rainerium Episcopum Aurelianensem, cum a se depositum promittat, si constiterit, vera esse, quae ei obijciuntur. Factum id cupidine retinendae auctoritatis. Magni momenti sunt verba Gregorii; quae referuntur.

VI. Ex iure tum recepto Episcopus accusari poterat apud synodum provinciae, quae depositionem decernere non poterat absque auctoritate sedis Apostolicae, quamvis eum suspendere & excommunicare posset.

In casu vero appellationis in Papae arbitrio positum erat, an cognitionem ipse susceperet, aut per Vicarios suos causam iudicari praeciperet.

VII. Secundum tamen ius illud necessarium non est, ut synodus provincialis congregetur ex speciali delegatione summi Pontificis, tametsi eam necessitatem impingere videatur epistola Iulii, quae explicatur de auctoritate generali. Probatur ex Hincmaro, & ex glossatore Decreti.

VIII. Libri Decretalium nihil immutaverunt quoad ordinem iudiciorum, nec quoad depositionem Episcoporum. Innocentius III. pronuntiavit, ad solum Pontificem Romanum iure divino pertinere depositiones, cessiones, & translationes Episcoporum. Adducuntur rationes, quibus sententiam ille suam fulcire nititur; quae refelluntur.

IX. Ius illud receptum ubique erat & versum in morem.

I. Solemne illud praeiudicium, quo rescinditur iudicium factum adversus Episcopum, tametsi is non appellasset Apostolicam sedem, ob eam solam causam, quod depositio decerni non potuerit absque auctoritate sedis Apostolicae, praeiudicium, inquam, illud omnino firmat possessionem summorum Pontificum, quamvis novum illud ius niteretur tantum decretis apocryphis & supposititiis.

II. Ex eo tempore Romani Pontifices ius illud non explicant verbis ambiguis, sed apertis, ac si sedi eorum quaesitum esset iure divino. Colligi id potest ex epistola quarta Leonis IX. quae data est ad Petrum & Ioannem Episcopos Africanos: in qua Episcopo Carthaginensi auctoritatem tribuit in reliquos Episcopos Africanos, qui tum, id est, ad annum millesimum quinquagesimum tertium, ad quinarium numerum redacti erant. Sed hoc vos non lateat, inquit, non debere praeter sententiam Romani Pontificis universale Concilium celebrari, aut Episcopos damnari vel deponi. Quia etsi licet vobis aliquos Episcopos examinare, diffinitivam tamen sententiam absque consultu Romani Pontificis, ut dictum est, non licet dare. Quod in sanctis canonibus statutum, si quaeritis, potestis invenire; scilicet quia omnium Ecclesiarum maiores & difficiliore causae per sanctam & principalem beati Petri sedem a successoribus eius diffiniendae sunt; utpote cui divinitus dicitur, Confirma fratres tuos, & Tibi dabo claves regni caelorum.

III. Itaque, quoties dein actum est de deiciendo Episcopo, tametsi

Tom. III.

F f f

Gal.

Gallus esset, Episcopi accusati Romam vocati sunt, & eorum depositio peracta in synodo Romana. Interdum tamen summi Pontifices Legatos a latere miserunt in provincias, qui congregata synodo primam causae cognitionem instituébant cum Episcopis provinciae. Illustre huius rei exemplum, exstat in causa cuiusdam Episcopi simoniaci & quinque aliorum Episcoporum, qui ab Hildebrando Victoris Papae Legato depositi sunt in Concilio Lugdunensi anno MLV. ut adnotat Petrus Damiani in epistola nona ad Nicolaum Papam. *A Victore Papa*, inquit, *Apocrisarius in Gallias destinatus* (id est, Hildebrandus) *synodum congregavit; in qua videlicet sex Episcopos diversis criminibus involutos ex Apostolicae sedis auctoritate deposuit.* Stigandi autem Archiepiscopi Cantuariensis itemque alterius cuiusdam Episcopi Anglicani depositio peracta est in Concilio apud Wintoniam in Anglia celebrato anno MLXX. cui interfuerunt tres Legati sedis Apostolicae. *In quo Concilio Stigandus Doroberniae Archiepiscopus degradatur*, ut ait Rogerius de Hoveden.

IV. Sed neque maior neque illustrior auctoritas proferri potest ad probandam propositionem nostram, quam ea, quae exstat in decantatis illis articulis Gregorii VII. editis anno MLXXIV. qui vulgo *Dictatus Papae* vocantur; in quibus continentur vetera & nova privilegia sedis Apostolicae. Exstant autem numero XXVII. in regesto illius Pontificis post epistolam quinquagesimam quintam libri secundi. In tertio sic habetur: *Quod ille solus possit deponere Episcopos vel reconciliare.* In quarto autem: *Quod Legatus eius omnibus Episcopis praesit in Concilio, etiam inferioris gradus, & adversus eos sententiam depositionis possit dare.* Attamen Gregorius Legatis suis imponebat necessitatem mittendi ad sedem Apostolicam relationem rerum gestarum, quam Legati confirmabant scriptis privatim litteris: quemadmodum usurpatum est in causa Episcopi Carnotensis, quem Hugo Episcopus Diensis Gregorii Legatus deposuit, & in deiectione Manassis Archiepiscopi Remensis (1). In casu vero appellationis conquestionem depositorum admittebat; ut constat ex variis locis eiusdem regesti, in primis autem quoad depositionem Archiepiscopi Auscitani & Episcopi Bigorritani, quae anno MLXXIII. decreta fuerat a Giraldo Episcopo Ostiensi Gregorii VII. Legato (2). Admissa autem appellatione depositorum, causam interdum integram remittebat ad Legatos, ut eam rursus in plenario Concilio iudicarent; cuius moris exemplum datum est in causa Lamberti Episcopi Morinensis, quae remissa est ad Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum Gregorii Legatum (3).

V. At Gregorius non mittebat semper Legatos ad iudicandas causas Episcoporum; sed sollicitudinem eam quandoque delegabat Episcopis,

(1) Gregor. VII. lib. 5. epist. 11. lib. 8. epist. 18.

(2) Lib. 1. epist. 16.

(3) Lib. 9. epist. 32.

pis, qui circa morabantur. Ac tamen auctoritatem suam retinebat in rescripto delegationis; cuius formula valde digna notatu est. Rainerius Aurelianensis Episcopus ante legitimae aetatis annos ad episcopatum promotus fuisse dicebatur absque electione cleri & populi; tum archidiaconatus & abbatias vendidisse arguebatur; quumque Romam ad dicendam causam vocatus fuisset, neque illuc accesserat, neque miserat excusationem. Contumaciam illam excommunicatione quidem ultus est Pontifex; sed Rainerius, sprete excommunicatione, persistit exercere functiones muneris episcopalis. Ei accusationi examinandae Gregorius anno MLXXVII. delegat Archiepiscopos Senonensem ac Biturigensem eorumque suffraganeos, coram quibus, innocentem se esse, probare poterit reus. Si vero confiterit, vera esse crimina, tum eum Pontifex in antecessum deponit auctoritate huius rescripti, quod publicari & in executionem mitti ab Episcopis iuber, a quibus etiam alium in loco depositi ordinari mandat. Tanta autem retinendae auctoritatis suae cupidine flagrabat, ut maluerit sententiam conditionalem ferre contra praescripta legum quam pati, ut depositio decerneretur a Metropolitanis; quibus nihilominus tribuit supremam in causa ista iudicanda auctoritatem & purgationem sententiae suae. *Auctoritate Apostolica vobis praecipimus, inquit (4), ut ad examinationem actuum suorum, in locum, quem magis aptum probaveritis, conveneritis, ad quem prius litteris vestris eum convocetis; ibique de supradictis vobis respondeat, & si potest, se innocentem reddat. Quod, si forte in contumacia sua permanens, infra quadraginta dies admonitionis venire contemserit, aut veniens de omnibus supradictis canonice se non expurgaverit, iudicio sancti Spiritus & auctoritate Apostolica sententiam damnationis & depositionis sine omni spe restitutionis in eum promulgamus; quam vos, sicut decet, sequentes, per aures circumstantis populi diffundite; & Sansonem ipsum, de quo vos mihi scripsistis, qui beati Petri consilium & nostrum experit, in loco illius deposui secundum Deum subrogate.*

VI. Compilatores decretorum, Ivo nimirum & Gratianus, non omiserunt in suis collectionibus excerpta ex epistolis veterum Pontificum Romanorum, quae exstant in collectione Isidori. Eas enim canonicas esse declaraverat Nicolaus primus, ac propterea ius illud iam introductum erat & in usum revocatum ea tempestate quoad iudicia canonica Episcoporum. Vivebat Ivo anno millesimo nonagesimo. Is autem frequenter utitur decretis Zephyrini, Fabiani, Sixti, Stephani, Felicis & aliorum (5). Gratianus vero Decretum suum adornavit circa annum MCXL. quod in auctoritatem dein receptum est, & primam partem facit operis, quod vulgo *Ius canonicum* appellatur. Is ergo adducit etiam decreta Zephyrini, Sixti, Damasi, Eleutherii,

F f f 2

Iulii

(4) Gregor. VII. lib. 5. epist. 8.

(5) Ivo part. 3. Decreti cap. 245. & seqq.

Iulii & Leonis. Locorum autem ex iis a Gratiano adductorum summa haec est, posse Episcopum accusari apud Metropolitanum & Episcopos comprovinciales, qui litis instructionem peragere possunt usque ad sententiam definitivam, reumque suspendere & excommunicare possunt; sed tamen depositionem decernere non possunt absque auctoritate sedis Apostolicae. Licere interim Episcopis appellare a synodo provinciae ad Apostolicam sedem (6). In Papae vero arbitrio positum, ut aut ipse cognitionem suscipiat, aut per Vicarios suos causam iudicari praecipiat: *Qui aut per se aut per Vicarios suos retractare negotium procurat*, ut ait Papa Sixtus in c. *Accusatus*.

VII. Secundum autem ius illud necessarium non est, ut synodus provincialis, quae examinare debet accusationem in Episcopum, congregetur, ex speciali delegatione summi Pontificis; tametsi eam necessitatem imponere videatur epistola Iulii. *Nullus Episcopus*, inquit (7), *nisi in legitima synodo & suo tempore auctoritate Apostolica convocata, super quibusdam criminationibus pulsatus audiarur*. Nam auctoritas illa alia non est, quam auctoritas generalis Apostolicae sedis; quae & synodos haberi praecepit, & earum auctoritatem confirmavit. Trahi autem non potest ad delegationem specialem, quae necessaria sit ad hoc, ut Concilium provinciale cognoscere possit de accusatione adversus Episcopum instituta; quam ea auctoritas synodo provinciali competat ex iure communi, etiam iuxta ipsa Sixti, Damasi, & Eleutherii decreta, quae a Gratiano referuntur 3. q. 6.

Interpretatio illa decretorum, quae significare videntur, necessariam esse specialem summi Pontificis delegationem ad congregandam synodum provincialem pro examinanda accusatione adversus Episcopum instituta, prodita est ab Hincmaro ante hos septingentos annos in capite vigesimo opusculi LV. capitulorum. *In eisdem epistolis scriptum est*, inquit, *non debere vel posse convocari synodum sine iussione vel consensu Romani Pontificis*. Addit, canones tamen Nicaenos, Chalcedonenses & Antiochenos, itemque Romanos Pontifices Innocentium, Leonem & Gelasium, docere synodos congregari posse absque auctoritate sedis Apostolicae. Tum ait: *Non igitur absque sedis Apostolicae auctoritate Metropolitanus Episcopus & Primates provinciarum synodos convocamus*.

Hanc interpretationem in scholas nostras invexit etiam glossator Decreti, qui locum illum Iulii cepit de auctoritate generali sedis Apostolicae. Nam in verbo *auctoritate* addit *generali*. Et statim: *Audiri enim potest causa Episcopi; sed non potest terminari sine speciali mandato Apostolicae sedis; licet absolvi possit. Tamen hoc non credo*, id est, non credit, synodum provinciae posse congregari absque speciali mandato sedis Apostolicae. Sed haec ultima clausula est antiqua-

(6) Gratian. 3. qu. 6. cap. *Ultra*, & seqq. & 5. qu. 4.

(7) Gratian. cap. *Nullus* 5. qu. 4.

tatio Bernardi glossatoris, qui dissentit a Ioanne & ipso glossatore quoad auctoritatem synodi in impertienda absolutione. Ignotum quippe non fuit glossatoribus illis, fuisse illud tempus, quum causae Episcoporum non referrentur ad Apostolicam sedem: quod collegerant, tum ex canone Antiocheno, tum etiam ex quadam Nicolai epistola, quae exstat in Decreto Gratiani.

VIII. Libri vero Decretalium nihil prorsus immutarunt quoad ordinem iudiciorum adversus Episcopos faciendum, nec quoad eorum depositionem. Solum illud emerit effatum Innocentii III. Papae, quem audacem Iurisperitum vocat Matthaeus Parisius: qui depositiones, cessiones & translationes Episcoporum ad solum Pontificem Romanum iure divino pertinere pronuntiavit. Adeo enim metuebat, ne synodi provinciales sua iura repeterent, ut subsidium audaciae a metu petens, inauditam ante hoc saeculum & a veterum moribus alienam sententiam protulerit; cui praeterea stabiliendae multum operae posuit, argumento utens a posteris prorsus abiecto. Ait enim, res spirituales facilius institui, quam dissolvi, quum tamen humanae facilius dilabantur, quam aedificari aut formari possint: unde patet, vinculum spirituale carnali fortius esse. Quum autem Deus sibi reservaverit dissolutionem coniugii carnalis inter hominem & feminam, planum esse, eum sibi reservasse etiam dissolutionem coniugii spiritualis, quod intercedit inter Episcopum & Ecclesiam. Vnde concludit, solum Pontificem Romanum, qui est Vicarius Iesu Christi, posse decernere translationes & depositiones Episcoporum, idque auctoritate divina. Sed argumentum illud minus probat. Nam hinc potius sequeretur, nullo casu Papam posse dissolvere coniugium spirituale, quum ipse, quamvis Christi Vicarius, nullo casu possit dissolvere vinculum coniugii carnalis. Melius dicam, argumentum illud nihil concludit; quoniam unio Episcopi & Ecclesiae coniugium tantum est per metaphoram; & ideo, si summo iure agamus, comparari non potest cum vero coniugio. Certum quidem est, Athanasium & alios veteres ordinationem sive intitulationem Episcopi in quapiam Ecclesia comparasse cum coniugio; sed id ab iis scriptum est per translationem, ut ostenderent, quam arcto vinculo Ecclesiae ille suae esset adstrictus. Haec sunt verba Innocentii (8). *Non enim humana, sed potius divina potestate coniugium spirituale dissolvitur, quum per translationem, depositionem, aut cessionem auctoritate Romani Pontificis, quem constat esse Vicarium Iesu Christi, Episcopus ab Ecclesia removetur. Et ideo tria haec, quae praemisimus, non tam constitutione canonica, quam institutione divina soli sunt Romano Pontifici reservata.*

IX. Ceterum ius illud in Gallia, aequè ac in reliquis orbis Christiani provinciis, receptum erat & verum in morem: ut adnotatum

est

(8) Cap. 2. de transl. Episc.

est in glossa Pragmaticae sanctionis. *Episcoporum depositio*, inquit Guimerius (9), *est Papae reservata*. Si vero non agatur contra Episcopos ad depositionem, sed ad aliam poenam arbitrariam vel determinatam, citra tamen depositionem, tunc Concilium provinciale erit iudex. Istud vero probari posset multis exemplis ex historia petitis, si res tanti esset.

C. A P. V. T. XXVII.

De nova forma iudiciorum introducta per Concordata inter Franciscum Regem & Leonem X. Pont. Rom.

S Y N O P S I S.

I. Concordata novam iudiciorum formam introduxerunt, qua ferme revocatum esse videtur ius antiquum. Explicatur ius a Concordatis introductum circa iudicia causarum & appellationes.

II. Ostenditur, in quo simile sit id ius antiquo iuri. Causae omnes olim commissae erant unicuique provinciae, nulla Pontificis Romani mentione. Primi omnium Nicolaus primus & Ioannes octavus appellationes Presbyterorum deiectionum admiserunt: quod aegerrime tulit Rex Carolus Calvus. Quid de Episcoporum causis statutum in Concilio Nicaeno & Sardicensi.

III. Ius illud observatum est usque ad initia tertiae Regum nostrorum dynastiae. Temperamentum inter ius antiquum & no-

vum invehunt Concordata. Explicatur temperamentum illud.

IV. An causae Episcoporum reserventur summo Pontifici in Concordatis, verbis illis generalibus, maiores causae. Reiecta responsio inventa aetate Caroli IX. Regis. Episcoporum causae non recensentur inter maiores.

V. At fortassis intelligenda sunt Concordata de eo, qui quum immediate subiectus sit Apostolicae sedi, eam appellat. Refutatur obiectio illa.

VI. Ex titulo De publicis concubinariis elici videtur, Episcoporum depositiones ipsi summo Pontifici reservari. Explicatur hic locus in gratiam Episcoporum Gallicanorum.

I. **C**oncordata inita inter Franciscum primum Regem Christianissimum & Leonem decimum Pontificem Romanum novam iudiciorum formam introducere, qua ferme revocatum esse videtur ius antiquum. Nam ante Pragmaticam sanctionem prima omnium causarum cognitio Romae ut plurimum habebatur in perniciem litigantium & iurisdictionis ecclesiasticae, ac praeterea in magnum regni detrimentum, ob immensam vim auri, quae ad contestandas lites in Italiam asportabatur; quemadmodum in Pragmatica disseritur in decreto *De causis*. Hinc factum, ut in Concordatis quoque insertus sit titulus *De causis*: in quo iubetur, ut omnes causae, exceptis maioribus, agitentur, iudicentur, & terminentur coram iudicibus ordinariis locorum; in casu vero appellationis, eam interponendam esse ad

(9) Guimer. in Glossa Pragm. tit. *De Concub.* §. *Et si his. verbo, Destitutio.*

ad superiorem immediatum, & dein ad curiam Romanam. Exemptos vero, qui summum Pontificem appellaverint, iudicandos esse in provinciis secundum delegationem Pontificis. Si vero a delegatis appellatur, missurum eo casu Pontificem nova mandata, quo terminari causa possit in provincia. Ab hac autem regula excipiuntur Cardinales & officiales summi Pontificis actu servientes; quorum causae alibi tractari non posse edicitur, quam in curia Romana.

II. Ea ratione revocatur quodam modo ius antiquum, ut dixi. Nam omnes causae, quae ad disciplinam ecclesiasticam pertinent, definiri debent in provinciis iuxta canones Nicaenos, Antiochenos, Sardicenses & Africanos. Causae enim Presbyterorum ac laicorum unicuique provinciae commissae erant; neque primam earum cognitionem ad se trahebant Romani Pontifices, neque rursus ad eos appellabatur. Primi omnium Nicolaus primus & Ioannes octavus appellationes Presbyterorum deiectionum aut excommunicatorum ab Episcopis Gallicanis admiserunt. Atque id quidem adeo aegre tulit haec aetate Carolus Calvus, ut graviter ob hoc ipsum exposulaverit cum Ioanne VIII. missa ad eum gravissima epistola, quae exstat inter epistolas Hincmari. Causae Episcoporum definitivo decreto iudicabantur in provinciis iuxta Concilium Nicaenum. Post Concilium vero Sardicense, si quis appellaret Apostolicam sedem, secunda causae cognitio habebatur a synodo provinciae ex delegatione summi Pontificis.

III. Quod omnino observatum est in Gallia usque ad initia tertiae Regum nostrorum dynastiae; ac licet necessarius esset interventus auctoritatis summi Pontificis, iudicia tamen peragebantur in regno. Temperamentum inter ius antiquum & usum receptum invehunt Concordata. Nam hinc supremam auctoritatem & definitivum decretum summo Pontifici reservant, Gallis vero restituant commoditatem iudiciorum in provinciis peragendorum.

Dubitari potest, an causae Episcoporum in eo decreto contineantur, ita ut in regno definiendae sint ex delegatione summi Pontificis. Cui quaestioni responderi potest, eas haud dubie hoc decreto comprehendi, quum neque nominatim nec speciatim ab eo excipiantur. Solae enim Cardinalium & officialium Papae actu servientium causae sedi Apostolicae reservantur. Quibus addi potest, Episcopos comprehendi iis Concordatorum verbis, quibus ordo iudiciorum praescribitur, quoad eos, qui sedi Apostolicae sunt immediate subiecti, quorum causae delegari debent in provincia. Nam licet Episcopi Metropolitano & synodo provinciali subiecti sint, intelligi id non potest quoad depositiones, quae summo Pontifici immediate reservantur. Vnde sequitur, Episcopos, quoad hoc, sedi Apostolicae esse immediate subiectos, ideoque causas eorum debere a summo Pontifice delegari, ut finiatur in partibus, iuxta legem Concordatorum: *Si quis vero immidia-*

te subiectus sedi Apostolicae ad eandem sedem duxerit appellandum causa committatur in partibus per rescriptum usque ad finem litis, videlicet usque ad tertiam sententiam conformem, si ab illis appellari contigerit.

IV. Obiiciet fortasse aliquis, eas causas, eo quod sint causae maiores in iure comprehensae, exceptas esse in primo articulo huius capituli, cuius ea sunt verba: *Omnes & singulae causae exceptis maioribus in iure expresse denominatis, apud illos iudices in partibus, qui de iure aut consuetudine praescripta vel privilegio illarum cognitionem habent, terminari & finire debeant.* Responsio, quae exstat in memoriis sive codicillis aetate Caroli IX. confectis in gratiam Episcoporum Romae damnatorum inutilis omnino est, & pene dixerim, puerilis. In iis quippe scriptum est, haec per causas maiores intelligi lites Ecclesiarum cathedralium iuxta Pragmaticam sanctionem, quae maiores causas ita interpretatur. Verum, si concedimus, causas Ecclesiarum cathedralium esse reservatas Apostolicae sedi, non video, qua ratione fieri possit, ut non ei quoque reservatae censcantur Episcoporum depositiones. Itaque censeo, sic repellendam esse hanc objectionem, depositiones Episcoporum non comprehendi in decisione primi huius articuli Concordatorum, cui adiecta exceptio est, easque gravem ob causam non comprehendi in hoc articulo, habita nimirum ratione iuris tunc recepti. Nam quum in articulo illo dicatur, causas esse terminandas ab ordinariis locorum iudicibus, manifestum est, eidem legi subiectas futuras fuisse depositiones Episcoporum, quas Metropolitanus & synodus provinciae definitivo decreto potuissent decernere, nisi exceptio illa addita fuisset in articulo. Consentanea autem illa est iuri, quod in Decreto exstat & Decretalibus; quo synodus provinciae arcetur a decernenda depositione, quae sedi Apostolicae reservata est, & quoad hoc Episcopum eidem sedi immediate subiectum praestat. At in eo casu Concordata alibi imponunt summo Pontifici necessitatem delegandi iudices in partibus ad iudicandas eorum causas, qui sedi Apostolicae immediate subiecti sunt. In hoc autem ultimo articulo describi debuit exceptio maiorum causarum, si haec Concordatorum auctoribus mens fuisset, ut exstimatorum, subiectorum eorundem causas terminari non debere in partibus ex delegatione summi Pontificis.

V. Reponet vero fortean quispiam, sic intelligenda esse Concordata, si is, qui sedi Apostolicae immediate subiectus est, eam appellet. Verum explicatio illa nimis iniqua esset, si eo praeiudicio ceteri casus ab hac regula excluderentur. Exempli causa, si quis iam ius Romanum vocet eum, qui exemptus est a iurisdictione ordinaria, annon aequum est delegari in partibus huius causae cognitionem, ut & actori & reo, si appellaverit, ius dicatur, iuxta vulgatam iuris regulam:

Non

Non debet licere actori, quod non liceat reo, & vice versa. Iurisdic-
tio enim, quae competens est quoad appellantem, competens quoque
est quoad actorem. Sane certum est, Reges nostros semper existimasse,
Episcoporum causas in regno esse iudicandas ex delegatione summi
Pontificis, non autem Romae, etiam in causa haereticos; ut constat ex
Memoriis sub Carolo IX. Rege, ut diximus, confectis anno MDLXV.
in causa Ioannae Reginae Navarrae & Episcoporum Romae damna-
torum propter haeresim.

VI. Opponi praeterea posset titulus Concordatorum *De publicis
concubinariis*, §. *Quod si*. in quo sic scriptum est: *Quod si ii, quorum
destitutio ad nos & sedem Apostolicam spectat, per Concilia provin-
cialia aut suos superiores propter concubinatum publicum reperiantur
privatione digni, statim cum processu inquisitionis ad nos deferantur.*
Videtur enim, depositiones Episcoporum heic reservari ipsi summo
Pontifici. Sed heic observandum est, Concilium provinciale in eo
casu causam Episcopi tractasse absque delegatione summi Pontificis,
ideoque, iuxta exceptionem in primo articulo *De Causis* contentam,
decernere depositionem non posse. Contra synodus illa tenetur acta
mittere ad sedem Apostolicam & noxios denunciare aut deferre ad
eam. Id enim, & nihil omnino aliud, in paragrapho statuitur. Enim-
vero, postquam synodus officio suo & obsequio defuncta est erga
summum Pontificem, accusatio denunciata tum iudicanda est secun-
dum ordinem praescriptum in Concordatis, titulo *De Causis*, id est,
delegatis a summo Pontifice Episcopis Gallicanis, qui causam defi-
niant in regno; ita ut accusati Romam evocari prorsus non possint
in detrimentum Concordatorum. Certe summa cura provisum est, ne
in paragrapho *Quod si* adderetur, causas Episcoporum, qui concubi-
narii essent, iudicandas esse in urbe Roma. Id unum sufficere visum
est, si acta Romam mitterentur, & accusati deferrentur ad Papam.
Neque crediderunt, addendam esse clausulam, & eo casu Pontificem
Romae iudicatum causam.

C A P V T XXVIII.

*De iudicibus delegatis a Pontifice Romano in causis
depositionum Episcopatum.*

S Y N O P S I S

*I. Superest, ut examinemus, an Papa, stolicae sedis. Episcopus deponi non potest,
quum dat iudices in partibus, tenet ali-
quid contra praescripta canonum aut De-
cretalium, & an deroget auctoritati Apo-
Tom. III.*

*stolicae sedis. Episcopus deponi non potest,
nisi ex sententia aliorum Episcoporum. Un-
de sequitur delegari non posse simplices
Presbyteros. Iudices debent esse duodecim.*

G g g

Aliud

Aliud statutum rescripto Gratiani, & a Gregorio magno.

II. *Aequae suae auctoritatem conservat Pontifex, ac si ipse susciperet cognitionem causae. Probatum auctoritate legis Gratiani & synodi Sardicensis, & pluribus insuper auctoritatibus.*

III. *Concilium Tridentinum abolevis auctoritatem synodorum provincialium. Verum Concilium illud receptum non est in Gallia; ac praeterea nova haec institutio contraria est Concordatis. Nam iis derogari non potest absque consensu Regis.*

IV. *Sententia damnationis a delegatis prolata, mittenda est in executionem, nisi is, qui damnatus est, appellaverit. In causis Episcoporum Gallicanorum dare tenetur Pontifex novos iudices ad iudicandam*

appellationem.

V. *In casu criminis laesae maiestatis processus Romam mitti non potest, quod evulgari non oporteat imperii arcano. Videntes Episcopi cognoscere volebant de crimine maiestatis.*

VI. *Nam si Papa difficilem se in eo capite praestaret, monendus esset, timendum valde esse, ne Princeps irritatus poenam capitis suo iure decernere praesumat adversus Episcopos laesae maiestatis reos. Ea fuit sententia Hervaei Episcopi Bellavacensis in synodo Remensi.*

VII. *Temperamentum allatum ex Concilio Sardicensi; cuius ope regula in universum statui potest quoad depositionem Episcoporum.*

I. **S**uppetest, ut examinemus, an Papa, quum dat iudices in partibus ad decernendam depositionem Episcopi noxi, tentet aliquid contra praescripta canonum aut Decretalium, & an derogat auctoritati Apostolicae sedis.

Quaestio ista nullo negotio solvi potest, si memoria ineatur antiqui iuris, medique ac recentioris. Vnde quoque duas regulas colligemus. Earum prima erit, Episcopum deponi non posse, nisi ex sententia aliorum Episcoporum. Quare Papa simplices Presbyteros delegare non posset ad habendam cognitionem de crimine Episcopi, quod canones praecipiant, ut Episcopus nonnisi ab eiusdem gradus & ordinis iudicibus iudicetur. Eos autem iudices duodecim esse debere, edicunt; ut constat ex Concilio Africano, & ex epistola sancti Gregorii ad Episcopum Arelatensem. Vnde quoque factum, ut Nicolaus primus, ad Salomonem Regem Britonum scribens, ex eo capite irritam esse pronuntiet Episcoporum Britonum depositionem, quod non a Metropolitano & a duodecim Episcopis peracta fuerit. Eundem numerum Episcoporum exigunt Concilium Triburiense & Lucas Patriarcha CP. apud Balsamonem. Attamen in rescripto Gratiani Augusti vidimus, posse Romanum Pontificem deponere Episcopum cum consilio quinque aut septem Episcoporum. Legimus vero in regesto Gregorii magni (1), delegatum ab eo fuisse Metropolitam Syracusanum una cum tribus aut quatuor Episcopis ab eo eligendis, ut de causa Lucilli Episcopi cognoscerent eumque deponerent. Praeterea decretalis Zephyrini epistola, quae exstat apud Gratianum, quo iure nunc utimur, non exigit absolute numerum duodecim Episcoporum, sed tantum, si ea causa incidat, ut totidem Episcopos haberi necesse sit;

(1). Lib. 7. ep. 62.

Tit. Duodecim iudices quilibet accusatus Episcopus, si necesse fuerit, eligat; a quibus eius causa iudicetur.

II. Secunda regula haec esse potest, summum Pontificem conservare suam auctoritatem, quoad depositionem Episcoporum, quum eorum iudicium delegat, ac si eos ipse iudicaret & deponeret. Rescriptum enim Gratiani, cuius supra mentionem fecimus, verbis minime ambiguis ait, Episcopum Metropolitanum, si in longinquis regionibus commoretur, exsolvi a necessitate accedendi ad sedem Apostolicam, sed daturum ei Episcopum Romanum iudices, *quos Romanus Episcopus iudices dederit*. Concilium autem Sardicense nihil aliud postulat, quam ut Episcopus Romanus *det iudices*, Episcopos nimirum ex provincia finitima, una cum primis iudicibus, ad iudicandam causam appellationis. Bonifacius vero, Leo & Gregorius magnus, aliique Romani Pontifices existimarunt, satis suae auctoritatis conservationi provisum, si Episcopis provincialibus iurisdictionem suam delegarent, aut Legatis Apostolicae sedis, ad decernendam definitivo iudicio Episcoporum depositionem. Quin etiam cum suo illi arbitrio reservarunt potestatem iudicandi appellationem in urbe Roma, aut eam curam delegandi in provinciis, abunde auctoritati sedis Apostolicae satisfactum putarunt. Gregorius enim septimus, qui Pontificum Romanorum auctoritatem immensum explicavit, frequenter Legatos misit in provincias ad deponendos Episcopos, iurisdictione sua in eam rem delegata. Ne vero inhaerere tantum videamur antiquo iuri & mediae aetatis, habemus ex novo iure, quod Gratiani Decreto continetur, voluisse Romanos Pontifices, sui arbitrii esse, an Episcopi iudicandi essent in synodo Romana, aut per Legatos sedis Apostolicae, *aut per se, aut per Vicarios suos*, ut ait Papa Sixtus in cap. *Accusatus* 3. quaest. 6.

III. Huic autem regulae opponi non potest decretum Concilii Tridentini (2); quod, introducto iure novo, in universum synodis provincialibus ademit instructionem criminum Episcoporum, quae poenam depositionis merentur, eamque tribuit iis viris, quos Papa delegaverit, servata summo Pontifici definitiva sententia. Decretum, inquam, illud opponi non potest. Praeterquam quod enim Concilium illud non est receptum in Gallia, contrarium ex eo capite est Concordatis, quibus neque sedes Apostolica neque Concilia derogare possunt absque consensu Regis.

IV. Postquam autem delegati sententiam damnationis protulerint, tum in executionem mittenda est depositio, nisi is, qui damnatus est, appellaverit. Ea enim vis est sententiarum a competenti iudice latarum, ut executoriae sint, nisi earum effectus suspendatur per appellationem. Ita enim usurpatum supra vidimus a Legatis pontificiis

G g g 2

quod

(2) Sess. 24. de Reform. cap. 6.

quod etiam satis innuunt Concordata his verbis : *Si ab illis appellati contigerit*. Nam is, qui deiectus est, provocare quidem potest, quemadmodum appellabatur a Legatis. Verum quemadmodum olim summi Pontifices cognitionem appellationis in provinciam remittebant ad Legatos suos, si ita faciendum esse existimarent, (quod usurpatum vidimus a Gregorio VII. in causa Lamberti Episcopi Morinensis,) sic Concordata eam summo Pontifici necessitatem imponunt, ut eo agendi modo utatur in causis Episcoporum Gallicanorum, datis videlicet novis iudicibus ad iudicandam appellationem.

V. Quod si summus Pontifex pervicaciter in futurum contenderet, mitti debere acta, id est, *processum*, ut hodie vocant, ad Apostolicam sedem, etiam si damnatus eam non appellaverit, antequam bullas ei concedat, quem Princeps nominaret in loco depositi, tum, si de crimine maiestatis ageretur, reponi posset, postulationem illam non esse aequam, quod evulganda non sint imperii arcana, quae nullis communicanda sunt, quam iis, qui iureiurando fidem suam Regi obligaverunt: in primis vero ea noscere non debere alienigenas & externos, ut sunt Cardinales & alii Consilarii Papae Romani, qui arcana haecvertere possent in perniciem regni. Quamobrem veteres Episcopi, qui tempore Imperatorum Romanorum nondum res publicas attingebant, id est, nondum erant Consilarii Principum, (quae dignitas ei ordini primum communicata est a Regibus nostris) vetetes, inquam, Pontifices antiquitus cognoscere recusabant de crimine maiestatis. Haec enim sunt omnino verba eorum in synodo congregata adversus Chrysostomum. *Continent & libelli laesae maiestatis crimen. Iubeat nunc pietas vestra expelli vel invitum daturum tanti criminis poenas Nobis enim non licet ista inquirere.*

VI. Addi potest, ex eo agendi modo ingens periculum imminere iurisdictioni ecclesiasticae, valdeque timendum esse, ne Princeps irritatus poenam capitis iure suo decernere praesumat adversus Episcopos laesae maiestatis reos. Eam namque rationem in synodo Remensis adversus Arnulphum habita attulit Herveus Episcopus Bellovacensis. Siguinus Senonensis Archiepiscopus negabat, se causam Arnulphi iudicaturum, nisi prius ei poenam sceleris Princeps remitteret, si constaret, eum esse reum laesae maiestatis. Reposuit Herveus, timendum esse, ne ex hoc agendi modo periculum immineat viris ecclesiasticis: neque enim expectaturos fortean saeculares iudices ecclesiastica iudicia: unde per consequentiam necessariam Episcopi iustitiae saeculari subiiciuntur, si ipsi cunctentur iudicia facere secundum canones. *Videte*, inquit Herveus (3), *ne sit periculosus indicia ecclesiastica deinceps a saecularibus non expectari. Consequens enim est, ad forensia iura nos pertrahi, si divinis legibus in ali-*

(3) Synodus Rom. sub Gerberto cap. 4.

aliquo videbimur obniti. Quod amplexus est Bruno Lingonensis Episcopus in capite sexto. Quum hoc maxime sit pertimescendum, inquit, ne forte, dum uni personae parcere volumus, sicut frater & coepiscopus noster Herveus retulit, & eam & omnem ecclesiasticum ordinem sub periculo sanguinis relinquamus.

VII. In universum, adhiberi posse censeo temperamentum, quod ex Concilio Sardicensi peti potest ad conservandam auctoritatem summi Pontificis & iura regni; sive de crimine maiestatis agatur, sive de aliis causis, quae ad depositionem Episcoporum spectant. Temperamentum autem illud in eo versatur, ut acta iudicii Romam mittantur, ut statim Pontifex Bullarum expeditionem imperare possit secundum sententiam iudicum delegatorum, si ita faciendum esse existimaverit, omissa prorsus omni nova sententia confirmationis. Vel si aegre adduci possit, ut ita faciat, peti ab eo poterit, ut det novos iudices, qui causam retractent & denuo iudicent una cum primis iudicibus. Hunc agendi modum synodus Sardicensis non aperuit, nisi in casu appellationis, Hac vero ratione, quam proponimus, idem modus tolerabitur, etiamsi appellatum non fuerit.

LIBER OCTAVVS.

C A P V T P R I M V M.

De iure Regaliae generatim.

S Y N O P S I S.

I. Agendum dein de iure regaliae. Quid sit ius illud, & in quo consistat. Regalia dividitur in temporalem & spiritualem

II. An ius illud per omnes Ecclesias cathedrales huius regni diffundatur, an vero ad certas quasdam restrictum sit. Quid anno millesimo sexcentesimo octavo placitum Parlamento Parisiensi. Rex Henricus IV. prohibuit, ne deinceps Parlamentum huius controversiae cognitionem susci- peret; quam sacri consistorii iudicio permisit.

III. Recte autem intelligi non potest

haec controversia, quin ad antiquitatem recurratur, instituta videlicet comparatione antiqui iuris & novi.

IV. Vasta est & nobilis controversia isthaec, ideoque accurate describenda.

V. In antecessum autem agendum est de electionibus canonicis Episcoporum, quatenus regiae auctoritatis, sive assensus regii mixtionem olim ea materia admittebat. Tum de Investituris. Et de iuramento, quod vocant fidelitatis.

I. E regalium iure tractaturos a nominis ipsius vel potius a rei per nomen significatae origine dissertationes auspicari recta methodus omnino videtur exigere. Sed interim seposita de vocabulo ipso in alium locum opportuni-
ori disputatione, quid illo significetur in hac materia, quam aggredimur, paucis explicandum est.

Ius itaque regalium est ius Regi competens ad fruendum redditibus, qui ad Ecclesias cathedrales sede vacante pertinent, donec novus Episcopus, fide Regi praestita, Ecclesiae possessionem adipiscatur. Competit quoque ius ad conferendum praebendas aliaque beneficia, quibus animarum cura non incumbit. Quare pragmatici dividunt regalia (ut ipsi loqui solent: quam dictionem nos quoque deinceps usurpabimus) in temporalem & spiritualem. Ad illam referunt reddituum temporalium fruitionem; ad istam vero beneficiorum collationem, quae litteris regii fieri consuevit.

II. Porro insignis controversia ab aliquot annis excitata est, an ius istud per omnes Ecclesias cathedrales universi regni diffundatur, an vero ad certas quasdam restrictum sit. Cuius quidem decisio quaestio-
nis, cum variis senatus Parisiensis consultis in longiorem deliberatio-
nem protracta fuisset, tandem anno MDCVIII. iudicio lato in audi-
torio publico adversus Ecclesias omnes pro regii iuris confirmatione
promulgata est. Contra sententiam illam, qua plurium Ecclesiarum
liber-

libertas pessumdabatur, clerus Gallicanus apud Henricum quartum optimum Regem graviter conquestus est, & litteras negotii illius avocatorias obtinuit, quibus, cognitione illa interdicto senatu, Ecclesiarum, quae se ab eo iure immunes profiteantur, status Consilii sanctioris iudicio permissus est.

III. Sed iuris regii & immunitatum ex adverso propositarum plenissima cognitione imbui non possumus, nisi ab exordio narrationem per saeculorum seriem diligenter expansam contexamus, instituta comparatione inter iuris canonici regulas & iuris regii novitatem; unde possumus addiscere, quo tempore & quibus de causis a veteri & recepto iure discessum sit. Per viam illam regiam pergentibus difficile erit a vero aberrare: cuius dignitatem hac in re violant, qui regaliū origines ex arbitrio comminiscuntur.

IV. Neque vero paucis hac de re verbis agi potest, quum disputatio isthaec aliquot capita complectatur, quae in satis perplexa disquisitione versantur. Attamen argumenti nobilitas delicatiorum hominum, qui exactis disceptationibus anguntur, ingeniis satisfacere poterit; praecipue quum illa tantum attingere velimus, quae necessaria sunt omnino ad regaliū cognitionem; dilatis in aliud tempus, quae absque periculo, licet eruditionis plena, hic omitti possunt.

V. Electionum canonicarum materies, quae tam late patet, hic tamen delibanda est, quatenus regiae auctoritatis sive assensus regii mixtionem olim admittebat. Vnde proficiscitur de investituris, &, quae illas secutae sunt, sacerdotii & imperii controversiis agendi necessitas. Fidei quoque ab Episcopis exactae & Regibus praestitae iniicienda mentio, quum illius beneficio regaliae effectus desinant. Canonum quoque & legum publicarum constituta adducenda erunt, quibus vacantium sedium redditus Ecclesiae aut successoribus olim reservati erant. Discutienda quoque erit feudaliū rerum recentiori iure introducta natura; quae vasalli morte beneficii sive regaliū redditus domino feudi addicit, donec hominii praestatione novus vasallus defungatur. Tum subnectendum, quid ex eo iure praesumptum sit a Principibus in perceptione fructuum, qui ad episcopatus vel abbatias vacantes pertinebant, quid a Conciliis posterioribus constitutum, quid regiiis edictis receptum, & senatus Parisiensis consultis decisum fuerit. Quibus omnibus disceptatis, aperiet sese iuris istius regii, quod regaliū vocant, origo. Vnde quisque colligere poterit, quid de principali illa quaestione sentiendum sit, scilicet an coerceri debeat ad certas Ecclesias regalia, vel ad regni istius universas porrigi.

De veteri ritu electionum episcopaliū, & populi ad illas concursu.

SYNOPSIS.

I. In Episcopis constituendis vetus Ecclesia secuta est exemplum Apostolorum. Designatio personae olim ab iisdem fiebat, a quibus consecratio. Describitur in aversione vetus forma electionum.

II. Antiquitas nihil clero & populo tribuit praeter solum testimonium & consensum, electionem autem ipsam & iudicium Metropolitano & Episcopis provincialibus. Discrimen nullum erat inter clerum civitatis & populum in testimonio dando.

III. Haec opinio nova est. Eius tamen ope conciliari poterunt duae contrariae sententiae, de quibus multum digladiantur scriptores. Ex necessitate consensus populi manavit assensus regii necessitas.

IV. Episcopi provinciales accedebant ad Ecclesiam vacantem; & successorem deligebant plebe praesente, cui relinquebatur facultas suffragandi vel resistendi electioni. Probatur ex Cypriano.

V. Hic usus descendit ex traditione divina. Quoniam modo accipiendum sit

plebis testimonium & Episcoporum iudicium.

VI. Electionum Christianarum ritus illustrantur ex Lampridii loco valde illustri. Probatur iterum auctoritate Cypriani, in arbitrio plebis positum fuisse, an electum admitteret vel recusaret.

VII. Ergo plebs quidem testimonium ferre poterat; sed tamen ius aequum cum Episcopis non habebat in electionibus. Reselluntur novatores, qui Cypriani verba in diversum trahunt, ut electionum iure plebi vindicent.

VIII. Origenes praesentiam populi requirit in ordinando Episcopo. Cur ita visum, Quid significetur iis verbis, qui foris sunt, in prima Pauli epistola ad Timotheum.

IX. Clemens quoque Romanus docet, Episcopos eligi ab Episcopis, sed gratos & acceptos debere illos esse fidelibus. Emendatur versio Iunii Patricii.

X. Arbitrium electionum penes Episcopos fuisse aetate Origenis, patet ex Eusebio.

I. **P**rima illa pars aggredienda est, quae canonicas electiones & regiam cum illis progressu temporis admixtam potestatem respicit. In Episcopis constituendis petitam ab exemplo Apostolorum formam secuta est vetus Ecclesia; quae in personae designatione & eius postea consecratione per manus impositionem versabatur. Quae duae actiones ab ipso Ecclesiae exordio usque ad hanc aetatem in Oriente & usque ad quartum saeculum in Occidente coniungi solebant; adeo ut, quemadmodum fieri solet in actibus legitimis, qui neque diem recipiunt nec conditionem, designatio ab iisdem fieret, a quibus ipsa consecratio. Episcopi scilicet in unum collecti promovendae personae vitam anteaetam eiusque merita discutebant, & probatam ordinabant. Sed in personae deligendae examine vacantis Ecclesiae clerum & populum interrogantes, eorum testimonia exquirebant, atque consensum praestolabantur, ne invitis obtruderetur Episcopus. Itaque de-

sider-

fidelia & vota cleri atque populi necessaria quidem erant, ut in pace fieret ordinatio; sed vis & supremum arbitrium electionis penes Episcopos erat uniuscuiusque provinciae. Harum promotionum ordo deinde per canones apertius explicatus est, ad vitandam scilicet, quae frequenter accidebat, ex Episcoporum absentia in deligendis personis moram longiorem & in examine faciendo perturbationem. Electiones itaque in Occidentali Ecclesia separari coeperunt a confirmatione, & haec ab ordinatione sive consecratione. Tum clero civitatis, cum consensu populi, electio futuri Episcopi tributa est; & Metropolitanorum cognitioni, una cum Episcopis suae provinciae, decreti de electione facti reprobatio vel confirmatio reservata. Quod ius ad solum deinde Metropolitanum posterioribus canonibus translatum est ob synodorum infrequentiam.

II. Ceterum si negotium istud referatur ad primam originem, morumque vetustae Ecclesiae & antiquorum canonum ratio habeatur, constans est illa sententia, quae solum testimonium & consensum designandi Episcopi clero & populo tribuit, ipsam vero designationem sive electionem, & iudicium Metropolitanum una cum synodo provincialium Episcoporum. In quo testimonio dando non reperio discrimen aliquod constitutum a veteribus inter clerum civitatis & populum. Aequo enim iure hac in parte utebantur, & utriusque consensus ad suscipiendum Episcopum expectandus erat. Tota quippe, ut iam dixi, auctoritas erat penes Episcopos, & praecipue penes Metropolitanum, qui rebus gestis *το κυριος* adhibebat, ut loquitur synodus Nicaena.

III. Non me latet, quin plerisque nova videri possit haec opinio & fortasse ob novitatem periclitari. Sed si animo sincero expendatur ut vera esse testimoniis prolatis statim demonstrabitur, sic ex duabus oppositis conflata, ambarum auctoritate fulciri poterit. Duae etenim sunt hac in disputatione praecipue sententiae. Altera, plebem a iure electionum remotam semper fuisse, docet, solo relicto illi testimonio & voto, clero autem civitatis electionem in solidum tributam. Altera docet, ius aequum semper fuisse clero & populo in electionibus, idque iure Apostolico & veterum patrum testimoniis niti. Nos vero nec clero civitatis nec populo ius merum electionis olim competitivisse asserimus, sed solis Episcopis provinciae, qui testimonio atque consensu cleri & populi in persona eligenda utebantur. Postea ius electionis clero cum populi consensu in Occidente communicatum est, donec populus ab eo iure seclusus est. Ex necessitate consensus populi in electionibus manavit assensus regii necessitas: qua de re postea differendum erit.

IV. Definitionis nostrae probationem ex testimoniis veterum patrum & synodorum petemus. Qui luculentius ista explicuit proferendus est Cyprianus, epistola LXVIII. *Diligenter de traditione divina* & *Apostolica*

... Tom. III.

H h h

lica

lica observatione servandum est & tenendum, quod apud nos quoque & fere per universas provincias tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui praepositus ordinatur, Episcopi eiusdem provinciae proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe praesente; quae singulorum vitam plenissime novit, & uniuscuiusque actum de eius conversatione perspexit. Quod & apud vos factum videmus in Sabini collegae nostri ordinatione, ut de universae fraternitatis suffragio & de Episcoporum, qui in praesentia convenerant, quique de eo ad vos litteras fecerant, iudicio episcopatus ei deferretur & manus ei in locum Basilidis inponeretur. Locus est insignis: unde discimus, ex more ubique fere recepto Episcopos provinciae ad Ecclesiam vacantem accedere solitos & plebe praesente successorem deligere. Designandae personae actus discutiebantur publice; & plebi facultas relinquebatur suffragandi vel renitendi. Sed iudicium & electionis arbitrium integrum erat penes Episcopos praesentes, ut diserte docent verba ultima de ordinatione Sabini in Hispaniis facta.

V. Ex divina traditione hunc usum eleganter trahit Cyprianus, nempe, ut plebe praesente Episcopi praepositos deligant; idque probat ex facto Moyse, qui iubetur exuere Aaronem stola pontificia, eamque filio eius Eleazaro imponere coram omni synagoga, iuxta versionem Septuaginta interpretum: Coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem; id est, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis consuetudine fieri oportere; ut plebe praesente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quae omnium suffragio & iudicio fuerit examinata. Quae verba distributive sunt accipienda; ut suffragium sive testimonium pertineat ad plebem, quae testimonio suo praeponendis suffragatur, vel malorum detegendo crimina, vel bonorum merita praedicando, iudicium vero ad Episcopos, ut superius monui ex eodem Cypriano. Dictio suffragii approbationem significat in iure & apud alios auctores.

VI. Ex Lampridio in vita Alexandri Severi illustrari potest electionum Christianarum ritus, & quae populi partes in eis essent, apertissime explicari iuxta mentem Cypriani: Vbi aliquos voluisset (Alexander) vel rectores provinciis dare, vel praepositos facere, vel procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut, si quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non probasset, poenam subiret capitis. Dicebatque, grave esse, quum id Christiani & Iudaei facerent in praedicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus & fortunae hominum committerentur & capita. In Christianorum ergo electionibus Episcopi promovendum per litteras populo proponebant, aliquando in antecessum, ut factum in ordinatione Sabini; vel integram rem
Con-

Concilio futuro reservabant, quando ad civitatem, cui praeficiendus erat sacerdos, Episcopi accedebant. Tunc vel ipsi aliquem proponebant, vel a clero & plebe propositum, susceptis publice testimoniis assistentis populi, electionem perficiebant. Propterea, quum plebis testimonio maxime niteretur electionum gerendarum ratio, Cyprianus eam hortans, ut a peccatore praeposito suo discedat, nec sibi blandiatur, quasi immunis a contagione delicti esse possit cum sacerdote peccatore communicans, addit: *Quum ipsa maxime habeat potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi*: quia scilicet illius testimonio stant praecipue, vel cadunt praeponendi.

VII. Praeter veteris testamenti auctoritatem Cyprianus quoque loca duo Actorum adducit, ut probet plebis de testimonio ferendo potestatem, non autem ius aequum cum Episcopis in agendis electionibus, ut quidam verba Cypriani detorquent: *Quod postea secundum divina magisteria observatur in actis Apostolorum, quando de ordinando in locum Iudae Episcopo Petrus ad plebem loquitur. Surrexit, inquit, Petrus in medio dicentium; fuit autem turba in uno. Nec hoc in Episcoporum tantum & sacerdotum, sed & in Diaconorum ordinationibus observasse Apostolos animadvertimus, de quo & ipso in actis eorum scriptum est: Et convocaverunt, inquit, illi duodecim totam plebem discipulorum, & dixerunt eis. Quod utique idcirco tam diligenter & caute convocata tota plebe gerebatur, ne quis ad aliud ministerium vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet.* Non est hic uberior disputatio instituenda de locis istis, ex quibus novatores electionum iura plebi vindicare solent; quum ex Cypriani verbis, quibus illi maxime nituntur, manifeste constet, plebem ab Apostolis, qui Ecclesiae rectores erant, ad hoc convocatam, ut eorum testimonio de praeficiendorum meritis fides fieri posset. Ceterum ipsa rerum summa penes Apostolos erat. In primo quippe exemplo Petrus pro iure suo substituendum aliquem Iudae edicit. Nec dubium, quin ipse cum Apostolis duos illos constituerit, ut per sortes Dei voluntas de altero eligendo exploraretur. Ex mandato Apostolorum fideles inquirunt, quinam essent apti ministerio: *ἰπστοκλῆτος ὢν, ἀδελφοί, ἄνδρας ἃς ὑμεῖς μαρτυρεῖσθε*. Considerate, fratres, viros, qui testimonium habeant eorum, quibuscum vixere. Qua ratione etiam Paullus Timotheum, licet sibi valde notum, Evangelistae munere ornavit post testimonia eorum, quibuscum vixerat Lystris & Iconii: *ὅς ἐμαρτυροῦτο ὅτι τῶν ἐν Λυστρίῃς καὶ Ἰκονίῃ ἀδελφῶν*.

VIII. Eadem fuerat mens Origenis homilia sexta in Leviticum: *Licet Dominus de constituendo Pontifice praecepisset & Dominus elegisset, tamen convocatur & synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote & praesentia populi; ut sciant omnes & certi sint, quia, qui praestantior est cu omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in*

omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium; & hoc adstante populo, ne qua postmodum retractatio cuiuspiam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod & Apostolus praecepit in ordinatione sacerdotis: Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt. Patet itaque ex Origene, populi praesentiam adhiberi, ut sciat unusquisque, omnia recte atque ordine geri, & testimonium ferre possit de conversatione eius, de quo agitur. Ad quod probandum adducit locum Paulli in 1. Timoth. c. 3. ubi, qui foris sunt significant eos, qui non erant in Ecclesia. Argumentum ducitur a minori: ut notatur etiam in scholiis ex Chrysostomo: Si enim ex iis, qui foris sunt, quanto magis a fratribus? εἰ γὰρ ἀπο τῶν ἔξωθεν, πολλοὶ μᾶλλον ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν.

IX. Origenem Cyprianumque praemisi, quoniam rerum gerendarum ordinem patefaciunt, & vicem commentarii praestare possunt illustri Clementis Romani loco petito ex genuina eius epistola, a veteribus tantopere commendata, quam Iunius Patricius ex codice MS. publicavit. Docet ille constitutum ab Apostolis, ad praeventendas, quae de episcopatu obtinendo exoritur praevidebant dissensiones, ut Episcopi in demortuorum locum *ab ipsis Apostolis vel postea a claris & celebribus viris substituantur, gratum sibi hoc esse, testante universa Ecclesia.* Iudicio itaque & delectu eorum, qui principem in Ecclesia locum tenent, id est, Episcoporum, dantur Ecclesiis Episcopi, ex Apostolorum instituto, sed qui sint grati & accepti fidelibus. Alioqui n. praecipua & summa esset in his delectibus Episcoporum auctoritas, discordiis in Episcopo eligendo Ecclesia quateretur adversus Apostolorum propositum. Haec sunt Clementis verba: οἱ ἀποστολοὶ ἡμῶν ἐγνώσαν δια τῆς κυρίας ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐπεὶ ἐστὶ ἐπὶ τῷ ὄνματι τῆς ἐπισκοπῆς, διὰ ταῦτ' αὐτῶν ἦν αἰτία, προγινώσκοντες πειρασθεῖν, κατεσχῆσαν αὐτοὺς προφητείας, καὶ μετὰ τὴν ἐπιτομήν διδάσκοντες, ὅπως εἰαν κοιμηθῶσιν, διαδεχόμενοι ἑστέροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν δεσ. Κατασκευάσαντες ὑπ' ἐκείνων, ἢ μετὰ τὴν ὑφ' ἐστέρων ἐλογιζομένων ἀνδρῶν, συναδουκῆσας αὐτῆς ἐκκλησίας πάσης. *Apostoli nostri per Iesum Christum Dominum nostrum cognoverunt contentionem de nomine episcopatus futuram. Propter hanc itaque causam perfecta praescientia praedixi constituerunt praedictos (Episcopos nimirum) & deinceps (*) formam dederunt, ut iis defunctis probati alii viri in eorum ministerium succederent &c. ab illis vel deinceps ab aliis viris celebribus constituti, universa Ecclesia sibi gratum esse testante.*

X. Penes Episcopos arbitrium electionum stetit quondam, docet, quod Origenis tempestate Hierosolymis accidit. Etenim quum Narcissus Hierosolymorum Episcopus se in locum desertum subduxisset, neminique compertum esset, quo se recepisset, *visum est his, qui finitimis*

(*) Sic reddenda vox ἐπιτομή; non autem, ut fecit Iunius. Descriptas officiorum vices reliquerunt.

his Ecclesiis praerant, ut alterum Episcopum crearent, qui *Dius* vocabatur: *δοξαν τοις πῶν ὁμοῶν ἐκκλησιῶν προεῶν, ἢ ἑτέρῃ μετιῶν ἐπισκοπῇ χαροῦναι, Διος πῶτῃ ὀνόμα* *l*. apud Eusebium lib. VI. cap. XIX.

C A P V T III.

De iure Metropolitanī & Episcoporum provincīalium circa electiones Episcoporum.

S Y N O P S I S.

I. Canon quartus Nicaenus. *χαροῦναι* Episcopi tribus Metropolitanis una cum Episcopis provinciae. Zonaras & Balsamo existimant, eo canone in Episcopos translatum esse ius electionis, quod antea populis competeat. De sola autem manuum impositione heic agi, scripsit Franciscus Florens.

II. Auctoris sententia est, heic agi de utraque actione eligendi & consecrandi, & utramque heic & alibi *χαροῦναι* vocabulo significari.

III. Post mortem Episcopi Metropolitanus & Episcopi provinciales ad sedem va-

cantem accedebant, ibique in synodo electionem & ordinationem celebrabant. Probatur ex Concilio Antiocheno & Laodicensi.

IV. Ius itaque Episcoporum canone firmatum est: quod pertinet ad populum, consuetudini relictum. Quid iudicii vocabulo intelligat canon Laodicensus.

V. In synodo ad celebrandam ordinationem coacta adesse debebant omnes Episcopi provinciae, vel saltem tres: ceteri enim consensum suum scripto dabant.

VI. Synodus illa habebatur in civitate seculis vacantis, ne clerus & populus civitatis arcerentur a communione electionis.

I. **V** Sus ille in Ecclesia iamdiu receptus a synodo Nicaena sanctus est canone quarto, quo Episcopi *χαροῦναι* Metropolitanis una cum provinciae Episcopis committitur. Ambigua vocis huius Graecae significatio Zonaram & Balsamonem induxit, ut eam de electione hic interpretarentur & scriberent, electionum iura, quae olim populis commissa erant, in Episcopos hoc canone transcripta fuisse. De sola autem impositione manuum hic agi, scripsit Antecessor eruditissimus Franciscus Florens ad Tit. VI. de electione, ex Dionysii interpretatione, qui *χαροῦναι* hic vertit ordinationem: Episcopum convenit, maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen in id ipsum omnimodis convenientibus, & absentibus quoque pari modo discernentibus & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebratur. Firmitas autem eorum, quae geruntur per unamquamque provinciam, Metropolitanis tribuatur Episcopo.

II. Nos vero certum existimamus, hic agi de utraque actione eligendi & consecrandi, quae *χαροῦναι* sive ordinationis nomine hic & passim significatur: qui duo actus olim inter se cohaerebant, ut mo-

nui

nui supra. Alioqui si de sola manuum impositione ageretur, cur tant anxie decernitur de synodo habenda, de illius iudicio, de contentione inter Episcopos, de plurium sententia sequenda?

III. Porro ad vacantem Ecclesiam ordinandam synodus provincias veteri instituto cogebatur a Metropolitano in sede vacante celebranda, quae praeficiendum eligebat clero civitatis & plebe praesente atque consentiente, electumque consecrabat. Neque enim primis illis saeculis cleri vel populi postulatio ius aliquod dabat; sed eius tantum ratio habebatur ab Episcopis, nisi ipsorum iudicio alius idoneior praefendus esset: de quo, quemadmodum & de propositis a plebe, Metropolitanus cum synodo sua provinciali iudicabat. Synodum vocavi hunc Episcoporum conventum iuxta canonem XIX. synodi Antiochanae, qui canonem Nicaenum designat & interpretatur: *Episcopus praeter sententiam Metropolitanam nullatenus ordinetur. Mox: Et ita sub plurimorum vel praesentia vel decreto ordinatio celebretur.* Omnium enim, si fieri posset, vel saltem plurium Episcoporum praesentiam desiderabat.

Idem ordo constituitur etiam canone XIII. Laodicensi: *Vt Episcopi iudicio Metropolitanorum & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem, ii videlicet, qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei, quam recte conversationis exemplo.* Hunc canonem de electionibus diserte interpretatur Martinus Bracarensis, & ex eo Hincmarus.

IV. Ex quibus canonibus aperte conficitur, Episcoporum promotionem iudicio synodi plenissime permissam. Et ne consultatio, quae cum clero & plebe habenda est, auctoritate canonis fulta, contumaces redderet civium animos Episcoporum iudicio, eius mentio omissa est in canonibus; relicta interim consuetudine iam recepta de tractatu electionis habendo cum clero & plebe civitatis. Ius itaque Episcoporum candone firmatum est. Quod pertinet ad populum, consuetudini relictum est. Iudicium porro, cuius meminit synodus Laodicensis, exercebatur in dispungendis eorum meritis, qui proponebantur vel a clero, vel a populo civitatis, vel etiam a singulis Episcopis: quae discussio verbo iuris *ἀποκρίσις* dicitur. Pronuntiatio vero illius iudicii, quo renuntiabatur antistes, dicebatur *κρυψις*, ut apud Gregorium Nazianzenum orat. XIX. & alibi.

V. Ceterum haec synodus ex omnibus Episcopis provinciae constare debebat, vel saltem ex tribus praesentibus, qui electionis negotium agebant, iudicioque suo, quis praeficiendus esset, decernebant. Quod obtinebat, quoniam absentes consensum scripto dabant rebus gerendis, & tres illi cum Metropolitanis auctoritate omnia agebant; qua cessante, omnia fuissent irrita, ut docent canon Nicaenus IV. & VI. & canon XIX. Antiocheus. Enimvero si dissidium aliquod inter

ter Episcopos de praeficienda persona disceptantes accideret, sententia plurimorum potior erat; quemadmodum decernit canon sextus Nicaenus & XIX. Antiochenus.

VI. Synodus autem ista habebatur in civitate sedis vacantis, ut dixi, ne clerus & populus civitatis arcerentur a communione electionis, qui testimonium tamen ferre debebant de persona eligenda, & desideria sua proponere, repulsam quoque dare, si utilitati ecclesiasticae id expediret. Testimonii ferendi ab aliquo necessitas insinuat a canone Laodiceno, qui praecipit, probatae per longum tempus conversationis viros ad episcopatum esse promovendos: quae probatio recte institui non poterat, nisi adhibitis ex Ecclesia & plebe testibus.

CAPUT IV.

De electione Athanasii aliorumque, quibus exemplis praxis antiqua confirmatur.

SYNOPSIS.

I. Athanasii electio & ordinatio peracta est in synodo apud Alexandriam habita, iuxta postulationem civium. Probatur ex epistola encyclica Episcoporum Aegypti, quae exstat apud Athanasium.

II. Probatur item ex Athanasio, electionem illic debere fieri, ubi est copia cleri & populi praesentis, id est, in civitate sedis vacantis.

III. Ex eo autem capite valide Constantium Imperatorem & Arianos exagitat Athanasius, quod Gregorium sibi superposuissent ignotum populo repugnant, seque expellerent populo gratissimum. Scribit ergo, id tentari adversus Apostolorum traditionem & antiquos Ecclesiae mores.

IV. Eandem canonum violationem in eadem causa Athanasii graviter Arianis exprobrat Papa Iulius. Ex quo colligitur, necessarium esse cleri populi consensum in constituendo Episcopo.

V. Tum Episcopi institutionem a pro-

vincia Episcopis in ipsa Ecclesia fieri debere, & promovendum a clero ipsius Ecclesiae petendum.

VI. Inicitur mentio epistolae Concilii Nicaeni ad Alexandrinos.

VII. Ex Constantini rescriptis patet, quatenam Episcoporum partes fuerint in electionibus, quatenam vera plebis.

VIII. Eadem praxis confirmatur aliquot exemplis illustribus ex antiquitate.

IX. Probatur etiam ex controversia de episcopatu Ephesino, quae agitata est in Concilio Chalcedonensi. Eusebius Episcopus Ancyranus in eodem Concilio dixit, habendam provinciae synodum in civitate, cui ordinandus est Episcopus.

X. Decretum fiebat a clericis & civibus; quo a Metropolitano petebatur Episcopi ordinatio, aut eius, qui a civibus designatus esset, aut alterius, qui esset idoneus, arbitrio Metropolitanum cum sua synodo.

I. Sed ne coniecturis solum niti videamur, utrumque probabimus illustribus exemplis electionum actarum post synodum Nicaenam. Docebimus itaque, & synodum habitam in civitate sedis vacantis

tis ad electionem ordinationemque faciendam, & exploratam prius cleri atque populi sententiam.

Nullis poterat magis patere synodi Nicaenae sententia, quam Aegyptiis Episcopis, qui paullo post peractum Concilium Athanasium ordinarunt. Illi vero in sua encyclica, quae habetur in apologia secunda Athanasii, testantur, omnem multitudinem populumque Ecclesiae catholicae in unum coactum, quasi in speciem unius corporis & animae, clamoribus vociferationibusque postulasse Athanasium Ecclesiae Episcopum dari, idque publicis votis a Christo expetiisse, *nosque, ut faceremus*, inquit illi, *per multos dies & noctes iureiurando obsestatos fuisse; quum interea nec ipsi ab Ecclesia discederent, neque nobis discedendi facultatem permetterent*. Infra: Porro quod nostrum plerique ipsum sub omnium oculis exclamationibusque Episcopum crearent, nos ipsi testes fide digniores sumus iis, qui abfuerunt & mentiuntur: *ὅτι τὰς ὡ. πληθὺς, ἃς πᾶς ὁ λαὸς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς τὰρ ἐκ μιᾶς ψυχῆς καὶ σωματός, συνελθόντες ἀνέβουν, ἐκράζον, αἰτῶντες Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον τῇ ἐκκλησίᾳ. πᾶσι ψυχῶσι δημοσίᾳ τῇ Χρείᾳ, καὶ πᾶσι ἡμᾶς ὠρκίζον ποιῆν ἐπὶ πλείους ἡμέρας καὶ νύκτας, μὴτε αὐτοὶ τῆς ἐκκλησίας ἀφίστασθαι, μὴτε ἡμᾶς ἐπὶ τρεπομένους ἀφίστασθαι*. MOX: *ὅτι δὲ πλείονες ἡμῶν αὐτὸν ἐχρηστούνησαν ὑπὸ τοῖς πάντων ὁφείον καὶ βοᾶς, μαρτυρῶντες πάλιν ἡμᾶς ἐξουσιώτεροι τῶν ἀπέναντι καὶ ἀφ' ἡμῶν, οἱ χρηστούνησαντες*. Unde patet, synodum Episcoporum habitam fuisse Alexandriae, & electionem ordinationemque ab iis factam iuxta postulationes civium; quod hic, ut in canone Nicaeno, significatur dictione *χρηστούνην*.

II. Exstat Athanasii in epistola ad orthodoxos querela de Gregorio sibi viventi per vim ab Arianis subrogato in sede Alexandriae; cuius invasionem ex eo quoque probat inter cetera, quod eius electio peracta non fuerit iuxta formam canonum, quae debuisset fieri *κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὰς κανόνας, καὶ κατὰ τὸ Παῦλῳ βῆμα συναχθέντων τῶν λαῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῶν καθ' ἡμᾶς*. MOX: *παρόντων τῶν αἰσχυμένων λαῶν καὶ κληρικῶν: iuxta canones ecclesiasticos & Pauli dictum, congregatis populis cum spiritu constituentium, cum Domini nostri Iesu Christi potestate*. MOX: *populis & clericis, qui poscerent, praesentibus*. En locum electionis, scilicet ubi est copia cleri & populi praesentis, id est, civitas sedis vacantis. Praeterea clerus & populus congregari debent cum Episcopis, qui de successore tractant & eorum spiritui esse coniuncti, id est, ab eorum iudicio pendere, illisque decernentibus obsequi. Alludit hoc loco ad locum Pauli 1. Cor. 5. ubi congregatis Corinthiis cum spiritu Pauli excommunicatur incesti reus ille: quam loquendi formulam eleganter trahit ad explicandam Episcoporum & populi consensionem ad constituendum novum Episcopum.

III. Eamdem Constantii & Arianorum vim eleganter exagitat in epistola ad solitariam vitam agentes; docerque illos & Apostolorum constitutionem, & antiquos Ecclesiae mores constituendi Episcopos evertisse, quod Grego-
rium

rium ignotum populo repugnanti cum minis & manu militari obtruderent, & Athanasium expellerent populis gratissimum: ὅπως ἐπενόησεν ἀλλοιωσάτω νομον, παρὰ τῶν μὲν πρὸς τοὺς διὰ τῶν Ἀποστόλων διατάξιν, πρὸς δὲ τῆς ἐκκλησίας ἀλλοτρίων εἶδη, καὶ καιροὺς αὐτοῖς ἐπινοῶν τροποὺς τῶν κατεστάσεων. Ἐξ ἄλλων γὰρ ποτὶν, καὶ πρὸ πεντηκостаίων, μὴτε ἐκκλησιαστικῶν ἐπισκόπων ἀποσταλῆναι, πρὸς τοὺς μὴ δελοῦντας λαοὺς, καὶ αὐτοὶ γινώσκοντες πρὸς τοὺς λαοὺς, ἱκανοὶ φανῆναι αὐτοῖς ἀπειλὰς καὶ οὐ πρὸς τοὺς δικαστοὺς γραμμάτων. Hic (Constantius) excogitavit, quo pacto legem alteraret, dissolvens Domini constitutionem per Apostolos traditam, & mores Ecclesiae immutans, novumque excogitans constituendorum Episcoporum modum. Ex aliis quippe locis & quinquaginta mansionum intervallo diffisis ad populos nolentes cum militibus Episcopos mittit, qui loco notitiae, quae de illis esset apud populos, minas & litteras ad iudices deferunt. Ex quo testimonio habemus diserte, iuxta Apostolorum instituta & mores Ecclesiae, praeficiendum Episcopum notum esse debere populis atque gratum, nec invitis illis & repugnantibus per vim obtrudendum. Etenim, ut in eadem epistola monet Athanasius, amari non potest a populis ille, quem nolunt, nec ei credere liberos suos possunt, cuius nec vitam nec conversationem, nec prorsus quis est, norunt, ὃς τὸν βίον, καὶ τὴν ἀνατροφὴν, καὶ τίς ἐστιν, καὶ γινώσκουσιν.

IV. Graviter eandem canonum violationem Arianis Gregorium obtrudentibus exprobrat Iulius primus Pontifex Romanus apud Athanasium in apologia secunda, iis verbis, quae iura ecclesiastica infracta ostendunt, non solum in expellendo Athanasio, sed etiam in constituendo Gregorio; qui nec ab Episcopis, nec a Presbyteris, nec a populo postulatus esset, nec illis cognitus, nec apud eos baptizatus: quae docent, cleri populique consensum necessarium in constituendo Episcopo. Πῶτος καιρὸν ἐκκλησιαστικὸς, ὃς ποιεῖ παραδόσεις ἀποστολικῆς τοιαύτης, ὥστε ἐκκλησίας ἐκκλησίας, καὶ ἐπισκοπῶν ποσῶν ὁμογενῶν ἔχοντων πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦς Ἀλεξανδρίας Ἀθανάσιον, ἀποσταλῆναι Γρηγόριον, ἔχοντα μὲν τῆς πόλεως, μὴτε ἐκβαπτισθέντα, μὴτε γινώσκοντα τοὺς πολλοὺς, μὴ αἰτηθῆναι παρὰ πρεσβυτέρων, μὴ παρὰ ἐπισκοπῶν, μὴ παρὰ λαοῦ. Qualis est ecclesiasticus canon, aut qualis huiusmodi Apostolica traditio, ut in pace agente Ecclesia, tantisque cum Episcopo Alexandriae Athanasio concordantibus Episcopis, Gregorius mitteretur, a civitate quidem peregrinus, nec ibi baptizatus, nec multis notus, nec a Presbyteris, nec ab Episcopis, nec a populis postulatus?

V. Quae autem eodem loco verba subiunguntur, docent, institutionem a provinciae Episcopis in ipsa Ecclesia fieri debere, & promovendum a clero ipsius Ecclesiae peti: ἐν εἰδῇ τῆς κατεστάσεως ὅπως ταρταρῶν καὶ παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας γενεσθῶν, ἀλλ' ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἐκκλησιαστικῶν, ἀπ' αὐτῶν πρὸς ἱεράρεσσιν, ἀπ' αὐτῶν πρὸς κληρὸν, τοῖς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκοπῶν εἶδει κατεστάσεως, καὶ μὴ νῦν πρὸς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κανόνας παραλυσθῶναι. Constitutionem adeo illegitime & praeter canonem ecclesiasticum fieri non oportebat; sed in ipsa Ecclesia, ex ipso sacratio, ex ipso clero, qui in provincia sunt, Episcopos oportebat

constituere. His verbis respicit & explicat canonem illum quartum Nicaenum, de quo agimus.

VI. Possem Concilii Nicaeni epistolam ad Alexandrinos adducere; qua statuitur, ordinatum a Meletio Episcopum obeunti catholicae partis Episcopo in eadem civitate substitui posse, si populus eum eligat, idque decreto suo confirmet Alexandrinus Episcopus. Sed isto loco non agitur de libera electione, sed de remedio schismatis.

VII. Testimoniis ecclesiasticis subiungemus Constantini quoque rescripta, tum ad Nicomediensium Ecclesiam apud Theodoretum lib. I. cap. XX. quam hortatur, ut fidelem Episcopum eligat, *quod nunc quidem in vestra est potestate, & vestri dudum esse iudicii oportuit*, *ἄπειρ ἐπὶ τῇ παρόντι ἐν ὑμῖν ἐστὶ, ὃ καὶ παλαιᾶ ἔχρων τῆς ὑμετέρας κλεισιωσῆρτος*: tum ad populum Antiochenum, quem omnia Eusebii translatione hortatur, *ut ex Ecclesiae lege hunc eligant pastorem, quem communis servator designavit*: *Θεομὸν ἐκκλησιας πατρὸς ἀίρεισθαι ποιμένα, ὃν αὐτὸς ἀναδείξειν ὁ καινὸς σωτήρ*. apud Eusebium de vita Constantini lib. III. cap. LVII. Sed cap. LVIII. adducit eiusdem Constantini epistolam ad Theodotum Laodicenum Episcopum & alios, quae docet, studia plebis & Episcoporum coniuncta fuisse in perenda translatione Eusebii ad Ecclesiam Antiochenam;

κατὰ τὴν τῶν λαῶν, καὶ τῆς ὑμετέρας προαιρέσεως σωσιστὴν τε καὶ βέλων.

VIII. Nostra illa definitio probatur quoque ex consequentis aetatis electionibus insignioribus, quarum solum memoriam scriptores conservarunt. Vacanti Caesareensi Ecclesiae in Cappadocia ex Diamei obitu dandus erat successor. Conveniunt eam ob rem Episcopi Caesaream; dissidentibusque inter se civibus, quum alius alium proponeret, tandem quum in Eusebium catechumenum consensissent omnes, illum sibi constitui ab Episcopis extorserunt, teste Gregorio Nazianzeno in Oratione de obitu patris. Eusebio mortuo, Episcopi Caesaream convenere ad electionem Pontificis. Gregorius pater absens scripto in Basilium consensit; & porro ad eius causam iuvandam, aegro licet corpore, in urbem se contulit; & tandem iuxta vota cleri, monachorum, honoratorum, curiae, & plebis, electio decreta est ab Episcopis, ordinatusque Basilus; ut patet ex superiori oratione Gregorii Nazianzeni, & ex eius epistola XXII.

Flaviani Antiocheni electio & ordinatio facta est Antiochiae ab Episcopis provinciae & totius Orientalis Dioeceseos, tota Ecclesia suffragante, ut docet synodica Concilii GP. anni CCCLXXXI. quae Nectarium quoque a synodo oecumenica, clero & civitate universa suffragante, constitutum testatur. Gregorii Nysseni ea tempestate delectum & ordinationem a synodo provinciae factam ipsemet scripsit, in eoque se Flaviano exaequat. *ἴσα παρὰ συνόδου καὶ μὴ γέγονεν ἀμφοτέρων ἡμῶν πρόσωπα.*

IX. Vigeat mos ille in aliis quoque Ecclesiis, ut ostendi potest

ex

ex undecima actione Concilii Chalcedonenſis, in qua tractatur de controverſia Baſſiani & Stephani ob Ephelinum epiſcopatum. Stephanus enim docere contendens, electionem ſuam factam iuxta canones ait: *Me quadraginta Epiſcopi Aſiani ſuffragio & nobilium & totius reverendiſſimi cleri & omnis civitatis ordinaverunt*: *Ἐπεὶ καὶ τῶν λαμπροτάτων, καὶ τῶν λογάδων, καὶ τῶν ἀλλαβιζόντων παντὸς κλήρου*. Negotium quoque iſtud recte ab Euſebio Epiſcopo Ancyrae, quae eſt metropolis Galatiae, explicatur in actione decima ſexta. Etenim quum ageretur de Metropolitanorum ordinationibus a ſede Conſtantinopolitana peragendis, docet, graviffimum detrimentum civitatibus exinde creandum iri, ob ſumtus immenſos, quibus attererentur; ſed ſervandos eſſe canones, qui praecipiunt, in civitatibus ipſis habendam provinciae ſynodum, & ab ea conſtituendos Epiſcopos, quos ipſa probaverit, a civitate ſibi propoſitos. Si enim non in civitatibus hi, qui eliguntur a civitate, ordinantur a ſynodo provinciae comprobati, ſolvuntur ſubſtantiae: *ὅταν μὴ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσιν αὐταῖς, οἱ ἀμφιζόμενοι παρὰ τῆς πόλεως, χειροτονῶνται παρὰ τῆς ſυνόδου τῆς κατὰ τὴν ἑπαρχίαν δοκιμαζόμενοι, λυόνται αἱ ἕσεις*. Huic incommodo mederi ſe poſſe, exiſtimarunt iudices imperatorii, decernentes, ut a clericis metropoleos, a poſſeſſoribus, & clariffimis viris, tum etiam a provinciae Epiſcopis, fiat decretum electionis eius perſonae; quam dignam epiſcopatu iudicaverint, geſtisque ad Archiepiſcopum Conſtantinopolitanum delatis, penes illum ſit, ut ad ſe evocet electum Conſtantinopoli conſecrandum, aut ex eius permiſſione, κατ' ἐπιτροπὴν αὐτῆς, in provincia ordinetur. Reliquit vero ſingularum civitatum Epiſcopos ordinandos a Metropolitano & a provinciae Epiſcopis.

X. Quem autem modum ſervarent in ſingulis civitatibus, addiſcere poſſumus ex XIII. actione: ubi Eunomius Nicomediae Epiſcopus, quae erat Bithyniae metropolis, conqueritur adverſus Anaſtaſium Nicaeae Epiſcopum; qui ex eo, quod Nicaea civitas iure metropoleos donata fuerat per reſcriptum Valentis, Epiſcoporum ordinationes in quibuſdam civitatibus ſibi vindicabat, & ſpecialiter Baſilinopoli. Eunomius autem, ut probet, ad ſe ius iſtud pertinere, ait: *Oſtendo decreta Baſilinopolitanorum, ubi rogaverunt de Epiſcopo. Tu oſtende, ubi rogaverunt Nicaenum, ut eis daret Epiſcopum*. Decretum itaque ſiebat a clericis & civibus; quo a Metropolitano petebatur Epiſcopi ordinatio, aut a civibus designati, aut alterius, qui eſſet idoneus, arbitrio Metropolitanum cum ſua ſynodo. Etenim (ut recte obſervat Atticus Nicopoleos in veteri Epiro in eadem actione XIII.) regula ita praecipit, ut in unaquaque provincia Metropolitanus habeat poteſtatem, & ipſe conſtituat omnes, qui in ea provincia ſunt, Epiſcopos. Decreti facti a Gangrenſibus & ſibi oblati meminit Euſebius Ancyrae actione XVI.

CAPUT V.

De mutata eligendi forma in Oriente, & exclusione populi.

SYNOPSIS

I. *Paulatim a veteri regula discessum est in Oriente, & in Occidente. Orientales Metropolitae synodum Episcoporum ad suas urbes traxerunt, quando agebatur de ordinando Episcopo exiguae Ecclesiae. Unde sequitur, non semper expectata fuisse clericorum & civium suffragia.*

II. *Zonaras inductum id putat a synodo Nicaena. Ex canone XVIII. Antiocheno colligitur, Episcopos electos & consecratos aliquando fuisse extra sedem vacantem, tum etiam absque populi consensu.*

III. *Attamen si non accederet populi suffragium, periculum erat, ne consecratus a*

populo recusaretur. Probatum ex eodem canone Antiocheno. Quae synodus dici debeat τελεα & perfecta.

IV. *Ex Basilii quoque facto ostenditur, Episcopum electum & consecratum a Metropolitano extra Ecclesiam vacantem, & absque praevio populi consensu; cui tamen relinquitur licentia recusandi Episcopi.*

V. *Plebs Episcopum postulare poterat a synodo; sed Dei est designare praeficiendum, nempe synodi iudicio. Probatum ex Basilio.*

VI. *Populus nullum Episcopum sibi praeponeere potest absque iudicio synodi, ut patet ex canone XVI. Antiocheno.*

I. **A**ttamen dissimulari non debet, quin paulatim ab hac regula discessum fuerit in Oriente & Occidente, sed diverso modo. Quippe Orientis Ecclesiae, licet in maioribus Ecclesiis ordinandis veterem ritum retinuerint, attamen in aliis tenuioribus Metropolitae ad suas urbes synodum Episcoporum traxerunt, & per consequentiam clericorum & civium consilia atque testimonia non semper expectarunt. Incommodum illis erat, in parvo oppido synodum habere, electiones per dissensionem civium & criminum obiectiones protractas agere, sumptibus atque dispendiis onerari. Quare quum Nicaenus canon de synodi loco nihil discrete constituisset, nec de cleri populi que testimonio, liberum sibi esse putarunt Episcopi, ex arbitrio Metropolitani apud eum synodum pro gerendis electionibus habere.

II. Zonaras quidem tradit, synodum in canone quarto Nicaeno commemoratam, habendam in urbe metropoli: quod ex posterioris aetatis moribus sibi persuaserat. Quod nos evincemus ex Antiocheno canone XVIII. ex quo colligitur, Episcopum electum & consecratum aliquando extra sedem vacantem, tum etiam absque populi consensu. Si quis Episcopus ordinatus ad paroeciam, cui est electus, minime accesserit, non suo vitio, sed quod eum populus viret, (vel, reddendo exactius ipsa verba, propter populi recusationem, *ἵπτοι δια τὴν αὐτοῦ λαοῦ παραίτησιν*) aut propter aliam causam, non tamen eius vitio perpetrata, hic & honoris sit & ministerii particeps, dummodo nil molestus Ecclesiae rebus existat, ubi ministrare cognoscitur. Quem etiam observare con-

veniet, quidquid synodus perfecta provinciae, quod visum fuerit, indicando decreverit.

III. Attamen si non accederet populi suffragium, periculum erat, ne consecratus a populo recusaretur, ut docent huius canonis verba. Sed synodi statim ea de re habendae cognitione, an iusta esset recusatio, discutiebatur; quae synodus *πληρὰ* esset & perfecta, id est, ex Metropolitani & Episcoporum praesentia conflata. Canon quoque decimus septimus Antiochenus decernit, quid constituendum sit adversus Episcopum, qui post ordinationem non vult proficisci ad Ecclesiam sibi concreditam: quod evincit, alibi consecratum fuisse (1).

IV. Ex isto usu factum, ut Basilius anno CCCLXX. post suffectum a se cum synodo sua Euphronium in Episcopali sede Nicopoleos, senatum eius urbis hortetur ad suscipiendum Episcopum: quoniam, inquit, *eorum consensu negotium illud perfici debet*. Habes hic Episcopum electum & consecratum a Metropolitano extra Ecclesiam vacantem, & absque praevio populi consensu; cui tamen facultas recusandi Episcopi relinquitur. Elegancia sunt Basilii verba epist. CXCIV. *Αἱ περὶ τῆς ἐκκλησιας οἰκονομίαι γίνονται μὲν παρὰ τῶν πεπιστευμένων τῷ προσώπῳ αὐτῶν, βεβαιούνται δὲ παρὰ τῶν λαῶν. ὥστε καὶ νῦν, ὁ μὲν ὡς ἐπὶ τοῖς διορισμοῖς ἐπισκοποῖς, πεπληρωμένος, πρὸς δὲ λειτουργίαν ἤδη πρὸς ὑμᾶς βλέπει, ἵαν κατεξίστητε ἐν θυμῷ πειρασθεὶς καὶ δεδομένοι ὑμῖν ἐπισκοπῇ, καὶ τὰς παρὰ τῶν ἐξωθεν πείρας ἰχυρῶς ἀποκριθεῖσθε. Dispensationes Ecclesiarum fiunt quidem ab iis, quibus earum cura credita est, a populis vero confirmantur. Nunc itaque, quod erat in Deo delictissimis Episcopis, impletum est; quod vero reliquum est, vos respicit, ut datum vobis Episcopum ex animo complecti & extraneorum tentamenta fortiter repellere. Utitur verbo *οἰκονομίας*, quod etiam usurpatur in secundo canone Constantinopolitanae synodi, ad designandas, quae ab Episcopis in Ecclesia fiunt, dispositiones.*

V. Attamen haec synodi metropolitanae auctoritas in eligendo Episcopo non impendebat, quin aliquem postulare possent, relicto penes synodum integro arbitrio; ut patet in hoc negotio Nicopoleos. Senatus enim praefectum a Basilio approbaverat: *Vos probastis, dignum esse*, inquit, & *nos consensimus*: *ἄξιον εἶναι τὸν ἀνταρτυπᾶ, καὶ ὑμᾶς ἐδοκιμάσατε, καὶ ἡμεῖς σὺνῳδεμεθα*. Reliquum erat, ut ordinatum Episcopum a plebe suscipi curaret. Hoc quoque voluit significare idem Basilius in epistola LXII. ad Neocaesarienses, post Musonii Episcopi obitum: *Cavendi vobis lupi, vigilis cuiusdam pastoris praesidio, quem repurgatis contentione omni & primatus affectatione animis petere quidem vestrum est, Domini vero designare*; *κυκὸς φυλάττειας ὑμῶν, ἐρηγοῦμαι πρὸς ποιμένας ἐπιστάσις, ὃν ὑμῶν μᾶλλον μὲν αἰτησάτω φιλονεικίας πάσης καὶ φιλοπρωτείας τῆς ψυχᾶς καθαρῶντας, καὶ κυρίου καὶ ἀναδείξαι*. Postulare pastorem, a synodo scilicet, positum est in potestate plebis; sed Dei est designare praeficiendum, nempe synodi eiusdem iudicio.

VL

(1) Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 100.

VI. Sane licet Episcopum hunc vel illum populus petere possit; nullum tamen sibi potest praeponere absque synodi iudicio; ut docet canon decimus sextus Antiochenus: *Si quis Episcopus vacans in Ecclesiam vacantem proficiat, sedemque pervadat absque integro perfectoque Concilio, hic abiciatur necesse est, etsi cunctus populus, quem diripuit, cum habere delegerit. Perfectum vero Concilium illud est, ubi interfuerit Metropolitanus antistes.* Vi huius canonis, qui recitatur in actione undecima Concilii Chalcedonensis, pulsi sunt episcopatu Ephesi Bassianus & Stephanus, relictis eis dignitate episcopali & alimentis.

C A P V T VI.

De causis, quare tandem plebs ab electionibus fuerit exclusa.

S Y N O P S I S

I. Dein Graeci integrum electionum ius traxerunt ad synodum metropolitica, neglectis clero & populo Ecclesiae vacantis. Incommodum hoc tollere tentavit Iustinianus Imperator, qui vilem plebeculam ab electione removit. Tres autem eligi a clero & honoratis iubet, ut unus ex iis a Metropolitano eligatur.

II. Ex hac Iustiniani constitutione aperitur verus sensus canonis XIII. Laodicensi, quo cavetur, ut vilis plebecula arceatur ab electione Diaconorum vel Presbyterorum.

III. Olim enim clerus & populus ab Episcopo interrogabantur in ordinationibus clericorum; ut patet ex Cypriano, Eusebio, & canonibus Africanis.

IV. Iuris autem istius occasione plebs saepissime peccabat, adeo ut indignos plebique eligeret. Invitos etiam quandoque rapiebat ad presbyteratum; ut accidit Augustino.

gustino.

V. Exemplum item eius rei datum in Paullino, Episcopo dein Nolano. Marcianus Presbyter apud Barcinonem in Hispania.

VI. Exempla item in Piniano & Chrysostomo. Quare prudenter cautum canone Laodicensi, removendam esse plebem ab electione Diaconorum & Presbyterorum.

VII. Posteriori ratione porrigenda fuit haec prohibitio ad electiones Episcoporum. Ioannes Scholasticus turbas arceri scribit ab electionibus Episcoporum.

VIII. Iustinianus edixit clerum & primates populi solos ad electiones Episcoporum admittendos, neglectis turbis. Blondellus notatus.

IX. Clerus & honorati eligunt. Plebs vero saevet & applaudit.

I. **V**Surpata a Graecis consuetudo, a minoribus civitatibus ius electionum avocans, illud solidum & integrum metropoliticae synodo addicebat, neglectis clero & populo Ecclesiae vacantis. Cui gravi incommodo ut Iustinianus mederetur, novam legem condidit, qua ius cum temperamento quodam induxit, concessa clericis & populo suffragiorum libertate, ad exemplum Occidentalis Ecclesiae, & relictis Metropolitanis auctoritate non contemnenda. Ac primum clericis & civibus honoratis, qui olim una cum Episcopis de electione consulebant, concessit, ut soli eam peragerent, repulsa ab hac delibera-

beratione vili plebecula, ea lege tamen, ut trium personarum electionem scripto factam ad Metropolitam transmitterent (1). In istius autem arbitrio positum erat, e tribus, quem magis idoneum iudicaret, Episcopum designare & ordinare. Novella CXXIII. & CXXXVII. lex quoque 42. C. de *Episcopis* continent iuris istius novi institutionem.

II. Ex ista Iustiniani constitutione aperitur verus canonis Laodicensis sensus; cuius interpretationem ad hunc locum de industria retulimus. Is est decimus tertius, cuius haec sunt verba Graeca: *περὶ τῶν μὴ πρὸς ἑκτοῖς ἐπιτρέπεται πρὸς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς τὸ ἱερεῖον*. De eo, quod non liceat turbis electiones eorum facere, qui altaris ministerio sunt applicandi, ut loquitur vetus Interpres. Eodem sensu Ferrandus in Breviatione cap. 105. de Diaconis interpretatur: qui quidem proprie *ἐν ἱερῶν* sive in sacrario, quae templi pars erat altari proxima, locum habebant sibi specialiter addictum. Attamen Martinus Bracarensis reddit, qui ad sacerdotium promoventur: Dionysius, qui sunt ad sacerdotium provehendi; ut *ἐν ἱερῶν* legisse videantur. Itaque genuinus hic videtur esse verborum canonis sensus, ut vilis plebecula arceatur ab electionibus Diaconorum vel Presbyterorum. Diaconos quippe ad suam dispositionem plebs trahebat, quod multitudini fidelium electionem Diaconorum Apostoli permisissent. Plerosque etiam invitos ad presbyteratum per vim adigebat.

III. Certum quidem est, in clericorum ordinationibus clerum atque plebem ab Episcopo fuisse consultam olim, ut docet Cyprianus epist. XXXIII. *In ordinandis clericis, fratres carissimi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi voto ponderare*. Vnde Cornelius Papa apud Eusebium lib. VI. cap. XLIII. Novatianum vetitus a clero & a plerisque laicis, ne in presbyterium adsciret, hunc solum sibi concedi ordinandum petiit. Hic usus confirmatus est canone XXII. Concilii Carthaginensis tertii: *Vt nullus ordinetur clericus, nisi probatus vel Episcoporum examine vel populi testimonio*, id est, utroque. Vel enim conjunctive accipitur, ut fieri solet in scriptoribus huius aetatis. Quod explicat Concilium Carthaginense quartum can. XXII. *Vt Episcopus sine consilio clericorum suorum clericos non ordinet, ita, ut civium conviventiam & testimonium quaerat*.

IV. Sed iuris istius occasione plebs saepissime peccabat, adeo, ut indignos plerumque eligeret. Eleganter Hieronymus lib. I. adversus Iovinianum: *Nonnumquam errat plebis vulgusque iudicium; & in sacerdotibus comprobandis unusquisque suis moribus favet, ut non tam bonum, quam sui similem quaerat praepositum*. Et in Ezechielem cap. XXXIII. scribit, Episcopum & Presbyterum a populo electos & assumptos, ideo formidandum, ne accedant indigni. Contingebat ali-

quan-

(1) Vide Collectionem Holstenii parte 1. pag. 6. & parte 2. pag. 254.

quando, ut invitos etiam raperet ad presbyteratum; ut accidit in Hipponensi Ecclesia, ubi *Valerius episcopatum gerebat: qui, quum flagitante ecclesiastica necessitate de providendo & ordinando Presbytero, civitatis plebem alloqueretur & exhortaretur, iam scientes catholici sancti Augustini propositum & doctrinam, manu iniecta cum tenuerunt, &, ut in talibus consuetum est, Episcopo ordinandum intulerunt, omnibus uno consensu & desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio & clamore flagitantibus, uberrim eo flente; ut loquitur Possidius cap. LIIL.*

V. Sic a Lampio Episcopo anno CCCXCIII. apud Barcinonem in Hispania *per vim inflammatae subito plebis sacratus* Paullinus, ut est in epistola XXXV. Augustini. Qua de re ipse Paullinus, qui fuit postea Nolanus Episcopus, haec scripsit ad Severum epistola sexta: *Nos in Barcinonensi civitate consistimus. Post illas litteras, quas scripsisti, die Domini, quo nasci de carne dignatus est, repentina, ut ipse testis est, vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus & presbyteratu initiatus sum.* Sanctissimi & nobilissimi illius viri, qui natione Aquitanus erat, mihi quoque Aquitano memoria obverfabatur, quando Barcinone consistens, eius opem flagitando, ad presbyteratum sponte sum proventus anno millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo (2).

VI. Horrendum & perseverantissimum clamorum fremitum Hipponensis multitudinis pro cogendo Piniano ad presbyteratum recitat Augustinus epistola CCXXV. Vim quoque sibi illatam a populo Antiocheno, conqueritur Chrysostomus, ut presbyteratum susciperet.

Quare canonis Laodicensi verbis interdicta est plebi Diaconorum & Presbyterorum electio; nempe ne per tumultus negotium istud ad se pertraheret, invitis quandoque clericis & honoratis.

VII. Attamen quum par ratio & potior reperiatur in Episcoporum electionibus, quas plebs aut factionum studiis aut pretio accensa turbare solebat, minus dignos saepe ingerendo, (ut factum in electione Eusebii catechumeni, ubi *ὁχλῶδης χερ παρῆσαν το ἀκαρεῖς, turbatum manus evertit ius accuratum*, ut loquitur Nazianzenus epist. XXII. cuius violentiae similia passim occurrunt exempla) ideo rectissime Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus, qui floruit sub ultima tempora Iustiniani, in veteri canonum collectione canonem Laodicenum sic accipit, ut turbis prohibeantur electiones Episcoporum, tit. VII. collectionis, *μη τοις ὄχλοις ἐπιτραπῆν ἐκλογὰς ποιῆσαι τῶν ἐπισκόπων*, adducitque statim canonem duodecimum Laodicenum. Eadem fuit sententia Martini Bracarenensis, qui primum caput collectionis suae, quod inscribit *De electione Episcoporum*, ex hoc canone Laodicensi decimo tertio componit.

VIII.

(2) Vide Baluzium de vita Marcae §. 16.

VIII. Quare canonis istius decretum secutus Iustinianus suis legibus diserte clerum & primates populi solos ad electiones Episcoporum admisit, neglectis turbis: quarum assensus non erat negligendus, sed inter suffragia legitima non censebatur. Sic enim accipienda sunt verba canonis, ut plebis interventio prohibeatur, non autem, ut sola eius violentia arceatur, quemadmodum scripsit vir eruditus Blondellus.

IX. Potest discrimen istud inter honoratos & vulgus, quod insinuavimus, probari ex Theodoreti verbis loquentis de Petro, qui successit Athanasio novem annis post tempora Concilii Laodicensi. Ait, eius electionem factam quidem ab Athanasio vivente: *συμψηφον γεγεννημενον, η των ιερουμενων, η των εν εκκλησια η εξουμιασι. η ο λαος δε απας της διοχημιας εδηλον την εδουλω*, Suffraganibus sacri ordinis viris & iis, qui erant in magistratu & dignitate constituti. Omnis vero populus acclamationibus laetitiae signa promebat. Clerus & honorati eligunt; plebs vero favet & applaudit. Vnde apud Liberatum cap. XIV. in locum Dioscori Proterius electus est a nobilibus civitatis & ab Episcopis, plebis mentione omissa. Zeno quoque constituit apud Evagrium lib. III. cap. XII. ut Alexandriae fieret Episcopus, *εν ο καλπος η το κοινον ψηφισιντο, η quem clerus & commune elegissent*, id est, corpus civitatis, neglecta scilicet plebe.

C A P V T VII

De electione Episcoporum ad Episcopos devoluta contra Iustiniani constitutionem.

S Y N O P S I S.

I. Constitutio Iustiniani de tribus eligendis a clero & plebe, deinceps ad Metropolitanum mittendo, neque in Oriente neque in Occidente observata fuit.

II. Secunda synodus Nicaena Episcopis permisit universam electionum potestatem.

III. Decretum praecis illis temporibus erat penes Episcopos solas, exclusis ab eo

iure clero & populo. Synodus CP. adversus Photium laicos removit ab electione.

IV. Refertur interpretatio, quam Blondellus adhibet huic canonis Constantinopolitano.

V. Refellitur illa Blondelli interpretatio multiplicibus argumentis.

I. **Q**uod constitutum fuerat a Iustiniano de trium electione facienda a clero & plebe, mittendoque decreto ad Metropolitanum locum non habuit, nec in Oriente, nec in Occidente; quamvis occasionem praeberit postea Imperatoribus Graecis ad se trahedi ius Metropolitanum tributum, ut postea dicitur.

II. Tantum vero ab executione illius legis recessum est, ut non solum usu, sed canone quoque in secunda synodo Nicaena lato an. **CCCLXXXVII** Episcopis permissa sit universa electionum potestas,

Tom. III.

K k k

ci-

citato ad eam firmandam canone quarto primae synodi Nicaenae: *Δα γαρ τον μελλοντα προβιβασθαι εις επσκοπιω υπο επσκοπων ψηφισθαι, καθως παρ των αγιων πατερων των εν Νικαια ωρισται. Oportet enim eum, qui provehendus est ad Episcopatum, ab Episcopis eligi, ut definitum est in canone Nicaenorum patrum.* Vnde quum obiiceretur Ignatio Patriarchae, quod non adeptus esset sedem Constantinopolitanam per electionem, responsum fuit, *eum decreto omnium simul Episcoporum & Ecclesiae consensu canonice & legitime promotum fuisse*, ut docet Nicetas Paphlago: *Ψηφον παντων ομω των αρχιερων η της εκκλησιας συναινεσει κανονικως η ενδεσμωνι κεχερισται.*

III. Eo quippe tempore decretum, *Ψηφον*, erat penes Episcopos solos, exclusis & clericis & populis a decreti ferendi potestate; cuius communionem antea cum Episcopis habuerant, licet non aequo iure. Quare nulli mirum videri debet, si canone XXVIII. Concilii CP. habiti an. DCCCLXX. adversus Photium, in editione Latina Anaastalii Bibliothecarii ista legantur: *Promotiones atque consecrationes Episcoporum, concordans prioribus Conciliis, electione ac decreto Episcoporum collegii fieri sancta haec & universalis synodus definit, & statuit: depulsis diserte eodem canone laicis a negotio electionis, sub poena anathematis.*

IV. Hunc locum sic interpretatur vir eruditus Blondellus: *Prima canonis parte ex priorum Conciliorum praescripto episcopalis collegii electione ac decreto promotiones fieri debere decernitur. Quum enim a principio uniuscuiusque Ecclesiae clerus & populus communi sibi consilio de praefule providere soliti essent, novo postea in Episcoporum gratiam condito iure Nicaena synodus can. IV. Anriochena can. XIX. Laodicensa can. XII. Episcoporum provincialium synodum ante omnia cogi, vel eius ductu viduatae Ecclesiae clerum & plebem in suffragia ire, vel ad eam referre, nihil sine ea aggredi statuerunt. Collegio igitur Episcoporum promotionem tribuit canon; non quasi penes Episcopos solos electionis ius esse debeat,.... sed quia primas inter omnes tenent, totiusque quantus est conventus duces esse debent Episcopi. Hoc a Nicaeni Concilii temporibus extra controversiam semper fuit.*

V. Quibus verbis veritas definitionis nostrae, quam abunde probavimus, aliquo pacto obscuratur. Recte quidem vir doctus observat, synodum Episcoporum coactam, ut eorum ductu & auspiciis electio ageretur a clero & a populo. Sed in tribus peccat. Primum, quod synodi illius necessitatem inductam putet a synodo Nicaena, quum demonstraverimus ex Cypriano, ius illud fuisse receptum per omnes fere provincias & Apostolorum exemplo niti, quorum praecipuae partes fuerunt in electione Matthiae. Secundum est, quod initio Episcopos ab electionis gerendae potestate arcere videtur, eamque in solidum clero & populo tribuere; quum potius ius electionis praecipuum

penes

penes Episcopos refederit, non omisissis tamen cleri & populi votis: quod tandem fatetur; docetque, primas partes inter electores tenuisse. Incidit in hanc dubitationem, quod usum Occidentis, quo ius electionis translatum est in clerum & plebem per Decreta Pontificum Romanorum, ut statim docebimus, cum Orientalium more confuderit, qui decretum electionis Episcopis, clero & plebi consensum olim relinquebant. Tertium erratum est, quod existimet, collegium Episcoporum in hoc canone non excludere saltem coetum Ecclesiae. Certum quippe est per septimae synodi canonem tertium, ex praescripto, ut putabat, prioris Nicaenae synodi, solidas electiones ad Episcopos solos revocatas, licet consilia cleri non fuerint insuperhabita, saltem in Ecclesiis insignioribus. Quapropter octava synodus idem canone suo sancivit; quod deinde ab Episcopis in Oriente passim ex recepto iure usurpatum fuit. Id ostenditur eximie ex contentione, quae inter Polyuctum Constantinopolitanum & reliquos Praesules orta est ob electiones Episcoporum, quas sibi solis isti vindicabant, Polyuctus vero contendebat, Episcopos teneri secum de illis communicare, *Τῶν μὲν οὖν ἑαυτοὺς ἐκλογόντων τὴν εἰδικὴν αὐτῶν ἡγεμῖαν οὕτως ὡς ἐκκλησιαστικοί. αὐτοὶ δὲ σπερδοσὶς παύσασθαι αὐτῶν τῆς ἀρχιερατικῆς τῶν πολλοτέρων ἡγεμῖαν*, inquit Zonaras in Nicephoro Phoca.

C A P V T VIII.

De electionibus Episcoporum in Occidente a clero & populo peractis, & a Metropolitano confirmatis.

S Y N O P S I S.

I. In Occidente Episcopi eligeantur cleri & populi suffragiis & iudicio Episcoporum. Probatur ex Cypriano.

II. Probatur etiam ex canone quinto Sardicensi; qui explicatur. Notatus interpret Graecus.

III. Tum ex Concilio Carthagenensi tertio, quod explicatur.

IV. Veterem illum usum paucis verbis complexus est Concilium Carthagenense quartum.

V. Anysius Thessalonicensis Episcopus, a Macedonicis populis obsecratus, ab Episcopis electus est.

VI. Pontificum Romanorum decretis electio personae collata est in arbitrium cleri & populi, etiam absque synodi episcopalis praesentia: qui decretum de electione ad Metropolitanum mittebant. Ad istum vero

pertinebat confirmatio vel rescissio electionis

VII. Huius novae formae origo tribuenda est Siricio Papae & sequentibus Pontificibus. Eam Ambrosius Mediolanensis Episcopus aetate Siricii amplexus esse videtur.

VIII. Siricius docet, Diacono presbyterium vel episcopatum dari, si eum cleri & plebis evocaveris electio. Sed ei electioni adiungendum iudicium Metropolitanum.

IX. Eundem ordinem observari iubent Innocentius, Zosimus, Bonifacius & Caelestinus.

X. Referuntur verba Leonis primi, quibus idipsum statutum & amplificatum est. Explicantur eius verba.

XI. Praecipuae partes tribuantur clericis in agenda electione. Ratio huius institui.

K k k 2 Illu-

Illustria Leonis in hanc rem verba.

XII. *Perduravit synodorum usus quoad electiones Metropolitanorum. Probatur ex eodem Leone.*

XIII. *A Carthaginensi Concilio profectum, ut vacanti Ecclesiae Episcopum*

interventorem seu intercessorem Metropolitanus praeficiat. Is apud Gregorium magnum vocatur Visitator. Munus eius describitur. Decretum electionis fieri non posse absque praesentia Visitatoris, admonet Papa Symmachus.

I. **S**ed relictis Graecis, qui tandem ad Imperatoris arbitrium electiones omnes retulerunt, nunc redeundum est ad perspicendam, quae in Ecclesia Occidentali inducta est, in electionibus immutationem.

Observabat ista vetus illud institutum, ut ab Episcopis, a clero, & a plebe in unum congregatis eligeretur, qui praeficiendus erat Ecclesiae vacanti; quum illo tamen discrimine, quod superius adnotavi, ut iudicium esset Episcoporum, cleri vero & populi suffragium. His testimoniis addi potest Cypriani locus de Cornelii Papae electione: *Factus est Episcopus de Dei & de Christi eius iudicio, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis, quae tunc adsuit, suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio.* Conventum sacerdotum sive Episcoporum vocat *collegium*; a quo iuxta testimonium clericorum & plebis suffragium decreta fuerat Cornelii ordinatio, qui hoc pacto de Dei & Christi iudicio factus fuerat Episcopus.

II. Dubitari non potest, quin eandem formam sequerentur reliquae Occidentis provinciae. Quod evincitur manifeste ex specie proposita & decisa in can. V. Sardicenis Concilii anno CCCXLVII. ubi agitur de provincia plurimis quondam Episcopis instructa, in qua unus remanserit Episcopus, aliis puta fato functis, ille vero solus negligat populis petentibus ordinare Episcopum, adiunctis scilicet sibi collegis ex vicina provincia, quos potest convocare. Etenim, ut nullus in alienam provinciam debet irruere nisi vocatus ab Episcopis, ita, si rogetur, potest accedere ad agendas functiones ecclesiasticas. Populi autem conveniunt vicinae provinciae Episcopos: quod alioqui ad eos non pertineret, nisi ob Episcopi negligentiam. Episcopi vicini debent litteris suis provincialem Episcopum convenire eique ostendere, iustam esse populi petitionem, & ut ipsi accedant, ut cum eo ordinent Episcopum. Quod si nihil rescripserit, *satisfaciendum esse populis, constituit canon, ut veniant ex vicina provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.* En synodum Episcoporum, quae ad Ecclesiam vacantem accedit, ut ordinet Episcopum, id est, ut tractatu habito cum clero atque populo designet praeficiendum Episcopum, eique manus imponat. Graeca interpretatio male sententiam huius canonis expressit, & speciem retulit ad Episcopum, qui monitus litteris Metropolitanis sui negligit cum aliis Episcopis convenire ad ordinandum Episcopum. Incidit in codicem corruptum Graecus interpretes. Legit initio, *in qua plurimi sunt Episcopi, quum Latinus textus habeat, in qua plurimi* *fue-*

fuerint. Quos Latinus vocat *vicinos Episcopos provinciae*, Graecus reddit Exarchum sive Metropolitam provinciae: respexit enim sensum. De his Episcopis, alienae scilicet provinciae, inquit textus Latinus, *ut ipsi veniant & ordinent*. Graecus legit, *ipse veniat*, & refert ad Episcopum negligentem. Haec autem interpretatio est apud ipsum quoque Ioannem Scholasticum. Vnde patet, primum interpretem in textum Latinum corruptum incidisse. Ceterum illius vera lectio, quam secuti sumus & explicavimus, habetur apud Dionysium & apud collectorem Dionysio antiquiorem. Apud Burchardum quoque, Ivonem & Gratianum eadem sententia, licet verbis paullulum diversis.

III. Huic testimonio adiungi debet Concilium tertium Carthaginense, habitum anno CCCXCVII. can. XL. *Si qua contradictio fuerit suborta, quia talia saepe facta sunt apud nos, non praesumant ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres tantum, sed postulentur ad numerum supradictorum duo vel tres; & in eadem plebe, cui ordinandus est, discutiantur primo personae contradicentium, postremo illa etiam, quae obiciuntur, pertractentur; & quum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur*. Huius canonis aperta est sententia, scilicet Episcopos convenire in Concilium in civitate sedis vacantis, ut Episcopum eligant. Poterat quidem synodus illa a tribus congregatis haberi, consentientibus scripto ceteris provinciae Episcopis ex praecepto Metropolitanis; ut decreverat synodus Nicaena, & Carthaginensis secunda sub Genetlio canone duodecimo; quod hic canon sequitur. Sed addit, si electo crimina obiciantur, tres illos, qui Concilium canonice constabant, non sufficere ad purgandum accusatum, sed tribus illis adiungendos esse duos aut tres, scilicet de primatia auctoritate; ut sex illi aut quinque, accusatione, ut oportet, discussa in civitate sedis vacantis, de purgatione electi pronuntient, eumque sub conspectu publico ordinent.

IV. In pauca verba veterem illum usum contraxit Concilium Carthaginense quartum anno CCCXCVIII. can. I. ubi post expositas pietatis & verae fidei dotes, quibus instructus esse debet Episcopus, subiungit: *Quum in his omnibus examinatus inventus fuerit plene instructus, tunc cum consensu clericorum & laicorum & conventus totius provinciae Episcoporum, maximeque Metropolitanis vel auctoritate vel praesentia, ordinetur Episcopus*.

V. Ex hoc more canonico, Acholio Thessalonicensi vita functo, circiter annum CCCXC. Anysius ad summum sacerdotium a Macedonicis obsecratus populis, a sacerdotibus electus est, ut loquitur Ambrosius lib. III. epist. XXII. (1)

VI. Quoniam vero pluribus incommodis exposita erat ratio illa electionum, ob necessitatem synodi habendae, quam protrahi saepe con-

(1) Vide supra lib. 5. cap. 24. §. 1.

contingebat per variarum factionum contradictionem, unde a suis Ecclesiis Episcopi longo tempore distrahi, sumtibus non ferendis vexabantur, aliam formam decrevere summi Pontifices, quae potestatem cleri ac populi, deinde vero Metropolitanum auctoritatem in magnum Ecclesiae commodum & dissidiorum remedium vehementer auxit. Etenim electio personae collata est in arbitrium cleri & populi, etiam absque synodi episcopalis praesentia: qui quidem decretum de electione factum & a se subscriptum, ad Metropolitanum mittebant. Ille vero cum plena causae cognitione iudicium de forma electionis & de persona electi ferebat, confirmata vel etiam rescissa electione. Isto vero ordine semel recepto non abolita est in totum vetustior illa forma synodi habendae ab Episcopis; qua etiam post ista tempora Episcopi aliquando utebantur, prout occasio postulabat. Semper autem in Metropolitanorum electionibus usurpata fuit: quae ius speciale videbatur, quum tamen esset pars iuris antiqui, quod olim commune fuit in electionibus tum Episcoporum tum Metropolitanorum.

VII. Huius novae formae originem tribuere possumus Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Caelestini atque Leonis decretis, quae statim reddemus. Quam Ambrosius, Siricii aetate, pro sua prudentia amplexus videtur in causa Vercellensis Ecclesiae; quae quum vacaret, Metropolitanus sui Mediolanensis Episcopi studio replenda erat. Quare diuturnior eius Ecclesiae vacatio illi imputabatur. Quod ille repellit his verbis epist. LXXXII. *Quum sint in vobis dissensiones, quomodo possumus aliquid aut nos decernere, aut vos eligere, aut quisquam acquiescere, ut inter dissidentes suscipiat hoc munus, quod inter convenientes vim sustineatur?* Infra: *Convenit ergo modestiae vestrae & concordiae insigne edere, ut congruatis assensu ad postulandum sacerdotem.*

VIII. Siricius anno CCCLXXXV. in epistola decretali ad Himerium cap. X. docet, Diacono presbyterium vel episcopatum dari, *si cum cleri & plebis evocaverit electio*. Idem epist. III. ad orthodoxos per diversas provincias Dioeceseos Urbicariae, ut puto, cap. I. Apostolicum ordinem servandum docet in Episcopis ordinandis, scilicet, *ut digni possint*, inquit, *& plebis & nostro iudicio comprobari*. Ad cleri & plebis electionem adiungendum est iudicium Metropolitanum. In Dioecesi quippe Urbicaria, quae decem provinciis constabat, Episcopus Urbis metropolitico iure potiebatur in confirmandis electionibus, ut alibi demonstravi (2).

IX. Innocentius in epistola ad Victricium Rotomagensem docet, ordinationes a Metropolitanis fieri debere, servato nempe ordine a decessore suo iam praescripto. Idem Innocentius in epistola ad synodum Toletanam cap. II. anno CCCCVI. damnat Rufinum; qui, *quum Me-*

(2) Vide supra lib. 4. cap. 7. §. 3.

Metropolitano Episcopo ordinandi sacerdotis pontificium deberetur, contra populi voluntatem & disciplinae rationem Episcopum locis abditis ordinaverat.

Ex Zosimi epistola ad Patroclum Arelatensem, & ex altera ad clerum, ordinem, & plebem Massiliensem, constat, eundem ordinem servari in Gallia. Bonifacius irritam decernit factam a Patroclo Lutubensis Ecclesiae Episcopi ordinationem, quod eam contra patrum regulas egisset, cleri, ordinis, & plebis petitione cessante, & praetermisso Metropolitano.

Caelestinus epist. I. cap. V. ad Episcopos per Narbonensem & Viennensem provincias anno CDXXVIII. *Nullus invitis detur Episcopus. Cleri, plebis & ordinis consensus atque desiderium requiratur. Mox: Sit facultas clericis renitendi, si se viderint praegravari; & quos sibi ingeri, ex transverso (id est, extraneos clericos) agnoverint, non timeant refutare. Qui etsi non debitum praemium, vel liberum de eo, qui eos rectorus est, debent habere iudicium.*

X. Sed qui formam istam exacte perpolivit, Leo primus adducendus est; cuius verba Ivo parte III. & Gratianus dist. 63. c. 36. retulerunt; nec tamen hic omitti debent, ut lector liberetur onere conquirendi loci. Leo itaque anno CDXLV. in epistola ad Anastasium Thessalonicensem cap. V. ista constituit: *Quum de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus praeponatur, quem cleri plebisque consensus concorditer postularit; ita ut si in aliam forte personam partium se vota diviserint, Metropolitanus iudicio is alteri praeferatur, qui maioribus & studiis iuvatur & meritis; tantum, ut nullus invitis & non petentibus ordinetur, ne plebs invita Episcopum non optatum aut contemnat aut oderit, & fiat minus religiosa, quam convenit, cui non licuerit habere, quem voluerit.* Idem in epistola ad Episcopos provinciae Viennensis cap. III. *Teneatur subscriptio clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus & plebis. Qui praefuturus est omnibus, ab omnibus eligatur.* Et in epistola ad Rusticum Narbonensem cap. I. anno CDLII. *Nulla ratio finit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a provincialibus Episcopis cum Metropolitanis iudicio consecrati.* Horum verborum compendio electionis, confirmationis & consecrationis regulam, quae posthac invaluit, Leo complexus est & propriis verbis explicuit. Electio tribuitur clericis, petitio plebi, iudicium Metropolitano, & consecratio Episcopis provinciae. Soli Metropolitano conceditur electionis iudicium; quoniam iuxta synodum Nicaenam *no oportet* ad eum pertinet. Ita tamen, ut, si perplexa esset definitio, aut decerneret ipse, aut ad synodum referret, vel ad sedem Apostolicam remitteret integrum negotium; ut docet Ivo Carnotensis epist. 38. 39. & alibi. Perseveravit apud Metropolitanos haec potestas discutiendi

elo

electiones, & iure Decretalium confirmata est Cap. *Quia diligentia*; Cap. *Innotuit*. & Cap. *Quum dilectus*. De elect. & alibi.

XI. Praecipuae autem partes tribuuntur clericis in electione agenda, quoniam ipsi aliquo pacto Episcoporum provinciae eo in negotio auctoritatem repraesentant, subiectam quidem Metropolitani iudicio, sed cuius maximam rationem laici habere debent. Vnde idem Leo officium cuiusque prudentissime descripsit in epistola ad Episcopos per Viennensem provinciam constitutos anno CCCCXLV. (3) *Exspectarentur certe vota civium, testimonia populorum, quaereretur honoratorum arbitrium, electio clericorum, quae in sacerdotum solent ordinationibus ab his, qui norunt patrum regulas, custodiri, ut Apostolicae auctoritatis norma in omnibus servaretur, qua praecipitur, ut sacerdos Ecclesiae praefuturus, non solum attestazione fidelium, sed etiam eorum, qui foris sunt, testimonio muniatur*. Quibus verbis ostenditur, qui modus servandus sit in electionibus, & in quo peccaverat Hilarius Arelatensis, quem eo nomine graviter redarguit & damnat Leo (4): cuius sententiam constitutione quoque sua Valentinianus tertius firmavit, carpens Hilarium, quod indecenter Episcopos inviris & repugnantibus civibus ordinasset.

XII. Diximus, in Metropolitani electione synodi habendae usum perdurasse; quod probamus his verbis Leonis in epistola ad Anastasium (5): *Metropolitano defuncto, quum in locum eius alius fuerit subrogandus, provinciales Episcopi ad civitatem metropolitaneam convenire debebunt; ut omnium clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex Presbyteris eiusdem Ecclesiae vel ex Diaconibus optimus eligatur*. Quod Anastasio agendum praescribebat in Dioecesi Illyriciana, usurpabatur ab Episcopis Gallicanis in electione Ravennii Episcopi Arelatensis (6); qui a duodecim Episcopis provinciae secundum desideria cleri, honoratorum & plebis consecratus est anno CDXLIX. ut docet Leo in epistola ad Episcopos Provinciae. Quod fuerat iam decretum in Concilio Chalcedonensi, uti iam observavimus.

XIII. Quum de nova forma in Occidentem inducta satis constet, putidum est sequentium Pontificum, qui eam verbis & exemplo firmarunt, Hilari, Gelasii, Symmachi, Hormisdas, Gregorii magni, & aliorum, ipsiusque Gregorii VII. testimonia referre. Id unum observandum est, ex Carthaginensi Concilio profectum, ut vacanti Ecclesiae Episcopum interventorem seu intercessorem Metropolitanus praeficiat, qui civium animos ad concordiam revocet pro eligendo Episcopo, saltem intra annum (7). Apud Gregorium magnum vocantur Visitatores, quibus haec cura imponitur, quorum frequens mentio

(3) Dist. 63. c. 27.

(5) Dist. 63. c. 19.

(4) Vide supra lib. 3. cap. 32. §. 8. & cap. 33. §. 2.

(6) Vide supra lib. 5. cap. 27. §. 2.

(7) Codex canon. Eccles. Afric. cap. 74.

tio in eius epistolis; & ante ipsum, in epistola Symmachi Papae ad Caesarium Arelatensem anno quingentesimo decimo tertio. Munus autem describitur his verbis a Gregorio lib. II. regesti epist. XIX. quae data est ad Benenatum Visitatorem Ecclesiae Cumanae: *Affiduis adhortationibus clerum plebemque eiusdem Ecclesiae admonere te volumus, ut remoto studio diversarum partium, uno eademque consensu talem sibi praeficiendum expetant Pontificem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & a venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati & dilectionis tuae testimonio litterarum ad nos sacrandus occurrat. Quod ultimum maxime congruit cum decreto Symmachi epist. V. cap. VI. Decretum sine Visitatoris praesentia nemo conficiat, cuius testimonio clericorum ac civium possit unanimitas declarari.*

CAPUT IX.

De electionibus Episcoporum Gallicanorum a clero & populo cum consensu Regis factis, ubi etiam de iure antiquo Imperatorum circa electiones disseritur.

SYNOPSIS.

I. Nunc inspicendum est, quam rationem in electionibus secuti sint Episcopi Gallicanorum. Episcopi eligebantur a clero & populo.

II. Discrimen tamen erat inter electionem Metropolitanam & ceterorum Episcoporum. Nam Metropolitanam eligebantur ab Episcopis comprovincialibus, cum consensu cleri & populi. Comprovinciales vero a clero & plebe, cum consensu Metropolitanam.

III. Ius novum a synodis Gallicanis collatum est Regibus, nempe ut eorum assensus requireretur ad electionem Episcopi; quae quidem indulgentia non omnino abhorrebat a veterum regularum sensu.

IV. Ius illud Episcoporum libertati in administratione Ecclesiae profuturum existimaverunt Galli. Tum quoque grati animi significatio hanc cogitationem suggerere potuit. Id etiam proficisci praeiit ex eo, quod Episcopi in Regum consilia & regni administrationem adhiberi sine.

V. Concilium Aurelianense quintum ius illud confirmavit.

VI. Praecesserant autem Romanorum Principum exempla, qui in Ecclesiis insignio-

ribus electionum summam ad se revocarunt. Quod probatur variis exemplis.

VII. Arcadius tamen Imperator solum consensum adhibuit in electione Ioannis Chrysostomi Episcopi Constantinopolitani.

VIII. Aliquando autem eodem tempore fiebat electio a Principe & Ecclesia. Probatur duobus exemplis valde illustribus.

IX. Gallia exemplum Romanae sedis secuta est in concedendo Regibus iure assentiendi electioni. Romanus Episcopus ordinari non poterat, donec eius electio a Principe confirmata fuisset.

X. Constantinus. Paganus postea concessit, ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis. Obnoxii tamen deinceps fuere examini Exarchorum.

XI. Eo iure usi sunt Reges Francorum cum bona Episcoporum & populi gratia.

XII. Aliquando electum a populo respuebant.

XIII. Reges enim quandoque assensum illum vertebant in merum imperium, rescriptis videlicet suis episcopatus concedentes, invicis etiam interdum & repugnantes.

tibus populis; quod probatur variis exemplis. Id fieri deinceps vetuit Concilium Parisiense tertium.

XIV. Sed huius prohibitionis rationem non habuit Clotarius Rex; qui postea Emerium sedis Santonensis praefecit.

XV. Postea se varie habuit negotium istud electionum; quae aliquando cleri plerisque electione & decreto regio fiebant, interdum vero ex mero Principis imperio. Hanc labem rescire conatum est Concilium Parisiense quintum, cuius constitutio modificata est a Clotario Rege. Expenditur edictum Clotarii.

XVI. Explicantur veteres formulae electionum, quae fiebant in palatio cum decreto regio.

XVII. Ferre non poterant Episcopi Galliarum, episcopatus in palatio dari Regis imperio, spreto cleri & populi electione. Quid ab iis decretum in synodis, quidve receptum.

XVIII. Occasione contentionum, electione palatina velut necessario remedio Reges utebantur ad Ecclesiae quietem; quod probatur variis exemplis. Libertas electionis concessa est Ecclesiae Ambianensi anno sexcentesimo octagesimo.

I. **N**Vnc inspiciendum nobis restat, quam rationem in electionibus secuti sint Galliarum Episcopi. Quod satis liquere puto ex superius adductis Pontificum testimoniis, quae, novam illam formam apud Gallias quoque ex eorum decretis viguisse, ostendunt.

Enimvero, ne in totum ab electionis negotio deciderent Episcopi, constituit Concilium Arelatense secundum can. LIV. circa annum CDXLV. ut tres ab Episcopis nominentur, de quibus clerici vel cives erga unum eligendi habeant potestatem. Sed isthaec sacrorum comitiorum partitio hucusque incognita locum non habuit. Conventum Episcoporum iuxta canonem Nicaenum & Carthaginensem celebravit Patiens Lugdunensis; qui provincialium sacerdotum praevio partim, partim comitante collegio, accessit Cabillonum, ut municipio summus aliquis antistes ordinaretur; ubi ob illa, quae bonum publicum semper evertunt studia privata, quae quidem triumviratus accenderat competitorum, synodi praesentiam necessariam iudicavit. Quare consilio cum coepiscopis prius clam communicato quam prodito, strepituque despecto turbae furentis, ... stupentibus factiosis, erubescens malis, acclamantibus bonis, reclamantibus nullis, Ioannem collegam sibi consecravere Episcopi anno CDLXX. apud Sidonium lib. quarto epistola ultima. Quare mirum non est, cur in electione Simplicii Bituricensis Metropolitanus, quod provincialium collegarum deficeretur numero, Agroecium, qui caput erat Senoniae, aliosque Episcopos ad eam ordinationem Sidonius invitat lib. VII. epistola quinta. Vnde patet ex recentiore forma, non fuisse omnino abolitam veterem.

II. Ceterum Episcopi Gallicani formam illam novam ex praescripto Romanae Ecclesiae inductam sic susceperunt, ut discrimen quoque admitterent inter electionem Metropolitanus & ceterorum Episcoporum. Recitanda sunt verba Concilii Aurelianensis tertii, habiti anno DXXXVIII. can. III. quae huius rei plenam fidem faciunt: Ipse Metropolitanus a comprouincialibus Episcopis, sicut decreta sedis Apo-

Apostolicae continent, cum consensu cleri vel civium eligatur: quia aequum est, sicut ipsa sedes Apostolica dixit, ut, qui praeponendus est omnibus, ab omnibus eligatur. De comprovincialibus vero ordinandis cum consensu Metropolitani, cleri & civium, iuxta priorum canonum statuta, electio & voluntas requiratur. Eandem formam dederat pro Metropolitani electione Concilium Aurelianense secundum anno DXXXIII. can. VII. Et eodem modo decreverat pro Episcoporum provinciae electione Arvernense primum anno DXXXV. can. II. quod confirmatum fuit anno DXLIX. in concilio Aurelianensi quinto can. II. in Concilio Parisiensi tertio anno DXLVII. can. VIII. Parisiensi quinto anno DCXV. can. I.

III. Hoc autem loco praecipue illud observandum est, quod maxime ad harum dissertationum institutum pertinet, ius novum a canonibus Gallicanis collatum fuisse Regibus, nempe, ut eorum voluntas, assensus, & approbatio requireretur ad electionem Episcopi. Quae quidem indulgentia non omnino abhorrebat a veterum regularum sensu, si discrimen observaretur inter potentiam & praesidium. Vetitum quippe per can. XXXI. Apostolicum, ne quis per saeculi potestates Ecclesiam obtineat, *ἀρχοντικὸν δυνάμεως*, ut loquitur Ioannes Scholasticus. Adversatur enim canonico ecclesiastico, si quis Episcopus e palatio mittatur militibus stipatus ad cives invitos, ut notat Iulius primus apud Athanasium. Sed si cleri & plebis electio foveatur quoque Principis consentientis praesidio, rebellium & seditiosorum conatus compescuntur. Ex illa sententia profectum, quod in mandato synodi Chalcedonenfis, quo eis notam facit depositionem Dioscori, additur, Episcopum Alexandriae ordinandum nutu Principis: *Custodite res ecclesiasticas universas; tamquam qui reddituri estis rationem ei, qui secundum Dei voluntatem & nutum piissimorum Imperatorum nostrorum Alexandrinae Ecclesiae ordinandus est Episcopus*, *καθὰ τὴν βασιλεὺς*. Etenim quum populi consensus, ordinis, & honoratorum necessarius esset, ut clericorum electio robur haberet, existimant Episcopi Gallicani, Principi quoque simile ius concedi posse in universis, quae in regno fierent, electionibus; quoniam Princeps erat populorum totius regni caput: quam rationem urget Ivo Carnotensis in quadam epistola.

IV. Illud quoque Episcoporum libertati in administratione Ecclesiae profuturum putarunt, cum Regis consensu promotus expectare debeat faciliorem & proclivorem publicam tuitionem. Immo vero ipsius quoque electionis negotium, quod *potentium patrocinia* perturbabant, (ut docet Concilium Arvernense can. II. anno DXXXV.) liberius futurum videbatur. Adde quod ipsa quoque Regum munificentia in dandis Ecclesiae agris, ut factum a Clodoveo testatur synodus Aurelianensis prima canone quinto, & concedendis immunitatibus

exigebat istam ab Episcopis grati animi significationem.

Neque dissimulanda est potior, ut mihi videtur, ratio, tum apud Reges, ut illud beneficium per canonum interpretationem exposcerent, tum apud Episcopos, ut illud sponte largirentur. Adhibitis quippe in Regum consilia & regni cum reliquis proceribus administrationem Episcopis, iuxta monitum, quod Remigius Episcopus dederat Clodoveo Regi (1), aequum erat, ut invito & repugnante Principe non assumerentur ad eam dignitatem aut incogniti aut suspecti, sed potius, qui essent illi & vitae meritis, prudentia, ac fide undecumque probati; praecipue quum ex ministerio sibi commisso magnam in populos sibi subditos auctoritatem consequantur.

V. Aurelianense Concilium quintum, habitum anno DXLIX. hanc Regibus auctoritatem tribuit can. X. ut in eligendo Episcopo, post cleri ac populi decretum, eorum voluntas expectaretur: *Vt multi episcopatum praemiis aut comparatione liceat adipisci. Sed cum voluntate Regis iuxta electionem cleri ac plebis, sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum, a Metropolitano, vel quem in vice sua praemisit cum comprovincialibus Pontifex, consecratur.* Confirmatum hoc canone ius istud dici potest potius quam institutum; si fides adhibenda narrationi Fortunati Pictaviensis & Gregorii Turonensis, qui Reges Francorum hac potestate usos diserte testantur ante annum quingentesimum quadragesimum nonum. Ille quidem in vita sancti Medardi anno DXX. Peractis, inquit, non sine multo steru Episcopi sui exsequiis, Regis O optimatum assensu sanctissimum sacerdotem Medardum plebs omnis illa Veromandensis O omnes eiusdem provinciae adiacentes Episcopum sibi unanimiter acclamabant consecrari. Gregorius vero in vita patrum cap. XVII. de Nicetio ait, a Rege Theodorico accersitum anno DXXVI. ut Trevericae urbis Episcopus ordinaretur. *Dato autem consensu populi, O decreto Regis, inquit, ad ordinandum adducebatur.*

VI. Si quis inquirere velit penitius, an ipsi Reges auctores fuerint huiusce consuetudinis, aut eam aliunde hauserint, dici potest Romanorum Principum exempla praecessisse: qui quidem non passim & in omnibus Ecclesiis, sed in Constantinopolitana praecipue, aliisque insignioribus aliquando, ad vitandam tumultuum occasionem, electionum summam ad se revocarunt. Quod autem sit aliquando, id ob causas speciales trahi non debet in consequentiam, nec vim legis aut iuris quaesiti, obtinere. Eo consilio, varias in partes distractis Episcoporum studiis, Theodosius senior, ut tranquillitati Ecclesiae Constantinopolitanae consuleret, quam perturbaverant Gregorii & Maximi ordinationes, Nectarium elegit (2); ita tamen, ut synodi Constanti-

(1) Remig. in epist. ad Clodoveum: O ad eorum consilia semper recurrere. Sacerdotibus suis honorem debetis deferre (2) Vide supra lib. 3. cap. 21.

metropolitanae & plebis consensus statim accederet, teste Sozomeno lib. VII. cap. VIII. & Socrate lib. V. cap. VIII. Eandem ob causam δια τῆς κενωσιπιδίας (ut loquitur Socrates lib. VIII. cap. XXIX) post Sisinnii obitum Nestorium ex Antiochia a se accitum Theodosius secundus, malis licet auspiciis, ad sedem Constantinopolitanam evexit. Idem quoque Princeps, post obitum Maximiani Constantinopolitani, antequam corpus illius sepulturae daretur, mandavit Episcopis praesentibus, ut Proclum constituerent: ἐνθρονισαὶ τὸν Πρωκλὸν ἐπατρέψεν, inquit Socrates lib. VII. cap. XXXIX. Sed facti huius rationem subiungit, ne rursus de electione, ut nuper acciderat, seditiones excitatae Ecclesiam illam concuterent: ἵνα μὴ πάλιν περὶ ἐπιλογῆς ἐπισκοπῶν ζητήσῃς ἢ, καὶ παραχρὶς τῇ Ἐκκλησίᾳ κίνησῃται.

VII. Religiosius se gessit Arcadius Imperator, qui per Nestarii obitum vacanti Ecclesiae Constantinopolitanae, quum clerus ac populus Ioannem Chrysostomum, licet ab ea extraneum, utpote Antiochiae Presbyterum, praefici postularet, eorum desideriis consensit, teste Sozomeno: Ἀφιστάμενων δὲ τούτου τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου, ὃ ὁ βασιλεὺς σάωσεν, καὶ τὴν ἀξιοῦσάιν αὐτὸν τιπομένη: Quum populus ac clerus hoc censerent, Imperator consensit, misitque, qui eum adducerent. Vbi est manifestum regii assensus exemplum dati post electionem cleri ac populi.

VIII. Aliquando autem coniungebantur duo illi actus, & eodem tempore desiderium Principis & Ecclesiae ad electionem agendam concurrebat. Cuius quidem consensionis mutae duo supersunt exempla clarissima. Primi testimonium locuples habetur inter epistolas Hormisdæ Papæ; ad quem Epiphanius Constantinopolitanus scribit de electione sua anno DXX. his verbis: Post obitum Ioannis sedem sacerdotalem sanctæ Ecclesiæ catholicæ reginæ urbis Deus mihi conferre dignatus est, sententia & electione Christianissimi & iustissimæ Principis nostri Iustini & piissimæ reginæ, quæ ei ad omne studium communicat divinum, sequentiumque eorum, his, quibus bona est conversatio, & qui regis honoribus sunt sublimiores, simul & sacerdotum, & monachorum, & fidelissimæ plebis consensus accessit.

Alterum exemplum suppeditat epistola Agapeti Papæ ad Hierosolymorum Episcopum, qui ait, post depositionem Anthimi consecratum a se Mennam in sede Constantinopolitana. Cui simul atque serenissimorum Imperatorum, inquit (3), præter ceteros electio favit, tanta omnis cleri ac populi consensio facta est, ut merito ab omnibus electus visus fuerit: ὅτι καὶ παρα τῶν λοιπῶν τῶν γαλιμασίων βασιλεῶν ἐπαγλασσοῦ ἢ ἐπιλογῆς, ὅπως ποσάυτῃ αὐτῇ κλήρῳ πάντος καὶ τοῦ δήμου σωδύσις προσεγενέτω, ὥστε παρ' ἑκάστῃ ἐπιλογῇ πισδύσθαι.

IX. Sed nihil est, quod Gallicanorum Episcoporum animos ad sciendam Regibus auctoritatem de expectando in electionibus eorum assen-

(3) Aët. 1. Concilii CP. sub Menæ.

assensu vehementius inclinare potuerit quam Romanae Ecclesiae exemplum (4). Pulsis enim per Narsetem ex Italia Gotthis, quum Roma vetus iterum imperio adiuncta fuisset temporibus Vigili, eiusque, ut putatur, conniventia, constitutum fuit a Iustiniano, qui exemplum in eo sequebatur Theodorici Italiae Regis, ut electus a clero non ante ab Episcopis ordinari posset quam eius electio ab Imperatore Constantinopolitano confirmata fuisset, ut docet Onuphrius Panvinius. Vnde postea Gregorius magnus, ut se onere regendae Ecclesiae liberaret, scripta epistola ab Imperatore Mauricio petivit, ne electioni assentiretur; quod observavit ante Ioannem Diaconum & Aimoinum Gregorius Turonensis (5). *Scripterat Mauricio Imperatori, coniurans, ne unquam consensum praestaret populis. Mox: Data praeceptione ipsum iussit institui.*

X. Constantinus quidem Pogonatus, post Concilium sextum, indulget petitionibus Ioannis Episcopi Portuensis, ut libera esset Ecclesia Romana a solutione quantitatis, quae solvenda erat pro confirmatione Pontificis Romani. Sed confirmationis necessitas tunc non est sublata. Quin potius additum fuit illi divali iussioni, teste Anastasio, *quod non debeat ordinari, qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam urbem secundum antiquam consuetudinem, & cum eorum conscientia & iussione debeat ordinatio provenire.* Idem Princeps postea concessit, Benedicto secundo petente, ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis. Quod locum habuit in electione Ioannis quinti. Sed successoris Cononis electio missa fuit ad Theodorum Exarchum, *ut mos est*, inquit Anastasius. Vnde inferri potest, liberatos fuisse Romanos ab onere mittendi decreti Constantinopolim, sed obnoxios fuisse Exarchorum examini, donec ipsi tandem Exarchi defecere.

XI. Sane Reges Francorum iure illo usi sunt cum bona Episcoporum & populi gratia. Editus fuerat Aurelianensis ille canon anno quingentesimo quadragesimo nono. Anno sequenti Nicetius *pleno Regis & populi suffragio Episcopus Lugdunensis ordinatus est*, ut loquitur Gregorius Turonensis in vita patrum capite octavo. Quam vero rationem sequerentur in eliciendo Regis consensu, docet formula septima apud Marculfum. Fiebat decretum electionis a clero & a populo, eligentium manibus subscriptum, quod per legatos mittebatur ad Regem a corpore civitatis; quod a Marculfo *commune* vocatur, ut apud Iurisconsultos *το κοινον*. Adiungebant libellum supplicem, cuius verba concepta referuntur in formula: *Ne destitutae sint oves decedente pastore, in loco eiusdem suppliciter postulamus, ut instituere dignemini*

(4) Vide Baluzii Notas ad Agobard. Aimoinus lib. 3. cap. 74. Gregor. Tur. lib. 10. cap. 1.

(5) Ioan. Diac. lib. 1. cap. 39. & 40.

mini illustrem virum illum. Decretum illud consensus civium vocabatur; cuius plerumque rationem habebant Principes, ut patet ex Gregorio Turonensi lib. III. cap. II. de Quintiano a Gotthis deiecto a civitate Ruthena, dein ab Arvernibus electo anno DXXVI. quem iussit Rex Theodoricus inibi constitui. At idem auctor lib. IV. cap. XV. Turonici audientes, regressum fuisse Regem Clotarum de caede Saxonum, facto consensu in Euphronium Presbyterum, ad eum pergunt. Mox: Et data praeceptione Euphronius ordinatur Episcopus. Huius praecepti formula habetur apud Sirmondum in appendice tomi secundi Conciliorum; ubi haec sunt verba: Cum consilio & voluntate Pontificum procerumque nostrorum, iuxta voluntatem & consensum cleri & plebium ipsius civitatis, in supradicta urbe pontificalem in Dei nomine vobis commissimus dignitatem.

XII. Sed aliquando electum a populo Principes respuebant; ut patet ex Gregorio Turonensi lib. VIII. cap. XXIII. de Valdone, qui Episcopatum Burdegalensem petebat: *Cum muneribus & consensu civium ad Regem properat; sed nihil obrinuit. Tunc Rex data praeceptione iussit Gundegisilum Santonicum Comitem, cognomento Dodonem, Episcopum ordinari; gestumque est ita.*

XIII. Quare quum pro innata rerum humanarum conditione supremæ auctoritatis arbitrium suis limitibus difficillime contineri possit, Reges aliquando assensum vertebant in merum imperium, & sublata a clero & a populo electionum libertate, rescriptis suis episcopatus concedebant, etiam invitis & repugnantibus populis, adversus decreta sedis Apostolicæ. Si gratum & acceptum clero & plebi designarent, ut fecerat de Mena Iustinianus, inversus quidem erat canonicus ordo, sed non everfus. Quare nullus desiderio Principis refragabatur. Eius ordinis exemplum insigne apud Gregorium Turonensem lib. VI. cap. XXXIX. de Sulpitio, quem reliquis competitoribus Rex Guntramnus praetulit: *Sulpitius in ipsa urbe Biturigum ad sacerdotium Guntramno Rege favente praeeligitur. Nam quum multi munera offerrent, haec Rex episcopatum quaerentibus respondisse fertur: Non est principatus nostri consuetudo sacerdotium venumdare sub pretio, sed nec vestrum cum praemiis comparare; ne & nos turpis lucri infamia notemur, & vos mago Simoni comparemini. Sed iuxta Dei praescientiam Sulpitius vobis erit Episcopus.* Ex eodem auctore didicimus Ruthenensem episcopatum vacantem obitu Dalmatii (qui Regem tabulis testamenti adiurabat, ne personam ab ea Ecclesia extraneam praeficeret,) quum multi eum sibi conferri peterent, Theodosio Archidiacono illius Ecclesiae a Rege donatum post relictum Dalmatii testamentum *in praesentia Childeberti Regis ac procerum eius* (6). Quando Turonicae urbis cives ad Catonem Presbyterum Ecclesiae Arvernae accefferunt

(6) Gregor. Tur. lib. 5. cap. 47.

serunt, ut eius consensum peterent pro Turonensi episcopatu, ille tumido animo hanc gratiam respuit. Cui cives dixerunt: *Non enim te nostra voluntate expetivimus, sed Regis praeceptione* (7). Quare quum postea a Turonicis peteretur Euphronius, respondit Rex: *Praeceperam, ut Cato Presbyter illic ordinaretur. Es cur est spreta iussio nostra? Responderunt ei: Petivimus eum, sed noluit venire* (8).

Enimvero intra modum illum Principes, petitorum molestiis oppressi, sese non continebant; sed a se solis electum ab aliis ordinari praecipiebant, quam a Metropolitano proprio & a provinciae Episcopis; quod erat canonibus Nicaenis & Romanorum Pontificum decretis & canonibus Gallicanis omnino contrarium. Quod acciderat in Cautino iussu Regis Theodebaldi ad Arvernae civitatis episcopatum electo, & a convocatis sacerdotibus apud Metensem civitatem ordinato, ut testis est Gregorius Turonensis lib. IV. cap. VII. Ideo Concilium Parisiense tertium anno DLVII. can. VIII. cavit, ut libera relinqueretur electio, nec Principis imperio violaretur; vetitis etiam provincialibus Episcopis, ne per regiam ordinationem electum & ab aliis ordinatum, admitterent. *Nullus, inquit, civibus invitis ordinetur Episcopus, nisi quem populi & clericorum electio plenissima quaesierit voluntate; non Principis imperio, neque per quamlibet conditionem, contra metropolis voluntatem vel Episcoporum provincialium ingeratur. Quod si per ordinationem regiam honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate praesumpserit, a comprovincialibus loci ipsius Episcopus recipi nullatenus mereatur, quem indebite ordinatum agnoscunt.* De antea actis autem ordinationibus Metropolitanus iubetur decernere cum Episcopis provincialibus, iuxta antiqua statuta canonum.

XIV. Attamen huius constitutionis rationem non habuit Rex Clotarius, qui Emerium Ecclesiae Santonicae praefecit; cavitque decreto suo, ut absque Metropolitanis consilio benediceretur, qui non erat praesens, scilicet in comitatu, teste Gregorio Turonensi lib. IV. cap. XXVI. qui haec addit: *Apud urbem Santonicam Leontius Burdegalensis, congregatis provinciae suae Episcopis, Emerium ab Episcopatu depulit, asserens, non canonice fuisse hoc honore donatum.* Ceterum Episcopi Heraclium Presbyterum Burdegalensem elegere, consensumque suum ad Regem difexerunt, ut eius iudicio probaretur. Nitebatur Leontius auctoritate Concilii Parisiensis, quod ordinationum adversus canones actarum discussionem & iudicium synodo provinciae commiserat. Verum Rex Charibertus, iniuriam sibi fieri caussatus, quod se inconsulto Episcopum a patre suo Clotario delectum & admissum expulisset, Emerium sedi suae restituit & ab Episcopis multam exegit anno circiter quingentesimo sexagesimo tertio.

XV. Postea varie se habuit negotium istud electionum; quae, praemissa

(7) Idem lib. 4. cap. 11.

(8) Ibid. cap. 15.

missa cleri & populi electione, & decreto regio subsecuto, fiebant; ut docent promotiones circiter annum sexcentefimum factae Bertharii ad Ecclesiam Carnotensem, Gaugerici ad Cameracensem, Licinii ad Andegavensem, & Lupi ad Senonensem, ut patet ex auctoribus, qui vitas illorum scripsere. Quandoque vero electiones fiebant ex mero Principis imperio. Hanc labem canonum reficere conabatur Concilium Parisiense quintum, habitum anno DCXV. die XV. Kal. Novembris. Quippe canone primo aliquid ex antiquo iure repetivit, ut pondus aliquod adderet electionibus, quas fieri constituit a Metropolitano, cum consensu cleri atque civium, & ab eodem ordinationem fieri cum Episcopis provinciae; vetatque, ne quis per potestatem subrepat. Eadem illa die Rex Clotarius condidit edictum generale, habito Pontificum & optimatum consilio, qui huic synodo intererant, pro confirmatione canonum: *Quicumque hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris optimatibus aut fidelibus nostris in synodali Concilio instituimus, temerarie praesumpserit &c.*

Itaque refert magnopere, ut sciatur, quid de primo illo canone constituerit. Ac primo quidem Metropolitano ac provincialibus ordinationem reliquit; secundo, clero ac populo electionem; tertio, Principi approbationem electi. Quae quidem iuxta canonis Aurelianensis praescriptum recte decrevit; nec interim probavit ius illud ex vetere novum, quod Metropolitano electionem tribuebat cum consensu cleri ac populi. Sed quod ultimum adiecit, canonicae libertati ut detrahebat, ita maiestatis regiae dignitatem augebat permaxime. Quippe regiam electionem, quae sola consuetudine nitebatur, iure constituto munivit ex Pontificum & procerum assensu. Quare quum Episcopi duplicem personam sustinerent, soli in synodis canones vetustos sequebantur, eosque renovabant; sed in Principis Consistorio *δικαστήριον*, sive per dispensationem, regiae voluntati non reluctabantur, in iis scilicet, quae fidei contraria non essent, licet adversa exactae canonum observationi reperirentur; quamvis interim Reges officii sui admonerent, ne ius derelictum videretur; exemplo Gregorii magni, qui similem regulam sequebatur in variis negotiis, ut eius epistolae docent. Haec sunt edicti verba: *Definitionis nostrae est, ut canonum statuta in omnibus conserventur, & quod per tempora ex hoc praetermissum est, vel dehinc perpetualiter observetur; ita ut Episcopo decedente, in loco ipsius, qui a Metropolitano ordinari debet cum provincialibus, a clero & populo eligatur; & si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certe si de palatio eligitur, per meritum personae & doctrinae ordinetur.* Clausulae ultimae sententia haec est, ab electione cleri & populi excipi viros eximios, qui in palatinis obsequiis, lateri Principis adhaerentes, hanc gratiam promeriti essent, ut ex Lupo Ferrariensi & aliis testimoniis inferius pro-

babimus. Quamvis intra hos limites non continuerit sese regia potestas.

XVI. Qua vero ratione fieri solerent electiones in palatio, seu decreta regia, docent praeceptum de episcopatu & indiculus apud Marculfum formula quinta & sexta. Ecclesia quippe vacante, qui praeficiendus est Episcopus, non solius Regis arbitrio designatur, sed eligitur in palatio ab Episcopis & proceribus, qui lateri Principis adfident, ac si cleri & populi vices in se suscepissent. Decretum vero Principis ad Metropolitanum dirigitur, ut eum una cum Episcopis provinciae ordinet, praevio scilicet examine canonico. Hoc ultimum conservat ordinem canonum in articulo necessario consecrationis. Electio vero, quae tunc nullum ius electo acquirebat, supplebatur per Episcopos, & proceres palatinos; decretumque regium erat vice nominationis hodiernae, ad proprium Metropolitanum directum.

Subiiciemus verba formulae sextae, quae brevior est quinta: *Domino sancto, sedis Apostolicae dignitate colendo in Christo patri illi Episcopo ille Rex. Credimus, iam ad vestram reverentiam pervenisse, sanctae recordationis urbis illius antistitem evocatione divina de praesentis saeculi luce migrasse. De cuius successore sollicitudine integra cum Pontificibus vel primatibus populi nostri pertractantes decrevimus; illustri viro illi, aut venerabili viro illi, ad praefatam urbem pontificalem regulariter Christo auspice committere dignitatem. Et ideo salutationum iura digno debita honore solventes petimus, ut quum ad vos pervenerit, ipsum, ut ordo postulat, benedici vestra sanctitas non moreretur, & iunctis vobis cum vestris provincialibus, ipsum in supra scripta urbe consecrare Christo auspice debeatis. Agat ergo almitas vestra, ut & nostrae voluntatem devotionis incunctanter debeatis implere, & tam vos quam ipse pro stabilitate regni nostri iugi invigilatione plenius exoretis.* Ex huius formulae verbis addiscimus, quam Reges adhibebant observantiam erga Episcopos in rescriptis suis, de qua nudius tertius disputatum fuit, quique esset in regio consistorio confessus ordo inter Episcopos & proceres, ut loquitur formula quinta, sive *primates populi nostri*, ut loquitur sexta. Demum ostenditur, persuasisse sibi palatinos, regiam illam designationem fieri *regulariter*, id est, iuxta regulas canonicas; quoniam electio fiebat in palatio ab Episcopis & a primatibus populi, & de persona, quae per canones promoveri poterat.

Sed illud perpetuum non fuit, ut in palatio prima fieret electio. Saepe cleri & populi desideria expectata sunt, quae assensu regio perficiebantur. Sic Austregisilus obtinuit anno DCXXI. Ecclesiam Bituricensis, *omnium unanimi consensu, Rege quoque annuente*, teste auctore vitae illius. Eadem ratione Arnulfus episcopatum Metensem adeptus est anno sexcentesimo vigesimo tertio. Sic Audomarus a *Dagoberto Rege & ab omni populo electus est ad Tarvanensem Ecclesiam.*

flam. Et populi voto, ac Regis consensu, Sulpitius consecutus est Ecclesiam Bituricensem circiter annum sexcentesium trigesium.

XVII. Attamen quoniam in palatio quoque, spreta cleri & populi electione, episcopatus decernebantur Regis imperio, Remense Concilium habitum anno DCXXX. duo sancivit. Alterum, ut capitula canonum Parisiensis superioris synodi, quam generalem vocat, custodiantur. Alterum, ut Clotarii Regis edictum dominicum observetur. Sed statim addunt in ultimo canone, ut electiones Episcoporum fiant universali totius populi voto & provincialium assensu, & ut indigenae loci eligantur. Scilicet, ut antea dicebamus, testantur de servandis canonibus; ut ne illis nocere posset aliquando, quod ex iure sibi reservato Reges electiones quandoque agebant in palatio. Eadem mente Concilium Cabilonense, habitum anno DCL. decrevit canone decimo a comprovincialibus, clero, & civibus suis electionem Episcopi faciendam. Vt antiquissima illa forma synodi Nicaenae exacte restitueretur, non soli Metropolitano, ut constitutum in synodo Parisiensi, sed etiam provincialibus Episcopis cum clero & populo electionem tribuit, ut fecerat Remense Concilium. Sane Conciliorum repetita sollicitudo non fuit omnino inutilis. Coniunctis enim cleri & populi studiis cum Regis desiderio, digni sacerdotio viri eligebantur. Sic in Modoaldo Treverensi Ecclesiae praeficiendo *Rex & Dux ille aequissimus Pipinus, aliique optimates, clerus & populus concurrisse* dicuntur in Modoaldi vita. Eligium Noviomensis Ecclesia & Audoënum Rotomagensis eodem electionis genere acceperunt anno sexcentesimo quadragesimo sexto. De Audoëno haec verba usurpat auctor illius vitae: *Illum enim solum ea sede dignum, tam Rex, quam proceres, itemque clerus & populus restabantur.* Nec omittendus insignis locus, qui legitur in vita Theodardi; in quo iuxta Cabilonensis Concilii decretum, Episcoporum provincialium electio cum Regis electione coniungitur, non omisso cleri & populi consensu: *Pari consensu Ecclesiae & palatii, & unanimi applausu cleri & populi, Theodardus electus, & a Cuniberto Episcopo in Episcopum consecratus, praesedit Ecclesiae Traiectensi*, scilicet anno sexcentesimo quinquagesimo quarto. De Farone in episcopatum Meldensem promovendo circiter annum DCLX. haec habentur in eius vita: *A viris religiosissimis huius provinciae missa est suggestio de eo ad Regem Clotarium, ut suo assensu praeberet constituendum Pontificem in populo. Qui gratulatione digna ex hoc valde placidus, non solum consensioni animum inclinavit, sed etiam fieri sine scrupulositate ulla adindicavit.* Consensum scilicet civium praecepto dato firmavit.

XVIII. Quandoque vero contentionum subortarum occasione Reges, necessario veluti remedio, ad Ecclesiae quietem electione sua palatina utebantur. Quod probatur diserte ex auctore antiquo vitae

sancti Leodegarii. *Incubuit, inquit, causa necessitatis, ut in Augustodunensi urbe Leodegarium ordinare deberent Episcopum. Siquidem nuper inter duos contentio de eodem episcopatu exorta fuerat, & usque ad sanguinis effusionem certatum. Quumque unus ibidem occubisset in morte, & alter pro perpetrato scelere datus fuisset in exilii eruptionem, tunc Bathildis Regina, quae cum Clothario filio Francorum regebat palatium, divino, ut credimus, inspirata consilio, ad memoratam urbem hunc direxit virum, ut ibidem esset Episcopus. Circa idem tempus, id est, anno sexcentesimo sexagesimo quarto, optimates & rectores palatii consilium dederunt Childerico Regi, ut Landebertum praeficeret Ecclesiae Traiectensi; cui Regis imperio plebs omnis consensit, inquit auctor vitae. Id tamen non impendebat, quin alibi eodem anno libera electio ab Episcopis & populis facta locum haberet ante Regis assensum, ut patet ex auctore vitae Amati: Senecio Senonensium Episcopo e vita subtrahito, ab Episcopis & populis sanctus Amatus eligitur. Praeiectus urbis Arvernae fit Episcopus decreto Regis populi petitionibus annuente anno sexcentesimo septuagesimo. Defuncto Audoeno anno DCLXXVI. cuncti Rotomagensis urbis cives missa petitione ad Theodoricum Regem, cum eius permisso & auctoritate beatum Ansbertum sibi elegerunt consecrari antistitem. Mox: Tunc eligentibus civibus praefatae urbis metropolcos, cum unanimi voto sanctorum sacerdotum, Regis & Principum eligitur, trahitur, atque in palatio a sancto Lamberto Episcopo sedis Lugdunensis aliisque sanctis praesulibus, qui ad hoc placitum convenerant, in Pontificem consecratur Ecclesiae Rotomagensis. Haec omnia gesta sunt iuxta praescriptum Concilii Aurelianensis. Sed Lamberti illius Lugdunensis electio facta fuerat paucis annis antea iuxta edictum Clotarii Regis, ut colligitur ex eodem auctore vitae Ansberti: Defuncto sancto Genesio eiusdem urbis Lugdunensis praesule, illico pius Rex Theodoricus & inclytus Princeps Pipinus cum proceribus palatii salubre agentes consilium, divina utique providente iussione, in praefata urbe cum unanimi eiusdem regionis populi voto Lansbertum constituerunt antistitem.*

Rursus libertas electionis conceditur anno DCLXXX. Ecclesiae Ambianensi. *Audiens, inquit auctor vitae Salvii, Theodoricus Rex Francorum sanctum Honoratum migrasse Episcopum a saeculo, legatos suos direxit ad urbem Ambianicam, sanctum scilicet Autgarium Noviomensis Ecclesiae Pontificem, ei intimans, ut urbani dignum Deo sibi que salutariferum eligerent Episcopum.*

C A P V T X.

De praxi antiqua Hispanica circa electiones Episcoporum
cum Regis consensu.

S Y N O P S I S.

I. In Hispaniis quoque Regis assensus adhibebatur in electionibus Episcoporum iam inde a temporibus Recaredi Regis. Duorum aut trium designatio fiebat, ex constitutione Concilii Barcinonensis in Hispania Tarraconensi. Quod petium ex suspicibus gentis illius animis.

II. Synodus Toletana quarta canonicum electionum ordinem discrete restituit. Sed non exclusit aperte interventionem regiam. Quod probatur variis argumentis ex illa antiquitate.

III. Illum usum apud Hispanos ex Galia propagatum fuisse vero simile est.

IV. Reges Hispani indulgentiam Concilii verterunt in merum imperium, & ple-

num ius electionum statim ad se traxerunt. Probatum ex canone sexto Concilii duodecimi Toletani, qui explicatur.

V. Garfias Loaisa notatus, qui sensum istius canonis in diversum trahit. Hallucinationis huius viri origo indicatur.

Additio) Duodecimo saeculo illud tantum invaluerat in Hispania citeriori, ut electio Episcopi celebrari non posset absque consilio & assensu Regis. Sed id quoque sustulit Petrus primus Rex Aragonum. Iussit tamen, ut, postquam electio facta fuerit, electus Regi praesentetur in signum regiae fidelitatis. Quod ab Innocentio tertio confirmatum est.

I. **A**Ntequam ad ulteriora progrediamur, non alienum erit ab instituto, de consuetudine, quae invaluerat in Hispaniis post receptam a Recaredo Rege catholicam fidem, paucis differere. Eam nobis insinuat canon tertius Concilii, habiti anno Recaredi XIV. & Christi DXCIX. ab Episcopis Tarraconensis provinciae, in urbe Barcinonensi, in Ecclesia sanctae Crucis: quae quidem ab usu Regum nostrorum non abhorrebat. Permittebatur scilicet, iuxta canones, electio libera clero & plebi, & iudicium integrum Metropolitano & coepiscopis. Attamen regius quoque assensus intercedebat, qui designatur in canone illo per *sacra regalia*, id est, sacras litteras regias; quarum rationem haberi prohibet, si laicos, omisso tempore a canonibus praestituto, ad episcopatum statim provehi mandent; etiam si *consensus cleri ac plebis* & Pontificum *electio assensuque* accesserit. Quod in eo canone subiungitur de duorum aut trium designatione, *quos consensus & cleri & plebis elegerit*, non est petium ex lege Iustiniani, qua Hispani non tenebantur, sed ex prudentia Episcoporum ingenio provincialium accommodata, quae trium eligendorum formam desiderabat. Ex Leonis primi praescripto a Metropolitano is alius praeferendus erat, qui maioribus iuvaretur meritis & studiis. Sed huic Concilio placuit, ut negotium forti committeretur: quod tantum ad

ad provinciam Tarraconensem pertinet. *Ita tamen, ut duobus aut tribus, quos ante consensus cleri & plebis elegerit, Metropolitanus iudicio eiusque cœpiscopis præsentatis, quem fors, praeunte Episcoporum ieiunio, Christo Domino terminante monstraverit, benedictio consecrationis adcumulet.* Ea est provinciae illius indoles, etiamnum hodie, ut suspecta habeant hominum iudicia; ideoque magistratuum municipalium electiones non ordinis aut plebis iudicio, sed forti committere solent. Quod institutum quoque fuit ad tollendas, quae ex repulsa oriri solebant, graves inimicitias apud homines iniuriarum impatientes.

II. Ceterum synodus Toletana quarta a Sisenando Rege ex omnibus Hispaniarum provinciis congregata anno DCXXXIII. disertis verbis canonicum ordinem in Episcoporum electionibus restituit can. XIX. *Sed nec ille deinceps sacerdos erit, quem nec clerus, nec populus propriae civitatis elegerit, vel auctoritas Metropolitanus vel comprovincialium sacerdotum assensio exquisivit.* Quibus verbis non excluditur aperte regiae voluntatis interventio; per quam praeficiebantur sedibus episcopalibus illi, quos auctoritate sua Rex foveret, ut patet ex Braulonis Caesaraugustani epistola ad Isidorum Hispalensem, qua eum rogat, ut suggerat Regi, quatenus Metropolitanae Tarraconensi Ecclesiae illum praeficiat, cuius doctrinae sanctitas ceteris sit vitae forma. Isidorus respondet, Regi manere incertum, ubi certius convertat animum. Quae testimonia citat Loaisa in Notis ad Concilium Toletanum duodecimum. Quibus addi potest illustris locus Iuliani Toletani in expeditione Wambae Regis. Loquens enim de Ranimiro contra ius in episcopatum Nemausensem evecto ait: *In cuius electione nullus ordo attenditur, nulla Principis vel Metropolitanus definitio praestolatur.*

III. Illum usum apud Hispanos ex Gallia propagatum credere par est. Quippe quum Hispanicae Ecclesiae illa tempestate uterentur codice canonum, qui, praeter veteres, continebat etiam Gallicos, (ut patet ex antiqua collectione, quam propediem in lucem daturi sumus cum aliis veteribus collectionibus tum Graecis tum Latinis) faciles fuerunt Hispani in admittendo assensu regio, qui decretus erat in Concilio Aurelianensi.

IV. Sed statim Concilii indulgentiam verterunt in merum imperium, & ad se ius electionum plenum Reges Hispaniarum traxerunt. Quod discimus ex canone sexto Concilii Toletani duodecimi, habiti anno primo Erygii Regis, id est, anno sexcentesimo octuagesimo primo, quo canone confirmatur usus ille electionum a Regibus usurpatus; non autem de novo instituitur, ut quidam sibi persuaferunt. Illud unum novum decernitur, quod dignitatem Episcopi Toletani augebat, & faciliorem praestabat regiae electionis executionem, scilicet,

licet, ut electus a Rege iudicioque Toletani Episcopi probatus, ab eo ordinaretur, ea lege, ut intra trium mensium spatium a die ordinationis suae Metropolitano suo se consecratus sisteret, ab eoque monita pro regenda dioecesi opportuna susciperet. Is autem ordo antea servabatur, ut Rex non prius successorem deligeret, quam de obitu decessoris certior factus esset & consultus de persona praeficiendi; consultus scilicet a clero & plebe, & a Metropolitano & coëpiscopis, qui consensionem suam mittentes, regium decretum pro electo suis suffragiis, aut pro alio ex Regis arbitrio, expectabant. Haec omnia, quae non poterant brevi temporis spatio expediri, molestiam creabant Episcopis provincialibus, quorum vota vel admittere vel spernere penes Regem erat; ideoque fere inutilis erat eorum aequae ac cleri plebisque consensio. Regis dignitas & potestas erat in suspensio. Ecclesiarum interim vacatio contra canones protrahebatur. Ideo maluerunt Episcopi omnia permittere Regis electioni & iudicio Toletani Episcopi. Hic est sensus Concilii, cuius verba retulit Gratianus dist. LXIII. (1). *Dum longe lateque diffuso tractu terrarum, commeantium impeditur celeritas nuntiorum, quo non queat Regis auditibus decedentis praesulis transitus innotesci, aut de successore morientis Episcopi libera Principis electio praestolari, nascitur semper, & nostro ordini de relatione talium difficultas, & regiae potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis Pontificibus sustinet, iniuriosa necessitas.* Fatentur Episcopi, liberam fuisse Principis electionem ante hunc canonem, sed suspensam, donec consultatio seu relatio missa fuisset e provincia a Metropolitano & Episcopis.

V. Fallitur vir eruditus Garfias Loaisa in Notis ad hunc canonem, in eo, quod existimat, Regem ante Concilium Toletanum electionem suam ad Concilium generale Hispaniae retulisse, Concilium autem inquisivisse, an nominatus dignus esset eo munere, & postea nominatum confirmasse. Hallucinationis occasio sumta ex Concilio Toletano XVI. quod laudat: in quo agitur de Felice Spalensi Episcopo, quem Egica ad Toletanum episcopatum elegerat, eique eius Ecclesiae curam interim commiserat, reservans eam translationem decreto Concilii generalis firmandam. Quare Concilium cum consensu cleri ac populi Toletani Felicem de Spalensi sede in Toletanam se *canonice transducere* declarat canone duodecimo. Translatio non poterat iuxta canones decerni a Rege, sed a synodo generali: cuius auctoritati eam Egica recte permisit, & praeterea translationem Bracarensem ad Hispalensem sedem, & Portucalensis ad Bracarensem, quas Concilium hoc eodem canone decernit. Quod non debuit trahi in consequentiam pro electionibus omnibus. Id autem ex alio capite perspicere poterat Loaisa, quod temporibus Concilii duodecimi, immutata electionum forma, omnia ad merum

Re-

(1) Vide Baluzii praefationem ad appendix libri Marcae de Primatibus.

Regis arbitrium relata erant. Quomodo ergo poterat usum antiquiorum illo Concilio duodecimo interpretari ex usu Concilii decimi sexti, anno DCXCII. habiti, quod erat posterius duodecimo annis tredecim?

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

AT pia posteritas multum remisit de hac severitate. Quippe duodecimo saeculo illud tantum in Hispania Tarraconensi invaluerat, ut post Episcopi obitum alius eligi non posset absque consilio & assensu Regis. Parum id conducere ecclesiasticae libertati censuit Petrus Rex Arragonum. Itaque post peractam Romae coronationem suam ab Innocentio III. anno MCCVI. aeterna lege sancivit, ut deinceps libera esset Episcoporum electio, *assensu regio minime requisito*, id est, inexpectata etiam eligendi licentia: nam antea id quoque obtinebat. Ne tamen prius abiiceret ius illud regium, edicte, ut, postquam electio facta fuerit, electus Regi praeberetur *in signum regiae fidelitatis*. Quod adeo gratum fuit Innocentio Pontifici, ut hoc Petri Regis edictum confirmaverit litteris datis ad Episcopos in regno Arragonensi constitutos, quae exstant in archivo monasterii Rivipullenfis in dioecesi Aulonensi & in regesto eiusdem Innocentii (*).

Innocentius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopis & Episcopis & aliis Ecclesiarum Praelatis & universis clericis in regno Arragonensi civitatis salutem & Apostolicam benedictionem. Solet annuere sedes Apostolica piis votis, & honestis petentium desideriis favorem benivolum impertiri. In litteris siquidem clarissimi in Christo filii nostri Petri illustris Regis Arragonum sic de verbo ad verbum expressimus contineri: Petrus Dei gratia Rex Arragonum, Comes Barchinonenfis, & Dominus Montispeffulani venerabilibus in Christo Tarraconensi Archiepiscopo & universis Episcopis, Abbatibus, ceterisque Ecclesiarum Praelatis, & eorum conventibus in regno & dominio nostro constitutis aeternam in Domino salutem. Regi Regum, per quem Reges regnant, reverentiam debitam exhibentes, & sponsae eius, sanctae videlicet Ecclesiae, integram libertatem conservare volentes, pessimam consuetudinem a nobis hactenus observatam, qua electionem Praelatorum sine nostro consilio & assensu procedere non permittebamus, amore Dei & sanctae Ecclesiae & pro remedio animae nostrae & parentum nostrorum relaxamus; vobisque & universis successoribus vestris & conventibus in omni iurisdictione nostra constitutis liberam eligendi facultatem per nos & per omnes successores nostros, assensu regio minime requisito, in perpetuum indulgemus. Hoc solum nobis & successoribus nostris reservantes, ut libere & canonice electus in signum regiae fidelitatis nobis & successoribus nostris debeat praesentari. NOS igitur devotionem regiam in Domino commendantes, & approbantes in hac parte statutum ipsius, illud auctoritate Apostolica confirmamus & praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Corneti III. Kal. Novembris, Pontificatus nostri anno decimo.

Post Innocentii tamen pontificatum Ferdinandus Rex Castellae contendebat, Episcopos eligi non posse absque assensu regio; ut colligitur ex epistola Honorii III. ad Episcopum Burgensem, quae exstat in quinta collectione Decretalium, titulo *de restitutione spoliatorum*.

CA.

(*) Innocent. III. lib. 10. epist. 144.

C A P V T XI.

De ratione constituendi Episcopos sub Carolo Martello,
Carlomanno & Pipino.

S Y N O P S I S

I. Carolus Martellus episcopatus pro arbitrio dabat. Lux tamen quaedam electionis affulsit per illas tempestates.

II. Tum laici fruebantur episcopatibus, ob summam vivendi licentiam. Qua de re Zachariam Pontificem graviter monuit Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus. Praecipua vero mali labe fuit Ecclesiae Remensi, quae per multos annos sine Episcopo fuit.

III. Sub Carlomanno, Martelli filio, instituti Episcopi Principis arbitrio, cum consilio Episcoporum & procerum. Qua de re Francis gratulatur Papa Zacharias in epistola ad eos data.

IV. Idem prorsus actum est a Pipino,

Carlomanni fratre, in parte regni, quae imperio eius suberat: qua de re ad Zachariam retulit. Is vero laetabundus eius acta laudavit.

V. Lupus Ferrariensis dicere videtur, Pipinum ita egisse ex privilegio sibi indulto a Zacharia. Sed verba eius intelligenda sunt de ratificatione Zachariae, non autem de mandato aliquo antecedenti. Bonifacius Moguntinus agnoscebat Principum in hoc electionum negotio auctoritatem.

VI. Pipinus, post adeptum regnum, eundem ordinem tenuit in constituendis Episcopis.

I. **I**Neunte autem saeculo octavo, quum Dux Francorum Carolus cognomento Martellus omnia bona ecclesiastica invasisset, episcopatus quoque pro arbitrio tradebat. Attamen inter densas illas tenebras electionis lux quaedam affulsit in Aurelianensi civitate anno DCCXVII. quando Eucherius illi Ecclesiae praefectus est. Quippe omnis eius loci plebs congregata, inquit auctor vitae eius, ad Carolum inclytum Francorum Principem legatos cum muneribus & humile prece mittit, pro Eucherio scilicet. Ille disponente Domino ratum habuit, quod ab eo humiliter poscebant.

II. Piget sequentis temporis turpitudinem patefacere, quando nulla in Episcopis dignitas, nulla in Ecclesiis disciplina, sed in rerum civilium perturbatione, ecclesiastici quoque ordinis sola vigeat deploranda confusio, adeo ut laici episcopatibus fruerentur. Qua de re Zachariam Papam monuit Bonifacius his verbis anno DCCXLII. Franci, ut seniores dicunt, plusquam per tempus octoginta annorum synodum non fecerunt, nec Archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiae canonica iura alicubi fundabant vel renovabant. Modo autem maxima ex parte per civitates episcopales sedes traditae sunt laicis ad possidendum, vel adulteratis clericis, scortatoribus, & publicanis saeculariter ad perfruendum. Haec perniciofa dilapidatio afflixit praecipue

Tom. III.

N n n

Ec-

Ecclesiam Remensem, quae tunc & postea *per multos annos sine Episcopo fuit*, & *res Ecclesiae de illo episcopatu sunt ablatae*, & *per laicos divisae*, sicut & *de aliis episcopatibus*, ut loquitur Hadrianus primus in privilegio dato Ecclesiae Remensi apud Flodoardum. Addit autem Bonifacius, Carlomannum Ducem Francorum cogitare de synodo congreganda; ut, quae collapsa est, vel potius, ut ille loquitur, calcata & dissipata religio, possit in aliquo corrigi & emendari; petitque a Zacharia eius habendi Concilii licentiam, quam iste libentissime concessit.

III. Carlomannus vero statim Concilium coëgit in Germania, praesente Bonifacio Legato Papae: cuius acta confirmata sunt in frequentiore synodo, habita apud Liptinas anno septingentesimo quadragesimo tertio. Primo autem prioris illius synodi canone (pulsis, ut par erat, laicis ab episcopatum possessione, immo vero & infamibus clericis, qui redditus suos faciebant,) docet Carlomannus, *se per civitates ordinasse Episcopos per consilium sacerdotum, religiosorum, & optimatum suorum, & constituisse super eos Archiepiscopum, qui est Missus sancti Petri*. Hacque ratione ecclesiastica disciplina emergere coepit ex priori colluvie, constitutis scilicet Episcopis iuxta edictum Clotarii Regis & formulas, quae sunt apud Marculum, id est, Principis arbitrio cum sacerdotum & procerum consilio. Qua de synodo, post missam relationem a Bonifacio, Francis gratulatur Zacharias epistola ad eos data, quae habetur libro quinto Capitularium capite primo. At vero in epistola data ad Bonifacium ait, actam synodum *mediantibus Carlomanno & Pipino excellentissimis filiis nostris iuxta nostrarum syllabarum commanitionem, peragente nostras vices tua sanctitate*.

IV. Non omisit quoque Pipinus ad eundem Pontificem referre, quae a se de consilio Episcoporum constituta erant in Concilio Sueslionensi anno DCCXLIV. ubi profitetur canone secundo, se constituisse Episcopos *per consilium sacerdotum & optimatum, & super eos Archiepiscopum Abel*. At vero laetabundus haec illi & Episcopis Zacharias rescripsit: *Gaudio magno gaudemus in Domino, addiscentes per relationem sublimissimi atque a Deo servati praedilecti filii nostri Pipini vestram omnium bonam conversationem, & quod, ut in bonis & Deo placitis dispositionibus unanimas & cooperatores estis*. Quamvis eiectus postea fuerit Abel ab episcopatu Remensi per summam iniuriam, teste Hadriano in superiore privilegio.

V. Quare quod Lupus Abbas Ferrariensis epist. LXXXI. scripsit de facultate concessa Pipino a Zacharia, ut delectos a se laudabilis instituti viros Ecclesiis vacantibus Episcopos praeficeret, referri debet ad ratihabitionem Zachariae, de qua iam locuti sumus, potius quam ad mandatum aliquod antecedens, cuius nulla memoria exstat inter epi-

epistolas illius pontificis ad Gallos & ad Bonifacium datas. Haec sunt Lupi verba: *Nam Pipinus, a quo per maximum Carolum & religiosissimum Ludovicum Imperatores duxit Rex noster originem, exposita necessitate huius regni Zachariae Romano Papae, in synodo, cui martyr Bonifacius interfuit, eius accepit consensum, ut acerbitati temporis industria sibi probatissimorum, decedentibus Episcopis, mederetur.* His verbis respexit synodum Liptinensem, cui vice Papae Bonifacius interfuit (1): in qua Carlomannus suo & Pipini fratris nomine, qui Dux erat quoque ac Princeps Francorum, constituit Episcopos. Haec quippe synodus, teste Zacharia, Pipini & Carlomanni studio acta est. Praeterea, quod geri incepit in Liptinensi Concilio de constituendis Episcopis, perfecit Pipinus in Sueffionensi. Quod acceptum quoque fuit summo Pontifici; qui laudabili Principum opera Episcopos praefici Ecclesiis in commodum fidelium, non autem laicos illorum redditibus frui in religionis ipsius perniciem, ut antea, perspiciebat. Sane Bonifacius agnoscebat Principum in hoc electionum negotio auctoritatem. Quippe satagens de successore sibi in Ecclesia Moguntina deligendo, cuius rei sibi gratiam fieri a Zacharia petebat, addit, hoc fieri tamen non posse, *si Princeps contrarius fuerit*, in epistola ad Zachariam data anno septingentesimo quadragésimo primo.

VI. Quam deinde formam secutus fuerit Pipinus in regnum egressus, inquirere superfluum videtur. Nec enim a semel assumpta auctoritate recessit. Quod insinuat in Concilio Vernensi anno DCCLV. canone secundo, ubi ait, se constituisse Episcopos, qui vicem Metropolitanorum agerent.

C A P V T XII.

De iure, quo usus est Carolus Magnus in constituendis Episcopis.

S Y N O P S I S.

I. Transmissam ab avio ad se potestatem exercuit Carolus Magnus. Hadrianus primus probare videtur interventionem Principis in constituendis Episcopis.

II. Carolus Magnus non renuntiavit huic iuri, tametsi antiquos canones observari iusserit. Nihil interim turbatum excitatum est ob electiones Episcoporum.

III. Suspiciari posset aliquis, quum neglexisse iura electionum, auctoritate synodi Romanae fultum. Hanc synodum falsam esse scripsit Baronius. Primus omnium Siebertus mentionem illius fecit.

IV. Referuntur duo praecipua argumenta, quibus utitur Baronius ad convincendam falsitatem huius Concilii.

V. Tertium argumentum a Baronio allatum parvi momenti est; eique nullo negotio responderi potest.

VI. Refellitur quartum illius argumentum.

VII. Fallitur Baronius, quum existimat, vocem investiturae nondum fuisse repertam aetate Caroli Magni.

VIII. Sextum argumentum robustum est. Petitur autem ex Romani Pontificis electione.

N n n 2 IX.

(1) Vide Notas Baluzii ad Ep. 81. Lupi Ferrar. & in appendice earundem Notarum.

IX. *Falsitas eiusdem synodi tribus aliis argumentis probatur, quae sunt magni momenti.*

X. *Assamen licet de falsitate huius synodi constet, impostor dici non potest Sigebertus. Laudare enim huius rei auctorem*

potest Leonem octavum, sedis Apostolicae invasorem. Sed hanc auctoritatem falsi quae arguere nititur Baronius irrita conatu.

XI. *Sigebertus epocham sive temporis con- signationem addidit de suo, itemque nomen- rum Episcoporum & Abbatum.*

I. **T**Ransmissam ab avis ad se potestatem exercuit Carolus Magnus. Invasas enim a laicis possessiones episcopatus Remensis, sede illa per aliquot annos vacante, restitui curavit Tilpino, quem illi Ecclesiae praefecerat, & ab Hadriano Pallium illi concedi postulaverat, ut patet ex privilegio superius laudato; in quo Papa probare quoque videtur Principis interventionem in constituendis Episcopis. Quippe idem Hadrianus dat in mandatis duobus Episcopis, ut discutiant Lulli Moguntini, quae facta iam fuerat de consensu Pipini Regis, ordinationem, *adiunctis sibi Missis gloriosi ac spiritalis filii nostri Caroli Francorum Regis.*

II. Neque vero Carolus illi potestati renuntiavit, quamdiu superstes fuit, liberam electionem clericis & civibus relinquendo iuxta canones hac de re editos: quorum nullam facit mentionem in solemnii illo Capitulari Aquisgranensi, quod conditum fuit anno septingentesimo octuagesimo nono, & relatum est postea in librum primum Capitularium. Illa quidem constitutione renovat omnes canones, qui disciplinam Episcopalis status respiciunt, adductis canonum verbis Nicaeni, Antiocheni, Sardicensis & Chalcedonenfis Conciliorum. Sed canones, qui de ordinationibus Episcoporum decernunt, omnino omittit. In Conciliis autem, quae per Gallias ad restaurandam disciplinam acta sunt anno DCCCXIII. ex eius admonitione, ne vestigium quidem ullum exstat querelae pro restituendis aut conservandis electionibus: quod tamen negotium in singulis fere anterioribus synodis summa cura discutebatur.

III. Suspiciari poterit aliquis, Carolum auctoritate synodi Romanae, cuius meminit Gratianus, sultum, electionum iura neglexisse. Sed quum synodi illius veritas ab illustrissimo Cardinale Baronio vocetur in dubium, necesse est, ut nostram hac de re sententiam proferamus. Certum quidem est primum, qui eiusce synodi meminerit, fuisse Sigebertum Gemblacensem in Chronico ad annum DCCLXXIII. ex quo transcripsit Gratianus dist. LXIII. Docet itaque auctor ille, Carolum ex obsidione Papiac Romam contendisse, & Paschae festo ibidem peracto, redivisse in castra, Papiamque cepisse, statim vero secundum iter Romam instituisse; ubi Hadrianus primus Papa, cum synodo universali CLIII. Episcoporum & Abbatum, Carolo *dedit ius eligendi Pontificem & ordinandi Apostolicam sedem, dignitatem quoque patriciatu. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas pro-*

vincias ab eo investituram accipere definivit. Et, ut nisi à Rege laudetur & investiat Episcopus, a nemine consecratur. Omnesque huius decreto rebelles anathematizavit; & nisi resipiscerent, bona eorum publicari. In Chronico Sigeberti legitur *principatus*, nullo sensu. Sed & in variis MSS. & apud Gratianum e. Sigeberto legitur *patriciatu*.

IV. Commentitium istud Concilium a Sigeberto confictum, ut Henrici Imperatoris partes, cui favebat, hac auctoritate muniret adversus Paschalem II. conqueritur atrocibus verbis Baronius. Imposituram autem ex eo probat, quod huius synodi altum silentium sit apud Eginhardum & ceteros coevos annalium scriptores. Deinde quod secundum istud post Papiam captam institutum a Carolo iter confinxerit Sigebertus contra apertum testimonium Eginhardi, qui, quater tantum Romam advenisse Carolum, testatur. Primus eius adventus fuit hoc anno septingentesimo septuagesimo quarto, secundus anno septingentesimo octuagesimo, tertius anno septingentesimo octuagesimo sexto, quartus anno octingentesimo. Concidit ergo quintus ille excogitatus a Sigeberto. Duo isthaec argumenta vim non exiguam, habent; qua plane carent tertium & quartum.

V. Tertio contendit, impossibile fuisse, ut Concilium celebraretur ob temporis angustias, quae intercedebant inter deditionem Ticini & properatum reditum in Gallias ad reprimendos Saxones; intra quod intervallum non poterant evocari Romam CLIII. Episcopi e locis longe diffitis. Sed responderi potest, numerum illum conflatum fuisse ex Episcopis & Abbatibus, qui frequentes fuerunt Romae una cum Carolo ex Gallia & Italia; a quibus subscripta fuit donatio luculenta provinciarum, quam Romanae Ecclesiae contulit Carolus, teste Anastasio in vita Hadriani. Si vera esset investiturarum concessio, tunc fieri potuisset ad rependendum ingens illud a Carolo collatum sedi Apostolicae beneficium. Si novam synodum ponamus cum Sigeberto, poterant facile convenire iidem illi Episcopi, qui primum adventum Caroli honestaverant. Nec enim statim ab urbe capta Italiam deseruit Carolus; qui novum regnum legibus & praesidiis firmavit, misisset interea copias adversus Saxones.

VI. Quartum argumentum ceteris praestare videtur, scilicet, confirmatum fuisse ius electionum a Carolo, nec meminisse ullius privilegii, ab Hadriano in contrarium indulti, cui derogaretur (1). Sed corrui omnino. Etenim electionum episcopaliu libertas, quae constituitur libro primo Capitularium, quem citat, non pertinet ad Carolum, sed ad Ludovicum eius filium, qui constitutionis est auctor, ut postea ostendemus.

VII. Addit quintum argumentum, petitu a nomine *investiturae*; quam vocem illa tempestate contendit fuisse incognitam. Attamen,
ut

(2) Vide Notas Baluzii ad Concilia Galliae Narbon. pag. 33.

ut notat Lindenbrochius in Glossario ad leges antiquas, *von illa ep-
iam temporibus Caroli Magni usitata erat. Ut mirum sit, inquit,
virum multae & variae lectionis id negare ausum.* Loquitur de Ba-
ronio. Sed ad episcopatum concessionem significandam nondum erat
instituta, ut suo loco dicitur.

VIII. Sextum argumentum robustum est: quod petitur ex Romani
Pontificis electione, quae Caroli aetate & in exordio principatus Lu-
dovici Pii libera fuit ab interventu Principis. Non moror edictum
Ludovici Pii, quod adducit, quoniam illo non excluditur necessitas
consensus regii post electionem. Solo testimonio Flori Magistri nitor,
cuius verba describit ad annum DCCCXIII. *In Romana Ecclesia,*
inquit, usque in praesentem diem cernimus absque interrogatione Prin-
cipis, solo dispositionis (adde divinae) iudicio, & fidelium suffra-
gio, legitime Pontifices consecrari (2).

IX. Nos vero, huius synodi falsitatem ostendi posse putamus tribus
aliis argumentis. Primum est, quod isto decreto tribuatur Carolo patri-
ciatus dignitas, quam tamen iure hereditario possidebat ex pactis initis
inter Pipinum Regem & Stephanum Papam. Quare a Stephano quarto
& antea a Paulo primo Hadriani decessoribus in litteris ad eum datis
dicitur Patricius Romanorum. Vnde Romam accedens isto anno
DCCLXXIV. fuit susceptus ab Hadriano *cum venerandis crucibus & signis,*
sicut mos est Exarchorum aut Patriciorum Romanorum, ut observavit
Anastasius. Secundum petitur ex testimonio Flori magistri in tractatu de
electione Episcoporum, quem scripsit circa annum octingentesimum
vigesimalium, ubi consensum Regis consuetudine inductum docet. Incognita
ergo fuit illi erudito viro haec constitutio Hadriani & universalis syn-
odi. Adde Lupi Ferrariensis epistolam: qui de iure Regum in ele-
ctionibus stabiliendo tractans, omne robur trahit a concessione Za-
chariae, ut ostensum fuit superius. Recentior erat & firmiter aucto-
ritas Hadriani & synodi universalis: quam, si exstitisset unquam,
Lupus non omisisset. Tertium argumentum suppeditant duae Hadria-
ni epistolae, datae ad Carolum; ex quarum altera anno DCCLXXXIV.
scripta docemur, Episcoporum in regno Longobardico constitutorum
ordinationes ab Hadriano factas post cleri & plebis decretum ad se
missum. Ex altera anni DCCLXXXVII. addiscimus Caroli desiderium,
ut Episcopi Ravennatis electio non fieret absque Missorum suorum
interventu. Cui respondet Hadrianus, id nunquam factum; sed mo-
rem istum observatum etiam temporibus Pipini Regis, ut decreto
cleri atque plebis ad sedem Apostolicam perlato, proprium antistitem
sibi consecrandum Ravennates peterent.

X. Attamen licet de vitio seu potius falsitate huius synodi constet,

ne

(2) Vide Baluzii Notas ad Agobardum pag. 351.

mollem Sigebertum imposturae reum facere. Etenim ille habet auctorem, quem laudet, Leonem VIII. sedis Apostolicae invasorem. Eius constitutio, in Romana synodo edita in gratiam Ottonis primi, exstat apud Gratianum & apud Theodoricum Nihemum: quam falsi quoque arguere nititur vir summus, sed nullo argumento. Quin potius vix de illius veritate dubitare licet, si rei tunc gestae ordo consideretur. Otto Imperator Romam accessit anno DCCCLXIII. cuius adventu territus Ioannes XII. Papa clam ex urbe discessit. Quid post haec gestum fuerit, narratur apud Luitprandum lib. VI. cap. VI. *Cives vero, inquit, sanctum Imperatorem cum suis omnibus in urbem suscipiunt, fidelitatemque promittunt, haec addentes & firmiter iurantes, nunquam se Papam electuros aut ordinaturos praeter consensum atque electionem Domini Imperatoris Ottonis Caesaris Augusti filiusque ipsius Regis Ottonis.* Coacta dein synodo, Ioannes evocatus, quum huic conventui sistere se noluisset, depositus est per summam audaciam, & Leo octavus eius loco substitutus. Quum autem Otto se recepisset Spoletum, Ioannes in urbem rediit; Leone fuga sibi consulente, quem deposuit Ioannes; & ipsemet paullo post infelicitate periit. Eius loco Romani elegerunt Benedictum quintum. Sed Imperator comparato exercitu Romam repetiit. Statimque collecta synodo, Benedictus damnatur, periurii crimine inter cetera illi exprobrato, ut testis est idem Luitprandus. *Numquid inficiari potes, aiebat Leo Papa, praesenti Domino Imperatori iuramento promississe, nunquam te cum ceteris Romanis Papam electurum aut ordinaturum absque illius filiusque sui Ottonis Regis consensu?* Quid aliud expectandum erat post ista, quam ut Romanorum promissio, poena Benedicti iam sancita, ipsius quoque Leonis pontificatum gerentis auctoritate in synodo confirmaretur, ut factum docent constitutionis tunc editae verba concepta apud Gratianum. Ceterum Leo, dignitati suae consulere volens, ostendit, nihil novum a se in Ecclesiam inferri, sed sequi se Hadriani exemplum, qui similem praerogativam Carolo contulit. *Ad exemplum, inquit, beati Hadriani Apostolicae sedis antistitis, qui Domino Carolo victoriosissimo Regi Francorum & Longobardorum patriciatus dignitatem & ordinationem Apostolicae sedis & investituram Episcoporum concessit.*

XI. Post Leonis octavi testimonium Sigebertus non poterat dubitare de facti veritate. Epocham sive temporis consignationem addidit de suo. Patriciatus collatio adegit illum, ut, quantum fieri posset, rem promoveret ad exordia regni Carolini. Potuisset ponere synodum in primo adventu Caroli. Sed Ticinum tunc obsessum erat, nondum captum. Porro iuxta Leonis verba concessae fuerant electiones Carolo Regi Francorum & Longobardorum. Quare expectandum fuit tempus adepti regni Italiae, post deditionem Ticini & Desiderii, Regis. Itaque ut omnia congruerent, commentus est secundum Caroli adventum

tum post Papiam captam. Habitam quoque synodum ab Hadriano scripsit, ex eodem Leonis rescripto, quod integrum exstat apud Theodoricum Nihemum, licet mentio synodi desit apud Gratiani compendium. Quod autem Sigebertus addit de numero Episcoporum & Abbatum, necessum est, ut e perua sua depromerit, volens synodo auctoritatem quamdam ex illo numero centum quinquaginta trium Episcoporum & Abbatum addere. Sed de Leonis constitutione eiusque sententia dicendum erit suo loco, quum ex verbis eius investiturarum episcopalium usus manaverit.

C A P V T XIII.

De antiqua electionum forma per Ludovicum Pium restituta, & prohibita nundinatione Episcopatum.

S Y N O P S I S.

I. Ludovicus Pius Imperator in integrum restituit electionum formam. Notatus Ansegisus Abbas, qui leges Capitularium confudit.

II. Oppressa enim antea erat electionum libertas. E proprio clero eligi debere Episcopos, constituit, & absque pecuniae datione. Olim lege generali Episcopi eligebantur e clericis dioeceseos. Cur ita placitum.

III. Leo primus praecipit, ut ex Presbyteris eiusdem Ecclesiae vel ex Diaconis Episcopus eligatur. Subdiaconos quoque eligi permisit Urbanus secundus, itemque Innocentius tertius. Presbyteros quoque rusticarum parochiarum eligi posse, docet Ludovicus Pius.

IV. Tum praecipit, ut electiones in futurum peragantur absque datione manerum. Quod aulam praecipue respicit, quae pretio plerumque sacerdotia addicebat. Probatum ex Gregorio Turenensi.

V. Veteres illam sacerdotiorum nundinationem severissime prohibuerunt.

VI. Sub pretio enim redigi non debet gratia, quae vendi non potest, ut inquit Concilium Chalcedonense. Illa tempestate christiana complectebatur electionem, personae & consecrationem & in Ecclesia certa institutionem. Explicatus canon Chalcedonensis. Unde commercium vendendorum sacerdotio-

rum simoniaca haeresis dicta est a Gregorio magno.

VII. Electionem & ordinationem obnoxias esse crimini simoniae, probatur auctoritate Leonis Imperatoris.

VIII. Iustinianus quoque venalitatem suffragiorum in electionibus & ordinationibus prohibuit. Vsum tamen enthronisticorum approbavit. Explicatur eius Novella. Notatus Gothofredus l. C.

IX. Clerici pro insinuatione perfoluebant emphanistica. Iustinianus explicatus in Novella, LVI.

X. Auctoritate Gregorii magni vetitum est, ne quid ordinatoribus aut clericis ministrantibus daretur pro ordinatione, neque notariis ob traditionem chartarum.

XI. Florentini Iurisconsulti publice olim docuerunt, praebendas vendi posse absque simonia. Sed summorum Pontificum decretis iugulata est sententia illa.

XII. Aevo Caroli magni, Presbyteri sine titulo ordinari pretio comparabant Ecclesias. Quae audacia repressa tum fuit in Concilio Turenensi.

ADDITION.) Emendatum caput A multis, ext. de aetate & qualitat. ordin. Subdiaconos quoque ad episcopatum eligi posse, pronuntiavit Urbanus secundus in Concilio Beneventano. Notatur Correctores

Ro-

Romani, qui hanc Beneventanam synodum tunc habita est. Eduntur acta Concilii Beneventani sub Victore tertio interpretantur de ea, quae sub Victore tertio habita est. Eduntur acta Concilii Beneventani sub Urbano secundo habiti.

L Post propagatam feliciter per diversas provincias victricibus Caroli armis Christianam fidem, & constitutam in plerisque capitibus ecclesiasticam disciplinam, Ludovicus Imper. eius filius in exordio regni obscuratam vel potius extinctam electionum formam, petentibus Episcopis, in integrum restituit. Quod ille praestitit anno DCCCXVI. edicto suo, quod Aquisgrani edidit post habitam eo loco celeberrimam Episcoporum synodum; nuncupavitque Capitulare, usitato illa aetate vocabulo, eo quod decisiones illo comprehensae per capita sive capitula digestae essent. Confuderat Ansegisus Abbas, qui quatuor libros Capitularium collegit, hoc Ludovici Capitulare cum alio, quod Aquisgrani editum fuerat a Carolo anno septingentesimo octuagesimo nono. Sed ista discrevit subtiliter vir eruditissimus Iacobus Sirmondus tomo secundo Conciliorum Galliae. Quae distinctio magnam lucem adfert iis, quae de electionibus a Carolo neglectis superius disputata sunt & postea dicentur.

Ludovicus itaque capite tertio Capitularis, quod est caput octuagesimum quintum libri primi Capitularium, precibus Episcoporum exoratus, seu, ut ille loquitur, ordini ecclesiastico assentiens, electionum veterem usum restauravit: *Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiretur honore, ad sensum ordini ecclesiastico praebuimus; ut scilicet Episcopi per electionem cleri & populi secundum statuta canonum de propria dioecesi, remota personarum & munerum acceptione, ob vitae meritum & sapientiae donum eligantur, ut verbo & exemplo sibi subiectis usquequaque prodesse valeant.*

II. Oppressam antea fuisse significat electionum libertatem: quippe quod hic decernit, id agere se profitetur, ut Ecclesia suo liberius potiretur honore. At vero non solam votorum libertatem restituit: sed etiam singularum Ecclesiarum & clericorum in eis ministrantium dignitati consuluit, iuxta veterum canonum praescriptum. E proprio clero eligi debere, & absque pecuniae datione, constituit. Quibus verbis priorum temporum perturbationem suggillat. Vetus est & recepta in Ecclesia regula, clericos post emerita plurium annorum in presbyterii aut diaconii gradibus stipendia ad suarum Ecclesiarum episcopatus evehentos, nec clericis extraneis, neglecto proprio clero, eas dignitates conferendas. Quam formam ad Apostolorum canones, id est, ad consuetudinem antiquam a temporibus Apostolorum ductam, refert Iulius primus apud Athanasium apologia secunda: Conqueritur de Gregorii ordinatione contra canones facta, non solum, quod Athanasio viventi superpositus esset ab Orientalibus, sed etiam quod extraneus esset ab Ecclesia Alexandrina, illique penitus ignotus; addens,

Tom. III.

O o o

ne

ne canones Apostolorum solverentur, oportuisse ab Episcopis provinciae constitui aliquem ex ipso sacrario, ex ipso clero: *ἀπ' αὐτῶν ποὶ ἱερατεῖ, ἀπ' αὐτῶν τοῦ κληρικέ. καὶ μὴ νῦν πῶς ἀπὸ πῶρ Ἀποστόλων κανόνας παραλύσθαι.* Cuius instituti ratio una afferri potest e Gregorio Nazianzeno, oratione quando assumptus est in concordia patris; quoniam noto & familiari gregi praeesse iucundius est, quam externo & alieno, addam etiam & Deo carius.

. III. Sed potior est Caelestini ratio, qui gravem iniuriam fieri clericis, docet, si peregrini illis praeferantur. Haec enim sunt eius verba in epistola ad Episcopos Viennenses & Narbonenses: *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, poterit reperiri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito praeferantur. Habeat unusquisque clericorum suae fructum militiae in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transegit retatem. In aliena stipendia minime alter obrepit; nec alii debitam alter sibi audeat vendicare mercedem.* Quare Leo I. decernit epist. LXXXVIII. ut ex Presbyteris eiusdem Ecclesiae, vel ex Diaconis, optimus eligatur. Urbanus secundus & Innocentius tertius in hunc numerum adlegerunt etiam Subdiaconos. Idem Leo primus epistola centesima ortatur Gennadium Constantinopolitanum, ut enitatur, quatenus *Alexandrinis ex clero suo catholicus Episcopus consecratur, iuxta veterem morem.* Gratianus in hanc sententiam testimonia adducit, praeter Caelestinum, Gregorii & Pelagii dist. LX. & LXI. Ex quorum auctoritate hausit Concilium Remense anno DCXXX. ut desideret *loci indigenam* eligi, canone ultimo. Quod ita explicuit Ludovicus Pius in hoc Capitulari, ut ad dioecesim integram hoc porrigat, id est, ad Presbyteros quoque rusticanarum paroeciarum, nec ad solum civitatis clerum restringat. Quod secutum est Concilium Valentinum tertium anno DCCCLV. canone VII. cum aliqua explicatione. *Ut in clero, aut in dioecesi certe ipsa, vel si opus sit, in vicinia ipsius, probata persona quaeratur & eligatur.* Hoc remedio & ius vetustum restitui & aulicorum cupiditates reprimi posse, non desperabant.

IV. Altera huius capituli clausula spondet electiones in futurum absque munerum datione peragendas. Quod aulam praecipue respicit, quae pretio plerumque sacerdotia addicebat (1). Observatum illud a Gregorio Turonensi capite sexto de vitis patrum: qui quum scripssisset, Arvernus Galli electionem a se factam a Theodorico Rege ut confirmaretur, muneribus emeruisse, ait, *tunc germen istud iniquum coepisse pullulare, ut sacerdotium aut venderetur a Regibus, aut compa-*

(1) Vide Notas Baluzii ad Lupum Narbon. p. 33. Ferrar. p. 482. & ad Concilia Galliae

raretur a clericis. Exemplum ductum fuit a Regibus Gotthorum in Italia: qui confirmationes electionum ad se quum traxissent, fisco suo certam solidorum quantitatem ab electis, quae antea pauperibus erogabatur, inferri iusserunt, apud Cassiodorum Lib. IX. epistola XV. Quod secutus est Iustinianus, & reliqui Imperatores, saltem in Romanae Ecclesiae ordinatione. Etenim decreto suo electionem non confirmabant nisi soluta auri quantitate consueta; a qua necessitate Constantinus Pogonatus, petente Agathone Papa, sedem illam liberavit, apud Anastasium; ex quo Gratianus: *ne turpissimi lucri cupiditate allectus, sponsam Christi captivam faceret*, ut conquerebatur de vitiosa illa exactione Gregorius magnus in psalmum quartum.

V. Complectitur quoque clausula illa Capitularis quoscumque, qui ad ordinationem concurrunt, clericos, populum, & Episcopos. Integra enim & puras a pecunia & muneribus quibuscumque ordinationes esse plerisque canonibus, decretis, & legibus publicis, atque poenis inflictis, antiqui sanciverunt. Vetustissima est, quae habetur in Apostolicis canonibus, constitutio can. XXX. ex versione Dionysii: *Si quis Episcopus aut Presbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiiciatur & ipse & ordinator eius, & a communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon magus a Petro.* Basilii quoque hanc nefandam avaritiam corripuit epistola sua canonica. Sed locum habere non potuit, nisi in provinciis Dioeceseos Ponticae. Quare in Dioecesi Asiana mos iste invaluerat, ut pecuniis ordinationes omnes redimerentur. Quod quum ab Antonino Ephesino Episcopo Dioeceseos illius Exarcho impudenter gereretur, qui pro modo redituum pecunias exigebat teste Palladio, Ioannes Chrysostomus Ephesum se contulit, ut castigatis eius criminis reis, morbo mederetur in posterum (2). Sex itaque, Antonino cognitione pendente defuncto, Episcopos deposuit: qui quum *iuxta morem receptum* pecunias a se datas docuissent, obtinuerunt ius repetendi eas ab heredibus Antonini. Alioqui enim non fuisset illis data conditio ob turpem causam. Sed Concilium Chalcedonense canone secundo tantum nefas Ecclesiae universalis auctoritate confodit, prolata & extensa poena depositionis in gradus omnes clericatus & in officiorum ecclesiasticorum promotiones, si fiant per turpem lucri negotiationem, & adhibito anathemate in monachos & laicos criminis participes.

VI. Ratio prohibitionis designatur in canone illo his verbis, *sub pretio redegerit gratiam, quae non potest vendi*, τὴν ἀπράτην χάριν. Quod significare vult, hoc est. Quum illa aetate ordinatio five χειροτονία complecteretur electionem personae atque illius consecrationem per impositionem manuum ipsamque in Ecclesia certa institutionem, (unde necessarium est, ex canone sexto Chalcedonensi ordinandos ad aliquam

O o o 2

Ec.

(2) Vide lib. 6. cap. 10. §. 2.

Ecclesiam specialiter *pronuntiari*, ἀνακηρυττεσθαι) totum illud negotium a digniori parte nomen sumpsit χειροτονίας sive ordinationis, quae manu imposita ordinem confert. Quare quum pars illa principalis, ad quam duae aliae referuntur per connexionem necessariam, Spiritus sancti gratiam donet, non potuit cadere in commercium, ut docuit Petrus in repulsa Simonis. *Vivit Spiritus sanctus omnipotens Deus noster*, inquit Sidonius in concione libro septimo epistolarum, *qui Petri voce damnavit in Simone mago, cur opinaretur, gratiam benedictionis sese posse pretio mercari*. Reiectaeque sunt cavillationes Antonini Ephesini, qui reditus Ecclesiarum suae negotiationis causam praetendebat, quum *pro modo reddituum* pretia constitueret. Neque enim Ecclesiae tradebantur, nisi ratione ordinis, neque etiam electio antecedebat, nisi ad ordinem postea consequendum. Quare omnia comprehendebantur damnatione illa, quae gratiam commercio exposebat. Vnde simoniaca pravitas, immo etiam haereticis dicta est a Gregorio primo passim; qui in electione personae eam committi docet, ne quis eam in sola manuum impositione venali versari sibi persuadeat. Vnde in elegantissima epistola ad Syagrium *lib. 7. epist. 110.* data anno DXCIX. haec sunt illius verba: *In sacerdotibus ordinandis sinceritas vigeat, sit simplex sine venalitate consensus, pura praeferratur electio, ut ad summa sacerdotii non suffragio venditorum proventus, sed Dei credatur esse iudicio*. Probat autem vetitam hanc negotiationem, quoniam Dei donum vendi non potest; deinde quoniam, quod gratis acceptum est, gratis est dandum. Quem Matthaei quoque locum, sumtum ex capite decimo, urserat in hac causa Gennadius Patriarcha CP. in Concilio Constantinopolitano, anno CCCCLXIX. libro tertio Iuris Graeco-Romani. Decreto suo vasm illorum interpretationem excludit, qui fraudem faciebant Concilio Chalcedonensi, pecuniis datis post ordinationem. De utroque enim tempore antecedenti & subsequenti docet, intelligendum esse canonem. Et consuetudinem contrariam abolet, quae in provincia Galatiae invaluerat.

VII. Plane utramque partem & electionis & ordinationis obnoxiam esse huic crimini simoniae, docent diserta Leonis Imperatoris verba (3): *Nemo gradum sacerdotii pretii venalitate mercetur. Quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficiat, aestimetur nec pretio sed precibus ordinetur antistes*. Infra: *Si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecuniae interventu subiisse, aut ut si quis, ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis & laesae maiestatis accusatione proposita a gradu sacerdotii retrahatur*.

VIII. Iustinianus quoque constitutionibus aliquot venalitatem suffragiorum in electionibus & ordinationibus prohibuit. Vsum tamen quem-

(3) L. Si quemquam, C. de Episc. & Cleric.

quemdam ante suam aetatem inductum de entronisticis solvendis quibusdam adhibitis cautionibus approbat in Novella CXXIII. cap. III. cuius loci genuinum sensum, non omnibus obvium, patefaciemus. Episcopi ordinati, etiam si Patriarchae essent sive Metropolitani, certam pecuniae summam Archipresbytero sive Archidiacono ordinantis tradebant, illis exsolvendam, quibus competebat ex more; tripli poena decreta in eos, qui pretium constitutum excederent. Modus illius in Patriarchis non excedit viginti libras auri, in tenuioribus vero episcopatibus trecentos aut ducentos solidos vel circiter pro modo reddituum (4). Putabat Gothofredus, in usum Ecclesiae & pauperum hanc quantitatem conferendam; quoniam eorum curam gerebant Archipresbyter & Archidiaconus, quibus erat tradenda: quod potest iuvare ex septima synodo, quae Ecclesiis dandi, & ex Gregorio in dicta epistola, qui pauperibus erogandi morem ab ordinatis servatum commemorant, licet damnent. Sed non opus est coniecturis, quum sint aperta Novellae verba; quae partem quantitatis illatae Episcopis ordinatoribus, alteram vero partem clericis ministrantibus & notariis attribuit. Ius illud dicitur a Iustiniano *συνδικα*, sive specialius *intronisticum*, quod Iulianus Antecessor vertit *cathedraticum*; differtque toto genere a cathedratico, id est, a duorum solidorum praestatione, quam in synodis Presbyteri subditi Episcopo deferrebant, cuius meminit Concilium Bracarense secundum canone secundo. Unde Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus hoc caput Novellae recte inscribit *περὶ συνδικαίων ἢ τοῖ ἐνθρονισμῶν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας*. Ex nomine apparet color quaesitus huic pecuniariae praestationi. Intronisticum dabatur ratione throni sive cathedrae adeptae. Missio enim illa in possessionem dicitur a Graecis *ἐνθρονισμός*, quam recentiores in Canonibus a stallo chori dicunt installationem. Sane videbatur aequum, a sumtibus itinerum Episcopos relevari, qui e diffitis civitatibus ad metropolim accedebant, ibique dies aliquot transigebant ad ordinationes peragendas, & honorarium aliquod clericis ministris tribui. Ceterum Iustinianus non induxit has praestationes, sed potius ad legitimum modum coërcuit: *Ne ex talibus occasionibus debitis Ecclesiae praegraventur & sacerdotia venalia fiant*, ut loquitur in Novella.

IX. Nec omittendum hac Novella cap. XVI. concedi quoque clericis ab Episcopo ordipatis, ut consueta salaria solvant, *emphanisticorum* sive *insinuatorum* nomine, clericis, quibus dari solitum erat, *ὡς περ τὰς ἰδίας ἰμναρίας*, pro *insinuatione sua*, id est, quod clericorum in matricula nomina descripsissent & insinuassent actis ecclesiasticis. Ea tamen lex est adiecta, *ut anni unius diaria*, sic vertit Iulianus, *non excedentes suomas praestent*. Quam insinuatorum solutionem tolerat Iustinianus in maiori Ecclesia Constantinopolitana, sed non in ceteris

Ec-

(4) Vide supra lib. 6. cap. 10. §. 4.

Ecclesiis, Novella quinquagesima sexta. Quod ultimum non intelligitur de omnibus omnino Ecclesiis, (id enim contrarium esset Novellae CXXIII.) sed de oratoriis urbis Constantinopolitanae, ut colligi potest ex verbis Iuliani Antecessoris num.CXCI. *Si quis in Constantinopolitana civitate clericus fuerit factus, siquidem magnae Ecclesiae clericus sit, emphanistica praestet, quae ex consuetudine praestari oportet. Sin autem alterius oratorii clericus fuerit, nihil ab eo emphanisticorum nomine exigatur.* Illud etiam hinc probatur, quod Iustinianus Defensores Ecclesiae Constantinopolitanae hortatur, ut huius legis executioni invigilent, scilicet in urbe. Neque enim in aliis episcopatibus aliquid poterant. Vetus scholion Graecum ad Novellam istam in collectione Ioannis Scholastici observat, *has praestationes legitimo iure fieri, postquam Imperator, qui saecularium rerum est dominus, illas approbavit. Non enim ob ordinationis gratiam pecunia accipitur, neque propterea indigni admittuntur; sed honorarii & beneficentiae vice praebetur modicum illud, quod lege definitum est.*

X. Sed auctoritate Gregorii magni in synodo Romana vetitum fuit, commoda ulla ordinatoribus aut clericis ministrantibus pastelli nomine vel notariis ob traditionem chartarum, aut alia quacumque occasione praeberi. Cuius constitutionis occasione de simonia evellenda scripsit ad Episcopos & ad Reges Galliae, ad Metropolitanum Corinthi & provinciae Hellados Episcopos, ad Episcopos Epiri, ad Hefychium Episcopum Hierosolymorum, & ad Eulogium Alexandrinum (5). Praejudicii istius rationem quamdam habuisse videntur Orientales, quum decimo capite mandatorum, quae Patriarchae tradunt ordinatis a se Metropolitanis, statuunt, ut *εὐπορίαι* (sic enim vocant praestationes illas) non detur Episcopo ordinatori, sed clerici pauperibus, libro sexto Iuris Graeco-Romani. Ceterum in Occidente & Chalcedonensis synodi canon & Gregorii magni decretum a sequentibus Pontificibus & a posterioribus Conciliis Gallicanis & Hispanicis saepissime confirmata sunt.

XI. Emerfit tandem nova Florentinorum Iurisconsultorum opinio sexcentis abhinc annis, postquam ordinatio a beneficiorum datione distingui coepit; qui nullum simoniae vitium praebendarum emtionem subesse aperte docebant: quod crimen in sola gratiae spiritualis, quae iam in ordinatione tradita erat, nundinatione constituebant, quum redditus praebendarum saeculares essent & in commercio positi. Quod merito decretis Pontificum statim & postea confutatum fuit. Ius enim fruendi his redditibus pendet ex gratia spiritali collata in ordinatione; cui fit iniuria, si pecuniae vi ad exercitium redigatur. Porro adduci alicui speciali Ecclesiae est pars ordinationis, ut superius diximus,

ac

(5) Gregor. lib. 4. ep. 31. 33. 36. lib. 9. epist. 40. 51. 53. & 54. lib. 11. ep. 46. 5. epist. 7. lib. 7. epist. 5. 113. 114. lib.

ac proinde institutio illa, siue *pronuntiatio*, non potest emi, nec vendi, iuxta Concilium Chalcedonense, estque vera & manifesta simonia. Quod Abbo Floriacensis demonstrabat exemplo vinculi, quod est inter animam & corpus, animae ordinationis gratiam & corpori praebendam comparans (6).

XII. Temporibus Caroli magni morbus ille invaluerat, ut a Presbyteris sine titulo ordinatis Ecclesiae pretio compararentur. Sed qui facinus illud aggrediebantur, non docebant legitime fieri, ut tentatum postea a Florentinis. Ceterum audacia emtorum repressa est canone XV. Concilii Turonensis habiti anno DCCCXIII.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

I. **V**etus Ecclesia, ut adnotatur in hoc capite, Presbyteros tantum & Diaconos admittebat ad episcopatum, exclusis prorsus clericis inferioris ordinis. Primus omnium, ut vulgo existimant, Urbanus secundus (non autem primus, ut perperam habetur in capite *A multis*. extra de aetate & qualitate ordinandorum) Subdiaconos quoque eligi permisit, opportunitate exigente, si tamen consensus accesserit Metropolitani Ecclesiae vacantis vel Romani Pontificis. Decretum id in *Beneventana synodo Urbani Papae capitulo primo* adnotat Ivo Carnotensis Episcopus in parte quinta Decreti cap. LXXII. & lib. III. Pannormiae cap. V. Verum quum Concilium illud esset ignotum iis, qui sub Gregorio XIII. emendationis librorum iuris canonici operam dederunt, Concilium Beneventanum ab Ivone laudatum admonuerunt intelligendum esse de synodo Beneventana, quae tempore Victoris tertii, cui Urbanus secundus successit, habita est. Falsi sunt autem illi vehementer. Nam in actis Concilii illius Beneventani, quae exstant apud Leonem Othensem, nulla istius rei mentio reperitur. Sed ea constitutio legitur in plurimis codicibus manuscriptis sub nomine Urbani secundi in Concilio Beneventano, tum etiam apud Ivonem & Gratianum & in libris Decretalium. Quod evincit, coniecturam Correctorum Romanorum esse vanam, omninoque caput istud esse restituendum Urbano secundo.

II. Hic locus me admonet, ut captata occasione emendem breviarium canonum synodi Claromontanae, quod exstat in libro nono historiae ecclesiasticae Orderici Vitalis. Nam ille describens canones illius Concilii in epitomen a se redactos, quum ventum est ad constitutionem de electione Episcoporum, his omnino verbis reddidit canonem Concilii Claromontani: *Nemo in Episcopum eligatur, nisi aut Presbyter aut Diaconus aut Subdiaconus, & cui dignitas natalium suffragetur, nisi maxima necessitate & licentia summi Pontificis*. Non cepit Ordericus sensum verborum Urbani, a quo longissime recedit. Quippe Urbanus Subdiaconos non aliter eligi permisit, quam in casu maximae necessitatis, & cum licentia Romani Pontificis vel Metropolitani, ut patet ex canone primo Concilii Beneventani. Ordericus autem refert, illum statuisse, uti nemo in Episcopum eligeretur, nisi qui Presbyter esset vel Diaconus aut Subdiaconus. Itaque Ordericus Subdiaconos ponit in regula, quum illos Urbanus ponat in exceptione. Deinde Urbanus omnino prohibet, inferioris ordinis clericos, id est, eos, qui infra Subdiaconos sunt, eligi in Episcopos. Sed Orderici breviarium illos quoque eligi sinit *maxima necessitate & licentia summi Pontificis*. Quod alienum esse a mente Urbani, & res ipsa clamat, & docet praeterea

(6) Vita S. Abbonis cap. 8.

manifeste vel unicum caput *A multis*. Cur enim etiam Innocentii tertii pontificatu dubitatum adhuc esset, an Subdiaconi eligi possent in Episcopos, si clerici quoque inferioris ordinis eligi poterant auctoritate constitutionis Urbani (1)? Denique in eo etiam peccavit Ordericus, quod heic omisit personam & dignitatem Metropolitani, cuncta ad summum Pontificem referens; quum tamen Urbanus, Subdiaconorum causam tractans, eos ita eligi permiserit, si consensus eorum Metropolitani accederet. Attamen quamvis Ordericus a sententia sensuque Urbani multum recesserit in hoc loco, eius testimonio habemus renovatum in synodo Claromontana fuisse hunc canonem Beneventanum, adeoque verissimum esse, quod adnotatum est in veteri codice MS. monasterii Anianensis, confirmata nimirum in eodem Concilio fuisse capitula superiorum omnium Conciliorum, quae per eundem Papam, aut Melphiae aut Beneventi, aut Troiae, aut Placentiae celebrata sunt (2).

III. Puto autem, Urbanum ad condendum istum canonem permotum esse ex eo, quod videret, Subdiaconos ac sequentes Clericos interdum eligi in Episcopos absque Romani Pontificis auctoritate; ideoque decretum ea de re sancendum esse existimavit, ut, quoties ista deinceps tentarentur, fieri viderentur auctoritate Romani Pontificis. Quam coniecturam ut adiuvem, ostendendum est aliquot exemplis veterum temporum, Subdiaconos & inferioris ordinis Clericos interdum ad episcopalem dignitatem vocatos esse ante constitutionem Urbani. Initium autem faciemus a Iordano Episcopo Lemovicensi. Quum Geraldus vacuum fecisset sedem Lemovicensem anno vigesimo supra millesimum, avaritiaque & ambitio irreperet in animos eorum, penes quos erat aliqua vis & auctoritas in eligendo novo Episcopo, Guillelmus Aquitaniae Dux, ut his malis occurreret, summam electionis in se trahens, habito conventu apud S. Iunianum in Lemovicibus, *ibi Dei nutu*, inquit Ademarum Cabanensis, *elegit in episcopatus honore Iordanum Praepositum Ecclesiae sancti Leonardi, magnae nobilitatis & simplicitatis virum*, tum in subdiaconatu constitutum; eaque electio summo omnium applausu excepta, nullius querelam provocavit, nemo questus est, illam factam esse contra canones, neque licuisse eum eligi, qui nondum Diaconus erat. *Sabbato dein medio Quadragesimae*, ut ait idem Ademar, *Diaconus & Presbyter ordinatus est, crastina Dominica consecratus est ab Istone Episcopo Santonensi &c.*

IV. Ista sane tolerari potuerunt, quia Subdiaconi, quamvis olim non essent in sacerdotio constituti, sacris tamen altaribus administrabant, quemadmodum loquitur Urbanus. Sed contra regulas omnino fiebat, quum simplices Clerici ad episcopatum eligebantur. Quod Urbani secundi saeculo non semel factum esse, reperio. Primum, quod profero exemplum, editum fuit in persona Geraldii Episcopi Lemovicensis; cui Iordanus successit. Is ergo electus Episcopus anno millesimo & duodecimo, *consecratus est*, ut ait Ademar Cabanensis, *Pictavis apud sanctum Hilarium mense Novembri pro omnibus gradibus ecclesiasticis a Gisleberto Episcopo, & in gradu pontificali a Siguino monacho Archiepiscopo Burdegalensi*. Adnotat idem Ademar, gravem controversiam fuisse excitatam inter Episcopos, qui interfuerunt consecrationi istius Episcopi, *contradicentibus omnibus Episcopis, non esse auctoritatem patrum ordinationes graduum ab ostiario usque ad presbyterum fieri debere, nisi per ieiunia quatuor temporum anni, & tota quadragesima per dies sabbatorum usque in palmis*. Itaque contradictio fuit, non ob electionem aut ordinationem hominis, qui nondum erat in sacris ordinibus constitutus, quo tempore electus erat in Episcopum, sed quia ille a primo gradu ecclesiastico usque ad presbyteratum una die promotus fuerat contra canones, non servatis nimirum temporum intervallis, quae prae-

(1) Vide cap. *Miramur* de servis non ordinandis.

(2) Vide supra lib. VI. cap. 31.

scripta sunt post susceptum unum gradum ecclesiasticum ante, quam sequens ordo suscipi possit.

V. Secundum, quod reperio, exemplum editum fuit anno MLXXIII. in viro celeberrimo, Hugone videlicet Episcopo Dienfi, qui dein Legatus fuit Apostolicae sedis & Archiepiscopus Lugdunensis. Electus ille in Episcopum Diensem de *Dei & Christi eius iudicio*, ut Cypriani (3) verbis ait Hugo Flaviniacensis, de clericorum pene omnium testimonio, de plebis, quae tunc affuit, suffragio, de sacerdotum & bonorum virorum collegio, quamvis primam tantum tonsuram haberet, approbatus tamen est a Gregorio VII. & ab eo ordinatus Episcopus. Testatur illud idem Hugo Flaviniacensis his verbis: *Non multo post ipse, qui commendabatur, advenit. Et quia solam clericatus tonsuram habebat, in mense Decembris per manum eius (id est, Gregorii septimi) usque ad presbyteratus gradum promotus est; quum hoc aliqui saevum iudicarent Romanorum, & promerent morem sanctae Romanae Ecclesiae, neminem, licet electum antistitem, a Papa ordinandum, nisi in eadem deservires Ecclesia. Quod tamen in ipso Dominus authentica potestate sua fecit. Complacuerat enim sibi in illo anima eius. In quadragesima vero, sabbato in Presbyterum & sequenti Dominica aut Missas in Episcopum consecratus est.* In ista Romanorum querela adversus hoc Gregorii septimi facinus non arguitur praecipitata ordinatio, quae peracta erat servatis interstitiis. Nihil adversus electionem simplicis clerici. Illud tantum indignantur Romani, quod Gregorius Hugonem ordinasset absolute, hoc est, nulli Ecclesiae addidisset, quum eum ad ecclesiasticos ordines promovit; moris quippe esse in Ecclesia Romana, neminem, licet electus sit in Episcopum, a Papa ordinari posse, nisi in Ecclesia aliqua, in qua ministerium suum exsequatur, intituletur. Quod Gregorius non fecerat; qui Hugonem ea tantum de causa ecclesiasticis gradibus insigniverat, ut deinceps consecrare Episcopum posset.

VI. Ex his, quae dicta huc usque sunt, colligitur, invidiosam per ea tempora visam non fuisse electionem eorum, qui nondum erant in sacris ordinibus constituti, & Subdiaconos inferiorisque ordinis clericos ad episcopatum vacatos fuisse ante decretum Urbani. Ea fortassis de causa, ut antea dixi, constitutionem ille suam edidit in Concilio Beneventano, qua Subdiaconos eligi approbavit, non vulgo tamen, sed rarissime, & non sine Romani Pontificis vel Metropolitani licentia. Secundum hanc porro institutionem, quum anno MXCV. Sanson quidam Subdiaconus electus esset Episcopus Ecclesiae Wigornensis, & ad Anselmum Archiepiscopum Cantuariensem Metropolitani suum venisset, iste electionem eius pro iure suo approbans, primum eum ad diaconatum & presbyteratum promovit, dein ad episcopatum, ut narrat Eadmerus in libro secundo historiae novorum (4). Contra, quum anno millesimo centesimo Belvacenses clerici elegerent Stephanum de Garlanda, Ivo Carnotensis de electione illa scribens ad Paschalem secundum (5), indignabundus illam exagitat, inter alia electionis vitia obiectans, electum esse hominem *procul a sacris ordinibus inventum, utpote nondum Subdiaconum*.

VII. Licet autem Urbanus secundus ista declarasset, adhuc tamen sub Innocentio tertio, hoc est, centum & amplius post Urbanum annis, dubitatum est, an Subdiaconus in Episcopum eligi posset: quam dubitationem sustulit Innocentius in capite A multis (6); in quo sancit, ut *Subdiaconus libere valeat in Episcopum eligi, sicut Diaconus vel Sacerdos*. Et tamen, etiam post decretalem Innocentii, fuere, qui contenderent, Subdiaconum non posse eligi in Episcopum. Huius rei probatio exstat in Chronico Montis Sereni pag. 13. ubi notatum est, Conradum, qui factus

Tom. III

P p p

(3) Cyprian. ep. 52.

(4) Eadmerus pag. 25.

(5) Ivo Carnot. epist. 89.

(6) Innocent. III. lib. 10. epist. 164.
Vide etiam cap. *Miramur*. de servis non ordinandis.

est Archiepiscopus Magdeburgensis post sanctum Norbertum, passum antea esse contradictionem ab aliquibus dicentibus, non esse Subdiaconum eligendum.

Nunc edendi sunt canones Concilii Beneventani ab Urbano secundo celebrati, cuius occasione digressi sumus ad explicationem istarum rerum. Sic ergo habent in veteri codice MS. monasterii Anianensis, qui nunc exstat in bibliotheca Colbertina, emendati ex aliis codicibus antiquis.

CONCILIVM BENEVENTANVM

habitum anno MXC.

ANno dominicae incarnationis MXC. indictione XIV. V. Kal. Aprilis, celebrata est synodus Beneventi, praesidente Domino Papa Urbano, praesentibus Episcopis & Abbatibus, quorum numerus facile adnotari non potuit. Secundo igitur die hoc capitulum editum est (*).

Nullus deinceps in Episcopum eligatur, nisi in sacris ordinibus religiose vivens inventus est. Sacros autem ordines dicimus diaconatus atque presbyteratus. Hos liquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse; super his solis praeceptum habemus Apostoli. Subdiaconos vero, quia & ipsi altaribus ministrant, opportunitate exigente concedimus, sed rarissime; si tamen spectatae sint religionis & scientiae: quod ipsum non sine Romani Pontificis vel Metropolitanis licentia fieri permittimus.

Item die secundo. Capellanos, qui contra statutum numerum in curiis sine consensu sui Episcopi militaverint, & decimas a laicis sine permissione Episcoporum obtinuerint, nos Sancti Spiritus iudicio sanctorumque Apostolorum auctoritate ab officio & beneficio interdiciamus. Adclamatum est ab universis: Fiat. Fiat.

Item die tertio. Nullus omnino Episcopus transalpinum, vel transmarinum, vel quemlibet alienum clericum sine formata epistola & commendatitiis sui Episcopi litteris recipere aut in sua Ecclesia eum ordinare praesumat. Quod qui praesumerit, ut canonum contemtor, periculum sentiat gradus sui.

Praeceptum est etiam in eiusdem synodi die ultima. Nullus omnino laicus post diem cineris & cilicii, qui caput ieiunii dicitur, carnibus vesci audeat. Et omnes, tam clerici, quam laici, viri, quam mulieres, die illo cinerem supra capita sua accipiant. A die septuagesimae usque in octava sancti Paschae, vel a die dominici adventus usque in octavam Epiphaniae, matrimonia nullo modo contrahantur.

C A P V T XIV.

De iure regio, quo usus est Ludovicus Pius in
Constitutionibus Episcoporum.

S Y N O P S I S.

I. Investigandum nunc, an restituta a Ludovico Pio electionum libertas regii assensus necessitatem excluderet. Non abolitum fuisse, probatur ex Floro, qui sub eodem Ludovico floruit.

II. Referuntur eius verba quoad electionem canonicam.

III. Tum etiam quoad assensum regium.

IV. Ex Floro colligitur, consultationem Principis tunc adhiberi solitam in electio-

(*) Ap. Gratian. dist. 60. cap. Nullus in Episcopum.

ribus Episcoporum. Debere porro Principes assentiri electioni rite factae, nisi grave aliquid obstat.

V. Perstringit autem Florus conatum Ludovici; qui clero & populo eos, qui sibi grati erant, commendabat, ab illis eligendos; sicque vota electorum antevertebat.

VI. Consultationem ad Regem missam post electionem, probatur etiam ex causa Ecclesiae Senonensis; quae explicatur. De

dignitate Archiepiscopi.

VII. Quum itaque summam electionum ad se traheret Ludovicus, a Concilio Parisiensi monitus est, ut bonos rectores in Ecclesia constitueret.

VIII. Regium assensum in Italiam quae intulit, contra morem Caroli tangeri. Tunc electio Romani Pontificis subiecta erat ordinationi Imperatorum.

I. **S**uperest non inelegans quaestio ad plenam Capitularis explanationem, an restituta electionum libertas regii assensus necessitatem exclusit. Sane verbis edicti non est reservata, sed neque adempta. Quare quum assensus ille non solum consuetudine nitatur, sed canone quoque a Concilio Aurelianensi sic probatus fuerit, ut cum electionum libertate misceatur, proclivius est, ut dicamus, non abolitum hac lege. In quo non solis coniecturis agendum, quum habeamus disertum Flori magistri testimonium. Florebat hac aetate auctor iste, a Walfrido Strabone valde laudatus; qui sententiam suam de electionibus in fragmento quodam descripsit circiter annum DCCCXX. quod edidit Papius Massonus, & ex eo illustrissimus Baronius; ex quo decerpenda sunt aliqua.

II. Ac primum, quae pertinent ad canonicam electionem, deinde, quae pertinent ad consensum Principis. Manifestum est, inquit, omnibus, qui in Ecclesia Dei sacerdotale officium administrant, quae sunt illa, quae in ordinatione episcopali & sacrorum canonum auctoritas & consuetudo ecclesiastica iuxta dispositionem divinae legis & traditionem Apostolicam iubeat observari. Videlicet, ut pastore defuncto, & sedis vacante, unus de clero Ecclesiae, quem communis & concursus eiusdem cleri & totius plebis consensus elegerit, & publico decreto celebriter ac solemniter designaverit, legitimo Episcoporum numero consecratus locum decedentis antistitis rite valeat obtinere, nec dubitetur divino iudicio & dispositione firmatum, quod ab Ecclesia Dei tam sancto ordine & legitima observantia fuerit celebratum. Haec sunt, quae & in Conciliis patrum & in decretis Apostolicae sedis Pontificum statuta reperiuntur & comprobantur. Mox laudato Cypriani loco de electione Corneli subiungit: Iuxta haec verba beati Cypriani ordinatos fuisse constat & legitime praefuisse universo populo deinceps omnes Ecclesiarum Dei antistites absque ullo consultu mundanae potestatis a temporibus Apostolorum & postea per annos fere quadringentos. In quo autem Christiani Principes esse coeperunt, eandem Episcoporum ordinationibus ecclesiasticam libertatem ex parte maxima permansisse manifesta ratio declarat. Neque enim fieri potuit, quum unus Impe-

rator orbis terrae monarchiam obtineret, ut ex omnibus latissimis mundi partibus, Asiae videlicet, Europae, & Africae, omnes, qui ordinandi erant, Episcopi ad eius cognitionem deducerentur. Sed fuit semper integra & rata ordinatio, quam sancta Ecclesia iuxta traditionem Apostolicam & religiosae observationis formam celebravit.

III. Quid autem sentiat de Regis assensu, qui tunc adhibebatur, sic explicat: Quod vero in quibusdam regnis postea consuetudo obtinuit, ut consultu Principis ordinatio fieret episcopalis, valet utique ad cumulum fraternitatis, propter pacem & concordiam mundanae potestatis; non tamen ad complendam veritatem vel auctoritatem sacrae ordinationis, quae nequaquam regio potentatu, sed solo Dei nutu, & Ecclesiae fidei consensu, cuique conferri potest. Quoniam episcopatus non est munus humanum, sed Spiritu sancti donum, sicut ostendit Apostolus &c. Mox: Unde graviter quilibet Princeps delinquit, si hoc suo beneficio largiri posse existimat, quod sola gratia divina dispensat; quum ministerium suae potestatis in huiusmodi negotium peragendo adiungere debeat, non praeferre. Deinde rem concludit his verbis: Quae omnia non ideo dicimus, quasi potestatem Principum in aliquo minuendam putemus, vel contra religiosum morem regni aliquid sentiendum persuadeamus; sed, ut clarissime demonstretur in re huiusmodi divinam gratiam sufficere, humanam vero potentiam, nisi illi consonet, nihil valere. Quapropter in sacris canonibus patrum, ubi plurimae causae commemorantur, sine quibus episcopalis ordinatio irrita habenda est, de hac re nihil invenitur insertum.

IV. Non existimavi superfluum huius auctoris verba proferre: quae duo eximie probant, & consultum, ut ille loquitur, sive consultationem Principis tunc adhibitam in electionibus Episcoporum, & modum, quem ille desiderabat a Principibus servari. Nempe, ut rite & legitime factae electioni assentirentur, nisi grave aliquid obfisteret, & ab ingerendis personis abstinere, sive, ut Florus loquitur, ministerium suum in hoc negotio adiungerent, non autem praeferrerent.

V. Perstringit non obscure, quod Ludovicus ipse, assensum suum amplificans, tentabat hoc tempore adversus libertatem electionum edito suo firmatam. Commendabat enim eos, qui sibi grati erant, clericis & populis, ut decreto suo illos eligerent; sicque electorum vota suis litteris antevertebat. Exstat eius rei illustre exemplum in vita Friderici Episcopi Traiectensis. Anno quippe DCCCXXI. aut circiter, Ricfridi obitu comperto, per legatos suos mandavit Traiectensis Ecclesiae senioribus, ut Fridericum sibi Episcopum deligerent, & electum cum summo honore ad ipsius palatium adducerent, nesciens, omnes Traiectenses id ante decrevisse, quod ipse & primates eius percuperent.

VI. Enimvero praeter Flori testimonium, quo docemur, consultationem ad Regem missam post electionem, adducendae sunt epistolae

Se-

Senonenſis Eccleſiae ad Iudith Imperatricem, ad Hilduinum Archicapel-
 lanum, & Einhardum, apud Sirmondum in Appendice ad tomum
 ſecundum Concil. formula decima. Vacabat ſedes Senonenſis ex obitu
 Hieremiae Epifcopi, qui acciderat anno DCCCXXVII. die VII. De-
 cembriſ. Eccleſia licentiam a Ludovico obtinuit eligendi Epifco-
 pum e ſuo clero. Sed electum ſibi oblatum Imperator reiecit; con-
 ceſſo tamen beneficio ſecundae electionis. Alter eligitur; qui repulſus
 eſt a Miſſis dominicis. Vnde Senonenſis Eccleſiae clerici poſtulant ab
 Imperatrice, ut cauſa ſuspendatur, donec electum ipſi deducant ad
 Imperatoris praefentiam; & tunc *diſcutiatur ac probeur*, inquit,
*ſi nobis prodeſſe valeat, & in ſervitio veſtro aptus eſſe poſſit, an mi-
 nus*. Idem ſuppliciter poſtulant ab Hilduino Archicapellano, ut *di-
 gnationis eius iudicio aut ſuſcipiatur aut reprobetur* (1). Pro iure enim
 ſui muneris eccleſiaſticas cauſas in palatio diſtringebat Archicapellanus,
 ut docet Adalardus apud Hincmarum & inſcriptio huius epiſtolae ad
 Hilduinum *ſacris negotiis a Deo praelatum*. Ex huius cauſae ſerie diſci-
 mus, electionum formam cum regio aſſenſu duplici coniunctam. Primus
 dabatur pro gerenda electione. Secundus pro admittenda electi perſo-
 na; ſic tamen, ut repelli poſſet. Porro inter ceteras cauſas repulſae
 canonicas haec quoque civilis erat examini regio ſubiecta, *ſi minus
 aptus eſſet ſervitio Regis*, ut loquuntur Senonenſes.

VII. Itaque quum ad ſe traheret electionum ſummam Ludovicus, pru-
 denter monetur anno DCCCXXIX. a Concilio Pariſienſi lib. III. cap.
 XXII. (quod refertur in addit. ad Capitul. lib. II. cap. XXIII.) ut
 magnum ſtudium & ſolertiſſimam curam adhibeat in bonis rectoribus
 Eccleſiae conſtituendis. *Quia ſi aliter factum fuerit*, inquit, *&
 ordo eccleſiaſticus ſuam non habebit dignitatem, & religio Chriſtiana
 in multis labefactanda detrimenti ſui inſturam patietur, & animae
 veſtrae, quod non optamus, periculum generabitur*.

VIII. Neque vero ſe intra Gallias continuit in exercendo aſſenſu
 ſuo; quin potius eum in Italiam quoque protulit, contra morem Ca-
 roli magni, qui a negotio electionum epifcopalium in regno Longo-
 bardorum abſtinuerat; ut ſuperius monuimus. Fortaſſe tamen poſt
 adeptum imperium poteſtatem illam regiam in Italiae regno Carolus
 uſurpavit; ut colligi poſſe videtur ex Floro, qui ſolam Eccleſiam Ro-
 manam & ſubiectas illi Eccleſias, id eſt, quae pendent a Metropoli
 Romana, ab interrogatione Principis, id eſt, ab eius aſſenſu electionibus
 praefando, immunes eſſe ſcribebat anno octingenteſimo vigefimo. Ob-
 noxiae ergo erant ceterae. Sed quae liberae relictae fuerant ab ea ne-
 ceſſitate in Romana metropoli, factae ſunt poſtea illi obnoxiae a Lu-
 dovico Pio. Ille quidem liberam electionem Romani Pontificis reli-
 quit

(1) Vide lib. 4. cap. 7. §. 3. & Ba- 435. 443.
 Maili Notas ad Lupum Ferrar. pag. 386.

quit clero & populo edicto suo; quod tamen non pugnat aperte cum assensu regio. Post annum DCCCXX. electus Gregorius quartus *non prius ordinatus est, quam Legatus Imperatoris Romam venit, & electionem populi qualis esset examinavit*, ut legitur in annalibus Bertinianis (a); quod Platina etiam observaverat. Asserta quidem est tandem in libertatem posterioribus saeculis Romana Ecclesia. Sed quod in ea tunc inductum est a Ludovico, in ceteris Ecclesiis Italiae, non excepta etiam metropoli Romana & subiectis, locum habuit etiam Lotharii & sequentium Imperatorum temporibus; qui electiones canonicas, quas suo assensu & praesidio iuvare tenebantur, potestate sua turbaverunt, sibi quoque solis, conniventibus quoque Pontificibus Romanis, vindicarunt; cuius rei testimonia exstant apud Gratianum & passim in epistolis Ioannis octavi.

C A P V T XV.

De iure, quo Reges Galliae post Ludovici Pii tempora usi sunt in constitutionibus Episcoporum.

S Y N O P S I S.

I. In Galliis species quaedam electionum servata est. Nam Princeps electionem fieri concedebat. Dein, electione facta, facultates Ecclesiae committebat dispositioni electi, suisque litteris ad Metropolitanam & coepiscopos ordinandum trans mittebat.

II. Adfuerunt verba Hincmari, quibus respondet ineptis quorundam sermonibus, qui eligendum illum dicebant, quem Rex vellent. At autem, in electione Episcoporum assensionem Regis esse, non autem electionem, quae pertinet ad Episcopos.

III. At praeterea Hincmarus, Bellovacenses amisisse ius electionis, quoniam tres incongruos elegerant, ab Episcopis postea

reprobatos. Visitur autem auctoritate canonis Laodicensis.

IV. Eodem sensu canonem illum explicat idem Hincmarus in epistola ad Bellovacenses. Ob electionem indigni ius eligendi devolvitur ad Metropolitanum.

V. Auxamen Rex Ludovicus non cessat monitis Hincmari, sed Odacri electionem pertinaciter propugnavit adversus Hincmarum.

VI. Idem Hincmarus aperte docet alibi, quidnam Principi competat in electione Episcoporum, consensus videlicet.

VII. Describuntur ritus electionum, prout obtinebant aetate Ludovici Pii & Caroli Calvi.

I. **S**ed in Galliis constantia Episcoporum factum est, ut species saltem electionum, et si non vis integra, permaneret, temperata regia auctoritate, & conciliata, quantum fieri potuit, cum iure canonico. Quenam essent Ecclesiae & Principis partes in electionibus post Capitulare Ludovici Pii, iuxta illius sententiam eleganter docet synodus congregata anno DCCLXXXI. apud martyrium sanctae Macrae, in litteris, quas per Episcopos transmisit ad Ludovicum III. Regem;

(2) Vide Baluzii Notas ad Agobard. pag. 124.

eius verba recitat Hincmarus in epistola duodecima editionis Sirmundi. Sed prius ponenda est species. Vacante Ecclesia Belvacensi, clerus & plebs elegit Fromoldum, insipientem & improbum hominem; quem synodus sibi oblatum repulit. Clerus vero & plebs eiusdem Ecclesiae in Odonis eo munere indigni personam decreto suo consensit, quam ab ista synodo probari contendebat. Rex Ludovicus non solum consensum suum adhibuerat, sed Odonem quoque suggererat eligendum. Synodus autem vetusta Episcoporum iura industrie accersit, Metropolitano & Episcopis provincialibus electionem deberi, consensum vero clero & plebi: ad Principem duo pertinere, tum, ut electionem fieri petentibus clero & plebi concedat, tum, electione facta, ut facultates Ecclesiae, quae sub illius sunt tuitione, electi dispositioni committat, suisque litteris ad Metropolitanum & coepiscopos ordinandum transmittat. Haec sunt verba litterarum synodi de causa Belvacensi apud Hincmarum: *Ut sicut sacrae leges & regulae praecipunt, Archiepiscopis & Episcopis conlimitaneorum dioeceseon electionem concedere dignemini; ut undecumque, secundum formam regularem electionis, Episcopi talem eligant, qui & sanctae Ecclesiae utilis & regno proficiuus & vobis fidelis ac devotus(*) cooperatore existat, & consentientibus clero ac plebe eum vobis adducant, ut secundum ministerium vestrum res & facultates Ecclesiae, quas ad defendendum & tuendum Dominus vobis commendavit, suae dispositioni committatis, & cum consensu ac litteris vestris eum ad Metropolitanum Episcopum ac coepiscopos ipsius dioeceseos, qui eum ordinare debent, transmittatis, & sic sine scandali macula ad sanctum sacerdotium provehatur.*

II. Ceterum respondet Hincmarus ineptis quorundam sermonibus, qui eligendum illum dicebant, quem Rex vellet: *Nam si quod, a quibusdam dicitur, ut audiui, quando petitam apud vos electionem conceditis, illum debent Episcopi & clerus ac plebs eligere, quem vos vultis & vos iubetis; (quae non est divinae legis electio, sed humanae potestatis extorsio) si ita est, ut dici a quibusdam audiui, ille malignus spiritus, qui per serpentem primos parentes nostros in paradiso decepit, & inde illos eiecit, per tales adulatores in aures vestras haec sibilat; quia hoc in scripturis tam veteris quam novi testamenti non continetur, neque in catholicorum dictis, vel sacris canonibus, nec etiam in legibus a Christianis Imperatoribus & Regibus promulgatis hoc scriptum vel decretum invenitur; sed talia dicta infernus evomit. Mox: Sic enim atavus vester Carolus & abavus Ludovicus Impp. intellexerunt. Et ideo in libro primo Capitularium suorum promulgaverunt scribes. Adducit caput LXXXIV. cui subiungit decretum Caelestini & canonem XIII. Laodicenum; & mox concludit: *Attendendum est igitur, qualiter hoc imperiale capitulum sacris regulis & antiquorum Impera-**

(*) Vide lib. 2. Capitular. cap. 3. supra lib. 4. cap. 7. §. 7.

rorum legibus congruat, ostendens, quoniam sicut & leges & regulae dicunt, in electione Episcopi assensio Regis sit, non electio, in Episcoporum vero executione sit electio, sicut & ordinatio. Solum assensum tribuit Regi post electionem, ut fecerat Florus.

III. Quoniam vero Rex gratissimum Belvacensi Ecclesiae Odacrum esse Hincmaro scripserat, respondit iste, Belvacenses decedisse a iure electionis, quoniam tres incongruos elegerant ab Episcopis postea reprobatos. *Perdiderunt*, inquit, *electionem*, sicut ostensum est illis in synodo, & per sacras regulas, non ulterius illorum, sed Episcoporum esse electionem, quam non praecire, sed subsequi, & non se ab ea debere excidere. Et nunc contra regulas & leges sine Visitatore praesumpserunt electionem. Quum ex Laodicensi canone didicissent Episcopi, electiones iudicio Metropolitani & provincialium Episcoporum committi, alium vero usum inductum viderent, nempe, ut electio prius fieret a clero & a plebe, conabatur synodus apud sanctam Macram, exemplo Cabilonensis Concilii, habiti anno sexcentesimo quinquagesimo, electiones episcopales revocare ad Episcoporum provincialium arbitrium. Ad quos eos maxime impellebat, ni fallor, Graecorum usus, qui canone edito in synodo contra Photium anno DCCCLXXI (cuius acta Latine publicaverat Anastasius) diserte firmatus fuerat. Licet enim illis canonibus nondum uterentur Episcopi Galli, ut factum postea, attamen praepudicio illo maiores concipiebant animos ad vindicandam synodo provinciali Episcoporum electionem. Sed quum difficilis esset veteris illius iuris plena restitutio, sic interpretatus est Hincmarus canonem illum Laodicenum, ut saltem locum haberet, quando clerus & plebs indignum elegerint; quo casu devoluta esset electio ad Metropolitanum & Episcopos.

IV. Eodem sensu canonem hunc explicuerat Hincmarus epistola ad Bellovacenses in formula quarta in appendice tomi secundi Conciliorum Galliae. *Praenoscere vos denique volo*, inquit, *quia si personam a sacris canonibus deviam scienter nobis adduxeritis, non solum ex ea Pontificem non habebitis, verum etiam pro illicita electione, ut contemtores canonum, iudicium incurretis. Sed & nostro ac coepiscoporum nostrorum iudicio refutata rationabiliter electione vestra incongrua, talem secundum Laodicensis canones studebimus eligere, qui vestris vitiosis voluntatibus non valeat consentire.* Hinc trahi potest origo iuris similis, quod confirmatum est cap. VII. & XX. *De electione* ubi ob electionem indigni ius eligendi devolvitur ad Metropolitanum.

V. Quare, quod in fine epistolae duodecimae concludit Hincmarus, de casu speciali cleri & populi Belvacensis, qui electionis iure privati erant, intelligendum est: *Conveniamus, sicut statutum secundum sacros canones fuit, in synodo Episcopi, clerus, ac plebs Belvacensis Ecclesiae cum libero consensu vestro, sicut regium ministerium vestrum* de-

debet, & iuxta legalem ac regularem formam electio exsequatur & ordinatio prosequatur. Attamen Rex Ludovicus non cessit monitis Hincmari, sed potius auctoritate sua Odacrum elegit; neque se ab hoc proposito discessurum scripsit Hincmaro, donec in synodo universali conflata ex suo & regnis fratrum suorum aliter definiatur. Quod epistola sua ad Regem data graviter damnat Hincmarus, ut canonibus & legibus contrarium, & tandem, ut Ecclesiae invalorem, excommunicatione plectit.

VI. Pro Carolomanno Rege, qui Ludovico successerat, Hincmarus admonitionem scripsit ad Episcopos; haecque adnotavit capite quinto. *Qualiter autem consensu Principis terrae, qui res ecclesiasticas divino iudicio ad tuendas & defensandas suscepit, electione cleri ac plebis quisque ad ecclesiasticum regimen absque ulla venalitate provehi debeat & Dominus in evangelio & sacri canones aperte demonstrant; dicente Domino: Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est & latro.*

VII. Ceterum non erit inutile modum illum perscrutari, quem temporibus Ludovici Pii & Caroli Calvi eius filii sequerentur in electionibus clerus & populus, Episcopi, atque Principes, ut salva esset canonum auctoritas, cum bona Regum gratia. Illud vero non potest certius addisci, quam ex variis epistolis & formulis, quas in appendice tomi secundi Conciliorum retulit Sirmondus: quem modum, ex illis collectum, hic contrahemus in pauca:

De obitu Episcopi monendus erat Metropolitanus à clero & a populo Ecclesiae vacantis, ut a Regis clementia liberam ac regularem electionem illis obtinere satageret (1). Enimvero, quoniam Visitator Ecclesiae vacanti danduserat, qui electionis canonice faciendae curam susciperet, Metropolitanus, prius admonito Principe, gratum illi Episcopum pro eo munere gerendo delegabat. Visitatori vero per litteras suas dabat in mandatis, ut ageret cum clero & plebe Ecclesiae, quatenus, remotis studiis, uno consensu virum aliquem probatum eligerent; forma electionis a canonibus praescripta publice antea praelecta. (2) Conventus autem ad faciendam electionem constabat non tantum ex clericis civitatis, sed etiam ex monachis monasteriorum parociae sive dioeceseos, tum etiam ex delegatis a Presbyteris rusticanarum parocciarum, qui possessorum quoque mandata deferebant; praeter eos laici nobiles (qui vasalli quoque dicuntur formula quinta) & cives urbis adesse debebant. Visitator vero conventum adloquebatur. Ac primo quidem concessam illi a Principe eligendi potestatem denuntiabat, (ut factum tempore Ludovici Imperatoris docet formula sexta) & dein hortabatur ad opus istud sincere obeundum. Si vota consensissent in aliquem regularem virum, id est, cuius actus & vita a ca-

Tom. III.

(1) Form. 1. & 6.

Q q q

(2) Form. 2.

no-

nonibus non discreparent, tunc urgente Visitatore decretum ab omnibus subscriptum de eius electione fiebat: quod Visitator per se, aut per litteras suas, ad Metropolitanum referebat; adiunctis aliquot clerico & plebe, qui omnium vice testimonium electo ferre possent. Tandem Metropolitanus decretum illud, a se prius probatum, ad Regem mittebat, eiusque consensum exspectabat. Quo suscepto, litteris suis evocabat coëpiscopos loco & die constituto ad ordinationem celebrandam: ubi fiebat examinatio canonica ordinandi, iuxta formulam undecimam & duodecimam. Ceterum ex formula illa undecima constat, consensum regum de persona electi hac conditione temperatum si Episcopi eum dignum ad onus episcopale invenire valerent.

C A P V T XVI.

De iure, quo in constitutionibus Episcoporum usi sunt, Carolus Calvus, Crassus & Simplex, ceterique Reges.

S Y N O P S I S.

I. Consensum regum suis quoque decretis diserte confirmarunt Concilia Galliarum temporibus Caroli Calvi & Lotharii Imp. habita.

II. Dein palatini clerici a solo Principe designabantur ad episcopatus, absque ulla electione. Quod probatur duobus exemplis.

III. Aliud electionis Palatinae exemplum habetur apud Lupum Ferrariensem in causa Aeneae Episcopi Parisiensis.

IV. Sed ex eo Regum usu proficiscebantur ingentia incommoda. Plerumque enim promovebantur viri rudes atque imperiti & vitae inexploratae. Itaque Concilium Valentinum edixit, ut, si quis e palatio mitteretur, prius diligenter examinaretur, ut sciri posset, an episcopatu dignus esset.

V. Quamdiu se Reges continuerunt intra terminos consensus, Pontifices quoque Romani eius rationem habendam esse existimaverunt.

VI. Non adeo tamen se demittebant

Romani Pontifices in hoc electionum negotio, quin aliquando sui loci memores essent. Quod probatur auctoritate Ioannis octavi, qui Lausanensis Episcopi institutionem in se traxit, ac tamen consensum a Carolo Crasso suppliciter petiit.

VII. Carolus Crassus quasdam Ecclesias libertate canonica electionum in perpetuum donavit, exempli causa, Genevensem & Cabilonensem.

VIII. Sub Carolo Simplice, tamen si res publica variis moribus concussa fuerit, remansit tamen necessitas assensus regii in electionibus Episcoporum. Probatum auctoritate Ioannis decimi Papae.

IX. Continuada est haec potestas a sequentibus Regibus, ut ostenditur pluribus exemplis.

X. Initio tertiae regum nostrorum dynastiae perseveravit prior illa consuetudo assensus regii.

I. **C**onsensum regum suis quoque decretis diserte confirmarunt Concilia Galliarum temporibus Caroli Calvi & Lotharii Imper. habita. Anno DCCCLIV. petunt a Carolo patres in synodo apud Thedonis-villam, ut viduatis Ecclesiis quantocius praeficiantur Episcopi.

scopi a Deo dati & a vobis regulariter designari. Si omisus esset Principis consensus, irrita quidem non erat ordinatio, ut sapienter docuit Florus, attamen discordiae seminarium erat. Quod ut averteret a capite Wenilonis Senonensis, qui Rege non monito electum a clero & populo Agium Presbyterum Aurelianensi Ecclesiae ordinaverat, Concilium Vernense anno DCCCXLIV. a Carolo postulat, quoniam rei illius alium exitum non videbat, ut eius pietas, quod a tantis viris actum est, ratum esse permittat.

II. Ceterum non potuit his limitibus coërceri potestas regia; quae aulicorum cupiditatibus incitata, electiones in aliis conservando, palatinos clericos a solo Principe designari posse, contendebat. Quod aperte docet Wenilonis & Gerardi Comitis epistola apud Lupum Ferrariensem LXXXI. ad Amulum Archiepiscopum Lugdunensem. Huius Amuli sedes quum esset in parte regni Lotharii, prolixius a clarissimis illis viris Caroli nomine exorandus fuit, ut Bernum Regis propinquum, & ab eo de Consiliariis suorum consensu electum, in Augustodunensi Ecclesia ordinaret. Quod, ut impetrent, addunt non esse novum, ut a Rege nobilioribus Ecclesiis ex palatio deligantur antistites: *Idque vestrae prudentiae Dominus noster iussit suggerere, non esse novitium aut temerarium, quod ex palatio honorabilioribus maxime Ecclesiis procurat antistites.* His subiungunt concessionem a Zacharia factam Pipino, de qua superius actum. Poterant edictum Clotarii Regis proferre, si fuisset illis obvium; cuius verba de hac specie intelligenda suo loco monuimus. Nec contenti Bernum commendare, eadem quoque ratione Godelsadum, a Rege electum, Cabilonensi Ecclesiae admovent petunt (1): *Godelsadum etiam, quem ex palatio suo more praedecessorum Regum maiorum suorum, ut ante monstratum est, Cabilonensi Ecclesiae praefici flagitat idem Rex, in hac quadragesima non gravemini ordinare.* Quae petitio locum habuit saltem in Godelsado, qui subscripsit Concilio Suesionensi anno DCCCLIII. sex annis post epistolam illam, quae data est anno octingentesimo quadragesimo octavo.

III. Aliud electionis palatinae exemplum habetur apud eundem Lupum ep. 98. & 99. in Aenea Parisiensi Episcopo, quem anno DCCCLIII. Carolus elegerat. Sed cum postea clerus quoque Ecclesiae Parisiensis & fratres coenobiorum sua quoque electione honestarent, rogantes litteris suis Senonensem Archiepiscopum & provinciae Episcopos, ut quantocius eius ordinatio perficiatur, ne dilatione divini & regii beneficii torquerentur. Ratio vero est in promptu, cur Rex electionem Aeneae sibi assumisset: quoniam unus erat e clericis aulicis, ut colligitur ex epistola Episcoporum ad clerum Ecclesiae Parisiensis: *Quis enim vel leviter terigit palatium, cui labor Aeneae*

Q q q 2

(1) Vide Notas Baluzii ad epist. 81. Lupi Ferrar.

non innotuit, & fervor in divinis rebus non apparuit?

IV. Quoniam vero non omnes episcopatibus admoti referebant Aeneae istius mores, sed inexploratae vitae & rudes atque imperiti passim promovebantur, saltem in regno Gallicano Lotharii Imperatoris, qui omnia agebat pro arbitrio, ideo Concilium Valentinum anno DCCCLV. congregatum, quid agendum esset in his angustiis, praescripsit canone septimo. Ac primum quidem constituit, ut post obitum Episcopi statim a Principe peteretur, ut canonicam electionem clero & populo permetteret. *Sed etsi a servitio pii Principis nostri, inquit, aliquis clericorum venerit, ut alicui civitati praepo- natur Episcopus, timore casto sollicite examinetur, primum cuius vitae sit, deinde cuius scientiae. Et vigore ecclesiastico sub oculis omni- potentis Dei agat Metropolitanus in hac parte, Episcopis sicut Dei mini- stris adiutorium ferentibus, ne maculatae vitae, & pompis saeculi turbidus, & simoniaca haeresi pollutus, humilibus & mundis membris Christi Ecclesiaeque ipsius superponatur Episcopus; nec praesumat illi- teratum & cupiditate nimia coecatum, redditurus facti sui rationem, populo Dei praeficere.* Sane in regno Caroli examen ordinandi mansit integrum penes Metropolitanos, ut diximus. Quod in regno Lotharii aliter se habebat. Ideoque Concilium hortatur Episcopos, ut, si rudis & improbatus ingeratur e palatio Episcopus, adeant Imperatorem cum clero & populo, ut *Ecclesiam Dei gloriosus Imperator digno ho- noret ministro.*

V. Quando intra consensus terminos Reges se continebant, Pontifices quoque Romani eius rationem habendam docebant, ut patet ex epi- stola Ioannis octavi ad Aripertum Ebredunensem Episcopum anno DCCCLXXVIII. Hic Valdenum, *quem clerus & populus civitatis Venciensis elegerat, piacque memoriae Imperator suo consensu firma- verat, noluit consecrare post mortem Imperatoris, sed alium absque Ecclesiae consensu.* Quare Ioannes Archiepiscopo & partibus praeci- pit, ut Romam veniant pro tanti negotii discussione.

VI. Ceterum non adeo se demittebant Romani Pontifices in hoc electionum negotio, quin aliquando sui loci memores essent. Quum divisio ex gravi partium contentione exorta esset in Ecclesia Lausa- nensi de Episcopi electione, Ioannes VIII. severe interdicat Theodo- rico Archiepiscopo Bisuntinensi, quatenus *ibi Episcopum neque iussu Regis, neque expetitu plebis, consecrare praesumat, donec communi consulto, quem utiliore praeviderint, consecrari permittant de more.* Hieronymum huic Ecclesiae Ioannes praefici voluit: sed, qui ab ini- tio non intervenerat, Regis consensum a Carolo Crasso ipse Pontifex suppliciter petivit, testatus, illum Regi *fidelem in omnibus proprium- que esse, sicut ceteri regni Episcopi consistunt.*

VII. Attamen reticenda non est Caroli Crassi erga quasdam Eccle-
sas

fiat benigna propensio, quas libertate canonica electionum in perpetuum donavit. Hoc beneficium contulisse Ecclesiae Genevensi scribit Ioannes VIII. epist. 281. Eidem Ecclesiae electionem perenniter de proprio clero donaverat (1). Profert quoque vir clarissimus Sirmondus tomo tertio Conciliorum Galliae, eiusdem Caroli praeceptum Cabilonensi Ecclesiae indultum anno DCCCLXXXV. *ut obeunte pastore proprio, omni deinceps tempore canonicam habeat electionem.*

VIII. Temporis progressu non est imminuta potestas regia in electionibus, licet per bella domi forisque gesta valde debilitata fuerit in rebus civilibus sub Carolo Simplice. Eius rei fidem facit Ioannis Papae decimi epistola anno DCCCCXXI. scripta ad Herimannum Colonensem, quae edita est Tomo III. Conciliorum Galliae. Hilduinus Ecclesiae Tungrensis episcopatum ab Henrico Rege Germaniae bellum adversus Carolum gerente precibus & pretio impetravit; seque consecrari ab Herimanno Colonensi vi metuque compulso per Gislebertum obtinuit. Quod factum aperte contra ius Caroli, in cuius regno sita erat civitas Leodium, sive Legia, (utroque enim nomine dicitur a Ioanne) ubi erat sedes Ecclesiae Tungrensis. Vacanti sedi praeficiendum Carolus elegit Richerium Abbatem, adiuncto quoque clero & populi consensu. Delata dissidii istius querela ad Ioannem decimum illique a Berengario Imperatore consanguineo Caroli commendata, praecipit Herimanno Ioannes, ut Romam cum Hilduino & Richerio accedat ad definiendam hanc controversiam. Interim illum obiurgat ob spretam Caroli auctoritatem. *Valde mirari non distulimus, inquit, cur contra rationem absque Regis iussione agere pertentastis, quum vobis reminiscens hoc nullo modo esse debeat, ut absque regali praeceptione in qualibet parochia Episcopus sit consecratus.* Huius antiqui moris originem a Romanorum Pontificum auctoritate profectam docens, usum illum in posterum observari iubet: *Ut prior antecessorum suorum Regum mos fuit, cum ita illibatam atque incunctam dominationem obtinere delectamur. Et sicut priores suos antecessores nostrorum antecessorum auctoritate Episcopum per unamquamque parochiam ordinare probabiliter statutum est, ita ut Carolus Rex faciat, confirmando iubemus.* In epistola ad Carolum ad priscam consuetudinem & regni dignitatem hoc refert: *De hoc, quod Gislebertus contra vestra scepra inutiliter gessit, valde doluimus, eo quod prisca consuetudo & regni nobilitas censuit, ut nullus Episcopum ordinare debuisset absque Regis iussione.* Necessitatem assensus regii aperte praedicat. Neque enim de nominatione electioni praevia intelligendum puto.

IX. Continuata est haec potestas a sequentibus Regibus, ut fidem facit Artaldus Episcopus Remensis apud Flodoardum lib. III. historiae

(1) Vide Notas Baluzii ad Concilia Galliae Narbon. pag. 34.

riae Remensis cap. XXXV. qui se electum ait a clero & populo, dante illis Rodulfo Rege *id agendi facultatem ad Dei honorem & sui fidelitatem*. In Chronico Frodoardi anno DCCCCLII. eligitur Odolricus ad Remensem episcopatum, *favente Lothario Rege*. Quam ob rem non dubitat Adalbero Remensis in decreto suo de reformatione coenobii Mosomentis anno DCCCCLXXXIII. profiteri, *sibi episcopium gratia Dei & benignitate regia contraditum*. His addi potest apertum testimonium Gerberti in epistola LXXX. ad Virdunensem Ecclesiam: *Pastorem tuum voluntate hereditarii Regis, (id est, Ludovici filii Lotharii) consensu & favore comprovincialium Episcoporum electum, ac insuper episcopali benedictione donatum, adhuc perstinax minime recognoscis. Mox: Ideo pastorem non recognoscis, quia Regem tuum regno privare moliris*. Vnde colligi quoque potest, Episcopos tunc persuasum habuisse, cum Regis assensu Episcopos provinciales, non expectata cleri & plebis voluntate, potuisse Episcopum eligere atque ordinare.

X. Initio tertiae Regum nostrorum dynastiae perseveravit prior illa consuetudo assensus regii. Quod testatur decretum electionis Arnulfi in Episcopum Remensem factum ab Episcopis provinciae *cum omni clero, acclamante populo, orthodoxis Regibus Hugone & Roberto consentientibus*, anno nongentesimo octuagesimo nono. Idem Episcopi, post abdicationem Arnulfi, elegerunt Gerbertum *favore & conniventia utriusque Principis Domini Hugonis Augusti & excellentissimi Regis Roberti, assensu quoque eorum, qui Dei sunt in clero & in populo*.

C A P V T XVII.

De origine Iuris Regalium generatim.

S Y N O P S I S.

I. *Ventum est tandem ad tractatum de iure regaliae. Materia isthaec omnino bene tractata est, quoad quaestiones, quae in foro occurrunt. Nemo tamen eius iuris originem hactenus affectus est. Referuntur in aversione variae plurimorum sententiae.*

II. *Itaque visum est inquirere accurate ac diligenter in hanc materiam; quae valde nobilis est.*

III. *Pasquierius censebat, difficile ostendi*

di posse originem iuris regaliae. Plurimum autem confert ea investigatio, ut agnosci possit, quid statuendum sit in lite, quae ab Agentibus generalibus in rebus cleri mota est pro asserenda libertate quarundam Ecclesiarum.

IV. *Ius illud non successit in locum investiturarum. Diversum enim non est ab investituris.*

V. *Consilium operis explicatur.*

I. **A** Gendum itaque deinceps nobis est de iure regaliae, quod *ea* fit praecipua libri huius scribendi causa. Et in antecessum qui-

quidem admonendus est lector, eam materiam prorsus bene tractatam esse a viris perquam eruditis, quoad quaestiones, quae in foro occurrunt, de modis videlicet acquirendi & conservandi beneficii iuri regaliae obnoxii. Nondum tamen repertus est quisquam, qui eius originem assecutus sit, neque ipsius vocabuli, quo ius illud significatur. Id unum pertinaciter asseritur, ius regaliae ab ipsis regni initiis exortum, regiae maiestati connexum vinculis arctissimis; sive ita visum Episcopis in gratiam Clodovei Regis ad Christianam fidem conversi, ut placuit quibusdam; sive tandem quod ea auctoritas ita principatui competat, ut necessarius non fuerit praevis Episcoporum consensus. Tum ius illud ideo regaliā vocari, quod mere regium sit & vel inter nobiliores regiae dignitatis partes recensendum; adeo ut, quum soli Regi competat, quum nemine alio communicari possit, exclusis etiam ab eo iure iis, penes quos sub Rege puero administrandae reipublicae cura est, quos *Regentes regni*, recepto iamdiu vocabulo, nominamus. Eo enim tantum tendit eorum sententia, qui materiam istam omnium accuratissime tractaverunt.

II. Verum quoniam illi in limine substiterunt, neque ad originem iuris pervenire, quod a suis haud dubie initiis profectum est, quum tamen adeo illustre sit argumentum, ob dignitatem Regis & Episcoporum, quos ea res tangit, ut credi vix possit, ita obscuram esse hanc materiam, quin deprehendi possint huiusce iuris initia & progressus, facturum me operae pretium existimavi, si in eam curam diligenter & accurate incumberem; praesertim quum ex ea causa regnum & sacerdotium non semel dissociata sint, atque ad institutum merum omnino pertineat.

III. Deterrebat me tamen, fateor, ab ea investigatione viri clarissimi Stephani Pasquierii auctoritas, qui in suis illis Disquisitionum Francicarum libris adnotavit, nondum a quoquam proditam fuisse originem regaliae: neque id iniuria; nam si quid in nostra historia obscurum est, id in primis praedicandum esse de hac materia. Referam autem ipsa viri verba (1): *Qui ait donné l'ancienneté de la regale, je ne l'ay encore veu; non sans cause. Car s'il y a obscurité en nostre histoire, c'est en celle-cy.* Sed praeterquam, quod instituti mei ratio postulat, ut inquiram in originem iuris, quae adhuc sub iudice lis est, an ius illud regaliae porrigatur ad universas regni Ecclesias, id quoque exigere videtur. Deprehensa enim semel origine huius iuris, facilius intelligemus, quidnam videatur statuendum in causa, quam in sacrum consistorium attulerunt Agentes generales in rebus eleri, qui quamplurimas regni Ecclesias ab eo iure exemptas & immunes esse contendunt.

IV. Itaque procul ab eorum sententia recedo, qui aevo Ludovici XI.

(1) *Recherches de Pasquier liv. 3. ch. 35.*

XI. nomine Parlamenti Parisiensis apud Regem orantes pronuntiarunt, ius illud regaliae successisse in locum investiturarum. Nam contendo, diversum illud non esse ab investituris, quinimmo ipsas esse investituras, prout cum consensu Regum nostrorum modificatae fuerunt in Conciliis Claromontano & Remensi & a Callisto secundo Papa anno millesimo centesimo vigesimo secundo, & prout usu ipso explicatae sunt post tempora eiusdem Pontificis.

V. Ad explicandam autem opinionem meam necessarium videtur ostendere, quid antiqui canones in Gallia recepti praeceperint quoad fructus episcopatum vacantium, quid dein ex vetusto illo iure immutatum sit, & quae tandem caussae fuerint harum immutationum. Tum de investituris instituenda quaestio, quae per multum aevi Ecclesiam commoverunt. Quo loco docendum erit, quid eo nomine intelligerent maiores nostri, quinam esset earum usus in Gallia, ubi primum titulo concessionis usurpatae sunt, ac dein investiturarum, demum vero sub vocabulo regaliae.

C A P V T XVIII.

De prisca bonorum ecclesiasticorum indole, ratione & administratione, & spoliis Episcoporum non diripiendis.

S Y N O P S I S.

I. Vetus Ecclesia nullos redditus habebat praeter oblationes fidelium. Post Constantinum Ecclesiae locupletatae sunt pluribus latifundiis, liberalitate fidelium. Quarto demum saeculo inter ordinarios cleri redditus numerabantur fructus ex agris & possessionibus Ecclesiae.

II. Quoniam vero agri illi maximam habebant invidiam, plebem eorum curam in se suscipere rogabat Augustinus, vitandae invidiae. Verum id obtinere non potuit a laicis, ut docet Possidius.

III. Eandem ob causam, & ne suspicioni avaritiae paterent Episcopi, quibus bonorum ecclesiasticorum cura incumberebat, Concilium Chalcedonense statuit, ut in unaquaque Ecclesia cathedrali oeconomus institueretur, e clero illius Ecclesiae eligendus. Quae institutio legibus quoque Principum confirmata est.

IV. Eam renovarunt Concilia Hispaniae: quam in usum revocavit Gregorius magnus. Septima synodus oecumenica edixit, ut, si

Episcopus fuerit negligens in instituendo oeconomo, negligentiam eius suppleat Metropolitanus: quod & a Patriarcha fieri iubetur quoad Ecclesias Metropolitanas. Aetate Zonarae haec institutio non observabatur in Oriente.

V. Oeconomus ergo bona Ecclesiae administrabat vivente Episcopo, itemque post mortem eius, ex praescripto Concilii Chalcedonensis, quo iubetur, ut bona Ecclesiae vacantis futuro antistiti conferrentur ab oeconomo. Explicatur canon Chalcedonensis.

VI. Propria Episcopi bona pertinent ad eos, quos ipse heredes suos testamento esse insserit; quod probatur variis auctoritatibus. Si vero decesserit intestatus, tum propinquos eius heredes esse oportet, secundum canonem Apostolicum itemque Antiochenum; quod Balsamoni quoque placitum.

VII. Eadem est sententia canonis XXII. synodi Chalcedonensis, qui explicatur. Notatus Innocentius II. Papa, qui sensum huius canonis non cepit.

VIII. Notati etiam Zonaras & Balsamo, qui prorsus male ceperunt sensum eiusdem canonis Chalcedonensis.

IX. Bona Episcopi ex redditibus Ecclesiae comparata pertinent ad Ecclesiam, ex can. XXIV. Antiocheno. Vniuersa Episcoporum morientium bona in suos usus vertebant Metropolitani in Oriente: quam consuetudinem sustulit Concilium Trullanum.

X. In Occidente quoque clerici intervenire tentabant bona mobilia Episcopi mortui. Vetitum id a Concilio Ilerdensi. Id ipsum, quoad laicos, prohibuerunt Urbanus II. & Innocentius II.

XI. Antiqua Concilia Gallicana decreuerunt, bona Ecclesiarum vacantium ac spolia Episcoporum decedentium seruari debere, expendenda in utilitatem Ecclesiae &

pro futuro successore. Potestates pervadere coeperunt res Ecclesiae post mortem Episcoporum paullo ante Concilium Trosleianum.

ADDITIO. Bona morientium Episcoporum a laicis diripi prohibuerunt Urbanus secundus & Innocentius secundus, itemque Callistus secundus. Referuntur canoncs Concilii Tolosani sub Callisto habiti, atque hac non editi. Raimundus Comes Barcinonensis pollicitus est, se deinceps non invasurum bona Episcoporum provinciae Tarraconensis. Exemplum illud sequuta est Ermengardis Vicecomitissa Narbonensis, laudata ob hoc ab Hadriano quarto Papa. Attamen in Gallia Narbonensi perseverabat ea consuetudo aevi Gregorii IX. & Innocentii IV.

I. **V**etus Ecclesia nullis aliis redditibus ad suppeditandas expensas alendis Episcopis & clericis sive etiam pro iuvanda inopum paupertate necessarias fruebatur praeter oblationes fidelium: quae, ut adnotavit Irenaeus, eo usque assurgebant, ut decimam reddituum partem egrederentur, quo manifestum omnibus esset, caritatem Christianorum longe esse supra Iudaeorum pietatem. At postquam Constantinus magnus Imperator Christianis fecit potestatem relinquendi quamdam bonorum suorum partem clero, quem lex vocat *sanctissimum Concilium* (1), tum liberalitate fidelium locupletatae sunt Ecclesiae pluribus latifundiis. Praeterea Episcopi ex pecunia publica augebant patrimonialia Ecclesiarum, metuentes videlicet, ne refrigercente paulatim caritate Christianorum, pauperum tandem nulla cura esset, quemadmodum adnotavit Chrysostomus, qui plebis crudelitatem acriter exagitat, quod parsimonia sua Episcopos adegisset ad curam rerum saecularium (2). Itaque quarto saeculo inter ordinarios cleri redditus numerabantur fructus ex agris & latifundiis Ecclesiae collecti, ut patet ex canone XXV. Concilii Antiocheni, quo statuitur, ut ii proveniunt ex decreto Episcopi & ex sententia Presbyterorum & Diaconorum impenderentur ad alendum Episcopum & clerum & ad iuvandos pauperes.

II. Secundum hanc institutionem legimus apud Possidium in vita Augustini cap. XXII. Episcopum illum Hipponensem pauperibus erogare solitum aliquid ex redditibus patrimoniorum Ecclesiae, vel ex

Tom. III.

R r r

obla-

(1) L. 1. Cod. de sacros. Eccles. *Vnusquisque sanctissimo venerabilique Concilio discedens bonorum, quod optavit, posse relinquere.*

(2) Chrysostomus homil. 86. in Matth. hom. 21. in 1. Cor. & hom. 37. ad populum Antiochenum.

oblationibus fidelium. Quoniam vero agri illi Ecclesiae maximam habebant invidiam, & ob id clerici acerbe traducebantur malevolorum quorundam linguis & sermonibus, huic malo mederi cupiens Augustinus, plebem horum latifundiorum curam in se suscipere rogabat, ut ea ratione clerici ab ea administratione liberarentur, quo vivere deinceps cogerentur ex solis oblationibus Christianorum. Verum id obtinere non potuit a laicis. *Pauperibus erogabat, inquit Possidius, vel ex redditibus possessionum Ecclesiae, vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum forte, ut assolet, de possessionibus ipsis invidia clericis fieret, alloquebatur plebem Dei, malle se ex collationibus plebis Dei vivere, quam illarum possessionum curam vel gubernationem pati.... Sed nunquam id laici suscipere voluerunt.* Idem conatus infeliciter quoque cessit magno illi viro Ioanni Chrysostomo Episcopo Constantinopolitano: qui, ut administrationem patrimonii ecclesiastici a se removeret, populum Constantinopolitanum orabat eam curam suscipere. *Quare rogo & obsecro, inquit ille in homilia LXXXVI. in Matthaeum, arcam & torcular vestram devotionem fieri. Sic enim & pauperes facilius alentur, & Deus glorificabitur.*

III. Enim vero quoniam necessaria erat cura extraordinaria in recipiendis & expendendis redditibus universae dioeceseos, ac praeterea ne hinc adversus Episcopum oriri posset suspicio avaritiae, vel fortean is dilapidasse crederetur pecuniam publicam, canone XXVI. Concilii Chalcedonensis statutum est, ut in unaquaque Ecclesia episcopali oeconomus institueretur e clero illius Ecclesiae eligendus. Id postea confirmatum est ab Imperatoribus; quorum leges exstant in Nomocanone Photii tit. X. cap. I. & in Codice Iustiniani. Iubent enim Principes, ut Episcopi ministros huiusmodi constituent, ac nonnulla statuunt observanda circa eorum administrationem; tum pro referendis rationibus.

IV. Concilium Hispalense secundum & Toletanum quartum renovarunt constitutionem Concilii Chalcedonensis (3). In usum autem eam revocans Gregorius magnus, quemdam Episcopum compelli iubet ad instituendum oeconomum (4). Synodus vero Nicaena secunda, quae est septima oecumenica, iubet in canone undecimo, ut, si Episcopus quispiam negligat instituere oeconomum, Metropolitanus illius suppleat hanc negligentiam; quod & ipsum observari a Patriarcha iubet quoad Ecclesias metropolitanas, si negligentia similis fuerit in Metropolitanis. At Zonaras adnotat in commentario ad hunc canonem, institutionem illam in usu non fuisse aetate sua apud Ecclesiam Orientalem; quemadmodum in Occidente quoque omissa est, postquam bona Ecclesiarum inter Episcopos & Capitula fuere divisa.

V. Non

(3) Conc. Hispal. 2. c. 9. Tolet. 4. c. 47.

(4) Gregor. Magnus lib. 2. epist. 22. & lib. 9. epist. 66.

V. Non solum autem dioeceseos bona vivente Episcopo administrabat oeconomus, sed etiam postquam is abierat e vita. Nam in eo casu Concilium Chalcedonense praecipit canone XXV. ut reditus Ecclesiae viduatae conserventur integri apud oeconomum. *τινι μεν τοι προσδοῦναι χερδυσιν Ἐκκλησίας σκῶν παρὰ τῷ οἰκονομῷ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας φυλαττέσθαι.* Hunc canonem ex versione Dionysii Exigui refert Gratianus dist. LXXV; his verbis: *Reditus vero viduatae Ecclesiae integros reservari apud oeconomum eiusdem Ecclesiae.* Sed ex eo capite laborat hic canon, quod non doceat praecise, quamnam ob causam reditus illi conservandi sint ab oeconomus: quam tamen colligere licet ex canone secundo Concilii Valentini, in quo statuitur, ut Metropolitanus oeconomum instituat in Ecclesia vacante, qui & redituum administrationem suscipiat, & sumtus suppeditet clericis Ecclesiae, ea tamen lege, ut rationem eorum redituum futuro Episcopo reddere teneatur. *Ut sede episcopali vacante*, inquit canon, *Metropolitanus in ea oeconomum deputaret, qui clericis stipendia dispensaret & bona administraret, futuro Episcopo rationem redditurus.* Eadem ratione, & quidem apertius, canonem XXV. Chalcedonensem explicat Zonaras in suis commentariis (5). Ait enim, si forte contingat, ordinationem Episcopi differri per trimestre aut etiam longius spatium temporis, tum futuro Episcopo servandos esse reditus apud oeconomum, qui impendia necessaria praestabit, onera episcopatus sustinebit, reliquum vero servabit: *ἡ προσδοκῶν φυλαττέσθαι ὅσα μὲν τῷ χαριστονησομένῳ Ἐπισκοπῇ παρὰ τοῦ οἰκονομοῦ Ἐκκλησίας, ποιῆτος τὰς ἀνάγκας ἐξ ὧν τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ διὰ πικρῶν ταῖς ἰσως φυλαττοῦνται.*

VI. Praeter fructus vero, qui sede vacante colliguntur, aliud quoque bonorum genus est, quae in controversiam deducuntur post obitum Episcopi, bona nimirum eius, sive ea mobilia sint, sive immobilia. Cui difficultati provisum est in canone XXIV. Concilii Antiocheni, iuxta canones Apostolicos. Nam distinguens hic canon bona propria Episcopi ab iis, quae ex reditibus Ecclesiae profecta erant, praecipit, ut summa penes Episcopum libertas sit heredes eorum bonorum testamento scribendi, in quorum possessione fuerat ante ordinationem, sive etiam eorum, quae dein ad eum donatione, successionem, aut emtione pervenerint, modo ne nomen aut reditus Ecclesiae ad eam emtione insumti fuerint; quod & leges etiam Imperatorum sancivere, ac praeterea Concilium Agathense canone XXXIII. & Toletanum octavum canone IV. At si Episcopus moriatur intestatus, tum propinquos eius heredes esse oportet, secundum canonem Apostolicum itemque Antiochenum. Quod Theodoro quoque Balsamoni placitum, cuius ea sunt verba in commentario ad can. XXII. Concilii Chalcedonensis: *ἀπογραφῆς δὲ γενομένης, ἵνα ἀδιαδότης ὁ Ἐπίσκοπος περὶ τῶν*

R r r 2

σα,

(5) Zonaras in can. 25. Concil. Chalced.

ση, νομιζω ὅτι καὶ τοῦτο ὑποπῶν ἐξ ἀδιαφορίας καλεῖται προσφῶν αὐτοὶ κληρονομήσονται.

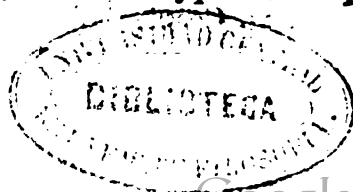
VI. Addam vero, videri prorsus, eam esse veram mentem canonis XXII. Concilii Chalcedonenfis: in quo prohibetur, ne post decessum Episcopi clerici invadant bona, quae propria erant Episcopi, id est, in detrimentum heredum aut propinquorum ipsius Episcopi. Docet praeterea canon ille, relictus Ecclesiae servandos esse in usus Ecclesiae, non autem a clericis vertendos in propria commoda. Quae explicatio confirmatur auctoritate horum verborum Latinae versionis: *sicuti praecedentibus regulis constitutum habetur*. Nam superiorum Conciliorum canones discrimen adhibuerunt inter propria Episcopi bona, quae ad propinquos eius pertinere decernunt, & bona ecclesiastica, quae cedere debent in utilitatem Ecclesiae. Quare integrum & perfectum huius Chalcedonenfis canonis sensum non cepit Innocentius II. in Concilio Lateranensi; qui existimat, eam legem, quae pervadi Episcopi mortui bona vetat, capiendam tantum esse de bonis, quae ad Ecclesiam & futurum Episcopum pertinere debent.

VIII. Inutile porro non erit, heic per transennam adnotare, pessimam esse lectionem a Zonara & Balsamone adductam in suis commentariis ad canonem hunc XXII. Chalcedonensem, eamque adversari ei, quae exstat in editionibus Graecis, quam secutus est Dionysius Exiguus: *καὶ οὕτως παραλαμβάνουσιν ἀπηγορεύεται*. quod illi explicant de clericis sive Metropolitanis, qui susceperunt custodiam bonorum mobilium Episcopi defuncti. Eam autem interpretationem hauserunt ex can. XXXV. sextae synodi; quae tamen Chalcedonensi posterior est, & abusum noviter emergentem emendat, cui nulla superiorum synodorum providerat. Vnde sequitur, eam patribus Chalcedonensibus mentem esse non potuisse, ut abusum illum abolere cogitaverint, qui nondum fuerat usurpatus.

IX. Ceterum quoad bona Episcopi ex relictibus Ecclesiae comparata, Concilium Antiochenum in eodem canone XXIV. aperte pronuntiat, ea pertinere ad Ecclesiam: *οὐ μὲν τι τῆς Ἐκκλησίας αὐτοὺς οὐλαττεσθαι*. Metropolitanorum nihilominus avaritia pessimam quamdam consuetudinem invexerat in Orientem. Nam praetextu curae, quae eis incumbabat in procuranda electione Episcopi in sede vacante, invadebant bona propria decedentis Episcopi atque etiam ea, quae ad Ecclesiam eius pertinebant, eaque vertebant in suos usus. Id severe prohibuit synodus in Trullo canone XXXV. quo decernitur, ut ea bona a clero illius civitatis conserventur usque ad ordinationem futuri Episcopi; vel certe, si clerici illic nulli forent, ea Metropolitanum iubet servare successori.

X. In Occidente quoque clerici intervertere tentabant bona mobilia Episcopi mortui. Quod fieri deinceps vetuit Concilium Ilerdense canone XVI. in quo decernitur, ut *omnia usque ad tempus substituendi*

Pop-

Pontificis conserventur his, qui in domo inveniuntur, clericis consuetam alimoniam ministrando. Id ipsum quoad laicos, qui bona mobilia decedentium Episcoporum invadebant, prohibuit Urbanus secundus in Concilio Claromontensi anno MXCV. itemque Innocentius secundus in Concilio Lateranensi anno MCXXXIX. quorum decreta adfert Gratianus 12. q. 2.

XI. Ideo autem antiquas regulas canonicas adducere heic placuit, ut omnes intelligerent, redditus patrimoniorum Ecclesiae vacantis ac spolia Episcoporum decedentium numquam pertinuisse ad Principes; quinimo universa haec emolumenta servari debuisse expendenda in utilitatem Ecclesiae & pro futuro successore. Quod adeo placuit vetustis illis Episcopis Gallicanis, ut ius illud in canonibus eorum fuerit constitutum, in Concilio nempe Reienfi, habito anno CDXXXIX. canone quinto, in Francofordiensi anno DCCXCIV. can. XLI. in Pontigonensi anno DCCCLXXVI. can. XIV. & in Trosleiano anno DCCCCIX. can. XIV. ex quo colligere licet, tum coepisse invalescere usum illum occupandi spolia Episcoporum: *Quia inter nostrates hic pessimus inolevit mos, ut defuncto Ecclesiae Episcopo mox a quibuscumque potentioribus pervadantur res ecclesiasticae.*

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

Pessimam illam consuetudinem, qua receptum ubique in Occidente erat, ut bona morientium Episcoporum diriperentur a laicis, coercitam esse ab Urbano II. & ab Innocentio II. recte adnotat illustrissimus Archiepiscopus. Et Urbani quidem decretum, in synodo Claromontana factum, a nobis editum est supra in additione ad cap. XXXI. lib. VI. ex veteri codice MS. monasterii Anianensis, qui nunc exstat in bibliotheca Colbertina. Post Urbanum, & ante Innocentii tempora, Callistus secundus idem statuit anno MCXIX. in Concilio Tolosano, ut testatur Bernardus Guidonis Episcopus Lodovensis his verbis a Catello relatis in libro quinto Memoriarum historiae Occidenticae pag. 877. *Primitiae quoque, & decimae, oblationes & bona cetera deficientis Episcopi & clericorum fuerunt Principibus & quibuscumque laicis sub poena sacrilegii interdicta.* Sed exstant in eodem codice Anianensi canones synodi illius a Callisto secundo in cathedrali Ecclesia sancti Stephani celebratae; quos, quum nondum editi fuissent, nos anno MDCLXIII. his dissertationibus adiuvimus, sicuti nunc etiam adiungimus.

CONCILIVM TOLOSANVM

habitum anno MCXIX.

(1) **A** Nno ab incarnatione Domini MCXIX. Indictione XII. aera millesima centesima quinquagesima octava, epacta VII. concurrente II. octavo Idus Iunii, praesidente venerabili Callisto Papa II. anno pontificatus sui primo in Concilio Tolosano una cum Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus Provinciae, Gotiae, Gasconiae, Hispaniae, & ceterioris Britanniae, haec sunt capitula recitata & assensu totius Concilii confirmata.

I. Sanctorum patrum vestigiis insistentes ordinari quemquam per pecuniam in Ecclesia

(1) Vide T. VI. Spicilegii pag. 15.

sia Dei vel promoveri, auctoritate sedis Apostolicae omnimodis prohibemus. Si quis autem sic ordinationem vel promotionem acquisiverit, acquisita prorsus careat dignitate.

II. Nullus etiam in Praepositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum nisi Presbyter, nullus in Archidiaconum nisi Diaconus ordinetur.

III. Porro eos, qui religionis speciem simulantes dominici corporis & sanguinis sacramentum, baptismi puerorum, sacerdotium, & ceteros ecclesiasticos ordines, & legitimarum damnant foedera nuptiarum, tamquam haereticos ab Ecclesia Dei pellimus & damnamus, & per potestates externas coerceri praecipimus. Defensores quoque ipsorum eodem damnationis vinculo, donec resipuerint, innodamus.

IV. Primitias, decimas, oblationes, & cimiteria, donos etiam, & bona cetera descientis Episcopi, & clericorum a Principibus vel quibuslibet laicis diripi & teneri penitus interdiciamus. Qui vero pertinaciter ista praesumerint, ab Ecclesiae liminibus tamquam sacrilegi arceantur.

V. Liberos homines, clericos, seu laicos, nulla omnino ecclesiastica saeculariſve persona vinculo servitutis addicat.

VI. Nullus clericorum pro ecclesiasticis beneficiis servire laicis compellatur.

VII. Quartam decimarum & oblationum partem ad Episcopum pertinentem nullus auferre praesumat.

VIII. Nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates & beneficia cuilibet quasi iure hereditario derelinquat.

IX. Illud etiam adiicientes praecipimus, ut pro sacri olei & chrismatis & sepulturae acceptione nullum venditionis pretium exigatur.

X. Si quis ecclesiasticae militiae titulo insignitus, monachus, vel canonicus, aut etiam quilibet clericus, primam fidem irritam faciens, retrorsum abierit, aut tamquam laicus comam barbamque nutrierit, Ecclesiae communione privetur, donec praevaricationem suam digna satisfactione correxerit.

Post habita illa Concilia Raimundus Comes Barcinonensis scripto pollicitus est anno millesimo centesimo trigesimo septimo, biennio ante Concilium Lateranense Innocentii, se deinceps invasurum non esse bona Episcopi Barcinonensis: quod postea porrectum est anno MCL. ad omnes cathedrales Ecclesias provinciae Tarraconensis, laudabili exemplo. Illud enim paullo post secuta est religiosissima femina Ermengardis Vicecomitissa Narbonensis; quae similem sponſionem Petro Narbonensi Archiepiscopo fecit anno MCXLV. confirmatam dein ab Hadriano quarto summo Pontifice. Sed praestat heic describere ipsa eorum acta, partim ex Chartulario Ecclesiae Barcinonensis, partim etiam ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis.

(2) *Privilegium, quod Raimundus Comes Barchinonae & Marchio dedit, promisit & vovit Deo & Episcopo Barcinonensi, se non emparare de aliquid sui Episcopatus in morte vel vita.*

Ad aeterni Regis honorem, nec non ad sanctae Crucis sanctaeque Eulaliae sedis utilitatem. Ego Raimundus Dei gratia Barchinonensis Comes & Marchio, aequo animo, sincero affectu dono, voveo, offero omnipotenti Salvatori nostro Deo, atque Arnallo Barchinonensis sedis electo, & omni eiusdem Ecclesiae Canonorum venerabili coetui, quod ab hodierna die inantea bona Episcopi eiusdem sedis aut res, quae possessioni eius pertinere videantur, sive in vita, sive post mortem, nullius personae consilio impari, nec imparari faciam, neque auferam, neque auferri faciam, nec alicuius occasionis ingenio defraudem, vel defraudari faciam. Sed deinceps ea sub tuitione mea recipio; ut semper omnia sub defensionis meae auxilio tueantur & potenter regantur.

Adi-

(2) Ex Chartulario Ecclesiae Barcinonensis.

Adicio iterum, quod Arnallo Barchinonenſis Eccleſiae electo adiutor ſum & deſenſor ad omnem ſui epiſcopatus honorem habendum, tenendum & poſſidendum, & quod omnia ſupraſcripta fideliter impleam; exceptis tantummodo caſtellis, in quorum cauſis ſive ſtabilimentis fuerim neceſſarius. Hoc autem devotionis meae propoſitum nullus ſucceſſorum meorum transgredi vel violare praesumat; ſed omnis progenies mea haec in perpetuum fideliter impleat. Quod eſt actum II. Kal. Iulii anno dominicae incarnationis CXXXVII. poſt milleſimum, Regique Francorum iunioris primo.

- (3) *Privilegium, quod Raimundus Comes Barchinonenſis & Princeps Arragonum & Marchio in exercitu Almeriae promiſit Deo, quod in morte Epiſcoporum nil raperet vel acciperet de rebus defuncti.*

AD notitiam omnium fidelium volumus pervenire, qualiter ego Raimundus natus Dei Comes Barchinonenſis, Princeps Arragonum, ac Marchio, dum olim eſſem in prociectu itineris Almeriae, divina mihi inſpirante clementia votum vovi Domino Deo, atque in manu Domini B. Tarraconenſis Archiepiſcopi aliorumque Epiſcoporum, videlicet G. Barchinonenſis, B. Gerundenſis, P. Auſonenſis, qui tunc ibi aderant, donavi, quod quamdam neſariam conſuetudinem, quae quondam exſiſterat in cathedralibus Eccleſiis noſtri regiminis exſtirparem & abolerem. Erat enim conſuetudo, ut decedentibus Epiſcopis bona pontificalia, quae in palatiis & in caſtris & in dominicaturis ipſorum inveniebantur a Baiulis & Vicariis patris mei & aliorum praedeceſſorum meorum diriperentur & diſtraherentur. Quod quia agnovi alienum eſſe a divinis legibus & humanis, ſupra dictam deteſtabilem conſuetudinem, ſicut tunc verbo delevi, ſic nunc praesenti ſcripto in perpetuum evacuo & derelinquo, ſicut melius ad utilitatem & dignitatem ipſarum ſedium intelligi poteſt; ita videlicet, quod nec ego, nec ullus de filiis vel ſucceſſoribus meis, nec aliquis vivens per noſtram vocem in cathedralibus Eccleſiis & in earum caſtris & dominicaturis hoc deinceps poſſit exigere, expetere, vel habere. Sed omnia, quaecumque tam in pane, quam in vino, pecoribus, & pecudibus, & omnibus domorum utenſilibus, omnibusque ad ius ipſorum epiſcopatuum pertinentibus a decedentibus Epiſcopis fuerint congregata, cum omni integritate ſucceſſoribus Epiſcopis tradantur proſutura. Hanc diſtinctionem & evacuationem facio propter amorem Dei & remedium animae meae & parentum meorum, & ut omnipotens in hoc & in futuro ſaeculo mihi indulgeat. Hoc decretum noſtrae diſtinctionis & evacuationis ſi quis infringere tentaverit, niſi reſipuerit & ſatiſfecerit, iram Dei omnipotentis incurrat. Quod eſt actum VIII. Idus Auguſti anno dominicae incarnationis MCL. apud Gerundam, in anno regni Ludovici iunioris XIV.

(4) In Nomine Domini Ieſu. Anno ab incarnatione eius MCLV. Notum ſit omnibus, ad quorum auditum iſta devenerint, quod ego Ermengardis Narbonenſis Vicecomitiſſa recognoſcens iniuriam, quam parentes mei & ego in poſſidendis honoribus & bonis diripiendis decedentium Archiepiſcoporum Narbonenſis Eccleſiae huc uſque perperam fecimus, iuſtitiae inſinſtu, & pietatis iuritu, pro remedio animae meae & parentum meorum, per bonam fidem, & ſine malo ingenio, ſolvo, guirpiſco, derelinquo, & cum hac charta omnino deſamparo Domino Deo & beatis martyribus Iuſto & Paſtori & tibi Petro Narbonenſi Archiepiſcopo & ſucceſſoribus tuis in perpetuum, quicquid videlicet rapere vel aliqua occasione accipere ſolebam, ego ſeu aliquis pro me Narbonae, ſive in alio aliquo loco, in honore aut in bonis decedentium Archiepiſcoporum percepſis vel percipiendis. Haec, inquam, omnia ego iam dicta Ermengardis Narbonenſis Vicecomitiſſa per me, & per heredes meos ſolvo atque omni modo Narbonenſi Eccleſiae in pace derelinquo, ita quod numquam amplius liceat mihi ſive heredibus meis

(3) Ex Chartulario Eccleſiae Barcinonenſis, & ex archivo Epiſcopi Gerundenſis.

(4) Ex Chartulario Archiepiſcopi Narbonenſis.

meis per se vel per alios in toto honore & in ceteris rebus ad praelibatam Ecclesiam pertinentibus ad laesionem ipsius Ecclesiae ulla occasione aliquid accipere. Ceterum, si aliquis Narbonae, sive apud Cruscadas, in quibus locis ego defuncto Archiepiscopo hanc iniuriam exercere solebam, in his, quae ad Archiepiscopum pertinent, sive sint honores, sive sint fructus percepti vel percipiendi, aut aliqua alia res, occasione defuncti Archiepiscopi aliquid amparaverit vel abstulerit, ego Ermengardis iam dicta Vicecomitissa ad id, quod in iam dictis locis ablatum esset, recuperandum, bona fide & sine enganno supradictam Ecclesiam iuvarem & defenderem. Hac igitur ratione ego Petrus supra memoratus Narbonensis Ecclesiae Archiepiscopus pro hac diffinitione & superscriptae iniuriae remissione, consilio Aldeberti Nemausensis, Petri Lodovenfis, Artaldi Elenensis Episcoporum, & Bertrandi Abbatis sancti Aegidii, & Poncii & Rotguerii Narbonensium Archidiaconorum, dedi tibi praefatae Ermengardi Narbonensi Vicecomitissae duo millia solidos Melgoriensis monetae. Praeterea ego Ermengardis Narbonensis Vicecomitissa recognosco, me iurasse cnae charta de sacramentali, tibi Petro memorato Archiepiscopo haec omnia, sicut superius scripta sunt, me observaturam; & mando atque obligo heredes meos in perpetuum, ut hoc idem sacramentum semper Archiepiscopo, sicut in charta de sacramentali scriptum est, faciant. Factum est autem hoc apud Montempeffulanum, mense Ianuarii, XVIII. Kal. Februarii, die Sabbati, sub Lodoico Francorum Rege de sancto Iacobo redeunte, in praesentia Petri Lodovenfis Episcopi & Artaldi Elenensis Episcopi & Poncii & Rotguerii Narbonensium Archidiaconorum &c.

(5) Adrianus Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Berengario Archiepiscopo & dilectis filiis Archidiaconibus & universo clero Narbonensi salutem & Apostolicam benedictionem. Quoniam Apostolicae sedis curam Deo, prout ipsi placuit, disponente suscepimus, quieti & paci universarum Ecclesiarum sollicita nos convenit attentione prospicere, & quae pro earum tranquillitate acta viderimus auctoritate Apostolica confirmare; ita ut, quae semel ad honorem Dei, decorem domus eius, & salutem fidelium fuerint constituta, nulla diuturnitate temporis in oblivionem neglectumque deveniant, nullaue machinatione pravorum a sua valeant stabilitate moveri. Dilecta vero in Christo filia nostra nobilis mulier Ermengardis Narbonae domina pravam quamdam consuetudinem, quae contra Deum & Ecclesiam vestram antiquitus inoleverat, divinae legis amore ac tuae, frater Archiepiscope, dilectionis intuitu abolere desiderans, ad remissionem peccatorum suorum instituit, ut te vel tuorum successorum quolibet obeunte nullus Princeps, nullus Castellanus, nulla omnino saecularis persona episcopalia bona invadere, diminueret, aut perturbare praesumat, sed omnia futuro antistiti inconcussa & integra conserventur. Eius itaque nos pium comprobantes affectum, & renuntiationem ipsius ratam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus & firmum & illibatam perpetuis temporibus decernimus permanere. Archiepiscopo itaque, quicumque pro tempore fuerit, decedente, nec terrae Princeps, nec Castellanus aliquis, sive Miles, nec saecularis aliqua laicae persona sub obtentu alicuius consuetudinis Narbonensis Ecclesiae bona diripere vel direpta audeat retinere. Si quis autem attentare praesumerit, & infra quadraginta dies praesumptionem suam satisfactione congrua non correxerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius incurrat, & tamquam sacrilegus fidelium communione privatum & vinculo se noverit excommunicationis adstrictum, & a nemine sine licentia Romani Pontificis aut Legati ex eius latere destinati possit absolvi. Data Laterani V. Idus Decembris.

Attamen pessima illa consuetudo non adeo abolita fuit in Gallia Narbonensi, tamen illic sub poena sacrilegii prohibita fuerit a Callisto secundo & Hadriano quarto summis Pontificibus, ut non & Gregorii noni aeo perseveraverit. Exstant enim in Archivo Archiepiscopi Narbonensis litterae illius Pontificis ad Archiepiscopum Narbonensem & ad Episcopos Megalonensem & Helenensem, quibus acerbè exagitat morem illum, & invaloribus bonorum episcopaliū poenam excommunicationis intentat. Paritum est fortassis praecepto Gregorii. Sed dein alio titulo hunc morem retinere conati sunt laici, praetextu videlicet conservationis bonorum Ecclesiae, donec successor Episcopus fuerit ordinatus; ut constat ex epistola Innocentii quarti ad Archiepiscopum Narbonensem &

Epi.

(5) Ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis.

Episcopum Helenensem, quae exstat in eodem archivo, & ex epistola Clementis quarti ad Episcopum Biterrensem, quam descripsimus olim ex archivo Ecclesiae Tolosanae. Epistolas illas heic subiicere visum est, quum spectent ad materiam regaliū, de qua agitur in hoc libro.

Gregorius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi & Magalonensi & Elenensi Episcopis salutem & Apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram fama referente pervenit, quod Senescalli & Ballivi carissimi in Christo filii nostri illustris Regis Franciae in Narbonensi provincia constituti, decedentibus Ecclesiarum Praelatis in eadem provincia, castra, villas, & alia bona Ecclesiarum vacantium contra iuris debitum usurpare ac id de novo in Ecclesiarum iuribus attentare praesumunt, quod nullo tempore a praedecessoribus ipsius Regis vel aliis occasione regaliū vel alia exstitit attentatum. Vnde ipsis nostris dedimus litteris in mandatis, ut a praedictorum excessuum praesumptione omnino desistant. Ideoque fraternitati vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatinus si dicti Senescalli & Ballivi mandatum nostrum neglexerint adimplere, vos eos ab huiusmodi praesumptione cessare inquititione praemissa per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, cogatis. Proviso, ne in terram dicti Regis excommunicationis vel interdicti sententiam proferatis, nisi super hoc a nobis mandatum receperitis speciale. Quod si non omnes iis exsequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exsequantur. Datum Laterani XVII. Kal. Aprilis, pontificatus nostri anno undecimo.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi & Episcopo Elenensi salutem & Apostolicam benedictionem. Ad aures nostras Ecclesiae Gallicanae querela perferente pervenit, quod nonnulli regni Fancorum Barones, Ballivi, Praepositi, ac eorum & aliorum nobilium eiusdem regni officiales eandem Ecclesiam contra libertatem ipsius graviter comprimantes, aliquando per se, aliquando ad mandatum dominorum seu maiorum suorum, & interdum motu proprio, res & bona Ecclesiarum, hominum earumdem, & ecclesiasticarum personarum capiunt, & interdum capi faciunt per eos, qui suas contra ipsas Ecclesias vel personas exerunt actiones, ut per adversarios gravius infestentur, & capta, ut sic ab ipsis aliquid extorqueant, detinent pro suae arbitrio voluntatis. Eorum autem aliqui ius talia faciendi sibi ex eo vindicare nituntur, quod quum Ecclesiae vel personae ecclesiasticae sub eorum custodia siue advocacye consistant, ex frequentio huiusmodi captionis se fore in possessione iurisdictionis huiusmodi exercendae per ipsos in Ecclesias vel personas ecclesiasticas, homines & res ipsarum, licet peccandi diuturnitas non ius eis sed damnationem afferat, & in subversionem privilegii ordinis clericorum talis actus frequentia in consuetudinem convalescere nequeat, asseverant. Habebat insuper Ecclesiae praefatae querela, quod vacantibus interdum Ecclesiis seu monasteriis regni praedicti, si super provisione ipsorum duratura discordia oriatur, iidem Barones & alii Barones praetextu guardiae seu advocacye ad bonorum temporalium eorumdem custodiam dissipatores & consumptores deputant, non custodes, in enormem Ecclesiarum & monasteriorum saepius laesionem. Feruntur etiam quidam esse Ballivi, Praepositi, & officiales eorum, qui multo carius solito sua emunt officia, spem damnabilis lucri ponentes in servitiis seu exactionibus, quae ab Ecclesiis, hominibus earum, & personis ecclesiasticis extorquent quodammodo violento, dum ratione guardiae seu advocacye huiusmodi eorum nomine, a quibus huiusmodi emunt officia ecclesiastica bona capiunt vel capi mandant aliquando eo tempore, agriculturae videlicet, messium, ac vindemiarum, quo eidem maiora damna noscuntur, nisi vexationem suam ab ipsis redimant, imminere. Super quibus praefata Ecclesia Apostolica petit remedium adhiberi. Quocirca fraternitati vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatinus praefatos Barones, Ballivos, Praepositos, officiales, & alios Narbonensis provinciae, quotiens opus fuerit, ut ab huiusmodi Ecclesiarum & ecclesiasticarum personarum gravaminibus conquiescant, attente monere ac efficaciter inducere studeatis: & si ad monita fuerint pertinaces, ipsos super iis per excommunicationem in personas & interdictum in terras eorum, appellatione remota, veritate per vos vel per alios cognita, compescatis. Non obstante si eisdem a sede Apostolica sit indultum, quod excommunicari nequeant vel eorum terrae ecclesiastico subiaci interdicto absque speciali

sedis eiusdem mandato plenam vel expressam seu de verbo ad verbum faciente de indulgentia huiusmodi mentionem, siue constitutione de duabus dietis edita in Concilio generali, aut statuto Concilii Lugdunensis (6) de aliquibus per generalem clausulam *Quidam alii* ultra tres vel quatuor auctoritate litterarum nostrarum in iudicium non trahendis. Nam quum privilegia mereantur amittere abusores eisdem ecclesiasticae immunitatis everforibus, quo minus disciplinalis disciplinae meritis patiantur aculeos, nulla volumus privilegia vel indulgentias seu constitutionis beneficia suffragari. Quod si non ambo iis exsequendis potueritis vel nolueritis interesse, alter vestrum, non exspectato reliquo, ea nihilominus exsequatur. Datum Perusii VIFI. Kal. Augusti, pontificatus nostri anno decimo.

Clemens Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Episcopo Biterrensi salutem & Apostolicam benedictionem. Significavit nobis venerabilis frater noster Episcopus Tolosanensis, quod quum fama volante in illis partibus mendaciter diceretur, quod ipse viam fuerat universae carnis ingressus, Vicarius in Tolosa dilecti filii nobilis viri Comitris Tolosae, praetextu regalium, quae in bonis episcopatus Tolosanensis eidem Comiti indebite vindicare contendit, domos, bona & cameras episcopales temerario ausu intrare ac bona ipsius Episcopi ibidem inventa nequiter occupare praesumpsit, certis tandem custodiis ad praemissorum domorum, bonorum, & camerarum custodiam deputatis. Verum quum huiusmodi praesumptionis excessus adeo esset notorius, quod nulla posset tergiversatione celari, Officialis Tolosanensis in dictum Vicarium & omnes dantes ei super hoc auxilium & favorem, canonica monitione praemissa excommunicationis sententiam exigente iustitia promulgavit. Quare dictus Episcopus nobis humiliter supplicavit, ut sententiam ipsam robur faceremus firmitatis debitum obtinere. Quocirca fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus sententiam ipsam, sicut rationabiliter est prolata, facias auctoritate nostra usque ad satisfactionem condignam, appellatione remota, inviolabiliter observari. Datum Viterbii XIII. Kal. Nov. pontificatus nostri anno tertio.

C A P V T XIX.

De usufructu reddituum Ecclesiae vacantis Regibus concessio, huiuscaussis, & investitura per anulum & baculum.

S Y N O P S I S.

I. Principibus dein permissus est usufructus reddituum Ecclesiae vacantis. Inquitur in causas huius innovationis factae adversus canones. Profectum id ex collatione feudorum. Explicantur intra feudorum.

II. Primus omnium Clodoveus Rex iura regia contulit Ecclesiis. Beneficiis quoque in Ecclesias fuit Rex Pipinus. Prudens Carolus magni consilium in distribuendis feudis in gratiam Episcoporum. Affluencia donationum orta est ex liberalitate Episcoporum; qui de antiquae poenitentiae rigore pro modo liberalitatis remittebant in eorum gratiam, qui liberales erant erga Ecclesias.

III. Ius illud Principibus quaesitum in bona ecclesiastica ob conditionem feudorum,

auctum deinde fuit ob necessitatem assensus regii in electionibus Episcoporum. Quae consuetudo introducta a Concilio quinto Aurelianensi, vires accepit ab edicto Clotarii secundi.

IV. Reges nostri in praeceptis suis episcopalem dignitatem committebant electis.

V. Hiucmoris recte explicat, quo referenda sit illa Principum concessio. Illam enim intellexit de assensu regio & de administratione facultatum Ecclesiae, quam Rex committebat electo.

VI. Concessio illa bonorum ecclesiasticorum & consensus electioni adhibitus explicantur vocabulis laudandi & investiendi in decreto Hadriani primi in synodo Romana facto:

(6) Concil. Lugd. sub Innoc. IV. c. 1.

Ro: quod decretum esse supposititium as-
firmant viri eruditissimi.

VII. Resellitur Baronius, qui existima-
vit, leger Capitularium derogare huic con-
cessionis & investituris. Investiturae feudo-
rum fiebant cum quadam solemnitate, ve-
luti per festucam, per ramos arborum, &
alia similia. Concessio vero episcopatus fie-
bat per annulum & baculum.

VIII. Sanctus Romanus Rothomagensis
Episcopus in pontificali sede institutus est
post acceptum a Clodoveo secundo baculum
pastoralem. Probabile est ita a sequentibus
Regibus usurpatum. Id ipsum usurpabatur
a Regibus Angliae.

IX. Gregorius septimus ferre non potuit
hunc investiturarum usum. Itaque eum
prohibuit in variis Conciliis. Primus au-
tem omnium, ut adnotat Willelmus Mal-
mesburiensis, Episcopos excommunicavit, si
investituram a laicis acciperent per baculum
& annulum. Tunc laicos etiam excommu-

nica, si eam concedere praesumerint.

X. Inquiritur in causas huius probi-
bitionis.

XI. Spreta tamen hac prohibitione Prin-
cipes retinuerunt usum investiturarum.

XII. Nam iussa illa Gregorii efficere
non potuerunt, ut Reges antiqua maiesta-
tis privilegia aboleri sinderent. Ac praete-
rea repugnabant Episcopi huic novitati.
Probatur ex Waltramo Episcopo Naum-
burgensi, illorum temporum scriptore.

XIII. Eam prohibitionem renovavit Vr-
banus secundus, laudabili tamen adhibito
temperamento inter abruptam pervicaciam &
deforme obsequium.

XIV. Explicatur temperamentum illud
adductis verbis Ivonis Episcopi Carnoten-
sis. Iuvatur explicatio ex saeculo Paschalis
secundi, qui Ludovici Francorum Regis
praesidium imploravit adversus Henricum
quintum Imperatorem investiturarum acriter
resistentem.

I. **I**Taque permissus est deinceps Principibus ususfructus reddituum
Ecclesiae vacantis, contra quam priscae regulae statuerant, ut
in capite superiori diximus. Si quis vero inquirat in causas tam
magnae immutationis, is reperiet, eam esse profectam ex immutatio-
ne, quae facta est in conditione & qualitate bonorum ab Ecclesia
possessorum. Quemadmodum enim in republica quoddam bono-
rum genus exstat, quod vulgo *feudum* vocant, incognitum Roma-
no iuri, ideoque novis constitutionibus & antiquarum legum dis-
positioni contrariis inductum: sic, quum Ecclesiae Regum benefi-
cio donatae fuissent bonis huiuscemodi, necessarium prorsus fuit, ut
illae possiderent feuda iis conditionibus, quas in prima feudorum ori-
gine invexit publica utilitas. Ergo personae ecclesiasticae, quae feu-
da possidebant, per consequentiam fiebant vasalli Regum, illisque prae-
stare tenebantur homagium & iuramentum fidelitatis itemque certum
militum numerum iuxta valorem feudorum. Praeterea Regi tradere te-
nebantur arces & castra, quoties id Regis utilitas postulabat. Vnde
sequitur necessario, Regem post obitum Episcopi, quod eo casu feu-
dum vacet, illud a se recipere posse ac retinere, donec novus Epi-
scopus investituram feudi receperit homagiumque ac iuramentum fide-
litatis praestiterit. Interim tamen Regi competit ius quoddam fruen-
di redditibus, dum custodia durat.

II. Primus omnium Clodoveus Rex iura regia Ecclesiis manu li-

berali concessit, ut constat ex testamento sancti Remigii apud Flodoardum (1). Cuius exemplum imitati sunt Reges primae stirpis. Pipinus quoque, qui secundae stirpis auctor fuit, eandem liberalitatem exercuit, exempli causa, data Narbonensi Ecclesiae medietate comitatus Narbonensis, ut apud Catellum testatur Carolus Calvus. Beneficus quoque fuit in alias regni sui Ecclesias; quo constaret, eum haud minus curasse de augendis bonis Ecclesiarum regni, quam Romanae, cui exarchatum Ravennae contulerat. At Carolus magnus, ut observat Willelmus Malmesburiensis in libro quinto de gestis Regum Anglorum, praeter causas pietatis, motus etiam fuit ad distribuenda liberali manu bona Ecclesiis ob utilitatem reipublicae, existimans nimirum, Episcopos sanctius observaturos fidem promissam, ac praeterea, si res ita postularet, Principem adversus rebelles adiuvaturos ope feudorum datorum & excommunicationum pondere. *Carolus Magnus*, inquit Willelmus Malmesburiensis, *pro contundenda gentium illarum (id est, Germanorum) ferocia omnes pene terras Ecclesiis contulerat, consiliofissime perpendens, nolle sacri ordinis homines tam facile, quam laicos fidelitatem domini resicere, praeterea si laici rebellarent, illos posse excommunicationis auctoritate & potentiae severitate compescere*. Posteriores Reges decessorum exemplo illustria feuda contulerunt Ecclesiis & monasteriis; id quod Duces & Comites imitati sunt, postquam feuda facta fuerunt hereditaria. Sed tum praecipue ea liberalitas viguit, quando Episcopi, in eorum gratiam, qui liberales erant erga Ecclesias, de rigore antiquae poenitentiae remittebant pro modo liberalitatis. Quem morem ante hos sexcentos annos invaluisse docet in quadam epistola Petrus Damiani Cardinalis. *Quum a poenitentibus terram accipimus*, inquit, *iuxta mensuram muneris eis de quantitate poenitentiae relaxamus; sicut scriptum est; Divitiae hominis, redemptio eius (2)*.

III. Ius illud Principibus quaesitum in bona ecclesiastica, ob conditionem feudorum, auctum deinde fuit ob adiunctionem & concursum auctoritatis, quam Reges Francorum a prima statim eorum stirpe possederunt, assentiendi nimirum electioni Episcoporum a clero & populo factae, ut dein ordinari possent a Metropolitano. Consuetudo haec introducta anno DXLIX. canone decimo Concilii quinti Aurelianensis, vires postea accepit ex edicto Clotarii secundi in synodo Parisiensi deliberato anno sexcentesimo decimo quinto. Statuit enim Clotarius, ut Episcopus recens electus a clero & populo, si condigna persona fuerit, a Metropolitano consecratur, postquam ita Princeps iusserit. Ac tamen sibi reservat potestatem eligendi cum consilio Episcoporum & procerum Consilii regii eos ex ministris aut clericis palatinis, quos ad episcopatum promovendos esse existimaverit. Sic

enim

(1) Flodoard. l. 1. hist. Reg. c. 8. (2) Vide Baronium ad an. 1055. §. 8. & seqq.

enim explicanda est ultima illa clausula edicti: *si de palatio eligitur. En ipsa verba: si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certe si de palatio eligitur, per meritum personae & doctrinae ordinetur.*

IV. Formulae Marculphi, itemque antiquae formulae electionum episcopaliū, quae editae sunt in tomo secundo Conciliorum Gallicae, continent verba, quae tum in usu erant, quoad electiones & ordinationes Episcoporum, magnifica illa quidem pro iure Principum, sed, quae tandem gravissimos motus excitarunt in Ecclesia. Nam Rex in praecepto suo ait, committere se dignitatem episcopalem ei, qui electus est: *Cum consilio & voluntate Pontificum procerumque nostrorum, iuxta voluntatem & consensum cleri & plebis ipsius civitatis, in supradicta urbe pontificalem in Dei nomine vobis commisimus dignitatem.* Tum clerus ac populus Principem orant, ut eum, qui electus est, instituere dignetur in episcopatu. *Postulamus, inquit, ut instituere dignemini illustrem virum.*

V. At Hincmarus Remensis Archiepiscopus, cui disciplinae canonicae nota erant omnia, optime admodum explicat, quo referenda sit haec Principis concessio. Nam si verba eius paullo accuratius expendantur, manifestum erit, regiam in hac materia auctoritatem ad duo quaedam capita porrectam fuisse; quorum unum in eo versabatur, ut Rex electioni consensum suum adhiberet, eamque approbaret, aliud vero respiciebat facultates & patrimonia Ecclesiae, quarum rerum administrationem Rex illi committebat. Haec enim sunt verba Hincmari in epistola ad Ludovicum tertium Francorum Regem (3). *Episcopi talem eligant, inquit, qui & sanctae Ecclesiae utilis & regno proficiuus & vobis fidelis ac devotus cooperatore existat; & consentientibus clero & plebe, eum vobis adducant, ut secundum ministerium vestrum res & facultates Ecclesiae, quas ad defendendum & tuendum vobis Dominus commendavit, suae dispositioni committatis; & cum consensu ac litteris vestris eum ad Metropolitanum Episcopum & coepiscopos ipsius dioeceseos, qui eum ordinare debent, transmittatis.* Ex quibus verbis mirifice probatur id, quod paullo ante observabamus, nimirum, quoddam ius novum in patrimonium ecclesiasticum Regibus quaesitum fuisse ob necessitatem assensus regii pro ordinatione Episcopi electi, & ob naturam bonorum, quibus Ecclesia fruebatur.

VI. Concessio illa bonorum ecclesiasticorum, quam Rex faciebat, & consensus electioni adhibitus explicantur vocabulis *laudandi & investendi* in decreto Papae Hadriani, quod in synodo Romana decretum est in gratiam Caroli magni. Decretum illud refertur a Gratiano cap. *Hadrianus*. dist. 63. ex historia ecclesiastica, id est, ex Sigeberto.

(3) Vide supra cap. 15. §. 1.

berto, cuius sensus hic est: *Ut nisi a Rege laudetur & investitur Episcopus, a nemine consecratur*. Illustrissimus Cardinalis Baronius (4) ac post eum Binius affirmant, decretum illud suppositum fuisse a Siegeberto in gratiam Imperatoris Henrici, ut titulus legitimus videretur quaesitus ad propugnandum morem investiturarum, qui adversus summos Pontifices usurpatus fuerat ab Imperatoribus. Quoad decretum vero Papae Leonis octavi, qui privilegii ab Hadriano concessi mentionem facit, illudque renovat in gratiam Ottonis primi Imperatoris, contendunt, illud quoque esse supposititium, ac praeterea Leonem fuisse schismaticum (5). Transversos egit illos viros persuasio haec, investuras non esse diversas ab electione, & ius illud esse quid extraordinarium. Attamen certissimum est, Carolum magnum eo iure usum ante synodum illam Romanam. Vnde sequitur, nihil in eo decreto novum esse praeter iuris illius extensionem, nempe, ut eo uti possit in regno Italiae, quemadmodum antea faciebat in provinciis regni Francici. Tum illud quoque novum conceditur, quod Carolo potestas tribuitur eligendi Pontificem Romanum.

VII. Constitutiones, quae exstant in Capitularibus Caroli, relatae etiam in Decretum Gratiani (6), non derogant huiusmodi concessionibus & investituris, ut visum est Cardinali Baronio: quoniam nihil aliud haec praecipitur, quam ut electione cleri & plebis personae idoneae promoveantur ad episcopatus. Verum illud non impedit, quin post electionem, & ante ordinationem, necessarius fuerit assensus regius, itemque concessio seu investitura.

Investiturae porro illae, quae effectus erant assensus regii, & concessio episcopatus fiebant adhibitis quibusdam solemnibus. Lex enim Salica, qua sola Rex utebatur, caeremonias quasdam introduxerat in quorumlibet fundorum traditione usurpandas; quae in libris Capitularium vocantur *vestiturae*, fiebantque *per festucam, per ramos arborum & alia similia*. Quamobrem Reges nostri, quando episcopatum committebant electo, investituram illius ei dabant *per baculum & annulum*.

VIII. Hinc factum, ut antiquus scriptor vitae sancti Romani Episcopi Rotomagensis doceat, eum circa annum DCXXIII. baculum pastorem accepisse a Clodoveo secundo Rege, statimque in sede pontificali institutum fuisse. *Rem, inquit, convocatis tam Episcopis quam Abbatibus, baculum illi contulit pastorem. Inthronizatur ergo pontificali apice*. Par est existimare, eadem solemnia adhibita in investituris Regum, qui post hunc regnarunt. Illud sane certum est, Imperatores ante Gregorii septimi tempora eo iure usos fuisse & tradi-

(4) Baron. anno 774. §. 13. & seqq.
& anno 964. §. 2. & seqq.

(6) Ex lib. 1. Capitul. ap. Gratian. c. Sacror. dist. 63.

(5) Vide supra cap. 12. §. 3. & seqq.

didisse investituras per anulum & baculum, idque ante consecrationem, non solum in Germania, sed etiam in regno Italiae & in Archiepiscopatu, eoque iure in regnis suis usos esse Reges Franciae & Angliae. Quare Matthaeus Parisius refert, Regem Edvardum, qui ante Guillelmum Conquestorem vivebat, virgam episcopalem dedisse Wlstanio Vigornienti Episcopo. Ivo autem Carnotensis Episcopus de se scribit in epistola octava, sibi vim quodammodo factam, ut episcopatum acciperet, clericos ipsum Regi praesentasse, hunc vero sibi tradidisse pastorem virgam. *Quum clericorum primo ingenio, inquit, postea violentia, Regi fuisset praesentatus, & inde cum virga pastoralis a Rege mihi intrusa ad Ecclesiam Carnotensem adductus.*

IX. At Gregorius VII. ferre non potuit hunc investiturarum usum, quod is Episcopus Principibus nimium obnoxios esse cogeret, atque adeo minus subiectos esse faceret Apostolicae sedi. Itaque illum deinceps prohibuit in variis Conciliis, arrepta occasione abusus Henrici quarti Imperatoris, quem fama erat investituras infamibus tantum personis dare, aut iis, qui dato pretio illas emebant. Adnotat Willelmus Malmesburiensis (7) primum omnium Gregorium VII. excommunicasse Episcopos electos, si a manu laica investituram Ecclesiarum acciperent per baculum & anulum. *Hic, quod alii missitaverant, inquit, palam extulit, excommunicans electos, qui investituras Ecclesiarum de manu laici per anulum & baculum acciperent.*

Diserta porro sunt Gregorii verba in synodo Romana, habita anno millesimo septuagesimo octavo. *Quoniam (*) investituras Ecclesiarum, inquit, contra statuta sanctorum patrum a laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, & ex eo perturbationes plurimas oriri, in quibus religio Christiana conculcatur, decernimus, ut nullus clericorum investituram episcopatus, abbatiae, vel Ecclesiae de manu Imperatoris vel Regis vel alicuius laicae personae viri vel feminae suscipiat. Quod si praesumpserit, recognoscat, investituram illam Apostolica auctoritate irritam esse, & se usque ad condignam satisfactionem excommunicatum.* Haec prohibitio non solum adversus Episcopos, sed etiam adversus Reges, iterata est anno MLXXX. in Concilio Romano. Haec sunt decreti verba: *Si quis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet saecularium potestatum investituram episcopatum vel alicuius ecclesiasticae dignitatis dare praesumpserit, eiusdem sententiae vinculo se obstrictum esse sciat.*

X. Ratio autem una huius prohibitionis haec fuit, quoniam Principes contendebant, episcopatum vi huius investiturae dari electo, quum tamen auctoritas episcopalis non pendeat a Regum gratia. Nam Gregorius ob eam causam, & ut odia universorum concitet

adq

(7) Willel. Malmesb. de gestis Reg. Anglor. in Willelmo I.

(*) *Vetus codex MS. S. Albini Andegav. habet investituram.*

adversus investituras, eas multoties nominat *donum episcopatus*. Et haud dubie formulae harum concessionum iis verbis conceptae erant, quemadmodum supra adnotavi, ut viderentur Reges dare dignitatem episcopalem. Atque id eo magis probabile erat, quod illa investiturae solemnitas fieret per traditionem annuli & baculi. Baculus autem signum erat auctoritatis pastoralis, ut inquit patres Concilii octavi adversus Photium in actione sekta: *βακτηριον ἐστὶ σημεῖον αἱρέσεως ποιμαίνου.*

Altera prohibitionis Gregorianae ratio petitur a statutis sanctorum patrum, ut aperte scribitur in ipso canone. Alludit autem ad canonem XXII. eiusdem Concilii VIII. adversus Photium sub Hadriano secundo celebrati. Quod colligitur ex epistola eius ad Hugonem Dionsensem Episcopum Legatum suum; in qua ei praecipit, ut synodum habeat apud urbem Lingonensem, in eoque conventu renovet prohibitiones factas Metropolitanis, ne manus imponant iis, qui donum episcopatus a laicis acceperint, sub poena privationis suae dignitatis; potestatibus vero, qui haec deinceps usurpabunt, poenam excommunicationis intentet, prout in Concilio octavo statutum est (8). *Nullus Metropolitanorum, inquit, aut quivis Episcoporum alicui, qui a laica persona donum episcopatus suscepit, ad consecrandum illum manum audeat imponere, nisi dignitatis suae honore officioque carere ipse velit. Similiter etiam, ut nulla potestas aut aliqua persona de huiusmodi honoris donatione vel acceptione ulterius se intromittere debeat. Quod si praesumpserit, eadem sententia & animadversionis censura, quam beatus Hadrianus Papa in octava synodo de huiusmodi praesumptoribus statuit, se astrictum fore, cognoscat.* Canon porro secundus itemque vigesimus Concilii octavi, in versione Anastasii Bibliothecarii, fanciunt iuxta canones Apostolicos, *neminem laicorum Principum, vel potentum semet inferere electioni vel promotioni Patriarchae vel Metropolitanae aut cuiuslibet Episcopi.* At Ivo Carnotensis adnotavit, canonem illum intelligendum esse de electionibus, non autem de concessionibus aut investituris, ut ostendam inferius §. XIV.

XI. Nihilominus, sprete hac prohibitione, quae adversus iura regia tentabatur, non solum Imperatores, sed etiam Reges Francorum & Anglorum, usum illum concedendarum investiturarum retinuerunt. Quod probatur ex regeſto eiusdem Gregorii Papae, qui Legatis suis praecepit, ut cognitionem causae suscipiant Episcopi Ambianensis, quem aliquot Episcopi consecraverant absente Metropolitano, postquam a manu laica investituram receperat; quae manus laica alia intelligi non potest praeter Regem Francorum: *Et praesertim si idem Ambianensis contra Romanae synodi & Apostolicae sedis decretum de manu laici nefanda ambitione & temerario ausu investituram suscipere praesumpſit.*

(8) Gregor. VII. lib. 4. ep. 22.

XII. Nam iussa illa Gregorii efficere non potuerunt, ut reges antiqua maiestatis privilegia aboleri sinerent; & Episcopis recti amanti- bus persuaderi non poterat, ut novitates illas prorsus amplecterentur. Intelligebant enim, Gregorium, praetextu cuiusdam solemnitatis & odiosae explicationis, Regibus adimere velle auctoritatem, ipsis legi- time quaesitam. Quo factum est, ut ea tempestate Waltramus, Epi- scopus Naumburgensis, tractatum de investituris scripserit: in quo concludit, investituram a Regibus concedi ratione bonorum tempo- ralium ad Ecclesias pertinentium, & parum referre, an a Principe fiat verbo, diplomate, aut baculo, quem prae manibus habuerit; quoniam Episcopus in die consecrationis suae baculum & annulum ponit super altare, unde illos dein recipit tamquam ab auctoritate beati Petri. Quapropter quum baculus ille congruat aliquatenus rebus temporalibus & spiritualibus, congruum esse ait, ut investitura ante omnia concedatur a Rege, quod ea ratione tuta futura sint Episco- pi bona adversus vim tyrannorum raptorum (9). *Nihil refert*, inquit Waltramus, *sive verbo, sive praecepto, sive baculo, sive alia re, quam in manu tenuerit, investiat aut inthronizet Rex & Imperator Episcopum. Quia die consecrationis veniens annulum & baculum ponit super altare, & in curam pastorem singula accipit a stola & auctoritate sancti Petri. Sed congruum magis est, quod per baculum, qui est tem- poralis & spiritualis, praecedens investitura per Regem in fundis & rebus Ecclesiae contra tyrannos & raptores quieta & pacifica red- dat omnia.*

XIII. Victor III. Gregorii successor eam prohibitionem renovavit anno MLXXXVII. itemque Urbanus II. in synodo Claromontana an- no MXCV. can. XVI. *Interdictum est, ne Reges vel alii Principes aliquam investituram de ecclesiasticis honoribus faciant* (10). Quoniam vero Concilium illud habitum fuit in Gallia, probabile est, Gallos se primos omnium accommodasse ad voluntatem & desiderium Urbani Papae: qui, quum Regis Philippi rationes non esse spernendas intelli- geret, temperamentum invenit, quo regia auctoritas conservaretur ac tamen praedecessorum suorum statuta manerent. Illud addiscemus ex epistola sexagesima Ivonis Episcopi Carnotensis, modo ea secun- dum verum eius sensum accipiat. —

XIV. Scribens itaque Ivo ad Hugonem Archiepiscopum Lugdunen- sem sedis Apostolicae Legatum, qui Episcopo cuidam recens electo- exprobrat, quod a Rege accepisset investituram episcopatus, hoc fa- ctum excusare nititur hac ratione. Distinguit enim electionem Epi- scoporum a concessione episcopatum, quam Principes faciunt iis, qui electi sunt. Tum fatetur Concilium octavum prorsus arcuisse Principes

Tom. III.

Tit t. a iu-

(9) Vide Eadmerum lib. 4. hist. No- or. p. 94. & lib. 5. p. 132. & 133.

(10) Vide canonem integrum supra lib. 6. cap. 31.

a iure electionis, sed non prohibuisse, quin illi concessionem episcopatum facere possint iis, qui fuerint electi; tantum autem abesse, ut id sedes Apostolica vetuerit, ut etiam summi Pontifices oraverint Reges nostros, episcopatus concedere electis. Addit, intellexisse se, eam solum Urbano Papae mentem fuisse in Concilio Claromontano, ut impediret, ne Reges darent investituram corporalem, id est, concessionem, quae fiebat per baculum & annulum, quod ea fieri videretur in contemptum sacrorum. Quamquam Ivo nihil heic incommodum esse arbitrabatur; quod Reges non contenderent, quidquam spirituale a se dari, siue illa concessio manu fieret, siue lingua, siue virga; sed ea tantum mente id ab eis usurpari, ut constaret, eos annuere votis eorum, qui electionem peregerant, aut ut electis concederent bona, quae liberalitate Regum Ecclesiae possidebant. Demum ait, optandum esse, ut aut superfedetur hac controversia, aut mala haec sopiantur. Haec sunt eius verba: *Quum hoc nullam vim sacramenti gerat in constituendo Episcopo, vel admissum vel omissum quid fidei, quid sacrae religioni officiat ignoramus, quum post canonicam electionem Reges ipsos Apostolica auctoritate a concessione episcopatum prohibitos minime videamus.* Infra: *Domnus quoque Papa Urbanus Reges tantum a corporali investitura excludit, quantum intelleximus, non ab electione, in quantum sunt caput populi, vel concessione: quamvis octava synodus solum prohibeat eos interesse electioni, non concessioni.* Quae concessio, siue fiat manu, siue lingua, siue virga, quid refert? quum Reges nihil spirituale se dare intendant, sed tantum aut votis petentium annuere, aut villas ecclesiasticas & alia bona exteriora, quae de munificentia Regum obtinent Ecclesiae, ipsis electis concedere. Vtcumque se res habeat, apparet, Ivonem, quum Papae Urbani prohibitiones sic interpretatur, ut solemnitatem baculi & annuli vetitam esse pronuntiet, apparet, inquam, eum innuere, Regem Franciae Philippum eo temperamento adhibito paruisse decreto synodi Claromontanae. Id ipsum colligi potest ex eo, quod Paschalis secundus in Galliam venit, ut Ludovici Crassi Regis praesidium imploraret adversus Henricum quintum Imperatorem, qui usum investiturarum acriter retinebat. Nam hic agendi modus omnino intempestivus & absurdus fuisset, si Ludovicus quoque tum temporis in usum revocare solitus esset solemnitatem investiturarum, quae damnata erat a Papa Urbano, & de qua tum maxime disceptabatur inter Paschalem & Henricum (11). Sed praeterea discimus ex epistola CCXXXVIII. eiusdem Ivonis, schisma, quod in regno Germaniae vigeat ob investturas, in Francico non fuisse. Sane cum usus solemnitatis huiusmodi desierit, par est existimare, cessatum ab ea fuisse in consequentiam synodi Claromontanae.

CA-

(11) Vide Hessionem scholast. apud Tanguelum p. 329.

C A P V T XX.

De controversia circa investituram Episcoporum inter Paschalem II.
Pont. Rom. & Henricum V. Imperatorem.

S Y N O P S I S.

I. Investiturarum controversia recruduit sub Paschale secundo Papa & Henrico quinto Imperatore. Habitu ea de causa colloquium in urbe Catalaunensi; ubi iura imperii magnifice disseruit Archiepiscopus Treverensis, dicens, Episcopum eligi non posse absque consensu Imperatoris, deinde vero regalia ab eo accipere debere.

II. Respondit Paschalis, Ecclesiam fore serviliter subiectam Imperatori, si Praelatum absque consilio eius eligere non possit, mortem vero Iesu Christi irritam esse, si Episcopus investitur per baculum & anulum.

III. Quum Henricus Italiam bello peteret, Paschalis praecepit, ut Episcopi regalia Imperatori dimittant, ipse vero renunctet iuri investiturae & liberas esse sinat Episcoporum electiones.

IV. Tandem urgentibus Romanam urbem satis, Paschalis in carcerem ab Henrico comiectus, privilegium investiturarum ei concedere adactus est. Ex verbis huius

privilegii colligitur, quid iuris antea com-peteret Principibus.

V. Privilegium illud vocatum est privilegium in Concilio Lateranensi. Disputatum eo tempore, an pertinacia illa propugnandarum investiturarum haeresis esset. Refertur sententia Ivonis, Carnotensis, qui haeresim esse negat.

VI. Ioannes Archiepiscopus Lugdunensis aiebat, investituram exteriorum definire posse in haeresim, si quis pertinaciter contendat, eam a laico concedi posse licite.

VII. Goffridus Vindocinensis distinguit investituram per annulum & virgam ab ea, quam laici faciebant absque illa solemnitate. Investituram tamen a principe dandam non esse, nisi post electionem & consecrationem. Quod inventum est a Goffrido adversus vetustam consuetudinem.

ADDITIO) Datur nova editio Concilii Lateranensis a Paschale secundo celebrati.

I. Investiturarum controversia isthaec duravit tota integra inter Paschalem secundum Urbani successorem & Henricum quintum Imperatorem. Antequam tamen res in apertum dissidium erumperet, colloquium Rege Francorum Ludovico praesente habitum est anno MCVII. in urbe Catalaunensi inter summum Pontificem & Legatos Imperatoris. Treverensis Archiepiscopus disseruit, iam inde a tempore Gregorii magni ius imperii circa electiones Episcoporum in eo versari, ut, ante quam electio publicetur, secreto Imperator admonetur, quisnam electus sit, Imperatorem vero assensum suum adhibere, si persona electa ei grata sit. Post quae electio fit publice a clero, & electus consecratur. Post consecrationem autem redit ad Imperatorem pro regalibus, quibus ab eo donatur sive investitur per traditionem annuli & baculi. Imperator vero ab eo recipit homagium & iuramentum fidelitatis. Quod omnino aequum esse, ait hic

Archiepiscopus. Neque enim debere electum alia ratione occupare civitates, castella, marchias, telonea, & cetera iura imperialia. Rem gestam narrat his verbis Sugerius in vita Ludovici Grossi: *Consecratum ad Dominum Imperatorem pro regalibus, ut annulo, & virga investiat, redire, fidelitatem & hominum facere. Nec mirum. Etenim civitates & castella, marchias, telonea, & quaeque imperatoriae dignitatis nullo modo aliter debet occupare.*

II. Papa vero respondit, Ecclesiam, quae pretioso sanguine Iesu Christi redempta, libera facta fuerat, ancillari deinceps non debere aut ad servitutem redigi. Ecclesiam porro, si Praelatum eligere non possit absque consilio Imperatoris, Imperatori fore subiectam serviliter, ac mortem Iesu Christi irritam & inutilem esse, si Episcopus investiat per baculum & annulum. Quum enim res illae ad altaria pertineant, usurpationem hanc esse adversus Deum. Demum Praelatos suo ordini & sacrae unctioni derogare, si manus suas, quae dominico corpori & sanguini attrectandis destinatae sunt, sanguinolentis laici manibus supponant, ut sponsonem ei faciant fidei. *Si Ecclesia, inquit Paschalis Papa apud Sugerium (1), eo inconsulto Praelatum eligere non possit, cassata Christi morte, ei serviliter subiacere, si virga & annulo investiat, quum ad altaria eiusmodi pertineant, contra Deum ipsum usurpare, si sacras dominico corpori & sanguini manus laici manibus gladio sanguinolentis obligando supponant, ordini suo & sacrae unctioni derogare.*

III. Quum itaque parum ad concordiam conglutinandam profuisset istud colloquium, Henricus Imperator Italiam bello petiit. Quo factum est, ut Paschalis Papa ad pacem venerit, quae exstat in Chronico Cassinensi lib. IV. cap. XXXVII. & in epistola Paschalis ad Imperatorem, in qua praecipit, ut Episcopi Henrico Imperatori successoribusque eius remittant *regalia*, id est, ut ipse explicat, civitates, ducatus, marchionatus, monetas, dominationes, & reliqua feuda ad imperii servitium pertinentia, neve illa deinceps occupent absque consensu Imperatoris. Sed vicissim, his ita constitutis, dimitti ab Imperatore mandat ius investiturarum Episcoporum, & ut Ecclesias ille liberas esse permittat, cum oblationibus earumque patrimoniis, quae non pertinent ad regnum. Haec sunt verba Paschalis in epistola XII. ad Henricum data: *In vestri regni partibus Episcopi vel Abbates adeo curis saecularibus occupantur, ut comitatum assidue frequentare & militiam exercere cogantur. Infra: Ministri vero altaris ministri curiae facti sunt: quia civitates, ducatus, marchionatus, monetas, (*) turre, & cetera ad regni servitium pertinentia a Regibus acceperunt. Vnde etiam mos Ecclesiae intolerabilis inolevit, ut electi Episcopi nullo modo consecrationem acciperent, nisi prius per manum regiam investirentur. Infra: Tibi itaque, fili carissime, & Regno regalia illa dimittenda*

prae-

(1) Sugerius p. 289. Vide infra cap. 21. §. 4. (*) Leg. *curtes*, ex Chronico Cassinensi.

praecipimus, quae ad regnum manifeste pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis, & ceterorum praedecessorum tuorum. Interdicimus etiam, ne qui Episcoporum vel Abbatum eadem regalia invadant, id est, civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonium, mercatum, advocatias, iura centurionum, & () turres, quae regni erant cum pertinentiis suis, (*) militiam & castra; & ne se deinceps, nisi per gratiam Regis, de ipsis regalibus intromittant. Sed nec posteris nostris liceat, qui post nos in Apostolica sede successuri sunt, aut te aut regnum super hoc inquietare negotio.*

IV. Postquam autem Romam perventum fuit, Henricus pacta & sacramenta sua violans, Paschalem Papam ac nonnullos Episcopos & Cardinales in carcerem coniecit, & ab eo extorsit privilegium investiturarum. Magni porro momenti illud est, quod ex eo colligatur vetusta illa consuetudo, cui tantopere contradicebant summi Pontifices. Exstat autem apud Florentium Vigorniensem ad annum MCXI. & apud Willelmum Malmesburiensem in libro V. de gestis Regum Anglorum. Illam igitur dignitatis praerogativam, inquit Paschalis Papa in eo privilegio, quam praedecessores nostri vestris praedecessoribus catholicis Imperatoribus concesserunt, nos quoque dilectioni tuae concedimus & praesentis privilegii pagina confirmamus, ut regni tui Episcopis, libere praeter violentiam & simoniam electis, investituram virgae & annuli conferas. Post investitionem vero canonice consecrationem accipiant ab Episcopo, ad quem pertinuerit. Si quis autem a clero & a populo praeter tuum assensum electus fuerit, nisi a te investiat, a nemine consecratur. Sane Episcopi & Archiepiscopi libertatem habeant a te investitos Episcopos & Abbates canonice consecrandi. Praedecessores enim vestri Ecclesias regni sui tantis regalium suorum beneficiis ampliarunt ut regnum ipsum Episcoporum maxime & Abbatum praesidis oporteat communiri, & populares dissensiones, quae in electionibus contingunt, regali oporteat maiestate compesci.

V. Privilegium illud vocatum est privilegium & revocatum in synodo Romana, quam anno sequenti MCXII. Paschalis Papa convocavit. Disputatum autem est ea tempestate, an pertinacia illa propugnandarum investiturarum haeresis esset, ut Romae ferebatur. Ivo sententiam suam aperte explicat ad Ioannem Archiepiscopum Lugdunensem scribens. Contendit autem, investituram dici non posse haeresim, quum ad fidei materiam nullatenus pertineat, & quum in sola eius manuali actione versetur, qui dat & eius, qui accipit. Si tamen aliquis laicus reperiretur adeo stolidus & vecors, ut sibi persuadeat, se, quum baculum tradit, conferre aliquod sacramentum aut effectum sacramenti cuiuspiam ecclesiastici, habendum eum pro haeretico, non quidem ratione investiturae manualis, sed

ob

(*) Leg. curtes.

(*) Leg. militaria castra. ex Chronico Cassin.

ob diabolicam illius praesumptionem, Addit vero, investituram illam manualementem a laicis factam, si res ad vivum & accurate excutiantur, invasionem esse iuris alieni & sacrilegam praesumptionem, quam oporteat omnino rescindere pro libertate & honestate Ecclesiae, siquidem id fieri possit absque detrimento pacis. Demum concludit, tollendam esse investituram, ubi id obtineri poterit absque schismate, sed illic superfedendum esse remediis, ubi certum esse cognoscitur periculum schismatis. Quo loco observandum est, Ivonem, tametsi nihil haereticum esse scribat in investitura, quae sit per traditionem baculi, praesumptionem tamen haec esse & quoddam sacrilegii genus existimare, licet in epistola sexagesima hunc usum scripserit esse indifferentem. Sed iam se aliquo modo accommodare volebat ad anathemata, quae dicta recenter fuerant in hac materia.

VI. At Ioannes Lugdunensis Archiepiscopus Ivoni respondens (2) fatetur quidem, investituram exteriorum a laico factam non esse proprie haeresim; sed tamen contendit, in haeresim desinere, si quis pertinaciter contendat, eam fieri licite posse. Cui scriptio non omnino assentitur Ivo: qui illud tantum fatetur, eorum opinionem schismati accensendam esse, qui propugnant investituras. *Eorum sententiam* (inquit Ivo in epist. CCXXXIII.) *qui investituras laicorum defendere volunt, schismaticam iudico.*

VII. Goffridus Abbas Vindocinensis illorum temporum scriptor, quem vir clarissimus Sirmondus editionis honore donavit, scribens ad Callistum secundum Papam, ad quem cum sede transferant praedecessorum animi, hanc investiturarum materiam tractat habita ratione illorum temporum; ac viam quamdam aperit opportunam sedandae huic controversiae, quae Ecclesiam turbaverat per quinquaginta annos, & occasionem dederat introducendi in Ecclesiam Pseudo-pontifices itemque Imperatores excommunicatos. Distinguit enim investituram, quae per annulum & virgam fiebat, ab ea, quam laici faciebant absque illa solemnitate. Quoad primum investiturae genus, ait, virgam & annulum esse velut quoddam sacramentum in Ecclesia, non secus ac salem & aquam, oleum & chrisma, nonnullasque alias res, sine quibus peragi non possunt consecrationes hominum aut Ecclesiarum, atque adeo inconcessum aliquid tentari adversus auctoritatem Iesu Christi, quoties laici Praelatis tribuunt investituram per baculum & annulum, quod eos a nemine alio recipere debeant, quam a consecratore suo. Quoniam tamen Ecclesia liberalitate Principum locupletata fuerat multis possessionibus, videri prorsus locum non esse traducendi investituram regiam, quae sit propter res spirituales. Sed eam tamen cautionem adhibet, ut investituram dari a Principe nolit nisi post electionem & consecrationem. Tum vero ait non referre,

quo-
(2) Epist. Ioannis Archiep. Lugdun. ad Daimbert. Senon. inter ep. Ivonis num. 137.

quonam id signo fiat. Haec sunt eius verba in opusculo ad Callistum Papam cap. III. & IV. *Investituram per virgam & anulum accipere, nisi a suo consecratore, manifestum est esse damnosum; quia nulli laico licet illa Ecclesiae sacramenta dare, sicut ei non licet Episcopum consecrare. Infra: Alia est utique investitura, quae Episcopum perficit, alia, quae Episcopum pascit. Illa ex divino iure habetur, ista ex iure humano. Subtrahe ius divinum, spiritualiter Episcopus non creatur. Subtrahe ius humanum, possessiones amittit, quibus ipse corporaliter sustentatur. Non enim possessiones haberet Ecclesia, nisi sibi a Regibus donarentur & ab ipsis, non quidem divinis sacramentis, sed possessionibus terrenis, investirentur. Infra: Possunt itaque Reges sine offensione, post electionem canonicam & consecrationem, per investituram regalem in ecclesiasticis possessionibus concessionem, auxilium, & defensionem Episcopo dare. Quod quolibet signo factum esset, Regi vel Pontifici seu catholicae fidei non nocebit.*

Modificationem porro Ivoni incognitam & vetustae consuetudini contrariam adfert Goffridus; nimirum, non debere Episcopum accipere investituram a Rege nisi post consecrationem, quum tamen olim consecrari non posset, donec approbatus & investitus fuisset a Rege.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

A Dnotatum est in paragrapho quinto huius capitis privilegium, quod Henricus quintus Imperator extorsit anno MCXI. a Paschale secundo Papa, vocatum fuisse anno sequenti privilegium in Concilio Romano. Certum id quidem. Id enim prorsus habetur in editis Concilii huiusce actis. Verum quum illa sint depravatissima, praesertim in subscriptionibus, ac res tanti momenti sit, ut non uno loco referri debeat, facturum me operae pretium existimavi, si heic bona fide exscriberem eadem acta ex pervetusto codice MS. sancti Albini Andegavensis, unde a me descripta sunt anno MDCLXI. mense Septembri. Sunt enim emendatissima. Sic ergo habent:

CONCILIUM LATERANENSE

HABITVM ANNO MCXII.

ACTIO CONCILII CONTRA HAERESIM DE INVESTITURA.

A Nno ab incarnatione MCXII. Indictione V. anno pontificatus Domini Papae Paschalis secundi XIII. mense Martio, XV. (*) Idus Aprilis, celebratum est Concilium Romae, Lateranis, in Basilica Constantiniana. In qua quum Dominus Papa Paschalis resedisset cum Archiepiscopis & Episcopis & Cardinalibus & Abbatibus & varia multitudine clericorum & laicorum, ultima die Concilii facta coram omnibus professione catholicae fidei, ne quis de fide ipsius dubitaret, dixit: AMPLECTOR omnem divinam scripturam, scilicet veteris & novi testamenti, legem a Moise scriptam & a sanctis Prophetis. Amplector quatuor evangelia, septem canonicas epistolas, epistolas gloriosi Doctoris beati Pauli Apostoli, sanctos canones Apostolorum, quatuor universalia Concilia sicut quatuor evangelia, Nicaenum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Chal-

ce.

[*] *Leg. Kal.*

cedonense, & Antiochenum Concilium, & decreta sanctorum patrum Romanorum Pontificum, & praecipue decreta Domini mei Papae Gregorii septimi & beatæ memoriæ Papae Urbani. Quae ipsi laudaverunt laudo, quae ipsi tenuerunt teneo, quae confirmaverunt confirmo, quae damnaverunt damno, quae repulerunt repello, quae interdixerunt interdicto, quae prohibuerunt prohibeo in omnibus & per omnia, & in iis semper perseverabo (1).

Quibus expletis, surrexit pro omnibus Girardus Engolismensis Episcopus Legatus in Aquitania, & communi assensu Domini Papae Paschalis totiusque Concilii coram omnibus legit hanc scripturam.

Privilegium illud, quod non est privilegium, sed vere dici debet pravilegium, pro liberatione captivorum & Ecclesiae a Domino Paschale Papa per violentiam Regis Henrici extortum, nos omnes in hoc sancto Concilio cum Domino Papa congregati canonica censura & Ecclesiastica auctoritate iudicio sancti Spiritus damnamus & irritum esse indicamus atque omnino cassamus, & ne quid auctoritatis & efficacitatis habeat, penitus excommunicamus. Et hoc ideo damnatum est, quod in eo privilegio continetur, quod electus canonice a clero & populo a nemine consecratur, nisi prius a Rege investiat: quod est contra Spiritum sanctum & canonicam institutionem.

Perlecta vero hac charta, acclamatum est ab universo Concilio: Amen, amen. Fiat, fiat.

Archiepiscopi, qui cum suis suffraganeis interfuerunt, hi sunt. Iohannes Patriarcha Veneticus, Sennes Capuanus, Landolphus Beneventanus, Amalpbitanus, Regitanus, Idrantinus, Brundusinus, Caplanus, Girontinus; & Graeci, Ronfanus, & Archiepiscopus sanctae Severinae. Episcopi vero, Cencius Sabinensis, Petrus Portuensis, Leo Ostiensis, Cono Praenestinus, Girardus Engolismensis, Galo Leonensis Legatus pro Bituricensi & Viennensi Archiepiscopis, Rogerius Valturnensis, Gaufridus Senensis, Rollandus Populonensis, Gregorius Terracinenensis, Guillelmus Troianus, Guillelmus Sicacusianus Legatus pro omnibus Siculis, & alii fere centum Episcopi. Bruno Signinus & Iohannes Tasculanus Episcopi, cum essent illa die Romae, Concilio non interfuerunt; qui postea, lecta damnatione privilegii, consenserunt & laudaverunt. Cardinales vero, Bonifacius tituli sancti Marci, Robertus tituli sancti Eusebii, Romanus tituli sanctae Priscae, Gregorius tituli sanctorum Apostolorum, Benedictus tituli sancti Petri ad vincula, Anastasius tituli sancti Clementis, Boso tituli sancti (*) Mauricii in Damaso, Iohannes tituli sanctae Caeciliae, (**) Divizo tituli sancti Martini, Theobaldus tituli sanctorum Ioannis & Pauli, Gregorius tituli sancti Grisogoni, Rainerius tituli sanctorum Petri & Marcellini, Vitalis tituli sanctae (***) Albinæ. Petrus vero tituli sancti Christi & Albericus tituli sanctae Sabinæ, cum essent Romae illo die, Concilio non interfuerunt. Postea, lecta damnatione nefandi privilegii, consenserunt & laudaverunt. Diaconi vero, Abbas Sublacensis, Iohannes Caietanus, Abbas sancti Andreae, Leo sanctae Crucis, Gregorius, Aldo, Theobaldus, Roscemnanus, hi omnes in damnatione praedicti privilegii consenserunt cum Abbatibus & innumera multitudine tam clericorum, quam laicorum.

Haec charta dictata est a Girardo Engolismensi, Leone Ostiensi, Gregorio Terracinenensi, Galone Leonensi Episcopis, a Roberto Cardinale tituli sancti Eusebii, Gregorio tituli sanctorum Apostolorum, communi aliorum consilio.

C A P V T XXI.

De fine controversiae circa investituram, & conservato iure investiendi Episcopos de regalibus & homagium ab iis exigendi.

S Y N O P S I S.

1. Investiturarum materia retractata est *secundus*. Propositae tum Henrico Imperatori condiciones satis aequae; quarum

[1] Vide supra lib. 5. cap. 21. §. 12.

[*] Leg. Laurentii.

[**] Leg. Teuzo.

[***] Leg. Balbinae.

pleraque recepit. Sed quum investituram rerum ecclesiasticarum dimittere vellet, excommunicatus fuit.

II. Ei excommunicationi consensit Ludovicus Francorum Rex, qui Concilio intererat. Unde sequitur, eum, dimissa bonorum ecclesiasticorum investitura, solam feudorum investituram retinuisse.

III. Ea controversia finita est anno MCXXII. in Concilio Lateranensi; in quo statutum est, ut Episcopi regaliū investituram accipiant per sceptrum, non autem per baculum & anulum. Expenduntur verba Callisti.

IV. Rescripto tamen Callisti abolutus est ius homagii & iuramenti fidelitatis, quod Episcopi praeferre tenebantur: quod antea quoque vetitum a Gregorio septimo & Urbano secundo. Cur ita visum Pontificibus illis.

V. Verum his prohibitionibus obsequuti non sunt Galli, neque Angli, neque etiam Germani. Quoad Galliam, probatur ex Ivone Carnotensi.

VI. Quoad Angliam vero, auctoritate Willelmi Malmesburiensis.

VII. Emicuit in hoc negotio pietas & reverentia Regum nostrorum erga Apostolicam sedem. Dimiserunt enim solemnitatem homagii. Istud vero non exegerunt, nisi ab iis Episcopis, qui feuda possidebant. A

ceteris vero nihil exactum praeter iuramentum fidelitatis.

VIII. Veteri constitutione indutum, ut Episcopi iuramentum fidelitatis praestent Regibus. Innocentius tertius in Concilio Lateranensi censuit, aequum esse, ut clerici, qui bona temporalia possident, iuramentum fidelitatis praestent Principibus.

IX. Callistus secundus investituram confirmavit, tametsi immutationem attulerit in solemnitate. Fridericus tertius regaliū investituram per sceptrum dedit Episcopo Tulensi.

X. Gallia, iam, ante dimiserat solemnitatem investiturae per anulum, & ius illud in feudis tantum retinuerat.

XI. Aevo divi Bernardi investitura feudorum sive regaliū in usu erat.

XII. Ex his, quae dicta sunt, colligitur, investituram regaliū ac iuramentum fidelitatis publica auctoritate convulsiisse post diuturnas contentiones.

ADDITIO.) Datur nova editio Conciliorum Remensis & Lateranensis sub Callisto secundo habitorum. Cuius fuerit Burdinus, qui adversus Callistum sedit. Quid sit Hispanicum iter in canone decimo Concilii Lateranensis. Non est simplex peregrinatio religionis ergo, sed bellum sacrum adversus Sarracenos. De patriarchalibus Ecclesiis, quas monachi tenent.

L Anno dein millesimo centesimo decimo nono Callistus secundus Papa, qui cum Imperatore Henrico cognatione coniunctus erat, Concilium Remense celebravit, cui interfuit Ludovicus VI. Francorum Rex. In eo examinata fuit controversia illa de investituris; ac dein decreta Concilii missa sunt ad Henricum, qui tribus quibusdam capitibus consensit, liberas nimirum futuras electiones Episcoporum & Abbatum, consecrationes peractum iri ab iis, ad quos id ius spectat, deinceps vero nullam investituram factum iri per virgam & anulum. Verum concoquere non potuit quartum caput, quod proponebatur. Eo autem decernebatur, teste Rogerio de Hoveden, ut *investituram rerum ecclesiasticarum nihil omnino sibi laicalis exigat persona*. Itaque ob repulsam illam excommunicatus fuit contra sententiam plurimorum.

II. Mirum videri potest, Regem Francorum huic excommunicationi consensisse, qua ipse aeque involvebatur ac Imperator. Nam Reges nostri investituram quoque dabant, non quidem episcopatum,

Tom. III.

V u u

ne.

neque cum solemnitate baculi & annuli, sed investituram rerum & possessionum ecclesiasticarum, ut ex Hincmaro & Ivone supra docuimus. Ut ea difficultate nos expediamus, observandum est, bona Ecclesiarum bifariam accipi. Quaedam enim vocantur *regalia*, id est, feuda, quae Regi debent servitium velut a vasallo. Alia vero sunt latifundia & domania, quae Ecclesiae data fuerunt. Olim autem Reges concessionem & investituram universi patrimonii ecclesiastici dabant. Sed in pactis, inter Paschalem & Henricum initis ante, quam Paschalis in carcerem coniiceretur, reperta est nova distinctio, quae potestatem imperatoriam coëcebat ad solam feudorum investituram, quae immediate pertinerent ad Imperium. Quoad alia vero bona, Ecclesiis conservabatur antiqua libertas, ut constat ex epistola XXII. eiusdem Paschalis: *Porro Ecclesias cum oblationibus & hereditariis possessionibus, quae ad regnum manifeste non pertinebant, liberas manere decrevimus.* Adhibenda ergo est distinctio illa propositioni Concilii Remensis. Vnde concludendum est, Regem Ludovicum sese accommodasse ad voluntatem Papae Callisti, dimissa bonorum ecclesiasticorum investitura, solamque feudorum investituram retinuisse. Vno verbo, & quidem apertius, responderi potest, discordiam illam fuisse inter Papam & Imperatorem de investitura corporali disputantes, quae iam abolita erat in Gallia a tempore Concilii Claromontani.

III. Magnus tandem dies ingenti illi controversiae, quae quinquaginta per annos imperium & sacerdotium inter se commiserat, impositus est in Concilio generali Lateranensi a Callisto secundo Papa celebrato anno MCXXII. cui interfuit Sugerius Abbas sancti Dionysii, legatus Ludovici Regis Franciae. Callistus enim, ex sententia Concilii, hunc modum ei rei adhibuit, quo aliquatenus satisfactum est iis, quorum intererat. Rescriptum eius, quod refertur apud Abbatem Urspergensensem & Willelmum Malmesburiensem, heic ante omnia describendum est. *Ego Callistus servus servorum Dei dilecto filio suo Henrico, Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto, concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici regni, quae ad regnum pertinent, in praesentia tua fieri absque simonia & aliqua violentia; ut, si qua inter partes discordia emerferit, Metropolitanus, & provincialium consilio vel iudicio saniori parti auxilium & assensum praestet. Electus autem regalia per sceptrum a te recipiat, exceptis omnibus, quae ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur, & quae ex his iure tibi debet, faciat. Ex aliis vero partibus imperii consecratus infra sex menses regalia per sceptrum a te recipiat.*

Ceterum in hoc rescripto quatuor adnotanda sunt. Primum enim discrimen ponit inter Episcopos Germaniae & aliarum provinciarum Imperii. Nam Germanos Episcopos praecipit recipere investituram, etiam ante consecrationem. Secus quoad alios; quos ea tantum lege

teneri edicit, ut intra sex mensium spatium a die consecrationis investituram accipiant ab Imperatore. Secundo mutat solemnitatem investiturae; quam fieri per sceptrum iubet, non autem per baculum & annulum. Tertio investituras coërcet ad sola feuda sive regalia, Demum Imperatori reservat, in consequentiam investiturae regaliū, omnia iura & obsequia, quae ad eum pertinent quoad feuda ab Episcopis possessa.

IV. Sed magni momenti est ultima clausula. Nam ea comprehendit revocationem iuris cuiusdam, quod ex investiturarum controversia ortum erat, homagii nimirum & iuramenti fidelitatis, quod Episcopi praestare tenebantur. Nam satis visum non est Gregorio VII. quod investiturarum usum prohibuisset; sed praeterea vetuit, ne clerici homagia Regibus praestarent. *Vt clericus a laico numquam iustificetur*, inquit, *nec pro terra nec pro aliis rebus, quas ab illo teneat, nec sibi hominatum faciat; sed omnino, quae ab eo tenet sibi, antequam ullam patiatur iniuriam, dimittat.* Hanc prohibitionem in Concilio Claromontano renovavit Urbanus II. his verbis: *Ne Episcopus vel sacerdos Regi vel alicui laico in manibus ligiam fidelitatem faciat.* Huius autem prohibitionis decernendae, quam in Concilio Romano idem Urbanus renovavit, quatenam rationes fuerint, aperit Rogerius Hovedenus. Ait enim, Papam in ea synodo disseruisse, execrabile prorsus esse, ut manus, quae eo honoris & dignitatis pervenire, ut ministerio suo Deum creent, qui creavit universa, quaeque eum offerunt Deo Patri pro omnium hominum salute, quod ipsis quoque Angelis non licet, indignum, inquam, prorsus esse, ut hae manus ad eam seu socordiam seu ignaviam demittantur, ut imperio subiiciantur earum manuum, quas noctu & interdiu coinquinant obsceni contactus, rapinae & iniusta effusio sanguinis humani (1). Eodem quoque argumento usus est Paschalis secundus in colloquio Catalaunensi legatos Henrici Imperatoris alloquens (2). Nam idem Papa, praedecessorum suorum statutis aemulatus, eandem prohibitionem renovaverat in Concilio Lateranensi. *Patrum nostrorum decreta*, inquit, *renovavimus, sancientes & interdicientes, ne quisquam omnino clericus hominum laico faciat.* Idem sensisse videntur Episcopi provinciae Remensis e synodo Carisiacensi anno DCCCLVIII. scribentes ad Ludovicum Regem Germaniae, dum aiunt (3). *Nos Episcopi Domino consecrati, non sumus huiusmodi homines saeculares, ut in vassallatico debeamus nos cuilibet commendare.* Infra: *Manus enim christi sacro permixta, quae de pane & vino aqua mixto per orationem & crucis signum conficit corpus & Christi sanguinis sacramentum,*

V u u 2

abo-

(1) Vide Eadmerum lib. 2. p. 53. & Ioannem Brumton. p. 994.

(2) Vide supra cap. 20. §. 2.

(3) Epistola Episcoporum ad Ludovicum cap. 15.

abominabile est quidquid ante ordinationem fecerit, ut post ordinationem episcopatus saeculare tangat ullo modo sacramentum.

V. Verum his prohibitionibus nequaquam obsequuti sunt Galli, neque Angli, neque etiam Germani. Nam Ivo Carnotensis, scribens Paschali Papae, ait, se secundam Pontificis mandatum de restitutione Radulfi Remensis Archiepiscopi tractasse cum Rege & proceribus regni in curia sive Parlamento in Aurelianensi urbe habito, sed eam obtineri non potuisse, nisi ea lege, ut Radulfus Regi sacramentum *per manum* (id est, homagium) praestaret more Remensium Archiepiscoporum praedecessorum eius & ceterorum Episcoporum regni Francici: eam enim fuisse optimatum in eo negotio pervicaciam, ut plane necessarium fuerit eorum obsequi studiis, tametsi iussa Pontificis omnino contraria forent: *quia ecclesiasticae paci & fraternae dilectioni sic expediebat*, ut in epist. CXC. ait idem Ivo. Orat autem Paschalem, ut dispensatione utatur in hac causa, memineritque prudentiae & pietatis suae, quum fas non sit debitam fortitudinem hoc loco exercere.

VI. Non solum autem in Gallia, sed etiam in Anglia, his Romanorum desideriis contradicebatur (4), ut colligitur ex Willelmo Malmesburiensi in libro primo gestorum pontificalium. Quum enim acriter inter se contenderent Henricus secundus Rex Angliae & Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, qui ob prohibitiones Pontificias hominum praestare recusabat, missa est ad Paschalem legatio ad tollendam difficultatem (5). Sed quum Papa editis ea de re constitutionibus pertinaciter adhaereret, eiusque auctoritate se Anselmus tueretur, Rex Henricus in haec verba prorupit: *Quid ad me de litteris Apostolici? Iura Regni mei nolo amittere.* Vnde factum, ut Anselmus iussus sit *Regi hominum facere, vel absolutis morarum nexibus regno excedere.* Tandem Henricus, ius suum retinendo, consensum Pontificis elicit (6); ut in lib. II. eorumdem gestorum pontificalium testatur his verbis idem Willelmus Malmesburiensis: *Concessit siquidem Papa, ut Rex homagia de electis acciperet, sed nullum per annulum & baculum inuestiret.*

VII. Reges tamen Francorum videntur facilius flexisse, ut morem gererent destinatis Pontificum Romanorum, quoad homagia, non secus ac obsequuti iisdem fuerant quoad solemnitatem investiturarum. Dimiserunt enim solemnitatem homagii, quae in eo versabatur, ut vasallus manus suas supponere teneretur manibus domini. Retinuerunt tamen homagium quoad Episcopos, qui feuda possident, solo fidelitatis iuramento ab iis exacto, qui nulla feuda possidebant. Hinc or-
ta

(4) Vide lib. 4. cap. 13. §. 1.

(6) Vide Eadmerum p. 65. 66. 73.

(5) Vide Eadmer, lib. 3. hist. Novor. 87. 91.
p. 61. 70.

ta est distinctio, quae exstat in constitutione anni MCCCXXXII. in qua Episcopi, qui iuramentum fidelitatis & homagium debent, distinguuntur ab iis, qui iuramentum tantum fidelitatis debent. Quoniam vero solemnitas homagii sublata est, utrumque hodie confunditur quoad Episcopos; qui nullum aliud iuramentum praestant, quam iuramentum fidelitatis, tametsi feuda ad homagium quoque adstringant. Recte itaque Fridericus primus Imperator respondit Legatis Hadriani IV. summi Pontificis, qui, tametsi consentirent, ut Episcopi Italiae Friderico praestarent iuramentum fidelitatis, homagium tamen praestari non debere contendebant. *Episcoporum Italiae ego quidem non affecto hominum, si tamen eos de nostris regalibus nil delectat habere. Qui si gratanter audierint a Romano Praefule: Quae tibi O Regi? consequenter quoque ab Imperatore non pigeat audire: Quid tibi O possessioni?*

VIII. Ceterum ex hoc loco colligitur, iuramento saltem fidelitatis consensisse Legatos. Sane in Conciliis Toletanis IV. & X. pronuntiatum fuerat, ad illud Regi praestandum aequae teneri Episcopos ac ceteros subditos. Vsurpabatur porro id ab Episcopis Gallicanis; ut patet ex canone primo Concilii tertii Turonensis, habiti anno DCCCXIII. & ex synodo Aquisgranensi secunda, habita anno DCCCXXXVI. cuius ea sunt verba in canone duodecimo secundi capituli: *Si quisquam Episcoporum sacramentum fidelitatis illi (id est, Ludovico) promissum violaverit, O eius contrariis malevola intentione quolibet modo se copulaverit, gradum proprium canonica atque synodali sententia amittat.* Certe Episcopi apud Carisiacum congregati, quorum epistolae facta supra mentio est, non negant, praestitum a se fuisse iuramentum fidelitatis ante ordinationem; sed recusant ei Principi homagium post ordinationem praestare, qui legitimus eorum Rex non erat, sed qui partem regni invadere meditabatur adversus Carolum fratrem. Tandem Innocentius tertius in Concilio Lateranensi aequum esse existimavit, ut clerici, qui bona temporalia possident, iuramentum fidelitatis ei Principi praestent, a quo illa pendent; tametsi prohibeat, ne ii iuramentum illud praestent, qui nulla bona temporalia possident.

IV. Sed, ut ad investituras redeamus, eas Callistus secundus confirmavit; tametsi immutationem attulerit in solemnitate, quam fieri iussit per sceptrum. Ut non iniuria scriptum sit ab Ottone Frisingensi lib. II. cap. V. & VI. episcopatus conferri per sceptrum, regna per ensen, & provincias per vexillum: nam id obtinebat in imperio. Sane Fridericus tertius regalium investituram per sceptrum dedit Episcopo Tullensi; ut patet ex eius rescripto, quod exstat apud Gallandium in tractatu de Franco-Allodio pag. 246. *Unversa O singula regalia, nec non temporalia sive feoda dictae suae Ecclesiae Tullensis cum*

cum sceptro regali & aliis ceremoniis in talibus fieri consuevis conferimus, ac ipsum de eisdem investimus. Eundem morem in usum revocavit Carolus V. Imperator anno MDXXII.

X. At Gallia solemnitatem investiturae per anulum iam dimiserat ante passionem Papae Callisti: & ius illud investiturae in feudis tantum retinebat, quam post ordinationem concedebant Reges nostri, data rescripto licentia occupandi feuda ad Ecclesiam pertinentia, iisque utendi; id quod Ivo in epist. sexagesima vocat *investire manu, nutu, lingua*. Eam ob causam Reges nostri noluerunt uti solemnitate sceptri; sed suam tamen auctoritatem amplificaverunt, arripere occasione constitutionis Callisti, ut adnotabitur inferius.

XI. Quare mirum non est, aevo divi Bernardi, qui post Callistum floruit, investituram feudorum sive regalium in usu fuisse. Hic enim, loquens in epistola CLXIV. de quodam, qui ad episcopatum electus erat, ait: *Festinauit ad Regem, regalium investituram accepit*. Quo loco per *regalia* intelligit feuda, quae liberalitate Principum ad Ecclesiam pervenerant; ut ipsemet alibi explicat his verbis (7): *Duplex est dominium Praelatorum. Habent enim claves Ecclesiae, quibus claudunt & nemo aperit; aperiunt, & nemo claudit. Habent & regalia: quia domini sunt urbium, oppidorum. Nec solum episcopatus, sed & consulatus (id est, comitatus) habent. Ut merito eis dicatur: Quid ultra debui facere, & non feci? Sed quod datum est illis in adiutorium, factum est illis in scandalum*. Eodem sensu accipiebatur vox regalium ab Archiepiscopo Treverensi in colloquio Catalaunensi apud Sugerium, itemque a Paschale secundo in privilegio, quod Imperatori Henrico concessit, & in epistola eiusdem XXII. in Concilio Lateranensi dictata, tum etiam in rescripto Callisti, & in litteris Friderici primi ad Hadrianum quartum, quarum supra meminimus.

XII. Ceterum ex his, quae dicta sunt, colligere licet, concessionem sive investituram regalium, itemque iuramentum fidelitatis, quod Episcopi praestare tenentur post consecrationem suam, publica auctoritate convaluisse post diuturnas contentiones, Reges vero nostros earum possessionem retinuisse, tametsi aliquid ex suo iure dimiserint, ut se ad statuta Conciliorum accommodarent.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

Omnia cura mea solet in hoc versari, ut profim, si quo modo possim, fovendis nostris studiis, & ut libros istos pro mea virili illustrem; additis tamen, ubi occasio tulit, illustribus aliquot ecclesiasticae antiquitatis monumentis. Iam enim auctor in superioribus capitibus addita sunt nonnulla, quae nemini bene sano stomachum, ut ego quidem arbitror, movebunt; quum nihil in eis contineatur, quod egregium non sit, nobile, ac prorsus scitu dignum. Neque huic capiti deerit par diligentia; quod

(7) D. Bernardus in serm. ad Pastor. in fine.

illustrare placuit additis duobus praeclaris monumentis, Conciliis, inquam, Remensi & Lateranensi sub Callisto secundo habitis, quorum in hoc capite facta mentio est, editis illis quidem, sed mendose, quantum colligi potest ex hac nostra editione, si cui libeat eam conferre cum Biniana. Nam quoad Concilium Remense, editum illud fuit ex Rogerio Hovedeno, qui illud transcripsit in annales suos, potius sententiam canonum secutus, quam verba, tamen ea quoque satis fideliter reddiderit. Exstat autem ipsum Concilium, addito etiam in fronte breviario canonum, in pervetusto codice MS. bibliothecae Seguerianae, cuius aetas non admodum remota est ab aevo Callisti. De Concilio autem Lateranensi dicitur infra in Notis ad illud nostris.

CONCILIUM REMENSE

HABITUM ANNO MCXIX.

Capitula constitutionum Remensis Concilii, cui praesedit Dominus Callistus secundus, praesente Ludovico Rege Francorum.

- I. De damnatione simoniacae haeresis.
- II. Ne episcopatum & abbatiarum investitura per manum laicam fiat.
- III. De invasoribus ecclesiasticarum possessionum.
- IV. Ne quis Episcopus, Presbyter, aut clericus ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuius hereditario iure dimittat, aut pro sacramentis Ecclesiae vel sepultura pretium exigat.
- V. Ne Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubinae vel uxoris contubernium habeat.

I. **Q**uae sanctorum patrum sanctionibus de pravitate simoniaca stabilita sunt, nos quoque Spiritus sancti iudicio & auctoritate sedis Apostolicae confirmamus. Si quis ergo vendiderit aut emerit per se vel per aliquam summam personam episcopatum, abbatiam, decanatum, archidiaconatum, presbyteratum, praeposituram, praebendam, altaria, vel quaelibet ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, Ecclesiarum dedicationes, clericalem tonsuram, sedes in choro, aut quaelibet ecclesiastica officia, vendens & emens, dignitatis & officii sui ac beneficii sui periculo subiaceat. Quod nisi resipuerit, anathematis mucrone percussus, ab Ecclesia Dei, quam laesit, modis omnibus abscindatur.

II. Episcopatum & abbatiarum investituram per manum laicam fieri penitus probibemus. Quicumque igitur laicorum deinceps investire praesumserit, anathematis ultioni subiaceat. Porro qui investitus fuerit, honore, quo investitus est, absque recuperationis spe omnimodis careat.

III. Universas Ecclesiarum possessiones, quae liberalitate Regum, largitione Principum, vel oblatione quorumlibet fidelium eis commissae sunt, inconcussas in perpetuum & inviolatas permanere decernimus. Quod si quis eas abstulerit, invaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, iuxta illud beati Symmachii capitulum anathemate perpetuo feriatur.

IV. Nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuilibet quasi hereditario iure derelinquat. Illud etiam adiicientes praecipimus, ut pro baptismatis, chrismatis, olei sacri, ac sepulturae acceptione, infirmorum visitatione vel unctione, nullum omnino pretium exigatur.

V. Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus concubinarum, & uxorum contubernia prorsus interdiciamus. Si qui autem huiusmodi reperti fuerint, ecclesiasticis officiis priventur. Sane & nec sic immunitatem suam contrexerint, communionem carcant Christiana.

CON-

DE CONCORDIA SACERDOTII
CONCILIUM LATERANENSE
HABITVM ANNO MCXXII.

*Et veteri codice MS. Monasterii Anianensis, quod nunc existat in
bibliotheca Colbertina.*

A Nno ab incarnatione Domini MCXXII. indictione secunda, epacta XXII. concurrente VII. KV. Kalend. Aprilis, praesidente Domino Papa Callisto secundo, anno pontificatus sui quinto, celebrata est magna synodus Romae diversarum provinciarum Archiepiscoporum, Episcoporum & Abbatum quamplurimorum; ubi recitata sunt haec capitula, & totius assensu Concilii confirmata.

I. Sanctorum patrum exempla sequentes, & officii nostri debita innovantes, ordinari quemquam per pecuniam in Ecclesia Dei vel promoveri, auctoritate sedis Apostolicae modis omnibus prohibemus. Si quis vero in Ecclesia ordinationem vel promotionem taliter adquisierit, acquisita prorsus careat dignitate.

II. A suis Episcopis excommunicatos ab alijs Episcopis, Abbatibus, & clericis in communionem recipi procul dubio prohibemus.

III. Nullus in Episcopum, nisi canonice electus, consecratur (*). Quod si praesumptum fuerit, & consecratus & consecrator absque recuperationis spe deponatur.

IV. Nullus omnino Archidiaconus, aut Archipresbyter, sive Praepositus, vel Decanus animarum curam vel praebendas Ecclesiae sine iudicio vel consensu Episcopi alicui tribuat. Immo, sicut sanctis canonibus constitutum est, cura & rerum ecclesiasticarum dispensatio in Episcopi iudicio & potestate permaneat. Si quis vero contra hoc facere aut potestatem, quae ad Episcopum pertinet, sibi vindicare praesumerit, ab Ecclesiae liminibus arceatur.

V. Ordinationes, quae a Bardino haeresiarcha, postquam a Romana Ecclesia est damnatus, quaecumque etiam a pseudoepiscopis per eum postea ordinatis factae sunt, nos irritas esse iudicamus.

VI. Nullus etiam in Praepositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi Presbyter, vel Diaconus, nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus, ordinetur.

VII. Presbyteris, Diaconibus, vel Subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia penitus interdicimus, & aliarum mulierum cohabitationem, praeter quas synodus Nicaena propter solas necessitudinum causas habitare permisit, videlicet matrem, sororem, amitam, vel materteram, aut alias huiusmodi, de quibus nulla valeat iuste suspicio oriri.

VIII. Praeterea iuxta beatissimi Stephani Papae sanctionem statuimus, ut laici, quavis religiosi sint, nullam tamen de ecclesiasticis rebus aliquid disponendi habeant facultatem; sed secundum Apostolorum canones omnium negotiorum ecclesiasticorum curam Episcopus habeat, & ea velut Deo contemplante dispense. Si quis ergo Principum aut laicorum aliorum dispensationem vel donationem rerum sive possessionem ecclesiasticarum sibi vendicaverit, ut sacrilegus videatur.

IX. Coniunctiones consanguineorum fieri prohibemus, quoniam eas & divinae & saeculi prohibent leges. Leges enim divinae hoc agentes & eos, qui ex eis prodeunt, non solum eiciunt, sed maledictos appellant. Leges vero saeculi infames tales eos vocant, & ab hereditate repellunt. Nos itaque patres nostros sequentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus.

X. Eis, qui Hierosolymam profiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam & tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium praebuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos & familias atque omnia bona eorum in beati Petri & Romanae Ecclesiae protectione, sicut a Domino nostro Papa Urbano constitutum fuit, susci-

(*) Vide Gratianum dist. 62. cap. 3.

suscipimus. Quicumque ergo ea distrahere vel auferre, quamdiu in via illa morantur, praesumerint, excommunicationis ultione plectantur. Eos autem, qui vel pro Hierosolymitano vel Hispanico itinere cruces sibi in vestibus posuisse noscuntur & eas dimisisse, cruces iterato assumere & viam ab instanti Pascha usque ad sequens proximum Pascha perficere Apostolica auctoritate praecipimus. Alioquin ex tunc eos ab Ecclesiae introitu sequestramus, & in omnibus terris eorum divina omnia officia, praeter infantum baptismum & morientium poenitentias, interdicimus.

XI. Sanctorum patrum canonibus consona sentientes, oblationes de sanctissimo & reverendissimo altari beati Petri & Salvatoris & sanctae Mariae rotundae & sancti Nicolai Barenensis, sancti Aegidii, aut de aliis omnium Ecclesiarum altaribus, sive crucibus, a laicis auferri penitus interdicimus, & sub anathematis districtione prohibemus.

XII. Ecclesias a laicis incastellari aut in servitutem redigi auctoritate Apostolica prohibemus.

XIII. Quicumque monetam falsam se sciente fecerit, aut studiose expenderit, tamquam maledictus, & pauperum virorum oppressor, & civitatis turbator, a fidelium consortio separetur.

XIV. Si qui Romipetas, & peregrinos, seu mercatores, Apostolorum limina & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare, vel novis teloneorum seu pedagiorum exactionibus molestare tentaverint, donec satisfecerint, communiione careant Christiana.

XV. Quicquid vero de pace & trevia Dei, vel de incendio, seu de publicis stratis, ab antecessoribus nostris Romanis Pontificibus constitutum est, nos sancti Spiritus auctoritate confirmamus.

XVI. Sanctorum etiam patrum vestigiis inhaerentes generali decreto sancimus, ut monachi propriis Episcopis cum omni humilitate subiecti existant, & eis uti magistris & Ecclesiae Dei Pastoribus debitam obedientiam & devotam in omnibus subiectionem exhibeant. Publicas Missarum solemnitates nusquam celebrent. A publicis etiam infirmorum visitationibus, inunctionibus, seu etiam poenitentiis, quod ad illorum nullatenus officium pertinet, sese omnino abstineant. In Ecclesiis vero, quibus ministrare noscuntur, Presbyteros non nisi per manum sui Episcopi habeant, qui ei de suscepta animarum cura respondeant.

XVII. Ad haec sanctae Romanae Ecclesiae possessiones quietas servare per Dei gratiam cupientes praecipimus & sub districtione anathematis interdicimus, ne aliqua militaris persona Beneventinam beati Petri civitatem praesumat invadere aut violenter retinere. Si quis aliter praesumerit, anathematis vinculo teneatur.

NOTAE STEPHANI BALVZII.

Concilium istud Lateranense a Callisto secundo habitum, quamquam alii iam vulgare, heic tamen edere visum est, quum & alius sit canonum ordo, quam in editis, & nonnulla contineat in superioribus editionibus praetermissa, & eius quidem momenti, ut vel ob hoc ipsum procurari debuerit nova haec editio. Hi vero canones, quos nunc damus, descripti sunt ex pervetusto codice MS. monasterii Anianensis in prima Narbonensi.

Can. I.) Descriptus est ad verbum hic canon ex Concilio Tolosano, quod idem Callistus in cathedrali Ecclesia sancti Stephani celebravit anno MCXIX. cuius canones supra editi sunt ex eodem codice Anianensi.

Can. V.) Cuius fuerit Burdinus, dubitatum video etiam ab antiquis auctoribus. Quidam enim veterum memoriae prodiderunt, eum fuisse natione Hispanum. Sed huic sententiae repugnat Rodericus Archiepiscopus Toletanus, vetustus Hispanicae historiae scriptor, qui eum patria Lemovicem fuisse docet, sed in Hispaniam adductum a Bernardo Archiepiscopo Toletano. Sane Burdinus fuit magnus vir per illas tempestates, adeo, ut Lemovices meos pudere non debeat huius viri, quamvis Callisto cesserit in

Tom. III.

X x x

mo-

monumentum victoriae. Nos eius vitam edidimus in libro tertio miscellaneorum notarum.

Can. VI.) Et hic quoque canon ad verbum sumtus est ex Concilio Tolosano Callisti secundi, nisi quod in hoc Lateranensi, verio haud dubie librarii, post vocem *Presbyter* additur *vel Diaconus*, prorsus male & contra mentem canonis. Repetitus dein est idem canon in Concilio Lateranensi, sub Innocentio secundo.

Can. X.) Hispanicum illud iter, cuius meminit hic canon, non erat simplex peregrinatio religionis ergo. Sed ad exemplum Urbani secundi, qui belli sacri in Oriente gerundi auctor fuit, successores eius bellum quoque sacrum in Hispania fieri adversus Sarracenos decreverunt, eandemque peccatorum indulgentiam euntibus ea de causa in Hispaniam concesserunt, quae Orientalis Ecclesiae defensoribus concessa fuerat in Concilio Claromontano. Nam in archivio Ecclesiae Barcinonensis habetur epistola Callisti secundi ad universos Christi fideles, (data forassis ex isto Lateranensi Concilio, quum data sit Laterani IV. Nonas Aprilis) qua pugnantis in Hispania adversum Sarracenos eandem peccatorum remissionem concedit, quae Orientalis Ecclesiae defensoribus concedi solet. At in Concilio Claromontano sub Innocentio II. Papa celebrato, quod nondum editum est, mandatur incendiariis, quae pestis tunc in Occidente grassabatur, ut Hierosolymam vel in Hispaniam pergant, illic anno integro belligeraturi. Praeterea exstat in archivio regio Barcinonensi epistola Hadriani quarti, qua Raimundum Comitem Barcinonensem totamque terram eius sub beati Petri ac sua protectione suscipit, quamdiu pugnaverit contra Sarracenos. In Concilio autem habito apud Montempeffulanum in prima Narbonensi anno MCXCV. (cui praefuit Magister Michael sedis Apostolicae Legatus) ab usurarum solutione ita liberantur illi, qui in Hispaniam pergunt, ut etiam fideiussores eorum cogi non possint ad eorum solutionem. Concilium illud nos nuper edidimus in Codice Conciliorum Galliae Narbonensis.

Can. XVI.) Renovata est hoc canone constitutio Urbani secundi, qui in Concilio Claromontano statuerat, ne monachi in Parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consensu Presbyteros collocent, de plebis cura rationem Episcopis reddituros. Vide porro, quae a nobis supra dicta sunt in Notis ad hunc canonem Claromontanum.

C A P V T XXII.

De origine iuris regii in Gallia percipiendi redditus ex bonis ecclesiasticis, sede vacante, ut & spoliis episcoporum.

S Y N O P S I S.

I. Au Reges Francorum ad se traxerint custodiam bonorum ecclesiasticorum sede vacante. Factitatum id ab eis ostenditur variis argumentis.

II. Adeo autem receptum erat ius illud in Gallia, ut adnotes divus Bernardus, voluisse electum Lingonensem ullam bonorum administrationem suscipere, donec eorum investituram accepisset a Rege: in quo laudatur a Bernardo.

III. Rex Philippus Augustus. eam bonorum episcopaliam retentionem coercuit ad regalia. Ea veluti reddi debent electo post consecrationem. Dein Episcopus tenetur Re-

gi praestare iuramentum fidelitatis. Quod si id non fecerit, Dominus Rex poterit saisire regalia sua, & ea tamdiu tenere, donec praestitum iuramentum fuerit.

IV. Fruentur praeterea Reges redditibus Ecclesiae vacantis, ut colligitur ex privilegio, quod Papa Formosus concessit Ecclesiae Remensi. Explicantur verba huius privilegii.

V. His tamen redditibus aut collatione praebendarum non fruebantur Principes acies Gregorii septimi & sequentium Pontificum. Usus fractus itaque reddituum ecclesiasticorum introductus est post constitutionem Cal-

Callisti secundi. Inquiritur in rationem huius novitatis.

VI. Moris huius originem arcessendam esse a iure feudorum, probatur auctoritate Philippi Pulcri Regis.

VII. Praetextu custodiae regalium Principes ad se traxerunt usum fructum decimarum & omnium reddituum temporalium. Quod ratione non omnino destituebatur. Quoniam vero collatio beneficiorum censetur pertinere ad fructus, ex eo factum, ut Reges ad se traxerint collationem praebendarum: quod ius vetustum est in Anglia.

VIII. In Gallia, iam inde a temporibus Ludovici iunioris, Reges fruebantur redditibus episcopatus vacantis.

IX. Omnes redditus episcopatus vacantis ad

Regem pertinent, atque etiam omnia mobilia Episcopi, si decesserit intestatus.

X. Aetate Philippi Augusti receptum erat, praebendarum collationem ad Regem pertinere sede vacante.

XI. Hanc esse antiquam & approbatam consuetudinem regni, aiebat idem Philippus. Adeo autem solidata erat haec potestas aetate divi Ludovici, ut Clemens quartus revocaverit provisionem a se factam de quadam praebenda Remensi, quod idem Ludovicus conquereretur, tentatum id iussu adversus iura regia. Id ius agnovit Gregorius decimus.

XII. Spolia etiam Episcoporum ad Reges pertinebant in Gallia.

I. **S**uperest itaque, ut investigemus, an Reges Francorum ad se traherent custodiam bonorum ecclesiasticorum sede vacante. Ac primum quidem vocabulum ipsum investiturae satis indicat, ita prorsus factitatum fuisse. Neque enim revera potuissent Reges eorum concessionem tribuere, nisi ea habuissent in manibus. Huius bonorum ecclesiasticorum occupationis introductio exstat in capite octavo Capitulorum Caroli Calvi: ubi statuitur anno DCCCLXXVII. ut post Episcopi obitum Metropolitanus ad Ecclesiam vacantem mittat Visitatorem, qui una cum Comite sive Gubernatore eam custodiat, impediatque, ne quid ea detrimenti capiat. *Si aliquis Episcopus interim obierit, inquit, Archiepiscopus ipsi sedi Visitatorem secundum sacros canones deputer, qui una cum Comite ipsam Ecclesiam, ne praedetur, custodiat, usque dum ipsius Episcopi obitus ad vestram notitiam perveniat.* Argumento autem sequentia erunt, solitos Reges ea bona retinere, donec electioni consensissent. Exstat enim disertum huius rei testimonium apud Ivonem Episcopum Carnotensem in epistola centesima quarta. Scribens enim ad Papam Paschalem ait, Regem nolle consentire electioni Galonis pro episcopatu Belvacensi, neque etiam bona ecclesiastica dimittere in gratiam electi. *Rex, inquit, non vult electioni assensum praebere, nec electo bona episcopalia dimittere.* De bonis loquitur, absque discrimine ullo. Sed post habitum sub Callisto Remense Concilium, ea retentio coerceretur ad sola regalia.

II. Adeo autem receptum erat ius illud in Gallia, ut divus Bernardus ad Ludovicum VII. Regem scribens de monacho quodam, qui ad episcopatum Lingonensem electus erat, adnotet, eum noluisse ullam bonorum administrationem suscipere, donec eorum investituram accepisset a Rege. In quo, ait Bernardus, restatam eum fecisse si-

dem suam in Principem, quod a nemine alio recipere voluerit ea, quae a Rege pendent, quam a Rege ipso. Haec sunt eius verba in epist. CLXX. *Electio rite celebrata est. Electus fidelis est. Non autem esset fidelis, si vestra & non per vos habere vellet. Necdum prorsus se intromisit de aliquo; quamquam invitatio cleri & populi, & oppressorum afflictio, & vota bonorum id ab eo vehementissime flagitaverint.*

III. At posteri, tametsi iure regio universa bona episcopalia occupare consueverint sede vacante, veterem tamen loquendi formulam retinuerunt, eam retentionem coërcentes ad regalia. Rex quippe Philippus Augustus, ad bellum sacrum proficiscens anno MCXC. Reginae matri suae & avunculo suo Remensi Archiepiscopo regni Regentibus constitutis, praecipit, ut regalia retineant, donec electus Episcopus fuerit consecratus. *Regina autem & Archiepiscopus, inquit, tandiu regalia in manu sua teneant, donec electus consecratus sit vel benedictus. Et tunc regalia sine contradictione reddantur.* Iam enim antea pater eius Ludovicus VII. dixerat anno MCLXI. post obitum nempe Theobaldi Episcopi Parisiensis: *Episcopatus & regale in manum nostram venit* (1). Vnde factum, ut Mauricius Episcopus Cenomanensis fateatur anno MCCXXIII. quod, quando electus Cenomanensis erit confirmatus a Metropolitano, Rex reddet ei regalia sua (2). Electus tamen tenebitur praestare Regi iuramentum fidelitatis intra spatium quadraginta dierum. Quod si id non fecerit, *Dominus Rex poterit saisire regalia sua & ea tandiu tenere, quousque Domino Regi fidelitatem fecerit* (3). Hinc pariter factum, ut anno MCCXLVIII. matri suae id indulgeat, ut possit *fidelitates Episcoporum & Abbatum recipere & eis regalia restituere.* Verba haec accommodata sunt ad statuta Conciliorum; tametsi ea tempestate retentio fructuum porrigeretur ad universa bona episcopalia, ut diximus.

IV. Sufficenter, ut opinor, probavimus, solitos Reges occupare regalia sede vacante. Nunc ergo inspiciendum est, an iidem fruerentur redditibus, & an praebendas ullo unquam tempore contulerint. Ac prima quidem fronte occurrit, vetustum esse usum illum fruendi redditibus Ecclesiae vacantis, argumento ducto a privilegio, quod Papa Formosus Ecclesiae Remensi concessit anno DCCCXCII. precibus Fulconis eiusdem Ecclesiae Archiepiscopi annuens. Prohibet enim, ne Reges, Episcopi aut quilibet Christianorum, sede Remensi vacante, in suam utilitatem convertant episcopatum Remensem aut eius redditus; sed omnia futuro antistiti reserventur, eligendo intra tempus statutum in canonibus, id est, intra trium mensium spatium, ne diutius, quam par est, metropolis sit destituta pastore. Testem huius constitutionis laudo Flodoardum, cuius haec sunt verba in libro quar-

(1) T. 2. lib. Eccles. Gallic. cap. 16. (3) Tit. 12.

(2) Tit. 7.

to historiae Remensis capite secundo: *Sanciens insuper auctoritate beati Petri, ut nemo Regum, nullus antistitum, nemo quilibet Christianus, decedente Remorum Episcopo, ipsum episcopatum vel res ipsius Ecclesiae suis compendiis applicet, neque sub suo dominio teneat, praeter ipsius civitatis Episcopum, & eandem metropolim non ultra constitutionem canonicam sine regulis conveniente pastore manere cogat, neque aliter Episcopum ibidem, nisi ut sacri canones iubent, constitui faciat.*

Verum abusus ille, quem hoc loco damnat Formosus, confundi non debet cum iure regaliae, de quo nunc agimus. Nam regalia definit post praestitum fidelitatis iuramentum. Rescriptum vero Papae Formosi traducit pravam quamdam consuetudinem, quae in Galliis invaluerat, ubi laicis non solum monasteria concedebantur *propter imminentem reip. necessitatem*, (ut habetur in canone V. synodi, apud Theodonis-villam habitae anno DCCCXLIV. & in canone duodecimo Concilii Vernensis) sed etiam interdum redditus episcopatum vacantium. Quo alludit canon XXI. Concilii Meldensis anno DCCCXLV. congregati, dum loquitur *de precariis factis ab iis, qui loca Episcoporum occupaverunt*. Hinc autem fiebat, ut Episcoporum electiones retardarentur. Cui incommode occurrit privilegium Papae Formosi. Porro consuetudo haec interrupta erat ante controversiam investiturarum.

V. Nam si Principes tum soliti essent frui redditibus episcopatum vacantium & praebendas conferre, id haudquaquam silentio transmississent Gregorius VII. Urbanus II. Paschalis II. & Callistus II. summi Pontifices, qui severe admodum damnaverunt unicam illam solemnitatem investiturae per baculum & annulum & solemnitatem iuramenti *per manum*, quique investituram coërcuerunt ad sola feuda. Itaque in ea sum sententia, ut existimem, usumfructum reddituum ecclesiasticorum introductum esse post constitutionem Callisti editam anno MCXXII. quae Regibus tribuit potestatem exigendi a Praelatis universa officia & obsequia, quae ratione feudorum exhibere tenentur: *Quae ex regalibus debet, faciat*. Vnde factum est, ut, quemadmodum plurimarum huius regni provinciarum consuetudo domino feudi addicit usumfructum, quoties feudum vacat per mortem vassalli, id quod vulgo (*) *Relevium* vocant, sic Reges eo feudorum iure quoad regalia sive patrimonia episcopatum usi sint interim, dum eorum custodiam ad se receperant, donec sedi vacanti praefectus esset Episcopus, & donec is investituram a Rege accepisset, iuramentumque fidelitatis praestitisset. Quod ius in primis introductum est in provincias, in quibus mutatio domini necessitatem imponit solvendi commodum aliquod & utile domino superiori, quod relevium vocant, ut dixi, quum e contra in illis, quae huic iuri relevii obnoxiae non sunt, nihil

a Re-

(*) *Relief*.

a Regibus tentatum fuerit quoad usumfructum regaliū.

VI. Ius autem illud, tametsi recenter introductum quoad feuda ad Ecclesiam pertinentia, legitimum nihilominus & aequum erat, quod ea feuda iisdem legibus subiecta esse debeant, quibus cetera tenentur. Arbitror autem, Reges resarciendis damnis suis intentos, quae toleraverant dimittendo iura investiendi Episcopos ante consecrationem, dum Pontificibus Romanis obtemperant ita cupientibus, iure suo usos esse, quoad feuda, ut Papa Callistus approbaverat. Ea mihi semper mens fuerat, huius moris originem arcessendam esse a iure feudorum. Sed in hanc sententiam facilius transgressus sum post inspecta mandata a Rege Philippo Pulcro data Archiepiscopo Senonensi & Episcopo Antissiodorensi, quibus iubet ut in controversia quadam exorta in Ecclesia Carnotensi summo Pontifici repraesentent, quatenam in ea causa sint iura regia. Exstant mandata illa in quodam regesto Camerae Computorum Paris. fol. 313. ubi haec leguntur: *Sicut feudus vasallo vacans, interim cum suis redditibus a domino licite occupatur, & propter defectum hominis, ut vulgari nostrae patriae verbo utamur, de iure & generali consuetudine regni nostri per dominum, quousque superveniat persona, quae illi serviat, licite detinetur, sic nos & nostri antecessores vacante Ecclesia Carnotensi & temporalem iurisdictionem & bona temporalia accipimus, & nostros facimus omnes fructus, qui proveniunt ex eisdem. Non solum autem nostram potestatem in bonis episcopalibus exercemus; immo bona temporalia praebendarum & dignitatum, sive sit iurisdicatio temporalis, sive alia bona temporalia, quae possint ad aliquem pertinere, cum vacante praebenda vel dignitate concedimus, & de eis, praedicto tamen modo, disponimus nostro iure.*

VII. Verum quoniam facilis est excursus ab aequo ad iniquum, quoties privata utilitas urget, hinc factum est, ut praetextu custodiae regaliū, auctoritas regia ad se traxerit usumfructum decimarum & in universum omnia reddituum temporalium. Quum itaque redditibus quorundam bonorum, veluti regaliū, optimo iure Reges fruerentur, paullatim factum est, ut in Ecclesias quasdam introducta sit consuetudo fruendi universis redditibus. In quo tamen non omnino peccasse videntur Reges nostri; quum id eo praetextu fieri potuerit, quod quum patrimonia episcopatus velut bona nobilia possiderentur ab Episcopo, evecta per consequentiam erant ad dignitatem feudorum. Nam quoad redditus, qui vulgo *spirituales* dicuntur, magna Ecclesiarum pars, cum decimis & oblationibus, laicis in feudum datae fuerant a Pipino, Carolo magno, & Ludovico Pio, cum consensu Ecclesiae Gallicanae, ut alibi ostendo; quae deinde ecclesiasticis viris concessae sunt, ex permisso Regum. Itaque Principes non omnino destituti erant ratione, ut contenderent servitia & debita feudorum in huiusmodi redditibus

imposita extincta non esse vi consensus regii adhibiti liberalitati laicorum erga Ecclesias, qui ea ad ipsas omnino transfulerant. Adde quod, licet ius percipiendi decimas spirituale sit, decimae tamen sunt temporales, ut aiunt canonici iuris interpretes. Quoniam vero collatio beneficiorum censetur pertinere ad fructus, secundum quod in libris Decretalium continetur, eo iure prorsus opportune usi sunt Reges, ut usum inveherent conferendi praebendas, quarum provisio ad Episcopum pertinebat. Profectum enim hinc esse ius illud regium, ut collatio beneficiorum interim dum regalia aperta est vacantium ad Regem pertineat, probatur ex rescripto Alexandri III. edito in antiqua collectione Decretalium, quam publici iuris fecit Antonius Augustinus: ex quo rescripto discimus, Regem Angliae Henricum II. frui solitum redditibus episcopatus vacantis, & in consequentiam huius possessionis, praebendarum quoque collationem ad se traxisse. *Episcopo de medio sublato*, inquit Alexander, *& redditibus episcopatus ad fiscum devolutis, quum quaedam praebenda in iamdicta Ecclesia vacaret, carissimus in Christo filius noster H. illustris Rex Anglorum eam Thomae clerico suo contulit; cui etiam aliam postmodum in eadem Ecclesia vacantem cum archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, concessit. Quas insimul non debet habere, quum nulli sit licitum in una & eadem Ecclesia duas praebendas obtinere.*

VIII. Reges nostros redditibus episcopatus vacantis frui solitos iam inde a temporibus Ludovici iunioris absoluta est auctoritas. Nam quum Parisiensis Episcopus e vita excessisset anno MCLXI. ait idem Ludovicus, episcopatum illum & regalia in manum suam devenisse, id est, non solum regalia sive feuda, sed etiam universum episcopatum. Eam tamen in ea possessione cautionem adhibet, ut declaret, nolle se ad suam utilitatem convertere oblationes & redditus altaris Capiceriae, quos cuidam puellarum monasterio addicit. *Episcopatus*, inquit (4), *& Regale in manum nostram venit, & similiter Capiceriae redditus. Sed quum oblationes & redditum altaris nollemus accipere &c.*

IX. Episcopus quoque Matisconensis professus est anno MCCI. omnia regalia regni Franciae ad Regem pertinere, dum sedes vacat, & Regem de redditibus eorum statuere posse non secus ac Episcopum ipsum: quod si Episcopus decesserit intestatus, non solum ad Regem pertinere redditus episcopatus, sed etiam omnia mobilia Episcopi defuncti. *Omnia regalia*, inquit (5), *& omnes proventus regalium existentes in regno Franciae libere sunt Domini Regis Franciae, sicut & ea Episcopus libere possidebat. Et si Episcopus Matisconensis decesserit intestatus, tam omnia mobilia, quam omnes proventus sunt Domini Regis Franciae libere & absolute.*

X. Col-

(4) Tit. 2. libert c. 16.

(5) Tit. 4.

X. Collationem (*) autem praebendarum iam fuisse introductam anno MCXC. fidem facit testamentum Philippi Augusti, cuius haec sunt verba: *Si praebenda vel aliquod beneficium ecclesiasticum vacaverit, quando regalia in manu nostra venient, Regina & Archiepiscopus viris honestis & litteratis consilio fratris Bernardi conferant; salvis tamen donationibus nostris, quas per litteras nostras patentes quibusdam fecimus.* Haec ultima clausula continet donationes anticipatas, quae prorsus erant gratiae expectativae.

XI. Quapropter idem Philippus Augustus apud Innocentium III. aiebat anno MCCX. se praebendam quamdam sede Laudunensi vacante contulisse Thomae de Argentolio clerico suo *secundum antiquam & approbatam consuetudinem regni*; petebatque a summo Pontifice confirmationem huius provisionis. Quod rescripto suo non refutat Innocentius; sed causam ad examen Capituli Laudunensis remittit, ut intelligi possit, an provisio a summo Pontifice facta in gratiam cuiusdam Odonis praefenda sit ei, quae a Rege facta est in gratiam Thomae de Argentolio (6). Quod si contingat Odonem praeferi Thomae, Regem orat, ut id gratum habere velit ob reverentiam Apostolicae sedis & ipsius Innocentii. Ceterum potestas illa adeo solidata erat anno MCCLXVII. ut Clemens Papa IV. revocaverit provisionem quamdam, quae auctoritate eius facta fuerat de quadam praebenda Remensi, quod Rex Ludovicus nonus conquereretur, id tentatum fuisse adversus iura regia, affirmaretque (7), *quod vacantes confert in Ecclesia ipsa praebendas a tempore, quo eandem Ecclesiam pastoris regimine contingit destitui, donec substitutus illi Archiepiscopus regalia recipit a Rege.* De eodem sancto Ludovico refert Nangius, eum conferre solitum praebendas Ecclesiarum cathedralium; *ubi sede vacante, ratione custodiae regalium, ex consuetudine pertinebat ad eum collatio praebendarum.* Gregorius vero X. epistola sua data anno MCCLXXI. approbavit collationem archidiaconatus Senonensis a Rege factam sede vacante; tamen beneficium illud vacasset in curia Romana ob consecrationem Archidiaconi, qui ad archiepiscopatum Senonensem electus fuerat.

XII. Praeter redditus episcopatus & collationem praebendarum, spolia Episcoporum defunctorum pertinebant ad Regem; licet antiqui canones ab iisdem spoliis removissent clericos & Metropolitanos, ac licet Urbanus II. & Innocentius II. eorundem spoliolum occupationem laicis interdixissent (8). Reges tamen nostri possessionem illam retinuerant quoad quasdam Ecclesias; ut fidem facit Episcopus Matisco-

(*) Hunc usum conferendi praebendas Ecclesiae vacantis, in cuius possessione sunt Reges nostri, antiquiorem esse Philippo Augusto dicemus ad Hildebertum.

(6) Tit. 5. lib. Eccl. Gall.

(7) Tit. 16.

(8) Vide additionem ad caput XVIII. huius libri.

trifconensis anno MCCI. cuius auctoritas paullo supra relata est. Sed idem disertius probatur ex epistola Regis Ludovici iunioris, quae exstat tit. i. cap. XVI. libertatum Ecclesiae Gallicanae, data anno MCXLVII. in qua remittit Episcopis Catalaunensibus veterem consuetudinem, quae ab officialibus regis usurpabatur, ut caperent omnia mobilia lignea aut ferrea & animalia, quae reperiebantur in domo episcopali. Sed disertis verbis retinet, secundum veterem consuetudinem, vinum, annonam, aurum & argentum, quae tum fuerint in episcopatu: *Præter annonam, vinum, aurum & argentum: quae omnia, iuxta vetustam consuetudinem, & manu & potestate regia retinemus.* Idem Princeps simile privilegium concessit Theobaldo Episcopo Parisiensi, quod a filio eius Philippo Rege confirmatum est; ut patet ex epistola quadam edita apud Gallandium in tractatu de Franco-Allodio pag. 338.

C A P V T XXIII.

De iure, quo Imperatores Romani & Orientales circa spolia Episcoporum & vacantis Ecclesiae redditus usi fuere.

S Y N O P S I S.

I. Imperatores quoque fruebantur iure occupandi spolia Episcoporum defunctorum. Sed id ius Ecclesiis remisit Fridericus secundus. Fructuum autem nomine comprehendebant etiam collationem beneficiorum. Sed tamen Fridericus non remisit investituram per sceptrum, neque ius recipiendi homagii ab Episcopis.

II. Post electionem Ottonis quarti Principes Germani scripserunt ad Innocentium tertium, abolitam ab Otone fuisse consuetudinem occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statuisseque, ut ea conserventur suc-

cessoribus.

III. Dubitandum non est, quin Ecclesia Orientalis redditus episcopatus vacantis conservaverit successoribus. Gubernatores tamen provinciarum bona mobilia Episcopi mortui dein occuparunt, & immobilium usum fructum in suos usus converterunt. Ratio huius immutationis investigatur.

IV. Id lege lata prohibuit Ioannes Comnenus Imperator. Tum etiam frater eius Manuel Comnenus: qui præterea edixit, ne Gubernatores bona immobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adiungerent fiscoque addicerent.

I. **A**T non in Gallia solum viguit consuetudo illa occupandi spolia Episcoporum morientium & fructus episcopatuum vacantium post editam Callisti constitutionem; sed in imperium quoque transgressa est, ut patet ex constitutione Friderici II. Imperatoris, qui ius illud Ecclesiis remisit, ac declaravit, eam pravam consuetudinem a prædecessoribus suis introductam fuisse. Sed in ea constitutione exstat clausula magni momenti, quae probat, Imperatores fructuum nomine collationem quoque beneficiorum fuisse complexos.

Tom. III.

Y y y

Ait

Ait enim, relinquere se Episcopis dispositionem rerum spiritualium, ut Deo reddantur, quae sunt Dei, & Caesari, quae sunt Caesaris. Attamen non abiicit investituram per sceptrum, nec homagium Episcoporum, quae in usu fuerant temporibus praedecessorum suorum. Data est haec Friderici constitutio anno MCCXIII. confirmata dein Bulla aurea eiusdem Principis anno MCCXIX. data ad Honorium III. Papam, quae asservatur in arce Hadriani & in bibliotheca Vaticana, & a Goldasto edita est. Haec sunt eius verba: *Illum quoque dimittimus & refutamus abusum, quem in occupandis bonis decedentium Praelatorum, aut etiam Ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu propriae voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis & aliis Ecclesiarum Praelatis relinquimus libere disponenda; ut, quae sunt Caesaris, Caesari, & quae Dei, Deo recta distributione reddantur.*

II. Eo autem tempore, quo electus est Imperator Otto quartus, Principes & Barones Germaniae, clerici ac laici Innocentio Papa III. significarunt anno MCC. abolitam ab Ottone fuisse pravam illam consuetudinem, a superioribus Imperatoribus introductam, occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statuisseque illum, ut ea bona conserventur futuris successoribus. *Pravam illam consuetudinem*, inquiunt (1), *quam Imperatores antecessores sui in occupandis rebus mobilibus vel se moventibus decedentium Episcoporum vel Abbatum Principum hucusque servaverunt penitus extirpans; nos ecclesiasticos Principes ex hac indebita vexatione regali benevolentia liberos dimisit, & decedentium bona suis successoribus servanda liberaliter statuit.*

III. Post explicatum Occidentalis imperii morem, res poscere videtur, ut Orientem quoque spectemus; praesertim quum disquisitio ista multum conferat ad noscendum, quaenam fuerit Regibus nostris mens quoad difficultates, quae supersunt tractandae. Ac primum quidem certum est, Ecclesiam Graecam summo semper studio observasse canones de disciplina latos. Quare dubitandum non est, quin iuxta Concilium Chalcedonense & Novellas Iustiniani relictus episcopatus conservaverit successori, deductis impendiis necessariis. Legimus nihilominus, Gubernatores provinciarum quamdam immutationem introducere illic conatos, exemplo fortassis Occidentalium, & bona mobilia Episcopi mortui occupasse, & immobilium usumfructum in suos usus convertere voluisse, quamdiu sedes vacabat. Et fortassis id ius Imperatori competere asseverabant quoad regalia, quibus dotati erant episcopatus & monasteria Graecorum. Nam legimus in Novella Manuelis Comneni Imperatoris Constantinopolitani, (quae exstat apud Balsamonem in canonem duodecimum septimae synodi & in libro tertio Iuris Graeco-Romani) Ecclesias habuisse villas, census, telonea, iura

(1) Ap. Baron. ad an. 996. & in re- gesto Innocentii, & apud Goldastum.

iura introitus & exitus tam in fluminibus quam in mari, & omne reddituum genus, quos Latini *regalia* nominabant, atque etiam castra:

Κατὰ ἐν τοῖσι τοῦτοις ἡκδομηθῆσαν.

IV. At Ioannes Comnenus Imperator prohibuit circa annum MCXX. (2) ne Gubernatores provinciarum occuparent bona mobilia Episcoporum morientium, sive illa argentum essent, annona, aut animalia, sive quippiam aliud; poenis gravissimis intentatis adversus eos, si secus agerent. Ioannis vero frater Manuel Comnenus eam prohibitionem renovavit circa annum MCL. (3) eamque porrexit ad alium abusum, qui tunc irrepebat. Gubernatores enim bona immobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adiungebant, fiscoque addicebant. Id fieri deinceps vetuit Manuel Comnenus, iubens, ut partes sive membra Ecclesiae vacantis, id est, clerici illius Ecclesiae, eorum bonorum administrationem suscipiant secundum statuta canonum, donec successor adveniat. Hunc autem abusum acriter traducit, dicens, eum vergere in contemptum Dei & legis naturalis everisionem, ideoque se adactum ad abolendum illum morem tamquam indignum professione nominis Christiani (4): τοῖς ἀκίνητοις μὲν τῶν χερῶν σου ἐκκλησιῶν, ἔδωκε δὲ ὅλως ἐπιβαλὼν τις τῶν κατὰ χώραν Δικῶν. Infra: Πράγμα καὶ εἰς θεὸν τολμῶμενοι περιφρονῶσιν, καὶ εἰς ἀδελφῶν δέσμῳ φυσικῶν. Infra: ἐνδεὶς τοὶ καὶ ὡς πάντῃ πᾶσι τῶν χερσῶν σου ἀνάξιον ἐπαγγελματός διορδῶνται τὸ τοῦ βασιλέως μου. Infra: ἀλλὰ πάντα παρὰ μερῶν τῶν τοιούτων ἐκκλησιῶν ἐν αὐτοῖς διακομίζονται, καθὼς ἄρα καὶ περὶ αὐτῶν νομοθεσθῆναι, καὶ κανονικῶς διαγορῶνται.

CAPUT XXIV.

Ostenditur, ius illud regum circa vacantes Ecclesias tantum conservatum esse in iis Ecclesiis, ubi ex antiquo receptum erat.

SYNOPSIS.

I. Exemplum Orientalium & Friderici secundi occasionem dedit Regibus nostris, coercendi ius suum ad solas Ecclesias, in quibus receptum illud erat.

II. Hinc factum, ut in vetustis Parliamentis Parisiensis actis: interdum pronuntiatur secundum Regem, interdum vero adversus ipsum, habita nimirum ratione possessionis.

III. Explicatur ius, quod Regi compete-
bat in episcopatu Amiciensi, sede vacante.

IV. Usus fructus reddituum episcopatum & collatio praebendarum nitebatur tantum consuetudine ante tempora Gregorii decimi. Sed Concilium Lugdunense, ea tempestate habitum, possessionem Regum in ius vertit.

V. Generali fructuum vocabulo comprehende-
batur etiam collatio praebendarum; quam

Y y 2

(2) An. 1124. in quem incidit Indictio secunda. Haec porro constitutio exstat lib. 2. Iuris Graeco-Rom. pag. 147.

(3) An. 1155. Indict. IV. mense Septembri.

(4) Lib. 2. Iuris Graeco-Rom. pag. 155.

vis id disertis verbis non definiverit Concilium illud Lugdunense.

VI. Ea tamen reticentia occasionem postea dedit Bonifacio VIII. affirmandi, collationem beneficiorum non pertinere ad Philippum Pulcrum. Sed is ius suum tuitus est allegata veteri consuetudine regni sui. Ob eam discordiam Ioannes de Parisiis scripsit tractatum de potestate regia & papali.

VII. In articulis Clementis V. oblatis adversus memoriam Bonifacii asseritur, Ecclesias cathedrales esse sub tuitione Regis. Earum vacantium redditus, qui de sua regalia existunt, ad illum pertinere. Eum vero Beneficia ad collationem Episcopi pertinentia conferre, quum sedes vacat.

VIII. Regum rescriptis ius regaliae coercitum est ad Ecclesias, in quibus receptum erat, Regem eo iure uti. Enumerantur Ecclesiae ei inri subiectae, itemque illae, quae

ei subiectae non sunt.

IX. Eo igitur iure uti non potest Princeps, nisi in Ecclesiis, ubi possessionem habet omni memoria antiquiorem. Quidam tamen contendunt, ius regaliae esse ius mere regium, atque adeo ad universas regni Ecclesias pertinendum esse sine discrimine, quam opinionem erroneam esse pronuntiat Pasquierius.

X. At quum dein in edicto anni MDCVI. scriptum fuisset, Regem nolle uti iure regaliae in detrimentum Ecclesiarum exemptarum, data est occasio investigandi, quonam modo intelligenda esset exemptio illa. Parlamentum Parisiense eam interpretatus est de exemptione concessa ob titulum onerosum.

XI. Philippus Augustus nonnullas Ecclesias liberavit a iure regalium; sed Episcopis earum non remisit iuramentum fidelitatis. De Regalia Turonensi.

I. **E**xemplum Imperatoris Friderici, itemque Imperatorum Graecorum praxis, quae Occidentalibus cognita erat ob frequentes nostrorum peregrinationes ad loca sancta, Regibus nostris, ut ego quidem arbitror, occasionem dederunt, non quidem remittendi in universum usumfructum reddituum Ecclesiarum & collationes praebendarum, sed ius illud coercendi ad solas Ecclesias, in quibus receptum illud erat, relicto ceteris antiquorum canonum usu.

II. Hinc factum, ut in quamplurimis veteribus arrestis Parlamenti Parisiensis edicatur, probandam esse possessionem Regis in Ecclesiis; iuxta quam deinde curia decernebat de iure regaliae. Itaque ei in quibusdam Ecclesiis servatur ius, in cuius possessione tunc erat, fruendi omnibus redditibus & conferendi praebendas; in aliis vero ius tantum fruendi regalibus sive bonis temporalibus, non autem redditibus decimarum; quemadmodum Ruzaeus in privilegio LV. adnotavit, iudicatum fuisse anno MCCLXXXII. senatusconsulto Parlamenti Parisiensis. Quibus addi potest, arresto lato anno MCCLXVI. pronuntiatum fuisse in gratiam Ecclesiae Morinensis, edictumque, ut Rex & Capitulum futuro Episcopo conservent redditus bonorum spiritualium aut annexorum. Contra in arrestis, latis anno MCCLXII. & LXVIII. legitur, Regem fuisse in possessione percipiendarum decimarum in Ecclesia Bituricensi; ut discimus ex Probo quaestione LX. num. V. Nam eadem quoque diversitas iudiciorum reperitur quoad collationem beneficiorum; quae Regi adiudicatur in quibusdam Ecclesiis, in aliis vero abiudicatur.

III. Probari istud posset multiplicibus exemplis. Vnicum tamen sufficiet admodum illustre. Petitur autem ex constitutione quadam san-

Si

Ati Ludovici Regis data in consequentiam arresti cuiusdam lati a Parlamento Parisiensi pro regalibus Ecclesiae Aniciensis apud Velaunos. Definita enim fuerat haec causa post factam inquisitionem. Itaque, iuxta consuetudinem in ea Ecclesia receptam, Regi ratione regalium conservata est, interim dum sedes vacaret, iurisdictio temporalis ad Episcopum pertinens, in urbe nimirum, suburbiis, & territorio civitatis, tum etiam ius recipiendorum vectigalium urbis & aliorum reddituum eiusdem urbis & territorii; exceptis tamen redditibus altarium, id est, oblationibus & decimis. Quum autem ostensum fuisset, Regem nunquam ad manum suam revocasse domum episcopalem, neque arcem civitatis, aut castra, sive dominationes, neque vectigalia, quae extra urbem sunt, nisi post decessum duorum postremorum Episcoporum, (quod sufficere non poterat ad introducendum ius consuetudinis,) neque ipsum aut eius praedecessores unquam contulisse praebendas aut dignitates in Ecclesia Aniciensi vacantes, neque ipsam Regibus annuntiasse mortes Episcoporum aut eligendi facultatem petiisse, vetitum eo arresto fuit, ne deinceps aliquid quoad hoc tentaretur adversus Ecclesiam illam. Datum autem est arrestum illud anno MCCLVIII. exstatque in veteribus regestis Parlamenti Parisiensi, unde editum est a Chopino & Corbino. Sed constitutio illa beati Ludovici, quam diximus, data anno sequenti, descripta est in veteri regesto, quod exstat in camera Computorum Parisi. hoc titulo: *Regestum curiae Franciae Domini Regis de feudis & negotiis senescalliarum Carcassonae, Bellicadri, & Tolosanae, Caturcensis & Ruthenensis*. Exstat autem in ea constitutione clausula quaedam magni momenti, qua caret arrestum. Rex enim sibi reservat ius occupandi arces & castra iure superioritatis, quoties ita postulabit utilitas Principis, secundum quod fieri assolet antiquitus, quamvis ea ad manum suam non recipiat iure regaliae, quum sedes vacat.

Excellentissimo Domino suo Ludovico Dei gratia serenissimo Francorum Regi G. Decanus & Capitulum Aniciensis Ecclesiae se ipsos ad suae beneplacita voluntatis. Serenitatis vestrae litteras per patrem venerabilem Dominum G. Dei gratia Episcopum nostrum nuper nobis transmissas vidimus in haec verba: LVDOVICVS DEI GRATIA REX FRANCIAE. Notum facimus universis, quod inter nos & Ecclesiam Aniciensem super regalibus quaestione suborta, inquiri fecimus diligenter de assensu eiusdem Ecclesiae, quae sunt illa, quae a nobis & nostris antecessoribus regalium nomine, vacante eadem Ecclesia, accipi consueverant ab antiquo. Quia vero per inquestam, quam fieri fecimus, probatum non exstitit seu inventum, quod vacante Ecclesia supradicta nos vel nostri antecessores domum episcopalem, vel fortericia alia civitatis, castra etiam extra civitatem, seu villas alias habuerimus aliquo unquam tempore, sed nec pedagia extra civitatem ad Episcopum

pum pertinentia, nisi a duabus proximis vacationibus citra, vel quod unquam vacante Ecclesia nos vel nostri antecessores dignitatem aliquam in ea contulerimus seu praebendam, vel nobis aut nostris antecessoribus denuntiata fuerit mors Episcopi sive cessio, vel petita a nobis ex parte Capituli licentia eligendi, super his ex nunc in perpetuum dictam Ecclesiam nolumus molestari. Sane licet ratione vacationis fortalicia civitatis peti nolumus in posteram, prout diximus, ius tamen ea petendi ratione dominii & recuperandi nobis & nostris successoribus retinemus in illis casibus, in quibus nobis competit ab antiquo. Verum quia per eandem inquestam invenimus, quod a longis retro temporibus vacante eadem Ecclesia ad nos pertinet, iure regalium, iurisdictio temporalis in civitate, suburbiis & territorio ad Episcopum pertinens, pedagium etiam civitatis, & alii redditus in eadem civitate & territorio ad Episcopum pertinentes, exceptis redditibus altarium, ea nobis & nostris successoribus Regibus Franciae in perpetuum retinemus. Actum apud Corbolum anno Domini MCCLIX, mense Iulio. *Vestrae igitur regiae maiestati referentes, quas scimus & possumus, gratiarum humillimas actiones, quia vestrae benevolentiae placuit ius nostrum & Ecclesiae nostrae per usurpationes diversas a quibusdam in ambiguo positum declarare, quae in eisdem litteris continentur habentes accepta, ea ad vos & successores vestros Reges Franciae iure regalium, vacante Ecclesia nostra, recognoscimus pertinere, quae in vestris praedictis litteris vobis & eisdem successoribus vestris retinuistis expresse. In cuius rei testimonium praesentem cedulam eminentiae vestrae mittimus sigilli nostri munimine roboratam. Datum Anicii in Capitulo anno quo supra, mense Augusto.*

IV. Quum autem usufructus reddituum episcopatus (si redditus feudorum excipias) & collatio praebendarum ex consuetudine proficerentur adversus canones introducta, optimum factu esse existimarent Principes, ut huius consuetudinis confirmationem decerni procurarent in Concilio generali Lugdunensi, quod a Gregorio X. convocatum & celebratum est anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto. Eam ob rem editus est in eo Concilio canon, praesentibus Francorum legatis, quo idem prorsus decretum est, quod Regis auctoritate statutum fuerat arresto Parlamenti Parisiensis. Confirmatum enim est ius recipiendi regalia in Ecclesiis, ubi recepta erat illa consuetudo: cuius introductio vetita est quoad Ecclesias, quae ei non erant obnoxiae (5). *Generali constitutione sancimus universos & singulos, qui regalia, custodiam sive gardiam, advocacionis seu defensionis titulum in Ecclesiis, monasteriis, seu quibuslibet piis locis de novo usurpare conantes, bona Ecclesiarum, monasteriorum, aut locorum ipsorum vacantium occupare praesumunt, quantacumque dignitatis bo-*

note

(5) Cap. 12. Concilii Lugdun. sub Gregorio X.

more praesulgeant, . . . eo ipso excommunicationis sententiae decernimus subiaccere. Infra: Qui autem ab ipsarum Ecclesiarum ceterorumque locorum fundatione vel ex antiqua consuetudine iura sibi huiusmodi vendicant, ab illorum abusu sic prudenter abstineant & suos ministros in eis sollicitè faciant abstinere, quod ea, quae non pertinent ad fructus sive redditus provenientes, vacationis tempore non usurpent, nec bona cetera, quorum se asserunt habere custodiam, dilabi permittant, sed in bono statu conservent. Ceterum adnotandum est, hoc loco vocem regalia heic nove accipi, pro custodia nimirum & usufructu omnium fructuum & reddituum provenientium interim, dum sedes vacat: Fructus sive redditus provenientes vacationis tempore.

V. Dubitandum non est, quin generali fructuum vocabulo comprehenderetur etiam collatio praebendarum, quum iuxta Alexandri tertii constitutionem, quae ante hoc Concilium edita est, collationes recenserentur in fructibus. Sed tamen maluit Concilium ius illud extraordinarium verbis generalibus, quod & ipsa validae rationis loco esse possent, complecti, quam illud disertis verbis explicare. Neque enim probabile est, eam fuisse patribus Concilii mentem, quum hunc canonem conderent, ut collationes praebendarum adimerent, Principibus; quum Innocentius tertius anno millesimo ducentesimo decimo, Clemens quartus anno millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, & Gregorius ipse decimus anno MCCLXXI. huiusmodi praebendarum collationes a Regibus sede vacante factas approbaverint.

VI. Haec tamen reticentia occasionem postea subministravit Bonifacio Papae octavo de hoc iure controversiam movendi adversus Philippum Pulcrum Regem Francorum; cui scripsit Pontifex, eos se pro haereticis habere, qui contendeant, collationem beneficiorum, quod spiritualia sint, fieri posse a laica persona. Verum Rex ius suum tuitus est allegata veteri consuetudine regni sui. Ioannes de Parisiis temporis illius scriptor, ea occasione scripsit tractatum de potestate papali & regia; in quo inter alia examinat quaestionem collationis beneficiorum. Ait autem, quod cum Ecclesia patronis concesserit ius praesentationis contemplatione fundationis beneficiorum, potuit quoque ipsa ac debuit in gratiam insignium virorum connivere eorumdem beneficiorum collationibus, velut vices rependens protectioni, quam illi impertiuntur Ecclesiae, & consideratione beneficiorum ab iis praestitorum Ecclesiis; praesertim quum collatio ac praesentatio non sint proprie res spirituales, sed tantum spiritualibus connexae *per antecedentiam*, ut ille loquitur. Significat autem, eas antecedere exercitium spirituale & officium, quod beneficiatus praestat Ecclesiae. Nam licet Episcopo iniuria fieri videatur, quum collatione quorundam beneficiorum sede vacante vacantium privatur, leve tamen illud damnum maiore commodo refarcitur, protectione nimirum & dona-

tio-

tionibus factis & in posterum faciendis in gratiam Ecclesiarum (6). *Quod annexum est spiritualibus officiis per antecedentiam, ut praesentatio, vel collatio, seu ius conferendi, quia non sic dependet a spirituali, sed e converso, potest competere laico praecipue, & ex concessione Ecclesiae, vel ex promissione, & ex longa consuetudine praescripta, potest Rex sibi ius acquirere, quum sibi non repugnet. Intra dicta consuetudo quum non sit damnosa in ministris Ecclesiae, sed in pluribus fructuosa, non praesudicat iuri publico in genere, licet videatur praesudicare in specie. Nam licet videatur praesudicare Episcopis, qui privantur collatione beneficiorum, quae de iure communi eis debetur, tamen Ecclesiae aliunde ex hoc emolumentum accipiunt praeponderans, ratione defensionis & donationis & foundationis. Et ideo non praesudicat simpliciter.*

VII. In articulis Clementi Papae V. a Guillelmo de Nogareto oblati adversus memoriam Bonifacii octavi, quam is damnari debere contendebat ob crimen haereseos, tria quaedam proponuntur tamquam certa & manifesta adeoque nota, ut nemo contradiceret. Primum enim asseritur, quamplurimas Ecclesias esse sub tuitione Regis, in primis vero omnes Ecclesias cathedrales huius regni; adeo ut, si vis aliqua illis inferatur, Rex auctoritate sua resarciri damna procuraret. Secundo inter iura regia illud quoque recenseretur, ad eum nempe pertinere usumfructum omnium fructuum & reddituum Ecclesiarum cathedralium vacantium, *qui de sua regalia existunt*, donec novus Episcopus bona temporalia a Rege receperit, post praestitum videlicet iuramentum fidelitatis aut homagium. Tum Ecclesias, in quibus Rex fruitur hoc iure regaliae, fundatas fuisse a Regibus Francorum. Tertio Regem, sede vacante, conferre praebendas, dignitates, & beneficia, quorum collatio ad Episcopum pertinebat, etiamli vacent in curia Romana.

VIII. Porro cum antiqua Parlamenti arresta ius regium consuetudine niti docuerint, illudque deinceps Concilium Lugdunense approbaverit cum hac modificatione, nullamque aliam eius asserendi probabilem causam invenerint Doctores Parisienses, quam vetustam consuetudinem ex aequitate profectam, mirum videri non debet, si Reges, qui primi leges in hac regalium materia condiderunt ad fori usum accommodatas, ius illud coërcuerint ad Ecclesias, in quibus receptum erat, Regem eo iure uti. Ita enim anno MCCCIL edixit Philippus Pulcher: *Item quantum ad regalias, quas nos & nostri praedecessores, percipere assuevimus & habere in aliquibus Ecclesiis regni nostri, quando eas vacare contingit.* Item Philippus Valesius anno MCCCXXXIV. *Ex Eglises de nostre Royaume esquelles nous avons droit de Regale.* Exstat autem in camera Computorum vetus regestum, (cuius excerpta refe-

(6) Ioan. Paris. de potest. reg. & pap. c. 21.

referuntur a Pasquierio lib. III. Disquisitionum Francicarum c. XXXVII.) in quo enumerantur Ecclesiae subiectae huic iuri regaliae, itemque Ecclesiae, in quibus Reges non utebantur eo iure. Inter subiectas autem ponuntur provincia Senonensis, excepto episcopatu Autissiodorensi, Remensis provincia, excepta Ecclesia Cameracensi, provincia Bituricensis, exceptis episcopatu Lemovicensi, Cadurcensi, Ruthenensi, Albiensi & Mimateni, provincia Turonensis, exceptis Britonum Ecclesiis, & provincia Rotomagensis. Provinciae vero, quae subiectae non sunt, sunt istae, Burdegalensis, Auscitana, Narbonensis & Arelatenfis.

Huic regulae, quae nobis a maioribus tradita est, innititur constitutio Ludovici XII. edita anno MCDXCIX. quae his verbis concepta est: *Defendons a tous nos Officiers qu'ex Archeveschez, Evêchez, Abbayes, & autres Benefices de nostre royaume esquels n'avons droit de Regale ou de Garde, ils ne se mettent dedans, sur peine d'estre punis comme sacrileges.*

IX. Qui materiam hanc cum aliqua cura tractarunt, veluti Ruzaeus & Probus, ex his constitutionibus consequi aiunt, ius regaliae non esse ubique simile, nec in universo regno vigere; Regem vero eo uti non posse, nisi in Ecclesiis, ubi possessionem habet omni memoria antiquiorem. Attamen dissimulandum non est, tentasse iamdiu quosdam persuasum omnibus facere, ius regalium esse ius mere regium & ad coronam pertinere, ut ipsi loquuntur, atque adeo ad universas regni Ecclesias porrigendum esse absque discrimine. Ita enim ante hos trecentos ferme annos sensit Ioannes Butillerius (*) in sua Summa rurali. At Pasquierius (7), tamen si regius in Camera Computorum Advocatus esset, opinionem illam erroneam esse, contendit, & dignam potius adulate aulæ quam Iurisperito Gallo. Addit vero, Guidonem Fabrum Pibracium generalem Regis in Parlamento Parisiensi Advocatum, qui ius regaliae generale ubique esse urgebat edicto statui, id obtinere non potuisse, ac de sententia fuisse deiectum.

Tom. III.

Z z z

X. Ni-

(*) Opinio illa Butillerii destituta non erat auctoritate & exemplo. Etenim existat in libro quarto miscellaneorum notarum pag. 495. quoddam scriptum, ut fert titulus in veteri codice, de vacatione Ecclesiae Sueffionensis & de collatione praebendarum tempore regalium, in quo Canonici Sueffionensibus, qui contendebant, quod collatio praebendarum sede vacante in praedicta Ecclesia ad Regem nullatenus pertinebat, hanc solam rationem praetendentes, quod Rex nunquam consulerat, responsum est anno MCCL. ex parte Re-

ginae & ex parte illorum, qui tunc erant ad Consilium Regis, videlicet Archiepiscopi Bituricensis, Episcopi Aurelianensis, Episcopi Belvacensis, Episcopi Ebroicensis &c. quod de consuetudine regni Franciae collatio praebendarum sede vacante in dicta Ecclesia debebat ad Regem pertinere. Quod obtinuit. Tandem Rex Ludovicus XIV. consentiente Ecclesia Gallicana definivit, regaliae ius valere debere in universis regni Francici Ecclesiis.

(7) Pasquier. lib. 3. c. 37.

X. Nihilominus hinc factum est, ut vetus loquendi modus, in antiquis Regum constitutionibus usurpatus, mutatus dein fuerit. Editum quippe anni MDCVI. verbis ambiguis & oblique inflexis conceptum est, quæ duplici interpretationi obnoxia sunt, quum in ea contineatur, Regem nolle uti iure regaliæ in detrimentum Ecclesiarum exemptarum. Verba enim hæc occasionem subministrarunt investigandi, an exemptio illa intelligenda esset de exemptione iuris & de præscriptione, aut de exemptione a Principe concessa, sive gratuito, sive titulo oneroso. Viam autem controversiæ hæc aperuit arresto Parlamenti Parisiensis, lato anno millesimo sexcentesimo octavo quo edicitur, ne Advocati in dubium revocent, an Rex iure regaliæ uti possit in universis regni Ecclesiis, quod iam præiudicatum fuisset, editum esse intelligendum de exemptione concessa ob titulum onerosum. Querelam adversus hoc arrestum movit clerus Gallicanus apud regiam maiestatem.

XI. Constat sane, plurimas Ecclesias fuisse exemptas, vel, ut apertius loquar, liberatas a iure regaliæ litteris Philippi Augusti, veluti Autissiodorenses, Lingonenses, Nivernenses, & alias (8). Verum ea concessio non liberabat Ecclesiarum illarum Episcopos a iuramento fidelitatis, ut constat ex litteris exemptionis Ecclesiæ Atrebatensis, datis anno MCCII. *Sed electum suum confirmatum nobis præsentabunt, ut fidelitatem nobis faciat, sicut alii Episcopi nostri nobis facere consueverunt* (9). Quo ad exemptionem vero regaliæ Turonensis, litem accuratius disceptandam esse, pronuntiatum est arresto, lato anno MDLco prætextu, quod Regina Blancha gratis restituerat regalia electo Archiepiscopo Turonensi (10). Verum concessio illa facta fuerat in gratiam personæ, & in eo versabatur, quod bona temporalia restituta fuerint electo ante consecrationem. Huiusmodi concessionis mentio exstat in constitutione regia anni MCCCXXXII.

C A P V T XXV.

De iure regaliæ, quo præter regem dynastæ Galliarum usi sunt circa vacantes Ecclesias.

S Y N O P S I S.

Inquiritur, an præter Regem aliqui sitio ad ostendendum, falsum esse eorum Galliarum dynastæ iure regaliæ fruerentur opinionem, qui, ius illud ad solum Regem in regno. Magis momenti est hæc quæ- gere pertinere posse, contendunt.

II. Du-

(8) Chopin. lib. 2. de Domano Tit.

libri.

9. §. 8. Pasquierus loco supra laudato.

(10) Probat. libert. Eccl. Gallic. tit.

(9) Vide supra litteras Petri Regis Aragonum in additione ad c. X. huius

16. c. 16. Vide Odor. Raynald. ann. 1337. §. 17.

II. *Duces & Comites investituras olim eodem iure concedebant, quo Principes. Probat ex synodo Romana Gregorii septimi & ex registro eiusdem Pontificis.*

III. *Rotocus Comes Huberto Abbati sancti Dionysii Nogenti tradidit baculum pastorem, eique curam monasterii commisit.*

VI. *Comites Sabaudiae soliti erant concedere investituram regaliu episcopatus Sedunensis. Sed eis ablatus est id ius ab Henrico sexto Imperatore.*

V. *Quum investiturae, mutato nomine, regalia dici coepissent, Duces & Comites regalia quoque retinuerunt. Probat ex articulis Clementi Papae quinto oblati.*

VI. *In passionibus initis inter sanctum Ludovicum Regem & Petrum Ducem Britanniae ius regaliae huic Duci conservatum est in episcopatibus illius provinciae.*

VII. *Comes Campaniae iure regaliae fruebatur in Ecclesia Trecenti. Et Vicecomes Combornensis in episcopatu Lemovien-*

ADDITIO.) Comes Andegavensis idem ius usurpabat in Ecclesia Lexovien-
& in monasterio sancti Albini Andegaven-
sis investiturarum pleno iure olim utebatur.
Reges nostri abbatibus olim concedebant vi-
ris a se delectis, inexpectata etiam mona-
chorum electione. Probat ex praecepto
Rodulphi Regis pro monasterio Tutelensi in
Lemovicibus.

I. **I**nvestigandum est deinceps, an praeter Regem aliqui Galliarum dynastae iure regaliae fruerentur in regno. Plena est haec quaestio curiosae eruditionis; ac praeterea magni momenti est ad ostendendum, falsam esse quorundam persuasionem, qui existimant, eam esse regaliae dignitatem, ut neque transferri in alium possit, neque cum quoquam communicari. Sed, ut rem ipsam melius intelligamus, repetenda est causa investiturarum, unde quoque regaliae originem esse, scripsimus. Etenim si Duces & comites, postquam eorum dignitates factae sunt hereditariae, investituras regaliu episcopatuu & monasterioru dabant, probabile videtur, eos hunc investiturarum usum retinuisse cum additione, quae facta fuerat usufructus regaliu.

II. Nam quoad investituras, patet ex synodo Romana, a Gregorio VII. celebrata anno MLXXX. solitos quoque Duces & Comites eas concedere eodem iure, quo Principes. *Si quis Imperatorum, inquit synodus, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum investituram episcopatuu vel alicuius ecclesiasticae dignitatis dare praesumerit &c.* Id ipsum disertius docet idem Gregorius lib. IV. epist. XIV. ex qua constat Comites Britonum, synodi Romanae decreto obsequentes, investituras episcopatuu abiecidisse, tametsi se vetusta possessione tueri possent. *Quum enim audivimus, inquit Gregorius, Principes illius terrae contra antiquam & pessimam consuetudinem pro reverentia Dei omnipotentis & Apostolicae auctoritatis ulterius in ordinandis Episcopis nec dominium investiturae tenere nec pecuniae commodum quaerere velle &c.*

III. Idem investiturarum usus probatur etiam ex Chartulario sancti Dionysii Nogenti-Rotroci; ex quo patet, Comitem Rotrocom Abbati Huberto dedisse baculum pastorem eique curam monasterii commisisse. *Huberto Comes Rotocus baculum in manu dedit & curam*

monasterii commisit. Apud Gallandium in tractatu de Franco-Allo-
dio pag. 328.

IV. In Imperio quoque vigeat idem usus. Etenim Comites Sabaudiae consueverant dare investituram regalium episcopatus Sedunensis in Vallesia; ut patet ex epistola quadam Henrici sexti Imp. data an. MCLXXXIX. quae exstat in Chartulario Tullenfi. Illic enim legitur, Comitem Thomam petiisse restitutionem omnium bonorum suorum, quae adversus patrem eius publicata fuerant decreto curiae imperialis, *per iustam Principum imperii sententiam & parium suorum*. Impe-
tratum id quidem. Sed tamen denegatus ei fuit episcopatus Sedunensis; adiudicatumque est imperio ius tribuendi investituram regalium eiusdem episcopatus, tametli ea ad Comites Sabaudiae pertinuisset; *Sedunensem episcopatum ad manum imperii retinuimus specialiter; cuius Ecclesiae Episcopi ante tempora illa de manu Comitum Sabaudiae per aliquod tempus recipiebant regalia*. Sub ergo hac forma episcopatum illum imperio specialiter retinuimus, ut Ecclesia Sedunensis & eiusdem Ecclesiae Episcopi ad coronam imperii iure perpetuo specialiter pertineant, ac de manu imperii regalia recipiant. Ad cuius rei certorem evidentiam Willelmum Episcopum, qui tempore illo Sedunensi Ecclesiae praesidebat, de regalibus investivimus; qui investituram regalium Sedunensis episcopatus de manu nostra recepit, eamque omnes eius successores de manu imperii sunt recepturi. Ad ampliorem quoque Sedunensis Ecclesiae dignitatem & exaltationem imperiali simul & regali edicto statuimus, ut nullus de cetero Sedunensis Episcopus investituram regalium nonnisi de manu imperii accipiat. Apud eundem Gallandium pag. 245.

V. Quoniam vero investiturae, mutato nomine, regalia dici deinceps coeperunt, hinc factum, ut Duces & Comites, qui investiturarum iure fruebantur, regalia quoque retinuerint; pro quibus tamen homagium & iuramentum fidelitatis Regi praestabant, quod ea portio quaedam & membrorum essent feudorum ab ipsis possessorum. Propositio haec melius probari non potest, quam auctoritate articulorum a Guillelmo de Nogareto oblatorum Clementi Papae quinto, quorum haec sunt verba in articulo XIV. Item certum, notorium, & indubitatum existit, quod iura regalia aliquarum Ecclesiarum, quae habet in Ecclesiis praedictis Dominus Rex praedictus, progenitores ipsius Domini Regis & praedecessores eius in regno dederunt in feudum aliquibus Baronibus suis tam ecclesiasticis quam saecularibus. Qui Barones regalibus illis utuntur & fruuntur, sedibus ipsarum Ecclesiarum vacantibus, iure suo feudali & regio, a quo ius suum movet; & ideo ius regale vacatur. Quo iure dicti Barones utuntur nominibus suis & nomine regio, & usi sunt tanto tempore, de cuius initio memoria non existit.

Ceterum in his articulis enumerantur Barones ecclesiastici, qui regalia Ecclesiarum in feudum tenent a Rege. Adducitur exemplum Ecclesiarum Lugdunensis & Augustodunensis, ad quas vicissim pertinet ususfructus regalium, quando sedes earum vacant, Episcopos vero illarum Ecclesiarum in feudum tenere a Rege mutuum hunc regalium usumfructum.

VI. Quoad Barones vero saeculares, legimus in pactationibus initis anno MCCXXXI. inter sanctum Ludovicum Regem & Petrum Ducem Britanniae, ius regaliae ei Duci conservatum fuisse in episcopatibus illius provinciae (1). *Ius regaliae, quod in suis Ecclesiis cathedralibus habere dicitur.* Ius tamen illud coërcitum erat ad usumfructum reddituum temporalium, excluso prorsus iure conferendi beneficia, ut patet ex constitutione Caroli sexti eam in rem edita.

VII. Nam de Rege Navarrae, qui Comes quoque Campaniae erat, legimus in arresto Parlamenti Parisiensis, lato anno MCCLXIX. eum, vacante sede episcopali Trecenti, regaliae iure usum fuisse. Anno dein MCCLXXII. regalia duarum villarum ad Episcopum Lemovicensem pertinentium adiudicata fuit Vicecomiti Combornensi, sede episcopali vacante; repulsoque eodem arresto constat ministros regios, qui harum villarum fructus occupaverant. Quare fallitur Chopinus, dum ait, regaliae Lemovicensis fructus eodem Senatus Parisiensis decreto depositos esse sequestro, pendente litigio, penes Vicecomitem Combornensem; quum constet, eos illi adiudicatos fuisse, sed in iis tantum duobus locis. Regi namque conservatus est ususfructus quorundam aliorum fructuum.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

Tot argumentis probavit illustrissimus Archiepiscopus, Comites quoque & Duces iure investiturarum, atque adeo regalium, usos fuisse in Gallia, ut inutilis futura videatur omnis opera, quae in hoc ponetur. Sed ramen praetermitti non debet insignis locus Arnulphi Episcopi Lexovientis; qui in epistola ad Lucium Papam, edita in tomo secundo Spicilegii, docet, Comitem Andegavensem per biennium & amplius occupasse bona episcopalia Ecclesiae Lexovientis, eo praetextu, quod Arnulphus electus ac consecratus fuisset absque designatione Comitis: *Bona omnia episcopalia redimere de manu Comitis Andegavensis angebar, quae ipse mihi per duos annos & tres menses abstulerat, quia electus canonice sine ipsius designatione fueram consecratus.* Et divus Bernardus Abbas Claraevallensis ad Innocentium secundum Papam scribens pro Arnulpho Lexovienti Episcopo electo, acriter exagitat Comitem Andegavensem, quem oppressorem pacis & libertatis Ecclesiae vocat, ob hoc, quod Arnulphum in ovile ingredi non pateretur per viam rectam. Exstat autem ea Bernardi epistola in tomo tertio Spicilegii pag. 167.

Operae pretium mihi videtur, in hac tertia horum librorum editione addere arrestum, latum in favorem Vicecomitis Combornensis, in calce istius capituli commemoratum. Sed antequam illud referamus, alicuius erit curiositatis ostendere, Reges nostros accepisse antiquitus regalia in Ecclesia Lemovicensi, contra quam scriptum est in veteri libro Camerae computorum, cuius supra facta mentio est. Nam quum is Aymericus Episcopo-

(1) Chopin. lib. 2. de Dom. Tit. 9. §. 7.

Episcopus Lemovicensis, post cuius mortem **Vicecomes Combornensis** item intendit in supremâ curia Parisiensi pro quibusdam villis, quas **Senescallus Petragoricensis**, ad cuius senescalliam tum pertinebat dioecesis Lemovicensis, ceperat in manu sua ratione regalium, regalia in initiis sui Episcopatus acceperit a sancto Ludovico, dubitari non potest, quin eo iure tum uterentur Reges nostri in Ecclesia Lemovicensi. Accepisse autem illum regalia a Rege, fidem faciunt eius litterae, quae servantur in archivo regio Parisiensi; quas, licet editae iam sint inter probationes libertatum Ecclesiae Gallicanae, isthic tamen addere visum est:

Vniuersis praesentes litteras inspecturis Aymericus permissione divina Lemovicensis electus salutem in vero saluari. Notum facimus, quod post electionem de nobis in Lemovicensi Ecclesia unanimiter factam, a Domino Bituricensi confirmatione obtenta, ad Dominum Regem, sicut moris est, accessimus episcopatus regalia petaturi & parati eidem facere, quod praedecessores nostri in praedicta Ecclesia electi suis antecessoribus facere consueverant, & eidem, in quo se Dominus Rex hac ratione opponebat, quia Capitulum eligendi licentiam ab ipso non petierat in illa forma, in qua alias regni Ecclesiae cathedrales, quae propter electionem suam Domini Regis praesentiam advenit, consuevit sunt eligendi gratiam obtinere, tandem vero idem Dominus Rex factum nostrum impedire non volens, sed potius liberaliter expedire, benigniori ductus consilio, regalia praedictae Ecclesiae nobis restituit liberaliter & benigne, & voluit, & nos id ipsum concessimus eidem, quod ex hoc facto nullum foret praepudicium iuri suo, si quod habet in petenda ab eodem eligendi licentia a Capitulo Ecclesiae praedictae. Et quia sigillum electi nondum habemus, praesentes litteras sigillo, quo prius utebamur, duximus sigillandas. Actum apud Paciacum anno Domini MCCXLV, mense Martio.

Exstant in regesto XXXI. archivi regii Parisiensis, in quo descriptae sunt etiam superiores litterae Aymerici, exstant, inquam, in eo regesto litterae Philippi Archiepiscopi Bituricensis ad eundem sanctum Regem scriptae, quae sic habent:

Serenissimo Domino Ludovico Dei gratia Regi Franciae illustri Philippus miseratione divina Bituricensis Archiepiscopus Aquitaniae Primas salutem in eo, per quem Reges regnant. Quum electionem de viro venerabili & discreto Hemerico de Malamorte Capellano Domini Papae in Lemovicensi Ecclesia metropolitana nobis auctoritate subiecta concorditer & canonice celebratam iuris observato tramite duxerimus confirmandam, maiestati vestrae supplicamus, quatenus electo praedicto parato vobis fidelitatem facere, ut teneatur, regalia faciat liberaliter assignari. Datum Bituris die sabbati post Invoçavit me anno Domini MCCXLV.

His ita constitutis, quum idem Aymericus vacuum morte sua fecisset cathedram Lemovicensem, Senescallus Petragoricensis in manu sua cepit regalia episcopatus Lemovicensis, & cum iis etiam duas villas ad eundem episcopatum in inferiori tractu Lemovicensi pertinentes. Adversus illum propterea querelam suam ad Regem detulit Vicecomes. Inquesta autem facta de mandato Regis, curia Parlamenti secundum Vicecomitem pronuntiavit anno MCCLXXII. in octavis omnium sanctorum. Ea fuit sententia.

Sede Lemovicensi vacante per mortem Aymerici quondam Lemovicensis Episcopi Senescallus Petragoricensis ratione regalium Lemovicensium cepit in manu sua pro Domino Rege villas de Rallac & de Bouterac pertinentes ad Episcopum Lemovicensem. Vicecomes Combornensis conquestus fuit super hoc dicens, quod regalia dictarum villarum non pertinebant ad Dominum Regem, sed ad ipsam, quum praedecessores sui a longo tempore citra sint & fuerint in possessione tenendi dictas villas & percipiendi fructus & redditus eorumdem locorum nomine suo dicta sede vacante. Tandem facta super hoc inquesta de mandato Domini Regis, quia inventa est super hoc saisina dicti Vicecomitis ac praedecessorum suorum a quadraginta annis & amplius, pronuntiatum fuit, quod sibi restitueretur saisina praedicta.

Eodem iure in episcopatu Dolensi usum fuisse antiquitus Dominum Combarii, si dem sequunt litterae Hasculsi de Cornburniq editae a R. P. Edmundo Martene in collectione veterum scriptorum pag. 82. Quum de iure Iseldis uxoris meae ad me pertineat & auctoritate sede Dolensi ipsi regere pontificales & de terris & hominibus Archiepiscopi satragas Archiepiscopus disponere &c. Ita contingere, ut apparet, regnante in Gallia Philippo Augusto, paullo ante, quam Archiepiscopus Dolensis amitteret dignitatem & aucto-

statem Metropolitan. Etenim hunc Marcum & Ildem uxorem eius ea tempestate vixisse & mortuos esse anno MCXCVII. docet Augustinus du Paz in historia genealogica familiarum Britanniae nostrae.

Scilicet olim ius regaliae nitebatur consuetudine & possessione, & adversus Regem sententia ferebatur, quum non constabat de possessione eius. Exstant plurima arresta istiusmodi supremae curiae Parisiensis, e quibus unum eligo, latum in causa Ecclesiae Bituricensis anno MCCLXXVII. in Parlamento Epiphaniae. Notum facimus, quod, quum dilectus & fidelis noster Archiepiscopus Bituricensis proposuisset coram nobis, quod dignitates, personatus, praebendae, & beneficia ad collationem Archiepiscopi Bituricensis in civitate & dioecesi Bituricensi spectantes, qui vacaverant sede Bituricensi vacante, & quos de facto contulimus, ex antiqua consuetudine Bituricensis Ecclesiae ipsius collationi debuissent reservari, & ideo peteret, quod dictae collationes a nobis factae non valerent, & pro nobis in contrarium dictum fuisset, quod praedecessores nostri & nos eramus in possessione conferendi dictos personatus, dignitates, praebendas & beneficia, tandem visa quidam inquesta & de mandato super hoc facta super praemissis, pronuntiatum fuit per nostrae curiae iudicium, quum non constaret de possessione nostra aut collationes praedictas, dictum Archiepiscopum remanere debere in possessione conferendi beneficia antedicta, & esse restituendum ad possessionem praedictam, & quominus utatur in iis iure suo, ipsum per nos nolumus impediri. Contra, quoniam exempla asserenda sunt in utramque partem, & pro Rege iudicatum est anno MCCLXXXVI. in Parlamento omnium sanctorum adversus Episcopum Carnotensem, qui ius regium in collatione beneficiorum coercere volebat ad praebendas maioris Ecclesiae. Haec sunt verba arresti: Procuratore Episcopi Carnotensis pro ipso Episcopo & nomine ipsius petente, quod Dominus Rex revocaret collationem ab ipso factam ratione regaliu Carnotensium in ultima vacatione sedis Carnotensis de Decanatu sancti Andreae Carnotensis & de quadam praebenda in Ecclesia sancti Mauricii, quum alias non consueverit Dominus Rex tempore regaliu conferre beneficia ad collationem Episcopi spectantia, nisi solummodo praebendas maioris Ecclesiae alternatim per quendam compositionem, quia Dominus Rex inventus est in hoc & longe possessione conferendi huiusmodi beneficia tempore regaliu, pronuntiatum fuit, quod in huiusmodi spina remanere debebat.

Quoniam vero illustrissimus Archiepiscopus unicum exemplum attulit quoddam investiturae monasteriorum, Rotoci nimirum Comitis, haud inconueniens reor, si ostendero, Comites quoque Andegaveses, quorum priscis illis temporibus magna dignitas erat, eodem iure ufos esse in monasterio sancti Albini Andegavensis; cui interdum delegabant Abbates propria auctoritate, interdum vero electis donum rerum temporalium tribuebant ante consecrationem. Patet illud ex aliquot veteribus actis, quae exstant in Chartulario eiusdem monasterii, quae heic addere visum est.

Nostrum, quae praecepta &c. Quamobrem ego in Dei nomine Godefredus Comes *** vel etiam nobilium personarum fidelium nostrorum, pro remedio videlicet animae nostrae, patrisque, necne simul & matris, seu etiam pro reliquorum parentum nostrorum requie delegamus Abbatem in monasterio sancti Albini nomine Gonterium, salva voluntate monachorum ibidem degentium; eisque licentiam concedimus, ut post eius obitum quemcumque voluerint Abbatem eligendi habeant potestatem &c.

Omnibus in domo, quibus est Christus vivere & mori lucrum &c. Notum esse volumus, quod anno DCCCCLXXXVII. incarnationis dominicae recedens a loco sancti Albini Abbas Gunterius, quem pro fidelitate Dei & suae animae remedio nobilissimus inter suos Godefredus Comes eidem loco praefecerat, & Romam, vel, quod maius est, matrem civitatum Hierusalem expetens gratia orationis, successorem sibi praefago spiritu providerit, cui animatum simul & corporum curam committeret, Raynaldum vitae & morum probitate decorum, quem ipse in Christi nomine nutrierat, cum consensu tamen fratrum praefati loci, & elegantissimi iuvenis filii praedicti Comitis, qui in loco patris feliciter successit, nomine Falconis &c.

Certum est omnibus, qui fundamenta catholicae puritatis noverant &c. Quare nos fratres pauci in coenobio sancti Albini Andegavensis Episcopi Deo pro posse famulantes, quia vinculum pacis & signaculum Christianae disciplinae dilectionem per unitatem cordis vel animae possidere cupimus, elegimus fratrem quendam, morum probitate ornatum, nomine Theoderic.

dericum, quem nobis vice Christi patrem praeesse volumus, & in diffinitione eius sententiarum nostrarum diversitatem uniri; ne diversa sentientes, a Christi doctrina inveniamur extranei. Facta est autem ista electio consilio atque auctoritate Domni Alberti Abbatis Maioris monasterii, qui hoc in conventu monachorum ritu celebri peracto obtulit etiam fratrem praedictum Gaufrido praecclarissimo Comiti, sub cuius ditione locus ipse consistit, a quo etiam donum rerum temporalium ad idem persinentium coenobium suscepit. Deinde praesentavit eum venerabili prudentissimoque Patri Eusebio Andegavensis urbis Episcopo; ut, cui Comes exterius tradiderat auctoritate sua dominium, Episcopus debita benedictione consecraret, ex more ecclesiastico curam committeret animarum &c. Acta haec circa annum millesimum sexagesimum.

Sed non discedam ab hoc loco, quin addam illustre monumentum antiquitatis, cuius auctoritate probatur, Reges nostros diu ante Concordatarum passionem abbatias quoque commendare solitos viris a se delectis, inexpectata etiam monachorum electione. Ademarum Vicecomes Sclarum in Lemovicibus, & Abbas laicus monasterii Tutelensis, ad quem cum hereditate maiorum ea abbatis pervenerat iam inde a temporibus Caroli Martelli, monasterium illud, quod a Normannis destructum erat, reaedificare cupiebat, eique veterem abbatiam, ut ipse vocat, restituere. Tamen enim iste Abbas esset Tutelensis & vetusta monasterii bona possideret, adhuc tamen alius Abbas in eo monasterio erat secundum regulam, qui parvo contentus, ut ferebat illa aetas, inopem vitam tolerabat, cum monachis sibi subiectis. Hinc orta distinctio abbatiae veteris & novae. Ademarum ergo, ut dixi, monasterium Tutelense restaurare cupiebat. Sed fieri istud non poterat absque consensu Regis. Tum Franciscus & Aquitanis imperitabat Rodulfus, Burgundionum antea Rex. Is ergo omnem restaurandi Tutelensis monasterii curam in se trahens, Aimoni Abbati eam abbatiam commendavit circa annum DCCCCXXI, precibus eiusdem Ademari & Ebali Comitis Pictaviensis. Post Aimonem Odo factus est Abbas Tutelensis, decreto haud dubie Rodulphi Regis. Verum quum is Abbas Cluniacensis evasisset, atque adeo curam monasterii Tutelensis gerere non posset, Adacium sibi successorem dari obtinuit ab eodem Rodulfo ad vicem suam supplendam; ut Odone vivo, vicarius eius esset seu coadiutor, in eius vero locum succederet post mortem ipsius. Ea tamen fuit Rodulphi pietas, ut iure illo dandi abbatiam Tutelensem cesserit in gratiam monachorum, qui eo deinceps potiri sunt citra omnem controversiam (*). Exstat autem eius ea de causa praeceptum in Chartulario Ecclesiae Tutelensis, dignum profecto, quod heic describatur.

Praeceptum Rodulphi Regis pro Monasterio Tutelensi.

IN nomine sanctae & individuae Trinitatis. Rodulfus gratia Dei Francorum & Aquitanorum atque Burgundionum Rex pius, invictus, ac semper Augustus. Sicut non est potestas nisi a Deo, qui collocat, ut scriptum est, Reges in folio, sic utique consequens est, ut hi, qui in sublimitate sunt, sub potenti manu eius se humilient, & ut regni eius ministri iuxta ipsius voluntatem suas actiones administrent. Quapropter notum sit omnibus tam praesenti, quam futuro tempore regni munia disponentibus, quod ego de statu religionis redintegrando sollicitus Tutelense coenobium in regulari proposito, ut olim fuerat, reparare decrevi. Est autem in Lemovicensi pago super fluvio Correzia situm, in honore videlicet beatissimi Domni Martini constructum. Quo loco prisca reverentia novellis adhuc miraculis Domino largiente servatur. Precibus autem [*] viri Ademari, qui locum ipsum eatenus tenuerat, suggerente etiam Ebalo Comite, cuidam religiosissimo Abbati nomine Aimoni locum eundem ad restaurandum regulare propositum commendaveram, atque [**] coenobium sancti Savini subiectum feceram. Sed quoniam experimento probatum est, quod eadem subiectio religioni obstat, eidem religioni

(*) Vide Ratpertum in libro de origine monasterii sancti Galli c. 8. apud Goldast. T. 1. rer. Alamann. Vide etiam

Beslyum in historia Episcoporum Pictav.

pag. 26.

(*) Deest heic aliquid.

(**) Leg. coenobio,

penitus consulere volentes, saniore consilio decernimus, ut antiquo more solius Regis tuitione, non autem dominatione, teneatur. Hoc autem contra ius regni fieri nemo censet; quandoquidem excellentissimi Imperatores directa sua, quoties causa exegerit, leguntur immutasse; & Apostolo perhibente, necessario legis translatio fit [*]. Hoc ergo coenobium, cum omnibus, quae nunc ad eum pertinent, vel quae deinceps ibidem obvenerint, ita pro auctoritate istius nostri praecepti manere constituimus, ut nullius dominationi nisi tantum sanctae regulae subiaceant. Post discessum vero fidelissimi & amantissimi nostri Domni Odonis, qui praedicto Aimoni venerabili successit, & post Adacium, quem idem venerabilis Odo sibi ad vicem suam supplendam ordinari petiit, licentiam habeant secundum regulam sancti Benedicti, quemcumque saniori consilio maluerint ex se ipsis eligendi. Et neque Rex, nec Comes, aut Episcopus, aut quaelibet alia persona res eorum inquietare aut alicui dare praesumat, sed nec oppido quidem dominari audeant. Partem vero abbatiae, quam praedictus Ademarus Abbatem ipso consentiente retinuit, totam post ipsius discessum recipiant: quo decedente, qualem communiter voluerint munburdum, & cauledicum habeant. Ius quoque immunitatis ac reverentiam, quae sancto illi loco & nunc divinitus observatur, ita concedimus, ut nemo vel ipsi vel rebus ad eum pertinentibus ullam violentiam inferre moliat. Ceterum tam Abbas, quam monachi communiter, sicut ante Dei oculos, regulare propositum servant. Ut autem haec nostra praeceptio indelebilis perseveret, hanc in superni nominis auctoris annulo nostro signavimus.

Signum Rodulphi gloriosissimi Regis.

Gotefredus sacerdos ad vicem Ansigi Episcopi recognovit & subscripsit.

Actum [**] Anatiaco Idibus Decembris, Indictione III. anno XI. regnante R. gloriosissimo Rege.

CAPUT XXVI.

De iure regaliae comitibus Tolosanis competente.

SYNOPSIS.

I. Comites Tolosani iure regaliae temporalis fruebantur in universa ditione sua. Probatur ex litteris Raimundi Comitis Tolosani datis anno millesimo ducentesimo nono.

II. Libertatem provinciae Narbonensis confirmavit Philippus Pulcher. Emendatur insignis locus ex diplomate eius; in quo scriptum est Nolumus, quum tamen in omnibus editionibus habeatur Volumus.

III. Recensentur Ecclesiae cathedrales, quae Raimundi Comitis Tolosani imperio

tum parebant, quando reddita est illis ab eo libertas.

ADDITIO.) Omissa est provincia Auscitana in litteris Raimundi; quae restituenda est ex regesto Innocentii tertii. Quanquam occasione concessa haec immunitas a Raimundo. Factum id post absolutionem ab excommunicatione, iubente Milone Legato sedis Apostolicae. Datur nova editio auctior & emendatior earum Raimundi litterarum.

I. **C**omites quoque Tolosatum iure regaliae temporalis fruebantur in universa ditione sua. Colligitur illud ex litteris Raimundi Comitis Tolosani, Ducis Narbonae & Marchionis Provinciae: qui anno MCCIX. personas ecclesiasticas sibi subiectas in provinciis Viennensi, Arelatensi, Narbonensi, Bituricensi, & Burdegalensi exsolvit necessitate contribuendorum tributorum, quae antea ab iis exi-

Tom. III.

(*) Hebr. 12.

A a a a

(**) f. Autinlaco.

ge-

gebantur; tum etiam profitetur, se deinceps occupaturum non esse spolia Episcoporum morientium, neque administrationem Ecclesiarum vacantium ad se tracturum, abolita consuetudine contraria, & omnia futuro successori conservari iubet. Litterae illae exstant integrae apud Catellum in historia Comitum Tolosanorum. *Defunctis earum Episcopis vel rectoribus aliis*, inquit Raimundus, *ipsos vel domus earum per me vel per alium nullo modo spoliabo, nec administratione earum seu custodia, occasione alicuius consuetudinis vel aliqua alia, me ullatenus immiscebo; sed omnia sine aliqua diminutione defunctorum successoribus teneantur. Electioni autem Episcopi vel alterius rectoris Ecclesiae faciendae per me vel per quamcumque personam me ullatenus immiscebo.*

II. Libertas illa Ecclesiarum a Rege Philippo Pulcro confirmata est, quoad provinciam Narbonensem, litteris datis apud urbem Nemausensem anno MCCCIII. his verbis: *Nolumus quod gentes nostrae occupent regalia Ecclesiarum vacantium provinciae Narbonensis* (1). Earum litterarum exemplar vidimus in praecepto authentico eiusdem Regis, quod prae manibus habuimus, dato anno millesimo trecentesimo decimo. In eo exemplo diserte scriptum est *Nolumus*. Hoc autem ideo visum est admonere, quod insignis error irrepperit in easdem litteras, prout editae sunt in corpore constitutionum regiarum, ubi editum est *Volumus*. Tanti autem momenti est haec litterarum permutatio, ut ob litterulae unius mutationem prorsus evertantur privilegia provinciae Narbonensis. Attamen assentiri non possum Syndico illius provinciae affirmanti, mutationem illam imputandam esse artificio clericorum sanctae Capellae Parisiensis, qui eam ab anno MDL. inferi procuraverint in editionibus Molinaei, Fontanonis & Guenoisii. Assentiri, inquam, non possum huic Syndico, quod videam, eundem errorem gravi hallucinatione irrepsisse in omnes editiones libri, cui titulus est *Stilus Parlamenti*, qui vulgatus est ab Aufrerio praefide Tolosano annis 1512. 1530. & 1542. in quibus omnibus editionibus constanter legitur *Volumus*, non autem *Nolumus*.

III. Quoad libertatem vero reliquarum provinciarum in litteris Raimundi Comitum Tolosani comprehensarum, non alias Ecclesias sub vocabulo provinciae Arelatensis intellexit Raimundus praeter dioeceses Arelatensem, Massiliensem, Avinionensem, & aliquot alias in Marchionatu Provinciae positas, qui per eas tempestates separatus erat a comitatu Provinciae ad Comites Arragoniae stirpis pertinente. In provincia vero Viennensi Ecclesiam & pagum Vivariensem tantum obtinebat. Reliquum provinciae ad Comites Viennenses pertinebat, qui custodes delegabant administrandis bonis temporalibus episcopatum Delphinatus. At custodibus illis cura imponebatur conservandi fructus

(1) Vide Bullam Gregorii IX. in additione ad cap. XVIII. huius libri.

futuro Episcopo; ut testatur Franciscus Marcus in Decisionibus Delphinatus parte II. §. 556. Nam quoad provinciam Bituricensem, magna illius pars subiecta erat Comiti Tolosano, Cadurci nimirum, Albienfes, Rutheni & Gabalitani, cum eorum episcopatibus. Vnde factum, ut in regesto illo Camerae Computorum, quod diximus, episcopatus Cadurcensis, Ruthenensis, Albienfis & Mimatenfis, qui ad provinciam Bituricensem pertinent, inter eos recenseantur, qui iuri regaliae obnoxii non sunt. Sed praetermittere hoc loco non possum illustre Parlamenti Parisiensis arrestum, latum anno MCCLXXII. in gratiam Ecclesiae Albienfis, quod exstat in veteri regesto eiusdem Parlamenti. *Sabbato post ascensionem Domini restituta fuerunt apud Apamias & reddita per Dominum Regem procuratoribus Capituli Albienfis regalia Ecclesiae Albienfis, quae mortuo Episcopo Albienfi Seneschallus Carcassonensis ad manum Domini Regis ceperat & saisinaverat sine causa, quum Dominus Rex super hoc alias nunquam usus fuisset, prout ex aliorum ac ipsius relatione fuit inventum.* Sed in provincia Burdegalensi episcopatum tantum Agennensem possidebat Raimundus. Nam Henricus Rex Angliae, sororem suam Ioannam in matrimonium collocans cum eodem Raimundo, comitatum & pagum Agennensem dotis nomine contulerat.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

Decretum illud Raimundi Comitis Tolosani, cuius meminit illustrissimus Archiepiscopus in initio huius capituli, editum iamdiu fuit, ut ipse adnotavit, a clarissimo viro Guillemo Catello in historia Comitum Tolosanorum. Verum tam gravibus mendis laborat haec editio, ut res isthaec silentio transmitti prorsus non debeat. Certe in eo capite graviter peccatum est, quod inter provincias, quibus immunitas conceditur, omisa est Auscitana, ac praeterea clausula illa *secundum statuta canonum & plenissimam libertatem*, quae tamen exstat in regesto Innocentii tertii. Praeterea omisa sunt in editione Catelli nomina Episcoporum praesentium, quae tamen habentur in eodem regesto. Huius autem immunitatis concedendae occasio haec fuit.

Raimundus Comes Tolosanus, nomine haereseos Albigenfium valde suspectus, excommunicatus ob hoc fuerat a summo Pontifice. Vnde multa damna ei irrogata sunt. Dein pacem desiderans cum Romana Ecclesia facere, apud sanum sancti Aegidii in prima Narbonensi tractatu habito cum Milone Apostolicae sedis Legato, gratiae summi Pontificis restitutus est & absolutus ab excommunicatione. Sed inter conditiones pacis haec quoque praescripta est Comiti, ut libertatem Ecclesiarum restitueret. Exstant enim in eodem regesto *Mandata post absolutionem*, in quibus Milo ait inter cetera pag. 347. *Item praecipio, ut Ecclesias & domos religiosas in libertate plenaria conserves; videlicet quod in eis alberguarias, procuraciones, vel exactiones quascumque nullatenus exigas vel percipias, & defunctis earum Episcopis vel earum rectoribus ipsas nullo modo spolies, nec administrationi earum seu custodiae occasione alicuius consuetudinis vel aliqua alia te immisceas; sed omnia sine diminutione aliqua eorum successoribus reserventur. Electioni etiam Episcopi vel alterius rectoris Ecclesiae faciendae per te vel per quamcumque personam nullatenus te admisceas; nec aliquam violentiam facias, vel impedimentum aliquod praestes, quo minus electio libere & canonice celebretur &c.* Tum post nonnulla sequitur.

Haec est indulgentia. Ego Raimundus Dei gratia Dux Narbonae, Comes Tolosae, & Marchio Provinciae, pro animae meae remedio & progenitorum meorum, omnibus Ecclesiis & domibus religiosis provinciarum Viennensis, Arelatensis, Narbonensis, Auxitanensis, Bur-

degalenſis & Bituricensis immunitatem ſecundum ſtatuta canonum & pleniffimam libertatem concedo . Ita videlicet, quod albergorias, procuraciones, vel exactiones quaſcumque, ſeu talias nullo unquam tempore per me vel per alios requiram in eis, & requirentes ſive poſtulant ſe pro poſſe meo fideliter coarcebo . Defunctis etiam eorum Episcopis vel rectoribus aliis ipſas vel domos earum per me vel per alium nullo modo ſpoliabo ; nec adminiſtrationi earum ſeu cuſtodiae occaſione alicuius conſuetudinis vel aliqua alia me ullatenus immiſcebo ; ſed omnia ſine diminutione aliqua defunctorum ſucceſſoribus reſeruentur . Electioni autem Episcoporum vel alterius rectoris Eccleſiae faciendae per me vel per quamcumque perſonam me nullatenus immiſcebo ; nec aliquam violentiam faciam vel impedimentum praefabo, quo minus electio canonice ac libere celebretur . Praeterea poſſeſſiones omnes & iura Eccleſiarum, ſi qua iniuſte detineo, eis reſtituo pleno iure . Promiſſo inſuper, quod omnia iura Eccleſiarum & domorum religioſarum, ſicut decet catholicum Principem, in praefatis provinciis totis viribus protegam & defendam . Si quis autem contra praefatam immunitatem & libertatem a me indultam Eccleſiis & aliis domibus religioſis venire praefuſerit, ipſum pro poſſe meo viriliter coarcebo . Iſtam autem conſeſſionem & promiſſionem ſeci apud ſanctum Aegidium anno pontificatus Domini Innocentii Papae tertii duodecimo, XIII. Kal. Iulii, ad mandatum & exhortationem Magiſtri Milonis Domini Papae Notarii Apoſtolicae ſedis Legati, praefentibus Domino M. Archiepiscopo (), cum Episcopis inſcriptis, videlicet Marſilienſi, Avinionenſi, Cavellienſi, Carpentoratenſi, Vaſionenſi, Tricaſtrinenſi, & Nemaufenſi, & Agathenſi, & Magalonenſi, Lodovenſi, Tolofano, Biterrenſi, & Domino Archiepiscopo Aqueſi, & Episcopo Auſaſienſi, & Vivarienſi, & Viſcenſi .*

C A P V T XXVII.

De provincia Burdegalenſi a iure regaliae libera.

S Y N O P S I S.

I. Reges Franciae nunquam contenderunt, ius regaliae porrigi debere ad provinciam Burdegalenſem . Si ius illud illic in uſu fuiſſet, pertinuiſſet ad Ducem Aquitaniae . Probat ſe ex arreſto quodam Parlamenti Pariſienſis in cauſſa Eccleſiae Burdegalenſis .

II. Privilegia Eccleſiae Burdegalenſis indulta, quorum mentio eſt in hoc arreſto, alia non ſunt, quam ea, quae a Ludovico ſexto & ſeptimo Regibus provinciae Burdegalenſis conceſſa ſunt . Ex quibus eruditiffimi viri falſo collegerunt, exemptionem regaliae huic provinciae indultam fuiſſe ab Regibus illis .

III. Nam ex iis tantum ſequitur, uſum regaliae non eſſe introducendum in futurum in provinciam Burdegalenſem . Sed non remittitur id ius, quod nondum bene receptum erat . Praeterea irrepere illud non potuit in Aquitania, ob ſtatuta Conciliorum Pictavienuſum .

IV. Privilegium itaque Ludovici Regis obſtat, ne titulo regaliae introduci poſſit

in eam provinciam conſuetudo occupandi redditus Eccleſiarum vacantium aut collationes praebendarum . Rex Philippus Pulcher Eccleſiae Pictavienſi reſtitui iuſſit redditus ex bonis illius Eccleſiae collectos ſede vacante .

V. Dubitandum non eſt, quin provincia quoque Auſcitana iſdem privilegiis gauderet, quibus Burdegalenſis .

ADDITIO .) Libertas provinciae Burdegalenſis confirmata eſt a Pontificibus Romanis ; ut patet ex litteris Eugenii tertii & Anaſtaſii quarti, quae nunc primum eduntur . Libertas canonica reddita eſt provinciae Auſcitanae a Raimundo Gomite Tolofano . Rex tamen Angliae Eduardus contendebat, ad ſe pertinere uſumfruſtum bonorum episcopaliuſum dioceſeos Aqueſis, ſede vacante . Sed Capitulum repugnabat, aſſerens, id tentari adverſus libertatem eccleſiaſticam . Ob quod appellavit Regem Francorum .

I. Aqu-

(*) Arelatenſi .

L Aquitaniae nunc tractanda caussa est: circa quam duo quaedam constitui possimus, quae verissima sunt citra omnem controversiam. Primum, Reges Franciae nunquam contendisse, ius regaliae porrigi ad eam provinciam. Secundum, si ius illud in usu illic fuisset, ad Duces Aquitaniae pertinere debuisset. Probari illud abande potest ex arresto Parlamenti Parisiensis, lato anno MCCLXXVII. in quo memorantur litterae quaedam Regis Angliae, qui professus fuerat, non posse se uti iure regaliae in Ecclesia Burdegalensi, id est, ad se non pertinere usumfructum reddituum Ecclesiae Burdegalensis interim dum sedes vacat. Earum praeterea litterarum vis firmata est declaratione facta a procuratoribus illius Regis, qui publice professi sunt, nolle Regem venire contra illas litteras. Regis Angliae declaratio eo maioris momenti est ad asserendam immunitatem canonicam provinciae Burdegalensis, quod iure illo regalia in regno Angliae uteretur; ut supra probavimus ex rescripto Alexandri III. & patet etiam ex consuetudinibus Clarendonae apud Matthaeum Parisium: *Quum vacaverit vel archiepiscopatus, vel episcopatus, vel abbatia, vel prioratus in dominio Regis, esse debet in manu ipsius; & inde percipiet omnes redditus & exitus, sicut dominicos redditus suos.* Visis itaque litteris Eduardi, & audita declaratione procuratorum eius, visisque privilegiis Ecclesiae Burdegalensis, pronuntiatum fuit, custodiam bonorum ecclesiasticorum pertinere ad Capitulum, sede Burdegalensi vacante. Haec sunt verba arresti: *Notum facimus, quod sede Burdegalensi vacante, & bonis archiepiscopalibus capris in manu nostra pro contentione, quae erat inter dilectum consanguineum & fidelem nostrum Regem Angliae illustrem ex una parte & Capitulum Burdegalense ex altera, super eo, quod dictus Rex dicebat, se habere regalia in eisdem, procuratore dicti Capituli hoc negante & e contrario pro dicto Capitulo proponente, custodiam dictorum bonorum dicta sede vacante ad dictum Capitulum pertinere, & petente etiam pro dicto Capitulo dicta bona ratione dictae custodiae dicto Capitulo restitui, & ius sibi fieri super custodia praedicta, exhibente insuper in iudicio dicto procuratore quamdam litteram dicti Regis Angliae & patris sui, per quam manifeste apparebat quod dictus Rex Angliae regalia non habebat ibidem, tandem huiusmodi negotio in curia nostra pendente, procuratores dicti Regis Angliae super dicta littera consulere voluerunt ipsum Regem; qui per procuratores suos curiae nostrae significavit, quod contra litteram praedictam venire non volebat. Et de voluntate procuratorum ipsius de bonis archiepiscopalibus pro ipsa contentione in manu nostra detentis Archiepiscopo tunc in Ecclesia Burdegalensi creato restitutio facta fuit. Quibus procurator Capituli non contentus petiit nomine Capituli, ius super dicta custodia sibi reddi, procuratoribus dicti Regis dicentibus, quod, ex quo dictus Rex Angliae litteram suam praedictam tenere vo-*

le.

lebat, nullum aliud ius debere fieri super dicta custodia, & regantibus, ius fuisse petitum alias pro dicto Capitulo super custodia antedicta. Recordatione igitur facta super hoc per curiam nostram pro dicto Capitulo, auditis hinc inde propositis, visis quibusdam privilegiis Ecclesiae Burdegalensis, pronuntiatum fuit per curiae nostrae iudicium, custodiam bonorum archiepiscopalium sede Burdegalensi vacante ad dictum Capitulum pertinere.

II. Privilegia Ecclesiae Burdegalensis, quorum in hoc arresto facta mentio est, intelligenda sunt de litteris Ludovici Crassi Regis eiusque filii Ludovici iunioris, datis in gratiam Episcoporum & Abbatum provinciae Burdegalensis; ex quibus collegerunt Chopinus & Pasquierius, exemptionem regaliae indultam esse huic provinciae ab Regibus illis (1). Exstant autem privilegia illa in regeſtis Parlamenti Parisiensis, itemque in regeſtis Camerae Computorum sub titulo *De remissione regaliae Burdegalensis Ecclesiae*. At ego contendo, nequaquam heic agi de regalia: quae nondum introducta erat aevo illorum Regum, neque quoad usumfructum reddituum, neque quoad collationem praebendarum. Vnde factum, ut in eis litteris nulla mentio eorum facta sit, usufructus nimirum, neque collationis praebendarum. Haec enim omnino sunt verba privilegii a Ludovico Grosso concessi: *Ea propter petitionibus vestris, communicato prius Episcoporum, Abbatum & procerum nostrorum consilio, assentiente Ludovico filio nostro iam in Regem sublimato, duximus annuendum, & in sede Burdegalensi & in praedictis episcopalibus sedibus & abbatibus eiusdem provinciae, quae defuncto illustri Aquitanorum Duce Comite Pictaviensi Guillelmo per filiam ipsius Alienoram iamdudum filio nostro Ludovico sorte matrimonii cedit, in Episcoporum & abbatum suorum electionibus canonicam omnino concedimus libertatem, absque hominii, iuramenti, seu fidei per manum datae obligatione. Porro decedentis Archiepiscopi & suffraganeorum ipsius Episcoporum sive Abbatum decedentium res universas successorum usibus regia auctoritate servari volumus & concedendo praecipimus illaesas. Hoc quoque adiicientes, ut omnes Ecclesiae infra denominatam provinciam constitutae praedia, possessiones, & universa ad ipsas iure pertinentia secundum privilegia, iustitias, & bonas consuetudines suas habeant & possideant illibata. Quinimmo Ecclesiis ipsis universis & earum ministris cum possessionibus suis canonicam in omnibus concedimus libertatem.*

III. Fateor equidem, ex eo privilegio sequi, usum regaliae non esse introducendum in futurum in provinciam Burdegalensem. Verumtamen contendo, eo non remitti eum usum. Neque sane id fieri potuit, quum ea lex nondum bene recepta esset in regno. Multo

mi-

(2) Chopin. lib. 2. ed. Dom. Tit. 9. §. 5. Pasquier. lib. 3. cap. 37.

minus probabile est, in Aquitania valuisse; ubi pietas Guillelmi Ducis ac nupera Conciliorum Pictaviensium edicta obstitierant, ne consuetudo illa irreperet. Nam anno millesimo centesimo synodus Pictaviensis a Paschali secundo Papa cum consensu Guillelmi Aquitaniae Ducis coacta prohibuerat, ne quis Episcoporum, Abbatum, aliisque clerico donum episcopatus aut abbatiae a Rege, Comite, aut quovis laico accipiat. Si vero laici per vim retinere tentarent, eos synodus excommunicat, & Ecclesias supponit interdicto. Haec sunt verba canonis primi: *Decrevit sancta synodus, ut nullus Episcopus, Abbas, Presbyter, vel quaelibet persona de clero accipiat de manu Regis vel Comitis vel cuiuslibet laicae personae donum episcopatus, abbatiae, vel Ecclesiae.* Infra: *Si vero laici, canonicis decretis resistentes, Ecclesias violenter retinere praesumpserint, ipsi excommunicentur.* Non solum autem Comes consensit, adimi sibi auctoritate huius canonis investituram spirituales, sed etiam retentionem Ecclesiarum. Has enim retineri, receptum erat citra usumfructum reddituum, donec investitura temporalis concessa fuisset. Aliud dein Concilium in urbe Pictavienfi habitum est a Legatis eiusdem Papae anno MCIX. in quo prohibitum est, ne clerici laicis praestarent homagium. Verum ea constitutio non excludit iuramentum fidelitatis, ut supra ostensum est in capite XXI. huius libri. Haec sunt verba canonis Pictaviensis: *Ut clerici nunquam alicui laico hominum facere praesumant.*

IV. Dubitari ergo non potest, quin eae prohibitiones in executionem missae sint in Aquitania; quae in Conciliis Romanis decretae, in Conciliis dein Pictaviensibus renovatae fuerunt praesente & consentiente Duce Aquitaniae. Itaque privilegium a Ludovico Grosso eiusque filio Francorum Regibus concessum provinciae Burdegalensi, quo libertas canonica conceditur provinciae, & nominatim libertas electionum, quo praeterea necessitas homagii remittitur personis ecclesiasticis, & bona Episcoporum mortuorum servantur successoribus, ac patrimonialia Ecclesiarum cathedralium & aliarum, cuiuscumque tandem conditionis illa sint, tota integra conservari iubentur, privilegium, inquam, illud, ut superiores canones confirmat, ita obstat, ne titulo regaliae introduci possit in eam provinciam consuetudo occupandi redditus Ecclesiarum vacantium, aut collationes praebendarum tentari. Sed tamen nequaquam a lege eximit, quae nondum reperta erat. Regestum Camerae Computorum, in quo provincia Burdegalensis inter eas recensetur, quae Regi non solvunt regalia, interpretationem recipere posset, si ea unquam persoluta fuissent Duci Aquitaniae. Sed iam docuimus ex arresto anni MCCLXXVII. in causa Ecclesiae Burdegalensis pronuntiatum fuisse secundum Capitulum adversus Regem Angliae. Sed quod observatione dignum est in hoc loco, Rex Philippus Pulcher Ecclesiae Pictavienfi restitui iussit anno MCCCVI. redditus

ditus ex bonis illius Ecclesiae collectos sede vacante; ut constat ex eodem regeſto, in quo leguntur haec verba: *De Pictaviensi computatum fuit anno MCCCVI. Sed Rex per litteras totum reſtitui iuſſit Epiſcopo*. Id autem factum eſt in conſequentiā libertatis canonicae, qua iam inde a temporibus Ducum Aquitaniae ea Eccleſia fruebatur; tametſi Pictaviensis comitatus Anglis ademptus, regiae Francorum coronae additus fuiſſet ſub ſancto Ludovico.

V. Dubitandum non eſt, quin provincia quoque Auſcitana, quae alio nomine Vaſconia dicebatur, quaeque iam ab anno MXXXII. ad Duces Aquitaniae pervenerat, iſdem canonibus Pictaviensium Conciliorum teneretur. Vnde ſequitur, ei quoque provinciae indultam eſſe libertatem canonicam a Ducibus Aquitaniae, & a Ludovico Rege poſtea confirmatam, non ſecus ac libertatem provinciae Burdegalenſis. Quapropter nemini mirum videri debet, quod in eodem regeſto Camerae Computorum provincia Auſcitana in eodem immunitatis gradu collocata eſt cum Burdegaleſi. Quo ſit, ut veriſimile videatur, Reges Angliae ab ea quoque provincia non exegiſſe ius regalium. Atque id eo magis probabile eſt, quod Reges Franciae, poſtquam Aquitania ad corpus regni rediit, Eccleſiis illius provinciae ſuam immunitatem conſervaverunt.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

DE libertate provinciae Burdegaleſis, quamquam ea materia diligenter iſthoc capite tractata fuerit, nonnulla tamen nobis dicenda incumbunt, quae ſcriptioni non officient iſtiusſſimi Archiepiſcopi. Ea libertas, ſi vetera tempora reperamus, petenda videtur a beneficentia Regum Chriſtianiſſimorum Ludovici Groſſi eiſque filii Ludovici iunioris, quorum praecepta iam edita ſunt. At in archivo Eccleſiae Sarlatenſis in Aquitania ſecunda exſtant bullae Eugenii tertii & Anaſtaſii quarti Pontificum Romanorum, quibus eadem libertas confirmata eſt ad exemplum Innocentii ſecundi & Lucii ſecundi, qui ante Eugenium & Anaſtaſium ſederunt, quique ei Regum munificentiae vim Apoſtolicae auctoritatis addiderant. Quoniam vero epiſtolae illae Eugenii & Anaſtaſii nondum, quod ſciam, evulgatae ſunt, viſum eſt eas heic opportuniſſimo loco exhibere ex archivo Eccleſiae Sarlatenſis, ut dixi, deſcriptas & mecum humaniſſime comunicatas ab amiciſſimo viro Armando Gerardo Canonico Sarlatenſi eccleſiaſticae antiquitatis peritiſſimo.

Nam quoad provinciam Auſcitanam, iam adnotatum eſt in additione ad caput XXVI. huius libri, libertatem canonicam ei redditam fuiſſe a Raimundo Comite Tolofano, non quidem univerſae provinciae, quae ad eum non pertinebat, ſed in ea illius parte, quae Raimundi imperio parebat. Rex tamen Angliae Eduardus, qui Aquitaniae quoque Dux erat, contendeſt anno MCCLXXV. ad ſe pertinere uſumfructum bonorum epiſcopalium dioceſeos Aqueſis, ſede vacante. Capitulum vero Aqueſe ius ſuum retinere conabatur; vimque miniſtrorum regionum repellere tentabat; aſſerendo, id fieri contra libertatem eccleſiaſticam. Verum quum nihil promovere potuiſſet, iamque per triennium Eccleſia Aqueſis ex ea occasione vacaret, Capitulum appellavit Regem Franciae; quem admodum ſupra uſurpatum in ſimili cauſa vidimus a Capitulo Eccleſiae Burdegaleſis. Exſtant enim in quodam regeſto Camerae Computorum Pariſienſium litterae Capituli Aqueſis, quae id teſtantur, datae ad Philippum tertium Regem Francorum, quas heic ſubſcribere placuit.

Bulla

Bulla Eugenii III.

Eugenius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Gaufrido Burdegalensi Archiepiscopo eiusque suffraganeis, Episcopis videlicet Agennensi, Engolismensi, Xantonensi, Pictaviensi, Petragoricensi, & universis Abbatibus per eandem provinciam constitutis tam praesentibus, quam futuris in perpetuum, Privilegia, quae in scriptis libertatis sacrosanctis Ecclesiis a Romanis Pontificibus vel catholicis Regibus conferuntur, nulla debeat temeritate convelli, nulla temporum varietate turbari. Quem, admodum enim catholica mater Ecclesia in spiritualibus sine macula & ruga, multimoda virtutum fragrantia & nitore clarescit, ita in temporalibus nulli servituti, nulli mundanae conditioni eam convenit subiacere. Quae quum ita sint, libertatem ab illustribus viris Ludovico patre egregiae recordationis & filio eius Ludovico Francorum Regibus Ecclesiis Burdegalensis provinciae collatam, eorumque privilegiis roboratam, nos praedecessorum nostrorum bonae memoriae Innocentii videlicet & Lucii Romanorum Pontificum vestigiis inhaerentes, nostri favoris assertionem firmamus, & ratam & inconvulsam futuris temporibus observari praecipimus. Ut videlicet tam in Burdegalensi sede, quam in aliis episcopalibus Ecclesiis vel abbatibus eiusdem provinciae in Episcoporum electionibus vel Abbatum canonicam habeatis libertatem, absque hominum, iuramenti, seu etiam fidei per manus datae obligatione. Porro, quod a praedecessoribus nostris in generalibus est statutum Conciliis, res & bona & universa Burdegalensis Archiepiscopi & suffraganeorum Episcoporum vel Abbatum decedentium, successorum usibus illibata servari pariter, & inconvulsa, Apostolica auctoritate decernimus. Adiciemus etiam, ut omnes Ecclesiae infra supradictam provinciam constitutae praedia, possessiones, & universa ad ipsas pertinentia, secundum privilegia, iustitias, & bonas consuetudines suas integra & inconvulsa possideant, atque, ut dictum est, in omnibus Ecclesiis earumque ministris & possessionibus vestris canonicam habeatis in omnibus libertatem. Salva sedis Apostolicae auctoritate. Nulli ergo hominum fas sit, vos vel Ecclesias vestras super hac nostra constitutione temere perturbare aut aliquam vobis exinde contrarietatem inferre. Si quis autem huic nostrae constitutioni ausu temerario contraire tentaverit, si non reatum suum congrue emendaverit, petestatis honorisque sui careat dignitate, & omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius indignationem incurrat, & excommunicationi subiaceat. Conservantes vero eorundem Apostolorum benedictionem & gratiam consequantur. Amen.

Ego Eugenius catholicae Ecclesiae Episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis Episcopus subscripsi.

Ego Albericus Hostiensis Episcopus S.

Ego Imarus Tusculanus Episcopus S.

Ego Guido Presbyter Cardinalis tit. S. Chrysogoni S.

Ego Hubaldus Presb. Card. tit. S. Praxedis S.

Ego Guido Presb. Card. SS. Laurentii & Damasi S.

Ego Iordanius Presb. Card. tit. S. Sufannae S.

Ego Oddo Diaconus Card. S. Georgii ad velum aureum S.

Ego Guido Diac. Card. SS. Cosmae & Damiani S.

Ego Octavianus Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tulliano S.

Ego Gregorius Diac. Card. S. Angeli S.

Datum Sutrii per manum Roberti S. R. E. Presbyteri Cardinalis & Cancellarii VIII. Kal. Maii, Indictione IX. incarnationis dominicae anno MCXLVI. pontificatus vero Domini Eugenii anno secundo.

Bulla Anastasii IV.

Anastasius Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Gaufrido Burdegalensi Archiepiscopo, eiusque suffraganeis Episcopis Agennensi, Engolismensi, Xantonensi, Pictaviensi, Petragoricensi, & universis Abbatibus per eandem provinciam constitutis tam praesentibus, quam futuris in perpetuum, Privilegia, quae in scriptis libertatis sacrosanctis Ecclesiis a Romanis Pontificibus vel catholicis Regibus conferuntur, nulla debeat temeritate convelli, nulla temporum varietate turbari. Quem, admodum enim catholica mater Ecclesia in spiritualibus sine macula & ruga, multimoda virtutum fragrantia & nitore clarescit, ita in temporalibus nulli servituti, nulli mundanae conditioni eam convenit subiacere. Quae quum ita sint, libertatem ab illustribus viris Ludovico patre egregiae recordationis & filio eius Ludovico Francorum Regibus Ecclesiis Burdegalensis provinciae collatam, eorumque privilegiis roboratam, nos praedecessorum nostrorum bonae memoriae Innocentii videlicet & Lucii Romanorum Pontificum vestigiis inhaerentes, nostri favoris assertionem firmamus, & ratam & inconvulsam futuris temporibus observari praecipimus. Ut videlicet tam in Burdegalensi sede, quam in aliis episcopalibus Ecclesiis vel abbatibus eiusdem provinciae in Episcoporum electionibus vel Abbatum canonicam habeatis libertatem, absque hominum, iuramenti, seu etiam fidei per manus datae obligatione. Porro, quod a praedecessoribus nostris in generalibus est statutum Conciliis, res & bona & universa Burdegalensis Archiepiscopi & suffraganeorum Episcoporum vel Abbatum decedentium, successorum usibus illibata servari pariter, & inconvulsa, Apostolica auctoritate decernimus. Adiciemus etiam, ut omnes Ecclesiae infra supradictam provinciam constitutae praedia, possessiones, & universa ad ipsas pertinentia, secundum privilegia, iustitias, & bonas consuetudines suas integra & inconvulsa possideant, atque, ut dictum est, in omnibus Ecclesiis earumque ministris & possessionibus vestris canonicam habeatis in omnibus libertatem. Salva sedis Apostolicae auctoritate. Nulli ergo hominum fas sit, vos vel Ecclesias vestras super hac nostra constitutione temere perturbare aut aliquam vobis exinde contrarietatem inferre. Si quis autem huic nostrae constitutioni ausu temerario contraire tentaverit, si non reatum suum congrue emendaverit, petestatis honorisque sui careat dignitate, & omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius indignationem incurrat, & excommunicationi subiaceat. Conservantes vero eorundem Apostolorum benedictionem & gratiam consequantur. Amen.

Tom. III.

B b b b

10

tonensis, Pictaviensis, Petragoricensis, & universis Abbatibus per eandem provinciam constitutis tam praesentibus, quam futuris in perpetuum. Quoties aliqua Ecclesiarum conditionibus saecularium virorum per catholicorum Principum provisionem eximitur & grata ei conceditur libertate potiri, sanctae Romanae Ecclesiae universorum Christi fideliū matri providendum imminet attentius & agendum, quatenus, quod ad honorem Dei & salutem Ecclesiae fore factum esse dignoscitur, taliter auctoritate apostolica roboretur, ut non debeat Ecclesia Dei, quae libertati reddita videbatur, per aliquorum malitiam recidivis de novo conditionibus aggravari. Quemadmodum enim catholica mater Ecclesia &c. nos praedecessorum nostrorum fel. mem. Innocentii videlicet, Lucii & Eugenii Romanorum Pontificum vestigiis inhaerentes &c. *Cetera, ut in superiore.*

Ego Anastasius catholicae Ecclesiae Episcopus subscripsi.

Ego Imarus Tusculanus Episcopus S.

Ego Cynthius Portuensis & S. Rufinae Episcopus S.

Ego W. Presbyter Cardinalis tit. S. Calixti S.

Ego Hubaldus Presb. Card. tit. S. Praxedis S.

Ego Manfredus Presb. Card. tit. S. Sabinae S.

Ego Aribertus Presb. Card. tit. S. Anastasiae S.

Ego Iulius Presb. Card. tit. S. Marcelli S.

Ego Rodolphus Diaconus Card. S. Luciae S.

Ego Guido Diac. Card. S. Mariae in Porticu S.

Ego Oddo Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tulliano S.

Datum Laterani per manum Rolandi sanctae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinalis & Cancellarii VII. Kal. Maii. Indictione secunda, incarnationis dominicae anno MCLIV. pontificatus vero Domini Anastasii IV. Papae anno primo.

Epistola Capituli Aquensis ad regem Philippum III.

EXcellentissimo suo Domino & Ecclesiae brachio singulari Domino Philippo Dei gratia Regi Francorum, Capitulum Aquensis Ecclesiae cathedralis in Vasconia salutem cum debita reverentia & honore. Non sine gravi cordis amaritudine dominationi vestrae cogimur intimare, quod praefata Ecclesia nostra iam fere per triennium pastoris regimine destituta, Praepositi & Ballivi Seneschalli Regis Angliae ibi pro tempore existentes, immo, quod est deterius, illorum Garciferi servientes, bona episcopalia Capituli ac aliarum Ecclesiarum de dioecesi temporalia pro suae voluntatis arbitrio diripiunt & consumunt, invadentes Ecclesias & etiam infringentes, capientes clericos, & diversa enormia committentes, quae non possemus per singula enarrare, contra libertates ecclesiasticas venientes, & sententias Ecclesiae totaliter contemnentes. Quum igitur Dominus Amaneus de Pomeriis Vicarius eiusdem Ecclesiae sede vacante & nos ex dictis gravaminibus ad vestram duxerimus audientiam appellandum, & bona ipsa vestrae dominationis praesidio submittendum, maiestati vestrae regiae humiliter supplicamus, quatenus eundem Vicarium, quem ad prosequendum praedicta coram vestra regia maiestate procuratorem nostrum constituimus, favorabiliter in suis petitionibus audiat, & eas iuste ad exauditionis gratiam admittatis, taliter divino intuitu circa hoc vos habentes, quod honor sanctae matris Ecclesiae vestro mediante subsidio non valeat deperire; quia iam in nostris partibus princeps provinciarum quasi facta est sub tributo. Bene & diu valeat vestra regia maiestas. In quorum testimonium: sigillum nostrum praesentibus duximus apponendum. Datum Aquis die sabbathi post festum sancti Lucae Evangelistae anno Domini MCCLXX. quinto.

CAPUT XXVIII

De retento a regibus Galliae iure regaliae in appanagio.

SYNOPSIS.

I. Erga fuerunt in Gallia nonnulli dynastae, qui iure regaliae temporalis potiebantur quoad episcopatus. Reges tamen illud postea non adeo facile communicaverunt; adeo, ut etiam illud negaverint fratribus suis. Probatum exemplo sancti Ludovici.

II. Probatum, etiam ex arresto, lato anno 1272, adversus Petrum Comitem Alenconium in comitatu Episcopi Sagiensis. Valde constat, Reges semper consuevisse retinere regalia episcopatum, quando comitatus tradebatur in appanagium.

I. **C**ONSTAT igitur ex adductis superius exemplis, fuisse aliquot dynastae in hoc regno, qui iure regaliae temporalis potiebantur quoad episcopatus. Fatendum tamen est, Reges, postquam illud explicatum fuit, non adeo facile eam auctoritatem communicasse; adeo, ut sanctus Ludovicus, quum appanagii iure comitatus Andegavensem & Cenomanensem daret Carolo fratri suo, regalia episcopatum retinuerit anno MCCXLVII. ut testatur Ruzaeus in prima parte suae praefationis §. XII.

II. Ego vero addam historiam eorundem temporum; quae petitur ex arresto Parlamenti Parisiensis, lato anno MCCLXXII. in controversia, quae erat inter Petrum Comitem Alenconium Philippi tertii Regis fratrem & Episcopum Sagiensem. Contendebat Comes, ad se pertinere iurisdictionem, quae vulgo (*) *Placitum sparae* appellatur, exercendam videlicet in terris ad Episcopum & ad Ecclesiam Sagiensem pertinentibus, atque id quidem eam ob causam, quod illae sitae essent in comitatu Alenconio aliisque dominationibus sibi a fratre traditis appanagii iure. Contra Episcopus aiebat, Episcopum & Ecclesiam Sagiensem nulli domino subiectos esse, quam Regi, cui soli Episcopus debebat iuramentum fidelitatis. Addidit, Reges semper consuevisse retinere regalia episcopatum, quando comitatus tradebant in appanagium. Dictum itaque est in eodem arresto, Episcopum & Ecclesiam Sagiensem Regi soli subesse. Tum prohibitum est Comiti, ne ullam iurisdictionem exerceret in eorum possessionibus. Aequum tamen visum, ut damnum illud beneficio Regis resarciretur. Haec sunt verba arresti: *Episcopo Sagiensi e contrario proponente, quod dictus Comes super hoc non debebat audiri, quum ipse Episcopus & Ecclesia sua Domino Regi solum subessent, & pro regali Ecclesiae Sagiensis ipse Domino Regi soli unicam fidelitatem faceret, & quum Reges Franciae in concessionibus terrarum & comitatum regalia Episco-*

B b b b 2

pa-

(*) *Le Plaid de l'epie.*

patuum sibi retinere consueverint, voluit Dominus Rex, dictum Episcopum & Ecclesiam Sagiensem sibi subesse soli.

ADDITIO STEPHANI BALVZII.

QUum in hoc capite illustrissimus Archiepiscopus adnotaverit, Reges Francorum sic appanagia fratribus suis tradere solitos, ut numquam eis concederent regalia episcopatum, quod probavit aliquot exemplis, visum est illud ipsum confirmare alio exemplo. Anno MCCXCII. Rex Philippus istius nominis quartus, cognomento Pulcher, Carolo fratri suo concessit custodiam Ecclesiarum, Capellarum, & monasteriorum in quibusdam comitatibus illi traditis in appanagium. Sed eodem tempore Rex ab ea concessione excepit cathedrales Ecclesias Andegavensem & Cenomanensem ac praeterea illas, quae ex speciali privilegio erant de speciali gardia Regis. Eisdem litteris Carolum removit a regalibus episcopatum, ne quid in duabus illis Ecclesiis a Carolo praesumeretur sede vacante. Labet autem litteras illas heic edere ex veteri codice manuscripto.

PHILIPPVS Dei gratia Francorum Rex. Notum facimus universis tam praesentibus, quam futuris, quod nos deliberamus carissimo ac dilecto & fideli fratri nostro Carolo Vallesiae, Alenconii, Andegaviae & Cenomaniae Comiti gardas omnium Ecclesiarum, Capellarum, & monasteriorum comitatum Andegaviae & Cenomaniae, excepta garda Ecclesiarum cathedralium Andegaviae & Cenomaniae & earum, quae de garda nostra speciali existunt per privilegium speciale, earumque, quas gardare consuevimus a tanto tempore, quod ius nobis acquisitum existat gardiandi easdem, exceptoque regali nostro, prout sede vacante in Ecclesiis cathedralibus antedictis per nos aut praedecessores nostros ab eo tempore, quo comitatus degavensis & Cenomanensis ad bonae memoriae quondam Carolum Dei gratia Regem Siciliae & Comitem comitatum praedictorum devenerunt, gardari consuevit. Salvo tamen in aliis iure nostro & quolibet alieno. Quod ut verum & stabile permaneat in futurum, praesentibus litteris nostrum fecimus apponi sigillum. Actum apud Rochas in die resurrectionis Domini anno eiusdem millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, mense Aprili.

DISSERTATIO

DE CONCILIO TELEPTENSI.

VI primi rempublicam litterariam condidere, inter praecipua illius fundamenta posuere libertatem & liberum assentiendi dissentiendique invicem arbitrium, adeo, ut illis quoque, qui in subselliis versantur, licere voluerint ab illorum etiam opinionibus discedere, qui suis quique temporibus prima loca occupavissent & de eorum iudicare sententiis, sic tamen, ut semper locus esset retractationi iudiciorum. Id ego quum innumeris propemodum exemplis tum antiquis tum recentibus compertum habeam, usurpatum quoque & propinquo video ab hominibus aetatis nostrae, a sapientibus modeste, sed nimis acriter a clarissimo viro Paschasio Quesnello: qui non ob aliud in se videtur suscepisse curam & laborem recensendarum & illustrandarum lucubrationum sancti Leonis Papae, quam ut exemplo illius, cuius meminit sanctus Ambrosius in epistola XLVII. inveniret, quem reprehenderet, non quem sibi imitandum arbitraretur. Vix enim ullus est eorum, qui eruditionis fama hoc aevo nostro inclaruerunt, quem non bello appetierit, quem non contumelia insecutus sit, ne ipso quidem Sirmondo, cui etiam adversarii nostrae religionis reverentiam servaverunt, excepto; opinor, quia aliquae ei inimicitiae intercesserant cum Petro Aurelio. Ob similem, ut arbitror, causam aggressus illustrissimum virum Petrum de Marca Archiepiscopum Parisiensem, genuinum in illo fregit, ratus, se viro optimo, qui extinctus esset, insultaturum impune & triumphum de eo propterea facile acturum. Sed quamdiu mihi vita suppetet & spiritus hos reget artus, faxo, ut Quesnellus intelligat, illam non omnem esse mortuum & superesse adhuc aliquid ex eo. Non quod me illustrissimo Archiepiscopo aequiparare velim; sed quod existimem, Quesnelli vires non esse tantas, quin a me quoque pro pietate ac veritate pugnante vinci possit, licet eruditio qualiscumque mea multum subsistat infra magnitudinem doctrinae & eruditionis illustrissimi Archiepiscopi. Et alii quidem viderint, quid alibi erratum sit a Quesnello. Mihi nunc incumbit ostendere, Marcam extra culpam esse & immerito verbis Quesnelli vapulare propter usurpatam auctoritatem epistolae Siricii ad Afros de continentia sacerdotum & sequentium clericorum, quam censor iste tendit ab impostore quodam Romanae amplitudinis auctoritatisque

prae-

praepostere studio fuisse confictam. In quo Quesnellus sequi maluit opinionem Davidis Blondelli, qui diu ante pronuntiaverat, epistolam illam ab aliquo otioso fuisse suppositam (1), quam quod in reprehensionem Blondelli scripserat vir istarum litterarum peritissimus Franciscus Florens (2).

Sane quum in initiis studiorum meorum viderem, hanc epistolam totidem ferme verbis, quod a Crabbo pridem fuerat observatum, exstare in epistola Innocentii Papae ad Victricium Episcopum Rotomagensem, Innocentium autem constet Romae sedisse post Siricium, non invitum in eam sententiam concedebam, quae illam Siricio ab iudicabat, quod parum probabile mihi videretur, Innocentium uti voluisse ipsis Siricii verbis absque ulla necessitate & absque ulla eius mentione. Verum quum eodem tempore animadverterem, hanc epistolam non semel a Ferrando Diacono Carthaginensi laudari, Ferrandum porro non admodum remotum fuisse ab aevo Siricii, peritum praeterea fuisse rerum Africanarum, de cuius fide & auctoritate nemo haecenus dubitasset, memetipsum inculpabam, quod ob levem fortassis suspicionem in dubium vocarem epistolam, quam scriptor adeo antiquus & doctus gravi luculentoque testimonio confirmaret. Et haecenus eo tantum progressa erat investigatio mea. Postea emerfit longa & prolixa Quesnelli dissertatio de Concilio Teleni suppositio, in qua ille, certissimum sibi esse, ait, & synodum illam & epistolam Siricii, quae ei inserta est, meram esse fabulam merumque commentum, & verbis contumeliosis insultat illustrissimo Archiepiscopo, quod is in libro tertio de concordia sacerdotii & imperii scripserit, primam continentiae clericalis necessitatem apud Africanas Ecclesias ab illa Siricii constitutione manasse. Itaque mei officii esse putavi, ut in hanc rem diligentius inquirerem, &, si valida essent argumenta Quesnelli, sententiam eius amplecterer; sin minus, id tum cum bona Quesnelli venia sequer, quod Marca vere scripsisset. Tandem post rem accurate discussam plane persuasus sum, iniuria in hoc loco traduci virum de republica literaria & ecclesiastica optime meritum, & Quesnelli opinioniones posse quidem oculorum aciem praefringere, ceterum nihil in illis esse solidi firmique. Quod ea ratione confici facile posse puto, si singula illius argumenta refellam, eaque ostendam nullius esse ponderis, aut certe exiguam omnino vim & auctoritatem habere.

Quoniam vero fundus totius istius disputationis praecipue consistit in testimonio Ferrandi Diaconi, quod Quesnellus elevare conatus est, quia in brevigatione canonum, quam is conscripsit, nonnulla loca sunt obscura, ut ipse censet, & quae rubore videntur in mendo, constituendum

(1) Pseudo-Isid. pag. 550.

(2) Florens ad tit. Decretal. de ele-

dum est, menda illa & vocum obscuritates, quamvis certae essent, non posse ei abrogare omnem auctoritatem, & hinc colligi non posse, delendam illic ubique esse mentionem epistolae Siricii, quae lecta est in Concilio Zelleni. Nam si semel licentia ista invalescat, actum est de auctoritate omnium ferme veterum scriptorum, quum nullus aut rarus sit, qui non istiusmodi mendis laboret, & iis quidem mendis, quae multis viris doctis visa sunt insanabilia.

Primum omnium satis constat, habendam esse antiquitati maximam reverentiam & auctores antiquos esse tractandos religiosissime, id est, nihil in illis mutandum absque certa auctoritate; planeque sentio cum viro doctissimo non ita pridem extincto, qui alicubi, fraudem sceleratissimam esse, ait, ea in veterum libris delere atque invertere, ex quibus vel argui vel asseri queat eorum auctoritas. Docuerat istud ipsum, sed cum maiori & illustriori auctoritate multis ante saeculis Nicolaus istius nominis primus Pontifex Romanus in epistola ad Bardam Caesarem. Deinde certum est, eos, qui res litterarias tractant, homines esse, atque adeo falli posse & errare. Ex quo consequitur, non debere illos leviter iudicare de scriptis veterum, & si quid in illis inveniunt, quod ipsi non intelligant, non statim damnant neque delectant. Possem plurima exempla proferre, quibus manifestae temeritatis ac malae fidei convincerem viros eruditissimos; qui quum in vetera quaedam monumenta incidissent, in quibus nonnulla eis occurrebant a veritate, ut ipsi putabant, aliena, ea emendarunt seu potius corruerunt per speciem emendationis, quia aliam viam non inveniebant expediendi se ex difficultatibus illis occurrentibus, eamque ob causam falsa pro veris supposuere, & posteros induxerunt in certos errores.

Illud quoque apud omnes esse debet in confesso, vetustos codices, ut etiam monuit sanctus Papa Gregorius (3), magnae esse semperque fuisse auctoritatis, neque cuiquam licere ab eis dissentire absque certissima ratione. Nam etiam menda eorum interdum retinentur cum ratione. Itaque si plurima vetera exemplaria de diversis & nobilibus locis adlata, ut verbis Africanorum Episcoporum, ad Bonifacium Papam scribentium, nos quoque utamur, comparata concordant, dubitari non potest, quin sint verissima. Adde auctoritatem veteris illius Afri, qui scripsit synodicon adversus tragoediam Irenaei (4). Hic enim censet, tantam vetustis codicibus inesse vim tantamque eis deberi reverentiam, ut eum, qui vetustati & consonantiae eorum non credit, nec contra haereticos posse quidquam pater, de novi testamenti librorum invenire, quod adstruat, veritate. Quod si ea veterum codicum auctoritas tanti aestimatur, iam liquet, cum inconsiderate

(3) S. Gregor. lib. 5. epist. 14. Vide etiam lib. 6. ep. 31. sub finem.

(4) Synodic. c. 198.

ratissimae temeritatis reum esse, qui non unum tantum locum, qui casu irrepere fortassis ex glossmate potuisset, delet, sed etiam plures alios similes, nullius vetusti codicis auctoritate vel indicina fultus, tantum quia incommodant opinionibus suis.

Breviationis canonum a Ferrando adornatae duo vetera exemplaria hodie exstare compertum habemus, unum in civitate Tricassina, alterum ex monasterio Corbeienſi delatum Lutetiam & repositum in bibliotheca monasterii sancti Germani de Pratis. Ex priore hanc Ferrandi lucubrationem edidit exeunte superiore saeculo Petrus Pithoeus vir doctissimus. Altero ad eam recensendam & emendandam usus est R. P. Petrus Franciscus Chiffletius e societate Iesu. In ea breviatione canonum exstant decem loca laudata ex *Concilio Zellenſi*, & in quinque eorundem locorum additur ex *epistola Papae Siricii*. Ex quo certo colligitur, auctorem huius breviationis respexisse ad epistolam Siricii ad Afros, quae hodie exstat in fragmentis, quae supersunt Concilii Teleptensis seu Zellenſis. Verum quia Quesnellus vult, hanc epistolam esse supposititiam, ut a se amoliat auctoritatem Ferrandi, contendit hanc illius lucubrationem in aliqua sui parte & adulteratam & interpolatam esse, adeoque hinc illi detrahi plurimum auctoritatis, quum incertum maneat, in quas eius partes grassata sit impostoris manus. Ex quo rursus sequitur, inquit ille, Concilio Zellenſi seu Telenſi & Siricii epistolae eidem annexae nihil addi roboris ex illa collectione, quum ratio subsit de eius sinceritate ambigendi, & si quidem subdititiae sint aliquae breviationis illius vel partes vel citationes, illas maxime tales esse credendas, quae sunt de Zellenſi vel Telenſi Concilio, quandoquidem eae semper vel solae sint vel ordine ultimae.

Quid si ego ex adverso contendero, totam illam argumentationem nullis veris aut probabilibus fundamentis inniti, breviationem Ferrandi puram dixerò ab iis maculis, quibus illam aspergere conatus est Quesnellus, ac denique nullum in egregio corpore naevum esse? Ego quippe confidenter affirmo, vix ullam esse veterum scriptorum lucubrationem adeo sanam, adeo integram, & in quam minus grassatae sint manus, non dicam impostorum, sed imperitorum librariorum, quam est illa Ferrandi brevatio. Ex quo consequitur, nullam bonam subeffe rationem ambigendi de eius sinceritate, quum nullae illius partes vel citationes subdititiae sint, adeoque ab homine liberi iudicii dici non possit, subdititias in primis esse credendas eas, quae sunt de Zellenſi vel Telenſi Concilio, quandoquidem eae semper vel solae sint vel ordine ultimae. Quae scribendi ratio a Quesnello usurpata adeo levis ac puerilis est, ut bonis rationibus omnino destitutum esse oporteat eum, qui his leviculis utitur ad stabiliendas opiniones suas. Sed ad rem ipsam tandem veniamus

Et quoniam Quesnellus, ante omnia inquirendum esse, ait, de nomine Concilii, de quo variae sunt eruditorum coniecturae, age, hanc primum partem exsequamur. Qui primi illud edidit, Iacobus Merlinus & Petrus Crabbus, Telense vocarunt, sed tamen Crabbus in margine scripsit *Telen*, certo indicio, repertam fuisse quamdam discrepantiam in codicibus, quibus ille utebatur.

Sane in vetustissimo codice MS. bibliothecae regiae, qui fuit illustrissimi Archiepiscopi Remensis, diserte scriptum est: *Incipit Concilium Telenense*, ac paullo post, *congregato Concilio brevis Telenensis*, ut in veteri quodam libro repererat etiam Crabbus. Et in vetustissimo item codice sancti Petri Pictaviensis, qui nunc censetur in bibliotheca regia, dum enumerantur canones priscorum Conciliorum, inter eos ponuntur Telenenses octo. Quo etiam modo scriptum reperi in duobus antiquissimis codicibus bibliothecae Colbertinae. Postea Antonius de Aquino, quum ederet epistolas veterum Pontificum Romanorum, & inter has etiam illam, quam Papa Siricius scripsisse dicitur ad Afros, in margine monuit, eam sumtam esse *ex Concilio Teleptensi, quod Telenense appellatur*. Successit deinde Baronius; qui, Concilium istud Telenense mendose dici, scripsit, monuitque, Teleptense debere vocari: quam eius emendationem sive coniecturam adeo probavit Sirmondus in antirrhetico primo adversus Aurelium, ut, nullam unquam certiore fuisse, asseveraverit; quod alter negare ausus non est. Quare verum non est, quod observat Quesnellus, aliquam inter duos illos Theologos concertationem fuisse de nomine istius Concilii, & irrisam a Chiffletio fuisse hanc socii sui, Sirmondi videlicet, emendationem; quae tamen Sirmondi non est, sed Baronii. Aequè parum, imminus verum est, quod idem audacter affirmat, omnes codices MSS. & recentiores & antiquissimos Telensem dicere synodum, non Teleptensem, quum ille ipse codex Thuanus, ex quo Quesnellus hanc synodum edidit, qui nunc exstat in bibliotheca Colbertina, diserte ac distincte ita scriptum habeat: **INCIPIIT CONCILIVM TELEPTENSE SVPER TRACTATORIA SANCTI CYRICII PAPAE VRBIS ROMAE PER AFRICAM.** *Post consularum gloriosissimi Honori XI. & Constantii II. VI. Kal. Martias congregato Concilio in Ecclesia Apostolorum plebis Teleptensis.* Nunc vero, quam habere auctoritatem aut quam fidem possunt audaces illae Quesnelli asseverationes, quum, ut monet Tullius, nec auctoritatem nec fidem rebus commentitiis adiungere debeamus? In illo vetustissimo codice sancti Petri Pictaviensis, de quo mox dicebamus, ita quoque scriptum videtur: **INCIPIT CONCILIVM TELEPTENSE SVPER TRACTATORIA SANCTI SYRICII PAPAE VRBIS ROMAE PER AFRICAM.** *Post consularum gloriosissimi Honori undecies & Constantii II. VI. Kalend. Martias congregato Concilio in Ecclesia Apostolorum plebis.*

Teleptensis. At in veteri codice Vaticano 1340. dicitur *Concilium Theleptense* pro *Teleptense*, ut apparet. Nam ego, hanc solam lectionem veram esse, contendo, quum certum sit, Teleptem fuisse in provincia Byzacena, Telam autem in proconsulari, in quam Primas Byzacenus nullum unquam ius habuit. Confirmatur istud auctoritate Ferrandi: qui synodum istam in codice Trecensi vocat Zellensem, in Corbeiensis Tiellensem; quod idem est. Verissima enim est admonitio Chiffletii scribentis, Afros *dia* pro *za* frequenter usurpasse, & *i* & *d* quum sono non differant apud plerasque gentes, facile commutari. Neque id Quesnello videri debuit nimis coactum & a proposito alienum. Nam quum ex duobus antiquis breviationis Ferrandi exemplaribus, quae nunc exstare diximus, unum constanter habeat *Zellense*, aliud *Tiellense*, manifestum est, commutationem isthic litterarum factam esse ex more Afrorum, cuius exemplum exstat etiam apud Liberatum Archidiaconum Carthaginensem, & Zellam ac Tiellam, quod Lucae quoque Holstenio viro doctissimo visum est, pro uno eodemque haberi debere. Suetos enim fuisse Afros commutare litteras *a* & *z*, hinc quoque patet, quod quum Crabbus in codicibus suis legerit apud Liberatum cap. XIII. *Atticus Zelenfis*, tres vetustissimi codices MSS. ad quos ego contuli breviarium Liberati, constanter habent scriptum *Tallensis*. Vbi etiam observandum est, in veteri codice MS. Ecclesiae Arvernorum & in veteri quoque collectione canonum MS. bibliothecae meae, dum enumerantur canones priscorum Conciliorum, *canones Tellenses* vel *Thelenses* vocari eos, quos supra diximus in aliis antiquis codicibus vocari Telenenses, illos ipsos nimirum, qui pertinent ad Concilium vulgo dictum Telense. Inde factum fortassis, ut, qui ad ista non advertabant animum, quum viderent, in libris suis fieri mentionem Concilii Tiellensis sive Tellenis, Tiellam autem vel Tellam non nossent, Telam nossent, Telensem synodum dixerint, quam Tiellensem seu Tellensem dicere debuerant aut Zellensem. Zella enim fuit vetus oppidum Africae liberum haud procul Acholla, quam constat fuisse in provincia Byzacena; easque urbes inter alias deletas vel semidirutas relictas bello, quod D. Caesar cum Scipione gessit, in quo Scipionem debellavit, enumerat Strabo libro XVII. geographiae. Tum ergo relictæ est Zella tamquam prostrata. Et quum postea religio Christiana in illis partibus constituta exegisset, Episcopos locari in locis celebrioribus, Telepte, quae haud dubie vicina fuit veteri Zellæ, eum honorem adepta est; ut patet ex Concilio Carthaginensi sub Cypriano, ubi nulla mentio cathedrae Zellenis. Postea quum schisma Donatistarum divisisset Africam, & illi Episcopos in villis & in fundis constituissent, ut maior appareret eorum numerus, quam catholicorum, isti quoque Episcopos partis suae posuerunt in villulis aut in locis olim quidem celebribus, sed postea dirutis, ne nu-

mo

merus Donatistarum vinceret. Tum visa cathedra episcopalis apud Zellam. Itaque in gestis collationis Carthagenensis legimus nomina Donatiani Episcopi Zellenfis, & Donatiani Episcopi Teleptensis catholicorum; nisi si Donatianus utramque cathedram tenuit, adversarios vero habuit apud Zellam Natalicum, apud Teleptem Bellicum & Datianum. Quod magis probabile videtur. Nam quum Ferrandus statuta Concilii Teleptensis referat ex Concilio Zellenfi, apparet ita ab eo factum, quia per illas tempestates is, qui Teleptensem cathedram tenebat, quum in plebe sua haberet reliquias veteris Zellae, Episcopum se Zellensem Teleptensemque dicebat & ita vulgo audiebat. Eam ob causam, qui synodum istam Teleptensem vocarunt, ita, ut ego quidem arbitror, fecerunt, quia videbant, illam habitam apud Zellam in dioecesi Teleptensi, eo modo, quo Loaisa Concilium Tarraconense vocavit illud, quod temporibus Sisebuti Regis habitum fuit apud Egaram in provincia Tarraconensi, Sirmondus vero Magalonense illud, quod convenit apud Iuncarias in territorio Magalonensi, & eo denique modo, quo avorum nostrorum memoria Antonius Cardinalis a Prato Concilium Senonense dixit illud, quod anno MDXXIX. celebratum ab eo est Parisiis in provincia Senonensi. Nam quamvis aliqui codices antiqui doceant, synodum istam Africanam fuisse congregatam in Ecclesia Apostolorum plebis Teleptensis, istud nihil sententiae nostrae officit, quum iis, qui codices illos scripsere, facile fuerit nomen Teleptis substituere nomini Zellae, quae tum fortassis sepulta erat in ruinis suis, quum gesta illa describebantur diu post habitam synodum.

At Quesnellus, qui tenebras in ea loca inducit ad obscurandam veritatem, ait, parum constare de vera lectione, & Telensem, Zellensem, Cellensemque synodum in plures dividendam esse, pronuntiat, quia apud Ferrandum, ubicumque de Zellenfi sermo est, protinus additur *ex epistola Siricii Papae*, non ita, quando de Cellensi. Primum probare debuit Quesnellus, Cellense Concilium laudari a Ferrando. Nam si semel ostensum fuerit, nullam illius mentionem factam a veteri illo scriptore, ruit confestim omnis illa argumentatio. Nullam porro factam fuisse, docent & veteres libri & editiones, in quibus semper scriptum est *Zellenfi* vel *Tiellenfi*. Sane in codice Corbeienfi in capite tertio legitur *Cellensi* manifesto errore, quum alibi semper exaratum sit *Tiellenfi*. In Trecensi vero, ex quo prodiit editio Pithoeana, in eodem capite tertio legitur *Cellensi* eodem errore; quem adeo agnovit ipse Pithoeus, ut postea in suo exemplari reposuerit *Zellenfi*, ut patet ex nova breviationis Ferrandi editione, quae nuper prodiit e typographia regia. Itaque Cellensis illa Quesnelli synodus evanescit, itemque Telenfis; fixumque & constans manere debet, Zellenfe Concilium non esse diversum a Teleptensi.

Antequam discedam ab hoc loco, inutile non erit admonere, Quesselum isthic rursus conturbare veri cognitionem. Disputans enim de vero nomine istius Concilii adversus Chiffletium, qui scripserat, illud in perantiquo codice Corbeiensis vocari Tiellense, in Trecenti Zellenso, primum affirmat, se in codice Corbeiensis legisse Telensem synodum, non Tiellensem; deinde flocci facit auctoritatem Trecentis, quippe unci adversus innumeros. Aliquid veri, sed plurima falsa, habet illa Quesnelli scriptio. Nam primo certum est, hanc synodum in Corbeiensis vocari Telensem eo loco, ubi gesta eius describuntur, sed falsum est, eam non vocari Tiellensem in eodem codice. Quippe ubi refertur breviatio Ferrandi, Concilium illud semper vocatur Tiellense, numquam Telenso. Quoad Trecentis exemplar, illud ipsum est, quo usum esse constat Petrum Pithoeum in edenda breviatione illa. Unicum sane quidem est. Sed non ideo minor illius auctoritas, quandoquidem, ei convenire cum Corbeiensis, ostensum est supra. Unicum autem esse adversus innumeros, dici non potest. Nam ut ita scribi vere posset, probandum saltem esset, magnam & abundantem esse copiam veterum exemplarium breviationis Ferrandi, eorumque nullum praeter Trecentis hanc synodum vocare Zellenso. Quum autem duo tantum exstare constet, dici nullo modo potest, Trecentis esse unicum adversus innumeros.

Iisdem vestigiis insistens Quesselus in dissertatione XII. earum, quas cum operibus sancti Leonis edidit, ait, titulum CCXIV. breviationis Ferrandi iisdem omnino verbis conceptum esse in editionibus Pithoeana, Alteserrana, Chiffletiana, Iustelliana, & in omnibus codicibus MSS. quos illi consuluerunt. Putaret haud dubie lector, ista legendo, Quesselum scisse, multos breviationis Ferrandi codices vivos esse ab editoribus illis. Et tamen Pithoeus unico exemplari usus est, qui nunc servatur in bibliotheca Oratorii Trecentis. Alteserra nullum vetustum codicem consuluit. Tantum illam Pithoei editionem descripsit & alicubi mutavit ex ingenio. Chiffletius illam contulit cum unico codice Corbeiensis. Henricus vero Iustellus in praefatione Bibliothecae iuris canonici testatur, se in emendanda breviatione ista secutum esse editiones antiquiores, nulla veterum codicum mentione. Ex quo rursus consequitur, duos tantum istius breviationis codices esse, quos tamen esse innumeros asseverat Quesselus.

Sed rursus instat Quesselus & ait, quaedam synodi Zellenis statuta commemorari a Ferrando, quorum nulla mentio in epistola Siricii, adeoque magnum istud suppositionis indicium esse. Quasi vero Episcopis in unum congregatis nihil addere liceat epistolis Romanorum Pontificum, quae leguntur in conventibus episcopalibus. In Concilio primo Bracarensi, ne singula commemorem, lecta est epistola Vigilii Papae ad Profuturum Episcopum Bracarensem, & nihilominus plurimae

rimae sanctiones constitutae sunt, quarum nulla mentio in epistola illa. Adde, quod reponi posset, decreta illa Concilii Zellenensis sumta esse ex altera Siricii epistola in illo lecta, quae nunc non exstat. Certum enim est, neque id negatur, Concilium Zellenense sive Teleptense, cuiusmodi illud hodie habemus, non esse integrum. Quod etiam docent omnes editiones & scripti libri, ubi post haec verba ex praefatione, *ad Byzacenum Concilium directis*, additur, *¶ reliqua*. Quae consilio omissa sunt in editione Quesnelli, tamenetsi exstent in codice Thuano & in Corbeiensis, quibus ille utebatur. Immo in eodem codice Thuano, in uno Colbertino, & in regio habetur nota gravissima, quae ostendit, nonnulla deesse in hoc loco. Nam quum haec praefatio divisa illic sit in quinque sectiones, in sexta vero ponatur epistola Siricii, post haec verba, *¶ reliqua*, praetermissio numero, qui signare debuerat secundam sectionem, ponitur statim haec nota (III), quae significat, hoc esse tertium segmentum istius praefationis. Ex quo facile est intelligere, quam parum sincerus aut diligens fuerit Quesnellus in hac editione. Igitur quum constet, acta Concilii Zellenensis non exstare hodie integra, manifestum est, cuncta, quae isthic commentatus est Quesnellus, esse vana & inutilia.

Addit ille, nullam Concilii istius neque epistolae Siricii mentionem reperiri in Conciliis Carthaginensibus post ea tempora celebratis, quum tamen saepius in illis actum sit de continentia clericorum, & Legatos Apostolicae sedis Faustinum & ceteros videri deseruisse causam, ob quam missi erant, id est, assertionem auctoritatis sedis Apostolicae in Ecclesias Africanas, si verum est, hanc epistolam esse genuinam & vere relectam fuisse in duobus Conciliis Africanis, in Thusdritano nimirum & in Teleptensi; quum autem ab illis nulla illius mentio facta sit, fictitium credendum esse totum, quod de utraque synodo dicitur. Adversus haec multa reponi possunt, in primis vero non exstare hodie omnia acta Conciliorum Africanorum, & ea ipsa, quae habemus, esse valde imperfecta & mutila. Reponi praeterea potest istius epistolae Siricii, quae tum haud dubie missa est in Africam & in quodam Concilio suscepta, cuius acta nunc non exstant, mentionem haberi in Concilio Carthaginensi sub Genetlio habito anno CCCXC. ubi Epigonius Episcopus Bullensium regionum ait: *Quum in praeterito Concilio de continentiae & castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres conscriptione quadam castitatis per consecrationes annexi sunt. Episcopos, inquam, Presbyteros, & Diaconos ita placuit, ut conceder sacrosanctos antistites ac Dei sacerdotes, necnon & Levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentem esse in omnibus, quo possint simpliciter, quod a Deo postulant, impetrare, ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus*. Quae sane verba adeo consona sunt Siricianis, ut non
pu-

putem, ullum esse, qui negare velit, nisi qui contentionis funem ducere voluerit.

Ridicula profecto falsaque omnino est distinctio, quam Quesnellus excogitavit inter synodum Cellensem vel Zellensem a Ferrando citatam absque mentione epistolae Siricii, & inter eam, quae Telenfis dicitur & in breviatione Ferrandi tribuitur *Zellenfi Concilio ex epistola Siricii*. Ridicula, inquam, falsaque distinctio. Nam, exempli gratia, constitutio Concilii Zellenfis relata a Ferrando in capite tertio absque ulla mentione epistolae Siricii, *ut, qui post baptismum saeculari militiae nomen dederit, ab ordinatione arceatur*, exstat in epistola hoc modo: *Si quis post remissionem peccatorum cingulum militiae saecularis habuerit, ad clerum admitti non debet*. Rursum in cap. CXXX. Ferrandus hunc canonem refert est Concilio Zellenfi & ex epistola Siricii: *Vt mulierem clericus non ducat uxorem. Et, ut is, qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad clerum*. Isthic ego quaero a Quesnello, quis eum docuerit, priorem constitutionem pertinere ad Concilium Zellense laudatum a Ferrando, posteriorem ad illud non pertinere. Nam, ut recte monuit illustrissimus Cardinalis Baronius, quod a recentiore auctore de rebus adeo antiquis sine alicuius vetustioris auctoritate profertur, contemnitur. Sed haec futilia & inania sunt, & abutimur tempore, si in frivola distinctione restanda amplius immoramur. Ad alia transeamus.

Mendacii indicium esse, ait Quesnellus, quod in praefatione Concilii Telenfis duo Legati simul loquentes introducuntur, & quod postea omnes Episcopi simul respondisse feruntur. Neceffe omnino est affirmare, in hoc loco aut bonae fidei non fuisse Quesnellum, quum haec scriberet, aut certe maximo, ne quid gravius dicam, memoriae morbo laborasse. Quid enim vulgatus in Conciliis Africanis, quam hae voces: *Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt. Lucianus & Silvanus Episcopi dixerunt*. Nimirum unus pro pluribus loquebatur, ut patet ex gestis Concilii Chalcedonensis, in quibus non semel scriptum est: *Paschasius & Lucentius reverendissimi Episcopi & Bonifacius Presbyter vicarii sedis Apostolicae per virum reverendissimum Paschasium dixerunt*. Formula est usurpari solita in Conciliis omnium saeculorum, ut iis notum est, qui vel mediocriter versati sunt in studiis nostris.

Alterum mendacii indicium est, inquit Quesnellus, quod, quum Vincentius & Fortunatianus postulent, ut recitentur binae epistolae Siricii, una tamen solummodo legitur. Ea querela esset gravissima, si constaret, acta istius Concilii esse integra. At quum contra certum sit, uti iam adnotatum est, ea esse mutila & imperfecta, mirum non est, deesse nunc unam ex epistolis Siricii in hoc Concilio recitari iussis. Nam si regula a Quesnello allata vera esset, rueret omnis aucto-

Storitas multorum Conciliorum, quae tamen in dubium revocari nullo modo possunt. In Concilio habito apud Carthaginem Vincentio & Flavio Conss. recitatae sunt epistolae Anastasii Papae adversus Donatistas, quae tamen hodie non exstant. Rursum in Concilio in eadem urbe habito Stilicone iterum & Anthemio Conss. recitatae sunt litterae Papae Innocentii, ut Episcopi ad transmarina pergere facile non debeant. Sed hae quoque nunc non exstant. Et tamen non puto, Quesnellum contendere velle de auctoritate istorum duorum Conciliorum.

Palmare insuper argumentum adversus epistolam Siricii sumit ex more, quem tum fuisse scribit apud Ecclesias Africanas. Certum enim esse, ait, per eam aetatem Africanos suarum Ecclesiarum administrationem ex propriarum synodorum canonibus gessisse, nec leges ecclesiasticae disciplinae a transmarinis regionibus sibi imponi passos, & vel ex unica Apiarii causa patere, quantopere abhorrerent Africani a transmarinis legibus intra Africam admittendis. At si regula illa certa tum erat, cur illa ipsa aetate Africani Episcopi in synodis habitis P. C. Flavii Stiliconis & Vincentio & Flavito Conss. decernunt, mittendum esse legatum & litteras scribendas ad Anastasium Papam & Venerium Episcopum Mediolanensem oratum, ut temperent decretum quoddam synodi cuiuspiam Occidentalis, quod gravabat Ecclesias Africanas? Cur eadem synodus habita Vincentio & Flavito Conss. quum lectae fuissent litterae eiusdem Anastasii, quae nonnulla constituerant adversus Donatistas Afros, gratias Deo agendas censuit, quod illo optimo ac sancto antistiti suo tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in una compage corporis constitutis: inspirare dignatus esset? Cur Afri Episcopi congregati apud Carthaginem Stilicone II. & Anthemio Conss. suis sententiis confirmaverunt decretum Papae Innocentii, ut Episcopi ad transmarina pergere facile non debeant? Cur denique in Concilio plenario Africae, habito Carthagine in secretario basilicae Faustii Honorio XII. & Theodosio VIII. Conss. cui CCXVII. Episcopi interfuerunt, post constitutum sacrarum scripturarum canonem Episcopi decernunt, ut Ecclesiae transmarinae consulantur pro confirmando isto canone? Haec enim sunt eorum verba: *Hoc etiam fratri O. consacerdoti nostro Bonifacio vel aliis earum partium Episcopis pro confirmando isto canone innoscat, quia a patribus ista accepimus in Ecclesia legenda.*

Veniendum nunc est ad singula argumenta, quibus usus est Quesnellus, ut epistolam Siricii ostenderet esse fictitiam & suppositam. Ac primo quidem observat, eam totam fere ita concinere cum epistola Innocentii Papae ad Victricium Episcopum Rotomagensem, ut alteram ex altera transcriptam esse, necesse sit. Istud sane certissimum est, & observatum pridem fuerat diu ante, quam Quesnellus insultaret synodo Teleptensi. Sed non ideo censendum est, illam esse suppositi-

fititiam, quia iisdem fere verbis conscripta est, quae leguntur in epistola Innocentii ad Victricium. Sane si sola Siricii epistola exstaret, neque confirmaretur testimonio synodi Teleptensis & Ferrandi Diaconi, magni momenti esset illa Quesnelli argumentatio. Sed quum nobis antiquitas suffragetur, falsitatis nota amovenda est ab epistola illa, omninoque existimandum, ita placuisse Innocentio verba Siricii, ut iis potius, quam suis uti voluerit ad constituendam disciplinam ecclesiasticam. *Hic est enim mos Apostolicae sedis Pontificibus, ut verba decessorum suorum quasi propria in suis ponant epistolis*, quemadmodum diu ante exortum Quesnellum observavit Hincmarus Archiepiscopus Remensis in opusculo LV. capitulorum (1). Neque id mirum videri debet. Nam etiam ipse Innocentius se ipsum absque ulla, ut palam est, necessitate exscripsit in epistola ad Exsuperium Episcopum Tolosanum, in qua verbum e verbo posuit, quae de continentia sacerdotum & clericorum constituerat in ea, quam anno superiore scripserat ad consulta Victricii.

Aliud suppositionis istius epistolae Siricii ad Afros argumentum repetit Quesnellus ex insulitate primi decreti, in quo praecipitur, ut extra conscientiam sedis Apostolicae, hoc est, Primatis nemo audeat ordinare. Quo loco variare antiquos codices calamo exaratos monet idem Quesnellus. Quod tamen non est omni ex parte verum. Nam quamvis ei demus, a lectione codicis Thuani, quae est vulgata, discrepare Oxoniensem, non inde tamen necessario consequitur, discrepantiam isthic esse inter vetera exemplaria. Quippe omnia illa, quae nos vidimus, vidimus autem plurima, habent ita: *Primum, ut extra conscientiam sedis Apostolicae, hoc est, Primatis nemo audeat ordinare*. Rursum variae sunt interpretationes horum verborum, quum constet, nonnullos illa intellexisse de sede Apostolica seu Romana, alios de unoquoque Primате seu Metropolitano. Posteriores sententiam confirmant Episcopi vivente etiamnum Siricio congregati apud Carthaginem sub Genetlio Episcopo, qui ita constituerunt de ordinationibus Episcoporum: *Placuit omnibus, ut inconsulto Primате cuiuslibet provinciae tam facile nemo praesumat, licet cum multis Episcopis, in quocumque loco sine eius, ut dictum est, praecepto Episcopos ordinare. Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocumque loco sint, cum Primatis praecepto ordinare debeant Episcopum*. Ferrandus, qui decretum istud descripsit ex Conciliis Carthaginensi sub Genetlio & ex Zellenſi ex epistola Siricii, ita legit: *Ut Episcopus a tribus ordinetur, consentientibus aliis per scripta, cum confirmatione Metropolitanı vel Primatis*. Item Innocentius in epistola ad Victricium: *Primum, ut extra conscientiam Metropolitanı Episcopi nullus audeat ordinare*. Denique in vetustis glossis canonum, quas reperi in antiquissimo codice sancti

Re

Addit ille, somnium esse, quod indicatur in praefatione, propter Afros maxime has Siricii litteras datas esse e synodo Romana, *quia in praesenti prae valetudine corporis aut fessae aetatis causa minime adesse potuerunt*. Somnium plane est, sed somnium Quesnelli. Nam verba illa non magis pertinent ad Episcopos Africanos, quam ad Italos aut aliarum provinciarum. Aequè parum verum est, hanc synodum Romanam fuisse fortuitam. Siricius enim ait, tantum plurimos Episcopos convenisse ad sancti Apostoli Petri reliquias, eo modo, quo Papa Symmachus in synodo sua sexta scribit: *Quum in unum apud beatum Petrum Apostolum sancta sexta synodus canonice a beato Symmacho Romae congregata resedisset* &c. In praefatione quoque Concilii Toletani XVII. legitur: *Dum in Ecclesia gloriosae virginis & confessoris Christi sanctae Leocadiae, quae est in suburbio Toletano, ubi sanctum eius corpus requiescit, plerique Hispaniarum & Galliarum Pontifices convenissemus*. Et tamen nemo dixerit, has synodus fuisse fortuitas. Sane si ista Quesnelli sententia vera esset, facile ostendi posset, magnam partem Conciliorum veterum, quae nos putamus consilio congregata fuisse, fortuito convenisse, praesertim vero Africana, quum Episcopi dicant, solummodo se consedisse in secretariis basilicarum vel in ipsis basilicis.

Infelicem postea coniecturam profert idem Quesnellus, ut emendet epistolam Innocentii ad Vietricium in loco, qui non indiget emendatione, quum verba illius epistolae sint clara, aperta, & extra omnem ambiguitatem. Ait enim: *Primum, ut extra conscientiam Metropolitani Episcopi nullus audeat ordinare. Integrum enim est iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. Nec unus Episcopus ordinare praesumat Episcopum, ne futurum beneficium praestitum videatur. Hoc enim O in synodo Nicaena constitutum est atque definitum.* Itaque verba Innocentii referenda sunt ad sensum canonis quarti synodi Nicaenae. Ait autem synodus, Episcopum ab omnibus Episcopis provinciae, si id fieri potest, sin minus, a tribus, aliis per scripta consentientibus, ordinandum esse, firmitatem porro eorum, quae geruntur per unamquamque provinciam, metropolitano Episcopotribuendam esse. In quibus synodi verbis facile, ut reor, est videre, integrum illud esse iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. Voces autem istae Siricii, *propter arrogantiam*, non ita sunt accipiendae, quemadmodum eas accepit Quesnellus, quasi licere vo-

Dad d.d. r. e. l. u.

luerit Siricius uni Episcopo Episcopum consecrare, modo citra arrogantiam fieret. Illud tantum dicere voluit Siricius, gravis & intolerabilis arrogantiae reum fore illum Episcopum, qui solus ordinare praesumeret Episcopum adversus Nicaeni canonis auctoritatem & sanctae Ecclesiae consuetudinem.

Verum in hoc loco se gravis offert difficultas: quae tamen Siricii epistolam non attingit, sed breviationem Ferrandi. Hic enim verbis suis exprimens decretum Siricii, *ne unus Episcopus Episcopum ordinare praesumat*, addidit, *excepta Ecclesia Romana*. Adversus hanc possremam partem insurgit Quesnellus, aitque, hanc interpretationem ac suppositionem indubitata sibi videri. Quum enim certum sit, eam clausulam in nullo epistolae illius exemplari reperiri, neque probabile sit, additam fuisse a Ferrando viro erudito & rei canonicae peritissimo, quum praeterea existimari non possit, Ecclesiam Africanam, quae Romanae erat celsitudinis aemula, hanc praerogativam Episcopo Romano concedere illa tempestate voluisse, manifestum esse putat, totum hoc opus esse impostoris. Sane locus ille magnam difficultatem habere visus est viris eruditissimis, qui censuerunt, ista perturbata olim fuisse, non culpa Ferrandi, sed fraude cuiusdam recentioris (2). Contra vir eruditissimus Ioannes Mabillonius suspicatur (3), eam clausulam de praerogativa Ecclesiae Romanae appositam a Ferrando fuisse, habita nimirum ab eo ratione temporum, quibus scribebat. *Nam ab ipso Ferrando adscriptam fuisse*, inquit, *non fraude cuiusdam recentioris, nos dubitare non sinit antiquissimus codex Corbeiensis ante annos mille scriptus, continens varia Concilia cum Ferrandi breviatione, in qua totidem verbis, ut in editis hic locus reperitur*. Contendit enim vir clarissimus, fuisse olim tempus, quo Romanus Episcopus solus peragebat ordinationes Episcoporum, etiam quum alii Episcopi praesentes erant.

Quid si, seposita illa controversia, Ferrandi verba referamus ad ordinationem ipsius Episcopi Romani, ita, ut ille dicere voluerit, tres quidem Episcopos necessario adhibendos in consecratione reliquorum Episcoporum, ceterum ad eam necessitatem non adstringi Romanum, cuius ea praerogativa est, ut ab uno possit ordinari. In eam illum opinionem adducere potuerunt gesta tertiae collationis Carthaginensis inter catholicos & Donatistas; in qua, referente sancto Augustino, catholici dixerunt, Romanae Ecclesiae Episcopum non ordinari ab aliquo Metropolitano Episcopo, sed de proximo ab Ostiensi. Ex quibus verbis facile tum Ferrando fuit colligere, quod diu postea ex illis collegit Carolus Sigonius (4), nimirum olim Pontifices Romanos

ab

(2) Cotelier. in Notis ad constitut. ordinem Rom. cap. 36. Apostolicas p. 217.

(4) Sigon. lib. 3. de Occid. imp. p.

(3) Mabillon. in comm. praevio ad 90. & lib. 2. de regno Italiae pag. 49.

ab uno Ostiensi Episcopo consecrari moris fuisse. Nam & in gestis pontificalibus adnotatum est, Marcum Papam, qui inter Silvestrum & Iulium medius eam cathedram sedit, constituisse, ut Episcopus Ostiensis, *qui consecrat Episcopum urbis*, pallio uteretur. Sed an solus ordinaverit, an vero cum aliis, adhuc in obscuro est.

Manifestam impostoris malitiam vel inscitiam prodi, hinc colligit Quesnellus; quod Siricium, qui in epistola ad Himerium Tarracensem Episcopum necessitatem vitae continentis imposuerat Sacerdotibus & Levitis, in ista inducit suadentem, hortantem, monentem, rogantem Afros, ut cum uxoribus suis non coeant, id est, orantem potius quam imperantem. Possum ad ista respondere, dissimilem fuisse conditionem Afrorum & Hispanorum, istos Romanorum Pontificum constitutionibus ac decretis obedientiores fuisse, Afrorum ingenia delicatiora atque difficiliora oportuisse deliniri oratione placida ac dulci & colorata quadam urbanitate, ut ad continentiae leges accipiendas facilius adducerentur. Hunc fuisse Siricii morem, ostendi potest ex epistola eius ad orthodoxos per diversas provincias: in qua quum multa scripsisset adversus eos, qui praecipitanter & contra regulas ad sacerdotium evehebantur, monet illos, ne id deinceps usurpetur. *Quod ne fiat ultra admoneo*, inquit. Recte. Nam & Innocentius ad Exsuperium Episcopum Tolosanum scribens ac mentionem faciens epistolae Siricii ad Himerium, constitutionem eius de continentia sacerdotum non vocat legem neque constitutum, sed monita tantum: *beatae recordationis viri Siricii monita evidentia commearunt*. Caelestinus quoque ad Episcopos per Apuliam & Calabriam constitutos scribens adversus Episcopos e laicis factos ait: *His fraternitatem vestram epistolis commonemus, ne quis laicum ad ordinem clericatus admittat*. Nimirum post suasionem & monita, si contumacia obreperet, auctoritate eam & severitate domabant & coërcebant. Testis idem Caelestinus in eadem epistola. *Quae enim sola admonitionis auctoritate non corrigimus, necesse est, per severitatem congruentem regulis vindicemus*.

Dici praeterea fortassis non absurde posset, suasionem & admonitiones illas fuisse potius imperantium, quam hortantium, quum videamus, veteres Pontifices iis vocibus usos in rebus gravissimi momenti, in rebus nimirum traditione & evangelica disciplina canoneque firmatis, ad quarum executionem obtinendam opus erat auctoritate & imperio, adeoque illic eas voces quidvis aliud necessario significare, quam quod sonant in usu vulgari. Nam, exempli causa, Siricius in epistola ad orthodoxos per diversas provincias regulam de laicis non admittendis ad episcopatum scribit ex traditione & evangelica disciplina descendere, & quum id fit, fieri ait ad condemnationem Ecclesiae. Et illius successor Innocentius in epistola ad Victricium legem de non admittendis ad clericatum laicis ait, Apostolica & patrum tra-

D d d d 2 di.

ditione constitutam esse, testatur autem canones prohibere, ne ordinentur. Et tamen idem Siricius legis illius executionem imperans, ab imperandi verbo abstinet, sola admonitionis auctoritate contentus. Praeterea sanctus Gregorius efficere cupiens, ut talis in Ecclesia Mediolanensi Episcopus eligeretur, qui tanto honore dignus esset, nihil pro imperio loquitur, nihil iubet, sed tantum Presbyteris, Diaconibus, & clero Mediolanensis Ecclesiae scribens suadet, ne in causa, quas ad publicam utilitatem spectat, de suis commodis cogitent. *Itaque vos, filii carissimi, inquit (5), officii nostri censura commoniti, suademus, ut in hac suscipienda antistitis causa nullus vestrum, neglecta utilitate communi, suo lucro prospiciat.* Et sanctus Leo in epistola ad Episcopos per universas Italiae provincias constitutos scribens de necessaria observatione canonum his utitur verbis: *Hoc itaque admonitio nostra denuntiat, quod, si quis fratrum contra haec constituta venerit vel venire tentaverit, a suo se noverit officio submovendum.* Immo sanctus Cyprianus (6), scribens ad clerum suum adversus quosdam temerarios & tumidos, qui Ecclesiam turbabant, comminatur, se adversum eos, si se non emendaverint, usurum ea admonitione, qua illum urbi Dominus iubet, ut interim prohibeantur offerre. Sunt etiam multa alia exempla. Sed ista sufficiunt. Reponi quoque posset, admonitiones illas & preces summorum Pontificum, si tamen preces fuerunt, preces fuisse, quibus contradici non posset, ut ait Tacitus, nimirum ab iis profectae, qui, quum iubere possent, rogabant; quod de Valentiniano Augusto dixit Ausonius.

Praeterea quasdam alias obiectiones Quesnelli leves & grammaticales, alias vero, in quibus audacia eius esset merito redarguenda, ut veniam ad observationem ab eo factam adversus postremam partem epistolae Siricii, quae dicitur *data Romae in Concilio Episcoporum octoginta*. Sane fateor, per ea tempora Romanos Pontifices, quum epistolas scriberent e synodis suis, suetos mentionem synodi facere in titulo epistolae potius, quam in calce. Sed non ideo colligi hinc potest, falsam esse hanc epistolam, quum ita contra suetum ordinem fieri potuerit multis de causis, quae nobis ignotae sunt, quemadmodum in inscriptione Rustici Episcopi Narbonensis nonnullae notae chronicae appositae olim sunt contra vulgarem numerandi modum, uti alias a nobis dictum est etiam adversus Quesnellum (7). Quoad vero mentionem urbis Romae, tamenetsi vulgare non sit legere in fine epistolarum Pontificum Romanorum veterum nomina urbium aut locorum, e quibus scriptae sunt, non destituimur tanten exemplis & auctoritatibus, ut probemus, mentionem Romae factam in calce epistolarum ab illis scriptarum, quamvis Quesnellus ingenue fateatur, non

(5) S. Gregor. lib. 2. Indict. 11. ep. 29.

(6) Epist. 9. in edit. Rigaltii.

(7) Notae ad Capitularia pag. 1252.

non meminisse se unquam legere epistolam alicuius Romani Pontificis Romae datam. Epistola quippe Hormisdæ ad Anastasium Imperatorem missa per Theopompum & Severianum data notatur Romae. Item epistola Ioannis II. ad Iustinianum Augustum. Denique epistolam XII. libri quinti & epistolam LI. libri decimi sancti Gregorii datas esse Romae, adnotatum est in earum calce. Ex quo necessario consequitur, aut Quesnellum non legisse omnes epistolas veterum Pontificum Romanorum, vel certe gravem memoriae lapsum eum incurrisse.

Facebant ergo coniecturae eius & criminationes adversus epistolam Siricii Conciliumque Teleptense, quae testimonio Ferrandi fulciuntur, Ferrandi, inquam, vetustissimi doctissimique scriptoris, & qui melius sciebat, quid ipse legisset in Conciliis Africanis, quam Quesnellus sciat, quid in breviatione Ferrandi sit emendandum, si tamen illic aliquid emendandum est. Nam praeterea, etiamsi constaret, plurima illic menda esse, non ideo omnia repudianda essent, quia quaedam male posita essent per inscitiam aut incuriam librariorum. Nulliusne porro momenti apud eruditas mentes erit ille consensus decem locorum, in quibus diserte semper scriptum est *Zellenfis*, numquam *Teleptensis*? An omnis auctoritas abiudicabitur locis quinque, ubi epistola Siricii lecta refertur in Concilio Zellenfi ob solam rationem, quia Quesnellus contendit, eam esse suppositam? Necesse enim est, ut fateatur, illam fuisse in rerum natura ante tempora Ferrandi, quum ille eam citet quinquies. Nullus quippe verecundae frontis homo dicet, loca illa falso astuta fuisse breviationi Ferrandi, qui sciverit, ea haberi in antiquissimis codicibus scriptis ante multa saecula, quam Quesnellus moveret controversiam de veritate aut falsitate istius epistolae. Trecensis enim codex est annorum saltem octingentorum; Corbeiensis vero ante mille annos scriptus fuisse videtur. Uterque autem habet ubique mentionem epistolae Siricii. Adversus quam auctoritatem ut praescribere possit Quesnellus, necesse est, ut unum saltem vetus breviationis illius exemplar ostendat, in quo nulla epistolae Siricii mentio reperiatur. Alioqui nos, explosa novitate, retinebimus antiquitatem.

Qui dicit, quae vult, audiet, quae non vult.

STEPHANI BALVZII

P R A E F A T I O A D L E C T O R E M

de duobus sequentibus opusculis.

VO tempore secunda harum dissertationum editio prodiit, in quibus copiosa & accurata instituta disputatio est de Chorepiscopis, occurrit mihi Hrabani Mauri Abbatis tum Fuldenfis, sed Moguntinensis dein Archiepiscopi, libellus, ut ipse vocat, seu epistola ad Drogonem Episcopum Metensem de eodem argumento in vetustissimo codice MS. bibliothecae regiae. Excitata erat saeculo illo gravis & ingens inter Gallos nostros controversia de Chorepiscopis, utrumine in Episcoporum gradu, an vero in Presbyterorum tantum ordine collocandi essent, liceretne porro illis Presbyteros & sequentium ordinum clericos ordinare, christiana conficere, pueros consignare seu confirmare, Ecclesias & altaria consecrare, benedictiones sanctimonialium peragere, ac benedictionem populo dare in Missis publicis. Haec enim non licere Chorepiscopis, plerique contendebant, non solum e clero, sed etiam ex laicis irritaque esse, quaecumque ab illis circa ista praesumerentur. Divisis itaque ob istam contentionem animis, Carolus Magnus sapientissimus Princeps, ac divini humanique iuris callentissimus, quum intelligeret, & consuetudine veteri & synodica constitutione introductum esse, ut ad Apostolicam sedem referretur de maioribus causis, id est, de quaestionibus arduis & difficilibus, quae in provinciis definiri non possent, suo & Ecclesiae Gallicanae nomine legatum super ea re misit ad Leonem Pontificem Romanum istius nominis tertium, ut eius responsis edoctus gravissimae concertationi finem imponeret. Is legatus fuit Arno Juvavensis sive Saltzburgensis Archiepiscopus, vir magni per eas tempestates nominis, & qui praecipua apud Principem gratia flagrabat. Respondit Leo per Arnonem, minime ambiguum esse quaestionem, multis quippe illam canonibus Conciliorum decretisque Pontificum Romanorum fuisse definitam, irrita esse, quaecumque de episcopali ministerio Chorepiscopi praesumerant, ipsos vero in exilium pellendos. Hoc Leonis responsum promptis animis amplexi sunt Episcopi Gallicani in Concilio Ratisbonensi, ea tamen moderatione servata, ut, remissa exilii poena, Chorepiscopis liceret agere in ordine Presbyterorum. Verum neque sic finita est illa contentio, quamplurimis videlicet Episcopis Chorepiscoporum causae faventibus *pro sua quiete & voluptatibus*, ut acriter conqueritur Hincmarus, eamque ob causam

et Chorepiscopus in suis dioecesibus agere permittentibus, quae solis Episcopis conveniunt; nimirum, ut, dum ipsi venationi, aucupationi, piscationi, & ceteris saeculi oblectamentis operam dabant, quod agi solitum a plerisque saeculi illius Episcopis, testatur Agobardus, Chorepiscopi vicem eorum in omni ministerio episcopali supplerent, & omnino ipsos fasce levarent episcopali, ita, ut de Pontificis tenore summi illi insignia fumerent, isti laborem, ut Apollinaris Sidonii verbis utamur. Itaque passim post Caroli Magni tempora videmus adhuc Chorepiscopos variis in locis fuisse retentos, fato quodam legum ac canonum, ut negligantur etiam ab iis ipsis, quorum aevo & quorum causa fuere conditi, ut multis exemplis probari possent. Fatendum tamen est, plurimos Episcopos observasse constitutiones, quae regnante Carolo latae fuerant adversus Chorepiscopos, quos in ordinem Presbyterorum redigebant. Vnde factum est, ut hoc quoque obiter dicam, ut, quum Ado Viennensis in Chronico suo loqueretur de Salviano Presbytero Massiliensi, deque libro eius ad Claudianum, quem vulgatae Gennadii editiones vocant Episcopum Viennensem, quum dicere debuissent Chorepiscopum, de eo, inquam, agens Ado Claudianum illum non Chorepiscopum, ut antea assolebat, sed Presbyterum iuxta modum loquendi, saeculo illo in pluribus locis usurpatum, vocarit. *Scripsit*, inquit, *ad Claudianum Presbyterum Viennensem librum unum expositionis extremae partis in Ecclesiastem*. Inde etiam factum, ut in pervetusto codice MS. bibliothecae regiae, qui fuit clarissimi viri Claudii Puteani, apud Gennadium Claudianus ille hoc loco neque Episcopus dicatur, ut in vulgatis editionibus & in reliquis codicibus MSS. quos multos mihi videre contigit, neque item Chorepiscopus, sed Presbyter. Quod evincit, necessariam esse emendationem, quam illustrissimus Archiepiscopus huic Gennadii loco adhibet in libro tertio de Concordia, ubi asserit, legendum esse *Chorepiscopum*, non vero *Episcopum*.

Hunc Chorepiscoporum contemptum aegre ferens Hrabanus, illorum causam suscepit defendendam in opusculo ea de re scripto, quod nunc damus, redarguens asperioribus verbis illorum Episcoporum superbiam, tamquam inviderent Chorepiscopis omnemque ecclesiasticum honorem in se trahere studerent; id quod procul esse ait ab humilitate, quam Christus docuit discipulos suos, & quam Apostoli exemplo suo commendaverunt. Itaque auctoritate Ancyran Concilii & Antiocheni probat, licere Chorepiscopis cum consensu sive praecepto propriorum Episcoporum ea agere, quae solis Episcopis convenire pronuntiat Hincmarus, nimirum ordinationes Presbyterorum & Diaconorum & cetera, de quibus supra diximus; insuperhabito synodi Gallicanae iudicio & responso Leonis, tamquam contrariis antiquae disciplinae ecclesiasticae, adeoque ne regularum quidem nomine dignis. Vnde &
auda-

audacter ait, eorum sententiam, qui Chorepiscopos ad Presbyterorum officia demittebant, esse contrariam antiquis moribus & novis; antiquis moribus, quoniam antiquitus mos erat, ut illi vicem Episcoporum supplerent in omni ministerio ecclesiastico; novis vero, quia etiam extremis Ludovici Pii temporibus, quum haec scriberet Hrabanus, Chorepiscopis omnia Episcoporum officia incumbebant in multis regionibus. Neque enim existimandum est Hrabano, qui discipulus Alcuini fuit, ignotam fuisse contentionem, quae de ea re fuit aeo Caroli; adeoque, quum Episcoporum illorum superbiam taxat, intelligere debemus, ipsum prudenter dissimulasse eam historiam, ut rem integram ad consuetudinem referret, quae in plerisque locum supplet legum ac canonum, immo per saepe leges & canones abrogat propria auctoritate, quemadmodum in plerisque disciplinae capitibus contigit sub imperio Ludovicii Pii.

In eodem codice regio exstat aliud eiusdem Hrabani opusculum de reverentia filiorum erga patres & subditorum erga Reges, scriptum occasione infandi belli quod a Lothario fratribusque eius susceptum est anno DCCCXXXIII. adversus Ludovicum Pium; quem eo usque afflixit illa calamitas, ut, quum generalem de peccatis suis confessionem per vim edidisset in praedatoria synodo Compendiensi, Episcoporum iudicio poenitentiae publicae addictus & omnibus imperialibus ornamentis exutus, Lotharii deinde iussu in custodiam traditus sit. Adversus hoc facinus merito insurgit Hrabanus, atque illos, qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifeste argui non possunt, neque damnandos esse, neque iudicandos, pronuntiat. Tum probat, non decere filios, quum heredes futuri decernuntur, parentes suos de honoribus suis ac possessionibus proturbare, sed expectandum esse patris obitum ut filii possint succedere. Quod adversus tres Ludovici filios, sed praecipue adversus Lotharium dictum esse, nullus est dubitandi locus. In fine tamen Hrabanus Ludovicum hortatur ad clementiam, & ut filium poenitentem recipiat, nimirum Ludovicum Regem Germaniae, quem serio poenitebat pessimi facinoris, adeo, ut eo tempore, quo pater in custodia attinebatur, legatos in Aquitaniam miserit ad Pipinum fratrem, oratum, ut se adjuvaret ad vindicandum patrem in libertatem, ut scriptum est in vita Ludovici Pii & in annalibus Bertinianis.

Vtriusque istorum opusculorum mentionem facit Rudolfus monachus in vita Hrabani his verbis: *Sunt quoque alia opuscula eius, quae ad interrogata diversorum ei respondere necessarium fuit: quorum unum est de Chorepiscoporum ordinatione, super quo ad Drugonem Archiepiscopum scripsit librum unum.* Et paullo post: *Cui (id est, Ludovico Pio Imperatori) & misit epistolam consolatoriam post calamitatem, quae ei accidit ex parte filiorum suorum & optimatum; in*
qua

qua ex divinis testimoniis ostendit ; quod falsum iudicium non potest recte condemnare innocentem ; in qua etiam novissime provocat eum ad indulgentiam in se commissorum. Post editam epistolam illam consolatoriam scripsit, eiusdem Imperatoris rogatu, aliud opusculum de honore parentibus & summis potestatibus exhibendo, & de vita christianorum. Sic enim subiungit idem Rudolfus : *Postea hortatu eiusdem fecit collectarium unum de sententiis divinarum librorum ; in quo primum testimoniis divinis probavit observandum esse honorem parentum & subiectionem potestati a Deo ordinatae, deinde de diversis speciebus virtutum, & e contrario vitiorum, testimonia de auctoritate divina in eodem opere subiunxit, demonstrans, qualiter cuicumque ordini in Ecclesia Deo militandum sit, quod opus XL. capitulis consummavit.* Hoc opusculum, quod miror omissum esse in editione operum Hrabani, editum est Antuerpiae a Wolfgango Lazio cum fragmentis Caroli Magni de veteribus Ecclesiae ritibus anno MDL.

Haec igitur Hrabani opuscula placuit rursus edere in hac tertia istarum dissertationum editione, ut ex iis illustrari possint, quae de Chorepiscopis & de dissidio illo Ludovici Pii ac filiorum eius edisserit illustrissimus Archiepiscopus. His tu fruire, lector, & vale. Admonendum tamen te existimavi, librum de Chorepiscopis editum postea fuisse in tomo VII. Conciliorum editionis Labbeanae pag. 1852. emendatum porro a me esse collatione facta cum editione Labbeana.

H R A B A N I M A V R I

L I B E R

D E C H O R E P I S C O P I S

Et dignitate atque officio eorum.

Ad Drogonem Episcopum Metensem.

Rugoni summo Pontifici Hrabanus famulus Christi salutem. Postquam per nos transeuntes abistis, cogitavi mecum de hoc, quod mihi praesentialiter retulistis, qualiter quidam ex (*) Occidentalibus Episcopis senserint de Chorepiscoporum ordine, & quod quidam eorum reordinarent illos, qui temporibus antecessorum suorum ab Chorepiscopis ordinati sunt, Presbyteros atque Diaconos nec non & Ecclesias ab eis similiter consecratas, profanantes omnem sanctificationem pristinam quasi non legitimam, quam tamen cum consensu atque praecepto Episcoporum suorum ipsi Chorepiscopi perpetraverunt. Vnde & schismata in Ecclesia Dei oriuntur, quum rectores populi Dei in doctrina sua ab invicem discrepant; alii dicentes licere Chorepiscopis cum consensu atque praecepto maiorum suorum, hoc est, praesulum civitatum, sub quibus ipsi degunt, manus baptizatis imponere, ut accipiant Spiritum sanctum, Presbyterosque atque Diaconos, nec non & ceteros gradus Ecclesiae ordinare; alii vero affirmantes, nullo modo eis hoc ministerium competere, sed tantum illis Episcopis, qui urbibus praesunt. Ex quo videlicet excitantur sectae, invidiae, irae, rixae, aemulationes, dissensiones, contentiones; per quae multi de populo videntes magistrorum dissensionem, non mediocriter scandalizantur. Non enim huiusmodi litigatores illam concordiam Apostolicam sequuntur, de qua Philippenses Paulus obsecrat, dicens (1): *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem caritatem habentes, unanimes, id ipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem*

(*) Occidentalium nomine Hrabanus intelligit eos Episcopos, qui inter Rhenum & Alpes, Pyrenaeos montes, Oceanum, & mare mediterraneum constituti

erant. Hanc enim imperii partem, addita etiam Catalonia, Franciam Occidentalem tum vocabant.

(1) Philipp. 2.

vicem arbitantes, non, quae sua sunt, singuli considerantes, sed ea, quae aliorum sunt. Vnde & ipse volens iuniores suos auditoribus commendare, & non despectos sed acceptabiles reddere, Corinthios per epistolam suam admonet, dicens (2): Rogo ergo vos, fratres, imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus carissimus & fidelis in Domino, qui vos commonefaciat vias meas, quae sunt in Christo Iesu, sicut ubique & in omni Ecclesia doceo. Et rursus (3): Si autem, inquit, venerit Timotheus, videte, ut sine timore sit apud vos. Opus enim Domini operatur sicut & ego. Ne quis ergo illum spernat, deducite illum in pace, ut veniat ad me. Euspecto enim illum cum fratribus. Philippensibus quoque de eodem Timotheo ita scripsit dicens (4): Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim, quae sua sunt, quaerunt, non, quae sunt Iesu Christi. Experimentum autem eius cognoscite, quoniam sicut patri filius mecum servavit in evangelio. Nam & praeceptum humilitatis ut daret, ab ipsa veritate sumsit, quae in evangelio discipulos de primatu contententes instruxit dicens (5): Reges gentium dominantur eorum; & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic. Sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui praecessor est, sicut ministrator (6). Et suo exemplo eos confirmans sequitur dicens (7): Ego autem in medio vestri sum, sicut qui ministrat. Filius enim hominis non venit ministrari, sed ministrare & dare animam suam redemptionem pro multis.

Habebant enim ipsi Apostoli adiutores in praedicatione Evangelii Christi, qui etiam ordinationes fecerunt ex praeceptis eorum. Vnde legitur in codice, quem Damasus Papa de Episcopis Romanae Ecclesiae petente Hieronymo Presbytero conscripsit, quod Linus & Cletus ex praecepto beati Petri ordinationes Presbyterorum fecerint; quum tamen post passionem Petri, non illi, sed Clemens in honorem cathedrae successerit, ipso eidem tradente principe Apostolorum, sicut epistola eiusdem Clementis scripta ex mandato Petri ad Iacobum fratrem Domini testatur. Hinc reor, quod usus Chorepiscoporum primam originem sumserit & haecenus in Ecclesia catholica retineatur, ut ipsi Chorepiscopi a propriis Episcopis suis ordinati, iuxta praeceptum eorum Diaconos & Presbyteros ac ceteros gradus ordinent, atque reliqua officia sacerdotalis officii peragant. Vnde miror, quomodo isti, qui hanc contentionem movent, ordinem Chorepiscoporum tantum despiciant, ut pene eis nihil amplius dignitate Presbyterorum tribuant, quum hoc nec novorum nec antiquorum nec etiam ipsis Apostolorum dogmatibus consuetudinibusque conveniat, sed in sensu

E e e e 2

simul

(2) 1. Cor. 4.

(3) 1. Cor. 16.

(4) Philipp. 2.

(5) Luc. 22.

(6) Ibid.

(7) Matth. 20.

simul ac dogmate dissentiat. Claret enim hoc, quod in his non ratio & humilitas, sed invidia atque superbia dominantur, ita ut, despectis cooperatoribus suis, ipsi soli potentes ac sanctificatione pollentes videri appetant, & hoc, quod sancti patres propter concordiam & unionem singulis dignitatibus conscripserunt, ipsi magis damnationem noxiam, quam discretam dispositionem esse, putent.

Praecipiunt enim sacri canones, qualiter unusquisque ordo mensuram suam custodiat a minimo usque ad maximum, & minor gradus maiori semper subditus fiat; ita ut Diaconi absque Episcopo vel Presbytero baptizare non praesumant, nisi, praedictis fortassis officiis longius constitutis, necessitas extrema compellat, & ut gratiam sacrae communionis post Presbyteros accipiant, aut Episcopo aut Presbytero porrigente; sed nec sedere in medio Presbyterorum Diaconis liceat, nec etiam coram Presbytero sedere audeant, sed iussione Presbyteri fideant. Similiter quoque mandant, ut Diaconis honor exhibeatur ab obsequentibus, id est, Subdiaconis & omnibus clericis. De Presbyteris vero in decretis Gelasii Papae ita scriptum est (8): *Nec minus etiam Presbyteros contra suum modum tendere prohibemus, nec episcopali fastigio debita sibi met audacter assumere, nec consuecendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendae sibi met arripere facultatem; non praesente quolibet antistite, nisi fortasse iubeantur, vel orationis, vel actionis sacrae suppetere sibi praesumant esse licentiam; neque sub eius aspectu, nisi iubeantur, aut sedere praesumant, aut venerabilia tractare mysteria; nec sibi meminerint, ulla ratione concedi sine summo Pontifice Subdiaconum vel Acolythum ius habere faciendi; nec prorsus dubitent, si quidquam ad episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putaverint exsequendum, continuo se presbyterii dignitate & sacra communione privari.*

De Chorepiscopis autem in Ancyrano Concilio ita scriptum est (9): *Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare, sed nec Presbyteros civitatis, sine praecepto Episcopi vel litteris in unaquaque parochia.* Adtende, quod non dicit, Chorepiscopis non licere penitus Diaconos aut Presbyteros ordinare, sed non aliter licere, nisi ex praecepto Episcopi sui vel litteris in unaquaque parochia.

Item in Antiocheno Concilio sic legitur (10): *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamevis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, tamen sanctae synodo placuit, ut modum proprium recognoscant, & gubernent subiectas sibi Ecclesias, earumque moderamine curaue contenti sint. Ordinant etiam Lectores & Subdiaconos atque Exorcistas. Quibus prom-*

(8) *Decreta Gelasii cap. 6.*

(9) *Concil. Ancyran. cap. 12.*

(10) *Concil. Antioch. c. 10.*

tionem istae sufficiant. Nec Presbyterum vero nec Diaconum audeant ordinare praeter civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione est subiectus.

Quum autem Chorepiscopos manus impositionem Episcoporum percipere dicit, & quod sicut Episcopi consecrati sint, cur cum consensu Episcoporum, quibus subiecti sunt, consecrationes sacrorum ordinum eis facere non licet & cum chrismate sacro fideles consignare? Vanum est enim, quemquam consecrationem episcopalem habere, si ministerium Episcopi ei non licet agere. Ad quid ergo invocatur Spiritus sanctus ab Episcopo ordinatore, ut sanctificationem personae ordinandae tribuat, si ipse invocator & ordinator post consecrationem, quam rite peregit, mox reprehenderit? Numquid Deum inridet, cuius donum polcit, quum postea ipsum donum spreverit? Numquid haec calumnia, qua Domini sanctificationem inludit, ad ipsum auctorem sanctificationis pertingit? Planum est ergo, quod in Spiritu sancto per verbum Dei omnis sanctificatio adimpletur. Et quare non pertimescit blasphemare & derogare Spiritus sancti potentiae, quum scriptum sit (11): *Qui dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc saeculo, neque in futuro.* Vnde Petrus Apostolus in actibus Apostolorum, quum Cornelium centurionem & eos, qui secum erant, videret accepisse gratiam Spiritus sancti, Iudaeos contra se altercantes pro eo, quod ad gentes introiret & manducaret cum illis, tali responso refutat dicens (12): *Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Iesum Christum, ego quis eram, qui possem prohibere Deum? His auditis tacuerunt, & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo gentibus Deus poenitentiam ad vitam dedit.*

Quem ergo Deus dono Spiritus sui honorat, non est rectum, ut ab hominibus dehonestetur: nec debet quisquam pro calumnia deputare, quod divina dispositione constat ordinatum esse. Quae enim sunt, a Deo ordinata sunt. Proinde nec inferioribus Episcopis dignitas proprii gradus tollitur, quum Metropolitano totius provinciae cura delegatur. Nam sine eo in provincia Episcopum ordinare, nec generale Concilium convocare, nec quidquam aliud ceteris Episcopis licet in provincia agere, nisi quantum constat ad singulorum parochias & episcopatus pertinere. Si enim in Episcoporum ordine Chorepiscopos non liceret habere, nullatenus inter trecentos decem & octo patres, qui in Nicaeno Concilio adfuerunt, adnumerarentur, in quorum catalogo amplius, quam duodecim Chorepiscopi inserti sunt; ubi nullus Presbyterorum vel Diaconorum in numero praefinito patrum, sed

(11) *Matt. 12.*(12) *Act. 13.*

sed solummodo Metropolitani & Episcopi atque Chorepiscopi nominatim recensiti inveniuntur.

Ad quid enim Episcopus cuiuslibet civitatis Chorepiscopum sibi vult ac decernit ordinare, si ipsam ordinationem suam nullam efficaciam arbitratur habere? Dicit enim Apostolus (13): *Beatus, qui non indicat semetipsum in eo, quod probat. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est; quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.* Hanc quidem sententiam non ad ciborum solummodo qualitatem & differentiam discernendam, sed ad omnem ambiguitatem & duplicitatem tollendam, prolatam esse intelligimus; ut non simus parvuli fluctuantes in omni vento doctrinae, sed sani & stabiles in fide & firmi in Apostolica doctrina (14). Vir enim duplex animo inconstans est in omnibus viis suis. Et qui haesitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur & circumfertur (15). Non ergo aestimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Ait enim ipsa veritas in evangelio (16). *Amen dico vobis, quicquid orantes petitis, credite, quia accipietis, & veniet vobis.* Omnia enim possibilia sunt credenti. Quia fides vera recte credentem salvat, & iustus in fide sua vivit (17), illa videlicet, quae per dilectionem operatur.

Hoc enim sanctorum patrum prudentia posteris suis praevidit, & sacra canonum auctoritas instituit, ut dissensio & schismata in Ecclesia Dei non fierent, sed magis unitas & concordia pacis inibi praevaleret; & ideo cuique ordini iuxta mensuram suam officium delegavit, ut per studium humilitatis & dilectionis pax Christiana & concordia in populo Dei perseveraret. De quo & ipsa veritas, discipulos suos ad imitationem sui provocans, ait (18). *Tollite iugum meum super vos & discite a me, quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suave est, & onus meum leve est.* Hoc iugum per caritatem fideles fociat, non per contentionem dissipat; hocque onus non opprimit se portantem per ponderis gravitudinem, sed magis sublevat ac sustentat per solatii conlationem.

Nihil ergo iuvat reprehensores hos & vaniloquos magistros, quod ad defensionem erroris sui illud de actibus Apostolorum sumere nituntur, quod Petrus & Ioannes missi sint ab Apostolis de Hierosolymis in Samariam, ut imponerent manus illis, qui a Philippo baptizabantur, quatenus acciperent Spiritum sanctum; quoniam aliter hoc fieri non decebat, quam ut Apostoli impleverent & perficerent ea, quae a ministro eorum bene coepta fuerant. Non enim Philippus hic unus de duodecim, sed unus de septem Diaconibus erat, qui ab Apostolis paullo ante ordinati sunt, qui & in catalogo septem Levitarum pri-

mus

(13) Rom. 14.

(14) Ephes. 4.

(15) Iacob. 1.

(16) Marc. 11.

(17) Rom. 1.

(18) Matth. 11.

mus post Stephanum ante alios adnumeratus est. Vnde post Stephani necem statim ad Philippi actus explicandos scriptor historiae videtur transire, ita dicens (19): *Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quae erat Hierosolymis; & omnes dispersi sunt per regiones Iudaeae & Samariae, praeter Apostolos. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super illum. Saulus vero devastabat Ecclesiam, per domos intrans; & trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam. Igitur, qui dispersi erant, pertransibant evangelizantes verbum Dei. Philippus autem descendens in civitatem Samariae, praedicabat illis Christum. Intendebant autem turbae his, quae a Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes signa, quae faciebat. Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna, exibant: Multi autem paralytici & claudi curati sunt. Factum est autem magnum gaudium in illa civitate. Et non multo post. Quum autem, inquit, audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepit Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quempiam illorum supervenerat; sed baptizati tantum erant in nomine Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. Idem etiam Philippus baptizavit eunuchum Candacis Reginae Aethiopum, sicut consequenter narratur. Et post discessum eius pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Caesarsam. De quo Lucas alibi mentionem facit, quum transitum Paulli ad Hierusalem enumerasset, ita dicens (20): *Alia autem die profecti venimus Caesaream; & intrantes domum Philippi Evangelistae, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. Huic autem erant filiae quatuor prophetantes.**

Vnde apparet, quod iste Philippus non fuit Episcopus, neque Chorepiscopus, sed tantum Diaconus & Evangelista. Si enim Chorepiscopus esset, nequaquam scriptor historiae hoc tacuisset. Necdum enim Apostoli ab invicem discesserant, ut in singulis provinciis sive civitatibus Episcopos aut Chorepiscopos ordinarent; sed in Hierosolymis tantum manentes praedicabant verbum Dei, donec Spiritus sancti dispositione cogente ad praedicandum gentibus per orbem directi sunt; sicque omnis ordo ecclesiasticus in singulis locis iuxta eorum dispensationem distributus haecenus in ecclesia catholica servatur. Et sicut una fides, unum baptisma, una religio a Christianis in toto orbe tenetur, ita unius eiusdemque Spiritus sancti distributione pax & concordia in electis Dei ubique firmiter corroboratur, omnisque discordia procul pellitur; quoniam, iuxta Apostolum, quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei; qui autem Spiritum Christi non habet, hic non

(19) Act. 8.

(20) Act. 21.

non est eius. Vnde idem doctor gentium nos admonet dicens (21): *Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae.*

Convenit autem quibusque fidelibus & membris corporis Christi, ut honore se invicem praeveniant, alterutrum se sufferant; ne, contra Apostolum, efficiantur inanis gloriae cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes; sed magis unanimes omnes sint in oratione, compatiētes, fraternitatis amatores, misericordes, humiles, & nihil agant per contentionem; quia non est dissensionis Deus, sed pacis (22). Haec enim tantummodo nobis contendendi regula ex praecepto dominico conceditur, ut contendamus per angustam portam intrare & aeternam viam incedere, quae ducit ad vitam, non latam & spatiosam, quae ducit ad mortem. Si enim bonae devotionis & mansuetudinis indicia per humilitatis atque obedientiae praebemus officia, veri imitatores Dei effecti, Christi Domini sequemur exempla: qui, quum adhuc peccatores essemus, pro impiis servis mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu (23): qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam & incorruptionem per evangelium. Excelsus inter angelos, humilis inter homines, ministrare voluit, non ministrari. Vnde in coena mystica discipulorum pedes lavit, & linteo, quo erat praecinctus, terlit, peccatores in convivium recepit, & cum publicanis & peccatoribus manducavit, peccatricem mulierem ad se accedere permisit, & lavare lacrymis ac tergere capillis pedes suos consensit, nihil veritus Pharisaeorum superstitiosam reprehensionem. Propter quod iniustis querimoniis eorum ita respondit dicens (24): *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Et item (25): *Non veni vocare iustos, sed peccatores.* Et alibi (26): *Filius, inquit, hominis venit salvare, quod perierat.* Et rursus (27): *Non enim venit filius hominis, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.*

At contra, si despectis ceteris fratribus nostris atque conservis in sublime volumus extolli, ac soli potentes & gloriosi cupimus ab hominibus videri, sine dubio illius imitamur iactantiam, qui despectis ceteris sanctis angelorum turmis, ad similitudinem Dei non per humilitatem, sed per iactantiam voluit sublimari, quum dixit (28): *Ascendam in caelum super altitudinem nubium, & ponam thronum meum*

meum

(21) Ephes. 4.

(22) Matth. 7.

(23) 1. Petr. 3.

(24) Luc. 7.

(25) Matth. 9.

(26) Matth. 18.

(27) Ioan. 3.

(28) Isa. 14.

meum ad aquilonem, & ero similis altissimo. Vnde merito de sublimitate angelica proiectus in inferni tartarum draco perfidus traxit secum tertiam partem siderum: ubi & nos, si eius sequimur vecordiam, propter mentis nostrae superbiam a sanctorum societate expulsi, poenas gehennae cum illo luemus aeternas.

Quomodo autem tam praelatis quam etiam subditis agendum sit, Ecclesiae pastor Petrus in epistola sua ostendendo commonet dicens (29): *Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, qui & eius, quae in futuro revelanda est, gloriae communicator, pascite, qui in vobis est, gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo; ut, quum apparuerit princeps pastorum, percipiat inmarcescibilem gloriae coronam. Similiter adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate; quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Quapropter necessarium mihi videtur, ut omnes humiliemur nos sub potenti manu Dei, quatenus ipse nos exaltet in tempore visitationis & quisquis in maiore dignitate ex electione divina se positum agnoscit, commilitones suos ac comministros omni honore dignos arbitretur, & ex mutua dilectione locum eis praebeat proficiendi ac bene operandi; quia venient dies, quando non honoris dignitas, sed bonorum operum a nobis requirentur actiones. Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis. Et tunc reddet unicuique secundum opera eius. Omnes simul stabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Qui autem inferioris gradus est, non maiora & quae ad se non pertinent per elationem appetens tentet; sed contentus sit officio, quod sibi divina ordinatio voluit conferre; & ita rite credendo, ac recte docendo, beneque operando, quotidie in Domino proficiat, ut ministerii sui bonum praemium consequatur. Qui enim bene ministraverit, gradum sibi bonum acquirit. Vnde ipsa veritas ait (30): *Qui mihi ministrat, me sequatur; & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus, qui est in caelis.* Et alibi: *Volo, inquit, Pater, ut ubi sum ego, ibi sit & minister meus.*

Grandis honor est, Christi ministrum esse. Vnde & grande praemium bene ministrantem sequitur, ita, ut cum Christo & sanctis Angelis eius in caelesti beatitudine sine fine lactetur. Atque ideo non convenit fervis Christi contendere de sublimitate honoris, sed magis certare de utilitate sanae praedicationis & assiduitate bonae operationis; ut populus Christi audiat ex ore eorum verbum rectae fidei, &

Tom. III.

F f f

vi

(29) 1. Petr. 5.

(30) Ioan. 12.

videat in actibus eorum bonum exemplum per humilitatis indicium; quia iuxta veritatis sententiam omnis, qui se exaltaverit, humiliabitur, & qui se humiliaverit, exaltabitur (31).

Qui enim gradum honoris in Ecclesia Christi acceperunt, quomodo vivere & quid agere debeant, audiant ipsum Dominum ostendentem atque praecipientem. *Sint*, inquit (32), *lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes in manibus; & vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis; ut, quum venerit & pulsaverit, confestim aperiant ei*. Et quale eos praemium taliter facientes in futuro sequatur, mox subiungit dicens: *Beati servi illi, quos, quum venerit dominus, invenerit vigilantes. Amen dico vobis, quod praecingeret se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis*. Et paullo post: *Quis putas est, inquit, fidelis dispensator & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus, quem, quum venerit dominus suus, invenerit ita facientem. Vere dico vobis, quia super omnia, quae possidet, constituet illum*. Non enim pigris & hebetibus doctoribus & de primatu huius mundi atque divitiis certantibus tale praemium promittitur, sed bene laborantibus & digne Deo servantibus. Non est enim aequum, ut conlatio sacri ordinis servus Christi fiat causa elationis & terrenae voluptatis; quia nec in ipsius magistri nec in discipulorum eius dictis sive exemplis aliquid huiusmodi reperiunt.

Quomodo autem de Christi moribus nos instruat Paullus Apostolus, audiamus (33): *Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Iesu; qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus, ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genuflectatur caelestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Hic ergo discipulis suis praecepit dicens (34). Nolite solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Haec omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigeris. Quaerite autem primum regnum Dei & iustitiam eius, & haec omnia adicientur vobis. Qui non renuntiaverit omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus (35). Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me (36). Qui enim*

(31) Matth. 23.

(32) Luc. 12.

(33) Philipp. 2.

(34) Matth. 6.

(35) Luc. 14.

(36) Matth. 16.

voluerit animam suam salvam facere, perdet eam. Qui autem perdidit animam suam propter me, inveniet eam. Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? & cetera.

Hinc & Petrus exhortans fideles in epistola sua ait (37): Succincti lumbos mentis vestrae, sobrii, perfecte sperate in eam, quae offertur vobis, gratiam in revelatione Iesu Christi, quasi filii obedientiae, non configurati prioribus ignorantiae vestrae desideriis; sed secundum eum, qui vocavit vos sanctum, & ipsi sancti in omni conversatione estote: quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. De quo & Ioannes ait (38): Nolite diligere mundum, neque ea, quae in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas patris in eo; quoniam omne, quod in mundo est, concupiscentia carnis & concupiscentia oculorum est & superbia vitae, quae non est ex patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Domini, manet in aeternum. Hinc & Paullus ait (39): Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis eius; sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma iustitiae Deo. Et iterum: Carnis, inquit (40), curam ne feceritis in desideriis. Et rursus (41): Non ergo amplius invicem iudicemus; sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Et item (42). Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non vobis placere. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem.

Si autem secundum huiusmodi doctrinam conformemus nos exemplis obedientiae, humilitatis, & mansuetudinis Christi, considerantes singuli, non quod nobis, sed quod aliis utile est, nec cupiditatibus istius mundi atque illecebris voluptatum operam damus, nulla erit inter nos contentio de sublimitate honoris & inani iactantia terrenae potestatis, nec conflictus nequam de quaestu nefando praesentis saeculi; sed erit firma pax & concordia inter nos, exercebiturque unanimiter cultus pietatis, & religio sancta & immaculata coram Deo & Salvatore nostro sine reprehensione custodietur. Et ita omnia membra corporis Christi erunt in pace, expectantes supernam gloriam in revelatione Domini nostri Iesu Christi, quem, quum non videmus, diligimus, in quem nunc quoque non videntes credimus, & exultando speramus, quod in adventu eius percipiamus finem fidei nostrae salutem animarum nostrarum.

Igitur quia ordo praeteritae narrationis vestrae & responsionis parvi-

F f f f 2

ta.

(37) 1. Petr. 2.

(38) 1. Ioan. 2.

(39) Rom. 6.

(40) Rom. 13.

(41) Rom. 14.

(42) Rom. 15.

ratis nostrae hoc exigebat, ut contra tam ineptum conflictum sacerdotum atque scandalum plebis aliqua de scripturis sacris atque orthodoxorum patrum sententiis exciperemus, quae ostenderent ac declarando manifestarent, quod servos Christi non oportet litigare, sed mansuetos esse ad omnes, docibiles, & patientes, fecimus, quod agendum esse censuimus, & in brevi libello haec omnia comprehendentes, sanctitati vestrae dirigere curavimus, petentes, ut, si dignum ducatis hunc relegere, ea, quae ibi recte posita sint, vestra auctoritate confirmetis; si qua autem reprehensione ibi digna videantur, ignorantem vestra prudentia instruatis; quatenus labor noster per omnia non inanis fiat, & studium doctrinae vestrae multiplici mercede ab omnium bonorum datore remuneretur.

Sanctitatem vestram omnipotentis Dei gratia in aeternum conservare dignetur, venerande Praesul, memorem nostri.

HRA

HRABANI MAURI

L I B E R

DE REVERENTIA FILIORVM ERGA PATRES,
& subditorum erga Reges..

●PVSCVLVM HRABANI MAURI AD HLVDOVVICVM
Imperatorem in XII. capitulis comprehensum.

I. DE honore parentum & subiectione filiorum.

II. De his qui parentas suos vel maiores contemnendo despiciunt.

III. Quod regiae dignitati honor sit & obedientia ab omnibus deferenda, contumacia autem superbiorum disciplina coercenda.

IV. Quod non liceat filiis parentes suos de hereditate & possessione propria expellere, atque ab eis aliquid per vim seu fraudem auferre.

V. Quod malum avaritiae & cupiditatis maxime detestandum sit.

VI. De iustis iudiciis in omnibus rebus & personis observandis.

VII. Quod omnino de temerariis iudiciis abstinendum sit.

VIII. De administratoribus saecularium iudiciorum quid sentiendum sit.

IX. Quod illi, qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifeste argui non possunt, nulla modo sunt iudicandi atque damnandi.

X. Quod falsa iustificatio nihil profit, sed maxime obfit abutentibus ea.

XI. Quod pietas divina veraciter conversis & de praeteritis peccatis poenitentiam agentibus perfectam veniam tribuat.

XII. Exhortatio ad indulgentiam delinquentium.

Hos quoque bisenos fixit tibi, Caesar amate,

In scripto titulos, quos relegens teneas.

Illic repperies divinae dogmata legis,

Quae bona commendant, quaeque mala reprobant.

Iustitiae palmam tribuunt, hanc laude coronant,

Spernentes pellunt ac scelus omne procul.

Mentem humilem acceperant, detestanturque superbam:

Fas pie commendant, proiciuntque nefas:

Iura superna docent patribus se subdere proles,

Non vinci a pravo, vincere sedque bono.

Victor Rex Christus faciat te vincere mundum,

Aeternae & pacis dona tibi tribuat.

De honore parentum & subiectione filiorum.

QUam placita fuerit omnipotenti Deo honorificatio parentum & CAP. I.
subiectio filiorum, ipse, qui primum nasci fecit ex patribus filios,
post-

postmodum legis edicto naturae ius hominibus ostendens, confirmavit, ut hoc cogantur divino facere imperio, quod debuit pietas suggerere affectu. Nam in Exodo, ubi Dominus decalogum legis populo suo tenendum edidit, post tria mandata, quae de sua cultura primum protulit, mox de humanae societatis foedere subiunxit, dicens (1): *Honora patrem tuum & matrem, ut sis longaevus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* In Levitico quoque idem Dominus ita praecepit (2). *Non facias, inquit, calumniam proximo tuo, nec vi opprimas eum. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Patri matrique qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.* Item ipse in Deuteronomio sic ait (3): *Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coërcitus obedire contemserit, apprehendent eum, & adducent ad seniores civitatis illius & ad portam iudicii, dicentque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat & luxuriae atque conviviis. Lapidibus eum obruet populus civitatis, & morietur. Et auferatis malum de medio vestri, & universus Israël audiens pertimescat.* Item in eodem libro, ubi de maledictionibus contra peccantes pronuntiandis per Levitas praeceptum est, ita legitur (4). *Maledictus, qui non honorat patrem suum & matrem. Et dicet omnis populus: Amen.* In Proverbiis quoque Salomon ita ait (5): *Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuae. Stultus invidet patris sui disciplinam. Qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Qui affligit patrem & matrem, ignominiosus est & infelix.* Et alibi (6). *Qui maledicit, inquit, patri vel matri, exstinguetur lucerna eius in mediis tenebris, hereditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.* Et in alio loco (7): *Vir fidelis multum laudabitur. Qui autem festinat ditari, non erit innocens.* Et paullo post (8): *Qui subtrahit aliquid de patre suo vel matre, & dicit: Hoc non est peccatum, pariceps homicidae est. Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suae, effodient eum corvi de torrentibus, & comedent eum filii aquilae.* (9). In libro quoque Iesu filii Sirach ita scriptum est (10). *Qui honorat patrem, incundabitur in filiis, & in die orationis suae exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore; & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Deum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui genuerunt. In opere & sermone & omni patientia honora patrem tuum,*

(1) Exod. 20.

(2) Levit. 19.

(3) Deuteron. 21.

(4) Deuter. 27.

(5) Prov. 1.

(6) Prov. 20.

(7) Prov. 28.

(8) Ibid.

(9) Prov. 30.

10) Eccl. 3.

tuum, ut superveniat tibi benedictio a Deo, & benedictio illius in novissimo manet. Benedictio patris firmat domos filiorum. Maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui. Non est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filii pater sine honore. Filii suscipe senectam patris tui, & ne contristes eum in vita illius, & si defecerit sensus, veniam da; & ne spernas eum in tua virtute. Eleemosyna enim patris non erit in oblivione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia aedificabitur tibi. In die tribulationis commemorabitur; sicut in sereno glacies, solvantur tua peccata: quia malae famae est, qui relinquit patrem, & est maledictus a Deo, qui exasperat matrem. Et item (11). Honora, inquit, patrem tuum, & gemitus matris tuae ne obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses, & retribue illis, quomodo & illi tibi. Ad domum vero Rechabitarum loquitur Dominus per Hieremiam, ita dicens (12). Pro eo, quod obedistis praecepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis universa, quae praecipit vobis, propterea haec dicit Dominus Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechabitans in conspectu meo cunctis diebus. In Malachia quoque sic Dominus ait (13): Filius honorat patrem, & servus dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Ex si ego Dominus sum, ubi est timor meus? Hinc & in evangelio ipsa veritas ad Phariseos ait (14): Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem: & Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri, Munus quodcumque est ex me tibi proderit, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Et item alibi ad Iudaeos ait (15): Ego honorifico patrem meum, & vos in honorastis me: Item alibi (16): Non veni, inquit, facere voluntatem meam, sed eius, qui misit me, patris. Paulus quoque in epistola sua ad Ephesios ait (17): Filii, obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est. Honora patrem tuum, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longaevus super terram. Item ad Colossenses (18): Filii, inquit, obedite parentibus vestris per omnia. Hoc enim placitum est in Domino. Petrus quoque similiter in epistola sua ammonet dicens (19): Adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate: quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

De

(11) Eccl. 7.

(12) Hier. 35.

(13) Malach. 2.

(14) Matth. 15.

(15) Ioan. 8.

(16) Ioan. 6.

(17) Ephes. 6.

(18) Coloss. 3.

(19) 1. Petr. 5.

De his, qui parentes suos vel maiores contemnendo despiciunt.

CAP. II. **Q**uoniam autem displiceat Deo dehonestatio parentum, exempla illa, quae inveniuntur in divinis libris, declarant. Nam quum post diluvium Noë plantasset vineam, & se vino inebriasset, nudatusque iacuiisset in tabernaculo suo, medius trium filiorum eius, qui patris sui nuditatem conspiciens irriserat, maledictionem debitam in semine suo perceperat (1); ceteri vero filii eius, qui velaverunt obscenitatem parentis, benedictione patris perpetuo sunt remunerati. Sic & ceteris Patriarchis displicuisse reperitur inaequalitas ac feritas morum sobolis suae & mansuetudo placita fuisse. Denique de Ismaël primo filiorum Abraham legitur, quod homo ferus esset, manusque eius contra omnes, & manus omnium contra eum, & quod e regione universorum fratrum suorum figeret tabernacula (2). Sed in Isaac vocatum est parenti semen, cui benedixit Dominus, & pactum suum statuit illi in foedus sempiternum & semini eius post eum, quia per omnia patris sui obtemperavit voluntati (3). Huic nati sunt duo filii, Esau videlicet & Iacob: quorum primus erat rufus & in morem pellis hispidus; qui adultus factus est vir gnarus & homo agricola. Sequens autem frater eius vir erat simplex, habitabat in tabernaculis. Vnde & mater eum maxime diligebat; cui & paterna benedictio pleniter perveniebat, fratre eius seniore propter cupiditatem escae primogenitorum honorem perdente (4). Similiter & pater Iacob Ioseph filium suum minorem natu super omnes filios suos diligebat (5), quem scriptura mansuetissimum atque iustissimum esse testatur, qui patrem suum atque fratres pietate largissima fovebat ac nutrebat (6). Moyses igitur, qui constitutus est a Deo dux populi Israël, & cum Deo loquebatur, sicut homo loquitur ad amicum suum, numquid in minoribus eius praecipue praedicatur, quod homo fuerit mitissimus ultra omnes homines, qui morabantur in terra (7)? Iosue vero minister Moysei, quia per omnia fidelis & devotus atque obediens fuit domino suo, principatum populi Israël divino iudicio electus post Moysen accepit & feliciter usque ad finem perduxit (8). Sic & David, minimus inter fratres suos, ob hoc maxime Deo placuit & ad regni culmen pervenit, quia humilitatem, patientiam ac mansuetudinem maxime in minoribus suis servavit; de quo in psalmo scriptum est (9): *Memento, Domine, David & omnis*

(1) Gen. 9.

(2) Gen. 24.

(3) Gen. 21.

(4) Gen. 25.

(5) Gen. 37.

(6) Gen. 42.

(7) Num. 12.

(8) Deuter. 34.

(9) Psal. 132.

omnis mansuetudinis eius. Hinc & in Machabaeorum libro legitur (10): *David in sua misericordia consecutus est sedem regni in saecula.* Azarias, Azarias, Misael in fide persistentes liberati sunt a flamma (11): Daniel in sua simplicitate ereptus est de ore leonum, & honoribus sublimatus, factus est in regnis inclitus. Sic videlicet omnes, qui speraverunt in Deum, & patienter eius adiutorium praestolabantur, nequaquam ab eo sunt deserti.

Quod regiae dignitati honor sit & obedientia ab omnibus deferenda, contumacia autem superbiorum disciplina coercenda.

Quod autem regiae dignitati honor sit a subditis offerendus, & quod Deo displiceat contumacia subditorum, ostendit scriptura divina tam in sententiis, quam etiam in exemplis. Nam in Exodo scriptum est, (1): *Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices.* Et in Deuteronomio (2): *Qui autem, inquit, superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo & decreto iudicis, morietur homo ille, & auferas malum de Israël; cunctusque populus audiens timebit, & nullus deinceps intumescet superbia.* Hinc & Samuel Propheta in libro Regum obedientiam ita laudavit dicens (3): *Melius est enim obedientia, quam victimae, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum; quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriae nolle acquiescere.* Vnde in Proverbiis scriptum est (4): *Teme Dominum, fili mi, & Regem, & cum detractoribus ne commiscearis; quoniam repente consurget perditio eorum; & ruinam utriusque quis novit?* Et item (5): *Abominabiles Regi, qui agunt impie; quoniam iustitia firmatur solium. Voluntas Regum, labia iusta. Qui recte loquitur, diligitur.* Denique in evangelio non solum parentes Iesu Regi terreno censum solvebant, sed etiam ipse Dominus pro se Imperatori tributum solvit, atque aliis idem facere praecepit dicens (6): *Reddite ergo, quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo.* Sic & Apostolica lectio obedientiam maioribus impendere nos docet. Nam Petrus in epistola sua scribit dicens (7): *Subiecti igitur estote omni humanae creaturae propter Deum, sive Regi quasi praecellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malorum, laudem vero bonorum.* Et paullo post: *Deum, inquit, time, Regem honorifica.* Hinc & Doctor gentium ad Romanos scribens

Tom. III.

G g g g

ait

(10) 1. Mach. 2.

(11) Dan. 3.

(1) Exod. 22.

(2) Deuter. 17.

(3) 1. Reg. 15.

(4) Prov. 24.

(5) Prov. 16.

(6) Matth. 22.

Marc. 12.

Luc. 22.

(7) 1. Petr. 2.

ait (8): *Omnibus potestatibus sublimioribus subditi estote. Non est enim potestas nisi a Deo. Quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque, qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem adquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bono. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in ira ei, qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa praestatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vestigal vestigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem. Superbia ergo & seditio, contra Principes suos, quantum Deo displiceat, ostenditur in actibus Nebroth, qui primus tyrannidem exercuit, de quo scriptum est, quod robustus esset venator coram Domino (9), & in his, qui turrem aedificare conati sunt ad indicium superbiae suae, quorum Deus linguam confudit & destruxit opera (10), ita, ut dispergerentur ab invicem in universum orbem terrarum, necnon & in factis Chore, Dathan & Abiron, qui se elevaverunt & surrexerunt contra Moysen ducem populi, quos inaudito antea iudicio Dominus condemnavit (11), ita ut aperiens terra os suum deglutiret eos & omnia, quae ad illos pertinebant, descenderuntque viventes in infernum. Horum ergo casum atque ruinam pertimescens David unctus iam Rex non ausus est levare manum suam contra Saul Regem; sed viris illis, qui eum persuaserunt, ut Saul quasi sibi traditum in deserto Engaddi vel in deserto Ziph percuteret atque interimeret, respondit dicens (12): *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo Christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quoniam christus Domini est. Et item (13): Quis, inquit, extendit manum suam in christum Domini, & innocens erit? Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies eius venerit, ut moriatur, aut in praelium descendens perierit, propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in christum Domini. Unde & illum iuvenem, qui se plaudebat quasi occiderit Saul, iussit interficere, dicens ad eum (14): *Quare non timuisti mittere manum tuam, ut occideres christum Domini? Sanguis tuus sit super caput tuum. Os enim tuum locutum est adversum te, dicens: Ego interfeci christum Domini. Idcirco liberavit Dominus David, & protegebat eum ab universis hostibus suis, eosque, qui insidiabantur animae eius, tradi-***

dit

(8) Rom. 13.

(9) Gen. 10.

(10) Gen. 11.

(11) Num. 16.

(12) 1. Reg. 24.

(13) 1. Reg. 26.

(14) 2. Reg. 1.

dit in potestatem ipsius (15); filium quoque eius Absalom, qui in superbiam elatus contra patrem seditionem suscitavit, necnon & tumultuantem Seba filium Bochri in ditionem suam redegit (16); quatenus cognoscerent omnes, qui fraudem contra dominos suos iniqui moliantur, quod innocentia iusti validior est astutia malignorum.

Sed haec licet antiquitus facta veterum prodat historia, tamen huiusmodi Christianis temporibus non desunt exempla. Nam tyranni, qui contra dominos legitimos subita insolentia se erexerant, non impuniti evaserant; sed iusto iudicio Dei damnati, poenas condignas luebant. Cuius rei indicia sunt bella famosissima gloriosissimi & fidelissimi Imperatoris Theodosii, quae gessit contra Maximum tyrannum Gratiani domini sui interfectorem fratrisque eius Valentiniani de regno expulso, quem sola fide maior, universa autem apparatus belli comparatione minor, sine dolo & sine controversia Theodosius clausit, cepit, occidit (17). Similiter & contra Arbogastem atque Eugenium infestissimos tyrannos, qui plurimas tam Romanorum quam etiam barbarorum contraxere copias ad invadendum regnum & subvertendum Principem; quos utique Christianissimus Imperator, potentia Dei non fiducia hominis fretus, magis orationibus quam armis subegit. Cui etiam miracula divinitus conlata palam favebant, ita ut turbo ventorum in ora hostium rueret, & spicula ab ipsis missa in se converteret, scutaeque incidens ora eorum pectoraque graviter verberaret (18). Vnde Eugenius captus atque interfectus est. Arbogastis vero sua se manu perculit. Sic & in Arcadii praedicti Theodosii Imperatoris filii temporibus filiique ipsius Theodosii iunioris Gildo Comes despiciens parvam aetatem memorati Theodosii, regnum sibi usurpare tentabat; quem contra Marcellum frater suus missus est: qui quum recenti caede filiorum suorum, quos Gildo frater eius dolo circumventos interfecit, turbatus esset, tamen magis in divinum auxilium quam in proprias vires confidens, secum sanctos servos Dei aliquot permotos precibus sumisit; cum his orationibus ieiunus psalmodos dies noctesque continuans, sine bello victoriam meruit ac sine caede vindictam. Hoc modo denique quum contra hostium septuaginta millia militum in castris opponeret, sanctus Ambrosius Episcopus Mediolanensium ei per somnium apparere visus est, certisque indiciis victoriam praesagire. Vnde & confortatus in hostem circumfusus procedit; & quum ad eos, qui primi occurrerant, pia pacis verba iactaret, signiferum quemdam insolenter obstantem & iam iamque pugnam excitantem gladio percussit in brachio, eumque manu debilem ipso vulnere coegit primum inclinare vexillum. Quo viso, reliquae cohortes deditionem iam fieri priorum aestimantes, certatim sese ad

G g g g 2

Ma-

(15) 2. Reg. 18.

(16) 2. Reg. 20.

(17) Zosim. lib. 4.

(18) Rufinus lib. 2. cap. 35.

Mascezelem signis tradidere. Vnde conversi barbari, quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum deduxerat, defectu militum destituti, in diversa fugerunt. Gildo & ipse fugam molitus, arrepta navi in altum profectus, ac deinde revocatus in Africam est. Post aliquot autem dies strangulatus interiit. Inveniuntur etiam & his similia in aliorum Imperatorum vel Regum temporibus contigisse. Sed non necesse est coram scientissimis ac rerum omnium peritissimis plura replicare. Tantum haec commemorationis causa posita sufficiant.

Quod non liceat filiis parentes suos de hereditate & possessione propria expellere, atque ab iis aliquid per vim seu fraudem auferre.

CAP. IV. **N**EC illud etiam praetereundum est, quod non decet filios, quum heredes futuri decernuntur, parentes suos de honoribus suis ac possessionibus proturbare; quia nec hoc divina auctoritas neque sanctorum patrum exempla probant atque consentiunt. Legimus ergo, quod David Rex iuberet Sadoch sacerdoti & Nathan Prophetae, ut ordinarent atque ungerent filium suum Salomonem in Regem super Israël, constitueritque eum super solium suum (1). Sed tamen non antea scriptum invenitur, confortatum esse Salomonem in regno suo, nisi post patris obitum. Tunc enim scriptura ita dicit (2): *Dormivit David cum patribus suis, & sepultus est in civitate David. Salomon autem sedit super thronum David patris sui, & firmatum est regnum eius nimis.* Sic & ceteri Reges semper post patris obitum successisse in regno patribus suis descripti sunt, licet aliqui eorum filios suos consortes regni praelegerint; sicut Constantinus Imperator tres filios suos, Constantinum videlicet, Constantium & Constantem, in diversis orbis partibus Caesares constituit; & Theodosius Arcadium & Honorium participes regni sui esse voluit. Omnes tamen illi patribus suis subditi atque subiecti usque ad finem vitae eorum perseveraverunt: quia nulla lex, sive divina, seu etiam humana, laudat filios per rapinam vel fraudem parentes suos a sedibus suis & possessionibus eiicere; sed magis docet ac praecipit, cum reverentia & humilitate atque condigno obsequio a patribus futuram hereditatem promerendo sperare. Nam & hoc Dominus noster in evangelio docuit discipulos suos dicens (3). *Quicumque voluerit fieri inter vos maior, erit vester minister; & quicumque voluerit inter vos primus esse, erit omnium servus.* Et ut hoc suo exemplo probaret, subiunxit dicens. *Nam & filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.* Et alibi (4): *Non est, inquit,*

(1) 3. Reg. 1.

(2) 3. Reg. 2.

(3) Marc. 10.

(4) Matth. 10.

LIBER DE CHOREPISCOPIIS.

quit, discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. Sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius, & servus sicut dominus eius. Apostolus quoque humilitatem Christi nobis praecipue commendavit dicens (5): Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui, quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo; sed semetipsum eninavit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illam exaltavit, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genuflectatur caelestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.

Quod malum avaritiae & cupiditatis maxime detestandum sit.

QUod autem abominabilis sit coram Deo, qui per avaritiam & cupiditatem terrenarum rerum ius propinquitatis negligit, ostendit Habacuc Propheta, dicens (1): Vae, qui potum dat amico suo mittens fel suum, & inebrians, ut aspiciat nuditatem eius. Repletus est ignominia pro gloria. Et item (2): Vae, inquit, qui congregat avaritiam in malum domui suae, ut sit in excelso nidus eius, & liberari se putat de manu mali. Cogitasti domui tuae confusionem, concidisti populos multos, & peccavit anima tua. Et iterum (3): Vae, ait, qui aedificat civitatem in sanguinibus, & praeparat urbem in iniquitate. Hinc & per Salomonem dicitur (4): Vir, qui festinat divitiis, & aliis invidet, ignorat, quod egestas superveniet ei. Nam & in Ecclesiaste scriptum est (5): Avaro nihil est scelestius, & nihil est iniquius, quam amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua.

De iustis iudiciis in omnibus rebus & personis observandis.

QUod autem iudicia iusta in omnibus servanda sint, ostendit Dominus in Deuteronomio, ita dicens (1): Iudices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut iudicent iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam nec munera; quia munera excaecant oculos sapientium, & mutant verba iustorum. Iuste, quod iustum est, persequaris, ut vivas & possideas terram, quam Dominus Deus tuus dedit.

(5) Philipp. 2.

(1) Habac. 2.

(2) Ibid.

(3) Ibid.

(4) Prov. 28.

(5) Eccl. 10.

(1) Deuter. 16.

daturus est tibi. Hinc & per Zachariam Prophetam dicitur (2) : Nolite timere. Haec sunt ergo verba, quae faciatis. Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris, & unusquisque malum contra amicum suum ne cogiteris in cordibus vestris, & iuramentum mendacum ne diligatis. Omnia enim haec sunt, quae odiui, dicit Dominus. Et idem (3) : Iudicate, inquit, iudicium verum, & misericordiam & miserationes facite unusquisque cum fratre suo, & vir fratri suo non cogitet malum in corde suo. Hinc & per Hieremiam dicitur (4). Iudicate, inquit, mane iudicium, & eruitis vi oppressum de manu calumniantis; ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendat, & non sit, qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum. E contrario autem quam sibi detestabilis sit fraus in iudicando, ostendit Dominus per Esaiam dicens (5) : Vae, qui condunt leges iniquas, & scribentes iniusta scripserunt, ut opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causae humilium populi mei. Et idem (6) : Vae, qui dicitis malum bonum & bonum malum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Vae, qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Et alibi (7) : Vae, inquit, qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, & dicunt : Quis videt nos, & quis novit nos? Perversa est enim vestra cogitatio. Et ut ostenderet, sperantibus in Deum cito ab ipso provenire solatium, subiungit dicens : Addent mites in Domino laetitiam, & pauperes homines in sancto Israël exultabunt; quoniam defecit, qui praevalerebat, consummatus est inlusor, & succensi sunt omnes, qui vigilabant super iniquitatem, qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustra a iusto. Item de iniquitate iudicii ac falsis iudicibus Dominus loquitur per Ezechiel, dicens (8) : Vae, qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universae aetatis ad capiendas animas. Quum caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum. Et volabant me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmentum panis, ut interficerent animas, quae non moriuntur, & vivificarent animas, quae non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis. Et iterum (9) : Pro eo, quod moerere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non contristavi, & confortastis manus impii, ut non reverteretur a via sua mala & viveret, propterea vana non videbitis, & divinationes non divinabitis amplius, & etiam populum meum de manu vestra,

(2) Zachar. 8.

(3) Zachar. 7.

(4) Hier. 21.

(5) Isa. 10.

(6) Isa. 5.

(7) Isa. 29.

(8) Ezech. 13.

(9) Ibid.

fra, & feceris, quoniam ego Dominus. Hinc & in Proverbiis scriptum est (10); Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis uterque est apud Deum.

Quod omnino de temerariis iudiciis abstinendum sit.

QUod autem temerarium iudicium vitandum sit, ostendit ipsa veritas in evangelio dicens (1): *Nolite condemnare, & non condemnabimini. Nolite iudicare, & non iudicabimini. In quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis.* Hinc & Paulus ait (2): *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Et tunc laus erit unicuique a Deo. Et item (3): *Tu autem, inquit, quid iudicas fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim: Vido ego, dicit Dominus Deus, quoniam mihi fletetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Domino.* Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo anoplus invicem iudicemus. Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Vnde & Dominus ipse in evangelio (4), quum adduxissent ante eum Seribae & Pharisei mulierem in adulterio deprehensam, non cito sententiam in eam protulit; sed se prius inclinans, digito scribebat in terra; ut nos doceret discretionis normam in omnibus servare, & non temere aliquid agere. Ergo, quum aliquid in iudicio agendum est, debet primum iudex pensare causam ac factum, & sic recurrere ad praecepta divinorum librorum; quia non convenit ei aliquid gerere sine documento divinorum testimoniorum & sine exemplo sanctorum patrum, qui spiritu Dei edocti faciebant, quae Deo placita esse noverant. Qui autem aliter fecerit, damnationem sibi acquirit, quum manifeste Apostolus dicat (5): *In quo enim alterum iudicas, te ipsum condemnas.*

De administratoribus saecularium iudiciorum quid sentiendum sit.

DEnique hinc quidam quaerendum putant de iudicibus saecularibus, quum eos secundum legem puniunt, aut mortis sententia damnant, utrum homicidii crimine obnoxii sint, an non. De quo quid sancti patres senserint, palam inveniri potest. Nam in decretis Innocentii Papae ita scriptum est (1). *Quaesitum est etiam super his, qui post baptismum administraverunt, & aut tormenta sola evertuerunt, aut etiam*

(10) Prov. 17.

(1) Luc. 6.

Matth. 7.

(2) 1. Cor. 4.

(3) Rom. 14.

(4) Ioan. 8.

(5) Rom. 2.

(1) Decreta Innoc. I. cap. 23.

etiam capitalem protulere sententiam. De his nihil legitur a maioribus diffusum. Meminerant enim, a Deo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & Dei ministerium esse datum in huiusmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod auctore Domino viderent esse concessum? De his ergo ita, ut hactenus servatum est, sic habeamus, ne aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in ratione reddenda gesta sua omnia servabantur. Hinc & sanctus Augustinus (2): Non autem ipse occidit, qui ministerium debet iubenti, sicut adminiculum gladius utenti. Et ideo nequaquam contra hoc praeceptum fecerunt, quo dictum est: Non occides, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicae potestatis secundum eius leges, hoc est, iustissimae rationis imperium, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, quod voluit filium nequaquam scelerate sed obedienter occidere. Et merito quaeritur, utrum pro iussu Dei sit habendum, quod Iephthae filiam, quae patri occurrit, occidit, quum id se vorisset immolaturum Deo, quod ei redeunti de praefio victori primitus occurrisset. Nec Samsen aliter excusatur, quod se ipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia hoc spiritus latenter iusserat, qui per illum miracula faciebat. His igitur exceptis, quos vel lex iusta generaliter vel ipse fons iustitiae Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem vel se ipsum vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innotetur. Beatus quoque Ambrosius exponens sententiam Pauli Apostoli ad Romanos, ubi praecipit potestatibus universis subditos esse, ita dicit (3): Hic ergo subiectus est potestati, qui se terrore Dei ab his abstinere, quae prohibet. Itaque, qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem adquirunt. Manifestum est, quod unusquisque operibus suis aut iustificabitur aut condemnabitur. Qui enim audientes legem peccant, inexcusabiles sunt. Nam, qui principantur, non sunt timori bonis operibus, sed malis. Principes hos Reges dicit, qui propter regendam vitam & prohibenda adversa creantur, Dei habentes imaginem, ut sub uno sint ceteri. Vis autem non timere potestatem? Bonum facito, & habebis laudem ex illa. Laus enim potestate tunc surgit, quum quis innocens invenitur. Dei enim minister est tibi in bono. Manifestum est ideo rectores datos, ne malum fiat. Si enim male faceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Hoc est: Ideo comminatur, ut, si fuerit contentus, vindicet. Dei minister vindex est in ira in eum, qui male agit. Quoniam futurum iudicium Deus statuit, & nullum perire vult; hoc in saeculo rectores ordinavit, ut terrore interposita hominibus velut paedagogi sint, ne in

poe.

(2) Augustin. lib. 1. de Civit. Dei
cap. 21.

(3) Ambros. in c. 13. Epist. ad Romanos.

LIBER DE CHOREPISCOPIIS.

609

poenam incidant futuri iudicii. Ideoque subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Recte dicit, subiectos esse debere, non solum propter iram, id est, ultionem praesentem, (parit enim ira vindictam) sed & propter futurum iudicium; quia si hic evaserint, illic eos poena expectat, ubi accusante ipsa conscientia punientur. Nam idcirco tributa penditis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipso servientes. Ideo dicit tributa praestari, vel quae dicuntur fiscalia, ut subiectionem praestent, per quam sciant non se esse liberos, sed sub potestate agere, quae ex Deo est, Principe enim suo, qui vitam Dei agit, sicut dicit Daniel Propheta. Dei est enim, inquit, regnum, & cui vult, dabit illud. Unde & Dominus, Reddite, ait, quae sunt Caesaris Caesari. Huic ergo subiiciendi sunt sicut Deo. Cuius subiectionis probatio haec est, quum illi pendunt tributa. Propterea quoque sanctos patres non invenimus Imperatores, Reges, atque iudices huius saeculi, nec in temporibus legis, nec etiam sub gratia novi testamenti, pro huiusmodi negotiis, quum seditiosos armis deprimebant, vel fontes capitali sententia plectebant aut synodali decreto aut Episcoporum iudicio esse condemnatos; quia necesse est, ut qui divino non obediunt mandato, acriori coërceantur tormento; quatenus lex Dei vim sui iuris obtineat, & improborum causa infestatio subvertere non praevaleat; sicut in Antiocheno Concilio diffinitum est, ut, qui Ecclesiam conturbare vel sollicitare perfliterit, tamquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.

Quod illi, qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifeste argui non possunt, nullo modo sunt iudicandi atque damnandi.

AT quia de iudiciorum qualitate aliqua iam dicta sunt, nunc re-CAP. IX. quirendum est, utrum is, qui generaliter se fatetur peccasse, & tamen in aliquo gravi delicto convinci non potest publice deliquisse excommunicatione sacerdotali plectendus sit an ne? quia inveniuntur plures, non solum de minoribus personis & plebe vulgi, sed etiam de sanctis viris, se peccatores coram Deo pronuntiasse, & inde magis veniam ac gratiam Domini, quam offensam promereri. Nam Moyses pro populo orans ad Dominum ait (1): Dominus pariens & multae misericordiae, auferens iniquitatem & scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios & tertiam & quartam generationem, dimitte obsecro peccatum populi tui secundum magnitudinem misericordiae tuae. Dixitque Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum. Hinc & Psalmista ad Dominum ait (2); Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitias meas non operui. Dixi, pronuntiabo

Tom. III.

H h h h

ad-

(1) Num. 14.

(2) Psalm. 31.

adversum me iniustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Et item (3): *Liquitatem*, ait, *meam ego cognosce*, & *delictum meum contra me est scriber*. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis & vincas, quum iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea, Ne intres in iudicio cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens (4). Hinc & Iob dixit (5): *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?* Nonne tu, qui solus es? Et item (6): *Astra*, inquit, *non sunt munda in conspectu Dei*. Quanto magis homo pueredo, & filius hominis vermis? Hinc & per Esaiam dicitur (7): *Ecce tu iratus es, & peccavimus*. In ipsis fuimus semper, & salvabimur. Facti sumus, ut immundus omnes nos, quasi pannus menstruatae universae iustitiae nostrae. Hinc & per Hieremiam dicitur (8): *Scio, Domine, quia non est hominis via eius, nec viri est, ut ambulet & dirigat gressus suos*. Et rursus: *Cognovimus*, inquit (9), *Domine, impietates nostras & iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi*. Ne nos des in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis consumeliam. Hinc & Daniel in oratione ita dixit (10): *Peccavimus, iniquitatem fecimus, Domine, in omnem iustitiam*. Veretur, obsecro, ira tua & furor tuus a civitate tua Hierusalem & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra & iniquitates patrum nostrorum Hierusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Neque enim in iustificationibus nostris prosterminimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Et paullo post: *Quum adhuc*, inquit, *loquerer & orarem & confiterer peccata mea & peccata populi mei Israël, ecce vir Gabriel, quem videram in visione in principio, cito volans, & tetigit me in tempore sacrificii vespertini, & docuit me, & locutus est mihi*. Ecce legislator pro populo peccatore humiles preces offerens, & ad misericordiam iustum iudicem interpellando provocans, veniam peccantibus meruit. Sic & Rex atque Psalmista in iniquitatibus se conceptum & in delictis natum commemorans profitetur, se agnovisse peccatum suum. Et tamen propter hoc regnum non perdidit. Immo iustificationem veraciter promeruit, ac sedem regni tam sibi quam filiis suis perpetualiter confirmavit. Prophetæ quoque se peccasse, iniquitatem fecisse, simul cum populo pronuntiaverunt; & exaudiri a Domino citius meruerunt, angelicumque oraculum impetraverunt. Quis est, qui humilem confessionem causam esse iustæ damnationis dicere ausus sit, maxime quum sapientia manifeste dicat. (11): *Qui abscondit scelera sua, non dirigatur*. *Qui autem confes-*

sus

(3) *Psal.* 50.(4) *Psal.* 142.(5) *Iob.* 14.(6) *Iob.* 25.(7) *Isa.* 64.(8) *Hier.* 19.(9) *Hier.* 14.(10) *Dan.* 9.(11) *Prov.* 28.

ſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Nam & ipſa veritas in parabola evangelica publicanum pro peccatis ſuis humiliter deprecantem Phariſaeo de propria iuſtitia arroganti ſuo iudicio prae-tulit (12). Et Apoſtolus Ioannes in epiſtola ſua ita ſcribit dicens (13): Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veri-tas in nobis non eſt. Si confeſteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus ut remittat nobis peccata noſtra, & mandet nos ab omni iniquitate.

Quod falſa iuſtificatione nihil proſit, ſed maxime obſit abuſentibus ea.

DE falſa enim iuſtificatione quid ſentiendum ſit, mox ſubiungen- CAP.X.
do oſtendit, dicens (1): *Si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non eſt in nobis. Hinc & in Eccleſiaſte ſcriptum eſt (2): Non te iuſtifies ante Dominum, quoniam agnitor cordis ipſe eſt, & penes Regem noli velle videri ſapiens. Hinc & Dominus arrogantes & duros corde per Hieremiam increpat dicens (3): Quid niteris bonam oſtendere viam tuam ad quaerendam dilectionem, & dixiſti: Abſque peccato & innocens ego ſum, & propterea avertatur furor tuus a me. Ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi, quia vilis es facta nimis iterans vias tuas. Obtrivit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis proſperum.*

Quod pietas divina veraciter converſis & de praeteritis peccatis poenitudinem agentibus perfectam veniam tribuat.

QUam miſericors autem ſit Dominus ſuper eos, qui veraciter ſe per CAP.XI.
confeſſionem & poenitentiam convertunt ad eum, & ſperant in miſericordia eius, declarat ipſe per Ezechielem Prophetam dicens (1): *Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum. Si autem impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quae operatus eſt, & cuſtodierit univerſa praecepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam, vita vivet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor. In iuſtitia ſua, quam operatus eſt, vivet. Numquid voluntas mea eſt mors impii, dicit Dominus Deus, & non, ut convertatur a viis ſuis & vivat? Convertimini, & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiците a vobis omnes praevaricationes, & facite vobis cor novum & ſpiritus novum. Et quare moriamini domus Iſrael? Quia ſolo mortem morientis, dicit Dominus Deus. Redertimini, & vivite. Et alibi (2): Impietas impii non nocebit ei, in quacumque de conver-*

H h h h 2

ſus

(12) Luc. 18.

(13) 1. Ioan. 1.

(1) 1. Ioan. 1.

(2) Eccl. 7.

(3) Hier. 2.

(1) Ezech. 18.

(2) Ezech. 33.

sus fuerit ab impietate sua; & iustus non poterit vivere in iustitia sua, in quacumque die peccaverit. Etiam si dixerio iusto, quod vita vivat, & confusus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiae eius obli-
vioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Sin autem dixerio impio, Morte morieris, & egerit poenitentiam a peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, restitueritque ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitae ambulaverit, nec fecerit quidquam iniustum, vita vivet, & non morietur. Omnia peccata eius, quae peccavit, non imputabuntur ei. Iudicium & iustitiam fecit, vita vivet. Ideo Novatiani haeretici frustra ianuam pietatis supernae occludere poenitentibus nituntur, divinae misericordiae finem ignorantes, quum non solum prophetica lectio, sed etiam evangelii maiestas id ipsum adstruat, quod quicumque pro commissis peccatis digne poenitentiam gerunt, veniam apud clementissimum iudicem peccatorum suorum promerentur. Vnde non solum praecursoris Domini vox baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum primum praedicando intonuit, sed etiam ipsa veritas primordium praedicationis suae, ut Matthaeus testatur, de poenitentia agenda inchoavit, dicens (3). *Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum caelorum.* Et alibi (4) *Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Veraciter enim poenitentibus appropinquat regnum caelorum: quia delentur peccata, & appropinquat iustitia sempiterna; omnesque, qui ad Salvatorem nostrum pia intentione veniunt, de peccatorum onere relevati, aeternae refectionis pabulum in caelestis regni beatitudine percipient.

Exhortatio ad indulgentiam delinquentium.

CAP. XII. **H**Aec tu, sacratissime Imperator, & his similia relegens, spermen-
do iudicia falsa, seias, te per fidem rectam & bona facta adi-
tum regni caelestis promereri posse. Necte deterreat nocentium impro-
ba vanitas, sed magis confortet evangelica veritas, credens in omni-
bus Regi & iudici tuo, qui tibi in terra regnum dedit, & in futura
vita bene facienti regnum promisit. Et ideo, si quid te in hoc scom-
mate belli & valle lacrymarum atque laborum plenissima perverso-
rum machinatio nocuit, non illud magni pendas; sed ereptori &
defensori tuo Domino Christo in omnibus gratias agas, qui mortifi-
cat & vivificat, flagellat omnem filium, quem vult, & castigat
omnem filium, quem recipit (1). Meminerisque illud divinae legis,
quo scriptum est (2): *Ne quaeras ultionem, nec memineris iniuriae ci-*

vium

(3) *Matth. 3.*

(4) *Matth. 11.*

(1) *1. Reg. 2.*

Hebr. 12.

(2) *Levit. 19.*

vium tuorum. Diliges amicum tuum sicut te ipsum. Ego Dominus. Leges meas custodire. Dicatque tibi simul cum David Rege illa mulier sapiens in Regum (3), quae compescuit ipsum David a caede Nadab stultissimi, ita dicens: *Aufer iniquitatem famulae tuae. Faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidem, quia praelium Domini, Domine mi, tu praeliaris.* Malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitae tuae. Si enim surrexit aliquando homo persequens te & quaerens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium apud Dominum Deum tuum. Porro anima inimicorum tuorum torabitur quasi impetu & circulo fundae. Quum ergo fecerit tibi Dominus domino meo omnia, quae locutus est bona de te, & constituerit te ducem super Israël, non erit tibi hoc in singulum & in scrupulum cordis domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris. Hinc & Apostolus ad Romanos taliter loquitur, dicens (4): *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos: nulli malum pro malo reddentes: providentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes; non vosmetipsos defendentes, odiosissimi, sed date locum irae.* Scriptum est enim: *Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus.* Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. De quo & in evangelio ipse Dominus & Salvator noster Petro interroganti, quoties fratri in se peccante dimittere debuisset, si usque septies, sed usque septuagies septies (5). Et alibi ad discipulos suos ait (6): *Dimittite, & dimittimini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in finem vestrum.* Eadem vero mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. Et idem (7): *Quum stabitis, inquit, ad orationem, dimittite, si quid habetis adversus aliquem, ut & pater vester, qui in caelis est, dimittat vobis delicta vestra.* Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester, qui in caelis est, remittet vobis peccata vestra, Et ut electos suos pressuram in mundo sustinentes consolaretur, alio loco dicit (8): *Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Beati estis, quum maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos (9). In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Qui au-

tem

(3) 1. Reg. 25.

(4) Rom. 12.

[5] Matth. 18.

[6] Luc. 6.

[7] Marc. 11.

[8] Matth. 5.

[9] Luc. 21.

sem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (10). Talia ergo nos facere verbis docuit ipse Agnus Dei innocens, qui abstulit peccata mundi, qui tamquam ovis ad occisionem ductus, non aperuit os suum; sed tentatus, inrisus, flagellatus, alapis caesus, consputus, spinis coronatus, & ad extremum in cruce confixus, pro persecutoribus suis exoravit, dicens (11): *Pater, ignosce illis. Non enim sciunt, quid faciunt.* Non ergo mirum, si homo terrenus & fragilis aliqua adversa patitur, quum tanta homo caelestis & innoxius passus est, ut nos utique sanguine suo a peccatis redimeret, & exemplo longanimitatis ac patientiae suae instrueret atque confortaret.

Recipe igitur, pater mitissime, filium tuum poenitentem; ut illius patris clementissimi imitator fias, qui filium luxuriosum, in terra aliena totam substantiam suam cum meretricibus dissipantem, novissime ad se poenitendo reversum occurrens benignissime suscepit, & non solum peccata ei indulgit, verum etiam stolam primam illi reddidit, annulum in manu dedit, & calceamenta pedibus impendit, largissimumque convivium novissime instruens, chorum & symphoniam cum eo laetabundus celebravit (12): quia si imitator eius fueris, procul dubio regnum aeternum perpetualiter cum illo possidebis.

Haec quoque dignitati vestrae, serenissime Domine, ego vilis vester homuncio, non quasi sciolus replico, sed quasi devotus famulus ad memoriam reduco; ut, quia plurimi vos proximis temporibus iniuste laeserunt, quidam per malitiam, quidam vero per timorem, & quidam per infirmitatem, vos cogitetis, quid maxime Deo placeat & eius sacris testimoniis praecipue concordet, illudque devota mente faciatis. Credo enim Deo meo, quod vos neque in adversis neque in prosperis unquam dimittet: sed sua defensione munitum, & ab universorum hostium laesione protectum, ad aeternae vitae praemia feliciter pervenire concedat.

[10] *Matth.* 10. & 24.
[11] *Luc.* 23.

[12] *Luc.* 15.

I N D E X

INSIGNIORVM RERVM ET VERBORVM

S V P E R

CONCORDIAM SACERDOTII ET IMPERII.

Numerus Romanus Tomum, Arabicus Paginam indicat.

A *Bbates*, ab Episcopis ordinati. III. 59
an ab Episcoporum iurisdictione exempti. II. 134. & seq. horum causae in synodis provincialibus iudicandae. III. 107. dicti sunt etiam *serui Dei*. III. 165. quomodo in Gallicanis conventibus iudicantur. III. 171

Abbo Floriacensis, eius epistola. III. 403

Abbo Navenensis Episcopus. II. 141

Abraham, Commenensis Episcopus. III. 175

Absoluta ordinatio vetita. III. 481. & seq.
Abusus, quid & quomodo haec vox non sit nova. II. 313

Ab *Abusu* appellationes, harum origo. II. 168. 313. per has concordata custodiuntur. II. 314. quid proprie dicantur. ibid. harum frequentiam quis induxerit. 315. quomodo in causis ecclesiasticis sint confirmatae. ibid. & seq. hisce adhibendis quando sit locus. II. 320. & seq.

Acacius, *Caesareae* Archiepiscopus. III. 293

Acacius, Constantinopolitanus Episcopus, damnatus. II. 7. eius nomen in mysteriis recitari vetitum. II. 244. eius depositio auctoritate Papae facta. III. 332. ob huius causam excommunicatus est Anasias Imperator. I. 182

Academia Aurelianensis, vid. *Aurelianensis*.

Acclamations, in conciliis quam habeant originem. II. 426. quibus formulis factae. 427. significabant omnium consensum. ibid. & 429.

Accusatio Episcopi Orthodoxi, ab haeretico fieri non potest. II. 226. est difficilis. III. 238

Achaia, eius metropolis Corinthus. I. 20. III. 8. in hanc auctoritas quando sit erepta Thessalonicensi & tributa Corinthiorum Episcopo. II. 537. metropolitica dignitatem iam tempore Apostolorum obtinuit. III. 8

Acholius, Thessalonicensis Episcopus, quomodo Ecclesiae suae dignitatem auxerit. II. 464. huic quantus sit tributus in Constantinopolitana synodo honor. II. 471. an fuerit Legatus Damasi in Constantinopolitana synodo. ibid. II. 475. ab hoc Theodosius Imperator baptizatus. II. 476. an in Aquileiensi synodo fuerit praefes. II. 477. an Illyrici primas sit constitutus ante concilium Aquileiense. II. 493

Achrida civitas, Iustiniani Imperatoris patria. II. 532

Achardus, Navenensis Episcopus. II. 141
huic quale privilegium cum Pallio sit concessum. III. 398

Actus legitimi neque diem recipiunt, nec conditionem. III. 420

Adalardus, eius liber de ordine Palatii. III. 169

Adalbertus, Morinensis Episcopus. III. 25

Adaulfus, Gerundenis Episcopus. III. 175

Ademarus, Sclarum vicecomes. III. 552

Adeodatus, Papa, exemptionem concessit monasterio Turonensi. II. 135

Adeodatus, Leucorum Episcopus. II. 606

Administratio Ecclesiarum, quomodo unicuique provinciae sit demandata. III. 289

Administratio, hocce vocabulo quid denotatur. III. 289

Administratores publici an possint adscribi clero. I. 260

Admonitio aequiparatur interdum praecpto. III. 579

Adoratio, huius variae genera. I. 318
facta Imperatori Carolo M. a Leone III. Pontifice. II. 89

Adoratio imaginum prohibita. I. 318. & seq.
praecipitur est in secunda synodo Nicaena. III. 173

Adrianus, Thebanus Episcopus, accusatus & absolutus. II. 199

Ad

Adventus, Metensis Episcopus. II. 626. 698.
Adulterini liberi, a Papa legitimati. I. 200
Adulterium, quomodo sit crimen ex saeculari & ecclesiastico mixtum. I. 206. & seq.
 huius criminis cognitio cur competat Episcopis. ibid. crimen capitale. III. 158
Advocatio Ecclesiae quomodo Principibus competat. I. 89
Advocatorum ecclesiasticorum origo. I. 89
Adures, vid. *Atures*.
S. Aegidii Concilium, eius decretorum formula. II. 285
Aegidius, Cardinalis. Legatus in Scotia, eius avaritia & rapacitas. II. 659. 680
Aegidius, Narbonensis Archiepiscopus. II. 294.
Aegidius, Remensis Archiepiscopus, depositus. III. 372
Aegyptiacae Ecclesiae, harum sollicitudo an Alexandrino Episcopo sit tributa. I. 21.
Aegyptiacus Patriarcha ordinavit Metropolitanos & Episcopos suae dioeceseos. III. 29 & seq.
Aegyptiacum regnum, eius princeps urbs fuit Alexandria. II. 22
Aegyptus, ab Augusto in provinciam redacta. I. 24. huic quomodo Pentapolis & Libya accesserint. ibid. huic quomodo praepositus Patriarcha Alexandrinus. I. 38
 III. 10. huius Episcopi ab Episcopis Alexandrinis sunt ordinati. I. 49. in huius dioecesi quale ius competat Alexandrino Episcopo. I. 54. eius quot fuerint provinciae. III. 311. huius dioeceseos synodum cur Patriarcha Alexandrinus convocavit. III. 312
Aegyrius, S. Martini Thronensis Abbas II. 135
Aemilia Romanae sedi a Pipino collata. II. 77
Aeneas, Parisiensis Episcopus. II. 141
Aeonius, Arelatensis Episcopus. II. 59
 208. c. 2. an sit usus potestate praedecessoribus suis concessa. II. 580. designavit Caesarium ut successorem. II. 582
Aeriani, cur haereticis sint annumerati. II. 226
Aetius, Thessalonicensis Episcopus, eius dignitas. II. 469
Africa, huius Metropolitanus & Primas erat Episcopus Carthaginiensis. II. 467. 542. III. 334. quomodo in sex provincias ecclesiasticas divisa. III. 11. 334. 354. ad hanc quomodo Numidia & duae Mauritaniae pertinerint. III. 285. in hac a quibusnam Episcoporum peccata sit iudicata. III. 353

Africae Concilia universalis sunt quotannis instituta. III. 146. horum auctoritas quomodo Nicaenis canonibus possit confirmari. ibid. in his quanam causae sint tractatae. III. 147. ab his non licebat ad indicia transmarina appellare. III. 149
Africanas Ecclesias consulebant Romanam. I. 73. quomodo cum Romana unionem colere incoeperint. III. 351. quomodo libertatem suam defenderint. I. 15. III. 250
Africani, quemnam agnoverint Primitatem. II. 542. apud hos quando clericis coniugium sit interdictum. I. 62. quando Canones Sardicenses receperint. III. 351. apud hos appellationis ius introducere quomodo frustra sit conatus Leo Pontifex. III. 361. harum consuetudines quomodo sint conservatae illarum. III. 365
Africani canones a Dionysio Emiguo editi. II. 31
Africani Metropolitan, horum ordinatio. III. 32
Africanum Concilium, quando de clericorum continentia tractavit. I. 62. eius consensus de admittendis Donatistis Romanae sedis auctoritate confirmatus. II. 104. eius epistola ad Caelestinum Papam explicata. III. 205
Agapitus I. Papa Romanus, removit Anthimum a sede Constantinopolitana. II. 173. eius epistola ad Caesarium emendata. II. 587
Agathense Concilium, quomodo receperit Siricii & Innocentii constitutionem de coelibatu. I. 318. Chalcedonensis concilii canones firmavit. II. 172. cuius auctoritate sit convocatum. II. 581. huic praefuit Caesarius Arelatensis. ibid. ad hoc quinam Gallicae Episcopi convenerint. III. 139
Agathiae locus illustratus. I. 60
Agatho, Papa Romanus, virtutem & pietatem Iustiniani laudavit. I. 257. contra Monothelitas synodum sextam convocavit. II. 440. & seq.
Agus, Narbonensis Episcopus, huius depositionem quomodo sit molitus Rostagnus Arelatensis. II. 607
Agus, Aurelianensis Episcopus. III. 491.
Agobardus, Lugdunensis Episcopus, quando floruerit. II. 38. hunc auctorem an habuerit epistola ad Episcopos Gallicanos scripta. II. 249. eius opera a quonam edita. ibid.
Agrippinense Concilium, ad hoc ex quibusnam provinciis convenerint Episcopi. III. 123. in hoc cur Euphrates sit conde-

INDEX RERVM.

619

- demnatus. III. 294
Aimo, Tutelensis Abbas. III. 552
Aistulfus, Longobardorum Rex, contra huius vim Pontifex Stephanus Pipini auxilium implorat. I. 90. Romana patrimonium & Exarchatum Ravennae restituere cogitur. II. 76. quomodo Romanae sedi sit minatus. II. 83
Alanus Boetius, Cardinalis Legatus in Gallia. II. 717
Alaricus, Wisigothorum Rex, eius permisso convocatum est Agathensis Concilium. II. 581
Albertus, Imperator Romanus, a Papa confirmatus. I. 209. & seq.
Alberius, Monasterii maioris Abbas. III. 552
Albigenses haeretici ab Innocentio III. proscripti. II. 291. a quonam primum sint damnati. ibid.
Albionensis Episcopatus, quomodo erectus. II. 268. eius regalia. III. 555
S. Albini, monasterium. III. 211.
Alboinus, dux Longobardorum Italiam occupantium. II. 76
Alcyonius, Corcyrae Episcopus, contra alienationem Cassiopi castri est protestatus. I. 263
Aldricus, Cenomanensis Episcopus. II. 519. in huius gratiam quale Gregorius IV. Pontifex ediderit edictum. III. 381
Alemannia, cuius ex filiis Ludovici Pii sit concessa. II. 248
Alemannus, (Nicolaus) castigatus. II. 82. 173.
Alexander, Constantinopolitanus Episcopus quando electus. II. 389. 391. quamdiu sedi suae praefuerit. ibid.
Alexander, Alexandrinus Episcopus. II. 16
Alexander, Thessalonicensis Episcopus. II. 393
Alexander, Severus, Imperator, sine viginti iuris peritis nullam sacravit legem. I. 307
Alexander Nequam, Anglus, vir doctus. II. 697
Alexander III. Pontifex Romanus petit auxilium a Gallis. I. 95
Alexandria, Aegyptiaci regni princeps. I. 21. III. 311
Alexandrina Ecclesia postposita Constantinopolitanae. II. 52. huic quomodo secundus inter Ecclesias locus competierit. II. 398. 402. 499. III. 10. consuluit in rebus dubiis Romanam sedem. II. 500
Alexandrini Episcopi, horum auctoritas. I. 49. eorum comparatio cum Romanis. Tom. III.
I. 44. his an in Nicaeno concilio sit Aegypti sollicitudo tributa. I. 22. horum iurisdictio quousque fuerit porrecta. I. 24. horum patriarchicum ius an in concilio Nicaeno sit firmatum. I. 25. quomodo titulum Metropolitanum, Archiepiscopi, Exarchi, item Patriarchae sint consecuti. I. 22. his competebar ordinatio Episcoporum Aegypti. I. 49. his quale competebar ius in Aegypto. I. 54. quomodo praefrendi Constantinopolitanis. II. 402. his ordo dignitatis patriarchicae secundus competit. II. 433. his ab Aegyptiis tributum ius assertum a Petro Chrysologo Pontifici Romano. II. 435. & seq.
Alexandrinus Episcopus, in hoc hodie non sunt Episcopi sed Chorepiscopi. I. 294
Alexandrinus Patriarcha praesuit ecclesiis iudaicis, non christianis. L. 21. praepositus Aegypto. I. 38. III. 10
Alexandrinus synodus, in hac quomodo Nestorius sit condemnatus. II. 196. 211. & seq. 119. in hac Eusebius Vercellensis usus est Legati auctoritate. II. 459
Alienationes patrimonii regii quomodo fiant. II. 84
Alienigenae non possunt in Gallia beneficia obtinere. II. 239
Alimenta danda sunt etiam Episcopis reis. II. 588
Alpes maritimae, an olim constituerint provinciam distinctam ab Arelatenis. II. 552. quando subiectae Arelateni Episcopo. II. 594
Altaria, dictae vulgo decimae, ecclesiae. III. 210
Alteserra, castigatus. III. 211
Alypius, Caesareensis Archiepiscopus, I. 29
Amadeus, Sabaudiz Dux, in Pontificem electus. III. 235
Amandus, Argentoratensis Episcopus. III. 295
Amandus, Traiectensis Episcopus. III. 161
Amasea, urbs metropolitana Ponti. L. 19. 241. III. 6
Amatus, Carpentoracensis Episcopus. III. 175
Amatus, Oloronensis Episcopus, eius legatio quousque paruerit. II. 636. Legatus in Gallia. III. 204
Ambiguae causae, in his Pontifex Romanus utitur saeculari iurisdictione. I. 204. & seq.
Ambianensis Ecclesia, huic libertas electionis concessa. III. 460
I i i i Am.

Ambianensis comitatus quomodo ad Regem Galliae translatus. I. 210
Ambianensis Episcopus, quid privilegium concesserit monasterio Conbeiensis. III. 39
S. Ambrosius, Mediolanensis Episcopus, disputavit cum Auxentia de fide. I. 223.
 sub hoc Aquileiensis synodus celebrata. II. 477. eius electio & ordinatio a quonam sit facta. III. 31
Amicus, Magalonensis Comes. III. 174
Anastasius Imperator, cur a Papa Symmacho excommunicatus. I. 182
Anastasius, Papa Romanus, concessit vires suas per Illyricum Anysio Thessalonicensi. II. 492
Anastasius, Antiochenus Patriarcha. III. 46.
Anastasius Bibliothecarius explicatus. II. 441. 445. & seq. 460. notatus. III. 46
Anastasius, Thessalonicensis Episcopus, vicarius Pontificis in Macedonia. II. 177.
 huic vicariatus sedis Romanae concessus a Sixto III. III. 506. eius audentia contra Atticum quomodo sit repressa. II. 515. 521. 561. cur castigatus a Pontifice Leone. II. 525. & seq. affectavit celebrationem conciliorum generalium tamquam Vicarius. II. 526
Anastasius, Nicaeae Episcopus, quae iura sibi vindicaverit. III. 431
Anatolius, Constantinopolitanus Episcopus, eius ordinatio explicatur. II. 113. eius ambitio notata. II. 527. huic sedes proxima post Romanum Pontificem vindicata. II. 53. hunc in Episcopatum suscipere recusavit Leo Pontifex. II. 406. eius dignitas quomodo creverit. II. 529
Ancelinus, Vceticensis Episcopus. II. 607.
Ancyra, fuit metropolis Galatiae. I. 19. II. 22.
Ancyranum Concilium, eius auctoritas. II. 22
Ancyranus canon, emendatus & explicatus. I. 287
Andeboldus, Comes Palatii regii Galliani. II. 216
Andreas, Episcopus Nicensis. II. 286
Andreas, Nicopolitanus Episcopus, an fuerit Vicarius Romanae sedis. II. 510
Andreas, Thebanus Episcopus, depositus a Pontifice restituitur. III. 365
Angilbertus, S. Richarii Abbas. II. 87
Angilramus, Metensis Episcopus. I. 68
Angli, quomodo contra procuraciones Legatorum sint protestati. II. 670

Anglia in hanc Normannicae consuetudines translatae. I. 274. per hanc quot Episcopos constituerit iussu Pontificis Augustinus. II. 614. in hanc Legati sedis Apostolicae non possunt mitti, nisi a Rege postulati. II. 682. III. 206. in hac nullus Apostolicae sedis Legatus praeter Cantuariensem Archiepiscopum admittendus. II. 709. eius Parliamenta cur mense Maio agantur. III. 167. 708. in hac quomodo Appellationes ad sedem Apostolicam fuerint in usu. III. 368
Anglicanum Concilium quando & cur habitum. II. 228
Anianus, codicis Theodosiani interpres, castigatus. III. 120
Aniciensis Episcopus, defensio. I. 273. c. 1
Aniceti Papae de Policarpo locus explicatus. II. 383
Animarum regimen maius est, quam imperiale. II. 249
Annales Francici emendati. III. 167
Annatae, earum origo & abusus. III. 69. quomodo differant ab *imbrustico*. III. 70. quomodo prorsus damnatae. III. 72. has Papa & Cardinales inter se dividebant. III. 77. quantas consecrerint summas. ibid. quomodo sint auctae & immutatae. III. 80. harum differentiae. ibid. sunt valde improbatæ. III. 81. harum exactiones prohibita. ibid. de his in Constantiensis Concilio actum. III. 82. in Concilio Basileensi abolitæ. III. 84. has recipientes an possint vocari Simoniaci. III. 87. has an omnes beneficiati pro Papae sustentatione tribuere debeant. III. 89. quomodo in Gallia ex consensu Regis debeant. III. 94. & seq.
Annos regni sui cur Pontifices in diplomatis subscribant. II. 90
Ansanum Concilium in Lugdunensi pag. II. 222
Anselbrandus, Diaconus Eglinensium. III. 175.
Ansegisus Senonensis Archiepiscopus, huic frustra Primatus est collatus. II. 204. huius primatum impugnavit Hincmarus. II. 205. hunc ut Legatum sedis Romanae Episcopi Gallicani admittere noluerunt. III. 197
Ansegisus, Abbas, collector libri Capitularium. I. 270
S. Anselmus, Cantuariensis Archiepiscopus, quomodo dispensationes duxerit necessarias. II. 119. eius controversia cum Henrico I. Angliae Rege. II. 260
Ansel-

Anselmus, Abbas, Legatus in Anglia, non admissus. II. 709

Anselmus, Lemovicensis Episcopus. II. 241.

Anselmus, Lucensis Episcopus. II. 699.

Antecessores, horum decreta Pontifices non debent infringere. II. 58

Antibimus Trapezuntinus Episcopus, factus Patriarcha Constantinopolitanus. I. 151.

II. 173. eius condemnationem & depositionem confirmavit Iustinianus. I. 252. ab

Agapeto remorsus est a Constantinopolitana sede. II. 173. III. 155. & seq. eius defecti

pallium redditum est Imperatori Iustiniano. III. 44. eius haereticos complices. III. 156.

Antibimus, Tyanenſis Episcopus. I. 233

Antiochena dioecesis, huius Metropolitanſi iure ordinationum episcopaliū privati. I. 48

Antiochena Ecclesia, eius privilegia. II. 8. huic ubinam totius Orientis administratio

ſit delata. I. 25. eſt caput orientalis dioceſeos. I. 63. in hanc quale ius competat

Romanæ Eccleſiæ. I. 64. quanto diſſidio ſit concuſſa ob Flaviani ordinationem. II.

113. in hac orrum ſchiſma excitavit Lucifer. II. 459. in debilis rebus conſultuit Romanam ſedem. II. 500

Antiochenam Concilium explicatur. I. 279. & ſeq. 285. & ſeq. III. 290. illius auctoritas. II. 23. in hoc decreta eſt executio ſententiæ

contra Athanaſium in Concilio Tyrio latae. I. 229. eius canones nec in Occidenti, nec in

Thracica dioceſi recepti. II. 23. & ſeq. hoc integrum an ex Arianis conſiſterit, ibid. cur vocetur orientale. I. 38

Antiochenus canon XII. explicatur. II. 24. & ſeq. cum canone ſexto Francofordienſi

conciliatus. II. 215

Antiochenus Episcopus, huic tertius dignitatis ordo competit. II. 433. 499. III. 10. hunc cur

provinciæ orientales agnoverint ut Patriarcham. ibid. huic vetita eſt ordinatio Metropolitanorum Conſtantiae Cypri. II. 8

Antiochenus Patriarchatus ab orientalibus diſtinguendus. I. 34

Antiochia Orientis regina & metropolis. I. 21. 24. 38. 72. huic non ſubeſt Cyprius. I. 240

Antiquitas, quomodo ſit honoranda. II. 564. cur debeat eſſe inviolata. II. 170. 175. 178. eius quanta ſit auctoritas. II. 539. & ſeq. 559

Antoninus, Ephelinus Episcopus, Simoniacus. III. 69

Antonius Augustinus, Tarracō. Archiepiſcopus. II. 39

Anysius, Theſſaloniceſis Episcopus, Ec-

cleſiæ ſuæ dignitatem auxit. II. 464. huic conſeſſae vices Papales per Illyricum. II. 491. quomodo ad episcopatum electus. III. 445.

Apennius, Illyrici praefectus praetorio. II. 464

Apimius, Africanus Presbyter. III. 105. & ſeq. III. 149. 209. 350

Apocriſtarii, horum munus in Principum palatiis. II. 216. III. 205

Apocriſtarii Romanae Eccleſiæ, cur dicti Reſponſales. II. 451. & ſeq. horum munus. ibid. 455. quoniam ſint dicti, II. 452. diſtincti ſunt

ab oeconomicis. ibid. horum origo. ibid. horum mittendorum uſus. II. 455. quā occasione deſierint. II. 458. cognoscebant

de cauſis mediocribus. ibid. 461

Apocriſtarius ſacri palatii, huius munera. II. 216. & ſeq. quoniam ſit dictus. ibid.

Apocrypha, eorum claſſes quam variæ ſint. II. 21

Apollinaris hæreſis ab orientalibus ad Papam relata. I. 80

Apollinaris a Synodo Conſtantinopolitana damnatus. I. 222

Apoſtoli ſteterunt iudicandi, non iudicantes. I. 198. his interdicitur ſui dominatus. I. 311. retinuerunt in Eccleſia civilem imperii diſpoſitionem. III. 5. & ſeq. 8. & ſeq. quomodo Eccleſias in provincias diſtribuerunt. I. 18. & ſeq. III. 5. horum cathedrae

quid. II. 467

Apoſtolica ſedes, vid. *Sedes Apoſtolica*.

Apoſtolicae Eccleſiæ, vid. *Eccleſiæ*.

Apoſtolici canones, horum auctoritas an ſit Clemens Romanus. II. 16. non recepti in Gallia I. 318. II. 35. & ſeq. eorum auctoritas. II. 16. 18. eorum numerus. ibid. quando ſint collecti. ibid. horum collectio

quando ab Oriente in Occidentem migravit. II. 20. a Gallis inter apocrypha recenſentur. II. 35. eorum quinquaginta recepit

Romana Eccleſia. ibid. explicati. III. 101

Apoſtolico permittente, hæc clauſula explicata. I. 272

Apoſtolici titulus tributus etiam Metropolitanis III. 19

Appamienſis episcopatus origo. II. 263

Appellaciones, a iudicibus electis cur non ſint licitæ III. 389. 391. & ſeq. 394. & ſeq. a iudicibus eccleſiaſticis ad Principes. II. 199.

ad futurum concilium quando exortæ. II. 278. 298. 302. ad ſynodus ſuperiores per libellum. III. 324. Aſtorum ad Papam. II. 207. Romanæ veritatis in Africa. III. 149. 355. eccleſiaſticæ unde ortæ. III. 223. & ſeq. 298. Episcoporum non

reci-

IIII 2

recipiebantur in veteri Ecclesia. III. 338.
 Episcoporum & Presbyterorum Galliae. II.
 211. & seq. 215. 220. a confirmatione ele-
 ctionum episcopaliū quando introductae.
 III. 22. Presbyterorum deiectionum ad se-
 dem apostolicam veritatis. II. 211. Presby-
 terorum quando primum admissae. III.
 411. iudicandae a Patriarchis. III. 365.
 hisce an obnoxia non sint iudicia a Roma-
 no Pontifice data. I. 71. quomodo a Pa-
 pa ad Papam directae. II. 302. & seq. quan-
 do sint illicitae a iudicio Metropolitanī.
 III. 107. a synodo minori ad maiorem
 quando non fuerint in usu. III. 293
Appellationes ad sedem Apostolicam, earum origo. III. 104. 109. inventae in concilio Sardicensi. 396. qua ratione in Gallia repertae. III. 181. reiectae a Gal-
 lis. III. 382. & seq. quando fuerint li-
 citae III. 318. hasce abolere quomodo Hispa-
 ni sint coacti. III. 368. quomodo etiam in
 Anglia fuerint in usu. ibid.
Appellationes tanquam ab abusu, vid. *Abusus*.
Appellationes transmarinae, veritatis. III.
 305. 355.
Appellationis iudicium Principibus refer-
 vatum. III. 370. & seq.
Appianae, eius locus defensio. I. 220
Apulia, quomodo Romanae Ecclesiae col-
 lata. II. 77
Apuliae Episcopi a quibus ordinati. I. 49
 & seq.
Aquensis Episcopus, subiectus Episcopo
 Arelat. II. 584
Aquensis regalia. III. 562
Aquileiense concilium ex Episcopis Occi-
 dentalibus constitutum. I. 33. pro Maximo
 contra Nestarium pronunciavit. II. 477.
 huic an etiam Acholius praesederit. ibid.
 cur auctoritate Imperatoris sit celebratum.
 III. 125. eius acta an sint genuina. II.
 464.
Aquileiensis Archiepiscopus vocatur abusi-
 ve *Patriarcha*. I. 43. c. 2. eius auctoritas. I. 50
Aquileiensis Metropolis, eius ordinatio
 pertinuit ad Mediolanensem Episcopum.
 III. 31
Aquisgranense Caroli M. capitulare. I. 68.
 II. 219. vocari potest breviarium iuris ca-
 nonici. I. 269
Aquisgranense concilium quando celebra-
 tum. I. 266
Aquisgranensis conventus. II. 255. III. 172.
Aquisania, quomodo accesserit Francorum
 Regno. I. 193. Pipino tradita. II. 248
Aquisanica legatio, eius termini. II. 632. III.

200. ad hanc quomodo pertinuerit Britannia.
 II. 632. commissa Gerardo Engolismensi.
 ibid. 635. quasnam provincias comple-
 xa sit. II. 636. huius termini non fuerunt
 semper certi. II. 641
Arabia. ab Antiochia avulsa, sed restituta.
 I. 238. III. 9
Arausica, urbs provinciae Arelatenfis. II. 550
Arausicana synodus, a quonam convocata.
 II. 550. an dici possit generalis. ibid. eius
 subscriptiones an sint purae & integrae. II.
 553
Arausicanum concilium. II., huius praefes.
 II. 587
Archelaus Iudaeorum rex, in exilium pul-
 sus. I. 219. & seq.
Archiepiscopus palatii Francorum quis. II.
 216. eius dignitas & auctoritas. ibid. & seq.
 praeerat controversiis canonicis. I. 297. eius
 munia & officia. II. 217
Archidamus, Legatus Papae Iulii. II. 394
Archidiaconatus quid sit. I. 281
Archidiaconi, hos Sigebertus confudit cum
 Chorepiscopis. I. 294. debeat esse diaconi.
 III. 209
Archiepiscopi Christianorum disti Patriar-
 chae. I. 21. horum ordinationes solis Pon-
 tificibus reservatae. III. 34. & seq. his in
 Gallia absque pallio Missam celebrare non
 licuit. III. 47. & seq. non habent suffra-
 ganeos. I. 50
Archipresbyteratus, quid sit. I. 281
Archipresbyter, quisnam non sit eligendus.
 III. 453
Arelas, urbs Viennensis provinciae. II.
 542. eius claritas & antiquitas. II. 539.
 ad Reges Galliae translata. II. 589. cur
 dicta *mater omnium Galliarum*. III. 125
Arelatense Concilium I. qua auctoritate
 coactum. II. 299. 559. ad hoc Caeciliani
 causa delata. II. 299. statutorum suorum
 publicationem delegavit Pontifici Silvestro.
 III. 347. explicatur. I. 39
Arelatense Concilium II. quo tempore
 celebratum. II. 558. III. 19. 127. an fuerit
 generale, an provinciale. II. 558. eius ca-
 non XVIII. explicatus. III. 127
Arelatenfes Episcopi, an olim fuerint suf-
 fraganei Ecclesiae Narbonensis. II. 609.
 quomodo cum Viennensibus certarint. II.
 511. 543. & seq. his quomodo vices sedis
 apostolicae sint datae. II. 206. 576. III.
 374. quo iure auctoritatem Metropolitanam
 acceperint. II. 541. gaudent primatu inter
 Metropolitanos Galliarum. II. 548. & seq.
 551. & seq. 573. 589. his quomodo Leo Pon-
 tificex

sifex iura sua ademerit . II. 563. ad horum curam quomodo pertinuerit Narbonensis provincia prima . II. 573. hisce subiectae provinciae . II. 594. his tributum fuit pallium . II. 605. III. 47. an habuerint potestatem convocandi concilia Gallicana . III. 125. 374. quomodo ad Galliarum Exarchatum adspirarint . III. 126. horum dignitas quomodo immutata . III. 127
Arelatenfis Ecclesia, prima sanctissimarum Galliae ecclesiarum . III. 142. eius potestas a Zosimo Papa conservata . I. 302. eius auctoritas & initia . II. 542. huic tributus sedis Apostolicae vicariatus . II. 538. & seq. 601. 606. huius primatus Ravenius Episcopus conservavit . II. 565. eius dignitas quomodo desierit . II. 606
Arelatenfis provincia, ab hac distinctae fuerunt Alpes marit. II. 542
Arelatenfis synodus adversus Lucidum an fuerit generalis . II. 579. contra Donatistas ab Imperatore est congregata . III. 124
Arelatenfis vicariatus, eius initia & origo . II. 206. 538. & seq. 558. 601. & seq. quomodo renovatus . II. 576. & seq. 601. & seq. quando desierit . II. 609
Argas, Morinensis Episcopus . II. 141
Arriani vid. *Arriani*.
Ariminense Concilium, a Papa Liberio rescissum . I. 60. a Parisensi concilio damnatum . II. 5. cur a Romano concilio reprobatur . II. 434
Arimundus, Vceticensis Episcopus . III. 175.
Aristidenfis episcopatus a Rutunensi distractus . II. 262
Armenia in quatuor provincias divisa . I. 242.
Armenarius Ebrodunensis Episcopus . I. 289. II. 549.
Arnaldus, Bascinonensis Episcopus . III. 502.
Arnaldus, Cenomauensis Episcopus . II. 638. 641.
Arnaldus, Helenensis Episcopus . II. 276
Arnaldus, Magalonensis Episcopus . II. 282.
Arno, Lavavensis sive Salzburgenfis Archiepiscopus . I. 271. III. 183. & seq.
Arnulpbus, Aurelianensis Episcopus . III. 401.
Arnulpbus, Ansonensis Episcopus . II. 518.
Arnulpbus, Lexoviensis Episcopus . II. 678. explicatus . III. 218. c. 1.

Arnulpbus, Remensis Archiepiscopus, eius causa . III. 398. & seq. coram quot crimina sua sit confessus . III. 400. a Pontifice restitutus . III. 402
Arnustus, Narbonensis Archiepiscopus . II. 607.
Arriana haeresis, huius infamia cur orientales ecclesiae sint notatae . II. 24. hac infestis clericis venia est data . II. 101. & seq.
Arriani falso accusant Athanasium . I. 229. cur in Synodo Constantinopolitana damnati . I. 26. ab his baptizati an rebaptizandi . I. 60. non potuerunt ab Imperatore indicari . I. 222. horum condemnationem Nicaeae factam confirmavit Constantinus Imperator . I. 250. hos quomodo suppresserit Clodoveus, Galliarum Rex . I. 265
Arricho, Tolosanensis Episcopus . III. 175
Arsenius Palaestinus, eius flagitia . II. 173
Arsenius, Hortensis Episcopus, Legatus sedis apostolicae . II. 625
Artaldus, Helenensis Episcopus . II. 610
Artaldus, Remensis Archiepiscopus . III. 493.
Arvernense Concilium, sub Urbano II. I. 304
Arvernensis synodus, eius decreta . III. 132
Arvernorum urbs, eius calamitas . II. 557
Ascanius, Tastaconensis Metropolitanus . II. 116
Asia, quomodo a Romanis acceperit nomen . I. 28. quomodo ad Romanos sit delata . ibid.
Asia Proconsularis, eius metropolis fuit Ephesus . I. 19. & seq. III. 7. 312. quomodo ad Romanos delata . I. 19. septem Episcopis commissa . ibid. an ab Asiana dioecesi sit distincta . I. 28. & seq. fuit provincia ecclesiastica ipsis Apostolorum temporibus . III. 7
Asiana dioecesis, quoniam confiterit provinciis . I. 28. in ecclesiasticis cohibuit Exarchum Ephesinum . I. 29. eius administratio est Constantinopolitanae sedi tributa . II. 154
Asiana synodus, suis dioeceseana non patriarchalis . III. 121
Asinarius, Vicouliensis Episcopus . III. 175.
Assamonaei, ab Herode extincti . I. 218.
Assesores quinam . II. 376. & seq. hisce an Legati possint annumerari . ibid. horum potestas . ibid.
S. Asbanasius, Alexandrinus Episcopus, illius electio & ordinatio . III. 428. eius prudentia in quaestione trium hypostaseon . II. 110. ab Arianiis falso accusatus . I. 228. & seq. eius

eius restitutioni quæ subscripserint Episcopi. I. 300. appellavit a concilio Tyrio ad Imperatorem. II. 179. in synodo Mediolanensi condemnatus. II. 449. eius causa in Sardicensi concilio retractata. II. 300. III. 292. 296. & seq. in communionem receptus. ibid. 305

Atticus, Constantinopolitanus Episcopus. II. 107

Atticus, Epiri veteris Metropolitanus II. 515. 521. III. 361.

Atto, Aufonensis Episcopus. III. 178.

Atures, nomen populi, non oppidi. III. 180

Audefindus, Roscellenium Episcopus. III. 181.

Andoenus, Rotomagensis Archiepiscopus. III. 161. 459

S. Augustinus, coadiutor Valerii Hipponensis. III. 58.

Augustinus, Anglorum seu Cantuariæ Episcopus, in Angliam a Pontifice missus. II. 604. huic tributus vicariatus sedis Romanæ fuit personalis. II. 612. 614

Augustodunensis monasteria, eorum privilegia. II. 134.

Augusti nomen cur sibi tribuerit Clodoveus. I. 191.

Augustus, cur Proconsulare imperium Romanæ instituerit. II. 274. omnia magistratum iura in se transulit. II. 412.

Avitus, Viennensis Episcopus. I. 190. II. 108. c. 2.

Aurelianense concilium I. formam dedit synodis Gallicanis sequentibus. III. 130. 155. a quonam convocatum. III. 130. ad hoc quinam convenierint Episcopi. ibid. quomodo a Rege Clodoveo sit confirmatum. III. 131. 156

Aurelianense concilium II. quam auctoritate convocatum. III. 131.

Aurelianensis academia, eius privilegia. I. 314

Aurelianus, Arelatensis Episcopus, Vicarius sedis Apostolicæ. II. 598. quomodo pallii usum obtinuerit. III. 45.

Auscitanensis provincie privilegia. III. 560.

Aufonensis parochia, Narbon. Archiep. subiecta. III. 175. 177

Austregisilus, Bituricensis Episcopus. III. 458

Ausbertus, Antipolitanus Episcopus. III. 175.

Autimius, Meguntiacensis Episcopus. II. 41.

Autissiodorensis synodus, eius canones. III. 113.

Auxanius, Aquefensis Archiepiscopus; Ebrodunensis Metropolitanus iura imminuere conatus est. II. 57. eius controversia cum Ingenuo Ebrodunensi. II. 578

Auxanius, Arelatensis Episcopus Vicarius Pontificis. II. 590. 594. III. 45

Auenticus, cum hoc de fide disputavit Ambrosius. I. 223

Aymericus de Malamorte, Lemovicensis Episcopus. III. 550.

B

B *Abylon*, an sit ipsa Roma in epistola B. Petri priori. III. 6. fuit sedis Patriarchalis Iudæorum. ibid.

Baetica provincia, quasnam sit complexa civitates. III. 286.

Baetica synodus Martialem, & Basilidem deposuit. I. 78.

Baioaria Ludovico in testamento assignata. II. 248.

Baiocensis Episcopus, huic destinati reditus. I. 210.

Balsamon castigatus & reprobat. I. 37. II. 174. 460. III. 15. 300. 500

Baptismus hæreticorum controversus. II. 18. ab orientalibus admissus. II. 19. & seq.

Baptizati a Donatistis non poterant adscisci in clerum. II. 380. ab Arianis an rebaptizandi. I. 60.

Barbam nutrire prohibentur clerici. III. 502.

Barenfis Episcopatus a Constantinopolitano imperio distractus. I. 54

Baronius, eius annales continuavit Spondanus. I. 209. emendatus. II. 92. 271. 392 474. 534. 593. 649. III. 510. eius coniecturas de Constantini donatione refellit Morinus. II. 91. notatus. III. 46. 355

Baribolomæus Abramus, notatus. II. 62.

Basilense Concilium, eius decretum contra Eugenium Papam. I. 86. a Gallis generali habitum est. I. 322. eius decreta legis publicæ vim non habuerunt ante regiam confirmationem. I. 323. eius decreta in Gallicana Ecclesia recepta. III. 65. in hoc Annatae sunt abolitæ. III. 84

Basilides, Legionensis Episcopus. ob idolatriam a sacerdotio pulsus. I. 78. II. 208. III. 286.

Basilinopoleos Eclesia, quomodo Nicænae sit subiecta. II. 63. huic quaenam iura vindicavit Nicænae Episcopus. III. 431.

Basiliscus, eius acta quomodo Zeno Impera-

- perator resciderit. II. 28.
S. Basilus, quæ prudentia Spiritus Sancti divinitatem asseruerit. II. 110. eius canon explicatus. II. 226.
Basilus, Cæsarensis Episcopus, eius ordinatio. III. 430.
Basilus, Gortynæ Episcopus. II. 160
Basilus Imperator, ægre tollit, Ludov. cam II. Italiae Regem vocari Imperatorem. I. 196. eius decretum in synodo octava explicatum. I. 230
Bassianus, Ephesinus Episcopus. II. 179. 185. III. 431
Bella, quomodo oriantur ex confusis iurisdictionum finibus. I. 4. horum gerendorum arbitrium pertinet ad Principes. II. 273. ab his quibusnam diebus sit abstinentium. II. 272. debent niti iustitia. I. 273. privata in Galliis vetita & penitus recisa. ibid.
Bellarminus castigatus. II. 26.
Bellilocense monasterium in prospectu castri Lucassensis II. 223. quibusnam sit dedicatum. II. 224
Benedictianæ a Chorepiscopis peractæ, an sit ratae. I. 271.
Benedictus V. Papa, depositus. III. 471
Benedictus VII. P. celebrat concilium contra Simoniacos. III. 77
Benedictus XIII. promiserat in conclavi, se renuntiaturum papatui ad extinguendum schisma. III. 225. 228. a quibusnam sit electus. III. 225. huic quomodo obedientia sit subtracta. III. 228.
Benedictus Caetanus, Cardinalis Legatus in Gallia. II. 686.
Benedictus Levita, eius collectio canonum quando publicata. II. 41
Beneficia ecclesiastica, non sunt hereditaria. III. 502. nova in iure canonico instituta. I. 250.
Beneficiorum collationes, quomodo ad se traxerint Romani Pontifices. II. 234. 237. censentur in fructu. III. 534. 543
Beneficiarius, in regno Franciæ non potest esse alienigena. II. 239
Benenatus, Episcopus Iustinianæ primæ, damnatus. II. 535
Beneventanum Concilium, ab Urbano II. habitum. III. 479.
Beneventum, urbs primaria Samnii. I. 54
Beneventus, Eugubinus Episcopus. II. 668
Berengarius, Abbas. II. 141
Berengarius, Narbonensis Archiepiscopus. III. 178
Berengarius, Aulonenis Episcopus. III. 177
Berengarius, Gerundensis Episcopus. II. 277.
Berengarius, Helenensis Episcopus. II. 277
Berengosius, Abbas, explicatus. I. 185
S. Bernardus, quam Pontifici Rom. concesserit potestatem. I. 311
Bernardus, Appamienis Episcopus. II. 293
Bernardus, Biterrensis Episcopus. II. 282
Bernardus, Cadurcensis Episcopus. II. 271. e. 2
Bernardus, Lutevensis Episcopus. II. 286
Bernardus, Solemniacensis Abbas. II. 174
Bernus, Augustodunensis Episcopus. III. 491.
Bernwardus, Hildesheimensis Episcopus. II. 677
Bertridus, Ambianensis Episcopus. II. 133.
Berrolfus, Treverensis Metropolitanus. II. 207
Bertrandus, Arelatensis Archiepiscopus. I. 210
Bertrandus, Narbonensis Archiepiscopus. II. 614
Bertrandus, Regensis Episcopus. II. 286
Beryensis synodus, contra Ibam Edeffenum. I. 38
Beryus erecta in metropolim. I. 233
Bibere ultra tertiam vicem Legatis non licet. II. 665
Bigami, hos a sacerdotio repulit Pontifex Leo. II. 115
Biterrense Concilium, a quibus celebratum. III. 123
Bithynia, eius metropolis Nicomedia. III. 6
Bituricensis Archiepiscopus, eius primatus. II. 265
Bituricensis provinciæ regalia. III. 545. 551.
Biturigense Concilium, sub Romano Cardinali. II. 232. huius confessus qualis fuerit. III. 206
Biturigensis conventus, in hoc decreta est sanctio pragmatica. III. 234. in hoc examinata & recepta sunt Concilii Basileensis decreta. III. 233
Blondellus, notatus & correctus. II. 474. III. 377. 441. 442
Bodo, Augustodunensis Episcopus. II. 141
Bona Clericorum defunctorum non sunt invadenda a laicis. III. 209. *Episcoporum propria*, pertinent ad eorum propinquos. III. 499
Bona ecclesiastica, horum dispensatio an ad Papam pertineat. III. 93. & seq. in hac an Pontifex summam habeat auctoritatem. ibid.

S. Be-

S. Bonifacius, Moguntinus Archiepiscopus, huic vices sedis apostolicae datae. II. 206. 616. & seq. missus a Papa in Germaniam ad convertendas gentes. II. 616. III. 164. 195. huic an fuerit concessa auctoritas congregandi Concilia. II. 617. huic quanti sumtus sint constituti. II. 648. Fuldense monasterium construxit. II. 135. martyrium pro Christi doctrina subiit in Frisia. II. 621. III. 195. vocatus *Missus S. Petri*. III. 164

Bonifacius VIII. Papa, eius cum Philippo Pulchro, Francorum Rege, dissidium. I. 208. II. 293. & seq. contendeat, Regem Francorum sibi in temporalibus subditum esse. I. 185. c. 2. 209. primus in Gallia tentavit episcopatum dissectionem Regibus inconsultis. II. 263. eius adversus iura regni Francici constitutio. III. 220. & seq. fuit hostis Gallici nominis. I. 185. c. 2

Bonitus, Valentinus Episcopus. III. 175

Bonorum capio quomodo contra clericos contumaces usitata. II. 256. 259. 306. quomodo sit verita in Synodo Lugdunensi. II. 308. fuit usitata ob invalam iurisdictionem. II. 309

Bonosus, haereticus, ab hoc ordinati an sint suscipiendi. II. 103

Borrellus, Barcinonensis Comes. III. 178

Brevia curiae Romanae quomodo suscipienda. I. 274

Britannia citerior. III. 501. olim suum Archiepiscopum habebat. II. 632. restituta metropoli Turonensi. III. 214. distincta a Turonensi. II. 635. quomodo pertineat ad legationem Aquitanicam. II. 632

Britanniae regalia. III. 549

Britonum Episcopi subsunt Turonensi Archiepiscopo. III. 384. recusant interesse Gallicanis Synodis. III. 188.

Brundisius Episcopus ab imperio Constantinopolitano distractus. I. 54

Brunetus, [Petrus] eius liber de concilio Basileensi. III. 321. c. 2

Bruno, Lingonensis Episcopus. III. 417

Bruno, Signinus Episcopus, Legatus in Gallia. II. 660. III. 520

Brutia, eius metropolis. I. 53

Brutii, horum Episcopi a quibus ordinati. I. 53. & seq.

Bulgaria resecta a Romana dioecesi. III. 146. quomodo Pontificibus Romanis sit erepta per Constantinopolitanos. I. 10. hanc quomodo Ignatius sibi curarit addici. ibid.

Bulgarius Archiepiscopus, id est, primae

Iustinianae. III. 363

Bulla coenae Domini non est recepta in Francia II. 74. huius publicatio an tolerantiam interrumpat & privilegia revocet. ibid.

Bullae pontificiae, harum executio quomodo concedatur in Gattia. I. 274. II. 10. 51.

Burchardus, Lugdunensis Episcopus. II. 222.

Burchardus, Viennensis Archiepiscopus. II. 222

Burchardus, Wormatiensis Episcopus. II. 46.

Burdigalense Concilium adversus Priscillianum. III. 125

Burdinus, Antipapa. III. 529. eius calamitas. II. 683

Burdinus, Bracarensis Archiepiscopus. I. 95.

Burgundiones, quasnam provincias in Gallia possederint. III. 128. horum regnum quando abolitum. III. 132

Burgundionum Rex Francorum Regis miles appellatus. I. 190

Bursarum corrosio. II. 658

Byzacena provincia pertinet ad Africam. III. 354

Byzacenum Concilium eius privilegium. I. 256.

Byzaccus Primas, Romae de crimine respondere noluit. III. 366

Byzantinus Episcopus, quanta fuerit auctoritate. II. 394

Byzantium urbs, sedes imperii Orientalis facta. III. 311

C

Abilonense Concilium, cur & qua auctoritate celebratum. III. 372

Cadalous, Antipapa, reprobat. I. 276. II. 684.

Cacchianus, Carthaginensis Episcopus, eius ordinatio I. 228. III. 32. eius causae cognitio. II. 183. & seq. ad Arelatense concilium delata. II. 299. an ad sedem Apostolicam appellarit. III. 356

Caesestinus vid. *Coelestinus*.

Caelibatus sacerdotum. I. 317

Caesarea, Cappadociae metropolis I. 19. II. 6. fuit sedes Vicarii Ponticae dioeceseos. I. 29.

Caesarea, Palaestinae metropolis. III. 9. huic quomodo fuerit subiectus Hierosolymitanus Episcopus. III. 9. & seq.

Caesa-

Caesariensis Episcopus, quanta fuerit dignitate. I. 29. hinc reservatum ius metropoliticum in Palaestinam. II. 105
Caesariensis Exarchus, hunc coluit Pontica dioecesis. I. 29
Caesarius, Arelatenfis. Episcopus. II. 34 37. 587. eius patria & dignitates ante Episcopatum. II. 581. & seq. praefuit concilio Agathensi II. 582. eius epistola encyclica. III. 153
Calabria, huius Episcopi a quibus sint ordinati. I. 51. & seq. inter huius Episcopos quinam referantur. I. 53. hoc nomen cuiusnam Italiae parti sit tributum. ibid. eius provinciae. ibid. eius metropolis quomodo Rhegium dicatur. ibid. quomodo Romanae Ecclesiae collata. II. 78. quomodo Romano Patriarchatu erepta & Constantinopolitanoq. tributa. II. 537
Calendium, Antiochenus Patriarcha. III. 332.
Campania, eius limites & fines. I. 31. & seq. eius metropolis fuit Capua. ibid. 53
Campus Martius, quidnam apud Gregorium Turonensem. III. 167
Cancellariae taxationes, unde sint ortae. III. 69. & seq.
Cancellarius Franciae condebat edicta regia. I. 297
Candidianus Comes ad Concilium Ephesinum missus. II. 186
Canones apostolici, vid. *Apostolici*.
Canones, sunt supra Patriarchas. II. 212. condebantur olim in conciliis. I. 314. II. 22. per omnia teneri debent. I. 236. habent vim legum. II. 169. difficultus solvuntur quam leges publicae. ibid. eorum magna olim reverentia. II. 202. eorum disciplinam antiqui severius & accuratius colebant, quam nos. II. 100. eis semper multum detulerant Romani Pontifices. II. 51. eorum confirmatio quomodo & cur pendeat a Principibus. I. 250. III. 154. eorum custodia Principibus demandata. I. 244. II. 168. 170. 175. horum executioni tenentur Principes consulere. I. 253. 315. II. 168. horum executio differt a tuitione. II. 168. & seq. recepti non debent violari absque manifesta necessitate. II. 206. horum infringendi venia non concedebatur olim. II. 117. eorum severitati interdum aliquid detrahendum. II. 260. eorum venia non facile indulgenda. II. 50. 118. quomodo differant a legibus regis. I. 311. & seq. horum tuitio potissimum Franciae Regibus
Tom III.

competit. I. 265. novi a quonam debeant examinari. I. 317. III. 152. antiqui qua reverentia a Gallis sint recepti. II. 33. & seq. Gallicani quomodo in Hispania recepti. Id. 37. horum custos quomodo sit Romanus Pontifex. II. 56. eorum custodia plena quot modis peragatur. II. 170. & seq. violati quomodo Principis auctoritate sint restituendi. II. 275
Canonica capitula a iurisdictione Episcoporum eximita. II. 48
Canonicae constitutiones, haec tueri tenentur Principes. I. 244
Canonicae quaestiones, his interesse non debent laici. I. 231
Canonici cathedralium ecclesiarum, ad hos quomodo ius eligendi Episcopos sit translatum. III. 15
Canonici Episcopi quinam sint. II. 227.
Canonici Psaltes, quinam dicantur. II. 227
Canonicum ius, huius synopsin exhibet novella CXXIII. Iustiniani. I. 258. II. 171. eius brevium quomodo sit Capitulare Aquilgranense. I. 268. & seq. hocce quisnam cum civili iure coniunxerit. II. 46. novum an & quomodo a veteri differat. ibid. unde in tantam accreverit molem. II. 47. eius prima pars est Decretum Gratiani. III. 407
Canonicum privilegium, promissum in Francorum Regum coronatione. II. 236
Canonistae, multi in Ecclesia Graeca. II. 46
Canonum collectio, vid. *Collectio*: antiqua post Chalcedonense concilium. II. 31. & seq. alia a Theodoro adornata. III. 327. antiquissima sunt canones Apostolici. II. 16.
Canonum executio, vid. *Executio canonum*.
Canonum liber, a Chilperico Rege ad Episcopos transmissus. II. 34. *Codex Romanae Ecclesiae* ab Hadriano I. Carolo M. dono datus. I. 67
Canonum, violatio manifesta a Principe aut synodo castigari potest. II. 173. hanc quomodo Gallicani Episcopi impederint. II. 206. dat locum Appellationibus ab abusu. II. 320
Canuaniensis Archiepiscopus, Legatus natus Apostolicae sedis in Anglia. II. 615. 707. ante tempore Augustini Episcopi vicariatum sedis Romanae hereditario acceperit. II. 611. praeter hunc in Anglia nullus Apostolicae sedis Legatus est admittendus. II. 709.
Capellae regiae praefectus dicitur Apostolicarius. II. 216
Capellanus summus, discutebat apud Gallos
K k k k

los in Palatio res ecclesiasticas. II. 216. eius dignitas quanta. ibid.

Capitalia crimina, quatenam sint. III. 158.

Capitatio, quale apud Iudaeos tributum. I. 220

Capitula canonica, vid. *Canonica*.

Capitula Canonum Hadriani Papae, ab Ingilramno divulgata. II. 41. quando prodierint primum. III. 377

Capitulare Aquisgranense, vid. *Aquisgranense*.

Capitulare Lotharii, quid sit. I. 269

Capitulare Ludovici Pii explicatum. I. 269

Capitulares Regum Francorum, quatenam. I. 269. & seq.

Capitularium libri, a quibusnam sint collecti. I. 270

Cappadocia, in duas provincias a Valente Imperatore secta. I. 233. eius metropolis fuit Caesarea. I. 19. III. 6.

Capua, Campaniae metropolis. I. 32. 53

Capuanum concilium, eius decreta. II. 104. 380.

Caput Ecclesiae universalis quomodo sit Romanus Pontifex. I. 17. Occidentis quis. I. 39

Cardinales, olim in concilium a summis Pontificibus adhibiti. I. 69. eorum quantitas dignitas. ibid. eis quando rubeae sint datae vestes. II. 684

Cardinales Legati, quibus cibis sint praeiurandi. II. 665

Caria, Asiana provincia. I. 28

S. Carilefi monasterium in agro Cenomano. II. 135

Carissiaci synodus. II. 218

Carlemannus, Abbas. II. 141

Carnium esus prohibitus tempore quadragesimae. III. 482

Carnotense martyrologium emendatum. II. 642

Carnotensis Ecclesia contra Dunensem Episcopatum est protestata. I. 242

Carolemannus, Francorum Rex, quomodo canonum ecclesiasticorum executioni prospexit. I. 268. eius auctoritate quatenam in Gallia sint convocata concilia. III. 164.

Carolus Magnus, quando Rex Italiae factus. II. 77. Imperator appellatus. I. 92. 193. & seq. II. 87. multum amplificavit Regnum Francorum. I. 193. munificus erga ecclesias regni sui. III. 508. eius mos in instituendis Episcopis. III. 468. se abstinuit a negotio electionum episcopaliū in regno Longobardorum. III. 470. & seq.

eius pietas & diligentia. I. 268. & seq. Capitulare eius Aquisgranense. 67. & seq. 268. II. 219. huic Hadrianus I. codicem canonum Romanae Ecclesiae dono dedit; I. 67. II. 36. cur se Patritium Romanorum, & Ecclesiae defensores vocarit. I. 91. & seq. II. 86. & seq. quomodo regna inter filios distribuerit. I. 93. 195. an Romanam summorum Pontificum dominio adscripserit. II. 80. & seq. Dominus Romanae urbis appellatus. II. 88. huic quis contulerit imperium, ibid. a Leone Pontifice adoratus ibid. politiam ecclesiasticam in Gallia restauravit. III. 169

Carolus Calvus, factus Rex Aquitaniae II. 248. occupat regnum Lothariense II. 255. quomodo factus Imperator I. 196. solidum Pontifici ius in civitatem Romanam tribuit, II. 90. sivit introduci novitates, III. 188. pietas eius commendata. II. 139. eius liberalitas in Romanam Ecclesiam. II. 78. quomodo Episcopos Gallicanos a iudiciis Apostolicae sedis liberavit. II. 209. eius obitus. III. 198

Carolus Martellus, episcopatus pro arbitrio tradebat. III. 465. eius pietas a Bonifacio laudata. II. 617

Carolus VI. Galliae Rex, eius cura pro conservandis iuribus Ecclesiae Gallicanae. II. 10. 237. quomodo schisma Pontificum extinguere sit conatus. III. 226. & seq. quomodo Gallicanae Ecclesiae restituerit antiquam suam libertatem. III. 232

Carolus VII. Galliae Rex, eius sanctio pragmatice. II. 239. quomodo sese in regno suo Imperatorem dixerit. I. 192

Carpentoracense concilium, huic quis praefecerit. II. 587

Carthaginense concilium, eius decreta. I. 62. II. 104.

Carthaginense concilium tertium, explicatum. III. 445

Carthaginensis Episcopus, erat Metropolitanus & primas totius Africae II. 467. 542. III. 8. huius ordinatio quibusnam competat. III. 32

Cassanus, Tartarorum Rex, religionem Christianam amplexus. II. 288

Cassipum castrum ab Ecclesia Concyritana recisum & Ifauriae Episcopo tributum. I. 263

Casbari, iidem qui Novatiani. II. 103. quomodo schismaticis annuuntentur. II. 225

Cathedrae Apostolorum, quidnam Tertulliano. II. 467

Cathedrales ecclesiae, harum Canonici vid.

vid. *Canonici*.

Cathedraicum, quomodo differat ab in-
chronistico. III. 70

Cato, *Turonensis* Episcopus. III. 455

Causa illic audienda, ubi crimen est ad-
missum. I. 78

Causae communes, quatenus sint. III.
147. 160. & seq. 343. quomodo indicandae II.
298. 301. tractandae ex communi omnium
consensu. I. 302. tractatae in Conciliis ge-
neralibus aeo Caroli Magni. III. 173

Causae Criminales, vid. *Criminales*.

Causae difficiles referendae ad sedem A-
postolicam. II. 176. 515. 628.

Causae ecclesiasticae, non debent subici
legibus publicis. II. 206. in his Impera-
tores possunt dare iudices. III. 160

Causae maiores, idest, dubiae & ambiguae.
I. 75. & seq. III. 344. ad sedem Aposto-
licam referendae. I. 75. & seq. 270. II.
437. & seq. 514. 524. III. 412. definiti
non possunt absque censura Papae. III.
395. 406. harum iudicium est pars iuris pa-
triarchici. I. 44. in his quomodo Romanus
Pontifex exercent ius patriarchicum. I. 56
Causae minores, quatenus sint dictae. II.
457.

Cecropius, *Sebastopolis* Episcopus, I. 231

Cellense Concilium, III. 574

Cemelensis civitas, subiecta Episcopo
Ebredunensi, II. 588

Cemelensis Episcopus, distinctus a Ni-
caeensi castro, II. 554

Cemelensis provincia, ubinam, III. 180

Cencius, Cardinalis, Legatus in Sicilia,
II. 517. cur a Pontifice castigatus. II. 690

Cencius, Sabinensis Episcopus, III. 520

Cennemacus, Venetensis Episcopus, II.
123. c. 1.

Cenomanensis Episcopus fuit suffraganeus
Turonensis Archiepiscopi, II. 638

Census, quomodo a Iudaeis per Roma-
nos exactus, I. 219. & seq. annuus Episco-
porum. III. 211. 213. ob hunc denegatum
Leo Isaurus Gregorium II. Pontificem cu-
ravit interfici, II. 80

Ceremoniae sacrae, de his cur Principes
non possint decernere, I. 226

Cessiones Episcopatum an fuerint licitae
III. 57. 399

Chalcedonense Concilium, cur & qua au-
thoritate congregatum, II. 27. indictum
a Marciano II. 195. 407. 417. eius magna
reverentia, II. 27. 530. eius canon de pa-
triarchatu Constantinopolitano. II. 195. ca-

non XXVIII. a S. Leone reiectus. II. 26.
& seq. 52. & seq. emendatum & explicatum
II. 54. II. 404. eius confessus quomodo fuerit
dispositus. I. 30. II. 408. eius canon XVII. ex-
plicatus. I. 236. quomodo confirmatum.
I. 251. II. 530. eius canones an ab Ecclē-
sia Romana sint reiecti. II. 26. & seq. e-
ius canonones XXVIII. voluit confirmare
Leo Pontifex. II. 56

Chaporovic, an electionem significet, III.
16. 425. denotat apud ecclesiasticos ordina-
tionem. ibid.

Chelidonius, Vefontionensis Episcopus,
cur ab Hilario Arelatensi depositus. II.
559. in Romana Synodo est absolutus a
crimine, II. 560. & seq. quomodo a Pon-
tifice sedi suae sit restitutus. III. 360

Chifflerius castigatus. II. 477

Childebertus, *Rex Francorum*, Episcopa-
tum Meleduni instituire conatus est. I.
242. II. 244. eius praesidium imploravit
Gregorius Magnus. I. 267

Chilpericus, *Rex Francorum*, qualem ca-
nonum librum ad Galliae Episcopos misere-
rit, II. 34. quomodo canonum custodias
se se iuramento obstrinxerit, II. 202

Chorepiscopus clero accensus & Pre-
byterio praelatus, I. 278. quomodo a Cho-
repiscopo sit distinguendus. I. 279. & seq.
quidnam sit. ibid. collatus est olim cum
presbyteratu, I. 281. & seq. poterat con-
ferri Episcop. vacantib. ibid. quomodo restri-
ctiori potestate concedatur, I. 289.

Chorepiscopi, ab his peractae ordinatione-
s an sint canonicae, I. 271. & seq. his omnis
muneris episcopalis pars denegata, ibid. III.
182. hos Leo Papa in exsilium pellendos
decrevit, I. 272. III. 183. cur dicantur vil-
lani Episcopi I. 278. non obtinebant Epi-
scopatus apicem, ibid. & seq. potuerunt
ab uno Episcopo ordinari, I. 279. an pos-
sint vocari omnes Episcopi vacantes, I.
281. & seq. eorum officia quatenus fuerint
I. 282. an possint Subdiaconos ordina-
re, ibid. & seq. gerunt pauperum cu-
ram. I. 288. sunt honoratiores quam Pre-
byteri, ibid. ad formam septuaginta disci-
pulorum instituti, ibid. horum ministerio
quis arctiores fines praescripserit, I. 290.
eorum audacia in Parisiensi concilio est
damnata. I. 292

Chludys, idem, quod pallium imperia-
le, III. 43

Chrisma quotannis, ab Episcopo in cae-
na Domini consecrandum, II. 44

K k k k 2

Chri-

Chrismanis alium, non vendendum, III. 302.

Christiana respublica constat ex clericis & laicis, I. 178. non potest cum Synagoga Iudaeorum comparari. I. 221

Christianus, Antissiodorensis Episcopus, II. 141

Christus est solus Rex & Sacerdos. I. 178. Ecclesiam instituendo regiam dignitatem nec laesit nec auxit, I. 213. eius responso de Caesaris centu, ibid. est in medio eorum, qui in eius nomine congregantur, II. 597. in hoc quinam duas voluntates finxerint, II. 440. hunc filium Dei naturalem esse, quinam negaverint, III. 173. eius Vicarius quomodo sit Pontifex Romanus, III. 409

Chromatius, Aquileiensis Episcopus, III. 329.

Cineres super caput spargendi in die ieiunii. III. 482

Civile ius quando in Occidente promulgatum, II. 46

Civiles leges an eum habeant finem, quem ecclesiasticae. I. 245

Civilis potestas, eius concordia cum ecclesiastica cur sit necessaria. I. 275. quomodo differat ab ecclesiastica. I. 312. & seq.

Civitates. vid. *Urbs*.

Claramontense Concilium, sub Urbano II. celebratum. II. 272. 289. III. 209. & seq. 214. eius canonem quidam illustrati. III. 209. & seq.

Claramontensis Episcopatus quomodo erectus. II. 268

Claudianus, Viennensis Chorepiscopus. I. 289. & seq.

Claudiopolis sacra metropolis Honoradi. I. 241

Claves confessionis, B. Petri. I. 90

Claves discretionis & potestatis quid. II. 130

Clemens, Cavillonensis Episcopus. II. 286.

Clemens Romanus, an sit auctor canonum Apostolicorum. II. 16

Clemens V. Papa, qualem Regi Franciae tribuerit auctoritatem. I. 208

Clemens VI. Papa, eius constitutio de iuramento fidelitatis praestando Metropolitanis. III. 26. & seq.

Clementius, Byzacentus Primas, Romani vocatus de crimine ibi respondere noluit. III. 366

Clerici, qua gaudeant immunitate. II. 68. & seq. eorum causae a quibusnam examinandae. III. 158. quatenus Principum legibus reneantur. I. 232. an a Principibus possint iudicari. I. 227. & seq. conveniuntur in Gallia coram iudice saeculari in actionibus realibus. II. 69. eis imperata abstinentia ab uxoribus. I. 317. eis interdicta mulierum extraneorum consortia. I. 254. horum defunctorum bona non sunt invadenda a laicis. III. 209. his coelibatum Siricius Papa praecepit servandum. I. 61. horum censura an subiaceat legibus Principum. I. 227. cur absque titulo non ordinandi. II. 47. his per vitium ordinatis aut haeretica communione infectis quomodo concedatur venia. II. 102. & seq. his ab haeresi redeuntibus an relinquendus sit gradus. II. 103. subsunt iurisdictioni Episcoporum. II. 132. olim a Pontificibus commendati. II. 234. horum causae ante iudicium Metropolitanum ad Regem deferri non debent. II. 321. & seq. inter hos cur baptizati a Donatistis non sint numerandi. II. 381. horum causae quomodo in Synodis sint definiendae. III. 290. barbam & comam nutrire prohibentur. III. 502. alieni absque formatis epistolis non recipiendi. III. 482

Clerus, ad hunc provehi non debent rationalium officiales. I. 260. & seq. ad hunc quis vi iuris antiqui sit admissus. II. 47. huic an Pontifex Romanus possit imponere tributa. III. 90. & seq. hunc quomodo clerus & populus in officio continuerint. III. 222

Clodoveus, Galliae Rex, eius auctoritas & dignitas aequalis imperatoriae. I. 190. cur se Augustum vocaverit. I. 191. cur defensor fidei cognominatus. I. 265

Clotherius, Galliae Rex, quomodo canonum ecclesiasticorum executioni prospexerit. I. 268. quomodo confirmavit Parisiense concilium. III. 157. eiusdem de Parisiensi concilio editum quomodo ab ecclesiasticis sit approbatum. III. 159

Cluniacense monasterium, eius privilegia. II. 222

Clausae Spaniae, quid. III. 179

Coadiutores in Episcopatibus, ad & quomodo potuerint constitui. III. 58

Codex canonum ab Hadriano I. missus ad Carolum M. I. 67. encyclicus. II. 529. Iustinianus emendatus. II. 175. & seq. Theodosianus quantae sit auctoritatis in Gallia. I. 59. II. 46.

Codi-

Codices veteres, quantae auctoritatis. III. 367
Coelibatus, hunc Papa Siricius clericis demandavit servandum. I. 61
Caelestinus Papa, Nestorium officio deiecit. I. 73
Caenae Domini Bulla, vid. *Bulla*.
Cognitio causarum ultima, an competat Romano Pontifici. I. 71. & seq. constabat relationibus & consultationibus. ibid.
Cognitionem causarum primam in conciliis Legati Pontificis sibi arrogarunt. III. 202. quomodo Pontifices ad sese traxerint. III. 332. 359.
Collatio Beneficiorum, vid. *Beneficiorum collatio*.
Collectio canonum antiquissima quae sit. II. 16. quomodo a Dionysio edita sit. II. 31. III. 151. & seq. a Theodoro in quinquaginta titulos distributa. II. 32. Dionysiana quomodo in Gallia sit recepta. II. 34. Martini Bracarensis in Hispania est approbata. II. 36. Isidoriana, v. *Isidorus Hispalensis*: conciliorum Gallicanorum quomodo facta. III. 152. & seq.
Colloquium curiale, quid. III. 217
S. Columbani regula, examinata in concilio. III. 161
Comam nutrire prohibentur Clerici. III. 302.
Combournensis Vicecomes fruebatur regaliam iure in Lemovicensi dioecesi. III. 550
Comburnii dominus iure regaliam fruebatur in Dolensi dioecesi. III. 550
Comes palatii Francorum, iudiciis Palatinis praeerat I. 297. discutebat in Palatio res saeculares. II. 216
Comites, cur ad concilia convenire debeant. III. 107. & seq. in conventibus Gallicanis federunt in diversis a laicis subselliis. III. 170. eorum partes in conciliis Gallicanis quae fuerint. ibid.
Communicatariae litterae, harum usus. III. 347.
Communione ecclesiastica origo in cathedra Petri. I. 14
Compendiense Concilium sub Pipino celebratum. III. 185. unde dictum & quando habitum. III. 167
Concilia, horum indictio est pars iuris patriarchici. I. 44. in his quomodo Principes possint esse praesentes. I. 224. horum decreta confirmant Principes. I. 249. & seq. ad haec quomodo a Pontifice possit appellari. II. 298. & seq. in horum exordiis proferebant Episcopi Legationis suae litteras. II. 396. ad haec legitime cele-

branda requiritur Pontificis vel praesentia, vel ratihabitio. II. 411. in his quanta sit Pontificis auctoritas, ibid. in Occidente celebrata requiritur ut plurimum concepta sunt sub Pontificis nomine, II. 425. ex horum celebratione quaenam capiat utilitas. II. 514. hisce deesse ob quas causas possint Episcopi. II. 520. & seq. horum quot fuerint genera. III. 12. quomodo a Legatis Pontificiis sint convocata. III. 201
Concilia dioecesana, sive *nationalia*, horum origo. III. 97. & seq. 119. & seq. 144. cedunt conciliis plenariis Ecclesiae universalis. II. 38. III. 152. horum ordo sub Caroli Magni imperio. III. 169. & seq. non sunt passim celebranda a Legatis Papae. III. 207. & seq. ad haec missi Episcopi quanta fuerint auctoritate. II. 385. & seq. ab his an iterum ad dioecesana possit appellari. III. 313. hisce quomodo summa competat in iudiciis faciendis: auctoritas. ibid.
Concilia Ecclesiastica, quomodo differant a regis. III. 216. quomodo in Gallia sint habita. III. 208. horum totam auctoritatem Legati ad se traxerunt. III. 707
Concilia Gallicana non possunt absque Regis consensu congregari. III. 139. saepe in palatiis Regum sunt habita. III. 173. 194. vid. *Gallicana*.
Concilia Generalia, horum nomine quid intelligeretur sub Carolo VI. Rege. II. 49. regni Gallicani congregabantur olim auctoritate Regum. II. 627. horum immediatam convocationem quomodo ad se traxerit Nicolaus I. Pontifex. II. 628. III. 189. Orientis & Gallicana quomodo differant. III. 144. horum auctoritas quanta. III. 145. 149. & seq. semel per singulos annos celebranda. III. 150
Concilia nationalia, vid. *Concilia dioecesana*.
Concilia oecumenica, qualia esse debeant. II. 446. non debent celebrari sine Romani Pontificis auctoritate. II. 404. 407. III. 192. eorum summa reverentia apud summos Pontifices. II. 301. eorum convocatio pertinet ad Principes. III. 130. eis Principes praescribunt ordinem rerum gerendarum. II. 186. 189. 191. iis interesse possunt Principes, ubi de fide agitur. I. 224. confirmata ab Imperatoribus. I. 250. & seq. III. 154. eis interesse non consueverant Romani Pontifices. II. 407. an sint superiora summo Pontifice. II. 50. & seq. non sunt partim approbanda, partim reprobanda. II. 27. priora saepe a posterioribus emendantur h. 315. eis cedunt concilia regionalia.

gionalia. III. 152. cur celebrari defierint. III. 115. & seq. his an praefuerint Legati Romani. II. 386. hisce an liceat de fide aur disciplina decernere absque relatione Pontificis. II. 429. & seq. in his quomodo competat suffragii praerogativa. II. 432 & seq.

Concilia patriarchalia habenda semel in anno. III. 116

Concilia Provincialia, quomodo & qua auctoritate congreganda. II. 45. III. 97. & seq. eorum summa olim erat auctoritas. I. 71. II. 560. III. 4. 347. horum auctoritas quomodo sit fixa. III. 40. quotuplicia sint. III. 97. & seq. quoties & quando celebrari debeant. III. 100. & seq. in his quonam causae sint tractandae. III. 103. & seq. ab horum iudiciis de disciplina laicis appellare non licet. III. 104

Concilia regia, quomodo differant ab ecclesiasticis. III. 216. eorum varia nomina ibid. a quibusnam sint convocata. ibid. horum auctoritas, III. 217. in quera finem sint instituta. ibid.

Concilium apud S. Aegidium, vid. *Aegidii*; *Africanum*, vid. *Africanum*; *Agathense*, v. *Agathense*; *Agrippinense*, v. *Agrippinense*; *Ancyranum*, v. *Ancyranum*; *Anglicanum*, v. *Anglicanum*; *Ansanum*, v. *Ansanum*; *Antiochenum*, v. *Antiochenum*; *Aquileiense*, v. *Aquileiense*; *Arauscanum*, v. *Arauscanum*; *Arelatense*, v. *Arelatense*; *Biterronense*, v. *Biterronense*; *Bituricensis*, v. *Bituricensis*; *Byzacenum*, v. *Byzacenum*; *Cabilonense*, v. *Cabilonense*; *Capuanum*, v. *Capuanum*; *Carthaginense*, v. *Carthaginense*; *Carpenteriatense*, v. *Carpenteriatense*; *Cellense*, v. *Cellense*; *Chalcedonense*, v. *Chalcedonense*; *Claromontanum*, v. *Claromontanum*; *Compendiense*, v. *Compendiense*; *Constantinopolitanum*, v. *Constantinopolitanum*; *Egarense*, v. *Egarense*; *Eliberitanum*, v. *Eliberitanum*; *Emeritense*, v. *Emeritense*; *Epaonense*, v. *Epaonense*; *Ephestinum*, v. *Ephestinum*; *Florentinum*, v. *Florentinum*; *Francfordiense*, v. *Francfordiense*; *Gangrense*, v. *Gangrense*; *Iconiense*, v. *Iconiense*; *Laodicense*, v. *Laodicense*; *Lateranense*, v. *Lateranense*; *Liptinense*, v. *Liptinense*; *Lucense*, v. *Lucense*; *Lugdunense*, v. *Lugdunense*; *Metense*, v. *Metense*; *Milevitanum*, v. *Milevitanum*; *Mosomense*, v. *Mosomense*; *Narbonense*, v. *Narbonense*; *Nemaufense*, v. *Nemaufense*; *Neocaesariense*, v. *Neocaesariense*; *Nicaenum*, v. *Nicaenum*; *Pa-*

rifense, v. *Parifense*; *Picaviense*, v. *Picaviense*; *Placentinum*, v. *Placentinum*; *Pontigonense*, v. *Pontigonense*; *Regense*, v. *Regense*; *Remense*, v. *Remense*; *Seleuciense*, v. *Seleuciense*; *Suessonense*, v. *Suessonense*; *Tarracense*, v. *Tarracense*; *Taurinense*, v. *Taurinense*; *Telense*, v. *Telense*; *Teleptense*, v. *Teleptense*; *Tolosanum*, v. *Tolosanum*; *Trecense*, v. *Trecense*; *Triburicense*, v. *Triburicense*; *Troianum*, v. *Troianum*; *Troisleanum*, v. *Troisleanum*; *Trullianum*, v. *Trullianum*; *Tulugense*, v. *Tulugense*; *Turonense*, v. *Turonense*; *Turonicum*, v. *Turonicum*; *Tyrium*, v. *Tyrium*; *Vasense*, v. *Vasense*; *Viennense*, v. *Viennense*; *Wintoniense*, v. *Wintoniense*; *Wormatiense*, v. *Wormatiense*.

Concordata, eorum origo quatenam sit. II. 238. 312. III. 65. & seq. 86. 96. eorum auctoritas I. 325. novam iudiciorum formam introduxerunt. III. 410. per haec pax & libertas Gallicanae Ecclesiae est restituta. II. 312. quantam utilitatem regno Galliae attulerint. III. 66. inter haec & pragmaticam sanctionem qualis sit differentia. III. 65. per haec quomodo prohibitio annatas solvendi sit abolita. III. 86. in his an causae Episcoporum referrentur summo Pontifici. III. 412. & seq.

Concordius, Palatinae sedis Episcopus. III. 130. c. 1.

Confessiones criminum, quomodo ab Episcopis reis sint factae. III. 399. & seq. quomodo coram solis presbyteris fieri possint. III. 401

Coniugium, hocce interdixit Papa Siricius clericis. I. 61. & seq.

Cono, Praenestinus Episcopus. II. 633. III. 520. Legatus in Gallia munera accipere noluit. II. 699. quem ordinem tenuerit in Synodo Belvacensi. III. 202.

Conradus Marpurgius, eius crudelitas in Germania. II. 691. occisus. II. 692

Consecratio Episcoporum, a quibusnam facta sit in Gallia. III. 23. hanc quomodo Pontifices ad se traxerint. III. 26. & seq.

Consecratio Metropolitanorum ad quosnam spectavit. III. 29

Consentinus Episcopus, Brutii subiectus. I. 53

Consistorii pater, quisnam in Synedrio iudaeorum magno sit dictus. I. 217

Constantia, Cypri metropolis. I. 240. II. 8. dicta etiam Iustinianopolis. I. 240. huius

huius Metropolitanorum ordinatio vetita est Antiocheno Patriarchae. III. 30

Constantinense Concilium, in hoc quatenam acta de annatis. III. 82. & seq. vetuit clero tributum impositionem a Pontifice. III. 90.

Constantina, cur dicta sit Arelas. II. 542

Constantinopolis nova Roma. II. 54. 176. modus occiduae & orientalis orae. I. 36

Constantinopolitana Ecclesia, recens aedificata. II. 478. olim inter sedes principales non numerabatur. II. 30. eius dignitas aucta. II. 54. eius patriarchatus origo. I. 31. II. 95. III. 145. ex quibus provinciis eius patriarchatus sit constitutus. III. 29. displicuit initio Romanis Pontificibus. II. 481. & seq. huic secundae sedis gradus est collatus. II. 52. & seq. huic postposita est Alexandrina, ibid. huic quarum provinciarum administratio sit attributa. II. 54. huic patriarchatus dignitas a Constantino M. collata. II. 95

Constantinopolitana Synodus Arianorum & Macedonianorum haereses condemnavit. I. 26. confirmata ab Imperatore Theodosio. I. 250. & seq. est in causa Agapii sub Nestorio celebrata. II. 16. huic an Acholius praesedit II. 471. & seq. 476. quomodo a Theodosio Imperatore convocata. II. 476. quomodo Apostolicae sedis auctoritatis fuerit sulca. II. 80. eius canones cur Romana Ecclesia non receperit. II. 481. in hac an Pontificis Damasi Legatus fuerit Acholius. II. 471. 476. 481. an fuerit oecumenica. II. 479. & seq. eius auctoritas. II. 481. eius canones ab occidentali Ecclesia non admissi. II. 23. 30. eius canon secundus explicatus. III. 121. eius canon V. explicatus. I. 37. & seq. eius canon VI. explicatus. II. 225. & seq. in hac nulli Romanae sedis Legati adfuerunt. II. 482. huic quinam Episcopi subscripserint. ibid.

Constantinopolitani Episcopi, eorum privilegia & honores. II. 29. III. 314. eorum dignitas a Theodosio I. Imperatore aucta. II. 499. eorum fastus repressus donatione Constantini Imperatoris. II. 95. sub his quomodo Thracica dioecesis fuerit. I. 30. huius curae tradidit Theodosius Illyricum. II. 176. an praeferendi Alexandrinis. II. 402.

Constantinopolitani Imperatores, cur cum solis Francorum Regibus conubia miscuerint. I. 191

Constantinopolitanus Patriarcha, huic concessum ius ordinandi Metropolitanos, non Episcopos. III. 29

Constantinus, Constantiae Cypri Episcopus. I. 320

Constantinus Copronymus, convocavit Synodum septimam. II. 443

Constantinus Imperator, cur vocatus Episcopus. I. 248. & seq. confirmavit Nicaenam Synodum. I. 250. quanta beneficia in Ecclesiam Christianam contulerit. II. 75. & seq. eius donatio ficta examinata. II. 91. & seq. III. 42. huius donationi an Primatus Ecclesiae Romanae sit tribuendus. II. 93. in quor dioeceses divisit Imperium. I. 35. & seq. III. 119. & seq.

Constantinus Pogonatus, Imperator, Monothelitarum condemnationem confirmavit. I. 252. ob vindicatum religionem faustis acclamationibus prosecutus. I. 257. cur antiquum legationis ordinem immutavit. II. 408. & seq.

Constantinus, Imperator, notatus. I. 228.

Constitutiones canonicae, has Principes tueri tenentur. I. 244. veteres contemnuntur. II. 11. regiae violatae dant locum appellationibus ab abusu. II. 322. & seq.

Constitutiones Iustiniani, quomodo possint dividi. I. 256. a quibusnam resciantur. I. 255. cur a Patriarchis sint laudatae. I. 257. in iudiciis ecclesiasticis viguerunt. I. 259

Consuetudo antiqua sortitur vim privilegii. II. 74. obtinet vim legis. II. 484. fidei non contraria quomodo servanda. II. 65. eius tanta est vis, ut legem omnino tollere possit. II. 123. & seq. violata pudore contemptores plectit. I. 61. huius mutatio novitate perturbat. II. 72. huic tribui non potest exemplum ferre usurpatum. II. 69. & seq. quomodo differat a lege. I. 61. libertatem ecclesiasticam violans est inutilis. II. 68. & seq. usu recepta sine dissidio mutari non potest. II. 72. eius error. II. 19

Consuetudines Ecclesiarum servandae. II. 63. & seq.

Consularum potestatem, quomodo Principes gesserint in Senatu. II. 412

Consulares, quinam sint dicti. II. 377.

Consultatio & relatio promiscue accipiuntur. I. 72. & seq. III. 341

Consultationes ad Papam. I. 72. & seq. e Gallia missae ad sedem Apostolicam. III. 181.

Controversiae ecclesiasticae conventionibus finiendae. II. 312

Controversiae fidei, has Principes legibus suis non possunt dirimere. I. 222. in his an locum habeat dispensatio. II. 109. & seq.

Contra-

Contumeliosus, Rotensis Episcopus, huius conatum quomodo repulerit Caesarius. II. 34. 37. quomodo Valenti concilio subscripserit. II. 553. eius criminis poena Papae significata. III. 153. eius depositio a Pontifice confirmata. III. 369

Convenarum sedes, ubinam. III. 180

Convensus Franciorum, quam varie sint appellati. III. 167. quomodo a Carolo M. anstiruti. III. 169

Corbeienae monasterium, a quonam sit conditum. II. 133. eius privilegia Gervasius Remensis impugnavit. II. 137. huic quale privilegium concesserit Ambianensis Episcopus. III. 59

Corcyritana Ecclesia, ab hac Cassiopi castrum recisum. I. 263

Corinthiacum Concilium, ab Illyricianis Episcopis habitum. II. 501

Corinthiacus Episcopus, huic quomodo Achaia & Hellas sit attributa. II. 537. quomodo vicarius sedis Apostolicae sit factus. ibid.

Corinthus, ad hos scripsit Paulus epistolam. III. 8

Corinthus, metropolis Achaiae. I. 19. III. 8.

Cornelius, Papa Romanus, eius epistola ad Fabium Antiochenum. I. 46. & seq. ad hunc Synodus Carthagenensis misit Legatos. II. 380. quomodo sit electus. III. 444

Corfica, cur a subiectione & obedientia sedis Apostolicae deservuerit. II. 643. est a Carolo III. Romanae sedi collata. II. 77.

Covarruvias, Iureconsultus, laudatus. II. 243.

Cresconius Africanus, eius collectio. I. 67.

Creta, Occidentis patriarchatui subiecta. III. 368. eius metropolis fuit Gortyna. I. 19. III. 7. provincia Romani Imperii. ibid.

Crimina Ecclesiastica, a quo iudicanda. I. 206. manifesta in Episcopo vix accipiunt fidem. III. 238. privilegiata quatenam disantur. III. 158. & seq. saecularia, horum cognitio cur non competat Episcopis. I. 206. & seq. capitalia quatenam sint. III. 158.

Criminales causae, ubinam tractandae. III. 158. Episcoporum & metropolitanorum ubinam primo cognoscendae. III. 314

Crotonensis Episcopus, Brutis subiectus. I. 53

Crobertus, Taronensis Episcopus. II. 135.

Cruce signati, sub protectionem B. Petri suscepti. II. 288

Cuiacius, emendatus. II. 376

Culturrensis abbatia litigiosa. II. 640

Curialium ordinatio vetita. I. 260

de Cusa (*Nicolaus*) Legatus in Alemannia, laudatus ob temperantiam a muneribus. II. 704. eius opera inedita. ibid.

Cyclades insulae, ab Asiana dioecesi recisae. I. 29

S. Cyprianus. I. 77. & seq. eius controversiae de haeticorum baptismo. II. 18. & seq. Carthagenensis Episcopus & caput Africanae provinciae. III. 285. eius locus de auctoritate Episcoporum. ibid.

Cyprii Episcopi, a quo ordinandi sint. II. 8. & seq.

Cyprus non subest apostolico throno Antiochiae. I. 240. eius Metropolitanus ordinabat Episcopos suae provinciae. III. 30. eius metropolis dicta Iustinianopolis. I. 240

Cyrenaeorum regnum quomodo accesserit Aegyptio. I. 24

Cyrillus, Alexandrinus Episcopus, gessit in Ephesino concilio vices Caelestini Papae. II. 396

Cyrillus, Alexandrinus Archiepiscopus, postpositus Constantinopolitano. II. 52. & seq.

Cyrillus, Alexandrianus Patriarcha, Nestorium ad seniorem mentem hortatus est frustra. I. 72. eius locus explicatus. II. 104. unde se iniuste damnatum probavit. II. 185. & seq. eius epistola ad Demnum Antiochenum. III. 314

Cyrillus, Hierosolymitanus Episcopus, eius causa in Synodo Seleuciensi est retractata. III. 293

Cyzicenus Episcopus subiectus Constantiae Cypri. I. 240

D

Dacia Iustinianae Archiepiscopatu tributa. I. 239. II. 532.

Dacianus, Byzacii Metropolita. I. 256. II. 170

Dacherius (*Lucas*) laudatus. II. 633

Dalmatia, eius metropolis. III. 32

Dalmatinus, Narbonensis Archiepiscopus. II. 610

Damasus Papa, accusatus ubi iudicandus. I. 84 & seq. non savit Gregorio Nazianzeno

Geno. II. 474. & seq. eius epistola ad Pulchrum Antiochenum. I. 38. eius epistola ad orientales emendata. II. 475. & seq. remisit vitium ordinationis Flaviani Antiocheni. II. 113. eius Legatus an fuerit Acholius in Constantinopolitana Synodo. II. 471. 479.

Damiani Petrus, Ostiensis Episcopus, eius liber de correctione Episcopi & Papae. I. 87. Legatus in Gallia. III. 200. mura oblata accipere noluit. II. 699

Daniel, Narbonensis Archiepiscopus. III. 174.

Dardania, Archiepiscopatus Iustinianae attributa. I. 239. eius Metropolitani a quibusnam rebus non debeantur. ibid. earum impositio quomodo fieri possit a Papa. III. 90. & seq. earum quarta pertinet ad Episcopum. III. 502. decimae feudales. III. 247. de his tractare quomodo sit pars iurisdictionis ecclesiasticae. ibid. personales possunt consuetudine tolli. ibid. harum partem decimam Levitae tribuerunt summo Iudaeorum Pontifici. III. 89

Datis (*Ioannes*) quis fuerit. II. 610

David, vid. *Ioannes David*.

Decanus, cur nullus eligendus, qui non sit presbyter. III. 209. 502.

Decimae sunt res spirituales. II. 243. ex quibusnam rebus non debeantur. ibid. earum impositio quomodo fieri possit a Papa. III. 90. & seq. earum quarta pertinet ad Episcopum. III. 502. decimae feudales. III. 247. de his tractare quomodo sit pars iurisdictionis ecclesiasticae. ibid. personales possunt consuetudine tolli. ibid. harum partem decimam Levitae tribuerunt summo Iudaeorum Pontifici. III. 89

Decreta Fidei differunt a decretis disciplinae. I. 249

Decreta Gallicanae Ecclesiae renovata. III. 63

Decreta Pontif. Romanor. quem habeant scopum. I. 65. & seq. genuina quisnam collegerit. I. 67. quomodo a Dionysio Exiguo sint edita. II. 31. quomodo in Gallia recipiantur. III. 183

Decretales, quaedam in Gallia non receptae, I. 68. harum collectiones antiquae. II. 45. & seq. harum cognitio hodie necessaria. II. 48. ad has conficiendas quando Cardinales sint in consilium adhibiti. I. 69. Episcoporum administrationem temperarunt, non abstulerunt. II. 49

Decretalium libri sentus receptus in Gallia. I. 323

Decretalium libri novum in Gallia invenerunt. III. 61

Decretalis super gentes edita a Bonifacio VIII. II. 707

Decretalissae, multi in Ecclesia Latina. II. 46. & seq.

Definitiones fidei, vid. *Eides*.

Tom. III.

Defensores Ecclesiae, cur Galliae Reges disti. I. 266

Demetrius Chomatianus, Balgarorum Episcopus. III. 44

Demetrius Chomatianus, notatus. I. 255

Dispositiones Episcoporum, qua auctoritate fieri debeant. II. 17. qua ratione Principibus non competant. II. 174. an pertineant ad solum Pontificem Romanum. III. 287. an possint fieri in Synodis provincialibus. III. 289. quomodo peractae sint sola Episcoporum auctoritate. III. 344. an inter maiores causas sint referendae. ibid. quomodo in Gallia factae. III. 369. & seq. circa has quaenam singularia intra competant Gallicanis Episcopis. III. 391. has quomodo Nicolaus I. Pontifex synodis plane voluerit adimere. III. 394. & seq.

Desideratus, Diensis Episcopus. III. 175

Desiderius, Longobardorum Rex a Carolo Magno victus. II. 77

Desiderius, Viennensis Episcopus, cur depositus. III. 373

Diaconatus est sacramentum ordinis. I. 281.

Diaconi, his non licet sedere inter Episcopos. III. 100. horum ordinatio a Chorepiscopo an sit rata. I. 271. & seq. 285. & seq. huic nihil licet agere absque auctoritate Episcopi. II. 435. ordinandi sunt die dominico. II. 519. hisce coniugium est vetitum. I. 61. II. 523. ab horum electione quomodo laici sint exclusi. III. 435

Diaconi, responsales. II. 451

Distatus Papae, quid dictum sit. III. 406

Dignitates graviora faciunt vitia peccatorum. II. 56

Diminutionis vox restituta apud Agobardum. II. 250 c. 1.

Diocletianus, ab hoc quomodo imperium sit divisum. I. 35

Dioecesis vox, quid significet in lata significatione. II. 4. & seq. III. 120. 311.

Dioeceseon Imperii Romani divisio. III. 119. & seq. 337.

Dioeceses, id est, *administratioes*. III. 119. & seq. 121. maiores in Concilio Arelatensi quae. I. 39. ecclesiasticae ordinatae sunt ad exemplum dispositionis civilis dioeceseon. III. 119. & seq. 311. & seq. per has quomodo Episcopi sint distincti. II. 41

S. Dionysii monasterium in Parisiensi agro ab Episcoporum potestate liberatum. II. 133

Dionysii Exigui collectio canonum. I. 674. II. 32.

- II. 31. & seq. III. 151. recepta in Ecclesia Romana. II. 481. III. 152. quomodo in Gallia sit recepta. II. 34
Dionysius Exiguus emendatus. I. 287
 II. 151. quomodo Canones Apostolicos publicavit. II. 21. quando floruerit. II. 31. summa contra epistolas Pontificum Romanorum collegit. II. 39
Dionysius, Alexandrinus Episcopus. III. 307.
Dionysius Consularis, missus ad Tyriam Synodum. II. 180
Dioscorus, Alexandrinus Patriarcha. II. 415. damnavit Theodoretum. III. 325. cur damnatus in Concilio Chalcedonensi. II. 407. 423. & seq. cur sit depositus. I. 83. missus in exilium ad Gangras. II. 528. praefuit Concilio Ephesino secundo. II. 192. turbator Ecclesiarum. II. 416
Disciplina ecclesiastica in quo versetur. I. 213. quid complectatur. II. 64. mutari potest. I. 213. est hodie prorsus immutata. II. 122. & seq. huic quomodo prospexerit Theodosius Imperator. I. 26. & seq. de huius dubiis ad Papam sacrae relationes. I. 75. eius status ante Concilium Nicaenum. ibid. & seq. hanc turbantes olim haeretici sunt annumerati. II. 226. de hac in Synodis provincialibus lata iudicia summae sunt auctoritatis. III. 104
Dispensationes, harum origo & usus. II. 99. & seq. canonum non facile sunt concedendae. II. 51. his cur quandoque sit utendum. II. 116. 330. sine iuxta causam an sint licitae & validae. II. 120. 122. & seq. veteres & recentiores quomodo differant. II. 100. conceduntur ob publicam utilitatem. II. 104. harum praetextu fides non est labefactanda. II. 109. sunt de praeterita, non futura canonum fractione concessae. II. 117. circa has quae sint observandae regulae. II. 120. in his laedenda non est caritas. II. 126.
Dispensatores quinam dicti sint. II. 99
Dispositio, id est, iussio, edictum. III. 134
Diurnus liber Pontificum Romanorum. I. 69. c. 1. 314.
Dolensis Archiepiscopus Legato Aquitaniae contributus. II. 655
Dolensis Episcopus, olim erat Archiepiscopus. II. 652
Dolensis metropolis, contra huius erectionem protestatus Galliae Rex. II. 263
Dominatus verus est penes reges, non Sacerdotes. I. 311
Dominici missi, quipam sint dicti. II. 219
M. Antonius de Dominis notatus. I. 243
Dominus noster quando vocari coepit Papa Romanus. II. 88
Domadus, Viennensis Episcopus. III. 373.
Domnus, Antiochenus Patriarcha. II. 52. an iuste a Dioscoro damnatus. II. 114
Donatus, Wapnicensis Episcopus III. 175
Donatio Constantini M. ficta, examinata. II. 91. & seq. III. 42. & seq.
Donatistae, horum origo. I. 228. horum schismacur ab Oprato Milevitano sit damnatum. I. 15. consuebant Episcopos poenitentes in villis. III. 570. an in suis gradibus possint recipi. II. 104. horum appellationem cur Imperator Constantinus reiecit. II. 180. contra hos quomodo Caecilianum defenderit Constantinus. II. 183. & seq. horum schisma quomodo in haesim degeneravit. II. 225. ab his baptizati cur ad clerum non adsciscendi. II. 380
Dorotheus, Thessalonicensis Episcopus. II. 307. III. 37.
Drago, Metensis Archiepiscopus. II. 204. Vicarius Galliae & Germaniae. ibid. II. 624. III. 196. cur praefuerit Synodo ad Theodoniam villam. ibid. a Pontifice restitutus. III. 205
Dubiae fidei & disciplinae causae ad Pontificem relatae. I. 72. & seq.
Dunensis episcopatus in Gallia a quonam institutus. I. 242. quando nondum existisset. III. 180
Durandus (Guillelmus), Mimatenis Episcopus. I. 205. II. 290. eius liber de modo concilii generalis celebrandi. III. 75. & seq. quomodo de invasione iurisdictionis sit conquestus. II. 310. cur dictus sit speculator. III. 76
Dunathius, Galliarum Patricius. I. 94
Durancensis Synodus, quando celebrata. III. 188. quomodo sese Synodi Sardicenis auctoritate sit tuita. III. 386

E

- Ebalus de Turrena*, Tutelensis Abbas. E III. 213
Ebo, Remensis Archiepiscopus. I. 293. Legatus Romanae sedis. II. 649. ab Episcopatu deiectus quoniam sit coartatus. III. 38. cur & ubinam sit depositus. III. 384. huius causam retractari quisquam iusserit. III. 387. a quonam iudiciis & rebus sit condemnatus. III. 400
Ebor

Eboracensis Archiepiscopus an subiectus Cantuariensi. II. 614
Ebreduensis Episcopus, an in provincia Alpium maritimarum metropolitico ius possederit. II. 553. 578.
Ebreinus, Pistavenus Episcopus, Archicapellanus. II. 217. c. 1.
Ecclesia est in Imperio. II. 229. est super Petrum aedificata. I. 16. est una, sed in plurima membra divisa. III. 4. & seq. quomodo in duas personas eximias sit divisa. I. 178. quando divisa sit in orientalem & occidentalem. I. 33. inter hanc & synagogam nulla potest esse comparatio. I. 221. olim nullus habebat reditus praeter fidelium collationes. III. 497. huius & Episcopi unio est tantum coniugium per metaphoram. III. 409. huius tuitio Principibus commissa. I. 244. huius tuitio quomodo potissimum Franciae Regibus competat. I. 265.
Ecclesia Ephesina, vid. *Ephesina*; *Gallicana*, v. *Gallicana*; *Graeca*, v. *Graeca*; *Latina*, v. *Latina*; *Occidentalis*, v. *Occidentalis*; *Orientalis*, v. *Orientalis*; *Universalis*, v. *Universalis*.
Ecclesiae administratio, vid. *Administratio*; *caput*, v. *Caput*; *unitas*, vid. *Unitas*.
Ecclesiae quomodo ab Apostolis sint in provincias distributae. I. 18. & seq. III. 5. quomodo ab Episcopis celebriorum civitatum sint divisa. I. 20. harum honores an pendeat a sola urbium dignitate. II. 95. harum privilegia permanere debent inviolata. II. 55. 65. earum consuetudines sunt servandae. II. 64. ad has in territorio suo defendendas quomodo teneantur Principes. I. 88. & seq. harum dignitas an pendeat a Principibus. I. 233. harum omnium cura an sit tributa Pontificibus Romanis in B. Petro. II. 595. harum omnium caput quomodo sit sedes Apostolica. III. 367. & seq.
Ecclesiae apostolicae, earum dignitas & praerogativa. I. 20. II. 467. III. 8. 307. 356. earum causae definiri non possunt sede Apostolica inconsulta. I. 72. quatenam dicantur. III. 307. earum dignitas quomodo restricta ad patriarchales. III. 356.
Ecclesiastica bona, vid. *Bona*.
Ecclesiastica politia, vid. *Politia*.
Ecclesiastica potestas, quomodo solis radiis possit comparari. I. 183. an apud Hebraeos cum regia fuerit coniuncta. ibid. quomodo in Gallia sit distincta a regia. I. 187.

ab hac non pendent Reges Francorum in regni administratione. I. 191. & seq. eius cum civili concordia cur sit necessaria. I. 275. quomodo differat a civili. I. 312. & seq.
Ecclesiasticae causae, in his an vim obtineant leges canonibus contrariae. I. 259. in his olim Imperatores dederunt iudices. II. 183. has discutebat summus Capellanus in Palatio apud Gallos. II. 216
Ecclesiasticae dioeceses, vid. *Dioeceses*.
Ecclesiasticae leges, vid. *Leges ecclesiasticae*.
Ecclesiasticae provinciae, an a Principibus possint dividi. I. 233
Ecclesiasticae res, de his an Principes possint ferre leges. I. 213
Ecclesiastici ordines, vid. *Ordines*.
Egara sedes olim episcopalis. III. 179
Egarense Concilium, ubinam habitum. III. 179
Edita Praefectorum praetorio erant tantum revisioni, non appellationi obnoxia. III. 291
Egilo, Senonensis Archiepiscopus. II. 140
Eginhardus explicatus & laudatus. III. 170.
Electioes Episcoporum, quomodo factae antiquitus. I. 322. III. 12. & seq. 16. & seq. 19. 420. & seq. earum nova forma a Iustiniano introducta. III. 17. quomodo secundum pragmaticam sanctionem faciendae. III. 65. & seq. de his olim deliberatum in conciliis. III. 12. an a solis Episcopis olim factae excluso populo & clero. III. 13. 420. & seq. a quibusnam sint confirmatae. III. 12. 16. & seq. 22. quomodo factae cleri & plebis suffragio. III. 3. 22. 421. & seq. 427. & seq. 444. & seq. ab his quando & cur laici sint remoti. III. 15. 434. & seq. harum ius quomodo ad canonicos cathedralium ecclesiarum sit translatum. ibid. approbati debuerunt ab Episcopis provinciae. III. 16. 473. harum decretum est scripto tactum. III. 16. harum iudicium in Gallia pertinebat ad Metropolitanos. III. 19. harum ritus in Gallia aequales. III. 20. & seq. 426. quomodo differant ab electionibus Metropolitanorum. III. 29. in his quatenam fuerint populi partes. III. 423. & seq. 430. & seq.
Eliberitanum Concilium, huius editi canones. III. 114
Elifamus, Arelatenus Episcopus. III. 174. 175. 179.
Eligius, Noviomensis Episcopus, quomodo
 L III 2 do

- do electus. III. 459
Elipandus, Toletanus Archiepiscopus, eius haeresis condemnata. III. 173
Elpidius Comes, cur ad Concilium Ephesinum missus. II. 53. 186.
Emeritense Concilium, in hoc Lusitaniae sedes restituta est metropoli Emeritae. II. 263. quatenam de Synodis provincialibus decreverit. III. 99
Emerius, Santonensis Episcopus, cur depositus. II. 102. & seq. contra hunc lata sententia a Rege irrita est pronunciata. III. 375. a rege ad sedem Episcopalem euectus. ibid.
Emphanistica salaria qualia fuerint. III. 71.
Engelbaudus, Turonensis Archiepiscopus. II. 635
Enthronificum, vid. *Inthronificum*.
Epaonense Concilium poenitentiam indixit homicidis. II. 34. ad hoc quinam Gallicae Episcopi sint congregati. III. 130
Ephesina Ecclesia, huic quis restituerit patriarchicum ius. I. 29
Ephesina Synodus prima habita est contra Nestorium. II. 504. ei praesuit Cyrillus Alexandrinus. II. 396. in hac quomodo confessus fuerit distributus. I. 30. & seq. eius decreta quomodo publicata. I. 301. in quonam constituerit libertatem Ecclesiae. II. 8. in hac cur Theodorus Mopsuestenus non sit condemnatus. II. 106. approbavit depositionem Nestorii. I. 73. eius subscriptiones incuria librorum perturbatae. II. 400. cuiusnam auctoritate sit convocata. II. 428. & seq. in hac Thessalonicensis vicem gessit Episcopus Philippenis. II. 395. 504.
Ephesina Synodus praedatoria. II. 401. an censeri possit oecumenica. II. 192. & seq.
Ephesinum Concilium secundum, quare tribuerit ius Romanae Ecclesiae in Antiochenam. I. 63. & seq. confirmatum ab Imperatore Theodosio. I. 251. hocce cur a Theodosio sit declaratum irritum. II. 187. & seq. huic praesuit Dioscorus. II. 192. & seq. quando & cuius iussu sit convocatum. II. 401. quomodo a Pontifice Leone sit rescissum. II. 193. 415. & seq.
Ephesinus exarchus, hunc in ecclesiasticis soluit Asiana dioecesis. I. 29. & seq.
Ephesus, fuit metropolis Asiae Proconsularis. I. 19. 29. III. 6. in hac urbe quando Ioannes & Paulus docuerint. III. 7
Epidauria, nunc Ragusa. III. 365
Epirus, erepta Vicario Thessalonicensi. II. 509
Episcopalis dignitas hodie non potest ferre paupertatem. II. 262. *sedes* an a Principibus possit in metropolitanam evehi. I. 233
Episcopalis ministerio commissa Ecclesiae sollicitudo. I. 312
Episcopatus non est munus humanum, sed Spiritus S. donum. III. 484. unicus est in Ecclesia. I. 15. III. 4. erat olim velut gradus ad gravissima supplicia. II. 524. & seq. non debet venundari sub pretio. III. 455. 474. & seq. ad hunc laici & neophyti non sunt admittendi. II. 522. quomodo potuerit resignari. III. 57. & seq. in hoc an potuerit constitui coadiutor. III. 58. & seq. in hoc quomodo substitutio cum futura successione fuerit licita. ibid.
Episcopatus novi quomodo constitui possint a Papa. II. 262. non debent fieri absque Regum consensu. ibid. & seq. an constitui possint auctoritate Principum. I. 236. & seq. quomodo a Regibus non possint institui. I. 241. & seq.
Episcopatum collationes devolutae ad Papam. II. 234. III. 61.
Episcopatum divisiones in Gallia. II. 263
Episcopatum investitura, vid. *Investiturae*
Episcopatum cessio voluntaria sine causa legitima olim non erat recepta. III. 57
Episcopi sunt successores Apostolorum. II. 582. eorum magna olim reverentia. III. 238. horum sollicitudo in quo consistat. I. 179. eorum dignitas non pendet a magnitudine urbium. II. 582. horum ordinatio per quot Episcopos olim facta sit. I. 19. ex his quinam disti sint Metropolitan, Archiepiscopi, Exarchi, item Patriarchae. I. 21. civitatum celebriorum quomodo ius quoddam eximium in ceteras Ecclesias sint adepti. I. 20. orientales quomodo discernantur ab occidentalibus. I. 331. eorum coniugium cum Ecclesia est tantum metaphoricum. III. 409. debent scire canones. II. 169. eorum officio incumbit disciplinae canonicae invigilare. II. 720. eorum negotia regenda sunt secundum canones. I. 235. eis solis competit iudicare de fidei controversiis. I. 222. 230. & seq. non habent rerum dominatum. I. 311. eorum auctoritas pendet ex summi Pontificis arbitrio. II. 518. & seq. eorum electiones quomodo fierent antiquitus & quomodo faciendae, vid. *Electiones*: ad comitatum accedere verantur. II. 452. eorum migrationes vetitae. II. 16. 174. non possunt

sunt transferri nisi summi Pontificis auctoritate. II. 690. III. 55. eorum accusatio in Episcopum est difficilis. III. 238. horum accusatio interdicta est haereticis. si de crimine ecclesiastico agatur. II. 226. qua auctoritate deponendi. II. 17. III. 386. deponi non possunt inconsulto Romano Pontifice. III. 287. eorum causae an inter causas maiores referendae. III. 411. & seq. eis, si rei sint, alimenta debentur. II. 988. eos demitti ad gradum Presbyteri, sacrilegium est. I. 235. eorum nomen & auctoritas vilesce- re non debet. I. 283. quomodo reprimen- di, si quid contra receptas consuetudines tentent. II. 202. & seq. eorum audentia a Principibus cohiberi. II. 168. eorum so- cordia damnata. I. 292. horum sponso fa- cta Metropolitanis. III. 26. quinam ad con-secrationem Papae pertineant. III. 23. & seq. III. 30. per unum annum Ecclesiam suam deserentes quomodo sint puniendi. II. 246. proferebant in concilii exordio legatio- nis suae litteras. II. 396. eorum subscrip- tiones perturbatae in antiquis codicibus. II. 609. absentes postea subscribebant. I. 300. horum census annuus. III. 211. horum defunctorum bona non debent diripi a lai- cis. III. 209. 502. eorum bona propria pertinent ad propinquos. III. 499. *Episcopi vacantes*, quinam sint. I. 281. his poterat conferri Chorepiscopus. I. 282. an omnes possint vocari Chorepiscopi. ibid. *Episcopi villani*, qui. I. 278. canonici quinam sint. II. 227. Orientales pote- rant Legatos ad Romanum Pontificem mittere. II. 382. *Episcoporum ordinatio*, vid. *Ordinatio: Ro- mae vicinorum & transalpinorum discrimen*. III. 110. *vicarii* sunt Chorepiscopi. I. 281. *iudicia, & acta decretis regis contraria* Re- ges resciderunt. II. 202. & seq. *causae* an reserventur summo Pontifici in Concorda- tis. III. 411. *electio*, vid. *Electio*. *Epistolae Pontificum Romanorum*, a qui- bus sint editae. II. 38. & seq. genuinae aut supposititiae quaenam sint. II. 39. & seq. III. 376. & seq. harum collectionem Riculfus in Galliam detulit ex Hispania. II. 40. III. 377. hisce quamnam auctori- tatem concesserit Hincmarus. II. 42. de- cretales cur a Gallicanis Episcopis non re- ceptae. II. 43. *Ercambertus*, Baiocensis Episcopus. II. 141. *Eschembertus*, Corbeienfis Abbas. II. 133

Erchenraus, Catalaunensis Episcopus. II. 141. *Ermengaudus*, Helenensis Episcopus. II. 611. *Ermengardis*, Narbonensis Vicecomitissa. III. 503. *Ernaldus*, Cenomanensis Episcopus. II. 641. *Erpwinus*, Sylvanectensis Episcopus. II. 141. *Eucharistia* mittebatur olim Episcopis peregrinis. II. 385. *Eucherius*, Aurelianensis Episcopus. III. 465. *Eucherius*, Eugdunensis Episcopus, quo- modo Arausicano Concilio subscripserit. II. 553. *Eugenius III. Papa*, eius epistola. III. 212. *Eugenius IV. Papa*, eius depositio an ca- nonice celebrata. I. 86. *Eulogius Alexandrinus* explicatus. II. 100. 530. & seq. *Ennomius*, Nicomediae Episcopus. II. 179. III. 431. *Evocationis vox* quid significet. III. 133. *Evocatorius* libellus. II. 181. *Euphratas*, Agripp. Episc. ob Arianam haeresim damnatus. III. 123. 294. *Euphranius*, Augustodunensis Episcopus. II. 579. *Europa* Thraciae provincia. I. 27. III. 311. *Eusebiani* tenebant partes primas in An- tiocheno Concilio. II. 24. infensissimi ho- stes Athanasii coegerunt Synodum Tyriam. II. 180. *Eusebius*, Andegavensis Episcopus. II. 637. *Eusebius*, Caesariensis Episcopus, recusa- vit episcopatum Antiocheum. II. 16. III. 55. emendatus. II. 389. *Eusebius*, Dorylaei Episcopus. I. 231. II. 179. quomodo cum Dioscoro congrēdi noluerit. II. 185. a Dioscoro quomodo sit condemnatus. II. 192. *Eusebius*, Thessalonicensis Episcopus. II. 509. *Eusebius*, Verecensis Episcopus. II. 449. *Eustathius*, Berythi Episcopus. I. 233. *Eustathius*, Sebastenus Episcopus. III. 318. *Eutropius*, Presbyter Longobardus. II. 89. *Eutyches*, Constantinopolitanus Archi- man,

mandrita damnatus a Flaviano in Concilio Ephesino est restitutus. II. 192. Flaviani decreta habuit pro corruptis. II. 323. contra hunc Ephesinum Concilium est convocatum. II. 401. eius appellatio ad Pontificem Romanum. III. 319
Eutychetis delirium in Chalcedonensi Concilio damnatum. I. 222
Eutychius ultimus Ravennas Exarchus. II. 76
Euxitheus, Thessalonicensis Episcopus. II. 527. 530
Examen Episcoporum electorum a quonam institutum. III. 20. & seq.
Exarchi, quinam ex Episcopis sint dicti. I. 21. Italiae erant Patritii. I. 92. eorum susceptionis solemnia. I. ibid. II. 87. sub his Duces militares in Italia instituti. II. 76. horum ultimus in Italia quis. II. 76.
Exarchus causarum ecclesiasticarum. III. 311.
Excommunicandi cur non sint a gradu deiectioni. II. 18
Excommunicari per omnes provincias vitandi. I. 304. ab uno Episcopo non debent ab altero suscipi. II. 16
Excommunicatio cur infligatur. I. 313. infligitur pro crimine manifesto. II. 273. ei locus non est, nisi cum per contemptum canones violantur. II. 209. quae canonibus adversatur, ea est nulla. II. 251. & seq. huius rigor temperatus iure novo. II. 48. lata etiam adversus Regum rebelles. II. 256. & seq. cur non sit licita contra regios officiales. II. 330. & seq. generalis non comprehendit Reges Galliae. II. 74. contra pacis violatores lata. II. 273
Excommunicationes Romanae adversus Episcopos contumaces. II. 209.
Executio est ultimum in iurisdictione. II. 168.
Executio canonum differt a tuitione. II. 168. & seq. a quorumnam consensu vim fortitur. I. 314. nititur auctoritate pontificia & regia. II. 170. hanc quomodo Princeps solus possit imperare. III. 237
Exemptiones ab Episcoporum iurisdictione. II. 132. cur concessae monasteriis. II. 134. & seq. quomodo sint auctae. II. 137
Exhibere idem est ac *procurare*. II. 664
Expectatione gratiae, quam habeant originem. III. 62. quomodo sint abolitae. III. ibid.
Extranei, his in Gallia beneficium conferri non potest. II. 239

Extravagantes a quibus editae & unde denominatae. II. 46. & seq.
Exuperius, Tolosanensis Episcopus. I. 75

F

Facondus Hermianensis Episcopus, explicatus. II. 131
Faida, id est, inimicitia. II. 270
Faustinus, Lugdunensis Episcopus. III. 286.
Fausinus, Pollent. Episcopus, Legatus Rom. Eccl. in Africa. II. 384
Faustini Palaestini historia explicata. II. 172.
Fausus, Lirinenfis Abbas, eius controversia. II. 566
Felix III. Papa Romanus, eius epistola explicata. II. 7
Felix, Arelatensis Episcopus. II. 606
Felix, Hispalensis & Toletanus Episcopus. III. 463
Felix, Nucerinus Episcopus. III. 342
Felix, Vrgellenfis Episcopus, eius haeresis ubinam condemnata. III. 173. subcript Narbonensi Concilio. ibid.
Ferrandus Diaconus, eius breviatio canonum quando facta. III. 366. explicatur. I. 281. 287. & seq.
Fenda, de his iudicium non competit apostolicae sedi. I. 205. & seq.
Fendorum ius Romanis incognitum. III. 507.
Fidelitatis iuramentum ab Episcopis praestatur. III. 26. 526.
Fidei controversias legibus dirimere non possunt Principes. I. 222
Fidei defensor, cur Rex Clodoveus sit cognominatus. I. 265
Fidei definitiones decerni non possunt absque auctoritate summi Pontificis. III. 317. 322. non pendent ab auctoritate Principum. III. 154
Fidei causae dubiae ad Pontificem Romanum relatae. I. 73
Fides est causa communis. III. 147. & seq. non est in schismate. II. 226. & seq. *Græcorum* an sit firmitior quam Romana. II. 693.
Firmilianus, Episcopus Caesareae Cappadociae. II. 18
Flaminia a Pipino Romanae Ecclesiae tollata. II. 77
Flavianus, Antiochenus Episcopus, eius electio quomodo facta. III. 28. 430. quanta ob eius ordinationem orta sint discordia.

- fidia* . II. 113
Flavianus, Constantinopolitanus, Episcopus eius praerogativa vindicata. II. 53. in synodo Ephesina a Dioscōro condemnatur. II. 192. III. 321. contra hunc quid molitus sit Eutyches. II. 402. III. 319. quomodo ad summum Pontificem appellavit. III. 321
Flavianus, Philippenfis Episcopus . II. 395.
Floardus, auctor Historiae Remensis. II. 43
Florentinum Concilium, Romani Pontificis auctoritatem & canonum observationem vindicavit. II. 60
Floriacense monasterium, eius privilegium. II. 134
Flori Lugdunensis liber de electionibus Episcoporum. III. 483
Folericus, Tricassinus Episcopus. II. 141
Foroiulienfis Episcopus habet ius convocandi concilia . II. 564
Formata, id est, *communicatoria epistola*. II. 479
Formatae litterae sunt accipiendae ab Arelatenfis Episcopo. II. 540. & seq. 585. 592. & seq. sunt tribuendae a Metropolitāis Episcopis peregre profecturis . II. 577.
Francici annales emendati. III. 167
Francici conventus quam varie sint appellati. III. 167
Francicum regnum, eius laudes . I. 272. & seq. benedictum Deo. I. 95. non tenetur auctoritate iuris Romani. I. 296. illud Imperatori subesse pronuntiavit Bonifacius VIII. Papa. I. 185. c. 2. cur Imperatori non subdit. I. 190. 199. & seq. 208. quomodo inter Ludovici Pii filios sit divisum. I. 93. 196. II. 248. quomodo semper fuerit ab alieno imperio liberum. I. 190. & seq. an sit imperii portio . I. 193. quomodo a Carolo Magno sit amplificatum . ibid. quomodo Carolus Magnus inter filios distribuerit. I. 194. quomodo triplex factum . ibid. quando in Gallicis emerferit . I. 267. huic quomodo Roma sit subiecta . II. 89. inter hoc & Romanum quale fuerit consortium. II. 89. de eius dignitate tuenda quam sollicitus fuerit Rex Ludovicus VI. II. 241. quomodo contra invasiones Episcoporum sit custoditum. II. 306. quomodo sedi Romanae subiectum quoad temporalia. III. 220. & seq.
Franciscus I. Galliae Rex, quomodo cum Pontifice Leone X. pacem inierit. II. 312. eius concordata cum Pontifice novam iudiciorum formam in Gallia introduxerunt . III. 410
Francorum Reges, quale praestent in inauguratione sua iuramentum . II. 236. ex regio genere nati . II. 257. ceteris antecellunt. I. 191. vocabantur aliquando Imperatores, quamvis non essent Imperatores. I. 192. III. 176. eis imperii iura communicata sunt . II. 201. & seq. sunt Romanae Ecclesiae protectores . I. 88. & seq. sunt protectores libertatum Ecclesiae Gallicanae . II. 245. eorum magna in Ecclesiam Romanam merita . II. 75. eorum reverentia erga Ecclesiam. II. 200. in coronatione sua pollicentur ecclesiis protectionem suam. II. 236. III. 234. debent patrocinium ecclesiasticis constitutionibus & legibus. I. 265. II. 201. & seq. II. 209. custodiebant ecclesiarum bona sede vacante. III. 531. eorum auctoritas suprema & independens. I. 190. an possint excommunicari . II. 73. & seq. unde patritii Romanorum sint dicti . I. 91. II. 84. horum auctoritas an sit aequalis imperatoriae . I. 192. nec in temporalibus ullum superiorem agnoscunt. I. 199. 208. quando Christianae fidei nomen dederint. I. 265.
Francfordiense Concilium sub Carolo Magno repudiavit decreta Synodi II. Nicaenae. I. 318. & seq. qua auctoritate sit coactum & ex quibus constiterit Episcopis. II. 322. III. 172. cur repudiavit Synodum septimam . II. 443. & seq. huic etiam praesentes fuerunt Legati Romanae sedis . III. 172. huic praesuit Carolus M. ibid. in hoc de quibuscumque sit agitur . ibid. & seq. eius *canon sextus* explicatus . II. 214. & seq.
Francfordienses canones quomodo confirmati. III. 185
Francolinus, Conseranensis Episcopus . III. 175
Frithericus, Cardinalis, Legatus sedis Apostolicae. II. 677. rubeis vestibus exornatus fuit. II. 682. & seq.
Frodoardi locus de Concilio Mosomenfi explicatus . III. 198
Froterius, Burdegalensis Archiepiscopus. II. 141. III. 197.
Fulbertus, Carnotensis Episcopus . II. 66. 126.
Fulco, Andegavenfis Comes. II. 223
Fuldense monasterium, a quonam extructum. II. 135

G

- G** *Abalitanus comitatus* Mimatensibus tributus. I. 201
- Gulmia*, huius metropolis Ancyra. I. 19. III. 6. ei adiuncta fuit Paphlagonia. I. 241. quando in primam & secundam sit secta. III. 11
- Gallaecia* in duas provincias distributa. II. 162
- Galli* quomodo Pontificem Romanum semper coluerint. I. 3. 14. II. 230. cur obligentur ad retinendam cum Ecclesia Romana communionem. I. 16. quamnam portionem possederint in Hispania. III. 179. & seq.
- Gallia* totum Romanae Ecclesiae asy- lum. I. 94. & seq. divisa est in varia regna. II. 5. III. 128. 131. fidem accepit a sede apostolica. I. 57. in hac quando Francorum regnum sit exortum. I. 245. II. 201. & seq. in hac quatenus Tridentinum Concilium admittatur. I. 323. III. 415. in hac quomodo disciplinam ecclesiasticam restauravit Pipinus. II. 36. in quot provincias sit ab Augusto divisa. III. 11. in hac Pontifex clero nulla imperare potest tributa. III. 90
- Gallia Narbonensis* fuit pars Hispaniae. III. 162
- Galliae Reges*, vid. *Francorum Reges*.
- Galliarum Exarchatus*, ad hunc quomodo aspiraverint Arelatenses Episcopi. III. 126
- Galliarum metropolis* cur dicta sit Treverensis civitas. III. 124. *omnium mater* cur dicta sit Arelas. III. 125. & seq.
- Gallicana Concilia*, a Regibus Galliae debuerunt confirmari. III. 154. horum libertas quanta fuerit & quomodo imminuta. III. 187. an possint a Romano Pontifice convocari. III. 188. horum origo & antiquitas. II. 5. eorum auctoritas. III. 144. differunt a Romanis, eisque sunt aequalia. III. 124. cuiusnam auctoritate sint convocata. ibid. postea ab Arelat. Episcopo indicta. II. 585. III. 125. & seq.
- Gallicana dioecesis* quot consisterit provinciis. III. 119. & seq.
- Gallicana Ecclesia*, huic quomodo schismatis labe sit imputata. I. 2. in hanc quamdiu Romano Pontifici nihil competierit iuris. I. 3. quomodo sit inter illustriora universalis Ecclesiae membra censenda. I. 14. qualem habeat cum Romana Ecclesia communionem. ibid. in primis coluit sedem apostolicam. I. 3. II. 230.
- quomodo ius patriarchicum sit amplexa. I. 57. canones Basileensis Concilii suscepit. I. 86. huic competit ius examinandi leges novas. I. 317. huius sollicitudo quomodo fuerit penes Arelatensem Episcopum. II. 599. eius Metropolitanorum ordinatio quibusnam competat. III. 33. quomodo non pertineat ad specialem dioecesim Romanam. III. 111. eius politia quomodo pessumdata. III. 163. & seq. huius libertates, vid. libertates: eius privilegia. II. 245. & seq.
- Gallicani Canones*, horum reverentia. III. 152. & seq. quomodo etiam in Hispania sint recepti. II. 37
- Gallicani Episcopi* non pertinent ad corpus concilii Romani. III. 124. electi e palatio. III. 451. 457. & seq. quomodo ordinandi. III. 452. 457. & seq. praestare debent homagium Regi. II. 260. cedere non possunt a regno absque permisso Regis. I. 321. III. 111. & seq. quomodo decreta Pontificum Romanorum promulgarint. I. 303. quinam sint appellati. II. 5. quomodo a Pontificis communionem recesserint. II. 251. & seq. ab his an spreta sit Romani Pontificis auctoritas. II. 252. inter hos primatum obtinent Arelat. Episcopi. II. 589. hisce quae- nam competant singularia iura circa Episcoporum depositionem. III. 389. & seq. hosce eligendi potestas quibusnam compe- tat. III. 450. & seq.
- Gallicani Metropolitan* cur sint Primates. III. 33. & seq.
- Gangrae*, regia Deiotari, Paphlagoniae metropolis. I. 241
- Gangrense Concilium*, eius auctoritas. II. 22.
- Gangrenses canones* laudavit Papa Symma- chus. II. 35
- Garnerius* (Ioannes), contra hunc Mar- ca vindicatus. II. 196. c. 1.
- Gausfridus*, Carnotensis Episcopus. II. 641. 700. III. 211.
- Gebuinus*, Lugdunensis Archiepiscopus. II. 637. huic quomodo Primatus sit concessus. III. 214
- Gelasius I. Papa Romanus*, eius episto- la. I. 181. 187.
- Gelasius Cyrenensis*, eius historia Conci- lii Nicaeni. II. 387. illius narrationi an fides sit habenda. I. 61. explicatus. II. 468.
- Gennadius* emendatus. I. 299
- Gennadius*, Presbyter & Archimandrita. II. 106
- Gem-*

INDEX RERUM.

641

Gentiliacensis Synodus egit de processione Spiritus Sancti. III. 168
Georgius Cappadox, Alexandrinus Episcopus, per vim sedem Alexandrinam occupavit. II. 18. Arianus Athanasio substitutus. II. 24
Geraldus, Ostiensis Episcopus, Legatus in Gallia. III. 203
Gerardus, Engolismensis Episcopus, eius legatio. II. 632. huic quomodo legatio Aquitanica sit concedita. II. 633. ex ambitione generales synodos convocavit. II. 678.
Gerardus, Sabinensis Episcopus, Legatus in Gallia. II. 686
Gerbertus, Remensis Archiepiscopus. III. 402. & seq.
Germania cuinam ex Caroli M. filii obtrigerit. I. 195. eius Rex Ludovicus I. ibid. in hanc ad convertendas gentes missus est Bonifacius. II. 616
Germanici Imperatores, horum auctoritas imminuta. I. 197
Geromius, Nicomediensis Metropoli. I. 29.
Gervasius Remensis, impugnavit Corbeiensis monasterii privilegia. II. 137. a sede depulsus. II. 260. 275.
Giraldus, Ostiensis Episcopus, Legatus in Aquitania. II. 689. III. 406.
Glaber (*Rodolphus*) eius locus explicatus. II. 223. III. 218.
Gnesnensis Archiepiscopus in Polonia quando constitutus. I. 243
Goffridus, Vindocinensis. II. 120
Goldastus, castigatus. II. 249
Gortyna, fuit metropolis Cretae. I. 19. III. 7
Gothi, horum sedes in provincia Narbonensi & citeriori Hispania. II. 583. contra hos Vigilius Papa Francorum Regis auxilia imploravit. I. 90. quas Provincias in Gallia possederint. III. 128
Graeca Ecclesia, inter hanc & Latinam unde sit ortum schisma. I. 4. & seq.
Graecanici quinam dicti. III. 6
Graeci cur haereticis sint annumerati. I. 5. tribuunt Sacerdotii & de dogmatibus statuendi ius Principibus. I. 226. in Synodo Trullana denum receperunt Sardicenses Canones. II. 33. quomodo cum Latinis de primatu Papae contenderint. II. 60. & seq. his an liberum sit, Ecclesiae Occidentalis communionem amplecti. II. 65. ab horum imperio quando discesserint Romani. II. 89. ab his an Constantini donatio sit confecta. II. 91. & seq. apud hos clericis coniugium est
Tom III.

prohibitum. I. 63
Grassensis episcopatus, huius unio cum Vencienfi rescissa. II. 264
Gratae expectativae, harum abusus. III. 62. abolitae. III. 63
Gratiani collectio decretalium quantae sit auctoritatis. II. 46
Grogorius M. Pontifex Romanus, divini & humani iuris fuit callentissimus. III. 364. est munere Responsalis functus in urbe regia. ibid. & II. 454. emendatus & correctus. II. 510
Gregorius II. eius controversia cum Leone Isaurico de imaginibus. I. 6. & seq. non excommunicavit Leonem Isauricum. II. 82. hunc ob denegatum censum Leo Isauricus interfici curavit. II. 80
Gregorius III. Pontifex Romanus, se suamque Ecclesiam commisit tuitioni Caroli Francorum Ducis. I. 90
Gregorius IV. Pontifex Romanus, eius causa in facto Ludovici Pii Imperatoris qualis fuerit. II. 248. eius decretum in gratiam Aldrici Cenomanensis Episcopi. III. 381. & seq. est auctor epistolae ad Episcopos Gallicanos tributae Agobardo. II. 249. huic ab Episcopis Gallicanis est obiectum periculum. II. 251
Gregorius VII. Pontifex Romanus, magna retinendae auctoritatis suae cupidine flagrabat. III. 407. eius dissidium cum Henrico IV. Imperatore. II. 7. & seq. quomodo libertates Ecclesiae extenderit. ibid. quomodo procurationes Legatorum sedis Romanae decreverit. II. 648. & seq.
Gregorius Nazianzenus, quanta prudentia Spiritus Sancti divinitatem adstruxerit. II. 107. eius translationem ad sedem Constantinopolitanam Damasus Papa condemnavit. II. 474. & seq.
Gregorius, Silvae candidae Episcopus. II. 224.
Gregorius Turonensis, quam tenax fuerit canonum. II. 202. ubinam calumniam sibi impactam expurgavit. III. 371
Guale, Cardinalis Legatus in Anglia. II. 658. & seq.
Guido, Mediolanensis Archiepiscopus. II. 699.
Guido, Viennensis Archiepiscopus. II. 229.
Guido, Praenestinus Episcopus, Legatus in Germania. II. 704
Guido Fulcodius, Episcopus Sabinensis. II. 711
Guifredus, Narbonensis Archiepiscopus. II. 276
Guil.

M m m m

- Guillelmus*, Bisuldunensis comes. II. 276
Guillelmus de Montelauduno, eius. opera.
 III. 35
Guillelmus, Cadurcensis. Episcopus. III.
 213.
Guillelmus Durandus, vid. *Durandus*.
Guillelmus de Plesseiano, dominus Vice-
 nobrii. II. 296. 327
Gumbertus, Ebroidensis. Episcopus. II.
 141.

H

- H***Adrianus* II. Pontifex, eius cum Regi-
 bus Galliae controversiae. II. 254.
 & seq. eius. epistola ad Ignatium Constanti-
 nopolitanum. II. 446
Hadrianus I. Pontifex Romanus, cur
 Graecos inter haereticos numerandos decre-
 verit. I. 8. misit ad Carolum M. codicem
 canonum. I. 67. II. 36. quanta pompa ex-
 ceperit Carolum Francorum Regem. I. 94.
 eius. auctoritate Francofordiensis. synodus
 convocata. I. 318. eius. Capitula canonum
 & quoniam sint divulgata. II. 41. III. 377.
 inter hunc & Gallicanos Episcopos: qualis
 exarserit controversia. III. 385
Hadrianus, Thebae Episcopus. II. 456
Haemimontum, Thraciae provincia. I. 27
Haeresium damnatio pertinet ad Episcopos.
 I. 249. non ad Principes. ibid. I. 222. 232.
 ferebat olim in synodis provincialibus. II.
 416.
Haeresis laeuit regulam fidei. II. 225. in
 provincia emergens. damnanda ab Episcopis
 illius provinciae. II. 416. 592. ab hac redeun-
 tibus clericis & Episcopis an relinquendus
 sit gradus. II. 103. quomodo differat a
 schismate. II. 225.
Haeretici, his quando interdicitur acco-
 satio in Episcopum. II. 226. horum
 damnationes. quomodo antiquitus sint fa-
 ctae. III. 317. eos persequi debent Impe-
 ratores. I. 245. & seq. cur baptismum non
 possint administrare. II. 19. his. cur sint
 annumerati Graeci. I. 4. & seq. eorum con-
 demnatio an competat Principibus. I. 251.
 & seq. ab his collatus baptismus an sit rei-
 terandus. II. 18. & seq. his adnumerati sunt
 etiam turbatores disciplinae. II. 226. & seq.
Halitgarus, Cameracensis Episcopus. II.
 449.
Hallierius, Parisiensis Theologiae Pro-
 fessor. II. 493
Hebraei Pontifices an simul fuerint. Re-

- ges. I. 182. & seq.
Hebreorum Reges, quanta fuerint aucto-
 ritate. I. 214
Helena, urbs in Rufcinonensi comitatu.
 III. 179
Helenensis Episcopatus, olim intra fines
 regni Arragoniae. II. 673
Helenensis synodus de treuga & pace. II.
 276. II. 280.
Helias, Engolismensis Episcopus. II. 141
Hellas distincta ab Illyrico. II. 537. quo-
 modo Corinthiorum Episcopo sit attribu-
 ta. ibid.
Hellenistae unde dicti. III. 6
Hellepontus, Asiana provincia. I. 28.
 quomodo ab Asia sit recisa eique reddita.
 I. 29. quomodo Archiepiscopo Cypri sub-
 iecta. I. 240
Helmeradus, Helenensis Episcopus. III.
 179.
Heraclea, urbs princeps Thraciae. I. 29.
 III. 311.
Heracleensis Episcopus nunquam pontifi-
 cia legatione est ornatus. II. 460
Heracleensis Exarchus, hunc colunt Ec-
 clesiae Thracicae. I. 29. & seq.
Heraclius, Santonensis Episcopus. II.
 203.
Herardus, Tutonensis Archiepiscopus.
 II. 141
Herlotus, Apostolicae sedis Nuncius in
 Anglia. II. 687
Hermes, Narbonensis Episcopus, cuius
 in Episcopatu successor fuerit. II. 568. 573.
 & seq. fuit antea Episcopus Biterrensis.
 ibid. huic ius ordinandorum Episcoporum
 ademptum. II. 574
Herodes Idumaeus, quomodo Iudaeorum
 privilegia imminuerit. I. 218. & seq. a
 Romanis tanquam Rex est praepositus Iu-
 daeis. ibid.
Herodianus, dicti tributorum exactores. I.
 220.
Hervens, Bellovacensis Episcopus. III.
 416.
Hesperia, hac voce an denotetur Italia.
 I. 41. & seq. significat occidentem. I. 42
Hieropolyma fuit metropolis fidei. III. 9
Hierosolymitana expeditio ubinam indicta.
 III. 210
Hierosolymitanus Episcopus, huic quartus
 honoris gradus in Concilio Nicaeno tribu-
 tus. II. 105. 433. huic quomodo Palaes-
 tina sit addicta. II. 105. subiectus fuit E-
 piscopo Caesareae Palaestinae. III. 9
 Hierv.

Hierosolymitanus Patriarchatus quomodo institutus . I. 238. III. 9. huic quanam provinciae sint assignatae . ibid.

Hilarius, Arelatensis Episcopus , a metropolitica dignitate deiectus . II. 126. eius ambitio & gloriae appetentia . II. 548. 552. quanam convocarit conellia . ibid. contra hunc quanam Leo Pontifex decreverit . II. 565. III. 127.

S. Hilarius , Pictaviensis Episcopus , in exilium missus . III. 123

Hilarus Papa , quomodo Imperatoris Valentiniani edictum sit interpretatus . I. 66. veniam concessit Episcopis Hispanis absque Metropolitani consensu ordinatis . II. 116. misit litteras ad Leontium Arelatensem de ordinatione sua . II. 572. ab hoc Leontius petiit confirmationem privilegiorum Arelatensium . ibid.

Hildegadus , Sueffionensis Episcopus . III. 27.

Hildebrandus , Victoris II. Papae Legatus in Gallia . III. 406

Hildebrandus , Sagiensis Episcopus . II. 141.

Hildegarius , Meldensis Episcopus . II. 141.

Hildesheimensis dioecesis , in hac Willigisus Concilium celebravit . II. 677

Hilduinus , Abbas S. Dionysii, Archicappellanus . II. 216. & seq.

Hilmeradus , Ambianensis Episcopus . II. 141.

Himerius , Tarraconensis Episcopus , de dubiis disciplinae articulis Siricius Papam consultit . I. 75. III. 341.

Hincmarus , Remensis Archiepiscopus , canonum peritissimus . II. 209. eius ordinatio . III. 38. obstitit Vicariatus Anselgisi, Archiepiscopi Senonensis . II. 204. & seq. eius sententia de supposititiis Pontificum Romanorum epistolis . III. 379. eius sapiens ad Papam Nicolaum responsio . II. 209. notatus & correctus . I. 77. II. 29. 453. refutavit Hincmarum Laudunensem . II. 42. huic cur Nicolaus Pontifex excommunicationem sit minatus . II. 209. sibi concessio asu pallii non est usus . II. 603. explicatus . III. 21

Hincmarus , Laudunensis Episcopus . II. 141. III. 379. iubetur Romam mitti . II. 240. 257. refutatus ab Hincmaro Remensi . II. 42. ob appellationem ad Pontificem damnatus & depositus . II. 209. huic quomodo Rex & primores Galliae sint

minati . II. 256. super eisdem causis quales controversiae sint exortae . III. 285

Hiscipio , Carcassensis Episcopus . III. 175.

Hispani quomodo collectionem canonum Martini Bracarensis receperint . II. 36. apud hos etiam Gallicanorum canonum usus est receptus . II. 37. qua ratione Legatus Romanae sedis recipiant . II. 721. quomodo appellationes ad sedem Apostolicam a bolere sint conati . II. 584. & seq.

Hispani Episcopi , quinam dicantur in epistola Caesarii Arelatensis . II. 582. horum ordinatio quomodo Arelatensi Episcopo sit attributa . II. 584. & seq.

Hispania , per hanc vicariatus sedis Romanae tributus est Hispalensi Episcopo . II. 612. ad hanc quomodo pertinuerit Gallia Narbonensis . III. 162. huius portio quanam Gallis subiecta fuerit . III. 179

Hispaniarum dioecesis , eius provinciae quot sint . III. 119. & seq.

Hispanorum mos quis sit in recipiendis Legatis . II. 721. in convocandis Conciliis generalibus . III. 162

Hofstenius castigatus . II. 477. 479.

Homagium debent Regi Galliae praestare Episcopi . III. 220. hoc a Clericis praestari vetuit Gregorius VII. III. 523

Homicidae , his poenitentiam indixit Epao-nense Concilium . II. 34

Homicidium crimen capitale . III. 158.

Hominium Regi praestandum ab Episcopis . II. 269

Honoradiis provinciae origo . I. 241

Honorius , Pontifex Romanus , huic quam male cesserit dispensatio in causa Monothelitarum . II. 107

Hormisda , Pontifex Romanus , cur Episcopum distraxerit a vicariatu Thessalonicensi . II. 509. eius epistolae ad Caesarium Arelatensem emendatae . II. 586. & seq.

Hubertus , Cantuariensis Archiepiscopus . II. 703

Hugo Lugdunensis Archiepiscopus , eius tyrannis repressa . II. 646. quomodo synodum generalem intra Gallias convocarit . II. 677. primam causarum cognitionem sibi arrogavit . III. 262

Hugo , Diensis Episcopus Pontificis Legatus . III. 406

Hugutio , Cardinalis Legatus in Anglia . II. 711

Humbaldus , Ostiensis Episcopus , Legatus in Sicilia . II. 702

M m m m

Ham-

Humbertus, Silvae Candidae Episcopus. II. 36

Hungari contumaces contra Legatorum procurationes. II. 649

Hyacinthus Bobo, Cardinalis Legatus in Hispania. II. 690

Hydruntinus Episcopus Calabriae subiectus. I. 53

Hyphoberetanus mensis, idem qui October. II. 20

Hypostasis, unius divinae aut trium hypostaseon confessionem quomodo Athanasius liberam concesserit. II. 110

I Annarius, Malacitanus Episcopus, eius causa. III. 367

Ibas, Edessenus Episcopus, contra hunc oblatum in synodo Berytenſi libellus. I. 38 quomodo dicatur fuisse cum Cyrillo Alexandrino invicem *κοινωνους*. II. 228

Iconiense Concilium, haeticorum baptismum improbavit. II. 20

Iconoclastae, contra hos septima synodus est convocata. II. 410. horum haereticus quando exorta. II. 460

Ieiunia flata non observantes haeticis sunt annumerari. II. 226

Ieiunium sabbathi ab Orientalibus damnatum. II. 21

Ignatius, Constantinopolitanus Patriarcha. I. 230

Illyricana synodus, in hac Benenatus est damnatus. II. 535

Illyricanae Ecclesiae pertinebant ad curam Pontificis Romani. II. 463. respiciebant Thessalonicensem ut fidei matrem. II. 467. quomodo omnes Thessalonicensi Episcopo fuerint subiectae. II. 486. 525.

Illyricani Episcopi, his an competierit ius congregandi concilia. II. 502. quomodo contra institutionem vicariatus Iustinianae primae insurrexerint. II. 535

Illyricum pertinebat ad Romanum Patriarchatum. I. 41. II. 463. revocatum ad curam Constantinopolitani Episcopi. II. 176. 537. divisum in duas dioeceses a Theodosio seniore. II. 464. quomodo & Orientali & Occidentali Ecclesiae possit tribui. I. 35. in huius dioecesi Romani Pontificis vicarius est Thessalonicensis Episcopus. I. 54. est per vim a Romana sede distractum. II. 178. an unquam Constantinopolitanam sedem coluerit. ibid. huius provinciae quaenam fuerint. II. 463. & seq. eius praefecti praetorio sedes trans-

lata est Thessalonicam. II. 464. ante divisionem Imperii accensebatur Occidenti. II. 472. huius dubias causas cur ad Constantinopolitanam Ecclesiam referendas censuerit Theodosius. II. 498. & seq. in hoc quando Thessalonicensis Episcopi auctoritas desierit. II. 532. II. 537.

Illyricum occidentale, eius metropolis est Sirmium. I. 301. II. 463. & seq.

Illyricum orientale, huius Metropolitanus cur ad Thessalonicensem Episcopum de sua ordinatione debeant referre. III. 37

Imagines, has quomodo Pontifices Romani defenderint. I. 7. & seq. harum usus a quonam in templis Constantinopolitani imperii sit abrogatus. I. 6. & seq. harum usus in Ecclesia confirmatus. II. 443. & seq. harum adoratio verita. I. 318. III. 173. harum contrafactores haeticis sunt annumerati. II. 226. vid. *Iconoclastae*.

Immunitas ecclesiastica conservanda. II. 68. & seq.

Imperatores sunt domini rerum saecularium III. 478. non sunt canonum conditores, sed executores. II. 169. convocabant concilia extraordinaria. III. 137. confirmabant statuta generalium conciliorum. III. 154. & seq. dabant iudices in causis ecclesiasticis. II. 183. in quibusnam subdantur Episcopis. I. 180. & seq. non possunt ferre leges de rebus ecclesiasticis. I. 231. apud hos olim fuerunt ultima causarum iudicia. I. 71. quomodo sefe vocarint Galliae Reges. I. 192. III. 176. quomodo sint in regno suo reges. I. 196. & seq. accensentur laicis in precibus sacrificii. I. 225. in horum legibus quanta viguerit sapientia & aequitas. I. 307. quomodo iudicata Synodorum suspenderint. II. 191. non debent adiri ante iudicium synodi. II. 215. ad hos cur Pontifices miserint Legatos. II. 448

Imperatores Constantinopolitani erant supremi urbis Romae domini. II. 85. & seq. spondebant fidei & canonum observationem. II. 236

Imperatores Germanici, horum auctoritas imminuta. I. 197

Imperatores Romani confirmabant decreta veterum conciliorum. III. 154. & seq. vocabantur etiam Pontifices Maximi. I. 265. inter hos & Pontifices Romanos quales fuerint de Episcopatum investitura controversae. I. 11. & seq. quomodo dicti sint Proconsules. II. 374. quomodo Episcoporum electiones sibi vindicarent. III. 452. & seq.

Impe-

Imperator Romanus quomodo Carolus Magnus sit vocatus. I. 194
Imperatoria potestas, an Regibus Francorum competat. I. 193
Imperii & Sacerdotii concordia, cur sit necessaria. I. 275
Imperium Romanum, quomodo a Constantino Magno divisum. III. 119. & seq. huius antiqua divisio quanam fuerit. I. 34. & seq. quomodo a Diocletiano sit divisum. I. 35. huius portio an fuerit Regnum Francorum. I. 193. huius status quomodo immutatus. I. 196. & seq.
Imperium regum quomodo differat a sacerdotali. I. 312
Indulgentia criminis & poenae, quando olim concessa. II. 100. & seq. quomodo poenitentibus concessa. ibid.
Indulgentiarum origo ex remissione poenitentiae. II. 100. & seq.
Ingeburgis, Philippi, Regis Galliae coniux, repudiata. I. 200
Ingenius, Ebrodunensis Episcopus, ob iura imminuta conquestus est. II. 57. an fuerit Metropolitanus. II. 553. 578. eius auctoritate concilii Arelatenfis dissidium est sopitum. II. 567. eius controversia cum Auxanio. II. 578
Ingilramnus, Metensis Episcopus. II. 41
Innocentius I. Papa Romanus, eius locus explicatus. I. 40. & seq. eius decretales de coelibatu quatenus receperit Concilium Tuxonicum. I. 318
Innocentius II. Pontifex Romanus, factione Petri Leonis sede Romana deturbatus. I. 95. eius electio in Gallia approbata. III. 218
Innocentius III. Pontifex Romanus, audax iurisperitus. III. 409. quomodo summam Regum Galliae auctoritatem sit confessus. I. 199. & seq.
Innocentius IV. Pontifex Romanus, tutionem Romanae Ecclesiae a Gallis imploravit. I. 96
Insigniaria salaria qualia fuerint. III. 71. 477. & seq.
Intercessores, eorum munus. III. 20
Interpretatio iuris a quibusnam olim facta. I. 306
Inthronificum, quomodo differat ab anathematis & cathedratico. III. 70. in quosnam usus sit convertendum. III. 74. quid significet. III. 477
Investire manu, nutu, lingua, quid sit. III. 526.

Investitura non est haeresis. III. 518.
 de manu laici est prohibita. III. 215. per baculum & anulum damnata. III. 533. per sceptrum. III. 525
Investiturae vox an sit antiqua. III. 469. & seq.
Investiturae Episcopatum fiebant per anulum & virgam. I. 11. de his, quae fuerint controversiae inter Pontifices Romanos & Imperatores Occidentales. ibid. II. 229. III. 507. & seq. earum ius. III. 507. & seq. earum solemnitas. III. 509. & seq.
Ioannes VIII. Pontifex Romanus. I. 94. cur Photium anathemati antiquo reddiderit. I. 10. quomodo Photium sedi suae restituerit. II. 117
Ioannes XII. Pontifex Romanus, depositus ab Ottone Imperatore. III. 471. eius depositio reprobata. I. 86
Ioannes XXII. Pontifex Romanus, eius litterae ad Regem de erectione Archiepiscopatus Tolosani. II. 266. & seq. quomodo annatas amplificavit & earum modum immutavit. III. 80
Ioannes Anagninus, Legatus in Francia. II. 655
Ioannes, Alexandrinus Patriarcha, eius depositio. III. 322
Ioannes, Antiochenus Patriarcha. II. 8. ob Nestorii favorem excommunicatus. II. 104.
Ioannes Antiochenus Episcopus, eius conciliabulum reiectum. I. 251
Ioannes Columna, Messanenensis Archiepiscopus, eius superbia, arrogantia & avaritia. II. 674. & seq.
Ioannes Balua, Albanensis Episcopus, Legatus in Gallia. II. 719. & seq.
Ioannes Chrysostomus, quomodo factus Constantinopolitanus Episcopus. III. 453. levare se cupiebat onere fruendi redditibus ecclesiasticis. III. 479. damnatus. II. 51. depositus. III. 293. & seq. eius depositio explicata. II. 107. examinata. III. 328. & seq. eius defensio. II. 23. quomodo ad Concilium oecumenicum appellavit. III. 328. & seq.
Ioannes de Crema, Legatus in Anglia, eius superbia repressa. II. 652. & seq. eius avaritia & sortatio. II. 653
Ioannes Ferentinus, Legatus in Angliam. II. 658. multa insolenter egir. II. 694. a Papa ad opes corradendas missus. ibid.
Ioannes, Cardinalis Neapolitanus, Legatus in Sicilia. II. 654
Ioannes, Nicopolitanus Episcopus, turbator Ecclesiae. II. 507. & seq.
Ioannes Sabastiensis, Constantinopolitanus

- Patriarcha*, quando *Horuerit*. I. 257. II. 32. *composuit collationem Novellarum Iustiniani cum canonibus a Theodoro collectis*. ibid.
- Ioannes David castigatus*. II. 25. c. 1. *refutatus*. I. 78. c. 1. III. 321. c. 1.
- Ioannes Diaconus* an auctor *scilicet* donationis *Constantiniani*. II. 92. quis fuerit. II. 97.
- Ioannes Papae*, Legatus in *Hibernia*. II. 701
- Ioannes Rufus*, Apostolicae Sedis Nuntius in *Hibernia*. II. 682
- Ioannes Schismaticus*, quis apud *Glabrum*. II. 227. & seq.
- Ioannes Vetus*, *Constantinopolitani Patriarcha*. II. 109
- Iohannes*, Abbas *S. Petri de Cultura*. II. 640.
- Irenaeus* *Barcinonensis* Episcopus. II. 426
- Irenaeus*, *Tyriorum* Episcopus, bigamus, sola Principis auctoritate deiectus. II. 174
- Isauria*, huius Episcopo castrum *Cassiope* tributum. I. 263
- Isidorus Hispanensis*, de eius collectione diversa iudicia. II. 40. III. 377.
- Isidorus Mercator*, *Setybensis* Episcopus, an sit auctor collectionis canonum & epistolarum Pontificum. II. 40. & seq. III. 377
- Istria*, a *Carolo Magno* *Romanae* sedi collata. II. 77
- Italia*, quasnam comprehenderit provincias. I. 32. *divisa* in *dioceses* *Italicam* & *Urbicariam*. I. 44. an denotetur voce *Hesperiae*. I. 41. & seq. quomodo accesserit *Francorum* Regno. I. 195. in hac quomodo *Longobardi* regnum suum constituerint. II. 76. in hac quomodo Pontifices *Romani* exercuerint Imperium. II. 83. & seq. quomodo Pontifici a *Constantino Magno* sit attributa. II. 94. & seq.
- Italica dioecesis*, huius Episcopi a quibus ordinati. II. 50. III. 31. eius caput est *Mediolanum*. ibid.
- Italica synodus*, ex quibusnam constituit Episcopis. I. 47
- Italiae Episcopi* seorsim olim conveniunt a *Romanis*. I. 46
- Iudaea* quomodo *Romanis* subiecta. I. 218. & seqq.
- Iudaei*, quomodo *Ecclesiis* suis in *Oriente* *Patriarchas* praefecerint. I. 21. & seq. quot habuerint in singulis oppidis consilia seu *Synedria* minora. I. 218. quomodo *Caesaribus* tributa solverint. I. 219. horum regnum quomodo extinctum. ibid. cum horum *synagoga* non potest comparari *Christianorum* *respublica*. I. 221
- Iudaeorum respublica*, qualis fuerit. I. 212. & seq.
- Iudaeorum Reges*, vid. *Reges*.
- Iudices* quomodo *Imperatores* & *Principes* potuerint dare *factoribus*. II. 183. & seq. III. 160. 371. an a Pontifice possint delegari. III. 414. & seq. quoniam in causis *Episcoporum* sint constituendi. ibid.
- Iudices Imperiales*, cur missi ad *synodos*. II. 186. & seq. eorum auctoritas in *Conciliis* *oecumenicis*. I. 235. & seq.
- Iudices ecclesiastici* a *Principibus* constituti. III. 370
- Iudices saeculares* invaserunt *ecclesiasticam* iurisdictionem. II. 290. & seq.
- Iudicis delegati* potestas quanta sit. II. 326. III. 414. & seq. *electi sententiae* reici non potest. III. 383. & seq. III. 395. & seq.
- Iudicia* canonibus adversa nullius sunt momenti. II. 210. & seq. 212. horum renovatio iuxta *Sardicenses* canones. II. 209. horum retractatio. II. 197. 210. maiorum causarum sunt pars iuris patriarchici. I. 44. horum nova forma in *Gallia* introducta. III. 410. & seq.
- Iudicia canonica* in laicos. I. 206. & seq. non pertinent ad iurisdictionem regiam. II. 321. horum ordo an legibus publicis praescriptus. II. 324. horum ordo quis sit apud *Orientales*. III. 310
- Iudicia ecclesiastica*, eorum novus ordo. II. 47. quomodo auctoritate *Imperatorum* sint constituta. II. 183. & seq. in his ordo a *Principibus* praescriptus. II. 186. & seq. commissa summo *Capellano* in *Gallia*. II. 216. horum ordo apud *Africanos*. III. 353. & seq. quomodo in *Gallia* peracta. III. 369. & seq.
- Iudicia ultima* olim apud *Imperatores* fuerunt. I. 71. an competant etiam *Romano Pontifici*. ibid.
- Iulianus*, *Coensis* Episcopus. II. 400. 407. 459.
- Iulianus Roboreus*, Cardinalis, Legatus in *Gallia*. II. 718
- Iulianus Toletanus*, eius *Chronicon*. II. 41.
- Iulius*, *Romanus* Episcopus, eius ad *Orientales* epistola explicatur. III. 306. recepit *Athanasium Alexandrinum* in communionem. III. 296. 305.
- Iuniores Ecclesiae* quatenam dictae. III. 158.

Fuo Carnotensis, quid praestiterit in sua collectione Canonum. II. 46. eius regulae circa dispensationes. II. 118. & seq. 126. per vim factus Episcopus. III. 511. explicatus. III. 513. & seq. 518.

Iura cumulare non licet. II. 70. constituebantur olim a populo. I. 306.

Iuramentum fidelitatis ab Episcopis praestandum. III. 25. & seq. quando introductum. III. 24. 51. & seq.

Iurisdiclio ecclesiastica turbata a iudicibus secularibus. II. 290. & seq. quomodo possit tueri. II. 328. de hac extollenda ubi nam sit actum. III. 158.

Iurisdiclio saecularis, hac utitur Pontifex Romanus in rebus ambiguis. I. 204. huic non est vis inferenda a Clericis. II. 329. & seq.

Iurisdictiones, ex harum invasione bella & schismata oriuntur. I. 4. in his ultimum est executio canonum. II. 168.

Ius antiquum an sit restituendum loco nov. II. 48. in hoc an libertas Gallicanae Ecclesiae possit constitui. ibid.

Ius apostolicum quale. II. 499.

Ius Canonicum, vidi. *Canonicum*.

Ius civile quomodo in Occidente promulgatum. II. 46.

Ius commune in edictis Caroli VI. quomodo intelligendum. III. 66. eius definitio. II. 15. quod duplex sit. ibid.

Ius novum successit antiquo iuri. II. 38. in quonam differat ab eo. II. 47. & seq. quo casu deseri possit. II. 48. est inveterato usu stabilendum. I. 310. cur non possit aboleri. II. 48.

Iustiniana prima, civitas Dardaniae Europaeae, huic quot sint tributae provinciae. I. 239. II. 532. & seq. quomodo in Archiepiscopatum evecta. ibid. eius vicariatus. II. 533.

Iustinianae primae Archiepiscopatus, a quibus sit restitutus. II. 262.

Iustinianae primae Archiepiscopus, eius vicariatus. I. 240. II. 533. dictus Patriarcha. II. 240. 536.

Iustinianopolis, metropolis Cypri. I. 240. huic qualia concessa sint in Trullana Synodo privilegia. ibid.

Iustinianus Imperator, eius fama vindicata. I. 255. & seq. II. 171. & seq. eius Novellae ecclesiasticae a Pontificibus Romanis laudatae. I. 258. II. 169. & seq. eius Novellae quamnam conciliarum canonibus auctoritatem, I. 257. & seq. quanta cura &

diligentia in legibus condendis sit usus. I. 306. an iurisdictionem ecclesiasticam impugnarit. II. 171. & seq.

Iuvenalis Hierosolymitanus, eius fastus repressus. II. 105. Praefes Concilii Ephesini. II. 403.

L.

L *Aici* docere non debent in Ecclesia. I. 223. & seq. ad sacros ordines non facile promovendi. II. 522. cur remoti ab electionibus Episcoporum. III. 15. 434. & seq. fruebantur Episcopatibus in Gallia. III. 465. iis nulla de personis & rebus ecclesiasticis attributa facultas. I. 235. his non licet se immiscere rebus spiritualibus. II. 691. quomodo interesse possint conciliis. I. 224. & seq. his & Imperatores accensentur in precibus sacrificii. I. 225. non interesse debent canonicis quaestionibus. I. 230. & seq. horum ordinatio indulta a Pontifice Leone. II. 115. horum suffragiis quomodo Episcopi sint electi. III. 13. quomodo etiam de politia ecclesiastica possint ferre iudicium. III. 118. 222.

Lampſacena synodus misit ad Pontificem Romanum Legatos. II. 382.

Laodicea, Phrygiae metropolis. II. 23.

Laodicensis synodus, quando sit celebrata. II. 23.

Laodicensis canon XIII. explicatus. III. 14. 435. quomodo in Gallia vim legis obtinuerit. III. 19. & seq.

Lapsi ad poenitentiam quidem admittendi, sed non ordinandi. II. 208.

Larissa, Thessaliae metropolis. II. 199. 456. & seq.

Lateranense Concilium prohibuit ordinationes clericorum absque titulis. II. 47.

Lateranensis Concilia sub quibus Pontificibus celebrata. II. 272. 311.

Latina Ecclesia, inter banc & Graecam unde sit ortum schisma. I. 4. & seq. quomodo cum Graeca de Primatu Papae contenderit. II. 60. & seq.

Legati, horum quot sint species. II. 372. & seq.

Legati sedis apostolicae sunt honorandi. II. 380. II. 383. praecedere debent omnes Episcopos. III. 201. tenebant primum locum in synodis oecumenicis. II. 471. & seq. eorum unicum suffragium aequiparatur collectis totius synodi suffragiis. III. 201. eorum dignitas & auctoritas. II. 375. & seq. 386. 622. 631. 645. & seq. 706.

706. revocari non debent in dubium .
 II. 647. eorum dignitas a quonam coeperit. III. 191. & seq. qua tempestate multum creverit. II. 622. & seq. iis communicatae vestes purpureae. II. 682 & seq. 685. nisi non possunt in regna absque Regum consensu. II. 707. eorum facultates ostendi debent Principibus. II. 629. non possunt intrare in Galliam, neque uti facultatibus suis, nisi cum consensu Regis. II. 616. & seq. 707. 716. & seq. III. 208. quando non admittendi in Scotia. II. 659. 713. & seq. eorum frequentia versa in fastidium. II. 706. III. 205. eorum avaritia & rapacitas. II. 649. & seq. 652. & seq. 657. & seq. 673. & seq. 697. interdum munera respuerunt, II. 697. & seq. iis praebendi sunt sumptus liberales & necessarii. II. 648. & seq. 664. vid. *Procuraciones*: ultra tertiam vicem bibere non debent. II. 665. iis dabatur lac ad bibendum. ibid. omnes an postponendi Metropolitanis. II. 384. an praefuerint synodis oecumenicis. II. 386
Legatio libera quatenam dicatur. II. 381
Legationes sedis apostolicae non debent convellere iura Metropolitanorum. II. 206. venerunt in consuetudinem. II. 625. hanc antiquum ordinem cur immutavit Constantinus Pogonatus. II. 408. & seq. harum quatenam sit origo. II. 459. & seq. harum usus frequens quomodo abolitus. II. 461
Legia, id est, *Leoditum*. III. 493
Legionensis Ecclesia ubinam. III. 211
Lemovicensis Episcopatus privilegia. III. 545. III. 549.
Leo Isaurus, Imperator Orientalis, fuit praecipuus Graecorum schismatis auctor. I. 6. & seq. Imaginum in templis usum abrogavit. I. 6. & seq. quasnam provincias a Romanis avulsas Constantinopolitanae Ecclesiae tribuerit. I. 8. ob denegatum censum Gregorius II. Pontificem interfici curavit. II. 80. hunc an excommunicavit Gregorius II. 81. patrimonium Ecclesiae Romanae invasit. II. 82
Leo I. Pontifex Romanus, caput universalis Ecclesiae. II. 425. an probaverit Chalcedonenses canones. II. 26. & seq. noluit confirmare canonem XXVIII. Chalcedonensem. II. 27. 55. & seq. defenditur adversus novatores. I. 67. eius elogium. II. 513. eius epistola ad Flavianum. II. 401. 420.
Leo III. Pontifex Romanus, contulit Carolo M. dignitatem imperatoriam. II. 88

Leo IV. Pontifex Romanus, quomodo ad observationem legum imperatoriarum sese obligavit. I. 269. quatenam decreta Pontificum probavit. II. 37

Leo VIII. Pontifex Romanus, depositus. III. 471

Leo X. Pontifex Romanus, quomodo cum Francisco I. Galliae Rege pacem inierit. II. 311. & seq.

Leontius, Arelatenfis Episcopus. II. 572. petiit ab Hilario Papa confirmationem privilegiorum Arelatenfis Ecclesiae. II. 575. huic concessa potestas congregandi concilia. II. 576. III. 141.

Leontius, Burdegalenfis Metropolitanus, cur Emerium Santonensem deposuerit. II. 203. eius sententia contra Emerium. III. 375.

Leontius, Foro-Julianensis Archiepiscopus. II. 564

Leschasserius notatus. II. 48

Levitae, horum ministerium in quonam constiterit apud Hebraeos. I. 215. & seq. horum quonam classes constituerit David Rex. ibid. tenebantur decimam suorum reddituum contribuere Pontifici maximo. III. 92

Lex est communis reipublicae sponso. I. 306. huius condendae auctoritas est penes Principes. ibid. non versatur in sola promulgatione. II. 168. ad hanc necessario promulgatio requiritur. I. 296. & seq. multa contumaces gradibus suis. I. 61. iniusta non censetur legis nomine. II. 122. imperfecta est, quae vetat tantum. I. 292. pro hac an sit habendum quicquid sedes apostolica constituit. I. 59. quomodo differat a consuetudine. I. 61

Leges debent constantia & perpetuitate quadam vigere. II. 233. iis tenaciter insistere, crudele aliquando est. II. 109. c. 1. quae utilitati publicae officiant, eae possunt reici. I. 307. 310. legum receptarum mutatione magni interdum in reipublica fluctus excitantur. II. 72. novae quomodo ferendae. II. 51. harum ferendarum & promulgandarum ordo. I. 296. non dedignantur sequi canones. I. 231. quae his adversantur, nullius sunt momenti. I. 234. hisce soluti quatenus Principes sint. I. 81. an possint a Principe ferri de rebus ecclesiasticis. I. 213. canonibus contrariae an in causis ecclesiasticis vim habeant. I. 259. in his condendis quanta Imperatores sint uti sapientia & aequitate. I. 307. earum finis esse debet utilitas publica. ibid. quando dicantur receptae aut abrogatae. I. 309. & seq. ad has qu-

quomodo populi consensus requiratur. I. 509.

Leges ecclesiasticae neminem adstringunt, nisi sint receptae. I. 310. earum examen ad quos pertineat. I. 317. & seq. condebantur olim in Conciliis. I. 314. promulgandae sunt per provincias. I. 297. & seq. earum conditio haec est, ut perpetuae sint. II. 123. in his condendis quanta sit Romani Pontificis auctoritas. I. 58. an eundem habeant finem, quem civiles. I. 245

Leges regiae quomodo differant a Canonibus. I. 312. & seq.

Libellus contestatorius seu *evacuatorius* quid. II. 181

Liber diurnus Pontificum Romanorum. I. 69. c. 1.

Libera legatio quatenam sit. II. 381

Libera mandata quatenam vocentur. II. 381.

Liberi homines non sunt addicendi vinculo servitutis. III. 502

Liberius, Pontifex Romanus, baptizatos ab Arianis non rebaptizandos esse decrevit. I. 60. eius legationes ad Imperatorem in causa Athanasii. II. 448

Libertates Gallicanae Ecclesiae, an auctoritatem sedis Apostolicae imminuant. I. 2. quid significant. II. 4. 10. quomodo sint asserendae. I. 2. quomodo illae manserint. ibid. has expendens quomodo schismatibus viam praeccludat, non recludat. I. 3. harum fundamentum quomodo sit suprema sedis Apostolicae auctoritas eiusque communio. I. 13. & seq. 88. consistunt in veterum canonum & antiquae consuetudinis observatione. II. 8. & 10. sitae sunt etiam in suprema Regis Christianissimi per Gallias auctoritate. I. 177. an recte possint privilegia vocari. II. 11. & seq. earum fundamentum. II. 15. has in antiquo iure constituit Lesschaefferius. II. 48. harum prima restitutio cuinam debeatur. II. 235

Liberi non debent revocari ad conditionem pristinam. III. 159

Libya quomodo accesserit Aegypto. I. 24.

Liptinense Concilium a Carolomanno convocatum & confirmatum. III. 164. eius canones sub nomine Carolomanni sunt publicati. III. 165. quomodo a Pontifice Zacharia sit approbatum. III. 166

Liptinenses canones quomodo confirmati. III. 185

Lipsuensis synodus quando celebrata. III. 466.

Tom. III.

Lirinense monasterium, de hoc controversia. II. 566

Litterae formatae quid. II. 543

Litterae tractoriae, vid. *Tractoriae*.

Locrensis Episcopus Calabriae subiectus. I. 54

Longobardi in Italiam a Narsete evocati. II. 76. contra hos Papa Pelagius Francorum Regem in subsidium vocat. I. 89. & seq. eorum Rex ultimus quis. II. 77

Longobardorum regnum in Francicum commutatum. I. 193. & seq.

Lorum, an idem, quod pallium. III. 43. 48.

Lothariense regnum quomodo Carolus Calvus occupavit. II. 255

Lotharius, Austriae Rex, eius causa cum Thetberga coniuge ubinam agitata. III. 191

Lotharius, Imperator Romanus, quando a Patre imperii socius factus. I. 195. in hunc solum quomodo Imperatoria potestas cesserit. I. 196. eius Capitulare a Goldasto editum. I. 269. constituit Legem Romanis ex auctoritate Papae & sua. II. 89

Lucense Concilium, eius decreta. II. 36. 262.

Lucifer, Calaritanus Episcopus, Legatus Pontificis. II. 448. & seq.

Ludovicus Pius, Imperator Romanus, condebat leges & capitula sua in conventibus generalibus. III. 184. in integrum restituit extinctam electionum formam. III. 473. eius liberalitas in Romanam Ecclesiam. II. 78. 82. 86. 90. quomodo regnum inter filios suos dividerit. I. 93. 195. II. 248. quomodo a patre in imperii consortium receptus. I. 195. eius capitulare explicatum. I. 269

S. Ludovici sanctio pragmatica. I. 273. II. 11. 224. edictum de libertate ecclesiastica. II. 13

Ludovicus VI. Rex Galliae, quomodo iura Regum Galliae contra Romanam sedem conservavit. II. 261

Ludovicus XIII. Galliae Rex, eius laus ob confirmationem patrocini ecclesiastici. I. 96. & seq.

Lugdunense Concilium, quomodo dispensationes approbaverit. II. 124. & seq. cup prohibuerit bonorum capiones. II. 309

Lugdunensis Archiepiscopus, eius contentio cum Senonensi de primo confesso. III. 214. huic quomodo sit concessus primatus. ibid.

Lugdunensis Ecclesia, eius primatus. II. N a n n 637.

637. dicta *mater & domina*. III. 214. huic subiecta Senonensis provincia. ibid.

Ludus (*Christianus*) contra hunc Marcæ defensus. I. 321. c. 1. II. 196. c. 2.

Lusitania, huius sedes metropoli Emeritæ restituta. II. 263

Lutubensis Episcopus, cur ab Arelatenſi non ordinandus. II. 52

Lycæonia, Asiatica provincia. I. 28

Lycia, Asiatica provincia. I. 28

Lydia, Asiatica provincia. I. 28

M

M *Abillonius* (*Ioannes*) Benedictinus Monachus. II. 586

Macarius, Antiochenus Episcopus, ob Monothelitarum hæresim damnatus. II. 440

Macedonia, eius metropolis fuit Thessalonica. I. 20. in hac clericis coniugium est prohibitum. I. 63. secunda Iustinianæ Archiepiscopatu attributa. I. 239

Macedoniani in synodo Constantinopolitana condemnati. I. 26. 222. erga hos quomodo sese gesserit Gregorius Nazianzenus. II. 107

Madytana Ecclesia metropolis facta. I. 237.

Magalenensis Episcopatus quomodo in urbem Montispeffulani translatus. II. 264. ab hoc quomodo dependeat Montispeffulani Dominus. I. 200. hunc plurimis villis ditaverunt Galliae Reges. I. 201. in hunc quomodo Pontifici Romano comperat ius faculare. I. 202. & seq.

Magalona urbs cur a Carolo Martello deleta. I. 202

Magniloci monasterium Arvernensi Episcopo concessum. II. 134

Maioſtatis læſæ crimen, huius processus cur Romam ex Gallia mitti non debeat. III. 416

Minor ſedes a minori iudicari non potest. I. 87

Maiores cauſæ, id est, *dubie & ambiguae*. I. 76. & seq. III. 344. referendæ ad ſedem apoſtolicam. I. 76. II. 524. 577.

III. 344. in his quomodo Romanus Pontifex habeat ius patriarchatum. I. 56. ad has quomodo etiam Presbyterorum cauſæ pertineant. III. 345. inter has Episcoporum iudicia sunt numeranda. III. 395

Maleſcium crimen capitale. III. 158

Mandata libera quænam ſint. II. 382

Manichæi novi exorti in urbe Aurelianensi. II. 641

nenſi. III. 217. & seq. cur inter hæreticos relati. II. 225

Mantuanus conventus. II. 303

Mantum, ſignum confirmatæ dignitatis Pontificiæ. II. 684

Mannum impositio, per hanc quomodo Episcoporum ordinatio ſit facta. I. 19. per hanc ſeniores Magni Iudæorum Synedrii ſunt initiati. I. 217

Marcellus, Ancyranus Episcopus. III. 292. 297. 307.

Marcha Childeberti quid. III. 131

Marca Hispanica, ſeu limes Hiſpanicus. III. 179

Marcianus, Imperator, ſollicitus de pace Eccleſiæ. II. 407. eius prudentia laudata. I. 231. & seq. ob percuſſum Eutychetem vocatus eſt *fidei cuſtos*. I. 248. confirmavit Synodum Chalcedonenſem. I. 251. *exſecutor canonum* dictus. II. 169. indixit Chalcedonenſem Synodum. II. 407. ab hoc an Leoni Pontifici ſit collatum ius præſidendi Concilio. II. 408

Marcioniſtæ cur inter hæreticos relati. II. 225

Marcus Evangeliſta, ubinam a Petro inſtitutus Episcopus. III. 6

Martinus, Arelatenſis Episcopus. II. 184. 542. 546.

Martianopolis, huius Episcopus Martyrius cur Conſtantinopolitano ſubſcripſerit Concilio. I. 27

Maſſilienſes, ob immiſericordiam amiſerunt dignitatem. II. 557

Maſſilienſis civitas, numerata inter provinciae Viennenſis civitates. II. 556. quomodo Arelatenſi civitati contributa. ibid.

Maſſonus (*Papirius*) caſſigatus. II. 249. 253.

Maſſiconenſis ſynodus prima, eius ſtatutum de non celebranda miſſa abſque palio. III. 47. a quonam congregata. III. 133

Maſſiconenſis ſynodus ſecunda, eius auctoritas. III. 133. eius canon ultimus explicatus. III. 102

Mæſtres Eccleſiæ quænam dictæ. III. 102.

Matrimonia prohibita certis anni temporibus. III. 482. eorum diſſolutio toleratur propter maleſticia. II. 68. horum impedimenta. II. 47. & seq. cur clericis prohibita. I. 61. & seq. clandestina reſcidiſſet Concilium Tridentinum. I. 299

Matrimoniales cauſæ erant olim penes Principes. I. 257

Maurigianuſe, *ſenonice* emendatum. II. 641

- II. 641. & seq.
Mauritania, eius Primatum praerogativa. 542
II. 542
Maximus, Constantinopolitanus Episcopus, condemnatus. II. 471. 476. & seq. eius ordinationem Papa Damasus condemnavit. II. 474. *Ipse* Episcopali dignitate. II. 477. eius patrocinium susceperunt Episcopi Italici. *ibid.* III. 308.
S. Medardi monasterium. II. 135
Mediatio, quid a Pontifice Zacharia dictum. III. 166
Mediolanense Concilium cur Phorinum condemnarit. I. 301. quomodo Athanasium condemnarit. II. 459
Mediolanensis Ecclesia non est subiecta Romanis legibus. II. 698. & seq. eius ordinarii cur contra procuraciones legatorum sint protecti. II. 666. & seq.
Mediolanensis Episcopus quantae olim fuerit auctoritatis. I. 50. II. 477. erat Italiae primas. II. 281. eius consecratio non pertinebat ad Episcopum Romanum. III. 31. huic competit ordinatio Episcoporum dioeceseos Italicae. I. 50. ad hunc cur pertinuerit ordinatio Aquileiensis Metropolitae. III. 31
Mediolanum Italiae metropolis. I. 32. III. 31.
Mediolanensis Primas ordinatus ab Aquileiensi Episcopo. III. 31
Meldensis synodus Capitularis Lotharingi observationem in Galliis mandat. I. 270. quas regulas Chorepiscopis praescripserit. I. 293. huius canones quotnam sint recepti. III. 187
Melodunensis Episcopatus, eius institutio. II. 244
Melodunum, urbs dioeceseos Senonensis. I. 242
Meletiani insensissimi hostes Athanasii. II. 180
Meletius, Antiochenus Episcopus, quantas turbas in Ecclesia excitavit. II. 449
Melgoriensis comitatus sedi apostolicae in alledium traditus. I. 201. quomodo a Papa Magalonensi ecclesiae sit concessus. I. 203.
Melgorienses Comites, eorum origo. I. 201. dicti sunt etiam Sullanionenses. I. 201.
Melita, urbs Armeniae inferioris. III. 318.
Mendicantes religiosi non possunt beneficia obtinere in Gallia. II. 125
Messanensis Episcopatus in Sicilia, huic Troinenfis est iunctus. I. 243
Metense Concilium, huius canones quot. III. 113. cur auctoritate Pontificis sit convocatum. III. 191
Metropoles, an a Principibus possint institui. I. 236. & seq.
Metropolitani vocari Primates. III. 331. eorum institutio & auctoritas in Ecclesia. III. 5. 7. 8. & seq. constituti in Provinciae metropoli. II. 342. eorum electiones quomodo factae sint. II. 523. III. 28. & seq. eorum ordinationes pertinent ad Patriarchas. I. 48. III. 29. eorum auctoritas in convocandis conciliis. III. 98. eorum auctoritas in Episcoporum electionibus. III. 12. & seq. 16. & seq. non possunt Episcopos consecrare, antequam pallium acceperint. III. 53. non possunt iudicari atque sententia Episcopi Romani. III. 361. horum privilegia sunt conservanda. II. 602. horum dignitas conservata. *ibid.* & seq.
Metropolitanus Galliarum, primus est Arelatensis. II. 548. 551
Migrations Episcoporum ab una sede in aliam vetitae. II. 16. 173. & seq. 525. III. 55. quando sint licitae. *ibid.*
Milevitanum Concilium quomodo relationes ad Romanam sedem miserit. I. 73. qualem Principibus asseruerit potestatem. II. 183
Milites, his an liceat Monachismum amplecti. I. 260
Mimatensis Ecclesia, huic Gabalitanus comitatus est tributus. I. 201
Minores causae quatenus sint dictae. II. 457.
Misenus Episcopus, honore privatus, quomodo restitutus. II. 116
Misericordiae vox quid apud Innocentium I. II. 100
Missae canon an elata voce legendus. I. 227
Missi dominici, horum munus. II. 219. quomodo a Missis discurrentibus sint distinguendi. II. 220
Missus S. Petri cur vocatus sit S. Bonifacius. III. 164
Moesia secunda, provincia Thraciae. I. 27. superior Iustinianae Archiepiscopatu tributa. I. 239. II. 332
Monachi debent esse subiecti Episcopis. II. 132. an quosdam promovere possint ad clerum invito Abbate. II. 566. eorum multiplices species. II. 48. his ex Monasteriis

exeundi potestas est ademta. I. 255
Monachismus, hunc an amplecti militibus liceat. I. 260

Monarchia, designat aliquando *singularem dioecesin* II. 574. *ecclesiastica commixta* est ex regimine Aristocratico. I. 311

Monasteria, horum privilegia & exemptiones. II. 48. 132. & seq. ex his exeundi potestas Monachis est ademta. I. 255. quomodo ab Episcoporum potestate liberata. II. 133. horum collationes quomodo Pontifices ad se traxerint. II. 234

Monetam auream cudendi ius unde Galliarum Regibus competat. I. 191

Monialium raptos quomodo puniendi. III. 160

Monothelinae, horum haeresis damnata. III. 161. eorum condemnatio ab Imperatore confirmata. I. 152. in horum causa dispensatio male cessit Honorio. II. 109. de horum errore proscribendo actum in sexto Concilio oecumenico. II. 440. & seq.

Montipessulani Dominus dependet ab Ecclesia Magalonensi. I. 200. & seq. est vassallus Romani Pontificis. ibid.

Montipessuli vicus Episcopis Magalonensibus collatus. I. 202. in hunc Magalonensibus episcopatus translatus. II. 264

Mopsuestenus (*Theodorus*) cur in Synodo Ephesina non condemnatus. II. 106

Morinus (*Ioannes*) laudatus. II. 75. Baronii coniecturas de Constantini donatione refellit. II. 91. cur Novellas Iustiniani falsitatis arguerit. II. 465

Moscomense Concilium explicatum. III. 198.

Mosfiacensis villa ad Reges Galliae translata. I. 210

Mundeburdus vox quid significet. I. 93. II. 262.

Munera respuebant interdum Legati. II. 497. & seq. quando accipienda. II. 625. & seq.

N

N*anceiensis Episcopatus*, huius erectio impedita. II. 264

Narbonense Concilium de trenga & pace. II. 276. eius decretorum formula. II. 282. & seq.

Narbonense Concilium sub Carolo Magno contra Felicem Urgellitanum. III. 174. huic quinam subscripserint. III. 175

Narbonensis Gallia quando pertinuerit ad Hispaniam. III. 162

Narbonensis Ecclesia, quomodo restaurata ab Episcopo Rustico. II. 568. huius suffraganei an unquam fuerint Arelatenfes Episcopi. II. 609

Narbonensis inscriptio. explicata. II. 569. & seq.

Narbonensis Archiepiscopus a Galliae Rege dona accepit ob remissum homagium. I. 210.

Narbonensis provincia pertinebat olim ad regnum Hispaniae. III. 162. in quot episcopatus & comitatus fuerit distributa. I. 201. eius Metropolitano Tarraconensis provincia est subiecta. II. 518. III. 178. huius episcoporum ordinationes Arelatenfi Episcopo tributae. II. 541. vetus in quot provincias fuerit divisa. II. 542. quomodo ad curam Arelatenfis Episcopi pertinuerit. II. 573. 594. huic quatenus in Concilio Narbonensi sint data. III. 174. & seq. eius quinam sint fines. ibid. & 177. huic quomodo Ausonensis provincia subiecta fuerit. ibid.

Narses, cur dictus sit Patricius in Italia. II. 85. Longobardos in Italiam evocavit. II. 76

Naturales liberi a Papa legitimi. I. 200.

Nestarius, Constantinopolitanus Episcopus. II. 471. 477. huic an iura communionis per Thraciam tributa. I. 27. heic Primatus post Romanum Episcopum collatus. ibid.

Nemausense Concilium sub Urbano II. celebratum. III. 210. & seq. a quonam sit editum. ibid.

Neocaesarea, huius metropolitane dignitatem defendit Iustinianus. I. 241. est metropolis Ponti Polemoniaci. II. 22

Neocaesariensis synodus quomodo coelibatum clericorum decreverit. I. 61. eius canon de Chorepiscoporum munis explicatus. I. 288. quando & ubi sit celebratus. II. 22.

Neophytorum ordinatio vetita. I. 64. confirmatio Amroentario relicta. I. 289. promotio ad Episcopatum prohibita. II. 522

Nestorius, Constantinopolitanus Episcopus, hunc quisnam ad saniores mentes sit hortatus. I. 72. eius condemnatio ab Ephesino Concilio confirmata. I. 73. 222. II. 187. eius damnationem suspendit Theodosius. II. 191. & seq. in synodis Alexandrina & Romana damnatus. II. 196. c. 1. quomodo ad sedem Constantinopolitanam sit euectus. III. 453

Nicena

Nicaea civitas iure metropoleos donata. III. 431

Nicaense castrum an habuerit olim Episcopum. II. 554. de hoc quatenam inter Ebredunensem & Aquisensem Episcopos fuerint controversiae. II. 578

Nicaena synodus I. huic praefuit Osius, Cordubensis Episcopus. I. 299. II. 387. confirmata est a Constantino Imperatore. I. 250. eius decreta quomodo per provincias sint promulgata. I. 299. in hac synodus est Osius Legatione Pontificis Romani. II. 387

Nicaena synodus II. repudiata ab Ecclesia Gallicana. I. 318. III. 173.

Nicaeni canones solvi non possunt. II. 55. petendi ab Ecclesia Constantinopolitana. II. 207. soli vixerunt diu in Occidente. II. 15. his contrarii canones sunt irriti. II. 56. pro hisce cur Zosimus publicavit Sardicenses canones. III. 353. explicati. I. 22. & seqq. 55. II. 433. III. 16. 289.

Nicolaus I. Pontifex Romanus, auctor novi iuris canonici. II. 38. 44. traxit ad se immediatam conciliorum generalium absque litteris Principis convocationem. II. 627. III. 189. vindicatus a suspitione mendacii. II. 474. quibus artibus auctoritatem sedis suae extulerit. III. 200. eius ad Phorium epistola explicata. I. 303. & seq. quomodo ex Bulgaria a Constantinopolitanis sit deturbatus. I. 9

Nicomedia, metropolis Bithyniae. I. 19. III. 6.

Nicomediensis Metropolitanus ab Episcopo Caesareensi ordinatus. I. 29. an fuerit Metropolitanus Episcoporum Epiri. II. 510.

Nicopolitanus Episcopus, quomodo Vicariatium Romanae sedis in Episcopo acceperit. II. 509. est Metropolitanus provinciae Coryritanae. I. 263. quomodo de ordinatione sua ad Thessalonicensem Episcopum debuerit relationem mittere. III. 37

Nomocanon Photii leges cum canonibus confert. I. 258

Normannicae consuetudines in Angliam translatae. I. 274

Notitia provinciarum a Sirmondo edita defenditur. II. 554

Novatiani recensiti inter haereticos. II. 226. schismaticis cur adscripti. II. 225. his ad Ecclesiae communionem redeuntibus conceditur Chorepiscopatus. I. 282

Novatianus scidit unitatem Ecclesiae. II. 380. per totum orbem a sacerdotibus Dei abstentus. III. 286. lapsis beneficium poenitentiae denegabat. II. 100. in quibusnam Conciliis sit damnatus. I. 46. III. 286.

Novella CXXIII. complectitur compendium iuris canonici. I. 258. II. 171

Novellae Iustiniani emendatae. III. 116. has Ioannes Scholasticus cum Theodoretis canonibus contulit. I. 257. quam conciliarum canonibus auctoritatem. I. 258. & seq. has cur falsitatis arguerit Morinus. II. 465. eorum auctoritas. I. 257

Noviomenfis Episcopatus quamdiu cum Tornacensi fuerit coniunctus. II. 262. huius divisionem cur Rex Galliae improbarit. ibid.

Noviomenfis Ecclesia, quatenam huic a Francorum Rege dona data ob remissum homagium. I. 210

Novitates vitandae. II. 128. discordiam pariunt. II. 72

Numidia, eius Primatum praerogativa. II. 542

O

O*ccidens*, hoc nomine quidnam fuerit olim comprehensum. III. 333. & seq. eius fines & provinciae. I. 35. III. 333. eius & Orientis vinculum quomodo Constantinopolis. I. 36. quando ab Oriente sit distinctum. III. 333

Occidentales quinam dicti a Patribus CPtanis. I. 37

Occidentales Ecclesiae fundatae a Petro aut eius successoribus. I. 40. quomodo ab Orientalibus sint discretae. I. 32. & seq. earum fines quinam. I. 35. vid. etiam *Latina*.

Occidentales Episcopi, horum auctoritas. II. 409

Occidentis Patriarcha quomodo sit Pontifex Romanus. I. 39

Oeconomus, instituendus in unaquaque Ecclesia episcopali. III. 498. quomodo distinctus ab Apocrifario. II. 452

Officiales rationalium non debent pro vehi ad clerum. I. 261

Officiales regii cur non possint excommunicari. II. 331. & seq.

Olbiatis Episcopus, eius electio ab Alexandrino Episcopo debuit confirmari. I. 42

Olivum

Oleum sacrum non debet vendi. III. 502
Omothorii vox quid significet. III. 41
Oratoria cur aedificata. I. 280
Orbus, fluvius in finibus provinciae Narbonensis. III. 175
Ordinatio denotavit olim *manuum impositionem & beneficii provisionem*. III. 69. facta est olim gratis. ibid. pro hac quando pecunia sit data. III. 70. pretio constans pro Simoniaca haeresi reputata. III. 73. Simoniaca quomodo prohibita. III. 72.
Ordinatio Episcoporum quomodo olim facta. I. 19. est pars iuris patriarchici. I. 44. quomodo Patriarchis competat. I. 48. absque Metropolitano facta quando sit valida. II. 116. a tribus saltem Episcopis debuit peragi. III. 16
Ordinationes absolutae vetitae. II. 47. & seq. a *Chorepiscopis* celebratae an sint ratae. I. 285. & seq. *monachorum* fieri debent a propriis Episcopis. II. 222. *Archiepiscoporum* solis Pontificibus reservatae. III. 34. & seq.
Ordinationes Metropolitanorum ad quam pertinnerint. I. 48. III. 29. an ad Pontificem Romanum spectent. III. 30
Ordinationum ius quomodo competat Patriarchis. I. 48. III. 29. *vitia* condonata clericis & Episcopis. II. 102. 113.
Ordines ecclesiastici quibusnam non sint tribuendi. II. 103. horum integritas quomodo pendeat a sollicitudine Regum Francorum. I. 267. quomodo die dominica sint peragenda. II. 519
Oriens, generaliter & specialiter dictus, quomodo differat. I. 34. huius regina & metropolis fuit Antiochia. I. 21. 24. & seq. huius dioecesium administratio quomodo sit Ecclesiae Antiochenae delata. I. 25. eius & Occidentis vinculum quomodo sit Constantinopolis. I. 36. huius dioeceses singulae quomodo suis Patriarchis & Exarchis commissae. I. 38. & seq. ab hoc quomodo occidens sit distinctus. III. 333
Orientalis Ecclesiae, ab his quomodo Antiochenus Patriarchatus sit distinguendus. I. 34. earum fines quinam sint. I. 35. hisce quinam Thraciam addixerit. ibid. cur Antiochae haereseos infamia sint notatae. II. 24. circa harum administrationem, & gubernationem quomodo nihil liceat occidentalibus Episcopis. III. 310
Oriente imperium, eius dioeceses & provinciae. III. 120. 311.
Orientalia Concilia, hisce quomodo competat suprema auctoritas. III. 310. in his

quo ordine iudicia canonica sint peragenda. III. 311. & seq. poterant tantum decernere de disciplinae causis, non de fide. III. 304. 317.

Orientalis Ecclesia, vid. *Graeca*.

Orientalium iudicia retractari non possunt in Occidente. III. 310

Origenes, eius errores resuscitati. I. 72

Oriniacense monasterium, eius privilegia. II. 123. & seq.

Osius, Cordubensis Episcopus, praefuit Nicaenae synodo & Sardicensi. I. 299. II. 387. & seq. 395. III. 299. sanctus est in Nicaena & Sardicensi synodo Legatione Romani Pontificis. II. 387. 395.

Ostiensis Episcopus ordinat Romanum Episcopum. III. 32. 578. huic an usus pallii sit concessus. III. 46

Orthodoxi Episcopi, inter hos quinam ab Imperatore Theodosio sint numerati. I. 26. quomodo ab haereticis accusari non possint. II. 226

Ostrogothi quando Arelatem urbem tenuerint. II. 589

Orto, Cardinalis Legatus in Anglia, eius avaritia. II. 660. 669. eius superbia & pompa. II. 681. a Papa ob insolentiam revocatus. II. 692

P

Palaestinae Episcopus, huius ordinatio competiit Alexandrino Patriarchae. I. 49.

Palaestina Romanis tota subiecta. I. 219. Hierosolymitano Episcopo attributa. I. 238. II. 105. in hoc metropolitico ius reservatum Caesareensi Episcopo. ibid.

Palatini clerici a solo Principe designandi in Episcopos. III. 491. 508.

Palatini Episcopi quomodo ordinandi. III. 509

Palatinis iudiciis in Gallia praeerat Comes palatii. I. 297

Palatinus sive de Palatio Episcopus. III. 120

Palatii regis Gallicani potiores ministri quinam. II. 216

Paentia, Episcopalis urbs Carthaginensium. III. 130

Pallii genium, hac formula quid denotetur. III. 34

Pallium Archiepiscopale, genus quoddam imperatorii indumentum. III. 589. III. 40. fuit vestis eximia & collucens. II. 590. hoc

hoc concessio electionis Pontificiae confirmatio significabatur. II. 684. huius acceptio-
ne libertas Metropolitanorum & synodorum
provincialium auctoritas est tracta. III. 40.
III. 53. erat olim alia forma quam hodie
compositum. III. 40. huius origo quae-
nam. ibid. & seq. eius hodierna forma.
ibid. huius usum Imperatores concesserunt
Patriarchis. III. 41. ad huius concessio-
nem fuit Imperatorum consensus ne-
cessarius. III. 44. & seq. quando apud Ec-
clesiam non fuerit in usu. III. 46. *Galli-*
cunum diversum a Romano. III. 48. qui-
busnam in Gallia olim concessum. III. 47.
pro huius collatione nulla est accipienda
pecunia. III. 74. quandoque concessum est
Episcopis simplicibus. III. 392. quando sit
concessum Hiberniae Archiepiscopis. II.
701. fuit inigne Vicariorum sedis Roma-
nae. II. 510. 537. absque hoc vicarius
non tribuebatur. II. 590

Pamphilia, Asiana provincia. I. 28
Pannonia, seu pars Iustinianae Episco-
parui attributa. I. 239. II. 532.

Panormitanus, notatus. III. 99

Papa, vid. *Pontifex Romanus*.

Paphlagonia quando & quomodo in Ro-
manam rempublicam sit transcripta. I. 241.
huius provinciae quaedam urbes ereptae.
ibid. fuit quondam Galatiae adiuncta. ibid.
eius metropolis sunt Gangrae. ibid. II. 22

Paphnutius, eius suasio de coelibatu cle-
ricorum. I. 61

Parisiense Concilium Saturninum & Ari-
minense Concilium. damnavit. II. 5

Parisiense Concilium sub Ludovico Pio
habitu. I. 178. in hoc Chorepiscoporum
audacia est repressa. I. 292.

Parisiense Concilium V. quando celebra-
tum & confirmatum. III. 157

Parisiense parlamentum examinat Lega-
torum facultates. II. 717. 721.

Parisienses Archiepiscopatus quomodo ere-
ctus. II. 264. est relictus a Senonensi. II. 536

Parisiensium regalia. III. 532. 535

Parlamenta quidnam vocentur in Gal-
lia. III. 165. 167. & seq.

Parlamenta Angliae cur mense Maio
agantur. III. 167. & seq.

Parochia, huius vocabuli explicatio. I.
280. denotat apud veteres *territorium Epi-*
scopatus. III. 120. & seq.

Parochia B. Petri vid. *Petri*.

Parochiae; harum amplitudinem diminue-
re aut dilatare potest Romanus Pontifex. II. 262

Paschalis I. Papa, eius a caede purga-
tio. I. 85. & seq.

Paschalis II. Pontifex Romanus, damna-
tus ob privilegium investiturarum Impera-
tori concessum. II. 229. contra Henrici V.
Imperatoris arma Galliae Regis auxilium
implorat. I. 94

Paschasius Episcopus, Pontificis Legatus.
II. 53. 407. 423. & seq.

Paschatis festum quando celebrarint Quar-
tadecimani. II. 226

Passagium transmarinum fuit occasio an-
natarum exigendarum. III. 82

Pastellum, idem, quod *convivium*. III. 72.

Patriarcha, huius vocabuli origo. I. 21
& seq.

Patriarcha occidentis est Pontifex Roma-
nus. I. 32. & seq. 39.

Patriarchae quinam ex Episcopis sint di-
cti. I. 22. quando Archiepiscopis Christia-
norum id nomen tributum. ibid. quando
etiam Iudaicis in Oriente ecclesiis fuerint
praefecti. I. 21. & seq. quando apud Iu-
daeos deserint. I. 22. non fuerunt apud
Iudaeos in Occidente. ibid. quibusnam
in rebus fuerint apud Iudaeos praepositi.
I. 21. quomodo dicti sint etiam Episcopi
Romani. I. 41. eorum iura quaequam sint.
I. 44. his quomodo competat ius ordina-
tionum. J. 48. III. 29. his competit ius
relationis suscipiendae. I. 72. horum iudi-
cia canonibus contraria nullius sunt mo-
menti. II. 212. horum ordo dignitatis. II.
433. confirmationem suam olim obtinere
debant a summo Pontifice. III. 37. his
Imperatores concesserunt usum pallii. III.
40. adhaerentes haeresi condemnatae quo-
modo possint a Pontifice deponi. III. 332.

Patriarchae orientis mittebant pallium
aut Metropolitanos sibi subiectos. III. 50

Patriarchatus Constantinopolitanus, vid.
Constantinopolitanus.

Patriarchatus Romanus, vid. *Romanus*.

Patriarchicum ius, huius an in Caene
sexto concilio Nicaeni fiat mentio. I. 24.
quibusnam ecclesiis competierit. I. 21. hoc
quomodo Constantinopolitana Ecclesia sit
consecuta. I. 31. hocce sunt usi Pontifices
Romani, nec tamen Patriarchae nomen
sumserunt. I. 42

Pavi-

- Patrimonium regium* quomodo alienetur. II. 84
- Patrimonium B. Petri*, vid. *Petri*.
- Patritius dignitas* quanta sit. I. 91. quando sit collata Pipino & Carolo M. I. ibid. & seq. II. 86. complectitur & iurisdictionem & protectionem. I. 91. quomodo sit collata Romanae Ecclesiae. II. 89. in quonam confiterit. II. 86. & seq.
- Patritii*, horum auctoritas & dignitas. I. 91. & seq. II. 84. & seq. Romanorum unde Galliae Reges disti. ibid. his competit inopum & ecclesiarum tutio. I. 92. quonam sunt disti. II. 85
- Patritiarum nomen*, quando desierit in Gallia. I. 92
- Patrocinii* res quomodo Galliae Reges Romanae Ecclesiae praesent. I. 94. & seq.
- Patroclus*, Arelatensis Episcopus. II. 52. 539. 545. III. 126. 371.
- Pauliciani*, in synodo Nicaena condemnati. II. 20
- Paulus Apostolus* ob dissimulationem obiurgavit Petrum. II. 127. docuit scriptis & viva voce Ephesos. III. 7
- Pauperes*, horum curam gerebant Chorepiscopi. I. 288
- Pax*, apud Gallos idem, quod a bellis priuatis feratio. II. 272. vid. Treuga: in huius violatores quomodo sit decreta a Pontifice Urbano excommunicatio. II. 273. a quibusnam conciliis sit decreta. II. 276. & seq.
- Pax Ecclesiastica*, ad hanc tuendam obligati sunt Principes. I. 249
- Pax publica*, huius fractoribus quomodo a Galliae Regibus sit concessa venia. II. 274. & seq.
- Peccata*, ratione horum Reges subsumunt Pontifici summo. II. 295. Regum Francorum indicari possunt a Papa. I. 206
- Peccatores* vocarunt sese Episcopi in Conciliis. II. 40
- Pelagiana haeresis*, condemnata. I. 73
- Pentapolis* quomodo accesserit Aegypto. I. 24
- Pentapolitana regio* suberat Ptolemaidi urbi. I. 49
- Pepuzeni* cum inter haereticos relati. II. 225.
- Perdohayd* quid significet apud Hincnam. II. 236
- Perigenes*, Corinthiorum Episcopus. II. 485. 496. 501. 532. 574. & seq.
- Petrum*, obiectum Gregorio IV. Pontifici. II. 249. & seq.
- Pisiodorus* an iidem qui Chorepiscopi. I. 282
- Perronius*, Cardinalis, correctus & castigatus. II. 194. 390. 400. III. 145. 205. 319. 321. 355. 366. 398.
- Persarum Rex*, huic non licet auream monetam cadere. I. 191
- S. Petrus Apostolus*, fuit auctor nominis episcopalis. III. 339. eius Episcopatus unde habeat originem. I. 74. quomodo perpetuus pastor ovium a Christo sit constitutus. II. 497. habetur loco terreni cuiusdam Dei. II. 81. cur a Paulo Apostolo reprehensus. II. 127. & seq. quomodo Romae sederit. I. 15. eius auctoritas in quo consistat. I. 221. eius memoria honoranda. III. 299. ab hoc an Occidentales Ecclesiae sint constitutae. I. 40. in hoc an Pontificibus sit tributa omnium Ecclesiarum cura. II. 595. quibus Evangelium praedicaverit. III. 6. eius vicarius Pontifex Romanus. III. 49
- Petri cathedra*, a quibusnam sit dicta Ecclesia Romana. I. 15
- B. Petri parochia* unde dicatur Roma. I. 90
- B. Petri patrimonium* quale olim. II. 82.
- Petrus Leonis*, Legatus apostolicae sedis. II. 679. 709. III. 218.
- Phenolium*, quale vestium genus & quis eius usus. III. 44. 51.
- Philippus IV. Galliae Rex*, inter hunc & Papam Bonifacium VIII. quale fuerit dissidium. I. 209. II. 293. & seq.
- Philippus Galliae Rex*, eius liberos naturales legitimavit Papa Innocentius. I. 200. qua ratione sese Pontifici Romano potuerit subiicere. ibid.
- Phosinus*, Episcopus Sirmii. I. 301. a Synodo Sardicensi damnatus. III. 292. & seq. damnatus Mediolani in Concilio Occidentalium. I. 301. eius causa quomodo retractata. III. 292. & seq.
- Photius* quomodo Constantinopolitanam sedem repetierit. I. 10. cur a Ioanne VIII. Pontifice sit anathemati antiquo redditus. I. 11. eius anathema in Pontificem Romanum condemnatum. I. 86. eius ordinatio contra canones celebrata. I. 230. quomodo sedi suae sit restitutus. II. 117. contra hunc quomodo cognitio sit instaurata. II. 300. castigatus. II. 178. III. 146.
- Photii canonum collectio* utilior aliis. II. 32.

- Phoenicia*, eius metropolis fuit Tyrus. I. 233. quomodo in duas provincias secta. ibid. eius divisio est Synodi Nicaenae Canonibus contraria. I. 234. Patriarchatui Antiocheno detracta eidemque restituta. I. 238. III. 9.
- Phrygia*, Asiana provincia. I. 28
- Phrygia Pacatiana*, eius Metropolis est Laodicea. II. 23
- Phrygium*, idem, quod capitis ornamentum. III. 42. & seq.
- Pistaviensis Episcopus* appellavit se Papam in sua dioecesi. II. 647
- Pistaviensis synodus* quot crimina capitalia constituerit. III. 158. in hac quomodo canones constituti. III. 202
- Pipinus Rex Galliae*. III. 165. munificus erga ecclesias regni sui. III. 508. factus Romanorum Patrius. I. 91. II. 84. eius liberalitas in Romanam Ecclesiam. II. 76. quomodo regnum inter filios suos distribuerit. III. 176. quomodo disciplinam ecclesiasticam in Gallia restaurarit. II. 36. huic patriatus Romanus quomodo sit collatus. I. 92. II. 84.
- Pisidia*, Asiana provincia. I. 28
- Placentinum Concilium* sub Urbano II. celebratum. III. 215
- Plenitudo potestatis* non communicatur legatis Papae. II. 515. & seq. quomodo soli Pontifici competat. II. 518
- Poenae canonicae* quatenus sint. II. 169. quomodo ab Episcopis minui aut augeri possint. II. 100. & seq.
- Poenitentes*, his quomodo indulgentia olim data. II. 101
- Poenitentia* non est imponenda Presbyteris aut Diaconis. II. 21. quomodo aegris concedenda. I. 303
- Poenitentia publica*, huius usus abolitus. II. 275.
- Poenitentiae beneficium* denegavit lapsi Novatianus. II. 100
- Poenitentiariae Romanae* rescripta. I. 274.
- Polemoniaca Pontus*, eius metropolis est Neocaesarea. II. 22
- Politia ecclesiastica*, de hac laici possunt iudicare. III. 222
- Pontica dioecesis*, vid. *Pontus*; quotnam confiterit provinciis. I. 29. coluit in ecclesiasticis Caesarensem Exarchum. ibid. eius administratio est Constantinopolitanae sedi tributa. II. 54
- Pontificatus & regni coniunctio* apud Haem Tom III.
- Pontifex Romanus*, caput universalis Ecclesiae. II. 425. III. 317. huic quomodo in Gallicanas Ecclesias nihil comperierit iuris. I. 3. hunc quomodo Galli semper coluerint. I. 3. & seq. quomodo iure ordinandorum Episcoporum non sit usus. I. 31. quomodo sit Patriarcha Occidentis. I. 32. & seq. 39. est praecipuus totius orbis Episcopus. II. 196. est caput omnium Episcoporum. I. 45. & seq. est caput unitatis. III. 332. est potissimus sacerdos. II. 58. est caput omnium Domini sacerdotum. I. 82. III. 317. & seq. caput Occidentis. I. 39. huic sacerdotii super omnes principatum contulit antiquitas. II. 406. 408. est superior Metropolitanorum. III. 139. inter Patriarchas sese non numerat. I. 43. eius primatus agnitus a Concilio Chalcedonensi. II. 433. eius electio fiebat olim auctoritate & assensu Imperatorum. III. 453. & seq. 485. non potest simul esse Rex & Episcopus. II. 249. & seq. habet plenitudinem potestatis. II. 645. nullum potest ab obligatione iuris divini & naturalis eximere. II. 131. an sit superior Concilio. I. 58. II. 50. 58. eius auctoritas in Conciliis oecumenicis quanta sit. II. 411. & seq. 415. 417. 443. cur non interfuit conciliis. II. 407. & seq. convocabat olim ipse Occidentalium provinciarum Concilia. I. 44. & seq. referebat olim ad Concilia causas communes & graves. II. 300. & seq. potest novos Episcopatus facere. II. 262. an olim solus Episcopus consecravit. III. 578. iudicat peccata Regum. I. 205. est a solo Deo ipse iudicandus. I. 81. & seq. 85. quomodo in causa haereseos publice profectae & schismatis possit iudicari. I. 86. & seq. quomodo ab Episcopis possit moneri. I. 87. huius auctoritas in iudiciis reddendis per provincias. I. 71. illius iudicium non potest retractari. II. 500. quanta sit auctoritatis in Oriente & in suo Patriarchatu. II. 113. III. 31. & seq. est traditio- num paternarum custos. II. 57. 169. huic competit providere, ne canones violentur. II. 56. & seq. 59. 64. & seq. huius constitutio indiget consensu universalis Ecclesiae. II. 417. & seq. huius epistolis quomodo parendum. II. 429. eius decretis quomodo non sit parendum. II. 229. & seq. in Italia olim nullum exercebat imperium. II. 81. quando in Italia exercuerit imperium. II. 84. & seq. transulit imperium

- a Graecis in Germanos. I. 211. non potest sese immiscere rebus saecularibus Regni Francici. II. 254. & seq. 269. 288. non tenetur ad personalem visitationem dioeceseon orbis Christiani. III. 200. quomodo distinguatur a sede apostolica. II. 249. eius cum Alexandrino comparatio. I. 44. 49.
- Pontifices Maximi* dicti etiam sunt Imperatores. I. 265.
- Pontifices Hebraeorum* maximi, ex una tantum familia deligebantur. I. 215. an simul fuerint Reges. I. 182. & seq. horum munia & officia. I. 214. & seq. quomodo ad munus suum sint consecrari. I. 215. in hos quamnam poenam potuerit Synedrium magnum constituere. I. 217. & seq. his contributebant Levitae reddituum suorum decimam partem. III. 92.
- Pontifices Romani*, inter hos & Imperatores Romanos quales fuerint de Episcopatu investitura controversiae. I. 11. horum contentiones cum Galliae Regibus de iurisdictione. I. 12. multum semper contulerunt canonibus. II. 51. & seq. omnium beneficiorum collationem ad se traxerunt. II. 234. eorum consilium in mittendis Legatis. II. 462. & seq. preces & commendationes suas verterunt in praecepta. II. 234. & seq. solent opem implorare a Regibus Francorum. I. 89. & seq. II. 76. & seq. 84. & seq. eorum prisca reditus. III. 92. & seq. restituerunt olim deiectos Episcopos sedibus suis. II. 116. & seq. horum anni quando annotari coepti in diplomatum subscriptionibus. II. 90. patriarchico iure sunt usi, nec tamen Patriarchae nomen sibi sumserunt. I. 42. horum decreta genuina quisnam collegerit. I. 67. quando in consilium adhibuerint Cardinales. I. 69. horum dominio quomodo Roma sit adscripta. II. 80. & seq. his quando concessus sit titulus *Domini nostri*. II. 87. & seq. omnem saecularem auctoritatem habent a Francorum Regibus. II. 88. & seq.
- Pontificum Romanorum decreta* temperata ab Ecclesia Gallicana. I. 317. & seq. epistolarum supposititiae. I. 68. vestes purpureae. II. 183.
- Pontificalense Concilium*, a quoniam convocatum. I. 68. quando celebratum. I. 196. quomodo Anselmum primatum improbet. II. 205. in hoc Ticinensis synodus est recepta. II. 211.
- Pontus*, vid. *Pontica dioecesis*; in unam provinciam redacta. I. 241. eius metropo-
- lis Amasea. ibid. III. 6.
- Pontus Polemoniaca*. II. 22.
- Populus*, vid. *Laisi*.
- Porphyriani* quomodo dicti sint Ariani. I. 250.
- Posessio centenaria*, vel *immemorialis* probat privilegium. II. 69.
- Potestas civilis*, vid. *Civilis ecclesiastica*, vid. *Ecclesiastica*.
- Praebendae* non debent venundari. III. 210.
- Praefecti praetorio*, horum auctoritas in publicandis legibus. I. 262. & seq. horum edicta erant obnoxia revisioni, non appellationi. III. 291.
- Praefecti provinciarum*, hisce quot sint dati Legati. II. 375.
- Praefectorum praetorio vicarii* a quoniam sint instituti. II. 378.
- Praefectus urbis*, eius iurisdictione. II. 85.
- Praepositi Gallicani*, eorum iura. II. 261.
- Praepositi nullus*, nisi qui sit Presbyter, eligendus. III. 502.
- Praerogativa suffragii* in synodis quomodo competat Romanis Pontificibus. II. 432. concessa etiam est Legatis Apostolicae sedis. II. 440. 443.
- Praescriptio* quando locum non habeat. II. 666. & seq. an sit legitima, quae ex tolerantia Papae sequitur. II. 71. inveterata quomodo reici possit. II. 70. longa non eximit ullum a solutione procurationum Legatorum. II. 667.
- Praesidentiae Legatorum* in concilio quis sit effectus. II. 411.
- Praesides Conciliorum*, horum potestas. II. 411. 418. & seq.
- Praesidis vox* est nomen generale. II. 378.
- Praestationes* a pauperibus ecclesiasticis non exigendae. II. 262.
- Praetextatus*, Rothomagensis Episcopus. II. 34. 275. 593.
- Prævalis* vid. *Prevalis*.
- Pragmatica sanctio*, quidnam dicatur. III. 65. inter hanc & concordata qualis sit differentia. III. 66. S. Ludovici. I. 273. II. 11. 13. Caroli VII. Regis. III. 65. sublata, dein restituta. ibid. & seq. condita in conventu Biturigensi. III. 234.
- Pragmaticae legibus contrariae* sunt invalidae & inutiles. I. 234. 259.
- Presbyteri* quandoque facti iuviti. III. 436. simplices non possunt esse iudices Episcoporum accusatorum. III. 414. deiecti quomodo ad sedem apostolicam appellari prohibeantur. II. 212. & seq. suspecti quomodo

modo indicandi & purgandi . I. 271. horum ordinatio a Chorepiscopo an sit rata . ibid. 285. & seq. I. 294. his praelati sunt Chorepiscopi . I. 278. olim in oppidis aut vicis tantum sunt instituti . I. 280. de his promovendis Chorepiscopi referebant ad Episcopos . I. 288. his damnatis quomodo potestas adeundi Galliae Regem sit concessa . II. 215. non possunt aliquid agere absque auctoritate Episcopi . I. 287. II. 435

Presbyteri Africani, horum causae ubinam iudicandae . III. 148. his prohibitum ad transmarina iudicia appellare . III. 106

Presbyteri Iosastici quinam dicti . I. 280

Presbyteri Gallicani criminosi ubinam iudicandi . II. 215. & seq. III. 181. contra Episcopos Regis auxilium implorant . II. 220.

Presbyterium quid sit . I. 280. pertinet sacramentum ordinis . I. 281. cum hoc Chorepiscopatus est collatus . ibid. c. quandoque inviti sunt rapti . III.

reorum reorum causae ubinam & iudicandae . I. 270. deiectionum ap-

mones ad sedem apostolicam veritae . II. 211. & seq. III. 411.

Primum Iustinianae Archiepiscopatus attributa . I. 239. II. 532.

Prima sedes non iudicatur a quoquam . I. 84

Primas, id est, *Metropolitanus* . III. 33. & seq. quisnam fuerit in Africa . II. 542. dictus est etiam Legatus sedis Apostolicae . II. 624. III. 195.

Primates cur sint Gallicani *Metropolitani* . III. 33. & seq.

Primatus Romanae Ecclesiae an tribuendus beneficio Constantini Imperatoris . II. 92. & seq. eum agnoscebant Orientales . III. 317. vocatur etiam privilegium . II. 11. & seq.

Primatus Romani Pontificis unde asseratur . II. 52. & seq. de hoc quomodo Graeci & Latini contenderint . II. 60. & seq. ex hoc auit auctoritas Pontificis in synodis . II. 425.

Primatus Dioscori in Synodo Ephesina . II. 404

Primatum genera duo . III. 33. & seq.

Primicerius, id est, *Vicarius*, Legatus Papae . II. 624. III. 195.

Principes habent auctoritatem legum condendarum . I. 306. quomodo legibus sint soluti . I. 81. sunt tutores & vindices ve-

rustatis . II. 170. & seq. II. 199. & seq. his interdum licet resistere . II. 233. & seq. tenentur constitutiones canonicas tueri . I. 244. & seq. quantam adhibuerint curam in legibus ferendis . I. 307. quomodo gesserint consularem potestatem in senatu . II. 413

Principes Christiani, horum officium . I. 244. & seq. eorum potestas ad quid utilis sit in Ecclesia . I. 266. & seq. sunt canonum executores, non conditores . I. 248. & seq. II. 219. tenentur canonum & decretorum executioni consulere . II. 168. & seq. III. 237. quomodo debeant haereticos persequi . I. 214. & seq. praescribunt synodis ordinem rerum gerendarum . II. 186. & seq. quando conciliis possint interesse . I. 224. his quid liceat circa res sacras & ecclesiasticas . I. 213. & seq. 222. 253. possunt dare iudices ecclesiasticos in causis Episcoporum & clericorum . II. 183. suspendebant aliquando executionem sententiae, in iudicio ecclesiastico latae . II. 191. 198. & seq. quatenus sint legibus soluti . I. 81

Priscillianus haereticus damnatus . III. 335.

Privilegia concessa propter merita transeunt in naturam contractus . II. 74. 307. concessa a Romanis Pontificibus quomodo derogent iuri Canonico . II. 132. 137. quotuplicia sunt . II. 132. a Pontificibus concessa quomodo conservant Galliae Reges . II. 245. & seq.

Privilegia Papae Romani . II. 12. in his converti non debet honor ipsi exhibitus . II. 61. & seq. sunt secundum praescripta canonum interpretanda . II. 62

Privilegium probatur per possessionem centenariam vel immemorabilem . II. 69. adhiberi potest ad munia illa, quae de iure competunt . II. 70. ratum non est, cum canonicis contrait sententiis . II. 222. & seq. a Principe indultum an sine causa rescindi possit . II. 74. huius vim obtinet antiqua consuetudo . ibid. *Canonicum* . II. 12. *B. Petri* . II. 210. personale extinguitur cum persona . II. 484

Privilegiata crimina quatenam dicantur . II. 69. III. 158. & seq.

Privilegiati casus . II. 69. & seq.

Processio Spiritus S., de hac contentio, an fuerit causa dissidii Ecclesiarum Orientalis & Occidentalis . I. 5. de hac actum in synodo Gentiliacensi . III. 168

Proclus, Constantinopolitanus Archiepiscopus . II. 52. 105. 511.

Proconsulate imperium quomodo ab Augusto institutum. II. 373. & seq.

Proconsulares Legati, eorum auctoritas. II. 375. & seq.

Proconsulares Provinciae vid. *Provinciae*.

Proconsularis Asia, vid. *Asia*.

Proconsules quinam dicti. II. 373. & seq. eorum insignia. II. 374. dicti Imperatores. ibid. Romam ingressi deponerant imperium. ibid. hisce dati sunt Legati. II. 375. quomodo differant a Legatis. II. 376.

Procopius an Iustinianum Imperatorem perstrinxerit. II. 372.

Procuraciones quidnam significant. II. 664.

Procuraciones Legatorum fuerunt modicae ab initio. II. 622. 664. & seq. harum initia, progressus & insignis abusus. II. 648. & seq. 664. & seq. III. 203. has quomodo restrinxerit Innocentius III. II. 666. & seq. ab harum solutione non eximit longa praescriptio. II. 667. a quibusnam sint exigendae. ibid. & seq. pro his antiquitus non est exacta pecunia. II. 669. quantos motus in Gallia & Anglia dederint. ibid. & seq. III. 204. quomodo prorsus abolitae. II. 673. & seq.

Promulgatio constitutionum ecclesiasticarum Romae facta an sufficiens sit. I. 297. legum cur sit necessaria. I. 296. quo ordine & modo fieri debeat. ibid. & seq.

Proteccio Romanae Ecclesiae incumbit Regibus Francor. I. 88. & seq.

Protectionis ius quid sit & quoduplex. I. 89.

Provincia idem quod *diocesis*. II. 4. ex quotnam constet civitatibus. III. 363.

Provinciae, harum divisio in Ecclesia facta ab Apostolis. I. 18. & seq. III. 6. Romanae quomodo distributae. II. 373. & seq. distributae in *legatorias*, *praesidiales*, & *proconsulares*. II. 377. & seq. harum divisio a Constantino introducta. III. 11.

Provinciae Proconsulares quot fuerint apud Romanos. II. 373.

Provocare quomodo non liceat a iudicibus electis. III. 355. 388. & seq. 392. 397.

Psalter canonici quinam sint. II. 227.

Ptolemais, urbs Cyrenensium, huic Penapolitana regio subfuit. I. 49.

Purpureae vestes fuerunt Pontificum Romanorum insignia. II. 682. & seq. quomodo Legatis & Cardinalibus communicatae. II. 683. 685.

Pyrenaei montes, quomodo accesserint Francorum Regno. I. 393.

Q

Quadragesimae ieiunia non observantes haeretici sunt annumerati. II. 226.

Quaradecimani inter haereticos recensiti. II. 226.

Quesnellius castigatus. II. 545. 551. 561.

R

Radulphus, Remensis Archiepiscopus. II. 260. III. 219.

Ragusa dicta olim Epidauria. III. 363.

Raimbaldus, Arelatensis Episcopus. II. 607.

Raptores viduarum & monialium puniendi. III.

Rationale Pontificis Iudaeorum. 49.

Rationalium officiales non debent hi ad clerum. I. 26.

Ravenna a Longobardis capta. 83.

Ravennatensis Archiepiscopus, eius privilegium. III. 46.

Ravennae Exarchatus in Romanam Ecclesiam translatus. I. 90. & seq. II. 76. & seq. 84. ab Aistulpho everfus. II. 76.

Ravennates Exarchi participes Patriciatu dignitate. I. 92.

Rebeller Regum plectuntur excommunicatione. II. 257.

Recaredus, Gothorum Rex. III. 114. 162.

Redensis pagus Narbonensis Archiepiscopo adjudicatus. III. 174. & seq.

Regalia quid sint & in quo consistant. III. 418. 522. 526. *temporalia* & *spiritualia* quomodo differant. III. 418. eorum origo. III. 494. & seq. 532.

Regalium ius an pertineat ad omnes Gallici Regni cathedrales ecclesias. III. 418. an pertinere debeat ad omnes Ecclesias. III. 545.

Regensis synodus, in hac cur Armentarii ordinatio sit rescissa. I. 289. II. 548. a quonam sit convocata & quis huius fuerit praefes II. 548. eius canonum verus & genuinus sensus quis. II. 549. & seq.

Reger quomodo honorificandi. II. 257. & seq.

